

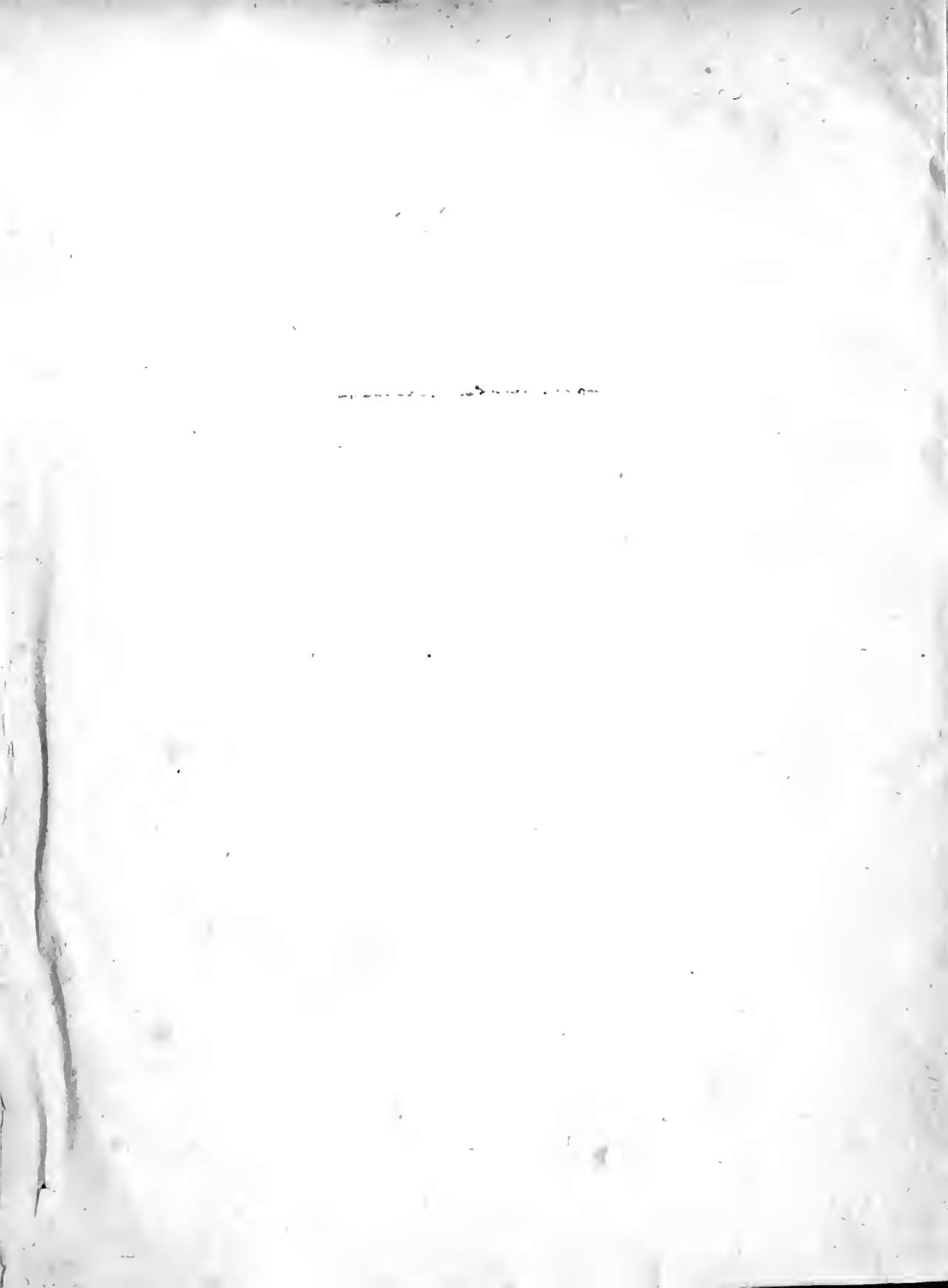

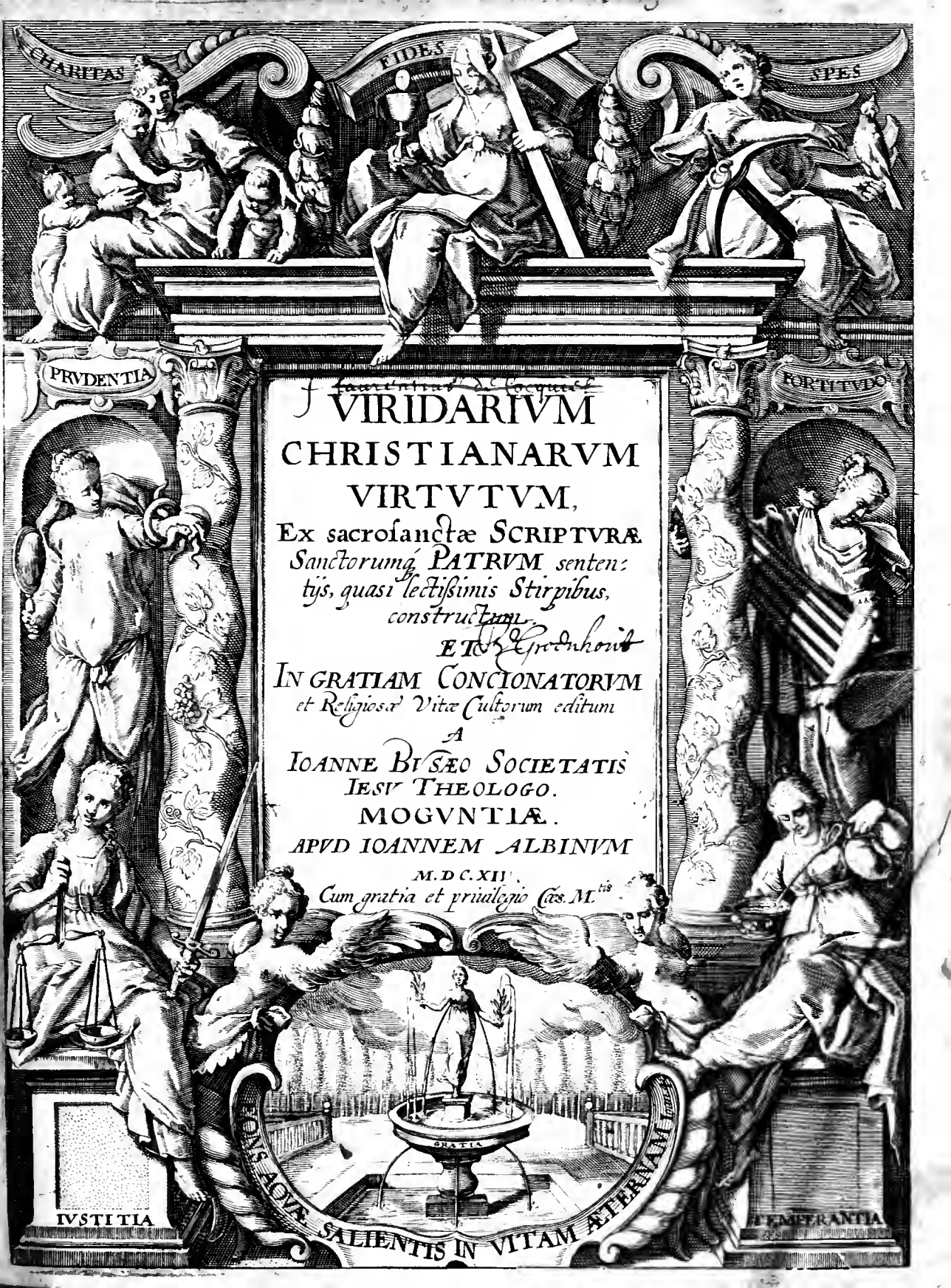
coll. compl.
4°. [K11], 712, [4] pp.

engr. title (incl.)

(old underlinings).

CHARITAS

FIDES

SPES

PRUDENTIA

FORTITUDO

J. Laurentius de Cocquiel
**VIRIDARIUM
CHRISTIANARVM
VIRTVTVM,**

Ex sacrosanctæ **SCRIPTVRÆ**
Sanctorumq; **PATRVm** sententijs,
quasi lectissimis Stirpibus,
constructum.

E. T. G. Grodenhovi

IN GRATIAM CONCIONATORVM
et Religiosæ Vitæ Cultorum editum

A

**IOANNE BISSO SOCIETATIS
IESV THEOLOGO.
MOGVNTIÆ.**

APVD IOANNEM ALBINVM

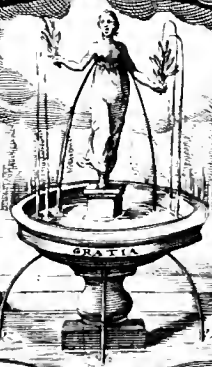
M. D. C. XII.

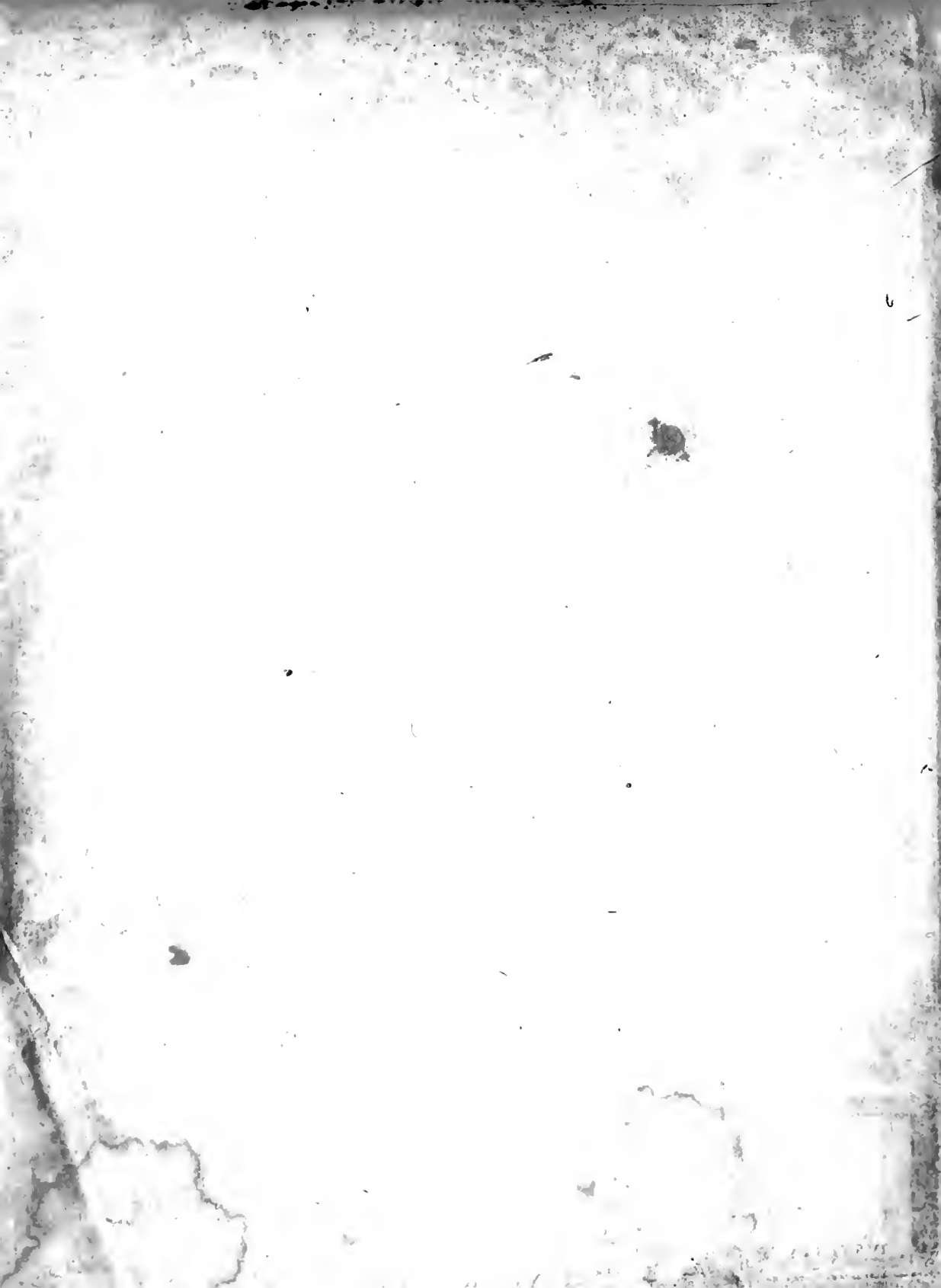
Cum gratia et privilegio Cæs. M. tis

JUSTITIA

PERSEVERANTIA

SALIENTIS IN VITAM AETERNAM

SERENISSIMO, ET
REVERENDISSIMO PRINCI
PI AC DOMINO, Dn. LEOPOLDO
EPISCOPO ARGENTINENSI ET PASSAVIENSI, ARCHI-
DUCI AUSTRIÆ, DUCI BURGUNDIÆ, STIRIÆ, CARIN-
thiæ, Carniolæ, & VVirtembergæ, Landgrauio Alfatia: Comiti
Habspurgenfi, Goritiæ, Tirolis, &c. Domino
suo clementissimo,

JOANNES BVSÆVS SO-
CIETATIS IESV.

VONIAM huic Lucubrationi meæ, Sere-
nissime, ac Reuerendissime Princeps, Viri-
darii, vel Horti Christianarum Virtutum
nomenclaturam attribui, necesse est, vt
Hortulanum me profitear, si non corporalem, saltem
spiritualem: vtinam solertem & nauum, Solerti siqui-
dem hortorum cultori gemina incumbit functio. Al-
tera, noxias hortensi solo stirpes eximendi: altera pro-
bas invicem atq; salutare inferendi. *Sicut in rudibus a-
gris, ait Cœl. Lactantius Firmianus in diuinarum insti-
tutionum Epitoma, prius quam serere incipias, euulsis
sentibus, & omnium stirpium radicibus amputatis arua
purganda: sic de nostris animis prius vitia detrahenda
sunt, de quibus seminatæ per Verbum Dei fruges immorta-
litate oriantur.* Cui monito conuenienter Apostolus

ita scribit ad Ephesios. *Deponite secundū pristinam cō-
uersationem veterem hominem, qui corrumpitur secun-
dum desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis
vestrae, & induite nouum hominem, qui secundum Deū
creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.* Et ad Colof-
senses. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus
suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitio-
nem secundum imaginem eius, qui creauit illum.*

Prioris certè functionis, que in exstirpandis vitiis
occupata est, proximo superiore anno specimen ali-
quod dare conatus sum in Panario, hoc est, Arca Me-
dica, quam antidotis variis aduersus animi morbos, ex
diuinis Scripturis, priscorumq; Patrum libris instru-
ctam diulgauit & Reuerendiss. Serenissimoq; Princi-
pi Ferdinando, Coloniensi Coadiutori dedicaui. Re-
stabat ergo, vt Posterioris quoque functionis hoc an-
no debitum exoluerem, & profligationi vitiorū Vir-
tutum decora atq; ornamenta, ex iisdem deriuata fon-
tibus, hoc spiritali Viridario conclusa, subiungerem,
eaq; custodienda non peruigili Draconi, vt olim in
Hesperidū hortis mala Aurea, sed S. Ecclesiæ Angelo,
id est, Illustriss. Sereniss. T. commendarem, cui & cum
omni reuerentiæ significatione commendo, dico &
consecro. Non quod existimem Opus dignū esse Ex-
cellentiss. Nominis tuo, quo tum in Sereniss. Archidu-
cum Austriacorum auito Stemmate, tum inter Eccle-
siæ Catholicæ Reuerendissimos Antistites duplici thro-
no, Argentoratensi & Passauiensi cū summa virtutis,
& rare Doctrinæ laude præfulges: sed quod officii no-
stri

stri partes exigent, insignis beneficentiæ tuæ in societatem nostram, tum in Austriacæ Prouinciæ, tum nostræ Rhenanæ Collegiis demonstratæ, non obliuisci. *Ingratus est*, inquit L. Annæus Seneca tertio de beneficiis, *qui beneficium accepisse se negat, quod accepit. Ingratus est, qui dissimulat. Ingratus qui non reddit. Ingratissimus omnium qui oblitus est.* Vix summam nobilissimæ Argentinensis Sedis Præfecturam adieras: vix pedem in Diocesin Tuam intuleras, cum ad collegium Societatis IESV, quod erat MOLSHEMII, aduolasti; omnibus Sociis, beneuolentiæ ergo, manus humaniter porrexisti, mensæq; eorundem frugali accumbere uoluisti: tutelam omnem & patrociniũ Nominis nostri in te recepisti, ac deniq; exemplo decessoris tui Caroli Cardinalis Lotaringiæ Ducis, qui studiosæ Iuuentuti laxissima auditoria pridem erexerat, eiusdẽ Doctoribus amplissimum domicilium, veteri disturbato, impesa maxima, opere admodum uisendo, ex templo ad fastigium eduxisti. Pro qua insigni munificentia, quia par nihil rependere possumus, hunc duntaxat Virtutum Christianarum Paradisum, grati animi nostri uelut hypothecam & pignus Seren. T. relinquere uoluimus: cuius inspectionem confidimus in tantis curis, laboribus, sudoribusq;, quos non tuo nutu, sed sacre Cæsareæ Maiestatis arbitrato, posthabitis etiam propriis ditionum tuarum commodis, hætenus exantlasti, aliquod solatium, alleuamentumue, quasi è diuerticulo, S. T. allaturum. Facile enim pro sua eximia sapientia animaduertet, quicquid in amplissimis diuini Verbi,

sanctorumq; Patrum codicibus, de Virtutum natura, proprietate, dignitate, fructu, mediisque; ad eas paradas opportunis exstat, id in hoc Viridarium, velut Breuiarium quoddam esse contractum, & quidem ordine Alphabetico: nempe ut in optimi Lectoris oculos è vestigio incurreret, quod de quaque; virtute, eiusue conditionibus discere collibuisse. Quod si hoc institutum Votumq; nostrum pergratum extitisse cognouerimus Illustris. Seren. Vestrae, immensas diuinæ Maiestati gratias agemus, eiusq; æterno Numini, pro facta tecta prestanda eius incolumitate, contra infestos Ecclesiæ hostes, supplicare non desistemus. MOGVNTIÆ ad XVIII. Kalend. Octob. qui S. Cruci exaltatæ dicatus est, ANNO M. DC. X.

ODE

ODE PARÆNETICA

Syncero CHRISTIANARVM VIRTVTVM cultori.

Vides, ut Orbem nubilet horrido
Dis inferorum chasmate, turbines
Formidolosos euaporans
Sulphureo Babylonis antro.

Ab! in gemendas hæresis hæresis
Trahit ruinas; sanguine decolor
Malè obstinata Christiano
Impietas, fera bella frendet.
Explosa priscis finibus exsulat
Auita Virtus, vndiq; pellitur
Iniuriosa hostilitate,
Ambrosios lacerata vultus.

Ergo ad recessus sydereos, fugâ,
Exspes salutis, nititur arduâ;
Cæloq; nata, exosa terras,
Cælo ierat fugitiua terris:

In Christianæ ni VIRIDARIUM
Virtutis, astrorum amula lumina
Vibrasset, exsultans honoro
Diua iterum radiosæcetu;
Qualis Syenes per iugatorrida,
Putris senectæ cum vitium exiit,
Gaudetq; odoratas resumens
Exuias, Nabathæus ales.

Hinc, quæ euirato viscera pharmaco
Intoxicauit belua septiceps,

Desi-

*Desiderata sospitati
Subsidio dabit efficace,
Surgetq; primis aucta nitoribus
Clarum tenebris expediens caput:
Dispendiorum mille luctus.
Laetitia oppositu faceffent.
Tantum citatis passibus aduolent,
Non indecoro quos rapit impete
Magistra laudum, Augusta Virtus.
Paonios peragrare campos.
Non sic recenti daedala iungere
Florum renidet pompa, fugacium
Propter susurros riuulorum
Suaueolens fauitore Phœbo:
Sacratorum vt flumina codicum,
Venusta Patrum dicta, per ordines
Discriminata litteratos
Aurifluo hîc resonant meatu.
Hîc Facta Auorum heroa, perennibus
Dictata fastis, tramite prauio
Nos antecedunt, posterorum
Degeneri rediuiua saclo.
Quæ funeratis per mala plurima
Vitam ac salutem mentibus inuehent,
Et succiplenum tabefactis
Restituent animis vigorem.
Nam carpta tali germina pascuo,
Et Christiano consita pectore,
Perennitate inde prehensa,*

*Corpora post cineracta uiuent.
Vuent, virebunt, versicoloribus
Baccata gemmis, donec ea in suam
Semper beata opimitatis
Areolam Deus adrogabit.*

ALIVD.

Iucundo utile fœderare amico
Nexu difficile est. Venusta quisquis
Concinnat, fere futilem laborem
Rectis consiliis, lucrisq; nauat.
Totis disidiosa castra lignis
Ductant hæc duo, **COMMODOVM**, atq; **HONESTVM**.
Tamen funera post tot, & tot arma,
Blando, nescio, quo prehensa philtro
Ridenti soclauit in **VIRETO**
OSOR sanguineæ **BVSÆVSIRÆ**.
Non est quod stare iam leuicæffas
Alno, & carbasa verberanda utroq;
Exponas latere Æoli procellis,
Quo Lydum reuehas lutum, Indicasus
Conchas, Cœcuba vel Latini sacchi:
Nunc Phœacius obsolefcatur hortus,
Atque aurum nemorale Atlantiarum,
Tibur Telegoni, cruenta regis
Iugera Antiphata, & domus Lucrinæ,
Iritamina fœtidæ voluptæ.
Vnum hoc delicias parit **VIRETVM**,
Iunctas **DELICIAS DECORO HONESTI**.
Iunctum, **DELICIAS DECORVM HONESTIS**
Malis auriferis comatur arbor,
Herbescit viror undiq; à pyropis.
Lux argentea bracteis coruscat.
Fas aurum hinc fodicare **CARITATIS**,
Fas captare ligustra **CASTITATIS**.
VIVE hoc, ð **HOMO**, si **SAPIS**, **VIRETO**:
VIVENS frustra sine hoc **SAPIS VIRETO**.

CATALOGVS VIRTVTVM IN HOC VIRIDA-

RIO EXPLICATARVM.

A BNEGATIO SVI.	Intentio Recta.	
Affabilitas.	Iustitia.	L.
Amicitia.		
	Laudatio Dei.	
B.	Liberalitas.	M.
Benevolentia.		
C.	Manfuetudo.	
Castitas.	Martyrium.	O.
Catechesis Christiana.		
Charitas Dei & proximi.	Obedientia.	
Cogitatio presentiae Dei.	Oblatio sui Deo facta.	
Cognitio sui	Opera bona.	
Cognitio DEI.	Oratio.	P.
Confessio peccatorum.		
Conscientia bona.	Pax.	
Conscientiae examen.	Perfectio Christiana.	
Contemplatio.	Pietas in parentes.	
Correctio proximi.	Poenitentia.	
D.	Profectus spiritualis.	
Deuotio.	Prudentia.	R.
Diffidentia sui.		
E.	Religio Christiana.	S.
Elemosyna.		
Eucharistia communio.	Sapientia.	
F.	Satisfactio.	
Fama bona.	Sepultura.	
Familiaritas cum Deo.	Simplicitas.	
Fides Catholica.	Spes, vel Fiducia.	T.
Fortitudo.		
G.	Timor Dei.	
Gaudium spirituale.	Temperantia.	V.
Gratiarum actio Deo debita.		
H.	Verecundia.	
Honestum.	Veritas.	
Hospitalitas.	Virtus.	Z.
Humilitas.		
I.	Zelus.	
Ieiunium.		

Vm Sacrae Caesareae Maiestatis decreto omnibus & singulis Typographis & Bibliopolis, ac aliis quamcunque librariam negotiatione exercentibus serio firmiterq; inhibeat, ne quisquam ullos libros à nostris Patribus haecenus editos, vel in posterum edendos, intra Sacri Romani Imperii regnorum & Dominiorum suae Caesareae Maiestatis haereditariorum fines, simili vel alio characteris genere, aut forma, site in toto, siue in parte recudere, vel alio recudendos mittere, aut alibi etiam impressos adducere, vendere & distrahere, clam seu palam citra iudicium, ac testimonium supradictorum Patrum audeat vel praesumat: Concedo ego HENRICVS SCHERENVS Societatis Iesu per RHENI Prouinciam Prouincialis IOANNI ALBINO Moguntinensi Typographo Facultatem excudendi VIRIDARIVM Christianarum Virtutum, ex variis diuinæ Scripturae, sanctorumq; PATRVM sententiis velut scriptis constructum, & à P. IOANNI BVSÆO Societatis nostrae Theologo conscriptum, atq; à deputatis ad id Patribus approbatum. IN QVORVM fidem hoc ei testimonium manu nostra subscriptum & sigillo munitum dare volumus. MOGVNTIÆ in peruigilio Deiparae in caelum assumptae. ANNO reparatae salutis M. DC. X.

HENRICVS SCHERENVS P.

VIRIDARIUM

CHRISTIANA-
NARVM VIR-
TVTVM,

ORDINE ALPHABETICO
CONSTRUCTVM.

A

ABNEGATIO SVI.

CAPVT I.

*Quid nomine Abnegationis sui in diuinis
litteris intelligatur.*

ABNEGATIONIS nomen sumptum est ex illo
CHRISTI Saluatoris apud B. Matthæum dicto.
Si quis vult post me venire, abneget semetipsum & Match. 16. 24.
tollat crucem suam & sequatur me. Quid autem
Christus Dominus voce abnegationis intelle-
xerit, S. PATRES diligenter explanarunt.

Nam S. BASILIUS in Regulis fusius dispu- Baf. q. 6.
tatis instituens perfectioris vitæ cupidos. *Oportet, inquit, ut nos ipsos
primum abnegemus & crucem sustollamus, ac tum demum Christum sequa-
mur. Nihil est autem aliud sui ipsius abnegatio, nisi summa rerum omnium
vita superioris obliuio, atq. a suis ipsius voluntatibus recessio, quam in vita
communi assequi longe est difficilissimum, ne dicam ab omni prole, ut fieri
possit facultate remotissimum.* Et iterum, *Cum Dominus noster IESVS* ibid. q. 8.

A

Christus

Matth. 16. 24.
Luc. 14. 33.

Christus post multa documenta ad omnes loquatur, ac dicat. Si quis venit ad me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. & item. Sic igitur, quicumq; ex vobis, qui non renunciat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus. Nos praeceptum hoc ad plura arbitramur pertinere, quorum necessaria alienatio sit. Nam & diabolo renunciamus imprimis, itemque affectionibus carnis, qui abdicauimus occulta dedecoris, consanguinitatibusq; ac familiaritatibus, quae cum hominibus nobis sunt, similiterq; consuetudinetiam vita, quae perfectioni Euangelii satis aduersatur. Et quod his omnibus magis necessarium est, quilibet sibimetipsi renunciat, qui exiit veterem hominem cum actibus suis, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Et S. HIERONYMVS in Matth. exponens verba Christi, Qui deponit, inquit, veterem hominem cum operibus suis, denegat semetipsum, dicens. Vtuo autem non ego, vult vero in me Christus, tollit crucem suam, & mundo crucifigitur.

Col. 3. 9.
H. lib. 3. c. 16.
Col. 3. 9.
Gal. 2. 20.

Id. q. 3. ex. 1. §1.

Algasiam addit aliam. Cuius, inquiens, exhortationis, (si quis vult post me venire) hic sensus est. Non est delicata in Deum & secura confessio; Qui in me credit, debet suum sanguinem fundere. Qui enim perdidit animam suam in presenti, lucrificet eam in futuro. Quotidiè, credens in Christum tollit crucem suam, & negat seipsum. Qui impudicus suis versus ad castitatem, temperantia luxuriam negat. Qui formidolosus & timidus assumpto robore fortitudinis priorem se esse nescit. Iniquus si sequatur iustitiam, negat iniquitatem. Quod scientes, non solum persecutionis tempore, & necessitate martyrij, sed in omni conuersatione, opere, cogitatione, sermone negemus nosmetipsos, quod ante fuimus, & confiteamur eos, qui in Christo renati sumus. S. Ioan. Chrysost. scribens in Matthæum. Si intelligis, ait, quid sit alium abnegare, tunc recte percipies, quid sit abnegare teipsum. Qui alium abnegauit, fratrem puta, aut seruum, aut quemuis alium. si caedat eum virgis videat si arceri vinculis, quicquid aliud mali pati eum conspexerit, non occurrit, non auxiliatur, non flectitur, nec prorsus villo modo mouetur, cœu ille qui penitus ab illo alienatus est. Sic igitur nullo nos pacto corpori nostro parcere vult, ut neq; si caeditur, neq; si pellitur, neq; si vritur, nec si quid aliud huiusmodi patitur, ei parcamus. Quid dixit, non parcamus, cum id profecto sit verè parcere. Nam etiam tunc Patres maxime filiis parcunt cū magistris tradentes, maximè rogant, ne parcant. Sic igitur Christus non dixit, tamen non parcas, sed significantius ac expressius, denega teipsum, pericula subi, cœtaminibus te offer, & quasi alius hac patitur, sic afficere. Nec dixit, neget, sed, abneget, ut hac adiunctiuncula plurimum addat, quum abnegare vult plus, quum negare profecto sit. S. Gregorius in Euangelia. Tunc nos ipsos relinquimus, tunc nos ipsos abnegamus, cum vita-

Chry. hom. 56.

G. Hom. 32.

mus, quod per vetustatem fuimus, & ad hoc nitimur, quod per nouitatem Gal. 2. 20.
 vocamur Penſemus, quomodo Paulus se abnegauerat, qui dicebat. Viuo au-
tem iam non ego. Extinctus quippe fuerat Iakus ille persecutor, & viuere ce-
 perat pius predicator. Si enim ipse esset, pius profecto non esset. Sed qui se vi-
 uere denegat, dicat unde est, quod sancta verba per doctrinam veritatis cla-
 mat? Protinus subdit. viuit verò in me Christus, ac si aperre dicat. Ego qui-
 dem à memetipso extinctus sum, quia carnaliter non viuo, sed tamen essen-
 tialiter mortuus non sum, quia in Christo spiritualiter viuo. S. Bernardus
 de S. Andrea Apostolo. Cum S. Andrea vt simul crucifigamur & nos, at-
tentius auribus cordis audiamus vocem dicentis. Qui vult venire post me,
abneget semetipsum, ac si dicat. Qui me desiderat, se despiciat: qui vult face-
re voluntatem meam, discat frangere suam. B. sum. t.

CAPVT II.

De dignitate huius virtutis.

DIGNITAS virtutis Abnegationis sui, duobus ex capitibus in-
 telligi potest. Alterum est, quod sit fundamentum perfectionis
 Christianæ. Id duplici parabola apud B. Lucam Dominus declara-
 uit: nam cum affirmasset in numero discipulorum suorum censerī
 posse neminem, qui non modo parentes aliosque sibi coniunctissi-
 mos, verum etiam animam, hoc est, vitam suam odisset, & abnegas-
 set, mox subiunxit. Quis enim volens ex vobis turrim adificare, non prius
sedens cōputat sumptus, qui necessarij sunt, si habeat ad perficiēdum, ne post-
eaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vidēt,
incipiant illudere ei, dicentes. Quia hic homo capit adificare & non potuit cō-
summare? Aut quis rex iturus committere bellum aduersus alium regem,
non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum vi-
ginti millibus venit ad se? alioquin adhuc illo longè agente legationem mit-
tens rogat ea, quæ pacis sunt. Sic ergo omnis ex vobis, qui nō renuntiat omni-
bis quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Quasi dicat. Nemo verus
 perfectiūque Christianus esse potest, qui non sit paratus pro Chri-
 sto, eiusq; fide non solum facultates suas, verum etiam vitam suam
 profundere. **ALTERVM** caput est, quod in quo tam perfectæ ab-
 negationis fundamentum iactum est, necesse sit erectum quoque
 esse ædificium caritatis, de qua Christus apud Ioannem. Maiorem Ioan. 15. 13.
hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis
 suis. Et si enim HIERONYMVS & GREGORIVS non male exponant
 verba Christi. Si quis vult post me venire, abneget, &c. de abnega-
 tione veteris hominis, morumque prauorum, tamen κατὰ λέξιν

Matth. 16. 24.

Quæst. 8.

verius exposuit Chrysoſtomus, de abnegatione vitæ, & sanguinis profusione pro Christo, vt enim indicaret Christus de tali abdicatione se loqui, cū dixit. Si quis vult venire, &c. mox subiecit. *Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Qui autem perdidit animam suam propter me, inueniet eam.* Quocirca & S. Basilius accuratius ponderans consequentiam verborum Christi, tandem loco supra allegato scripsit. *In summa deniq;, inueniens, cui propter Christum mundus totus crucifixus est & ipse Christo, qui possit amplius particeps esse eorum, qua in mundo sunt? cum Dominus noster IESVS Christus rem ipse ad summum prorsus FASTIGIVM perducatur, nenepe odium animæ, & suimet ipsius abnegationem, quando dicit, si quis vult post me venire, abneget semetipsum & tollat crucem suam, tumq; subiunxit, & sequatur me. Et rursus. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, insuper & animam suam, non potest meus esse discipulus. Perfecta igitur renunciatio (abnegatio) in eo consistit, si quis id affectus fuerit, vt ne de vita quidem sua quidquam affectus sit omnino, esto habeat mortis responsum ita vt nihil sibi confidat.*

C A P V T I I I.

De necessitate & difficultate eiusdem.

Matth. 16. 24.

Luc. 14. 26.

Col. 3. 1.

Ephes. 4. 22.

N ECESSITAS virtutis huius indeliquet, quod Christus Dominus cum apud Apostolos suos sermonem instituisset de passione sua, in hunc modū locutus sit. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum & tollat crucem suam & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam: qui autem perdidit animam suam propter me, inueniet eam.* Eodem pertinet, quod apud Lucam dixit. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Et quod Paulus Apostolus ad Colossenses. *Si consurrexistis, inueniens, cum Christo, que sursum sunt sapite, non qua super terram. Mortui enim estis & vita vestra est abscondita cum CHRISTO in DEO. Mortificate ergo membra membra vestra, qua sunt super terram, &c. expoliantes vos veterē hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit illum:* Et ad Ephesios. *In ipso edocti estis, sicut est veritas in Iesu, deponere vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestrae, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & san-*
titate

Et itate veritatis. ID EAM huius abnegationis expressit in seipso idem Apostolus, dum ita scribit ad Galatas. *Christo confixus sum cruci. Vivo autem, iam non ego, vivit verò in me Christus.* Et. *Mihi autem absit gloria, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Gal. 2. 19. Ib 6 14.

QVOD ad difficultatem huius Abnegationis attinet, eam Dominus non obscure indicavit, cum apud Matthæum & Lucam abnegationi crucem adiunxit, dicens. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* Si enim tanta difficultas est in deferendis pecuniis, si tanta in aspernandis mundi honoribus, in respuendis carnis voluptatibus, quanta erit in nobis ipsis abnegandis & deferendis? eo videlicet maior, quo perpetuo nobis inherens *Amor sui, vehementius*, ut loquitur S. Gregorius in Ezechielèm, *claudit oculum cordis*; & quo nihil est morte formidabilius. Quid enim aliud est, abnegare seipsum quàm sibi quodammodo mori? quam imitari Apostolum dicentem. *Vivo ego, iam non ego, vivit verò in me Christus.* Et. *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo?* Quare hanc difficultatem perspiciens S. Basilius, loco supra allegato non dubitavit scribere, abnegationis virtutem *in vita communi assequi longe esse difficillimum, imò ab omni prorsus ut fieri possit, facultate remotissimum.* NEQUE est, quod idcirco à perfectione eius consequenda deterreare: nam ut vulgare dictum habet, *Δύσκολα τὰ καλὰ.* Virtus omnis per se ardua est, & inaccessa; difficultates reposcit Christiana professio. *Arcta siquidem via est*, docente Christo, *quæ ducit ad vitam.* Et. *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Hoc augustiora parata tibi erunt præmia in cælis, quo plures difficultates in cultu pietatis deoraueris in terris. *Id enim quod in presenti momentaneum est & leve tribulationis nostræ, sponder è cælo vocatus Apostolus, supra modum, in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis.* Matt. 16. 24. Luc. 9. 23. G. Hom. 4. Gal. 2. & 6. Matt. 7. 14. Matt. 11. 12. 2. Cor. 4. 17.

C A P V T I V.

De utilitate.

PRIMA est, quod ut Amor sui est fons & feminarium omnium vitiorum & malorum, ut fusè tradit S. Augustinus in libris de civitate Dei, sic abnegatio, odium vel contemptus sui, ei è diametro opposita, sunt radix & parens omnium virtutum atq; bonorum, teste eodem. *Fecerunt, inquit, civitates tuas amores duo: terrenam scilicet* A. lib. 22. c. 21. Id. 1. 14. c. 22.

I. d. ferm. 47, de
diuictis.

Luc 14. 11.
G. hom. 32.

Raim. in vita.

2. Cor. 12. 11.

Gal. 6. 3.

cet amor sui vsq; ad contemptum Dei: cœlestem verò amor Dei vsq; ad contemptum sui: illa in seipsa, hæc in Domino gloriatur. Et rursum, Si perit homo amando se, profecto inuenitur negando se. II. Vtilitas est, quod abnegationis beneficio gradus proximus fiat ad consequendam nobilissimam virtutem amoris vel caritatis Dei: Sicut enim in catena putei, quo vna situla magis deprimitur, hoc altera altius sursum attollitur; sic quo quis se demiserit & abnegauerit amplius, hoc procliuius in amore Dei exardescit, conuenienter dicto Christi: *Qui se humiliat, exaltabitur*. Cuius causam reddit S. Gregorius in Euangelia. *Quia, ait, nisi quis à semetipso desiciat, ad eum qui super ipsum est non appropinquat, nec valet apprehendere, quod ultra ipsum est, si nescierit macerare quod est. Sic olerum planta transponuntur, ut proficiant, atque ut ita dixerim, eradicantur, ut crescant. Sic semina rerum in terra admixtione desiciunt, ut in reparatione sui generis uberius assurgant. Unde enim videntur perdidisse quod erant, inde accipiunt apparere quod non erant*. III. est, quod nihil æquè valeat ad expugnandas Satanæ fraudes & tentationes quam humilis sui abnegatio. Id S. Catharinam Senensem, vt est in vitæ eius historia apud Surium, docuit Christus Saluator dicens. *Ego sum, qui sum, tu es que non est. Hoc si seis, omnes laqueos inimici frangis*. Quid enim aliud est, fateri se non esse, quam se abnegare. Quod autem sine mendacii nota ita loqui potuerit, inde liquet, quod & Apostolus Paulus sic de se alicubi locutus est. *Nihil, inquit, minus fui ab ijs, qui sunt supra modum Apostoli, tametsi nihil sum*. Imò in epistola ad Galatas seductorem sui appellat, qui existimet se aliquid esse. *Qui, ait, existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit*. Huc spectat, quod in S. Antonii eremitæ gestis apud S. Athanasium legitur, cum enim per visum mundum vidisset refertum laqueis, & percontatus esset, quo antidoto tot laquei euadi possint, respondit Dominus, posse solo antidoto humilitatis. IV. est, quod sit efficacissimum, præsentissimumque remedium ad sanandos permultos animi morbos, vt ambitionis, amoris sui, curiositatis, gloriæ vanæ, immortificationis passionum, inobedienciæ, iudicii & voluntatis propriæ, superbæ & præsumptionis, aliorumque, de quibus suis locis copiose egimus in nostro Panario.

MEDIA ad eam comparandam.

P R I M V M sit Notitia sui; quomodo enim abnegare, odisse, conte-
 mnere se potest, qui sui vtilitatem non agnoscit? *Homo cum in* Psal. 48. 15.
honore esset, inquit psaltes regius, non intellexit, ideo comparatus est iu-
mentis insipientibus & similis factus est illis. hoc est, idcirco omni sapi-
 entia & virtutis amore, instar bestia, destitutus est, quia nullam sui
 ipsius notitiam habuit. Si enim vel folius corporis humani statum
 perspectu haberet, nulla magnifice de se sentiendi causa ei suppete-
 ret. meminisset siquidem se ex puluere, luto & argilla confectum.
D E V S enim primo homini ADÆ dixit. *Puluis es & in puluerem reuer-* Gen. 3. 19.
teris. Et sapiens hac nomenclatura superbiam retundit dicens.
Quid superbis terra & cinis? Hac consideratione in conspectu Dei Eccl. 9. 10.
 se abiicit credentium pater. *Loquar, inquit, ad Deum, cum sim pul-* Gen. 18. 28.
uis & cinis. Hac rex Dauid placandum sibi Deum putauit, dum
 ait. *Memento, quia puluis sumus, homo sicut fenum dies eius.* Et ante e- Psal. 102. 14.
 um Iob. *Memento quasi, quod sicut lutum feceris me, & in puluerem de-* Iob. 10. 9.
duces me. Vnde S. Basilius in hexæmeron exponens verba ad A- Basihom. 12.
 damum dicta. *Quo ergo, inquit, tempore tui obliuisci poteris? tui tum*
obliuiscere, cum te è terra submoueris. Quod si ne momento quidem à ter-
ra te subducis, confectus enim es ex terra super terram ambulans, in terra
te oblectas, litigas pro terra, quicquid demum magnum vel paruum fa-
cis, in terra facis, nimirum è vicino habes, quod te moneat humilitatis.
Iniuria affectus es? vocatus ignobilis? ira efferbuisisti? Demitte oculos, & con-
quieuit indignatio. Inspecta humo fac tecum reputes, me qui è terra factus
sum, dixit ignobilem: minus obiecit, quam ipse sum, nec enim exprobrauit
terram, ex qua sumptus sum, sed hominem, qui me genuit. In eam mi-
hi antiquam matrem, nempe terram, intendo oculos: quo fit, ut non
iam contumeliae loca habere debeam, quod è seruo sim prognatus. AL-
T E R V M Medium est, Totum se offerre Deo, quod opus est Deo
 gratissimum, & homini saluberrimum. Vnde S. HIERONY-
 MVS ad Lucinium. *Aurum deponere, incipientium est, non perfectio-* H. ep. 28.
rum. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes. seipsum offerre DEO
proprie Christianorum est & Apostolorum, & merentur audire. Sede-
bis super duodecim solia, iudicantes duodecim tribus Israel. S. AVGV-
S T I N V S, in Soliloquiis. *Constanter Deo crede, eiq; te totum committe,* Matt. 19. 28.
quantum potes. Noli esse velle quasi proprius & in tua potestate, sed e- A lib. 1. c. 15.
ius clementissimi & vtilissimi Domini te seruum esse profite: ita enim te

d. c. 28.

ad se subleuare non desinet, nihilq; tibi euenire permittet, nisi quod tibi profuit, etiamsi nescias. Et libro de quantitate animæ. *Vellem, vt nihil aliud agerem, quam reddere me, cui me maxime debeo, atq; ita Deo feri, quod ait*

d. scrm. 2. fac. 7.

Horatius, amicum mancipium Domino. TERTIVM Medium est, totum se offerre non solum DEO, sed etiam homini tanquam DEI Vicario in approbata Religione. Hoc enim opus & præstantius est, & Deo gratius, (vt quo holocaustum Deo offertur in odorem suauitatis) & perfectiorem requirit sui abnegationem. Etenim qui ita se offert, non modo se omni iure priuat quoad corpus & animam, sed etiam quo ad vsum omnium vtriusq; actionum, sic vt deinceps non sua voluntate vel iudicio, sed solius superioris sui voluntate & iudicio, tanquam regula in omni vitæ instituto vti velit. Quare S. Basiliius in constitutionibus monasticis tradit monachos nõ secus obedire debere, quam oues pastoribus, & instrumenta artificibus, que ad quemcunq; vsum tractanda se præbent. *Monachus, inquit, ne ad punctum temporis quidem potestatem sui habere debet, vt faciat priuata negotia: nam & instrumentum sine artifice, & manus resecta à corpore sua sponte non mouetur.*

Ea. c. 20. & 23.

PLVRA vide V. *Cognitio sui Humilitas Et in Panario V. Im-*
mortificatio passionum & Voluntas propria.

A F F A B I L I T A S.

C A P V T I.

De natura Affabilitatis.

S. Th. 22. q. 113.

M. lib. 1.

Ecc. 13. 19.

A. 4. Eth. c. 6.

Ecc. 4. 7.

FFABILITAS non est aliud, quam comitas, & suauitas quædam morum atque sermonum externa in hominum cõsuetudine cum hominibus vsurpata. Macrobius refert eam ad iustitiæ virtutem, non alio sensu, quam quod homo, quâ animal sociale est, homini videatur quodammodo debere hanc exteram facilitatem, humanitatemque, siue notus sit, siue ignotus, vt habet in Ethicis Aristoteles, siue domesticus, siue peregrinus, siue locuples, siue pauper. Vnde Ecclesiasticus. *Congregatio- ni, inquit, pauperum affabilem te facito.*

QUALIS autem, hæc affabilitas esse debeat, vt sit Christiano homine digna, nomenq; veræ virtutis sibi vindicet, describit altero de officiis

officiis libro S. Ambrosius. *Hanc, inquit, affabilitatem volumus esse sinceram ac sobriam sine ulla adulatione, ne simplicitatem ac puritatem alloqui dedecet sermonis adulatio. Forma enim esse debemus ceteris, non solum in opere, sed etiam in sermone, in castitate, ac fide, Quales haberi volumus, tales simus: & qualem affectum habemus, talem aperiamus. Neque dicamus, in corde nostro verbum iniquum, quod abscondi putemus silentio ab eo, qui audit in occulto dicta, qui occulta facit & cognoscit secreta viscerum.* Talis ^{1. Thes. 2. 9.} erat Apostolus Paulus, & ideo non dubitat ad Thessalonicenses in hæc verba scribere. *Ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritia. Deus testis est.*

C A P V T II.

De effectis Affabilitatis.

EFPECTVS affabilitatis primarius est, conciliare sibi hominum beneuolentiam, iuxta illud sapientis. *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis (gratiosa) in bono homine abundat.* Quibus verbis significat orationis suauitatem non modo valere ad conciliandam hominum beneuolentiam, sed etiam ad alliciendam eorum comitatem, ut vicissim ipsi se erga nos humaniter gerant. nam cum apud Terentium quidam dicat, *si male dixeris, peius audies:* hic contra accidit, ut sermonis gratia & comitas, aliorum summa in nos voluntate, verborumque affabilitate compensetur. Eundem affabilitatis fructum agnouit M. Tullius secundo officiorum, dum ait. *Difficile dictu est, quanto opere conciliet animos hominum comitas, affabilitasque sermonis, & mox addit. Extant epistola & Philippi ad Alexandrum, & Antipatri ad Cassandrum, & Antigoni ad Philippum, trium prudentissimorum, quibus precipiunt, ut oratione benigna multitudinis animos ad beneuolentiam alliciant militesque blando appellando sermone deliniant.* Latius eundem depinxit libro ante citato S. AMBROSIVS. *Popularis, inquit, & grata est omnibus bonitas, nihilque quod tam facile illabatur humanis sensibus. Ea si mansuetudine morum ac facilitate animi, moderatione precepti, & affabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque sermonum vice, modestiaque adiungetur gratia, incredibile, quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim non solum in priuatis, sed etiam in ipsis regibus, quantum facilitas blanda affabilitatis profuerit, aut superbia, verborumque obsuerit tumor, ut regna ipsa labefactaret, & potestatem solueret.* Sub-

Eccli. 6. 4.

Cicero lib. 2.

A. 1. 2. off. c. 7.

Exempla duo.

iicit deinde bina illustria exempla. Primum est de Moyse. *Quantas inquit, Moyses à populo Dei illatas absorbebat contumelias, & cum Dominus in insolentes vindicare vellet, se tamen pro populo offerebat frequenter, ut indignationi diuina plebem subduceret. Quam miti sermone post iniurias appellabat populum. solabatur in laboribus delinibat oraculis. fouebat operibus, & cum Deo constanter loqueretur, homines tamen humili & grata appellatione affari solebat.* ALTERVM est de rege Dauide. *Quid eius imitator, ait, sanctus Dauid, electus ex omnibus ad plebem regendam, quam mitis & blandus, humilis spiritu, sedulus corde, facilis affatu? Ante regnum se pro omnibus offerebat, rex cum omnibus aequabat suam militiam, & partiebatur laborem: fortis in pralio, mansuetus in imperio, pasciens in conuitio, ferre magis promptus, quam referre iniurias. Ideo tam charus erat omnibus, ut inuenis ad regnum etiam inuitus peteretur, resistens cogereretur, senex ne pralio interesset à suis rogaretur, quod mallent omnes pro ipso periclitari, quam illum pro omnibus. Ita sibi gratis officii plebem obligauerat, &c.*

ADDO ego tertium exemplum, non minus illustre, S. Pauli Apostoli. Quid enim res ab eo gestæ, & in Apostolorum historia à B. Luca descriptæ, aliud spirant, quam admirandam mansuetudinem & comitatem? Quid totæ eius Epistolæ declarant nisi incredibilem sermonum morumque affabilitatē & suauitatem? Id liquido apparet, ut capita pauca attingam, ex salutationibus officii plenis ad calcem epistolarum adscriptis, ut in epistola ad Romanos. *Salutate Epenetum dilectum mihi, qui est primitiuus Asiae in Christo. Salutate Marianam, quæ multum laborauit in vobis Salutate Ampliatum dilectissimam mihi in Domino. Salutate Persidem carissimam, quæ multum laborauit in Domino. Salutate Rufum electum in Domino, & matrem eius & meam, &c.* Tum ex rogandi, hortandiq; formulis: vt est illa ad Philippenses. *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si quæ viscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimis, id ipsum sentientes, nihil per contentione.* Et ad Philæmonem. *Multam sociationem habens in Christo. Iesu imperandi tibi propter charitatem magis obsecro. Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi utilis. Tu autem illam vt mea viscera suscipe. Forsitan enim ideo discessit ad horam à te, ut aeternam illi reciperes, iam non vt seruum, sed pro seruo charissimum fratrem maximè mihi, quanto autem magis tibi, & in carne, & in Domino. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me. Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa, &c.* Denique apparet ex generali descriptione morum suorum in priore epistola ad Corinthios; dum ait,

Rom. 16. 5.

Phil. 2. 2.

ait. Cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, ut plures lucrifacerem, Et factus sum Iudais tanquam Iudeus, ut Iudeos lucrarer: ijs qui sine lege erant (gentilibus) tanquam sine lege essem, ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem saluos.

VIDE V. Beneuolentia. Charitas in Deum & proximum. Mansuetudo.

A M I C I T I A.

C A P V T I.

De nomine & definitione amicitia.

QUOD ad nomen attinet, ab amare, inquit S. HIERONYMVS in Hi. 2. c. 7. Micheam, amicus dicitur. Quod ad rem, B. Augustinus contra Academicos, & ad Martianum è gentili factum catechumenita scribit: A. 1. 3. c. 6. & ep. 155. Lucanus. Cic. de amicit. Nosti ut definerit amicitiam Romani, ut ait quidam, maximus auctor Tullius eloquij. Dixit enim & sanctissime ac verissime dixit. Amicitia est rerum humanarum & diuinarum cum beneuolentia & caritate consensio. Quonia autem inter ipsum & Martianum amicitia olim inita erat, cum ambo essent à vera religione alieni, mox subiicit. Tu autem mi charissime aliquando mihi consentiebas in rebus humanis porro in diuinis quarum mihi illo tempore nulla luxerat veritas, utiq; in maiore illius definitionis parte nostra amicitia claudicabat. Erat enim rerum tantummodo humanarum, non etiam diuinarum, quamuis cum beneuolentia & caritate consensio, &c. Nunc verò quantum de te gaudeo, quibus explicè verbis, quando eum, quem quoquo modo habui diu amicum, habeo iam verum amicum: accessit enim etiam rerum consensio diuinarum, quoniam qui mecum temporale vitam quondam iucundissima benignitate duxisti, nunc spe vitæ æternæ mecum esse cepisti. Ita fit, ut inter quos amicos non est rerum consensio diuinarum, nec humanarum plena esse possit ac vera. Necessè est enim, ut aliter quam oportet humana æstimet, qui diuina contemnit, nec hominè rectè diligere nouerit, quisquis eum non diligit, qui hominem fecit. Proinde non dico nunc mihi plenius amicus es, qui eras ex parte, sed quantum ratio indicat, nec ex parte eras, quando nec in rebus humanis mecum amicitiam veram tenebas. Rerum quippe diuinarum, ex quibus rectè humana pensantur, socius mihi nondum eras, siue quando nec ipse in eis eram, siue postea quam ego eas vscunque sapere cepi, à quibus tu longe abhorrebas. Nolo autem succenseas, nec tibi videatur absurdum, quod illo tempore, cum

Psal. 10. 5.

in vana huius mundi estuarem, quamvis me multum amare videreris, nondum eras amicus meus, quando nec ipse mihi amicus erā, sed potius inimicus: diligebam quippe iniquitatem; & reuera, quia diuina sententia est, qua scriptum est in sanctis libris. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Cum ergo odissem animam meam, verum amicum quomodo habere poterā, ea mihi optantem, in quibus ipse meipsum patiebar inimicum? Gratias itaq; Deo, quod te mihi amicum facere tandē aliquando dignatur. nunc enim nobis est rerum humanarum & diuinarum cum benevolentia & charitate consensus in Christo Iesu Domino nostro verissima pace nostra. Hucusq; Augustinus.

C A P V T I I.

De varijs Amicitia Generibus.

Cass. col. 16. c. 2.

Cap 3.

Psal. 67. 7.
Aug. hom. 38.

Chryf. hom. 1.

PATRES veteres varia descripserunt amicitia genera. Ioan. Cassianus ex collatione Abbatis Ioseph. *Amicitiarum, inquit, ac sodalitatibus multa sunt genera, quae diuersis modis humanū genus dilectionis societate connectunt. Quosdam enim precedens cōmendatio primum notitia, post etiam amicitia fecit inire commercia. In quibusdam vero cōtractus quidam, seu dati acceptive de pactio, charitatis fœdera copulauit. Quosdā negotiationis, seu militia, vel artis ac studij similitudo atq; communio amicitiarū vinculis nexuerunt, &c. Est etiā dilectionis aliud genus, quod instinctu natura ipsius, & consanguinitatis lege connectitur, quo vel contribules, vel cōiuges, vel parentes. seu fratres, ac filij naturaliter ceteris praferuntur, quod non solum humano generi, verum etiā omnibus alitibus atq; animantibus inesse deprehenditur. Et paulo post. In his cunctis vnum genus est insolubile caritatis, quod cōiungit sola similitudo virtutum, Dominus enim inhabitare facit vntus moris in domo. S. Augustinus in Homilijs L. in hunc modum ea describit. De amicitia videte quid dicam. Sunt amici ex certa amicitia, quae nec amicitia dicenda est, quam facit mala conscientia. Sunt enim homines, qui pariter mala cōmittunt, & ideo videntur sibi coniuncti. Excepta illa, est quaedam amicitia carnalis per consuetudinem cohabitandi, colloquēdi, simul cōuersandi, vt contristetur homo, quādo deseritur ab amico. Est ista amicitia consuetudinis, non rationis. Habent illam & pecora. Est & alia superior amicitia non consuetudinis, sed rationis, qua diligimus hominem propter fidē & mutuam benevolentiam in ista vita mortali. Clarius S. Chrysolomus in epistolam Pauli ad Colossenses Multa, ait, sunt causae, ex quibus nascitur amicitia: & turpes quidem praeteribimus, quia male sunt, naturales & temporales in mediū adducemus, utpote beneficio quis affectus est, ab ipsis maioribus suis acquisiuit amicum, aut ex mensa, aut peregrinationis cōmunionē,*

aut

ant est vicinūs, bona sunt & ipse. Aut eiusdem factus est artificij. Ista quidem non est sincera, amulationem enim quandam habet & inuidentiā. Naturales vero sunt, ut patris erga filium, filij erga patrem, fratris erga fratrem, nepotis erga auum, matris erga liberos, uxoris erga virum. Nam omnes conjugales amicitia temporales sunt & terrena. Igitur ista quidem illis vehemētiōres esse videntur: videtur, inquam, quia se penumero illis inferiores sunt. Nam alicubi visū sunt amici germanius affecti quam fratres, etiam quam filij erga parentes, & natus quidem nihil opis attulit, alienus verò adfuit & adiuuit. Spiritalis verò dilectio omnes reliquas excellit tanquā regina quaedam suorum dominium habens & splendido conspicua est habitu. Nihil enim terrenum hic est, unde ista nascatur, sicut temporalis illa non ex consuetudine nascitur, non ex beneficentia, non ex natura, non ex tempore, sed è superis descendit, ex ipso cælo.

Figulus fig. odit.

C A P V T III.

De Amicitia veræ legibus.

PRIMA amicitia lex est, ut non ineatur, nisi à virtute præditis & ob virtutē. Ea enim amicitia probabilis, inquit Ambrosius, qua honestatem tuetur, præferenda sanctoribus, honoribus, potestatibus. Et iterum. Non potest homini amicus esse, qui Deo fuerit infidus. Pietatis custos amicitia est, & equalitatis magistra. Hier. ad Paulinū. Vera illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non presentia tantum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor & diuinarū Scripturarum studia conciliant. Basiliius in psalmum 44. Nemo improborum aut stultorum amicus est; nam amicitia probitas in prauum nequaquā cadit affectū, quoniam nihil turpe aut inconcinnum in amicitia concordiam venire potest. Augustinus ad Macedonium. Nemo potest veraciter amicus esse hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis. IDEM gentiles Philosophi agnouerunt, licet illi veram colere amicitiam non potuerint, quia nō erant amici veritatis, id est, veræ religionis. Plato in Lysia, inquit Clemens Alexandrinus, docuit in iniustitia & improbitate nunquā potuisse seruari amicitiam. Aristoteles in octauo Ethicorum tradit eam veri nominis & perfectam esse amicitiam, quæ nō commodi, aut voluptatis sed virtutis causa tantum conciliatur. Lælius apud Cicero. nem ita loquitur. Hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse. Bonos autem vocat, qui ita se gerunt; ita viuunt, ut eorum probetur fides, integritas, equitas, liberalitas, nec in eis sit ulla cupiditas, vel libido vel audacia Et paulo post. Sine virtute amicitia nullo pacto esse potest. Seneca

A. l. 3. off. c. 15. & 16.

H. ep. 103.

Aug. ep. 52.

Clem. 5. Strom.

Ar. c. 3.

Cic. de amicis.

Sen. l. 6. c. 12.

in libris de beneficijs vult amicitiam tantum esse inter Sapientes, quod Cicero loco citato insiciatur.

A. 4. 32.
No. ut in lau-
dem Bas.

Ep. epist. 8. de
virg. feru.

Eph. 33.

A. 4. 46.

H. in Ap. l.

Mich. 7.

Cic. de amic.

A. 4. 32.

Possid. 5.

Vide Panar. de
Propriet. relig.

II. Lex Amicitiae est, *idem velle & nolle*, quam legem praestabant primi Christiani, quorum, ut est in historia Apostolica, *erat cor unum & anima una*, & post eos B. BASILIUS, & GREG. Nazianzenus. Sic enim scribit Nazianz. *Vna verig. anima videbatur duo corpora ferens. Vnum hoc ab utroq. nostram agebatur, ut virtutem coleremus, atq. ad futu- ras spes vite nostras rationes accommodaremus. Pterq. alteri norma atq. a- mussis eramus, qua rectum a prauo discernitur.* Hieron. epist. ad Deme- triadem. *Eadem velle, inquit, & eadem nolle ea demum firma amicitia est.* Et in apologia aduersus Ruffinum. *Si unum credimus, si idem & volumus & nolumus, ex quo firmas nasci amicitias etiam Catilina testatur.* Et ad Castrutium. *In amicis non res queritur, sed voluntas, quia alterum ab inimicis saepe prabetur, alterum sola caritas tribuit.* AVGVSTINVS in ser- monibus de tempore. *Amicos coniunctis animorum facit, idem velle & nolle sapiens huius mundi ait, ea demum firma amicitia est.*

III. Lex est, amicum esse alterum ipsum. Pythagorica, scribit Hie- ronymus in Ruffinum, *& illa praecepta sunt; Amicorum omnia sunt com- munia, & amicum seipsum esse alterum.* Et commentario in Mi- chæam Prophetam. *Interrogatus quidam, quid esset amicus? respondit. Alter ego. Vnde Pythagoræ duo vades se inuicem tyranno dederunt.* Memi- nit huius legis & M. Tullius. *Ipsæ se quisque, ait, diligit, non ut aliquam à se ipso mercedem exigat charitatis suæ, sed quod per se sibi quisq. carus est. Quod nisi, idē in amicitiam trā. feratur, verus amicus nunquā reperietur: Est enim is amicus quidem, qui est tanquam alter idem, alterum enim acqui- rit, cuius animum ita cum suo commisceat, ut efficiat pane unum ex duobus.*

IV. Lex, ut amicorum omnia sint communia, quæ, ut iam di- ctum, ex eadem Pythagoræ Schola profecta est, sed perfectissimè in Schola Christi & Apostolorum primum obseruata, cum fideles pec- uniam omnē ex diuendis agris, domibusue conflata ante Apo- stolorum pedes deponerent, *nec quisquam eorum aliquid suum esse, in- quit B. Lucas, dicerent, erant enim illis omnia communia:* quam viuendi formulā, deinceps monachi, religiosiq. vitæ cultores omnes in hunc usq. diem retinuerunt. Nam Possidius in vita S. Augustini ita scribit. *Augustinus factus presbyter monasterium intra Ecclesiam mox instituit, & cum seruis Dei viuere cepit secundum modum & regulam sub sanctis Apo- stolis constitutam, maxime ut neminē quidquam proprium in illa societate habe- ret, sed eis essent omnia communia.* Perfectio autem huius communiō- nis in eo vertitur, quod illis communia sint, non externa modo præ- sidia, & habitatiōnis, victus & conuictus, conuersationisq. quōtidia-
næ

nae & colloquiorum, verum etiam interna, vt consiliorum optimorū & consolationū, in quibus etiam Aristoteles animaduertit præcipuā veræ amicitiae munus esse locatum. Accedit communio precum, bonorū operum, ac quod suū est, voluntatum & iudiciorū conformatio cum voluntate & iudicio superiorum & moderatorū, quibus tanquam Christo in omnibus obsequuntur, quo nullum antidotū ad pacem veramq; consensionem animorum, atq; amicitiam factam tectam retinendam efficacius est. Legem hanc non ignorauit Cicero sic scribens primo Officiorum. *In graecorum proverbio est, amicorū omnia esse cōmunia: communia autem videntur ea, quae sunt generis eiusdem, quod ab Ennio positum in vna re transferri per multas potest.*

Vt homo, qui erranti comiter monstrat viam,

Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,

Ve nihilo minus ipse luceat, cum illi accenderit.

Vna enim ex re satis percipitur, vt, quicquid sine detrimento possit commodari, id tribuatur cuiq; vel ignoto: ex quo sunt illa cōmunia non prohibere aquam profluentem: pati ab igne ignem capere, si quis velit. Et de Amicitia. Inter amicos omnium rerum, consiliorum, & voluntatum sine vlla exceptione sit communitas, Et Seneca ad Lucilium. Consortiam rerum omnium facit amicitia. Et amico crede quantum tibi. Tam audacter cum illo loquere, quam tecum. cū amico omnes curas, omnes cogitationes tuas misce. Et libro de beneficiis sexto. Non mihi sic cura amico communia omnia sunt, quomodo cum socio, vt pars mea sit, pars illius, sed quo modo patri matrisq; communes liberi sunt.

V. Lex, vt amor idem sit syncerus & fidus, ab omni fraude & furo alienus: qua de re multa sunt monita Spiritus sancti in diuino Verbo, vt apud Ieremiam. *Vnusquisq; se a proximo suo custodiat, quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet, Et in Proverbiis Salomonis. Homo qui blandis fictisq; sermonib; loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius. Et in Ecclesiastico. Amicus fidelis protectio fortis, qui autem inuenit illū, inuenit thesaurum. Et soli amare mendacium aduersus fratrem tuum, neq; in amicū similiter facias. Et Dilige proximū, & coniungere fide cum illo. Vnde Gregorius Nazian. in orat. ad Gregor. Nyssenum. Amico fideli nullū est in rebus humanis par pretiū, nec bonitas illius pondere vllō aestimari potest. Amicus fidelis, protectio fortis, & munitū palatiū. Amicus fidelis viuus thesaurus. Amicus fidelis super aurum & lapidem pretiosum multum. Amicus fidelis hortus clausus, fons obfignatus, quae opportune aperiuntur, & communicantur. Ambrosius tertio officiorum. Aperi pectus tuum amico, ut fidelis sit tibi, & capias ex eo vite*

A. S. Et. cap. 5.
& 1. p. c. 12.

Sen. ep. 48.
& 3.

Id. c. 12.

Ierem. 9. 4.

Prou. 29. 5.
Eccle. 6. 14.

Eccle. 7. 13.
ib. 27. 18.

Amb. c. 19.

Ecc1. 6. 16.
H ep. 66.
A. ep. 15.

tua iucunditatem. Fidelis enim amicus medicamentum est vite, & immortalitatis gratia. Hiero. epist. ad Ruffinum. *Vera amicitia, quod sentit, dissimulare non debet.* Augustinus ad Hieronymum. *Cum hominem Christiana charitate flagrantē, eaq; mihi fidelē amicum factum esse sentio, quicquid ei consiliorum meorum cogitationumq; cōmitto, non homini committo, sed illi in quo manet, vt talis sit. Deus enim charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet.* Chrysof. in priorem ad Thessalonicenses. *Reuera vite pharmacū est fidus amicus, reuera protectio fortis est fidus amicus. Quid enim non efficeret germanus amicus? quantam voluptatem non generaret, quantam utilitatem, quantam securitatem? Et si mille thesauros dixeris, nihil tamen germano correspondebunt amico.* His patribus consentiunt & Ethnici. M. Tullius in Lælio. *Cum omnium rerum, ait, simulatio est vitiosa (tollit enim iudicium veri, idq; adulterat) tum amicitia nomen valere non potest.* & Seneca de beneficiis. *In pectore amicus, non in atrio quæritur, illo recipiendus, illic retinendus, & in seorsibus recondendus.*

Chryf. hom. 2.

Cic.

Sen. lib. 6. c. 34.

Prou. 17. 17.

Ecc1. 6. 7.
Ib. 8. 10.
A. 1. 3. offi. c. 19.

VI. Est, vt amicitia sit constans æquē in aduersis ac prosperis. nam Salomon. *Omni tempore diligit, qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur.* Et Ecclesiasticus. *Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facile credas ei.* Et. *Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die necessitatis.* Ambrosius ita loquitur de hac lege. *Si amici secundæ res amicos adiuuant, cur non & in aduersis amici rebus amicorū adiumentum suppetat? luemus cōsilio, conferamus studia, compatiamur affectu, si necesse est, toleremus propter amicū etiam aspera. Quam pulchrè in aduersis positus Iob dicit. Misere mihi mei amici mei, misere mihi. nō quasi abiecta vox ista est, sed quasi censoria.* Nazianzenus ad Philagrium. *Quæ tibi molesta sunt, utiq; & nobis. Amicorū enim communia omnia censemus, tam prospera, quam aduersa, eaq; amicitie lex est.* August. scribens de verbis Apostoli. *Alter alterius onera portate, sic adimplebitis legem Christi. Nihil, ait, sic probat amicum, quem admodum oneris amici portatio.*

Iob 19. 21.
Naz ep. 64.

A. ferm. 21.
Gal. 6. 2.

Ecc1. 19. 13.
Clem. c. 8.

A. 3. offi. ca. 16.

VII. Lex est, vt cum opus est, amicus amicum corripere non negligat. ait siquidem sapiens. *Corripe amicum, ne forte non intellexerit & dicat. Non feci. aut si fecerit, ne iterum addat facere.* Et Clemens Alexandrinus in Pædagogo. *Beneuolentia, inquit, non odii signum est reprehendere. Ambo enim probrum obiciunt, & amicus & inimicus: sed inimicus quidem irridens, amicus autem bene volens.* Ambrosius loco sepe citato. *Amicus neq; noxiō gratificari debet, neq; innocenti insidiari, sed si quid in amico vitii cognouerit, corripere occultè: si nō audierit, corripere palam. Sunt enim bonæ correptiones, & plerunq; meliores, quàm tacita amicitia. Et si ladi se putat amicus, tu tamē corripe. Et si amaritudo correptionis animū eius vulnere-*

ret;

ret, tu tamen corripere ne verearis. tolerabiliora sunt enim amici vulnera, quam adulantium oscula. Chrysoft. de laudibus Apostoli Pauli. Gratiā habeo his, qui me arguunt. amici enim, siue iuste, siue iniuste arguunt, non opprobare volunt, sed emendare. Inimici autem etsi iure reprehendant, hoc tamen agunt, non ut corrigant, sed ut exsibilent. Verum quomocumque reprehensio contingat, bonū magnū est, si ferantur reprehensiones, & non detur vel sic locus exasperationi. Qui enim odit redargui, ait, insipiens est. Non dixit, sic redargui. Nam si quidem iuste arguit amicus, agit ut peccatum corrigat, sed immeritō, iam laudanda est voluntas eius & mentis intentio bona; non enim reprehenderet, nisi multum diligeret. Quod si omnes ita affecti essemus, ut & argueremus peccantes, & lapsi libenter ferremus reprehensiones, quanta hinc vita nostrā accederent commoda? In peccatis enim hoc operantur reprehensiones, quod in vulneribus remedia.

Prou. 27. 6.
Chryf. hom. 9.

Eccli. 21. 7.

LÆLIUS quoque apud Ciceronem in eandem sententiam philosophatur. Monendi amici saepe sunt & obiurgandi, & hac accipienda amicē, cum beneuolē sunt, sed nescio quomodo verū est, quod in Andria familiaris meus Terentius dixit Obsequium amicos, veritas odium parit. Et paulo post. Cuius aures clausae veritati sunt, ut ab amico vera audire nequeant, huius salus desperanda est: scitum est enim illud Catonis, multo melius de quibusdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos qui dulces videantur: illos verum saepe dicere, hos nunquam. Ut igitur & monere & moneri proprium est vera amicitia, & alterum liberē facere, nō asperere: alterum patienter accipere, non repugnanter. sic habendum est nullam in amicitia pestem esse maiorem, quam adulationem, blanditias, assentationem.

Cic. de amic.

IX. est, ut amicus arcana sua amico patefaciat, quam indicauit Christus Dominus cum discipulis dixit. *Iam non dico vos seruos, quia seruus nescit, quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Vnde Ambrosius. Ipse nos Deus amicos ex seruulis facit sicut ipse ait. *Iam vos amici mei estis, si feceritis, quae ego precipio vobis. Dedit formam amicitiae, quam sequamur, ut faciamus amici voluntatem, ut aperiamus secreta nostra amico quaecumque in pectore habemus, & nos illius arcana nō ignoremus. Ostendamus illi nos peccatus nostrum, & ille nobis aperiat suum. Ideo, inquit, vos dixi amicos, quia omnia quaecumque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Nihil ergo occultat amicus, si verus est, effundit animum suum, sicut effundebat mysteria Patris dominus Iesus.*

Ioan. 15. 15.

A. 3. offic. ca. vlt.

Huc pertinet alia cognata lex, sed contraria, ut arcana amici non patefiant extraneis, de qua multa in Scripturis. nam Salomon ait. *Qui ambulat fraudulentē, reuelat arcana: qui autem fidelis est animi, amici caelat commissum.* Et: *Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reueles.* Et: *Ei qui reuelat mysteria, & ambulat fraudulentē, & dilatat labia sua, ne commiscearis.* Et: *Qui denudat arcana, amici fidem perdet,*

Prou. 11. 13.

1b. 25. 9.

Eccli. 20. 19.

Eccli. 27. 17. 24.

H. li. 2. in Prou.
c. 20.

det, est anima infelicitis. Ita & S. Hieron. exponens illud Salomonis. *Ei qui reuelat mysteria. Si quis, inquit, volueris tuis misceri amicitiiis, & hunc videris prioris amici pendente secreta hunc veluti perfidium caue.* Et in AVGVST. auctor libri de Amicitia. *Secretorū reuelatione inter amicos nihil turpius, nil execrabilius, nihil amoris vel gratiæ relinquens inter amicos, sed omnia replens amaritudine indignationis & odii.* Vnde Salomon. *Qui denudat arcana amici, perdit fidem.*

A. cap 3.

Eccli. 27. 17.

A. 3 off. c. vit.

Cic. in Lælio.

IX. Vt nihil turpe, nihil mali, quo Deus offendi possit, alter ab altero postulet. *Quid enim est amicus, ait AMBR O S I V S, nisi cōsors amoris, cui te tanquā tibi alteri cōmittas, à quo nihil timeas nisi ipse cōmodi tui causa inhonestum petas? Non enim veltigalis amicitia est, sed plena decoris, plena gratia. Virtus est enim amicitia, non questus.* Et Cicero præclare in libro de amicitia. *Hac prima lex in amicitia sanciat, ut neq; rogemus res turpes, nec faciamus rogati: turpis enim excusatio est, & minime accipienda, cum in ceteris peccatis, tum si quis contra Rempubl. se amici causa fecisse videatur.* Et multo post. *In talibus stabilitas amicitia cōfirmari potest, cū homines benevolentia coniuncti. primū cupiditatibus ijs, quibus ceteri seruiunt, imperabunt: deinde aq̄itate, iustitiæque gaudebunt, omniaq; alter pro altero suscipiet, neq; quidquam unquam nisi honestum & rectum alter ab altero postulabit. itaque in iis perniciosus est error, qui existimant libidinū, peccatorumq; omnium patere in amicitia licentiam: virtutum enim amicitia adiutrix à natura data est, non vitiorum comes.*

Psal. 67. 7.

Amb. 1. cir.

C. coll. 16. c. 3.
Cic. in Lælio.

Eccli. 22. 31.
Prou. 18. 24.
Cic. in Lælio.

Cic. in pæd. c. 8.

Iob. 6. 14
Prou. 3. 28.

X. Lex, vt externa comitatis & humanitatis officia imprimis sibi mutuo declarent. Ac primò in conformandis moribus. *Deus enim, inquit regius Psaltes. Inhabitare facit vnus moris in domo. Amicitia, aequalitatis, auctore Ambrosio, magistra est, vt superior inferiori se exhibeat aequalem, inferior superiori.* Inter dispares enim mores non potest esse amicitia. Et Cassianus. *Amicitia sola virtutum paritate fæderatur, Dominus enim facit habitare vnus moris in domo.* Et M. Tullius. *Vt ij qui sunt in amicitia superiores, ex æquare se cum inferioribus debent: sic inferiores dolere non debent, se à suis amicis, aut ingenio, aut fortuna, aut dignitate superari: dispares enim mores disparia studia sequantur, quorum dissimilitudo dissociat amicitias.* 2. in affabilitate exhibenda, vnde Syracides. *Amicum salutare non confundar, à facie illius non me abscondam.* Et Salomon. *Vir amabilis ad societate magis amicus erit, quam frater.* Et Tullius. *Accedat suauitas quædã oportet. sermonū atq; morū haud quaquã mediocre condimentū amicitie, tristitia. a. & in omni re seueritas absit.* Clemens Alexandr⁹ notauit suo æuo Christianos sobriis haustibus, amicitie ergo consuesse bibere. 3. beneficentia & hospitalitate. *Qui tollit ab amico suo misericordiam, inquit Iob, timorem Domini derelinquit.* Et Sapiens. *Ne dicas amico tuo vade & re-*

& reuertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare. Et Clemens Alex. 2. Stromatæo. Adhæret charitati & hospitalitas, qua est artificii amicitia circa vsum hospitum. Hospites autem sunt, qui etiam dicuntur ἐξῆνοι, id est, amici. Ch. hom. 7.
Tum Chrysoft. Qui amat, beneficium magis impendere, quam accipere. 1. Theff. 2.
cupit, non ita gaudet sibi benefieri, ut alijs benefacere.

XI. Lex est, utamicus paratus sit pro amico vitam profunderere. Maiorem hac dilectionem, inquit Dominus apud S. Ioannem, nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Et ipse Ioannes in epistola prima. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus animas pro fratribus ponere. S. AUGUSTINVS tractatu 84. in Ioannem cum hæc duo testimonia citasset. Hoc, addit, beati martyres ardenti dilectione fecerunt, quorum memorias celebramus. Hoc optauit facere & Apostolus Paulus, cum in epistola priore ad Thessalonicenses scribit in hæc verba. Ita desiderantes vos cupidè volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis. Vbi CHRYSOSTOM. Ita enim oportet amantem amare, ut etsi anima ab eo postuletur, & possibile sit non prohibeat. Non dico postuletur, sed ut & ipse ultro tali dono accurrat, Nihil enim nihil tali dilectione dulcius esse poterit, nihil illic triste accidet, &c. Et de germanis amicis loquor, qui eiusdem sunt animi, qui & mortè inuicem alius pro alio subire cupiunt, qui feruenter amant. Et infra. Talis erat Paulus, qui animam suam libenter, etiam non rogatus dedisset, & in gehennam quoque cupidè descendisset, nempe eum scripsit Romanis. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis. Idem fecere pro salute S. Pauli Prisca & Aquila, Epaphronditus, Galatæ & alii, de quibus idem Chrysofomus homilia in verba illa. Salutate Priscam & Aquilam. Tales amici erant Gregorius Nazianzen. & Basilius, de quibus ipse Nazianzen. Nec nobiscum, inquit, gentiles, Orestes suos & Pylades ullo modo conferendos putabant, nec Molianidas illos Homericò versu celebratos, quos calamitatis societas atque ars egregie aurigandi nobilitauit, eodem tempore fræna & verbera inter se patientes. Verum nec Ethnicorum Philosophi huius legis signari fuere. SENECA enim stoicus sic scribit ad suum Lucilium In quid amicum paro ut habeam pro quo mori possim: ut habeam, quem in exilium sequar. Detrahit amicitie maiestatem suam, qui illam parat ad casus. Et LÆLIUS apud Ciceronem. Si quando aliquod officium existit amici in periculis aut adeundis aut communicandis, quis est, qui id non maximis efferat laudibus? qui clamores tota cauea nuper hospitis & amici mei M. Pacuuii in noua fabula? cum, ignorante Rege, uter eorum esset Orestes, Pylades Orestem se esse

Ioan. 15. 13.
1. Ioan. 3. 16.

A in c. 15. Ioan.

Chr. ho. 2. & lib.
2 de Sacerdotio
de Basilio.

Rom. 9. 3.

N. orat. in Bass.

Sen. ep 9.

esse diceret, *ut pro illo necaretur*: Orestes autem, ita ut erat, Orestem se esse perseveraret? stantes autem plaudebant in re ficta: quid arbitramur in vera fuisse facturos? facile indicabat ipsa natura vim suam, cum homines, quod facere ipse non possent, id recte fieri altero indicarent. Si verum exemplum apud Ethnicos quaeritur, id commemorat LACTANTIUS libro quinto de iustitia, ut probet posse innocentem cum laude mori pro Deo. Quid, inquit, illi Pythagorei familiares laudantur à vobis, quorum alter se tyranno vadem mortis pro altero dedit, alter ad prestitum tempus, cum iam sponsor eius duceretur, presentiam sui fecit, eumque interuentu suo liberavit? quorum virtus in tanta gloria non haberetur, quod alter pro amico, alter etiam pro fide mori voluit, si stulti putarentur. Denique ob hanc ipsam virtutem tyrannus his gratiam retulit, utrumque seruando, & hominis crudelissimi natura mutata est. Quinetiã deprecatus esse dicitur, ut se tertium in amicitiam reciperent non viq, tanquam stultos, sed tanquã bonos & sapientes viros.

XII. & postrema, ut amicitia sit indissolubilis & æterna. Vnde sapiens ridet amicum temporarium. Est, inquit, *amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis*. S. Hieronym. dictum est. *Amicitia, quæ desinere potest, vera nunquam fuit*. Et AMBROSIVS. *Constans debet esse amicitia, perseverare in affectu, non puerili modo amicos mutare vaza quadam debemus sententia. Quam boni amici Hebraei pueri, quos à sui amore nec fornacis ardentis flamma diuisit?* Et Chrysostom. *Qui caducis instabilibusq, de causis amicitiam ineunt, eorum coniunctio perpetua esse non potest, sed vel contemptus, vel pecuniarum iactura vel linor, vel gloriæ cupiditas, vel aliud huiusmodi amicitia dissoluta dissidium induxit. Vbi si spiritalis esset radix, nulla res secularis eam euelleret. Ea certe charitas, quæ Christi causa fundatur firma, stabilis atque inuicta est, nec ulla obreçtatione, non periculis, non morte, non alia re temporali conquassatur. Idcirco Paulus quoque dicebat. Charitas nunquam excidet. Omnia enim quæ seculares amicitias tollunt, spiritalem amorem magis confirmant.* Lege de hoc argumento homiliam primam eiusdem in epistolam ad Colossenses. Chrysostomo subscribit discipulus eius CASSIANVS. *Hæc amicitia sola similitudine virtutum iuncta est, quæ in nullis unquam casibus scinditur, quam non solum dissociare, vel delere locorum vel temporum intervalla non preualent, sed ne mors quidem ipsa diuellit. Hæc est vera & indurupta dilectio, quæ gemina amicorum perfectione ac virtute concrefcit. Cuius semel initum fœdus, nec desideriorum varietas, nec contentiosa dirumpet contrarietas voluntatiũ.* Hanc quoq; legẽ uti rationi consentaneam agnouerunt gentiles philosophi, ut Aristot. in octauo Ethico. & Cicero in Lælio, dum ait. *Erit amicitia*

Laët. c. 17.
Amb. l. 2. de virg. in vocat Damonem & Pythiam.

Ecd. 6. 8.
H. ep. ad Ruf. 41.

A. 3. off. c. 16.

Ch. hom. 62 in Matt.

I. Cor. 13. 8.

Cass. 16. col. c. 3.

Ar. p. 5.

citia ortus à natura, quam ab imbecillitate grauior & verior: sed quia natura mutari non potest, ideo verè amicitia sempiternæ sunt. Seneca item in epistolis fugillat amicitias temporarias.

Sen. Epist. 9.

C A P V T IV.

Quam nobilis, necessaria, salutaris, & iucunda sit Amicitia Virtus.

PRIMUM nobilitas & præstantia virtutis Amicitia hætenus suis notis descriptæ inde liquet, quod nihil discrepare videatur ab ipsa Charitate proximi, quam Apostolus Paulus omnibus virtutibus donisque cælestibus prætulit. Gregorius Theologus in Apologetico, nihil, inquit, amicitia venerabilius. Quid amicitia, ait Ambrosius, preciosius est, quæ angelis communis & hominibus est? Et Hieron. in Michæam. Scripsit Theophrastus tria de amicitia volumina omni eam præferens charitati, & tamen rarâ in rebus humanis esse contestatus est. Chrysof. quoq; in Apostolum. Amici excellunt Patres & filios amici iuxta Christum. Nec mihi dicas hoc bonum nunc cum alijs plerisque in Ecclesia cessasse, sed cogita quomodo apud Apostolos non coryphæos dico, sed ipsos credentes omnium fuerit anima una & cor unum, & nemo quicquam suorum bonorum suum esse dixerit, non erat inter eos Meum ac tuum. Magnum quid est amicitia, & quam magnam nemo potest cognoscere, neq; sermone consequi præter ipsam experiētiam. Hoc hereses fecit, hoc Græcos fecit esse græcos, &c. Sicut si de plantula quapiam in Iudæa crescente dicerem, cuius nemo haberet experiētiam, nullo sermone illam exprimere possem, ita & nunc quicquid dixerō, frustra dixerō, nemo intelligere valebit. In calo plantata est hæc planta ramos habens non margaritis, sed vitæ rectæ ac solidæ, illis multo nobiliore, onustos. Consentit & hic S. Patribus eloquentiæ Princeps. Ego hortari tantum possum, ut amicitiam omnibus rebus humanis antepōnas, nihil est enim tam natura aptum, tam conueniens, ad res vel secundas, vel aduersas. Et infra. Haud scio, an, excepta sapientia, quidquam melius homini sit à dijs immortalibus datum.

1. Cor. 13. 1.
G. post reditum
ex fuga.
A. 3. off. c. 16.
H. l. 2. c. 7.

C. hom. 2. in
1. Thef. 2.

Act. 4. 32.

Cic. in Lælio.

2. **NECESSITAS** huius virtutis inde probatur, quod cum hæc amicitia à germana proximi dilectione proximi diuelli non possit, æquæ eam videri necessariam atq; dilectionem. Qui enim non diligit fratrem, ait B. Iohannes, manet in morte. Et B. Paulus. Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatē autem non habuero, nihil mihi prodest, Vnde Augustinus ad Martianum veterem amicum. Gratias Deo, quod te mihi amicum facere tandem aliquando dignatur. Nunc enim nobis est rerum humanarū & diuinarum cum beniuolentia & charitate consensus in Christo

1 Iohan. 3. 14.
1. Cor. 13. 13.

Aug. epist. 155.

Matt. 22. 37.

IESU Domino nostro verissima pace nostra. Qui duobus praeceptis cuncta praeconia diuina conclusit dicens. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipsum. In ijs duobus praeceptis tota lex pendet & propheta. In illo primo, rerum diuinarum, in hoc secundo rerum humanarum est cum beniuolentia & charitate consensus. Haec duo si mecum firmissimè beneas, amicitia nostra vera ac sempiterna erit, & nos non solum inuicem, sed etiam ipsi Domino sociabit. Eandem necessitatem, licet temporalem professus est Lælius hic verbis apud sæpe dictum M. Tullium. Solem è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt, qua nihil à Dijs immortalibus melius habemus, nihil iscundius. Et multo post. De amicitia omnes ad unum idem sentiunt, & ij qui ad Remp. se contulerunt, & ij qui rerum cognitione, doctrinæq. delectantur, & ij qui suum negotium gerunt otiosi: postremò ij, qui se totos tradiderunt voluptatibus, sine amicitia vitam esse nullam, si modo velint aliqua ex parte liberaliter viuere. Immo Peripateticorum princeps ab hoc necessitatis Loco disputationem de amicitia duobus libris comprehensam inchoauit. Necessitatis affinis est Vtilitas.

Cic. de amic.

A lib. 8. & 9.
Ethi.Ecccl. 15. 12.
Ib 6. 16.
Ecccl. 4. 9.

H. in Ecccl.

Chrtom. 2.
in 1. Theff.

De amicis.

3. UTILITATEM diuinæ litteræ nobis prædicare non prætermisere. *Beatus*, inquit Sapiens, qui inuenit amicum verum. Et Amicus fidelis medicamentum vitæ, & immortalitatis, & qui metuunt Dominum, inuenient illum. Et Ecclesiastes. Melius est duos esse simul, quam unum, habent enim emolumentum societatis suæ: si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. In quæ verba sic *HIERONYMVS*. Hic dicitur quid boni habeat amicorum contubernium, & commune solatium, quia & alterius ruina, alterius auxilio subleuetur, & curas domesticas, ipsius quoq. noctis requiem melius exigit ille, qui fidum habet amicum, quam qui solus opibus incubat acquisitis. Et si robustior inimicus quis contra unum surrexerit, imbecillitatem alterius amici solatio sustentari. Et *S. CHRYSOSTOMVS*. Reuera, inquit, vitæ pharmacum est fidus amicus, reuera protectio fortis est fidus amicus, Quid enim non efficeret germanus amicus? Quantam utilitatem, quantam securitate ingenerat: si mille thesauros dixeris, nihil tamen germano correspondebunt amico. Et infra. Cum amico & paupertas tolerabilis est: Sine illo & sanitas & diuitiæ intolerabiles sunt. Alium pro se ipso habet qui amicum habet. Prastringor, & veluti præcludor faucibus, non valens exemplo aliquo rem istam exprimere. Noui ego quendam, qui cum sanctos viros amici sui causa obsecraret, primum pro illo, & tum demum pro se orare obsecrabat. Apud Deum verò tanta est amicitia merces, quanta dici pequit. Multa de hoc capite noster *TULLIVS*. Res splendidiore, ait, facit amicitia, & aduersas partiens communicansq. leuiore. cumq. plurimas & ma-

& maximas commoditates amicitia contineat, tum illa nimirum prestat omnibus, quod bona spe prealacet in posterum, nec debilitari animos, aut cadere patitur. Verum etenim amicum qui intuetur tanquam exemplar aliquod intuetur sui, quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod difficilius dictu est, mortui viuunt. &c. Superest Iucunditas.

4. Iucunditatem huius virtutis indicauit Salomon, dum in Proverbiis ait. *Vnguento & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici consilijs anima dulcoratur.* Et regius Vates longe prospiciens vitæ religiose suauitatem exclamat. *Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in unum.* Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam Aaron. Vbi enim est perfectior sociorum amicitia, constantiorq; quam in sodalitate religiosorum, vbi omnium est cor vnum & anima vna, vbi vt in primo Apostolicæ Ecclesiæ cætu, omnia sunt communia? Ita sonus huius psalmi, inquit A V G V S T I N V S in commentario illius, *dulcis est, vt & qui psalterium nesciunt, ipsum versum cantent.* Tam dulcis est, quam dulcis charitas, qua facit fratres habitare in vnũ. Iste dulcis sonus, ista suavis melodia tã in cantico, quam in intellectu monasteria peperit. Ex voce huius psalmi, appellati sunt & monachi. Vo-

Prou. 27. 9.

Psal. 132. 1.

Act. 4. 5.

opratem autem germanæ amicitia, sed Spiritualis graphice depingit A V R E V M O S in comentariis Paulinis. *Est, inquit, reuera amicus ipsa luce iucundior; germanum dico, & ne mireris. Est enim nobis solem hunc extingui iucundius, quam amicorum consuetudine priuari, iucundius in tenebris agere, quam sine amicis esse. Et quomodo? dicam. Quia multi solem istum videntes in tenebris sunt: qui vero amicorũ copiã adepti sunt, neq; in afflictionibus quidem tristitiam habent.* De Spiritibus amicis dico, qui nihil amicitia preponunt. Et infra. *Quam mihi voluptatem oppones, siue turpem, siue honestam? Omnes excellit ea, qua amicitia est; etiã si eam dixeris, qua mellis est. Fit enim fastidiosum mel, amicus verò nunquã, quin magis crescit illius desiderium, ita vt illius voluptas nunquam fastidiũ patiatur.* Hæc Chrysostomus. Concludo cum Lælio Ciceronis. *Quis potest esse vita vitalis, vt ait Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia conuiescat? quia dulcius, quam habere quo cum omnia audeas sic loqui vt tecum? qui esset tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes, qui illis aquẽ, ac in ipse, gauderes?*

Ch. hom. 2 in 1. Tess.

Cic.

A M I C I T I A.

C A P V T V.

Quibus mediis amicitia ineatur, conseruetur & augeatur.

H. in c. 7.
Mich. & epist.
†

I. Ioan. 4. 1.
* epist. 3.

C. de amic.

A. c. 33.

A. lib. 3. c. 10.

Cic. de amic.

A. serm. 23.

ET si hæcenus satis multa de amicitia dicta, media tamen non videntur omittenda. Vt enim S. Hieronymus se legisse in cuiusdam controuersia testatur, *Amicus diu quaritur, vix inuenitur, difficile seruetur.* Principio ergo ad amicitiam cum viris bonis contrahendam hæc cautio præeat, vt explores vitam moresq; futuri amici, iuxta consilium S. Ioannis Apostoli. *Probate Spiritus si ex Deo sint:* Et Senecæ ad Lucilium. *Omnia cum amico delibera, sed de ipso prius. Si amore dignus fuerit.* Medium primum sit Amor. nam cum amicitia nomen suum, teste Tullio, ab amore mutuata sit, merito eiusdem beneficio rem nomini subiectam venabitur. 2. Beneuolentia. *Amicitia siquidem, auctore S. Ambrosio libro primo officiorum, ex beneuolentia fonte procedit.* 3. Affabilitas, de qua supra dictum. 4. Liberalitas. vnde Romani, teste S. Augustino in libris de ciuitate Dei, magis dandis, quam accipiendis beneficiis amicitias parabant. 5. Virtus, nec eum nisi ob virtutem inicitur. Hoc medium tradit Chrysost. homilia 40. in Acta Apostolorum. *Quid, inquit, facit amatorem corporum! Corporis luculentia & formositas itaq; & animas faciamus pulcras & luculentas & erimus inter nos mutuo amatores. Non enim solum oportet amare, sed etiam amari. Primum hoc curemus vt amemur, eritq; secundum factum facillimum. Simus pulcri ac boni, & ita semper habebimus amatores.* Haud secus Lælius. *Nihil, ait, est amabilius virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum, quippe cum propter virtutem & probitatem eos etiam, quos nunquam vidimus, quodammodo diligamus.* 6. Medium est, facilitas in admittendo alio ad amicitiam. Quod tradit S. Augustinus de verbis Apostoli. *Nullius, inquit, repudianda est amicitia sese ingerentis ad amicitiam copulandam, non vt statim recipiatur, sed vt recipiendus optetur, atq; ita tractetur, vt recipi possit. Illum enim receptum in amicitiam possumus dicere, cui omnia consilia nostra refundere audeamus. Et si sit quisquam, qui se non audet ingerere ad amicitiam faciendam, cum aliquo nostro temporali honore aut dignitate reuocatur, descendendum est ad eum, & offerendum illi quadam comitate & submissioro anime, quod petere per semetipsum non audet.*

I. Conseruari & augeri eadem amicitia potest, primo mediis iam numeratis. 2. plerisq; amicitia legibus. 3. tolerantia leuiorum defectuum amici. nam vt loco iam citato idem Augustinus subiūxit.

A. serm. 23

- Admo-

*Admonet Dominus noster IESVS Christus, qui nos vult effici imitatores suos, vt eius infirma toleremus, vt ad quadam sana, in quorum delectatione acquiescamus, per charitatis tolerantiam perducamur. ait enim. Non est opus sanis medicus sed egrotantibus. Dixi, leuiorum, nam si grauiores sint defectus & incorrigibiles, dissuenda magis, auctore Catone, quam discindenda est amicitia, nisi quadam admodū intolerabilis iniuria exarserrit, vt neq; rectum, neq; honestum sit, neq; fieri possit, vt non statim alienatio, disunctioq; facienda sit. Cauendū tamen erit, ne non solum amicitia deposita, ait Lælius sed inimicitia etiam suscepta videantur: nihil enim turpius, quam cum eo bellum gerere, qui cum familiariter vixeris. Ioan. Cassianus collatione 16. monachis suis pro facta tecta præstanda amicitia ac societate aliquot media singillatim præscribit. I. vt firmum fundamentum iaciant in contemptu substantiæ mundialis & omnium rerum etiam vilissimarum, quas habent, despectione. 2. vt ita suas vnusquisq; refecet voluntates, ne suis malit, quam proximi definitionibus obedire. 3. vt sciat omnia etiam quæ necessaria & vtilia æstimat postponenda bono caritatis & pacis. 4. vt caueat iracundiam, quæ mater est discordiæ. 5. vt iracundiam fratris aduersus se etiam sine ratione conceptam curare, æquè ac suam, desideret. 6. vt se de hoc mundo credat quoditæ migraturū, quod generale vitiorum omnium preceptorium est. 7. vt etiam in opinionibus ad intellectum pertinentibus fugiat contentiones. 8. vt nunquam suo plusquam fratris iudicio fidat, ne decipiatur à diabolo, & seruet illud Apostoli. *Honore inuicem præuenientes.* Nam Paulus ipse, licet de cælo vocatus non fidens prædicationi sui Euangelij, Hierosolymā abiit, vt cum coapostolis Secreta examinatione illam conferret, vt est in epistola ad Galatas. Hæc de Amicitia cum hominibus, nam de Amicitia cum Deo, agemus titulo, de Familiari- tate cum Deo.*

Matt 9. 13.

Cass. c. 6.

Cap. 8. 9. 16. 11. & 12. Rom. 12. 10.

Gal. 2. 2.

V I D E. V. Beneuolentia. Charitas in Deum & Proximum. Familiari- tas cum Deo.

B

BENEFICENTIA: Vide V. Liberalitas.

BENEVOLENTIA.

De nomine benevolentia, origine, dignitate, necessitate, effectis & mediis, quibus augeatur.

Clem c. 11.

Tho. 22. q. 31.
2. 4.

Vod ad nomen attinet, *Benevolentia*, auctore CLEMEN-
TE Alexandrino libro primo Pædagogi, *nihil aliud est,*
quam voluntas boni proximi sui propter illum. S. Thomas A-
quinas vult non esse specialem virtutem, sed actum chari-
tatis inter eum, quo volumus benefacere proximo, sicut beneficentia
est actus externus eiusdem, quo re ipsa benefacimus. Cætera sume-
mus ex libro primo Officiorum D. Ambrosij.

Amb c. 30. 32.
33. 34.

Gen. 2. 24.

ORIGINEM his verbis describit, *Benevolentia à domesticis pri-
mum profecta personis, id est, à filijs, parentibus, fratribus per coniunctio-
num gradus in ciuitatum peruenit ambitum, & de parad. so egressa mundum
repleuit. Deniq; cum in viro & femina benevolentem Deus posuisset affectum,
dixit. Erunt ambo in vna carne & in vno Spiritu. Vnde se Eva serpenti
credidit: quoniam qua benevolentiam acceperat, esse malevolentiam non opi-
na'atur.*

c. 30. 32.

2 Cor. 9. 7.
1. Cor. 9. 17.

DIGNITAS inde liquet, quod quicquid præstantiæ est in be-
neficientia vel liberalitate, ea à benevolentia laude sumitur. *Beneuo-
lentia, inquit idem, est fons beneficentia vel liberalitatis: nec enim satis
est benefacere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiatur.*
*Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facias, qua tibi merces
est? Si volens hoc ago, ait Paulus. mercedem habeo. Affectus diuitem col-
lationem, aut pauperem facit, & pretia rebus imponit. In reddendo quoq;
beneficio plus animus, quam census operatur, magisq; preponderat beneuolen-
tia, quam possibilitas referendi muneris. Magna igitur benevolentia, qua eti-
am si nihil conferat, plus exhibet, idq; facit sine ullo sui dispendio & lucro o-
mnium. Et ideo benevolentia præstat supra ipsam liberalitatem: ditior hac
moribus, quam illa maneribus. ubi deest liberalitas, benevolentia manet.
Haud secus philosophatus est, L. Annæus Seneca libro primo de
beneficijis: *Non potest, inquit, beneficium manu tangi, animo cerni-
tur, Multum interest inter materiam beneficij & beneficium. Itaq; nec au-
rum,**

Sen. c. 6.

rum, nec argentum, nec quicquam eorum, quæ à proximis accipiuntur, beneficium est, sed ipsa tribuentis voluntas. Et paulo post. Quid est ergo beneficium? Beneuola actio, tribuens gaudium, capiensq; tribuendo, in id quod facit prona, & sponte sua parata. Itaq; non quid fiat, aut quid detur, refert, sed quamente & animo. Animus est, qui parua extollit, sordida illustrat, Sicut nec in victimis quidem, licet opima sint, auroq; præfulgeant, Deorum est honos, sed pia ac recta voluntate venerantium. Hæc illi. Sequitur necessitas.

NECESSITATEM Ambrosius probat ex quotidianis hominum officiis, ad instituendam vitam necessariis. *Tolle, inquit, ex vltis hominum beneuolentiam, tanquam solem è mundo culeris, ita eris: quia sine ea usus hominum esse non potest, ut peregrinanti monstrare viam, reuocare errantem, deferre hospitium, aquam de aqua profuenti dare, lumen de lumine accendere. Est etiam illa beneuolentiæ liberalitas, ut si quis a habes debitoris chirographum sciens restituas, nihil à debitore consecutus debiti. Non igitur mediocris virtus, de qua sibi plaudebat Iob dicens. Foris autem, non habitabat hospes, ianua mea omni venienti patebat. Exemplo quoq; sui, (in debitoris chirographo) restituendo facere nos debere Iob sanctus admonet. Nam qui habet, non mutuatur: qui non habet, non liberat Syngrapham. Quid igitur etiam si ipse non exigas, auaris hæredibus reseruas, quam potes cum beneuolentiæ laude sine damno pecuniæ repræsentare?*

EFFECTVS beneuolentiæ sunt hi, eodem auctore. Beneuolentia, ut communis quædam parens omnium, aut amicitiam connectit & copulat, in consilijs fidelis, in prosperis lata, in tristibus mæsta ut unusquisq; beneuolentis se magis quam sapientis credat consilio: ut David cum esset prudentior, Ionathæ tamen iunioris consilijs acquiescebat. 2. Habet in se beneuolentia etiam fortitudinem. nam cum amicitia ex beneuolentiæ fonte procedat, non dubitat pro amico graua vitæ sustinere pericula. Etsi mala mihi, inquit, euenerint per illum sustineo. 3. Beneuolentia etiam gladium iracundiæ extorquere consuevit. 4. facit, ut amici vulnera utilia magis, quam voluntaria inimici oscula sint. 5. facit, ut unus fiat ex pluribus: quoniam etsi plures amici sint, unum fiunt, in quibus vnus Spiritus & vna sententia est. 6. Simul aduertimus etiam correptiones in amicitia gratas esse, quæ aculeos habent, dolorem non habent. Compungimur enim censorijs sermonibus, sed beneuolentiæ delectamur sedulitate. 7. Ad summam, non omnibus eadem semper officia debentur, nec personarum semper, sed plerunq; causarum & temporum prælutiones sunt, ut vicinum quis interdum magis, quam fratrem adiuuerit.

Prov. 17. 10.

Quoniam & Salomon dicit. Melior est vicinus in proximo, quam frater longe habitans. Et ideo plerumq; amici se benevolentia quisq; committit, quam fratris necessitudini. Tantum valet benevolentia, ut plerumq; signora vincat natura. Restant Media.

I. Reg. 19. 1.
2. Sal. 17. 26.

1. MEDIA ad augendam, conferuandamq; benevolentiam idem Sanctus non tacuit. *Augetur, ait, benevolentia catu Ecclesia, fidei consortio, initiandi societate, percipienda gratia necessitudine, mysteriorum communione. Hac enim etiam appellationes necessitudinum, reuerentiam filiorum, auctoritatem & pietatem Patrum, germanitatem fratrum sibi vindicant. Multum igitur ad cumulandam spectat benevolentiam necessitudo gratia. 2. Adiuuant etiam parium studia virtutum: Siquidem benevolentia etiam morum facit similitudinem. Deniq; Ionathas filius regis imitabatur Sancti David mansuetudinem, propter quod diligebat eum: Unde & illud. Cum Sancto sanctus eris, non solum ad conuersationem sed etiam ad benevolentiam deriuandum videtur. Nam utiq; & filii Noe simul habitabant, & non erat in his morum concordia. Habitabant etiam in domo patria Esau & Iacob, sed discrepabant. Non enim erat benevolentia inter eos, que sibi praeferret alterum: Sed magis contentio, que praeberet benedictionem. Nam cum alter praedurus, alter mansuetus esset, inter dispares mores & studia compugnantia benevolentia esse non poterat. Adde quia sanctus Iacob paterna degenerem domus virtuti praeferre non poterat. 3. Nihil autem tam consociabile, quam cum equitate iustitia, que velut compar & socii benevolentia facit, ut eos, quos pares nobis credimus, diligamus. Deniq; quae media ad amicitiam colligendam, valent, eadem valere poterunt ad benevolentiam.*

VIDE V. Affabilitas, Amicitia, Charitas. Hospitalitas Liberalitas,

C

CASTITAS.

CAPVT I.

Quid castitatis, vel quod idem est, pudicitia, aut continentia nomine intelligamus.

CASTITATIS nomine generatim intelligimus virtutem quandam temperantiae omnibus Christianis ad salutem necessariam, nempe eam quae repugnat vitio libidinis vel luxuriae, quam Apostolus vocat sanctificationem, vel sanctimoniam. *Hac est voluntas DEI, inquit in priore ad Thessalonicen-*

3. Thess. 4. 3.

cen-

censes, *sanctificatio vestra, ut abstineatis vos à fornicatione, ut sciat unusquisq; vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij.* Et ad Hebræos. *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum.* Vnde Tertullianus. *Aspice epistolas Pauli, omnes pro pudicitia, pro castitate & sanctitate præterdunt, omnes in luxuria, & lascivia, & libidinis negotia iaculantur. Quid deniq; & Thesalonicensibus scribit? Aduocatio enim nostra nõ ex seductione, nec ex immunditia.* Et hac est voluntas Dei, *sanctimonia nostra, abstinere vos à fornicatione, &c.* Et Ioan. Cassian. in libris institut. monast. *Ne forte Apostolus dubium nobis relinqueret, vel obscurum, quidnam sanctificationem voluerit appellare, utrum iustitiã, an caritatem, an humilitatem, an patientiam: in omnibus enim istis virtutibus creditur acquiri sanctificatio, infert & manifesté designat, quid propriè sanctificationem voluerit appellare. Hac est voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstineatis vos, inquit, à fornicatione & honore, &c.* Vide quibus eam laudibus prosequatur, honorem vasis, id est, corporis nostri, & sanctificationem eam appellans. Igitur e contrario, qui in passione desiderij est in ignominia & immunditia cõsistit, & alienus à sanctificatione versatur. Tertio quoque post pauca infert, rursus sanctimoniam eam pronuncians. Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Et paulo post. *Aliud adhuc simile huic prætermissum eiusdem Apostoli testimonium ponam. Ad Hebræos namq; scribens: Pacem, inquit, sectamini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Hic quoque euidenter sine sanctimonia, quam solet integritatem mentis, vel puritatem corporis appellare, pronunciauit Deum penitus videri non posse. Siquidem & hic similiter infert, eundem sensum explanans, Ne quis fornicator, aut profanus, ut Esau. Eadem verba ante eum exponens S. Chrysostom. ita scribit. Vide quomodo Paulus nusquam de alia quapiam re adeò vehementer, obscure, ac latenter loquitur, atq; de ista. Quemadmodum & alibi scribens dicit. Pacem sectemini cum omnibus, & sanctificationem, sine qua nemo Deum videbit. Et quid miraris, quod ubiq; discipulis de hac re scribis, quãdo & Timotheo scribens dixerit: in multa tolerantia, in ieiuniis, in castitate & puritate. Et in multis locis hoc inuenire licet, & in ea, quæ ad Romanos est & passim in omnibus ubique epistolis. Reuera namque quosuis hoc malum corrumpit ac perdit.*

Et quemadmodum porcus in cæno volutatus, quocunq; ingressus fuerit, omnia fetore replet, ac sensus graueolenti stercore imbnit, ita & scortatio malum est, quod difficile abluatur.

*De Conditionibus castitatis, quatenus vera &
salutaris virtus est.*

Arist. 7. Ethic.

Heb. 11. 6.
Tertul. initio.

Rom. 14. 23.

Psal. 71. 27.

1. Cor. 13. 3.
Bern. ep. 42.

PHILOSOPHI gentiles virtutē castitatis non agnouerūt, ne Aristoteles quidem, qui nimis angustis terminis eam circumscribēs tantum agnoscit viam esse ad virtutem. Prima causa est, quia fide caruerunt, sine qua impossibile est, teste Apostolo, placere Deo. vnde Tert. de cultu f. minarum. *A feminis nationum abest conscientia vere pudicitie, quia nihil verum in his, quæ Deum nesciunt presidem & magistrum veritatis. Nam & si qua in gentilibus pudicitia creditur potest, vsq; adeo eam imperfectam & inconditam constat, ut licet animo aliquatenus tenax sui agat, in habitus tamen licentia sese dissoluat.* Et Augustin. lib. 1. de nuptiis c. 4. *Cum virtus sit pudicitia, cui virtutē contrarium est impudicitia, omnesque virtutes etiam, quæ per corpus operatur, in animo habent, quomodo vera ratione pudicum corpus asseritur, quando à vero Deo ipse animus fornicatur? Quam fornicationem sanctus ille psalmus accusat, ubi dicit. Ecce enim, qui longè se faciunt à te peribunt, perdidisti omnē, qui fornicatur abs te. Vera igitur pudicitia, siue conjugalis, siue vidualis, siue virginalis dicenda nō est, nisi qua vera fidei mancipatur. Cumenim recto iudicio præferatur nuptiis sacra Virginitas, quis non sobria mente Christianus etiam non vni viro Christianas Catholicas nuptas, non solum Vestalibus, sed etiam hereticis virginibus anteponat? Tantum valet fides, de qua dicit Apostolus, omne quod non est ex fide, peccatum est. Et de qua item scriptum est ad Hebræos; Sine fide impossibile est placere Deo.*

ALTERA, quia caruerunt caritate, sine qua nihil omnia alia opera bona eodem Apostolo teste, profunt. *Quantalibet, inquit S. Bernardus ad Senonensem Archiepiscopum Henricum, venustate sui castitas eminere appareat, sine caritate tamen nec precium habet nec meritum. Nec mirum. Quod enim absque illa bonum suscipitur? fides? sed, nec si montes transferat. Scientia: sed ne illa quidem, qua lingua loquitur angelorum. Martyriū: nec si tradidero, inquit, corpus meum ita ut ardeam? Nec absq; illa quodlibet bonū suscipitur nec cum illa quodlibet exiguum respuitur. Castitas siue caritate lampas est sine oleo. Subtrahere oleum, tan pas non lucet. Tolle charitatem, castitas non placet.*

TERTIA causa est, quia umbram tantum & speciem quandam externam castitati, non internam virtutem habuerunt, vultene Chereemon apud Cassianum: philosophatur diens. *Primum Philosophos nequaquam credendum est talem animi castitatem, qualis à nobis exigitur, affectuos, quibus iniungitur, ut non solum fornicatio, sed se immunditia quidem nomi-*

reminetur in nobis. Et abuerunt autem illi quandam *μῆριδα*, id est, portiuuncula castitatis, id est, abstinentiam carnis, ut tantum à coitu libidinem coerceret: Eph. 5. 2.
 hanc autem internam mentis perfectam, ac perpetuam corporis puritatem, nō dicam opere assequi, sed nec cogitare potuerunt. Deniq̄, famosissimus ille ipsoꝝ Socrates hoc, ut ipsi concelebrant de se non erubuit profiteri. Nam cū intuens eum quidam Physognomon dixisset *ὀφθαλμοὶ πῦρ εἰσὶν*: oculi corruptoris puerorum, & irruentes in eum discipuli eius ulcisci illatū magistro velent conuictium indignationem eorum hac dicitur compressisse sententia. *παύσομαι ἐπιθέσει εἰμι γὰρ αὐτῷ ἀπέχω*, id est, quiete, sodes: etenim sum, sed contineo me. Aperitissime igitur non solum assertione nostra, sed etiam ipsoꝝ professione monstratur, consummationē tantum impudicitia, id est, commixtionis turpitudinem violenta ab illis necessitate compressam, non tamen desiderium de cordibus eorum, & oblectationem illius passionis exclusam. Quod autē castitas vel pudicitia potius sit animi virtus quam corporis, cum aliis Patribus clarè non semel docet S. August. ut in libris de ciuitate Dei, cum agit de iis quotoꝝ castitas vi à lasciuis violata est. *Quis tandē, inquit, sana mente putauerit se perdere pudicitia, si forte in apprehensa & oppressa carne sua exerceatur & expleatur libido non sua? Si enim hoc modo pudicitia perit, profecto pudicitia virtus animi nō erit, nec pertinebit ad ea bona, quibus bene viuatur, sed in bonis corporis numerabitur: qualia sunt vires, pulcritudo, sana integra, valetudo, ac si quid huiuscemodi est, que bona etiam si diminuuntur, bonam iustamq; vitam omnino non minuunt. Quinetiam sancta continentia bonum est, cum immunditia carnalium concupiscentiarum non cedit, & ita sum corpus sanctificatur: & ideo cū eis non cedere inconcussa intentione persistit: nec de ipso corpore perit castitas, quia eo sanctè utendi perseuerat voluntas, & quantum in ipso est, etiam facultas.*

A. lib. i. c. 18.

QUARTA causa est, quia intentio eorum pura & sincera non est: omnia. n. faciunt, ut videātur ab hominibus, & nō vt placeant Deo. Vnde S. August. lib. 4. in Iulianum. *Non erat in Ethnicis vera iustitia, ait, quia non actibus sed finibus pensentur officia.* Aug. c. 3. Et inf. a exponens verba Christi. *Si oculus tuus nequam est, totum tuum corpus tenebrosum erit. Hunc oculū,* inquit, *agnosce intentionem, qua facit quisq; quod facit. & per hoc discere eū, qui non facit opera bona intentione fidei bona, hoc est eius que per dilectionem operatur totum quasi corpus quod illis velut membris operibus constat tenebrosū esse, hoc est plenum nigredine peccatorum.* Cum hac doctrina conuenit, quod Clemens Alexandrinus, cum quædam Ethicorum exempla recitasset, qui a Venere abstinuissent, in hæc verba concludit. Clem. lib. 3. Strom.
Quare nec castitas est bonum & ex virtute, nisi fiat propter dilectionem in Deum Et quod S. BERNHARDVS in Cantica scripsit. B. serm. 8.
tia non habet meritum apud DEVM? qua gloriam requirit humanam; ideoq;

ideoq; maximè opus est etiam puritate intentionis, qua soli mens vestra Deo & placere appetat, & valeat inherere.

CAPVT III.

De triplici genere Castitatis.

Cypria.

SPATRES tria fere faciunt genera castitatis; primam vocant Virginealem, secundam vidualem, tertiam coniugalem. S. Cyprianus de Bono pudicitiae, *Pudicitia, inquit, primum locum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimonijs. Verum in omnibus gloriosa est cum gradibus suis. Nam & matrimoniorum fidem tenere laus est inter tot corporis bella: & matrimonio de continentia modum statuisse, maioris virtutis est, dum etiam licita reiciuntur.* S. Ambrosius, de Virginibus. *Est Ecclesie ager diuersis facundus copijs. Hic cernas germina virginitalis flore vernantia: illic tanquam in campis sylua viduitatem grauitate pollentem, a libi tanquam vberi fruge coniugij Ecclesie segetem replentem mundi horrea ac veluti maritata vinea, fatibus torcularia Iesu Domini redundantia, in quibus fidelis coniugij fructus exuberat. Nec improbum igitur, nec nouum integritatis est studium.* Et libro de Viduis. *Docemur triplicem castitatis esse virtutem. Vnam coniugalem, aliam viduitatis, tertiam Virginitatis. Non enim aliam sic predicamus & excludamus aliis: Suis quibusque professionibus ista conducunt. In hoc Ecclesie opulens disciplina, quod quos praeferat habet, quos reiciat non habet. atque vtiuam habere nunquam possit. Ita igitur virginitalè predicamus, ut viduas non reiciamus: ita viduas honoramus, ut suus honos coniugio reseruetur.* S. Hieronymus exponens parabolam Christi de fructu leminis, cuius aliud quidem centesimum, aliud sexagesimum, aliud vero tricesimum protulit. *Centesimum, inquit, fructum virginibus, sexagesimum viduis & continentibus, tricesimum casto matrimonio deputamus.* Et in Iouinianum. *Centesimus, & sexagesimus & tricesimus fructus, quanquam de vna terra & de vna semente nascatur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo, & faderans maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, & quod in angustia & tribulatione sunt posita. Vnde & superiori digito deprimuntur: quantoq; maior est difficultas experta quondam voluptatus illicebri abstinere, tanto maius est premium.* Porro centesimus numerus, diligenter queso lector attende, de sinistra transfertur ad dextram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in laua nuptiae significantur, & vidua, circulum faciens exprimit virginitalis coronam. Adde S. Augustinum de S. Virginitate ita scribentem, de eodem

Arab. lib. 3.

Hier. in c. 13.
Matth.

Lib. 1.

Vide Marian. in
Schol.

Aug. c. 45.

eodem fructu. *Quicquid significet facunditatis illa diuersitas, viderint, qui melius hac, quam nos, intelligunt: siue virginalis vita in centeno fructu sit, in sexageno vidualis, in triceno autem coniugalis. siue centena fertilitas martyrio potius imputetur, sexagena continenti, & tricena connubio: siue virginitas accedente martyrio centenum fructum impleat, sola verò in sexageno sit, coniugati autem tricenum ferentes ad sexagenum perueniant, si martyres fuerint: siue quod probabilius mihi videtur, quoniam diuina gratia multa sunt munera, & est aliud alio maius ac melius. vnde dicit Apostolus: *Emulamini autem dona meliora, intelligendum est plura esse, quam vt in tres differentias distribui possint, &c. Sed Dominum tres arbitror voluisse fructificationis commemorare differentias, ceteras intelligentibus reliquisse.* Hæc ille. Quæ expositio Augustini verissima est, nam præter castitatem virginum, viduarum & Coniugum, certum est dandam esse castitatem Clericorum, & Monachorum, quæ ad virginalem & vidualem referri non queunt. quia S. Patres vtramq; tantum fere attribuunt fœminis Deo dicatis. Deinde perfectior est castitas clericorum religiosorum, quàm non religiosorum clericorum, vt sunt qui cœnobiticam vitam non elegerunt, & voto castitatis non adiunxerunt votum paupertatis & obedientiæ. Nam Augustinus loco citato Virginalem castitatem sancti monialium præferens castitati virginum sacrarum in securo manentium ita loquitur. *Deinde vbi ponimus, quod multi ac multa ita custodiunt continentiam virginalem, vt tamen non faciant, qua Dominus ait. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia que habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & veni sequere me. Nec audeant eorum cohabitationi sociari, in quibus nemo dicit aliquid proprium, sed sunt eis omnia communia. Nihilné putamus fructificationis accedere virginibus Dei cum hoc faciunt? Multa ergo sunt dona, & alijs alia clariora ac superiora singulis singula.**

1. Cor. 12. 31.

Matth. 19. 25.

Matth. 19. 25.

Act. 4. 32.

C A P V T IV.

De dignitate & præstantia Virtutis Castitatis.

DIGNITATEM virtutis Castitatis ob oculos ponit Spiritus sanctus in diuinis Scripturis. Primo, dum ait apud Ecclesiasticum. *Omnis ponderatio non est digna continentis anima.* Secundo, dum castitatem numerat inter dona Dei. *De continentia,* ait Ambr. vel potius B. Prosper de Vocatione gentium, *quod ex Dei habeatur munere, eadem scriptura sic loquitur. Vt sciui, quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientia scire, cuius esset hoc donum. Cui sententiæ Pauli Apostoli doctrina concordat in prima ad Corinthios hæc scribentis. Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum, sed unusquisq; proprium habet donum ex Deo, alius*

Ecclesi. 16. 20.

P. lib. 1. c. 9.

Sap. 8. 11.

1. Cor. 7. 7.

fic, alius verò sic. Dominus verò in Euangelio secundum Matthæum hac de continentia dono insinuasæ narratur. Dicentibus namque discipulis suis, si uia est causa uiricum uxore, non expedit nubere. Dicit illis Iesus. Non omnes capiunt uerbum istud sed quibus datum est à Patre nostro. Hæc ille. Ad hæc Paulus in epist. ad Galatas continentiam & castitatem numerat inter fructus spiritus. Quem locum exponens S. Hieron. libro I. in Iouinianum. Omnes uirtutes, ait, Spiritus, quasi solidissimum fundamentum & sublime calmen continentia sustentat & protegit.

Eandem fulcè amplificant S. P A T R E S. Pudicitia, inquit Cyprianus, est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, uinculum pudorù, fons castitatis, pax domus, concordia caput. Pudicitia sollicita non est, cui placeat nisi sibi. Pudicitia semper uerecunda, dum innocentia mater est. Pudicitia semper ornatur solo pudore, bene sibi tunc conscia de pulchritudine, si improbis displicet. Pudicitia nihil ornamentorum querit, decus suum ipsa est. Hæc nos commendat Domino, connectit Christo, beata ipsa & beatos efficiens apud quoscumq; habitare dignatur: quam nunquam accusare possunt, nec qui eam nō habent: uenerabilis etiam hostibus suis, dum illam multo magis mirantur, qui eam expugnare non possunt. S. Ephræm sermone de Castitate. O castitas mater dilectionis, & angelica uita ratio. O castitas, qua mundo es corde, ac dulci gutture, hilarique aspectu. O castitas, qua homines angelis similes reddis. O castitas, qua Dei amicum ita exaltasti in patria externa, ut & eos qui emerant ipsum redimeret. O castitas, donum Dei, benignitatis, disciplina, cognitionisq; plena. O castitas portus tranquillus in summa pace ac securitate constitutus, &c. Greg. Nazian. de pauperum amore. Præclara res est castimonia & uirginitas, fidem arroga Paulo de his rebus leges instituenti, ac matrimonii & uirginitatis causam iuste incorrupteq; disceptanti ipsiq;, etiam Iesu ex uirgine nascenti, ut & procreationem honore afficiat & uirginitatem honore præferat. Præclara res est continentia. moueat te Davidis auctoritas, qui ut aquæ Bethleemitiçi putei copia ipsi facta est bibere noluit, sed eam tantū libauit, nec sitim suam per aliorum cruorē explere sustinuit. Et in laudem Basilii. Eximia res est uirginitas & cælibatus, atq; in angelorū natura singularis ordine debet censerì: vereor enim dicere, Christi, qui cum propter nos procreatus procreandus esset, ex uirgine procreatur, uirginitatem lege præscribens, ut hinc abducentem, ac mundum contrahentem, uel potius mundum ad mundum transmittentem, præsentem nimirum ad futurum. Lactant. de uero cultu, agens de castitate uirginali, Quod continentia genus, inquit, quasi fastigium est, omniumq; consummatio uirtutum. Ad quā si quis exiit, atq; eluctari potuerit, hunc seruum Dominus hunc discipulum magister agnoscet, hic terram triumphabit, hic erit confimilis Deo, qui uirtutem Dei capit. Hæc quidem difficultia uidentur, sed de eo omnibus terrenis iter in cælum paratur. Ioan. Cassian. lib. 6. institut.

Matt. 19. 11.
Gal. 5. 23.

Cyp. de bono
Pudic
Tert. l. de pud.

Ephr. tom. 1.

Gen. 39. 45.

Nazianz.
1. Cor. 7.

2. Reg. 23. 17.

Lact. 6. c. 23.

stituit monast. Nulla virtute tam proprie carnales homines spiritualibus angelis imitatione conuersationis aquantur, quam merito & gratia castitatis, per quam adhuc in terra degentes habent secundum Apostolum municipatum in caelis, quod deposita corruptela carnali habituros sanctos promittitur in futurum, hic iam in carne fragilipossidentes. S. August. in libris de ciuitate Dei. *Tanta vis est probitatis & castitatis, ut omnis, vel panē omnis eius laude moueatur humana natura: nec vsq. adeo sit turpitudine vitiosa, ut totum amittat sensum honestatis.* S. Bern. epist. 72. *Quid castitate decorius? quæ mundum de immundo cōceptum semine, de hoste domesticum, angelum deniq. de homine facit. Differunt quidem inter se homo pudicus & angelus, sed felicitate, non virtute. Sed et si illius castitas felicior, huius tamen fortior esse cognoscitur. Sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis & loco & tempore statum quendam immortalis gloriæ representat.* CA V S A S huius dignitatis & præstantiæ accuratè exponit Baldefanus in Stimulo virtutum lib. 2. c. 1. 2. 3. 7. 8. & 9.

Phil. 3. 20.

A. lib. 2. c. 26.

CAPVT V.

De utilitate virtutis Castitatis generatim.

S. CYPRIANVS libro de singularitate Clericorum, agens de castitate Clericorum videtur in vnū quasi fascem comportasse omnes castitatis vtilitates, siue in malis auertendis, siue in bonis conciliandis. *Castitas, inquit, numen inuictū est sanctimonia, & expugnatio fortis infamiae, fortitudinis firmitas, & lasciuia petulantis infirmitas, probitatis presidium, & improbitatis excidiū, anima victoria & corporis præda, vbertas gloriarum, & sterilitas criminum, pronuba sanctitatis & repudium turpitudinis, sinceritatis indicium, & abolitio scandalorum, exercitium continentie, & euacuatio tota luxuria, pax securam virtutum, & debellatio inquietam bellorum, puritatis culmen, & libidinis carcer: honestatis portus, & ignominie naufragalis locus: virginitatis mater, & hostis immunditiæ, lorica pudoris, & spoliū probrofitatis, & corruptionis exitium, murus rigoris, & destructio vulgaritatis, seueritatis gladius, triumphator & dissolutionis occisor, armatura viriū & exarmatura fluxorum, integritatis dignitas, & fornicationis addictio, claritatis fastigiū, dedecoris precipitum: voluntas bonorum operum, & afflictio vitiorum, refrigerium pudicitie, pœna petulantia: acquisitio triumphorum, & facinorarum detrimentum: requies salutis & perditionis exilium; vita spiritus & carnis interitus, status qualitatis angelica, funus humana substantia.* Huius retinaculis omnis obscœnitas frenatur, & compedibus eius calces furentis libidinis statuuntur. S. Ephræm fermone de Castitate. *O castitas oculorum frænum quæ è tenebris ad lucem totum corpus transfers. O castitas, quæ carnē castigas, & in seruitutem redigis, ac cœlestia velocissimè penetras. O castitas, quæ cor possidentis te latificas, & anime ad cœlestia alas adiungis.*

Ephr. tom. 1.

gis. *O castitas, qua spiritale gaudium paris & marorem aufers. O castitas, qua passiones minuis, & animum à perturbationibus liberat. O castitas, qua iustos illuminas, & diabolo tenebras offundis. O castitas, qua pigritiam depellis, & patientiam affers. O castitas currus spiritualis possessorem suum in sublime euehens. O castitas, qua rosa instar in medio animæ & corporis flores, vniuersamq; domum odoris fragrantia replet. O castitas præcursor atq; cohabitator Spiritus sancti.* S. Hieronymus aduersus Iouinianum. *Doctissimi viri vox est. pudicitiam imprimis esse retinendam, qua amissa omnis virtus ruit. In hac muliebrium virtutum principatus est. Hac pauperem commendat, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram. bene meretur de maioribus, quorum sanguinem furtiuâ sobole non vitiat: bene de liberis, quibus nec de matre erubescendum, nec de Patre dubitandum est. Bene imprimis de se, quam à contumelia externi corporis vindicat. Captiuitatis nulla maior calamitas est, quàm ad alienam libidinem trahi.* S. Augustinus in sermonibus de tempore. *Gloriosum & insignem inter ceteras virtutes castitas & munditia locum tenet, quia ipsa sola est, qua mundas mentes hominum præstat videre Deum. Vnde ipsa veritas ait. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt ac si è contrario diceret. Illi verò miseri sunt, quorum corda sunt carnali concupiscentia polluta, quia æternas merguntur in pœnas. Castitas enim angelica est vita, castitas cum humilitate Spiritus sancti meretur habitationem, quam expellit immunditia libidinum, dicente scriptura. Corpus peccatis subditum Spiritus sanctus effugiet. Assuescat iuuenis ad castitatem, vt sit dignus sapientia Dei.* Et paulo post. *Similiter & B. Apostolus admonet nos. Bonum est, inquit, mulierem non tangere, quasi statim in tactu periculum esset. Pulchra est enim casta iuuenum pudicitia, & Deo amabilis, & ad omne bonum utilis.* S. Bernardus de assumptione B. V. Mariæ. *Qui pro protegente patientia continenter viuunt, ipsi bene cum Apostolo protestantur & dicunt. Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Vides, quàm solidus sit continentium murus: quos neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; potestates, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; fortitudo, neq; profundum, neq; creatura aliqua potest separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu.*

1. Cor. 3.
H. lib. 1. in fine.

A. serm. 24. 9.

Matt. 5. 8.

Sap 3. 5.

1. Cor. 7. 1.

B. serm 5.

Rom. 8. 35.

C A P V T VI.

*De utilitate castitatis speciatim eorum, qui
abstinent à coniugio.*

VTILITATEM castitatis eorum, qui à coniugio abstinent, vt sunt clerici & monachi, satis indicat Apostolus in epistola priore ad Corin-

Corinthios, dum ait. *Bonum est homini mulierem non tangere*, id est, vt 1. Cor. 7. 1.
 S. Patres exponunt, vtile & salutare est homini vxorem non ducere,
 vel si duxerit, ab eius contactu abstinere. Eandem sententiam ha-
 bent verba illa. *Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis, si sic per-* 1b. 8.
maneant sicut & ego. Paulus enim vxorem non habebat. Et illa, de vi-
 dua. *Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium*, id est, 1b. 49.
 dignior in futuro seculo, vt exponit Ambrosius.

CAVSAS autem huius vtilitatis Apostolus eodem loco fere per-
 stringit senas, quibus, vt Corinthios, se quoq; in exemplum propo-
 sito inflammat ad sectandum cælibatum, ita non obscure à coniugio
 deterret, vt notauit B. Chryostomus & Augustinus in libris de virgi-
 nitate editis. Prima causa est, quia per coniugium vir redigitur in
 summam seruitutem mulieris, & contra. *Mulier, inquit, sui corporis*
potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem
non habet, sed mulier. Quam seruitutem exponens Chryostomus. Chr. c. 18.
Paulus, inquit, propriæ etiam corporis iure adempto omnem ipsius principa- Aug c. 16.
tum dat uxori, cuius imperio subiectum virum magis esse vult, quam puerum
emptum pecunia. Seruo enim, si quando comparata pecunia pretium, quanti
emptus est Domino persolvere potuerit, plerumq; libertatem omnino recuperare
licet: a vir, quamuis omnium difficillimam nactus sit vxorem, seruitutem
tamen perferre necesse habet, quippe qui nullam inire potest viam, qua solutus
eiusmodi dominatu liberetur. Et infra alludens ad illa verba Apostoli, Chr. l. cit.
 Alligatus es vxori, noli quærere solutionem. *Quemadmodum, ait,* Ib. c. 41.
serui fugitiui singuli separatim vinciti à suis dominis, rursusq; tenui quadam 1. C. 7. 17.
catena inter se constricti vniuersi, quod compedibus catena vring, affixis, alius
alium sequi cogitur, liberam non habent abeundi facultatem: sic coniugum
anima, cum propriam sui curam sustinent, tum altera etiam premuntur ne-
cessitate à communibus coniugij vinculis imposita: qua & grauius urget omni-
bus vinculis, & hoc ipso ab veroq; libertatem aufert, quod alteri ne semel qui-
dem principatum defert, sed vtriq; distribuit.

II. Causa est, quia qui à coniugio liberi sunt, crebrius & facilius
 ieiunio & orationi, aliisq; exercitationibus spiritalibus vacare pos-
 sunt, coniuges verò non item, cum citra mutuum consensum non
 possint. *Nolite fraudare inuicem, ait ad coniuges, nisi forte ex consensu* 1. Cor. 7. 5.
adiempus, ut vacetis orationi, & iterum reuertimini in id ipsum. Et infra
 causam reddens, cur Corinthios hortetur ad cælibatum. *Propter vti-*
litatem, inquit, vestram dico, quod facultatem prabeat sine impedimento
Dominum obsecrandi. Eodem pertinet, quod ibidem sic loquitur. *Mu-*
lier innupta & virgo cogit quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore & Spiri-
tu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat virgo.

Curenim innupta potius cogitat, quæ Domini sunt, nisi quia, vt notat Oecumenius, per crebras preces maiorem apud Deum obtinuit familiaritatem, atq; ideo, Deo magis placere possit, quam nupta; maiore quoq; corporis & Spiritus consequi sanctitatem: nam vt benè notauit S. Augustinus libro de viduitate, & coniugati, si salui esse velint, & orare debent, & cogitare quæ Domini sunt, & placere Deo, & sancti esse corpore & Spiritu, licet inferiore gradu, quàm cælibes.

Aug. c. 6.

III. Causa est, quia coniuges magis obnoxii sunt tentationi Satanæ, quam cælibes. *Iterum, inquit, reuertimini in idipsum, nempe ad officia coniugalia, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Nam etsi Apostolus antidoti loco incontinentibus indulgeat coniugium, ad coercendâ quadantenus libidinem animo inhærentem, non ignorauit tamen id omnibus non sufficere. *Est enim voluptatû appetitio, vt habet Aristoteles in tertio Ethico, insatiabilis, vsuq; & exercitio magis augefcit.* Io. Cassianus comparat flammæ ad tempus inclusæ, quæ obiecta materie facile foras erumpat. *In lege, inquit, in qua coniugiorum iura seruantur, quamuis cohibita luxuria euagatio vni tantum, femina tamen, mancipatur, tamen nequaquam possunt carnalis concupiscentiæ aculei non vigere, & difficile est, vt ignis, cui etiam studiosè pabula suggeruntur, ita præfixis terminis includatur, vt non etiam extrauagatus amburat, quicquid attigerit.* Vnde S. Chrysost. in libris contra monasticæ vitæ vituperatores scriptis, posita quæstione, sitne apud coniuges pronior lapsus ad incontinentiam, quàm apud cælibes, his verbis respondet. *Pudicitiam quidem is qui uxorem habet, facile seruare posse videtur, quippe solatio non minimo suffultus, ceterum in reliquis nulla comparatio est: verum sic quoq; plures longe videas lapsos ex coniugatorum, quam Monachorum ordine. Neg, enim tam multi ex monasterijs ad matrimonia accedunt, quam ex iugali thoro se ad scorta recipiunt.*

I. Cor. 7. 5.

Arist. c. ult.

C. coll. 21. c. 33.

Chr. lib. 3.

I. Cor. 7. 10.

Matt. 19. 9.

Proü. 21. 19.

IV. Causa est, quia non licet viro post initas semel nuptias ab vxore discedere. *Is autem, inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere. Et vir uxorem non dimittat.* Hoc præceptum Domini exstat apud Matthæum, vbi cum discipuli à Domino rogassent, liceretne homini dimittere vxorem suam quacunq; ex causa, diserte respondet, non licere nisi ob fornicationē, alioquin mæchari. Quo responso audito dixerunt discipuli. *Si ista est causa hominis cum vxore, non expedit nubere.* Intelligebant nimirum, quantæ sæpe difficultates & contentiones in coniugis vxorum vitio interueniant. *Melius est, inquit Sapientissimus mortalium, habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa & iracunda.*

V. Causa est, quia coniuges etiam voluptates carnales quas quæ-

runt,

runt, raro inueniunt. *Si acceperis, ait, uxorem, non peccasti, Et si nupserit virgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi.* In quæ verba HIERON. aduersus Iouinianum. *Nos ignari rerum, putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiã. Si autem nubentibus etiam in carne tribulatio est, in qua sola videbantur habere delicias, quid erit reliquum propter quod nubant: cum & in Spiritu, & in anima, & in ipsa carne tribulatio sit.*

1. Cor. 7. 24.

H. lib. 1.

VI. et postrema causa, quia coniuges nimis impliciti sunt curis huius mundi, vt raro possint vacare Deo, cælibes non item. Vnde Apostolus suadens cælibatum. *Volo, inquit, vos sine sollicitudine esse.* Qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est. Idem intelligit B. Chrysostomus per verba antegressa. *Existimo hoc bonum esse, id est, virginitatis consilium, propter instantem necessitatem. Sed quamam, inquit, est ista necessitas? humanarum rerum, negotiorumq; conuersio. Is enim est concursus curarum, & sollicitudinum oppressio, ea varietas casuum, vt qui connubi iunctus, vel inuitus multum saepe peccare, & errare necesse habeat. Et paulo post. verum etiam si sit vxor moribus facilibus, tamen moles curarum, quæ nobis circumfunduntur propter ipsam uxorem, ac liberos eius, ne minimum quidem calum suspicere patiuntur, vndiq; animum quasi quadam vertigine contorquentes; & obruentes: quod si vir priuatorum hominum tutam atq; tranquillam vitam viuere voluerit, nullo modo id assequi queat: cum videat enim circum se stare liberos, & uxorem, cui multa in sumptum eroganda sint; vel inuitus demittit ipse se in fluctum ciuili-um negotiorum; quo vbi incidit, non dici possit, quanta illi deinceps peccandi necessitas imposita sit, in iracundia, in iure iurando, in conuitio, in simulatione, multa gratiæ, multa simultatis causa faciendo, & c. Quam parum autem coniugati possint vacare ob quotidianas curas precibus ac Deo, egregie depingit S. Hieronymus. *Inde, inquit, infantes garrunt, familia perstrepat, liberi a osculis & ore dependent, computantur sumptus, impendi preparantur. Hinc cocorum accincta manus carnes terit: hinc rexticum turba commurmurat: nunciatur interim vir venire cum socijs. Illa ad huiusmodi modum lustrat vniuersa penetralia, si torus rigeat, si pauimenta verrent, si ornata sint pocula, si prandium preparatum. Responde quo so, inter ista ubi sit Dei cogitatio? Et hæ felices domus. Ceterum, vbi tympana sonant, tibia clamat, lyra garrit, cymbalum concrepat, quis ibi Dei timor? Illic infelix vxor aut letatur & perit, aut offenditur, & maritus in iurgia concitatur, hinc discordia, seminarium repudij. Aut si aliqua inuenitur domus, in qua ista non fiant, quæ rara avis est, tamen ipsa dispensatio domus, liberorum educatio, necessitates, mariti, correctio seruulorum, quam à Dei cogitatione non auccens?**

1. Cor. 7. 31.

Ch. de Virgin. 4.

H. contra Heluid.

*De Mediis, vel adiuventis, quibus parari vel con-
servari possit castitas.*

HOc studiosius homo Christianus, laborare debet pro mediis vel adiuventis ad parandam seruandamue castitatem necessariis, quo infestiores hæc virtus habet hostem, nempe libidinem vel luxuriam, hostem nempe domesticum. *Nulla maior est victoria, inquit B. Cyprianus, quam ea que de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit. qui inimicum prostravit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superavit. Malum omne facilius vincitur, quam voluptas, quia illud quicquid est, horridum est: hoc blandum est.*

Cyp. de bono
pudic.

Sap. 3. 21.

Matt. 6.

2. Cor. 12. 8.

I. **MEDIUM** est Oratio. Hæc Spiritus sanctus ipse per sapientem præscripsit. Sciui, inquit, *quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus deret: Et idcirco adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordijs meis. Deus patrum meorum, &c.* Nec dubium est Christum Dominum cum iussit nos orare. *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo,* maximè respexisse ad tentationem domesticam incontinentiæ. Paulus quoq; Apostolus cum tentatione carnis agitaretur, refugium habuit ad preces. *Datus est, inquit, mihi stimulus carnis meæ, angelus Satana, qui me colaphiset. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet à me. Quibus & gratiam ei resistendi impetrauit. Nam à Domino responsum est. Sufficit tibi gratia mea.* Vocem stimuli carnis ita intellexere Primasius, Haymo, & S. Anselmus. **IDEM** medium velut præcipuum tradidere præfati Patres. Nam Cyprianus loco supra citato, cum aliquot media pro castitate tradidisset, tandem concludit. *Sed inter hæc, immò & ante hæc contra turbas & vitia omnia de diuinis castris auxilium petendum est.* Et Cassianus in institut. monasticis. *Reuera, inquit, cum in omnibus virtutum profectibus, & cunctorum expugnatione vitiorum Domini sit gratia atq; victoria, in hoc præcipue peculiare beneficium Dei ac speciale donum & Patrum sententia, & experimento purgationis ipsius manifestissimè declaratur his, qui eam meruerint possidere. Quodammodo enim exire de carne est in corpore commorantem & ultra naturam est fragilem carne circumdatum carnis aculeos non sentire. Et idcirco impossibile est hominem suis, ut ita dixerim, pennis ad tam præcelsum caeleste premium subuolare, nisi eum gratia Domini de terra cano munere eue-xerit castitatis.* Certe S. Augustinus summum & extremum ad orationem perfugium habuit pro consequendo dono castitatis, & ideo in

C. lib. 6. c. 6.

Aug. c. 29.

10. Confessionum libro sic orat. *Tota spes mea non nisi in magna valde misericordia tua. O amor, qui semper ardes & nunquam extingueris, Caritas Deus meus accende me. Continentiam iubes. Da quod iubes, & iube quod vis.* S. THOMAS quoq; Aquinas, ut est in eius vita, non modo scortum in cubiculum immissum beneficio orationis ad Christum & B. Virginem fusa fugauit, verum etiam perpetuæ castitatis donum, postquam angeli duo eius lumbos constrinxissent fascia, (quæ adhuc existat Vercellis apud Dominicanos) impetrauis.

II. MEDIVM est Humilitas. *Nec enim*, inquit Cassianus libro 6. institutionum monast. *sufficit solum corporale ieiunium ad conquirendam vel possidendam perfectæ castimonie puritatem, & c. nisi ante omnia fundata fuerit humilitas vera. sine qua nullius penitus vitij potuerit vnquam triumphus acquiri* Et infra. *Etenim hanc (castitatem) seniores aiunt apprehendi non posse, nisi prius humilitatis in corde fundamenta fuerint collocata.* Et S. GREGORIUS libro 21. moralium. *Si, inquit, vel castitatem humilitas deserat, vel humilitatē castitas relinquat apud auctorem humilitatis & munditiæ prodesse quid præualeat vel superba castitas, vel humilitas inquinata? Sanctus igitur vir, Iob, ut ab auctore suo in bonis reliquis possideri mereatur cordis munditiem custodiens dicit. Pcepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet Deus in me de super, & hereditatem omnipotens in excelsis? Ac si apertè fateatur dicens. Habere me possessionem suam calorum conditor renuit, si mens mea ante conspectum illum in infimis desiderijs tabescit.* Et libro vndecimo in verba. *Balthæum regum dissoluit. Qui, ait, membrorum suorum motus bene regere sciunt, non immittit reges vocantur. Sed cum de ipsa continentia elatione mens tangitur, plerumq; omnipotens Deus eius superbiam deserens hanc in immunditiam operis cadere permittit. Regum itaq; balthæum dissoluit, quando in his qui bene regere membra sua videbatur propter elationis culpā, castitatis in eis cingulū destruit.*

Et S. AVGVSTINVS Libro de S. virginitate, cum multa de humilitate differuisset: *maxime, inquit, huius virtutis sectatores & conseruatores eos esse cōuenit, qui magno aliquo bono ceteris eminent, ut magnopere curent illud, quod primitus posui. Quanto magnuses, tanto humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Proinde qui a perpetua continentia, maximeq; Virginitas magnum bonum est in Sanctis Dei, vigilantissimè cauendum est, ne superbiam corrumpatur.* Et paulo post: *Da mihi profitentem perpetuam continentiam, atq; carentem omnibus & vitiis & maculis morum, huic superbiam timeo, huic tam magno bono ex elationis tumore formido; quo magis inest, vnde sibi placeat, eo magis vereor, ne sibi placendo illi displiceat, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Certe præcipuum magisterium, & virginis integritatis exemplum in ipso Christo conseruandum est.* Quid ergo amplius

Macc. ii. 29.

continentibus de humilitate precipiam, quam quod ille, qui omnibus dicit. *Discite à me, quoniam mitis sum & humilis corde: cum magnitudinem suam supra commemorasset.* Si præcipuum magisterium continentiae in Christo Augustino centuendum est, certe proximum centuendum est in Deipara virgine, de qua ita S. AMBROSIVS in Lucam. *Didicistis virgines pudorem Mariae, discite humilitatem. Venit propinqua ad proximam, iunior ad seniore (Elizabeth): nec solum venit, sed etiam prior salutavit. Decet enim, ut quanto castior virgo, tanto humilior sit. Nouerit de ferre senioribus. Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis est & causa pietatis, est etiam norma doctrina. Contendendum est enim, quia superior venit ad inferiore, ut inferior adiuuetur, Maria ad Elizabeth, Christus ad Ioannem.*

Aug lib. 2. 51.

III. Medium est. Castigatio tum externa corporis per ieiunia, vigiliis, chameanias, flagellationes, tum interna per contritionem spiritus, & mortificationum, perturbationum & cupiditatum animi. IV. Fuga occasionum delinquendi contra castitatem, ut otii, commorationis vel colloquiorum cum feminis, conuiuiorum, spectaculorum. V. custodia sensuum, maximè visus, gustus. & tactus. VI. Confessio & communio frequens. VII. meditatio nouissimorum. VIII. recursus ad Patrem spiritualem, quem maximè vrget Greg. Nyssen. lib. de Virginitate cap. 24. De quibus multa habes in Panario nostro. V. *Gula; Luxuria. Mulierum commoratio cum clericis vel monachis. Peccatum. Immortificatio passionum. Tentatio. Voluptas carnis, &c.* IX. & postremum Medium sunt exempla. *Plus enim proficitur, inquit S. Cyprianus libro de bono Pudicitiae, cum in rem presentem venit, nec de virtute dubitatur, quando quod precipitur, etiam exemplis signatur.*

Exempla illustria Castitatis.

PRIVM exemplum sit Patriarchæ Ioseph, ab omnibus fere Patribus descriptum. *Exemplum pudicitiae, ait loco allegato Cyprianus, à Ioseph capit. Adolescens Hebraeus generosus de patre, generosior de innocentia, ob inuidiam reuelationum distractus à fratribus Israhelitis in domum deuenerat hominis Aegyptij, obsequio & innocentia, & tota seruitutis fide facilem & beneuolum in se animum sui prouocauerat Domini, cuius facit tam sermo liberalis, quam atas omnibus commendauerat. Sed ista generositas ab uxore Domini aliter quam decebat, accepta est, in domus parte secreta, & sine arbitris alta & facinoribus accommodata putauit se pudicitiam adolescentis incontinens mulieris impudicitia, nunc promissis, nunc minis posse superare. Et cum retentus est vestibus, eo quod moliretur fugam, propter tanti facinoris audaciam ipsas velles relinquens, & corporis nudi sinceritatem habiturus innocentia testens ad crimen impudicitiae suae, impudens mulier adhaerere non dubitauit calumni-*

Baſ. orat. in Gor
dianum. marty.
Amb. de parad.
cap. 2.
Aug. ser. 84. de
temp.
Chry. ep. ad O.
lympiam.
Gre. 27. mor.
c. 7.
Gen. 33. 39. 40.
41.

am. &

am, & ceteris, & marito, squalida & seruens, spreto desiderio suo conquesta est dolore simulato, quod Hebraeus adobe, cens vim sibi molitus fuisset inferre, quam ipsa conata fuerat irrogare. Maritalis ardor rerum inscius, ut uxoris accusatione grauius inflammatus incenditur. Pudicus vero iuuenis, quia delicto conscientiam non miscuit, inimum carceris truditur. Sed sola non est in carcere pudicitia: nam est cum Ioseph Deus, & nocentes dantur in manu eius, quia innocens fuerat. Somniorum praterca obscura dissoluit, quia spiritus in tentatione vigilabat. & per Dominum liberatur à vinculis. Qui in domo minor cum periculo fuerat, regia domus sine periculo Dominus effectus est: generositate sua redditus fructum pudicitiae & innocentiae, Deo iudice, à quo meruerat, accepit.

ALTERVM est de Susanna, ab eodem ibidem descriptum. *Fuit*, inquit, ut legimus, Susanna filia Helcia, uxor Ioachim pulcherrima, pulchrior moribus. Hanc nullum ad dedecorem commendabat species simplex enim erat. Excoluerat pudicitiam, ut cum pudicitia, sola natura. Hanc ex senioribus duo coeperant deperire, nihil memores nec diuini timoris, sed nec sua annis iam marcescentis aetatis: ita illos in flagrantia transacta iuuentutis incendia rediuiuae libidinis flamma reuocabat. Pudicitia latrones amorem prostentur, sed oderant. Resistenti minatur calumnias, adulterii se dicunt accusatores, voto adulteri. Inter duos libidinis scopulos auxilium de Domino petebat, quia viribus corporis repugnare non valebat. Et exaudiuit de caelo clamantem ad se pudicitiam Dominus, & cum iniquitate oppressa duceretur ad pœnam, vidit inimicorum liberata vindictam. Bis victrix, & in periculo suo tam funeste totiens consepita & libidinem euasit & mortem. His duobus exemplis contentus sum, addit, cum omnibus sit viribus per istos pudicitia defensata.

TERTIVM sit Christi Domini, quod S. Ambrosius libro primo de Virginibus describit, posita quaestione, ubi sit patria castitatis? Si tibi est patria, ait, ubi genitale domicilium, in caelo profecto est patria castitatis. Itaque hic aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginialis, nisi experta contagionis integritas? Atque eius auctorem quem possumus existimare, nisi immaculatum Dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte igitur, quanta virginitalis merita sunt, Christus ante virginem, Christus ex virgine, à Patre quidem natus, ante secula sed ex virgine natus ob secula. Illud natura suae, hoc nostrae utilitatis est. Illuderat, semper hoc esse voluit. Spectate aliud virginitalis meritum. Christus virgo virginis sponsus, & si dici potest, Christus virginea castitatis. Virginitas enim Christi, non virginitalis est Christus. Virgo est ergo, qua nupsit, virgo qua nos suo utero portauit, virgo qua genuit, virgo qua proprio lacte nutritis.

QUARTVM B. Virginis Mariæ Dei matris, quam idem Ambrosius Amb. lib. 2. de

Cyp. de pudicitia
bono
Aug. serm. 118.
de temp.
Dan. 13.

omnibus castis in exemplum proponit his verbis. *Sit vobis tanquam in imagine descripta virginitas, vitæ, Mariæ, de qua velut in speculo refulget species castitatis & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla viuendi, ubi tanquam in exemplari magisteria expressa prohibitis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis, ostendunt. Primus discendi ard. r nobilitas est magistri. Quid nobilius Dei matre? quid splendidius ea quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Nam de ceteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat, non solum corpore, sed etiam mente, quæ nullo doli ambitu sincerum adulteraret affectum. Corde humilis, verbis grauis, animi prudens, loquendi parciore, legendi studiosior, non in incerto diuittiarum; sed in prece pauperis spem reponens, intenta operi, verecunda sermone, arbitrii mentis solita, non hominem, sed Deum querere, nullum ledere, bene velle omnibus, assurgere maioribus natu aequalibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem sequi, amare virtutem. Quando ista vel vultu laesit parentes? quando dissensit à propinquis? quando fastidiuit humilem? quando derisit debilem? quando vitauit inopem? eos solos solita catus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, neq; præteriret verecundia. Nihil toruum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum: non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior, vt ipsa corporis species simulachrum fuerit mentis, figura probitatis.*

Casti mores
V. B.

QUINTVM exemplum sit B. Pauli Apostoli, qui & ipse castus fuit, & suo exemplo omnes in priore ad Corinthios hortatur ad castitatem, dicens. *Volo autem homines esse sicut me ipsum.* Imò omnium Apostolorum, qui conuenienter consilio Christi dato Matth. 19. cap. cum Petro exclamarunt. *Ecce nos reliquimus omnia,* inter quæ omnia etiam numerantur ibidem vxores.

1. Cor. 7. 7.

Matth. 19. 27.

SEXTVM sit primorum Christianorum, qui mox post Apostolos vixerunt, quorum plurimi iuxta consilium Christi ab vxoribus se continuerunt, vt nominatim testatur PHILo in libro de vita contemplatiua de Marci Euangelistæ discipulis.

SEPTIMVM sit sanctarum virginum Martyrum, vt Theclæ, Agnetis, Cecilie, Catharinæ, Lucie & aliarum, quæ pro tuenda castitate sanguinem suum profuderunt.

VIII. Eorum Sanctorum qui in ipso coniugio ex mutuo consensu perpetuam continentiam seruauerunt, inter quos fuit S. Henricus I. Imperator cum vxore Kunigunde. Edouardus Rex Angliæ, Elzearius comes Ariani, Boleslaus rex Poloniæ, Alphonfus II. rex Castiliæ & comp'ures alii.

IX. Omnium Episcoporum, Sacerdotum & Diaconorum, qui à primis Ecclesiæ incunabulis vsq; in hunc diem congruenter doctrinæ Paulinæ in episto-

epistolis ad Timotheum & Titum, Traditioni Apostolicæ summorumq; Pontificum & Synodorum sanctionibus in cælibatu vixerunt.

X. Omnium Religiosorum, qui inde à Pauli eremitæ S. Antonii, Basilii, & Augustini temporibus vel in solitudine, vel monasteriis aut cænobiis continentissime vixerunt.

QVANTA autem vis sit huiusmodi exemplorum, vt homo tandem emergat ex cæno libidinis, ostendit suo exemplo S. Augustinus octa- Aug. c. 10.
uo Confessionum libro, dum ait. *Aperiebatur ab ea parte, qua intende-
ram faciem, & quò transire trepidabam, casta dignitas continentia serena, &
non dissolutè hilaris, honestè blandiens, vt venirem, neq; dubitarem, & exien-
dens ad me suscipiendum, & amplectendum pijs manus, plenas gregibus bo-
norum exëplorum ibi tot pueri & puella, ibi iuuentus multa & omnis aetas, &
graues vidua & virgines anus, & in omnibus ipsa continëtia nequaquã steri-
lis, & irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret. tu nõ poteris, quod isti &
ista: an verò isti & iste in semetipsis possunt, ac nõ in Domino Deo suo? Dominus
Deus eorum me dedit eis. quid in te stas & non stas? proiice in te eum, noli me-
suere, non se subtrahet, vt cadas, proiice te securus, excipiet te, & saluabit te.*

VIDE in PANARIO, V. *Luxuria, Mulierum commoratio
cum clericis, Voluptas carnalis.*

C A T E C H E S I S.

C A P V T I.

Quid nomine Catechesis intelligatur.

CATECHESIS græcè, latine est institutio, vel instructio; nos hoc loco Doctrinæ Christianæ institutionem intelligimus cum Apostolo ita scribente ad Galatas. *Communicet autem qui catechizatur verbo,* Gal. 6. 6.
ei qui se catechizat in omnibus bonis. Hinc & vox *Catechumenorũ* hoc est,

Christianæ religionis Candidatorum, qui ante baptismi sacramen- T. lib. de Pen.
C. lib. 3 ep. 17.
tum in fide Christiana instituebantur. Tertullianus & Cyprianus vo-
cant *audientes* vel *auditores*, quia illis instructor vel Doctor olim præfi-
ciebatur, vt habet idem Cyprianus libro tertio epistolarum, epist. 22.

DVPLEX autem potest, vt idem Apostolus non semel indicauit, ef-
se catechesis; altera rudis & simplex, quam comparat lacti, in qua præ-
cipua tantũ capita, eaq; maximè cognitu necessaria, ex vniuersa Theo-
logia Christiana explicantur. Altera accuratior & vberior, ad capa-
ciores, & doctiores de sublimioribus mysteriis, quam comparat solido
cibo. Ita enim scribit ad Corinthios. *Tanquam paruulus in Christo lac vo-* 1. Cor. 3. 1.
bis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis. sed nec nunc quidem pote-

Heb. 5. 12.

stis: adhuc enim carnales estis. Et ad Hebræos. Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus: rursus indugetis, ut vos doceamini, quæ sint elementa exordii sermonum Dei, & facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo. Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitia, Paruulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur.

Isa. 60. 16.

De hac bipartita catechesi vaticinatus fuisse videtur longe ante ortum Christi Isaias propheta. Nā de lactea ita loquitur. Pro eo quod fuisti derelicta & odio habita, ponā te in superbiam seculorū, gaudium in generatione in generationem, & suges lac gentium, & mamilla Regum lactaberis, & scies, quia ego Dominus saluans te. Et paulo ante. Leua in circuitu oculos tuos &

H. li. 17. comm.

vide, omnes isti congregati venerunt tibi, filij tui de longè venient, & filia tua lac sugent. In quæ verba S. Hieronymus: Filia tua lac sugent, inquit, illud significat, quod anima in Christo lactentes & in baptisate paruulorum, de

I. Pet. 2. 2.

quibus & Petrus Apostolus loquitur. Quasi modo nati paruuli, rationale, & absque dolo lac desiderate, sugant lac Apostolorum. Quibus paruulis atq; lactentibus loquebatur & Paulus. Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Et in alio loco Quasi nutrix fovens filios suos, sic desiderantes vos cupimus impertire non solum Euangeliū Christi, sed & animas nostras.

Gal 4 19.

De altera vero solidi cibi ita idem Isaias scripsit. Quem docebit scientiam: & quem intelligere facies auditum? ab lactatos à lacte, auulsos ab uberibus. nam ita idem Hieronymus verba illa exponit. Quis dignus est doctrina Domini, quis verbis Salvatoris dicentis. Qui habet aures audiendi audiat, ut quod auribus hauserit, corde intelligat? Quinam illi sint, sequens versus ostendit. Ablactati à lacte, appulsi ab ubere, qui nequaquam lacte nutriuntur infantia, sed solido vescuntur cibo, qui appulsi sunt ab ubere cum Isaac, propter quam lætitiā fecit Abraham grande conuiuium. Hi merentur Domini audire mysteria. Eodem modo interpretatur B. Cyrillus in Isaiam. Vtraque ratio tradendæ Catechesis Christianæ, quoniam hoc æuo vsitata est, (prior quidem in institutione puerorum & adolescentulorum passim iam in Germania, multoq; magis in Italia, Gallia, Hispania, Polonia & Indiis vigente; posterior vero pro concione ad populum)

I. Thef. 2. 7.

de vtraque hoc locogemus.

Isa. 28. 9.

De altera vero solidi cibi ita idem Isaias scripsit. Quem docebit scientiam: & quem intelligere facies auditum? ab lactatos à lacte, auulsos ab uberibus. nam ita idem Hieronymus verba illa exponit. Quis dignus est doctrina Domini, quis verbis Salvatoris dicentis. Qui habet aures audiendi audiat, ut quod auribus hauserit, corde intelligat? Quinam illi sint, sequens versus ostendit. Ablactati à lacte, appulsi ab ubere, qui nequaquam lacte nutriuntur infantia, sed solido vescuntur cibo, qui appulsi sunt ab ubere cum Isaac, propter quam lætitiā fecit Abraham grande conuiuium. Hi merentur Domini audire mysteria. Eodem modo interpretatur B. Cyrillus in Isaiam. Vtraque ratio tradendæ Catechesis Christianæ, quoniam hoc æuo vsitata est, (prior quidem in institutione puerorum & adolescentulorum passim iam in Germania, multoq; magis in Italia, Gallia, Hispania, Polonia & Indiis vigente; posterior vero pro concione ad populum)

H. lib. 9. coram.

de vtraque hoc locogemus.

Matt. 13. 9.

De altera vero solidi cibi ita idem Isaias scripsit. Quem docebit scientiam: & quem intelligere facies auditum? ab lactatos à lacte, auulsos ab uberibus. nam ita idem Hieronymus verba illa exponit. Quis dignus est doctrina Domini, quis verbis Salvatoris dicentis. Qui habet aures audiendi audiat, ut quod auribus hauserit, corde intelligat? Quinam illi sint, sequens versus ostendit. Ablactati à lacte, appulsi ab ubere, qui nequaquam lacte nutriuntur infantia, sed solido vescuntur cibo, qui appulsi sunt ab ubere cum Isaac, propter quam lætitiā fecit Abraham grande conuiuium. Hi merentur Domini audire mysteria. Eodem modo interpretatur B. Cyrillus in Isaiam. Vtraque ratio tradendæ Catechesis Christianæ, quoniam hoc æuo vsitata est, (prior quidem in institutione puerorum & adolescentulorum passim iam in Germania, multoq; magis in Italia, Gallia, Hispania, Polonia & Indiis vigente; posterior vero pro concione ad populum)

Gen. 21. 8.

de vtraque hoc locogemus.

C. lib. 3. Comm.

de vtraque hoc locogemus.

de vtraque hoc locogemus.

De nobilitate doctrinae Christianae.

NOBILITAS Catechesis Christianae, ex nobilitate doctrinae Christianae sumitur. Constat autem doctrinam Christianam excellentiorem esse omnibus doctrinis inde à condito orbe traditis, siue auctorem eius spectemus, qui est Christus Dominus, filius Dei homo factus, in quo omnes thesauri sapientiae, & scientiae, ut loquitur Apostolus, fuere reconditi, siue spectemus materiam, quae in ea pertractatur: non enim agitur in ea de verbis, ut in arte grammatices & Rhetorices, nec de rebus naturalibus, ut in vniuersa Philosophia Aristotelea, sed supernaturalibus & diuinis, quae omnem humanae intelligentiae captum excedunt, ut de sanctissima Trinitate, de Christo incarnato, de sacrosancta Eucharistia, de sanctissimis sacramentis, de praedestinatione nostra ad vitam aeternam ante conditum mundum peracta, de resurrectione mortuorum, felicitate perpetua nostra & angelorum, de omnibus Dei legibus, donis & virtutibus, ac demum de omnibus, quae in veteri & nouo testamento explicantur. Haec enim omnia in catechesi velut in compendio vel breuiario quodam, continentur.

Col. 2. 3. & 9.

ITAQUE quicquid generatim in laudem doctrinae salutaris in sacris Bibliis dicitur, id ad praeconium Catechesios pertinet: ut quod Salomon de ea dixit in Prouerbiis. *Accipite disciplinam meam & non pecuniam: doctrinam magis, quam aurum eligit. Melior est enim sapientia cunctis opibus pretiosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari.* Et Ecclesiastes, *Ecce, inquit, magnus effectus sum & processi omnes sapientia: dedique cor meum, ut scirem prudentiam atque doctrinam.* Et Ecclesiasticus. *Ornamentum aureum prudentis doctrina, & quasi brachiale in brachio dextro.* Et S. Matthaeus nominatim de doctrina Christi. *Admirabantur, ait, turbae super doctrina eius.* & S. Marcus, *Et stupebant super doctrina eius; erat enim docens eos (Iudaeos in Synagoga) quasi potestatem habens, & non sicut Scribae.* Et S. Paulus de Euangelica doctrina. *Non enim erubescio Euangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudaeo primum & Graeco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem. ex fide veteris testamenti in fidem noui.*

Prou. 3. 10.

Eccl. 1. 16.

Eccl. 11. 24.

Matt. 7. 28.

Matt. 22. 6. 33.

Marc. 1. 29.

Luc. 4. 31.

Rom. 1. 16. E.

Psal. 32. 11.

Psal. 16. 2.

Psal. 118. 89.

Isa. 40. 8.

Isa. 51. 6.

Matt. 5. 18.

Matt. 24. 35.

Mar. 1. 31.

1. Petr. 1. 25.

Prou. 30. 5.

2 Quicquid in encomium Verbi Dei, vel Scripturae sacrae in Bibliis dicitur, ut est illud toties in utroque testamento repetitum. *Verbum Dei manet in aeternum.* Et illud Salomonis Prouer. 30. *Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se, & ne addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisque mendax.* Et Psalms regii. *Eloquia Domini, eloquia casta, ar-*

gentum

Psalm. 11. 7.
Pl. 118. 140.
Ioan. 17. 17.
2. Pet. 1. 19.
Apoc. 22. 18.

gentum igne examinatum, probatum terra, purgatum septuaginta. Et rursus. Inguitum eloquium tuum vehementer. Et Christi Domini de Patre cælesti. Sermo tuus veritas est. Et D. Petri: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis accedentes quasi lucerna lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat. Et S. Ioannis in Apocalypsi. Contestor omni audienti verba prophetia libri huius. Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.

Matt. 5. 17.

3. Quicquid in commendationem Legis dicitur. Christus enim non venit in mundum aboliturus legem, sed perfecturus. *Nolite putare, inquit apud Matthæum, quoniam veni solvere legem aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat calum & terra, iota unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Et

Rom. 3. 31.

D. Paulus ad Romanos. *Legem ergo destruimus per fidem? Absit, sed legem statuimus.* Maxima autem Legis encomia & elogia habemus in psalmis

Pl. 118. 2.

Dauidis regis, ut in decimo octauo. *Lex Domini, inquit, immaculata, conuertens animas, testimonium Domini fidele sapientiam prestans paruulis. Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super me & fauam. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.* Deinde Salomon in Proverbiis. *Mandatum, ait, lucerna est, & lex lux.* Et S. Paulus Apostolus.

Prou. 6. 23.

Rom. 7. 7.

Quid ergo dicemus, lex peccatum est? absit. Sed peccatum non cognoui nisi per legem, nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Et paulò post. *Itaq, lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.* Hinc verò liquet eundem scopum esse Legis & catechesis nostræ, ut enim olim legis beneficio homines cognoscebant, quando peccarent, vel delinquerent, sic nunc beneficio catechismi rudiores discunt, quando peccent.

4. Quicquid in laudem singularum virtutum, ut sapientiæ, fidei, spei, caritatis, humilitatis, castitatis, patientiæ, & ceterarum in hoc ipso opere, ad ostendendam earum dignitatem & præstantiam dictum est, hoc etiam cedit in laudem Catechesis Christianæ, quæ eas commendat & imitandas proponit.

DENIQUE non parum dignitatem huius institutionis amplificat & illustrat, quod in Scripturis passim, qui eam tradunt, appellantur pastores, sacerdotes, presbyteri, ministri Dei, dispensatores mysteriorum Dei, cooperatores Dei, Doctores, Prophetæ, Euangelistæ, Episcopi, Pontifices, Apostoli, angeli, Dii. Deus si quidem Moysen constituit in Exodo Deum Pharaonis. Et in Psalmis dicit, *Ego dixi, Dii estis.*

Ioan. 10.
Heb. 5.
Tit. 1.
1. Thess. 3.
1. Cor. 4.
1. Cor. 3.
Eph. 4.
1. Tim. 2.
Exo. 7.
Psalm. 82.

(:)

De proprietatibus Doctorum Catechesis.

IN Catechesi Christiana, quia alii sūt Doctores, alii auditores, vtriusque proprietates sunt indagandæ. Quod ad priores attinet, docendi prouincia maximè propria est Episcoporum & sacerdotum. Nam ad Aaron eiusque filios iam olim in Leuitico ita locutus est Dominus. *Habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum, doceatisque filios Iſrahel omnia legitima mea.* Et apud Ezechielem ad Sacerdotes & Lcuias. *Populum meum docebunt, quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundum ostendent eis.* Et apud Malachiam. *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirerent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est.* S. PAVLVS ad Episcopum Timotheum. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, prudentem, doctorem. Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione. attende lectioni, exhortationi & doctrina: attende tibi & doctrina, insta in illis.* Hoc enim faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Et rursum. *Qua audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Predica verbum, insta opportunè, importunè argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina, opus fac Euangeliste, ministerium tuum imple.* Et ad Titum Episcopum. *Oportet, inquit, Episcopum sine crimine esse, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere.* Vnde S. Hieronymus ad Fabiolam, de veste sacerdotali. *Tanta debet esse scientia & eruditio Pontificis Dei, ut & egressus eius & motus, & vniuersa vocalia sint. Veritatem mente concipiat, & toto eam habitu resonet, & ornatu, ut quicquid agit, quicquid loquitur, sit doctrina populorum. Absque tintinnabulis enim, & diuersis coloribus & gemmis floribusque virtutum nec sancta ingredi potest, nec nomen antistitis possidere.* Et S. Augustinus de baptismo contra Donatistas. *Iam verò cum dicit (Cyprianus) Episcopum docibilem esse debere, & adiungit: docibilis autem ille est, qui est ad discendi patientiam lenis & mitis: oportet enim Episcopos non tantum docere sed & discere, quia & ille melius docet, qui quotidie crescit, & proficit discendo meliora: His utique verbis indicat vir sanctus, &c.* Et S. Ambrosius initio primi libri de Officiis, agens de se ad Episcopatum compulso: *Iam effugere non possumus officium docendi, quod nobis refugientibus imposuit sacerdotii necessitudo.* Et S. Cyprianus de bono Pudicitia. *Quid aliud, inquit, in Ecclesia Domini utilius geri, quid accommodatius officio Episcopi*

Leu. 10. 16

Ezech. 44. 13.

Mal. 2. 7.

1. Tim. 3. 2.

1. Tim. 4. 12.

1b. v. 16.

2. Tim. 2. 2.

2. Tim. 4. 2.

Tit. 17.

H. ep. 128.

A. lib. 5. c. 16.

A. lib. 1. c. 1.

scopi potest inueniri quam ut doctrina diuinorum per ipsum insinuata collataque verborum possint credentes ad re promissum regnum peruenire cælorum?

Rom. 2. 19.

II. Proprietas Doctōris est, vt se primum doceat, quæ alios docere conatur, ne in illum congruat, quod catechistis Iudeorum exprobrat Apostolus. *Si confidis te ipsum esse duce[m] cæcorum lumen eorum, qui in tenebris sunt eruditorem insipientium, magistrum infantiam, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, te ipsum non doces. Qui prædicas non furandum furaris.* Vnde S. Lucas de Christo domino initio Actuum Apostolicorum scripsit. *Primum quidem sermonem feci de omnibus, qua cæpit Iesus facere & docere.* Et Christus apud Matthæum. *Qui fecerit & docuerit vnum de mandatis istis minimis, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Et Apostolus supra Timotheo dixit. *Attende tibi & doctrinæ.* Et Clemens Alexandrinus agens de Christiani hominis pædagogo, *Nobis igitur, inquit, initio secundi libri Pædagogi, à nobis ipsis incipiendum est, & quomodo nos componere ac moderari oporteat.* Et primo Stromatum. *Necesse est utrosq; (doctorem & auditorem) probare se ipsos, illum quidem an dignus sit, qui doceat & monita relinquat, hunc vero a iure possit audire. Firmum autem eius fundamentum est recta vita, cum ea qua conuenit doctrina.* Et S. Ambrosius in psalmum 118. in initio. *Ante vita, quam doctrina querenda est. Vita enim bona & sine doctrina habet gratiam, doctrina sine vita integritatem non habet: in maleuolam enim animam non cadit sapientia.* S. Chryostomus exponens illud Psalmistæ. *Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas. Vidisti, inquit, lyram perfectam, citharam bene compositam, diuersis modis vnum edere concentum. Nam Apostoli, Propheta, & Paulus ipse docet, nihil prodesse alios docere, nisi quis se ipsum prius doceat. Acrius enim Romanos insectans dicit. Qui ergo alium doces, te ipsum non doces?* Et infra. *Quocirca Christus illum laudat doctorem, qui verbis & factis perfectam doctrinam ostenderit. Qui enim fecerit, inquit, & docuerit, hic vocabitur magnus in regno cælorum. Habeat ergo vita tua claram vocem eadem qua dicis docentem.* Huc pertinet, quod S. BERNARDVS monet in Cantica, eum qui alios docere vult, similem esse debere conchæ, non canali. *Quamobrem, inquit, si sapias, concham te exhibebis, & non canale[m]. Hic siquidem penè simul & recipit & refundit. Illa verò, donec impleatur, expectat, & sic quod superabundat sine suo damno communicat, sciens maledictum qui suam partem facit deterio[m]rem. Verum canales multos hodie habemus in Ecclesia, conchas vero per paucas: multi enim loqui quam audire paratiores, & prompti docere, quod non didicerunt.*

Act. 1. 7.

Matth. 5. 19.

1. Tim. 4. 16.

Clem. c. 1.

A. Serm. 11.

Ch. in psal. 49.

Rom. 2. 19.

Matth. 5. 19.

B. Serm. 18.

III. Proprietas, vt accomodet se ad auditorum captum exemplo

plo Apostoli, qui paruulis in Christo, vt est in epistola ad Corin-
thios, lac doctrinæ Christianæ, hoc est, rudiores expositionem myste-
riorum fidei, viris vero & prouectis solidum cibum sublimiorum
mysteriorum apponebat, factus Iudæis tanquam Iudæus, gentilibus
verò & iis qui sine lege erant, tanquam sine lege esset, infirmis infir-
mus, omnibus denique omnia factus, vt omnes faceret saluos. *Non
enim vna*, inquit S. GREGORIUS libro Moralium 30. *eademque can-
ctis exhortatio conuenit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit. Sa-
pe enim alijs officium, qua alijs profunt. Nam & plexunque herba, qua hac
animalia resciumt, alia occidunt: & lenis sibilus equos mitigat, catulos in-
stigmat: & medicamentum, quod hunc morbum imminuit, alteri vires iun-
git: & pavis, qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro quali-
tate igitur audientium formari debet sermo doctorum, vt & ad sua
singulis congruat, & tamen à communis edificationis arte nunquam re-
cedat.*

Et B. ISIDORUS libr. 3. de summo bono. *Prima prudentia virtus est
eam quam docere oporteat asinare personam Rudibus populis. seu carnalibus
plana atque communia, non summa atq. ardua predicanda sunt, ne immensi-
tate doctrina opprimantur potius, quam erudiantur. Vnde & Apostolus ait.
non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Carnalibus
quippe animis nec alta nimis de cælestibus, nec terrena conuenit predicare,
sed mediocriter, vt vita eorum moresque desiderant edoceri.*

Et S. AVGVSTINVS de catechizandis rudibus. *Quia, inquit, de ru-
dibus imbuendis nunc agimus, de me ipso tibi testis sum aliter atque aliter me
moueri, cum ante me video catechizandum eruditum, inertem ciuem peregrini-
um, diuitem, pauperem, priuatum, honoratum, in potestate aliqua constitu-
tum, illius aut illius gentis hominem, illius aut illius aetatis aut sexus, ex illa aut
illa secta, ex illo aut illo vulgari errore venientem, ac pro diuersitate motus mei
sermo ipse & procedit, & progreditur, & finitur. Et quia cum eadem omni-
bus debeat charitas, non eadem est omnibus adhibenda medicina: ipsa i-
tem charitas alios parturit, cum alijs infirmatur, alios curat adificare, alios
contremiscit offendere, ad alios se inclinat, ad alios se erigit, alijs blanda, alijs
seuera nulli inimica, omnibus mater.*

IV. Proprietas est, vt non plus æquo sectetur elegantiam & fu-
cos sermonis. *Sermo meus*, inquit Apostolus, *& predicatio mea non in
persuasibilibus humana sapientia verbis, sed in ostensione spiritus & vir-
tutis. Et rursus. Non enim est in sermone regnum DEI, sed in virtu-
te. Vnde S. PROSPER libro I. de vita contemplatiua. Pontifex non in
verborum splendore, sed in operum virtute totam predicandi fiduciam ponat,*

non vocibus delectatur populi acclamantis sibi, sed fletibus, nec plausum à populo studeat expectare, sed gemitum. Tam simplex & apertus, etiamsi minus latinus, disciplinatus, tamen & grauis sermo debet esse Pontificis, ut ab intelligentia sui nullos, quamuis imperitos excludat, sed in omnium audientium pectus cum quadam delectatione descendat. Et S. Augustinus libro 4. de doctrina Christiana. Prorsus hac est in docendo eloquentia, qua fit dicendo, non ut libeat, quod horreat, aut ut fiat, quod pigeat, sed ut appareat quod latebat. Quod tamen si fiat insuauiter, ad paucos quidem studiosissimos suos peruenit fructus, qui ea qua discenda sunt, quamuis abiecte inculteg, dicantur, scire desiderant. Quod cum adepti fuerint, ipsa delectabiliter veritate pascuntur: bonorumq; ingeniorum insignis est indoles, in verbis virum amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea si aperire, quod volumus, non potest? Aut quid obest lignea, si hoc potest? quando nihil quarimus nisi patere, quod clausum est. Et Ambrosius in primam epistolam ad Corinth. Prædicatio Christiana non indiget pompa & cultu sermonis, ideoq; piscatores homines imperiti electi sunt, qui Euangelizarent, ut doctrina veritas ipsa se commendarent teste virtute, ne hominum versutia & calliditate humane sapientie acceptabilis videretur, non veritate.

V. Ut cum omni hilaritate & lenitate animi doctrinam suam omnibus impertiat. Hilarem enim datorem, tam spiritualis, quam corporalis eleemosynæ, diligit Deus, inquit Apostolus ad Corinthios; & ad Galatas. Vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis. Et ad Titum. Oportet Episcopum hospitem esse, benignum, sobrium. Vnde S. Augustinus de catechizandis rudibus, ut probet hilariter esse tradendam doctrinam excluso omni tædio, etiam rudibus & pueris, ita loquitur. Et re quidem vera multo gratius audimur, cum & nos eodem opere delectamur: afficitur enim filium locutionis nostra ipso nostro gaudio, & exit facilius atq; acceptius. Et præceptum quidem huius rei in promptu est. Si enim in pecunia corporali, quanto magis in spiritali, hilarem datorem diligit DEVS. Sed hæc hilaritas ad horam ut adsit, eius est misericordia, qui ista præcepit. Et infra subiicit antidotum pro iis, quibus nonnunquam tædium obrepit, cum puer vel alii auditores non capiunt, quæ volumus. Si causa, inquit, illa contristat, quod intellectum nostrum auditor non capit, cogitemus, quid nobis prærogatum sit ab illo, qui demonstrauit nobis exemplum, ut sequamur vestigia eius, qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, &c. vsque ad mortem crucis. Quam ob causam, nisi quia factus est infirmis infirmus, ut infirmos lucrifaceret? Audi eius imitatorem alibi etiam dicentem: Siue enim mente excessimus, Deo, siue temperantes simus, vobis. Charitas enim Christi compellit nos, iudicantes hoc

A. c. 11.

2. Cor. 1.

1. Cor. 9. 7.

Gal. 6. 1.

Tit. 1. 8.

A. c. 2.

2. Cor. 9. 7.

Id. c. 10.

1. Pet. 2. 21.

Phil. 2. 7.

1. Cor. 9. 20.

2. Cor. 5. 13.

hoc

hoc, quia vnus pro omnibus mortuus est. Quomodo enim paratus esset impendi pro animabus eorum, si eum pigeret inclinari ad aures eorum? Hinc ergo factus est paruulus in medio nostrum tanquam nutrix fouens filios suos. Num enim delectat, nisi amor inuictet decurtata & mutilata verba immurmurare? Et tamen optant homines habere infantes, quibus id exhibeant. Et suauius est matri minuta mansa inspuere paruulo filio, quam ipsam mandere ac deuorare grandiora. Non ergo recedat de pectore etiam cogitatio gallina illius, que languidulis plumis teneros fetus operit, & susurrantes pullos contracta voce aduocat, cuius blandas alas refugientes superbi prada fiunt altilibus.

2. Cor. 12.

1. Theff. 2. 7.

Matt. 23. 47.

VI. Vt non lucrum suum quærat, sed animarum, iuxta consilium Christi. *Gratis accepistis, gratis date.* & exemplo Pauli, qui cum potestatem haberet de Euangelio viuendi, ea tamen non est usus, vt plures animas lucrifaceret. *Quæ est ergo, inquit, merces mea? Vt Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium, vt non abutar potestate mea in Euangelio. Nam cum liber essem, ex omnibus omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem.* Vnde CLEMENS Alexandrinus primo Stromatum. *Qui per litterarum monumenta loquitur apud Deum sacramenti religione obstringitur, hac in scriptis vociferans, nec lucri gratia, nec inanis gloria causa non vinci ab affectione, non questui seruire, spe expectans eam qua omnino reddenda est retributionem ab eo qui operariis pollicitus est se redditurum mercedem pro meritis. Oportet autem Dominum, quo ad eius fieri potest, imitari. Is autem fuerit, qui Dei voluntati inseruit: qui cum gratis acceperit, dat gratis. satis magnam recipiens mercedem ipsam vitæ institutionem.* Et S. Augustinus libro 2. de Sermone Domini in monte. *Quid intersit inter bonum quod appetendum est, & necessarium quod sumendum est, hac sententia Christus declarauit, cum ait. Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia apponentur vobis. Regnum ergo & iustitia Dei bonum nostrum est, & hoc appetendum, & ibi finis constituendus, propter quod omnia facimus, quacumq; facimus. Sed quia in hac vitæ militamus, vt ad illud regnum peruenire possimus, que vitæ sine his necessariis agi non potest. Apponentur vobis hæc, inquit, sed vos regnum Dei & iustitiam eius primum quærite. Cum enim dicit, illud, primum, significauit quod hoc posterius querendum est, non tempore, sed dignitate. Illud tanquam bonum nostrum, hoc tanquam necessarium nostrum, necessarium autem propter illud bonum. Neq; enim verbi gratia ideo debemus Euangelizare, vt manducemus: sed ideo manducare vt Euangelizemus: nam si propterea euangelizamus, vt manducemus, vilius habemus Euangelium, quam cibum, & erit iam bonum nostrum in manducando, necessarium autem in Euangelizando. Quod etiam Apostolus prohibet, cum dicit; licere sibi quidem, & permissum esse à Domino, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant, id est, de Euangelio habeant ea,*

Matt. 10

1. Cor. 9. 18.

A. C. 24.

Matt. 6. 33.

2. Cor. 9. 14.

quæ huic vitæ sunt necessaria, si tamen se non esse ab usum hac potestate. Similia habet B. Gregorius lib. 19. Moralium cap. 11.

Gal. 5. 24.

VII. Est, ut mortificet & crucifigat carnem suam cum vitiis & concupiscentiis, exemp'lo Apostoli, qui cum multa de functione alios docendi & Euangelizandi dixisset, tandem subiicit. *Ego sic curro non quasi in incertum, sed castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs predicauerim, ipse reprobus efficiar.* Hanc proprietatem & Christus suis discipulis commendauit, cum apud Lucam ad illos dixit.

1. Cor. 9. 26.

Luc. 13. 23.

G. hom. 11.

Sint lumbi vestri pracincti, & lucerna ardentis in manibus vestris. Quæ verba tractans B. Gregorius in Euangelia. Duo, inquit, sunt, quæ iubentur, & lumbos restringere & lucernam tenere, ut & munditia sit castitatis in corpore, & lumen veritatis in operatione. Redemptori enim nostro unum sine

Iob. 3.

altero placere nequaquam potest, si aut is qui bona agit adhuc luxuria inquinamenta non deserit, aut is qui castitate præeminet, nec dum se per bona opera exercet. Et explanans verba illa Iob. Gallus succinctus lumbos, & aries. Gallus, ait. succinctus lumbos, id est, predicatores sancti inter huius noctis tenebras verum mane nuntiantes: qui saccincti lumbis sunt, quia à

Luc. 9. 41.

membris suis Luxurie fluxa restringunt, in lumbis quippe luxuria est. unde & iisdem à Domino dicitur. *Sint lumbi vestri pracincti.*

Heb. 3. 14.

VIII. Ut sit firmus & constans in fide Catholica. Si enim discipulus debet esse firmus & constans in fide, cui dicitur à Christo. *Nemo mittens manum ad aratrum & respiciens retro, aptus est regno DEI:* Et ab Apostolo; *Participes enim Christi effecti sumus, sitamen initium substantia eius (fidem) vsque ad finem firmum retineamus:* quanto magis

Luc. 14. 30.

Magister & Doctor fidei, in quem si constans non sit, detorqueri potest illa apud Lucam illusio. *Quia hic homo cepit edificare, & non potuit consummare.* Hanc proprietatem doctoris ut insinuaret Christus, Ecclesiam suam ædificare non voluit, nisi super Apostolorum coriphæi Petri fide immota & constanti. Christus enim ipse de ea dixit. *Ego Petre pro te rogavi, ut non deficeret fides tua.* Doctor vero gentium Paulus

Matt. 16. 18.

Luc. 22. 32.

Gal. 1. 8.

quam firmam fidem habuerit, ostendit primum in epistola ad Galatas, dum ait ad nutantes in fide. *Sed licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Et in altera epistola ad Timotheum dum exitu vitæ iam impendente de se

2. Tim. 4. 6.

2. Tim. 3. 14.

ita contestatur. *Tempus resolutionis meæ instat: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui.* Vbi & Timotheum ad eandem constantiam adhortatur dicens. *Tu verò permansere in ijs, quæ didicisti, & credita sunt tibi sciens à quo didiceris, & quia ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo IESU.*

IX. Vt flagret zelo animarum, exemplo primo Christi, qui vnicus est verus Magister & Doctor cœlestis doctrinæ. Hic enim ardens zelo vindicandi honoris diuini in profanatione Hierosolymitanæ templi euentes & vendentes templo exturbauit: Deinde Petri Apostolorum Principis, qui post acceptum Spiritum sanctum zelo maximo doctrinæ Christi diuulgandæ accensus, vno die tria millia, altero quina millia hominum oratione sua CHRISTO adiunxit, ac alia multa zeli sui testimonia, vt liquet ex Euangelio & Actis Apostolicis reliquit. Adhæc Apostoli Pauli, cuius historia in iisdem Actis descripta, cuiusque epistolæ nihil aliud spirant quam zelum ardentissimum animarum, sic vt ad Romanos non dubitauerit in hæc verba scribere. *Veritatem dico in CHRISTO, non mentior. Optabam ego ipse anathema esse à CHRISTO pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.* Et ad Corinthios. *Ego autem libentissimè impendam & superimpendam ipse pro animabus vestris.* Alii vero ad eundem zelum imitandum inuitat & alios Doctores, vt Timotheum Episcopum. *Testificor, inquit, coram DEO & IESU CHRISTO, qui iudicaturus est viuos & mortuos, & per aduentum ipsius & regnum eius prædica verbum, insta opportunè, importune argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple.* Hoc zelo quia destitutus erat Episcopus Laodicens, Spiritus Sanctus eum fugillat velut repidum, miserum & miserabilem, dignumque qui ex ore Dei euomatur, suadetq; vt à se emat aurum ignitum, hoc est, zelum ardentem animarum.

X. Vt à prædicatione, & institutione doctrinæ Christianæ non cesset, quamuis fructus exiguus sequatur. Sic enim loquitur Dominus ad Ezechielem prophetam. *Si annuntiante te ad impium vt conuertatur à viis suis, non fuerit conuersus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur: porro tu animam tuam liberaisti.*

Quæ verba expendens B. PROSPER libro primo de vita contemplatiua. *Hic certe, inquit, satis euidenter ostenditur, quod siue proficiant, siue non proficiant auditores, tacere eis non debeant Sacerdotes, nec id eo rei sint, si forte eorum verba populi non audiant, vel audita contemnant: sed si ab eis corrigendis abstant, quia si nec exemplo vitæ præpositorum suorum, nec verbo doctrinæ populi contumaces emendati proficiunt, ipsi sibi causa suæ perditionis existunt, & doctores suos, quorum exempla simul & verba despiciunt, inuoluere criminibus suis omnino non poterunt.* CHRISTVS Dominus mittens discipulos suos ad prædicandum.

Intran-

Matth. 10. 12.

Intrantes, inquit, in domum, salutate eam, dicentes. Pax huic domui. Et si quidem domus illa fuerit digna, veniet pax vestra super eam, si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos. Quem locum tractans S. Augustinus libro primo contra Cresconium Grammaticum. Sicut, ait, malignus suavor peccati, etiamsi non persuaserit, merito pœnam deceptoris incurrit: ita fidelis iustitiae predicator, etiamsi ab hominibus respiciatur, absit, v. apud Deum sui officij mercede fraudetur. Res enim certa sit ad incertum. Incertum autem dico non primum facientis, sed animum audientis. Incertum est enim nobis, utrum assensurus sit, cui veritas predicatur, sed certum est etiam talibus veritatem predicari oportere, & certum est fideliter eam

Matth. 10.

predicantes retributionem manere, siue suscipiantur, siue spernantur, siue etiam propterea qualibet temporaliter aduersa patiantur. Dominus dicit in Evangelio. Cum ingressi fueritis, dicite. Pax huic domui: Si digni fuerint, qui ibi sunt, requiescet super eos pax vestra: Si quo minus, ad vos reuertetur. Nunquid eos certos fecit, quod essent eorum pacem suscepturi, quibus eam predicarent? certos tamen fecit, ut eam sine cunctatione predicarent. Demum Christus exemplo suo ostendit non esse cessandum à prædicatione propter obstinationem auditorum. Quid, inquit idem Augustinus ibidem, toties aduersus Iudaeos, Phariseos Sadduceos, non solum minimè credituros, verum etiam maximè contradicturos & persecuturos in eos eorum quã multa locutus est? Nonne ab eis ultro, cum voluit, quod voluit, inquisiuit, ut eorum illos responsione conuinceret? Nonne illis dolose tentando querentibus, cum redarguti obmutescerent, sine ulla ambiguitate respondit? Quod cum faceret, nullus ex his legitur ad eum sequendum fuisse conuersus, &c. plura.

A. c. 8.

XI. Ut paratus sit animam pro auditoribus, si opus sit, ponere. Bonus enim pastor, inquit Christus, animam dat pro ouibus suis. Immo quis uis bonus Christianus deberet animam ponere pro proximo. Nam S. Ioannes in epistola prima. In hoc, ait, cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Vnde S. CHRYSOST. homilia 6. de laudibus S. Pauli. Neq̃, saltem attingere quisquam debet præclari huius muneris functionem (prædicationis) nisi paratus sit millies animam suam tradere in mortem atq̃ discrimina. Dicit enim ipse Dominus IESVS si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et paulo post. Non solum autem eum, qui prædicationi accingitur, sic oportet parari, sed quemcunq̃, vel simpliciter Christianum, nam crucem tollere & sequi Christum, omnibus imperatur. Si autem cunctis, multo magis doct̃oribus populi atq̃ pastoribus.

Ioan. 10.

1. Ioan. 3. 16.

XII. Venon dedignetur se ad puerilem institutionem, licet in speciem abiectam, demittere. Primo, quia & sapiens pueros ad se audi-

audiendum inuitat in Prouerbiis Salomonis. *Si quis est paruulus, inquit, veniat ad me. Et, Qui est paruulus, declinet ad me.* Et Ioel clamat, *Vocate caetum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos & sugentes vbera.* Ieremias vero queritur eis subtrahi panem doctrinae spiritualis. *Paruuli, inquit, petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis.* 2. Christus Dominus, testibus tribus Euangelistis grauatim tulit à suis discipulis submoueri paruulos, qui à parentibus ei offerbantur. S. Marcus ita narrat. *Offerebant illi paruulos, ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus. Quos cum videret Iesus, indigné tulit, & ait illis: Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos, talium enim est regnum Dei. Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud. Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.* 3. Apostolus Paulus non semel testatur, se factum cum paruulis paruum. *Cum possemus vobis onerari esse, inquit ad Thessalonicenses, ut Christi Apostoli, sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos, quoniam charissimi nobis facti estis.* Et ad Corinthios. *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem saluos.* Et ad Galatas. *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* S. Petrus denique omnes optat repuerascere. *Deponentes, ait, omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.* Quod ad Patres vereres attinet, habemus apud Eusebium libro Ecclesiasticæ historiae sexto, quemadmodum catechumenis instruendis præfuerint in Alexandrina Ecclesia Pantæus, Clemens, Origenes, Heraclas, S. Hieronymus iam senex cum multa præcepta in epistola ad Lætam pro recta institutione filiae dedisset, tandem his verbis eam claudit. *Ipse si Paulam miseris, & magistrum me & nutritium spondeo. gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo, multo gloriosior mundi Philo, Sopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam regnis caelestibus offerendam.* De S. Vincentio Ferrerio Ordinis S. Dominici ita scribit Petrus Ranzanus. *Neque duntaxat atate prouectos sublimium rerum capaces erudiebat, sed etiam pueros certis ad se horis euocatos instituebat, docens eos, quemadmodum cruce se signarent, orationem Dominicam & angelicam salutationem atque fidei Symbolum enuntiarent, Deum colerent, amarent, parentibus & proximis quibusque honorem haberent, & debita officia persoluerent.* Eodem æuo Magnus ille Academiae Parisiensis Cancellarius Ioannes Gerson non dubitauit se ad puerilem catecheseos institutionem demittere, omnibusque ob singularem vilitatem, quæ inde in Christianam Remp. dimanaret eam commendare. Quæ ingens utilitas & nostræ Societatis parentem & fundatorem

Pro. 9. 4. & 16.
Ioel. 2. 16.

Thren. 4. 4.

Matth. 19. 13.
Marc. 10. 13.
Luc. 18. 18.

1. Thess. 2. 7.

1. Cor. 9. 22.
Galat. 4. 19.

1. Pet. 2. 2.

Euseb. c. 3. 3. 12.

Hier. c. 7.

Apud Sur. 5. A.
pril.

B. Ignatium permouet, vt eandem institutionem in primis à sui Ordinis hominibus frequentari voluerit: qua de re multa noster Petrus Ribadincira in eius vita.

Ribad. lib. 3. c.
24.

C A P V T I V.

De proprietatibus Auditorum Catechesis.

Pfal. 110. 10.
Pr. uer. 1. 7.
Eccli. 32. 18.
Eccl. 2. 18.
August. c. 5.

PRIMA proprietas est timor Domini. *Initium enim sapientia timor Domini*, vt Dauid & Salomon testantur. *Qui timet Dominum*, ait Ecclesiasticus, *excipiet doctrinam eius*. Et alibi. *Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo illius. Qui timet Dominum, inquirent qua beneplacita sunt ei*. Vnde S. August. libro de catechizandis rudibus suadet vt catechumeni, ne fictè accedant, initio terrore aliquo Dei percellantur. *De ipsa*, inquiens, *seueritate Dei, qua corda mortalium saluberrimo terrore quatuntur, charitas adificanda est, vt ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiusq; in se dilectioni, etiamsi impune posset, tamen displicere vereatur*. Rarissimè quippe accidit, imò verò nunquam, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui nō sit aliquo timore Dei percussus. Si enim aliquod commodum spectādo ab hominibus, quibus se aliter placiturum non putat, aut aliquod ab hominibus incommodum deuotando, quorum offensorem, aut inimicitias reformidat, vult fieri Christianus, non ferri vult potius, quam fingere: fides enim non est res saluandi corporis, sed credentis animi.

Prover. 11. 2.

II. Proprietas est humilitas. *Vbi enim est humilitas*, inquit Sapiens, *ibi & Sapientia*. Vnde S. Augustinus in prologo librorum de doctrina Christiana grauitè inuehitur in eos, qui iactabant, se humano Doctore non indigere, & posse à Spiritu S. intelligentiam scripturarum assequi, sicut Apostoli & S. Antonius eremita eam consecuti sunt. Redarguit autem illos, primò exemplo Apostoli Pauli, qui licet diuina & cœlesti voce prostratus & instructus, tamen ab Anania doctus est. 2. Cornelii Centurionis, qui, licet angelus ei nunciasset orationes exauditas & eleemosynas respectas Petro traditus est imbuendus 3. Eunuchi regis Syriæ Isaiam non intelligentis, cui non angelus, sed Philip-pus missus est, cuius opera dictum Prophetam intelligeret. 4. Moylis, qui licet doctus à Deo, tamen socii sui, licet alienigenæ consilium de regendo tam magno populo minimè superbus accepit.

Actor. 9. 11.

Actor. 10. 5.

Actor. 8. 31.

Exod. 18. 14.

Deuter. 5. 7.

III. Proprietas est audita præstare & exequi. Nam in Deuteronomio Deus agens de præceptis suis. *Discite*, inquit, *ea & opere complete*. Et iterum. *Audientes discant, & custodiant*. Et Christus Dominus: *Omnis qui audit verba mea, & facit ea assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum suam suprapetram. Et Beati, qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud Deinde S. Paulus. Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iusti.*

Deuter. 32. 46.
March. 7. 25.

Luc. 11. 28.
Rom. 2. 13.

stificabuntur. Et B. Iacobus. Estote factores verbi, & non auditores tantum. Iacob. 1. 22.
 Vnde S. August. in serm. 3. de verbis Domini agens, de officio commu- Aug. in Matth.
 ni magistris & discipulis. *Quamuis, inquit, dissimile sit doctoris discipuliq;
 officium, tamen veriusq; debet sanctarum legum obsequium, ut iungantur fa-
 ctis, qui separantur officiis, copalentur opere, qui dixerunt nomine, & quos
 vocabula ab inuicem separant, eos obseruantia preceptorum deuote ac fideliter
 coniungat. Neq; enim perfectio in legum est notitia constituta, cum sit scriptum.* Rom 2. 13.
*Non enim auditores legis in soli sunt apud Deum, &c. Neq; enim, inquam, is reli-
 giosus & sanctus est, qui nouit legem cessatibus factis, cum expediat facere ma-
 gis quam docere, quia molestum est docere & non facere. Vos amici mei estis, in-
 quit, si feceritis ea, qua mando vobis.* Ioan. 13. 14.

IV. Proprietas, erigere aures ad doctorem, mentem verò ad Deum,
 iuxta illud Salomonis; *Ingradiatur ad doctrinam cor tuum, & aures tua ad* Prouer. 23. 12.
verba scientia. Et iterum. Fili mi inclina aurem tuam, & audi verba sapienti- Prouer. 21. 17.
um; appone autem cor ad doctrinam meam. Vnde S. August. de verbis Do- August. ser. 11.
 mini. *Erigite itaq; fratres, erigite ad me aures, ad Dominum erigite mētes. Cu-* 1. Ioan. 2. 27.
ius dicti causam reddit tractat. 3. in epist. 1. Ioan. exponens verba illa.
Quia vnctio ipsius docet vos de omnibus. Videte, inquit, magnum sacramentū
fratres, sonus verborū nostrorum aures percutit, magister intus est. Nolite putare
quenquam hominē aliquid discere ab homine. Admonere possumus per strepi-
tum vocis nostræ, si non sit intus qui doceat, inanis fit strepitus noster; propterea Matt. 23. 7.
ait & ipse in Euangelio. Nolite vobis dicere magistrū in terra: vnus est magister
uester Christus. Ipse vobis ergo intus loquitur, quādo nemo hominum illic est. Et Greg. c. 16.
S. Greg. 29. moral. Quia quilibet predicator verba dare auribus potest, corda
verò aperire nō potest, & nisi per internam gratiam solus omnipotens Deus pra-
dicatū verbis ad corda audientium inuisibiliter aditum praestet, in casū pra-
dicatio aure audientis percipitur, se Dominus viam sonantis tonitruū dare as- 1. Cor. 3. 6.
serit, qui cū predicationis verba tribuit, per terrorem in corda cōpangit. Vnde
Paul Neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementū dat Deus.

V. Proprietas est communicare Doctore suo necessaria ad victum
 & amictum, vt docet Apostolus in epist. ad Galat. *Communicet autem is,* Galat. 6. 6.
 inquit, *qui catechizatur verbo ei qui se catechizat in omnibus bonis.* Quorū
 verborum, auctore S. Hieron. lib. 3. Commentariorum, hic sensus est. Hier in epist. ad
 Galat.
*Quia superius, spiritualibus praeceperat, vt eos qui praecipati fuerāt in aliquo
 delicto instruerent in Spiritu lenitatis, & alter alterius onera portarent, nunc
 econtrario his qui adhuc imbecilliores, & discipuli & carnales erāt praecipit, vt
 quomodo ipsi à magistris spiritualia metunt, sic magistris carnalia praebeant. Bona
 autem in presenti loco iuxta vulgi cōsuetudinem moremq; communem vi-* 1. Tim. 6. 8.
ctum & vestitum, & cetera, qua homines inter bona numerāt, appellauit. Ha-
bentes enim victum & vestitum his contenti sumus. Et paulo post subiungit.

Prævidens autem spiritu Apostolus, eos qui docentur, & debent magistris sumptus & vitæ necessaria ministrare, posse obtendere paupertatem & dicere. Ager meus hoc anno aruit siccitate, vineam grandæ contriuit, non habeo, unde tribuam, adiecit. Nolite errare, Deus non irridetur: Scit, inquit, corda vestra, non ignorat facultates Excusatio verisimilis, hominem potest utcumq; placere, Deum non potest fallere. Eodem pertinent quæ Apostolus prolixius disputat in capite nono prioris ad Corinthios de stipendio debito Ecclesiasticis ministris, atque imprimis verbi diuini prædicatoribus.

Matth. 18. 2.
Marc. 9. 35.
Luc. 9. 46.
1. Pet. 11.

Ambros. ser. 53.

VI. Proprietas est, puerorum mores quàm proximè imitari, vt innocentiam, simplicitatem, humilitatem: idcirco enim Christus Dominus in medio discipulorum paruulum constituit, dixitq;: *Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Vnde Petrus, *Deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, sicut modo genuiti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite.* Et S. Ambrosius sermone de innouatione fidelium. *Ad Apostolos, ait, iam seniores & maiores natus dicit Dominus. Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut puer iste, non introibitis in regnum cælorum? Reuocat igitur eos ad originis sue fontem, & retrorsum ad infantiam redire compellit, scilicet vt qui corpore fragili senuerant, innocentia moribus renascantur.* Et rursus: *Habet & Christiana simplicitas infantiam suam: sicut enim infans nescit irasci, fraudare non nouit, referre non audet ita vt Christianitatis infantia ledentibus non irascitur, spoliatis non resistit, cadentibus non repugnat. Deniq; sicut Dominus iussit, etiam orat pro inimicis, auferenti tunicam relinquit & pallium, &c.* Similiter S. Hieronymus in verba Christi. *Quicumque ergo humiliauerit se, sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum. Sicut iste paruulus, inquit, non perseuerat in iracundia, non meminit læsus, non videns pulchram mulierem delectatur: non aliud cogitat, & aliud loquitur: sic & vos nisi talem habueritis innocentiam, & animi puritatem, non poteritis regna cælorum intrare.*

Matth. 25. 44.

Matth. 18. 2.

C A P V T V.

De necessitate & utilitate Catechesios.

NECESSITATEM Catechesios Christianæ probant & confirmant omnia, quæ in ea traduntur, vt sunt in primis fidei dogmata, quorum notitia eo magis hoc æuo necessaria est, quo plures ab hæreticis peruertuntur, & in Tartarum præcipitantur. *Sine fide enim, inquit Apostolus ad Hebræos, impossibile est placere Deo. At quomodo, ait ad Romanos, credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur.* Fidei ergo capita cognosci

Heb. 11. 6.
Rom. 10. 14.

gnosci nequeunt, nisi à Doctore aliquo legitimè misso (vti sunt illi soli qui in Catholica Ecclesia docent) exponantur.

DEINDE diuina Scriptura hortatur nos ad hanc doctrinam, velut ad salutem necessariam. Salomon enim in Prouerbiis sic loquitur in sapientiæ persona, *Doctrinam magis quam aurum eligitè. Melior enim est sapientia cunctis opibus pretiosissimis. Nunc ergo filij audite me, Beati, qui custodiunt vias meas. Qui me inuenerit, inueniet vitam.* Et rursus. *Non cesses audire fili, doctrinam, nec ignores sermones scientiæ.* Et. *Appone cor ad doctrinam meam, quæ pulchra erit tibi, sum eam scruaues in ventre tuo, & redundabit in labijs tuis, vt sit in Domino fiducia tua.* Et Ecclesiasticus. *In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientia illorum ex corde coniungere, vt omnem narrationem Dei possis audire.* Et iterum. *Non te praterat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à Patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.* Et. *Fili à iuuentute tua excipe doctrinam, & vsque ad canos inuenies sapientiam. Quasiis qui arat, & qui seminat, accede ad eam, & bonos fructus ab ea expecta.*

E ADEM Scriptura grauiter inculcat eos, qui doctrinam omnem noticiamque pietatis repudiant. De impiis enim agens B. Iob, eorumq; liberis. *Egrediuntur, inquit, quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus. Qui dixerunt Deo; Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.* Et Salomon in Prouerbiis. *Qui altam facit domum suam, querit ruinam, & qui euitat discere incidet in mala.* Et Sapiens. *Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei.* Isaias prophetiam suam ab hac reprehensione inchoauit. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. Israhel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. Vx genti peccatrici, &c.* & Ieremias. *Stultus populus meus me non cognouit, filij insipientes sunt & vecordes: sapientes sunt vt faciant mala, bene autem facere nescierunt.* Et Apostolus ad Corinthios. *Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur.*

DEINQUE si nulla ars, nulla scientia est, vel vnquam fuit, quæ non necessario requirat doctorem, hæc sola doctrinæ Christianæ scientia, omnium præstantissima, & ad salutem necessaria Doctorem & Magistrum non postulabit? S. Hieronymus in epistola ad Paulinum agens de S. Scriptura, ex qua doctrina Christiana, qua de loquimur, sumpta est? *Taceo, ait, de grammaticis, rhetoricis, philosophis, geometris, dialecticis, musicis, astronomis, astrologis, medicis, quorum scientia mortalibus vel utilissima est, in tres partes scinditur τὸ δόγμα, τὴν πύξιν, τὴν ὑπερίαν. Ad minores artes veniam, & quæ non tam lingua, quàm manu administrantur: agricola, cementarij, fabri metallorum lignorumque caesores, lanarij quoq; & sullo-*

res, & ceteri, qui variam suppellectilem, & vilia opuscula fabricantur, absque doctore non possunt esse quod cupiunt. Quod medicorum est, promittunt medici, tractant fabrilis fabri. Sola Scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicent. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sephista verbosus, hanc vniuersi presumunt, lacerant, docent antequam discant.

Quoad UTILITATEM Catechesios, etsi satis illa colligatur ex necessitate & dignitate iam explicatis, atq; adeo ex quotidiana experientia, tamen pauculas aliquas breuiter hic subiiciam. Prima sit; quod Christianum populum vindicet ab innumeris erroribus, & hæresibus hoc tempore grassantibus. 2. quoaditum in utroque sexu, maximè autem sæmineo præcludat veneficiis aliisque curiosis superstitionibus. Nec enim alia certior causa est cur in quibusdam prouinciis omnia plena sint sagarum, & magorum, quam quia homines ab ineunte ætate in doctrina Christiana, ritibusque sacris Ecclesiæ non recte sint instituti. 3. quod ea institutio efficiat, vt homines vitam ducant Christiano homine dignam, præceptisque Dei & Ecclesiæ consentaneam.

Vnde S. CHRYSOSTOM, contra Anomæos. *Coniungamus, inquit, rectitudinem dogmatum diligentiam vite & operum, vt ne dimidiatim qua ad salutem nostram spectant, curentur. Vita autem diligentiam & puritatem nihil sic efficit, vt continua in templis conuersatio, & alacre ad audiendum verbum Dei studium. Quod enim corpori est cibibus; hoc anima diuinorum eloquiorum doctrina. Non enim in solo pane vivit homo, sed & in omni verbo, quod procedit per os Dei. 4. quod in iis qui libenter eam, & conciones omnes sacras audiunt, & auditas præstant, sit admodum probabile signum æternæ prædestinationis, vti S. BERNARDVS probat ex Christi dicto apud B. Ioannem. *Qui ex Deo est, verba Dei audit. Magna, inquit, mihi consolatio est fratres mei in verbo illo Domini: propterea enim vos libenter auditis, quia ex Deo estis. Vnde & inuenies ab eodem Ioanne in epistola sua scriptum. Omnis qui natus est ex Deo non peccat, sed generatio cælestis conseruat illum. Non peccat, inquit, id est, non permanet in peccato, quia conseruat illum, utique vt perire non possit ea qua falli non potest generatio cælestis. Sed generationem istam quis enarrabit? Quis potest dicere. Ego de electis sum, ego de prædestinatis ad vitam, ego de numero filiorum? Quis hac dicere potest, reclamante nimirum Scriptura. Nescit homo si sit dignus amore an odio. Certitudinem, utique non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis huius anxietate penitus cruciemur. Propter hoc data sunt signa quedam & indicia manifesta salutis, vt indubitabile sit eum esse de numero electorum, in quo ea signa permanserint, Porro inter ea qua fiduciam**

Bern. serm. 1. de
septuag.
Ioan. 8. 47.
1. Ioan. 5. 18.

Eccl. 9. 1.

pra-

prestant, & materiam spei, unum illud maximam est, de qua non accipimus Ioan. 8. 9.
 loqui. Qui de Deo est, verba Dei audit. 5. & Postrema utilitas, quod omnes
 Doctores, instituto, esque aliorum excellens maneat remune- Dan. 12. 3.
 ratio in cœlis. Diuini siquidem oraculi apud Danielem prophetam
 vox est, Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti. & qui
ad iustitiã erudiunt multos quasi stella in perpetuas aternitates. Matt. 5. 19. Christi quo-
 que Domini verba sunt. Qui soluerit unum de mandatis istis minimis, &
sic homines docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Non enim sibi-
ipsum tantum, ait Chryostom. in hunc locum, unusquisq; utilis esse debet, Ch. hom. 16. in
sed etiam ceteris. Neque aqua merces est eius, qui solummodo seipsum regit, & Matt.
illius, qui etiam alios acquirit.

CHARITAS.

CAPUT I.

De Nomine & definitione Charitatis.

Quod ad nomen attinet, diuinæ litteræ promiscuè fere vtuntur
 vocibus amoris, dilectionis & charitatis velut idem significan-
 tibus, vñtatius tamen charitatis, quando de virtute sermo est,
 teste S. Augustino libr. 14. de ciuitate. Eam verò sic definit idem libro
 tertio de doctrina Christiana. Charitatem voco motum animi ad fruendum Aug. c. 7.
Deo propter ipsam & se atq; proximo propter Deum. Id. c. 10. Rectius hoc loco defi-
 nias per habitum, vel virtutem. Charitas est virtus diuinitus infusa, qua
 homo diligit Deum propter ipsum, & proximum propter Deum: con-
 uenienter sanè Apostoli dicto ad Romanos, dum ait: Charitas Dei dif- Rom. 5. 5.
fusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. In quæ ver-
 ba ita scribit Aug. lib. de spiritu & litera. Charitas Dei dicta est diffundi in
cordib. nostris, nõ qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos, sicut iusti- A. c. 32.
ria Dei, qua iusti eius munere efficiuntur & Domini salus, qua nos saluos fecit, &
fides Christi, qua nos fideles facit. Neque de actuali dilectione exponi
 queunt. Hæc. n. non diffunditur à Deo in cor nostrum, sed effunditur
 potius à corde nostro in Deum iuxta illud, Finis precepti charitas de corde, 1. Tim. 1. 5.
puro. Ob duplicem autem causam, inquit S. Bernardus in tractatu de dili- S. Bernard.
gendo Deo, Deum dixerim propter si ipsam diligendum: siue quia nihil in-
ferius, siue quia nihil diligi fructuosius potest. Meretur amari propter seipsum

Luc. 10. 30.
A. ferm. 59.
de temp

Deus & ab infideli qui et se nesciat Christum, scit tamen se ipsum. Clamat nempe intus ei innata & non ignota rationi iustitia quia ex toto se illum diligere debet, cui se totum debere non ignorat. Proximum quoque diximus eadem charitate diligendum, sed propter Deum. Nomine autem proximi intelligendus est omnis homo, ut Christus apud Lucam integra parabola exposuit. Vnde S. Augustinus. *Proximus, inquit, est omnis homo, Omnes proximi sumus conditione terrena natiuitatis, & mortalitatis & etiam spe cælestis hereditatis, quia nescimus, quis quid futurus sit, quoniã aut Iudæus, aut hæreticus, aut paganus, forte enim per misericordiam Dei conuertetur ad Deum, & inter sanctos primum locum habere merebitur.*

C A P V T II.

De gemina Charitate, Dei & proximi.

Deut. 6. 5.
Leu. 19. 18.
Matt. 22. 37.

Rom. 13. 10.
1. Tim. 1. 5.
Luc. 10. 27.

Aug. c. 22.

DVO Charitatis genera numerari solent secundum duo charitatis præcepta in Lege veteri à Deo tradita, & in noua à Christo Domino repetita. *Diliges Dominum Deum tuum ex corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem simile est huic. Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & propheta.* Quæ extrema Christi sententia est eadem cum illa Apostoli. *Plenitudo legis est dilectio.* Et; *Finis præcepti est charitas.* Sensus vero est. Omnia mandata huc tendere & collimare, ut *Deum diligamus ex toto corde*, id est, quantum possumus, quod Lucas dicit, *ex omnibus viribus, & proximum sicut nosipfos*, omnia bona, quæ nobis optamus, optando & illis, idque propter Deum. Varia quidem in hunc locum existant commentaria Patrum, at breuitatis causa vnico tantum D. Augustini ero contentus. Is libro primo de doctrina ita scribit. *Hæc regula dilectionis diuinitus constituta est. Diliges, inquit, proximum tuum sicut teipsum: Deum verò ex toto corde, & ex tota anima & ex tota mente, ut omnes cogitationes tuas & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea ipsa qua confers. Cum autem ait, toto corde, tota anima, tota mente, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, quasi aliare velit frui, sed quicquid aliud diligendū venerit in animū, illuc rapiatur, quo totius dilectionis impetus currit. Quisquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente, diligat Deum. Sic enim eum diligens tanquam seipsum, totam dilectionem sui & illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum à se riuiulum duci extra patitur, cuius deriuatione minuatür.*

Quoniam verò fortassis aliquis mirari potest, quare Deus non constituerit tertium præceptum charitatis de diligendo seipso, cum tamen præceperit proximum diligi, sicut seipsum. Respondet paulo inferius idem Augustinus, non opus fuisse præcipere, quia *quin se diligit & prodesse sibi velit, dubitare dementis est, cum certa sit sententia* Ib. c. 25. *Sposoli, ubi ait, nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam sicut Christus Ecclesiam.* Ergo, subdit quoniam præcepto non est opus, ut se quisque & corpus suum diligit, id est, quoniam id quod sumus, & id quod infra nos est (corpus) ad nos tamen pertinet, inconcussa natura lege diligimus, quæ in bestias etiam promulgata est: nam & bestia se atque corpora sua diligunt, restabat ut & de illis quod supra nos est, & de illo quod iuxta nos est præcepta sumeremus. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum, & c. In his duobus præceptis uniuersa lex pendet & propheta. Finis itaq. præcepti est dilectio & ea gemina, id est, Dei & proximi. Quod si te totum intelligis, id est, animam tuam & corpus tuum, & proximum totum, id est, animam & corpus eius (homo enim ex anima constat & corpore) nullam rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermisum est. Cum enim præcurrat dilectio Dei, eiusq. dilectionis modus præscriptus appareat, ita ut cetera in illum confluant, de dilectione tua nihil dictum videtur. Sed cum dictum est. Diliges proximum tuum tanquam teipsum, simul & tui abs te dilectio non prætermisum est. Hucusq. Augustinus. Quod ad ordinem aurem horum præceptorum attinet non omittenda est illa eiusdem commonefactio in caput quintum B. Ioannis Euang. *Semper, inquit, omnino cogitate diligendum esse Deum & proximum: Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, & proximum tanquam teipsum. Hac semper cogitanda, hac meditanda, hac retinenda, hac agenda, hac implenda sunt, Dei dilectio prior est ordine præcipiendi, proximi autem dilectio prior est ordine faciendi. Neq. enim qui tibi præciperet dilectionem, istam in duobus præceptis, prius tibi commendaret proximum, & postea Deum, sed prius Deum, postea proximum. Tu autem quia Deum non vides, diligendo proximum promereris quem videas: diligendo proximum purgas oculum ad videndum Deum, euidenter Ioanne dicente. Si fratrem, quem vides, non diligis, Deum quem non vides, quomodo diligere poteris?* I. Ioan. 4. 20.

CAPVT III.

De dignitate & excellentia Charitatis.

DIGNITATEM virtutis charitatis declarant imprimis sacrae literæ. Nam Christus Dominus in Euangelio mādātum charitatis vocat primum & maximum, quo aliud maius non sit. cui Scriba apud Marcum addidit. *Et diligere proximum tanquam teipsum, maius est omnibus* Matt. 22. 37. Marc. 12. 31.

holocaustibus & sacrificijs. Deinde Apostolus eam refert inter dona Spiritus sancti, *Charitas*, inquit ad Romanos, *Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et ad Galatas, *Fructus autem Spiritus est charitas gaudium, &c.* Tum anteponebat omnibus donis & virtutibus, vt in epistola ad Corinth. *A Emulamini*, inquit, *charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam (caritatis) vobis demonstro.* Et iterum. *Nunc autem manent, fides, spes, charitas: maior autem horum est charitas.* Et ad Colos. post enumeratas precipuas virtutes. *Super omnia autem hæc ait, caritatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Adhæc S. Ioan. in priore cepit, *Deus*, inquit, *charitas est, & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Deniq; Scriptura tribuit caritati ea quæ sunt gratiæ. Gratia enim facit nos *diuinæ consortes naturæ*, vt loquitur B. Petrus *filios Dei, hæredes Dei & cohæredes Christi*, vt loquitur Paulus. At S. Ioannes in epistola prima ait. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.* 2. facit nos Deo dilectos, at Salomon ait. *Ego diligentes me diligo*, Et Ioannes, *Si quis diligit me, diligitur à Patre meo.* 3. dicitur vita animæ, at in prima Ioannis dicitur. *Qui non diligit, manet in morte: & nos scimus, quia translati sumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres.* 4. facit hominem è peccatore iustum. At Lucæ 7. dicitur. *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.* 5. coniungit hominem Deo, at apud Ioannem dicitur. *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Vnde Theologorum schola fere docet charitatem re ipsa non distingui à gratia gratum faciente, congruenter illi dicto S. Augustini libro de natura & gratia. *Charitas est verissima, plenissima, perfectissimaq; iustitia.*

Prisci PATRES oraculis Spiritus sancti subscribunt, Tertullianus vocat *summum fidei sacramentum*, *Christiani nominis thesaurum*, quam Apostolus totis viribus Spiritus S. commendat. Clem. Alex. *principium hominis Christiani munus.* Cyr. *fundamentum pacis, tenacitatē, ac firmitatē unitatis, quæ & opera & martyria præcedit.* Bas. *radicem mandatorum.* Naz. *doctrina nostra caput.* Hiero. *cunctarum virtutum matrem.* Ephr. *omnium virtutum columnam.* Chryl. *antecellere omnib. Dei donis.* Aug. *arcem omnium virtutum.* B. Prosp. *affectionum omnium potentissimam, in omnibus semper inuictam, actionum bonarum summam, salutem morum, finem caelestium preceptorum, mortem criminum, vitam virtutum, &c.* Cyril. Alex. *omni virtute constantē.* Greg. Magnus, *matrem & custodem omnium bonorum.* Bern. *hominum matrem & angelorum, non solum quæ in terris, sed etiam quæ in caelo sunt pacificantem.*

CAPVT IV.

De fructu spirituali virtutis Charitatis.

Gal. 5. 28.

Cum Charitas inter Spiritus sancti fructus apud Apostolum principem locum obtinuerit, non potest non optimos spirituales fructus progredi-

progignere. Inter quos primus sit, quod amet omnium virtutum societatem vt clarè indicat in priore ad Corinth, B. P A V L V S, dum ait.

Charitas patiens est, benigna est, charitas non amulatur, non agit perperam, non inflatur, non ambitiosa, non querit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, non gaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. S. CYPRIANVS libro

Cypr. de Pat.
Clem. 4 Strom.
Amb 19 ep 74.
Aug c 32.
Call c. 6.
G. 10. mot. c. 8.

de patientia exponit, quomodo *patiens sit*. CLEM. Alexandr. quomodo *omnia suffert*. Amb. ad Horontianum, & Augustinus de spiritu & littera, quomodo *omnia credat*. Cassianus collatione I. quomodo *non emuletur*, &c. Greg. Magnus, omnia. fructus est, quod ceteræ virtutes, immò & dona supernaturalia caritate destituta non possint nobis prodesse ad salutem. Sic enim idem Paulus ibidem discrete scripsit.

Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem; ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. S.

1. Cor. 13. 1.

CYPRIANVS in libro de vnitae Ecclesiae, & A V G V S T I N V S, libro primo de baptismo contra Donatist. cap. 8. & 9. exemplum afferunt de hæreticis & schismaticis, quibus etiam perpeßum pro fide martyrium non prodest, eo quod charitatis iacturam fecerint, separando se ab Ecclesia. Exhibere se non potest martyrem, ait Cyprianus, qui fraternam non tenuit caritatem. Et Augustinus. *Si disperßiant ipsi etiam substantiam suam pauperibus sicut multi non solum in Catholica, sed etiam diuersis hæresibus faciunt: si aliqua ingruente persecuione tradant ad flammam nobiscum corpus suum pro fide, quam pariter confitentur: tamen quia separati hac agunt, non sufferentes inuicem in dilectione, neque studentes seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, charitatem utique non habendo etiam cum illis omnibus, quæ nihileis profunt, ad æternam salutem peruenire non possunt.* Idem habet de Monachis fidelibus Ioan. Cassianus collatione 3. cap. 7. si post distributas facultates suas in pauperes charitatem monasticam læserint.

III. FRUCTVS est, quod valeat ad expianda peccata & imperfectiones, nam B. Petrus in priore epistola sic loquitur. *Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Quam sententiam mutuatus videtur à Salomone in Pro-

1. Pet. 4. 2.

uerbiis dicente; Odium suscitatur rixas, & vniuersa delicta operit charitas. Eandem vsurpauit B. Iacobus Apostolus, qui agens de præ-

Prov. 10. 38.
Iac. 5. 10.

cupio charitatis opere. *Qui conuerti, inquit, fecerit peccatorem ab errore via sua, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum,* Exemplum huius fructus præbuit apud B. Lucam mulier peccatrix, de qua Christus dixit. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Charitate autem operiuntur, vel teguntur peccata, sicut emplaistro vulnera, non vt maneat, sed vt tollantur, quemadmodum exponit S. Augustinus verba illa psalmi 31. *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* IV. FRUCTVS est, quod charitate præditis nihil mali, aduersus euenire possit. *Scimus, inquit Apostolus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Quid est omnia, ait Aug. lib. de gratia & libero arbitrio, *nisi & ipsas terribiles, seuasq; passiones: Sarcina quippe illa, quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati.* Talibus enim Dominus dixit esse suam sarcinam leuem, qualis Petro fuit, quando passus est pro Christo; non qualis fuit, quando negauit Christum. Causa huius fructus videtur, quod diligentibus Deum non solum vita æterna, sed protectio diuina peculiariter permissa sit. *Oculus non vidit,* ait ex Isaia Paulus, *quæ preparauit Deus ijs qui diligunt eum.* & B. Iacobus. *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Et Salomon vel sapientia diuina. *Ego diligentes me diligo.* Et Christus, *Qui diligit me, diligitur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Et Dauid. *Custodit Dominus omnes diligentes se.*

V. FRUCTVS est, quod excludat omnem timorem, si perfecta sit, vt disertè testatur B. Ioannes; *Timor, inquit, non est in charitate sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet.* In quæ verba S. Ambrosius scribens in Psalmum 118. *Generaliter quidem, ait, charitas excludit timorem vt miles, qui imperatorem diligit, bella pro imperatore suscepta non metuit: vt seruus amans Dominum, quamuis per dubia & prærupta mittatur, tamen omnia pericula Domini amore contemnit, ac si quis Dominum petat, seipsum offerre non trepidat: vt quis trans mare positos filios videre desiderat, non metuit naufragia liberorum, charitate ingreditur maris fluctus, subit incerta nauigij, sed metum discriminis leuant desideria filiorum.* Quam pulchrè etiam de martyribus dicitur, qui verè militant Christo, qui persecutiones, ungulas, gladios, incendia non timentes, *infestis se regibus obtulerunt.* Hunc fructum perceperat, qui dixit. *Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum? an persecutio, an gladius? Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque*

Luc. 7. 47.
Vide Ambr. in
apoh. Dau. c. 9.

A. conc. 2.

Rom. 8. 28.

A. c. 17.

2. Cor. 2. 9.
Iac. 1. 12.

Prou. 8. 17.
Ioan. 14. 21.
Psal. 144. 20.

1. Ioan. 4. 18.
Amb. serm. 9.

Rom. 8. 33.

creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, qua est in Christo Iesu Domino nostro. Eodem pertinere putat S. Augustinus dictum sponsi in Canticis. Fortis est ut mors dilectio. Magnum, inquit, verbum fratres. Valida est sicut mors dilectio. Magnificentius exprimi non potuit fortitudo charitatis. Quis enim resistit morti? Resistitur ignibus, undis, ferro, resistitur potestatibus, resistitur regibus. Venit una mors, quis ei resistit? nihil est illa fortius. Propterea viribus eius charitas comparata est. Quia enim ipsa charitas occidit, quod fuimus, ut simus quod non eramus, facit in nobis quandam mortem dilectio. Ipsa morte mortuus erat, qui dicebat. Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Ipsa morte mortui erant, quibus dicebat. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Et S. Gregorius in Euangelia. Rectè per Salomonem dicitur: Fortis est ut mors dilectio, quia videlicet sicut mors corpus interimit, sic ab amore rerum corporalium aeterna vita charitas occidit. Nam quem perfectè absorbuerit ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit. Nec enim sancta hac (Agnes) cuius hodie natalitia celebramus, mori pro Domino potuisset in corpore, si prius à terrenis desiderijs mortua non fuisset in mente. Erectus namq; in virtutis culmine animus tormenta despexit, premia calcavit: ante armatos reges & praesides inuicta stetit, feriente robustior, iudicante sublimior.

Cant. 8. 6.
Aug in Psal. 12.

Gal. 6. 14.
Col 3. 3.

Greg. hom. 11.

CAPUT V.

De modo diligendi Deum.

MODUM vnum diligendi Deum praescripsit per Moysen ipse Deus. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, quem in Euangelio iteravit Christus Dominus, Ecclesiasticus autem breuiter expressit, dicens. In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit. Hunc modum sic exponit in Cantica mellifluus S. Bernardus. Mihi videtur (si alius competentior sensus in hac trina distinctione non occurrit) amor quidem cordis ad zelum quandam pertinere affectionis: anima vero amor ad industriam, seu iudicium rationis, virtutis autem dilectio ad animi posse referri constantiam vel vigorem. Dilige ergo Dominum Deum tuum toto & pleno cordis affectu: dilige tota rationis vigilantia & circumspectione; dilige & tota virtute, ut nec mori pro eius amore pertimescas, sicut scriptum est in consequentibus, quoniam fortis est ut mors, dilectio, dura sicut infernus amulatio. Sit suavis & dulcis affectui tuo Dominus Iesus contra male utiq; dulces vitæ carnalis illecebras, & vincat dulcedo dulcedinem, quemadmodum clauum clauus expellit. Sed sit nihilominus intellectui praeuia lux, & dux rationi, non solum ob cauendas haereticas fraudis decipulas, & fidei puritatem ab eorum versutijs custodiendam: verum ut cautus quoq; sis

Deu. 6. 5.
March. 22. 37.
Marc. 12. 29.
Luc 10. 27.
Eccli 7. 32.

Bern. serm. 21.

Cant. 8. 6.

*zimiriam & indiscretam vehementiam in tua conuersatione vitare. Sit etiam fortis & constans amor tuus, nec cedens terroribus, nec succumbens laboribus. Ergo amemus affectuosè, circumspèctè & validè, scientes amorem cordis, quem affectuosum dicimus, absq; eo qui dicitur anima, dulcem quidem, sed seductibilem: istum verò absq; illo qui virtutis est, rationabilem sed fragilem. Et multo inferius. Ergo non abduci blanditiis, nec seduci fallaciis, nec iniuriis frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est. Hæc Bernardus. S. Basi-
 lius in regulis breuioribus, posita quæstione, Quis sit modus caritatis in DEVM, breuiter respondet. *Affidua vsque ultra vires animi ad exequendam DEI voluntatem contentio cum proposito ac desiderio gloria ipsius.* AVCTOR operis imperfecti in Matthæum. *Quid est, inquit, diligere DEVM ex toto corde? id est, ut cor tuum non sit inclinatum, ad vllius rei dilectionem amplius, quàm ad DEI, nec delecteris in aliqua specie mundi amplius, quàm in DEO, non in honoribus, non in auro, vel in argento, &c. sed hac omnia existimes tibi esse in DEO, ut præ his omnibus DEVM ames. Sic ergo & omnis anima Christiana, quæ sponsa est CHRISTI, ita diligere debet DEVM, ut nihil sit in mundo, quod amplius amet quam DEVM, aut in tantum. Pro quanta autem parte plus amauerit, tantam parte minus amat DEVM. Quid est in tota anima diligere DEVM? id est, certissimum animum habere in veritate, & firmum esse in fide. Puta si didicisti vnum DEVM, ex quo omnia, & vnum DEVM, per quem omnia: si uerum intellectus tuus per alicuius doctrine seductionem percussus cæperit dubitare de substantia DEI, in tota anima non diligis DEVM. Item, qui putat incantationes aliquid posse, aut auguria & diuinationes. Quid est in tota mente diligere DEVM? id est, ut omnes sensus tui, qui pertinent ad te DEO vacent, cuius intellectus DEO ministrat, cuius sapientia circa DEVM est, cuius cogitatio ea, quæ sunt DEI, tractat, cuius memoria, quæ sunt bona, recordatur, tota mente diligit DEVM, sicut ait Apostolus, *Psallam spiritu, Psallam & mente.* S. Ambrosius de dignitate humanæ conditionis. *Licet vnius nature anima sit, tres tamen in se dignitates habet, id est, intellectum, voluntatem & memoriam. Quod idem, licet aliis verbis, in Euangelio designatur, cum dicitur. Diliges DOMINUM DEVM tuum ex toto corde tuo, & ex tota animatua, & ex tota mente tua, id est, ex toto intellectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria. Nam sicut ex patre generatur filius, & ex patre filioq; procedit Spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas & ex his item ambobus procedit memoria, sicut facile à sapiente quolibet intelligi potest.* S. Augustinus verò in libro de Spiritu & littera existimat hunc modum diligendi Deum ex toto corde, anima & mente, vel viribus in hac vita obseruari non posse; tum quia non esset alius perfectior modus in altera vita, quod absurdum est, ibi enim plus, inquit, non esse poterit, quam ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente:**

Bas. quæst. 211.

Chryl. hom. 42.

1. Cor. 14. 15.
Amb. cap. 1.

August. c. 36.

neg, enim restat in nobis aliquid, quod addi possit ad totum, quia si restabit aliquid, illud non erit totum. 2. Quia ad hanc supereminentiſſimam perfectionem charitatis Dei requiritur, vt homo omnes motus terrena libidinis absorbuerit atq; consumpserit, nec opus habeat dicere. Dimittite nobis debita nostra. Si quæras, cur ergo præceptum sit nobis in hac vita eo modo diligere? Respondet, vt admoneremur, quid fide exposcere, quo spem præmittere, & obliuiscendo quæ retro sunt, in quæ anteriora nos extendere debeamus. Si iterum quæras, an peccet, qui præceptum hoc in hac vita non præstat, respondet, non peccare: neg, enim, ait, si nondum esse potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plena perfectæq; debetur, iam culpæ deputandum est. aliud enim est totam nondum assequi charitatem, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo, quamuis logè minus amet Deum, quam eum potest amare conspectum, nihil tamen appetere illicitum: sicut etiam in his, quæ adiacent sensibus corporis, potest oculus nullis tenebris delectari, quamuis non possit in fulgentissima luce desigi. S. Bernardus in Cantica scribens, quamuis non improbet hanc expositionem Augustini, si sermo sit de charitate affectuali, magis tamen probat, vt de charitate actuali intelligatur iuxta expositionem supra commemoratam, ne dicamus Deum aliquid impossibile nobis mandasse.

Phil. 3. 14.

Bern. ser. 50.

CAPVT VI.

De iudiciis charitatis in Deum.

SPIRITVS sanctus in sacris litteris docet indicio obseruationis diuinarum mandatorum, bonorumq; operum prodi charitatem in Deum animo inhærentem. Nam Ecclesiasticus ait. Qui diligunt illum, conseruabunt viam illius. Et. Qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius. Et Christus ipse apud Ioannem. Si diligitis me, mandata mea seruare. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Et B. Ioannes in epist. prima. Hac est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. Et. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfectæ est. Vnde S. Augustinus tractatu 82. in Ioannem. Dilectio facit præcepta seruare, an præcepta serua a faciant dilectionem? Sed quis ambigit, quod dilectio procedit? Vnde enim præcepta seruet, non habet, qui non diligit. Quod ergo ait, Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, ostendit, non vnde dilectio generetur, sed vnde monstratur, tanquam diceret. Nolite vos putare manere in dilectione mea, si non seruaueritis præcepta mea: si enim seruaueritis, manebitis, hoc est, hic apparebit, quod in dilectione mea manebitis, si præcepta mea seruaueritis. Et B. Gregorius in Euangelia. Sed ecce, si vnusquisq; vestrum requiratur, an diligat Deum,

Eccli. 2. 19. 25.

Ioan. 14. 15.

1. Ioan. 5. 3.

1. Ioan. 2. 4.

August. in c. 1.

Ioan.

Greg. hom. 3.

Deum: tota fiducia & secura mente respondet, diligo. In ipso autem lectionis exoratio audistis, quid veritas dicit. Si quis diligit me, sermonem meum servabit, probatio ergo dilectionis exhibitio est operis. Verè enim diligimus, si ad mandat a eius à nostris nos voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria diffluit, profecto Deum non amat, quia ei in sua voluntate contradicit. Et paulò post. Ad vosmetipsos ergo fratres charissimi introrsus redite, si Deum verè amatis, exquirite. Nec tamen sibi aliquis credat, quicquid sibi animus sine operis attestazione responderit. De dilectione conditoris lingua, mens & vita requirantur. Nunquam est Dei amor otiosus. Operatur etenim magna, si est: si verò operari renuit, amor non est.

II. Indicium est dilectio proximi. Siquis enim dixerit, ait S. Ioannes,

Ioan. 1. epist. 4.
10.

Quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est, qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatam habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Quibus extremis verbis non obscure B. Ioannes indicat causam, cur dilectio proximi sit nota & symbolum dilectionis Dei, nempe, quia is, qui mandavit diligi Deum, mandavit & diligi proximum.

August. tract. 9.
in epist. Ioan.

Vnde S. Augustinus in eundem locum ita scripsit. Ipsè Christus dixit. Dedi vobis præceptum ut diligatis inuicem: quomodo diligis eum, cuius odisti præceptum? Quis est, qui dicat: Diligo Imperatorem, sed odi leges eius: in hoc intelligit Imperator, si diligis eum, si obseruentur leges eius per provincias. Lex Imperatoris quæ est? Mandatum nouum do vobis, ut vos inuicem diligatis. Dicis ergo te diligere Christum? serua mandatum eius, & fratram dilige. Si autem fratrem non diligis, quomodo cum diligis, cuius mandatum contemnis? Ad do aliam causam, quia dilectio proximi nunquam potest diuelli à dilectione Dei: vbi ergo constat esse dilectionem proximi (quod facile constare potest, quia sensui visus subiecta est) constabit esse & dilectionem Dei. Quod autem diuelli non possit, inde probat S. Augustinus libro octauo de S. Trinitate, quod dilectio proximi contineat in se dilectionem Dei tanquam causam, quia nemo vera dilectione diligit proximum, nisi qui ipsum in Deo & propter Deum diligit.

August. c. 8.

C A P V T VII.

De modo diligendi proximum.

MODUM diligendi proximum & ipse Deus in formula præcepti indicauit, dicens. *Dilige proximum: tuum SICUT te ipsum.* Quod conuenit cum illo alio generali Christi dicto, naturæ consentaneo. *Omnia quaecumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hac est enim lex*

Luca. 19. 17.
Matth. 22. 39.
Matth. 7. 12.
Luc. 6. 31.

& Pro-

& propheta. Et alio S. Tobiaë. *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu alio* Tob. 4. 16.
quando alteri facias. Quem modum accuratè expendens B. Gregori- G. c. 6.
 us, in libro moralium decimo scribit. *Proximi dilectio ad duo præcepta* Tob. 4. 16.
deriuatur, cum & per quendam instum dicitur. Quod ab alio tibi odis fieri,
vide ne tu alteri facias. Et per semetipsam veritas dicit. Quæ vultis vt faci-
ant vobis homines, & vos facite illis. Quibus duobus scilicet vtriusq; testamen-
ti mandatis per vnum malitia compefcitur, per aliud benignitas prærogatur,
vt malum quod pati non vult quisque non faciens, cesset à nocendi opere, &
rursum bonum quod sibi fieri appetit impendens erga vilitatem se proximi ex-
erceat ex benignitate. Quoniam verò non exigua difficultas est in rectè
exequendo vtroque mandato, propterea quod sicut seipsum diligere
non licet nisi in rebus licitis & salutaribus, ita nec proximum, subiun-
git. Sed hæc nimirum duo dum sollicita intentione cogitantur, cor ad innume-
ra virtutum ministeria tenditur, ne vel ad inferenda quæ non debet desiderijs
inquietamens ferueat, vel erga exhibenda quæ debet otio resoluta torpescat.
Nam cum cauet alteri facere, quod nequaquam vult ab altero ipse tolerare, so-
licita se intentione circumspicit, ne superbia eleuet, & vsque ad despectum pro-
ximi animum deiciens exaltet, ne ambitio cogitationem dilaniet: cumq; hanc
ad appetenda aliena dilatat, angustet: ne cor luxuria polluat, & subiectum
desiderijs per illicita corrumpat: ne ira exasperet, & vsque ad proferendam con-
tumeliam inflammet, ne inuidia mordeat, & alienis felicitatibus amula sua se
face consumat. Rursus cum cogitat, vt ea alteri faciat, quæ ipsa sibi ab altero
fieri expectat, pensat nimirum vt malis bona, & bonis meliora respondeat, vt
erga procaces mansuetudinè longanimitatis exhibeat, vt malitiæ peste languē-
sibus gratiam benignitatis impendat, vt discordes pace vniat, & concordēs
ad concupiscentiam vera pacis accingat, vt indigentibus necessaria tribuat, vt
errantibus viam rectitudinis ostendat, vt afflictos verbo & compassione mul-
ceat, vt accensos in huius mundi desiderijs increpatione restringat, vt minas
potentum ratiocinatione mitiget: vt oppressorum angustias, quanta proualeat
ope leuet: vt foris resistentibus opponat patientiam, vt intus superbientibus ex-
hibeat cum patientia disciplinam: vt erga errata subditorum sic mansuetudo
zelum temperet, quatenus à iustitiæ studio non eneruet: sic ad vltionem zelus
ferueat, ne tamen pietatis limitè ferendo transcendat: vt ingratos beneficij ad
amorem prouocet: vt gratos quosque ministerijs in amore seruet: vt proximo-
rum malacum corrigere non valet, taceat: vtq; cum corrigi loquendo; ossunt
silentium consensum esse pertimescat: vt sic ea quæ tacet toleret, ne tamen in a-
nimo virus doloris occultet: vt sic maleuolis manus benignitatis exhibeat, ne
tamen per gratiam à iure rectitudinis excedat, vt cuncta proximis quæ praua-
let, impendat, sed hæc impendendo non tumeat, vt sic in bonis quæ exhibet tu-
moris præcipitiū paucaat, ne tamen à boni exercitio torpescat: vt sic quæ possidet

tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis attendat, ne cum terrena largitur, suam plusquam necesse est inopiam pertimescat, & in oblatione muneris hilaritatis lumen tristitia obscurat.

G. hom. 38. in
Euang.

A De eundem modum pertinet, ut sicut nos ipsos diligere debemus propter Deum, ita & proximum propter Deum diligamus. Vnde alibi idem Greg. ita scribit. *Sed nemo cum quempiam diligit, habere se protinus charitatem putet, nisi prius ipsam vim suae dilectionis examinet. Nam si quis quemlibet amat, sed propter Deum non amat, charitatem non habet, sed habere se putat. Charitas autem vera est, cum & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus. Ille enim propter Deum diligit eos quos diligit, qui iam & eos diligit, à quibus non diligitur, scit. Probari enim charitas per solam odij aduersitatem solet. Vnde & per semetipsum Dominus dicit. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Ille ergo securus amat, qui propter Deum illum amat, à quo se intelligit non amari. Et S. Bernardus in tractatu de diligendo Deo. Ut perfecta iustitia sit diligere proximum, Deum in causa habere necesse est: alioquin proximum parè diligere quomodo potest, qui in Deo non diligit? Porro in Deo diligere non potest, qui Deum non diligit. Oportet ergo Deum diligi prius, ut in Deo diligi possit & proximus.*

Matt. 5. 44.

Matt. 7. 12.
Rom. 13. 8. 10.
Gal. 6. 2.

Hinc verò clarè intelligimus, cur & Christus Dominus apud Matthæum loco citato, & D. Paulus in epistola ad Romanos & Galatas indicent vna dilectione proximi totam legem perfici. *Qui, inquit, diligit proximum, legem impleuit. Et. Plenitudo legis est dilectio. Et. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* Causa nempe illa est, quia dilectio proximi cum sit propter Deum, includit etiam dilectionem Dei, & quidem tanquam potioem. Si enim proximum propter Deum diligis, Deum magis diligis. *Propter quod enim unumquodq; tale, illud magis tale est, iuxta Aristotelicum axioma.*

Arist. 1. post a-
nalys. c. 2.

C A P V T VIII.

De diligendis inimicis.

AD præceptum diuinum de diligendo proximo, pertinere præceptum de diligendo inimico, inde primum liquet, quod supra docuerimus nomine proximi, quemlibet hominem intelligi siue Iudæum, siue gentilem, siue Christianum, siue hæreticum, siue piū siue impium, siue amicum, siue inimicum. Secundo, quia disertè ita mandauit Christus Dominus. *Ego autem, inquit apud Matthæum. dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persecutibus & calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri, qui in caelis est: qui solem suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis*

Matt. 5. 44.

eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis, nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis, nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est. Eodem collimant illa quæ in eodem sermone Christus dixit de offerente munus ad altare, vt non ante illud offerat, quam reconciliatus fuerit fratri offenso. Et de remittendis mutuo offensis. *Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Deinde quod Apostolus ex Salomonis Prouerbiis allegauit. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius.* Cuius Salomonis hæc quoque dicta sunt. *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum. Et. Noli de inimico tuo mortuo gaudere. Et. Memento nouissimorum & desine inimicari.* Adhæc Moyses in Exodo. *Si occurreris, inquit, boui inimici tui, aut asino erranti, reduc eum. Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis eum.*

Matt. 5. 24.
lib. 6. 14.

Rom. 12. 20.
Prou. 25. 21,

Prou. 24. 17.

Ecl. 8. 8.
Ib. 28. 6.
Exod. 23. 4.

OB I I C I E S videri impossibile, aut certe æquo grauius obseruatu hoc præceptum. Verum vna voce S. Patres omnes id inficiantur, si modo intelligamus, quod vnus ex antiquissimis Theologis monuit Clemens Alexandrinus, non iuberi, vt inimicos, qua inimici sunt, sed qua proximi sunt, id est, homines diligamus, inimicitiam siquidem vt alia omnia vitia tenemur odisse. *Diligere, inquit, inimicos, non dicit malum amare, neque impietatem vel adulterium, vel furtum, sed furem & impium & adulterium, non quatenus peccat, & aliqua actione inquinat hominis appellationem, sed quatenus est homo, & opus Dei. Peccare certe inter actiones ponitur, non inter substantias: quamobrem nec Dei est opus. Dei autem inimici dicti sunt peccatores, qui sunt inimici mandatorum quibus non obediunt: sicut amici qui audiunt.* Augustin. ergo pro possibilitate ita differit in serm. A. serm. 59. quodam de tempore. *Multi præcepta Dei sua imbecillitate, non sanctorum viribus estimantes putant esse impossibilia quæ præcepta sunt, & dicunt sufficere virtutibus, nõ odisse inimicos, caterũ diligere plus præcepit, quam humana natura patitur. Sciendũ est ergo Christũ non impossibilia præcipere sed perfecta, q̃ David fecit in Saul & Absalon. Stephanus quoq; martyr pro inimicis se lapidantibus deprecatus est, & Paulus anathema esse cupit p̃ persecutoribus suis. Hæc aut̃ Iesus & docuit & fecit dicēs. Pater ignosce illis. In reliquis operibus bonis interdũ pot̃ aliq; qualẽcunq; excusationem prætere, in habẽda verò dilectione nullus se poterit excusare. Potest mihi aliquis dicere non possũ ieiunare: nunquã pot̃ dicere, non possum amare. Pot̃ dicere, propter infirmitatẽ corporis mei nõ possum a vino & carnibus abstinere, nunquid potest dicere, non possum diligere*

Clem. 4. Strom.

A. serm. 59.

1. Reg. 24.
2. R. 18.
Act. 7. 60.
Rom. 9. 3.
Luc. 23. 34.

Iſai. 46. 12.

Mat. 5. 45.

2 Tim. 2. 26.

In ferm. de fan-
ctis.

B. q. 176.

Chry. hom. 73.

Poteſt aliquis dicere, virginitatem non poſſum ſeruare poteſt dicere, non poſſum res totas vendere, & pauperibus erogare: nunquid poteſt dicere, non poſſum diligere inimicos? Non enim ibi aut pedes laborant currendo aut aures audiendo, aut manus operando laſſantur. Non nobis dicitur. Ite ad Orientem, & quaerite charitatem: nauigate ad Occidentem & inuenietis dilectionem. Intus in corde noſtro eſt, ubi redire iubemur, dicente Propheta. Redite prauaricatores ad cor. Non enim in longinquis regionibus inuenitur quod à nobis petit. Et orate pro perſequentibus & calumniantibus vos. Quid aliud pro inimicis orandum eſt, niſi hoc, quod ait Apoſtolus. Vt det illis Deus penitentiam, & reſpiciant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur. Et fermone quinto de S. Stephano. Grandis, ait, labor eſt inimicos diligere, pro perſecutoribus ſupplicare? nec nos negamus fratres: non paruus quidem labor eſt in hoc ſeculo, ſed grande erit premium in futuro. Per amorem enim hominis inimici efficeris amicus Dei, immo non ſolum amicus, ſed etiam filius, ſicut ipſe Dominus dixit; Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt. Si te aliquis homo dixit in hoc ſeculo vellet ad optiuum filium facere, quomodo ſeruies, quas ei dignitates impenderes, & ſeruorum eiusque ſeruitia duriffima, & aliquoties etiam turpiſſima ſuſtineres conuitia, vt ad caducam & fragilem eius hereditatem peruenires? Quod ergo ille ſuſtinet propter ſubſtantiam terrenam, tu ſuſtine propter vitam aternam. Conuincimur enim certiffima ratione, qui propter Deum poſſumus quidem, ſed nolumus iniuria ſuſtinere. Denique ſi nobis aliqua potens perſona iniuriam facit, ſi nos etiam in faciem maledicit, nec reſpondere aliquid aſperum, nõ dicam vicem reddere auſi ſumus. Quare hoc? ne ab illa perſona potente adhuc maiora, quam pertulimus, patiamur. Quod à nobis extorquet hominis timor, deberet à nobis exigere Chriſti amor. S. BASILIUS verò in regulis breuioribus ita reſpondet. Sine dubio DEVS non praecepiſſet diligere inimicum, niſi facultatem largitus fuiſſet id faciendi. quam quidem etiam in natura inſtam videri voluit. Bene enim meritos etiam beſtia naturaliter diligunt. At maius nobis non poteſt contingere beneficium, quam quod ab inimicis nobis datur, nempe vt beatitudinem aſſequamur. Beati, inquit Dominus, eſtis, cum maledixerint vobis, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes, propter me, gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis. Idem reſpondet CHRYSOSTOMVS in homiliis ad populum Antiochenum, Plura de hac re habes in PANARIO V. Odium. & V. Vindicatio iniuriæ.

CAPVT IX.

De medijs acquirendi vel conseruandi
virtutem Charitatis.

PRIMUM medium acquirendi Charitatem Dei est consideratio diuinarum beneficiorum, quod tradit S. Basilius in regulis breuioribus his verbis. *Charitas erga Deum conficitur datis ab eo beneficiis recto iudicio, aequitateq; estimandis, iisque grato animo prosequendis.* Quod quidem etiam naturaliter inesse in brutis animalibus videmus; si quidem animaduertimus etiam canes eos diligere, qui sibi panem modo subministrant. Intelligimus autem hoc etiam ex ijs qua criminatōre dicta sunt ab Isaia propheta, hoc modo. *Filios genui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus praesepe Domini sui. Israhel autem me non cognouit, & populus meus me non intellexit.* Quemadmodum enim boui & asino ex beneficio eius, unde aluntur, naturaliter sua sponte aduersus ipsum amor excitatur: sic nos quoque si recto iudicio, gratoque animo Dei in nos beneficia tot tantaq; susceperimus fieri non poterit, quin ipsum eorum auctorem diligamus, quod securum naturam, vt ita dicam, & sine vlla doctrina per se huiusmodi affectio sanis animis ingeneretur. S. Bernardus in sermonibus in Cantica tradit nullo beneficio Christum æquè nos ad amorem sui allicere ac beneficio redemptionis, dum ait. *Sed est quod me plus mouet, plus urget, plus accendit. Super omnia, inquam, reddit amabilem te mihi Iesu bone calix, quem bibisti, opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vendicat totum sibi. Hoc, inquam, est, quod nostram deuotionem & blandius allicit, & iustius exigit & arctius stringit & afficit uehementius. Multum quippe laborauit in eo saluator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit, &c.*

Bas. q. 231.

Kai. 1. 1.

B. 1. m. 20.

II. MEDIUM ex parte proximi est, consideratio, quod quicquid boni præstamus proximo, id Christus sibi fieri declarauerit. Est eiuſdem S. Basili in regulis fusius disputatis. *Christus dicit: In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et sic ubiq; præcepta hæc duo (charitatis) semper copulat, vt quod proximo quisq; benefecerit, id habeat perinde, ac si ipsi factum fuisset. Esuriui enim, inquit, & deditis mihi manducare, &c. tum addit. Quatenus autem fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Ex quo sane intelligi potest, qui primum seruet, eum secundum quoq; per illud ipsum posse seruare, vicissimque per secundam obseruationem redditum aperiri ad primum: vt videlicet & qui Dominum diligit, consequens sit eum proximum etiam diligere. Qui enim diligit me, in-*

Bas. q. 3.
Ican. 13. 35.

Matt. 25. 40.

quit Dominus, mandata mea seruabit. Idem autem. Hoc mandatum meum est, inquit, ut diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos. Similiterq; vicissim in quo charitas aduersus proximum sit, eum quoq; charitati satisfacere, qua est aduersus Deum, quippe cum ipse beneficium illud perinde accipiat, ac si in se propriè fuisset collatum.

Aug. serm. 10.
de verbis dom.

r. Cor. 13. 5.

A. ep. 84. l. 10

III. est Humilitas. Cogitas magnam, ait quidam, fabricam construere celsitudinis? (charitatis in Deum) de fundamento prius cogita humilitatis. Charitas enim non inflatur, non est ambitiosa, teste Apostolo. Hoc medium tradit S. Ambrosius, epistola ad Demetriadem, quæ ab aliis B. Prospero tribuitur. *Vt*, inquit, à charitate possit esse alienus, qui in alimoniam pauperum suas distribuerit facultates, incredibile videretur, nisi beatus Paulus hoc diceret, qui tamen cum doceret qualis esset hac virtus. Charitas, inquit, patiens est, non inflatur, non est ambitiosa. Inflatio ergo & ambitio possunt destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria. Huic autem ruina nihil subuenit, quia aut difficile peccatum suum superbus agnoscit, aut etiamsi intellexerit, non currit ad medicum. Hunc autem pestilentia flatum spiritus veræ humilitatis & veræ charitatis excludit. In nullo enim hæc virtutes ab inuicem diuiduntur, & ambarum tam indiscreta connexio est, ut qui in una earum construitur, simul utraq; potiatur. Sicut enim pars charitatis est humilitas, ita pars humilitatis est charitas. Et si illa recolamus qua sine bono charitatis infructuosa esse Apostolus definiuit, inueniemus eadem similem habere caritatem. si eis humilitas vera defuerit. *Quem enim fructum habebit, aut cum inflatione scientia, aut cum humana gloria fides, aut cum iactantia largitas, aut cum elatione martyrium?*

A. c. 18.

In Pan. V. A.
mor sui.

IV, MEDIUM est mortificatio prauarum cupiditatum, vel amoris sui. Charitati enim in Deum è diametro repugnat cupiditas; & amor Dei, amoris sui. Vnde August. ita scribit libro 14. de ciuitate Dei. *Fecerunt ciuitates duas amores duo: terrenam scil. amor sui vsq; ad contemptum Dei, cælestem vero, amor Dei vsque ad contemptum sui. Denique illa in se ipsa, hæc in Domino gloriatur. illa enim quarit ab hominibus gloriam, huic autem Deus conscientia testis maxima est gloria. Illa in gloria sua exaltat caput suum, hæc dicit Deo suo. Gloria mea, & exaltans caput meum. Illi in principibus eius, vel in eis, quas subiugat nationibus dominandi libido dominatur: in hac seruiunt inuicem in charitate, & prepositi consulendo & subditi obtemperando. Hæc ille. Quo ergo plus compresseris amorem tui, qui omnium prauarum cupiditatum fons est, ut alibi ostendimus, hoc maiores progressus feceris in amore Dei iuxta illud eiusdem Augustini libro 83. questionum, q. 36 *Nutrimtum caritatis est imminutio cupiditatis: perfectio nulla cupiditas. Quisquis igitur eam nutrire vult, inset minuendis cupiditatibus.**

V. **MEDIVM** est, obseruare gradus virtutum, quos Christus in prolixo illo sermone in monte ad discipulos habito indicauit, donec ad fastigium charitatis, nēpe dilectionem inimicorum, perueniatur, *Chryl. hom. 18.* & Chrysoftomus caput V. Matthæi exponens in hac verba collegit, *Vidisti, inquit, quantis Dominus Iesus in sermone gradibus ad perfectionem ascenderit, & quemadmodum nos ad ipsum virtutis cacumen eduxerit. A superioribus igitur ad inferiora descende numerando. Primus gradus est, ne prior iniuriam ordiare. Secundus, ubi est iniuria cœpta, ne tu illam eodem pacto propellas. Tertius, ne par pari referas, sed quiescas. Quartus, ut etiam praebeas te promptum ad iniuriam sustinendam. Quintus, ut etiam ad maiora paratum te praebeas, quam vult ille qui fecit. Sextus, non odisse à quo ista perpetitur. Septimus, etiam diligere ladentem. Octauus, beneficiis quoque eum libenter afficere. Nonus, etiam Deum pro aduersario deprecari. Perspexisti celsitudinem philosophiae, & vidcirco tam claro est digna premio, quia tam magno est subiecta praecepto, quodque ingentem semper animam, & studium omninò multum requirat. Nam & premium illi tale proponit, quale priorum omnino nulli. Neque enim terra hic meminit, sicut in mitibus: nec consolationis ac miserationis, sicut in lugentibus atque miserentibus: neque regnum caelorum memorat, sicut in pauperibus spiritu persecutionemque patientibus, sed quod hic erat longe sublimius, ut scilicet fierent similes Dei, prout tamen id hominibus esset possibile. Ut sitis, inquit, similes Patris vestri, qui in caelis est.* *Matt. 5. 45.*

VI. **Medium** ad conseruandam Charitatem est Patientia, & id eo forte Apostolus primam & extremam ei comitem attribuit patientiam dicens: *Charitas patiens est. Et. omnia sperat, omnia sustinet.* Vnde *Cyp. de bono patient.* S. Cyprianus. *Tolle charitatis patientiam, & desolata non durat. Tolle sustinendi tolerandique substantiam, & nullis radicibus ac viribus perseverat. Apostolus denique cum de charitate loqueretur, tolerantiam illi & patientiam iunxit. Ostendit inde illam perseverare tenaciter posse, quod norit omnia sustinere. Et alio in loco. Sustinentes, inquit, inuicem in dilectione, satis agentes, seruare unitatem Spiritus in coniunctione pacis, probauit nec unitatem seruari posse, nec pacem, nisi se inuicem fratres mutua tolerantia foueant, & concordiae vinculum patientia intercedente custodiant. Quid deinde ut non iures, neque, maledicas, ut tua ablata non repetas, ut accepta alapa & alteram maxillam verberanti praebeas, ut fratri in te peccanti non tantum septuagies septies, sed & omnia omnino peccata dimittas, ut diligas inimicos tuos, ut pro aduersarijs & persecutoribus precem facias, poterisne ista perficere, nisi patientiae & tolerantiae firmitate?* *1. Cor. 13. 4. Eph. 4. 2.*

VII. **MEDIVM** est Consideratio exemplorum veteris & noui testamenti,

menti, hoc est, eorum qui in virtute charitatis, maxime autem in dilectione inimicorum excelluerunt, de quibus multa in PANARIO. V. *Vindicatio iniuria.*

VIDE V. *Amicitia, Benevolentia, Correctio proximi, Gratia Dei, Hospitalitas, Martyrium, Oblatio sui, Perfectio Christiana, Et in PANARIO V. Amor sui, Odium, Vindicatio iniuria.*

COGITATIO PRÆSENTIÆ DEI.

CAPVT I.

Quemadmodum Spiritus sanctus in verbo diuino, sancti quoque Patres nos cohortentur ad cogitationem presentia Dei.

Psal. 104. 4.

Prou. 3. 6.
Tob. 4. 6.
Mich. 6. 8.

Gen. 17. 1.
Luc. 18. 1.

1. Thef. 5. 16.
Naz. orat. 1.

AD cogitationem diuinæ præsentia, & quidem iugem atq; continuam imprimis nos hortatur vir secundum cor Dei rex David, dum ait in psalmis suis. *Quarite Dominum, & confirmamini: quarite faciem eius semper. Quæ est facies Domini?* inquit in eundem locum S. Augustinus, *nisi presentia Dei? Sicut facies venti, & facies ignis. Dicitur enim. Sicut stipulam ante faciem venti, & sicut fluit cera à facie ignis. Et multa talia ponit Scriptura, nihil aliud quam earum rerum presentia volens intelligi, quarum nominat faciem.* Deinde Salomon in Prouerbiis, *In omnibus viis tuis cogita illum, (Deum) & ipse diriget gressus tuos.* Et Tobias ad filium suum. *Omnibus diebus vita tua in mente habeto Deum.* Michæas quoque propheta. *Indicabo tibi, inquit, ò homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te. Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo.* Idem iam olim & Abrahæ commendarat Deus dicens. *Ego Dominus omnipotens, ambula coram me, & esto perfectus.* Eodem respexit Christus Dominus, cum ait apud Lucam. *Oportet semper orare & non deficere.* & Apostolus ad Thessalonicenses. *Sine intermissione orate.* quid enim est orare, nisi cum Deo colloqui? Sic exposuit Bas. orat. in martyre Iulittam. & Aug. ep. 121. ad Probam. *Cum Spiritus sancti doctrina merito conspirant & sancti ab eo afflati Patres, vt Gregorius Nazianzenus in oratione de Theologia. Neque verò, inquit, hæc quisquam ita accipiat, quasi Deum perpetua memoria colendum esse negem. Nec enim tam saepe Spiritum ducere, quam Dei meminisse debemus: imo si dici hoc*

boc potest aliud nihil, quam hoc faciendum. Nam & ego inter eos nomen meum profiteor, quæ eam legem præbent, qua die ac nocte iubet meditari: vespere & mane & meridie narrare, ac benedicere Dominum in omni tempore, (sive ut verbis Moysis utar, dormias sive à somno exurgas, sive iter facias, sive aliud quid agas) memoriaq; ipsa ad puritatem informari. Itaq; Deum quidem semper in animo habere per me sane licet cuiq;. Et alibi in orat. de cura pauperibus præstanda. Non tam sæpe respirare oportet, quam Dei meminisse. Deus enim perpetuo & continenter nobis bene facit, in esse conseruare, & necessaria ministrans. Nam si vel minimo momento oculos à nobis remoueret, in nihilum redigeremur sicut imago nostri in speculo apparens in nihilum redigitur, quam primum nos loco mouemus; & sicut calor ab aqua recedit, quoties ab igne vel Sole remouetur. Ut corpus animæ, rami arboris trunco, solares radii soli uniti, ut ab illis virtutem suam trahant, esse debent: ita mente semper Deo uniti esse deberemus. Accedite ad eum, ait Propheta, & illuminamini. & facies vestra non confundentur. S. Bernardus in epistola ad Fratres de monte Dei exponens verba illa Apostoli, ad Timotheum. Exerce te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, ad medicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est. Pietas, inquit, hæc est iugis Dei memoria, continua intentionis actio ad intelligentiam eius, indefessa affectio in amorem eius, ut nulla unquam inueniat seruum Dei, non dicam dies sed hora, nisi vel in exercitii labore & proficendi studio, vel in experientia dulcedine, vel fruendi gaudio.

CAPVT II.

Quam nobile & præstans sit hoc Exercitium cogitationis præsentia Dei.

NOBILITAS, præstantiaq; huius Exercitii inde elucet, quod hominem multis modis angelis similem reddat. I. Quia angelorum proprium est, ut apud S. Matthæum indicauit Christus, continenter contemplari faciem Patris, qui in cælis est. Vnde B. Nilus Chryostomi auditor in Hecatontade de Oratione. *Angelis, inquit, efficitur similis, qui per veram orationem cupit videre faciem Patris, qui in cælis est.* 2. Quia cum teste S. Gregorio angelorum alii sint assistentes Deo, alii ministrantes, iuxta illud Danielis. *Millia millium ministrabant ei & decies millies centena millia assistebant ei,* homo assistentium, qui sunt summi & interni Dei aulici, potius munere fungitur, quam ministrantium. Vnde Elias & Elifæus Prophetæ hac loquendi formula, ut est in Regum historia, uti consueverunt. *Viuu Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto, vel ante cuius vultum sto.* Et Deus ipse apud Ieremiam, *Si conuerteris, conuer-*

Matth. 18. 10.
Nil. c. 107.
Greg 17. mor.
7. Et hom. 34.
in Euang.
Dan. 7. 10.
3. Reg. 17. 1. &
18. 15.
4. Reg. 3. 14.
Ierem. 15. 19.

ram te, et ante faciem meam stabis. 3. quia ut angelorum domicilium est cœlum, sic homo qui assidue in animo contempletur præsentem Deum, vel mentem suam facit cœlum, teste B. Ephræm in sermone parænetico de secundo aduentu Domini ita monentis. *Semper Dei memineris, & cœlum mens tua euadet:* vel locum in quo degit, exemplo Patriarchæ Iacob, qui cum per quietem Dominum vidisset innixum scalæ, in qua Angeli ascendebant & descendebant, euigilans dixit: *Verè Dominus est in loco isto, non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli.* Quod considerans S. Bernardus loco nuper citato in hæc verba solitarios Carthusianos consolatur. *Secundum formam propositi vestri, habitantes in cœlis potius, quam in cellis, excluso à vobis toto sæculo totos vos inclusistis cum Deo. Cella siquidem & cœli habitatio cognata sunt, quia sicut cœlum & cella ad invicem videntur aliquam habere cognationem nominis, sic & pietatis. A cœlando enim cœlū & cella habere videntur, ut quod cœlatur in cœlis, hoc & in cellis. Quod geritur in cœlis, hoc & in cellis. Quidnam est hoc? vacare Deo, frui Deo. Quod cum secundum ordinem piæ & fideliter celebratur in cellis, audeo dicere, Sancti Angeli Dei cellas habere pro cœlis, & æquè delectantur in cellis, ac in cœlis. Nam cum in cella iugiter cœlestia actitantur, cœlum cella, & sacramenti similitudine, & pietatis affectu, & similis operis effectu proximum efficitur: nec iam spiritui oranti, vel etiam à corpore exeunti à cella in cœlum longa vel difficilis via inuenitur. A cella enim in cœlum sæpè ascēditur, vix autem unquam à cella ad infernā descenditur.* 4. Quia sicut Angeli, quādo nobis conspicui redduntur, eximia luce sunt circumfusi? vnde B. Mattheus de angelo loquens, qui lapidem reuoluerat à monumento Christi Domini, *Erat autem, inquit, aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix.* Sic animus humanus quodam fulgore spirituali, dum præsentem Deum assidue contuetur, illustratur, haud secus quàm corporalis vultus Moyse ex consortio diuturnioris sermonis Dei, ut Scriptura in Exodo commemorat, tam admiranda luce perfusus est, ut populus Israeliticus a ciem oculorum in eius obtutum conicere non valeret; nec ad populum ei quicquam loquendi copia fieret, nisi facie prius obuelata.

Gen. 28. 12.

Bern. ad frat. de monte Dei.

Matth. 23. 3.

Exod. 34. 29.

Psal. 4. 15.

Psal. 9. 27.

CAPVT III.

De multiplici huius exercitii fructu.

PRIMVS fructus est, quod qui Deum menti impressum gerit, non facile lapsurus sit in peccatum. Quis enim seruus conscius se à Domino spectari delinquat? Vnde David. *Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.* Et rursus, cū de impio dixisset. *Non est Deus in cōspectu eius,* subiecit illicò, *inquinata sunt via illius in omni tempo-*

tempo-

tempore. S. Ignatius ad Heronem Diaconum. *Memento Dei, & non peccabis.* Clemens Alexandrinus libro tertio pædagogici. *Hæc solum ratione fit, ut quis nunquam labatur, si Deum sibi ipsi semper adesse existimat.* Hieronymus in Ezechielem. *Memoria Dei excludit omnia flagitia.* S. Ephræm libr. de virtute. *Nihil peius grauiusq; est, quam ipsius Dei obliuionem capere. Continua enim Dei recordatione turpes animæ passiones recedunt, instar maleficorum Prætoris accedente, unde & mundus Spiritus S. habitaculum efficitur. Ibi vero memoria Dei abest, ibi tenebræ cum factore dominantur, omnisq; res improba exercetur.* Refert Simeon Metaphrastes ipsum S. Ephræm hoc antidoto scortum quoddam publicum ex fordibus superioris vitæ ad virtutis studium reuocasse. Nam cum impudenter eum ad secum dormiendum sollicitasset, illeq; respondisset, se contentum, modo id fieret in medio ciuitatis; atq; illa contra obtendisset id sine summo pudore coram hominibus fieri non posse, Ephræm respondit. Quanto minus fieri debet coram Deo, qui omnia etiam occultissima intueretur. Quo responso meretrix perculsa, veniam supplex petiit facti, & consilio Ephræm monasticæ vitæ in perpetuum se addixit. Vnde Ambrosius in psalmum 118. scribens, copiose & sapienter inuehitur in eum, qui existimabat impunè se posse fornicari, si nullus adsit. *Putas, inquit, te solum esse cum fornicaris, & non recordaris, quia oculi Domini vident orbem terrarum? Adest pater, adest & filius, adsunt angeli ministri, adsunt Cherubin & Seraphin, qui dicunt Sanctus, Sanctus, Sanctus. Plena est terra maiestatis tuæ. Plenus est orbis terrarum remediis, quia plenus est laqueis. Putas, quod in lupanari Christus te non videat, quem videt lupanar ingredientem? Putas, quod in adulterio te non deprehendet, quem videt adulterium cogitãtem?* Addam hic Senecam, Philosophum licet Ethnicum, qui tale præceptum dedit Lucilio. *Accipe vtilem & salutarem clausulam, quam te affigere animo volo. Aliquis vir bonus nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, ut sic tanquam illo spectante viuamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus. Hoc mi Lucili Epicurus præcepit, custodem nobis & pædagogum dedit; nec immeritò. Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. Aliquem habeat animus quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretum suum sanctius faciat. O felicem illum, qui non aspectus tantum sed etiam cogitatus emendat, & c. Opus est aliquo, ad quem mores nostri ipsi se corrigant, Nisi ad regulam praua non corriges.* Hæc ille. Quod sit tam vtile est ad non delinquendum cogitare hominem grauem nobis præsentem, quanto magis cogitare præsentem DEVM, qui ut ipse Seneca alibi fateatur, *prope est à te, tecum est, intus est.* Et quandam epistolam his concludit verbis. *Sic viuere cum hominibus tanquam DEVS videat: sic loquere cum DEO tanquam homines videant.*

Ignat. epist. 9.

Clem. cap. 5.

Hier. l. 7. c. 22.

Eph. tom. 2. c. 16

Met. in eius vita.

Amb. serm. 17

Senec. ep. 11.

Idem epist. 41.

Epist. 10.

Iob 17. 3.
Psal. 22. 4.

ALTER fructus huius exercitii est, quod hominis pii pectus munit egregiè aduersus omnia impendentia pericula, tentationesque dæmonis, carnis & mundi. Vnde Sanctus ille Iob metu omni posito ad Dominum clamabat. *Libera me, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnnet contra me.* Et Dauid, *Et si ambulauero in medio umbra mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Hac consideratione corroborata quondam B. Susanna grauissimam tentationem lapsus carnis vicit. Nam cū scelesti duo senes eam solam in pomerio deprehendissent, dicerentq;.

Dan. 15. 10.

Ecce ostia pomerii clausa sunt, & nemo nos videt, ingemuit Susanna & ait: Melius est mihi absq; opere incidere in manus vestras, quàm peccare in conspectu Domini. Eadè cogitatione armatus gloriosus populi Iudaici dux IVDAS

1. Mach. 15. 16.

Machabæus, omni fiducia in Deum proiecta clarissimam ex potentissimo hoste Nicanore victoriam retulit. Ita enim loquitur Scriptura. *Iudas, & qui cum eo erant, inuocato Deo per orationes congressi sunt, manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes prostrauerunt non minus triginta quinq; millia presentia Dei magnificè delectati.* S. Antonio, teste Athanasio in eius vita, in quodam spiritali conflictu, quo & ipse vapulando, & dæmones eum dirissimè penè vsq; ad necem verberando pariter defatigati fuerunt, hoc vnum dolori erat, quod Deum sibi in certamine præsentem non fuisse existimaret. Nam mox vt Dominus se visendum præbuit, & duelli se spectatorem fuisse professus est, omnis mœror recessit, viresq; animi cumulatiores redierunt. Idemq; fratribus suis affirmare solebat in auertendis omnibus Satanæ telis firmissimum esse in Deo præ oculis habendo præsidium.

Basil. quaest. 5.

III. Fructus est, quod exercitatione hac maximè hominis animus inflammatur ad amorem Dei, diuinorumq; mandatorum obseruationem, vt præclare docet S. Basiliius in regulis fusius disputatis. *Omni, inquit, custodia custodiendum est cor nostrum, neq; patiendum, vt assidua de Deo cogitatio ex animis nostris clabatur, ne uè eorum que mirabiliter ab eo facta sunt memoria contaminetur per futiles cogitationes: contraque illud agendum assiduè, vt ex perpetua ac purissima recordatione impressam in animis nostris piam de Deo cogitationem, velut indelebile aliquod signum circumferamus.* Siquidem hac est oratio, per quam erga Deum acquiri caritas cōsuevit, que simul cum ad obseruanda ipsa Dei mandata nos excitet, tum vicissim quoq; ab iisdem ipsa ad perpetuitatem stabilis conseruetur. Quod ita esse docet Dominus ipse, qui quidem modo dicit. *Si diligitis me, mandata mea seruate, modo verò. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: & quod efficacius etiam posset commouere. Sicut ego mandata patris mei seruauit, & maneo in eius dilectione.* Et paulo post. *Vt enim faber ferrarius, verbi gratia, quandocunq; dolabram aliquam, siue asciam cudit, si assiduè illius memor sit,*

Ioan. 14. 15.

Ioan. 15. 10.

fit,

fit, unde instrumentum illud faciendum ex pacto acceperit, & præscriptam sibi ab illo formam & magnitudinem animo versat, & ad eius voluntatem qui condixit opus dirigit, quod facit: sic Christianus quoque, si actiones suas omnes, siue maiores, siue minores ad Dei voluntatem direxerit, is siue controuersia, & egregie opus illud perficit, & simul assiduam illius in animo sibi memoriam conseruat, à quo id iussus est facere, vereq; illud dicere poterit. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear; item Pauli præcepto illi satisfaciet. Siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia ad gloriam Dei facite.*

Psal. 15. 8.
1. Cor. 10. 31.

IV. Fructus est, quod eximiam quandam lætitiã spiritualem conciliet homini pietatis studiofo. Vnde pius Dauid cum dixisset. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper*, subiunxit. *Propter hoc latatum est cor meum, & exultauit lingua mea*, quasi diceret. Quoniam ob oculos perpetuo habui Dominum meum tanquam ducem, directorem & defensorem meum, spem desperantium, vindicem oppressorum, tanto perfusus sum gaudio, vt lingua erumperet in hymnos, aliasque diuinas laudes: Rex Iosias, quoniam populum Dei multis affecerat beneficiis, cultumque diuinum maximo studio promouerat, iucundissimam nominis sui apud posteros reliquit memoriam, sic vt Ecclesiasticus hoc q. Epitaphium ei scripserit. *Memoria Iosia in compositione odoris facta opus pigmentarij In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, & vt musica in conuiuio vini.* S. Bernardus, vt primum religiosam vitam est complexus, quemadmodum ipse fatetur, solo sodalium religiosorum conspectu, vel etiam recordatione eorundem cum longius abessent, vel vita defuncti essent, tanto opere exultabat, vt mente omni suauitate delibuta oculi à lacrymis se continere non possent. Si igitur memoria hominis iusti, aspectusue, tanto gaudio hominem perfundit, quod videatur sibi cernere eximias virtutes donaque cœlestia, quibus ille à Deo fuit ornatus, quid non efficiet spiritualis intuitus, recordatioq; Dei, qua anima contemplatur in eo immensam sapientiam, omnipotentiam, bonitatem, pulchritudinem, aliasque innumeras perfectiones? At, proh dolor, vitio nostro sæpenumero fit, vt plus voluptatis ex conspectu hominum ad imaginem Dei conditorum, quam Dei ipsius capiamus. *Pudet nimirum*, inquit B. Bernardus ibidem, *magis ad hominis, quam ad Dei moueri memoriam: & tunc cum gemitu clamo. Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Existimo*, addit, *& aliquos vestrum idem esse expertos, & experiri interdum adhuc. Qua in re quid sentiendum, nisi quod nostra aut superbia conuincitur, aut humilitas custoditur, aut fraterna caritas nutritur, aut desiderium excitatur?*

Eccli. 49. 1.

B. serm. 14. in Cant.

Psal. 41. 30.

V. FRUCTVS est, quod hoc Exercitium sit medium efficax ad con-

sequendam breui tempore Christianæ vel Religioſæ vitæ perfectio-
nem. Quæcūq; enim ſupperunt media vel exercitia ſpiritualia ad per-
fectas virtutes aſſequendas, in hoc vno, quaſi in compendio quadam-
tenus continentur. Huius opera omnia vitæ ſpiritualis antidota obti-
neri queunt. Hoc vnum ſeruum Dei incitat, excitat & inflammat, vt
cætera omnia media reiſa exerceat, vt ſalutaria, vel neceſſaria ad ve-
ras ſolidasq; virtutes comparandas ſubſidia requirat, vt lumen ad illu-
ſtrandam mentem & robur ad impellendam voluntatem à diuina ma-
ieſtate, quam præſentem continenter cernit, impetret. Quemadmo-
dum enim cœleſtia ſydera à præſente Sole, in quem obuerſa ſunt, om-
nem mutuantur ſplendorem quo & in ſe fulgent, & aliis fulgorem ſub-
ministrant ad certos effectus producendos in terris; ſic homines iuſti
& pii, qui inſtar ſtellarum in Eccleſia Dei collucent, ex perpetuo Dei
O. M. quem præſentem oculis mentis contemplantur, conſpectu lu-
mine quodam diuino illuſtrantur indiesque in virtutum ſtudio pro-
greſſus faciunt, omniumq; virtutum verarum ſolidarumq; ſplendorẽ
aliis communicant, de quibus merito dixit ſapiens. *Beatus vir, qui in ſa-
pientia morabitur, & in ſenſu cogitabit circumſpectionem Dei.* Enoch & E-
lias Theſbites cur perfectionis ſuæ ſpiritualis remunerationem etiam
in hac vita per translationem miraculoſam in paradifum ſunt confe-
cuti, niſi quia ille in Geneſi legitur ambulare cum Deo, hic vero in hi-
ſtoria Regum dicitur in Dei conſpectu ſtetiſſe? Et Abraham iam no-
nagenario, quem omnium fidelium Patrem & Principem Deus deſti-
narat, dictum eſt. *Ambula coram me, & eſto perfectus*, nemo ſane ambulat
coram alio, vel cum alio, niſi cui fuerit præſens. Voluit ergo Deus A-
brahamum ſui in reliqua vita perpetuo eſſe memorem, ſibi familiarem
& obſequentem, quo citius peruenire poſſet ad virtutum perfectio-
nem. Nam & Chriſtus Dominus apud Mattheum cum diſcipulos hor-
tatus eſſet ad imitandum Deum in ſummo dilectionis gradu, hoc eſt,
diligendis inimicis, ſi vellent in numero filiorum eius cenſeri, mox ſub-
iecit. *Eſtote ergo & vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* RE-
FERT S Dorotheus Abbas ſe cariffimo diſcipulo ſuo, cum vitam mo-
naſticam arripuiſſet, hoc præceptum dediffe aureis literis deſcriben-
dum. *Nunquam Cordi tuo Deus excidat. cogita ſemper Deum tibi præſentem,
& te coram illo ſtare.* Fecit hoc Doſitheus ſedulò, adeo vt nec in ægritu-
dine quidem licet grauiffima & extrema cogitationem tam ſalutarem
dimiſerit. Atq; hac exercitatione conſecutus eſt, vt quinquenni ſpa-
tio, ex milite nobili, adoleſcentulo, diſſoluto, vitis antecooperato &
luxu ſeculi perditò, ſanctiſſimus iuuenis, & monachus perfectus eua-
ferit

Eccli. 14. 21.

Gen. 5. 22.
3. R. 17. 1.

Gen. 17.

Matt. 5. 48.

In vita Doſi-
thei.

ferit, & post obitum quibusdam sanctitate claris per visum inter beatos anachoretas tum in cœlo regnantes conspectus fuerit.

VI. Fructus est, quod valeat ad amolendas omnes animi distractiones, tum in oratione mentali vel vocali, vt docet alicubi S. Basilius, tum in aliis occupationibus externis, vti suo exemplo probauit S. Catharina Senensis, quæ teste Raimundo, cor suum loco cubiculi vsurpabat, in quo assiduè Deum inter domesticos labores cerneret. Valet ad conseruandam animi corporisque castitatem & virginitatem, teste Basilio in libro de vera Virginitate. Valet ad refrenandos iræ motus, teste eodem. Valet ad supplendas & compensandas omnes preces, quas vel grauitate morbi, vel occupationum quotidianarum impediti persoluere non possumus.

B. in reg. breu.
q. 21. 201. 306.
Raim. in vita.

B. reg. breu.
q. 127.

CAPVT IV.

*Quibus medijs huius exercitij consuetudo
parari possit.*

PRIMUM Medium sit, sedulo expendere, cum quanto salutis discrimine hoc exercitium temerè negligatur. siquidem in Psalmo quodam cum rex Dauid de impio dixisset: *Non est Deus in conspectu eius*, Psalm. 9. 27. mox adiunxit, *inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore*, Angelorum princeps Lucifer quamdiu oculos à Deo suo non deflexit, saluus & securus constitit: vt primum verò eos in se conuertit, ilico ad inferos detracta est superbia eius, ignibus addicta sempiternis. Adam & Eua primi parentes nostri quamdiu assidui fuere cum Deo, felices fuere. quamprimum vero Eua in serpentem se obuertit, & Adam in mulierem, ambo verò in pomum vetitum, se posterosq; suos in has ærumnas deturbarunt. Palladius in historia sua Lausiaca commemorat se cum aliquando adiuncto comite monachum quendam religiosissimum inuiseret nomine Dioclem, inter alia hoc documentum ab eo accepisse, hominem primum quamprimum à diuinæ presentia contemplatione cessarit, continuo fieri vel dæmonem vel bestiam: bestiam quidem, si cum Adam & Eua succumbat tentationibus carnalium illecebrarum; dæmonem verò, si arrogantia, iracundia, inuidia & similibus.

Pal. c. 98.

II. MEDIUM est Oratio. Quemadmodum, n. à Christo saluatore nostro omnia alia subsidia spiritualia ad salutem opportuna & necessaria postulamus, ita merito & hoc donum longè nobilissimum per eius infinitam misericordiam, passionisq; merita efflagitandum est, propter eximios fructus quos hæc iugis Dei memoria, vtiã vidimus, parit, deinde ob difficultatem, quã homo in hoc exercitio experitur. ¶ III. MEDIUM est, vti aliquo

Num. 15. 38.
Deut. 22. 12.

Tob. 4. 6.
Prou. 15. 3.

Sac. in Noueb.
c. 12.

aliquo signo externo ad refricandam Dei memoriam. Hoc medium Deus ipse præscripsit Iudæis ad recolendam mandatorum memoriam. Nam in Numeris ita loquitur ad Moysen. *Loquere filiis Iſrahel, & dices ad eos, ut faciant sibi ſimbrias per angulos palliorum ponentes in eis vitas hyacinthinas, quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec ſequantur cogitationes ſuas, & oculos per res varias fornicantes.* Quidam in hanc rem inſcribere ſolent cubiculi parietibus ſententiam illam vulgatam. **NOLI PECCARE, DEVS VIDET.** Alii illam **Tobiae.** *Omnibus diebus vita tua in mente habeto Deum.* Alii illam **Salomonis.** *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos.* Alii certis imaginibus Chriſti ſanctorumue, ſe commonefaciunt. B. Edmundus Cantuarienſis Archiepiſcopus, vt eſt in vita eius apud Surium, eburneam B. Virginis ſicunculam, in cuius ambitu deſcripta erant vitæ & paſſionis Chriſti myſteria ſemper è collo ſuſpenſam geſtabat, ne Dei Deiparæ obliuio inter literarias occupationes aliquando obreperet. Laudandi ſunt & illi qui ad ſonum auditæ horæ memoriam renouant nudatione capitis, conſignatione crucis in pectore, & aliquando adiecta breui precatiuncula.

IV. Medium eſt Examen conſcientiæ, quo ſemel atque iterum maximè ſub veſperam tranſacti diei rationem à nobis exigamus, ac ſigillatim ad calculos reuocemus, quoties præſentię diuinæ memores fuerimus: ſi ſæpe, gratias Deo agamus: ſi ſecus, doleamus, & emendatione propoſita, poena aliqua voluntaria noxam expiemus. Quod examen quanti fiat à S. Patribus videre licet in titulo de *Conſcientiæ examine.*

V. Medium eſt moderata quædam cura & ſolicitudo huius Exercitiū continuandi. Videmus enim ſi exempli cauſa, cuiſpiam inſit ſolicitudo domum ædificandi, vel opes augendi, ab illa eius quotidie memoriam quaſi excitari, vt rem exequatur, nullam quietem relinquere in ſomnis quidem, adimere etiam ſumendi cibi copiam. Vt vero eundem ad hanc curam impellit amor ingens commodæ habitatio- nis, vel diuitiarum, ſic nos ad curam huius exercitiū vehementer impellere poteſt verus & flagrans in Deum amor. Hic enim vbi in ſerui Dei corde radices egit, continenter vrget & exſtimulat, vt cogitationes ſuas, piaque deſideria in Deum coniciat, & amato toto pectore adhæreſcat. Amanti enim nihil difficile. Et amoris ea natura eſt, vt ſi ardens ſit, magna vi amantem transferat in rem amatam, ac vnum quid cum ea efficiat, ſecundum illud Apoſtoli. *Qui adhaeret Domino, vnus ſpiritus eſt.* Quoniam verò anima ſuis eſt inſtructa facultatibus intelligendi, volendi & memorandi, hinc fit vt ſemper quoque rei ama-

i. Cor. 6. 18.

rei ama-

complectatur. *Qua de causa dixit Christus. Vbi est thesaurus tuus, ibi est* Mat. 6.21.
cor tuum.

VI. Medium sunt iaculatoriæ orationes æque breues olim apud A. ep. 121.
 Ægyptios monachos frequentatæ, & à S. Augustino in epistola ad
 Probam laudatæ, quibus tanquam faculis amor in Deum accenditur
 & si sæpius iterentur, continuatur. cuiusmodi sunt illæ prophetæ re- Pf 69.1.
 gii. *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuuandum me festina.* Pf 41.2.
Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Pf. 50.12.
Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis, Pfal. 122.1.
Sicut oculi ancille in maribus Domina sua, ita oculi nostri ad Dominum Deum
nostrum, Et illæ D. A V G V S T I N I. Nouerim me, nouerim te. Da quod iubes,
& iube quod vis. Quia fecisti nos ad te, inquietum est cor nostrum, donec re-
quiescat in te. A. l. 2. foliloq. c. 1.
Et 10. confes.
cap. 29.
Et 1. conf. c. 1.

VII. Medium est consideratio exemplorum, hoc est, eorum san- G. in proemio
 ctorum qui in hoc exercitio excelluerunt. Exempla enim sæpe plus dial.
 mouent quam verba, vt dicit S. Gregorius. De prophetis, Enoch, E- 1of. c. 4.
 lia, Elisæo, Abraham, Dauidè fati diximus. De S. Abel scribit Iose-
 phus libro primo Antiquitatum, eum idcirco Dei, gratissimum existi-
 tisse, quod in omnibus actionibus suis Deum præsentem reputarit. Gen. 6.9.
 N O E vir iustus & perfectus in Genesi dicitur, quia cum Deo ambula- Heb. 11.26.
 uit. *Moyse maiores diuitias estimauit thesauro Ægyptiorum improprietatem*
Christi, fideq; reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis, inuisibilem
enim, inquit Apostolus in epist. ad Hebræos, tanquam visibilem sustinuit.
Nec dubium, quin idcirco meruerit à facie ad faciem cum Deo lo- Exo. 33.37.
qui, Sicut amicus cum amico, vt est in Exodo, loquitur. Rex Ezechias
morti vicinus, cum in hæc verba Dominum orasset. Obsecro Domine me-
mento quaeso quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto,
& quod bonum est in oculis tui, fecerim. promeruit miraculosam viræ suæ Isa. 38.3.
 prorogationem in quindecim annos, & à seruitute regis Assyriorum Luc. 1.15.
 liberationem. Ioannem Baptistam, vt est apud S. Lucam, angelus Do-
 mini stans à dextris altaris incensi, magnum fore coram Domino, præ-
 dixit, Christi que præcursorem in spiritu & virtute Eliæ. Zachari-
 as quoque repletus Spiritu sancto, cum dixisset nos Christo seruitu-
 ros, *in sanctitate & iustitia cor à ipso omnibus diebus nostris,* mox addidit L. c. 1. 75.
Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præ iis enim ante faciem Domini parare
vias eius. Qui magnus erat coram Domino, qui similis erat Eliæ sem-
 per stanti in conspectu Domini, qui ante faciem Domini parabat vias
 eius, nonne debebat assiduum præsentem Dominum contueri? Ha-
 bemus & angelicum testimonium pro gloriosissima Dei matre virgi-
 ne Maria. Angelus enim Gabriel à Deo missus, vt refert idem

Luc. 1. 28.

1. Cor. 2. 17.

2. Cor. 12. 19.
Phil. 3. 20.

Heb. 13. 14.

Sur. 23. Nou.

Lucas, simulatq; ad eã ingressus est dixit, *Aue gratia plena Dominus tecũ.* Si. n. Dominus cũ eo erat, proculdubio & ipsa vicissim cũ Domino erat. Et quomodo poterat quæso à dulcissima contemplatione Dei diuelli quam virtus altissimi obumbrabat, in quam Spiritus sanctus superuenerat, quæ Christum Deum in vtero conceperat, & nouem mensibus gestarat, quæ cum & coram Christo triginta cõq; amplius annis continenter vixerat, & viderat in cœlum ascendentem? De Paulo Apostolo cuius pectus amore Christi crucifixi perpetuo bulliebat, haud dubitandum est, quin diuinum numen semper præ oculis gestarit, vti non obscure sententiis quibusdam indicauit, vt illa ad Corinth. *Non sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.* Et iterum. *Coram Deo, in Christo loquimur. omnia autem carissimi propter adificationem vestram.* Et illa ad Philippenses. *Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde etiam saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum.* Et ad Hebræos. *Non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.* Addam ex Ecclesiastica sanctorum historia vnum exemplum S. Gregorii Agrigentini antistitis Gregorio Magno æqualis. Is cum teste Simeone Metaphraсте, adolescens Hierosolymam sanctorum locorum venerandorum causa profectus esset, tempore Quadragesimæ in quoddam monasterium Palestinæ diuertit, vbi vt conspexit monachos eximia in Deum religione præditos, ac alios quidem in cœlestium rerum commentatione à terra sursum attolli, alios lachrymarum quasi fontibus inter precandum perfundi, alios non aliam quam angelicam traducere vitam, vehementi cœpit pudore suffundi, & de salutis suæ statu conturbari. Quod cum Præfectus monasterii animaduertisset, suspicatusq; esset id euenisse, quod longius à patria, amicisq; abesset, in hæc verba eum allocutus est. *Fili, ne animum nimio mœrore obruas, confide in Deo, breui patebit tibi reditus in natale solum.* Verum respondit Gregorius. *Non ea causa mei mœroris est, quod longe à meorum conspectu absim, sola enim præsentis vbique Dei contemplatio ad illum repellendum mihi satis est: dum enim cogito me continenter in eius versari conspectu & tutela, affatim solatii accipio; id verò vnum me angit, quod tam longe absim à vitæ verè religiosæ perfectione.* Hoc responso audito Pater digressus est, intelligens non indigere suo solatio eum qui ad perfectionis culmen iam peruenisset, & alios solari posset.

VIII. Et postremum medium est, Dedere se per omnem vitam cœlibi statui, siue Ecclesiastico, siue religioso, in quo liberior sit ani-

mus.

mus à curis & occupationibus huius mundi: tunc enim opportuna occasio se offeret, non modo Deū semper præsentem contemplandi, verum etiam totum tempus rerum diuinarum commentationibus impendendi, quemadmodum B. Paulus planissime in priore ad Corinthios Epistola docuit. *Volo, inquit, vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.* 1. Cor. 7. 32.

Qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est, id est, interprete Hieronymo, in multas sollicitudinum partes, miseriarumque distractus. Et mulier innupta & virgo cogitat, quæ Domini sunt, ut sit sancta & corpore & spiritu. H. lib. i. in Ioui.

Qua autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quibus verbis utique Apostolus non voluit significare coniugatos, aut nunquam cogitare quæ sunt Domini, quomodo placeant Deo, aut non esse debere vel posse sanctos corpore & Spiritu, nam ut bene annotauit S. Augustinus in libro A. c. 6. 1. Cor. 6. 19.

de bono Viduitatis, etiam coniugatis in eadem epistola capite proximè antegresso dictum est. *Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Et. An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo.* 1. Cor. 7. 31.

Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam DEI facite. Quod dicitur, inquit Augustinus, de innupta loquens ait, *ut sit sancta corpore & spiritu, ampliorè innuptarum & in corpore & spiritu sanctificationem intelligi voluit. non corpus nuptarū omninò sanctificatione priuauit.* Voluit cœlibes impensius incumbere iis quæ domini sunt, voluit diligentius in omnibus actionibus suis Deum præsentem sistere, quod ratione officii & professionis suæ faciunt, dum totos dies & sæpenoties consumunt in templis, vacantque concinendis psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, conuenienter præcepto CHRISTI de orando sine intermissione. Luc. 18. 1.

Idcirco siquidem horæ canonicæ, in septem horas diurnas & nocturnas, matutinas, primam, tertiam, sextam, nonam & vespervas ab Ecclesia sancta iam olim distributæ sunt, ut sine intermissione diuinæ laudes perinde ab hominibus in terris, atque ab Angelis in cœlis quadantenus continuarentur. Atque ita sanè præceptum Domini de oratione sine intermissione facienda compleri, multi Patres diserte docuerunt. ut S. Augustinus libro de hæresibus cap. 57. Ioannes Cassianus lib. 2. institut. cænobit. c. 1. Beda in cap. 18. Lucæ, S. Anselmus & Haymo in cap. vltimum epistol. prioris ad Thessalonic.

S. BASILIVS certe in libro de vera Virginitate vberius disputans, quæ ratione Virgo secundum mentem Apostoli cogitare debeat, quæ Domini sunt, sanctaque permanere corpore

& Spiritu ita scribit. *Serenum esse oportet Virginis animum, ac diuinis cogitationibus veluti ex quodam purissimo fonte stagnantem, tranquillum, pacificumque durare, ut neque inuectis per aures verbis intrinsecus agitur, neque irruentibus per oculos formis à statu sua quietis fluctuans deuierit; ita veluti in lucidissimo speculo & suam speciem & sponsi pulchritudinem intuens, illius amore carius ac germanius exatiabitur. Quare eodem semper modo diuino placidissime perfusa gaudio, tranquillam se ab omnibus passionum, ira, tristitia & similium fluctibus seruet, nulliusque in se nisi sponsi solius præferat speciem, ut solus ille in ea propriam cernat imaginem, scilamque anima ipsius formam in speculo suo habeat lucentem, eiusque pulchritudine ornari iugiter appetat.*

VIDE V. *Cognitio Dei. Contemplatio. Deuotio. Familiaritas cum Deo. Gratiarum actio. Intentio. Laudatio Dei. ORATIO. Profectus spiritualis.*

COGNITIO SVI.

CAPVT I.

Quid S. Scriptura, S. Patres, & Philosophi de Cognitione sui tradant?

Deut. 4. 9.
D. 6. 12.
D. 8. 11.
D. 15. 9.
Bas. hom. 3.
Eph. rom. 2.
Isa. ora. 27.

Psal 48. 13.

Cant. 1. 7.

QUOD ad Scripturam attinet, in Deuteronomio sæpe Deus repetit celebratum illud monitum, ATTENDE tibi ipsi. LXX. enim interpretes legerunt $\pi\epsilon\sigma\sigma\tau\epsilon\chi\epsilon\sigma\tau\alpha\upsilon\tau\omega\varsigma$, & in hunc sensum S. Basilius, Ephræm, & Isaias Abbas integros sermones de hoc dicto habuerunt: ac Clemens Alexandrinus quidem secundo Stromateo censet scriptores Ethnicos hinc mutuatos suum $\gamma\omega\sigma\tau\iota\sigma\tau\alpha\upsilon\tau\omega\upsilon$. 2. Verba Regii Prophetæ sunt. *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est inmentis insipientibus, & similis factus est illis.* Quibus non obscure indicauit hominem ignarum suæ dignitatis, quod ad imaginem & similitudinem Dei conditus sit, nihil distare à bruto animante. Quo sensu & in Canticis Canticorum sponsa se ignorans amandatur ad bestiarum greges. dum ait Sponsus. *Si ignoras te ò pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi post vestigia gregum, & pasce hædos tuos iuxta tabernacula pastorum.*

SCRIPTURÆ accedunt veterum Patrum testimonia. S. Greg. Nazianzen. de moderatione in disputationibus. *Sapientia, inquit, genus est seipsum nosse, ac non immodicè efferrè, eodemque modo quo voces affici, quasi vehementius contendantur, propter immoderationem penitus deficiunt.*

S. Ambro-

S. Ambrosius in Psalmum 118. *Quid est se noscere, nisi ut sciat unusquisque hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum, rationis capax, qui terram suam excolere tanquam bonus agricola debeat aratro quodam & falce sapientia, ut vel dura findantur, vel luxuriantia recidantur, qui inferiorem sui portionem animi imperio debeat gubernare? Vnde etiam in lege scriptum est, attende tibi ne fiat verbum absconditum in corde tuo. Tibi, inquit, attende, non utiq; dicit, pecunia tua, non possessionibus tuis, non viribus corporis, sed animo tuo ac menti tuae: vnde omnia consilia, facta, cogitationesq; manant. Tibi ergo attende tibi, ubi potiore esse te nosti. Nosce te ipsum.*

Amb. serm. 2.

Deut. 10. iuxta
70.

Et paulo post. *Vnde & Salomon oraculum diuinum secutus scripsit in Canticis Canticorum. Nisi scias te decoram inter mulieres, hoc est, nisi cognoscas te mortalem, rationalem, & cito tua peccata fatearis, cito dicas iniquitates tuas, ut iustificeris, nisi conuertaris, & prior accuses delicta tua, veniet dies mortis, & iam nullum conuersionis remedium est, praueneris dum non cogitas.*

Cant. 1. 7.

S. Hieronymus, vel potius Origenes tractans eundem locum. *Nisi cognoueris temetipsum o pulcra inter mulieres, & agnoueris pulcritudinis tue causas inde descendere, quod ad imaginem Dei facta es, per quod inest tibi plurimum naturalis decoris, iubeo te exire, & in ultimis gregum vestigiis collocari. & iam non oues neq; agnos sed hados pascere, illos scilicet, qui pro prauitate & lasciuia a sinistris statuti sunt regis in iudicio presidentis. Si enim nescieris temetipsam, & ignorantia tui vixeris, nec scientia studium gesseris, sine dubio nec tabernaculum proprium habebis, sed per pastorum tabernacula discurre, & pascas hados inquietum animal, ac vagum & peccatis deputatum. Hec autem patieris, donec rebus ipsis, & experimentis intelligas, quantum mali animam nescire seipsam, neq; pulcritudinem suam. S. Chrysostomus in Acta Apostol. *Vnde est superbia: ex eo, quod non spectamus, quae nostra sunt, sed de natura quidem terra, quamuis non simus agricola, curiosè inquirimus: & de natura auri, quamuis non simus negotiatores, de nobis autem & nostra natura nunquam sustinemus hoc fieri. Et quis ignorat, inquit, se suamq; naturam: Multi & fortassis omnes, paucissimis exceptis. Et infra. Quemadmodum si quis inueniat pretiosa materia, quum non sit artifex, contempta illa magni damnum accipiat, utpote margarita vel conchiliis. Sic & nos, si ignorauerimus nostram naturam, ipsam valde contemnemus: Si autem sciuerimus, multum adhibebimus studium, & maxima lucra faciemus. S. Augustinus libro quarto de Trinitate. Scientiam terrestrium caelestiumq; rerum magni aestimare solet genus humanum, in quo profecto meliores sunt, qui hanc scientiam proponunt nosse semetipsos: laudabiliorq; est animus, cui nota est vel infirmitas sua quam qui ea non respecta vias siderum scrutatur etiam cogniturus. aut qui iam cognitas tenet, ignorans ipse, qua via ingrediatur ad salutem ac firmitatem suam. Et libro de Spiritu & anima. *Quisquis cor suum in huiusmodi studio, (inqui-***

Hier. hom. 2. in
Cantica.

Chry. hom. 32.

August. cap. 1.

Idem cap. 5. 1.

rendi in se) exercet, audiat quid quidam sapiens dicat. Scito te ipsum. Scito unde venisti, aut quo vadis: quomodo vivis, quantum proficis vel deficis: quam longè es à Deo, vel propè, non interuallis locorum, sed similitudine vel dissimilitudine morum. Scito, quomodo homo es, cuius conceptio culpa, nasci miseria, vivere pena, mori necesse. Certum est, quia morieris, sed incertum; quomodo, vel quando, vel ubi, quoniam mors ubiq; te expectat, & tu si sapiens fueris, ubiq; eam expectabis. S. Bernardus in Meditationibus. *Stude cognoscere te, quia multo melior & laudabilior es, si te cognoscis, quam si te neglecto cognosceres cursum syderum, vires herbarum, complexionem hominum, naturas animalium, & haberes omnium caelestium & terrestrium scientiam. Redde ergo te tibi, & si non semper, vel sapè, saltem interdum.*

Bern. Med. 5.

Iam Videamus quid Ethnici Scriptores de noticia sui senserint, constat enim apud eos celebratam fuisse gnomen illam, *γῶσι σεαυτῶν*, cuius multi primum autorem faciunt è septem sapientibus vnum. Aulonius in conuiuio 7. sapientum facit Solonem. Origenes Chilonem, alii alium. Clearchus reuocat in coelum; scribit enim vni sapientum quærenti, quid hominibus foret optimum, respondisse Pythiam, *Seipsum nosse*. Consentit Iuuenalis, canens:

Iuuen. sat. 11.

è caelo descendit γῶσι σεαυτῶν,

*Figendam, & memori tractandum pectore rebus
In summis minimisque.*

Aristoteles quoque censuit diu ante septem sapientum ætatem templo Delphico versum illum inscriptum. Sed omnes refellit S. Ambrosius ita scribens. *Nosce teipsum Apollini Pythio assignant gentiles viri, quasi ipse auctor fuerit huius sententiæ, cum de nostro usurpatum ad sua transferat, & longe anterior Moyses fuerit, qui scripsit librum Deuteronomii, quam Philosophi, qui ista finxerunt. Vnde & Salomon oraculum diuinum securus scripsit in Canticis Canticorum. Nisi scias te decoram inter mulieres, &c* Et ante eum Origenes, *Vnius, inquit, Chilonis scilicet ex septem, quos apud Græcos singulares fuisse in sapientia fama concelebrat, hæc inter cetera mirabilis fertur esse sententia, qua ait. Scito teipsum, vel cognosce teipsum. Quod tamen Salomon, quem præcessisse omnes hoc tempore & sapientia ac rerum scientia docuimus ad animam quasi ad mulierem sub communiōne quadam loquens dicit: Nisi cognoueris te ipsam, o pulchra inter mulieres.*

Amb. in Ps. 118.

Orig. hom. 2. in Cant.

Cant. 1. 7.

CAPVT. II.

De difficultate cognitionis sui.

Orig. hom. 2. in Cant.

HA VD dubium est, magnam esse difficultatem in cognitione sui. *Quomodo anima, inquit Origenes loco allegato, cognoscat semetipsam,*

psam, nec facile puto, nec breuiter explicari posse. Et S. Basilius instruens Baf. ConA. M. cap. 24. Monachum, vt iudicium suum in obediendo prorsus submittat iudicio superioris, causam hanc reddit. *Illud enim firmissimum tenendum, rem omnium esse difficillimam seipsum cognoscere & curare, propterea quod naturaliter seipsum quisq; amat, & quilibet propterea quod in seipsos propensissimus in veritatis iudicio fallantur.* Porro ab alio cognosci curariq; facile est: cum iis, qui ceteros iudicant, nequaquam obstat amor sui ipsorum. Et in Oratione de humilitate. *Verissimum, inquit, illud est, nihil esse difficilius, quam nosse seipsum.* Non enim oculus tantum suo in semetipsum munere non fungitur, dum ea qua extra sunt cernit & perlustrat, sed & ipsa mens nostra cum accurate acriterq; peccata peruestigat aliena; tardior vero in vitiis nostris considerandis esse deprehenditur. Et S. Augustinus in Psalms. *Multi nec seipsos nouerunt* Aug. in Ps. 118. quia & seipsum, quem admodum homo sibi debet innotescere, non omnium hominum est. *Quomodo ergo diligit proximum tanquam seipsum, qui nescit & seipsum.* Non enim frustra ille filius iunior, qui profectus est in regionem longinquam, & dissipauit substantiam suam, prius reuersus est in semetipsum, nisi Luc. 15. 17. quia tam longè peregrinatus est, vt relinqueret etiam semetipsum. Aufonius in ludo septem Sapientum. *Quaquam difficile est se noscere. Quam prope- rè legimus, tam citò negligimus.* Thales interrogatus τί ἐστὶ δύσκολον, respon- dit, τί αὐτὸν γινώσκει, difficile est seipsum nosse. Aristoteles libro secundo magnorum moralium. *Difficillimum, inquit, est seipsum cognoscere, sed si- mul suauissimum, quilibet amore sui impeditur, ne rectè de se iudicet.* Et Chi- Maximus mon. ferm. 50. lo Spartanus dicere solitus est. *Facit philantia, vt in nostris et vultus speculo nos ipsos satis clarè & rectè nequeamus cognoscere.*

C A P V T III.

De dignitate cognitionis sui.

DIGNITATEM huius notitiæ sui Clemens Alexandrinus in Pæda- Clem. lib. 3. gogo his verbis indicat. *Est vt videtur disciplinarum omnium pulcher- rima, ac maxima, seipsum nosse.* Si quis enim seipsum norit, Deum cogno- scit. Eandem S. Basilius in hom. de legendis libris gentilium descri- Baf. hom. 24. psit, dum agit contra superuacuum corporis ornatum. *Omne stu- dium adhibere, vt quod extra fuerit, benè pulchrèq; exornetur, sese non co- gnoscentis est, nec sapiens illud præceptum intelligentis, nos admonens, quemadmodum, non id quod aspicitur est homo.* Excellenti enim quadam opus est sapientia, per quam nostrum quilibet quicumque sit, sese cognoscat; qua profecto mente minimè purgatis non magis euenire potest, quam lip- pienti Solem aspicere. Hanc verò animæ purgationem, vt semel, & quod vobis satis sit dicam, voluptates per sensus eripiunt. Et D. Aug. de spiritu Aug. cap. 50. & ani-

cap. 51.

Idem cap. 1.

& anima, Scientiam cœlestium & terrestrium rerum laudare atq; amare solent homines sed multo meliores sunt, qui huic scientiæ præponunt noscere semetipsos. Laudabilior siquidem animus est, cui nota est miseria sua, quàm qui ea non aspèctat vias siderum & naturas rerum scrutatur. Et paulo post. Cum nulla scientia melior sit illa, quæ cognoscit homo seipsum, discutiamus cogitationes, locutiones atq; opera nostra. Quid enim prodest nobis, si rerum omnium naturas subtiliter inuestigemus, efficaciter comprehendamus, & nosmetipsos non intelligamus. Vnde libro secundo soliloquiorum ait breuissimè ac perfectissimè sic orari Deum. Deus semper idem, Nouerim me, Nouerim te.

CAPVT IV.

De Vtilitate eiusdem.

Basil. hom. 3.

DICI vix potest, quàm eximii fructus ex ea in hominem redundent. Quorum quosdam attigit S. Basilius, scribens in dictum. Attende tibi ipsi. Quin attende potius, inquit, tibi ipsi, hoc est, animæ tuæ, hanc adornato, huius attentam gerito curam, adeo ut omnes sordes, quas ex nequitia contraxit, sedulo ab ea submoueas, nec minore studio notam omnem de decoris illi iniustam fac obliteres, atq; ita omni virtutis elegantia eam exornes. In examen te ipsum aduoca quis ipse sese: Tuam ipsius naturam fac ut noueris: nam corpus quidem mortale, anima verò immortalis est. Scito duplicem nobis propositam esse vitam. Carnis quidem vita citato admodum cursu prætercurrit, quæ autem anima est nullam admittit circumscriptionem. Attende igitur tibi ipsi, ut ne his quæ moritura sunt, quasi sempiternis bonis fixius adharescas, neu aspèrnere sempiterna tanquam aliquando sint desitura. Carnem despice, decidua enim est, & labilis; cura sit tibi anima, quia res immortalis. Et infra. Luxu profusore diuitiarum insolescis: tibi vni mirè places ob auita gentis claritudinem? immodico gaudio subsilis ob patria celebritatem? deniq; ob honores ab omni gradu tibi exhibitos. Attende tibi ipsi, mortalis enim tu: quippe terra es & in terram abibis. Et rursus. Exactus & diligens tui ipsius consideratio viam tibi præstruet ad cognitionem Dei. In te ipso enim tanquam mundo quodam distinctè adornato, licet exiguo contemplari licebit eximiam conditoris tui, & incomparabilem sapientiam, ut ex anima incorporea Deum esse incorporeum, nullo circumscriptam loco, inuisibilem, & c. Denique cum animæ humanæ vim, & corporis structuram fuscè exposuisset, subdit. Per hæc utiq; omnia cognoscere licet imperuestigabilem eius, qui te condidit sapientiam, adeo ut cum Propheta ipse tu possis dicere. Mirabilis facta est scientia tua ex me. Attende itaque tibi, ut attendas Deo. S. Bernardus in Canticis alios fructus persequitur; Volo, inquiens, animam primò omnium scire seipsam, quod id postulet ratio &

Psal. 138. 6.
Bern. serm. 36.

tio & utilitatis & ordinis. Et ordinis quidem, quoniam quod nos sumus primum est nobis: utilitatis verò, quia talis scientia non inflat, sed humiliat. Et paulo post. Nam quomodo non verè humiliabitur in hac vera cognitione sui, cum se perceperit oneratam peccatis, mole huius mortalis corporis aggravatam, terrenis intricatam curis, carnalium desideriorum fœce infectã, curuam infirmam, implicitam multis erroribus, expositam mille periculis, mille timoribus trepidam, mille difficultatibus anxiam, mille suspicionibus obnoxiam, mille necessitatibus arumnosam, procliuem ad vitia, inualidam ad virtutes. Vnde huic iam extollentia oculorũ? unde leuare caput: nõne magis cõuertetur in erumna sua, dũ configitur spina? Conuertetur, inquã, ad lacrymas, cõuertetur plãctus & gemitus, cõuertetur ad Dominũ. & in humilitate clamabit, sana animã meam, quia peccauit tibi. Porrò conuersa ad Dominum, recipiet consolationẽ, quia pater Psalm. 40. 5. est misericordi: arũ, & Deus totius consolationis. & c. Tali itaq; experimento, & tali ordine salubriter innotescit Deus, cum prius se homo nouerit in necessitate positum, & clamabit ad Dominum, & exaudiet eum, & dicet. Psalm. 49. 15. Ernam te, & honorificabis me. Atque hoc modo erit gradus ad notitiã Dei, cognitio sui: NEQVE gentilium philosophorum doctissimi hos fructus notitiæ sui siluerunt. Nam PLATO in *Philabo* ignorantiam sui vocat genus improbitatis vniuersę: in *Amatoribus* verò dicit nosse seipsum esse absolute sapere, ab eo omnem vitæ sapientiam iustitiamq; pendere. Et in *Alcibiade* priore addit, nec prudentem, nec bonum, nec fœlicem esse posse, qui seipsum non propè norit. Demum in *Charmide* affirmat sine Xen. lib. 4. sui notitia neminem posse esse temperantem. XENOPHON quoque in libro de factis & dictis Socratis, scribit propter cognitionem sui homines multorum sibi ac aliis bonorum auctores esse posse, contra verò multorum malorum, ob sui ignorationem; quique se ignorant, neque ad regimen sui, neque ad familiæ aut Reipubl. gubernationem idoneos esse. M. Tullius item *Tusculana* quarta, & August. XIII. de ciuitate. cap. 8. narrant Alcibiadem summo loco natum, cum ex sermone Socratis seipsum agnouisset nihilq; inter se & quemuis baiulum interesse, illacrymassẽ, petiisseq; sibi virtutem tradi.

CAPVT V.

De Medijs idoneis ad parandam sui notitiã.

INTER Media, quibus parari queat tam salutaris notitia sui, August. vel quisquis auctor est libri de Spiritu & anima, tale præscribit. Aug. c. 51. *Neesse est, vt per singulos dies vitam nostram ad iudicium vocemus, & quidegimus, per noctem & diem, examinemus. & quanto ad bona facienda so-*

lito alacriores, & quanto ad mala vincenda, solito constantiores: siue aliquo opere nostro insidjs inimici supplantari simus qualiter demum per iudicium transfactæ deceptionis futuram illius fraudem cauere valeamus. Quisquis, sicor suum in huiusmodi studio exercet audiat quid quidam sapiens dicat Scito teipsum. Ex quibus verbis intelligimus optimū antidotum ad nosipfos agnoscendos esse se uenturum examen conscientia. Aliud salutare mediū suggerit S. Bernard. ut quoniam nemo in hac vita ad perfectam sui uocem in peruenire possit, ut uidelicet sciat, qualis sit uerè in oculis Dei (nemo enim nouit, iuxta sapientem, dignusne sit amore, an odio) conetur in omnibus, quod consulit Christus, nouissimū locum tenere. Non enim est, inquit, *periculum quantumcunq; te humilies, quantumcunq; reputes minorem, quam sis hoc est quam te ueritas habeat. Est autem grande malum, horrendumq; periculum si uel modicè plus uero te extollas, si uel unū uidelicet in tua cogitatione te praeferas, quem forte parem tibi ueritas iudicat, aut etiam superiorem. Quemadmodum enim si per ostium trans eas cuius superliminare nimium bassum sit, non nocet quantumcunq; te inclinaueris, nocet autem, si uel transuersi digiti spatio plus quam ostij patitur mensura erexeris, ita ut impingas, & capite quassato collidaris: sic in anima non est planè timenda quantumlibet humiliatio, horrenda autem nimiamq; pauenda uel minima temerè praesumpta erectio. Quamobrè noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli equalibus, noli unū. Quid scis, n.ò homo si unus ille, quem forte omnium uilissimum atque miserimum reputas, cuius uitam sceleratissimam, ac singulariter fœditissimam horres, & propterea illum putas spernendum, non modo pra te, qui forte iam sobriè & iuste & piè uiuere te confidis, sed etiam pra ceteris omnibus sceleratis tãquam omnium sceleratissimum: quid scis, inquam, si melior & te, & illis mutatione dexteræ excolsi in se quidem futurus sit, in Deo uerò iam sit.*

EODEM pertinet illud S. Chrysoft. homilia 26. in Matthæum, Nec sane minima pars philosophia est meritum suum posse dignoscere. Ille est maxime seipsum sciens, qui se esse nihil existimat. Ideo quippe & David & Abraham postquam iam ad summū uirtutis fastigium euaserāt, tunc istud quod dico praecipue uidentur implese. Nam unus quidem dixit se esse cinerem, alter uerò se uermem uocabat, & cuncti omnino sancti horum se more deticiūt: è regione uerò, qui arrogans esse mauult, ipse est, qui se cunctis deterius ignorat. Propterea more communi solemus dicere de superbis. Nescit seipsum, seq; prorsus ignorat. Qui uerò se nescit, quemnam poterit agnoscere? Nam sicut ille qui seipsum agnoscit, profecto nouit & reliquos: ita etiam qui se nescit, consequenter ignorabit & ceteros.

CAPVT VI.

Modus noscendi seipsum.

MODVM, quo anima sui notitiam capere debeat, præscribit Ori- O. hō. 2. in Can.
 genes homilia supra citata. *Intelligat, inquit, anima cuiusq̃, si boni
 affectus sit aut non boni, aut recti propositi aut non recti. Et quidem si recti sit, si
 erga omnes virtutes eundē tenorē habeat, tam in intelligendo, quam in agendo,
 an erga necessaria tantum & qua in promptu sunt. Et utrum in eo sit, ut reci-
 piat profectus, ut augeatur in intellectu rerum, augmentoque virtutum: an
 isto stet & resideat, in quod potuit peruenire: & utrum erga seipsam tantum
 vacet excolendam, an aliis prodesse & conferre aliquid utilitatis studeat, vel
 in verbo doctrina, vel in exemplis gestorum. Si verò cognoscat semetipsam
 non esse boni affectus, neque recti propositi, in hoc ipso ut intelligat, utrum ei
 satis desit, & procul à via virtutum sit: an in ipso iam posita sit itinere, & in-
 cedere iam conetur, cupiens qua in ante sunt apprehendere, & qua retro sunt
 obliuisci, sed nondum appropinquauerit: aut proxima quidem sit, nondum ta-
 men ad perfectionem venerit. Sed & in eo opus videtur esse anima cognoscent-
 is semetipsam, scire hæc ipsa que operatur mala, an ex affectu & studio ope-
 retur, an fragilitate quadam & ut ille ait, quod quasi non vult agens, & que
 odit faciens: & rursus ea qua bona sunt affectibus, & recto proposito gerere
 videatur. Verbi gratia si iracundiam apud aliquos quidem cohibet, apud ali-
 quos autem effert: an semper eam cohibet, & apud nullum omnino profert.
 Similiter & tristitiam, si in aliquibus quidem negotijs vincit, in aliquibus
 autem recipit: an in omnibus omnino non recipit. Ita & timorem, alia-
 que similiter qua virtutibus videntur esse contraria. Eundem modum A. c. 52.
 tradit Augustinus libro de Spiritu & anima. Scito, inquit, te ipsum.
 Scito unde venisti, aut quo vadis, quomodo viuas, quantum proficis, vel de-
 ficis, quam longè es à DEO, vel quam prope, non intervallis locorum,
 sed similitudine vel dissimilitudine morum. Scito quomodo homo es,
 cuius conceptio culpa, nasci miseria, viuere pœna, mori necesse. Atten-
 de ergo solícite quid agas, vel quid agere debeat. Si quod faciendum
 est facias. Si bono operi malum aliquid non admisceas. Si bonum quod
 agis, quanta oportet deuotione adimpleas. Si alterius ut tuum diligas.
 Si tuum ut alterius malum reprehendas. Si sic declinas à malo ut faci-
 as bonum. Quoniam verò supra tradit Clemens Alexandrinus ex cog-
 nitione sui, proximum gradum esse ad cognitionem Dei, quod et-
 iam tradidit S. ANTONIVS epistola sexta, subiiciemus hic titulum*

de Cognitione Dei. Plura de cognitione sui habes apud nostrum Martinum Delrio in sex lectionibus sacris de ead sodales Parthenios habitis.

V I D E V. *Conscientia examen. Diffidentia sui. Humilitas. Profectus spiritualis. Timor Dei. Et in PANARIO, Immortificatio passionum.*

COGNITIO DEI.

C A P V T I.

De Triplici cognitione Dei.

SP I R I T V S sanctus in diuinis Scripturis triplicem Dei cognitionem patefecit, imperfectam, perfectam, & perfectissimam. Imperfecta est huius vitæ, de qua intelligitur illud Apostoli in priore epistola ad Corinthios. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. cum essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus.* Et ad Philippenses. *Non quod iam acciperim, inquit, aut iam perfectus sim (in cognitione Dei) sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo Iesu. Fratres ego me non arbitror comprehendisse.*

1. Cor. 13. 4. 11.
Phil. 3. 12.

1. Cor. 13. 12.

PE R F E C T A est alterius vitæ, quam ibidem descripsit Apostolus, dum mox subiecit. *Quando autem factus sum vir, euacuauit que erant paruuli; Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Eandem nomine visionis Dei intellexit B. Ioannes, dum ait. Charissimi, nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.*

1. Ioan. 3. 2.

PE R F E C T I S S I M A deniq; est, qua Dei essentia, omniaq; eius attributa & perfectiones exactissimè cognoscuntur, cuiusmodi notitia neque in hac, neque in altera vita vnquam homini continget. Vnde Iob. *Forfitan, inquit, vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum omnipotentem reperies? Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? Et rursus. Quis poterit scrutari vias eius, aut quis potest ei dicere, operatus es iniquitatem? Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram, numerus annorum eius inestimabilis.* Et I' saltes regius. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam.* Et Ieremias. *Fortissime, magne, potens Dominus exercituum nomen tibi, magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu.* Et Apostolus ad Romanos. *O altitudo diuitia-*

Iob. 11. 7.

c. 36. 23.

Psal. 138. 6.
Ierem. 32. 18.

rum sapientia & scientia Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius & Rom. 11. 33.
 inuestigabiles via eius. Quis enim cognouit sensum Domini, Aut quis consa-
 liarius eius fuit? Atq; ad Timotheum. Rex regū, inquit, & dominus domi-
 nārium, qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibile, quem
 nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Idem docent S. Patres, &
 quidem B. Chrysostomus quinque homiliis demonstraui Dei natu- 1. Tim. 6. 16.
 ram esse non hominibus modo, sed etiam Angelis incomprehensibile,
 idque aduersus Anomæos, qui iactabant se non minus Deum cognos-
 cere, quam Deus ipse se cognosceret. VERVM nos hic tantum agi-
 mus de cognitione imperfecta huius vitæ.

CAPVT II.

*Quod à natura homini insita sit aliqua Dei
 notitia in hac vita.*

ANATVRA insitam esse homini aliquam Dei notitiam primum
 liquet ex illo dicto Ps. Signatum est super nos lux vultus tui Domine. Psal. 4. 7.
 Non dixit, resplenduit, ait Chrysostomus, non dixit, apparuit, sed signatum
 est significans, quod quemadmodum quod in fronte signatum est, est omnibus
 manifestum, nec fieri potest ut id aliquem lateat: nec visum luce plenum & ra-
 dios potest quis ignorare, ita inquit, nec tuam Domine prouidentiam. Ut enim
 lux signata, hoc est, impressa & insculpta est manifesta omnibus, ita etiam pro-
 uidentia tua benignitatis. Deinde ex clarissimis verbis Apostoli docen-
 tis Ethnicos Philosophos habuisse veri Dei notitiam, quod notum est Rom. 1. 19.
 Dei, inquit, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia
 enim ipsius à creatura mundi, per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur:
 sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Idem docuerunt prius Patres.
 Clemens Alexandrinus in quinto Stromatum. Nullum, ait, unquam
 genus, neque agriculturalium, neque pastorum, neque eorum qui versantur in ci-
 uitatibus potest viuere, nisi eius quod est prestantius ac melius fide præoccupatū
 præuentumque fuerit. Quamobrem uniuersa quidem gens Orientalem & que
 pertinet ad Occidentem, Septentrionem & Austrum unam habet & eandem
 anticipatam notionem de principatu eius qui constituit; siquidem que sunt uni-
 uersa & maxime generales eius operationes omnes ex aquo peruaserunt. Lon-
 ge autem magis, qui apud Græcos curiosi fuerunt Philosophi à barbara moti philo-
 sophia ei qui non cadit sub aspectum, & est solus, & potentiissimus, & artifex
 maximus & eorum que sunt pulcherrima auctor præcipuus, dedere prouiden-
 tiam. Gregorius Nazianzenus de Theologia. Quod Deus sit ac princeps
 quadam causa omnium rerum procreatrix & conseruatric, tum oculi ipsi, tum

lex naturalis docet illi, dum rebus in aspectum cadentibus aciem, affigunt, easque & egregia stabilitate praeclatas esse, & progredi, atque immotè, ut ita dicam, moueri voluique perspicimus: hac autem, dum per res oculis subiectas, praclareq; constitutas auctorem earum coniectura quadam colligit, atque assequitur. Quemadmodum enim quispiam citharam pulcherrimè elaboratam conspiciens, eiusque concinnitatem audiens, nihil aliud quam ipsum cithara conditorem atque citharadum mente reputat, licet de facie ipsi ignotum: eodem quoque modo nobis is, qui res vniuersas procreauit, easque mouet & conseruat, sese declarat etiam si animis nostris ingenitisque comprehendendi nequeat. Ac nimis profecto absurdus & preposterus est, quisquis non hucusq; sponte sua progreditur, nec argumentis naturalibus cedit, verum hoc quoque inficiatur Deum esse. S. HIERON. in epist. ad Galatas. In Euangelio dicitur. Erat lux vera qua illuminat omnem hominem venientem in mundum. Ex quo perspicuum fit natura omnibus Dei inesse notitiam, nec quenquam sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientiae & iustitiae, reliquarumq; virtutum. Unde multi absque fide & Euangelio Christi vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè ut parentibus obsequatur, ut inopi manum porrigant. S. CYRILLVS Alexandrinus scribens contra Iulianum apostatam, cum ex ter maximo Hermenotasset Deo nihil esse fulgidius eumque idcirco fecisse omnia, ut per omnia videretur, addit & Iulianum affirmasse cognitionem Dei rem esse qua doceri nequeat, sed per se dicatur ab hominibus. Quod autem doceri nequeat, inquit, coniectura nobis sit primum commune studium erga Deitatem, quod est omnibus hominibus priuatum & publice, ubicunque viri sunt & gentes. Omnes enim absq; doctore Deitatem quandam credimus. Haud secus Lactantius Firmianus diuinarum institutionum libro primo probat & Poetas, & Philosophos & Sybillas apud Ethnicos vnunt Deum agnouisse. Deniq; S. Ioannis Damasceni in lib. de orthodoxa fide verba sunt. Omnibus cognitio existendi Deum naturaliter est insita.

H. in cap. 1.
Ioan. 1.

Syr. lib. 2.

Lact. c. 5. & 6.

D. lib. 1. c. 2.

CAPVT III.

Quousq; se porrigat cognitio Dei in hac vita.

INTER omnes Patres & Theologos conuenit posse in hac vita cognosci Deum esse, vel existere, non posse tamen cognosci perfectè quid sit, id est, eius essentiam & proprietates. Secundo conuenit potius de eo cognosci quid non secundum substantiam quam quid sit. Sic n. loquitur Clemens Alexandrinus: Si ablatis omnibus qua adsunt corporibus, & iis qua dicuntur incorporea, nos ipsos proiecerimus ad Christe

Cle. 1. 5. Strom.

magni-

magnitudinem: & deinde in vastitatem, immensitatemq; sanctitate processerimus, ad intelligentiam omnipotentis utrunque processerimus, non quod est, sed quod non est cognoscimus. Et Gregor. Nazianzenus in Pascha. Deus uniuersum id quod est complectitur, nec principium habens, nec finem habiturus, quasi pelagus quoddam essentia immensum & interminatum, omnem tum temporis, tum natura cogitationem superans, mente sola adumbrabilis, & quidem perexiguè, ac perobscurè, non ex his, qua in ipso sunt, sed qua circa ipsum: priusquam teneatur effugiens. Et paulò post. Immensus ita est Deus, contemplatuque difficilis, idque solum in eo plane comprehendi potest, quod immensus sit. Quid autem est immensum, nisi quod mensurari non potest? Et S. Augustinus in Psalmos. Intendat charitas vestra, Deus ineffabilis est. Facilius dicimus, quid non sit, quam quid sit. Terram cogitas? non est hoc Deus. Mare cogitas? non est hoc Deus. Omnia qua sunt in terra, homines & animalia, non est hoc Deus. Quicquid lucet in cælo, stella, sol & luna, non est hoc Deus. Ipsum cælum non est hoc Deus. Angelos cogita, virtutes, potestates, archangelos, thronos, sedes, dominationes, non est hoc Deus. Et quid est hoc? Solum potui dicere, quid non sit. Quæris quid sit? Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et libro octauo de Trinitate. In spiritualibus omne mutabile quod occurrerit, non putetur DEVS. Non enim parua notitia pars est, cum de profundo isto in illam summitatem respiramus, si antequam scire possimus quid sit Deus, possumus iam scire, quid non sit. Non est enim cerè nec terra nec cælum, nec tale aliquid quale videmus in cælo, nec tale aliquid, quicquid non videmus & est fortassis in cælo. Et in verbis Domini in Ioannem. Dictum est apud B. Ioannem. Et Deus erat verbum. De Deo loquimur. Quid mirum si non comprehendis? Si comprehendis, non est Deus. Sit pia confessio ignorantia magis, quam temeraria professio scientia. Attingere aliquantum te mente Deum, magna beatitudo est, comprehendere autem omnino impossibile. Denique S. Chrysostom, exponens illa verba Psalmi. Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam, hunc dicit esse eorum sensum. Quamuis sciam te omnia præscire, & me exiis, qua non erant fecisse, perfectam tamen & manifestam tui non possum habere cognitionem, sed admirabilis facta est, hoc est, superauit captiū meum, validior facta est, quam ut mea possit ratione comprehendi, adeo est admirabilis & magna. Propterea enim subiunxit, non potero ad eam, neque hoc dicit. Ignoro Deum, sed perfectam & vniūque absolutam & manifestam eius non habeo notitiam. Quod quidem dicit etiam Paulus. Nam eum quidem esse scimus quid sit, quærens substantiam nescimus. Quod sit benignus, & clemens, & quod sit bonus, quod bonus, quantitatem verò in notitia non habet, si scire non potest, non perfecte obtinuit, quomodo nec...

G. orat. 2.

A. in psal. 35.

Isa. 64. 4.
Aug. c. 2.Id. serm. 38.
Ioan. 1. 1.

Chr. in psal. 138. 6.

ipsum noui eam esse admirabilem, quod meam superat rationem. Nam radi-
um quoque solarem non possumus aperte cognoscere, & tamen propter hoc ipsum
eum maximè admiramur. Ita etiam de Dei cognitione, neque eam omnino igno-
ramus, eum enim esse scimus, & quod est benignus, clemens, bonus, & miseri-
cors & quod est ubique. Quid sit autem substantia, vel quanta sint quae dicta
sunt, vel quomodo sit ubique, ignoramus.

G. ORAT. 2.

QVÆRES, cur Deus tam imperfectam sui notitiam nobis relique-
rit? Gregor. Nazianzenus tres causas reddit in oratione quadam de
Theologia. Prima, ne ob adipiscendi facilitatem facilis quoque, rei quæ sita ia-
dura sit. Fit enim fere, ut quod non sine labore, atque industria partum est,
arctius quoque teneatur: quod autem nullo negotio comparatum est, citissimè
vilescat, atque contemnatur, utpote quod recuperari possit. Atque ita in bene-
ficium cedit non obuia illa & exprompta beneficentia, duntaxat apud pruden-
tes homines atque cordatos. Altera, ne idem nobis, quod Lucifero illi prolapsò
accidat, qui toto illo fulgore perfusus aduersus Dominum omnipotentem cerui-
cem obdurauit, atque ob elationem corruit casu omnium miserrimo. Postrema,
ut pro industria sua, illustrisque vita præmio uberius aliquid habeant, qui
hic sese à vitiorum labe perpurgarint, ac rem adamatam & expetitam pa-
tientibus animis expectarint. Quartam causam addit oratione in Palcha,
cum enim dixisset Dei notitiam, tantum principem nostri partem eamque
purgatam collustrare, quantum oculorum aciem perstringit fulguris cele-
ritas haudquaquam permanentis, mox subiicit. meo quidem iudicio,
ut quatenus cognosci potest, nos ad se trahat (quod enim nullo modo per-
cipi potest, id nec sperat quisquam, nec adnititur) quatenus autem ca-
pi nequit, admirationem sui excitet, atque ex ipsa admiratione rebe-
mentius desideretur, desideratus purget, purgans autem Dei formes efficiat,
cumque id consecuti fuerimus iam velut cum familiaribus colloquatur. At-
que hanc causam, quod mirum est, mutuatus videtur Nazianz. à S.
Cypriano, qui in præfatione libri de cardinalibus operibus Christi ita
scribit. Cordi, inquit, nostro se offert Deus, & aliquid luminis sui infundit, in-
uitans & prouocans. Nisi enim aliquo modo sentiretur, nec appetendi nec in-
quirendi spes esset aliqua vel facultas. Sed quia ex parte sentitur, admiratio-
ni est odor ille & sapor nullam cum carnalibus dulcedinibus habens similitu-
dinem, & per omnia suauitate differens, eoque desideratur copiosius, quo cate-
ra delectamenta excedit. Desiderium autem inquirentes purificat, & purifica-
tio exclusis enormitatibus ad formam Dei prouehit ascendentes, atque ita in
opere suo imago & similitudo Dei multis laboriosisque progressibus &
incrementis propriam sibi demum indicat dignitatem. Non absimilem cau-
sam reddit S. Augustin. loco supra citato in Ioannem breuiter sic scri-
bens. Dicimus, quam incomprehensibile sit, quod lectum est. (In principio

A. serm. 38.

erat Verbum, &c.) & tamen lectum est, non ut comprehenderetur ab homine, sed ut doleret homo, quia non comprehendit, & inueniret, unde impeditur à comprehensione, & remoueret ea, & inhiaret perceptioni incommutabilis verbi, ipse ex deteriore in melius commutatus.

CAPVT IV.

De excellentia cognitionis Dei.

EXCELLENTIAM diuinæ cognitionis declarauit Christus Ioan 17.3.
Dominus, cum subleuatis in cœlum oculis de discipulis suis dixit.

Hæc est vita aterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. In quæ verba Cyrillus Alexandr. *Cognitio est vita,* Cyr. lib. 11. in Ioan. c. 17.

spiritalem nobis benedictionem adducens, per quam spiritus in cordibus nostris habitat, in adoptionem filiorum Dei, & veram pietatem per Euangelicam vitam, & incorruptibilitatem reformas. Quam igitur origo & quasi pronuba dictorum omnium cognitio Dei veri esse inueniatur rectè à Domino nostro Iesu Christo vita aterna est appellata, quasi mater & radix virtute, naturaque sua vitam aternam pariens. Sed considera diligenter, quomodo solius Dei vericognitio efficiatur. Non enim absq. cognitione filij, quare nec absque cognitione Spiritus sancti, hæc enim Dei unitas in Trinitate intelligitur. atq. creditur secundum Scripturas. Et Nazianzen. in oratione de statu Episcoporum. Regnum, inquit, cœlorum nihil aliud esse existimo, quam eius quod purissimum & perfectissimum est, adaptionem, perfectissima autem verum omnium est Dei cognitio. Clemens verò Alexandrinus mirificè prædicat cognitionem Dei. Nam libro sexto stromatum ait esse perfectissimum boam, & per se expetendum; in septimo verò esse rem maximam, quæ sola hominem pium & religiosum efficiat, atque ita conseruet in eo virtutem vt amitti nequeat: Eum qui Deum vere & magnifice cognorit, non posse seruire voluptatibus, aliisque animi perturbationibus, sancta semper facere & cogitare, precari cum angelis, & licet oret solus habere assistentem angelorum chorum. Augustinus in sermone 112.

bis de tempore. Cognitione Dei nihil melius est, quia nihil beatius est, & ipsa vera beatitudo est. Vnde & Saluator ad Patrem ait: Hæc est, autem vita aterna, ut cognoscant te unum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. 10. 17. 3.

Et libro Soliloquiorum secundo. Breuissimè ac perfectissimè sic oratur Deus. *Deus semper idem. Nouerim me, nouerim te.* Hieronymus libro 6. commentariorum in Ieremiam. *Notitia vnus Dei, inquit, omnium virtutum possessio est.* A. c. 1. H. inc. 31.

Et libro 7. in Ezechielem. *Memoria Dei excludit omnia flagitia.* Lactantius libro primo diuinarum institutionum. *Dei in* In c. 22.

in L. c. 8.

maiestatemq; tantam esse dicit in Timæo Plato, ut eam neq; mente concipere, neq; verbis enarrare quisquam possit ob nimiam & inastinabilem potestatem.

L. c. 4.

C A P V T V.

De necessitate & utilitate cognitionis Dei.

Heb. 11. 6.

Isa. 7. 9.
Heb. 11. 3.

Ib. 6.

B. serm. 37.

Gen. 15. 6.
Rom. 4. 3.
Psal. 52. 1.

Ecccl. 1. 16.
H. ep. 3.

S. Ant. ep. 6.
Cl. pœd. 1. 3. c. 1.

NECCESSITAS cognitionis Dei indeliquet, quod sicut *sine fide impossibile est*, teste Apostolo, placere Deo, ita & sine cognitione Dei. *Fides enim*, inquit S. Cyrillus loco proximè citato, *quid aliud est, quam vera de Deo cognitio? Per fidem enim cognitio fit. Testatur id Isaias, dicens, Si enim non credideritis, non intelligetis.* Vnde & Paulus. *Fide*, inquit, *intelligimus aptata esse secula verbo Dei, ut ex inuisibilibus visibilia fierent.* Et infra. *Credere oportet accedentem ad DEVM quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* At nos supra probauimus ad notitiam DEI imperfectam id maximè pertinere, ut cognoscatur, quod sit & existat Deus. Vnde B. Bernardus in Cantica, agens de cognitione sui & Dei. *Quid si*, inquit, *ignoras Deum, poterit ne spes esse salutis cum Dei ignorantia? Ne hoc quidem. Nec enim potes, aut amare quem nescias, aut habere quem non amaueris. Noueris proinde te, ut Deum timeas, noueris ipsum, ut aequè ipsum diligas. In altero initiaris ad sapientiam, in altero & consummaris: quia initium sapientia timor Domini est & plenitudo legis est charitas. Tam ergo utraque ignorantia cauenda est tili, quam sine timore & amore Dei salus esse non potest.* S. Ambrosius libro primo Officiorum tradit hominem non modo non saluum, sed neque sapientem vel prudentem esse posse sine notitia veri Dei. *Credidit*, inquit, *Abraham Deo & reputatum est illi ad iustitiam. Nemo enim prudens, qui Deum nescit. Denique insipiens dixit. Quia non est Deus. nam sapiens non diceret. Quomodo enim sapiens, qui non requirit auctorem suum? qui dicit lapidi, Pater meus es tu, qui dicit diabolo, ut Manichæus, auctor meus es tu. Quomodo sapiens, qui Deum suum non timet? Initium enim sapientia timor Domini.* Itamò S. Hieronymus epist. ad Heliodorum non dubitat affirmare hominem Dei ignarum nihil distare à bellua. *Absque notitia*, inquit, *sui creatoris omnis homo pecus est.*

QUOD ad utilitates huius diuinæ cognitionis attinet, ea primaria est, quod sicut ex cognitione sui, secundum S. Antonium Magnum & Clementem Alexandrinum proximus gradus fit ad cognitionem Dei, sic ex cognitione Dei vicissim ad cognitionem sui, quoque plus profeceris in illa, hoc in hac te maiores progressus facturum. Exemplum habes in puteis; quo enim altera sicularum altius attollitur, hoc altera pro-

pro-

profúdius deprimitur. & in ædificiis, quo muri turreſq; ſublimius e-
ductæ ſunt, hoc profundius neceſſe eſt iacta eſſe fundamēta. Nemo, in-
quit S. Baſilius, *ita demens, aut tanta mentis cacitate eſt, ut ad ſummam* B.hom. 15.
Dei comprehensionem ſeſe perueniſſe exiſtimet: ſed quanto magis ad ipſius no- de fide.
titiam accedere videbitur, tanto maiorem ſentiet infirmitatem. Talis erat A-
brahim, talis Moſes. Quando enim Deum videre, quantum fas erat homini
potuerunt, tunc maximè uterq; ſe humilem tenuemq; putauit. Abraham ſe Gen. 18. 27.
puluerem ac cinerem nominans. Moſes verò ſe lingua balbum, ac ſermone tar-
dum appellans. Videbat enim ſe rerum cognitaram magnitudini nequaquam
linguæ debilitate poſſe reſpondere. Duo alia illuſtria huius rei exempla Exo. 4. 10.
profecunt in ſuis ſuper Iſaiam commentariis Hieronymus & Chry-
ſoſtomus, nempe prophætæ Iſaiæ & Apoſtoli Pauli. Nam Iſaias cum
vidiſſet Dominum in excelſo ſolio ſedentem, continuo oculos in ſe Iſa. 6. 5.
reflectens confeſſus eſt ſe virum labiis pollutum; & Paulus poſt ra-
ptum in tertium cœlum vocauit ſe nunc abortiuum, nunc peccato- 1. Cor. 15. 9.
rum primum, nunc minimum Apoſtolorum, nunc nomine Apoſto-
lico indignum.

CAPVT. VI.

*De medijs perueniendi ad cognitio-
nem DEI.*

P R I M V M medium eſt conſideratio viſibilium creaturarum. Vnde Iſa. 40. 26.
Iſaias. *Leuate, inquit, in excelſum oculos veſtros, & videte quis creauit*
hæc? qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat, præ
multitudine fortitudinis & roboris, virtutiſque eius, neq; vnum reliquum fu-
it. Conſidera vel vnam aliquam magnam creaturam, vt cœlum. Cœli
enim enarrant, inquit rex Dauid, *gloriam Dei, & opera manuum eius au-* Pſal. 18. 1.
nunciat firmamentum. In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines Pſal. 18. 6.
orbis terræ verba eorum. Vel vnum ſolem. In ſole enim poſuit tabernaculum
ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo exultauit vt gigas ad
currentam viam.

Vnde Chryſoſt. in Gen. *Quid dicis homo? Cum videris cœlum, admi-*
raris eius formoſitatem, aſtrorum varietatem, claritatis eminentiam: ne ibi Ch. hom. 6.
ſubiſtiſas ſed ad opificē ipſum extende mentē. Obſtupeſcere te facit ſolis lux, & ad-
miraris eius multiplicē uſum & quia vides radios illuſtrātes tuos oculos, admi-
raris elemēti pulcritudinem ſed neq; hic ſubiſtiſas. Quia ſi factura tā admirabi-
lis eſt, & ſupra omnium opinionem & intellectum quantus eſt, qui ipſum ſolo

A. ep. 3.

verbo & præcepto produxit? Imò considera vel minimam aliquam, vilissimamq; creaturam, vt culicem, & habebis, vnde mireris eius opificè. Creatorem enim, inquit Hieronymus in epistola quadam, non in cælo tantum miramur, & terra, sole & oceano, elephantis, camelis, equis, bobus, pardis, ursis, leonibus, sed & in minutis quoq; animalibus formica, culicc, muscis, vermiculis, & istiusmodi genere, quorum magis scimus corpora, quam nomina eandemq; in cunctis veneramur soleritiam.

B. hom. 5. de fide,

ALTERVM medium est, Consideratio crebra inuisibilium creaturarum, atque a deo ipsius Dei. Tu, inquit S. Basilius, si aliquid de Deo dicere aut audire cupis, mitte corpus vna cum sensibus corporeis, relinque terrã, mare, & aerem sub tuisposito pedibus. Supra athera mentis oculos attolle. Deinde & supra cælum ascende, & animo ibi pulcherrima contemplator, cælestes exercitus, angelorum chorus, præsulatus archægelorum, gloriam dominationũ, sedes thronorum, virtutes, principatus potestates, singula percurrendo creatamentem amore diuino incensus altius illis attolle, ac omnium conditricem naturam diuinam intue stabilem, immobilem, nihil in se alienum retinentem, simplicem, impassibilem, indiuisibilem, incompositam, lucem habitantem inaccessam, potentiam ineffabilem, magnitudinem incircumscripam, gloriam supermicantem, bonitatem desiderabilem, pulchritudinem inenarrabilem, qua anima vehementer consternata contingi quidem sermone autem nequaquam explicari potest. Ibi enim pater filius & Spiritus sanctus. Pater omnium principium, omnium causa existentium, animantium radix, &c.

1. Ioan. 3. 6.
1. Ioan. 2. 4.

III. Medium est, Studium purgandi animum à peccatis, prauisq; cupiditatibus ad opes, honores, voluptates, & similia. Omnis enim qui peccat, ait S. Ioannes, non vidit Deum nec cognouit eum. Et qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est & in hoc veritas non est. Clemens Alexandrinus. Mens, inquit, qua est munda, & ab omni vitio libera, est quodammodo apta ad potestatem Dei suscipiendam, cum diuina in eo assurgat imago. Vt ij autem accipiant Dei cognitionem, qui adhuc ducuntur à vitijs, minimè potest fieri. Ergo nec vt finem assequantur, qui nullam habent Dei cognitionem. Omnino fieri non potest, vt quis simul sit & cognitione praditus, & blandiri corpori non erubescat. Basilius in verba Psalmographi. Vacate & videte quia ego sum Deus. Quatenus enim, ait, ijs rebus vacamus, qua aliena sunt à Deo, Dei notitiam recipere nequaquam valemus. Nonne vides, quod in spinas delapsum verbum à spinis suffocatur? Spina namque carnis voluptates, & diuitia, & cura sunt huius seculi. Extra hæc omnia constitutum esse opus sit eum qui cognitionem Dei desiderat, debetq; ab omnibus perturbationibus, atq; affectibus vitiosis vacare, sic demum Dei scientiam apprehendere. Quomodo animam tot a deo, qua ipsam præoccuparint distractionibus cogitationum oppressam Dei cognitio, cogitatioq; penetrabit? Et Augustinus de doctrina

Clem. 3. Strom.

B. in psal 45.

Mat. 13. 22.

A lib. 1. c. 10.

Christia-

Christiana. Cum illa veritate perfruendum sit, quae incommutabiliter uiuit, & in ea Trinitas Deus auctor & conditor vniuersitatis rebus quas condidit consulat, purgandus est animus, ut perspicere lucem illam valeat, & inherere perfecte. Quam purgationem quasi ambulationem quandam, & quasi navigationem ad patriam esse arbitremur: non enim ad eum qui ubique praesens est, locis mouemur, sed bono studio, bonisque moribus.

IV. Medium est ORATIO, vel auxilii imploratio. *Neg, enim, inquit Greg. Theologus oratione in Pascha, aliter terreni corporis, mentisque vinculis astricta crassities Deum concipere potest, nisi diuinitus adiuetur.* Naz. Orat. 1.
Hoc medium Augustinus, atque etiam orandi formulam pro cognitione Dei obtinenda praescripsit libro primo Soliloquiorum. Aug. c. 3.

Oratio S. Augustini.

Pro cognitione Dei impetranda.

DEVS vniuersitatis conditor, à quo manant vsque ad nos omnia bona, à quo coercentur vsq; à nobis omnia mala. Deus supra quē nihil, extra quem nihil, sine quo nihil est. Deus sub quo totum est, in quo totum est, cum quo totum est. Qui fecisti hominem ad imaginem & similitudinem tuam, quod qui seipsum nouit, agnoscit. Exaudi, exaudi, exaudi me Deus meus, Domine meus, rex meus, pater meus, causa mea, spes mea, res mea, honor meus, domus mea, patria mea, salus mea, lux mea, vita mea. Exaudi, exaudi, exaudi me more illo tuo paucis notissimo. Iam te solum amore solum sequor, te solum quaero, tibi soli seruire paratus sum, quia tu solus iuste dominaris, tui iuris esse cupio. Iube quæso atq; impera, quicquid vis, sed sana & aperi aures meas, quibus voces tuas audiam; sana & aperi oculos meos, quibus nutus tuos videam. Expelle à me insaniam, ut recognoscam te. Dic mihi, qua attendam, ut aspiciam te & omnia me spero, quæ iusseris esse facturum. Recipe oro fugitium Domine, clementissime Pater. Iam iam satis poenas dederim, satis inimicis tuis, quos sub pedibus habes, serui erim, satis fuerim fallaciarum ludibrium. Accipe me ab istis fugientem famulum tuum, quia & isti me, quando à te fugiebam, acceperunt alienum. Ad te mihi redeundum esse sentio. Pareat mihi pulsanti ianua tua. Quomodo ad te perueniatur doce me. Nihil aliud habeo, quam voluntatem. Nihil aliud scio, nisi fluxa & caduca spernenda esse, certa & æterna requirenda. Hoc facio Pater, quia hoc solum noui, sed vnde ad te perueniatur ignoro. Tu mihi fugere, tu ostende, tu viaticum præbe. Si fide te inueniant, qui ad te re-

fugiunt, fidem da. Si virtute virtutem, si scientia, scientiam. Auge in me fidem, auge in me spem, auge charitatem. O admiranda & singularis bonitas tua. Ad te ambio, & quibus rebus ad te ambiatur, à te rursum peto: Tu enim si deseris, peritur hic. Sed non deseris, quia tu es summum bonum, quod nemo rectè quæsiuit, & minimè inuenit. Omnis autem rectè quæsiuit, quem tu rectè quærere fecisti. Tandem oro excellent. clementiam tuam, vt me penitus ad te conuertas, nihilq; mihi repugnare facias tendenti ad te, iubeasque me, dum hoc ipsum corpus ago atque porto, purum, magnanimum, iustum, prudentemque esse, perfectumque amatorem, perceptoremque sapientiæ tuæ, & dignum habitatione atque habitatorem beatissimi regni tui. AMEN.

A. 17. de Trin.
c. 2.
Psal. 104. 3.

V. MEDIVM, est industria nostra in Deo quærendo, auxilio diuino coniuncta. *Deus quippe ipse, inquit alibi Augustinus, quem quærimus, adiuuabit, vt spero, ne sit infructuosus labor noster, vt intelligamus, quemadmodum dictū sit in psalmo sacro. Latetur cor quærentium Dominum. Quærite Dominum, & confirmamini, quærite faciem eius semper. Videtur enim, quod semper quæritur, nunquā inueniri: & quomodo iā letabitur, & non potius contristabitur cor quærentium, si nō potuerint inuenire quod quæritur? Non enim ait. Latetur cor inuenientium, sed quærentium Dominū, & tamen Dominum Deum inueniri posse, dum quæritur, testatur Isaias propheta, dum dicit. Quærite Dominum, & mox vt inueneritis, inuocate eum. Et cum appropinquauerit vobis derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas. Si ergo quæritur inueniri potest, cur dictum est. Quærite faciem eius semper? An & inuentus forte quærendus est? Sic enim sunt incomprehensibilia requirenda, ne se existimet nihil inuenisse, qui quam sit incomprehensibile quod quærebat, potuerit inuenire. Cur ergo sic quærit, si incomprehensibile comprehendit esse quod quærit, nisi quia cessandum non est, quamdiu in ipsa rerum comprehensibile inquisitione proficitur, & melior meliorque fit quærens tam magnum bonum, quod & inueniendum quæritur, & quærendum inuenitur? Secundum hoc accipi potest, quod dictum est in libro Ecclesiastico dicere sapiētiam. Qui me manducant, adhuc esuriunt, & qui bibunt me adhuc sitiunt. manducant enim & bibunt, quia inueniunt, & quia esuriunt ac sitiunt, adhuc quarunt. Fides quærit, intellectus inuenit, propter quod ait propheta. Nisi credideritis, non intelligetis. Eodem pertinet quod S. Ambrosius præscribit exemplo Abrahæ & Moysis in omnibus sequendum esse Deum, eiusque iussis & consiliis parendum, si in Dei notitia & familiaritate magnos progressus facere velimus. In hoc scimus, inquit S. Ioannes, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus. Ambrosii verba lib. 2. de Abraham patriarcha. Exiit Abraham, quemadmodum locutus est ei Dominus.*

Isa. 55. 6.

Ecclesi. 24. 23.

Isa. 7. 3.

1 Ioan. 2. 3.
A. c. 2.

Hinc

Hinc ferunt gentiles septem sapientum sententiam, sequere Deum, quasi inuentum suum: cum longè anterior non dico Abraham, sed Moyses fuerit, per quem lex data est dicens. Post Dominum tuum ambulabis. Exiuit ergo Abraham, in quo non tam profectio eius, quàm anima eius deuotio, & mètis libertas: exiuit de corporis vinculis, de illecebris delectationis. Denique sic habes. Exiuit Abraham, quemadmodum locutus est illi Deus. *Supra habes. exi, dixisse Deum, in quo apertum imperium iubentis expressum, hic habes quemadmodum locutus est illi Deus. Quasi quidam confabulationis affectus comprehenditur: omnia enim fecit, quae statuta sunt. Ante factum igitur Deus dicit, quasi obnoxio, post factum loquitur quasi amico. Amicus est enim Deo, qui facit quae imperata sunt. Vnde & in Euangelio suo dicit Dominus Iesus. Vos amici mei estis, si feceritis, quae ego praecipio vobis.*

Gen. 12. 41.

Ioan. 15. 14.

VIDE V. Cogitatio diuina praesentiae. Cognitio sui. Contemplatio. Familiaritas cum Deo. Fides in Deum. Religio. Sapientia. Veritas.

CONFESSIO PECCATORVM.

CAPVT I.

De nomine & definitione Confessionis.

CONFESSIO NIS nomen, teste B. Hieronymo & Augustino, in diuinis literis, maximè autem in psalmis geminam habet significationem. *Confessio, inquit Augustinus, vel laudis Dei est, vel peccatorum nostrorum. Et illa quidem confessio qua peccata nostra Deo confitemur, omnibus nota est, ita ut hanc solam dici confessionem in Scripturis sanctis minus erudua existimet multitudo. Nam ubi hoc verbum lectoris ore sonuerit continuo strepitus pius pectora tundentium consequitur. Sed debet aduertere, quomodo dictum sit in alio psalmo. Quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum DEI in voce exultationis & confessionis soni festiuitatem celebrantis. Hinc enim certe manifestum est, vocem confessionis & sonum non ad maerorem paenitentiae, sed ad latitiam festiuitatis celeberrima pertinere. Deinde sic loquitur CHRISTVS. Confiteor tibi pater Domine caeli & terrae, qui abscondisti haec à sapientibus & prudentibus, & reuulasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic placi-*

Hic. in c. 11. Marth.

A. in psal. 117.

Psal. 41. 5.

Marth. 11. 25.

placitum fuit coram te. Quis enim non eum intelligat in laude patris hæc dicere? Quis non videat istam confessionem non ad dolorem cordis, sed ad gaudium pertinere? cum etiam præcesserit Euangelista dicens. In ipsa hora exultauit in Spiritu sancto & dixit. Confiteor tibi pater. Conuenienter autem eidem nomenclaturæ, & hæc significatio subiecta est auctore eodem Augustino. Nunquid enim, ait in verba psalmi 94. Præueniamus faciem eius in confessione, & hoc non pertinet ad laudem Dei, quando confiteris peccata tua? imò verò maximè pertinet ad laudem DEI. Quare, maxime pertinet ad laudem DEI, quando confiteris peccata tua? quia tanto amplius laudatur medicus, quanto plus desperabatur egrotus. Confitere itaque peccata tua, quo magis desperabas de te propter iniquitates tuas. Tanto enim maior laus est ignoscentis, quanto maior exaggeratio est peccata confitentis. Et alibi. Cum sua quisque confitetur peccata, cum Dei laude confiteri debet, nec aliter pia est confessio peccatorum, nisi non desperans, & poscens misericordiam Dei.

Luc. 10. 21.

Id. in ps. 105.

Iren. l. 1. c. 9.
Cyp. de lapsis.
T. 1. de pœnit.

Græci Patres confessionem peccatorum appellant ἐξομολογίαν, quam vocem è Latinis vsurpant quoque nonnulli, vt Irenæus, Ter. ul. Cyprianus & Pacianus, quanquam Tertullianus eam quoque ad cæteras pœnitentiæ partes extendat. Hæc eius sunt verba. *Is actus (secundæ pœnitentiæ) qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem vt ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humiliificandi hominis disciplina est conuersationem iniungens misericordie illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deicere, &c.* Hæc de nomine.

QVOD ad definitionem attinet, ea nobis peccatorum Confessio definienda est, quæ tum Deo & Sanctis, tum hominibus sacerdotibus fit ab Ecclesia ad hanc functionem admissis, diciturque Sacramentalis, quia pars est Sacramenti Pœnitentiæ. S. Chrysostomus in Genesin ita definit. *Confessio peccatorum, abolitio est delictorum.* S. AVGVSTINVS aliter. *Confessio est, per quam morbus latens spe venie aperitur.* S. GREGORIUS in octauo moralium. *Confessio est, qua pronuncians occultum vulnus detegitur.* Clarius Catechismus ex decreto Conc. Triden. editus. *Confessio est peccatorum accusatio, quæ ad sacramenti genus pertinet, eo suscepta vt veniam virtute clauium impetremus.* Recte autem, inquit, accusatio dicitur, quod peccata non ita commemoranda sunt, quasi scelera nostra ostentemus, vt ii faciunt, qui lætantur cum malefecerint, aut omnino enarranda, vt si rem aliquam gestam otiosis audi-

Chr. hom. 20.

Gr. c. 15.

auditoribus delectandi causa exponamus, verum accusatorio animo ita enumeranda sunt, vt ea etiam in nobis vindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa confitemur, quoniam hoc iudicium longe diffimile est à forensi. *In humanis enim iudicijs*, inquit loco citato Chrysofostomus, *si quis hoc faceret, & ante accusationem facinora confiteretur, quamuis apud humanum iudicem is sententiam capitalem omnino in suum caput accerseret, at misericordis & animarum nostrarum medici tanta est, tamq̃ ineffabilis bonitas & clementia, vt omnem etiam rationem transcendat, nam si aduersarium nostrum diabolum prauenterimus, nostri ipsorum facti accusatores in tantam misericordiam prouocabimus Dominum, vt non solum nobis donet liberari à peccatis, sed & in iustorum catalogo numerari.*

Chryf. hom. 29.

CAPVT II.

Quid diuinæ litteræ tradant generatim de confessione peccatorum.

SPIRITVS sanctus in diuinis litteris primo ad confessionem peccatorum, velut ad rem salutarem hortatur, à quo impulsus Dauid in psalmis dicebat. *Præoccupemus faciem eius in confessione.* Et Salomon alios hortabatur. *Reuela Domino opera tua. & dirigentur cogitationes tue.* Et Ecclesiasticus. *Non confundaris confiteri peccata tua, & ne subicias te omni homini pro peccato. Et de negligentia tua purga te cum paucis.* Tradit exempla eorum qui confessi sunt illa, vt Achan post cõmissum furtum. In libro enim Iosue hæc sunt verba: *Et ait Iosue ad Achan. Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas. Responditq̃, Achan Iosue et dixit ei. Verè ego peccaui Domino Deo Israel, & sic & sic feci.* Alterum est Dauidis, qui, vt est in historia regum, confessus peccatum suum, quod in mentem illi reuocarat propheta Nathan, condonationem illius mox obtinuit. Idem in psalmis loquitur. *Delictum meum cognitum tibi feci, & iustitiam meam non abscondi. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Et rursus. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Tertium sit prophetæ Danielis, qui suo, aliorumque nomine ita loquitur. *Peccauiimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus, & recessimus, & declinauimus à mādatus tuis ac iudicijs. Non obediuimus seruis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris.* Spiritus sanctus tradit vtilem & salutarem esse actionem lapsus suos patefaciendi. Nam Salomon docet iustum proprium esse accusare seipsum, dum ait. *Iustus prior est accusator sui.* Qui verò non se accusant, esse infelices.

Psal. 94. 25.

Prou. 16. 3.

Eccli. 4. 31.

Id. 7. 34.

Ios. 7. 19.

2. Reg. 12. 15.

Psal. 31. 5.

Psal. 50. 5.

Dan. 9. 5.

Prou. 18. 7.

- lices. *Qui, inquit, abscondit scelera sua, non dirigitur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Et Syracides. *Ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil perit confessio. Confiteberis uiuens, uiuus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius.*
- Naz. ad Vital. S. Patres consentiunt scripturis. Greg. Nazianzenus. *Hac, inquit, Christime lex est, qui cōtemptis superbis hominibus, benignè clementerq; cum humilibus omnibus agere solet. Peccati quippe vel sola confessio hominibus saepe salutis fuit; acerbissimisq; lachrimis graues noxas abluit, animamq; uitio tetrā obsecnamq; purgauit. Septuagies septies Deum peccatoribus noxā remittere oracula ipsius testantur, ac Spiritus sanctus docuit.* Et iterum. *Ne expectemus, dum alij nos coarguant, ipsimet in nos inquiramus. Magni uitij medicina est confessio, & peccati fuga.* Ambrosius epistola ad Horontianum. *Quod Micheas ait. Transferens iniquitates Deus, ad misericordiam pertinet, eo quod confitentibus nobis lapsus nostros, & obumbrantibus eos bona operationis fructu referantur in auctorem culpa & peccati incentorem.* Et libro 2. de Pœnitentia. *Si vis iustificari fatere delictum tuum. Soluit enim criminam nexus verecunda confessio peccatorum.* Et in psalmum 118. *Qui sua delicta non tacuit, videtur in se doluisse quod fecit, in diabolo predidisse quod suauis: idcoq; ait scriptura. Iustus in exordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat, et si peccator est iustus esse incipit, quia nec sibi parcit. & Deo iniustus confitetur, quem putat latere nihil posse.* Cyrillus in Leuiticum. *Si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cunctane esse publicari, cuncta proferri. Proferri autem à nobis, aut ab illo, qui & accusator peccati est & incentor: Ipse enim nunc ut peccemus insigat, ipse etiam cum peccauerimus accusat. Si ergo proueniamus cum in hac uita, & ipse nostri accusatore simus, nequitiam Diaboli inimici nostri proueniamus, & accusatores efficiamur: Sic etiam & alibi Propheta dicit. Dic tu iniquitates tuas prior, ut iustificeris: nonne euidenter mysterium, de quo tractamus, ostendit, cum dicit, Dic tu prior? ut ostendat tibi, quia prouenire illum debeas, qui apparatus est ad accusandum, &c. Sed & Dauid eodem spiritu loquitur in psalmo, & dicit. Iniquitate meam notam feci, & peccatum meum non cooperui. dixi. Pronunciabo aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti iniquitatem cordis mei. Vides ergo quia pronunciarè peccatum remissio, est peccati decretum. Pacianus in pa:ænesi ad pœnitentiam. *Gebennam recordemini, quam uobis exomologesis extinguit.* Chrysostomus, in Iudæos. *Vna solaq; purgatio peccatoribus reliqua: si post peccata uidelicet ut sua cōmissa confiteantur. Tu uero in hi considera & iusti (Danielis) uirtutem, & iudæorum improbitatem. Nam ille quidem nullius sibi mali conscius seipsum multa cum austeritate damnat dicens. Peccauimus, iniquè fecimus, iniustitiā perpetrauimus. Hi uero malis innumeris pleni contra fecerunt, dicentes: Seruauimus præcepta tua. Et in psalmos.**

Rape tu, quisquis es peccator, remedia, qui peccando diuina contempnisti precepta. Confessio afferat salutem, cui contemptus attulerat mortem. Vne remedii, qui moriturus fueras aliquando peccatis. Hortamenta diuina prouide ac libenter admitte: peccatorum indulgentiam confessione instanti mereare.

Quid horres fateri, quod libenter ac prope re commisisisti? S. Hieronymus Hier. epist. 4. epistola ad Rusticum, agens de remissione peccati à Dauide vno verbo, peccaui, impetrata. Tantum, inquit, profecit, ut dudum peccator & pœnitens transferret in magistrum, & dicat: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Confessio enim & pulchritudo coram eo, ut qui sua confessus fuerit peccata, & dixerit. Putruerunt & corrupta sunt cicarises mea seduitatem vulnerum in sanitatis decorem commutet. Qui enim abscondit iniquitatem suam, non prosperabitur.

Gregorius Magnus libro 22 Moralium exponens verba illa Iob. Si abscondi quali homo peccatum meum. *Hec sunt, ait, vera humilitatis testimonia, & iniquitatem suam quemque cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire. At contra usitatum humani generis vitium est, & latendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & conuictum defendendo multiplicare. Et infra. Beatus itaq; Iob quanta fuerit humilitatis ostendit, qui se & inter aduersarios nouerat viuere, & tamen non verebatur culpas voce confessionis aperire. Vnde certissime apparet quanta munditia in omnipotentis Dei oculis fuerit, qui & vitauit mala ne committeret, & tamen quæ eum committere contigit, hominibus non abscondit: quatenus ei & iustitie sui gloria declinasse peccatum, & iustitia custodia, quod non potuit declinare, prodidisse. Videatur vir iste cuiuslibet magnus in virtutibus suis, mihi certè sublimis apparet etiam in peccatis suis. Mirentur in eo, qui volunt castitatis continentiam, mirentur integritatem iustitia, mirentur viscera pietatis: ego in eo non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quam tot sublimia gesta virtutum.*

CAPVT III.

Quid tradant eadem sacra littera de Confessione peccatorum sacramentali, qua fit Sacerdotibus.

Primum tradunt sacre littere in N. Testamento, Apostolis eorumq; successoribus Episcopis & Sacerdotibus à Christo Domino primū promissam, deinde etiam datam potestatem & auctoritatē remittendi atq; retinendi peccata; quomodo autē vel remittentur, vel retinebuntur, nisi per confessionem patefacta? Ac, pmissa quidem est primo Apostolorū Principi Petro his verbis. *Tibi dabo clauas regni cœlorū, Et quodcūq; ligaueris* Matth. 16. 3.

- Marth. 18. 18. *ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* Deinde omnibus Apostolis. *Amen*, inquit, *dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.* Postea vero, & data illis verbis post inflationem. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittantur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Ita intellexerunt hæc verba S. Patres. S. Hilarius in Matthæum ita loquitur. *Ad terrorem metus maximi, quo in præsens omnes continerentur immobile seueritatis Apostolicæ iudicium præmisit, ut quos in terris ligauerint, id est peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos soluerint, confessione videlicet venia receperint in salutem, hi Apostolica conditione sententiæ in cælis quog; aut soluti sint, aut ligati.* S. Chrysof. de sacerdotio. *Etenim qui terram incolunt, atq; in ea versantur iis commissum est, ut ea quæ in cælis sunt dispensent iis datum est, ut potestatem habeant, quam Deus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est. Quæcunque alligaueritis in terra. Et rursus. Pater omnifariam filio potestatem dedit, cæterum video ipsam eandem omnifariam potestatem à filio illis traditam.* S. Ambrosius quoque libro primo de pœnitentia probat ex citatis testimoniis contra Nouatianos à Christo solis sacerdotibus eandem potestatem remittendi peccata datam, quam ipse habet. Hieronymus ad Heliodorum. *Abste*, inquit, *ut de his quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt per quos & nos Christiani sumus, qui clauis regni cælorum habentes, quodammodo ante diem iudicii iudicant.* S. August. de vera & falsa pœnitentia. *Qui confiteri vult peccata, ut inueniat gratiam, quarat sacerdotem scientem ligare & soluere, nec cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet.*

Exiisdem Scripturæ testimoniis sic expositis euincitur necessariò non solum Deo, sed etiam Sacerdoti per confessionem patefacienda peccata le:halia post baptismum commissã, si velimus ea in cælis nobis remitti. ac primo quidem id efficitur ex metaphora clauium. Si enim sacerdotibus solis commissæ sunt clauis, quibus in peccatum lapsis regnum cœlorum aperiatur vel recludatur, nemini sane citra absolutionis beneficium ab iis præstitum aditus patere ad illud poterit. at quomodo præstabitur nisi prius per confessionem iis peccata eorumque grauitas patefiat? Vnde S. Augustinus in homiliis 50. *Nemo, ait, sibi dicat, occultè ago, apud Deum ago. ergo. sine causa dictum est. Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? ergo sine causa sunt clauis data Ecclesie Dei, frustramus Euangelium, frustramus verba Christi.* Vnde & epistola ad Honoratum, putat aliquos fideles in crimen lapsos eo nomine tantum perire in æternum, quod ante moriantur, quàm à Sacerdote absolui

solui potuerint. Deinde id euinci potest ex metaphora ligandi, & sol-
uendi, remittendi & retinendi. Si enim Deus ipse potestatem illam
summam quorumcunque hominum lapsorum noxas vel expiandi vel
non expiandi si ratio postulet, ita contulit, vt quicquid illi fecerint id
ratum sit quoque in caelis, nempe apud Deum, nulla certa causa est cur
noxarum suarum veniam ita homo exposculet à Deo, vt negligat sa-
cerdotem loco Dei in hac functione constitutum. *Qui enim vos sper-*
nit, inquit Christus apud Lucam, me spernit. Quare & S. Patres liquido
hanc necessitatem confessi sunt, vt S. Ambrosius libro priore de Pœ-
nitentia. *Sed aiunt, nempe Nouatianus, inquit, se Domino deferre reueren-*
tiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent. Imò nulli
maiores iniuriam faciunt, quàm qui eius volūt mandata rescindere, commis-
sum munus refundere. *Nam cum ipse in Euangelio suo dixerit Dominus te-*
sus. Accipite Spiritum sanctum; Quorum remisistis peccata, remittuntur
eis, & quorum detinueritis, detenta erunt. Quis est ergo qui magis honorat,
vtrum quī mandatis obtemperat, an qui resistit? S. Basilius in regulis bre-
uioribus. *Necessariò iis peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio*
mysteriorum Dei. Hieronymus in Ecclesiasten. *Si quem serpens diabo-*
lus occultè momorderit, si tacuerit qui percussus est, nec vulnus suum fratri &
magistro voluerit confiteri, magister qui habet linguam ad curandum, facile ei
prodesse non poterit. Si enim erubescat a grotus vulnus medico confiteri, quod
ignoret, medicina non curat.

Luc. 10. 16.

A. c. 2.

Ioan. 20. 22.

B. reg. 228.

H. in c. 10.

SECUNDÒ eadem Sacrae litteræ disertè mentionem faciunt Con-
fessionis homini faciendæ & factæ. Nam S. Iacob. in epist. sua his verbis
ad eam nos cohortatur. *Consitemini alterutrum peccata vestra.* Voce e-
nim ALTERUTRUM, vel inuicem, id intelligendum est quod exigit
consequentia verborum, hoc est, vt homo homini confiteatur, & illi
homini à quo absolui possit, nempe Sacerdoti. Simili phrasi vsus est
S. Petrus in priore epistola dicens. *Hospitales inuicem siue murmuratio-*
ne vnusquisq; sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes sicut
qui loquitur, quasi sermones Dei, &c. quibus non significat omnes pro-
miscue debere hospitio recipi, doceri, vel curari, sed pauperes à diui-
tibus hospitio recipiendos, rudes à doctis docendos, & aegros curan-
dos à Medicis. Atque ita intellexerunt illa verba veteres Patres vt O-
rigenes in Leuiticum. Chrysostomus de Sacerdotio. Augustinus in
homiliis 50. Bernardus in libris Meditat. Beda in c. S. Iacobi, & alii.
Deinde S. Ioannes in epistola prima non obscure videtur loqui de
confessione Deo & homini facta, cum ait. *Si confiteamur peccata nostra*
fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra & emundet nos ab omni i-
niquitate. Vnde enim Deus hoc loco fidelis dicitur & iustus, dum no-

Iac. 5. 16.

1. Pet. 4. 9.

Or. hom. 2.

Ch. lib. 3.

A. h. 12.

B. c. 9.

1. Ioan. 1. 9.

Act. 20. 22.

Act. 19. 18.

stra peccata remittit, nisi quia promissioni à se factæ satisfacit? ac promissio clarissima exstat facta sacerdotibus apud eundem Ioannem, quibus dictum. *Quorum remiseritis peccata, remittantur eis*: non autem exstat similis de confitentibus ea soli Deo. Exemplum denique confessionis eiusmodi à fidelibus aliquando factæ exstat in historia Apostolica Lucæ. *Multi, inquit, credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos: multi autem ex eis, qui erant curiosi sectati contulerunt libros & combusserunt coram omnibus.* Per actus autem intelligi peccata vel offensas liquet ex Syriaca editione: Paulo verò fuisse confessos patet ex contextu, qui & satisfactionem illam, post impetitam absolutionem iniunxerit, superstitiosos libros exurendi, quod nunc quoque more receptum de Magicis & hereticis libris apud Catholicos videmus.

Leu. 14. 2.

Matt. 8. 4.

H. c. 16.

TERTIO denique sacralitteræ in vtroque testamento figuris quibusdam præsignificarunt hanc confessionem peccatorum sacerdotibus faciendam. Primi figura est de leprosis qui in Leuitico cogebantur se siliere sacerdotibus, qua de causa & Christus apud Matthæum leproso à se curato mandauit vt ostenderet se sacerdoti. Vnde S. Hieronymus in commentario Matthei collegit sacerdotum esse cognoscere peccatorum varietates. Chrysostomus verò libro 3. de sacerdotio nouæ legis sacerdotes esse excellentiores, illis veteris legis, eo quod lepram peccati non tantum ostendant, sed verè etiam curent. *Nostris, inquit, sacerdotibus non corporis lepram, verum anima sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* II. Figura est de aliis lapsis, quos Deus præcepit in v. lege & confiteri peccata in specie, & satisfactionis loco adiungere oblationem sacrificii. Nam in Numeris sic legimus. *Vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, que solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum.* Et PETRVS Galatinus multis testimoniis Rabinorum probat oportuisse in confessione detegere peccata in specie, & cum suis circumstantiis apud Iudæos. III. Figura est, eorum qui S. Ioannem Baptistam adierunt, vt habet Matthæus & Marcus, *confitentes peccata sua.* Conueniebat enim vt sicut baptismus Ioannis erat figura baptismi Christi, ita confessio quæ Ioanni fiebat figura esset Confessionis ministris Christi futura.

Num. 5. 6.

Gal. lib. 10. c. 3.

Matt. 3. 6.

Marc. 1. 3.

Anast. q. 6.

Ex hac figura Anastasius Nicænus in quæstionibus suis in Scripturam probat non omnibus, sed certis quibusdam ad hoc delectis, vt sacerdotibus, confitenda esse peccata. *Quomodo, inquit, morbi corporis non aperiuntur omnibus hominibus, neque quibuslibet sed ijs qui eorum curandorum sunt periti, ita etiam peccatorum confessio debet fieri apud eos qui possunt*

possunt curare, sicut scriptum est. Vos qui potestis, portate, hoc est, tollite per curationem. Neesse est ergo confiteri peccata ijs, quibus credita fuit dispositio. Scriptum est enim in Euangelio quidem, quod qui baptizabantur baptismo Ioannis, confitebantur peccata sua. In Actibus autem Apostolorum, quod qui ab eis baptizabantur, confitebantur actus suos. Act. 19. 18.

IV. Figura est Lazari apud S. Ioannem à mortuis excitati. De qua S. Irenæus ita scribit. Hoc symbolum eius hominis, qui inligatus fuerat in peccatis, & propter hoc ait Dominus Soluite illum & dimitte eum abire. AMBROSIVS libro 2. de Pœnitentia. IESVS compatitur dilectæ suæ, & dicit defuncto Lazaro. Veni foras, hoc est, quid iaces in tenebris conscientie, & delictorum tuorum sordibus, quodam reorum carcere? Exi foras, delictum proprium prode ut iustificeris. Ore confessio fit ad Salutem. Si confessus fuerit à Christo vocatus, claustra rumpentur, & omnia soluentur vincula. A. c. 7. Ioan. 11. 14. Iren. l. 5. c. 13.

Augustinus de verbis Domini. Ipsum Lazarum attende. cum vinculis prodit iam vivebat confitendo, sed nondum liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergo facit Ecclesia, cui dictum est. Qua solueritis soluta erunt: nisi quod ait Dominus continuo ad discipulos. Soluite illum & sinite abire? Hac ergo figura declaratur peccato lethali mortuum, vt reuiuifcat, debere confiteri sacerdoti potestatem soluendi habenti. A. serm. 8. Greg. hom. 25. in Euang. Ioan. 11. 45.

CAPVT IV.

De conditionibus in Confessione peragen-
da necessariis.

PRIMA conditio est, vt sit Humilis, hoc est, in animo se verè peccatorem agnoscat & fateatur. Vnde sapiens. Iustus prior est accusator sui. Et S. Gregorius 22. moralium libro. Hac sunt vera humilitatis testimonia, & iniquitatem suam quemque cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire. Et paulò post subiicit iudicium, ex quo diiudicare quis possit suam confessionem esse verè humilem. Qua, inquit, in re iudicia vera confessionis sunt, sicum quisque se peccatorem dicit, id de se dicenti etiam alteri non contradicit. Nam quis scriptum est. Iustus in principio accusator est sui: non enim peccatorem se iustus videri appetit cum peccatorem se quisque non arguendo confiteatur, sed confessionis veritatem probat, cum alter malum, quod se fecerit

Prou. 13. 17.
Gr. c. 13. & 11.

B. serm. 16.

inrepat. S. Bernardus quoque scribens in Cantica, similem censuram huic conditioni apposuit contra eos, qui humiliter confitentur, ut humiles habeantur. *Verus*, inquit, *humilis vilis vult reputari, non humilis predicari. Gaudet contemptu sui, hoc solo sanè superbus quod laudes contemnat. Quid peruersius, quid uè indignius, quam ut humilitatis custos confessio superbiam militet, & inde velis videri melior, unde videris deterior? Mirabile iactantiae genus, ut non possis putari sanctus, si non appareas sceleratus. At talis confessio speciem habens humilitatis, non virtutem, non solum*

1. Reg. 15. 24.

veniam non mereatur, sed & prouocat iram. Nunquid profuit Saul quod se ad increpationem Samuelis peccasse confessus est? Culpabilis proculdubio fuit illa confessio, quæ culpam non diluit. Quomodo enim humilem contemneret confessionem humilitatis magister, & cui humilibus dare gratiam certè ingenitum est. Omnino non poterat non placari, si que in ore sonuit, in corde radiaffet humiliter.

T. lib. de pœnit.

HUMILITATI verò animi iungi quoque debet corporis humilitas, ut nempe confitens se ad pedes sacerdotis humiliter abiiciat, aperto capite & poplitibus flexis. Vnde Tertullianus. *Exhomologestis prosternendi & humiliandi hominis disciplina est, presbyteris aduoluit, & aris Dei adgeniculari, ut temporali afflictione eterna supplicia expungat. Cum igitur prouoluit hominem magis releuat, cum accusat excusat, cum cõdemnat, absoluit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus crede, parceret.*

Ioan. 13. 5.

Luc. 15. 21.

Cyprianus de Ablutione pedum, scribit typum huius submissionis externæ in confessione vsurpandæ fuisse lapsum Christi ad pedes Apostolorum abluendos, & Mariæ Magdalenæ ad pedes Christi, Gregor. verò Nazianzenus ad Vitalianum, filii prodigi ad pedes sui parentis.

In Aug. ep. 58.

Luc. 18. 13.

Iac. 4. 6.

De publicano qui ex humilitate non audebat oculos in cœlum tollere, ita S. Paulinus ad Augustinum. *Denique & in ipsa Euangelij parabola, qua Pharisæi & Publicani persona confertur, euidenter ostendit ipse Dominus quid in homine suscipiat, quid repellat, sicut scriptum est. Quia Deus superbis resistit humilibus autem dat gratiam.*

B. ser. 16. Can.

II. *CONDITIO* est, ut sit simplex, quam tractat B. Bernardus loco citato. *Oportet*, inquit, *& esse simplicem: non intentionem forte quia latet homines excusare delectet. si sit rea, nec leuigare culpam, que gravis est, nec alieno adumbrare suam cum inuitum nemo coegerit. Primum illud non confessio est sed defensio, nec placat, sed prouocat. Sequens monstrat ingratitudinem ex quo minor reputatur culpa, eo minuitur & gloria indultoris. Sed enim minus libenter beneficium datur, quod minus gratè, minus uè necessariè prouenire sentitur. Veniam proinde sibi abiudicat, qui munus largitoris attenuat, quod quidem omnis qui reatum suum verbis alleuare conatur facit. Iam à postremo primi hominis dehortetur exemplum, nec culpam siquidem diffidentis, nec tamen consequentis veniam, non dubium quin ob reatus mulieris admissio-*

nem.

nem. Genus excusationis est, cum argueris tu, alium incusare. Verba malitia excusationis in peccatis appellat David, ne in ea declinet cor suum rogans & supplicans: merito quidem. In animam etenim suam peccat, qui se excusat, repellens proinde à se indulgentia medicinam, & sic vitam sibi proprio ore intercludens. Haud fecus philosophatur S. CHRYSOST. in psalmum 140. scribens. Hac, inquit, est via precipua interitus, quando vel ipsa, qua peccauit anima excusso timore excogitat excusationes & pretextus quosdam ad ignauiam, vel etiam, quando cum quis adulterauit, volens alius eius compunctionem excutere, dicit. Nunquid tu causa es? causa est cupiditas. Malum est quidem peccare: hoc autem facit grauius, negare postquam peccaueris. Hac sunt arma diaboli potissima. Hoc etiam in primis nostris parentibus vsuuenit. Cum enim oportet Adam peccata confiteri, ille in Evam confert culpam, & illa rursus in diabolum. Cum oporteret dicere, Peccauimus, illi non solum non confitentur, sed etiam defensionem comparant. Cum enim sciret diabolus peccati confessionem esse peccati solutionem, persuadet anima, ut sit egregie impudens. Et intra. Vide David nullam excusationem afferentem, quando peccauit, sed dicentem. Peccavi Domino. At Saul non ita, sed cum de ventriloqua, seu pythouissa reprehenderetur, dicebat. Coarctor, & alienigena pugnant contra me. Ideo autem graue dedit supplicium.

Psal. 140. 4

1. Reg. 28. 15.

Sic S. August. arguit contra eos, qui in stellas vel Satanam peccata sua deriuat. Dicit homini, inquit, serpens ille per Mathematicos ne cõfiteatur homo peccatũ. Stella sic posita sunt, necesse est ut faciat homo peccatum. Sic blasphemias cõuertit in Deũ: creator. n. stellarũ Deus est: & dum nõ vult homo se accusare in eo quod fecit, Deũ accusat, à quo factus est homo. Item multi sic confessionem peccati fugiunt, ut ipsum Satanam accusent, se autem nihil mali fecisse dicant, quasi reuera traxerit eos diabolus, aut violentiam fecerit. Suadere enim & sollicitare potest, cogere omnino non potest. Est enim à dextris quodammodo precipiens Deus, à sinistris seducens satanas, homo in medio constitutus. Cor quod inclinatur ad diabolum, quare non potius erigitur ad Deum?

A. hom. 12. ex. 50

III. **CONDITIO** est, vt sit integra, qua omnia & singula peccata lethalia pandantur: vt enim æge sanari non potest, qui non omnia & singula lethalia vulnera corpori inflicta patefecerit chirurgo, sic nec peccator, qui non omnia lethalia vulnera animæ inflicta aperuerit sacerdoti. Vnde Origenes in Leuiticum. Etenim omni genere peccata pronuntianda sunt, & in publicum proferenda cuncta quæ egerimus, si quid in occulto gessimus si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationem secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri, proferri autem ab illo qui & accusator peccati est, & incensor.

Orig. hom. 5.

Chr. 48.
1. Cor. 11. 31.

Et CHRYSOSTOMVS in Matthæum. Tu ipse in hac vita tibi iustus

Q
sis iu-

1. Cor. 11. 31.

sis iudex, referas tibi ipsi rationes viuendi. Audi Paulū dicentē, Quoniam si nosmet ipsos iudicauerimus, non utiq; iudicabimur. Et quonam modo, inquires, mihi ipsi rationes viuendi referam. Largos lachrymarum effunde fluuios, humiliatus sis, peccata tua per singulas species recole. Non paruus est hic cruciatus anima. Quare iustitiam Deus huic pœnitentia proposuit dicens. Dic tu prius peccata ut iustificeris, non est profecto, non est insufficientis ad emendandum via, si cum omnia secundum speciem in vnam peccata collegeris, assidue omnino deinde ipsa verses. Nam qui hoc faciet, hic adeo compungetur, ut neq; hac vita se ipsum dignum existimet. Quod si examen conscientia de singulis peccatis ante confessionem faciendum est: quanto magis ipsa confessio.

Isa. 43. 26.

Id. hom. 33.

H. inc. 16.

Vnde alibi etiam occulta crimina vult esse confitenda, vt in Ioannem. In peccatis, inquit, quæ commissimus confitendis neminem vereamur. Deum duntaxat, ut decet, formidemus, qui & nunc opera nostra videt, & tunc quos in presentia non pœnitet, damnabit. Et infra. Commisisti aliquod scelus aut animo agitasti, homines cælas non Deum, & nihil curas, oculos hominū formidas. S. Hieronymus in Mattheum. Quomodo in veteri lege sacerdos leprosum mundum vel immundum facit, sic & hic alligat vel soluit Episcopus & presbyter, non eos qui insontes sunt, vel noxi, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit quiue soluendus. Certe si ex officio debet audire varietates, certe omnia peccata manifestanda sunt, ut iudicare queat, an soluendus uel ligandus sit pœnitens. S.

A. in psal. 66.

B. serm. 16.

Augustinus in psalmos. Tu agnosce medici manum, confitere exeat in confessione, & defluat omnis sanis, iam exulta, iam lætare, quod reliquum est facile sanabitur. S. Bernardus in Cantica. Omne quod remordet conscientiam confitère humiliter, purè fideliter.

Luc. 18. 13.

Tert.

Cyp. de lapsis.

A. ep. 3. lib. 1.

Matth. 27. 4.

G. c. 15.

IV. **CONDITIO** est, ut instituatur cum dolore & mœrore animi, exemplo Publicani, qui ob dolorem animi percutiebat pectus suum. Vnde Tertullianus de Pœnitentia. *Exomologesis, inquit, mandat animum mœroribus deicere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesq; ad Dominum Deum tuum. S. Cyprianus. Confiteantur singuli quæso vos fratres dilectissimi delictum suum dum adhuc qui deliquit in sæculo est, dum admitti confessio eius potest. Conuertamur ad Dominum mente tota, & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes Dei misericordiam deprececur. S. Ambrosius ad Simplicianum. Iudas ad remedium peruenire non potuit, cum diceret, Peccavi, quod tradiderim sanguinem iustum. Indignus enim remedio fuit, quia non intimo mentis conuersus ingemuit, nec sedulo gessit pœnitentiam. Tanta enim pietatis est Dominus Iesus, ut & ipsi donaret veniam, si Christi expectasset misericordiam. S. Gregorius octauo moralium, Sciendum est, quia sæpe & reprobi peccati confitentur*

confitentur, sed deslere contemnunt. Electi autem culpas suas, quas vocibus confessionis aperiunt districta animaduersionis fletibus insequuntur.

V. **CONDITIO** est, ut sit fidelis, idq; trifariam. 1. ut sit aliena ab omni mendacio, & certa vt certa, & dubia ut dubia enunciet. Vnde Ecclesiasticus. *Pro anima tua ne confundaris dicere verum.* 2. vt sit aliena ab omni dolo. Vnde S. Ambrosius loco cit. *Hanc culpam, nempe si confessio fiat sine dolore, sacerdotes non auferunt, neq; peccatum eius qui in dolo se offert, & adhuc in studio delinquendi est: non est enim acceptum, nisi quod fuerit in diuitijs sinceritatis & veritatis probatum.* 3. ut non diffidat de indulgentia. Vnde S. Bernardus in Cant. *Sit fidelis confessio, ut confitearis in spe, de indulgentia penitus non diffidens, ne tuo te ore non tam iustifices, quam condemnes. Iudas certe proditor Domini, & Cain fraticida confessi sunt & diffisi sunt. Alter peccauit, inquit, tradens sanguinem iustum. Alter, maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear, & verax licet, nil profuit eis infidelis confessio.*

Eccli 4. 24.
A. ep. 4.

B. ferm. 16.

Matt. 27. 4.

Gen. 4. 13.

VI. Est, ut sit verecunda. *Proprium enim est hominum, ait Basil. prudentium ob ea que peccando admiserint presumpta quapiam cogitatione aut surreptione inimici non se efferre, sed pudore aspergi potius & erubescere, & veluti stimulis conscientiam pertundere, seq; gerere submissius.* Et Ambrosius epittola allegata. *Pigra & verecunda est pœnitentia, quia premitur & reuocatur presentium pudore. Solis enim intendit futuris, quorum spes tota, tardior fructus, & ideo petitio ipsa tardior.* Et libro altero de Cain & Abel. *Erubescere debemus & condemnare peccatum, non defendere: quoniam pudore culpa minuitur, defensione cumulatur. Et silendo corrigimur, contentione prolabimur. Sit saltem verecundia, ubi non est absolutio. Inde ab ipso Domino dictum legimus. Dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Quanta pudoris gratia, ut iustitiam teneat verecundia, quam culpa reatus abstulerit: August. de vera & falsa pœnitentia. *Qui per vos peccastis, ait, per vos erubescatis. Erubescencia enim ipsa partem habet remissionis: ex misericordia enim hoc precepit Dominus vt neminem pœniteret in occulto. In hoc enim quod per ipsum dicit sacerdoti, & erubescenciam vincit, timore offensi sit venia criminis.**

B. in psal. 37.

A. ep. 4.

Id. c. 7.

Ita 43. 26.

A. c. 10.

Verum, quia teste Sapiente, duplex est, verecundia, vel confusio. *Est enim confusio, inquit, adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam, necesse est hoc loco aliquid annotare de priore verecundia uel confusione adducente peccatum, hoc est, ob quam quidam a confessione peccatorum suorum deterrentur, quam cum Sapiente omnes S. patres deestantur.*

Eccli 4. 24

Vide Panar. V.
pudor noxius.

Verecundiam vel pudorem confitendi peccata esse noxium.

Sapiens in Ecclesiastico disertè ait. *Non confundaris confiteri peccata*

Eccli. 4. 11.

- tua. Tertullian. Plerosq; hoc opus, ut publicationē sui, aut suffugere, aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores quam salutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescencia sua pereunt. Intolerandum scilicet pudori Domino offenso satisfacere, salutis prodacta reformari. Na tu. verēcūdia bonus ad delinquendum expandens frontem, ad deprecandum verò subducens. Ego rubori locū non facio, cum plus de detrimento eius acquirō. Nazianzenus in S. baptisma. Ne peccatum confiteri graueris, sciens quo pacto Ioannes baptizauerit, ut per huius vitæ pudorem futuri sæculi pudorem, ignominiamq; fugias: nam hoc quoq; sempiterni illius supplicij pars est, ac perspicuū facias te serio atq; ex animo peccatum odisse, dum illud tanquam contumelia dignum traducis ac velut ludibrio exponis de eoq; triumphum agis. Pacianus de parænesi ad pœnitentiam. Meminimus quosdam, vereturda etiam membrorum non erubescerent in ferro & cauterio & grauissima illa pulueris mordacitate durasse, & quantū est illud, quod homines præstiterunt? peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsentī pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè recta subducat? & habet aliquid, quod in illo erubescat, q̄i Dominum laesi? Ambrosius in apologia Dauid. Peccauit Dauid quod solent Reges, sed pœnitentiam gessit, fleuit, ingemuit, quod non solent reges. Confessus est culpam, obsecrauit indulgentiam. Quod erubescunt facere priuati, rex non erubuit confiteri. Hieronymus in Ecclesiasten. Si erubescat agrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat. Augustinus de visitatione infirmorum. Heu cur erubescis confiteri, quod facere nequaquam erubisti? Melius est coram vno aliquātulum ruboris tolerare, quam in die iudicij coram tot millibus hominum graui repulsa denotatum tabescere. Et in sermonibus de Tempore. Qui peccata sua occultat & erubescit salubriter confiteri Deum quem iudicem habebit, habebit & ultorem. Quomodo potest medicus sanare vulnus, quod agrotus ostendere erubescit. S. Bernard. Dicatur illi, quem pudor afficit. Cur te pudet peccatum tuum dicere, quem non pudet facere? aut cur erubescis Deo confiteri, cuius oculis non potes abscondi? Quod si forte pudor est tibi vni homini & peccatori peccatum tuum exponere, quid facturus es in die iudicij, ubi omnibus exposita tua conscientia patebit? Hac itaq; tria proponenda sunt contra pudorem. si consideratio rationis, reuerentia inuentis Dei, comparatio maioris confusionis. S. Ioannes Climacus gradu 4. exemplo insigni cuiusdam latronis conuersi declarat, quemadmodum confusione temporali confessionis hic factę tollatur æterna. Cum enim ille diuinitus motus postulasset admitti in monasteriū, Pater vel pastor eiusdem primo ab eo exegit, ut lapsus suos confiteretur sibi priuatim. Fecit libenter. Deinde ut & publicè coram fratribus omnibus numero triginta supra ducentos tēpore sacri.*
- Ter de pœni.
- B. orat.
- Pacian.
- Ambro. cap. 4.
- Hier. in cap. 10.
Aug. lib. 2. cap. 5.
- Aug. ser. 66.
- Bern. in senten.

sacri Missæ. Assensit, & cuncta quæ gesserat singulatim & per species licet valde horrenda, ut veneficia & homicidia, & alia quæ scripturæ tradere fas non est, patefecit. Quo factò tonsus & in monachorū numerum aggregatus est. Ego verò cum Patrem rogassem, cur tam peregrinam iudicij formã exhibuisset, ille respondit duarum rerum gratia. Primum quidem, ut consistentem per præsentem temporalemque confusionem, æterna confusionem liberarem, quod & factum est. Neque enim ex pavimento surrexit, ò Ioannes, quin peccatorum omnium remissione potitus est. Nam vnus ex fratribus, mihi procerum quendam ac terribilem se vidisse asseueravit conscriptam chartam & calamum tenentem, & cum frater ille humi prostratus peccatum confitens pronunciaret, hoc ille calamo debebat. Secundo, quia habeo nonnullos qui peccata quidem necdum confessi sunt, quos ad confessionem hoc exemplo prouoco, quæ sine nullius remissione potietur. Hæc ille, cuius exempli occasione plura huc eiusdem generis, quæ pro confessione sacramentali eiusque conditionibus faciant, subiiciemus.

C A P V T VI.

De exemplis eorum, qui aut ob neglectam aut perperam institutam confessionem in salutis discrimen venerunt.

BED A libro quinto historię Ecclesiasticę Anglicanę. Fuit, inquit, Bcd. cap. 14. temporibus Coenredi Regis vir in laico habitu atque officio militari positus, sed quantum pro industria exteriori regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat ergo illum sedulo, vt confiteretur & emendaret scelera sua priusquam subito mortis interuentu tempus omne pœnitendi perderet. Verum ille spernebat verba salutis, seseque tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Inter hæc tactus infirmitate decidit in lectum, atque acri cœperit dolore torqueri. Ad quem ingressus Rex (diligebat enim eum) multum hortabatur, vt vel tunc antequam moreretur, pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondebat se confiteri velle, cum ab omni infirmitate resurgeret, ne forte exprobrarent sibi sodales, quod timore mortis faceret ea, quæ sospes facere noluerat. Cumque morbo ingrauescente denuo ad eum visitandum rex intraret, clamauit statim miserabili voce. Quid vis modo? quid huc venisti? Non enim mihi aliquid vtilitatis potes vltra conferre. At ille. Noli, inquit, ita loqui, vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit,

hoc est? Paulo ante intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt circa me, vnus ad caput, & vnus ad pedes; protulitque vnus libellum perpulchrum, sed valde modicum, ac mihi legendum dedit, in quo omnia quę vnquam bona feceram scripta reperi, & hæc erant nimium pauca, receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebāt. Tunc subito superuenit exercitus malignorum & horrendorū vultu spirituum, domumq; hanc exterius obsedit, & intus ex maxima parte residens impleuit. Tunc ille, qui & obscuritate tenebrorū faciei & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis & magnitudinis enormis, & ponderis pœne importabilis iussit vni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferri. Quem cum legissem, inueni omnia scelera, non solum quę opere vel verbo, sed etiam quę tenuissima cogitatione peccaui manifestissimè in eo tetris esse descripta literis. Dicebatque ad illos, qui mihi affederant viros albatos, & præclaros. Quid hic sedetis scientes certissimè, quia noster est iste? Responderunt. Verum dicis, accipite & in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto statim disparuerunt. Surgentesque duo nequissimi spiritus, habentes in manibus furcas percusserunt me, vnus in capite, & alius in pede. Qui modo cum magno tormento irrepūt mea viscera in interiora corporis mei, moxq; vt ad inuicem perueniēt, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, & non multo post defunctus pœnitentiam quam ad breue tempus cum fructu veniæ facere superfedit in æternum sine fructu pœnis subditus facit. Hanc historiam à venerabili antistite Pechtelmo didici. Simile exemplum habet S. ANTONI-
NVS 2. parte summæ Theol. tit. 9. c. 13. §. 5.

Edil. 1. ep. 29.

B. PETRVS Damiani Cardinalis in epist. ad Desiderium Abbatem. HVGGO, inquit, *Abbas Cluniacensis, cū ad suum me monasterium perduxisset, frater quidā senex in infirmorum domo, in grauescente totius corporis tumore, languebat. Hic porro cum Abbatis comperisset adesse præsentiam, latus effectus, diuinam cepit implorare clementiam. Domine, inquit, quem nullū latet occultū, quæso si quid reatus in me est, quod non sim hucusq; confessus, tu mihi misericorditer in memoriam reuoca quatenus Abbati meo dum præsens est pure confitear, atq; ab eo quæ ius hoc in me præceteris habet, iudicatus absoluar. Hoc dicto hu iusmodi vox auribus eius insonuit. Certe est, certe aliquid in te est, quod confessus adhuc non es. Cumq; ille vocem solam audiret, sed à quo procederet non videret orando subiunxit. Exprime Domine manifestè quid hoc sit, vt confessus corrigam, quod erraui. Porro vox eadem peccatū quoddam, sicut quærebat, signatè expressit: quod ille à se commissum ilico recognouit, & Abbati festināter asinus facta cōfessione purgauit, paucisq; post diebus in sancta pace defunctus est.*

Petrus

Petrus Cluniacensis Abbas, dictus Venerabilis lib. 2. de Miraculis ita scribit de monacho Cluniacensi Rodaliensis cœnobij ex febris decumbente, quem inuiserat. Monui ægrum pro officio, vt quamdiu compos sui erat, conscientiam scrutaretur, peccata confiteretur. Acqueiuit monitis libens, & semotis alijs me tantum coram eo residente confiteri deuotè aggressus est. Eundè Christiano more absolui, & die sequenti ad ipsum rediturus recessi. Facto mane, vt proposueram redij, & ille totus mente ad me conuersus. Peccaui, ait, Domine, & valde peccaui, quod hesternæ confessione de industria quadam subtraxi. ea de causa ad iudicium hac nocte vocatus, mira & tremenda videre coactus sum. Astabat quodam in loco multitudo hominum tetricoloris, horrendæ forma, quorū deformitatem vix visus humanus tolerare poterat. Allate sunt ab eis lances geminæ, in quarum vna animam meam, in alia opera mea cernebam. Accusabant me vndiq; & quodq; vera, quandoq; falsa plurima more suo proferebant. Astuabam constitutus in arctio, nec tot, vt videbatur, millibus hominum innumera obijcentibus, præ timore respondere poteram. Occurrit tandem formosus vir in medio astans, quid, inquit, queritis? Nō est iste planè, nō est iste de vestris. Eripuit eum quam hesternò die Abbati suo fecit confessio. Non sic est, non sic est, inquit, demones. Tacuit pro certo quadam, quorū sibi ipse conscius est. Cum igitur ille defensor meus veritatem negare nō posset, nec tamè me deserere vellet, consumpsi in immensa formidine totam hanc noctem. Quæ transacta ad me redij: nunc quia video hac visione multam mihi à Deo impensam misericordiam, vt fateri me velit, quod tacere decreueram, detegam Deo cuncta ex integro, tibiq; Pater. Expleta ergo ab eo veraci & deuota confessione absolui pro officio fratrem, sacroq; oleo inunctum, & sacro Christi corpore refectum fratrum precibus commendavi, qui & paucis interiectis diebus in Domino obdormiuit. Plura habes lib. 1. c. 3. 4. 5. & 6. Auctor vitæ S. Bernardi, eiusdem æqualis, li. 1. tale exemplum narrat. Cū Bernardus, aliquantoties iam in Claraualle expleisset annos, cōiugit virum nobilem, & ipsius quoq; secundum carnem propinquum, Iosbertum de Firmitate. q̄ est oppidum proximū monasterio grauer infirmari, qui subito præoccupatus amisit intellectum, pariter & loquelam, vnde & filius eius Iosbert. iunior, & oēs simul amici eò magis affligebantur dolore, q̄ sine confessione & viatico vir magnificus, & magnificè honoratus obiret. Cucurrit nuncijs ad Abbatem: neq; n. tunc in monasterio erat. Venit & inuenit eum iam triduo sic iacentem. Cōpassus autem homini, sed & motus lacrymis filii eius, simul & Iugentium cæterorū, cōfessus est de misericordia Dei & sermonem magnificum protulit dicens eis. Notum vobis est, q̄ in pluribus homo iste grauauit Ecclesiam, oppressit pauperes, offendit Deum; si mihi creditis, vt Ecclesijs restituatur ablata, & usurpata in grauiamen pauperum cōsuetudines dimittatur, loquetur adhuc, & suorum confessionem faciet delictorum, diuina quoq; suscipiet sacramenta deuotus, Miratur oēs, lætatur filius, familia omnis exultat;

Pct. c. 3. 2.

A. c. 9. in Surio.

exultat: quicquid præcipit homo Dei, firmiter ei promittitur & impletur. Cæterum frater eius Gerhardus & Galdricus auunculus, non parum territi & turbati secretius eum super tali promissione conueniunt, durius arguunt, acrius inuehitur: quibus breuiter, simpliciterque respondens. Facile, inquit, facere potest Deus, quod difficile credere vos potestis. Itaque post secretam orationem ad oblationem sacrificii immortalis accedit: quo offerente nuncius superuenit, qui indicaret præfatum Iosbertum liberè iam loquentem rogare obnixius, ut vir Dei festinaret ad eum. Cui etiam post oblatum sacrificium uenienti cum lacrymis & gemitu peccata confessus diuina sacramenta suscepit. Hæc ille. ex quo miraculo & confessionis necessitatem & vim diuini sacrificii simul intelligimus.

S. Bonauentura in vita S. Francisci post caput 15. de miraculis. In castro, inquit, montes Marani prope Beneuentum mulier quædam S. Francisco peculiari deuotione cohærens uiam uniuersæ carnis intrauit. Conuenientibus autem clericis nocte ad exequias & uigilias cum psalteriis, decantandas subito cunctis cernentibus erexit se mulier super lectum suum & unum de astantibus sacerdotem, patrinum uidelicet suum aduocauit dicens. Volo cõfiteri Pater. Ego enim mortua duro eram carceri mancipanda, quoniam peccatum, quod tibi pandâ necdum confessâ fueram. Sed orante, inquit, pro me sancto Francisco, cui dum uiuerem deuota mente seruiui, redire nunc ad corpus iadulum est mihi ut illo reuelato peccato sempiternam promereream uitam. Ecce uobis uidentibus, postquam illud detexero ad promissam requiem properabo. Trementer ergo sacerdoti trementi confessâ post absolutionem receptam, quiete se in lecto collegit, & in Domino feliciter obdormiuit. Ibidem habes aliud de fonte ad preces S. Francisci exorto. Similia reperies in Thoma Cantiprarensi eiusdem æui scriptore in libro 2. de Apibus cap. 19. & Cæsario 7. dialog. cap. 59. & Antonio Bonfinio libro 3. rerum Hungaricarum decade 3. qui huius sæculi scriptor refert anno Domini 1415. post pugnam à nostris contra Turcas & Valachos in Húngaria commissam, in campo ubi magnus restabat cæsorum corporum cumulus forte à uiatoribus auditas uoces IESU & MARIE, cumq; propius se admouissent cumulo caput loquax ita locutum. Quid hic astatis stupentes? Christianus sum, & Dei matri addictus: sine cõfessione factâ occubui ante bienniũ. MARIA Dei mater, cui in uita deuotus extitit, linguam hætenus mihi seruauit, quo confiteri possem; Quare rogo, uocate sacerdotem. Vocarunt, confessus est, & absolutione percepta ilico conticuit. Plura pro confessione sacra-

facramentali exempla habes in epistolis Indicis & Iaponicis, quæ breuitatis causa prætermitto.

VIDE. V. *Pœnitentia. Satisfactio. Et in PANARIO, V. Peccatum. & Recidua Peccatorum.*

CONSCIENTIA BONA.

CAPVT I.

Quid sit conscientia.

CONSCIENTIÆ nomine Theologi in Scholis ferè intelligunt iudicium vel dictamè rationis practicum, quo perspicuè homo discernit, quid rectè vel perperam in quaque re fiat, quidue amplectendum sit vel fugiendum. Quod iudicium Deus omnibus hominibus ita Isa. 66. 14 cum natura humana indidit, vt quamdiu ratio in illis viget, nec in hac vita, nec in altera eo destituantur. Vnde S. HIERONYMVS libro 18. commentar. in Isaiam exponens verba illa. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Vermis, inquit, ille & ignis à plerisque conscientia accipitur peccatorum, qua torqueat in suppliciis constitutos.* Et B. AMBROSIVS libro 7. in Lucam. *Vermis est, eo quod irrationabilia anima peccata mentem rei sensumque compungant, & quadam exedant viscera conscientia: qua tanquam vermes ex vnoquoque nascuntur, tanquam ex corpore peccatoris.* DEINDE idem DEVS hoc iudicium in illis non simplex & vulgare, sed integrum, perfectum, & incorruptum esse voluit, vt nullus excusationi relinqueretur locus, vti præclare docet A. c. 14 IOAN. CHRYSOST. in epistolam posteriorem D. Pauli ad Timotheum. *Quamlibet, inquit, quis ad ipsa visitorum profunda corruerit, animi iudicium nunquam corrumpitur, atque inuiolabile perstat: nullusq; est, qui dum malum operatur, bonum id esse putet, sed occasiones fingit, & omnia facit: ceterum ille, etsi verbis crimen fortassis diluat, conscientiam tamen ipse suam effugere nequaquam poterit. Nam hic quidem & oratio arguta & callida, & inconstantia Principum, & assentatorum greges ius forte obnubere queant: intra conscientiam verò nihil horum admitti potest. Non adultores adsunt, non pecunia, qua iudicia corrumpunt, in situm quippe est nobis à Deo naturale iudicium. Id verò, cum à Deo collatum sit, nihil eiusmodi patitur, sed ipsi quoq; somni inquieti & tetra rerum imagines, & iugiter animum cedens mali memoria quietem intercipit nostram.* Hunc verò liquido apparet hominem ad imaginem & similitudinem Dei vere conditum esse. Chr. hom. 5.

Theop. lib. 1.

B. Theophilus Antiochenus contra Christianæ religionis calumniatores scribens affirmat Philosophos quosdam conscientiam in numero Deorum habuisse.

C A P V T II.

Quibus de causis perfectum & integrum Iudicium à conscientia perficiatur.

Q V O D autem perfectum & integrum iudicium à Conscientia instituat, cognosci potest ex collatione facta cum perfectis huius mundi iudiciis. Nam in Rebus publicis bene institutis hoc perfectiora fiunt iudicia, quo plures idoneæ personæ ad iustitiam administrandam necessariæ in ea inveniuntur, ut Iureconsulti & Doctores, Morum censores, Scribæ & notarii, accusatores, testes, advocati & defensores, Iudices, tortores, & carnifices. Quarum omnium vicem supplet vna conscientia in quouis homine tanquam in *μικροκόσμος* vel parva quâdam ciuitate. Primo enim Doctor, magister, censor, pædagogus noster est Conscientia iuxta illud S. Ioan. Chrystost. in Genes. *Nihilus prætexat, quod ignorans virtutem negligat, vel quod non habeat aliquem viam ducem & demonstratorem. Sufficiens enim magistrum habemus conscientiam. Et fieri non potest, ut quis illo adiumento priuetur. Nam simul cum formatione hominis implantata est scientia faciendorum & non faciendorum.* Et illud Epicteti Philosophi dictum apud Melissam. *Pædagogo pueros nos tradiderunt parentes, qui ubiq; obseruarent, non quid lederemur: Deus autem iam viros in sita conscientia custodiendos tradit. Quæ quidem custodia & consecratio nequaquam contemnenda est: quoniam & Deo displiceret, & conscientia ipsi nostra hostes essemus.*

II. Est Scriba, immò & Codex, in quo omnia bene perperamus acta scribuntur in die iudicii patefacienda. Vnde Psalter regius. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Quod enim est illud lumen nisi conscientia, quo discernimus bona à malis? Et Apostolus ad Romanos. *Genes ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Habeo codicem,* inquit Chrystostomus in psalm. 50. *conscientiam tuam & scribe quotidiana peccata, quando accubueris super stratum, & neminem in se ipsum pateris.*

III. Accusatoris quoque personam sustinet. *Si cor nostrum,* ait B. Ioannes in priore epistola, *non reprehenderit nos, haemus fiduciam apud Deum.* Et Paulus ad Galatas. *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hæc enim sibi inuicem aduersantur.* S. Ephrem in sermone parænetico, Attende tibi ipsi. *Si concupiscentia vincat te in aliqua re. semper co*

C. hom. 54.

Ant. Meliss. lib. 2, serm. 82.

Psal. 4. 7.
Rom. 2. 15.
Chry. hom. 2.1. Ioan. 3. 21.
Gal. 5. 17.
Ephr. 10. 2.

per cõarguet conscientia. Augustinus contra secundinum Manichæum, Aug. c. 1.
Senti de Augustino quod libet, sola me conscientia in oculis Dei non accuset.

IV. Fungitur & vice aduocati, & testis, vt diserte Apostolus tradit in epistola ad Romanos, cum ait in die iudicii gentes testimonio conscientie, vel defendendos vel condemnandos, quod legem diuinam cordibus eorum inscriptam non seruarint. *testimonium*, inquit, *red-dente conscientia ipsorum & inter se inuicem cogitationum accusantium aut etiam defendentium in die cum iudicabit Deus occulta hominum.* Vnde S. Ambrosius in psalmum 118. scribit, *suum cuiq; conscientia testimonium etiam verendum in tenebris.* Et in apologia David. *Sapiens omnia aduersa habet, qui ipse sibi displicet ipse sui accusator, ipse sui testis est, nec inuenit, quo fugiat, quippe se percurget & stimulat.* Sed hoc bonæ mentis est, vulnus sentire peccati. Et Seneca ad Lucilium, *Quid opus est se recondere. Bona conscientia turbam aduocat mala etiam in solitudine anxia est. O te miserum, si contemnis hunc testem.* Adde in huius mundi iudiciis, duos vel plures testes esse necessarios ad iustam criminis probationem, at hic testis tantæ auctoritatis est, vt solum eius testimonium sit pro mille, iuxta vulgatum proverbium, *Conscientia mille testes.*

Rom. 1. 15.

Amb. serm. 7.
 Et apol. c. 9.

S. ep. 43.

Quintil. lib. 5.
 in lit. orat.
 Greg post princ.

V. Apud illam summum iudicium est, summum tribunal. Greg. Nazianzenus in plagam grandinis. *Conscientia domesticum, inquit, & verum tribunal est.* Et Ambrosius primo de Officiis, *Non secundum forenses abundantiam aestimanda est beatitudo singulorum, sed secundum interiori conscientiam, quæ innocentium & flagitiosorum merita discernit, vera atq; incorrupta pœnarum premiorumq; arbitra.* Et in sermone de Ioanne baptista. *Quamuis malum factum si in verba producat, excusationem fortasse recipit, nisi conscientia reuocetur, non potest excusari. Conscientia enim reatum suum semper tacita sine contradictione conuincit & iudicat.* S. Greg. libro 27. moral. *Humana, inquit, iudicia potest subterfugere malè agens sed non iudicium conscientie.* In eandem sententiam Seneca libro 6. de beneficiis. *Male agit, qui fama, non conscientia gratus est. Duos istius rei iudices habes te, quem non potes fallere: & illum quem potes.*

Amb. c. 12.

Id. serm. 65.

S. Greg. c. 17.

Sen. c. 42.

Denique conscientia post peccatum admissum est sui vindex, tor-tor & carnifex, vt sequenti capite ostendetur.

C A P V T III.

Conscientie prauæ grauissimam esse crucem & carnificinam.

QVAM grauitè autè post commissum lapsum Conscientia seipsam torquet & excruciet, & docet quotidiana experientia, & diui-

nae Scripturae, Sanctique Patres explicarunt: Quod ad Scripturas
 Iob. 15. 21. attinet, apud B. IOB Eliphaz Themanites ita de impio loquitur. *Sonus
 terroris semper in auribus illius: & cum pax sit, ille semper insidias suspi-
 catur. Non credit, quod reuerti possit de tenebris ad lucem, circumspiciens un-
 dique gladium. Et Salomon. Fugit impius nemine persequente: iustus autem
 Prou. 28. 1. quasi leo confidens, absque terrore erit. Et Sapiens. *Cum sit timida nequitia,
 Sap. 17. 10. dat testimonium condemnationis: semper enim praesumit saeva perturbata
 Cyr. c. 32. conscientia. Ex S. Patribus ita scribit CYRILLVS Alexandrinus libro in
 commentar. in Ioannem. *Magna quaedam res conscientia cerè stimulus
 est, qui quando perperam aliquid agimus etiam nullo praesente ingenti nos me-
 tu exagitat. Et AMBROSIVS. Peccator, quamuis foris abundet, & delitiis
 A. l. i. offic. c. 12. diffluat, odoribus fragret, in amaritudine anima vitam exigit. Vita facinorosi
 ut somnium. *Aperuit oculos, transiit requies eius, euanuit delectatio: licet
 ipsa qua videtur etiam dum viuunt impiorum requies in inferno sit. Viuentes
 enim in inferna descendunt. Vides conuiuium peccatoris? interroga consci-
 entiam eius: nonne grauius foetet omnibus sepulcris? Intueris letitiam eius,
 opum abundantiam, introspecte ulcera & vibices anima eius cordisque maesti-
 tudinem. Idem alibi. *Nihil est, quod tam summo dolori sit, quam si unus-
 quisque positus sub captiuitate peccati recorderetur, unde lapsus sit. Ita grauis cul-
 pa est conscientia, ut sine iudice ipsa se puniat, & velare se cupiat, & tamen a-
 pud Deum nuda sit.*****

Id. l. 2. de poenit.
 c. 11.

Chryl.

CHRYSOSTOMVS concione prima de Lazaro. *Explica mihi i-
 stius (diuitis impii) conscientiam, & videbis intus grauem peccatorum tu-
 multum, iugem metum, tempestatem, turbationem: videbis velut in curia
 mentem ad thronum conscientiae conscendisse regalem, & tanquam iudicem
 quempiam sedentem, & cogitationes loco carnificum adhibentem, in eculeo
 suspendentem, lateraque conscientia radentem unguis pro commissis, vehe-
 menter inclamantem, cum nemo sciat, nisi quod solus Deus hac videre nouerit.
 Etenim qui committit adulterium, etiam si millies fuerit diues, etiam si nullum
 habeat accusatorem, non desinit tamen intus seipsum accusare, & voluptas
 quidem temporaria est, dolor verò perpetuus, timor undique ac tremor, suspicio
 & anxietas, angulos metuit, umbras ipsas formidat, suos ipsius famulos, con-
 scios, inscios, illam ipsam quã corrupit, & virũ, quem affecit contumelia, obam-
 bulat, amarum accusatorem circumferens conscientiam, cum sit suo ipsius iudi-
 cio damnatus, nec vel ad breue tempus possit respirare. Idem patiuntur, & qui
 rapinam exercent, & qui fraude lucrum faciunt: hoc & ebriosi, in summa quot-
 quot in peccatis viuunt. Eadem habet in concione 4. & addit etiam si
 peccator post admissum semel peccatum hanc crucem, nisi poeniten-
 tiam egerit, in conscientia sentiat, non tamen continenter sentire,
 quia esset plane intolerabilis. *Vide autem, inquit, Dei sapientiam. Non
 fecit**

fecit perpetuam conscientiae accusationem, neque enim hoc orsus perferre poteramus si iugiter accusasset, neque rursus adeo leuem & imbecillē, ut post unam aut alteram admonitionem desperet. Etenim si singulis diebus fuisset nos stimulator, an non despondentes animum enecaremur? Rursus si post unam atq; alteram increpationem desisteret, haud multum fructus nobis adferret: cog. fecit oburgationem frequentem, at non perpetuam: frequentem quidem, ne in sordiam incidereamus. sed ut subinde relaxationis solatq; copia accepta respirationem: non perpetuam verò, propterea quod est admodum seuera & quouis stimulo acrius pungere consuevit peccatorem. Non enim tunc solum, cum ipsi peccamus, verum etiam cum alii committunt eadem vehementer insurgit, magna contentione nobis exclamat. Nam scortator, adulter, fur, non modo cum accusatur ipse, verum etiam cum audit alios eadem ausos accusari, ipse sibi videtur flagris cedi. S. AUGUSTINVS in psalmum 45. Inter omnes, inquit, August. tribulationes humanae animae, nulla est maior tribulatio, quam conscientia delictorum. Namq; si tibi vulnus non sit, sanumq; sit intus hominis, quod conscientia vocatur, ubicunq; alibi passus fuerit tribulationes, illuc confugiet, & ibi inueniet Deum. Si autem ibi requies non est propter abundantiam iniquitatis, quoniam & ibi Deus non est, quid facturus est homo? Quo confugiet, cum ceperit pati tribulationes? Fugiet ab agro ad ciuitatem, à publico ad domum, à domo in cubiculum, & sequitur tribulatio. A cubiculo iam quo fugiat non habet, nisi interius ad cubile suum. Porro si tibi tumultus est, si sumus iniquitatis, si flamma sceleris, non illuc potest confugere. Pellitur enim inde, & cum inde pellitur, à seipso pellitur. Et ecce hostem suum inuenit, quo confugerat. seipsum quo fugiturus est? Quocunq; fugerit se, talem trahit post se, & quocunq; talem traxerit se, cruciat se. Sed à seipso sunt tribulationes, quae inueniunt hominem nimis: acerbiores enim non sunt: tanto sunt acerbiores, quanto sunt interiores. Ethnici denique SENECAE sententiae haec sunt ad Lucilium, Sen. ep. 97. Bona conscientia prodire vult & conspici. Ipsas nequitiae tenebras timet. Prima & maxima peccantium est poena peccasse. Nec ullum scelus impunitum est, quoniam sceleris in scelere supplicium est. Proprium est nocentium trepidare. Sequuntur

Exempla.

EXEMPLA.

SAMBROSIVS in Apologia Dauid tria refert exempla huius crucis conscientiae his verbis. Magna vis obnoxia conscientiae. Magna supplicia timebant Adam & Eva: & cum Domini vocem ambulantis in paradiso Amb. c. 9. audirent, cupiebant se abscondere, quos nemo quarebat Cain quoq; metuebat, Gen. 3. 8. ne omnis eum, quicumque inuenires, occideret. Ita in se ipse ferebat sententiam, Gen. 4. 14. quod dignus esset, cui nullus ignosceret. Vnde bene ait Dauid, Et delictum meum Psal. 50. 5.

contra me est semper. hoc est, sine interuallo aliquo recordatio & species ipsa
 mei me erroris impugnant. Considera, quomodo nos confundat, cum aliquid
 deliquimus, quomodo incurset oculos, quomodo in memoriam semper incurrat.
 S. CHRYSOSTOMI in psalmum 7. profert exemplum regis Achab.
 Quid Achab, ait, sceleratus? sed tamen cum ille vineam concupiisset, considera
 quantum dolorem senserit. Nam cum rex esset, & omnia dominatu teneret,
 nec ullus esset, qui ei contradiceret, quoniam conscientia non ferebat sententi-
 am, ingressus est tristis, humi procumbens, confusus vel ipso aspectu pra se ferens
 conscientia condemnationem, predicans in vultu probationem, nec valens te-
 gere, quam animo conceperat tristitiam. Ita ergo fuit vel ab uxore deprehen-
 sus. Proditor quidem certe, qui in tantum scelus impegerat, cum non posset fer-
 re iudicij conscientia dolorem adaptato sibi laqueo vitam finit. S. AUGU-
 STINVS psalmum 36. enarrans aliud profert sui xui exemplum.
 Quisquis, inquit, malus est, male secum est, torqueatur necesse est, sibi i. si tor-
 mentum est. ipse enim est pœna sua, quem torquet conscientia sua. Fugit ab
 inimico quo potuerit à se quo fugiet? Ita quidam ex parte Donati venerat ad
 nos, accusatus & excommunicatus à suis, hic querens, quod ibi perdidit. Que-
 rebat autem vanam elationem, & falsum honorem, & qui non inuenit quod
 ibi perdidit, & ipse periit. Gemitat saucius, & non consolabatur: erant enim
 in conscientia eius aculei horribiles taciti. Tentauimus cum consolari de verbo
 Dei, sed ille non erat de sapientibus formicis, quæ sibi æstate collegerunt, vnde
 hieme viuerent, &c. Agitabatur mens eius violenter, & tam diu occultè, donec
 et erumperet in quosdã gemitus, ita ut inter fratres & sonaret se audiri nesciret.
 Videbamus & dolebamus vehementer, Deus scit, tantam pœnam animæ, tantas
 gehennas, tanta tormenta. Qui pluribus apparuit impatiens loci huius, si a; pa-
 reret humilis, posset ei locus esse salubris: talis apparuit, ut etiã proiiceretur. Ne-
 que hinc desperare debemus fratres de aliis. Usque adeo enim de ceteris desperan-
 dum non est, ut nec de isto desperem, quam diu viuit. De nullo enim viuente de-
 sperandum est. ADDAMBINA Ethnicorum. ALEXANDER Macedo cum
 Clytium carissimum sibi ac fidelissimum, teste SENECA & aliis inter
 epulas temulentus rransfodisset, intellecto facinore conscientia sce-
 leris furens sibi mortem inferre voluit, nisi à circumstantibus pro-
 hibitus fuisset. NERO Cæsar, auctore Dione, matre crucidata, a-
 icbat se specie materna exagitari, verberibus furiarum,
 telisq; ardentibus, nulloq; loco tutum
 posse consistere.

Esa 57.
 1. Reg 21.

A. con. 2. p. 2.

gen. ep. 53.

Dio in Ner.

CAPVT IV.

Nihil esse iucundius bona & innoxia conscientia.

QUOD bona innoxiaq; conscientia nihil sit iucundius & beatus in hac vita, luculenter testatur Spiritus sanctus in diuinis literis. Sa-
Prou. 15. 15. lomonis enim prouerbium est. *Secura mens quasi iuge conuiuium.* Vt enim qui in conuiuio sunt, tum varietate bonitateq; ciborum, tum presentia amicorum admodum exhilarantur: sic iusti testimonio bonae conscientiae, & diuinæ praesentiae odore, à qua tam nobile salutis pignus in anima acceperunt, vehementer delectantur. Hoc verò discrepat vtrumq; gaudium quod illud sit terrenum & fluxum, hoc verò caeleste & perpetuum. illud incipit cum fame, & desinit cum fastidio, sepe etiam cum mœore & morbis, hoc verò incipit cum gaudio, & cum gaudio, eoq; sempiterno, terminatur. Ecclesiastici quoq; hæc dicta sunt. *Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia.* Et. *Non est oblectamētum super cordis gaudium.* Et Apostoli. *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiae nostrae, quod in simplicitate cordis & sinceritate Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Idem testantur S. PATRES. S. Martialis, episcopus ad Tolosates. *Nihil illis metuendum quibus bona est conscientia.* Hieron. de vitâ suspecto contubernio. *Bona conscientia, inquit, nullius oculos fugit.* Ioan. Chrysostr. in Matth. *Nihil aliud iucundum est, quàm conscientia proba, & spes futurorum certior.* *Quod si vultis infirmiter credere, iam moriturum hominem & senio confectum cū in memoriam ei primum reduxerimus magnifica mensa, insignis gloria, praecipua laudis & rerum gestarum, quas ex officio virtutis operatus est, tunc demum interrogemus, quibus maximè gaudet, & videbimus non mediocri pudore ipsam propter illa commoueri: propter hæc autem que rectè fecit tanta letitia gestientem, ut salire & volare videatur.* Sic & Ezechias cum agrotaret non mensa deliciarum plene recordabatur, non eximie glorie, non regnorum, sed iustitie ac recte conscientie. *Memento enim, inquit, qualiter ambulauerim in conspectu tuo in via recta.* Paulum quoq; vide propter hæc exultantem atq; dicentem *Bonam certamen certasti, cursum consummaui, fidem seruauit.* Augustinus in verba regis Davidis. *Ecce enim Deus adiuvat me.* *Omnes, inquit, sancti adiuantur à Deo, sed intus, ubi nemo videt. Quomodo enim magna est pœna impiorum conscientia sic magnū gaudium piorum ipsa conscientia.* Nam gloria nostra hæc est, dixit Apostolus, testimonium conscientiae nostrae. *Hodie in corde meo gaudium inuenio, quia sine causa dicunt quidam.* *Quis offerdit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti iucunditatem in cor meum.* *Non in vineam meam, non in gregem meum, non in cuppam meam, non in mensam meam, sed in cor meum.* Et ad fratres in eremo. *O felix conscientie puritas*

Ecclesi. 13. 30.
Ecclesi. 30. 17.
2. Cor. 1. 12.

H. ep. 47.
Chr. bom. 54.

+ Reg 10. 3.

1. Tim. 4.

Aug in ps. 33.

1. Cor. 1. 12.

Psal. 4. 7.

A. ferm. 10.

puritas, ô felix sancta conscientia iucunditas, quæ vermem interiorem excludit, quæ à carcere doloris liberat rationē, quæ ab omni immunditia purgat mentem. O mens sancta, ô paradysus deliciarum, variis bonorum operum virgultis confita variisq; virtutum floribus purpurata, & suaviter cœlesti gratia irrigata. Hæc est, fratres mei, paradysus in qua plantatur lignū vite, & cœlestis sapientia; hæc est thalamus Dei, palatium Christi, habitaculum sancti Spiritus. Hæc est thronus Salomonis, lectus sponsi cœlestis, in quo ipsa conscientia bona optimè delectatur & requiescit cum sponso suo. BERNARDVS in libris de Cōfideratione. *Quid ditius, quid in corde dulcius: quid in terra quietius est & securius bona conscientia? damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quæ & ipsa morte magis erigitur, quam deprimitur.* ETHNICI quoque Scriptores cum Patribus conspirant. Nam M. TULLIVS libro Tusculanarum quæstionum secundo. *Nullum, ait, theatrum virtuti conscientia maius.* Et in Catone. *Conscientia bene acta vita, multorumq; benefactorum iucundissima est.* Et oratione pro Cluentio. *Si optimorum consiliorum atq; factorum testis in omni vita nobis conscientia fuerit, sine ullo metu summa cum honestate viuemus.* Et epist. ad A. Torquatum. *Conscientia rectæ voluntatis maxima consolatio est rerum incommodarum.* HORATIUS in epistolis:

Cic lib 6. famil.
Hor. 1. ep.

*Hic murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.*

Et in Odis.

*Integer vitæ, scelerisq; purus
Non eget Mauri iaculis, nec arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis.*

Fusce phœetra.

*Siue per Syrtis iter astuosas,
Siue facturus per inhospitalem
Causacum, vel qua loca fabulosus
Lambit Hydaspes.*

C A P V T V.

*De bona conscientia indiciiis, & mediis eam
consequendi.*

INDICIUM primum bonæ conscientia est, erubescere cum peccata nostra publicantur. Id tradit S. AMBROSIVS in enarratione
psal-

psalmi 38. dum exponit verba illa. *Concaluit cor meum intra me & in meditatione mea exardescit ignis. Grauiora vulnera, inquit, sicut nouimus, caustico medicamento, vel admoto igne curantur. Ergo vir sapiens ipse medicus est sibi: & si medicus est, vulnus suum curat: ideoq; si non plenè consummatus est, ad offensa habitudinem sanitatis, vaporatur eius cor, habet febrem, ignescit ad obiecta conuitia. Et si tacet, vel intra se teritur. Lapis si ad lapidem teratur, ignè excutit: ita etiam bona conscientia pudore succenditur. si renouetur ei suorum recordatio delictorum & in ipsa meditatione exardescit ignis. Non malus ignis qui adurat sed non exurat. Talis ignis quem Moyses in rubo vidit, quando rubus urebatur sed non exurebatur. Est ergo ignis, qui peccatum minuit, & suo culpam ardore depascit.*

Exo. 3. 2.

ALTERVM indicium est, non subterfugere lucem, nò latitare. *Bona conscientia enim, vt supra dixit SENECA, prodiere vult & conspici, turbam aduocat. Est eiusdem AMBROSII, dum commemorat, quemadmodum Abraham patriarcha, iussus sit à Deo egredi ex Haran in terram Chanaan. Hoc est, inquit, exire de Charra, tanquam de cauernis quibusdam & cuniculis latibulisq; egredi. Latere enim criminosa conscientia est. Et nos igitur sequentes Abraham exeamus de latibulis. Si enim filii Abrahæ sumus, opera Abrahæ faciamus, vt luceant opera nostra bona coram Deo, & coram hominibus. Iustus dicit opera sua regi. peccator seipsum occultat, sicut Adam se occultare cupiebat, sed latere non poterat.*

Sen. ep. 87.
A. lib. 1. c. 2.
Gen. 12. 1.

TERTIVM indicium est spes & fiducia consequendæ veniæ, si sis peccator & vitæ æternæ, si iustus. Hanc quia Cain & Iudas post admissum peccatum homicidii & prodicionis non habuerunt, bonam conscientiam perdidit. Vnde B. AVGVSTINVS in enarratione psalmi 31. *Ipsa charitas bene operantis, ait, dat ei spem bona conscientia: spem enim gerit bona conscientia. Quomodo mala conscientia in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Et erant tria hæc, de quibus dixit Apostolus, Fides, spes, charitas. Et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiam posuit. Finis enim precepti est, dixit. Quid est finis precepti charitas de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit, ille enim sperat qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam.*

Ioan. 8. 39.
Matt. 5. 15.
Gen. 3. 8.

Gen. 4. 14.
Matt. 27. 4.

QVARTVM indicium est, si cum recta ratione congruat, vel si semper sit bene ordinata, hoc est, vt mens semper subiecta sit diuinæ legi, atq; item inferior hominis portio subiecta sit menti. Vnde rectissime scriptum est à B. HILARIO in libris de S. Trinitate. *inordinata est omnis voluntas susceptarum pertinacia, ubi non rationi voluntas subiicitur.* Quæadmodum enim in hominum corporibus morbi ex humorū intemperie, sic perturbatio in conscientia ex huius ordinis neglectu confestim nascitur. Ordo iste in primis parentibus integer mansit, quamdiu iustitiam originalem

1. Cor. 11. 12.
1. Tim. 1. 5.

Hil. lib. 10.

ginalem retinuerunt; ea verò per peccatum amissa, ordinis integritas simul deperit, non in ipsis modo, sed & posteris omnibus, ad quos noxam originalem hæreditario transmiserunt. Restituitur quidem ille ordo per antidotum baptismi, & sacramenti pænitentię, sed, pro dolor, dum in pristina peccata relabimur, quoti die peruertitur.

CAPUT VI.

De mediis ad consequendam bonam conscientiam idoneis.

Ecclesi. 21. 2.

PRIMUM medium, idq; efficacissimū est, Fuga peccati lethalis. Unde Sapiens. *Sicut à facie colubri fuge peccatum. Dentes leonis dentes eius, interficientes animas hominum.* Ratio est manifesta, quia nihil conscientiam malam facit, nisi peccatum, nihil eam excruciat, nisi recordatio peccati commissi. Quantam autem tyrannidem peccatum in conscientiam exerceat, fuse exponit Chryso. ora. 4. de Lazaro. **S**ECUNDUM medium est, Confessio peccati, si forte iam admissum est, quod tradit ibidem Chrysoft. *Quapropter, inquit, adhortor primum, quod est optimum, ne unquam omnino concipiamus in animo prauam aliquam cupiditatē. Quod si quando conceperimus, tamen factum intus profocemus. Rursus si huc usq; fuerimus negligentes iniquitatem in opus progressam mox occidamus per confessionem, per priorum commissorum accusationem. Nihil enim tam exitiale peccato, quam peccati accusatio condemnatioq; cum pænitudine lacrymisq; cōiuncta. Condemnasti tuum peccatum? deposuisti sarcinam. Quis hæc dicit. Ipse Iudex Deus. Dic tu peccata tua prior, ut iustificeris. Et infra. Quia Deus in extremo iudicio exacturus est à nobis rationem delictorum, instituit in nobis hunc iudicem incorruptibile, (conscientiam) ut is hic de commissis nobis iudiciū reddens, emendatior esq; faciens ex illo eripiat iudicio; quod & Paulus ait. Nam si nosmetipsos iudicaremus, non utiq; iudicaremur à Domino. Ut igitur neq; puniamur, neq; pœnas demus, in suam quisq; conscientiam ingrediatur, cunctisq; commissis diligenter excussis condemnet animam, qua hæc parauit, supplicium à seipso exigat pro peccatis, per diligenter actam pænitentiam, per lacrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam ac charitatem.*

Ista. 43. 26.

1. Cor. 11. 31.

2. Tim. 1. 19.

A. in. psalm. 13.

TERTIUM medium est Fides vera & Catholica, coniuncta operibus bonis; Legimus enim in priore epistola ad Timotheum Hymenæum & Alexandrum, quia bonam conscientiam, hoc est, bonam vitam, ut exponunt Chrysoft. Theodor. & Theophyl. repulerunt circa fidem naufragauisse. Hoc medium præscripsit S. Aug. loco supra allegato. *Ille, inquiens, bene sperat, qui bonam habet conscientiam. Ut ergo speret regnū, habeat bonam conscientiam, & ut habeat bonam cōscientiam, credat & operetur.*
quia

quia quod credit fidei est: quod operatur caritatis est. Illo ergo loco (in 1. ad Corin- 1. Cor. 13. 13.
thios) à fide cepit Apostolus. Fides spes, charitas. Alio loco (in prima ad Timothe- 1. Tim. 1. 5.
um) ab ipsa charitate cepit Finis precepti caritas de corde puro, & conscientia
bona, & fide non ficta. Modo nos à medio cepimus ab ipsa conscientia & spe. Qui
vult, inquam habere bonam spem, habeat bonam conscientiam. Ut autem habe-
at bonam conscientiam, credat & operetur. Quod credit fidei est, quod operatur
charitatis est. Vnde rex Ezechias proximus morti, ut prorogationem Ita. 38. 3.
vitæ impetraret, ad bonitatem conscientie piis operibus vitæ ante a-
ctz testatam per fugium habuit, dicens. Obsecro Domine, memento quæ so
quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto. & quod bonum
est in oculis tuis fecerim. In quæ verba S. Hieron. ita scribit. Felix conscien- H. lib. II. com.
tia, quæ afflictionis tempore, bonorum operum recordatur. Beati enim mundo
corde, quoniam ipse Deum videbunt. Et B. Bernard. in Cantic. In horto virgi- B. serm. 47.
nitas, in campo martyrium, bonum opus in thalamo. Bene in thalamo actio bo-
na, quæ conscientiam & quietam facit & tutam. Post bonum deniq; opus securi-
us in contemplatione dormitur, & tanto quis fiducialius, sublimia intueri, &
inuestigare aggreditur, quanto sibi concius est minimè se propria amore quietis
charitatis operibus defuisse. Deniq; B. Paulus omnem gloriam arcessit à 2. Cor. 1. 12.
testimonio conscientie sumpto ex operibus bonis, dum ait. Gloria no-
stra hæc est testimonium conscientia nostra, quod in simplicitate & sinceritate
Dei, & non in sapientia carnali sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mun-
do. QUARTVM & postremum medium est, quotidianum examen con-
scientie, quo cubiculum conscientie quasi ab omnibus fordibus pu-
rum & mundum seruatur, de cuius eximia vtilitate sequenti capite si-
gillatim differemus.

DE CONSCIENTIÆ EXAMINE,

EIVSQUE UTILITATIBVS.

C A P V T I.

*Conscientiæ examen diuinis litteris esse con-
sentaneum.*

NON pauca sunt Spiritus sancti in diuinis litteris sententiæ, quibus
pius examinanda conscientie vsus comprobari videtur. PRIMA
sit ex psalmo 4. Irascimini & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris &
in cubilibus vestris compungimini. Quam in exhortatione ad Virgines sic Pf. 4. 5.
exponit S. AMBROSIVS. Si quis prolapsus esset corde, quoniam ira vescit
tenere moderamen. suadet vt compungatur in cubilibus suis, & suū vnusquisq;
condemnet errorem. Voluit omnes homines suorum delictorum esse censo-

res, ut & qui publico testimonio non tenetur, seipsum iudicem, qui in occulto lapsus est, erubescat, & aculeo quodam coerceat amaritudinis & pudoris. Et S. CHRYSOST. in huius psalmi commentario. *Quid est quod dictum est. Quæ dicitis in cordibus vestris, &c. Videtur enim esse obscurum. Post cænam, inquit, quando itis dormitum, & nullo presente multa quies & silentium, excita iudicium tuæ conscientia, ab ipsa rationem exige, & qua interdum mala cepisti consilia, vel dolos construens, vel propinquum circumueniens, vel prava desideria suscipiens, ea cum illius quietis tempore in medium adduxeris, & improbis illis cogitationibus conscientiam iudicem dederis eas fodica, & dilania, & de eis pœnam sume, occide cogitationem, quæ peccauit; id enim sibi vult illud. Compungite, pro eo, quod est, pungite, stimulate, quæ in cordibus vestris dixistis interdum; hoc est, mala quæ cogitastis consilia ea in cordibus vestris in tempore illius quietis punite, in ea animadvertite, quando nec amicus inturbat, nec famulus irritat, nec turba negotiorum urget. Et cur non dixit, verborum & factorum, sed malarum cogitationum? hoc d. cens ex abundantia. Si enim mala sunt castiganda consilia, ut non in opus exeant, multo magis profactis & dictis oportet angere animo. Hoc fiat singulis diebus, nec prius dormieris o homo, quam mente versaueris, quæ à te interdum perperam acta sunt. Eandem sententiam pro examine citat in sermone de pœnitentia & confessione. Et hom. 2. in psal. 50. & 43. in Matth.*

Chrysofom.

Altera sententia est in psalmo 50. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* In eam enim sic commentatur loco iam citato aureum os. *Vidisti regem exomologesin facientem, & dicentem. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & peccatum meum contra me est semper: O ingenuitas anima, o mentis integritas. Non est oblitus peccati sui, quamuis indultum sibi fuerit, ille tamen in conscientia sua tanquam in imagine adulterium & homicidium depictum habebat: & per singulos dies videbat putredinem, & ideo dicebat. Et peccatum meum contra me est semper. Ego illud video, tu ne id cõsideres. Ego illud scribo, tu quasi Dominus dele. Vide. n. quid sit. Si tu memor sis, Deus non erit memor: si tu oblitus eius fueris, Deus eius memorabitur. Et infra. Ecce habes codicem, & bi scribas, quotidianum expensum. Habeto codicem conscientiam tuã, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratũ tuum, & neminẽ infestum pateris, antequã veniat tibi somnus, profer in medium codicẽ conscientiam tuã, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Hoc. n. dicit propheta. Trascimini & nolite peccare quæ dicitis in cordib. vestris & in cubilib. vestris compugmini. Per diẽ non habuisti tempus, sed seruisti iudici tuo & iniuẽtũ negotiorum, & cõfabulatio amicorũ, & domestica necessitas, & filiorũ cura, & uxoris sollicitudo & militia timor & ceterarũ mille te rerũ circũdederunt cause. Quando in lectulũ tuum veneris, & sopori membra concedas ad tranquillũ portum, nemo*

Psal. 4. 5.

nemo tibi molestus est, nemo pulsat, dicitis in corde tuo Expendimus diem, & anima, quid boni fecimus, aut quid mali operati sumus? Et si quid boni fecisti, gratias age Deo, si quid mali de cetero ne facias. Et reminiscens peccatorum tuorum effunde lacrymas, & poteris in lectulo tuo positus ea delere. Quid graue, aut quid molestum est positum in lecto quotidiana deslere peccata? Cum reputare tibi cœperis, tanquam in eculeo suspende cogitationes tuas, & vngulati moris Dei radito eas. Propone tibi mortem gehennæ, superducito ei secturæ iectum non habentem dolorem. Iudicium facito tibi metipsum terribile, &c.

III. Sententia est in psalmo 76. *Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam Spiritum meum.* In quæ verba S. Augustinus, *Iam iste, inquit, qui velut vapulauerat foris tulit se intro, in secretario sua mentis agit. Intus est, apud se cogitat dies antiquos. Ita sit ei bene secum, adiuet Deus, cogitet dies antiquos, & dicat nobis in ipso interiore cubiculo suo, quid egerit, que peruenerit, quid transierit, ubi manserit. Et annorum æternorum memor sui. Qui sunt anni æterni? Magna cogitatio. Videte quid sibi vult ista cogitatio, nisi magnum silentium ab omni forinsecus strepitu, ab omni rerum humanarum tumultu? Intus requiescat, qui cogitare vult istos annos æternos. Et scrutabar spiritum meum. Si scrutaretur iste terram, ut venas auri inueniret, nemo eum desepere diceret, immò sapientem multi dicerent, qui vellet ad aurum peruenire. Quanta homo habet intus & non fodit? Scrutabatur iste Spiritum suum, & cum Spiritu suo loquebatur. Se ipsum enim interrogabat scipsum examinabat, in se iudexerat. Imitabatur regem Dauidem in hac scopatione vel scrutinio spiritus alter beatus rex Ezechias, qui memor annorum æternorum, in deliciis vel suppliciis æternis transigendorum, recogitabat omnes vitæ suæ annos, ut ipse in Cantico suo apud Isaiam loquitur in amaritudine anime suæ.* Psal. 76. 6. Isa. 38. 15.

IV. Sententia est Apostoli in priore epistola ad Corinthios, *Quod si nosmetipsos diiudicauerimus, non utique iudicauerimus.* Qua S. Antonius discipulis suis probabat quotidie conscientiam esse excutiendam, ut in eius vita notauit S. Athanasius. *Illius, inquit, quoque admocebatur præcepti Apostolici, diiudicate vosmetipsos, & probate, ut rationem diei notis que facientes, si in se delictum deprehendissent, peccare desisterent: sin autem nullus error decepisset, perseuerantes instarent potius incepto, quam arrogantia tumidi aut alios contemnerent, aut sibi iustitiam vendicarent iuxta supradicti Doctoris eloquium dicentis. Nolite iudicare ante tempus. Sæpe nostra non posse nos intelligere peccata sæpe falli in ratione gestorum.* 1. Cor. 11. 31. 1. Cor. 4. 5.
Ad idem examen quotidianum cadem Apostoli refert verba S. Chrysost. in commentario 4. psalmi nuper citato. & S. Basilus, in psalmum. 7. scribens ad verba *Dominus iudicat populos, annotat in hoc Apostoli loco, diiudicandi ver-*

Hö. 60. in Gen.
& 42. in Match.
& 43.

Greg. 25. mor.
cap. 6.
Bern. ferm 54
& 55. in Cart.

bum accipi pro perferendi, ut sit sensus. Si nos ipsos perfereremur, non utique condemnationi subiiceremur. Eodem refert S. Gregorius & Bernardus.

C A P V T II.

*Examen conscientia quotidianum commendari
à S. Patribus.*

CLARIVS, & expressius exercitium quotidiani conscientie examinis nobis secundum Scripturas commendant prisca Patres. S. Cypriani in sermone de passione Christi verba sunt dicto Apostolico iam allato congruentia. *Filius hominis deputatus est inter impios, quorum alter assumptus, alter reprobatus est, ut daretur exemplum & forma indissolubilis manens in posteris, quia nec in ultimis Dei clementia penitentes excludit, nec eos, qui vita sine quocumque articulo temporis veri sunt iudices iterum indicari, quia cum iudicis & tortoris vices non parcens peccator assumit semetipsum persequendum confessione confusione honorat holocausti huius incensio in conspectu Dei veniam impetrat. Neque enim bis in idipsum iudicat Deus, sed impenitentes ipse iudicat & damnat, penitentes vero absoluit.* S. Basilii in sermone communitorio ad monachos. *Quae quotidie feceris opera, vesperi tecum commemora, & cum iis quae feceris pridie conferto.* Et in sermone de ascesi. *Monachus debet quotidianas cogitationes & actiones examinare.* Et in sermone de institutionibus monachorum. *Praeclare faciet, qui completo die conscientiam suam examinaverit, & admissum delictum occultum non tenuerit, sed in medium cunctis audientibus enuntiarit, ut communi oratione tanto citius morbus sanari possit.* B. Ephraem sermone ascetico de vita religiosa. *Negotiator secularis quotidie damna & lucra computat. Diebus singulis vesperi & mane considera, quo pacto se habeat negotiatio tua. Et vespere quidem ingressus cubiculum, examina te ipsum quid egeris. Si quid male, ingemisce & lacryma facto diluculo examina quid nocte.* S. Ioan. Chrysoft. in Matthæum. *Sedcat mens atque cogitatio tua iudex in animam atque conscientiam tuam, adducas omnia delicta tua in medium, scrutare quae animo commisitisti, & pone dignas singulorum poenas. dicas tecum assidue: quare hoc atque illud ausus es? quare illud & illud perpetrasti? Quod si ab his quidem tua conscientia refugit, aliena vero curiose rimatur, dic ad ipsam. Non ego iudex in alios, nec tu alios defensora iudicium subijisti. Sic assidue ipsam ad hunc terrorem reuoca. Deinde sic causam suam dicere non possit, sed balbutiat atque stupefeat, quasi superbam ancillam, & de fornicatione corruptam, cade,*

verberari.

B. de abdic.
cerum.

Chr. hom 43.

Disciplina.

verberibus ac flagellis dilaxia. Hoc iudicium quotidie tibi diligenter constitua-
 tur, &c. non enim morietur percussa, sed mortem effugiet. Et paulò post ita-
 que lectum atq; quietem petiturus hoc iudicium in eas: idoneum enim ad hanc
 rem hoc tempus est, & consentaneus locus, camera & lectulus, quod propheta
 quoque denotauit, dicens. *Qua dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris* Psal. 4. 5.
compungimini. Nec res paruas contemne, sed magnas etiam carum rationes
repete. Hoc modo magna facilius exit abis delicta. Id si quotidie diligenter fa-
cies terribili futuri iudicis tribunali latus affisses. Hoc modo Paulus seipsum
mundauit, ac ideo dicebat. Si nos ipsos iudicauerimus, non utique iudicaremur. 1. Cor. 11. 32.
Sic & Iob liberos suos mundauit: nam qui pro incertis hostias offerebat assidue, Iob. 1. 5.
multò magis certorum illum atque manifestorum rationes repetisse credendum
est. S. Gregorius in Ezechielem. Quisquis vitæ suæ custodiam negligit discu- G. hom. 4.
tere, quæ agit, quæ loquitur, quæ cogitat, aut despicit, aut nescit, sibi metipsum præ-
sens non est, quia semetipsum quotidie exquirere atque cognoscere sollicitus non
est. Ille autem veraciter sibi in presenti est, qui se in suis actibus tanquam alium
attendit. Nam sunt multa peccata, quæ committimus, sed idcirco grauias nobis
non videntur, quia priuato nos amore diligentes clausis nobis oculis in nostra
déceptione blandimur. Et 35. moralium in Iob. Scriptum est, iudicare coram G. c. 6. & 7.
Domino, & expecta eum. Corã Domino scilicet iudicatur, qui corde Dominum Iob. 35. 14.
conspicit, & actus suos sub eius præsentia sollicita inquisitione discernit. Quem
tanto quis securius expectat, quanto quotidie vitam suam suspectus examinat.
Qui enim ad extremum eius venit, non iam coram illo, sed ab illo iudicatur.
 Et rursus. Debet enim uniuersiusque mens & causas suas apud Dominum,
 & causas Domini contra se sollicita inquisitione discutere, debet caute pen-
 sare, vel quæ ab eo bona perceperit, vel quæ mala bonis illius peruerse viuendo
 responderit. Quod electi quidem quotidie facere omnino non cessant. Vnde be-
 ne Salomôn ait. *Cogitationes iustorum iudicia. Accedunt enim ad secretarium*
iudicis intra sinam cordis: considerant quàm districtè quandoque feriat, qui
du patienter expectat, metuunt in his quæ se egisse meminerant, & paniant
flendo, quod perpetrasse se intelligunt. Et infra. Nam conscientia accusat,
ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod iudicium eo certius punit, quo
interius scuit, &c. Reproborum namque esse proprium solet semper praua age-
re, & nunquam quæ egerint retractare. Omne enim quod faciunt, cæca men-
te pertranseunt factumque suum, nisi cum puniti fuerint, non agnoscunt. At
contra electorum est actus suos quotidie ab ipso cogitationis fonte discutere,
& omne quod turbidum prostruit ab intimis exsiccare. Clim. gradu. 4.
 S. IOAN. CLIMACVS. Optimus, inquit, ille trapezita est, qui quotidie ve-
 sperilucrum ac detrimentum omnino computat. Quod scire manifestius non
 potest, nisi heris singulis in tabulis omnia denotet. nam cum calculi sin-
 gulis

Dor. doctrinam.

Bern. ad Car-
thuf.

gulis horis ponuntur totius diei ratio postmodum clarius agnoscitur. B. Dorotheus de vita rectè & piè instituenda. Docuerunt sape nos maiores nostri, quo pacto purgemus nos ipsos per singulos dies, ut scilicet ad vesperã perscrutemur nobiscum, quomodo transactam diem exegerimus, & rursus mane, quomodo noctem, & sic pœnitentiam agamus apud Deum, ut par est, in quo peccasse nos deprehenderimus. Sane cum admodum delinquamus, obliuiscamurq; facile delicta nostra, opus esset nobis in horas diligenti examinatione, quo pacto scilicet ambulassemus id momēti & temporis, & in quo deliquissemus: deberetq; unusquisq; nostrum à seipso tanquam iudex rationem cuiuslibet facti extorquere, & dicere. Vt quid locutus sum infelix, quæ fratrem meum morderent? ut quid fratrem aliquid facientem iudicauit? ut quid Deum contempsit? S. Bernardus ad fratres de monte Dei. Queris, quid agas, vel in quo te occupes? Primum extra quotidianum orationum sacrificium vel lectiōis studium quotidiana conscientie discussione, emendationi, morum compositioni, pars sua diei neganda non est. Et infra. Disce in cella secundum communis instituti leges tu tibi præesse, & vitam ordinare, & mores componere, & temetipsum iudicare, te ipsum apud te accusare, sape etiam commendare, nec impunitum dimittere. Mane præterita noctis fac à temetipso exactionem & ventura diei tu tibi indicito cautionem. Vespere diei præterita rationem exige, & superuenientis noctis fac indicationem. Sic districto nequaquam tibi aliquando lasciuiare vacabit.

AVSONIVS Poëta Christianus, Gratiani Imp. Præceptor Eidyllio 8. in hunc modum canit.

VIR bonus & sapiens, qualem vix repperit vnum
 Millibus è multis hominum consultus Apollo.
 Iudex ipse sui, totum se explorat ad vnguem,
 Cogitat, & iusto trutinæ se examine pensat.
 Non prius in dulcem declinat lumina somnum,
 Omnia quam longi reputauerit acta diei,
 Quid prætergressus, quid gestum in tempore, quid non,
 Cur isti facto decus abfuit? aut ratio illi?
 Quid mihi præteritum? cur hæc sententia sedit?
 Quam melius mutare fuit. miseratus egentem
 Cur aliquem fracta per fensi mente dolorem?
 Quid volui, quod nolle bonum foret? vtile honesto
 Cur malus an retuli? num dicto, aut denique vultu
 Perstrictus quisquam? cur me natura magis, quam
 Disciplina trahit? sic dicta & facta per omnia
 Ingrediens, ortoq; è vespere cuncta reuoluens
 Offensus prauis, dat palmam & præmia rectis.

VIDE

VIDETVR & S. BENEDICTVS ad hoc conscientiaē examen digitorum intendisse, cum in capite 4. Regulæ suæ inter instrumenta perfectionis spiritualis consequendæ ponit. *Actus vite suæ omni hora custodire.* Nam Ioan. Trithemius primo libro commentariorum in hanc Regulam edito ad hæc verba monet vnumquemq; fratrum omni sero debere tenere Capitulum culparum inter Deum & seipsum, in quo sit conscientia accusans, Deus iudicans, omnis sanctus Dei orans, homo contritus veniam deprecans, & nunquam recumbat, nisi per mentalem vel vocalem confessionem purgatus, si fieri possit. Et *homilia 14. de Pœnitentia* docet quotidie minimum semel examinandam conscientiam, vt videat quisq; quantum profecerit, & si in aliquo deliquerit, statim pœnitentiam agat. Deinde in *prefatione Tractatus de triplici regione claustralium*, ait causam ruinæ monasticæ in suo Benedictino Ordine esse, quod defecerint spiritualia exercitia, & ideo Congregationis Bursfeldensis Patres constituisse verbo & exemplo, vt quotidie examen conscientiaē instituat & feruoris propositum renouetur. In libro vero 2. *de Tentationibus cap. 3.* monet, vt post Completorium instituat, maximè autem cum ad lectum ventum est. Ad hæc libro *de spirituali exercitio monachorum, consideratione 9.* habet, quomodo practicè institui debeat, nempe ante lectum completoris manibus iacendo, idq; non debere omitti. Et *sermone 2. de ordinatione bona vite monastica* asserit à Congregatione Bursfeldensi statutū, vt quotidie post Completorium in cella fiat examen de peccatis: ac occulta quidem sequenti crastino aperiatur sacerdoti in confessione sacramentali, publica vero in Capitulo quotidie. Deniq; in *libro de institutione vite sacerdotalis cap. 3.* idem consulit cuiq; sacerdoti, vt vespere oret antequam cubitum concedat, & conscientiam examinet. Eiusdem examinis frequentationem consulit S. Bonauentura in opusculo *de Puritate conscientia cap. 12.* Et in *speculo disciplina, particula 2. cap. 1.* & Thomas à Kempis *libro primo de imitatione Christi cap. 19.* & libro 2. *de disciplina claustralium. c. 9.* Et *de disciplina monastica cap. 11.*

Instrum. 48.

Opera Trithemii
spiritualia edita
sunt Moguntiaē in folio.

C A P V T III.

Examen conscientiaē commendatur ab Ethnicis.

ETHNICORVM quoq; Sapientissimis notum probatumq; fuisse conscientiaē examen certum est. nam de antiquissimis Philosophis Pythagoræis libro 3. contra Ruffinum ita scribit S. Hieronymus. *Dicebant Pythagoræi, duorum temporum quàm maximam habendam curam,*

Apud Stobzū
serm. 3.

mane & vesperi, id est, eorum quæ acturi sumus, & eorum quæ gesserimus.
Vnde in Pythagoræ carminibus, quæ Aurea dicuntur, hæc exstant.
μὴδ' ὕπνου, &c. *Neg. Somnum teneris in oculis accipe.*

*Priusquam diurnorum factorum ter unumquodq̄ commemoraris,
Qua sum transgressus, quid feci, quid mihi quod oportuit non factum
Orsus autem à primo recole, & postea (est?)
Mala quidem si feceris dolo: bona verò, gaude.*

In quæ verba Hierocles item Ethnicus sic commentatur. *Hic volo, inquit, ut omnia præcepta quæ prius Pythagoras præscripsit, quasi in unum fascem comportes, ut in ea, tanquam in diuinas leges intuens in mentis tue interno, velut tribunali, eorum quæ bene vel malè gesta sunt, examen facias.* Vnde enim malis admissis mordere nos queat commemoratio: vel laudare patris bonis, nisi meditatio, quæ præcessit, leges quasdam admittat, ex quarum instituto vitam deceat componere, & ad eas conscientia abdita, tanquam ad scopum aliquem toto vitæ nostræ spacio dirigere? At quoties examen illud fieri postulat? Singulis diebus, ut assidua recordatione iudicij id quod rectum honestumq̄ est, seruetur incolume. Et quando? Somni appetente tempore. Qua de causa? ut ex eo, quod actionum diurnarum terminus est, efficiamus conscientia tribunal, Deoq̄ ipsi affectionum examen quasi canticum, lectum, somnumq̄, antegredi solitum offeramus. Quis iudex? Iudicem adhibuit æquissimum simul ac commodissimum, conscientiam nimirum rectamq̄ rationem, atq̄ etiam se ipsum, cuius omnium maxime pudere superius quemq̄ voluit. Quis enim ita alium alius, atq̄ se, quisquam commonefacere valeat? Quod enim sui iuris est, se naturæ libertate utatur aliorum consilia facere respuit, cum illis parere non statuit.

At non potest non audire se necessario, quæ intus est ratiocinandi vis. Istam Deus esse voluit, quæ nostri curam gereret: istam ducem atq̄ magistram, istam etiam tunc iudicem diurnorum operum ratio efficit, & factum ab ipsa iudicium amplectitur: ut suum ipsa calculum adijciat, quidnam in se, vel laude, vel reprehensione dignum iudicet. Subijcit deinde regulas, quas iudex huius examinis sequi debeat, & qua ratione secundum eas examen instituatur. Audiamus nunc L. Annæum Senecam præclare de hoc examine præcipientem, primo in Epistola ad Lucilium. *Initium, ait, est salutis notitia peccati. Egregiè mihi hoc dixisse videtur Epicurus. Nam qui peccare se nescit, corrigi non vult. Deprehendas te oportet, antequam emendes. Ideò quantum potes, te ipsum coargue: inquire in te: accusatoris primum partibus fungere, deinde iudicis, nouissimè deprecatoris, aliquando te offende. Et libro tertio de ira. Animus quotidie ad rationem reddendam vocandus est. Faciebat hoc Sextius, ut consummato die cum se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum. Quod hodie ma-*

Sen. ep. 28.

ep. 36.

lum

lumen tuum sanabit cui vitio obstitisti? qua parte melior es. Desinet ira, & erit moderatior, qua sciet quotidie ad iudicem esse veniendum. Quid ergo putchrius hac consuetudine excutiendi totum diem? Qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur: quam tranquillius, altius ac liber, cum aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui, censorq; secretus cognoscit de moribus suis? Vtor hac potestate, & quotidie apud me causam dico. Cum sublatum è conspectu lumen est, & conticuit uxor, moris iam mei conscia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo. Quare enim quicquam ex erroribus meis timeam, cum possim dicere. Vide, ne istud amplius facias, nunc tibi ignosco. In illa disputatione pugnacius locutus es? noli postea congregi cum imperiis. Eodem pertinere videtur, quod Cato maior apud M. Tullium in hæc verba scribit. Pythagoræorum more exercenda memoria gratia quod die dixerim, audiuerim, egerim, commemoro vesperi.

Cic. de Senecæ

CAPVT IV.

Utilitates examinis quotidiani similitudinibus aliquot ob oculos ponuntur.

PRIMA similitudo sit, Quemadmodum in vrbe vel prouincia, in qua nullus est magistratus, nullus senatus, Iudex nullus, nulla iustitia administratur, nunquam est pax vel securitas, nec quidquam boni: sic in anima hominis, nullum instituentis rerum à se gestarum examen, nullum iudicium exercentis, diu pax & tranquillitas esse nequit, sed nec vlla solida virtus. Vnde B. Gregorius non dubitat affirmare etiam pios homines, si examen illud negligant, paulatim in studio virtutis deficere. *Sicut enim, inquit, non sentimus, quomodo crescunt membra, proficit corpus, mutatur species, nigredo capillorum albescit in canis, hac enim omnia nobis nescientibus aguntur in nobis, ita mens nostra per momenta viuendi ipso curarum usu à semetipsa permutatur, & non agnoscimus, nisi vigilantia custodia ad interiora nostra residentes, profectus nostros quotidie, defectusq; pensemus. Hoc ipsum enim in hac vita mortali consistere, quasi ad vetustatem ire est, & cum indiscussa mens relinquitur, in quodam senio torporis sopitur: quia sui negligens, & propositum robur insensibiliter perdens, à forma prioris fortitudinis, dum nescit, senescit. Vnde & per prophetam sub Ephraim specie dicitur. Comederunt alieni robur eius, & nesciuit: sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit: Cum verò semetipsam quarit & subtiliter pœnitendo se discutit, ab ipsa hac venustate sua lota lachrymis & mœrore incensa renouatur, & qua iam pœnè*

G. lib. 25. mor. cap. 7.

Osc. 7. 2.

inuenerata frixerat; per subministrata interni amoris studia nouum calet. Unde Paulus Apostolus usu mortalis uitæ veterascentes discipulos admonet dicens: Renouamini spiritum mentis nostræ.

Eph. 4. 23.

II. Similitudo, qua declaratur nihil æquè ad profligandos demones, & contra, ad conciliandos nobis bonos angelos valere, atq; hoc quotidianum examen. Vt enim in iis domibus, in quibus creber scoparum est vsus, ad euerendas pauimentæ angulorumq; fordes, & parietum laqueariumq; telas, nullæ apparent aranæ, sic vbi frequentatus est examinis conscientie vsus, longe absunt omnes laquei insidieq; diaboli, accurrunt verò angeli boni. Quid enim agimus in examine conscientie, nisi quod de lapsibus commissis doleamus, de bonis autem operibus gratias Deo agamus? *Gaudent autem angeli super vno peccatore, vt apud S. Lucam dicitur, pœnitentiam agente.* Si gaudent boni, certe moerent & fugiunt mali.

Luc. 15. 10.

III. Sicut quotidie manus, faciem, vestes, calceos, scutellas, domum expurgamus, quia quotidie ea sordibus inquinamus, sic conuenit, vt quotidie conscientiam examinemus, vt fordes siue magnas siue paruas in ea contractas eluamus. *Si enim dixerimus, inquit B. Ioannes, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Iustus in die, ait Sapiens, septies cadit.* Quotidie *caro pugnat contra spiritum.* Quotidie cum B. Paulo possumus dicere. *Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod nolo malum illud facio.* Quotidie ergo & Spiritus debet pugnare contra carnem, & aculeo examinis eam crucifigere cum concupiscentiis. Quotidie in eo orare. *Et ne nos inducas in tentationem. Dimitte nobis debita nostra. Libera nos à malo.*

1. Ioa. 1. 8.

pro. 24. 16.

Gal. 5. 17.

Rom. 7. 15.

IV. Sicut pauimentum, quo sæpius verritur, hoc purius redditur, & clarius videtur, sic qui sæpe inquirunt in conscientiam suam puriorem eam ab omni peccatorum puluere reddunt, & citius in notitiam sui, virtutem tantopere, non modo à S. Patribus, sed etiam Ethnicis Philosophis laudatam, perueniunt. Hinc enim est illud *πῶς σε αὐτὸν* etiam Apollinis oraculo celebratum. Vide titulum de Cognitione sui.

V. Quemadmodum hortus salutare herbas & flosculos producere nequit, nisi continenter hortulani sarculo noxiæ radices, lolium & lapides eruantur, hæud secus in animæ nostræ horto, nunquam rectè excrescent herbe virtutum, & flores donorum Spiritus sancti, liliū castitatis, rosa charitatis, viola humilitatis & pœnitentiæ, nisi sarculo examinis prauæ cupiditatum & inclinationum radices quotidie extirpentur. *Finis præcepti, inquit ad Timotheum Apostolus, est claritas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta.* Quomodo autem

1 Tim. 1. 5.

tem

rem poterit in anima nostra esse caritas, nisi minuatur cupiditas? *Aug- A. ab. ep. q. 36.*
mentum enim caritatis, teste S. AVGVSTINO, est diminutio cupiditatis,
perfectio vero nulla cupiditas. Quo verò cultro nisi huius examinis re-
scindes cupiditatem? Quomodo cor, quod in horas tam variis obrui-
tur cogitationibus purum seruabitur, nisi possis verè dicere cum psal-
mographo. Meditatus sum nocte cum corde meo & scopebam spiritum meum? Psalm 76. 6.
 Quomodo conscientia permanebit bona, nisi amoliantur, quæ eam faciunt malam?

VI. S. Hieronymus in epistola ad Minerium & Alexandrum. *Salua- H. ep 132.*
toris, inquit, verba sunt, Estote probati nummularij, ut si quis nummus adul-
ter est, & figuram Cesaris non habet, nec signatus est moxeta publica, repro-
tur: qui autem Christi faciem claro præfert lumine in cordis nostri marsupio
recondatur. Et Ioannes Cassianus collatione prima. Efficiamur secundum Cass. c. 20.
præceptum Domini probabiles trapezita. Quorum, ait, summa peritia est ac
disciplina probare: quodnam sit aurum purissimum, & ut vulgo dicitur obri-
zum, quodné sit minus purgatione ignis excoctum, æreo quoq; vilig; denario, si
pretiosum numisma sub colore auri fulgentis imitetur prudentissima discretio-
ne non falli: & non solum numismata tyrannorum vultus exprimentia, sapi-
enter agnoscere, sed etiam illa, quæ sunt veri quidem regis imagine, sed non le-
gitimè figurata. peritia sagaciore discernere: deinde, ne quid illis à legitimo pon-
dere diminutum sit censura trutinæ diligenter inquirere. Quæ omnia nos
quoque debere spiritaliter obseruare euangelicus sermo sub huius nominis de-
monstrat exemplo. Summa ergo similitudinis hæc est. Ut si velimus esse,
 quod iubet Dominus, spirituales & probati trapezitæ, vel nummularij, sicut nummularij quotidie tractant nummos, & ideo probos ab adulterinis facile discernunt, ita quotidie in examine nostros lapsus cogitando, loquendo, vel agendo commissos expendamus, hoc enim studio assequemur, ut donum discretionis spirituum assequamur, & actiones bonas à malis, consideratis earum causis, circumstantiis, intentione & fine, facile discernamus.

VII. Similitudo est. B. Ioan. Chrysofom. in sermone de Pœnitentia & confessione. *Vbiq; inquit, idem facere oportet in peccatis, quod in pecuni-*
rum sumptibus. Statim cum surreximus à lecto, priusquam nos conferamus in
forum, vel priusquam aggrediamur opus aliquod, vel priuatum vel publicum,
vocato ministroratiōe sumptuum petimus, ut sciamus, quidnam malè, vel quid
bene expēderit, & si viderimus parum quiddam desiderari, omnibus modis re-
cogitamus accessionum occasionem, ne inuiti perdāmus. Faciamus igitur hoc &
in operibus nostris vocata conscientia nostra. Faciamus similiter rationem ver-
borum, operum, cogitationum, & scrutemur quid utiliter insumptum sit, &
quid in perniciem nostram quis sermo malè expensus in cōiucia, in sales, in tur-

piloquia, quæ cōcupiscentia oculum in intemperantiam prouocarit, quæ cogitatio cum damno nostro in opus prodierit, vel per manus, vel per linguam, vel per cogitationes ipsas. Operam demus, ut ab intempestino sumptu abstinamus, pro semel malè in sumptis aliud reponamus lucrum: pro verbis temerè prolatis sanctas preces: pro visu intemperatè factò eleemosynas & ieiunia. Igitur seruatorū mane rationem facere consueuimus, operum autem post cœnam & vesperam ipsam in lecto iacentes, nullo interurbante omnium eorum quæ per diem facta & dicta rationes à nobis exigamus: & si viderimus quid peccatum esse, puniamus nos ipsos, increpemus mentem & conscientiam tanto impetu, ut non audeat ultra exurgere, memores vespertinæ plagæ. Eadem utitur in psalmi quarti commentario, dicens. Hoc examen fiat singulis diebus: nec prius dormieris ô homo, quàm mente versaueris, quæ à te inter diu perperam acta sunt, & die sequenti eris omnino tardior ad ea ipsa rursus aggredienda, Et quod facis in pecunia, nec finis ut duo dies pratercant, quin cum famulo rationem in eas, ne cōfusionem inducat obliuio, hoc etiam fac in actionibus. Singulis diebus vesperi ab anima rationem exige, & cogitationem, quæ peccauit condemna eam, & velut in ligno suspende ac torque, & iube ne ea amplius aggrediatur.

VIII. *Quemadmodum in Academiis vel scholis, in quibus crebræ sunt disputationes, frequentes prælectionum repetitiones, quotidianaque earum examina, scriptionum item & commentationum domesticarum stata exactio, censura absentiarum, ac notæ linguæ latinæ & morum, magnopere in literarum virtutumque Christianarum studio proficitur: sic in schola Religiosæ vitæ, vbi non semel in dies singulos cogitationum, sermonum, actionumque rationes per examen ad calculos reuocantur, maximus fit in pietatis cursu progressus. Si enim Chrysoſt. loco proxime allegato asseuerare audeat nos, si vel vno solo mense conscientiam semel ad vesperam excutiamus sedulo, posse ad perfectum virtutis habitum peruenire, quanto magis, si in ea consuetudine perstiterimus per multos annos?*

IX. *Vtilitas, Breuiter Examen quotidianum CORNUCOPIÆ commodorum charismatumq; spiritualium in animâ hominis infert. Nam qui conscientiam discutit, multas simul exercet virtutes: vt religionis, quia ab oratione examen inchoatur, & pro beneficiis gratiæ Deo aguntur: deinde humilitatis & pœnitentiæ, quia in eo homo se agnoscit peccatorum & de peccatis dolet, lacrymas fundit, pœna sæpe voluntaria eadem expiat. Ad hæc spei & caritatis, confidit enim se veniam peccatorum à Deo obteturum, quem vti suum creatorem & benefactorem diligit super omnia. Tum timoris Dei, quia ideo iudex sui hic efficitur, vt iudicium Dei præueniat, secundum illud Apostoli, Si nos ipsos diiudicemus, &c. Nec enim bis Deus iudicat in id ipsum, Munit quoque*

Cry. in psal. 4.

1. Cor. 11. 32.

quoque se contra tentationes futuras, vitia extirpat, prauas inclinationes tollit, consuetudines malas euellit, virtutes inserit, conscientiam serenam & tranquillam reddit, ac demum efficit, vt homo semper ad confessionem sacramentalem faciendam & S. Eucharistiam sumendam (ad quam etiam S. Paulus requirit probationem sui ipsius per hoc examen) sit comparatus. 1. Cor. 21. 28.

C A P V T V.

De Examine conscientia particulari.

EXAMEN particulare Conscientiæ hoc discrepat à Generali, quod in generali fiat inquisitio in omnia peccata toto de commissa à mane vsque in vesperam. Particulare verò de vno aliquo speciali vitio, cui à natura vel praua consuetudine obnoxios nos esse cognouerimus. De quo examine intelligi possunt illa verba S. Chrysoft. in Ioannem circa finem. *Discamus igitur & vitia nostra recensentes, ea tempore corrigamus, & hoc mense vnum, alio aliud, & ita subsequenter meliores efficiamur. Sic enim tanquam per gradus quosdam ascendentes, per scalam Iacob ad cælum perueniemus. Etenim scale illa mihi per illam visionem paulatim per virtutes ascensum significare videntur, per quam à terra in cælum ascendere nobis licet, non gradibus sensibilibus, sed morum incremento & correctione.* Et in homilia 73. ad populum, *Quemq; vestrum rogo, et si non antea, deinceps saltem, quem se plus aliis vexare defectum nouerit, hunc ex anima praeidere studeat, & pia quadã cogitatione quasi spiritali utens gladio, se ipsum à vitio liberet: idoneum. Deus nobis contulit sensum, & si parum velimus respicere valentem, & quog; nascens in nobis vitium superare. Propterea sanctorum quoque omnium nobis vitam & conuersationem per diuinas contextam scripturas Spiritus gratia reliquit, vt discentes, qualiter eandem nobiscum sortiti naturã omnia virtutis obierunt officia, circa eius executionem minimè torpeamus.* Et rursus homilia vndecima in Genesin. *Ne ita, inquit, simpliciter ieiuniorum hebdomade prætereãt, scrutemur suam, quique conscientiam & rationem examine-mus, & consideremus, quidnam in hac hebdomada probè actum sit, quid in alia, & quale augmentum fecerimus ad sequentem, quas in nobis affectiones correxerimus.* Qui enim se in hoc examine particulari exercent, debent non solum diem cum die, sed etiam hebdomadam cum hebdomada, sæpe etiam mensem cum mense, & annum cum anno conferre, & circumspicere quantum in hoc vel illo vitio, hac vel illa propensione praua extirpanda profecerint. Vnde S. Basilus in sermone commonitorio ad monachos. *Quæ quotidie, ait, feceris opera vesperi tecum commemora, & cum ijs quæ feceris pridie conferto,*

Chry. hom. 82.

Gen. 28. 11.

Clarius

Cass. c. 14.

Clarius & fusius examen particulare describit Ioan. Cassianus collatione 5. Ita, inquit, nobis aduersus vitia arripienda sunt praelia, ut unusquisque quo maximè infestatur explorans, aduersus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis, ac sollicitudinem erga illius impugnationem, obseruationemque desigens, aduersus illud quotidiana ieiuniorum dirigens spicula, contra illud cunctis momentis cordis suspiria, crebraque gemituum tela contorquens, aduersus illud vigiliarum labores, ac meditationes sui cordis impendens, indesinentes quoque orationum ad Deum stetus fundens, & impugnationis suæ extinctionem ab illo specialiter ac iugiter poscens. Impossibile namque est de qual. bet passione triumphum quempiam promereri priusquam intellexit industria vel proprio labore victoriam certaminis semet obtinere non posse, cū tamen, ut valeat emundari, necesse sit eum die noctuque in omni cura & sollicitudine permanere. Cumque se ab ea senserit absolutum, rursus latebras sui cordis simili intentione perlustret & exploret, quam sibi inter reliquas perspexerit diriores, atque aduersus eam specialius omnia spiritus arma commoueat, & ita semper validioribus superatis celerem de residuis habebit, facilemque victoriam: quia & mens triumphorum processu reddetur fortior, & infirmorum pugna succedens promptiorem ei prouentum faciet praeliorum, ut fieri solet ab his, qui coram regibus mundi huius omnigenis congregati bestijs præmiorum contemplatione consueuerunt. Hi, inquam, feras, quas cunque fortiores robore, vel feritatis rabie conspexerint diriores, aduersus eas primæ congressionis certamen arripiunt: quibus extinctis, reliquas, quæ minus terribiles, minusque rebementes sunt, exitu faciliore prosternunt. Ita & vitium semper robustioribus superatis, atque infirmioribus succedentibus, parabitur nobis absque ullo discrimine perfecta victoria.

VERVM nec Philosophos Ethnicos latuit utilitas huius inquisitionis, animaduersionisque in singularia vitia. Nam vnus ex optimis morum magistris PLVTARCHVS libro de cohibenda ira ita philosophatur. Super omnia illud Empedoclis magnum quiddam ac diuinum existimabam, abstinere ab improbitate. Laudabam interim & illas non inuenustas, nec abhorrentes à sapientia studio actas in precibus consuetudines, annum à re Veneræ, vinoque puros viuere, colentes interim Deum temperantia: aut rursus à mentiendo certum tempus abstinere, nos ipsos interim obseruantes, ut vera loquamur tum in ludicris, tum in serijs rebus omnibus. Deinde hisce rebus instruebam animum meum, ut qui non minus amet pietatem, quàm philosophiam, ut primum paucos dies sacros sine irascendo transgerem, velut absque temulentia vinoque, non aliter quam si celebraßem Nephalia, aut Atelisponda, in quibus vinum attingere, aut luxui indulgere fas non est, deinde faciebam idem mensem vnum aut duos, paulatim mei ipsius periculum faciens. Sic tempore proficiebam ad vltiorem malorum tolerantiam, diligenter attendens & con-

& conseruans meipsum cum verbis bene ominantibus, placidum, iraq; vacuum, purum & à dictis improbis, & à factis absurdis, & à cupiditate, quæ ob voluptatem exiguam & inuenustam tum turbas ingentes, tum penitentiam turpissimam adduceret.

Si quæras, finè aliquando horum examinum finis, maxime cum in Examine particulari post magnum in spiritu profectum tandem videatur defutura materia. S. BERNARDVS dum verba illa Cantici Canticorum, *Tempus putationis aduenit*, exponit, respondet non esse. B. serm. 58.

Quis, n. inquit, ita ad unguem omnia à se superflua rescavit, ut nil se habere putet putatione dignum. Credite mihi, & putata repullulant, & effugata redeunt, & reaccenduntur extincta, & sopita denno excitantur. Parum est ergo semel putasse. Saepè putandum est: immo si fieri possit, semper, quia semper, quod putari oporteat, si non dissimulas, inuenis. Quantumlibet in hoc corpore ma- Iud. i.

nens profeceris, erras si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis nolis intra fines tuos habitat lebusæus, subiugari potest, sed non exterminari. Scio, inquit, quia non habitat in me bonum. Parum est, nisi & malum inesse Rom. 7. 18.

fateatur. Ait. Non quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Si autem quod odi illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Aut te ergo si audes, praefer Apostolo (nempe ipsius ista vox est) aut fatere cum illo te quoque vitiiis non carere. Medium denique vitiorum virtus tenet, ac proinde sedula eget non solum putatione, sed & circumcissione. Alioquin verendum, ne circumquaq; à lambentibus, vel potius à rodentibus vitiiis illa dum nescis paulatim elangueat, aut si supercreuerint, suffocetur. Vnum in tanto discrimine consilium est, obseruare diligenter, & mox verenascentium capita apparebunt, prompta seueritate succidere. Non potest virtus cum vitiiis pariter crescere. Ergo ut illa vigeat, ista crescere non sinantur. Tolle superflua, & salubria surgant. Vtilitati accedit, quicquid cupiditati demis. Demus operam putationi, &c. Scrutemur iuxta prophetam vias nostras & studia nostra, & in eo se quisque iudicet profecisse, non cum non inuenerit, Thren. 3. 40.

quod reprehendat, sed cum quod inuenerit reprehendet. Tunc te non frustra scrutatus es si rursum opus esse scrutinio aduertisti. Et toties te non fefellit inquisitio tua, quoties iterandam putaueris. Si autem semper hoc cum opus est facis, semper facis.

VIDE in Panario V. Conscientia scrupulosa. Illusiones spirituales.

CONTEMPLATIO.

CAPUT I.

Contemplatio quid sit, & quomodo à meditatione
& cogitatione distinguatur.

A. c. 32.

R. p. i. c. 4.

S A V G V S T I N V S in libro de Spiritu & anima in hæc verba de ea scribit. *Anima nostra cum vult intelligere vel diuina, vel Deum, vel seipsam, suasque considerare virtutes, abstrahit se ab omnibus corporis sensibus, quibus non adiunatur, nisi ad corporeas formas coloresque, sentiendos, & Spiritu ac ratione se conspiciit, meditatione atque contemplatione ad Deum ascendit, Deus vero reuelatione atque diuina inspiratione ad eam descendit. MEDITATIO siquidem est occulta veritatis studiosa inuestigatio. CONTEMPLATIO perspicua veritatis incunda admiratio. Illam namque diuina illuminat reuelatio, ut veritatem cognoscatur; istam vero diuina inspiratio inflammat, ut eam diligat. Corpus autem sensu & imaginatione ad spiritum ascendit. Clarius & plenius eam describit Richardus Victorinus S. Bernardi æqualis, lib. 1. de Contemplatione. Contemplatio, inquit, est perspicax & liber animi contuitus in res perspicendas usquequaque diffusus. Meditatio vero est studiosa mentis intentio circa aliquid inuestigandum diligenter insistentis. Cogitatio autem est improvidus animi respectus ad euagationem pronus. Et paulo ante. Multum à se inuicem hæc tria in modo differunt, quamuis quandoque in materia conueniant. Cogitatio per deuia quaque, lento pede sine respectu peruersionis passim huc illucque, vagatur. Meditatio, per ardua sæpe & aspera ad directionis finem cum magna animi industria nititur. Contemplatio libero volatu, quocumque, eam fert impetus, mira agilitate circumfertur. Cogitatio serpit, meditatio incedit, & ut multum, currit. Contemplatio autem omnia circumuolat, & cum voluerit se in summis librat. Cogitatio est sine labore cum fructu. In cogitatione euagatio, in meditatione inuestigatio in contemplatione admiratio. Ex imaginatione cogitatio, ex ratione meditatio, ex intelligentia contemplatio. Intelligentia obtinet supremum locum, imaginatio infernum, ratio medium.*

Ex hac descriptione elucet diuinas quidem res & cælestes præcipue, humanas tamen quoque & naturales esse contemplationi subiectas, quatenus ex earum notitia gradum facimus ad diuinas. *Inuisibilia enim Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, inquit Apostolus, intellecta conspiciuntur.* Vnde magnus ille contemplator dicebat. *Meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.* Et alius nepe
August.

Rom. 1. 20.

Psal. 142. 5.

August. in libris Confessionum. *Tu Domine fecisti ea, qui pulcher es. pulchra sunt enim: qui bonus es, bona sunt enim: qui es, sunt enim. Nec ita pulchra sunt, nec ita bona sunt, nec ita sunt, sicut tu conditor eorum, cui comparata, nec pulchra sunt, nec bona sunt, nec sunt. Scimus hac, gratias tibi, & scientia nostra scientia tua comparata ignorantia est.* Haud secus notitia sui subiecta est contemplationi, quia ex ea tanquam è præcipua creatura ad imaginem & similitudinem Dei condita gradum facimus ad contemplationem. Vnde B. Dauid. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, id est, consideratione mei. confortata est, & non potero ad eam.*

A. lib. 11. c. 4.

Psal. 138. 6.

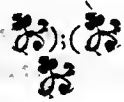
Et Clemens ALEXANDRINVS in Pædagogico. *Est ut videtur disciplinam omnium pulcherrima ac maxima seipsum nosse. Si quis enim seipsum norit, Deum cognoscit.* Et S. Basil. in dictum Moysis. *Attende tibi ipsi. Exacta & diligens tui ipsius consideratio viam tibi præstruet ad cognitionem Dei. In teipso enim tanquam mundo quodam distinctè adornato licet exiguo contemplari licebit eximiam conditoris tui & incomparabilem sapientiam, ut ex anima incorporea Deum esse incorporeum, nullo circumscriptum loco, inuisibilem, &c.* Expofita deinde fufius animæ vi, corporisque structura. Per hac utique, subdit, *omnia licet imperuestigabilem eius qui te condit sapientiam cognoscere, adeo ut cum propheta ipse tu possis dicere. Mirabilis facta est scientia tua ex me. Attende itaque tibi, ut attendas DEO.*

Cl. lib. 3. c. 1.

B. hom. 3.

Deinde S. BERNARDVS in fermone quodam. *Queramus per ea saltem que facta sunt intellectum inuisibilem Dei, que si in ceteris creaturis intellecta conspiciat anima, necesse est ut longè amplius conspiciat, & intelligat multo subtilius in ea creatura que facta est ad imaginem creatoris, hoc est, in seipsa. Nullus Deo vicinior gradus inter omnes que sub sole habitant creaturas, quam anima humana, ut merito propheta dicat ad ipsum. Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit. Et post pauca. Ibunt, inquit, de virtute in virtutem videbitur Deus Deorum in Sion.* De ceteris tibus, nempe diuinis & cœlestibus non attinet dicere, quia eas contemplationi propriè esse subiectas dubium non est.

In psal. 84.

De Contemplationis præstantia & dignitate.

CONTEMPLATIONIS præstantiam & dignitatem satis insinuauit Christus Dominus, cum Mariæ Magdalenaë studium in audiendis & expendendis diuinis sermonibus anteposuit ministerio Marthæ fororis licet ex charitate profecto, dicens. *MARIA optimam partem elegit, qua non auferetur ab ea.* Ex quo loco probant S. Patres contemplatione actione, & vitam contemplatiuam actiua esse excellentiorem, vt Basiliius in monasticis constituit. August. de verbis Domini. Hieron. in Ieremiam. Cassianus in collationibus. Gregorius in Moralibus, & alii. Certe D. Basiliius in Apologia ad Cæsarianos vult contemplationem, quod Christus apud Lucam ait, esse intra nos. *Nihil autem fratres, inquit, regnum caelorum putabitis, quam veram eorum qua sunt cognitionem, quam & felicitatem vocant diuina scriptura. Regnum enim caelorum intra vos est. Circa verò internum hominem nihil aliud quam contemplatio consistit. relinquatur ergo contemplationem esse regnum caelorum. Quorum enim hic umbras tanquam in speculo quodam videmus, tandem à corpore isto terrestri liberati, incorruptumq; & immortale indui, illorū & archetypa speculabimur.* S. Gregorius Nazianzen. in oratione de pauperum amore. *Præclara est contemplatio, præclara item actio: illa hinc assurgens, atq; in sancta sanctorum contendens, mentemq; nostram ad id quod ipsi cognitum est reuehens. hæc verò Christum hospitio excipiens, officio seq; colens, ac vita ipsa & moribus vim sui erga eum amoris testificans. Horum vnum quodq; vna quadam salutis via est, atque ad aliquam omnino beatarum illarum, & aeternarum mansionum duccens.*

Luc. 10. 42.

B. c. 2.

A. ser. 27.

H. in c. 3.

C. col. 1. c. 8.

G. 6 c. 28.

Bas. ep. 112.

Luc 17. 21.

Nazianzen.

Ambr.

Luc. 10. 42.

S. AMBROSIVS in psalmum primum. *Præstare mystica moralibus etiam ipse Dominus docet in Euangelio suo dicens de Maria, qua sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius, cum Martha circa ministerium festinaret, & quæretur, quod soror eam propria circa mensa ministerium non iuaret. Martha, Martha, Maria optimam partem sibi elegit, qua non auferetur illi. Si qua Christo ministrabat ad mensam, non conferebatur ei qua verbum cupiebat audire quem operantem studiose cognitionis aeterna conferre poterimus? Itatamen vt nec illius operationi fides, nec huius cognitioni sicut Maria, desit operatio.*

Hier. c. 1.

S. Hieron. lib. 2. Hierem. *Vna est, & sola Theorica, i. contemplatio Dei, cui merito omnia iustificationū merita, vniuersa virtutum studia postponuntur. Actiua. n. vita cum corpore deficit: contemplatiua autem vita hic incipitur,*
vt in

ut in caelesti patria perficiatur, quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat, viderit in amore eius amplius ignescet. S. Augustinus in sermonibus de tempore. *Vna & sola est contemplatio Dei, cui merito omnia iustificationum merita, vniuersa virtutum studia postponuntur, & illa quidem omnia quae in Apostolo Paulo fuisse praediximus, non solum bona & utilia, verum etiam magna atq; praecleara. Sed sicut verbi gratia stanni metallum, quod alicuius utilitatis & gratia putabatur sit argenti contemplatione vilissimum, & rursus auri comparatione meritum euanesceat argenti, aurum quoque ipsum gemmarum collatione contemnitur, & ipsarum nihilominus quamuis insignium multitudo gemmarum vnius margarita candore superatur: ita illa omnia merita quamuis non solum in praesenti bona & utilia sint, verum etiam donum aeternitatis acquirant, tamen si diuina contemplationis meritis conferantur, vilia, atq; ut ita dixerim, vendibilia censebuntur.* S. Gregorius libro 5. moralium; exponens verba Exodi. Quia Moyses ascendit, & Dominus in montem descendit. *Atoms, inquit, est ipsa nostra contemplatio in quam nos ascendimus, ut ad ea quae ultra infirmitatem nostram sunt videnda subleuemur. Sed in hanc Dominus descendit quia nobis multum proficietibus parum de se aliquid sensibus nostris aperit: si tamen dici in illo vel parum vel aliquid potest, qui vnus semper & idem permanens intelligi pariter non potest, & tamen a suis fidelibus participari dicitur, cum in eius substantia pars nullatenus admittatur.*

A. serm. 43.

G. c. 26.

EXO. 24. 22.

C A P V T III.

De Contemplationis proprietatibus.

PRIMA proprietates est, quod sit actio intellectus homini imprimis à natura congruens. Vnde S. Basiliius epistola 142. *Absurdum esse iudico, quod cum sensus corporum nostrorum congruenter proprijs reficiamus materijs, mens sola à propria summoveatur operatione. Ut enim sensus rerum sensu illium, ita & mens intelligibilium notionem & conceptum habet. Simul autem & hoc dicendum quod naturalem illam iudicandi vim nobis in seuit, ac fecit nihil indigam doctrina, qui nos condidit Deus.* Et S. Gregor. octauo moralium *Ad contemplandum creatorem homo conditus fuit, ut eius semper speciem quæreretur, atq; in soliditate illius amoris habitaret, sed extra se per inobedientiam missus mentis suae locum perdidit, quia tenebrosis itineribus sparsus, ab inhabitatione veri luminis elongauit.*

Apolog.

G. c. 14.

II. Proprietates est, quod sit gratuitum donum Dei. DEVS siquidem teste propheta Dauid, *illuminat tenebras nostras, & ut loquitur Apostolus, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis*

Psal. 17. 29.

2. Cor. 4. 6.

A. c. 32.

Dei. vndè S. Augustinus libro de Spiritu & anima supra dixit. Spiritus meditatione atque contemplatione ad Deum ascendit, Deus verò reuelatione atque diuina inspiratione ad eum descendit. Quo sensu & S. Bernardus in paruis sermonibus scripsit, ex condescensione verbi Dei ad humanam naturam per gratiam, & exaltationem humana natura ad ipsum verbum per diuinum amorem, fieri contemplationem.

G. hom. 18.

III. Est, quod hoc donum nulli hominum statui negatum sit, vt docet S. Gregor. in Ezechielem, *Videmus, inquit, alios in summis locis Ecclesia sancta constitutos alta de cœlestibus loqui miro studio, in quantum illustrata mens sufficit superna patria secretarum. Alij verò in sancta Ecclesia sinu continentur, & despecti humanis oculis videntur, sed apud se sapientia studijs vacant, ad cœlestia anhelant, atque in quantum proualent, que sint gaudia aeterna considerant.* Exempla in vitis Sanctorum existant plurima, vt S. Antonii, S. Francisci, & sociorum eius vt Egidii, Bernardi, qui licet litterarum rudes dono contemplandi excelluerunt. Et si verò hoc donum nulli statui hominum negatum sit, nulli tamen neque statui, neque homini est ad salutem necessarium, vt idem ibidem annotauit. *Quamdiu, ait, inter proximos vidimus, quamuis utraque (contemplatio & actio sancta) ex dono sit gratia, vna nobis in necessitate est, altera in voluntate. Quis enim cognoscens Deum ad eius regnum ingreditur, nisi prius bene operetur? Sine contemplatiua ergo vita intrare possunt ad cœlestem patriam, qui bona que possunt operari non negligunt. Sine actiua autem intrare non possunt, si negligunt bona operari que possunt.*

G. hom. 3.

G. l. 19. c. 22.

IV. Est, vt qui dono contemplationis valent, suo tempore se ad externas actiones dimittere non negligant. Cum proximorum, inquit idem B. Greg. in moralibus, *causis exterioribus qui aptè deseruiant desunt, debent hi quoque, qui spiritualibus donis pleni sunt, eorum infirmitatibus condescendere, terrenisque illorum necessitatibus, in quantum decenter valeant charitatis condescensione seruire. Nec tadere animum debet, si sensus eius contemplationi spiritualium semper intentus aliquando dispensandis rebus minimis quasi minoratus inflectitur, quando illud verbum, per quod constat omnis creatura, vt prodesset hominibus assumpta humanitate voluit paulo minus ab angelis minorari. Nec tamen minoratur sensus cum sic attrahitur, quia tanto subtilius superiora penetrat, quanto humiliter pro amore conditoris nec inferiora contemnit.* Et in Ezechielem.

Id. hom. 14

Sicut, inquit, bonus ordo viuendi est, vt ab actiua in contemplatiuam tendatur: ita plerumque utiliter à contemplatiua animus ad actiuam reflectitur, vt per hoc quod contemplatiua mentem accenderit, perfectius actiua teneatur. Et S. Bernar. in Cantica, *Hoc vera & casta contemplatio habet, vt mentem,*

B. ferm. 57.

mentem, quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligant, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libentissimè intermittat: & rursus posita votis aliquatenus in hac parte tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminerit. Hoc S. Bernardus suo exemplo, vt liquet ex eius vita & epistolis egregie declarauit, & ante eum S. Antonius, multique alii anachoretæ qui, licet toti contemplatione abso-
pti, solitudinibus desertis ad vrbes confugerunt, vt Ecclesiam fluctan-
tem erigerent, de quibus multa in Ecclesiastica historia. S. Augustinus tractatu 7. in Ioannem eodem refert visionem Iacobi Patriarchæ de ascensu, descensuque angelorum in scala, & dictum Christi ad Nathanaëlem de iisdem ascendentibus & descendentibus super filium hominis.

Gen. 28. 12.
Ioan. 1. 51.

V. Est, Contemplationem etiam rerum inuisibilium & cœlestium vt vitæ æternæ, angelicorum spirituum, & Dei Opt. Max. cum mysterio S. Trinitatis inchoari in hac vita, *Propter quod*, inquit Apostolus, *non deficimus*, nempe in perferendis tribulationibus, *non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt.* Et Christus ad Patrem. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.*

2. Cor. 4. 16.

Ioan. 17. 3.

loquebatur autem de cognitione ab Apostolis in hac vita inchoata. Ita docuit S. Hieronymus loco supra citato, & B. Prosper libro primo de vita contemplatiua cap. 5. & 6. eandem in hac vita, vt salutaris sit, debere esse coniunctam cum affectu voluntatis, quem iungebat illi qui dicebat. *Nostra autem conuersatio in cælis est, nempe affectu.* Et.

H. in c. 3.

Ierem.

Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Vnde S. BERNARDVS in Cantica. *Cum duo sint beata contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu: vnus in lumine, & alter in feruore: vnus in cogitatione, & alter in deuotione: pius sanè affectus & pectus amore calens, & sancta deuotionis infusio, etiam & vehementis spiritus repletus ze-*

Phil 3. 20.

Hebr. 13. 14.

B. ser. 49.

lo, non plane aliunde, quam è cella vinaria reportantur. 3. eandem contemplationem siue intellectum siue affectum spectes non esse ceruis limitibus circumscriptam, sed in aliis atque aliis esse perfectiorem, vt idem S. Bernardus ostendit in eadem Cantica. Richardus libro quinto de contemplatione assignat & triplicem modum quo in contemplatione, aliquis perficiatur, nempe mentis vel dilatione, vel subleuatione vel alienatione. *Mentis dilatatio est*, inquit, *quando animi acies latius expanditur, & vehementius acuitur, modum tamen humana industria nullatenus supergreditur.* *Mentis subleuatio est*, quando intel-

Id. ferm. 62.

R p. 1. c. 2.

ligentia

lignentia viuacitas diuinitus irradiata humana industria metas transcendit, nec tamen in mentis alienationem transit, ita ut & supra se sit quod videat, & tamen ab assuevis penitus non recedat. Mentis alienatio est, quando presentium memoria menti excidit, & in peregrinum quendam, & humana industrie imum animi statum diuina operationis transfiguratione transit. Hos tres contemplationis modos experiuntur, qui ad summam eiusmodi gratia arcem subleuari merentur. 4. denique quantacunque contemplationis perfectio homini in hac vita contingat, tamen esse imperfectam, si conferratur cum contemplatione futura in altera vita. Id clarè testatur Apostolus, qui licet ad fastigium contemplationis peruenisset, in ipsumq; tertium cœlum raptus fuisset, tamen ita scripsit in priore epistola ad Corinthios, Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. cum autem venerit, quod perfectum est, euacuabitur, quod ex parte est. Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosce ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Et ad Philipenses. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse, & deinde subiungit. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. In quæ dicta ita scribit B. Prosper loco cit. Si consideramus Apostoli Pauli sermonem, quo inter eam scientiam, quæ hic est & eam, quæ ibi futura est discriminans, Ex parte scimus, & ex parte prophetamus, contemplationem diuinam, quæ in hac vita est illi futura conferre nec possumus, nec debemus, quando idem Apostolus adiungat, & dicat. Cum autem venerit, quod perfectum est, in illa vita significans, tunc euacuabitur, quod ex parte est: ac sic, quod modo ex parte sentimus, tunc ad illam plenitudinem contemplationis diuina perducti iam perfectè videbimus.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 13. 9.

Phil. 3. 13.

15.

Pr. l. i. c. 6.

C A P V T I V .

De contemplationis effectis, vel fructibus.

PRIMVS fructus Contemplationis est, quod eximia voluptate spiritali animum perfundat, quietumq; & tranquillum efficiat. Vnde contemplator quidam dicebat. *Quis dabit mihi pennas sicut columba, & volabo, nempe per contemplationem, & requiescam.* Quiete verò potitus exclamabat. *Quam magna multitudo dulcedinis tua quæ abscondisti timentibus te.* Et Apostolus Petrus cum in monte Thabor contemplatione transfigurati Christi fructus esset, tanta voluptate exiit, ut diceret ad Iesum. *Domine bonum est nos hic esse.* Contemplatiua vita, inquit S. Gregor. in Ezechielem, *amabilis valde dulcedo est, quæ super semetipsam animam rapit, cœlestia aperit, terrena autem debere esse contemptiui ostendit*

Psal. 54. 7.
Psal. 30. 20.

Matt. 17. 4.

G. hom. 14.

ostendit: *spiritalia mentis oculis patefacit, corporalia abscondit.* Quae de causa suauiſſimo ſomno comparatur, in diuinis ſcripturis, vt idem Greg. Id. lib. 5. c. 21. in moralibus aſſertauit: *Sciendū eſt, ait, quia in ſcriptura ſacra figuratē poſitus, tribus modis accipitur.* Aliquando enim ſomno mors carnis, aliquando torpor negligentia, aliquando verò exprimitur calcātis terrenis deſiderijs quies vita, ſicut *Sponſa voce in Canticis canticorum dicitur. Ego dormio, & cor meum vigilat, quia videlicet ſancta mens, quo ſe à ſtrepitu temporalis concu- Cant. 5. 2. piſcentia comprimit, eo verius interna cognoscit, & tanto alacrius ad intima vigilat, quanto ſe ab exteriori inquietudine occultat. Quod bene per Iacob Gen. 28. 11. in itinere dormientem figuratur, qui ad caput lapidem poſuit, & obdormiuit, à terra ſcalam caelo inherentem, innixum ſcala Deum, aſcendentes quoq; & deſcendentes angelos vidit. In itinere quippe dormire, eſt in hoc praſentis vite tranſitu à rerum temporalium amore quieſcere. Angelos verò aſcendentes & deſcendentes cernere, eſt ciuus ſuperna patria contemplari.*

II. Fructus, eſt quod rerum terrenarum amorem conuertat in amorem coeleſtium. Vnde idem Sanctus exponens verba illa Iob. Super hoc expauit cor meum. & motum eſt de loco ſuo, ita ſcribit. *Locus G. 26. m. c. 12. quippe humani cordis eſt delectatio vitæ praſentis, ſed cum diuina aſpiratione Iob. 37. 1. tangitur locus noſtri cordis fit amor aternitatis.* *Conſideratione igitur aeternae patriae de loco ſuo animus mouetur, quia derelictis inſimis in ſupernis cogitationibus ponitur. Prius enim quae eſſent aeterna nesciebat, in praſentium delectatione torpuerat, ſimulque ipſe tranſiens amore tranſeuntia tenebat. Sed poſtquam, quae eſſent aeterna, cognouit, poſtquam ſuperna lucis radios raptim contemplantando contigit, admiratione ſummorum ſeſe ab inſimis ſuſcitatus eleuauit, vt nulla iam ei, niſi quae aeterna ſunt libeant, & deſpectis tranſeuntibus ſola quae permanent requirat.*

III. Eſt, quod beneficio contemplationis breuiſſima nobis paretur via ad vitæ ſpiritualis perfectionem, quod tot Sanctorum exemplis, maximè anachoretarum oſtenditur, quotquot in contemplatione excelluerunt, de quibus ita loquitur ſummus contemplator noſter Gregorius. *Qui ſunt in Sancta Eccleſia thalami, niſi eorum corda, in G. l. 2. in Ezeck. hom. 15. quibus anima per amorem ſponſo inuiſibili iurguntur, vt eius deſiderio mens ardeat, nulla iam quae in mundo ſunt concuſcat, praſentis vitæ longitudinem pœnam deputet, exire feſtinet, & amoris amplexu in caeleſtis ſponſi viſione requieſcere. Mens itaq; quae iam talis eſt, nullam praſentis ſaeculi conſolationem recipit ſed ad illam, quam diligit, medullitus ſuſpirat, feruet, anhelat, anxiatur. Cant. 5. Vilis fit ipſa ſalus ſui corporis, quia tranſfixa eſt vulnere amoris. Vnde & in Canticis dicitur. *Vulnerata charitate ego ſum.**

IV. Est, quod mirificè iuuet ad mortificandas omnes animi & corporis perturbationes, totumq; veterem hominem renouandum, ut bene aduertit alius è summis contemplatoribus S. Bernardus in sua Cantica. *Excedente anima, ait, et si non vita, certe vita sensu, necesse est etiam, ut nec vita tentatio sentiatur. Quis dabit mihi pennas sicut columba, & volabo, & requiescam? Utinam hac morte ego frequenter cadam, ut euadam laqueos mortis, ut non sentiam vita luxuriantis mortifera blandimenta, ut non obstupescam ad sensum libidinis, ad astum auaritia, ad iracundia & impatientia stimulos, ad angores sollicitudinum, & molestias curarum. Moriatur anima mea morte iustorum, ut nulla illam illaqueet fraus, nulla oblectet iniquitas. Bona mors, quae vitam non aufert, sed transfert in melius.*

¶ Serm. 57.

V. Fructus sit zelus animarum quem, idem S. Pater alibi obserua- uit. *Hoc vera, inquit, & casta contemplatio habet, ut mentem, quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo & desiderio acqui- rendi Deo, qui eum similiter diligant, ut etiam contemplationis pro studio pra- dicationis libentissimè intermittat.*

CAPVT V.

De Impedimentis Contemplationis.

S. BERNARDVS sermone 5. de assumptione B. V. Mariae tria impe- dimenta enumerat his verbis. *TRIA sunt, quae oculum intelligentiae confundunt, atque à contemplatione veri luminis excludunt: tenebrae, scilicet peccatorum, recordatio eorundem peccatorum, cura terrenorum actuum. Pri- mo illo morbo turbatum se plangebat propheta, cum diceret. Dereliquit me vir- tus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Cum enim lu- ce iustitiae destituimur, nil aliud quam peccatorum nostrorum tenebras inueni- mus. Item secundo se grauari sentiebat, cum dicebat. Conuersus sum in arum- na mea dum configitur spina, peccatorum scilicet recordatio. Tertio occupari se conqueritur, cum dicit. Quia cinerem tanquam panem manducabam, ci- nerem scilicet actionis pro pane contemplationis. Quicumque ergo mentis ocu- lum diuinae contemplationi vult intendere, profecto necesse est, ut eum prius ab hoc triplisi impedimento studeat purgare. Quod si quis facere conten- dat, noverit contra triplicem morbum, triplex quoque fore remedium. Nam primus quidem per confessionem, secundus per orationem, tertius curatur per quietem.*

¶ Psalm. 37. 11.

¶ Psalm. 37. 4.

¶ Psalm. 101. 10.

IV. & V.

B. ser. 23. in Câr.

IDE M alibi duo alia commemorat impedimenta, nempe corporis inualetudinem, & irruentium phantasmatum copiam. *In hoc arcanum,*

ait,

ait, & in hoc sanctuarium Dei, contemplationis scilicet, si quem forte vestrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, ut minimè auocet, aut perturbet, vel sensus egens (vt in ægro) vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea cetera, qua difficilium amouentur irruentium imaginum corporearum phantasmata poterit quidem hic, cum ad nos redierit, gloriari, & dicere. *Introduxit me rex in cubiculum suum.* Vnde Ioannes Cassianus collatione decim non semel monet, vt quales orantes volumus inueniri, tales simus ante tempus orandi, necesse enim esse mentem in tempore supplicationis suae de statu presenti formari. Cum enim se mens ad studium orationis erexerit, ait S. Gregorius 10. moralium, earum rerum imagines reuerberat a patitur, quibus libenter prius otiosa premebatur.

C. c. 9. 13.

G. c. 17.

SEX T V M impedimentum profert S. Thomas in altera summæ Theologicæ parte, vehementiam passionum. *Duo sunt, inquit, quae impediunt actum contemplationis. Vehementia passionum, per quam abstrahitur intentio anima ab intelligibilibus ad sensibilia, & tumultus exteriores occupationum.*

T. 22. q. 180. a. 2.

C A P V T VI.

De Medijs quibus ad perfectionem Contemplationis veniatur.

PRIMUM medium assignat Ioan. Cassianus his verbis. *Quisque ad Theoreticam voluerit peruenire, necesse est, vt omni studio atque virtute actuali primam scientiam consequatur, &c.* Hac autem actualis perfectio duplici ratione subsistit. Nam primus eius modus est, vt omnium natura virtutum, & curationis ratio cognoscatur. Secundus, vt ita discernatur ordo virtutum, earumque perfectione mens nostra formetur, vt illis non iam velut coacta, & quasi violento imperio subiecta famuletur, sed tanquam naturali bono delectetur atque pascatur, & arduam illam atque angustam viam cum oblectatione conscendat.

C. col. 14. c. 2. & 3.

II. MEDIUM tradit CLEMENS Alexandrinus puritatem cordis, immò CHRISTVS ipse, dum ait. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Consentit B. BERNARDVS libro quinto, de Consideratione. *Prima, inquit, & maxima contemplatio est admiratio Maiestatis. hac requirit cor purgatum, vt à vitijs liberum atque exoneratum peccatis facile ad superna leuet, interdum quoque vel per aliquas morulas stupore & eclasi suspensum teneat admirantem.* Et in

Cl. 7. ff. omni. Ma. r. 8. Bern. in fine.

Id. serm. 62.

Cantica. *Placeat necesse est facies, quæ in Dei claritatem intendere potest. Neq̃ enim id posset, nisi clara ipsa quoq̃ esset & pura, utiq̃, transformata in eandem, quam conspicit claritatis imaginem, alioquin ipsa dissimilitudine resfliret in solito reuerberata fulgore. Ergo cum pura puram intueri potuerit veritatem, tunc faciem ipsius sponsus videre cupit.*

P. de vita conat. cap. 8.

III. Medium proponit S. Prosper, idq̃ multiplex. *Vitæ, inquit, contemplatiuæ sectator a conditore suo in corde illuminandus accedat, ipsi contemplando atq̃ insatiabiliter defruendo vigilanter inserviat, ipsam iugiter concupiscat, præ amore eius omnia quibus inde potest quæriti refugiat, omnes cogitationes suas ac totam spem ex illius delectatione suspendat, litterarum diuinarum sacris meditationibus vacet, in his se diuinitus illuminatus oblectet, ibi se totum velut in speculo quodam refulgente consideret, quod in se prauum deprehenderit corrigat, quod rectum est teneat, quod deforme componat, quod pulchrum excolat, quod sanum seruet, quod infirmum, assidua lectione corroboret, &c. Et cum hæc & his similia contemplatiuæ vitæ desiderio affectus impleuerit, non se hic iam ex parte omni perfectum, sed perficiendum in illa beata vita, quæ futura est, immobiliter credat, atq̃ ad eandem se, ubi Dei substantiam reuelata facie videre possit, extendat.*

G. hom. 18.

IV. Medium est S. Gregorii in Ezechielem, nempe consideratio vitæ Sanctorum. *Non solum, inquit, alta Sanctæ Ecclesiæ membra quæ prominent, habent contemplationis gratiã, sed plerumq̃, hoc donum etiam illa membra percipiunt, quæ etsi per desiderium ad summa emicant, tamen adhuc per officium in imis iacent. Et paulo post, Sic in contemplationem nostram multa cogitationibus circumeundo proficimus, sicut exemplæ bonorum sæpe quarimus, ut in moribus proficiamus. Nam cum iam cogitat animus ad meliora transire, quicquid melius de alijs audire posset exquirat, nunc huius, nunc alterius sancti vitam ventilat. Vnde & electus quidam, qui in expanso riuo Sanctæ Ecclesiæ per vniuersum mundum mentis oculos miserat, bonorum vitam ad imitationem requirens dicebat. Circuibō, & immolabo in tabernaculo Dei hostiam iubilationis. Ecce, ut immolaret iubilationis hostiam circuibat: quia nisi animam huc illucq̃, ad bonorum vitam exquirendam mitteret, ipse utiq̃, ad iubilationis sacrificium non perueniret. Cum verò sancti viri intra Ecclesiam ad loca summa perducuntur, eorum vita quasi in speculo ponitur, ut cuncti videant bona quæ debeant imitari. Exemplum huius medii habemus in S. ANTONIO, qui ut ad perfectionem vitæ contemplatiuæ & anachoreticæ breui perueniret, adhuc adolecens omnium eremitarum, quos laude aliqua virtutis præstare audierat, cellas obibat, & instar apiculæ prudentissimæ variarum virtutum roscida mella colligebat, ut commemorat S. Athanasius sub initium vitæ illius.*

Psal. 26. 6.

Sur. tom. I.

V. Medium suggerit S. Basilius in Constitutionibus monasticis, id-
 que monachis congruens in hæc verba. *Quod si maus Mariam Magda-* B. cap. 2.
*lenam imitari, quæ spreto corporis obsequio altius ad rerum diuinarum cõ-
 em-
 plationem ascendit, legitime, & ut par est, verè negotium tractato, corporis ce-
 ram abiicito, agricolationem deserito, apparatus etiam epularum & obsonio-
 rum aspernator, & ad Domini pedes assideto, & quæ ille dicat auscultato, ut ar-
 canorum diuinitatis particeps efficiare. Siquidem officiis ijs, quæ corpori impen-
 duntur, potior est dogmatum Christi contemplatio. Et iterum. Proinde si tibi
 quoque in animo fuerit Christi arcanis imbui & ad pedes illius assederis, totam
 ibi rem desereres familiarem tuam & vacuus ab omni sollicitudine deges: corporis
 propriæ etiam obliuiscere, atque hoc modo in contemplationibus versans, fami-
 liarius cum eo colloqui poteris, ut Mariam ita imitare, & suprema gloriæ fru-
 ctum consequare.*

VI. Medium, contemplationi semper iungendum, tradit S. BER-
 NARDVS in Cantica, nempe Orationem. *Si quis noster, ait, integrè &* B. l. 57.
*perfectè iuxta verbum sapientis cor suum tradat ad vigilandũ diluculo ad Do-
 minum, qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecetur simulq; votis omni-
 bus studeat secundum Isaiam prophetam parare vias Domini, rectas facere se-
 mitas Dei sui, cui cū propheta sit dicere. Oculi mei semper ad Dominũ. Et. Quia
 providebam Dominum in conspectu meo semper, nonne hic accipiet benedictio-
 nem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo? Visitabitur profecto fre-
 quenter, nec unquam ignorabit tempus visitationis sue, quantumlibet is qui
 in spiritu visitat, clandestinus veniat & furtiuus, utpote verecundus amator.
 Idem tradit Richardus in Benjamin minore. Sine triplici studio ad huius, R. p. l. c. 79.
 inquit, cognitionis celsitudinem non perducimur. Per studium operis, per stu-
 dium meditationis, per studium orationis. Multa enim experimur operando,
 multa inuenimus inuestigando, multa extorquemus orando. Innumera siqui-
 dem, quæ nec per experientiam operis, nec per inuestigationem rationis inuenire
 valemus, per importunitatem orationis edoceri meremur.*

VIDE V. Cognitio Dei. Oratio. Et in PANARIO V. Illusiones
 spirituales.

C O R R E C T I O .

C A P V T I .

*Quid nomine Correctionis intelligatur, & cuius
 virtutis Actio sit.*

CORRECTIONIS nomine generatim intelligimus, quamvis ex
 charitate profectam admonitionem de cavendo errato, vel lapsu
 X 3 commisso

- commissio; siue leniorem, quæ propriè dicitur admonitio & correctio; siue seueriorem, quæ dicitur correptio, reprehensio, obiurgatio, increpatio. Tale discrimen notauit S. Augustinus de verbis Domini in verbis corripiendi & corrigendi. *Debemus, inquit, amando corrivere, non nocendi auaritate, sed studio corrigendi*, intelligens correctionem quam sequitur emendatio. Et S. Gregorius in vocibus arguendi & corripiendi, exponens verba illa psalmi, *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Sicut maior, inquit, est furor quam ira, ita arguere maius est, quam corrivere. Teste B. Augustino, hi omnes qui non posuerunt sibi fundamentum Christum in furore arguuntur, quia eterno igne cruciantur. Qui autem eidem fundamento superposuerunt lignum, fenum, stipulam, in ira corripiuntur, quia igne purgati ad beatitudinis requiem deducuntur.*
- HÆC Correctio, auctore S. Thoma Aquinate in summa Theologica, est actio charitatis, quod indicauit Dominus apud Matthæum dicens. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum.* Nam voce fratris insinuat esse corripiendum ex caritate fraterna. Sic Apostolus agens de homine inobediente. *Nolite, ait, quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.* Vnde S. Ambrosius, in lib. 3. de officiis arbitratur inter amicos quoque, qui maximè inter se charitate deincti sunt, laudabilem esse correptionem *Sunt enim, inquit, bona correptiones, & plerunque meliores quam tacita amicitia. Et si laedi se putat amicus, tu tamen corripe.* &c. A e de Deo ipso legimus in Prouerbis Salomonis. *Quem diligit Dominus corripit, & quasi pater in filio complacet sibi.* Deinde quid est aliud correctio fraterna, quam eleemosyna spiritualis, quam proximi in peccatum lapsi subleuamus miseriam? at eleemosynam esse actionem charitatis, satis declarauit S. Ioannes his verbis. *Qui habuerit substantiam huius mundi & uiderit fratrem suum necessitatem patientem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo.* Qua de causa haud secus quàm eleemosyna, potest esse etiam actio virtutis misericordiæ, iuxta illud psalmi, *Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* In quæ verba ita S. Chrysost. *Quod Psalmista dicit esse huiusmodi. Eorum qui ad gratiam loquuntur propter damnum cætus nunquam fuerim particeps, eos autem elegerim, qui sunt acres & uehementes & corrigunt, qui peccatum aperiunt, qui reprehendunt: hoc enim maxime misericordiæ & clementia mederi uulneribus. Et ideo dixit quispiam. Meliora sunt uulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.*

CAPVT II.

Lege diuina correctionem esse necessariam.

CORRECTIONEM diuina lege esse mandatam patefecit Spiritus sanctus primum in literis sacris, vt in Leuitico. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum.* Et in Salomonis Prouerbiis. *Argue sapientem, & diliget te.* Et apud Ecclesiasticum. *Corripi amicum, ne forte non intellexerit, & dicat. Non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere. Corripi proximum, ne forte non dixerit: & si dixerit, ne forte iteret. Corripi animam, saepe enim fit commissio.* Corripi proximum autequam commineris. Et Christus Dominus apud Matthæum. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripi eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Et Apostolus ad Thessalonicenses. *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes.* Et ad Timotheum. *Peccantes coram omnibus argue.* Et iterum. *Pradica verbum, in sta opportunè importunè argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Et ad Titum. *Increpa illos (Cretenses) durè, vt sani sint in fide.*

Leu. 19. 17.

Prou. 9. 8.

Eccli. 19. 13.

Matth. 18. 15.

1. Thess. 5. 14.

1. Tim. 5. 20.

2. Tim. 4. 2.

Tit. 1. 13.

SECUNDO patefecit in veterum Patrum libris. ORIGENES in Leuiticum ait. *Vis scire, quia consentiant hæc Euangelicis præceptis? Dominus inquit. Si videris fratrem tuum peccare, argue eum inter te & ipsum solum.*

S. Basilii in Moralibus summa 52 cap. 2. inter alia diuina præcepta ponit etiam, quod non oportet silere, dum peccantes vides, idque confirmat ex B. Luca, vbi Dominus ait. *Si peccauerit in te frater tuus, increpa ipsum.* Et ex Apostolo ad Ephesios. *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, imò etiam redarguite.* S. Hieronymus in verba psalmi. *Corripiet me iustus in misericordia, &c. non corrigentem confert me.* dico, *qui si videas in corpore carnes putridas, & dicat quid ad me pertinet? scias, inquit, quia crudelis est.* S. Chrysost. hom. 60. in Matthæum. *Si vobis non est satis ad salutem quod virtuose viuamus, sed oportet aliorum salutem re ipsa desiderare: cum neq. nos recte viuamus, neque alios hortemur, quid respondebimus? quæ nobis spes salutis reliqua erit?* Et lib. 3. contra vituperatores vitæ monasticæ. *Iudex pari & fere eadem diligentia nostram & proximorum nostrorū salutem requirit à nobis: idcirco Paulus quoq. semper & ubiq. monet singulos non quaesita sunt querere, sed q. proximorū: ideo in Corinthios inuehitur vehemèter, quod nullā curā habuerint eius, qui in grauissimū crimē fornicōis inciderat, sed magis eius vulnus tumidū, obduratūq. contempserint*

Galatis

Gal. 6. 2.

Galatis quoque eadem scribens aiebat. Fratres, & si praecipuus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis eiusmodi corrigite. Thessalonicensibus item eadem monita edebat, dicens. Itaque exhortamini inuicem, sicut & facitis. Itemque. Corripite indiscipulatos, consolamini pusillanimes, sustinete infirmos. Ne quis enim diceret, quid mea interest etiam aliorum curare salutem? qui perit, pereat, & qui seruetur, seruetur, nihil horum pertinet ad me, mei tantum ipsius curam habere mihi imperatum est. Ne quis, inquam, ista diceret, immanem hanc & prorsus inhumanam cogitationem iugulans, legibus istis illam sepsit, quibus plurima iuberet nostrorum commodorum negligere, ut proximorum saluti consuleremus, &c. multa S. Augustinus de verbis Domini. Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te & ipsum solum. Si neglexeris, peior es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo graui seipsum vulnere percussit. Tu vulnus fratris tui contemnis? Tu enim vides perire & negligis? Peior es tacendo, quam ille conuiciando. S. Gregorius ad Felicem Episcopum Siciliae. Saluator inter cetera de peccante in se fratre precipiendo ait. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum. Innocentius III. in Capitulum, Cum ex iniuncto. Extra de haereticis. Aliud est, inquit, fratrem in se peccantem occulte corripere quod quisque tenetur efficere secundum regulam Euangelicam, &c. aliud fratrem suum delinquentem manifeste reprehendere.

A. ser. 11. 16.

G. lib. 10. cp 31.

RATIO naturalis quoque, quae, teste Tertulliano, est quadam res Dei, dicat, ut proximo, siue in salute corporis, siue animi, quae nobilior est, procuranda, commodemus. Omne enim animal, inquit Sapiens, diligit simile sibi, sic & omnis homo proximum sibi. Et iterum Mandauit (Deus) vnicuique de proximo suo, non modo lege diuina, sed etiam naturali. qualis est & illa Christi Omnia quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Atqui corrigendo saepenumero prodesse possumus proximo, ergo tenemur eum corrigere. Quare nec Gentiles rationem secuti hanc doctrinam ignorarunt. Plauti verba sunt in Trinummio.

T. de Poenit.

Eccli. 13. 19.
Ib. 17. 12.Matt. 7. 12.
Tob. 4. 16.

*Sed tu ex amicis certis mihi certissimus,
Si quid me scis fecisse in scite, aut improbe,
Si id non accusas, tu ipse obiurgandus es.*

SENECAE quoque Philosophi in Prouerbiis haec feruntur sententiae. *Amici vitia si feras, facis tua. Cum his conuersare, qui te corrigant. Secretò admone amicos, palam lauda. Vitia transmittit ad posteros, qui praesentibus culpis ignoscit. Bonis nocet, qui malis parciit.*

CAPVT III.

De multiplici fructu correctionis.

NEQVE reticuit Spiritus sanctus multiplicem fructum fraternæ correctionis. PRIMVS est, quod sæpe hominem è luto peccatorum extrahat & ad meliorem frugem reducat. Id non obscure indicant verba Christi. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe illum. & si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Cum quibus conueniunt & illa Apostoli Iacobi. *Si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, scire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore via sua, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.* Vnde S. AUGUSTINVS de verbis Domini. *Si te ille, inquit, in quem peccasti, corripuerit inter te & ipsum solum, & audieris illum, lucratus est te. Quid est, lucratus est te, nisi quia perieras. si non lucraretur te: nam si non perieras, quomodo te lucratus est? Nemo ergo contemnat, quando peccat in fratrem. Aut enim quodam loco Apostolus. Sic peccantes in fratres & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis, ideo, quia membra Christi omnes facti sumus.*

Matt. 18. 14.

Iac. 5. 29.

A. scim. 16.

I. Cor. 3. 12.

ALTER fructus est, quod correctionis beneficio peccator in agnitionem peccati veniat, & inde ad pœnitentiam adducatur. quem obseruauit sapiens, dum ait. *Corripe amicum, ne forte non intellexerit, & dicat. non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere.* Vnde S. AUGUSTINVS libro de correptione & gratia. *Quicumque, ait, corripitur non vis, etiam propterea corripendus es, quia corripitur non vis. Non vis enim tibi tua vitia demonstrari: non vis ut feriantur, fiatque tibi utilis dolor, quo medicum queras: non vis tibi tu ipse ostendi, ut cum deformem te vides, reformatore desideres, eique supplices, ne in illa remaneas fœditate. Tuum quippe vitium est, quod malus es & maius vitium, corripitur nolle, quia malus es, quasi laudanda, vel indifferenter habenda sint vitia, ut neque laudentur, neque vituperentur: aut verò nihil agat timor correpti hominis, vel pudor vel dolor. Et paulò post. Hæc est correptionis utilitas, qua nunc maior, nunc minor pro peccatorum diuersitate salubriter adhibetur, & tunc est salubris, quando supernus medicus respicit. Non enim aliquid proficit, nisi cum facit, ut peccati sui quemque pœniteat.*

Eccl. 19. 13.

A. cap. 5.

III. Fructus est, quod plurimum beneficiorum tam spiritualium, quam temporalium capaces se reddant ipsi correctores, iuxta illud Salomonis. *Qui dicunt impio, iustus es, maledicent eis populi,*

Prou. 24. 24.

& detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio.

Proū. 9. 8.
Ib. 28. 13.

IV. est, quod correctio ipsum correctum saepe reddat chariorem correctori, iuxta illud sapientis. *Argue sapientem, & diliget te.* Et. *Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis, quam ille qui per linguam blandimenta decipit.*

1. Tim. 5. 20.
Chr. hom. 15.

V. est, quod utilitas, si non in correctum, saltem in alios redundet, secundum illud Apostoli. *Peccantes coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant.* In quæ verba Chrysostomus. *Quid ergo! nonne maius scandalum facit coram omnibus arguere: minimè id quidem, magis enim scandalizantur, si peccata non ignorantes nullum inferri videant cruciatum. Sicut enim si impunè peccetur, plurimi delinquant, ita si peccata puniantur, complures virtuti student. Ita & Deus fecisse deprehenditur.*

A. c. 72.
Luc. 11. 41.

VI. est Augustini, quod correctio ex caritate profecta non sit aliud, quam spiritualis quædam eleemosyna, quam dubium non est prodesse. *Ad omnia, inquit in Enchiridio ad Laurentium, quæ utili misericordia fiunt, valet quod Dominus ait. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Non solum autem qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, &c. verum etiam & qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat, & qui emendat verberare, in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, & tamen peccatum eius, quo ab illo laesus est, aut offensus dimittit ex corde, vel orat, ut ei dimittatur, non solum quod dimittit atq; orat, verum etiam in eo quod corripit, atq; aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam prestat. Multa enim bona prestantur inuitis, quando eorum consuevitur utilitati, non voluntati.*

CAPVT IV.

Quod non Prælati solis, vel Senioribus, sed omnibus prorsus hominibus incumbat necessitas corrigendi alios, si debita circumstantia adsint.

PRIMO illud certum & indubitatum est, omnibus Prælati, & Magistratibus æquè politicis atque Ecclesiasticis, & quotquot aliquod imperium in alios habent, (vt parentes in filios, Iudimagistri & pædagogus in discipulos) non solum lege diuina generali, de qua actum est capite secundo, sed etiam ratione officii, quod gerunt, incumbere necessitatem alios corrigendi. Nam in sacris litteris acriter eis hæc negligentia exprobratur, vt apud Ezechielem prophetam. *Hæc, inquit, dicit*

dicit Dominus Deus. Va pastoribus Israel, qui pascebant semetipfos. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod egrotum, non sanastis, quod confractum est, non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quaesistis. Quæ verba exponens S. Gregorius 2. parte pastoralis. *Abiectum, ait, reducitur, cum quisque in culpa lapsus ad statum iustitiae ex pastoralis sollicitudinis vigore renovatur. Fracturam verò ligamen astringit, cum culpam disciplina deprimit, ne plaga usq. ad interitum defluat, si hanc districtioris severitas non coarctat. Sed saepe deterius frangitur, cum fractura incautè colligatur, ita ut gravius scissuram sentiat si hanc immoderatus ligamenta constringant. Vnde necesse est, ut cum peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se sollicitudine etiam districtior ipse moderetur.*

Ezech. 34. 2

G. c. 6.

Et S. Augustinus libro primo de civitate respiciens ad aliam sententiam Ezechielis ita scribit de correctione Prælatorum. *Qua in re non utique parem, sed longe graviorem habent causam, quibus per prophetam dicitur. Ille quidem in peccato suo morietur: sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Ad hoc enim speculatores, hoc est, populorum Præpositi constituti sunt in Ecclesiis, ut non parcant obiurgando peccata.*

Ezech. 33. 6.

Aug. c. 9.

S. Bernardus etiam iam existens Abbas vel Præpositus sui monasterii utramque obligationem corrigendi agnoscit dicens. *Vtinam magis neminem obiurgare necesse sit: hoc enim melius. Sed quoniam in multis offendimus omnes, mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere, magis autem urget caritas.* Ex hac verò peculiari obligatione corrigendi prælatorum, illud quoque onus nascitur, ut teneantur inquirere in subditos delinquentes, ut pastor in oves aberrantes, vel scabiosas, quod & Deus apud dictum prophetam insinuavit, cum ait. *Quod perierat, non quaesistis.* Vnde B. Gregorius loco citato. *Nonnulla, inquit, subtiliter & occultè sunt perscrutanda, ut quibusdam signis erumpentibus rector in subditorum mente omne quod clausum latet inueniat, & interueniente correptionis articulo ex minimis maiora cognoscat. Vnde rectè ad Ezechielem dicitur. Fili hominis fode tibi parietem. Vbi mox idem propheta. Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum & dixit ad me. Ingredere & vide abominaciones pessimas, quas isti faciunt hic. Et ingressus vidi, &c.* Notandum itaque est, quia prius foramen in pariete, ac deinde ostium cernitur, & tunc demum occulta abominatio demonstratur; quia nimirum uniuscuiusque peccati prius signa forinsecus, deinde ianua aperta iniquitatis ostenditur, & tunc demum omne malum, quod intus latet, aperitur.

Bern. serm. 42
in Cant.

G. c. 10.

Ezech. 1. 2.

SECUNDO certum est, omnibus omnino hominibus, tum qua homines, tum qua Christiani sunt, etiam si aliis non præsint, incum-

bere necessitatem corrigendi delinquentes. Sententię siquidem è sacris literis supra allatę generales sunt, ad nullum hominum genus strictę. Deinde S. Patres disertè id fatentur, inter quos est antiquissimus Pontifex S. ANACLETVS, cuius apud Gratianum hæc sunt verba. *Tam sacerdotes, quam reliqui fideles omnes summam curam habere debent de ijs, qui pereunt, quatenus eorum redargutione corrigantur à peccato, aut si incorrigibiles apparuerint ab Ecclesia separentur.* Et S. CHRYSOSTOMVS ad populum Antiochenum. *Quisq; proximum corrigat: adificate enim alter alterum, inquit. Nisi enim hoc faciamus, à quocunq; commissæ præuaricatione commune quoddam & intolerabile damnus ciuitati afferet. Nec in excusationem nobis dicere sufficit. Non aderam; non conscius eram; commissis non communicauit, quando statuę Imperatoris deiectę sunt. Quoniam & is qui talentum defodit, non pro reatibus suis tunc accusabatur: integrum enim depositum reddidit, sed quoniam ipsam non multiplicauit, quoniam non castigauit ceteros, quoniam argentum ad numularios non detulit, non increpuit, non correxit proximos peccatores inordinatos.*

Et homilia 30. in epist. ad Hebræos. *Si Dominus pecunias habenti, & non largienti supplicium comminatur, ei qui valet proximum commone-
re vel quolibet modo & mimimè facit, quomodo non maioribus supplicis punietur? Illic enim corpus nutritur, hic autem anima: illic à nocte seruas temporali, hic verò ab æterna. Sed non habeo, inquit, sermonem. Sed non opus est eloquentia. Si videris amicum fornicantem, dic ad eum, rem malam agis, non erubescis? non confunderis? malum hoc est. Quid autem, inquit, ipse malum esse illud opus non ignorat. Ita est, sed cupiditate pertrahitur. Nam & qui ager est, scit verè, quia frigida aqua malum est, si potetur: verum tamen opus habet, qui eum prohibeat, nam dum quis passione detinetur, non facile solus ipse sibi sufficiet. Et si verbus tuis non obediatur, interim custodi, intueri quo pergat, & contine à maligno negotio, fortasse enim reuerbitur, &c.* Similia habet homilia 44. in epistolam priorem ad Corinthios alla: o exemplo de monendo eo, qui commoraretur cum femina solus extra coniugium.

Et S. AVGVSTINVS libro primo de ciuitate Dei. *Nec tamen ab huiusmodi culpa non corripiendi alienus est, qui licet Prepositus non sit, in eis tamen, quibus vita huius necessitate corrigitur multa monenda vel arguenda nouit & negligit.* RATIO quoque huic doctrinę manifestè patrocinatur, siue consideremus homines omnes qua homines sunt, ad imaginem Dei, & ad vnam felicitatem æternam conditi, quia omne animal naturaliter diligit simile sibi; siue qua Christiani sunt, sic enim inuicem membra sumus & omnes in eodem corpore CHRISTI effici-

24. q. 3. c. tam
facerd.

Chr. hom. 2.
1. Theff. 5. 11.

Matt. 23.

A. c. 9.

efficimus iuxta illud Apostoli in priore epistola ad Corinthios. *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. At, si quid patitur,* 1. Cor. 12. 17
 vt ibidem dicitur, *unum membrum compatiuntur omnia membra, & idipsum pro inuicem sollicita sunt membra.*

CAPUT V.

De circumstantiis, quibus necessitate corrigendi, tum superiores, tum alii eximuntur.

PRIMA Circumstantia est, si non sit exploratus lapsus proximi corrigendi, quod indicat Christus, cum ait. *Si peccauerit in te,* id Matth. 18. 15.
 est, te conficio *frater tuus, corripe,* illum vt exponit S. Augustinus de verbis Domini. *Peccauit, inquit, in te frater tuus, si tu solus nosti, tunc verè in te solum peccauit. Nam si multis audientibus tibi fecit iniuriam, & in illos peccauit, quos testes sua iniquitatis fecit.* A. serm. 16.

II. Circumstantia est, si lapsus sit noxæ leuioris. Quod enim Christus ibidem de lapsu grauiore corrigendo sit locutus. S. Augustinus loco citato ex Christi verbis euincit dicens. *si te ille in quem peccasti corripuerit inter te & ipsum solum, & audieris illum, lucratus est te. Quid est, lucratus est te, nisi quia perieras, si non lucraretur te? Nam si non perieras (noxæ graui sc. & lethali) quomodo lucratus est te? Et rursus. Peccasti in fratrem, fac satis, & sanatus es. Cito fecisti mortiferam rem sed remedium cito inuenisti.* Deinde ex eo euinci potest, quod dicit habendum pro *Ethnico & publicano*, si Ecclesia corrigentem non audierit, quæ poenæ quo grauior est, quam vt infligatur pro contumacia in lapsu veniali. Neq; Origenes nos hîc remorari debet in Matthæum O tract. 6. scribens, Christum locutum de correctione noxæ leuioris, eo quod corrigendum appellet fratrem: peccantem autem mortaliter non posse dici fratrem: nam nomine fratris intelligitur hic homo Christianus, quem opponit Ethnico & publicano, & ideò dicit, *Si non audierit dic Ecclesia.* Ad Ecclesiam enim non deferuntur nisi Christiani, & quidem post grauiorem tantum lapsum.

III. Est, si correctionem suam arbitrentur potius nocituram proximo, quàm profuturam. Vnde Sapiens ait. *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Et S. Augustinus libro primo de ciuitate Dei, monuit ad charitatis virtutem pertinere, vt quis *corripendis malè agentibus parcat, quia ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur.* Vnde Laertius de vitis Philosophorum refert Zenonem cuidam sciscitanti, cur se vnum Lege. Greg. Nazapolog. 1. Prou. 9. 8. A. c. 9. L. lib. 7. e. 1.

omnium non corrigeret, respondisse, quia tibi non credo, subindicans sibi non esse spem, illum, si corripereetur, fore meliorem. Eodem pertinet, si quis confidat proximum, vel correptione alterius, vel sua sponte se ad meliorem frugem reuocaturum.

IV. Est, si quis correctionem differat in aliud tempus, quo fructuosior fore arbitretur. Ita enim docet AUGUSTINVS loco sæpe citato. *Si propterea, inquit, quisque obiurgandis & corripiendis male agentibus parcat, quia opportunius tempus inquit, vel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam & piam erudiendos impediunt infirmos alios & premant atq; auertant à fide, non videtur cupiditatis occasio, sed consilium caritatis.*

V. Est, quando constat proximum iam ad meliorem frugem, siue sua sponte, siue aliorum correctione, reuocatum. Excipe superiores aliorum, qui subditos palam delinquentes, etiam cum respuerint, tenentur palam arguere, iuxta illud Apostoli. *Peccantes coram omnibus argue, idq; propter aliorum exemplum, vnde Apostolus subiunxit, ut & ceteri timorem habeant. Manifesta peccata, inquit B. GREGORIVS, non sunt occulta correctione purganda, sed palam sunt arguendi, qui palam nocent, ut dum aperta obiurgatione sanantur hi, qui eos imitando deliquerant, corrigantur, dum enim vnus corripitur, plurimi emendantur.* Et SENECÆ Ethnici sententia est. *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur. Res enim optima est, non sceleratos excirpare, sed scelera.*

VI. Circumstantiam addunt alij, vt qui corrigit, sit vitæ inculpatæ, aut saltem immunis à vicio, quod reprehendit. Primò, quia ita videntur tradere diuinæ litteræ. Nam regius psaltes ait. *Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me.* Et Deus apud eundem. *Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu verò odisti disciplinam.* Et sapiens. *Probata virtus corripit insipientes.* Et Christus apud Matthæum. *Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui.* 2. quia idem videntur docere veteres Patres, vt S. AMBROS. in psalmum 37. *Confiteris peccatum, ait, & medicum te profiteris in alienum. Et si veritatis est, quod rectorques, temporis non est. Peccatori enim dixit Deus. Quare tu enarras iustitias, &c.* IO. CASSIANI libro 8 institutionum monasticarum verba sunt. *Oportet illum qui alterius vulnere mederi cupit, omni languoris morbo alienum, sanumq; subsistere, ne illud Euangelicum dicatur ei. Medice prius cura te ipsum: ac videns festucam in oculo fratris sui, trabem in oculo suo si non videat, quomodo videbit eijcere festucam de oculo fratris sui, qui trabem furoris gestat in oculo suo?* S. AUGUSTINVS libro 2. de sermone Domini in monte. *Pie, inquit, cauteq; vigilandum est, vt cum aliquem reprehendere,*

vel

vel obiurgare nos necessitas coegerit, primum cogitemus, utrum tale sit vitium quod nunquam habuimus, vel quo tam caruimus. Et si nunquam habuimus, cogitemus & nos homines esse, & habere potuisse. Si verò habuimus, & non habemus, tangat memoriam communis fragilitas, ut illam reprehensionem, aut obiurgationem, non odium, sed misericordia precedat, ut siue ad correctionem eius, propter quem id facimus, siue ad peruersionem valuerit, nam incertus est exitus, nos tamen de simplicitate oculi nostri securi simus. Si autem cogitantes nosmetipsos inuenerimus in eo esse vitio, in quo est ille, quem reprehendere parabamus, non reprehendamus, neque obiurgemus, sed tamen congemiscamus, & non illum ad obtemperandum nobis, sed ad pariter cauendum inuitemus. Et S. GREGORIUS libro 26. moralium. *Omnis per quem* G. c. 36.
neceesse est aliena vitia corrigi, semetipsum prius debet solerter intueri, ne dum aliorum culpas ulciscitur, ipse ulciscendi furore superetur. Et B ISIDORVS libro tertio de summo bono. *Non debet vitia aliena corripere, qui* Ibid. c. 32.
adhuc vitiorum contagionibus feruit. Improbum est enim arguere quemquam in alio, quod adhuc deprehendit in semetipso. Idem Ethnici scriptores monuerunt, ut HORATIUS libro primo sermonum,

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,

Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum?

H Sat. 3.

Et M. TULLIUS *Carere debet omni vitio, qui in alterum paratus est dicere.* VERVM hæc testimonia non efficiunt peccatorem esse immunem omninò ab obseruatione præcepti corrigendi proximum (quia ut bene dicunt Theologi scholæ, peccatum neminem liberat ab obligatione præceptorum diuinorum) sed tantum indicant eum parum idoneum & efficacem esse correctorem, nisi se primum corrigat, & non increpando, sed monendo leniter & congemiscendo, proximum secum ad emendationem vitæ inuitet, ut dixit S. AVGVSTINVS. Recr. in Salust.

C A P V T VI.

De Modo in correctione proximi seruando.

PRIMVS modus est, ut correctio fiat cum lenitate, modestia & humanitate. Sic enim tradit primum diuina scriptura. Nam rex Psal. 140. 5.
 Dauid inquit. *Corripiet me iustus in misericordia.* Et Apostolus ad Ga. Gal. 6. 1.
 latas. *Si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu contuleris.* Et ad Timotheum. *Seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati.* 2. Tim. 2. 24.

Deinde

Deinde S. Patres. B. Grego, Nazianzenus agens de moderatione in disputationibus seruanda ita scribit. *Hanc rationem tene, ut partim fratrem corrigas idq̄ leniter & humanè, non ut hostis, nec ut durus & rigidus medicus, nec ut sectionibus tantum & cauterijs aduersus morbum sciens grassari, partim teipsum accuses, infirmitatisq̄ tuæ tibi conscius sis.* Et paulo post. *Habes medicina regulam. Christi discipulus es, mitis & humani, infirmitatesq̄ nostras portantis. Si primum obluetetur, leniter expecta, si secundo, ne animum despondeas: nondum enim curationis tempus effluxit: si tertio, benignum illum & humanitate preditum agricolam imitare Dominum adhuc precare, ne infructuosam ficum excidat, verum conuertat & curet.* S. Ambrosius libro 8. in Lucam. *Plus proficit amica correptio, quam accusatio turbulenta: illa pudorem incutit, hæc indignationem mouet: seruetur potius, quod prodi meuat qui mouetur. Bonum quippe est, ut amicum magis te, qui corripitur credat, quam inimicum. Facilius enim consilijs acquiescitur, quam iniuria succumbitur.* S. Chrysostomus ad populum Antiochenum. *Vis fratrem corrigere lachryma, ora Deum, ex corde apprehensum aduone, consule, exhortare. Sic Paulus faciebat, ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos. Demostra charitatem erga peccatorem; persuade ipsi, quod consulens & curans, non peruulgare volens peccati ipsius commonefacis, comprehende pedes, osculare, ne erubescas, si modo mederi vis. Hæc & medici faciunt saepe difficiles ægrotos habentes, deosculantes, rogantes persuadent salutarem sumere medicinam.* Idem alibi fusè declarat exemplo Domini Dei, qui mansuetissime Adamum primum parentem post lapsum corripuit. Idem docet Chrysostomi discipulus IOAN. CASSIANVS, in institutionibus monasticis; & in collationibus exemplum commemorat de monacho, qui acriori increpatione Patris spiritualis in desperationem adactus est.

II. Modus est, ut cum lenior correctio non prodest, aut parum profutura creditur, vsurpetur durior, sed ex caritate quod sapiens consulit omnibus parentibus in filios. *Curua cornicem eius, inquit, in iuuentute & tunde latera eius, dum infans est, ne forte induret; & non credat tibi & erit tibi dolor anima.* Et rursus. *Qui diligit filium, assiduatur illi flagella.* Exemplum habes in historia regum de Heli, qui ob omissam duriozem in filios animaduersionem grauitè à Deo castigatus est. Deinde Apostolus hunc modum præscribit Timotheo, & Tito. *Prædica, inquit, verbum, in sta opportunè, importunè argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Et. *Cretenses semper mendaces, mala bestia, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos durè, ut sani sint in fide.* Et. *Hereticum hominem post unam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est.* Idem tradunt S. Patres. Augustinus in plal-

A. c. 17.

C. hom. 3.

2. Cor. 13. 21.

Id. hom. 7.

C. 8. in st. c. 5 &
Cass. 2. c. 13.

Eccli. 30. 12.

Ib. 1.

1. Reg. 3.

2. Tim. 4. 2.
Tit. 1. 3.

Ib. 3. 10.

in psalmum 102. *Quid ergo inquit? dormiet disciplina, auferetur omnis correptio? non auferetur. Quid enim de luxurioso filio facturus? non castigabis, non verberabis? Seruum & ipsum tuum si male videntem videris, non poena aliqua, non verberibus refrenabis? Fiat hoc, fiat, admittit Deus, imò reprehendis si non fiat, sed animo dilectionis fac, non animo ultionis.* Et paulo post. *Qui forse pertinent ad gubernationem tuam, vindica, coerce cum dilectione, cum charitate, attendens salutem aeternam, ne cum parcis carni, anima pereat.* G. c. 24

Et Gregorius libro 24. *Moralium. Iusti cum senerè corrigunt, interna dulcedinis gratiam non amittunt. Nam saepe pro inquietudine refrenanda prauorum duritiam districti rigoris assumunt, sed intus charitatis igneliquescunt, atq; eorum amore ardent, in quos aspera correptione faciunt, seq; etiam eis intrinsecus in secreto cordis humiliant. Sape etiam quodam decenti moderamine suas culpas coram discipulis indicant, ut illi audientes discant, quomodo semet ipsos de suis actionibus subtiliter reprehendant. Paulus disciplinam tenuit, cum Corinthiis diceret. Cum enim sis inter vos zelus & consensus, nonne carnales estis & secundum hominem ambulatis? Sed humilitatem in disciplina nò perdidit, quia deprecando premisit dicens. Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, ut id ipsum dicatis omnes & non sint in vobis schismata. Lege eundem Gregorium in tertia parte Pastoralis, vbi 36. capita de modo admonē. G. in pract.*

d: proponit & declarat. Vt enim, inquit, longe ante nos reuerenda memoria Gregorius Nazianzenus edocuit, non vna eademq; cunctis exhortatio congruit, quia non cunctos par morum qualitas astringit. Sape namq; alijs officiant, qua alijs prosunt. Quia medicamentum quod hunc morbum imminuit, aleri vires iungit: & panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Et S. Hieronymus libro 1. in Ieremiam. Quomodo nux, siue amygdalum amarissimam habet corticem, & testa durissima cingitur, ut detractis austerioribus & duris fructus dulcissimus reperiatur: sic omnis correptio & labor continentie amara quidem videtur ad presens, sed fructus parit dulcissimos. S. Bernardus de eodē modo in Cantica ita scribit. Quia vulnera illius qui incidit in latrones, & iumento corporis p̄ Samaritani Ecclesia est deportatus in stabulū, non in solo oleo sed in vino simul & oleo sanitatem recipiunt, necessarium habet spiritalis medicus etiam vinum feruidi zeli cum oleo mansuetudinis; cui sane conuenit, non modo consolari pusillanimes, sed & corripere inquietos. Si enim viderit illum qui vulneratus est, id est, qui peccauit blandis aut lenibus hortamentis, qua in eum prarogata sunt, minimè emendari, magis autem forte etiam abusentem sua mansuetudine & patientia negligentiore fieri, & in peccato suo etiam securius obdormire, frustrato tam suauium oleo monitorum, oportebit sane uti mordacioribus medicamentis, & vinum compunctionis infundere, duris videlicet cum eo increpationibus atq; inuentionibus agere, & si causa requirit & duritia tanta est, etiam censura Ecclesiastica baculo percellere contemp-

1. Tim. 5. 2.
S. p. 2. c. 7.

Admon. 5.

Gal. 2. 11.
A. ep. 19.

ptorem. Hæcille. Vbi notandum est hunc modum corrigendi durius, vix vnquam seruandum à subditis in Superiores, & seniores, iuxta illud monitum Apostoli. Seniore[m] ne increpaueris, sed obsecra vt Patrem. Vnde S. Gregor. in Pastoral. Aliter admonendi sunt iuuenes, atq. aliter senes, quia illos plerunq. seueritas admonitionis ad profectum dirigit, istos verò ad meliora opera deprecatio blanda componit. Scriptum quippe est Seniore[m] ne increpaueris sed obsecra vt Patrem. Et infra. Facta Prapositionum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum rectè reprehendenda iudicantur. ÆQUALES verò possunt aliquando, cum ratio postulat, durius arguere superiores vel seniores, cuius rei exemplum habemus in Paulo Apostolo, qui in faciem restitit Petro, cum esset reprehensibilis, vt est in epistola ad Galatas. de quo ita S. August. ad Hieronymum. Ipse Petrus, inquit, quod à Paulo fiebat vtiliter libertate charitatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit: atq. ita rarius ac sanctius exemplum posteris præbuit (quo non dignarentur, scubi forte recti tramitem reliquissent, etiam à posterioribus corrigi) quàm Paulus, quo confidenter auderent etiam minores maioribus pro defendenda Euangelica veritate salua fraternata charitate resistere. Nam cum satius multò si: in tenendo itinere in nullo, quam in aliquo declinare, multò est tamen mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem, quam audacter corrigerere deuiantem.

Matth. 5.
2. Tim. 5. 20.

A. serm. 16.

III. **M**ODVS est, vt qui priuatim deliquit, hoc est, coram vno vel altero priuatim corripiatur, secundum illud Christi dictum. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solū: si verò publicè, & coram multis, publicè iuxta illud Apostoli. Peccantes coram omnibus argue, nisi aliud circumstantiæ capite quinto commemoratè depoposcerint. De priuata correctione attestatur S. August. de verbis Domini. Corripe, inquit, inter te & ipsum solum, intendens correctioni, partens pudori. Forte enim pra. verecundia incipit descendere peccatum suum, & quemvis correctiorem facis peiorem. Et infra. Quid est, in te peccauit? Tu scis quis peccauit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit, secretum quare, cum corrigis quod in te peccauit. Nam si solus nostri, qui peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor. Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus. Ipsa corrigenda sunt secretius, que peccantur secretius. Distribuite tempora, & concordat scriptura. Et S. Hieron lib. 3. commentariorum in Matth. exponens eadem Christi verba, inquit. Corripiendus est autem frater seorsum, ne si semel pudorem ac verecundiam amiserit, remaneat in peccato. Et si quidem audierit, lucrificamus animam eius, & per alterius salutem nobis quoq. acquiritur salus. Et S. Ambr. in psal. 118. Si agere aliquid velim, inquit, ante cogitem, vtrum agendum sit illud quod desidero, aut quo agendum modo. Similiter si alloquendum, vtrum alloqui debeam? deinde publicè an secreto loqui,*

Hic 18.

lo qui presentibus aliquibus aut nullis. Sicut illud est, vt si velis fratrem corripere, primo solus corripias, secundo presentibus duobus aut tribus testibus, tertio si non audierit coram Ecclesia. Atq; si pretermisso ordine velis coram Ecclesia fratrem increpare, quem ante monere debueras, erratum ipse agnoscis. Ex quibus Patrum testimoniis perspicue liquet etiam rationi naturali, & morali prudentiæ consentaneum esse, quod Christus præscripsit, atq; ex præcepto seruandum nisi circumstantiæ aliud postularét: vt si modus ille priuatim corrigendi nihil ad emendationem proximi proderet, vt supra dictum est. 2. si obesset notabiliter toti Reipub. delictum proximi, nisi statim patefiat superiori, vt si quis machinaretur vel prodicionem Urbis, vel necem alicuius. 3. vt si quis ei Religioni vel Sodalitati nomen dedisset, in qua ad maiorem submissionem declarandam, vberiorremq; profectum spiritualem, atq; etiam ampliorè à recidiua securitate, exigeretur, vt quilibet lapsus etiam occultus extra Confessionem sacramentalem perspectus superiori religionis aperiretur. Qua de re lege accurate disputantem nostrum Gregorium de Valentia in S. Thom. 22. disputatione 3. qu. 10. punct. 5. vii & de Testib. in correptione adhibendis ac delatione ad Ecclesiam.

C A P V T VII.

Quod correctio, vel reprehensio sit patienter ferenda.

DE Correctione & reprehensione, non solum animo, æquo verum et libenti toleranda plurima exstant Spiritus S. monita in sacris literis. Vt in Prouerb. Salom. *Via vita, inquit, custodiendi disciplinam: qui autem increpationes relinquit, errat.* Et. *Qui diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes insipiens est.* Et. *Qui custodit increpationes, astutior fiet.* Et. *Qui increpationes odit morietur.* Et. *Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur.* Et. *Auris qua audit increpationes vite, in medio sapientium comorabitur.* Et. *Qui acquiescit increpationibus, possessor est cordis.* Et. *Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur.* Deinde in Ecclesiastico. *Vir prudens, ait, & disciplinatus non murmurabit correptus.* Et. *Qui odit correptionem, minuetur vita.* Et. *Quam bonum est correptum manifestare penitentiam? sic, enim effugies voluntarium peccatum.* Et. *Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris.*

Prou. 10. 17.

Prou. 12. 1.

Prou. 15. 5.

Ib. 10. 12.

Ib. 31. 32.

Prou. 29. 1.

Eccli. 10. 28.

Eccli. 19. 5.

Eccli. 20. 4.

Eccli. 21. 7.

B. quæst. 31.

SCRIPTURIS consentiunt S. Patres. S. Basilius in regulis fusius disputatis. Vt diximus vacuum affectibus antistitem ad curationes agris

adhibendas accedere oportere, ita quoque eorum vicissim, quibus medicina sit partes existimari debent, antistitis in se animadversiones non ad odium accipere, neque impotentem dominationem existimare curationem eam, quam misericordia quis adductus consulendi causa anima ipsorum saluti ipsis adhibeat. Effet enim à decoro abhorrens si cum qui agri sunt tantam medicis suis fidem habent, ut esto ipsos fecerit, esto vrant, esto amarissimis dandis medicamentis mediantur, nihilominus tamen inter bene meritos de se illos numerent: nos non itidem quoque aduersus animarum nostrarum medicos, quandoque duriore imponenda vobis re aliqua salutem nobis efficiunt, fuerimus animati? cum Apostolus dicat. Et quis est, qui me latificat, nisi qui contristatur ex me? Et item, Ecce enim hoc ipsum, quod contristati estis, quam magram in vobis sollicitudinem operatum est? Proinde rei spectari exitus debet, & is bene de nobis meritis iudicari, qui nobis tristitiam afferat, qua sit secundum Deum. S. Chrysostr. in cap. 16. prioris ad Corinthios. Qui arguit, ne irascatur non enim est hoc correctionis, sed passionis: neque, qui arguitur agere ferat: medicina enim non in inimicitia res est. Si enim medicos, cum vrant nemo in ius vocat, licet saepe aberrant: quin vsti, sed etiam in tantis etiam doloribus beneficos illos esse in se putant, qui tantam perturbationem suscitauerunt, quanto magis a quo animo perferre castigationem castiganti sic velut medico inuentum esse decet. S. AUGUSTINVS ad Felicitatem & Rusticum. Quis enim facile inuenitur, qui velit reprehendi, & ubi est ille sapiens, de qua dictum est, Corripe sapientem, & amabit te? nunquid tamen ideo non debemus reprehendere & corrigere fratrem, ne securus tendat in mortem? Solet enim fieri, & frequenter accidit, ut ad horam contristetur, cum reprehenditur, & resistat, & contendat, & tamen postea consideret, in silentio, ubi nemo est nisi Deus & ipse, & timet displicere hominibus quia corripitur, sed timet displicere Deo, quia non corrigitur, & deinceps non faciat illud, in quo iuste reprehensus est, & quantum odit peccatum suum, tantum diligit fratrem, quem sensit hostem peccati sui. Et ad B. Hieronymum. Idem idem rogo, ut me fidenter corrigas, ubi mihi hoc opus esse perspexeris. Quamquam enim secundum honorum vocabula, quae iam Ecclesia usus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit, tamen multis in rebus Augustinus Hieronymo minor est: licet etiam à minore quolibet non sit refugienda vel dedignanda correctio. S. Gregorius libro 10. moralium. Sicut recti de quibusdam, quae ab eis non recte gesta sunt correptionis vocem ministerium charitatis aestimant, sic peruersi contumeliam derisionis putant. Illi se protinus ad obedientiam sternunt, isti ad insaniam suae defensionis eriguntur. Illi correptionis adiutorium vita sua patrociniū deputant: per quod, dum praesentis vitij culpa corripitur, venturi iudicis ira temperatur. Isti cum se impeti redargutione conspiciunt, gladium percussiois credunt: quia dum per correptionis vocem culpa detegitur, praesentis gloria opinio fadatur. Hinc quippe in laudem iusti per Salomonem

2. Cor. 2. 2.
2. Cor. 7. 11.

Chry. hom. 44.

A. ep. 87.
Prolog. 8.

Id. ep. 19.

©. c. 3.

monem dicit Veritas. Doce iustum, & festinabit accipere. B. Petrus Damiani Prou. 9. 9.
 epistola ad Desiderium Abbatem. Fraternalis correctionis zelum noli mole- P. ep. 11 lib. 2.
 ste ferre, sed gratulabundus amplectere, ac velut certa curationis antidotum
 in anima languentis interiora diffunde. Memento itaque, quod per Salomo- Prou. 27. 5.
 nem dicitur. Melior est manifesta correctio, quam amor absconditus. Meliora
 sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. Et ad Aripран- Id. ep. 18. lib. 6.
 dum monachum. Inter cetera sanctae conversationis insignia unum praeci-
 teris caue, ne correptiones aliquando grauiter feras, ne qualibet occasione red-
 argui à tuis quoque iunioribus erubescas. Quod videlicet huius loci tam fa-
 miliare est atque nativum, ut qui corripitur fugit, nobiscum habitare non possit. Ad
 hoc enim homo de seculo magisterio regularis disciplinae submittitur, ut rubigi-
 nem quam de mundo lenocinante contraxerat, aspera correptionis lima deter-
 gat. Vnde est quod sapientia loquitur in Prouerbiis. Conuertimini ad correptionem Prou. 1. 29.
 meam, et proferam vobis spiritum meum. Non enim dixit, ad blanditias
 meas, sed conuertimini, inquit, ad correptionem meam. Infra verò ostendit,
 viri feruentis esse correptionem etiam sine culpa ad aliorum profes-
 sum amplecti. Ex Ethnicis Philosophis Plutarchus libro de profectu
 morum. Omnes, inquit, aquo ferentes animo reprehensionem, potissimum se
 ipsos etiam morbi animorum gratia accedant reprehenses, bonam spem exhi-
 bent melioris cuiusdam habitudinis. Qui enim sese ingenuè offert corripienti-
 bus, peccatum profert, malum fatetur, non passus latere, aut ignorari, prodisq;
 corrigenti adiunctis etiam precibus, is demum specimen praestiterit non con-
 temnendi in philosophia progressus. Nam quisquis ad bonam frugem ex corru-
 ptis moribus peruenire desiderat, opus habet, auctore Diogene, diligenti amico,
 feruidoque hoste, ut peccatum fugiat, aut correpius, aut certè humaniter ac
 blandè curatus.

VIDE V. Charitas in proximum. & Zelus.

D.

D E V O T I O .

C A P V T I .

De nomine & definitione Deuotionis.

EVOTIO, si vocem spectes, à vouendo originem trahit. Th. 2. 2. q. 82. 2. 1.
 Vouemus cum sanctè promittimus: deuouemus cum so-
 lemnitatu promittimus. Denoti apud Gentiles olim diceban-
 tur, inquit S. Thomas, qui se idolis deuouebant in mortem pro
 sui

L. dec. 3. lib. 8.

ſui exercitus ſalute de duobus Decis Titus Linius narrat, Ita nunc religioſi, qui abdicato ſeculo, totos ſe in religione approbata per tria vora ſe conſecrant Deo, deuoti appellari queunt. Sed de eo ſignificatu alibi agendum. Vulgus deuotionem arbitratur eſſe gaudium vel dulcedinem animi ſpiritualem, quam homo pius haurit ex rerum cœleſtium contemplatione, aliſque ſpiritualibus pietatis exercitiis, vti S. Auguſtinus initio conuerſionis ſuæ ex canru Eccleſiaſtico; dum nono Confeſſionum libro ita ſcribit. Quantum fleui in hymnis & canticis tuis ſuaue ſonantis Eccleſia tua vocibus commotus acriter. Voces inſuebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum & ex ea aſtuabat inde affectus pietatis, & currebant lachryma, & bene mihi erat cum eis.

Thibid.

Act nos cum eodem S. Thoma & S. Patribus, ſi res ſpectetur, nomine deuotionis intelligamus, actum virtutis Religionis, quo voluntas promptam paratamque ſe demonſtrat ad quoduis diuini cultus exercitium, ſiue internum, ſiue externum Deo exhibendum. Quo ſenſu in Exodo dicitur: multitudo filiorum Iſrael obtuliſſe mente promptiſſima atque deuota primitias Domino ad faciendum opus tabernaculi teſtimoni. Et in altero Paralipomenon tempore regis Ezechiae, eandem obtuliſſe hoſtias & laudes, & holocauſta mente deuota. S. Ambroſius libro primo de Cain & Abel promptitudinem illam deuotionis declarat exemplo Abraham Patriarchæ. Prima igitur, inquit, voti gratia eſt celeritas ſolutionis. Denique Abraham filium ſuum ad holocauſtum iuſſus offerre, non poſt dies vt Cain obtulit, ſed exurgens mane ſtrauit aſinam ſuam, & adhibuit ſecum duos pueros, & Iſaac filium ſuum, & concidens ligna ad holocauſtum ſurgens abiit, & venit ad locum, quem dixerat ei Deus die tertia. Primo aduerte iuolantis ſtudiū maturum atq; feſtinum, vt mora expectaſionis non eſſet, niſi donec audiretur oraculum. Deinde vt ſterneret aſinam ſuam, obſequium omne ipſe ſuſciperet, & ſacrificio neceſſaria prapararet, duabus quoq; fide, & ſpe virtutibus comitantibus hoſtiam ſuam duceret, de poteſtate Dei certus, & de bonitate ſecurus. Quod autem ait Die tertia, vel quod continua eſſe debeat & perpetua deuotio. Et infra. Adhuc cognoſce celeris ſtudia deuotionis. Cucurrit, inquit, & accepit vitulum vnum tenerum & bonum, & dedit puero, & feſtinari facere eum. Vbi que impigra deuotio, & idè fuit munus eius acceptum. Deinde mox ſubiicit exemplum deuoti Zachæi. Habes, inquit, in Euangelio dicentem Dominum Ieſum, Zachæe feſtinans deſcende. Et ille, quia impetrauerat, quod volebat, vt Chriſtum videret, & amplius impetrauerat, vt videretur & vocaretur à Chriſto, feſtinans deſcendit, & accepit illum gaudens. Et idè probauit Dominus eius affectum, & cum celeri remuneratione donauit dicens. Quia hodie ſalus domui huic facta eſt. Feſtinauit enim & Dominus ad beneficium, & idè non expectauit, vt promitteret & impleret omnia, ſed ante fecit,

poſtea

Exod 35. 20.

2. Par. 29. 31.
A. c. 8.

Gen. 22. 3.

Luc. 13. 5.

postea declarauit. Dixit enim. *Facta est salus, quod utique praeuenienti seruit, non promittenti. Iustus ergo votum suum celeritate commendat.* S. Bernardus verò declarat hanc deuotionem exemplo Apostolorum. *Sed uide te, inquit in Cantica Salomonis, quinam de eius copia (vnguenti deuotionis) non immerito gloriantur. Ibant gaudentes Apostoli à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Multum sibi profecto instillauerant de pinguedine spiritus, & eorum lenitas non dico verbis, sed nec verberibus cessit. Erant enim diuites in charitate, quæ nullis exhauritur expensis, & de ipsa facile holocausta medullata offerre sufficiebant. Fundebant passim sudantia pectora liquorem sanctum, quo imbuta plenius erant, quando loquebantur variis linguis magna Dei, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.*

B. ferm. 20.
Act. 5. 41.

Act. 2. 12.

C A P V T II.

De excellentia & utilitate virtutis deuotionis.

DIGNITAS & excellentia virtutis deuotionis inde elucet, quod sit actus Virtutis Religionis, quam Theologi scholæ cum S. Patribus faciunt omnium moralium virtutum præstantissimam. Religio enim proximè attingit infinitum & nobilissimum bonum quod est Deus, deferendo illi diuinum cultum. Quæ perfectio longe excellit quascunque aliarum virtutum moralium perfectiones. Qua de causa & in Exodo præcepta ad religionem spectantia primum obtinent locum. Et Lactantius in diuinarum Institutionum libris scribit. *Summum bonum hominis in sola religione esse; hoc vinculo pietatis nos Deo esse religatos; unde & ipsa religio nomen acceperit. Nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamque summa vi oportere defendi: hunc verum & caelestem esse cultum, in quo mens colentis se ipsam Deo immaculatam victimam sistit.* S. Augustinus quoque initio libri de vera religione, ait: *omnis vita bona ac beate viam in vera religione constitutam, qua vnus Deus colitur, & purgatissima pietate cognoscitur, principium naturarum omnium, à quo omnis vniuersitas & inchoatur & perficitur, & continetur.*

S. Th. 22. q. 81.
2. 6.

Exod. 20.
L. li 3. c. 10. & l. 4.
c. 28. & l. 5. c. 19.
& l. 6. c. 2.

A. cap. 70.

Nominatim autem de Deuotionis præstantia ita loquitur S. Ambrosius lib. de Abraham primo. *Magnus plæne vir; & multarum virtutum clarus insignibus, quem votis suis philosophia non poterit equare. Itaque cuiusmodi fuerit in eo viro deuotio consideremus. Ea enim virtus ordine prima est, qua est fundamentum ceterarum, meritoque hanc ab eo primam exegit DEVS, dicens. Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de demo*

A. c. 2.

Gen. 12. 5.

calypis

patris tui. Satis fuerat dixisse, de terra sua. ibi enim erat, exire de cognatione, exire de paterna domo. Sed ideo addidit singula, ut eius affectum probares, &c. Hoc est, quod pro magno inter septem Sapientum dicta celebratur. Ipsi id est sequere Deum. Facto praeuenit Abraham dicta Sapientum, & secutus Deum exiit de terra sua. Subiicit deinde pater geminum fructum deuotionis, vel promptae voluntatis obsequendi Deo in omnibus. Primus est, quod hominem efficiat contemptorem rerum terrenarum, & amatorem caelestium: *Consideremus*, inquit, *ne forte hoc sit exire de terra sua, de huius terra, hoc est, de corporis nostri quadam commoratione egredi, de qua exiit Paulus, qui dixit. Nostra autem conuersatio in caelis est: & de illecebris & delectationibus corporalibus, quas velut cognatas anima nostra dixit, quam comparari necesse est corpori, donec eius colligata vinculo adheret. Ergo exire de conuersatione terrena, & à secularibus oblectamentis, & superioris vitae moribus atque actibus debemus, ut non solum loca, sed etiam nosmetipsos mutemus. Si cupimus adherere Christo, deseramus corruptibilia. Sunt autem corruptibilia in nobis, caro, delectatio, vox obnoxia passionibus corruptibilibus.* ALTER fructus est, quod in omnibus periculis hominem reddat, Deo providente, securum; nam quia Abraham cum coniuge licet speciosa Aegyptii regis euasit insidias, ita subdit idem Ambrosius. *Pulcherrimus & hic locus ad incitanda studium deuotionis, quod is qui Deum sequitur, tutus semper est. Et ideo Deum debemus preferre omnibus, nec patriae contuitu, nec parentum filiorumque gratia, nec uxoris contemplatione renocari debemus ab executione praeceptorum caelestium, quia Deus nobis omnia illa largitur. & potens est seruare qua donat. Itaque magnum exemplum deuotionis Abrahae, quod cum uxore speciosa descendit in Aegyptum. Erat quidem iusto viro cura conjugalis pudicitiae, sed maius erat studium maturanda deuotionis, ne praeuulsi custodiam thori mandatis videretur caelestibus. Itaque quoniam propter Deum contempsit omnia, recepit à Deo multiplicata omnia: sed primam Deus pudicitiae tribuit remunerationem, quam gratiam sciebat coniugi. Nam quia studio obeundi caelestis oraculi uxorem quoque in periculum deduxit pudoris, etiam castimoniam coniugij defendit. Primas igitur partes sibi iusto ordine vindicauit deuotio.* ALIUM fructum deuotionis persequitur S. Bernard. in declamatione, de verbis Apostoli Petri. *Ecce nos reliquimus omnia, ubi contendit centuplum in hac vita Apostolis apud B. Marcum promissum, esse gratiam deuotionis, & incredibile quoddam gaudium spiritus. An non, ait, centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quod longè plus quam centuplum est visitatio paracliti spiritus, & praesentia Christi. Quam magna, inquit, multitudo dulcedinis tuae Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te. Vides quomodo memoriam abundantiae suauitatis huius eructet anima sancta,*

Phil. 1. 20.

Marc. 10. 19.

sancta, quomodo exprimere gestiens verba multiplices? Quam magna, in-
quit, multitudo. Hoc ergo centuplum adoptio filiorum est libertate &
primitia spiritus, delicia charitatis gloria conscientia, regnum Dei quod in-
tra nos est, non utique esca vel potus, sed iustitia & pax & gaudium in spi-
ritu sancto, &c. Hac gratia deuotionis, & unctio docens de omnibus, quam Rom. 14. 17.
expertus nouit, inexpertus ignorat, quoniam nemo scit, nisi qui accipit.

C A P V T III.

De Impedimentis vera Deuotionis.

PRIMUM impedimentum deuotionis est, procliuitas ad consola-
lationes terrenas huius seculi, Quae enim societas luci ad tenebras, 2. Cor. 6. 14.
inquit Apostolus, institi ac iniquitate, mundo cum Deo, carni cum Gal. 5. 17.
spiritu? hac enim sibi inuicem aduersantur. Vnde deuotus rex Dauid. Pſal. 76. 4.
Renuit, ait, consolari anima mea, consolatione, scilicet terrena. memor
fai Dei, & delectatus sum, nempe consolatione caelesti & exercitatus
sum, & deficit spiritus meus, hoc est tanta voluptate spiritus perfusus
sum, ut non potuerim diutius tollerare. Hoc impedimentum an-
notauit S. BERNARDVS in sermonibus de ascensione Domini. B. serm. 4.
Omnes, ait, quod bonum est nostis, & viam, per quam incedere, & quomodo
incedere in ea debeat, sed voluntas non una est. Quidam enim ad omnia
via & vitæ huius exercitia non solum ambulant, sed & currunt, imò potius
volant, ut eis & vigilia breues, & cibi dulces & panni suaues, labores non
solum tollerabiles, sed & appetibiles videantur. Atque hi habent prom-
ptitudinem deuotionis. Alii autem non sic, sed corde arido & affectione
recalcitrante vix trahuntur ad hac, vix gehennali timore compelluntur.
Causamque huius paulo post subiicit his verbis. Inde autem tamper-
niciosa tepiditas emanat, quia affectus, id est, voluntas eorum nondum pur-
gata est, nec bonum sic volunt, sicut nouerunt, à propria concupiscentia ab-
stracti grauius & illecti. Amant enim in carne sua terrenas consolatiun-
culas, siue in verbo, siue in signo, siue in factis, siue in aliquo alio, & si hac in-
terruptum aliquando, non tamen penitus rumpunt. Inde est, quod raro
affectiones suas dirigunt in Deum, & eorum compunctio non continua, sed
horaria est. Impleri autem visitationibus Domini anima non potest, quæ his
distractionibus subiaces, & quanto magis illis euacuabitur, tanto magis istis
implebitur: si multum, multum: si parum, parum. Vel certe si magis pro-
bas, nunquam iste illis misceri poterunt in aeternum, quia ubi vasa vacua non
inuenit, oleum stare necesse est: nec mittunt vinum nouum, nisi in utres no-

Matt. 9. 15.

uos, ut ambo conferuentur. Neq̄ enim spiritus & caro, ignis & tepiditas in uno domicilio commorantur, praesertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitum prouocare.

Matt. 6. 34.

Matt. 13. 22.

Chr. hom. 23. in
Matt.

2. Cor. 7. 34.

II. Impedimentum est immoderata sollicitudo rerum temporalium, quod indicauit Christus, cum agens de cura rerum ad victum quotidianum necessarium ait. *Nolite solliciti esse in crastinum.* & cum alibi dixit *sollicitudine seculi* haud secus *suffocari verbum Dei*, & *sine fructu effici*, quam semen in spinas coniectum. Qua de causa & Apostolus Paulus in priore epistola ad Corinthios hortatus est Virgines, quo diligentius sanctitatem corporis & spiritus tuerentur, & cogitarent tantum ea quae Dei sunt, & non quae mundi, hoc est, perfectae vacarent deuotioni, ut curam omnem seculi huius deponerent, dicens. *Volo autem vos sine sollicitudine esse.* Et. *Porrò hoc ad utilitatem vestram dico, & quod facultatem praebeat sine impedimento Dominum obsecrandi.* Quod autem impedimentum praebeat ad obsecrandum Dominum & deuotionem in oratione exercendam dicta sollicitudo, optimè intelligi potest ex similitudine spinarum suffocantium semen, quibus sollicitudinem seculi Christus comparauit. illae enim suffocant semen in ipsas iactum propter tria. Primo, quia humorem omnem terrae exugunt, ut nihil relinquant semini: sic & sollicitudo rerum temporalium omnem diuini amoris, vnde deuotio nascitur, pinguedinem exhaurit. *Si quis enim diligit mundum*, ait B. Ioannes, *non est charitas Patris in eo.* Quoniam omne quod est in mundo, est *concupiscentia carnis &c.* Secundo, Solis radios & imbres impediunt, quo minus in solum penetrent. sic sollicitudo mundi facit, ut nec conicio, nec lectio spiritualis, nec oratio vel meditatio ad animum penetret. *Mundus enim*, ait Christus, *quod suum est diligit.* Nam *ut vociferantium clamor*, scribit Grego. Nazianz. in libris de Theologia, *obuij status impetu frangitur, sic interna mentis cogitatio externorum sollicitudine interpellatur.* Tertio, spinæ impediunt, quo minus culmus è semine ortus in sublimem se attollere possit, sic sollicitudo rerum terrenarum, quo minus mens se attollere possit ad consideranda caelestia. *Vbi enim thesaurus tuus*, inquit Christus, *ibi est & cor tuum.* Et Gregor. Romanus in 10. moralium. *Sape curis mundi libenter occupamur: cumq̄ post hac studio orationis intendimus, nequaquam se mens ad caelestia erigit, quia pondus hanc terrenae sollicitudinis in profundum merisit, & in precefacies munda non ostenditur, quia cogitationis infirma luto maculatur.*

2. Ioa. 2. 15

Ioan. 14. 19.
G. lib. 2.Matt. 6. 21.
G. c. 17.

III. Impedimentum est nimia Curiositas, eaque triplex. Prima est in inquirendis & norandis alienis potius vitii, quam propriis?
nam,

nam, vt paulo post ostendemus, præcipuum medium acquirendæ deuotionis est propriorum defectuum consideratio.

Vnde B. Gregorius in Euangelia. *Græue, inquit, curiositatis est vitium, qua dum cuiuslibet mentem ad inuestigandam vitam proximi exterius ducat, semper ei sua intima abscondit, vt aliena sciens se nesciat, & curiosi animus, quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto fiat ignarus sui.* ALTERA est indagandis plus æquo rerum tam naturalium, quàm supernaturalium arcanis. G. hom. 16.
A. c. 1

Vnde Augustinus initio quarti libri de Trinitate. *Laudabilior, ait, est animus, cui nota est vel infirmitas sua, quam qui ea non respectat rerum terrestrium caelestiumque tenet scientiam, aut qui iam cognitæ tenet, ignorans ipse, qua via ingrediatur ad salutem ac firmitatem suam.* TERTIA est in peruestigandis artibus propriè curiosis, nempe Magicis & superstitionis, quæ omnem prorsus deuotionem tollunt; Deuotio enim reddit nos familiares Deo, Magicæ vero vtuntur societate dæmonum. *Quæ autem conuentio, inquit Apostolus, Christi ad Belial?* Ita tradit idem B. Augustinus. *Omnes, inquit, artes huiusmodi vel nugatoria, vel noxia superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum quasi pacta infidelis & dolosa amicitia constituta penitus sunt repudianda & fugienda Christiano.* Sed plura de hac re in nostro Panario. 2. Cor. 6. 15.
A. l. 2. doct.
Christ. c. 23.
V. Curiositas.

IV. Impedimentum est Occupatio immodica in laboribus externis, qualis est in agricolis, opificibus mechanicis, mercatoribus, œconomis, cocis. Vnde in Exodo cum Moyses & Aaron apud Pharaonem regem Ægypti obtenderent sibi mandatum à Deo, vt cum populo Israhelico reciperent se in sollicitudinem, ibique diuino cultui ac deuotioni suæ vacarent, rex Pharao, qui typum diaboli gessit, pluribus eos oppressit laboribus dicens. *Vacatis otio, & idcirco dicitis, Eamus & sacrificemus Domino.* Exo. 5. 17.

Et apud Lucam, quotquot inuitati erant ad cœnam magnam spiritalis, suauissimæque deuotionis, omnes per labores immodicos se excusarunt. *Primus enim dixit. Villam emi, & necesse habeo exire & videre illam, rogo te, habe me excusatum. & alter dixit. Iuga bouum emi & eo probare illa. Et alius dixit. Vxorem duxi, & ideo non possum venire.* Hoc impedimento, quia à consuetis deuotionis exercitiis **EUGENIUS III.** ex monacho Cisterciensi factus summus Pontifex videbatur arceri, sollicitus de eius salute **S. BERNARDVS** quinque doctissimos libros de Consideratione exarauit, ac primum quidem his verbis inchoauit. *Vnde iam ergo incipiam? Libet ab occupationibus tuis, quia in his maximè condoleo tibi. condoleo dixerim, si tamen doles & tu,*

Alioquin doleo magis dixisse debueram, quia non est condolere, ubi nemo qui doleat. Itaque si doles, condoleo. Sinon, doleo tamen & maximè sciens longius à salute absistere membrum, quod obstupuit, & agrum sese non sentientem periculosius laborare. Innitus nisi fallor, auelleris à tua Rachaelis amplexibus, & quoties id pati contigerit, toties dolor tuus renouetur necesse est. Et infra. Vereor, ne in medijs occupationibus, quoniam multa sunt, dum diffidis finem, frontem dures, & ita sensim te ipsum quodammodo sensu priues iusti utiliq; doloris. Multò prudentius te illis subtrahas vel ad tempus, quàm patiare trahi ab ipsis, & duci certe paulatim quo tu non vis. Quaris quor; ad cor durum. Nec pergas querere quid illud sit: se non expausti, tuum hoc est. Solum est cor durum, quod semetipsum non exhorret, quia nec sentit. En quo trahere te habent occupationes maledicta, si tamen pergis, ut capisti, ita dare te totum illis, nil tui tibi relinquens. Perdis tempus, & scilicet nunc alterum me tibi exhibere tebro, tu quoque in his stulto labore consumeris, qua non sunt nisi afflictio spiritus, euisceratio mentis, euacuatio gratia, vix relinquitur necessitati natura, quod corpusculi pausationi sufficiat, & rursus ad iurgia surgitur. Dies diei eructat lites, & nox nocti indicat malitiam. Vsq; adeo non est respirare in bonis, non est alternam capessere requiem.

V. Impedimentum est immoderata affectio ad studia litterarum etiam Theologiæ sacræ, quæ solet, etiam in religiosis hominibus, nisi temperetur, omnem deuotionis succum ebibere, efficereq; ut sæpe stata orandi, sacrum missæ, diuinaq; officia audiendi, libros spirituales legendi, & alia eiusmodi tempora negligantur. Hoc enim differunt occupationes corporis & mentis, quod corporis non omnino excludunt exercitationes mentis. Videmus enim anachoretas olim inter labores manuum corporales psalmis & hymnis concinnendis vacasse. Mentis verò occupationes, maxime in rebus theoreticis, totum hominem distinent. Cui vitio nullò alio antidoto rectius mederi potest homo, quam ut temperet studiorum affectum, & certis finibus atq; cancellis circumscribat. *Sapientia enim scriba, inquit Ecclesiasticus, in tempore vacuitatis: & qui minuetur actu sapientiam percipiet.* Ipsiq; Philosophi gentiles docuerunt animam reddi sapientem interno quodam otio & quiete. Quemadmodum enim aqua tranquilla aptior est, quàm turbida ad representandas rerum imagines, ita animus tranquillus ad contemplandas rerum naturas. Hoc antidotum religiosæ vitæ cultoribus deesse non potest, cum iuxta leges ab obedientia positas stata habeant tempora orandi, commentandi, pios libellos lectitandi, conscientiam examinandi, diuinum officium audiendi vel cantandi quæ

quæ si sedulo obseruent, spiritum deuotionis non facile extinguunt. Plura impedimenta habet L. GRANATA libro 2. de oratione & Meditatione.

CAPVT IV.

De Medijs ad Deuotionem consequendam opportunis.

PRIMUM medium est consideratio diuinorum beneficiorum, & propriorum defectuum. Hoc indicat Augustinus libro de Spiritu & anima, cum ita scribit. *Meditatio parit scientiam, scientia compunctionem, compunctio deuotionem, deuotio perficit orationem. Compunctio est, quando ex consideratione malorum suorum cor interno dolore tangitur. Deuotio est pius & humilis affectus in Deum, humilis ex conscientia infirmitatis propria, pius ex consideratione diuina clementia.* Et S. Bernardus in Cantica agens de unguento deuotionis. *Secundi, inquit, huius aromata, terra nostræ nequaquam profert, sed procul, & de ultimis finibus ea nobis conquirimus. Nempe omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum. Fit enim unguentum istud de diuinis collatis humano generi beneficiis. Felix, qui ipsa sibi colligere, studiosè, & ante mentis suæ oculos digna cum gratiarum actione reducere curat. Profecto cum fuerint in vasculo pectoris pistillo crebra meditationis contusa atq; contrita, deindeq; igne sancti desiderij simul decocta omnia, & demum impinguat a oleo lætitiæ, erit unctio longè pretiosior, excellentiorq; priore (contritionis) sufficit ad probandum eius testimonium, qui ait. Sacrificium laudis honorificabit me. Nec dubium quin excitet ad laudandum beneficiorum recordatio.* Clarius S. Thomas Aquinas in summa Theologica hoc medium proponit. *Neceesse est, inquit, quod meditatio sit deuotionis causa, in quantum scilicet homo per meditationem concipit, quod se tradat diuino obsequio. Ad quod quidem inducit duplex consideratio, Vna quidem, quæ est ex parte diuinæ bonitatis & beneficiorum ipsius secundum illud Psalmi 72. Mihi adherere Deo bonum est, & ponere in Domino Deo spem meam. Et hæc consideratio excitat dilectionem, quæ est proxima deuotionis causa. Alia vero est ex parte hominis considerantis suos defectus, ex quibus indiget ut Deo innitatur, secundum illud Psalmi 120. Leuaui oculos meos in montes, unde veniet auxiliū mihi. Auxiliū meū à Domino, qui fecit cælum & terram. Et hæc consideratio excludit præsumptionem, per quam aliquis impeditur, ne Deus se subiciat, dum suæ virtuti innititur.*

A. 6. 50

B. scim. 10.

Fac. 7.

Pf. 49. 23.

S. Th. 2. 2. q. 78.

23.

II. MEDIVM est Consideratio præcipui beneficii, nempe Passio-

nis Dominicæ, de qua ita S. Augustinus in libro Meditationum, *Magna & multa, imò certe innumerabilia, qua mihi Domine Deus contulisti beneficia, pro quibus mihi diligendus, & semper es laudandus. Quicquid enim boni habeo, vel habui, vel habiturus sum à te summo bono est, à quo omne quod bonum dicitur & est procedit. Vnum autem est, quod me plus his omnibus accendit, urget, mouet & promouet ad te diligendum, super omnia, inquam amabilem te reddit mihi ò bonæ Iesu ignominiosissima & amara mors, quam sustinui-
sti, opus nostræ redemptionis. Hoc solum, vel hoc omnino totam vitam nostram, totum laborem nostram, totum obsequium nostrum, amorem deniq. nostrum facile sibi vendicat; totum hoc, inquam, est, quod deuotionem nostram, & excitat melius, & quarit suauius, & auget amplius.*

B. Gen. 20.

Et S. Bernardus in Cantica Augustinum imitatus. *Sed est, quod me plus mouet, plus urget, plus accendit. Super omnia, inquam, reddit amabilem te mihi Iesu bone calix quem bibisti, opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vendicat totum sibi. Hoc inquam est quod nostram deuotionem & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multum quippe laborauit in eo Saluator, nec in omni mudi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit. Illa denique dixit, & facta sunt, mandauit & creata sunt. At verò hos & in dictis sustinuit contradictores & in factis obseruatores, & in morte exprobratores.*

III. Medium est Oratio, quod tradit idem Bernardus sermone 6. de Ascensione Domini. *Apostoli decem dies in hac expectatione (Spiritus sancti) sederunt perseverantes unanimiter in oratione cū mulieribus & Maria matre Iesu. Et tu igitur orare disce, disce quarere, disce petere, pulsare, donec inuenias, donec accipias, donec aperiatur tibi. Nouit Dominus figmentum tuum fidelis est, non te patietur tentari supra id quod possis. Confide in ipso, quod si fideliter expectaueris, nec diem decimum expectabit. Praueniet certe in benedictionibus dulcedinis desolatam animam & orantem ut feliciter, & non ad insipientiam tibi consolari renuens in ipsius memoria delecteris inebriatus ab ubertate domus, & voluptatis eius torrente potatus. Sic nimirum & Eliseus quondam orasse legitur, cum dulcissimum illud solatium Elia presentiam sibi plangeret subrahendam. Et in Cantica Cantico: um ita scribit. Sponsa loquente de sponso (anima deuota de Christo) repente adest ille, annuit voto, dat osculum, impletq. in ea sermonem, qui scriptus est. Desiderium cordis tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum. Tanta nempe efficacia osculum sanctum est, ut ex ipso mox cum acceperit illud sponsa concipiat, sumescens nimirum uerbis, & lacte quasi pinguescentibus in testimonium. Quibus studium est orare frequenter, experti sunt quod dico. Sape*

4 Reg. 2.

B. Gen. 9.

Psal. 20.3.

cord.

corde trepido & arido, accedimus ad altare, orationi incumbimus, persistentibus autem repente infunditur gratia, pinguescit pectus, replet viscera inundatio pietatis, & si sit, qui premat, lac concepta dulcedinis ubertim fundere non tardabunt.

Quoniam verò deuotionis promptitudini aliquando adreperit tædium, alibi hoc præbet consilium. *Cum te torpore, acedia vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere aut desistere à studio spirituali, sed iuuantis require manum, trahite obsecrans sponsa exemplo, donec denuo suscitante gratia factus promptior, alacriorque curras, & dicas. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilectasti cor meum. Sic autem quamdiu adest gratia, delectare in ea, ut non te existimes donum Dei iure hæreditario possidere, ita videlicet securus de eo, quasi nunquam perdere possis: ne subito cum forte retraxerit manum, & subtraxerit donum, tu animo concidas, & tristior quam oportet fias. Ergo in die virtutis tuæ noli esse securus, sed clama ad Deum cū propheta. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.*

IV. Medium est, assidua diuinæ præsentia cogitatio, quod idem mellifluus Doctor non prætermisit, dum ita commonefacit. *Arguit nos pro certo negligentia & incuria ipsa inopia nostra. Nam si quis nostrum integrè & perfectè iuxta verbum Sapientis cor suum tradat ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecetur, simulque votis omnibus studeat secundum Isaiam prophetam parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui, cui cum propheta sit dicere. Oculi mei semper ad Dominum, & quia providebam Dominum in conspectu meo semper, nonne hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutaris suo? visitabitur profecto frequenter, nec unquam ignorabit tempus visitationis suæ, quantumlibet is, qui in spiritu visitat, clandestinus veniat, & verecundus, utpote furtiuus amator. Et rursus alibi. Petijt quondam Elias à magistro, cum discessum eius imminere præfessit, nec obtinuit nisi ea quidem conditione, si videret, quando tolleretur à se. In figura contigit hoc illis; scriptum autem est propter nos, Vigiles esse & solliciti circa opus nostræ salutis prophetico docemur & monemur exemplo. Nunquam sane sine nostrâ conscientia, magistra vinctio, qua docet de omnibus, tollatur à nobis. si duplicato volumus munere non fraudari. Nunquam cum venerit, inueniat imparatos, sed semper vultus suspensos, expansosque habentes sinus ad largam Domini benedictionem. Tales denique querit, similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando reuertatur à nuptijs: qui utique ab illis superna mensa copiosis delicijs vacua nunquam reuertitur manu Vigilandum proinde, & vigilandum omni hora, quia nescimus qua hora spiritus venturus sit, seu iterum abiturus.*

Id. serm. 24.

Ps. 118. 32.

Psal. 70. 9.

B. ser. 57. in C. 2.
Eccli. 39. 6.Isa. 40. 3.
Ps. 24. 15.

Ps. 15. 2.

Id. serm. 28. in
Cant.
4. Reg. 2.

V. Medium est. Vfus creber breuium & iaculatoriarum orationum ad Deum, quibus quasi scintillis cor nostrum accenditur, & cor Dei quasi ignitis iaculis configitur, vt nostri misereri velit. De eo vfu ita scribit S. August. ad Probam. *Dicuntur fratres, in Aegypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta, qua oranti plurimum necessaria est per productiores moras euanescat atq; hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi satis ostendunt, hanc intentionem, sicut non est obtinenda, si perdurare non potest: ita si perduraverit non cito esse rumpendam.* In huic vsum conuenit memoria comprehendisse versus aliquot psalmodum, quibus affectus & promptitudo seruiendi Deo exprimitur, vti sunt, *Paratum cor meum Deo, paratum cor meum. Miserere mei Deus, miserere mei. Diligam te Domine firmitudo mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus, Deus meus adiutor meus & sperabo in eum. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum in noua in visceribus meis. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum.*

Quo autem frequētius huiusmodi breues sententiæ iterabuntur, hoc efficacius valent ad consiliandam deuotionis gratiam. Qua de causa in psal. 118. quia ab Ecclesia quotidie ad minores horas decantatur idē, sed immutatis tantum phrasibus, vt notauit B. Theodoret. & alii, petitur. & in Psal. 135. hæc verba, quoniam in aeternum misericordia eius, vices septies ad extollendam Dei clementiam iterantur. Eandem ob causam S. August. verba quædam repetiit in precibus suis, vt cum in decimo Confessionum, ita orat. *Sero te amavi pulchritudo tam antiqua & noua, sero te amavi. Et cognoscam te cognitor meus, cognoscam te.* Vnde S. Bonau. in mystica Theologia sua ita scribit. *Si quis per viam purgatiuam bene preparatus sapissimè hoc dictum, corde frequētaret, O DOMINE, QUANDO TE DILIGAM? quando te constringam? citius se sciret experimentaliter inflammari, quam si de secretissimis cælestibus, & aeterna generatione vel processione millies cogitaret.* PLURA media vide in GRANATA loco citato. De Indiciis verò Deuotionis lege nostrum Bernardinum Rosignolium lib. 2. de actionibus

Virtutis cap. 7.

VIDE V. Contemplatio, Familiaritas cum Deo, Gaudium spirituale. Gratiarum actio Deo debita, Laudatio Dei, Oblatio sui Deo facta. Oratio. Pax. Pietas in Deum. Religio Christiana. Et in PANARIO, V. Desolatio spiritualis. Distractio in oratione. Et illusiones spirituales.

DIFFL-

A. ep. 21.

Psal. 56. 1. 8.
Psal. 17. 2.

Psal. 41. 2.
Pl. 50. 12.
Pl. 62. 6.

A. 8. 19.

S. 8. vic.

DIFFIDENTIA SVI.

CAPVT I.

*Quid S. Scriptura, cum S. Patribus tradat
de diffidentia sui.*

NOMINE Diffidentiae sui, intelligimus actionem virtutis humilitatis, qua quis solo Deo nixus, diffidit suis viribus in exercitiis Christianae pietatis praestandis. Ad quam respexit Salomon cum in Prouerbis dixit. *Qui bonus est, hauriet gratiam à Domino: qui autem confidit in cogitationibus suis, impiè agit.* In quæ verba Hieron. *Horum, inquit, versicolorum connexio talis est. Qui bonus est, non confidit cogitationibus suis, sed Domini gratiam quarit, ac per illam accipit, ut piè viuere possit. Qui autem cogitationibus suis confidit, bonus esse nequit. Nam quia gratiam superni adiutoris petere non curat, merito in impia actione perdurat.* Huic similis est & illa sententia, *Sapiens timet & declinat à malo, stultus transilit & confidit.* Et illa, *Qui confidit in corde suo, stultus est.* Deinde Ecclesiasticus, *Non reextollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus, ne forde elidatur virtus tuæ per stultitiam & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris velut lignum aridum in eremo: Vnde torus populus fidelis in historia Iudith sic orat. Ostende Domine, quoniam non derelinquis presumentes de te, & de sua virtute gloriantes humilias.* Ad eandem diffidentiae sui virtutem respexit Apostolus cum ad Galatas ait. *Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* Vnde D. Cyprianus de singularitate Clericorum. *Vtilius est infirmum se homo cognoscat, ut fortis existat, quam fortis videri velit, & infirmus emergat. De quare presumptores obiurgat Apostolus dicens, Si quis putat se aliquid esse, cum nihil sit, seipsum implanat. Pro certo implanator proprius suam animam decipit, qui non cauendo contraria noxiis rebus semetipso commiserit.* CAUSAM vero cur fidere nostris viribus non debeamus, Scriptura haud reticuit. Clarè enim monuit **Christus.** *Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.* Et **Sine me nihil potestis facere.** Et **B. Paulus** in posteriore epist. ad Corinth. *Non sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Quæ verba expendens **B. August.** contra 2. epistolas Pelagianorum, ait: *Cum ergo minus sit cogitare, quam cupere, potest enim homo cogitare bonum, quod non dum cupit,*

Prou. 12. 2.
H. in Prou. 10. 7

Prou. 14. 16.
Prou. 28. 26.
Eccl. 6. 3.

Iud. 6. 15.

Gal. 6. 3

Io. 15. 4.

2 Cor. 3. 5.

A lib. 2. c. 8.

cupit, & proficiendo postea cupere, quod antea non cupiendo cogitavit, quomodo ad id quod minus id est, ad cogitandum aliquid boni non sumus idonei tanquam ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, & ad id quod est amplius, id est ad cupiendum aliquid boni sine diuino adiutorio, (ut contendunt Pelagiani) sumus ex libero arbitrio. Neque enim & hic Apostolus ait. Non quia idonei sumus cogitare, quod perfectum est, tanquam ex nobismetipsis, sed cogitare, ait, aliquid, cui contrarium est nihil. Vnde est illud Domini. Si me nihil potestis facere. Et paulo post inde concludit. Quapropter multa Deus facit in homine bona, qua non facit homo: nulla verò facit homo, qua non facit Deus, ut faciat homo.

Ioan. 15. 4.

A. l. 2. c. 13.

Eundem Pauli locum tractans in libris de bono Perseuerantiæ. *Hoc nobis, inquit, expedit & credere & dicere, hoc est pium, hoc verum, ut sit humilis & submissa confessio, & detur totum Deo. Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus. Quod autem attinet ad pietatis viam & verum Dei cultum non sumus idonei cogitare aliquid tanquam ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Non enim est in potestate nostra cor nostrum, & nostra cogitationes. Vnde idem, qui hoc agit, idem dicit AMBROSIVS.*

A. de fuga sculi. c. 1.

CAPVT II.

De Præstantia & Utilitate huius Virtutis.

PRÆSTANTIA, utilitasque huius virtutis inde liquet & lucet. Primum, quod in scripturis sacris dicantur beati, qui fidunt in Deo, & sibi diffidunt, nam regius Vates ait, *Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius.* & Christus Dominus apud Matth. *Beati pauperes spiritu,* quæ verba expendens Ioan. Cassian. collatione 10. cap. 11. *Reuera, inquit, quæ maior aut sanctior potest esse paupertas quam illius, qui nihil præsidij, nihil virium habere cognoscens de aliena largitate quotidianum poscit auxilium, & vitam suam atque substantiam singulis quibusque momentis diuina ope intelligens sustentari, verum se mendicum Domini non immerito profitetur, suppliciter ad eum quotidie clamans. Ego autem mendicus & pauper sum, Deus adiuua me.* Psal. 39. 18. Deinde, quod diffidentia sui sit primarius actus virtutis humilitatis, quam constat post charitatem esse præstantissimam, vtilissimamque homini Christiano. nam S. Basilius in admonitione ad filium spiritualem. *Vir, inquit, humilis Deo est similis, superbus autem Diabolo similis est. Humilis licet habitu videatur vilis, gloriosus tamen est virtutibus, &c.* Hieron. ad Celantiam. *Nihil habeas humilitate præstantius, nihil amabilius*

Psal. 39. 5.

H. ep. 14.

bilius. Hæc est enim præcipua conseruatric & quasi custos quadam virtutum omnium: nihilque est quod nos ita & hominibus gratos & Deo faciat, quam si vita merito magni, humilitate infimissimi. Propter quod Dominus loquitur per prophetam, Super quem alium requiescam, nisi super humilem & quietum & trementem verba mea? S. Leo de Epiphania. Totâ dilectissimi Christiana sapientia disciplina, non in abundantia verbi, non in astutia disputandi, neque in appetitu laudis & gloria, sed in vera & voluntaria humilitate consistit, quam Dominus Iesus ab utero matris vsq; ad supplicium crucis pro omni fortitudine & elegit & docuit. Et S. Bernardus in epistola ad Ogerium, Humilitas, ad quam usq; ducit humilitatio, totius est spiritualis fabrica fundamentum.

1 Cai. 66. 2.

L. term. 7.

B. ep. 87.

II. *UTILITAS* est quod valeat ad expugnandas omnes diaboli, mundi & carnistentationes. S. Augustinus libro 50. Homiliarum declarat illud exemplo adolescentis Dauid, qui, prouocante superbo Goliath populum Iſraheliticum ad monomachiam, roboriq; suo præfidente, ausus, inquit, est non præsumens de viribus suis, sed in nomine Dei sui procedere aduersus eum. Nec rex Saul abnuis. Intellexit cum videret audentem puerum, aliquid in eo diuinitatis esse, nec illum tenera atate sine diuino instinctu tali posse præsumere. Libenter accepit, processit aduersus Goliath. In omnibus ergo, quæ erant in ea parte, unde procedebat Dauid, non erat præsumptio nisi de Deo: in illis autem tota spes in vnius hominis viribus. Sed quid est homo, nisi quod in isto psalmo cecinit. Homo vanitati assimilatus est, dies eius velut umbra prætereunt. Plura huius rei exempla inuenias in Scripturis vt in libro I. Paralipomenon de filiis Iſrahel è tribu, Ruben, Gad & Marasse cum dimicarent contra Agareos, eorumq; fæderatos numero & viribus potentes, victoriamq; obtinuerunt, quod viribus suis diffisi, diuinum auxilium implorassent dum præliarentur, & exaudivit eos Deus, inquit textus, eo quod credidissent in eum. Deinde in libro secundo Machabæorum, de iisdem filiis Iſrahel duce Iuda Machabæo bello cum impio Nicanore Demetrii regis duce congressis, de quo ita loquitur Scriptura. Iudas, & qui cum eo erant inuocato Deo per orationes congressi sunt manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes proftrauerunt non minus triginta quinq; millia præsentia Dei magnificè delectati. Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, vt euidentis esset, & manifestum signum auxilii Dei.

A. hom. 31.

Psal. 143. 4.

Par. c. 5.

2. Mach. 15.

VNDĒ S. Patres docent etiam in tentationibus spiritualibus ad præsidium diffidentia sui, & confidentia in solo Deo esse cõfugiendū. *Qui seruiunt Deo*, inquit S. Basil. alicubi, *à demone frequentibus & varijs tentationibus agitantur, tristitia & diffidentia de Deo, vt bona inchoata deserant,*

B. in instit. de vita perfecta.

ut non perseverent, ut existiment se Deo charos non esse, ut locum, societatem, rationemque viuendi cum alia seueriore commutent, in qua damon nouit plura forte pericula. His alijsq, id genus tentationibus boni speciem praeserentibus Damon seruos Dei aggreditur. Quos vero vincit? Eos vincit qui plus aequo sibi confidunt. Vnde vidimus multos magna virtute pradtos, & testimonio aliorum probatos, quos malignus spiritus per nimiam sui confidentiam precipites egit. Hucusque Basilius. SERAPION quoque apud Cassianum collatione quinta, cum dixisset tentationum & impugnationum extinctionem à Deo specialiter ac iugiter postendam, subiicit, impossibile namque est de qualibet passione triumphum quempiam promereri, priusquam intellexerit industria vel labore proprio victoriam certaminis semet obtinere non posse. Richardus item Victorinus in Cantica Canticorum *Impossibile est, inquit, quempiam de se ipso triumphare posse, donec experimento didicerit propria virtute se non posse obtinere triumphum. Quantum autem, addit, fideles de se diffidunt, tantum in diuinae spei adiutorio confidunt, & quantum de se infirmantur, tantum fortes sunt, & potentes in Deo.*

III. UTILITAS est, quod eo longius aberis à maledictione, quam Deus comminatur iis qui confidunt suis viribus apud Ieremiam. *Hac dicit Dominus. Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius. Erit enim quasi myrica in deserto, & non videbit, cum venerit bonum, sed habitabit in siccitate, in deserto, in terra salsuginis & inhabitabili. Benedictus vir qui confidit in Domino & erit Dominus fiducia eius.* In quæ verba Hieronymus. *Maledictus qui ponit carnem brachium suam, id est, fortitudinem suam, & quicquid egerit non Domini clementia, sed suæ putauerit esse virtutis. Qui enim hoc agit, à Domino recedit cor eius, asserens se posse quod non potest. Erit enim quasi myrica siue ut interpretatus est Symmachus, lignum infructuosum in solitudine, & terra salsuginis, id est, inhabitabili, qua hospitem non habet Deum, nec angelorum presidia, nec Spiritus sancti gratiam, nec scientiam magistrorum* Et Augustus, ad Macedon. *Maledictus omnis sicut alibi eadem littera docet, qui spem suam ponit in homine. Ergo nec in seipso quisquam debet, quia & ipse homo est. Proinde ut transiret omnium vanitatum & insaniarum mendacium limites, atq, ibi beatam vitam poneret, ubi verè est. Beatus, inquit, populus cuius Dominus Deus ipseus. Et in Enchiridio. De ijs omnibus quæ fideliter sunt credenda ea tantum ad spem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur. Maledictus est enim omnis, sicut diuina testantur eloquia, qui spem ponit in homine, ac per hoc in seipso qui spem ponit, huius maledicti vinculo innectitur. Ideo non nisi à Domino Deo petere debemus, quicquid speramus nos, vel bene operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.*

IV. Utilitas, quod beneficio eiusdem virtutis eximeste pluribus grauium

G.c.14

R.c.21.

Ier.17.5.

H.1.3. in Ier.

A.ep.52.
Ier.17.5.Rf.143.15.
Ier.17.5.

gravius lapsuum periculis. Et primo à præsumptione, nam secundum S. Bernard, primus gradus præsumptionis est suis viribus præfidere. Ita enim loquitur scribens in psalmum, *Qui habitat. Nolo ignorare vos fratres quonam modo descendatur, imò cadatur in illas* (voragine.) *Primus enim gradus descensionis huius dissimulatio propriæ infirmitatis, inutilitatis, dum sibi parcens, sibi blandiens, sibi persuadens homo se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* Et infra, docet hanc viam fuisse Luciferi cadentis de cælo, quod non agnoscens imbecillitatem virium suarum in tantam præsumptionem lapsus sit, vt se similem fecerit altissimo.

B. serm. 71.

2. eximes te periculo perdendi piorum desideriorum & operum fructum. Habes exemplum in Apostolo Petro qui nocte extremæ cœnæ firmissimè proposuerat se nulla ratione admissurum in animum vel scandalum vel cogitationem de negando Christo, imò toto pectore dixerat. *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo,* & tamen paulo post propositi immemor capto Christo aufugit, & ter eum negavit.

Matth. 26. 35.

Cuius lapsus nō alia sane causa fuit, quam q̄ nimium suis viribus fuerit confisus, vt liquet ex verbis quibus se omnibus Apostolis prætulit. *Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.* Et cum Christus ei disertè prædiceret. *Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis,* posito omni imbecillitatis metu audacter respondit, se potius moriturum quam negaturum. Quod accidit Petro ante acceptum Spiritum sanctum, hoc quotidie accidit nobis, vt cum non omnem fiduciam in Deo collocamus, sed plus æquo industriæ nostræ præfidimus, auxilium efficax subtrahatur, quo muniti pia proposita perficere poteramus, vt bene obseruauit Chryostom. in Matthæum.

Ib. 23.

3. eximes te periculo labēdi in hæresin. inde enim omnes heretici fiunt, quod nimium fidei suo ingenio proprias opiniones sequantur; Vnde Hieronymus exponens verba Apostoli ex epistola ad Titum.

C. hom. 3.

Hæreticum hominem post vnā & secundam correptionem deuita sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Hæresis græcè, inquit, ab electione dicitur, quod scilicet vnusquisq̄, id sibi eligat, quod melius esse videatur. Propterea verò à semetipso dicitur esse damnatus, quia fornicator, adulter, homicida, & cetera vitia per sacerdotes Ecclesiæ propelluntur. Hæretici autem in semetipso sententiā ferunt suo arbitrio de Ecclesiâ recedentes, quæ recessio propria conscientia videtur esse damnatio.

Tit. 3. 10.

Et S. Augustinus ad Macedonium, qui eum sapienrem vocarat, respondet. *Ex ista sapientia, quæ vnā & vera est, si quid habeo, à Deo sumpsi, non à me præsumpsi: non enim meo vel ingenio, vel merito, sed eius dono sum, si quid laudabiliter sum. Nam quædam acutissima & excellentissima ingenia tanto in maiores errores ierant, quanto præfidentius tanquam suis viribus cucurrerūt,*

Epist. 52. August.

nec suppliciter ac veraciter Deum, ut viam sibi ostenderet. petiuerunt. Vide PANARIUM, V, Hæresis, R. 5.

C A P V T III.

De Medijs quibus hæc virtus parari possit.

Psalm. 145. 5.
Isai. 26. 32.
Ioan. 15. 5.

Ioan. 6. 29.

Phil. 2. 13.
Iac. 1. 17.

Act. 17. 28.

A. c. 12.

Ioan. 5. 7.

PRIMVM medium est, considerare diligenter Deum omnium bonorum tam naturalium, quam supernaturalium, siue essentiam, siue vires, siue actiones nostras spectes esse auctorem, secundum illud psaltis regii. *Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in Domino Deo ipseus, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt.* Et Isaia propheta. *Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.* Et Christi Domini. *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere.* quod dictum verum est de Christo, sine qua Deus, sine quâ homo est. Qua Deus quidem, quia homo nullam actionem etiam naturalem & liberam potest sine cooperatione Dei exercere: Qua homo vero, quia homo nihil Deo gratum, vel vitæ æternæ meritorium facere potest sine gratia & merito Christi. Sicut enim viti intimè coniuncti sunt palmites, ita fideles iusti per fidem & charitatem adhærent Christo. Unde cum quidam à Christo percontarentur, quemadmodum facere possent opera Dei? respondit. *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.* Et non multo post subiungit. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.* Idem docuere Apostoli, ut S. Paulus ad Philippenfes. *Deus est, qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate.* Et B. Iacobus. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum defursum est descendens à Patre luminum.* Immò si Deus vel minimo momento non nobis modo, sed toti adeo mundo præsentiam suam subtraheret, vel actionem eû conseruandi suspenderet, repente omnia in nihilum reciderent. *In ipso enim, inquit Apostolus ad Athenienses, viuimus, & mouemur, & sumus, sicut & quidam vestrorum poetarum dixerunt.*

Unde S. Augustinus libro 4. de Genesi ad litteram. *Neque enim sicut structuram adium cum fabricauerit quis abscedit, atq; illo cessante atq; abscedente stat opus eius, ita mundus vel ictu oculi stare poterit, si ei Deus regimen suum subtraxerit. Proinde & quod Dominus ait. Pater meus usq; nunc operatur continuationem quandam operis eius, qua vniuersam creaturam continet atq; administrat, ostendit.*

II. Me-

II. Medium est, soli diuino numini confidere, & in actionibus omnibus eius opem implorare. Si enim sine eius præsidio nihil facere possumus, ut iam ostensum est, cur viribus nostris fidere pergamus? Id probè animaduertens Sapiens ita loquitur. *Vi sciui, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia scire, cuius esset hoc donum: adij Dominum, & deprecatus sum illum.* Nomine continentia autem S. Basilius in regulis fufius disputatis intelligit abstinentiam ab omni vitiosa affectione.

Sap. 8. 2r.

B. q. 16. & 17.
Cæl. c. 9.

Hinc S. CÆLESTINVS Papa in epistola ad Episcopos Gallie. *Quod ergo tempus, inquit, interuenit, quo eius non egeamus auxilio? In omnibus actibus, causis, cogitationibus, motibus adiutor & protector orandus est. Superbum est enim, ut quicquam sibi humana natura præsumat clamante Apostolo.* *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, &c.* Quod si quis obtēdat omnia opera hominis esse quidē Dei dona, tamen liberi arbitrii cooperatione effici, scire debet & ipsam liberum arbitrium, & ipsam quoq; cooperationem nostrā esse à Deo, *Deus enim operatur in nobis velle & perficere*, ut supra ex Apostolo dictū est, ac ut sit aliquid propriè nostrum, tamen id totum ab homine debetur Deo, tum quia eius creatura est, tum quia compensandis eius beneficiis par non est. Vnde Augustinus alicubi cum Deo ita colloquitur. *Aperuisti mihi oculos lux, & excitasti, & illuminasti me, & vidi quod gloriari non valeat ante te omnis caro, nec iustificetur omnis viuens, quoniam si quid boni est, parui vel magni, d. num tuum est, & nostrum non nisi malum est. Vnde igitur gloriabitur omnis caro, nunquid de malo? Hac non est gloria, sed miseria. Sed nunquid gloriabitur de bono (cooperatione sua bona,) nunquid de alieno? Tuum, Domine est bonum, tua est gloria.*

Eph. 6. 12.

Phil. 2. 13.

A. in Soliloq.
c. 15.

III. Medium est agnitio suæ imbecillitatis. Hoc medio Deus populum Israheliticum ad saniolem mentem reduxit. nam cum eum ex Ægypto eduxisset, multisq; ac magnis cumulasset beneficiis, ne succedentibus prosperis insolescerent, suisq; confisi viribus obliuiscerentur DEI, magnis afflictionibus eos probauit, ut inopia aquarum in solitudine, serpentum morsu, vicinorum hostium incurfione, repentina internecone, ut hac rerum aduersarum secundarumque viciffitudine re ipsa cognoscerent omne bonum sibi diuinitus contingere, atque ita industria suæ diffisi se humiliarent, & omnem fiduciam in Deo defigerent. Vnde Moyfes in Deuteronomio hanc ipsam huius viciffitudinis causam reddit. *Postquam affluxit, inquit, ac probauit, ad extremum misertus est tui, ne diceres in corde tuo: Fortitudo mea & robur manus mea, hac mihi omnia prestiterunt.*

Deut. 8. 17.

Sed

A. c. 15.

sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi prabuert ut impleret pactum suum, super quo iurauit Patribus tuis, sicut presens indicat dies. Sic & Augustinus fatetur in Soliloquiis se diffidentiam sui didicisse. Fortissime, ait, magnipotens Deus credebam me fore aliquid cum nihil essem. Cogitabam me esse prudentem & deceptus sum: dixi quod diues essem, & nullius egerem, & nesciebam, quoniam pauper eram, cecus, nudus, miser & miserabilis. Sed nunc video, quoniam si quid boni est, parui vel magni, donum tuum est, & nostrum non nisi malum est, & nisi tu custodieris ciuitatem, in vanum laborant, qui custodiunt eam. Credebam me sufficere per me, nec percipiebam, quoniam tu regebas me, donec aliquantulum te elongasti a me, & cecidisti atim in me, & quod surrexi fuit ex te. Plura de dignitate & vtilitate huiusmodi, ex S. Patribus, & Ethnicis Scriptoribus vide V. Cognitio sui.

C A P V T I V.

De Indicijs, quibus homo sibi diffidens agnoscat.

PRIMUM Indicium est, in cuiusvis operis, maximè si alicuius momenti sit, initio diuinum auxilium inuocare, sæpe etiam intercessionem Sanctorum iam in regno cælorum cum Christo regnantium atque imprimis beatissim. Virginis MARIÆ. EXEMPO sit exercitatus orator DAVID rex, qui imbecillitatem virium suarum agnosces in hunc mundum orabat. *Diligam te Domine fortitudo mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Deus meus adiutor meus. Protector meus & cornu salutis meæ & susceptor meus.* Vnde S. Augustinus in epistola ad Macedonium. *Si nec virtus vera delectat, ei dicamus, quod in eius sacris litteris legimus, Diligam te Domine virtus mea. Et si verè beati esse volumus, quod nolle non possumus, id quod in eisdem litteris didicimus fido corde teneamus. Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces. Quanta est autem vanitas, quanta insania, quantum mendacium, hominè mortalem, arum nosam vitam mutabili & spiritu & carne ducentem, tot peccatis oneratum, tot temptationibus subditum, tot corruptionibus obnoxium, pænisq; iustissimis destinatum in seipso fidere, ut beatus sit: quando ne illud quidem quod habet in natura sua dignitate præcipuum, id est, mentem atq; rationem potest vendicare ab erroribus, nisi Deus adsit lax mentium.*

Psal. 17. 8.
A. ep. 52.

Psalm. 35. 5.

Cass. 10.

Hoc exemplum Dauidicum olim secuti sunt eremitæ, qui teste Cassiano collatione decima, ad quasvis actiones, vel tentationes iterabant

rabant illum versiculum Dauidis. *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina.* Et iam sequitur Ecclesia in diuini officii recitatione, cum singulas horas canonicas ab eodem auspiciatur. Cuius consuetudinis, inter ceteras, & hanc causam instituto nostro congruentem reddit Cassianus. *Iste, inquit, versus in acedia & anxietate animi collocatos, seu tristitia vel cogitationibus quibuscunq; depressos salutis remedia desperare non patitur, ostendens illum quem inuocat inspicere iugiter nostra certamina, atq; a suis supplicibus non abesse. Iste nos in spiritalibus successibus, letitiisq; constitutos admonet extolli penitus non debere, nec inflari de prospero statu, quem sine protectore Deo retineri non posse testatur, dum non solum eum semper, sed etiam ut velociter sibi auxilietur implorat. Nam qui se semper & in omnibus desiderat adiuuari, manifestat quod non tantum in rebus duris ac tristibus sed etiam in secundis ac latis pari modo Deo egeat adiutore, in neutro sciens humanam fragilitatem sine illius opitulatione subsistere.*

Quantum autem obsit rem aliquam aggredi, non consulto prius in oratione Deo, docet exemplum Iosue cum Gabaonitis; nam cum horum legati ad Iosue venissent, & insigni fraude cōmenti fuissent se è lō- Ios. 9. 3. ginquis regionibus profectos, eique rei argumento esse, vestium calceamentorumque vetustatem, & panum, quos recentes acceperant, duritiam; Iosue cum suis nimium suæ prudentiæ confusus pacis fœdera interposito iuramento cum eis iniit. Cuius erroris diuina Scriptura causam illam commemorat, quod os Domini non interrogauerint, hoc est, in precibus consilium Domini non explorarint.

II. Indicium est, si quis *cum metu & tremore, ut loquitur Apostolus, salutem suam operetur.* Phil. 2. 12. *Beatus enim homo, teste Sapiente, qui semper est pau-* Prou. 28. 14. *duus. 2. si pericula, omnesque occasiones peccati caueat. Qui enim a-* Eccli. 3. 28. *mat periculum, inquit Ecclesiasticus, peribit in illo. cuiusmodi periculum est in colloquio & cohabitatione cum mulieribus. Quid tibi necesse est,* H. ep. 47. *inquit Hieronymus, in ea versari domo, in qua necesse habes quotidie, aut perire aut vincere? Quis unquā iuxta viperam securos somnos capit? qua et si non percutiat, certe sollicitat. Securius est perire non posse, quàm iuxta periculum non perisse. 3. si suorum operum bonorum laudem Deo potius, quàm sibi tribuerit. exemplo D. Pauli in hunc modum loquentis. Abundantius illis omnibus (Apostolis) laboraui, non ego autem, sed gratia Dei mecum.* 1. Cor. 15. 10. *Et. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Ie-* Ib. v. 57. *sum Christum. Et. Deo autem gratias, qui semper nos triumphat in Christo Ie-* 2. Cor. 2. 14. *su. Et. Omnia possum in eo, qui me confortat. 4. si de suis rebus licet præcla-* Phil. 4. 13. *re gestis submisisse loquatur, secundum doctrinam Christi. Cum feceritis, ait ad Apostolos, omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles* Luc. 17. 10. *seruus. Vnde S. Chrysostomus in Genesim. Oportet in virtute & recte factis* Ch. hom. 21.

spem salutis habere, imò neg. in illis multum de se sentire. sed tunc magis humi-
lem & modestum esse, cum magnas virtutum diuitias congerere possumus. Sic
enim & ipsi collectas diuitias custodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus.
Hoc indicium potest etiam seruire pro Medio consequendi virtutem
diffidentia sui. nam cum submissè de rebus suis sentire & loqui sita-
ctus humilitatis, veique prodesse poterit ad parandam diffidentiam,
quæ est quædam humilitas. *Siquidem humiliatio*, vt habet S. Bernardus,
via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scienciam. Si vir-
tutem appetis humilitatis, viam non refugas humiliationis.

B. ep. 87.

VIDE plura. V. *Abnegatio sui. Cognitio sui. Conscientia examen.*
Humilitas. Profectus spiritualis. SPES. Et in PANARIO V.
Presumptio. Superbia.

E.

E L E E M O S Y N A.

C A P V T I.

Quid sit eleemosyna.

ELEEMOSYNNH græcè, latine est Misericordia. dici-
tur enim à verbo *ἐλεω*, quod est misereor. *Misericor-*
dia autem propriè, teste S. Basilio, est affectio animi er-
ga eos, qui aliqua arumna corporis vel animi affligantur.
Miseramur enim, inquit, eos, qui ex magnis opibus in extremam incidere
paupertatem, velex optima corporis habitudine in extremam debilitatem.
Quanquam S. Gregorius scribens in psalmum 50. discrimen notauit
inter misericordiam & miserationem. *Per misericordiam*, ait, *miserentis*
affectum intelligimus, per miserationem verò ipsam misericordia exhibitionē
signamus, iuxta quod scriptum est; Misericors & miserator Dominus. Superflu-
um enim esset verumq. ponere, nisi esset varietas in significatione. Sic Eleemo-
synæ nomen, vt in coloniam latinorum translatum est, vsu scripturæ
& latinorum scriptorum potius actum vel opus misericordiæ, quam
affectū designat, vt apud Dan. *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquita-*
tes tuas misericordijs pauperum. Et apud Matthæum. *Cum facis eleemosynā*
non tibi tuba canere ante te. Vnde S. Augustinus in Enchiridio. *Est enim, elee-*
mosyna opus misericordie. Et Spartianus scriptor Ethnicus de Cæsare
Caracalla. Non lentus in eleemosynam.

B. in psal. 114.

S. in 7. ps. pœni.

Psal. 110. 4.

Dan. 4. 24.

Matt. 6. 2.

A. c. 76.

EST autem ACTVS misericordiae Virtutis, idq; vt Theologiloquuntur, elicitus nam, vt est imperatus, est charitatis. Vnde B. Ioannes in prima epistola. *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Nec enim audiendi sunt Stoici, qui teste Lactantio & S. Augustino eam inter morbos animi numerant. Senecæ Stoici hæc verba sunt lib. 2. de clementia. *Misericordia est vitium pusilli animi, ad speciem alienorum malorum succidentis.* Hinc est, inquit Lactantius, illa Plauti detestanda sententia:

Male meretur, qui mendico dat, quod edat.

Nam & illud quod dat, perit,

Et illi producit vitam ad miseriam.

Et mox addit, *Quid M. TULLIVS in suis Officialibus libris, nonne hoc idem suadet, non esse omnino largiendum?* Augustinus tamen inficiatur Ciceronem à Stoicis stetitisse. Longe, inquit libro nono de ciuitate Dei, melius & humanius & piorum sensibus accomodatius, CICERO in Caesaris laudibus locutus est, ubi ait. *Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gratior misericordia est. Quid est autem misericordia, nisi aliena miseria quadam in nostro corde compassio, qua utiq; si possimus subuenire compellimur?* Hanc Cicero loquitur egregius non dubitauit appellare virtutem, quam Stoicos inter vitia numerare non pudet.

Signanter autem B. Augustinus expressit, misericordiam esse compassionem, qua, si possimus, subuenire compellimur egeno, quia misericordia integrum virtutis nomen retinet, si adsit voluntas benefaciendi, licet desit facultas, vt si nihil tibi sit nummorum quod eroges. Vnde Clemens Alexandrin. *Misericordia, inquit, non est vt quidam existimauerunt Philosophi, molestia propter alienas calamitates sed est potius quid diuinum, vt dicunt propheta. Misericordiam, inquit volo, & non sacrificiū. Misericordes autem esse vult, non solum qui faciunt misericordiam, sed etiam qui misereri volunt, etsi non possint, quibus adest, vt sponte & libera voluntate operentur. Nonnunquam enim volumus vel dando pecuniam, vel corpoream dando operam facere misericordiam, vt pote egeni opem ferre, vel agrotanti inferre, vel ei adesse, qui est in aliqua calamitate, nec possumus vel propter paupertatem, vel morbum, vel senectutem (nam ea quoque morbus est naturalis) exequi institutum. Eundem autem honorem consequentur ij, qui volunt cum ijs qui potuerunt, quorum est voluntas equalis, etsi superent facultatibus.*

C A P V T II.

Quot sint Eleemosynæ genera.

Aug in. Enchir.
c. 72. ho. 6 ex 50
Gr. 2. mor. c. 12.
Ibid. lib. 3. c. 64.

Matt. 25. 37.

2. Reg. 2.
Tob. 12. 12.
Matt. 26. 10.

A. c. 3.

C. hom. 84.

L. c. 5.

Matt. 18. 15.
Eccli. 18. 13.

Dan. 12. 3.

S. PATRES duo faciunt Eleemosynæ genera; aliæ enim sunt corporales, aliæ spirituales Eleemosynæ. **CORPORALES** numerantur septem. Esurientes pascere, potum dare sitientibus, operire nudos, captiuos redimere, agrotos inuisere, hospitio peregrinos suscipere. mortuos sepelire. Vnde versus. *Visito, potro, cibo, redimo, tego, colligo, condo.* E quibus sex apud Matthæum nominantur ab ipso Christo, omiffa sola septima de mortuis sepeliendis, à qua laudantur viri Iabes Galaad in libr's Regum, cum sepelissent regem Saul. Et ab angelo laudatur Tobias. Et à Christo Maria Magdalena, dum ait. *Opus tonum operata est in me, mittens enim unguentum hoc, ad sepeliendum me fecit.* Cur autem sepulturæ non meminerit Christus 21. Matthæi, causam vnam reddit S. Augustinus libro de cura pro mortuis, quod esset omnium minima & obscurissima eleemosyna. Alteram tradit S. Chrysostom. in Ioannem, eo quod sponte sua homines non solum hanc eleemosynam faciant, sed etiam facile in ea per abusum excedant, vt dum pretiosis vestibus induuntur cadauera diuitum, quæ vtilius darentur pauperibus. Omnium horum corporalium Eleemosynarum ex vetustissimis meminit Lactantius in epitome diuinarum institutionum his verbis: *Si quis victu indiget, impertiamur. si quis nudus occurrerit, vestiamus. Si quis à potentiori iniuriam sustinet, eruamus. Pateat domicilium nostrum vel peregrinis, vel indigentibus tecto. Pupillis defensio, viduis tutela nostra non desit. Redimere ab hoste captiuos magnum misericordie opus est: item agros, pauperes visitare atque fouere: inopes aut pauperes si obierint, non patiamur insepultos iacere. Hac sunt opera, hæc officia misericordie, quæ si quis perfererit, verum & acceptum sacrificium Deo immolabit.*

SPIRITVALES eleemosynæ item enumerantur à Theologis septem, è diuinis Scripturis excerptæ. Peccantes corrigere, ignorantes docere, dubitantibus rectè consulere, pro salute proximi Deum orare, consolari mæstos, ferre patienter iniurias, offensam remittere. Vnde versus. *Consule, castiga, solare, remitte, fer ora.* **PRIMA** habetur Matthæi 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum.* **ET** ad Timotheum 5. *Peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant.* **II.** habetur Ecclesiastici 18. *Qui misericordiam habet, docet & erudit quasi pastor gregem suum.* & angelus apud Danielem. *Qui docti fuerint, fulgebunt*

bunt, quasi splendor firmamenti & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stelle in perpetuas aternitates. III. habetur Prouerbiorum 27. *Bonis amici consiliis anima dulcoratur.* Et Ecclesiastici 5. *Si est tibi intellectus, responde proximo, sin autem sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo in disciplinato & confundaris.* IV. Matthæi 5. *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Et Iacobi 5. *Orate pro inuicem ut saluemini.* V. Ecclesiastici 7. *Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula, ex his enim in dilectione firmaberis.* Et prima ad Tessalonicenses quinto. *Rogamus autem vos fratres corripite inquietos, consolamini pusillanimes.* VI. Ibidem. *suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat.* VII. habetur Matthæi quinto. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Et capite 6. *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra.* Et Ecclesiastici 28. *Homo homini reseruat iram, & à Deo querit medelam. In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur?*

Pro. 27. 9.

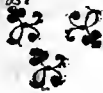
Matt. 5. 44.
Eccli. 7. 38.

Matt. 5. 23.

Eccli. 28. 3.

NEQUE idcirco hæ vel corporales, vel spirituales elemosynæ fœptenario numero includuntur, quod plures non sint, sed quod ad has omnes aliæ referri possint, quarum nonnullas refert S. Augustinus in Enchiridio. *Non solum autem, inquit, qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, egro vel incluso visitationem, captiuo redemptionem, debili subuectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non sano medicinam, erranti viam, deliberanti consilium, & quod cuiq; necessarium est indigenti, verum etiam & qui dat veniã peccanti, elemosynã dat, & qui emēdat verberem, in quem potestas datur, & coercet aliqua disciplina, & tamen peccatū eius, quo ab illo laesus est, aut offensus, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur, non solum in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo, quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, elemosinam dat, quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur utilitati, non voluntati. Multa igitur genera sunt elemosinarum, quæ cum facimus, adiuuamur ut dimittantur nobis nostra peccata, sed ea nihil est maius, quæ ex corde dimittimus, quod in nos quisq; peccauit.*

A. c. 71.

C A P V T III.

De Dignitate & præstantia Eleemosynæ.

PRIMO dignitatem vel præstantiam Eleemosynæ, aut Misericordiæ Spiritus sanctus in sacris litteris eo nomine imprimis declarauit, quod eam non semel prætulit sacrificio, vt in Prouerbijs, *Facere misericordiam & iudicium magis placet Domino, quam victima.* Et apud Matthæum, dicente Christo. *Euntes autem discite quid est. Misericordiam volo & non sacrificium?* quod dictum ex propheta Osee sumptum est. Apostolus quoq; bis eam comparauit hostiis, vt ad Philipenses dum ait. *Repletus sum acceptis ab Epaphrodito que misistis, odore suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.* Et ad Hebræos. *Beneficentiæ & communione nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.* Deinde declarauit præstantiã, quod dicat eanos fieri quasi similes Deo. Nam aliquot operibus misericordiæ, tam corporalibus quã spiritualibus enumeratis, causam cur ea exercere debeamus reddit, *vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos.* Et alibi tradit ea posse nos fieri perfectos, vt cum omnia erogantur in pauperes.

PATRES quoq; veteres dignitatem eius mirificè prædicarunt. S. Cyprianus libro de opere & eleemosynis non dubitat conferre cum sacro Baptismo, quia, inquit, *sicut lauacro aque saluari gehenna ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Es qua semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptisimi instar imitata Dei rursus indulgentiam largitur.* Lactantius libro sexto. *In homine præclarum & excellens est bonum misericordia, idq; diuinis testimonijs & bonorum malorumq; consensu optimum iudicatur.* Et rursus, *Primum officium iustitiæ est, coniungi cum Deo, secundum cum homine: sed illud primum religio dicitur, hoc secundum misericordia vel humanitas nominatur. Quæ virtus propria est iustorum & cultorum Dei, quod ea sola vita communis in se continet rationem.* Et infra. *Captiuorum redemptio magnum atq; præclarum iustitiæ opus est pupillos & viduas destitutos & auxilio indigentes tueri atque defendere.* S. Basilii in Hexæmeron. *Salomon sanè quam sapiens, quicquid solida Spiritus sancti doctrina suam hausit sapientiam, magnifico planè hominem exornans elogio voce exerta hac depromebat. Magna res est homo, & res pretiosa vir misericors.*

Gregor. Nyssenus libro de Beatitudinibus. *Si misericordis appellatio Deum decet, ad quid aliud te sermo Christi hortatur, nisi vt Deus fias, tanquam insignitus propria æsta Deitatis?* S. Greg. Nazian. in oratione de pauperū amore.

Prou. 21. 3.
Matt. 9. 13.

Ose. 6. 6.
Phil. 4. 18.
Heb. 13. 16.

Matt. 5. 45.
Matt. 19. 21.

Cyp. initio.

L. c. 14.

Id. c. 16.

cap. 12.

B. hom. xl.

amore. Nihil tam diuinum homo habet, quam de alijs bene mereri, tamen si ille maiora, hic minora beneficia conferat, uterque nimirum pro suis viribus. Fac calamitosus Deus, Dei misericordiam imitando. Et in fia. Dominus misericordiam mauult, quam sacrificium, ac pinguium agnorum myriades cōmiseratio superat. Et sub initium. Si ex Pauli, atq; ipsius etiam Christi sentētia & auctoritate charitatem, ut legis & prophetarum caput, preceptorum omnium primum maximumque censendum est, huius potissimam partem in eo sitam esse cōperio, ut pauperes amore & beneuolentia complectamur. Neq; enim vlla omnino res est, qua Dei beneuolentiam perinde conciliet, ac misericordia. S. Ambrosius libro primo Officiorum. Bona etiam misericordia, qua & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectam Patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quam misericordia. S. Chrylost. ad populum Antiochenum. Non dixit Christus, si ieiunetis eritis similes Patri vestro, neq; dixit. si virginitatem illasam seruaueritis, eritis similes Patri vestro, &c. nihil enim horum est circa Deum: sed quid. Estote misericordes, sicut & pater vester, qui in cælis est. Hoc Dei est opus, hoc si nō habeas, quid habes? Misericordiam volo, inquit, non sacrificium. Fecit cælum Deus, fecit terram, mare: magna hæc, & ipsius digna sapientia. Sed illorum nullo tantum humanam attraxit naturam, quantum misericordia & clementia. Et alibi ad eundem. Melius est hanc artem, dandi eleemosynam, scire quam esse regem, & diademate coronari. Non enim est hæc sola eius præcellentia, quod aliarum non indiget, verum & diuersarum rerum est expeditoria. Domos enim edificat in cælis semper mansuras, & qui se consecuti fuerint, docet, quemadmodum immortalē fugiant mortem, &c. Et quid opus est omnia particulatim dicere artis huius merita? hæc namq; te docet, quomodo possis Deo similis fieri, quod est omnium summa honorum. Hæc est qua Sophistis & oratorib; te potentior efficit. Et alibi. Ait scriptura; Magna res homo & preciosa vir misericors. Hæc maior est gratia, quam mortuos resuscitare. Multo namq; maius est quam in nomine Iesu mortuos suscitare, esurienti resurgere Christum. nam hic quidem tu de Christo bene mereris, illic autem ipse de te. Ac merces est in bene gerendo, non in bene patiēdo. Hic in signis ipse Deo debes, in eleemosyna verò Deum habes debitorem. Et de poenitentia. Eleemosyna regina illa virtutum homines in ipsorum cælorum arces celerrimè adducet aduocati optimi loco fungens. Magna res est eleemosyna, præcidit aerem, transit lunam, solis radios cadit, ad ipsum venit cælorum culmen, ipsos pertransiens cælos, & angelorum populos decurrens, archangelorumq; choros, & omnes superiores potestates, ipsi assistit regali throno. S. Hieronymus ad Hedibiam. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis? fac, quod fecerunt Apostoli: vende omnia que habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradū virtutis? dimitte omnia quæcuq; habes, da filijs

A. cap. 7.

C. hom. 36.

Luc. 6.

Ofec. 6. 6.

Matt. 9. 13.

Hom. 17.

Hom. 36. ad p.

Hom. 9.

H. ep. 150. q. 2.

A. hom. 29.

Hom. 39.
Ecclij. 33.

da filiis, da propinquis. S. Augustinus libro 50. homiliarum. *sacrificium Christiani est eleemosyna in pauperem. Hinc enim fit Deus peccatis propitius. Nisi autem peccatis propitius fiat Deus, quis remanebit nisi Deus?* Et iterum. *Magnum opus est eleemosyna, ut faciat homo, quod fecit Deus, quia hos paucos esurientes in terra dimisit, qui vno vasculo orbem calipascit, per quem & nobis liceat erogare. Sed si vbiq; fuisset abundans perierat misericordia, dedit nobis secundum baptismum. Quis enim sine peccato? Nam sicut aqua extinguit ignem sic & eleemosyna extinguit peccatū. Ante fores gehenna stat misericordia, & neminem permittit in carcerem mitti.*

L. ser. 5.

S. Leo in ferm. de quadragesima. *Clementes animos largitas dicit. Nihil est enim dignius, quam ut homo sit sui auctoris imitator, & secundum modum propria facultatis diuini sit operis executor. nam cum aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nonne auxiliū Dei manus explet ministri, & benignitas serui munus est Domini?*

C A P V T IV.

De necessitate virtutis Misericordia.

N E C E S S I T A T E M misericordiæ tam corporalis, quam spiritualis primum exponunt sacræ litteræ, dum satis indicant eam esse à Domino præceptam, idq; dupliciter, generatim & speciatim. Generatim quidem, quia Ecclesiasticus dicit. *unicuiq; mandauit Deus de proximo suo. Christus verò apud Matthæum: Omnia quacūque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & propheta. Et. Secundum, mandatum simile est huic. Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mādatis uniuersa lex pendet & propheta. Dein B. Paulus ad Romanos. Si quod est mandatum, in hoc instauratur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et ad Galatas. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legē Christi. Ac S. Pet. in epist. priore. Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Et S. Ioannes in epistola prima. Filioli mei non diligamus verbo, neq; lingua, sed opere & veritate. Charitas certè opere præstita maximè cernitur in operibus misericordiæ.*

SPECIATIM verò esse præceptam demonstrant hæc testimonia. Nam in Deuteronomio Dominus sic loquitur. *Ego precipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui versatur in terra. & in Tobia. Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: Si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Et*

in Pro-

Ecclij. 7. 12.
Matt. 7. 12.
Luc. 6. 31.Mart. 22. 39.
Rom. 13. 9.Gal. 6. 2.
1. Pet. 4. 8.

1 Ioan. 3. 18.

Deut. 15. 11.
Tob. 4. 8.

in Prouerbiis. *Præcepta mea cor tuum custodiat: Misericordia & veritas te non deserant.* Et in Ecclesiastico. *Fili eleemosynam pauperis ne defraudes & oculos tuos ne transuertas à paupere.* Et. *Pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio & benedictio tua,* Et. *Propter mandatum assume pauperem & propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.* Et in Isaia. *Frangere surienti panem tuum, egenos vagosq; induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.* Et apud Zachariam Dominus. *Misericordiam & miserationes facite unusquisq; cum fratre suo.* Et apud Lucam Christus. *Date & dabitur vobis.* Et. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis:* Et ad Ephesios Paulus. *Estote inuicem benigni, misericordes donantes inuicē.* Et ad Hebræos. *Beneficentia & commanionis nolite obliuisci.* Denique si opera misericordiæ non essent in diuinis litteris præcepta, non damnarentur immisericordes in iudicio extremo; his enim à ludice supremo dicitur. *Discedite à me maledicti in ignem æternum. Esuriui enim & non dedistis mihi manducare, &c.* Vnde S. Iacobus in epistola sua. *Iudicium enim, inquit, sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.*

Eccli 4. 1.

Eccli. 7. 36.

Eccli. 29. 15.

Isa. 58. 7.

Zach. 7. 9.

Luc. 6. 38.

Luc. 11. 41.

Ephes. 4. 32.

Heb. 13. 16.

Math. 25. 47.

Iac. 2. 13.

SCRIPTURIS cōsentiunt S. Patres. S. Cypr. *In Euangelio Dominus, doctor vitæ nostræ & magister salutis aternæ. inter sua madata diuina & præcepta cælestia nihil crebrius mādāt & p̄cipit, q̄ ut insistam eleemosynis dādīs.* Luc. 12. 33. *Vendite, inquit, res vestras, & date eleemosynā.* S. Greg. Naz. de pauperum amore. *Quod n̄ porrò hoc mandatū est de beneficentiā? ac videte quæso quàm cōstans sit, minimeq; fucatum, neq; enim hominibus Spiritu sancto afflatis fuit satis semel atq; iterum de pauperibus sermonem habuisse, nec quidam duntaxat verum omnes in vniuersum & sedulo quisq; ad eam rem nos inhortantur, nūc admonentes, nunc comminantes, nunc exprobrantes, nonnunquam etiam eos, qui hanc virtutem assequuntur laudibus efferentes: nimirum ut assidua commotione nos ad præcepti huius expletionem inflamment.* S. Hier. in Michæe *Indicabo tibi o homo quid sit bonum, & quid Dominus querat à te: utique facere iudicium, & diligere misericordiam.* Quæris, inquit, à nobis Dominus, & necessariam habens nostram salutem poscit accipere, quod danti proficit: ut faciamus iudicium, id est, ut nihil absque ratione & consilio faciamus, ut ante mens iudicet, quod factura sit & postea opere compleat: ut misericordiam diligamus, & non quasi compulsī, aut ex necessitate misericordes simus, quoniam hilarem datorem diligit Deus. S. Chryostom. in epistolam ad Ephesios. *Quid igitur, inquis, in ignem minatur Dominus ingressuros eos, qui eleemosynam non dederunt, neq; simpliciter in ignem, sed in eum qui diabolo paratus sit & angelis eius? Quamobrem hoc est quæso? Nihil ita Deum irritat, sed omnibus illud malū præponit. Si enim inimicos diligere oportet, perpende quæ pœnia dignus sit, qui amicos etiam perire sinit, hoc ipso gentibus quæq;*

C. de. cleem.

Luc. 12. 33.

H lib. 2. c. 6.

Chr. ferm. 4
Math. 25.

peior. Magnitudo itaq; peccati huius cum diabolo gehennam ingredi facit. *Va si quidem eleemosynam non facienti.* Nam si in veteri istud testamentum fuit, multò magis in nouo. Si enim ubi concessa erat pecuniarum possessio, fructio, ac cura, tanta prouidentia pauperum habita est ratio, quanto magis hoc fieri debebat, ubi omnia proijcere iubemur. *Quid enim non fecerunt hac in re Iudai?* Et in epistola ad Philippenses. *Ex natura ad misericordiam uniuersi mouemur homines, atq; nihil ita bonum est in natura nostra.* Unde merito quis quaesierit, cur potissimum hoc natura nostra seminario sit inditum, quod lacrymis frangimur, quod ad misericordiam paratissimus. *Nemo natura strenuus est, nemo natura uanae gloriae studio caret, nemo natura zelo atq; emulatione superior est: misereri uero natura est omnibus inditum, ut ut crudelis quispiam sit & immitis.* S. Augustin. in sermonibus de Tempore. *Muta quidem hominem in melius paenitentia peccatorum, sed nec ipsa uidetur aliquid profutura si ab operibus misericordiae sterilis fuerit.* Testatur hoc ueritas per Ioannem, qui uenientibus ad se dicebat. *Generatio viperarum, quis uobis ostendit fugere à uentura ira? Facite ergo fructus dignos paenitentiae.* Qui sunt autem isti fructus, ipse consequenter ostendit. *Nam post haec eius uerba interrogabant eum turba dicentes. Quid ergo faciemus, id est, qui sunt isti fructus, quos ut faciamus hortaris & terras? Respondens autem dicebat illis. Qui habet duas tunicas, det unam non habenti. & qui habet escas, similiter faciat. Quid manifestius, fratres mei, quid certius, quid expressius? Quid ergo aliud sonat, quod superius ait. Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur, nisi quod sinistri audituri sunt, Ite in ignem aeternum. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c.*

Id. ser. 4.

A. serm. 50.

Matt. 3. 7.

Luc. 3. 11.

C A P V T V.

De multiplici fructu Eleemosynae.

Chr. hom. 33.

TA M magni variiq; sunt eleemosynae uel misericordiae fructus, atq; utilitates, ut B. Ioan. Chrysostomus integra homilia ad populum Antiochenum habita conatus sit demonstrare Eleemosynam esse artem & quidem omnium quaestuosissimam. Sic enim eam exorsus est. *EI Acharissimi hodie ostendamus, qualiter est ars omnium artium quaestuosissima Eleemosyna. Si enim artis est proprium, ad aliquam utilitatem peruenire: eleemosyna uero nihil est uilius, clarum est profecto, quod & ars & omnium est artium optima.*

PR I M V S fructus est, quod praë aliis operibus bonis conciliet magnam apud Deum fiduciam. Nam Tobias. *Fiducia, inquit, magna erit:*

coram summo Deo eleemosyna, omnibus facientibus eam. Et Osee. Misericordiam & iudicium custodi, & spera in Deo tuo semper. Misericordiam & veritatem, ait rex Dauid, diligit Dominus Deus. Vnde S. Cyprianus lib. de Eleemosyna. Præclara & diuina res, fratres carissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostra salubre presidium, munimentum spei, tutela fidei. & Chrylostom. in Genesin. Hic erudiamur ut magna in dandis eleemosynis largitate ut amur, quo datis paruis, adipiscamur magna. Quomodo enim paria sunt, die obsecro, dare parum argenti, vel pascere esurientem, & die illa horribili fiduciam assequi, & audire verba nulli regno conferenda: Esuriui & dedistis mihi quod comederem. Et infra. Eleemosyna magnam nobis fiduciam conciliat, & præparat, ut ineffabilibus illis bonis frui tunc liceat.

Tob. 4. 12.
Ose. 12. 6.
Psal. 83. 12.

Ch. hom. 14.

II. FRUCTVS, quod præparet & disponat hominem ad gratiam iustificationis, si fiat ab eo qui pœnitentiam agere incipit. Nam angelus apud Tobiam ait, Eleemosyna ipsa est, quæ purgat peccata. & facit inuenire misericordiam & vitam æternam. Et Ecclesiasticus, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Et Christus apud Lucam. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et in Actis Angelus ad Cornelium dixit. Corneli, exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei. Mute ergo in Ioppen, & accersi Simonem. Vnde probat S. Augustinus in primo libro de prædestinatione Sanctorum Cornelium per eleemosynas impetrasse à Deo gratiam fidei Christianæ & iustificationis perfectæ. Eodem modo accipiendum est, quod Daniel suasisit Nabuchodonozori. Consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordias pauperum: forsitan ignoscet Deus delictis tuis. Ideo enim vsus est Daniel vocula dubitandi Forsitan, ut indicaret eleemosyna non redimi peccatum ex iustitia, sed ex gratia, & ideo hominem tantum disponi ad iustificationem, & de congruo illam mereri, quod indicat in hunc locum S. Hieron.

Tob. 12. 8.
Eccli. 3. 33.

Luc. 11. 41.

Act. 10. 31.

A. cap. 7.

Dan. 4. 24.

Hier. c. 4. Dan.

III. FRUCTVS est, quod mereatur vitam æternam, si fiat ab homine iusto ex charitate. Vnde Tobias. Qui faciunt eleemosynam & iustitiam saturabuntur vita. Et Dauid. Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem in die mala liberabit eum Dominus. Et. Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Et Salomon. Qui miseretur pauperis beatus erit. Et. Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inuenies vitam, iustitiam & gloriam. Et CHRISTVS. Si vis perfectus esse, vende omnia que habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo. Et. Venite benedicti patris mei possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi mand. &c. Et Paulus. Beneficentia & communicationis nolite obliuisci, talibus enim hostiis promeretur DEVS. Et. 2 Cor. 9. 6.

Tob. 12. 9.

Psal. 40. 1.

Psal. 111. 9.

Prou. 14. 11.

Prou. 21. 21.

Matt. 19. & 25.

Heb. 13. 16.

Et. 2 Cor. 9. 6.

- Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. IDEM docuere S. Patres. S. Cyprianus. Quae illa erit, fratres carissimi operantium gloria, quam grandis & summa laetitia, cum populum suum Dominus caeperit recensere, & meritis atque operibus nostris praemia promissa contribuens, pro terrenis caelestia, pro temporalibus sempiterna pro modicis magna prestare, offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit. Laetantius sexto diuinarum institutionum. Egros quoque, quibus defuerit qui assilat, curandos fouendosque suscipere, summa humanitatis & magna operationis est: quod qui fecerit, hic viuam hostiam Deo acquirat, & quod alteri dederit ad tempus, ipse à Deo accipiet in aeternum. Greg. Nyssenus de amandis pauperibus. Denique pro suis quemque meritis ornatum cerno. Illis, qui hori benignique fuerint summa, & perpetua requies, tribuitur in regno caelesti, in humanis autem: & improbis supplicium ignis, idque sempiternum. Chrysof. de Poenitentia: Nundinae nobis profecto mirabiles sunt, harum nulla alia est professio & negotiatori nulla alia intentio, quam paruo quidem emere, magno vendere: nam ea cutuscunque negotiantis industria. Num negotiationibus alia ratio est, quam quod minori empta maiori pretio vendat, aequè duplicatam sibi summam inueniat? Tales igitur nobis Deus nundinas proposuit: modico iustitias eme, quo multo vendas in saeculo futuro. Hic modico iustitia emitur, nisi pro panis fragmento, pro calice aquae frigidae. Amen dico vobis, inquit spiritualis mercatura. Doctor, non perdet mercedem suam. Augustinus libro primo contra aduersarium legis & prophetarum. Dominus ad sinistram positis gentibus mimatur esse dicturum. Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Huius tanti supplicij quæris causam? Esuriui, inquit, & non dedistis mihi manducare. Ecce pro esca temporali non ablata, sed non data aeternum & horrendum supplicium comminatur. Et rectè, si consulas veritatem. Per paruum est enim, quod elemosynis datur, sed cum pie datur, aeternum inde meritum comparatur. Et ideo potius, quia paruum est quod datur, magna impietate non datur. Idem libro 50. homiliarum docet Deum nobis fieri debitorem vitæ aeternæ, cum pascimus pauperem, quod etiam docuit Chrysof. ad populum Antiochenum. Basilium in diuites auaros, & Cyprianus de elemosyna. Habes in Prato spirituali exemplum de Philosopho qui chirographium ab Episcopo postulauit, quo testaretur retributionem pro elemosyna fore in vita aeterna.*
- IV. FRUCTVS est, quod satisficiat pro peccatis, hoc est, pro poena temporali peccatis debita: Quo sensu accipe illud Tobiae. *Elemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras. Et illud Ecclesiastici. Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum.* Eodemque sensu accipiendum est, cum Cyprianus & Ambrosius elemosynam comparât baptismô, Sicut enim baptismus culpam

pam & poenā tollit: ita vt si quis mox à baptismo moriatur, nihil sit ei periculi à gehēna, vel Purgatorio. Sic eleemosynæ post culpam poenitentia remissam, satisfaciunt pro poena temporali: imò vt Ambros. ait, in eo superant baptismum, quod hic semel tantum, illæ verò sæpius peccata remittant. Deinde Salomon in Prouerbiis. *Misericordia, inquit, & veritate redimitur iniquitas.* Redemptionis enim vox æquiualeat satisfactioni, imò plus est esse redemptorē, quam satisfactorem. Sic S. Ambrosius de Elia & ieiunio. *Habemus plura subsidia, quibus peccata redimamus nostra. Pecuniam habes? redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es. redime te operibus tuis, redime te pecunia tua.* Nazianzen. de pauperum amore. *Misericordia & fide peccata purgantur. Ergo miseratione purgemur, animiq; labe egregia illa herba detergamus, & dealbemus, alij vt lana, alij vt nix pro misericordie videlicet proportione:* August. in Enchir. *In melius est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis prateritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus, vt ea semper liceat impunè committere: nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miseraando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.* Idem testatur satisfactione per eleemosynā etiam piē defunctos iuuari, nempe sermone 32. de Verbis Apostoli, sicut & Chryso- stomus homilia 69. ad populum, & Hieronymus epist. 26. ad Pammachium.

Prou. 16. 6.

A. c. 20.

Naz. orat.

A. c. 70.

V. FRUCTVS, quod impetret subsidium precum ab iis, quibus gratiā confertur. vnde Ecclesiasticus. *Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hac pro te exorabit ab omni malo.* Eodem pertinet, quod Christus dixit apud Matthæum. *Qui recipit iustum nomine iusti, mercedem iusti accipiet.* id est, quam iustus impetrabit orando pro illo. Et apud Lucam. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.*

Eccli. 29. 15.

Matt. 10. 4. b.

Luc. 16. e.

Exemplum habemus in Actis Apostolicis de Tabitha eleemosynaria. Vt enim S. Petrus illam mortuam corporaliter precibus viduarū, quæ ab ea eleemosynas acceperant, vitæ restituit, ita Deus saepe excitat spiritaliter mortuos intuitu eleemosynarum. Hunc fructum notauit S. Ambrosius, cum in sermone quodam ita scripsit. *Mete ergo vobis pecunia tua fructus, orationes dico pauperum, intercessionemque sanctorum, qui pro te, officiorum tuorum memores apud iustum iudicem Deum dignis operum tuorum allegationibus postulent.* Deinde subiicit exemplum viduarum dictarum, quæ procedentes, & ostendentes vestimenta sua à Tabitha donata rogarunt Petrum pro ea. Chryso- stom. quoq; ad populum. *Sunt & hic castra pauperum, & bellum, in quo pro te pauperes pugnant. Cum enim stipendium acceperint, orantes tibi Deum faciunt propitiū;*

Act. 9. 40.

A. serm. 51.

C. hom. 35.

propitium autem facientes, pro barbaris demonum insidias repellunt: neque sinunt vehementer infestum esse malignum, neq. semper irruere, sed ipsius soluant potentiam. Hos itaque conspiciens milites quotidie pro te cum diabolo, precibus & orationibus pugnantes, à temetipso pulchrum istud tributum exige, illorum alimenta.

VI. Fructus est, quod augeat bonorum temporalium prouentum sæpissimè. Quod primum Scriptura disertè affirmat. vt in Prouerbis. *Qui dat pauperibus, nunquam egebit.* Et. *Fæneratur Domino, qui miseretur pauperis.* Et apud Lucam Christus. *Date & dabitur vobis. Mensuram bonam, & conferatam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* Et ad Corin. S. Paul. *Qui parè seminat, parè & metet: qui seminat in benedictionibus, de benedictionib. & metet.* Potens est aut Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnib. semper omnem sufficientiã habentes abundetis in omne opus bonum. *Qui autem administrat semen seminanti & panem ad manducandum prestabit. & multiplicabit semen vestrum, & auget incrementa frugum iustitia vestra.* Et ad Timotheum. *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futura.* Nec defunt exempla in Scripturis eorum, qui crebris eleemosynis locupletiores facti sunt, vt Iob, Tobias & vidua Sareptana prophetæ alitrix.

S. Patres quoq; eundem fructum commemorant, vt S. Cyprianus loco sæpe citato. *Si vereris, inquit, & metuis, ne si operari plurimum ceperis, patrimonio tue larga operatione finito ad penuriam forte redigaris, esto in hac parte intrepidus, esto securus, finiri non potest, unde in vsu Christi impeditur, unde opus cæleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo sed de sanctarum scripturarum fide, & diuina pollicitationis auctoritate promitto.* Loquitur per Salomonem Spiritus sanctus, & dicit. *Qui dat pauperibus, nunquam egebit: qui autem auertit oculum suum, in magna penuria erit, ostendens misericordes atque operantes egere non posse.*

S. Basilius homilia in ditescentes. *Imitare homo vel terram, vt illa fructus proferro, vt ne illa conspiciaris esse deterior, quæ in animis est. Sane illa non in suum usum aut commodum, sed in tuum ministrare contendit. Tu autem quem debueras ostendere beneficentiæ fructum, illum tibi ipsi congregas? Nam benefactorum gratia in dantes reuertuntur. Dediti esurienti? tibi consulisti. Quod dedisti ad te cum auctario reuertetur. Quemadmodum enim frumentum in terram cadens lucrum proicienti parit, sic & panis in esurientem proiectus, multam in posterum tibi reddet utilitatem.* Comparat deinde opes eleganti similitudine a quis puteorum, quæ quo crebrius hauriuntur, eo puriores & copiosiores fiunt, si vero immoræ maneat, computrescunt, EXEMPLA huius fructus existant apud Gregorium Turonicum libro 5. historię Francorum cap. 19. de Tiberio Cæsare. Leontium Episcopum

pum Cypri in vita Ioannis Eleemosynarii, qui distribuens certabat cū Domino Deo illi data compenſante. S. Greg. Magnum lib. 2. dial. cap. 29. de S. Benedicto, cuius precibus oleum creuit. Et Sophronium in Prato ſpirituali. c. 185. 195. & 201.

VII. Fructus, quod gratiam impetret, ſi frequentetur, feliciter ex hac vita excedendi. Nam apud Tobiam dicitur. *Eleemoſyna à morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras.* Et in pſalmis David. *Beatus qui intelligit ſper egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conſeruet eum & viuificet eum & beatum faciat eum in terra. & nō tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius.* Vnde S. Auguſtinus libro 50. homiliarum. *In tali cauſa operarius felix uiuit, & ſecurus iam moritur, cum quo ambulat patrimoniu in immortale horreum, in quo debitorem fecit Dominum, dum alterum paſcit dādo. Nullam poterit incurrere perniciem, qui comparauerit eleemoſynis pietate m, cui propheta tale exhibet teſtimonium. Salua eum, & viuifica eum Domine. O duplex propheta beneficium, Saluat pariter, & commendat pariter ut ſaluetur, quia & ipſe ſaluauit, ut viuificaretur, & ipſe vitam poſcenti donauit in terra.* Et Chryſoſtomus ad populum. *Non ſinit nos eleemoſyna eo decidere, ubi diues ille epulo, nec audire uerba tremenda (Diſcedite à me maledicti) ſed in Abrabæ ſuus deducit. Domos enim adificad in cælis ſemper manſuras, & qui ſe conſecuti fuerint docet, quemadmodum immortalē fugiant mortem, & quomodo anima & corpus indiminuta conſeruentur oſtendit.* Et alibi ad eundem, docet neminem à cœli ianitoribus repelli, qui eleemoſynæ ſymbolum oſtenderit. *Tanta, inquit, vis eſt eleemoſyna, cum multa fiducia ſuos introducit alumnos: eſt enim cœli nota ianitoribus ſponſalis thalami fores obſeruantibus, quin & venerabilis & quos ſui cultores agnouerit cum multa introductet libertate & contradicet nemo ſed omnes cedent.*

Tob. 4. 11.
Pſalm. 40. 2.

A. hom. 39.

Pſalm. 40. 3.

Ch. hom. 37.

Id. h. 36.

C A P V T VI.

Ex quibus bonis fieri debeat eleemoſyna.

D I V I N Æ literæ primum tradunt non debere fieri ex bonis alienis, nempe furto partis, ſed ex propriis. Vnde Tobias ad filiū. *Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam.* Et Salomon. *Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da ei.* & Eccleſiaſtic. *Qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperum, quali qui uictimat filium in conſpectu patris*

Tob. 4. 7.
Prou. 3. 9.
Eccli. 34. 4.

patris sui. Et Isaias. *Frange esurienti panem tuum.* Consentiant S. Patres. S. Basilii in admonitione ad filium spiritualem. *Elemosyna, inquit, cum iniquitate acquisita abominatio est coram Christo.*

Ila. 52. 7.

A. a. 30.

H. l. 2. in c. 6.
Prou. 13. 8.

S. Ambrosius libro primo de officiis. *Non probatur largitas, si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: si iniuste quarat. & in se dispensandum putet.* S. Hieronymus exponens illud Hieremæ, *Holocausta vestra non sunt accepta.* Hoc, ait, proprie conuenit his, qui de rapinis se putant redimere posse peccata dicente Scriptura; *Redemptio animæ viri propria diuitia, quæ non de iniquitate, sed de labore & iustitia congregantur.*

A. hom. 47.
Ch. hom. 33.

G. ep. 110.

S. Augustinus in 50. homiliis. *De iustus laboribus iussit Deus dari, de rapinis verò prohibuit dari.* S. Chrysostom. ad populum Antiochen. *Aliena rapiens profecto non est misericors, licet insitit a largiatur. Nam si propriis fructu simpliciter est inhumanitatis, multo magis alios expilare.* S. Greg. in regesto. *Elemosyna redemptoris nostri oculis illa placet; quæ non de illicitis rebus, & iniquitate congeritur, sed quæ de rebus concessis & bene acquisitis impenditur.* Loquitur autem in eodem loco de elemosyna etiam ex lucro Simoniaco parata.

Luc. 3. 12.

Luc. 11. 44.
Luc. 16.

A. hom. 7.

B. hom. 6.

SECUNDO sacræ litteræ indicant maximè debere eas fieri ex facultatibus superuacaneis, nam S. Ioannes baptista apud Lucam ait ad turbas. *Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat.* Et Christus apud eundem. *Veruntamen quod superest, date elemosynam.* Deinde idem Lucas describit diuitem indutum purpura & bysso, epulantemq; quotidie splendide, nihil autem Lazaro pauperi porrigentem, quem S. Augustinus in 50. homiliis ait non alia de causa damnatum, quam quod superuacaneas suas opes non communes fecerit pauperibus. IDEM testantur alii S. Patres. S. Basilii. *At tu, ait ad diuitem auarum, nonne spoliator es, qui quæ dispensanda accepisti propria reputas? est panis famelici, quem tu tenes, nudi tunica, quam tu in conclaui conseruas, discalceati calceus, qui apud te marcescit, indigentis argentum, quod possides inhumatum.* S. Ambrosius sermone 81. *Sed ais, quid iniustum est, si cum aliena non inuadam propria diligentius seruem? ô impudens dictum, propria dicis? quæ ex quibus reconditis in hunc mundum deuisti?* S. Hieronymus ad Hedibiam. *Si plus habes, quam tibi ad victum, vestitumq; necessarium est, illud eroga, & in illo debitricem te esse noueris.* S. Chrysostom. ad populum. *Nunquid graue quippiam & onerosum à nobis requirit necessitate excedentia vult nos facere necessaria, & quæ inutiliter reposita sunt hac vult bene distribui, ut hinc occasione sumpta nos coronet.* Et infra agens de superfluis. *Non ad hoc accepisti, inquit, ut in delicias absumeres, sed ut in elemosynam erogares.* S. August. in psalmos. *Superflua diuiti necessaria sunt pauperi: aliena retinet qui ista tenet, Et in Ioannem, Tibi superflua sunt, sed*

A. in psal. 147.
Id tract. 50.

B. ep. 42.

Domini

clamant, quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis.

Luc. 21. 3.

Tertio consulunt diuinæ literæ, vt etiam necessaria aliquando erogemus in pauperes. Nam apud B. Lucam à Christo laudatur vidua quæ totum victum suum misit in gazophylacium. Et S. Paulus in altera epistola ad Corinthios commendat Macedones, quod etiam supra virtutem eleemosynas dederint. S. Gregor. Nazianzen. in oratione de funere patris sui Gregorii ita scribit. *Quis pauperibus vel animo condolentior vel manu liberalior? Sic enim haud dubie quasi alienorum bonorum procurator de bonis suis existimabat, pauperum inopiam, quantum poterat subleuabat, nec superflua tantum sed necessaria quoque, in eam rem insumens, id quod hominis amicissimè erga pauperes affecti clarissimum est argumentum.* Eandem laudem paulo post tribuit eius vxori. *quæ, inquit, ad bene de omnibus merendum sicerat prompta & alacris, vt nulla huius rei sarietate afficeret: quæ denique non opes solum omnes, quas vel primum habuit, vel postea consecuta est cupiditate sua minores existimabat, sed se quoque ipsam si fieri potuisset, & liberos, vt ex ipsa sepe audiui prompti ac lubenter vendidisset, vt in pauperum usus insumerentur.*

2. Cor. 8. 3.

S. Amb: of. lib. 2. offic. *Hoc maximum incentiuum misericordie, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitate aliorum, quantum possumus iuuenimus, & plus interdum quam possumus. Melius est. n. pro misericordia causas prestare, vel inuidiam perpeti, quam prætendere inclementiam.* Hoc autem ille scripsit, cum & omnia sua, & sacra Ecclesiæ vasa conflare & pauperibus dari iussisset. Sulpitius de S. Martino in eius vita scribit, eum pauperi occurrenti, cum nihil præter chlamydem, qua indutus erat, haberet, (pecuniam enim iam omnem in pauperes erogarat) dimidium chlamydis impertiuisse, cum quo Christum ipsum vestitum fuisse nocturno viso cognouit. S. Hieronymus refert Paulam Romanam aliquin locupletissimam eousque omnia erogasse in pauperes, vt ne quidem nummum filix dereliquerit. S. Paulinus, teste S. Gregorio libro 3. dialogorum, Nolanus Episcopus, cum omnia sua in captiuorum redemptionem, & pauperum sustentationem impendisset ad extremum se in mancipium vendidit, vt filium viduæ cuiusdam seruitute eximeret. Eodem teste libro 2. dialog. S. Benedictus, cū prouincia, in qua vivebat, fame laboraret, omnia monasterii sui bona in pauperes erogauit. Et ipse S. Gregorius, auctore Ioanne diacono libro 1. vitæ eius, cum aliquando pecunias & vestes omnes dedisset pauperibus, etiam argentam scutellam, quæ supererat, erogauit, dicens malle se nihil habere, quam pauperem sine consolatione dimittere. Sanctus Ioannes Eleemosynarius Alexandrinus Patriarcha, teste Leontio in eius vita,

A. c. 28.

S. c. 2.

H. ep. 27.

G. c. 1.

I. d. c. 23.

I. c. 10.

omnia prorsus, quæ habere potuit, etiam lectorum stragula distribuit, pauperibus, cum quæ pauperes tam profusam liberalitatem mirarentur, respondebat. Fratres nondum sanguinem pro vobis fudi, sicut mandauit mihi Dominus IESVS Christus.

C A P V T VII.

Quinam possint vel debeant facere eleemosynam.

THEOLOGICI scholæ plerique omnes docent diuitum proprium esse facere eleemosynam, ac eorum quidem qui proprietatem & dominium suorum bonorum habent. Itaque excipiunt vxores, quæ sunt in potestate virorum, licet hæc cum facultate virorum possint (vt fecisse vxorem Gregorii Patris & Nazianzeni diximus). 2. filios, qui in potestate parentum. 3. seruos, qui sunt in potestate dominorum. 4. religiosos, qui sunt sub potestate Præpositorum, & semel omnia sua erogarunt in pauperes. *Nemo autem melius erogat*, inquit S. Hilarion apud Hieronymum, *quam qui nihil sibi reseruat.*

H. in vita eius.

S. Patres tamen scribunt omnes posse & debere facere eleemosynam, si non corporalem, saltem spiritualem. Greg. Nazianz, de pauperum amore. *Summi muneris loco alacritatem dona: si nihil habes collacryma. Magnum est infortunato remedium miseratio ex animo collata.* Hieron. in Ecclesiasten. *Poterat aliquis respondere. Si omnibus benefacere voluero, non habeo unde faciam.* Propterea nunc ait. *Quos non potes opibus, consilio adiua, solatio foue. Plus enim potes in angustia constituto præstare sapientiæ, quam quilibet maxime potestatis.* Chrysost. in Acta Apost. *Ne dicas, quoniam pecunia mihi non sunt. Hoc nihil est dicere. Quemadmodum si aurum dedisses, ita affectus esto. Potes ministrare? etiã hoc facito. Si medicus es arte, diligenter cura infirmos, est etiã hoc magnam. Vales consilio, hoc omnibus maius est, quanto & maius habet lucrum. An putas, paruam esse eleemosynã animã consilio destituã, morbo posse liberare? Et in psal. 127. *At non habes pecuniã? sed potes visitare agrũ, vel incarcerationum, dare poculũ frigidã, præbere duos obolos sicut vidua, in gemiscere propter eos qui affliguntur: nam hoc quoq; est eleemosyna.* Augu. in psal. 125. *Aliquando & diues inuenitur pauper & a paupere præstatur illi aliquid. Venit nescio quis ad flumen, tão delicatior, quanto diuitior, trãsire non potest. Si nudatis membris transferit, frigescet, agrotabit, morietur. Accedit pauper exercitatio corpore, traicit diuitem, eleemosynam fecit in diuitem. Ergo nolite tantum eos putare pauperes, qui non habent pecuniã. In quo quisque**

G. orat.

Eccl. 7. 19.

Ch. hom. 25.

quisque pauper est tibi illum vide, quia forte tu in eo diues es, in quo ille pauper est & habes unde accommodes. Forte membra tua accommodas, & plus est, quam si pecuniam accommodares. Consilio indiget, tu plenus es consilio. In consilio ille pauper, tu diues es. Ecce nec laboras, nec aliquid perdis, das consilium, & præstitisti eleemosynam: Et in sermonibus de tempore. Dicit aliquis. Id ser. 22. 7. Pauper sum, ideo eleemosynam dare non possum. Ut nullus se pauper excusare posset, Dominus & Saluator pro calice aqua frigida mercedem se redditurum esse promisit. Dicis ergo, Pauper sum. Si nihil amplius habes in substantia tua, quam tibi in victu aut vestitu rationabili, aut mediocri sufficiat, sola tibi potest bona voluntas sufficere.

C A P V T VIII.

Quibus impertienda sit eleemosyna.

PRIMUM ex diuina Scriptura constat peccatoribus, nempe, quã peccatores sunt, non impertiendam. *Dabono*, inquit Syracides, & *Eccli. 12. 6.* *ne receperis peccatorem: prohibe panes illi dari.* quia si improbo daretur eleemosyna, qua improbus, hoc nihil aliud esset, quam diligere iniquitatem, inquit August. in psal. 102. II. constat & illis, aliisque omnibus, qua homines sunt, dum egent, esse dandam. Nam Salomon ait. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum*, quod dictum citauit Apostolus in epist. ad Rom. Et Christus apud Matth. *Benefacite his, qui vos oderunt.* Et apud Luc. *Omni petenti te tribue.* III. vnusquisque eam inchoare debet à seipso iuxta illud Eccli. *Miserere anima tua placens Deo.* Vnde Augustinus in Enchir. *Qui vult eleemosynam ordinatè dare, à seipso debet incipere & eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeque dictum est. Miserere anima tua placens Deo. Propter hoc renascimur ut Deo placeamus. Propter quem dilectionis ordinem dictum est. Diliges proximum tuum sicut teipsum.* IV. præ aliis impertire eam debet domesticis, & cognatis, si egeant. *Si quis enim suorum*, ait Apostolus, *& maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* In quæ verba Chrysostomus. *Idem*, inquit, *fermè Isaias quoque Prophetarum, eximius admonet dicens. Domesticos seminis tui ne despexeris. Nam si quis propinquos genere ac affinitate coniunctos aspernetur, quomodo erit in alienos clemens? Nonne vanitati iudicio hominum, erit obnoxius, si alienos beneficiis fouens propinquos summa immanitate despiciat? Quid itè si illos de fide instruat, hos in errore iacere permittat, quibus benefacere iure suo facilius & comodius possit, quàm si iudicium illis erit? Et est, inquit, infideli deterior, cur id, quæ ille est, si alienos despiciat*

Eccli. 12. 6.

Prou. 25. 11.

Rom. 12. 20.

Matth. 5. 44.

Luc. 6. 30.

Eccli. 30. 24.

Aug. cap 76.

Matth. 22. 33.

1 Tim. 5. 8.

Chr hom. 14.

1c. 58. 7. iuxta 70

A. h. 39.

Pf 9. 14.
Iac. 1. 27.

propinquos tamen nequaquam aspernatur. Diuinas plane leges violat & iura natura, qui negligit suos. Et August. in homiliis 50. Date omnibus, dilectissimi mi fratres, date præcipuè ad domesticos fidei-date omnibus, ne cui non dederitis ipse sit Christus. 5. post domesticos maximè commendantur viduæ & pupilli in Scripturis. Sic vt psalmo nono rex Dauid dicat ad Dominū. Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor. Et S. Iacobus scribat. Religio munda apud Deum & Patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. 6. inter probos & improbos anteponendi sunt probi, tum quia sunt digniores, tum quia id vtilius esse potest eleemosynarū largitoribus, vt docet Greg. Nazianz. oratione de pauperum amore. Hieronymus aduersus Vigilantium, & Chrysostomus oratione de pauperibus non curiosè scrutandis.

C A P V T I V.

De modo quo facienda sit Eleemosyna.

H. b. II. 6.

I. Cor. 13. 3.

A. c. 75.

Luc II. 41.
Eccl. 30. 24.
G. c. 12.

Id. c. 20.

Eccl. 30.

Matt. 22. 39.

Matt. 6. 2.

AD Modum pertinent conditiones variæ, quæ Eleemosynam reddunt magis laudabilem & salutarem. Prima est, si fiat ab homine iusto, id est, vera fide & caritate prædito. *Sine fide enim, teste Apostolo, impossibile est placere Deo. Ac similiter sine caritate. Nam si distribuero, inquit idem, in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Vnde S. Augustinus in Enchiridio. *Sane qui sceleratissime viuunt, nec curant talem vitam moresque corrigere, & inter ipsa facinora & flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant, frustra sibi ided blandiuntur, quoniam Dominus ait. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat, non intelligunt.* Vnde capite sequenti docet quemque debere primum dare eleemosynam sibi, iuxta illud sapientis. *Miserere anima tuæ placens Deo.* Et S. Gregorius lib. 22. Moralium. *Ab omnipotente Deo munus ex manu non accipitur, quod corde obligatio in malitia profertur. Mundari etenim debet prius animus qui eleemosynam prabet, quia omne quod datur Deo ex dantis mente pensatur.* Et lib. 19. *Multi proximis quasi opera misericordie impediunt, sed iniustitie facta non deserunt. Qui si proximis veraciter misericordiam facere student, sibi ipsi prius debuerant iuste viuendo misereri.* Vnde scriptum est. *Miserere anima tuæ placens Deo. Qui ergo misereri vult proximo à se trahat necesse est originem miserendi. Scriptum namque est. Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

II. Conditio est, si fiat bono fine vel intentione; nam Christus redarguit eos apud Matthæum, qui largitione eleemosynæ aucupabantur vanam gloriam. *Cum ergo, inquit, facis eleemosynam, noli tuba canere ante*

ante te sicut hypocrita faciunt. Vnde S. Ambrosius libro altero de Pœnitentia. Sunt qui ad iactantiam solam decorem largitatis affectent, ut eo se probatos vulgo velint, quod sibi nihil reliquerint, sed dum presentis sæculi mercedem requirunt, non recondunt in futurum, & quia hinc perceperunt mercedem suam, illic sperare non possunt.

III. est, si fiat animo non solum æquo, sed etiam lubenti. vnde Tobias ad filium. *Si exiguum tibi fuerit, libenter impartiri stude.* Vnde Augustin. in psalmum 125. *Ipse Dominus dicit. Verum date eleemosynas, & ecce omnia munda sunt vobis. Vnde autem procedit eleemosyna? de corde. Si enim manum porrigas, nec in corde miserearis, nihil fecisti. Si autem in corde miserearis, etiam si non habeas quod porrigas, manu acceptat Deus eleemosynam tuam.* Exemplum habes in Tobia, qui quotidie quærebat pauperes, ut eleemosynam impertiret.

IV. est, si non differatur de die in diem, sed detur statim, iuxta illud Sapientis. *Cor inopis ne afflixeris, & non differas, quod erogaturus sis in egenum.* Vnde S. Basilius in ditescentes. *Iam quando suppetit, quid prohibet, quo minus liberaliter impartiare? nonne inops adest? non sunt plena horrea? non merces à Domino parata? non mandatum manifestum? Esuriens fame absumitur, nudus frigore rigeat, & tu eleemosynam in crastinum differs? Audi Salomonem. Ne dicas, regressus reuertere, & cras dabo: ignoras enim, quid sequens pariet dies.* Idem Gregorius 3. parte pastoralis. *Ne qua præbenda sunt citius, sero prabeantur: audiant quod scriptum est. Ne dixeris amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.*

V. si fiat hilariter, iuxta illud Ecclesiastici. *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* Et. *Declina pauperi sine tristitia aurem tuam.* Et Apostoli. *Non ex tristitia aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Ambrosius primo de officiis. *Nec satis est bene facere nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiatur, Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facias, qua tibi merces est: Vnde Apostolus generaliter inquit, Si volens hoc ago, mercedem habeo: si inuitus, dispensatio mihi credita est.* Et Augustinus in psalmum 42. *Si frugeris ex animo esurienti panem, qui a plerumque fit à tristibus & à murmurantibus, ut careant tædio interpellantis, non ut reficiant viscera indigentis. Hilare autem datore diligit Deus; at si panem dederis tristis, & panem & meritum perdidisti. Ergo ex animo fac, ut ille qui intus videt, adhuc loquente te dicat. Ecce adsum.*

VI. Si fiat humiliter, hoc est, putet se potius beneficium accipere quam dare, Nam apud Lucam Christus dixit. *Et ego vobis dico. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Vnde Gregorius 21. moralium. *Multum ad edomandam dantis superbiam valet, si cum terrenis tribuit verba sollicitè magistris cælestis*

lestis penset, qui ait, Facite vobis amicos, &c. Si enim eorum amicitijs aeterna tabernacula acquirimus, dantes procul dubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quam egenis dona largimur. Idem sapius probat Chrysof. in sermonibus de Eleemosyna.

Tob. 4. 9.

2. Cor. 9. 6.

Ch. hom. 37.

VII. Si fiat liberaliter, iuxta cuiusq; facultatē. Ita præscripserit Tobias filio suo. *Quomodo potueris, ita esto misericors si multum tibi fuerit, abundanter tribue. Si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.* Et S. Paulus in epistola 2. ad Corinthios vult eleemosynam dari tãquam benedictionem. *Qui parçè, inquit, seminatur parçè & metet. Qui seminat de benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Vnde Chrysof. ad populum. *Non dare sed cum copia dare eleemosyna est.* Et addit idcirco eos qui dicunt. *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam,* debere etiam misereri pauperum secundum magnam eleemosynam suã. Si quæras, in quo præcipue consistat magnitudo eleemosynæ apud Deum. Respondço magis consistere in affectu dantis, quam quantitate dati. Ideo enim Dominus apud Lucam viduæ minuta duo anteposuit donariis diuitum; Vnde Ambrosius libro de viduis. *Liberalitas, inquit, non cumulo patrimonii, sed largitatis definitur affectu.* & Chrysof. ad populum. *Eleemosyna magnitudo nõ in pecuniarum multitudine iudicatur, sed in dantium promptitudine.* S. quoq; Leo sermone de Quadragesim. *Ex affectibus, ait, piorum benignitatis mensura taxatur.*

Luc. 21. 1.

Chr. hom. 24 &
32. ad Hebræos.
L. serm. 4.

Tob. 1. 2.

Amb. c. 30.

Hier. ep. 27.

VIII. Si fiat prudenter, vel cū discretionē. ac primo vt potius multum aliquid, quam paucis multum detur; Vnde de Tobia legitur. *Quotidie pergebat per omnem cognationē suam, diuidebatq; singulis prout poterat ex facultatibus suis. Non enim sunt profundende opes, inquit Ambrosius libro primo officiorum, sed dispensanda.* Solent plerq;, ait Hieronymus in vita Paulæ Romanæ, *matronarum in paucos largitate profusa, manum à ceteris retrahere, quo Paula omnino carebat vitio. Ita enim singulis suam pecuniam diuidebat, vt singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem.* 2. vt cuiq; id detur, quod ratio postulat. vt admonet S. Gregor. in Pastoralis, *ne quedam, inquit, quibus nulla, ne nulla quibus quedam, ne multa quibus pauca, ne pauca quibus multa impendere debuerunt: ne præcipitatio- ne hoc quod tribuunt inutiliter spargant, ne tarditate petentes nocive crucient, ne in bene oblato munere animus plus quam decet hilarescat, ne impense gratia vicissitudinem requirant, &c.*

Gr. 3. p. admo. 21

Eccli. 4. 1.

Eccli. 18. 15.

IX. Si non curiosè scrutentur pauperes, examinentq; vel de otio, segnitie, vel simulatione accusent, antequã eis conferant eleemosynã secundũ illud Sapientis. *Non exasperes pauperem in inopia sua.* Et. *In omni dato non des tristitiam verbi mali.* Contra hos scrutatores agunt Gregor. Naz. in oratione de pauperum amore, & per sepe Chrysof. vt hom.

hom. 36. in Matthæum. serm. 14. in epist. ad Romanos homil. 11. in 1. ad Corinth. hom. 41. in Genes. ser. de eleemosyna.

X. Conditio est, si fiat constanter vsq; ad finem vitæ. Vnde Chryso. in præfatione epistolæ Pauli ad Philipenses. *Neq; putemus, inquit, omnia nos prestisse, si quando semel atque iterum quidquam dederimus: per omnem quippe vitã id facere oportet: non. n. semel tantum, sed indefinenter Deo placere debemus. Quod si à bonis operib. exorsus nouissimè defecerimus, totũ perdidimus, & corruptum. Audi monitionẽ puilem, qua dicit. Eleemosyna & ac fides ne deserat te. Nõ dicit. Semel facias, neq; secundo, neq; tertio, nec decies, nec centies, sed perpetuo. Nõ deserat te, inquit. Et nõ dicit, ne deseras illas, sed ipsa ne deserat te, ostendens nos illarũ, nõ illas nostro adiumento opus habere, docensq; eò satagendum nobis esse, vt illas apud nos contineamus. Adapta eas, inquit, collo. Quem admodum diuitum liberi circa collum ornatum habent aureum, illamq; nunquam deponunt, vt pote quem tanquam nobilitatis suæ insigne gestant, ita & nos eleemosyna semper amiciendi sumus. Et S. GREGORIUS epistola ad Sauinellam in pauperes misericordem. Quisquis, ait, copiosum in caelis fructum desiderat, seminare dum tempus est non omittat, vt manipulos in die messis cum laticia colligat. Nam qui seminat in lachrymis, in exultatione ac gaudio metent. Ibi desideria figite, vbi quicquid retribuitur finem non suscipit. Bonum ergo facientes non deficiatis, vt illic vobis thesauros thesaurizare possitis, vbi nec arugo, nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.*

C A P V T X.

De Mediis idoneis ad parandam virtutem misericordiam.

PRIMUM Medium est, considerare te in impertienda pauperi Eleemosyna Dei O. M. vices tenere; & esse quasi Deum, vt ex S. Patribus græcis duo Gregorii Nyssenus & Nazianzenus loquuntur. Huius verba sunt in oratione de Pauperum amore. *O serue Christi & Dei, atq; hominum amore prædite, ne fratrem despicias, ne prætereas, ne vt scelus, vt piaculum, vt aliud quiddam fugiendum & interdictum auerferis. Membrum tuum est licet calamitate frangat. Tibi licet anime admodum forti prætereas, pauper relictus est, vt Deo: hæc enim verba pudere te fortasse promouebo. Nyssenus vero in lib. de beatitudinib. hæc sunt. Scio in multis locis diuine Scripture nomine misericordis sanctos viros diuinitatem appellare. Sic David in psal.*

P. 85. 102. 1105.

III.

Ion. 4.

Exod. 34.

Deut. 4.

Ps 58. 102. 110.
111.
Ion. 4.
Exod. 34.
Deut. 4.

in Psalmis, sic Ionas in sua Prophetia, item magnus Moyses in multis locis sua sanctionis nominat nomen diuinum. Si ergo misericordis appellatis Deum decet; ad quid aliud te sermo hortatur, nisi ut Deus fias tanquam formatus, & insignitus propria nota Deitatis. Eodem pertinent illa B. Leonis in sermone de Quadragesima. Nihil est dignius, quam ut homo sit sui auctoris imitator. & secundum modum propria facultatis diuini sit operis executor. Nam cum aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nonne auxilium Dei manus explet ministri, & benignitas serui munus est Domini?

Matth. 25. 40.

Ch. hom. 89.

II. Medium est considerare, te quod impertis pauperi impertire Christo vel Deo; fallere enim nequeunt verba Christi apud Matthæum, cum sermo esset de operibus misericordiae dicentis. Amen dico vobis. *Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Vnde Chrysostom. in Matthæum. *Certe si ipsum Christum nunc videretis, non dubitaret unusquisque vestrum vniuersam substantiam in eum errogare. verum nunc nec teruncium erogas. Non audis dicentem. Quod uni ex minimis meis facis, mihi facis. Nihil nempe interest, siue huic pauperi, siue ipsi Christo dederis. Nihil enim minus habes his mulieribus (Magdalena & cæteris) qui tunc Christum alebant, imò (sed nemo his verbis turbetur) multo etiam maius. Non enim est aequale, ipsum Dominum presentem alere, cuius presentia vel lapidum ad se auimum attraheret, & propter eius verba duntaxat pauperes, mendicos, egrotos alere atque curare. Accedit, quod maioris erga Christum reuerentia signum est, quandoquidem ideo conseruum tuum in omnibus diligenter pascis atque curas.*

Matth. 25. 35.

N. de paup.
am. it.

Idem habet homilia nona de poenitentia. Qua de causa Christus ipse, ut liquet ex diuersis sanctorum historiis, sæpe declarauit se eleemosynam sub specie pauperis accepisse, ut liquet in vita S. Martini Turonum antistitis apud Seuerum Sulpitium, & in vita B. Gregorii Pontificis Romani apud Ioan. Diaconum lib. 2. cap. 22. Et de monacho Martyrio, qui Christum in forma leprosi in humeros sustulit apud B. Gregor. homilia 39. in Euangelia. Immo in extremo die iudicii, ut liquet ex Matthæo Christus ipse non in pauperis persona, sed sua dicit. *Esuriui & dedistis vel non dedistis mihi manducare.*

III. Medium est, considerare te omnia beneficia corporalia & spiritalia, quæ habes, vel habiturus es, à Deo accepisse, quare & merito te ad ea in pauperibus compensanda teneri. Vnde Nazianz. loco sæpe citato. *Nihil tam Dei proprium homo habet, quam de alijs bene mereri. tametsi ille maiora, hic minora beneficia conferat, ut erga nimirum pro suis viribus. Ille hominem condidit, ac solum rursus colligit, tu lapsus ne despicias. Ille eum maximis in rebus commiseratus est, cum ei præter cetera, legem prophetas, ac prius etiam naturalem legem non scriptam rerum, quas gerimus iudicem*

*dicem dedit, cum arguit, admonuit, castigavit, postremo se pro Mundi vita in redemptionis pretium tradidit; atq; insuper Apostolos, Evangelistas, magistros, pastores, morborum depulsiones, miracula, reditum ad vitam, mortis oppressio- nem, trophæum aduersus eum qui vicerat, fœdus in umbra, fœdus in veritate, diuisas Spiritus sancti gratias, nouaq; salutis mysterium largitus est. Tu vero, siquidem maiora quoque beneficia conferre potes, & quibus anima iuuatur (nam his etiam rebus dimitte te, si volueris, Deus fecit) ne his quoq; te abstinere, quo minus egenti benignè facias. Similia beneficia Christi inculcat copiose in Matthæum Chrylostom. & tandem concludit. *Quæ iugiter animo* Chr. hom. 47.
*versantes, ac recolentes, quæ accepimus, quæ accepturi sumus, quæ à nobis repe- tuntur, omni studio rebus spiritualibus incumbamus, humiles atq; misericordes simus, ne intolerabiles nobis cruciatus attrahamus. Cur enim non putes suffice- re ad condemnandos nos, quod magna consecuti, parua non reddamus, ibiq; ea repetantur, quæ inuiti relinquimus: quorum singula ad condemnationem meã certe sufficiunt.**

IV. Medium est; considerare, vt omnium rerum vicissitudo est, te in eandem inopiæ calamitatem posse delabi, aliorumq; implorare bene- ficientiam: Quod medium præscripsit Lactantius in epitome suarũ institutionum his verbis. *Ergo animal commune atque consors esse debemus vt nos inuicem præstandis, recipiendiq; auxilijs muniamus. In multis enim casibus & incommodis fragilitas nostra subiecta est. Speres tibi accidere posse, quod alteri accidit, ita demum exciteaberis ad opem ferendam, si sumpseris eius animum qui opem tuam tunc in malis constitutus implorat. Si quis victu indi- get, impertiamur: si quis nudus occurrerit, vestiamus.* Et in sexto libro de ve- ro cultu disputans contra eos, qui parciores sunt in pauperes, eo quod vereantur sibi tandem defutura in victum necessariã, ita respondet. *Quid tu tam pusillo animo paupertatem times? quam etiam vestri Philosophi laudant: nihil hac intius, nihilq; tranquillius esse testantur. Hoc, quod times, solitudinum portus est. An ignoras quot periculis, quot casibus cum his malis opibus subiaceas? Quæ tecum bene agent, si sine tuo cruore transferint. Quid ergo dubitas bene collocare id, quod tibi forsitan eripiet aut vnum latrocinium aut existens repente proscripto, aut hostilis aliqua direptio? Quid verere fluxum & fragile bonum facere sempiternum aut thesauros tuos custodi Deo credere, vbi non furem, pradonemque timeas, non rubiginem, non tyrannũ? Qui apud Deum diues est, pauper esse nunquam potest.* Id c. 12.

V. Medium est, quotidie aliquid, licet modicum sit in vsum pau- perum seponere. Quod ex Apostolo Paulo sumptum est. Scribit e- 1. Cor. 16. 2.
nim priore epistola ad Corinthios in hunc modum. *Per vnã Sabba- thi vnusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit, vt non cum venero tunc collecta fiant.* Quæ verba expendens S. Chryost. Ch. hom. 43.
in 1. ad Cor.

Parcamus beato Paulo cōstituentes nostris in adibus arculā pauperibus, quæ eo in loco, ubi quisq; cōsistere & orare solitus est, reponatur: ita ut eleemosynā primum, quoties accesseris oraturus imponas, & deinde orationem proferas. Ut verò ad orationem illotis manibus venire nolles, sic neq; sine Eleemosyna accedas. Et profecto non minus est iuxta lectū eleemosynam reponere, quā si isthic Euangelium suspendas, siquidem Euangelium isthic suspensum nihil agit, nec tantillæ quidem virtutis est. In hac verò arcula aduersus diabolū armaturā habes repositam, hac orationē tuā penetrantem efficis, domū sanctam reddis, in hac conclusas habes regias dapes. Ea propter ad lectū deponetur illa, & sic absque phantasiis tranquillè noctem transiges. Iam & commoditates, quibus liceat admodum facile colligere vultis ut recensēam? Fiet. Sic igitur adiectionem suam artifex aliquis, vel sutor, vel coriarius, vel faber ararius, vel quicumq; tandem is fuerit, leuem reddet. Si aliquid vendiderit ille sui artificij primitias eius pretij offerat Deo, & huc paululum quid conijciat exiguamque Domino partem diuidat. Multum enim ut huc conferat non postulo, sed tantum, quantum vel infantes pueruli, vel miseri & egeni homines peterent, tantum nos, qui cælum speramus, demus. Neq; de vendentibus tantū hac, verum & ementibus & alijs operantibus dicta sint. Eam regulam & agricolæ in prouentū rerum eam semel omnes, quot quot legitimos colligunt census, obseruent. Facilis autē illa nobis ex consuetudine res fiet, paulatimq; à paruis ad magna ascēdemus, & studebimus opes contemnere, ipsamq; radicem malorum euellere.

VI. est Consideratio Exemplorum ex diuinis litteris, & historia Ecclesiastica desumptorum, & quidem eorum, qui virtute misericordiæ in pauperes excellere, nam singulorum misericordiæ operum exempla hic describere, esset infinitum.

VIDE *V. Hospitalitas, Liberalitas, Sepultura. Et in PANARIO V. Auaritia.*

S. E V C H A R I S T I Æ C O M M V N I O. C A P V T I.

*De nomine & significatione Eucharistiæ &
Communionis.*

EVCHARISTIA grecè, latine significat vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem. Bonam gratiam dicitur, tum quia vitam æternam, de qua

de qua Apostolus. *Gratia autem Dei vita aeterna in Christo Iesu Domino nostro*, præsignificat; tum quia Christum Dominum gratiæ atq; adeo omnium charismatum fontem in se continet. Vnde B. Cyprianus de lapsis eam appellat latina voce gratiam, cum nonnulla miracula de Eucharistia retulisset. *Documento*, inquit, *unius ostensum est Dominum recedere cum negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse, quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente mutetur.* Et S. Ambrosius libro 5. de Sacramentis. *Venisti ad altare, accepisti gratiam Christi.*

Rom. 6. 23.

Cypr.

A. c. 3.

GRATIARUM actio verò appellatur, tum quia cum ea hoc mysterium institutū est. Vt. n. tres Euangelistæ cū Apostolo narrāt, Christus accipiens panem, fregit, ac gratias egit: tū quia cum Eucharistia quotidie in sacrificio Missæ conficitur, Deoq; immolatur, immensæ Deo gratiæ pro vniuersis in nos beneficiis aguntur. Vnde Orige. contra Celsum. *Nos qui rerum omnium conditori placere studemus, cum precibus & gratiarum actione pro beneficijs acceptis oblatos panes edimus, corpus iā per precationem factos sanctam quoddam & sanctificans, viētes eo cū sano proposito, &c. Hoc cauemus, ne ingrati erga Deum habeamur. Habemus enim eius gratiarum actionis Symbolum panem, qui Eucharistia vocatur.* Et Chrysof. exponens verba Pauli. *Calix benedictionis cui benedicimus. Quid dicis, inquit, beate Paule cum vis auditorem confundere, & horrendorum mysteriorū meminisse calicem benedictiōis appellas calicem illum formidolosum & horris plenum? Sane quidem. Non. n. paruum est, quod dicitur. Si quidem cum benedictionē dico, Eucharistiam dico, & dicēdo Eucharistiam omnē benignitatis Dei thesaurū aperio: etenim cum calice inenarrabilia Dei beneficia, & quacūq; consecuti sumus, addimus: ita ad eum accedimus cum eo cōmunicamus gratias agentes, quod humanum genus errore liberauit.*

Matt. 26. 27.

Mar. 14. 23.

Luc. 22. 19.

1. Cor. 11. 24.

Orig. lib. 8.

Chr. hom. 24. 12.

1. ad Cor.

1. Cor. 10. 16.

*COMMUNI*o latinè, græcè dicitur *κοινωνία*, quæ vox ex eodem B. Paulo sumpta est, cum ait. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quē frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Nā vt S. Damasc. ea verba explanat lib. de ortho-
*doxa fide quarto, communicamus per ipsam Eucharistiam Christo, & participamus eius carne & diuinitate, & quia communicamus & vniūmur inuicem per illam. Nam quia ex uno pane paticipamus omnes unum corpus Christi, & unus sanguis, & inuicem membra efficitur incorporati Christo existentes. Ad eadem verba Pauli respiciens S. Cyrill. Alexandrinus in Ioan. Const-
*derandum est, inquit, non habitudine solum, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verum etiam & participatione naturali. Nam quemadmodum si igne liquefactam ceram, alia cera similiter liquefacta ita miscuerit, ut unum quid ex utriusq; factum videatur, sic communicatione corporis & sanguinis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso.**

1. Cor. 10. 10.

Dam. c. 14.

Cyr. lib. 10. 13.

Quod verò ad significatum vocis Eucharistiæ attinet. S. Eucharistia aliud non est, quam corpus & sanguis Christi sub speciebus panis & vini cum anima & diuinitate realiter & substantialiter existens: firmissima enim fide cum SS. Patribus, totaque Ecclesia Catholica credimus post cõsecrationem à legitimo sacerdote in sacrificio Missæ peractam totum Christum Deum & hominem sub illis contineri, eo quod verba Christi, *HOC EST CORPVS MEVM. ET. HIC EST SANGVIS MEVS*, sole sint clariora. Vnde S. Hilarius in libris de Trinitate. *De veritate*, ait, *carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus*. S. Cyrillus Hierosolymitanus in catechesi mystagoga. *Cum Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meum, quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente, Hic est sanguis meus, quis inquam dubitet. & dicat non esse illius sanguinem?* S. Chrysostomus in Matthæum. *Verbis Christi defraudari non possumus, sensus vero noster deceptu facilissimus est; illa falsa esse non possunt, hic sæpius atque sæpius fallitur. Quoniam ergo ille dixit, Hec est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate. sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus* S. Leo I. ferm. de ieiunio septimi mensis. *Dicente Domino, Nisi manducaueritis carnem filii hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sic sacra mensa communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur.*

Communio deniq; Eucharistiæ, de qua hic agimus, non est aliud quam sumptio eiusdem Eucharistiæ vel sub vtraque, vel sub altera tantum specie, à Christo Domino præcepta apud B. Ioannem, cum ait. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Et apud Matthæum. *Cænantibus eis accepit Iesus panem & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis & ait. Accipite & comedite, hoc est corpus meum.* Et apud S. Paulum. *Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit & dixit. Accipite & manducate. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit dicens. Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem.*

Domini annunciabitis, donec veniat.

H. lib. 8.
C. c. 4.

Ch. hom. 81.

L. ferm. 6.
Ioan. 6. 53.

Ioan. 6. 54.

Matth. 26. 26.

2 Cor. 11. 16.

CAPVT II.

De dignitate & excellentia communionis
S. Eucharistia.

DIGNITAS & excellentia communionis S. Eucharistiæ, ab Eucharistia ipsa sumitur, cuius non minor, vt ex dictis liquet, est, quam ipsiusmet Christi Dei & hominis, qui in illa sumitur, conditoris cœli & terræ, & totius humani generis vindicis maiestas, qua sane nec esse, nec excogitari sublimior pōt, vt pote immensa & infinita. Quare diuina Scriptura in veteri testamento eā nobilissimis quibusq; figuris adumbravit & præsignificauit. ac I. quidem typo panis & vini à Melchisede rege Salē, Dei summi sacerdote, Abrahā patriarchæ oblatus. Deinde panum propositionis, qui solum à pueris & sanctificatis comedi poterant. Item panis primitiarum in Leuitico. Demum panis angelici, quo Elias propheta roboratus 40. diebus ambulauit vsq; ad montem Dei Oreb. II. figura fuit **AGNVS** Paschalis in Exodo, à quo Christus in nouo testamento dicitur agnus, qui tollit peccata mundi, & ideo post agnum Paschalem manducatum Christus in cœna hoc sacramentum Eucharistiæ instituit, vt notauit **B. LEO** in sermone de passione Domini. III. Figura fuit **SANGVIS** testamenti, quo Moyses aspergebat populum, vt est in Exodo, dicens. *Hic est sanguis testamenti, quem misit ad vos Deus.* Vnde Christus iisdem fere verbis vsus est apud Matthæum in institutione Eucharistiæ, dicens. *Hic est sanguis meus noui testamenti.* IV. est **MANNA**, est e Christo apud Ioan. em. *Patres vestri, inquit manducauerunt manna in deserto & mortui sunt: qui manducat hunc panem, viuet in aeternum.* Et. *Non Moyses dedit vobis panem de celo, sed pater meus dat vobis panem de celo verum.* Quibus verbis Christus præfert Eucharistiam mannæ, licet factus esset manu angelorum; dicitur enim in psalmis panis angelorum.

Gen. 14. 18.
Heb. 7. 1.
Exod. 40. 23.
1. Reg. 21. 6.
Leu. 23. 17.
3. Reg. 15. 8.
Exod. 12. 3.
Ioan. 1. 29.

L. serm. 7.

Exod. 24. 8.
Heb. 9. 20.

Matt. 26. 27.
Exod. 16. 4. 13.
Ioan. 6. 48.
Ib. v. 31.

Psal. 77. 24.

Quod ad nouum testamentum attinet, in eo apud **B. Ioannem** iam citatum Christus ex 4. nobilissimis eius effectibus non obscure indicat Eucharistiæ dignitatem.

Primus est, quod sit panis verus & viuus de cœlo descendens. *Hic est panis, ait, de cœlo descendens.* Et. *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi.* 2. est, quod prabeat vitam aeternam. *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in aeternū: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Et. *Qui manducat hunc panem, viuet in aeternum.* 3. est, quod vim habeat excitandi à

Ioan. 6. 50.

v. 50.

v. 92.

Ff. 3; mortuis:

v. 54.
v. 57.

mortuis. *Qui manducat meam carnem, inquit, & bibit meum sanguinem, habet vitam eternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* 4. est, quod beneficio illius CHRISTVS sit in nobis, & nos in illo. *Qui manducat, ait, meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* APOSTOLVS verò Paulus in priore epistola ad Corinthios ex alio capite insinuat eius dignitatem, nempe ex grauitate pœnæ, quæ incumbit indignè communicantibus. *Quicumq;*, inquit, *manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini*, id est, ac si denuo Christum prodidisset & crucifixisset, vt exponunt Patres. Et rursus. *Qui manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Idè inter vos multi infirmi & imbecilles & dormiunt multi. Deinde ex probatione ad sumptionem Eucharistiæ requisita. *Probet, ait, se ipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat.* Quæ probatio nulla re fructuosius quam diligenti examine conscientia, & exomologesi peccatorum cum dolore sacerdoti facta perficitur.

1. Cor. 11. 27.

v. 29.
Chryf. orat. de
mon spern. my-
steriis.

D. 63.

M. c. 3. & 4.

I. c. 32.

Eg. c. 5.

S. P A T R E seandem dignitatem variis dictis, quorum nonnulla hic subiiciam, demonstrarunt. Primus sit S. Pauli discipulus DIONYSIVS Areopagita, qui libro de Ecclesiastica hierarchia Eucharistiam vocat *omnium sacramentorum consummationem, diuinissimum & sanctissimum sacramentum sacrosancta & augustissima mysteria.* S. I G N A T I V S epistola ad Ephesios. *Frangite panem vnum, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitamque in Deo concilians per Iesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala.* S. M A R T I A L I S epistola ad Burdigalenses, Eucharistiam appellat *communionem Dei viui, mensam diuinam, & escam in fide perfecta totam caelestem.* S. I R E N Œ V S libro quarto aduersus hæreses noui testamenti nouam oblationem. S. C Y P R I A N V S libro de Cœna Domini *cibum inconsumptibilem.* O P T A T V S Mileuitanus vocat *pignus salutis aeternæ, tutelam fidei, & spem resurrectionis.* S. E P H R Œ M in libro de natura Dei minimè scrutanda ita scribit. *Quid scrutaris inscrutabilia? si ista curiosè rimaris, non iam fidelis vocaberis, sed curiosus. Esto fidelis atque innocens, participa immaculato corpori Domini tui, fide plenissima, certus quod agnum ipsum integrum comedis. Ignis immortalis sunt mysteria Christi, noli temere ea perscrutari, ne in ipsorum perscrutatione comburaris.* Et rursus. *Hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemque sermonem quod fecit nobis unigenitus filius Christus Saluator noster. Ignem & spiritum manducandum ac bibendum præstitit nobis, corpus scilicet, & sanguinem suum.*

Chryf.

Chrysofomus libro sexto de Sacerdotio. *Per id tempus & Angeli sacerdoti*

sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur angelorum choris plenus est, id quod credere ab omnibus licet vel ex tanto illo sacrificio, quod tunc peragitur. Ego verò & commemorantem quendam audiui, cum diceret senem quendam, virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitus fuissent detecta sibi narrasse se tali olim visione dignum habitum à Deo fuisse: ac per illud quidem tempus de repente Angelorum multitudinem conspexisse, (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium, denique sic capite inclinatorum ut si quis milites presente Rege stantes videat. Et homilia de Eucharistia in Encœniis. Agnus Dei immolatur, Seraphin astant sex alis faciem tegentia, &c. Et hom. 24. in 1. ad Corinthios. Dum in hac vita sumus, ut terra nobis cœlum sit, facit hoc mysterium. Ascende igitur ad cœli portas, & diligenter attende, immò non cœli, sed cœlicœlorum, & tum quod dicimus, intueberis. Etenim quod summo honore dignum est, id tibi in terra ostendam: nam quem admodum in regis non parietes, non tectum aureum, sed regium corpus in throno sedens omnium præstantissimum est, ita quoque in cœlis regium corpus, quod nunc in terra tibi videndum proponitur: neque enim Angelos, Archangelos, non cœlos, non cœlos cœlorum, sed ipsum horum omnium Dominum tibi ostendo.

Gregorius Nazianzenus, Ambrosius & Augustinus docent corpus Christi in altari colendum & adorandum. *Christus, quia in ipsa carne hic ambulauit*, inquit Augustinus, & ipsam carnem manducandam nobis ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini (de quo in psalmo, Adorate scabellum pedum eius.) ut non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.

Naz. de obitu
Gorgoniz.
A. 3. de SS. c. 13.
Aug in pf. 98.

Addam, omiſſis aliis, vnum locum ex S. Gregorio Magno libro 4. dialogorum. *Quis, inquit, fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, vnum quid ex visibilibus atque inuisibilibus fieri?* Concludam cum Chrysostomolibro tertio de Sacerdoto. *Hoc ergo mysterium omnium maximè horrendum, verendumque, quis tandem, qui insanus idem minimè sit, quique è potestate non exierit, fastidire ac despiciere poterit?*

G. c. 68.

De fructu sacrae Communionis.

IMMENSAS & admirabiles sacrae communionis utilitates, & fructus esse inde manifeste liquet, quod eius beneficio non de riuulo, sed fonte omnium charismatum & donorum caelestium participemus: PRIMA utilitas sit, quod per illam intimè coniungamur Christo anima & corpore, ut indicat Christus ipse Ioannis capite sexto. Vnde S. Cyprianus de natiuitate Christi. *Sacramentorum communicatio per quam illius corporis sinceritati unimur, nos in tantum corroborat, ut de mundo & de diabolo & de nobis ipsius victoria potiamur, & sacramentali gustu viuificus mysterijs inhaerentes una caro, & unus spiritus simus, dicente Apostolo. Qui adharet Domino, unus spiritus est. Sic hi, ad quos sermo fit, dicuntur Dei, & filij excelsi nominis, & hereditatis & aeternitatis participes.*

Ioan. 6. v. 57.

1. Cor. 6. 18.

Ch. hom. 45.

Et Chrysostom. in Ioannem. *Et non solum per dilectionem, sed re ipsa in illam carnem conuertamur per cibum id efficitur, quem nobis largitus est. Cum enim suum in nos amorem indicare vellet, per corpus suum se nobiscum commiscuit & in unum nobiscum redegit, ut corpus cum capite uniretur; hoc enim amantium maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabatur, qui suum amorem exprimentes dicebant. Quis dabit nobis ut eius carnibus saturemur?* Ex quibus verbis primum id efficitur hoc sacramen-

Iob. 31. 31.

A. 7. cõf. c. 10.

tum non, ut panis & vinum in substantiam nostram mutari, sed nos quodammodo in eius naturam conuerti, ut recte illud B. Augustini ad nos eloqui possit Christus. *Cibus sum grandium, cresce & manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me.* Et

L. ferm. 14.

S. Leo de passione Domini. *Non aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi quam ut in id, quod sumimus, transeamus.* Deinde efficitur nos rectè post sacram. communionem peractam posse dici Christophoros, ut docet S. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi mystagogica. *Sic Christophori, inquit, erimus, hoc est, CHRISTVM ferentes, cum eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus, atque ita, ut B. Petrus dicit, diuina natura consortes efficiamur.*

Cyr. cat. 4.

1. Petr. 14.

II. UTILITAS est, quod eius vi quotidianas animi lordes facile e- luamus, vulneribusque inflictis medeamur. Vnde Cyprianus de Coena Domini. *Panis iste super substantialis & calix benedictione solenni sacra- tus ad totius hominis vitam, salutemque proficit, simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates existens.* Ambrosius libro de sacramentis. *Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est*

A. c. 4

nus est, quia sub peccato sumus. Medicina est cœleste & venerabile sacramentum. Et in psalmum 118. *Venias ad cibum Christi, ad epulas sacramenti, ad illud poculum, quo fidelium inebriatur affectus, ut letitiam induat de remissione peccati, curas seculi huius, metu mortis, solitudineq; deponat.* Chrylost. Id. serm. 15.
 in Ioannem. *Si quis astuat, ad hunc fontem S. Eucharistiæ se conferat & recreabitur. Mundat squalorem & sordes, astus mitigat, non solares, sed quos ignite sagitta imprimunt. Etenim ortum suum supernè habet, inderadicens unde irrigatur.* C. hom. 46.

III. Vtilitas. Valet ad coercendos prauos animi motus & perturbationes. Vnde S. Ambrosius sic orat in prima precatone ad Missam. *Rex virtutum, castitatis & integritatis amator Deus cœlesti rore benedictionis tuæ extingue in corpore meo totum fomitem ardentem libidinis, ut maneat in me tenor totius castitatis animæ & corporis. Mortifica in me carnis stimulos, & omnes libidinis commotiones, & da mihi veram & perpetuam castitatem cum ceteris donis tuis, ut sacrificium laudis casto corpore, & mundo corpore valeam tibi offerre.* B. Cyrill. libro 4. in Ioannem. *Pias queso cogitationes suscipias studiosè, sanctèq; viuas, & benedictione participes, quæ, mihi crede, non mortem solum, verum etiam morbos omnes depellit. Sedat enim quum in nobis maneat Christus, saniecitatem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, nec in quibus sumus peccatis considerat, sed egrotos curat, collisos redintegrat, & sicut pastor bonus, qui animam suam pro ouibus posuit, ab omni nos erigit casu.* Vnde Ioan. Cassian. collatione 22. docet Dominici corporis virtutem valere magnopere ad cauendas corporis pollutiones, aliasq; dæmonum illusiones. C. cap. 17.
C. c. 6.

IV. Vtilitas. Præseruat à lapsu in grauiora peccata. Hanc tradit S. Bernardus in sermone de baptismo in cœna Domini habito. *Duo illud, inquit, sacramentum operatur in nobis, ut videlicet & sensum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omnino consensum. Si quis vestrum non tam saepe modo, non tam acerbos sentit iracundie motus, inuidie, luxurie, aut ceterorum huiusmodi gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniam virtus sacramenti operatur in eo, & gaudeat quod pessimum hucus accedat ad sanitatem. Quo fit ut qui diutius à communionē abstinent, facile in lethalia criminalabantur, ut bene obseruauit B. Cyrillus Alexandrinus libro in Ioannem tertio. Sciunt, ait, baptizati homines, & diuina gratie participes facti, firarius in Ecclesiam proficiscantur, & longo temporum spatio propter simulatam religionem mysticè communicare Christo recusent ab aterna se vitæ procul depellere. Sed variæ sunt diaboli multiplicesq; ad decipiendum insidie. Nam primum ad viuendam turpiter inducit, deinde cum malis onerati fuerint, tunc abhorrere à Christi gloria persuadet quæ possent à turpitudine voluptatis, quasi ab ebrietate reuocari.* Et Chrylost. in prior. Berni.
Cyr. c. 37.
Ch. hom. 24.

ad Corinth. *Vt frigida ad Eucharistiam accessio periculosa est, ita nulla mystica illius cœna participatio pestis est & interitus. Ipsa namque mensa, anima nostra vis est, nervi mentis, fiducia vinculum, spes, salus, lux & vita nostra.*

C. hom. 45.

V. Vtilitas. Valet ad expugnandas omnes tentationes Dæmonis, mundi & carnis. Vnde Chrysof. in Ioannem. *Hic mysticus sanguis demones procul pellit, angelos & angelorum Dominum ad nos allicit: Demones enim cum Dominicum sanguinem in nobis vident, in fugam vertuntur, angeli autem concurrunt. Hic sanguis effusus uniuersum abluit orbem terrarum.* Et in psalmi 22. verba. *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Ista mensa, inquit, agnoscitur altaris Domini consecratio. Qui sunt isti, qui nos tribulant? suggestiones inimici, exagitationes, cupiditates, voluptates, seculi honores. Isti tribulant, quia qui ita viuunt tribulationes carnis habent, sed veniunt ad mensam potentis considerantes ea, qua apponuntur eis, accipere cum timore & tremore, & tribulationes efficiuntur consolationes. Auferuntur ea que sunt carnis, infunduntur ea que sunt spiritus, & ex mensa preparat a proficiunt contra eos qui tribulant eos.*

Ioan. 6. 53.

Rom. 6. 23.

VI. Vtilitas. Maiorem apud Deum gratiam conciliat. *Si enim teste Christo, qui manducat eius carnem, & bibit eius sanguinem, habet vitam eternam, multo magis habet gratiam. Gratia enim Dei, vt loquitur Apostolus, vita eterna est in Christo.* Vnde B. Cyprianus de cœna Domini. *Panis hic azymus, cibus verus & sincerus per speciem & sacramentum nos tactu sanctificat, fide illuminat, veritate Christo conformat. Et sicut panis communis, quem quotidie edimus, vita est corporis: ita panis iste super substantialis vita est animæ, & sanitas mentis.* Deinde subiicit externos huius gratiæ fructus. *Esurientes, inquit, & sitientes iustitiam cum saturati fuerint, vide quid agant, intellige qua loquantur, quam sancti odoris sit, quicquid illa eruat plenitudo: verbum bonum, mores compositos, affectus pudicos, sensus pacificos illa interior sinceritas ubique diffundit, ita vt post odora menta ista gratiæ huius participes discurrant, mutuis ad inuicem affectionibus completantur, & quibus vnus est panis, vnum est corpus, & omnium vnum cor & anima vna uni Christo adherens, cetera omnia quasi fermentata respuens in vnus azymis sinceritate latatur.* Nec mirum est tam gratiosos esse communionis Eucharistiæ effectus, cum à gratia nomenclaturam acceperit.

VII. Vtilitas. Vehementer accendit in amorem Dei, & ad ardua quæq; pro Christo perferenda. Qua de causa cum olim à Tyrannis fideles ad tormenta & cædem propter Christiani nominis confessionem vulgò raperentur: ne illi fortè dolorum acerbitate victi in salu-

tari certamine succumberent, vetus in Ecclesia Catholica mos fuit, ut iis ab Episcopis Dominici corporis & sanguinis sacramenta præberentur. Vnde S. Cyprianus epistola 54. *At verò nunc fortibus & viventibus communicatio à nobis danda est, ut quos excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus, & cum ad hoc fiat Eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos tutos contra aduersarium volumus, munimento Dominica saturitatis armemus. Nam quo modo docemus, aut promocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?* Et Chrysof. ad populum Antiochenum. *Propterea Dominus, inquit, corpus suum in nos contemperavit, ut unum quid efficiamur tanquam corpus capiti coaptatum: ardentem enim amantium hoc est. Tanquam leones igitur ignem spirantes ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles, & caput nostrum mente reuoluentes, & charitatem, quam nobis exhibuit. Nā parentes quidem aliis sæpe filios tradunt alendos: ego autem, inquit, non ita sed carnibus meis alo & me ipsum vobis appono, vos omnes generosos esse volens, & bonas vobis prætendens de futuris expectationes.*

C. 1. ep. 12

Chr. hom. 61

II X. Vtilitas. Magnam affert voluptatem & consolationem spiritus piè communicantibus. Vnde Ecclesia sic canit. *O quam suavis est Domine spiritus tuus, qui ut dulcedinem tuam in filios demonstrares pane suavissimo de cælo præstito esurientes repleas bonis, fastidiosos diuites dimittens inanes. Et. Pinguis est panis Christi, & præbebis delicias regibus.*

Vnde Cyprianus. *Parus iste angelorum omne delectamentum habens virtute mirifica omnibus qui dignè & deuotè sumunt secundum suum desiderium sapit, & amplius quam manna illud eremi implet & satiat edentium appetitus, & omnium carnalium saporum irritamenta, & omnium exuperat dulcedinum voluptates. Vide quo modo his qui Christi commemorant passionem intra sacra officia, quasi per quosdam canales de interioribus fontibus egrediantur torrentes, & super omnes delicias lachrymis nectareis anima delectetur, quantam suauitatem anime inquirenti, ubi sit Deus suus, suspiria contemplationis eliciant. Non illos imbres procellosa tempestatis deponunt, ros matutinus est de cælestibus stillans, & quasi unctio spiritus mentem deliniens. Gemitus illos pietas excitat. Et infra. Hanc Dei gratiam recolens, qui de sacro calice bibit, amplius sitit, & ad Deum viuum erigens desiderium, ita singulari fame illo vno appetitu tenetur, ut deinceps fellea peccatorum horreat pocula, & omnis sapor delectamentorum carnalium sit ei quasi rancidum, radensque palatum acuta mordacitatis acetum.*

C loco cit.

IX. Vtilitas, Antidotum est præsentissimum ad perfectionem vitæ

Gal. 2.26.
Gal. 6.14.

Christianæ & religiosæ consequendam, quæ consistit in perfecta abnegatione sui, mortificatione passionum, & vero contemptu mundi, quam consecutus erat, qui dicere potuit. *Christo confixus sum cruci. Vivus autem iam non ego, vivit vero in me Christus.* Et. *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.*

Loc. cit.

Hunc fructum præclarè sane idem Cyprianus annotavit. *Quam præclarus est, ait, calix iste, quàm religiosa est huius potus ebrietas, per quam excedimus Deo, & quæ retro sunt oblii ad anteriora extendimur, non habentes sensum huius mundi, sed diuitis purpurati delicias contemntes cruci hæremus. sanguinem fugimus, & intra ipsa redemptoris nostri vulnera figimus linguam, quo interius exteriusq; rubricati à sapientibus huius seculi iudicamur amantes, qui religionis huius abhorrentes mandatum usq; hodie retro abeunt, & à secretis diuinis omnium intra se mysteriorum continentibus summam diffugiunt, & recedunt. Qui manducat ex hoc pane, ultra non esurit; qui bibit, ultra non sitit, quoniam mysterij huius sic sufficit gratia, sic reficit intelligentia, ut cuiuscunque tanta rei innotuerit plenitudo, omnis consummationis sine inuento Christi baiulus ipsum ferat in pectore, ipsum gerat in mente, & omni tempore habitatori suo dicta & facta in iubilatione consona laudes resonent, & gratiarum actiones decantent. Hac ebrietas non accendit, sed extinguit peccatum: in hoc vino non est luxuria, nec mouetur ad ludum post hunc potum lasciuia. Cum sippiuit obliuio cuncta carnis ludibria, mira sunt, quæ sentit, magna quæ videt, inaudita quæ loquitur. Quem agnus iste Paschalis inhabitat, cuius animam meri huius fortitudo hilaritate inexplicabili lætificat & delectat. Huc vsque ille.*

Exod. 11. 11.

X. Vtilitas est, quod sit Viaticum nostræ peregrinationis, cuius rei duplex in veteri testamento typus præcessit. Primus Agni Paschalis, qui vt est in Exodo, manducabatur à Iudæis habitum peregrinorū præferentibus, cum baculis, calceis, &c. Quid autem est aliud Eucharistia, nisi viaticum peregrinantium ad veram ac cœlestem patriam? Alter fuit Eliæ prophætæ, qui sub cinericeo panis fortitudine, vt est in tertio Regum, ambulauit vsque ad montem Dei Horeo, & fideles idcirco pascuntur sacra Eucharistia in Ecclesia, vt virtute illius roborati aliquando ad montem cœlestem ascendant. Quare in Concilio Nicæno aliisque iam olim mandatum est, vt nemini morti proximo hoc viaticum negetur. PAVLINVS certè in vita S. Ambrosii, scribit eum iam moriturum ab Honorato Vercellensi Episcopo diuinitus monito Eucharistiam tanquam viaticum accepisse. Chrysostronus verò in libris de Sacerdotio ita de hoc viatico scribit. *Quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui & id vidisset*

Chil. 6.

ipse & audiisset, quod qui de hac vita migraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura conscientia fuerint participes, spiritum efflati ab angelis, illorum corpora satellitum more stipantibus propter assumptum illud sacramentum hinc recta in cælum abducuntur.

CAPUT IV.

De frequentatione sacre Communionis.

QVAMVIS cuius tam multas eximiasque utilitates expendenti procliue sit cogitare, consultissimam esse eiusdem communionis frequentationem: Quis enim rem ad æternam animæ salutem tam salutarem non velit creberrimè vsurpare? operæ pretium tamen facturi videmur, si ostendamus hoc de iteranda sæpius communionem consilium, etiam diuinæ Scripturæ, S. Patribus, & vetustissimæ Ecclesiæ Catholicæ consuetudini esse consentaneum. Locus Scripturæ est in Actorum Apostolicorum historia. Nam S. Lucas de primorum Christianorum à S. Petro Apostolo conuersorum more ita scribit. *Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis & orationibus.* Syrus interpres habet. In fractione Eucharistiæ. Et paulo post subiicit. *Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo & frangentes circa domos panem, sumebat cibum cum exultatione, & simplicitate cordis collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem.* Syrus pro, *frangentes panem*, vertit *frangentes munus benedictum*. Ac doctissimi quique de Eucharistia & hunc locum acceperunt. Piæ huic consuetudini fidelium quotidie communicandi, deinde accessit præceptum summi Pontificis Anacleti in hæc verba, quæ apud Gratianum existant. *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere luminibus.* Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia. Quæ de causa diu in Ecclesia mos viguit, ut sacerdos peracto sacrificio, cum Eucharistiam sumpsisset, ut liquet ex Dionysio Areopagita, ad populum præsentem conuersus his verbis ad sacramentam fideles inuitaret. *Venite fratres ad communionem.* Verum cum pietatis studium labentibus annis paulatim adeo refrixisset, ut raro ad communionem fideles accederent, sancitum est à S. Fabiano Pontifice & martyre, ut habes in eius epistola tertia ad Hilarium Episcopum, ut ter quotannis, Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste omnes Eucharistiam sumerent, id quod postea à multis Conciliis, præsertim vero ab Agathensi primo confirmatum est. Ad extre-

A& 1. 48.

C. Baronius
Gagnæus.G. de conf. d. 2.
c. peracta.

Can 9. Apost.

D. de Eccl. h. c.
3. q. 2.De conf. d. 2. s.
c. si non.

C. Lat. c. 21.

C. Trid. scf. 13.
can. 9. & scf. 21.
c. 4. & can. 4.

num autem re eo adducta, ut non modo salutaris illa præceptio serua-
re-
recur, sed in plures etiam annos S. Eucharistiæ communio differretur,
decretum est in Lateranensi Synodo sub Innocentio III. celebrata, ut
semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Domi-
ni corpus acciperent: qui verò id facere neglexissent, Ecclesiæ aditu
prohiberentur. Quod decretum renouatum est in extrema Synodo
Tridentina.

Cyp. scsm. 6.

De conf. d. 1.

QVOD verò admodum salutare & fructuosum sit sæpius per an-
num iterare dictam sacram Synaxin, omnes S. Patres & Theologi ad
hoc vsque æuum constanter docuerunt. S. Ignatius martyr Aposto-
lorum discipulus in epistola ad Ephesios. *Date, inquit, operam ut crebri-
us congregemini ad Eucharistiam, & gloriam Dei. Quando enim sæpius in
idem loci conuenitis, labefactantur vires Satana, & ignita illius ad peccatum
iacula irrita resiliunt.* S. Iustinus Apologia 2. ad Antoninum Imperato-
rem *Die qui solis dicitur omnes qui in oppidis, vel agris morantur unum in
locum conueniunt, & c. conclusisq; precibus panis vinumq; & aqua offeruntur,
sumque is qui primum locum tenet eodem modo preces, gratiarumq; actionem
pro virili mittit, & is que cum gratiarum actione consecrata sunt, unusquis-
que participat.* S. Cyprianus de oratione Dominica, dum exponit ver-
ba illa. *Panem quotidianum da nobis hodie. Hunc, ait, panem dari nobis quo-
tidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum
salutis accepimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non
communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur.* Vnde
apparet vsus quotidianæ communionis in Africa vsque ad tempora
Cypriani perdurasse. Certe & eius magister Tertullianus in libro de o-
ratione, nomine panis quotidiani, intelligit Eucharistiam, vel Christum,
cuius, inquit, corpus in pane censetur. S. Hilarius apud Gratianum. *Si non
sunt tentata peccata, ut excommunicetur quis, non se debet à medicina corporis
& sanguinis Domini separare. Vnde timendum est, ne dix abstractus à corpore
Christi alienus remaneat à salute: qui peccare qui uerit, communicare non de-
sinat.* S. Basilius ad Cæsariam patritiam. *Communicare per singulos dies, &
participare de sacro corpore & sanguine Christi pulchrum est, & valde utile,
ipso manifeste dicente. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sangui-
nem, habet uitam æternam. Quis enim ambigit, quin frequens uitæ partici-
patio nihil aliud sit, quam pluribus modis vivere? Nos idcirco quater singulis
hebdomadis communicamus; in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in pa-
rasceue, & in Sabbatho, ac in aliis diebus, si qua memoria fuerit sancti ali-
cuius.*

A. c. 4.
Eodem scf. 28.

S. Ambrosius libro 5. de Sacramentis. *Quare in oratione Domi-
nica ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed in uocis dixit, hoc est, super-
sub? an-*

substantialem. Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vita æternæ, qui anima nostra substantiam fulcit. Ideo græcè ἐπισημασθαι dicitur. De verbis dicitur August. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem græci dicunt aduenientem ἐπισημασθαι aduenientem diem. Ergo quod Latinus dixit, & quod Græcus, utrumque utile videtur. Græcus utrumque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum græci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi proffit. Sic viue, ut quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere: quomodo Iob sanctus pro filiis suis offerebat quotidie sacrificium, ne forte aliquid, vel in corde, vel in sermone peccassent. Iob. 1. 5.

S Hieronymus ad Lucinium. De Sabbatho quod quaeris, utrum ieiunandum sit, & de Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romana Ecclesia & Hispanica obseruare perhibentur, scripsit quidem & Hippolytus vir disertissimus, & carptim diuersi scriptores à variis auctoribus edidere. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiant, ita obseruandas, ut à maioribus tradita sunt, nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subverti. Nec tamen Manichæa hæresios accusandi sunt, cum carnalis cibus præferri non debuerit spirituali: Eucharistiam quoque absque condemnatione nostri & pungente conscientia semper accipere, & psalmistam audire dicentem. Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus. Psal. 33. 9. & cum eo canere. Psal. 44. 1. Eructauit cor meum verbum bonum. Et in Apologia ad Pammachium pro libris in Iouinianum scriptis. Scio Romæ hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant: quod nec reprehendo, nec probo. unusquisque enim in suo sensu abundet, sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodē die post coitum communicant, &c. Probet se unusquisque, & sic ad corpus Christi accedat: non quod dilata communionis vnus dies, aut biduum sanctiorem efficiat Christianum, ut quod hodie non merui, cras vel perendie merear: sed quod dum doleo me non communicasse corpori Christi, abstineam me paulisper ab uxoris amplexu, ut amoris coniugis amorem Christi præferam.

S. Chrysostr. in epistolam ad Ephesios. In aliis quidem temporibus sapenumero, neque cum mundi estis, acceditis, in Paschate verò, etiamsi quid temerarium vobis sit commissum, nihilominus acceditis. O consuetudinem, o præsumptionem. Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare. Nemo est qui simul participet. Ista non ideo dico, ut simpliciter quemodocumque comunicetis, sed ut dignos vos ipsos constituatis. Et paulo post. Sed vestibus es mundis? recumbe itaque & comunica. Quotidie venit, ut discumbentes videat, omnibus loquitur, & nunc etiã in conscientia dicit. Amici, quomodo statis hic vestem nuptiarum non habentes? Et in epistol. ad Hebræos, Id. hom. 27. Plurimi ex hoc

sacrificio.

sacrificio semel accipiunt in toto anno, alij bis, alij saepius. Ad omnes ergo nobis sermo est, non ad eos tantum qui hic sunt, sed etiam ad eos, qui in eremo sedent. Illi enim semel in anno participantur: fortassis & post duos annos. Quid ergo est? quos magis acceptabimus? eosne & semel, an eos & saepius, an illos & raro accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui saepius, neque qui raro, sed eos qui cum munda conscientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedat. Qui vero tales non sunt, neque semel. Quid ita: quia iudicium sibi accipiunt, & damnationem & supplicium. Et paulo post. Hec dicens, non ab una in anno perceptione vos veto, sed volo semper vos accedere, sanctis haec concessa sunt. Hoc etiam diaconus insonat in illa hora sanctos vocans, & per hanc vocem veluti maculas inspiciens. Sicut enim in grege, ubi multae quaedam saluae sunt pecudes, multa autem scabie plena sunt, necesse est ut haec prohibeantur a sanis, sic etiam in Ecclesia. Et rursum. Quando enim diaconus dicit, Sancta sanctis hoc dicit. Si quis non est sanctus, non accedat. Sanctum autem non mundatio peccati tantum facit, sed etiam praesentia spiritus, & bonorum operum opulentia. Ioann. Cassianus Chrysothomi discipulus, collatione 23. cum retulisset quosdam in monasteriis semel tantum communicare ex reuerentia. Multo, inquit, iustius est, ut cum hac cordis humilitate, qua credimus & fatemur illa sacrosancta mysteria nunquam pro merito nos posse contingere, singulis ea Dominicis diebus ob remedium nostrarum aegritudinum praesumamus, quam ut vana persuasione cordis elati, vel post annum dignos eorum participio nos esse credamus. S. Augustinus ad Ianuarium. Dixerit aliquis non quotidie accipiendam Eucharistiam quaesieris quere? Quoniam, inquit, eligendi sunt dies, quibus purius homo continentiusque, viuit, quo ad tantum sacramentum dignus accedat. Qui enim manducauerit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Alius contra. immò, inquit, si tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta talia differenda sint auctoritate Antistitis debet quisque ab altario remoueri ad agendaem poenitentiam, & eadem auctoritate reconciliari. Hoc est enim indignè accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere poenitentiam, non ut arbitrio suo cum libet, vel auferat se communioni vel reddat. Caterum, si peccata tanta non sunt, ut excommunicandus quisquam homo iudicetur, non se debet a quotidianamedicina Dominici corporis separare. Rectius inter eos fore esse quisquam dirimit litem, qui monet, ut praecipuè in Christi pace permanent. Faciat autem unusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri praeponit. Zachaeus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum: alter dicit. Non sum dignus, ut intres sub tectum meum, ambo saluatorem honorificantes diuerso, & quasi contrario modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam

Gal. c. 21.

A. epi. 118.

Mat. 8. 8.

diam consecuti. Valet etiam ad hanc similitudinem, quod in primo populo uniuersis, manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat, sic in ore cuiusq. Christiani sacramentum illud quomodo sumatur estimandum. Nam & ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non audet ullo die pretermittere. Contemptum solum non vult cibus ille, sicut manna fastidium. Inde enim & Apostolus indignè dicit acceptum ab eis, qui hoc non discernebant à ceteris cibis veneratione singulariter debet. Continuo quippe cum dixisset, iudicium sibi manducat & bibit, addidit ut diceret; non diiudicans corpus Domini. IDEM libro 2. de sermone Domini in monte. Panis quotidianus, aut pro iis omnibus, (à Christo apud Lucam) dictus est, quæ huius vitæ necessitatem sustentant, aut pro sacramento corporis Christi, quod quotidie accipimus: aut pro spiritali cibo, de quo idem Dominus dicit. Operamini escam, quæ non corrumpitur. Et rursus, De sacramento autem corporis Domini, ut illi non moueant questionem, qui plurimi in Orientalibus partibus non quotidiana cæna Dominica communicant, &c. unde probatur non hunc in illis partibus intelligi quotidianum panem. Et homil. 42. ex 50. Intelligitur hoc etiam valde bene. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Eucharistiam tuam, quotidianum cibum. Norunt enim fideles quid accipiant, & bonam est eis accipere panem quotidianum huic tempori necessarium. Pro serogant, ut bona faciant, ut in bonitate, & fide & bonæ vitæ perseuerent. Hoc optant, hoc orant, quia qui non perseuerant in bona vitæ, separabuntur ab illo pane. AVCTOR libri de Ecclesiasticis dogmatibus in tomo 3. Augustini, quæ multi volunt esse GENADIVM, ita scribit. Quotidie Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec reprehendo. Omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo & hortor, si tamen mens sine affectu peccandi sit. Addam angelicum Doctorem, qui pro omnibus Scholæ Theologis, quotquot à 300. annis ad hoc vsque seculum vixere, sententiam pro pane angelorum, dixit quoties sumi queat. Ita enim scribit in tertia suæ summæ Theologicæ parte. Circa usum Sacramenti Eucharistiæ duo possunt considerari. Vnum quidem ex parte huius sacramenti, cuius virtus est hominibus salutaris: & ideo utile est quotidie ipsum sumere; ut homo quotidie eius fructum percipiat. Vnde AMBROSIVS dixit in libro de sacramentis. Si quotiescunque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, deo semper accipere: quia semper pecco, deo semper capere medicinam. Alio modo potest considerari ex parte sumentis, in quo requiritur, ut cum magna deuotione & reuerentia ad hoc sacramentum accedat. Et ideo si aliquis se quotidie ad hoc paratum inueniat, laudabile est, quod quotidie sumat. Vnde AVGVSTINVS cum dixisset. Accipe quotidie, ut quotidie tibi propt. subiungit. Sic viue, ut quotidie merearis accipere. Sed quia multoties in pluribus hominum multa impedimenta huius deuotionis occurrunt propter corporis indispositionem

1. Cor. 11. 26.

Id. c. 12.

Luc. 11. 3.

Matth. 6. 11.

1. Ioan. 6. 27.

Tom. 10.

c. 33.

S. Thom. 3.

p. q. 68. art. 10.

A. 1. c. 6.

A. serm. 28. de

verb. dom.

cap. 58.

nem vel anima, non est utile omnibus hominibus quotidie ad hoc sacramentum accedere, sed quotiescunque se ad illud homo inuenerit preparatum. Vnde in libro de Ecclesiasticis dogmatibus dicitur. Quotidie Eucharistia communionem accipere, nec laudo, nec vitupero.

Fran. Suar in 3.
p. disp 69 q 80.
art. 9. sect. 4.

Ex his omnibus liquet, primum S. Thomæ declarationem nihil discrepare ab veterum Patrum sententiis, deinde nullam certam legē de frequentatione huius sacramenti posse præscribi, sed pro discrimine Statuum, vt si quis religiosus sit, vel clericus, vel laicus, vel pro diuersitate morum id esse prudenti arbitrio definiendum. Secundum prudens autem iudicium, videtur sanè rarò alicui esse consulendum, vt ordinaria consuetudine frequentius, (excipio sacerdotes) quis communiceat quam octauo quoque die, & festis maioribus, atque ita Doctores scholæ plerique omnes nunc sentiunt, & Ecclesiæ vsus confirmat. Nam hoc modo & prospectum est abundè fructui animarum, & ratio etiam habetur reuerentiæ tanto Sacramento debitæ. Tot siquidem sunt humanæ vitæ negotia & impedimenta, quæ animum distrahant, vt non possint homines quotidie cum præparatione congruenti accedere. Scripsit de hoc argumento ex nostris Patribus P. Christoph. Madridius libellum integrum, qui exstat.

C A P V T V.

De Præparatione ad sacram
communionem.

1. Cor. 11. 29.

Ch. hom. 3.

B. quæst. 172.

SEucharistiæ mysterium, vt ceteris sacramentis longissime præstat, ita meritò maiorem postulat præparationem, siue animi, siue corporis. Quod ad animum attinet, quoniam omnem intelligentiam humanam superat, postulat firmissimam FIDEM à communicante, qua diiudicet, vt Apostolus loquitur in priore epist. ad Corinth. *corpus Domini*, hoc est, panem cœlestem, à profano, substantiam corporis & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini comprehensam à substantia corporea panis discernat, quod facit, si certissime credat sub accidentibus panis & vini, verè & realiter totum Christum Deum & hominem sumi. Vnde Chrysost. in epist. ad Ephes. *Quot quot corpore Christi communicamus, quot quot sanguinem illius degustamus, cogitemus quod illius corpus & sanguinè gustamus, qui in cœlestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè assistit immortalis Dei potentia.* Et ante eum S. Basil. declarat, quid Fidē eam gignere in nobis debeat. Nam in regulis breuioribus, quæstione posita. *Quanto cum timore, qualive cum animi persuasionē corpus & sanguis*

nem Christi communicemus. respondet. De timore quidem habemus Apostolum, qui dicit. Qui manducat & bibit, indignè iudicium sibi manducat & bibit. Fidem autem faciunt verba Domini qui dixit. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Idem Damasc. lib. 4. orthodoxæ fidei c. 14.

I. Cor. 11. 29
Luc. 22. 19.

II. Postulat Probationem. Probet. a. inquit S. Paulus, seipsum homo, & sic de pane illo edat. Probet, id est, accuratè discutiat conscientiam, nam obnoxia sit alicui peccato lethali, quo indignus reddatur communionem, & si deprehendat obnoxium, pœnitentiã agat. Quo sensu & illud accipiendum, quod proximè subiicitur. Quod si nosmetipsos diiudicavimus, hoc est, per examen conscientie reos ageremus, non utiq; iudicamur, hoc est, damnaremur à Domino. In quem locum scribens Theophylact. Non alium, inquit Apostolus, tibi iudicem attribuo, verum teipsum commendo. Iudica igitur & explora conscientiam tuam, & sic accede, non quando fuerint ferie, sed quando purum teipsum ac dignum inueneris. Et B. Ansel. ibidè. Nemo presumat accedere indignus, sed homo, i. e. rationabiliter agens, probet, i. e. discutiat & examinet, i. e. vitam suam consideret, an dignè possit accedere vel non. Indigne enim manducat & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commisit, & non confitetur ea priusquam ad communionem accedat. Quod autem Paulus ibidem etiam verbo diiudicandi examen conscientie intellexerit, fusc probamus ex SS. Patribus titulo Conscientia examen, cap. 1.

I. Cor. 11. 28

III. Postulat Pœnitentiam, hoc est, contritionem & confessionem de peccatis cor. à sacerdote factam; id enim nomine probationis apud Apostolum significari œcumenica Synodus Tridentina recenter declarauit his verbis. Communicare volenti reuocandum est in memoriam Apostoli preceptum. Probet seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur, absq; premissa sacramentali confessione ad S. Eucharistiam accedere debeat, quod à Christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuo seruandum esse decreuit, modo non desit illis copia Confessoris. Quæ declaratio consentanea est & S. Patrum dictis. Ita enim scribit S. Greg. in lib. Reg. Probet seipsum homo, &c. Quid enim est hoc loco se probare, nisi euacuat peccatorum æquitia se probatum ad Dominicam mensam & purum exhibere? Quæ ergo quotidie delinquimus, quotidie ad pœnitentiæ lamenta curramus, quia ipsa sola virtus est, quæ euacuat, quod in ventre animæ culpa coadumat.

Trid. sess. 13, c. 7.

G lib. 2. c. 17

H in c. 26.

A c 53.

Et Helychius Hieros. in Leu. Probet. a. se homo, &c. Qualè probationem dicit? i. e. ut in corde mudo arg. conscientia, & pœnitentiã eorum quæ deliquit intendenti participetur sanctus ad ablutionem peccatorum suorū. Et August.

libro Ecclesiasticis dogmat. *Quem mortalia crimina post baptismum commissa premunt; hortor prius publicam penitentiam satisfacere, & ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium & condemnationem sui Eucharistiam percipere.*

Ch. hom. 30.
Hébdomas sancta.

Et Chrysoft. in Genesin. *Quia in magnam hanc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maximè, & ieiunij cursus intendendus, & magis continuandæ sunt preces, faciendæq; diligens & pura peccatorum confessio, & in bonis operibus sedulitas, eleemosyna larga, æquitas, mansuetudo, aliæq; virtutes, ut talibus ornati virtutibus, ubi in diem Domini venerimus, Domini liberalitate fruamur.* Denique exomologesi ante communionem non semel postulat B. Cyprianus in epistolis, ut epistola 10. 11. 12. & 75. editionis Pamelianæ, & libro de lapsis, ubi ait grauius delinquere sine exomologesi communicantes, quam qui Christum Dominum negarunt.

T. lib. 2.

Ch. hom. 27.

Quod ad Corpus attinet, postulat sacra communio præuium ieiunium. Vnde antiquissimus Tertullian. ad uxorem, sui æui morem indicans. *Non sciet, inquit, maritus, quid secretò ante omnem cibum gustes; & si sciuerit panem non illum credit esse, qui dicitur.* Et Chrysoftomus in epistolam I. ad Corinthios. *Æquum est ante & post communionem ieiunare; oportet enim utroq; tempore continentem esse, sed maximè post acceptum spiritum: ante, ut dignus fias accipiendi, post ut non indignus videaris, qui acceperis.* *Quid igitur? ieiunare oportet post eius acceptionem? non dico hoc, neq; cogo, licet bonum sit: tamen non compello, sed admoneo, ne in delitiis viuas ad saturitatem.* Vnde in epistolam ad Hebræos scribens grauius inuehitur in eos, qui post communionem Paschatis in pristinam vitæ intemperantiam recidunt. S. Augustinus ad Ianuarium ita scribit de hoc ieiunio. *Liquidò apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. nunquid tamen calumniandum est propterea vniuersæ Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam exteri cibi. Nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur.*

Ch. hom. 17.

A. ep. 118.

2. Postulat, ut qui matrimonio iuncti sunt, aliquot dies concubitu vxorum abstineant, Dauidis regis exemplo moniti, qui cum panes propositionis, ut est in sacra Regum historia, à sacerdote accepturus esset purum se, & pueros suos ab vxorum consuetudine tres ipsos dies esse professus est. Vnde Hieronymus in Apologia pro libris aduersus Iouinianum. *Paulus Apostolus dicit, quando coimus cum vxoribus, nos orare non posse.* (Nolite, inquit, fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vaceris orationi.) *Si per coitum, quod minus est, impeditur,*

1 Reg. 21. 5.

1 Cor. 7. 5.

ditur.

ditur, id est, orare, quanto plus quod maius est, id est, corpus Christi prohibetur accipere? Alia testimonia vide apud Gratianum 33. q. 4. & Magistrum sententiarum lib. 4. distinct. 32.

QVOD denique ad vtrumque, & animam & corpus attinet, sunt & alia virtutes ad dignam communionem valde salutares. 1. est H V M I L I T A S, quam in ablucendis Apostolorum pedibus, atq; adeo etiam ipsius Iudæ, ante porrectam communionem Christus declarauit, & verò etiam imitandam proposuit dicens. *Exemplum dedi vobis, ut quem-* Ioan. 13. 15.
admodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Deinde cum se totum Deum & hominem in ipsa institutione sacramenti ore corporis & animi sumendum dedit atq; etiam impiis licet indigne sumendū permisit, quid est nisi ineffabilis humilitas? Vnde S. Augustinus in psalmum 32. *Notus,* A. cons. 1.
inquit, est Dominus noster Iesus Christus, in corpore & sanguine suo voluit esse salutem nostrā. Vnde .a. *commendauit corpus & sanguinem suum: De humilitate sua. Nisi .n. esset humilis, nec manducaretur, nec biberetur. Respice altitudinem ipsius. In principio erat verbum, &c. Ecce cibus sempiternus, sed manducant angeli, manducant superna virtutes, manducant cælestes spiritus, & māducant, & saginantur, & integrū manet, quod eos satiat & letificat. Quis .a. homo posset ad illum cibum? Quomodo ergo de ipsa paut nos sapientia Dei? quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Videte ergo humilitatem,* Psal. 77. 24.
quia panē angelorum manducauit homo, ut scriptum est. Panem cæli dedit eis.

2. VICTVS est, Timor & REVERENTIA. Quis enim non timeat audiens ex Apostolo indigne communicantem esse R E V M corporis & sanguinis Domini, æquē ac Iudam proditorem? ut exponit B: Theodoretus. Reuerentiæ exemplum præbuit Centurio Euangelicus. de quo ita Origenes in diuersos Euangelii locos. *Quando sanctum cibum illum, illudq; incorruptum accipis epulam, quando vti a pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians te ipsum imitare hunc Centurionem & dicito. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Quod certe dictum nunc in communionem S. Eucharistiæ vniuersa vsurpat Ecclesia, & quidem verè, cum enim nullus sit qui possit se dicere ab omni peccato immunem, non erit quoque vllus perfectè dignus hac communionem, ut bene docet Cassianus. Cass. col. 23. c. 22.

2. DESIDERIVM ingens sumendi cibum illum cælestem, & ardens deuotio cum gaudio spirituali coniuncta, cuius exemplum præbuit Zachæus in Christo recipiendo apud Eucam, ut indicauit supra S. A. G V S T I N V S. Vnde S. C H R Y S O T O M V S in Matthæum. *Nemo igitur nauſeans accedat, nemo remissus, sed excitati, incensi, ac feruentes omnes accedant. Nam si Iudæi stantes, calceati, & baculos in manibus habentes cum festi-* A. ep. 118.
Luc. 19. 1.
Chr. hom. 83.
H. h. 3. natione

D. c. 14.

H. 6 4

ratione comedebant, quanto magis nobis vigilandum est? Et infra, Non videtis quanta infantes animi alacritate mammillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoque ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritalem accedamus papillam? imò verò maiore desiderio, quasi lactentes pueri gratiam Christi sugamus, unus sit nobis dolor, una mestitia si hoc alimento spiritali priuamur. Et S. Ioan. Damascenus libro 4. orthodoxe fidei, Accedamus desiderio ardenti manus in crucis modum formantes crucifixi corpus suscipiamus, & apponentes oculos & labia & frontem diuinum carbonem concipiamus, ut ignis in nobis desiderij eo ex carbone ignitionem comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & participatione diuini ignis igniamur & deificemur. Carbonem vidit Isaias, carbo autem simplex non est, sed unitus igni, sic panis communionis non panis simplex est, sed unitus diuinitati. Atque hæc sufficiant de Præparatione, quæ seruire quoque poterunt pro Medijs ad comparandam virtutem frequenter communicandi.

E X E M P L A.

Miraculosa de indignè communicantibus.

4 Exempi.

S. CYPRIANVS libro de lapsis refert 4. exempla. Primum de infante: solebant enim infantes olim communicare. Parentes forte fugientes (sæuiente persecutione) dum trepidi minus sibi consulunt sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magistratum. Illi ei apud idolum, quo populus confluebat, quod carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tam loqui & indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcerere. Ignoracione igitur obreptum est, ut sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum sanctis, precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cœpit fluctuabunda iactari. Vbi verò solemnibus adimpletis calicem diaconus offerre presentibus cœpit, & accipientibus cereris locus eius aduenit, faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctanti licet de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus de polluris visceribus erupit: tanta est potestas Domini, tanta maiestas. Hoc circa infantem.

At verò

At verò ea quæ ætate prouecta, & in annis adultioribus constituta sacrificantibus nobis latenter obrepsit, non cibum, sed gladium sibi sumens, & velut quædam venena letalia inter fauces & pectus sanguinem admittens, angi, & anima exæstuante concludi postmodum cœpit. Et pressuram non iam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitan & tremens concidit. Impunitum diu non fuit, nec occultum dissimulatæ conscientiæ crimen: quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem.

Et cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere.

Et alius, qui & ipse maculatus, sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum ceteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere & contrectare non potuit: cinerem ferre se apertis manibus inuenit. Documento vnius ostensum est, Dominum recedere, cum negatur, nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem sanctitate fugiente mutetur. Quam multi quotidie pœnitentiam non agentes nec delicti sui conscientiam confitentes immundis spiritibus adimplentur: quam multi vsque ad insaniam menus excordes dementiæ furore quatiuntur? Hucusque B. Cyprianus.

GVILIELMVS Abbas in vita S. Bernardi. Agebatur, inquit, sollemnitas quædam præcipua, & frater aliquis, quem pro secreta culpa ab altaris sacri communionem suspenderat, notari timens, & ruborem non sustinens, ad manum eius cum ceteris nimium præsumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem noluit, sed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam, non poterat ad interiora traicere, & diu multumque conatus, cum nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta denique hora orationis patrem sanctum traxit in partem, cuius pedibus aduolutus cum multis ei lacrymis quod patiebatur aperuit, & aperto ore ipsam quoque Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum confitentem absoluit, & sine difficultate recepit Dominica sacramenta.

F.

F A M A B O N A.

C A P V T I.

Quid nomine Famae bonae intelligatur.

FAMAE vocabulo Latini Scriptores intelligunt, quicquid de aliquo sermone hominum diulgatur, siue in bonam, siue malam partem. In bonam, vt cum Poeta ait. *Fama super ethera notus.* In malam, vt cum idem. *Fama malum, quo non*

Virg. 1. Aeneid.
Ed. 4. Aen.

aliud velocius ullum, Vnde cum fama tempore Tertulliani falso vulgatum esset Christianos carne humana vesci, sic ipse responder aduersus gentes. Natura fama omnibus nota est vestrum. Est fama malum, quo non aliud velocius ullum. Cur ea malum? quia velox? quia index? an quia plurimum mendax? quae ne tunc quidem, quum aliquid veri affert, sine mendacii vitio est, detrahens, adiciens, demutans de veritate. Quid, quod ea illi conditio est, vt non nisi, cum mentitur, perseueret, & tamdiu viuit, quamdiu non probat. Siquidem vbi probauit cessat esse, & quasi officio nunciandi functa rem tradit, exinde res tenetur, res nominatur. Nec quisquam dicit, verbi gratia, fama est hoc Romae factum, aut fama est illum prouinciam sortitum: sed sortitus est ille prouinciam, & hoc factum Romae. Et S. Hieronymus Ruffino de iudicio Salomonis. Multum in veramq; partem crebro fama mentitur, & tam de bonis mala, quam de malis bona falso rumore concelebrat.

Hier. ep. 131.

Nos de bona tantum fama loquimur, quae etsi virtus per se non fit, ex virtute tamen originem habere debet, teste S. Bernardo in Cantica. *Quod, inquit, de corde puro, & conscientia egreditur bona, candidum est, & est virtus. Si autem bona fama secuta fuerit, & lilium est, quippe cui nec candor lilij desit, nec odor. Quod si in conscientia nauis fuerit, nec quod ex ea prodierit, carebit nauo. Nam si radix in vitio, & ramus. Nec enim fama valebit vendicare virtutem quod esse vitium conuicerit conscientia.* Et Augustinus contra Cresconium Grammaticum, qui dicebat bonam famam ministri mali baptismi, ad sanctificationem sufficere. *Si, inquit, maledictus est qui spem suam ponit in homine, quanto magis, qui spem suam ponit in falsitate opinionis humanae, & in illud aliud incidat, quod scriptum est, qui fidit in falsis, hic pascit ventos, id est, fit esca spiritibus malis.* Deinde bo-

B. serm. 71.

A. lib 3. c. 9.

Ier. 17. 6.

Prou. 10. 4.

nitias

nitas famæ fidorum hominum, licet paucorum, testimonio esse roborata, ut docet S. Hieronymus in verba illa Salomonis. *Melius est nomen bonum, quam diuitia multa.* Nomen, ait, *bonum dicit, non quod à turbis vulgi imperiti, sed quod à fidelium quamuis paucorum testimonio laudatur.* Neque enim bonus habere nomen bonum refugit, sed bonis solum quarebat laudari, qui ait. *Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.* Nomen ergo bonum est nomen religionis, quod diuitiis mundialibus iure præfertur.

C A P V T II.

De præstantia & fructibus bonæ famæ.

ET si ex B. Hieronymi expositione iam allata satis appareat bonæ famæ præstantia, eam tamē adauget, quod idem Sapiens mox subiungit. *Super aurum & argentum gratia bona.* Illam enim significat, ait Hieronymus, *gratiam cum quis pro bono opere laudatur à bonis, imò pro collatis ei donis meritorum glorificatur pater qui in calis est.* Eandem sententiam habet illud Ecclesiastæ. *Melius est nomen bonum, quam unguenta pretiosa.* Chaldæus Paraphraustes addit, *quibus ungebantur capita Regum & sacerdotum.*

S. Basilius oratione in S. Gordium. *Quemadmodum, inquit, suauium aromatum odoramenta proprium quiddam per aerem continentem spirant, quibus præsentem recreantur: ita vir bonus toti sibi commorantium contubernio salutaris & iucundus est.* Et Ecclesiasticus ait. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni.* Bona vita numerus dierum, bonum autem nomen permanebit in auum. Quibus extremis verbis indicat Sapiens. Bonam vitam ex virtute actam licet brevis sit temporis, immortale & perpetuum nomen parere. At diuitiæ & thesauri corruptibiles sunt, multisque pereunt modis, & morientem minimè sequuntur. Vnde bene CATO monuit. *Omnia si perdas famam seruare memento.* & Plautus in Mostellaria. *Ego si bonam famam seruassò, sat ero diues.* Accedit, quod si in Republica aliqua nomen & famam obtinuisse apud homines præclarior est & melius quàm multas consecutum esse opes, multo magis diuitiis anteferendum sit, si quis apud Deum & Sanctos bonum nomen obtinuerit. Addam vnum locum ex S. Hieronymo, vnde bonæ famæ præstantiam intelligas. Nam ad Principiam S. Marcellæ viduæ Epitaphium scribens. *Difficile est, inquit, in maledica ciuitate, & in vrbe, in qua orbis quondam populus fuit, palmaque virtiorum, si honestis detrherent, & pura ac munda macularent, non aliquam si-*

Pfal. 118. 6.

nistri rumoris fabulam contrahere. Vnde quæsi rem difficillimam, & penè impossibilem optat propheta, potius quam præsumit, dicens: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Immaculatos in via huius seculi appellat, quos nulla obscæni rumoris aura macularit, qui opprobrium non acceperint aduersus proximos suos, de quibus Saluator in Euangelio. Esto, inquit, beneuolus, siue bene sentiens de aduersario tuo, dum es in via cum illo.*

Matt. 5. 25.

Prou. 15. 30.

INTER fructus primus sit, quem Salomon famæ bonæ tribuit in suis Prouerbiis. *Lux oculorum, inquit, latificat animam, fama bona impinguat ossa, hoc est, magis magisque excitat ad solidum virtutis studium iuxta illud Poetæ:*

Quid. 4. de Pon-
to eleg. 2.

*Excitat auditor studium, laudat aq̄ue virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.*

C. or. in Cæsar.

2. Fructus, quod nihil æquè hominem prouehat ad honores & dignitates, atque existimatio bona ex virtutum studio conciliata; contra verò nihil æquè etiam optimos viros de excelso gradu præcipientes agit, quam nota infamiæ, quantumuis à maleuolis iniquè aspersa, vt obseruauit S. Gregorius Nazianzenus. *Artis, inquit de fratre suo Cæsario Imperatoris Medico, beneficium proceribus gratuitum proposuit, non ignarus nihil esse, quod hominem ad aliores honorum gradus prouehat, quam virtus & fama honestis rationibus collecta* Et in epistola ad Vitalianum filiorum eius nomine scriptam *Atque vt nulla omnino culpa ipsius, (patris) sit, graue tamen est sinistra fama laborare, qua bonos etiam viros sæpè perculit, humique prostrauit. Tamen si enim plerisque rei veritas nota sit, plerique tamen opinionem hominum spectant. Id quod etiam atque etiam vt consideres moneo.*

B. serm. 71.

3. Fructus est, quod virtutes, ex quibus orta est, reddat illustriores, vt docet Sanctus Bernardus in Cantica. *Virtus, inquit, etsi non propterea maior, hoc est, propter bonam famam, pulchrior tamen illustriorque efficitur.*

S. ep. 74

4. Est, quod latissime instar lucis spargatur. Vnde S. Gregorius Romanus ad Gaudiosum. *Sicut lucerna lumen per collimitantia quæque quo lucet loca diffunditur, ita cuiuslibet persona honorum actuum probitas, non solum quo degit, sed per diuersas prouincias fama loquente cognoscitur, vt quoniam præsentia nullapoteest esse notitia, hoc discursus opinionis efficiat, quod rei veritas per præsentiam poterat exhibere.* Et S. Paulus in altera ad Corinthios typo boni odoris vitæ Christianorum hunc fructum ob oculos ponit his verbis. *Deo autem gratias, qui semper triumphat*

2. COR. 2. 14.

phat

phat nos in Christo Iesu, & odorem notitia sua manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salui fiunt.

Quæ tractans Hieronymus ad Hedibiam quæst. vndecima. Est H. ep. 150. sensus, ait, *Nominis Christi in omni loco bonus odor sumus Deo, & prædicationis nostræ longè lateq; spirat fragrantia. Agit autem gratias Deo in Christo Iesu, quem gentibus prædicabat, quod dignum se elegerit, in quo ageret triumphū filij sui. Triumphus Dei est passio Martyrum, & pro Christi nomine cruoris effusio, & inter tormenta letitia. Cum enim quis viderit tantæ persæuerantia stare martyres atq; torqueri, & in suis cruciatibus gloriari, odor notitia Dei disseminatur in gentes, & subit tacita cogitatio, quod nisi verum esset, Euangelium nunquam sanguine defenderetur.*

DICES, ibidem à Paulo bono odori vel famæ tribui contrarium effectum, nempe quod mortem, hoc est, damnationem aliis consciuerit, nam ait. *Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salui fiunt, & in iis qui per-eunt: aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam.* Respondet Hieron. *quia homines suo arbitrio derelicti sunt, neque enim bonum necessitate faciunt, sed voluntate, ut credentes coronam accipiant, increduli suppliciis mancipentur, ideo odor noster qui per se bonus est virtute eorum & vitio, qui suscipiunt, siue non suscipiunt, in vitam transit aut mortem: ut qui crediderint, salui fiant: qui vero non crediderint, pereant. Nec hoc mirandum de Apostolo, cum etiam de Domino legerimus. Ecce hic positus est in ruinâ & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicitur: Solisque radios tam munda loca excipiant, quam immunda, & sic in floribus, quomodo in stercore luceant, nec tamen solis radij polluuntur. Sic & Christi bonus odor, qui nunquam mutari potest, nec suam naturam amittere, credentibus vita est, incredulis mors. Mors autem non ista communis, quæ cum bestiis morimur & iumentis sed illa, de qua scriptum est. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Eodem modo S. August. respondet in psalmum 44. Saluum, ait, fieri hominem bono odore non est improbable, nec incredibile: perire autem hominem bono odore, quæ ratio est? Ut noueritis, quia difficile capitur, statim subiecit. Et ad hæc quis idoneus? Quis intelligat homines mori bono odore? Tamen aliquid dicam fratres. Ecce ipse Paulus prædicabat Euangelium: multi illum amabant prædicatorem Euangelij, multi illi inuidebant. Qui illum amabant, bono odore saluabantur, qui illi inuidebant, bono odore peribant, ideo & perentibus non malus odor, sed bonus odor.*

C A P V T III.

*Quod homo teneatur habere rationem
bonæ famæ.*

Panar. v. Exem-
plum.
Eccl. 41. 15.
H. ep. 11.

Rom. 12. 17.

1 Cor. 8. 11.
H. ep. 14.

Phil. 2. 15.

Rom. 12. 17.

1 Cor. 10. 32.

DVPLICI ex capite tenetur homo rationem habere suæ bonæ famæ. Semel, quia tenetur dare operam virtuti, ex qua sola, ut diximus, oritur bonitas famæ nostræ. Iterum, quia tenetur non dare scandalum proximo, sed bonum exemplum, ut alibi ex Scripturis & S. Patribus probauimus. Deinde supra præcepit Syracides, ut *curam haberemus de bono nomine*. Nec non prisci Patres discrete ita docent, & ex sacris literis probant. Hieronym. ad Ageruchiam, de monogam 2. *Fuge personas, in quibus potest mala conuersationis esse suspicio: nec paratum habeas illud è trivio. Sufficit mihi conscientia mea non curio, quid de me loquantur homines. Et certe Apostolus prouidebat bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ne per illum nomen Dei blasphemaretur in gentibus. Habebat utiq. potestatem Sororem mulierem circumducendi, sed nolebat se iudicari ab infideli conscientia, &c. Si scandalizat, inquit, esca fratrem, in aeternum carnem non manducabo. Et ad Celantiam, de ratione piè viuendi. Apostolici verò præcepti & exempli est, ut habeamus rationem non conscientia tantum, sed etiam famæ. Non superfluum & à fructu vacuum gentium magister hoc docet. Vult enim etiam extrare eos ad fidem homines, per fidelium op. eraproficere, ut religionem ipsam religionis disciplina commendet. Et ideò si, ut luminaria in mundo lucere nos iubet in medio nationis praua & peruersæ, ut incredula mentes errantium ex nostrorum actuum luminè ignorantia sua tenebras deprehendant. Vnde ipse ad Romanos ait. Prouidentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Et alibi. Sive offensione estote Iudæis & gentibus, & Ecclesia Dei, sicut ego per omnia omnibus placeo non quarens, quod mihi utile est, sed quod multis. Beatus est, qui tam sanctè, tamque grauiiter disposuit vitam, ut de eo sinistri aliquid ne fingi quidem possit, dum aduersus obiectatorum libidinem pugnat meriti magnitudo, nec fingere quisquam ausus est, quod à nullo putat esse credendum. Quia verò fieri potest, hominem quantumuis piè viuentem obrui detraكتورum calumniis, subiicit Hieronym. Si autem nobis diligenter atque solícite omnia ad honestatem prouidentibus, cunctisq. actibus nostris timorè Dei præferentibus illi nihilominus insaniunt, consoletur nos conscientia nostra, qua tunc maxime tuta est, tunc optimè securæ est, cum ne occasionem quidem malè de se sentiendi dedit. Illis enim v. a dicitur per prophetam, qui dicunt quod bonum est malum, qui lucem appellant tenebras, & quod dulce est, amarum vocant. Haud secus docet S.*

Augu-

Augustinus lib. de bono Viduitatis. *In omnibus sane, inquit, spiritualibus deliciis, quibus fruuntur innupte, sancta earum conuersatio cauta etiam debet esse, ne forte cum mala vita non sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam. Nec audiendi sunt, siue viri sancti, siue femina, quando reprehensa in aliquo negligentia sua, per quam sit ut in malam veniant suspensionem, unde iudicium etiam longe abesse sciunt, dicunt sibi coram Deo sufficere conscientiam, existimationem hominum, non imprudenter solum, sed etiã crudeliter contemneres, cum occidunt animas aliorum siue blasphemantium viam Dei, quibus secundum suam suspensionem quasi turpis, quae casta est, displicet vita sanctorum: siue etiam cum excusatione imitantium, nõ quod vident, sed quod putant. Proinde quisquis à criminibus flagitiorum atq. facinorum vitam suam custodit sibi bene facit: quisquis autem etiam famam, & in alios misericors est. Nobis. n. necessaria est vita nostra, aliis fama nostra: & utiq. etiam quod aliis ministramus misericorditer ad salutem, ad nostram quoque redundat utilitatem. Unde non frustra Apostolus. Prouidemus, inquit, bona non solum coram Deo, verum etiam coram hominibus. Item dicit. Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, non quarens, quod mihi utile est, sed quod multis, ut salui fiant. In quadam etiam exhortatione dicit. Decetero fratres, quaecunque sancta, quaecunq. iusta, quaecunq. casta, quaecunq. charissima, quaecunq. bona fama, si qua virtus, si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & vidistis in me. Cernis, quemadmodum inter multa quæ exhortando commouit, non neglexit ponere, quaecunq. bona fama, duobusq. verbis cuncta conclusit, ubi ait. Si qua virtus, si qua laus. Ad virtutem namq. pertinent, quæ antea memoravi bona fama verò ad laudem. Deinde subdit. SED quoniam quantalibet humana cautela suspensiones malevolentissimas non potest omni ex parte vitare, ubi pro existimatione nostra, quicquid rectè possimus fecerimus, si aliqui de nobis vel malè fingendo, vel malè credendo famam nostram decolorare conantur assit conscientie solatium, planeq. etiam gaudium, quod merces nostra magna est in cælis, etiam cum dicunt homines multa mala de nobis pie tamen iusteq. viuentibus: illa enim merces tanquam stipendium est militantium per arma iustitie non solum dextra, verum etiam sinistra, per gloriam scilicet & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam. Huc usque Augustin. Non ignari huius doctrinæ fuerunt Scriptores Ethnici. Nam Plato libro 12. de Legibus cauet, ne quis unquam parui faciat, prohusve aliis videatur, an improbus. Et M. Tullius lib. 1. de offic. Negligere, ait, quid de se quisq. sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Et tertio de Finibus. Est hominis ingenui, & liberaliter educati, velle bene audire à parentibus, à propinquis, à bonis etiam viris, & futura post mortem fama, etiam detracto usu, consulendum est.*

Ira. 5. 20.
A. c. 21.

Rom. 12. 17.

1. Cor. 10. 33.

Phil. 4. 8.

1. Cor. 6. 8.

Cicero.

De Medijs quibus bona fama colligi, & conseruari queat.

P R I M V M Medium, & quidem efficacissimum sunt bona opera, & vita piè sancteque acta, quo medio sanctus sanctorum, Deipara Virgo, Apostoli, Martyres sanctique omnes famam & existimationem sanctitatis in tota Ecclesia obtinuerunt. Virtutem enim, non secus atque umbra corpus sequitur bona fama, honor & gloria. Vnde Christus Dominus, cum dixisset Apostolis. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*, adiunxit, *ut glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.* Et B. Paulus. *Gloria & honor & pax omni operanti bonum.* Et. *Sitis sine querela, & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo*, id est, celebres estis propter bona opera. Et iterum. *Oportet autem illum (Episcopum) & testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt.* Deinde S. Petrus. *Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detractant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum in die visitationis.* Et S. Iacobus. *Quis Sapiens & disciplinatus inter vos? ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientia.*

Matt. 5. 16.

Rom. 2. 10.
Phil. 1. 15.

1. Tim. 3. 7.
1. Pet. 2. 12.

Iac. 3. 13.

G. c. 28.
2. Cor. 2. 14.

I D E M docuere S. Patres. Sic enim scribit S. Gregorius libro 14. Moralium. *Sicut bonus odor ex virtute est, Paulo attestante, qui ait, odorem notitia sua manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo, ita è contrario fautor ex vitio.*

A. c. 12.

Et S. Augustinus libro tertio de doctrina Christiana. *Odor bonus fama bona est, quam quisquis bona vitæ operibus habuerit, dum vestigia Christi sequitur, quasi pedes eius pretiosissimo odore perfundit.* Alludit ad Mariam Magdalenam, quæ opere eximio famam sibi peperit immortalem: nam, ut refert B. Matthæus; cum alabastrum vnguenti pretiosi in caput Christi effudisset, eaque de causa Iudas cum sociis obmurmurasset, Christus dixit. *Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.* & mox, ut ostenderet, quam gloriosam famam eo opere meruisset, subiunxit. *Amen dico vobis, ubicunq; prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hec fecit in memoriam eius.* Sic exponit hoc factum Origenes homilia prima in Cantica, & Augustinus in psalmum 21.

Matth. 26. 7.

Ioan. 11. 3.

A. præfat. 2. expolit.

Hoc medium, quia naturæ & rationi consentaneum est, non potuit esse ignotum Ethnicorum Sapientibus. Nam, auctore Plutarcho, Agesi-laus rex rogatus, qua ratione potissimum quis assequi posset, ut apud homines honestam haberet famam. Si loquatur, inquit, quæ sunt optima, & faciat quæ sunt honestissima: Quid dici poterat breuius? Et Socrates, teste Valerio Maximo, humanæ sapientiæ quasi quoddam terrestre oraculum, expedita & compendiaria viâ eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, ut quales videri vellent, tales etiam essent. Qua quidem prædicatione apertè monebat, ut homines ipsam potius virtutem, quam umbram eius confectarentur. EPICETVS quoque, ut refert Stobæus, interrogatus quo pacto quis honestam famam assequi posset: Respondit, si vis bene audire, discito bene loqui, & cum bene loqui didiceris, recte facere conator, & hoc modo bonam famam acquires. Denique Ovidius 2. Fastorum:

A. præfat. 2. ex-
posit.
P. in Lacon.
apophr.

V. lib. 7. cap. 1.

St. serm. 1. de
Temp.

*Fama manet facti posito velamine currunt:
Et memorem famam, qui bene gessit, habet.*

II. Medium ad famam bonam obtinendam, retinendamve necessarium est, cauere omnes occasiones scandalorum, vel prauarum suspicionum, iuxta illud Christi. *si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proice abs te.* Et Apostoli. *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.* Exempli causa est clericus; is si famam obtinere, vel retinere bonam velit, non commoretur cum femina, etiam si nullum putet esse periculum lapsus. Ita enim scribit S. Bernardus in Cantica. *Cum femina semper esse & non cognoscere feminam, nonne plus est, quam mortuum suscitare? Quod minus est, non potes. & quod maius est vis credam tibi? Quotidie latus tuum ad latus iuuentulae est in mensa, lectus tuus ad lectum eius in camera, oculi tui ad illius oculos in colloquio, manus tua ad manus ipsius in opere, & continens vis putari? Esto ut sis, sed ego suspicionem non careo. Scandalo mihi es, tolle scandali causam, &c.* Plura de hac re in Panario. V. *Exemplum prauum, & Mulierum commoratio cum clericis.*

Matt. 5. 29
2. Cor. 6. 3.

B. serm. 64.

III. Est Testimonium fide dignorum hominum de virtute, vel vita inculpate acta datum. Vnde Apostolus Paulus, ne forte aliquis infamiae nota aspersus in Episcopatum irrueret, voluit Episcopum esse irreprehensibilem, ac etiam testimonium inculpatae vitæ habere ab iis qui foris sunt, id est, gentilibus. Et S. Ioan. epistola tertia ad Gaium. *Gaius sum, inquit, valde venientibus fratribus, & testimonium præbentibus veritati tuae, sicur tu in veritate ambulas.* Et infra. *Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate, sed & nos testimonium perhibemus, & nosti quoniam*

1. Tim. 3. 7.

testimo.

Matt. II. 18.

Heb. II. 31. 32.

testimonium nostrum verum est. Sic de fama sanctitatis Ioan. Baptistæ non dubitamus, quia Christus palam testatus est inter natos mulierum eo non surrexisse maiorem. Sic de Sampsonis, Iephte, Raab meretricis sanctitate non dubitamus, quia eos S. Paulus in catalogum Sanctorum retulit. Sic nec de aliorum Sanctorum vita sancta ambigimus, quorum vita vel à Scriptoribus sanctitate & doctrina claris conscripta est, vt S. Antonii ab Athanasio, Pauli eremitæ ab Hieronymo, vel ab Ecclesia publicè colitur & commendatur. Nec aliam fere nunc homines eludendæ notæ infamæ, si quæ contracta est, aut contrahenda formidatur rationem meliorem habent, quam vt fide dignorum hominum, qui-buscum vixerunt, testimoniis, innocentiam suam tueantur.

FAMILIARITAS CVM DEO.

C A P V T I.

De duplici familiaritate vel amicitia cum Deo.

Sap. 7. 14.

1 Cor. I. 9.
1. Ioan. 1. 3.

FAMILIARITAS, vel quod idem est, Amicitia cum Deo duplex in diuinis Scripturis reperitur. Altera, omnibus iustis in gratia Dei constitutis communis. de qua intelligitur illud Sapientis. *In finitus thesaurus est hominibus: quo qui vti sunt, participes facti sunt amicitia Dei, propter disciplina dona commendati.* Et illud Apostoli Pauli. *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem filii eius Iesu Christi Domini nostri.* 2c B. Ioannis Apostoli. *Quod vidimus & audiuimus, annunciamus vobis, vt & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio eius Iesu Christo.*

Isa. 41. 8.
Iud. 8. 21.
Iac. 11. 23.
Exod. 33. 11.
1. Reg. 33. 24.
Psal. 83. 21.
Act. 13. 22.

ALTERA peculiaris, ad quam admissi sunt magni quidam sancti, peculiariter à Deo dilecti, quorum primus sit ABRAHAM, qui crebrius in Scripturis, *amicus Dei*, vt in Isaia, Iudith, & epistola Iacobi appellatur. 2. MOYSES, de quo dicitur in Exodo. *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.* 3. Rex Dauid *vir secundum cor Dei* in libris Regum, psalmis & Actis Apostolicis nominatus, qui fecerit omnes Dei voluntates, & dilexerit Deum, vt loquitur

quitur Ecclesiasticus, *qui fecit illum*. 4. MARIA DEI mater, quæ in Canticis Salomonis octies nouiesve amica sponsi dicitur, & ab archangelo gratia plena, & Domino coniunctissima. 5. S. Ioan. Baptista quo, teste Christo, inter natos mulierum non surrexit maior. De quo S. Ioannes Euangelista ait. *Amicus sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi*. Amicus sponsi Christi, erat ipse Baptista, qui gaudebat quod Christum Ecclesiæ sponsum videre audireque meruisset. 6. CHRISTVS Dominus ipse, secundum humanitatem familiarissimus Dei patris amicus, quem & in Canticis sponsa, siue Ecclesia, siue Maria Virgo, vocat amicum, & dilectum suum. 6. Discipuli Christi Apostoli, de quibus ipse Magister. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecunque audiui à Patre meo, nota feci vobis*. 7. sit LAZARVS, nam eo mortuo Christus ad discipulos apud Ioannem dixit. *Lazarus amicus noster dormit*. Deinde cum peruenisset ad sepulchrum lacrymatus est, vnde ipsi Iudæi coniecerunt Lazarum Christo imprimis charum fuisse, dicentes. *Ecce quomodo amabat eum*.

Ecccl. 47. 16.
Cant. 1. 2. 4. 5. 6.
Luc. 1. 18.
Matt. 11. 17.
Ioan. 3. 29.

Can. 6. 16.

Ioan. 15. 13.

Ioan. 11. 19.

C A P V T II.

Cur nomenclatura amici DE I oraculo diuino nominatim Abrahæ Patriarchæ tributa ?

CAVSÆ variæ dari possunt, cur Patriarchæ Abrahæ in primis nomen amici Dei obrigerit. S. Iudith videtur tribuere eius constantiæ in ærumnis & afflictionibus. nam ait. *Memores esse debent* (presbyteri populi Dei) *quomodo Pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus Dei amicus effectus est*. S. Iacobus Apostolus, cum B. Bafilio contra Eunomium, fidei eius excellenti operibus demonstratæ. *Credidit, inquit, Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est*. Clemens Alexandrin. in Pædagogico refert in contemptum fortunarum. *Apertissimè, inquit, docet Dominus per Abraham, & patriam & cognatos, & possessiones, & omnes diuitias contemnere eum qui Deum sequitur, cum eum fecit aduenam. Et ideo eum appellauit amicum, ut qui suas facultates habuisset contemptui: erat enim honesto loco natus & valde diues*. Et infra referre videtur in studium & industriam eius, verum Deum, veramque religionem quærentis, his verbis. *Alij verò sua sponte virtutem vel amplexi sunt, vel quæserunt*.

Iud. 8. 12.

Iac. 2. 23.
Baf. lib. 5.

Cl. lib. 3. c. 2.

Ib. c. 8.

Hiciodus.

Optimus ille quidem est, qui percipit omnia per se.
Ipse est Abraham, qui DEVM quaesivit.

Is bonus est rursus, qui paret recta monenti.

T. cont. Iudaeos.

Hi sunt discipuli, qui verbo crediderunt, & ideo ille quidem appellatus est amicus: illi autem Apostoli. Eodem collimant ista verba prisca Tertul. Vnde Noë iustus inuentus, si non illum naturalis legis iustitia precedebat? Vnde Abraham amicus Dei deputatus, si non de aequitate & iustitia legis naturalis? Certe CHRISTVS ipse nomen amici spondit Apostolis, si leges suas praestarent. Vos amici mei estis, si feceritis, quae ego praecipio vobis.

Ioan. 15. 14.
Cyr. l. 10. in Io.
s. 23.

S. CYRILLVS vero Alexandrinus causam huius appellationis reuocat ad eximiam Abraham obedientiam in deserendo patrio solo declaratam, atque in promptam immolationem filii. Quomodo autem, ait, amicus Dei credens appellatus est? Dictum ei fuit. Exeas de terra cognatione tua, & veni in terram, quam ego monstrabo tibi. Cumq; filium suum in figuram immolare Christi iuberetur, tunc intentionem Dei abditam docebatur. Obedientiam ergo & immolatione amicitiam Dei consecutus est, & consilium eius in nouissimis temporibus futurum cognouit. DENIQUE S. Augustinus reuocat ad singularem coniunctionem animi cum Deo his verbis. Merito huius viri fidem commemorans Iacobus Apostolus, ait. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Amicos, ut nouimus, coniunctio animorum facit. Vnde quidam sapiens huius mundi ait: idē velle atq; nolle ea demum firma amicitia est. Ergo amicos, ut nouimus, coniunctio animorum facit. Quemadmodum iste sanctus animum coniunxerit Deo, ut eius amicus appellaretur, vultis nosse? Sicut enim Deus Pater unico filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, ita & iste unico filio non pepercit, sed iubente eo ut immolaretur ei qui dederat eum, deuoto corde obtulit eum. Hæc Augustinus. Quod si omnes has Patrum causas coniunxeris, plenissimam huius nuncupationis causam reddideris.

A. ferm. 46. de
temp.
Iac. 2. 23.

CAPVT III.

Quod fere omnes humanae amicitiae leges in hanc amicitiam cum Deo conueniant.

Vide V. Amicitia.

AMICITIAE humanae leges in amicitiam hanc cum Deo conueniant, imò perfectius conuenire, facile ostendi potest. Hæc enim amicitia, vel familiaritas cum Deo, primo non nititur, nisi virtute, vnde Rex David. Quoniam non Deus volens iniquitatem tuas. Neq; habitabit iuxta te malignus, neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes, qui operantur

Psal. 5. 1.

perant

perantur iniquitatem. Et S. Paul. *Quæ societas luci ad tenebras? quæ conuen-* 2. Cor. 6. 14
sio Christi ad Belial? Et B. Iacob. *Quicumq; voluerit esse amicus seculi huius,* Iac. 4. 4.
cupiditatibus prauis obsequentis, inimicus Dei constituitur. Theologo-
 rum quoq; pronunciatum est, quisquis vel vni lethali noxæ se obstrin-
 xerit, eum gratia amicitiaq; Dei excidere. II. est idem velle & nolle in
 amicitia Dei. Exemplū habes in summo Dei amico Christo Domino, Ioan. 4. 34.
 qui etiam qua homo dixit. *Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui*
misit me. Habes in propheta regio Dauide, qui idcirco vir secundū cor
 Dei dictus est, vt indicauit S. Steph. in concione ad Iudæos, dum testi-
 monium Dei producit in psalmis dicentis. *Inueni David filium Iesse, virū*
secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Habes exemplū do-
 mesticum in reipso quotidie in Dominica oratione dicente. *Fiat volū-*
tas tua, sicut in cælo & in terra. III. hac amicitia amico amicus est alter
 ipse. *Qui enim adheret Domino,* ait Apostolus, *vnus spiritus est.* Sic orabat
 Christus pro Apostolis, *vt omnes vnū sint, sicut tu pater in me, & ego in te,* 1. Cor. 6. 17.
vt & ipsi in nobis vnū sint. Talis amicus erat Paulus quū dixit. *Vino iā non* Ioan. 18. 21.
ego, viuit vero in me Christus. Et. *Mortui estis, & vita vestra est abscondita cū* Gal. 2. 20.
Christo in Deo. Talis ipse Christus, in quo verè Deus erat homo & homo, Colof. 3. 3.
 Deus postquā. *Verbum caro factum est.* Et licet Deus esset & homo, non
 duo tamē, vt loquitur in Symbolo suo Athanasius, sed vnus erat Chri-
 stus. IV. in eadē amicorum omnia sunt cōia, vt testatur Clemens Ale-
 xand. ita scribens in fine protreptici ad gentes. *Si communia sunt ea quæ*
sunt amicorum; est autem homo religiosus & Dei amicus verbo intercedente: fi-
unt itaq; omnia hominis, quia sunt Dei omnia. & sunt omnia amborum amico-
rum communia, Dei & hominis. Quod Deus omnia bona sua nobis com-
 munia fecerit, his verbis probat B. Paulus, *Si Deus pro nobis, quis cōtra nos?* Rom. 8. 31.
Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū: quo
modo non etiā cum illo omnia nobis donauit? Tantū restat, vt nostra quoq;
 bona cōia cum Deo faciamus. Faciemus autem, si nos quanti, quanti
 sumus Deo offeramus. Nil melius, inquit S. August. *possumus dicere Deo,* A. in psal. 131.
quā m posside vos. Totū Deo dedit, scribit ad Paulinū Hieron. *qui se obtulit.*
 V. cōis est cōuersatio, cohabitatio, colloq; Arist. maximè in amicitia
 requirit. Nā Christus apud Io. ait. *Si quis diligit me, sermonē meum ser-* Ioan. 14. 23.
uabit, & Pater meus diliget eū, & ad eum veniemus, & mansionē apud eum fa-
ciemus. & S. Paulus in altera ad Corinth. *Vos estis templū Dei viui, sicut di-*
cit Deus. Quoniā inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorū De-
us, & ipsi erūt mihi populus. Et ad Philip. *Nostra, a. conuersatio in cælis est: vn-* 2. Cor. 6. 16.
de etiā Saluatorē expectamus Dominū nostrū, Iesum Christū. Cōicatio quoq; Leu. 26. 12.
 autore Aristot. inter amicos est intimorum consiliorum, & arcanarū Philip. 3. 20.
 cogitationū. Et hæc fuit inter Christū & Apostolos cū dixit, *Vos, a. dixi*

Heb. 4. 12.
Prou. 28. 13.

amicos, quia omnia quaecumq; audiui à Patre meo, nota feci vobis. Tu quoque nihil arcanorum tuorū cæla vel Deum, omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius, teste Apostolo, vel Deo locum tenentes, vti sunt peccata.

Ioan. 3. 16.

Qui enim abscondit scelera sua, ait Sapiens, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. VI. hac amicitia amicus pro amico paratus est vitam profunderere, Deus pro homine, homo pro Deo. Deus quidem pro homine, quia Christus Dominus ad Nicodemum apud B. Ioannem dixit, *Sic Deus dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam.* Filius autem ille non modò pro amicis, sed etiam inimicis nobis dignatus est mori, vt ad Romanos præclare tradit Apostolus.

Rom. 5. 8.

Commendat, inquit, charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, &c.

Gen. 22.

Homo verò pro Deo, quia id omnes amici Dei ab orbe condito, cum ita tulit casus fortiter præstiterunt, ac imprimis ille excellens Dei amicus Abraham, qui non dubitauit, etiam propriū filium suum, ita à Deo iussus, immolare. Sic Abel, Isaias, Babylonii pueri, Machabæi, innocentes sub natiuitatem Christi, Ioannes Baptista, Apostoli, aliiq; innumerales martyres & quotquot in hunc vsque diem pro Deo, diuinisq; legibus, vel pro Christi fide & religione occubuerunt. Idem ab omnibus Christianis in sua lege exposcit Christus. *Si quis, inquit, vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui n. voluerit animam suam saluam facere, perdet eam, qui autem perdidit animam suam, id est, vitam, propter me, inueniet eam.* Et iterum. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, &c. adhuc autem & animam suam non potest meus esse discipulus.*

Mat. 16. 24.

Deinde subiecta duplici parabola, altera de inchoante ædificium, quod non potuit consummare, altera de mouente bellum, quod non potuit perficere, concludit. *Qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus,* debemus enim quoad animi præparationem, vti exponunt Sancti, potius permittere nos facultatibus ipsa quæ vita exui, quam peccato lethali Deum offendere.

V. Amicitia.

VII. & postrema denique Lex sit, vt familiaritas vel amicitia cū Deo, sit insolubilis & sempiterna. si enim amicitia cum homine inita insolubilis esse debet, vt supra ostendimus, quanto magis hæc cum Deo. amicitia siquidem humana veri nominis amicitia non est, nisi fundata sit in amicitia Dei, sicut dilectio proximi vera dilectio non est nisi sit propter Deum. Vnde August. *Ille veraciter amat amicum, qui Deum amat.*

A. term. 256. de
v. imp.

in amico, aut quia est in illo, aut vt sit in illo. Deinde multæ causæ esse possunt.

sunt, cur humana amicitia dissoluatur, omnis enim homo mēdax, nullus ἀγαπᾷ ἑαυτόν, at nulla cuiquam causa iusta esse potest, cur familiaritatem cum Deo inita vel dissuat vel discindat. Quis enim audeat ab eius amicitia se subducere, à quo innumeris beneficiis affectus est, & indies afficitur nisi ingratisimus improbilisimusque? Deus ab omni æternitate, & ante mundi constitutionem *benedixit nos in omni benedictione spiritali in Christo, & gratificauit nos in dilecto filio suo*, vt loquitur Apostolus in epistola ad Ephesios, proculdubio vt illa benedictione in æternum perfrueremur. *Iesus enim Christus, inquit idem ad Hebræos, heri & hodie: ipse & in secula.* DEVS nemini, teste Sapiente, *dedit spacium peccandi, neminem vult perire*, vt loquitur B. Petrus, *sed omnes ad pœnitentiam reuertit: omnes*, vt habet Paulus, *vult saluos fieri, ergo & amicos.* Târum restat, vt ex parte nostra hanc amicitiam semel initam non disrumpanus, sed clamemus cum Apostolo & fidelibus Romanis, post expensa sedulo immortalia Christi in nos beneficia. *Quis ergo nos separabit à charitate Christi, tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Certus sum, quia neq; mors, neq; vita; neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.* Vnde B. August. alicubi cōferens amicitiam humanam cum hac diuina, *In homine, inquit, sunt quæ* A. ho. 38. ex 50. *offendant, per amicitiam tamen cogis te, vt etiam illa, quæ offendunt in homine toleres propter amicitiam. Si ergo non debes propter quædam toleranda dissoluere hominis amicitiam, Dei amicitia quibus rebus debet cogi vt dissoluatur à te? Nihil inuenis delectabilius Deo. Deus non est qui te offendat, si tu eum nō offendas, nihil illo pulchrius, nihil illo dulcius.* S. Bernard. verò, describens, quam difficile sit homini spiritali qui semel gustauit suauitatem familiaritatis cum Deo eam relinquere, in hunc modum loquitur. *Quæ anima semel à Domino didicit & accepit intrare ad seipsam, & in intimis suis Dei præsentiam suspirare, & querere faciem eius semper: (Spiritus enim est Deus, & qui querunt cum, oportet eos in spiritu ambulare & non in carne, vt secundum carnem viuant) talis, inquam, anima nescio, an vel ipsam gehennam ad tempus experiri horribilius; pœnaliusve ducat, quam post spiritalis studij huius gustatam semel suauitatem, exire denuo ad illecebras, vel potius ad molestias carnis, sensuumq; inexplebilem repetere curiositatem, dicente Ecclesiaste: Oculus non impletur visu, nec auris auditu: Audi enim hominem expertum: quæ loquimur. Bonus es, inquit, Domine sperantibus in te, anime querenti te.* Thom. 3. *Alihoc bono si quis auertere sanctam illam animam sonaretur: puto haud fecus accepisset, quam si se de paradiso, & ab ipso introitu: gloria conspiceret: deturbari.*

Eph. 1. 3.

Heb. 13. 8.

Eccel. 15. 21.

1. Pet. 3. 9.

1. Tim. 2. 40.

Rom. 8. 35.

A. ho. 38. ex 50.

B. ser. 25. in Cât.

Thom. 3.

CAPUT IV.

De fructibus diuinæ familiaritatis.

FRUCTVS diuinæ amicitiae vel familiaritatis sunt varii. Primus est, quod reddat nos *diuina consortes natura*, vt Petrus loquitur, imò *Deos*, vt ex psalmis probat Christus. Deinde *filius Dei*, vt S. Ioan. & *ex Deo natos; fratres & coheredes Christi, heredes Dei vt ciues sanctorum, & domesticos Dei*, Apostolus Paulus. 2. quod omnia siue prospera siue aduersa nobis cooperentur in bonum. *Diligentibus enim Deum*, teste Apostolo, *omnia cooperantur in bonum*. 3. quod multa sapientia mentes nostræ illustrentur, iuxta illud eiusdem. *In quo*, nempe Christo, *habemus redemptionem per sanguinem eius, secundum diuitias gratiae eius, quae superabundauit in nobis in omni sapientia & prudentia*. 4. quod omni gaudio spiritali, cōsolationeque repleantur, vnde idem sic loquitur ad Romanos iam Dei amicos. *Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis in spe & virtute Spiritus sancti*. 5. quod in omni necessitate nobis subueniatur: *iunior sui*, inquit rex Dauid, *& senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quarens panem*. 6. quod in omni tentatione in Deo inueniamus perfugium & remedium. *Fidelis Deus est*, ait Paulus, *qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum vt possitis sustinere*. 7. quod magna virtute & potentia malignorum spirituum conatus expugnemus, & pedibus conculcemus. Vnde Apostolus Romanis. *Deus pacis*, inquit, *conterat Satanam sub pedibus vestris*. Tertullianus in Apologetico ad gentes ita scribit, *subiecta est Christianis diuinitas vestra, & a quolibet iussus Christiano demon se demonem profiteatur*. Exemplum illustre habes in historia Greg. Thaumaturgi Neocæsariensis Episcopi à Gregorio Nysseno descripta. Nam cum Gregorius adolescens Christianus ex itinere forte in delubrum idolorum sub noctem ad effugiendam pluuiam diuertisset, & invocato nomine Christi, crucisque signatione dæmonem oracula fundentē abegisset, postera luce ab idolorum sacrificio rogatus est, qua potestate id fecisset respondit Christi Domini; & arrepta schedula scripsit. *Gregorius Satana imperat vt redeat in delubrum*, eaque à sacrificio atque imposita ilico reuertit. Quæ causa fuit, vt sacrificus deinde deserto dæmonis cultu Christo nomen dederit, 8. & vltimus fructus sit, beneficio huius familiaritatis cum Deo impiis ad veram humilitatem, & perfectam cognitionem sui, omnium virtutum basin & fundamentū perueniri, vt multi S. Patres annotauerunt, vt Chrysostr. tractans locū

2 Pet. 1. 4.
Ioan. 10. 34.
Ps. 81. 6.
Ioan. 1. 12. 15.
Heb. 2. 12.
Rom. 8. 17.
Eph. 2. 19.
Rom. 8. 28.
Eph. 1. 1. 8.

Rom. 15. 13.

1 Sal. 36. 35.

1 Cor. 10. 13.

Rom. 16. 20.
Tert. c. 23.

Ch. hom. 39. in
Genes.

Gene-

Geneseos, vbi Abraham, post habitam Dei visionem, auditamq; promissione n de filio nascituro, dicitur cecidisse in faciem. *Gratus*, inquit, & religiosus Dei famulus Abraham, videns tantam Dei erga se misericordiam, obsequium atq; curam, obstupescit animoque versans & naturam suam & bonitatem immensam Dei: Cecidit, ait, in faciem suam: qua figura suam indicauit gratitudinem. Non solum enim tunc non fuit factus arrogantior, neque superbiebat propter fauorem Dei, quem experiebatur, sed & multo magis humiliabatur. Grata siquidem anime, quanto maiori fruuntur fiducia, tanto maiorem Deo reuerentiam exhibent, unde & iustus ille seipsum naturae suae imbecillitatem videns, neq; oculis nutare ausus fuit, sed deorsum conspexit.

Et ante eum S. Gregorius Nazianzenus in Apologetico ad Patrem suum Gregorium coram Basilio dicto tractans verba Isaia. *Super merurus unctio & spiritus, & rursus ego lugens & tristis incedo. Nec vero, inquit, id vobis mirum videri debet, nam Isaias priusquam Domini gloriam conspexisset, nihil huiusmodi loquitur, nec animo languet, sed postquam vidit, ac vocem illam sanctam & arcanam audiuit, tum vero sui magis conscius. Ma miserum, inquit, quia compunctus sum. Occurrunt etiam hic antiquus ille iudex Manue, & Petrus Ecclesia columen, quorum alter cum praestantiore quam natura eius ferret, visionem sensisset: actum est, ait, de nobis vxor Deum vidimus: alter vero Seruatoris praesentiam in nauis non ferens, ipsum a nauis sum-mouere voluit, causam afferens, quod diuina praesentia esset indignus. Nam quemadmodum Sol oculorum hebetudinem, imbecillitatemque prodit, ita morbum anime Deus adueniens coarguit, atque aliis quidem lux, aliis ignis est, vnicuique videlicet secundum subiectam materiam & qualitates.*

C A P V T V.

Quibus mediis ad perfectam cum Deo familiaritatem perueniatur.

PRIMUM medium sit magna humilitas. Vbi enim humilitas, ait Salomon, ibi & Sapiencia, Ad quem autem respiciam, loquitur Deus ipse apud Isai, nisi ad humilem, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Abraham Patriarcha singularis amicus Dei cum familiari colloquio Dei frueretur in Genesi, Quia semel coepi, inquit, loquar ad Dominum, cum sim puluis & cinis.

Dauid rex & propheta, tantus Dei amicus, licet vir secundum cor Dei appellaretur, tamen in haec verba canit. Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Neque ambulauit in magnis, neque in mirabilibus super me.

S. MARIA DEI Mater, ad tantam dignitatem euecta

vt an-

Luc. 4. 8.

vt angelico non solum colloquio frueretur, sed etiam cœli & terræ conditorem in vtero suo gestare & gignere mereretur humilitati suæ ductu Spiritus sancti ascriptis. *Quiarecessit, inquit, humilitatem ancilla suæ, ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* CLEMENS Alexandrinus in protreptico hortatur, vt huius tam præclaræ amicitia consecretur causa etiam ad animi submissionem nos demittamus, eo quod CHRISTVS dicat. *Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.*

Matt. 5. 8.

Exod. 3. 5.
Ios. 5. 15.Exod. 3. 5.
Ios. 5. 15.
A lib. 1. de
Gen. c. 1.

1. Tim. 1. 5.

II. MEDIVM est, Eximia animi puritas. *Beati enim mundo corde, ait Christus, quia ipsi Deum videbunt.* Deus enim vti est purissimus, ita neminem ad colloquium & familiaritatem suam admittit, nisi ab omnibus fordibus peccatorum immunem. Vnde cum aliquando Moyse, & successor eius Iosue in conspectum Dei se dedissent, iussit Deus vtrunque calceamenta de pedibus suis soluere, hoc est, exuere impuras animi affectiones, per calceamenta designatas. Hoc medium annotauit S. Augustinus contra Manichæos. *Si voluntatem, inquit, Dei nosse quisquam desiderat, fiat amicus Deo, Quia si voluntatem hominis nosse vellet, cuius amicus non esset, omnes eius impudentiam ac stultitiam deriderent. Non autem quisquam efficitur amicus Dei, nisi purgatissimis moribus, & illo sine precepti, de quo Apostolus dicit. Finis autem precepti est charitas de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta.*

Matt. 19. 28.

III. MEDIVM, Contemptus huius mundi & omnium terrenarum facultatum. Hoc enim medio, teste Clem. Alexandrino supra allegato, Abraham ad amicitiam Dei intimam perductus est, & omnes quotquot Deum sequuntur, perducere debent. Quod verissimum est in Apostolis, qui quod Christum secuti essent, omnibus opibus, honoribusque huius seculi contemptis ad tantam Christi familiaritatem euecti sunt, vt etiam potestatem iudicandi omnes tribus Israel in extremo iudicii die vna cum Christo consecuti sint.

Cyr. lib. 10. c. 23.

Gen. 12. 1.

Heb. 11. 14.

Vnde B. CYRILLVS in Ioannem conferens factum Abraham cum Apostolis. *Quomodo, inquit, Abraham amicus Dei credens appellatus est? Dicitum ei fuit. Exeas de terra cognationeque tua. Sed considera queso, quomodo similia fiunt in iis, qui ad amicitiam Christi conscendunt Apostolis. Audierunt & ipsi, Exeatis de terra vestra. Quod quam libenter fecerint, Paulum audi. Non enim habemus hic ciuitatem stabilem, sed futuram inquirimus, cuius artifex & conditor est Deus.*

IV. MEDIVM est, Oblatio cordis sui Deo facta. Quod mediū excogitauit S. Augustinus occasione immolationis filii ab Abraham animo iam destinata, qua nihil gratius Deo fuisse, luculenter declarant illi angeli

angeli verba flagrantis affectus plenissima. *Per memetipsum iuravi, dicit Gen. 22. 16 Dominus, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, &c.* Ergo Augustinus sic philosophatur in sermonibus de Tempore. *Si qua es anima, qua cupis sequi vestigia fidei patris nostri Abraham, exi de terra tua & cognatione tua, id est, fideliter renuncia diabolo, pompis & angelis eius, & sequere viam rectam, qua te perducatur ad terram, in qua ditescas. Sed si virtus charitatis qua omnia credit, est in te, expellet à te sacrificium dilecti tui. Dices tibi sapientia. Da mihi filium tuum. Ipse est dilectus unicus. Offer sacrificium contritionem cordis Domino Deo tuo, & dic ei cum propheta. Holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Nihil metuas tali sacrificio oblato, & tibi acceptum erit, & quod obtuleris integrum permanebit.*

A. scim. 47,

Psal. 50. 18

V. **MEDIUM** est erogatio omnium bonorum in pauperes, quam Christus consuluit adolescenti diuiti, si vellet esse perfectus. Hoc suggerit Chrysost. in epist. ad Coloss. in hæc verba. *Pauperum mensa amicitiam generant, non erga homines, sed erga Deum, eamque cumulatam & auctã, quoniam & ipsa cumulatæ sunt. Nam qui partim in pauperes, partim verò in diuites insumit, etiam si multa dederit, nihil tamen magni fecit. Qui verò in pauperes omnia impenderit, etiam si modica dederit, totum tamen perfecit. Non enim queritur, num multa quisquam dederit vel modica, sed an non minus dederit, quam potuerit. Consideremus eum qui quinq. & qui duo talenta lucratus est. Consideremus eam qua duos obolos in gazophylatium misit. Consideremus viduam illam, qua pavit Eliam. Non dicebat illa, qua duos obolos misit. Quid nocuerit, si unum quidem obolum mihi retinero, alterum verò dederit, sed totum suum victum dabat. Ne negligamus itaque nostram salutem, sed summo studio eam per eleemosynam procuremus.*

Matt. 19. 21.
Chr. hom. 1.Luc. 21. 2.
3. Reg. 17.

VI. **Medium & nouissimum** est Observatio diuinorum mandatorum, quod Saluator ipse discipulis patefecit dicens apud S. Ioan. *Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Neque hinc rectè conficiunt hæretici, amicos Christi non fore, qui fecerint, quæ præcepta non sunt; nam cum eadem die lauisset discipulorum pedes, dixit. Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis, quod tamen non præcepit.*

Ioan. 15. 14.

Ioan. 13. 15.

V I D E V. Amicitia. Charitas in Deum. Cogitatio diuinae presentia. Cognitio Dei. Contemplatio. Deuotio. Eucharistia frequentatio. Gratiarum actio Deo debita. Laudatio Dei. Oblatio sui. Perfectio Christiana. Sapientia.

F I D E S.

CAPVT I.

De nomine & Definitione fidei.

H. ep. 19.
Cic. lib. 1.

Rom. 3. 3.
1. Tim. 5. 12.
Rom. 14. 23.
Iac. 1. 6.

Rom. 3. 28.
Heb. 11. 6.

Heb. 11. 6.

B. epist. 190.

Chryf.
2. Cor. 4. 13.

FIDES, si nomen spectes, in latino sermone teste S. Augustino in epist. ad Hieronymum, ab eo dicitur appellata, quia fit quod dicitur: quam notationem habet M. Tullius in officiorum libris. Huic autem nomini ut in profanis, sic & in sacris literis, varia significata subiecta sunt, præcipue quatuor. Nam primo significat fidelitatem, hoc est, constantiam in seruanda promissione, vel voto, ut in epist. Pauli ad Romanos. *Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit.* & ad Timoth. *Primam fidem irritam fecerunt,* 2. significat conscientiam, ut ad Romanos. *Quod non est ex fide, peccatum est.* 3. fiduciam ut apud B. Iacob. *Postulet in fide, nihil hesitans.* 4. virtutem Theologicam, qua firmissimè credimus omnia à Deo reuelata, & ab Ecclesia Catholica proposita, de qua B. Paulus dixit. *Arbitramur iustificari hominem per fidem sene operibus legis.* Et. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Et de hoc quarto significato tantum hic agimus.

DEFINITVR autem secundum hanc significationem Fides ab Apostolo in epist. ad Hebr. *Fides est sperandarum substantiarerū, argumentum non apparentium.* Primo dicitur substantia, *ὑπόστασις* græcè, id est, solidum fundamentum. *Audis substantiam?* ait S. Bernar. contra Abailardum hæreticum, *non tibi licet in fide putare, vel disputare pro libitu, non hac illacq; vagari per inania opinionum, per deuia errorum: substantia nomine aliquid tibi certum fixumq; præfigitur, certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris.* Et Chrysostr. in verba Apostoli. *Habentes eundem spiritum fidei. Sicut ait, planta absque radice fructum non profert, ita absque fidei fundamento non prouenit sermo doctrina.* Sicut enim membra tremula & languida se baculo tuto deducente labi non permittuntur, sic etiam animam nostram incertis ratiocinationibus circumactam fides quouis baculo tutius sustentans, suaq; virescens summo opere firmat, nec sinit subuerti infirmas cogitationes sue virtutis præstantia corrigens. 2. dicitur. *Sperandarum subst. rerum.* rerum cœlestium & supernaturalium, ut resurrectionis mortuorū, vitæ æternæ & similium, quæ licet reuera non sint, cum sint futuræ, fides tamen ita nobis eas repræsentat, quasi iam subsisterent. ita Chryf. & alii Græci hunc

hunc locum exponentes. Neq; inde efficitur solas res speratas, aut res futuras tantum obiecto fidei contineri: nam exempla quæ subiicit Apostolus, declarant fidē non esse tantum sperandarum, sed etiam timēdarum rerum (vt enim speramus vitam æternā, sic ignem æternum timeamus) nec tantum futurarum, sed etiam præsentium & præteritarū. 3. dicitur, *argumentum non apparentium*; græcè ἐλεγχῶ, id est, demonstratio, seu conuictio, vt August. legit eorum, quæ non videntur. Fides enim facit, quod faciunt argumēta & maximè demonstrationes, nempe vt intellectum conuincat, & ad assensum pertrahat non euidētia rei, sed auctoritate dicentis Dei, qua, vt loquitur in epist. ad Corinth. idē Apostolus, *in captiuitatem redigit omnem intellectum in obsequium Christi*. 2. Cor. 10. 5

Est autem *non apparentium*, quæ etenim *apparent*. ait S. Gregorius, *iam fidem non habent, sed agnitionem*. Vnde sæpe Augustin. *Quid est fides, nisi credere, quod non vides?* Hinc verò liquet discrimen fidei ab aliis habitibus intellectualibus, ac primo quidem à scientia & intellectu, quia nō auctoritate, sed euidētia rei nituntur. 2. à fide humana vel ciuili, tum quia fallax est, & substantiæ nomen non meretur, tum quia non est rerum cœlestium & diuinarum. 3. ab opinione, dubitatione & suspitione, quia non conuincunt intellectum, sicut fides diuina.

G. hom. 16. in
Euang.
A. tract. 4. in Io.
& hom. 32. ex
50.

CAPVT II.

De præcipuis Fidei proprietatibus.

PRIMA proprietates est, quod sit simplex, id est, non nitatur ratione vel demonstratione, sed auctoritate tantum. Primò, quia Apostolus dicit ea, *in captiuitatem redigi omnem intellectum*. 2. quia S. Patres ita docent. Clemens Alexandr. in Pædagogo ait, *eam absq; literis disci*. S. Hilarius in libris de Trinit. *Habet, inquit, non tam uentiam, quam præmium ignorare quod credas*. S. August. contra epist. Fundamenti. *Turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit*. Et de utilitate credendi. *Quod intelligimus aliquid rationi debemus: quod autem credimus, auctoritati*. S. Gregorius in Euangelia. *Sciendum nobis est, quod diuina operatio, seratione comprehenditur, non est admirabilis. Nec fides habet meritum, cui humanaratio prabet experimentum*. Causa huius proprietatis est manifesta, quia cum sine fide nemo saluari possit, multi rustici & alii homines stupidi, qui nihil de S. Trinitatis, Incarnationis aliisq; mysteriis capere queunt, salute excluderentur. Vnde S. Greg. Nazianz. in hæc verba scribere ausus est in lib. de moderanda disputatione. *Nihil fide nostra fratres iniquius fingi posset si in eruditis tantum dicendiq; facultate, ac logicis demonstrationibus excellentes caderet*.

2. Cor 10. 5
C lib. 3 c. 11.
H lib. 8.
A c 4.
Id. c. 11.

G. hom. 26

II. Proprietas est, quod certissima sit, omnemque prorsus dubitationem remoueat. nec mirum, quia Dei autoritate nititur, qua nihil certius. Vnde S. PETERVS in altera epistola. *Et habemus, inquit, firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucerna lucenti in caliginoso loco.* S. Basilius sermone de vera ac pia fide. *Est igitur fides, eorum qua dicta sunt assentiens approbatio sine ulla hesitatione.* S. Ambros. in I. Hexamer. c. 6. *Fidei simplicitas omnibus argumentis antecellit.* S. Chrysof. sermone de fide, spe & charitate. *Fides est innocens ac pura credulitas. Hac excludit dubia, tenet certa, promissa consignat. Hanc qui tenet, felix est, qui deseruerit, miser.* S. Leo serm. de Natiuitate. *Huic unitati fidei in concussis mentibus inhaerete.* S. Bernard. epist. ad Innocentium Papam. *Absit ut putemus in fide vel spe nostra aliquid dubia astimatione pendulum, & non magis totum, quod in ea est certa ac solida veritate subnixum, oraculis & miraculis diuinitus persuasum. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis.*

III. Quod vna sit omnium temporum, iuxta illud Apostoli. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Et. *Habentes autem eundem spiritum fidei* (nempe cum Patribus veteribus testamenti) *sicut scriptum est. Credidi propter quod locutus sum & nos credimus.* In quæ verba scribens Chrysof. *Cur, ait, dixit, eundem? magnam cognationem noui testamenti & veteris vult ostendere, ideo prophetæ etiam verba subiungit. Sicut scriptum est. Credidi, propter quod locutus sum. Hos autem iam dudum, & ante multas aetates Dauid dixerat, quod nunc Paulus adduxit, indicans quod eadem spiritus gratia & tunc in illo, & nunc in nobis fidei vim radicauit. Idem, inquit, est fidei spiritus, qui in illo locutus est, & in nobis operatus.* Et August. in lib. 18. de Ciuitate Dei. *Vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus in carne venturus sic antiquis sanctis prænunciabatur, quem admodum nobis venisse nunciatus est, ut vna eademq; fides per ipsam omnes in Dei ciuitatem prædestinatos perducatur ad Deum.* Et Leo Magnus de natali Domini. *Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab ullo quicquam, nec minui potest, quia nisi vna est fides non est, dicente apostolo, Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes.* Et S. Greg. in Ezech. *Quia omnes electi, siue qui in Iudæa esse potuerunt, siue qui nunc in Ecclesiæ existunt in mediatorem Dei & hominum crediderunt, & credunt, qui præeunt, (Christo intrante Hierosolymam cum asello,) & qui sequuntur. Osanna clamant. Osanna autem latina lingua, salua nos, dicitur. Ab ipso enim salutem & priores quaesierunt, & presentes quarunt, & benedictum qui venit in nomine Domini consentunt, quoniam vna spes, vna fides est præcedentium atq; sequentium populorum.*

IV. Quod sit immutabilis & incorrupta, nec mirum, quia nititur tantum verbo Dei, qui est immutabilis. *Ego Deus & non mutator.* Vnde Tert. lib. de

1. Pet. 1. 19.

L. serm. 4.
B. ep. 190.

Psal. 92. 5.

Eph. 4. 4.
1. Cor. 4. 13.Psal. 115. 1.
Chr. hom. 2.

A. c. 47.

L. ser. 4.

Eph. 4. 4.
C. hom. 17.Matt. 21.
Marc. 11.
Luc. 19.Mal. 3. 6.
T. initio.

lib. de

lib. de Velandis Virginibus. *Regula quidem fidei vna omnino est, sola immobilis, & irreformabilis, credendi scilicet in unicum Deum omnipotentē mundi conditorem, & filium eius Iesum Christum, &c.* Hac lege fidei manente cetera iam disciplinae & conuersationis admittunt nouitatem correctionis. S. Hieronym. ad Damasum agens de fide Ecclesiae Romanae. *Profligato, inquit, à sobole malapatrimonio apud vos solos incorrupta Patrum seruetur hereditas. Ibi cessite terra fecundo Domini seminis puritatem centeno fructu refert.* C. lib. i. ep. 3. Quo sensu ante illum & S. Cypr. epist. ad Cornelium Papam, scripsit, eos esse Romanos, quorum fides Apostolo predicante laudata, ad quos perfidia habere non possit accessū. Aug. epist. ad Casulan. *Sit ergo, inquit cum Tert. vna fides vniuersa qua vbiq; dilatatur Ecclesia, tanq̄ intus in membris, etiam ipsa fidei vritas quibusdam diuersis obseruationibus celebratur, quibus nullo modo quod in fide verum est impeditur. Omnis enim pulcritudo filiae regis intrinsecus: illa autem obseruationes, quae varia celebrantur, in eius veste intelliguntur. unde ibi dicitur. In simbriis aureis circumamicta veritate.* Agatho. Papa cum Romana Synodo in actione sextae Synodi generalis sic loquitur. *Execratur vera confessio pietatis iuxta diuersitates temporum variari fidem, sicut nec ipse varietatem variari admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit. Ego sum, & non sum mutatus.* Mal. 1. &

V. Fides, caritate aliisque virtutibus destituta, qualis est in Catholicis peccatoribus, potest esse vera, & dicitur à Theologis in formis. Nā S. Ioannes c. 12. sui Euangelii docet in Principibus quibusdam Iudaeorum fuisse fidem sine charitate. *Multi, inquit, ex Principibus crediderunt in eum, sed non confitebantur: dilexerunt enim magis gloriam hominum, quā gloriam Dei.* Ita enim intellexit S. August. tract. 45. in Ioan. Et Apostolus in priore ad Corinth. ait, *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Deinde S. Iacobus sic loquitur. *Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? nunquid poterit fides saluare illum?* Ita Hieronymus exposuit in epistolam ad Galat. & Chrysost. hom. 2. in Genesim. cuius quoque clarissima est sententia in psal. 13. dum exponit verba illa. *Non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Ab ultimo paupere vsq; ad eum qui rerum potitur, vniuersus mundus egrotat. Sed illi quidem nec fidem, nec rectam habent vitam: illi verò veram habent fidem, sed vitam rectam non habent. Deum confitentur scire, factis. a. negant. De Deo splendide loquuntur, & veluti tuba canunt, in bene autē faciendo dormitant.* Et S. August. lib. 15. de Trinitate. *Fides, inquit, sine charitate potest quidem esse, sed non & prodesse.* Et S. Gregorius in Euangelia. *Quid, inquit, fratres charissimi, exprimi per nuptialem vestem putamus? Si enim vestem nuptialem baptismata vel fidem dicimus, quis sine baptisate & fide has nuptias intrauit? Eo enim ipso foris est, quo necdum credidit.*

dit. Quid ergo debemus intelligere nuptialem vestem, nisi charitatem. Intrat enim ad nuptias, sed cum nuptiali veste non intrat, qui in sancta Ecclesia affluens fidem habet, sed charitatem non habet.

C A P V T III.

De dignitate & præstantia fidei Catholicae.

AD dignitatem fidei Catholicæ pertinet, quod à spiritu sancto fæpissimè inter dona Dei numeretur, quod S. Augustinus contra Pelagianos libro de prædestinatione sanctorum primo fere toto, & libro secundo de bono perseverantiæ per multa capita ex scripturis probat. B. Prosper item contra Collatorem cap. 36. & 37. & libro primo de vocatione gentium cap. 23. & 24. Testimonia scripturæ clarissima sunt. *Gratia estis salvati per fidem*, ait Apostolus ad Ephesios, *& hoc non ex vobis, donum enim Dei est.* Et ad Philippenfes. *Vobis donatum est, non solum ut in illum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini.* Et ad Corinthios. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis. Si non sumus idonei cogitare*, inquit Augustinus libro de prædestinatione citato, *perfecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobis, sed sufficientia nostra qua credere incipimus, ex Deo est.* Neque dici potest, quod Pelagiani contendebant saltem initium aliquod fidei esse ex nobis, nostroque arbitrio, quia tunc initium vitæ vel salutis esset ex nobis, quod est contra Apostolum dicentem *Quid habes, quod non accepisti?* imo contra Christum aientem. *Sine me nihil potestis facere.* Quare Concilii Arausici Patres iam olim hunc canonem condiderunt. *Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei non per gratia donum nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus adversarius approbatur.*

DEINDE beneficio fidei patriarcha Abraham ad tantam dignitatem à Deo prouectus est, ut *in eius semine omnes gentes benedicerentur*, ut est in Genesi, & in epistola S. Pauli ad Romanos; cuius & nos sumus facti participes teste eodem ad Galatas. *Igitur, inquit, qui ex filiis sunt, benedicentur cum fidei Abraham.*

Ad hæc per donum fidei omnes ex Deo nascimur, efficimurque filii Dei. *Dedit eis potestatem*, inquit B. Ioannes, *filiis Dei fieri his, qui credunt in nomine eius.* Et. *Omnis qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est.* Reddimur per eandem hæredes vitæ æternæ, ut idem testatur Ioannes non semel, *Amen, amen dico vobis*, inquit Christus, *quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam.* Et. *Hæc est*

volun-

Eph. 2. 8.
Phil. 1. 29.

2. Cor. 3. 5.

c. 2.

1. Cor. 7. 3.

Ioan. 15. 5.

Conc. 5. 5.

Gen. 15. 6.
Rom. 4. 18.
Galat. 3. 9.

Ioan. 1. 12.
1. Ioan. 5. 1.
Ioan. 5. 14.

voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam aeternam. Et. Hac est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Denique fidei licet exiguae tribuitur vis efficiendi miracula. Matt. 21. Marc. 11. Luc. 17. Hebr. 11.

Ioan. 6. 40.

Ioan. 17. 3.

S. Patrum quoque magna pro fide exstant encomia. Clem. Alexandr. in Pædagogico appellat. *Doctrina perfectionem, cui nihil desit.* Basilii sacrorum quæ de Deo sunt eloquiorum Duce. Ambrosius de Virginius. *O thesauris omnibus, inquit, opulentior fides. O virtutibus corporis omnibus fides fortior. O medicis omnibus salutarior.* Et in psalmum 40. *Fides virtutum omnium stabile fundamentum est.* Et serm. des Nazario & Celso. *Mater Martyrii fides catholica est, in qua iste illustris athleta sanguine fuso mortem pro ipsa calcavit, mater, inquam, martyrii fides est.* Chrysostr. in sermone de fide, spe & charitate. *Fides est origo iustitiæ sanctitatis caput, devotionis principium, religionis fundamentum. Nullus unquam sine hac Dominum promeruit, nullus sine illa fastigium sublimitatis ascendit.* Eusebius Emisenus de Symbolo. *Fides religionis catholica lumen est anima, ostium vite fundamentum salutis aeternæ. Hanc nobis velut magnam lampadem Christus adueniens errantibus viam monstraturus exhibuit, per quam possit Deus ignotus requiri, quæ sitis creditus inveniri.* Hieron. in Iouinianum, ait fidem esse, *propriam Christianorum.* Et lib. 6. in Hieremiam sub finem, *populi Christiani religionem esse fidem.* Augustinus de verbis Apostoli.

Cl. 1. c. 6.

B. in psal. 115.
A. lib. 3.

A. serm. 92.

E. hom. 2.

H. lib. 1.

A. serm. 38.
1. Cor. 4. 7.

Non enim fides nihil est, sed magnum aliquid, quam si habes, profecto accepisti. Quid enim habes, quod non accepisti? Videte charissimi, unde Domino Deo gratias agatis, ne in aliquo dono eius ingrati maneatis. Laus fidei à me explicari nullatenus potest, sed à fidelibus cogitari potest. Porro si ex aliqua parte, ut dignum est, cogitetur, quam multis donis Dei ipsius præferatur? Et alibi. Nulla sunt maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quam est fides catholica, quæ peccatores homines saluat, cecos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat &c. S. Bernardus sermone 76. in Cantica. *Fides attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, ipsam denique ætatem suo illo vastissimo sinu quodammodo circumcludit. Fidenter dixerim, aeternam beatamq; Trinitatem, quam non intelligo, credo, & fide teneo, quod sana capio mente.*

Id. serm. 1.

C A P V T V I.

De necessitate fidei Christianæ.

NECCESSITATEM fidei Christianæ probat imprimis dictum Christi apud B. Marcum. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur.* Et dictum Apostoli in epistola ad Hebræos. *Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Quare & subiicit ibidem, quotquot ex veteri testamento Patres vel prophetæ Deo placuerunt, aut saluati sunt, beneficio fidei placuisse. Nec aliud est scopus eiusdem Apostoli in epistola ad Romanos, Galatas & Ephesios, quam probare fidem imprimis omnibus hominibus necessariam esse ad iustificationem & salutem. Nec aliud docuerunt S. PATRES: Nam CLEMENS Alexandrinus id probat ex propheta Abacuc & Isaia. *An non, inquit, Heraclitus quoq; tibi videtur eos, qui non credunt vituperare? Iustus autem mens ex fide viuet, dixit propheta. Dicit autem alius quoq; propheta. Nisi credideritis, non intelligetis. Quomodo enim admirabilem, & supernaturalem eorum contemplationem capere poterit anima, si intus in eis discendis depugnet incredulitas?* Et infra. *Fides æquè est necessaria, ac ei qui in hoc mundo viuit ad viuendum respiratio* Lactant. in epit. diuinarum institutionum. *Fides quoq; magna iustitiæ pars, quæ maximè à nobis, qui nomē fidei gerimus conseruanda est, præcipuè in religionem, quia Deus prior est & potentior quam homo. Itaq; cum inciderit huiusmodi necessitas, ut discedere à Deo, atq; ad ritus gentium transire cogamur, nullus nos metus, nullus nos terror inflectat, quo minus traditam nobis fidem custodiamus.*

S. Basiliius de Spiritu sancto. *Fides ac baptisma, duo sunt modi paranda salutis inter se cognati & inseparabiles: nam fides perficitur per baptismū, baptismus verò fundamento fidei nititur, & utraq; res per has voces impletur. Sicut enim credimus in patrem, & filium & Spiritum sanctum, sic & baptizamur in nomine patris & filij & Spiritus sancti.*

Ruffinus in expositione Symboli Apostolorum. *Primo in loco fons & origo omnium bonorum ponitur, cum dicitur. CREDO in Deum patrem omnipotentem, sicut & Paulus Apostolus ad Hebræos scribens dicit. Credere n. primo omnium accedentem oportet ad Dominum, quia est, & credentibus in se remunerator sit, sed & propheta dicit. Nisi credideritis, non intelligetis.*

S. Augustinus in sermonibus de Tempore. *Fides est humanæ salutis inisium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa*

Marc. 16. 16.
Heb. 11. 6.

Cl. 2. str om.
Abac. 2. 4.
Isa. 7. 9.

B. C. 22

Heb. 11. 6.

Isa. 7. 9.

▲. C. 35.

ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis consequitur gratiam, neq. in futuro vitam possidebit æternam. S. Leo de natiuitate Christi. Sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum, nihil uiuum. L. (et. 4.

CVR autem medio fidei, & non alterius cognitionis vel demonstrationis uoluerit nos Deus pertrahere ad felicitatem æternam, inde probat Chrysostomus in commentario epistolæ ad Colossenses, Ch. hom. 5. quod multa de Deo & creaturis non solum supernaturalia in diuinis Scripturis patefacta, sed etiam naturalia nequeant in hac vita ratione comprehendi. Et in epistolam primam ad Timotheum addit, & Gentiles sine ratione credidisse Deorum nepotes. Seductorem quoque & Magum Pythagoram templis inscribi iussisse silentium. Denique nullas artes sine fide esse posse & discere cupientem credere debere, non quæstiones ponere. Eodem collimant quæ Ruffinus loco citato annotauit. *Us, inquit, intelligentia tibi aditus pateat rectè primo omnium te credere profiteris (in Symbolo) quia nec nauem quis ingreditur, & liquido ac profundo vitam committit elemento, nisi prius se credat posse saluari. Nec agricola semina sulcis obruit, & pro frugibus spargit in terram, nisi crediderit uenturos imbres affuturum quoq. solis teporem, quibus terra confota segetem multiplicata fruge ac uentis spirantibus nutriat. Nihil deniq. est, quod in uita geri possit, si non credulitas ante præcesserit. Deniq. ideò & matrimonia contrahuntur, quia creditur successura posteritas, & pueri discendis artibus traduntur, quia magistrorum in discipulos transfundenda creditur disciplina. Imperij quoq. insignia unus suscipit, dum credit sibi urbes & populos, armatum etiam exercitum parituros. Quod si hac singula nisi prius crediderit futura nullus agreditur, quo modo non multo magis ad agnitionem Dei credendo ueniatur?* Id. hom. 1.

C A P V T V.

De Fidei Christianæ effectis.

PRIMVS effectus Fidei est iustificatio uel iustitia, & si quidem sit fides uia & perfecta per charitatem, erit perfecta iustitia: sin minus, erit saltem imperfecta inchoataque iustitia. Clare enim Apostolus ubique ostendit fidem esse causam iustificationis. *Arbitramur, inquit ad Romanos, hominem iustificari per fidem.* Et ad Epheseos. *Salui facti estis per fidem.* Et ad Hebræos. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones.* Vnde S. Patres. S. Ignatius epistola ad Philipenses. *Principium, inquit, uitæ est fides, finis verò eius dilectio. Ambæ autem simul iunctæ hominem Dei perficiunt.* Clemens Alexandrinus libro 2. Stromatum, citans Pastorem. *Præcedit, ait, fides, timor autem edificat, M m perficit*

Rom. 3. 28.
Ephes. 2. 8.
Hebr. 11. 6. 33.

perficit autem dilectio. S. AMBROSIUS in psalmum 118. tractans illud, *Principium sermonum tuorum veritas.* Fides, inquit, principium Christiani est, plenitudo autem Christiani iustitia. & S. Augustin. de verbis Apostoli. *Afide incipit homo, sed quia & demones credunt, necesse est addere spem & charitatem. Et iterum, Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.*

II. EFFECTVS est, impetratio remissionis peccatorum. Nam apud B. Lucam Dominus mulieri cui dixerat: *remittuntur tibi peccata tua*, dixit quoq; *Fides tua te salvam fecit*, nempe à peccatis. Et Apostolus in epistola ad Hebræos per multa exempla docet homines per fidē placuissē Deo, non potuerunt autem placere nisi remissis peccatis. S. Petrus quoque in Actis Apost. *Fide*, inquit, *purificans corda eorū.* Deinde S. Augustinus constanter docet fidem non solum impetrare, sed etiam mereri (intellige saltem de congruo) remissionem peccatorum & iustificationem. Nam in epistola ad Sixtum. *Nec ipsa*, inquit, *remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neg, enim nullum est meritum fidei quā fide ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus merito fidei humiliatus, quoniam qui se humiliat exaltabitur.* Et libro de spiritu & littera. *Quod factorum lex mirando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat.* Et libro de prædestinatione Sanctorum. *Ex fide ideo dicit Apostolus iustificari hominem, non ex operibus, quia ipsa datur, ex qua impetrentur cetera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iuste vivimus.* Quod autem non solum fides, vt hæretici nugantur, sit causa horum duorum effectuum, nempe remissionis peccatorum & iustificationis, sed etiam opera bona docebimus in titulo de Operibus bonis.

III. Effectus, sunt virtutes omnes bonaq; opera, vt liquet ex exemplis ab Apostolo in epistola ad Hebræos commemoratis. Ait enim fide Abel hostiam Deo obtulisse, Noe arcam aptasse, Abraham obediuisse, & vnigenitum filiū Isaac immolare voluisse, Moysen magis elegisse affligi cum populo Dei quā temporalis peccati habere iucunditatē. Fide Rahab meretricē exploratores excepisse, Gedeonem Barac, Samsonem, Iephte, Samuelem & prophetas, per fidem vicisse regna, operatos iustitiam &c. Quæ omnia sunt opera magnarum virtutum. Vnde S. August. libro de spiritu & littera. *Vnde est dilectio, id est, charitas per quam fides operatur, nisi vnde illam fides ipsa impetravit?* Et præfatione in psalmum 31. *Magnum opus, sed ex fide. Laudo super adificationem operis, sed video fundamentum fidei, laudo fructum boni operis, sed in fide agnasco radicem.* Et epistola 106. ad Paulinum. *Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, imò gratissime confitemur.* Et libro primo contra aduersarium legis & prophetarum. *In nouo testa-*

mento fides impetrat charitatem. Denique lib. de gratia & libero arbitrio. *Fides & non petita conceditur, ut ei petenti alia concedantur.*

IV. Effectus est recta intelligentia, & cognitio doctrinæ veræ, iuxta illud Isaïæ. *Nisi credideritis, non intelligetis.* Vnde Clemens Alexandrin. *Qui ex fide conuiuari instituerit, is ad diuinorum verborum susceptionem firmus est ac stabilis, ut qui iudicium, quod bona nititur ratione nempe fidem habeat. Eum autem hinc ex redundanti copia sequitur persuasio. Hoc itaq; erit illud propheticum. Nisi credideritis, non intelligetis.* Et Tertullianus libro 4. contra Marcionem agens de hæmorrhoiſſa per fidem à fluxu sanguinis apud Matthæum seruata: *Hæc, inquit, erat fides, qua contulerat etiam intellectum. Nisi credideritis, inquit, non intelligetis.* Cyrillus Hierosolymitanus catech. h. 5. *Oculus omnem illuminans conscientiam est fides, & intelligentiam efficiens: dicit enim propheta. Nisi credideritis, non intelligetis.* Augustinus in sententiis à B. Prospero excerptis. *Intellectui fides viam aperit, infidelitas claudit.* Vnde S. Ioan. Chrysoſtom. ad finem homiliæ. 23. in Acta Apostolorum, docet opera vnius fidei plurimas difficillimasque in Scripturis solui quæſtiones. *Abyssus quæſtionum, inquit, Scriptura est. Quas si soluerimus non omnino soluimus, sed iuxta humanam rationem. Propria earum solutio fides est, scire quod omnia iuste & misericorditer Deus ac utiliter facit, quia possibile non est ut ratio illa capiat. Vna hæc solutio est, & hæc non est alia melior. Et si hoc tibi ipsi persuaseris, quod prudentia Dei omnia dispensentur, alia quidẽ permittente ob causam sibi cognitã, alia verò operante, liberaberis à quæſtionibus, & solutionis læcrum acceperis.*

Et S. Ambros. fermone 12. de mirabilibus, docet vbi fides sana est, ibi etiam veram tradi doctrinam. *Vbi, inquit, fides integra est, ibi Saluator docet, vigilat & exultat: ibi requies, ibi tranquillitas, ibi cunctorum est medicina.* Contra verò Tertullian. in libro de Trinitate, & Augustinus de agone Christiano tradunt eos, qui vel negligentes sunt in fide Catholica, vel legitimam fidem deseruerunt, facile prolabi in periculosos errores.

V. Effectus est, incredibilis fortitudo & constantia in atrocissimis etiam suppliciis pro ea tolerandis, quem declarauit Apostolus, cum ita scripsit ad Rom. *Certus sum, quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundũ, neq; creatura alia poterit nos separare à caritate Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostro.* Vnde. n. certus erat nisi ex fidei firmitate? inquit S. Hier. in caput primum epistolæ ad Galat. Innumera huius rei exempla proferri ex historia Ecclesiastica possent. Tertull. ad Scapulam. *Arrius, inquit, Antoninus, cum persequeretur insãter in Asia fideles, omnes illius ciuitatis Christiani ante tribunalia se manufacta obtulerunt.* Et Nicep. in Ecclef. N. lib. 7. c. 6.

historia. Diocletiani tempore cum natalis dies Christi festus adesset, viginti millia Christianorum in templo à tyranno conclusa, igni conflagrare maluerunt, quam tantillum à Christiana fidei stabilitate deflectere. Hac fortitudine animi Philosophi eloquentissimi que Oratores, potius quam rationibus conuicti, manus Christo dederunt.

L. lib. 5. c. 19.

Vnde Lactantius in hæc verba scribit. *Cum ab ortu Solis vsque ad occasum lex diuina suscepta sit, & omnis sexus, omnis atas, & gens, & regio unitis ac paribus animis Deo seruiant, eadem sit ubiq; patientia, idem contemptus mortis, intelligere debuerant aliquid in ea esse rationis, quod non sine causa vsq; ad mortem defendebatur: aliquid fundamenti ac soliditatis, quod eam religionem non tantum iniuriis ac vexatione non soluat, sed augeat semper & faciat firmiorem.*

VI. Effectus est, immunitas à vitio Curiositatis. Cum enim omnium rerum fide comprehensarum auctor sit ipse Deus, hoc est, ipsa veritas, non est quod aliam rationem vel demonstrationem rei credendæ indagemus. Priscæ Philosophiæ gentilitiæ auditoribus sufficiebat Magistri auctoritas, nempe Pythagoræ, rationisque vicem subibat illud *αὐτῶ ἐφα*, quanto magis diuini numinis, de quo hanc sententiam tulit Apostolus. *Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Qua de causa ita scripsit in libro de Præscriptionibus Tertullianus. *Nobis curiositate opus non est post Christum Iesum, nec inquisitione post Euangelium. Cum credimus, nihil desideramus ultra credere: hoc enim prius credimus, non esse quod ultra credere debeamus.* Et paulo post. *Cedat curiositas fidei, cedat gloria (humana scilicet sapientia ac rationis) saluti.*

1. Cor. 1. 25.

Et S. BASILIUS in psalmum 1: 5. *In uniuersum, si fides substantia est earum, quæ sperantur, rerum, & eorum quæ non videntur argumentum, ne mihi tu curiosius anxiusq; contendas videre, quæ longiore seposita sunt in æteruallo, neu quæ speras te olim consecuturum in ambigam reuoces dubiamve partem, quod ad ea nondum potueris certa notione pertinere.*

CAPUT IV.

De Mediis ad veram Catholicamq^{ue} fidem con-
servandam, roborandamq^{ue},
idoneis.

PRIMUM medium est, Post diuinas Scripturas firmiter adhærescere Traditioni, successioneque summorum Pontificum Romanæ Ecclesiæ inde à D. Petro, & definitioni Catholicæ Ecclesiæ. Hoc enim tradunt omnes veteres S. Patres, vt B. Vincentius Lirinensis in libello aureo contra profanas nouitates. *Sæpe, inquit, magno studio & summa attentione perquirens à plurimis sanctitate & doctrina præstantibus viris quoniam modo possim certa quadam, & quasi generali ac regulari via Catholica fidei veritatem ab hæretica prauitate & falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli, quod siue ego, siue quis alius vellet exurgensium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosq^{ue} vitare, & in fide sana sanus atq^{ue} integer permanere duplici modo munire fidem suam Domino adiuuante deberet. Primo scilicet diuina legis auctoritate, tum deinde Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hic forsitan requirat aliquis, cum sit perfectus Scripturarum canō, sibiq^{ue} ad omnia satis superq^{ue} sufficiat, quid opus est, vt ei Ecclesiastica intelligentia iungatur auctoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro sua altitudine non vno eodemq^{ue} sensu vnuerſi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atq^{ue} aliter, alius atq^{ue} alius interpretatur, vt pænè quot homines sunt, tot illinc sententia erui posse videantur. Irenæus libro 4. aduersus hæreses. Paulus ait. *Posuit Deus primò in Ecclesiâ Apostolos, secundo prophetas, tertio Doctores. Vbi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ est ab Apostolis, Ecclesiæq^{ue} successio, & id quod est sanum & irreprobabile sermonis constat. Et iterum. Agnitio vera est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniverso mundo & charactere corporis Christi secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam, qua in vnoquoq^{ue} loco est Ecclesiâ tradiderunt, quæ peruenit vsq^{ue} ad nos sine fictione, Scripturarum traditione plenissima, &c.* Hieronymus contra Luciferianos. *Etiamsi Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur auctoritatem sibi scripta legis usurpauerunt.* AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi. *Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholica Ecclesiæ commoueret auctoritas.**

Ir. c. 48.
Eph. 4. n.

Id. c. 23

A. c. 3

II. Medium est Constantia in vita sancta, bono: umq^{ue} operum ex-

ercitatione. Nam Apostolus discretè docet se, si etiam perfectissimam efficacissimamque fidem habeat, si caritate destituta sit, nihil fore. *Si habuero*, inquit, *omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autè non habuero, nihil sum*. Et S. Iacobus. *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est*. Vnde Augustinus libro 15. de Trinitate *Fides sine caritate potest quidem esse, sed non & prodesse*. Imo scriptura ita loquitur, ac si cum pravis moribus etiam perdatur fides. *Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, hic mendax est*, ait B. Ioannes. Et S. Gregorius in Euangelia. *Vera fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit*. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit. *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Hinc Ioannes ait. *Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est*. Quod cum ita sit fidei nostræ veritatem in vita nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus, si quod verbis promittimus, operibus complemus. Quamuis enim per praua opera non amittatur fides vera, ut supra ex iplo S. Gregorio probauimus, tamen valde obscuratur cum facto contrarium videamur declarare. Vnde cum Scriptura S. Patres declarant ex peruersa vita proximum lapsum esse in errores & hæreses, quibus prorsus perit vera fides. Apostolus enim dum hortatur Timotheum suum ad seruandam fidem, bonamque conscientiam, addit, *quam, nempe conscientiam, quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt, inter quos est Hymeneus & Alexander, quos tradidi Satana*. In quæ verba ita Chrysostomus. *Et merito sane naufragarunt. Nam ubi vita reprehensibilis fuerit, dogma item huiusmodi sic necessarium est: ac videas plurimos in profundum malorum corruisse, atque ad gentilem ritum fuisse conuersos*. Eodem modo per bonam conscientiam Theodoretus & Ambrosius hoc loco exponunt *vitam laudabilem, cum temperantia & iustitia coniunctam*.

III. MEDIVM Crebra exercitatio in actionibus fidei tam externis quam internis: Innumeræ enim occasiones in dies se offerunt eam exercendi. Si enim mane tibi surgendum est, cõsignaste sacro signo crucis, quod est Christianæ fidei Symbolum. Si orandum, per fidem Deum, quem credisti tibi propitium fore & clementem supplex imploras. Si obediendum Superiori, in eo Deum contemplaris secundum illud dictum. *Qui vos audit, me audit*. Si elemosyna danda sit pauperi, das libenter illi tanquam Christo, quia credis verbis illis Christi. *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*. Et illis. *Hospes eram, & collegistis me*.

Vnde S. Patres libere sic loquuntur. Ad mensas vestras Christum inuitate. Peregrino Christo hospitium præbere. nec mirum, quia Christus, teste Seuero Sulpicio, S. Martino per visum noctu oblatum dixit.

1. Cor. 13. 2.

A. c. 18.

1. Ioan. 2. 4.
Gr. hom. 29.

Tit. 1. 16.

1. Tim. 1. 19.

Ch. hom. 1.

Luc. 10. 16.
Matt. 25. 40.

dixit, *Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit.* Si baptismi vel Pœnitentiæ sacramenta usurpare velis, sine fidei beneficio, qua confidis Deum tibi omnia scelera condonaturum, non exequeris. Crebro quoque occasio se offert fidei proficiendæ ex formula Concilii Tridentini, ut cum vel beneficia Ecclesiastica vel Ordines, vel Gradus Academici sunt suscipiendi, quod eo libentius quisque, interno quoque actu fidei adiuncto facere debet, quo certius nouit se præstantissimum, Deoque gratissimum religionis actum exercere.

Hortatur S. AMBROSIVS alicubi, ut quotidie Symbolum Apostolicum, quod certe est Symbolum fidei & quidem primarium, antelucanis horis recitemus. Augustinus vero libro primo de Symbolo ad Catechumenos monet, ut eodem etiam ante somnum nos muniamus. *Quando enim, inquit Ambrosius, sine militia sacramento miles in tensorio, bellator est in pralio?* Quotidianæ certè nos pulsant tentationes mundi, carnis & Satanae, ac aliquando audent arcem fidei inuadere, quomodo autem illæ repellentur nisi ignito fidei iaculo, nisi vehementi aliquo fidei in Deum ac Christum Dominum actu: Beatus enim, inquit insignis Christi miles David, *qui tenuerit ac alliserit paruulos suos ad petram.* Plura de hoc medio reperies apud nostrum P. Rosignolium de Actionibus virtutum lib. 1. c. 15.

IV. MEDIUM est Timor Domini. *Principium enim sapientiæ, ait Salomon, timor Domini.* Et Ecclesiasticus. *Qui timetis Dominum, credite illi.* Et. *Qui timeant Dominum, non erunt incredibiles verbo illius.* Et. *Si nõ in timore Domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua.* Hoc medium præscripsit Christus Apostolis, ne saeuiente persecutione desererent fidem. *Nolite, inquit, timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius timete eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam.*

Et S. Gregorius in moralibus. *Terra, ait, fundamentum fides est.* Huius terra fundamentum iacitur, quando in occultis cordis prima soliditatis causa diuinus timor inspiratur. *Iste necdum credit æterna quæ audit. huic cum fides datur, ad ædificium subsequenti operis iam fundamentum ponitur.* Ille æterna iam credit, ne tamen metuit: venturi iudicij terrorem despicit, peccatis se carnis & spiritus audenter inuoluit. *Huic repente cum futurorum timor infunditur, ut bona vitæ surgat ædificium, iam fundamenta construuntur.* Posito itaque prospera formidinis fundamento, cum virtutum fabrica in altum ducitur, necesse est ut unusquisque proficiens vires suas cautè metiatur, ut cum diuina constructione magnus esse iam cœperit semetipsum respiciat sine cessatione. *quod fuit, quatenus attendens humiliter quod per meritum inuenit, est, ne-*

est, nequaquam sibi arroget, quod per gratiam factus est. Et Tertullianus de præscriptionibus aduersus hæreticos. Doctrina, inquit, index disciplinae. Negant Deum timendum. Itaq; libera sunt illis omnia & soluta. Vbi autem Deus non timetur, nisi ubi non est? Vbi Deus non est, nec veritas ulla est. Vbi veritas nulla est, merito & talis disciplina est. At ubi Deus, ibi metus in Deum, qui est initium Sapientia. Vbi metus in Deum, ibi grauitas honesta, & diligentia attonita, & cura sollicita, & adlectio explorata, & communicatio deliberata, & promotio emerita, & subiectio religiosa, & apparatus deuota, & processio moderata, & Ecclesia vnita, & Dei omnia.

C A P V T VII.

De signis & indiciis verae fidei.

INTER verae fidei indicia primum merito locum obtinet, vita pia hominis fidelis, Deique & Christianæ fidei legibus consentanea. Hoc enim tradidit apud Matthæum Christus, cum discipulos docuit, quo indicio cognoscere debeant falsos prophetas, id est, doctores qui adulterinam fidem tradunt. *Attendite, inquit, à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoscetis eos. Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.* Quem locum rectè interpretatur de fide Tertullianus contra Marcionem, cum agatur de falsis prophetis. Itaq; arborem bonam vel malam appellat Christus hominem bonam aut malam fidem habentem. Si dicas aliquando bona fide præditos malos fructus facere, id est, malè viuere: respondeo, non dicere Christum, quid aliquando, sed quid plærumque: neque quid hominum perversitate, sed quid natura fidei soleat accidere. Fides autem natura sua neque bonos gignit fructus, si mala sit, neque malos, si bona sit. Neque enim, vt bene in commentario suo animaduertit noster Maldonatus, fuit Christi institutum, hoc loco certum, sed admodum probabile indicium suggerere docereque non posse pseudo-prophetas vel hæreticos, qui simulatione sanctitatis falsam doctrinam probant, diu se ita ouina pelle regere, quin tandem, qui sub ea lateat lupo, appareat. vt apparuit in hæreticis nostri sæculi, qui quos sua fide noua vel Euangelio præclaros scilicet, fructus ediderint, prolixè profequitur, Apologia prior Friderici Saphyli. Lindani Episcopi Dubitantius, Thomas Stapletonus libro de principiis fidei, & breuissimè in Promptuario morali Dominicæ 7. post pentecosten puncto 2. Hoc indi-

Matth. 7. 15.

Tertul. lib. 1.

Mal in c. 7.
Matth.

indiciū iam olim exegit Apostolus Iacobus à fidelibus fidei suæ veritatem obtendentibus. *Quid proderit, inquit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? nunquid poterit fides saluare eum? si a. Iac. 1. 14.* frater & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis. *Ite in pace, calefacimini & saturamini, non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? Sed dicet quis. Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.* Hoc indicium contra Manichæos pro defensione fidei Catholicæ dedit suo æuo S. Augustinus libro de vtilitate credendi his verbis. *Parumnè consultum rebus humanis arbitraris, quod nihil terrenum, nihil igneum, nihil deniq̃, quod corporis sensus attingit pro Deo colendum esse, ad quem solo intellectu ambiendum est, non paucis doctissimi disputant, sed imperitum etiam vulgus marium feminarumq̃, in tam multis diversisq̃, gentibus, & credit, & predicat? Quod continentia vsq̃, ad tenuissimum victum panis & aquæ, & non quotidiana sed etiam per contextos plures dies perpetua ieiunia quod castitas vsq̃, ad coniugij prolisq̃, contemptum: quod patientia vsq̃, ad cruces flammæq̃, neglectas: quod liberalitas vsq̃, ad patrimonia distributa pauperibus, quod deniq̃, totius huius mundi aspernatio vsq̃, ad desiderium mortis intenditur? Pauci hoc faciunt, pauciores bene prudenterq̃, faciunt, sed populi probant, populi audiunt, populi fauent, diligunt postremo populi. Populi suam imbecillitatem, quod ista non possunt, nec sine prouectu mentis in Deum, nec sine quibusdam scintillis virtutis accusant. Hoc factum est diuina prudentia per prophetarum vaticinia, per humanitatem doctrinamq̃, Christi, per Apostolorum itinera, per martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes, per sanctorum prædicabilem vitam, atque in his vniuersis digna rebus tantis atque virtutibus pro temporum opportunitate, miracula. Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesia condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hereticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis culmen auctoritatis obtinuit? Hucusque Augustinus.*

II. Indiciū est zelus tuendi, propagandiq̃, fidem Catholicā Romanā. *Vis scire, inquit S. Hieronymus epistola ad Pammachiū, quantus sit ardor bene credentiū? Audi Apostolū. Et si nos, aut angelus de cælo aliter euangelizauerit nobis, anathema sit.* Vnde prisca Patres sub tempora Constantini Magni, exortis iam Arianis, non passi sunt vel syllabam in articulo fidei, vel verbulo Catholicis vsitato, vt erat homouision vel Consubstantialia, immutari. Fides siquidem, auctore Tertulliano in libro de Præscriptionibus, virgo est integerrima, talisq̃, nobis à Christo tra-

Cl. lib. 1. recog.
ait.

dita, quam ut stuprare conantur hæretici, sic Catholicos eam omninò incorruptam caste tueri necesse est. Talem zelum habebat S. Clemens Romanus, qui cum S. Petrum de fide in Christum dissentientem audisset. *Deo gratias ago, inquit, qui, ut optavi, institutus sum, ac certo scias, Petre, fieri non posse, ut dubitem de his quæ ex te audiri de Christo propheta, etiamsi tu ipse aliter doceres & me in aliam fidem transferre conareris. Hoc enim mihi certum est, eum qui doctrinam hanc de vero propheta acceperit, non posse de hac veritate ultra dubitare. Ad hæc Petrus. Gratias ago Deo & pro salute tua, & pro quiete mea: valde enim delector, quia intellexisse te video, quanta sit Christiane virtutis magnitudo, & in eo, quod ais, me si ego ipse cupiã, quod absit, possim te transvertere in aliam fidem.* Talis erat zelum pro fide S. Elzearii Comitis in Galliis, quem vitæ auctor apud Surium ita loquentem ad uxorem suam, cum qua perpetuam coluerat castitatem, inducit. *Ecce Dalphina. si magister Franciscus Mayrenis, qui in principis Christiani orbis Theologis numeratur, estq; in fide benè instructus & firmus, itemq; frater Iohannes Iuliani Confessarius noster, illuminatus a fide, & vitæ sanctitate clarus, venirent ad me, dicerentq; vno animo fidem nostram falsam esse, nosq; hætenus in magno errore vixisse, & deceptos esse, Pontificemq; & Cardinales velle fidem mutare, idq; etiam pariter totus clamaret orbis, equidem non deficerem vlla in parte ab illa fide, quam mihi Deus ostendit, etiamsi ea causa mille mihi mortes oppetenda forent.* Eodem zelo excelluerunt martyres omnes, qui nullis neque blanditiis neque suppliciis adduci potuerunt, ut vel fidem veram negarent, vel etiam simularent se aliquid in ea negasse.

17. Sept. c. 29.

Fr. Mayronis
professor The-
olog Parisius.

III. Indicium superiori affine est, abhorrere vehementer ab omni nota hæreseos, hæreticorum colloquiis & conuersatione, librorum quoque hæreticorum lectione & tractatione. Quo horrore tenebatur Apostolus cum scripsit. *Hereticum hominem post unam & secundam correctionem deuita sciens, quia subuersus est qui eiusmodi est.* Et cū Hymenæum & Alexandrum à fide naufragos tradidit Satanæ, ut ipse testatur in epistola ad Timotheum, quæ *discerent non blasphemare.* Tenebatur & B. Iohannes Euangelista cum scripsit. *Si quis hanc doctrinam non offert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis.* Et cum reperto Cerintho hæretico in balneis teste B. Irenæo, repente exiliit non lotus, timens scilicet balneas corrui turas, *cum esset intus inimicus veritatis.* Eodem tenebatur quōdam S. Polycarpus auctore eodem, qui Marcioni hæretico aliquando occurrenti, & dicenti sibi, *Cognosce nos, respondit. Cognosco te primogenitum Satanæ.* Tenebatur & Magnus S. Antonius, de quo sic Athanasius. *Atanichæis aut aliis hæreticis nunquam saltem amicitia verba largitus est, denunciatis alium amicitiam atq; sermones perditionem esse animæ. Sic etiam Arianos detestabatur, ut omnibus diceret, ne iuxta quidem eos*

Tit. 3. 10.

2. Tim. 1. 20.
2. Ioan. 10.

Den. 1. 3. c. 3.

Ibid.

esse

esse accedendum. Et ipse iam moriturus. Hæreticorum, inquit, & Schismaticorum venena vitate meumq̄ circa eos odium sectamini. Scitis ipsi, quod nullus mihi nec pacificus quidem sermo cum eis unquam fuerit. Tenebatur S. Hieronymus omnium hæreticorum sui æui hostis acerrimus. Vnde ita scribit aduersus Pelagianos. Fateor me nunquam hæreticis pepercisse, & omni egisse studio, ut hostes Ecclesie mei quoq̄, hostes fierent. Et ad Vigilantiũ. Vnde satis miror te voluisse Origenis mihi obiicere dogmata. Egone hæreticus? & cur me, quaso, hæretici non amant? Et ad Pammachium. Nolo in suspitione hæreseos quenquam esse patientem, ne apud eos, qui ignorant innocentiam eius, dissimulatio conscientie iudicetur, sit taceat. Vnde ad Marcum Celedensem ira philosophatur. Hæreticus vocor, homouision prædicans Trinitatem. Sabelliana impietatis arguor, tres subsistentes, veras, integras, perfectasq̄, personas indefessa voce pronuncians. Si ab Ariantis, merito: si ab orthodoxis, qui huiusmodi arguunt fidem, orthodoxi esse deserunt, aut sicis placet, hæreticum me cum Occidente, hæreticum cum Aegypto, hoc est, cum Damaso Petroq̄, condemnent. Denique in Apologia aduersus Ruffinum ostendens quantopere horreret consuetudinem hæreticorum. Nobis, inquit, in monasterio hospitalitas cordi est, omnesque ad nos venientes læta humanitatis fronte suscipimus. Veremur enim ne Maria cum Ioseph locum non inueniat in diuersorio, ne nobis Iesus dicat exclusus. Hospes eram, & non suscepistis me. Solos hæreticos non recipimus.

Hier. lib. 8

Id. ep. 75

Id. ep. 61.

ep. 77.

IV. Indicium est Simplicitas in credendo ea quæ etiam humanam intelligentiam excedunt. Cuius virtutis egregium exemplũ præbuit omnium credentium pater Abraham Patriarcha. primo, cũ Deo promittenti credidit se centenarium ex vxore nonagenaria Sara parturum filium, idque simpliciter. Nam sic loquitur Apostolus de eius fide. Et non infirmatus est fide, nec considerauit corpus suum emortuum, cum iam fere centum esset annorum, & emortuam vuluam Sara. In repromissione etiam Dei non hesitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciens, quia quacungq̄, promissit potens est & facere. Secundo, cum iussus est à Deo offerre filium Isaac in holocaustum, credebatur enim potius ab eo filium resuscitandum, quàm promissionem de seminis benedictione prius facta irritam futuram. Vnde idem Apostolus. Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui suscepit repromissiones ad quem dictum est. Quia in Isaac vocabitur tibi semen, arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus. Vnde IOAN. CHRYSOSTOMVS agens de hac simplicitate Abrahæ in credendo, Videamus, inquit, iusti obedientiam, & quomodo fecit, quod à Domino imperatum est, non querens causam, sicut multi insipientes faciunt, & de his quæ à Deo sunt curiosè quarunt, & dicunt. Quare hoc, & quare illud? & qua hinc, &

Gen. 17. 4

Gen. 15. 5.

Rom. 4. 19.

Heb. 11. 17.

Ch. hom. 40.

in Gen.

qua illinc utilitas enascitur, sed sicut famulus diligens Dominum, quacun- que praeceperit, implere studens nihil ulterius percontans. Postquam enim Dominus promissionem ei fecit, & compleuit sermonem suum, statim iustus qua imperata fuerunt, perfecit.

Pfal. 115. 1.
e. Cor. 4. 13.

Chr. in psal. 115.

2. Exemplum præbuit regius propheta Dauid cum ait. *Credidi propter quod locutus sum, quæ verba repetens apostolus in altera ad Corinthios. Habentes autem, ait, eundem spiritum fidei, sicut scriptum est. Credidi propter quod locutus: & nos credimus propter quod & loquimur, nempe de re captum ingenii superante, hoc est, de resurrectione Christi & nostra. Ea verò idem Chrysofost. exponens. Necessè est ergo, inquit, primum dicere, quomodo eo usus est Apostolus, & de quonam sermo esset ab eo institutus. Ita enim cognoscemus sibi velit propheta. Quamquam alioqui hæc est optima docendi ratio, non orationis contextum circumcidere, nec parte accepta, in ea immorari, sed ab alio incipere exordium narrationis. De quonam ergo differēs Paulus meminit huius vocis prophetica? De resurrectione, & futurorum bonorum perceptione, quæ omnem rationem, cogitationemq; superant. Quoniam ergo fide ad ea suscipienda opus est, ne conturbaretur Iudæus, & vana se spe fuisse deceptum existimaret, prophetico dicto corrigit eius imprudentiam, prope modum dicens. Non rem aliquam nouam requiro, fidem, sed vetus bonum. Atque sic quidem Paulus, Propheta autem, cum ipse quoque esset prædicturus bona quadam euentura Iudæis, quæ superabant humanam consequentiam, ne quis possit eis fidem derogare, ita psalmum inceptit dicens. Credidi, propter quod & locutus sum.*

Matth. 2. 12.
Ch. hom. 3. in
Matth.

3. Exemplum præbuere Magi apud Matthæum, cum responso accepto in somnis post adoratum Christum ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. De quibus in hæc verba scribit idem Chrysofost. *Considera etiam hoc loco admirabilem Magorum fidem, qui in nullum hinc scandalum commouentur, sed ad cuncta obediens permanent atq; flexibiles, nihilq; omnino turbantur, neq; ipsi secum disputant, dicentes. Si magnum quiddam esset hic puer, & potentia aliquid obtineret, nobis adoratoribus eius quid opus esset, fuga oculi uq; discessus. Cur. n. nos qui palam ac liberè uenimus, nec tanti populi fragorem, nec tyranni furorem pauentes quasi reos quosdam atq; fugitiuos angelus ciuitate propellit? Verum nihil omnino tale, vel ore proferunt, vel mente consipiunt. Hoc est enim fidei insigne, ut absq; controuersa vlla imperanti obediunt, nec tamè mercedem reposcant obsequij.*

Matth. 14. 28.

Et. lib. 1. c. 14.

4. Exemplum simplicitatis fidei præbuit S. Petrus, qui apud Matthæum in tempestate maris conspecto Christo dixit. *Domine si tu es, iube me ad te venire super aquas. At ipse ait, Veni, & descendens inquit, Petrus de nauicula ambulabat super aquas. In quæ verba ita Hieronymus, in commentariis. In omnibus locis, ait, ardentissima fidei inuenitur Petrus. Interrogatis:*

gatis discipulis, quem homines dicerent Iesum, Dei filium confitetur. Volentem ad passionem pergere prohibet. & licet erret in sensu, tamen non errat in affectu, nolens eum mori, quem filium Dei paulo ante fuerat confessus. Post passionem, cum essent in lacu Genesareth & piscarentur, & Dominus staret in litore, aliis paulatim nauigantibus ille non patitur moras, sed accinctus ependyte suo statim precipitatur in fluctus. Eodem igitur fidei ardore, quo semper nunc quoque ceteris tacentibus credit se posse facere per voluntatem magistri, quod ille poterat per naturam. Iube me venire ad te super aquas. Tu praecepe, & illiso solidabuntur vnda, leue fiet corpus, quod per se graue est. Et paulo post. Si Apostolo Petro, qui confidenter rogauerat Saluatorem. Domine, situes, iube me venire ad te super aquas, quia paululum timuit, dicitur. Modica fidei, quare dubitasti? quid nobis dicendum est, qui huius modica fidei me minimam quidem habemus portiunculam?

V I D E V. Cognitio Dei. Opera bona. Pietas in Deum. Religio Christiana. Spes. Veritas. Et in PANARIO. V. Hæresis.

F O R T I T V D O.

C A P V T I.

De fortitudinis definitione.

ORTITVDINIS nomine S. Patres aliquando firmitudinem animi in quavis virtute exercenda necessariam intelligunt, eo quod in omni virtute difficultas aliqua superanda occurrat. nam tendit, vt poeta quidam ait, in ardua virtus. Et alius, via virtutis dextrum petit ardua callem difficilem, que aditum primum spectantibus offert. Quo sensu S. Ambrosius libro primo de officiis, Iure, inquit, ea fortitudo vocatur, quando vnusquisq; seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atq; inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione.

Et S. Prosper lib. 3. de vita contemplatiua. Animi fortitudo ea debet intelligi, qua non solum diuersis pullata molestiis inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat. Alias vero iidem Patres voce fortitudinis peculiarem quandam virtutem, quæ vna sit ex quatuor virtutibus, quas vocant, Cardinalibus accipiunt, qua animus rectè se habet in rebus acerbis & terribilibus perferendis & expugnandis. S. Augustinus lib. 83. quæstionem sic definit, Fortitudo est considerata periculorum susceptio & laborum perpeffio. Et libro I. de libero arbitrio, Est anima

Quid. de Pöto.

Virg. lit. Pytha.
A. c. 36.

Pc. 20.

A. 31.
Id. c. 13.

Ambr. 1. 7.
Id. 6. 9.

Ar. c. 6.

Cicero.

S. c. 34.

Id. ep. 88.

affectio, qua omnia incommoda & damnaverum non in nostra potestate constitutarum contemnimus. Et S. Ambrosius de virginibus. Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortisq; contemptū. Et lib. 2. de officiis. Vulgi vsu diuiditur vna quadam forma virtutum, vt temperantia sit in despiendis voluptatibus, fortitudo spectetur in laboribus & periculis. Eodē modo eam definiuerunt Ethnicorum Philosophi. Aristoteles in tertio Ethico. Fortitudo, ait, est mediocritas circa metum & audaciā, hoc est, virtus, quæ in metu & audacia moderandis posita est. M. Tullius in quarta Tusculana Fortitudo est scientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo & perferendo summa legi parens sine timore. Et in Secunda. Viri propria maximè est fortitudo, cuius munera duo maxima sunt, mortis dolorisq; contemptio. L. Annæus Seneca lib. altero de beneficiis. Est virtus pericula iusta contemnens, aut scientia periculorum repellendorum, excipiendorum, prouocandorum. Et ad Lucilium. Fortitudo contemptrix timendorum est: terribilia & sub iugum libertatem nostram mittentia despicit, prouocat, frangit.

CAPVT II.

De eius præstantia & utilitate.

Psal. 26. 14.
Epsal. 30. 25.

2. Par. 17.
Isa. 35. 4.

1. Cor. 15. 58.

1. Cor. 16. 13.
Eph. 6. 10.

1. Pet. 3. 14.

Matth. 10. 28.

PRÆSTANTIA & vtilitas virtutis huius indeliquet, quod Spiritus sanctus in verbo diuino creberrimè suos ad eam cohortetur, cum adiuncta promissione commodi inde secuturi. Ita Dauid spiritu Dei plenus. *Expecta, inquit, Dominum, viriliter age & confortetur cor tuum & sustine Dominum.* Et iterum. *Viriliter agite & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* Sic Azarias factò in se spiritu Dei, dixit ad regem Asam, & omnem Iudam. *Vos ergo confortamini, & non dissoluantur manus vestrae, erit enim merces operi vestro.* Et Isaias. *Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate, Dicite pusillanimis. Confortamini, & nolite timere, ecce Deus vester ultionè adducet retributionis, Deus ipse veniet & saluabit vos.* Et S. Paulus ad Corinthios. *Fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles abundantes in omni opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.* Et rursus. *Vigilate, state in fide, viriliter agite & confortamini.* Et ad Ephes. *De cetero fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli.* Eodem collimant illa monita B. Petri. *Timorem eorum ne timueritis. Quis est, qui vobis noceat si boni emulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iusticiam, beati. Imò & Christi Domini. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.*

S. PATRES quoque præstantiam fortitudinis variis modis ob oculos po-

los ponunt. Clemens Alexandrinus libro Stromatum quinto commemorat, quibus Symbolis Ægyptii eam repræsentarint. *Roboris & fortitudinis symbolum, ait, est eis Leo, magniq; animi & virtutis & libertatis Equus; roboris autem rursus cum ingenij solertia Sphinx, qua totum quidem corpus habet leonis, faciem autem hominis.* Et libro septimo agens de homine perfecto quibus virtutibus utatur. *Magni autem, inquit, animi virtute non solum in ferendis casibus, sed etiam in eo, quod resistat voluptati & cupiditati, doloriq; & ira, & in summa cuius rei, qua nos vel vi, vel fraude aliqua illicit.* S. Ambrosius eam locat inter virtutes Cardinales quatuor, id est, principales, eo quod sicut ostium in cardine, sic omnis vitæ honestæ ratio in illis versetur, bonique operis structura vniuersa iis nitatur. *Et quidem scimus, ait, in Lucam, virtutes esse quatuor Cardinales, temperantiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinem.* Et de officiis. *Fortitudo velut excelsior ceteris diuiditur in res bellicas & domesticas. Sed bellicarum rerum studium à nostro officio iam alienum videtur, quia animi magis, quàm corporis officio intendimus, nec ad arma iam spectat usus noster, sed ad pacis negotia. Maiores autem nostri, ut Iesus Naue, Hierobaal, Samson, David summam quoq; rebus bellicis retulere gloriam: Est itaq; fortitudo velut excelsior ceteris, sed nunquam incomitata virtus.* Et infra. *Non est igitur mediocris, nec discreta à ceteris animi fortitudo, qua bellum cum virtutibus gerat, sed qua sola defendat ornamenta virtutum omnium, & iudicia custodiat, & qua inexpiabili pralio aduersus omnia vitia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus aurem deferre nesciat, nec ut dicitur, aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat. nihil enim tam contrarium fortitudini, quàm lucro vincit.* S. Hieronymus in caput 6. ad Ephesios. *Hac apud nos est consuetudo Scripturarum, ut indifferenter* is. xiv. & apertus *virtutem nominent, maximè quia fortitudo corporis virtus animi existimatur. Quanquam & apud Philosophos inter quatuor virtutes fortitudo sit posita quam utiq; animi & non corporis esse manifestum est. Quod igitur ait Paulus, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius totum* Eph. 6. 10. A. c. 7. Matt. 5. *sensitur in Christo.* S. Augustinus libro 2. de doctrina Christiana, & libro primo de sermone Domini in monte c. 9. fortitudini attribuit quartum locum inter octo beatitudines. *Fortitudo, inquit, congruit esurientibus & sitientibus: laborant enim desiderantes gaudium de veris bonis, & amorem à terrenis & corporalibus auertere cupientes.* Et ad fratres in eremo. *Est &* Id. serm. 17. *alia fortitudo, qua boni quotidie certant usq; ad mortem. Tales sunt fundati in Deo, & ideo nec verba, nec impiorum verbera timent. Hac est illa mirabilis fortitudo, qua Moyses asperitatem viae deserti vicit. Hic est panis cælestis, qui Eliam in deserto pavit. Hac est fortitudo qua mortem spernit, hac est clavis, qua domus Dei patefcit & aperitur. Hac est qua habenas voluptatis sub frangorationis*

iacere

P.c.18.

iacere cogit. Hæc est qua Ioannes in deserto decoratur. Hæc est, qua Paulus eremitarum forma beatificatur. Hæc Antonii aliorumq; sanctorum Patrum lorica est & Zona, qua praeincti & armati in excelsis indefessa voce quotidie clamare non cessant. B. Prosper de vita contemplatiua. Principales quatuor esse virtutes non solum Philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiunt. Quaternarium numerum perfectioni sacratum pene nullus ignorat: siquidem totus orbis Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie quatuor determinari partibus siue angelis inuenitur, &c. & ideo virtutes istæ, quæ tantum continent perfectionis in numero sollicitè considerare debemus, quantam sanctitatem conferant animo Christiano, & quam nihil perfectionis vsquam sit, quod in istis virtutibus non sit. Verumtamen hoc in primis nosse & tenere debemus, quod istæ 4. virtutes, vel omnes quæ ex illis existunt, dona sint Dei, & quod nullus eas habet habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omnium virtutum proprietarius & origo contulerit: quoniam quicumq; quocumq; tempore, in quacumq; gente in Deum credentes ex fide vixerunt illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtiq; potuerunt. Haud secus philosophatur S. Gregorius in secundo Moralium. In quatuor angulis domus ista consistit, quia nimirum solida mentis nostræ aedificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinet. In quatuor ergo angulis domus ista subsistit, quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Vnde & quatuor paradisi flumina terram irrigant, quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur ab omni desideriorum carnalium aestu temperatur. Ethnici quoque scriptores magnificè hanc virtutem prædicant. Cicero in secundo de Oratore. Magna, inquit, laus & admirabilis videri solet tulisse casus sapienter aduersos non fractum esse fortuna, retinuisse in rebus asperis dignitatem. Et Seneca epist. 114. Fortitudo est munimentum humana imbecillitati inexpugnabile: quod qui circumdedit sibi, securus in hac vitæ obsidione perdurat.

G.c.16

Cicero.

Sen.

CAPUT II.

De Proprietatibus veræ fortitudinis.

Eth. c. 7.
c. 11. item.

PRI MA Proprietas est, vt sit rectæ rationi consentanea. Fortis, enim inquit Aristoteles, pro dignitate, & vt ipsa ratio iubet, tam patitur, quàm etiam agit. Vnde Clemens Alexandrinus. Nullus citra rationem fortis, est cognitio præditus: nam pueros quoque sic dixerit aliquis fortes, qui quæ sunt formidabilia sustinent, propter eorum, quæ sunt grauiora, ignorantiam: & feras, quæ in hostias incurrunt, cum sint fortes citra rationem, vocauerit ratione præditus. Deinde subiicit Martyres pro fide Christiana verè esse fortes, se primum

se primum ex recta ratione componentes, deinde cum Deus vocauerit prompto & alacri animo se tradentes. nullumq; alium scopum sibi proponentes, nisi ut Deo placeat. Et GREGORIUS in Ezechielem. Sape fortitudo si improvida fuerit. & minus circa vitia circumspelta, ipsa sui praesumptione in casum ruit. Ascendat ergo ad Consilium. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest. Et in Iob. Cetera virtutes, nisi ea quae appetunt, prudenter agant, virtutes esse nequaquam possunt. Aduersus hanc proprietatem delinquent, qui veluti fortes, rem aggrediuntur, quam nequeunt proficere, de quibus S. Ambrosius de Officiis. In omnibus non solum, quid honestum, sed etiam quid possibile sit queramus, ne forte aggrediamur aliquid quod non possumus exequi. Vnde nos tempore persecutionis de ciuitate in ciuitatem concedere, imo ut ipsius verbo utar fugere vult Dominus, ne temere aliquis dum martyrij desiderat gloriam, offerat se periculis, quae fortasse care infirmior, aut remissior animus ferre ac tolerare non queat. Deinde & ii delinquent, qui ut robur animi sui declarent, temere Magistratus Ethnicos laceffunt, vel hereticos ad mouendam persecutionem. Vnde idem Doctor, ait ibidem. Cauendum etiam reor, ne dum aliqui nimia gloriae ducuntur cupiditate, insolentius abutantur potestatibus, & plerumq; auersos a nobis animos, Gentilium in studia persecutionis excitent, atq; inflammet ad iracundiam. Itaq; ut illi perseuerare possint, & supplicia vincere quantos perire faciunt. Et Seneca ad Lucilium. Si bonum est, inquit. fortiter torqueri. & magno animo vri, & patienter egrotare, sequitur ut ista optabilia sint. Distingue ista & intelliges esse in his aliquid optandum. Tormenta a me abesse velim: sed si sustinenda fuerint, ut me in illis fortiter, honeste animo seq; geram optabo: velim non incidere in bellum, sed si incido & vulnera & fanem, & omnia, quae bellorum necessitas affert, ut generose feram, optabo. Ita non incommoda optabilia sunt, sed virtus, qua perferantur incommoda. Pati tormenta non optabile est. sed fortiter pati.

G. hom. 19.

Id. l. 2. mor. c. 25.

A. lib. 1. c. 37.

Matth. 10. 23.

lib. 1. c. 42.

S. ep. 674.

A. l. off. c. 35.

L. lib. 1. c. 9.

Cic. lib. 2.

II. Proprietas est, ut nunquam, sit, ut Ambrosius loquitur, incommittata, nempe, fide, iustitia, ceterisq; virtutibus. Non enim se ipsam, inquit, committit sibi: alioquin fortitudo sine iustitia iniquitatis materia est. Quo. n. validior est, eo promptior est ut inferiorem opprimat, cum in ipsis rebus bellicis iusta bella an iniusta sint, spectandum putetur. Et Lactantius de falsa religione. Ille solus vir fortis debet iudicari qui temperans est, moderatus & iustus. Idem sentire Ethnici. M. Tullius primo de officiis ita scribit. Probe definitur a Stoicis fortitudo: cuius eam virtutem esse dicunt propugnantiem pro aequitate, quocirca nemi, qui fortitudo ad inis gloriam consecutus est, insidius & malitia laudem adeptus: nihil enim honestum esse potest, quod iniustitia vacat. Praclarum igitur Platonis illud. Non solum inquit, scientia, quae est remota a iustitia calliditas potius quam sapientia est appellanda: verum etiam animus paratus ad periculum, si sua cupiditate, non utilitate, communi impellitur audacia potius

P. in apophr.
Lacon.

nomen habeat, quam fortitudinis. Nobile huius rei exemplum prodit Plutarchus. *Agesilaus, inquit, Rex sciscitatus, utra virtus esset praestantior, fortitudo an iustitia? graviter respondit. Fortitudinis nullam esse usum, nisi adsit iustitia. Quod si omnes essent iusti, nihil opus foret fortitudine. En animum summo dignum duce, qui nihil praeferat aequum iudicavit faciendum: inquit ille.*

A. lib. i. c. 36.

III. Proprietas est, ut aduersus omnia vitia dimicet: *inuita, inquit Ambrosius loco citato de Officiis, ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus aurem deferre nesciat. Et paulo post, Quia virtus sibi constat fortiter omnia persequatur vitia, tanquam virtutis venena. Gloria quoque caueat appetentiam, quae frequenter nocuit immoderatus appetita, semper autem usurpata. Quid horum sancto Iob, ut in virtute defuit, vel in vitio obrepit? Quomodo laborem agritudinis, frigoris, famis pertulit? Quomodo despexit salutis periculum? Nunquid auaritia, census, aut voluptatis studia, cupiditatesque excitauit? Nunquid trium regum iniuriosa contentio, vel seruorum contumelia in iram excussit? Nunquid gloria sicut leuem extulit, qui imprecabatur grauiam sibi, si unquam vel non voluntariam celauisset culpam, vel reueritus esset multitudinem plebis, quo minus eam annuntiaret, in conspectu omnium? Neque enim consentaneae sunt vitii virtutes, sed sibi constant. Et B. Prosper de vita contemplatiua, Animi fortitudo, ait, si inter inimicitias ac damna praesentia atque multimodas persecutiones infatigata persistat, & tamen de ipsa se aduersariorum sustinentia iactet, ne de dono Dei quo illustratur exultet, sed carnaliter se de vulgi favore, quo praedicatur, oblectet, plusque gaudeat ex eo quod laudatur, quam ex eo quod habet unde laudetur, & per hoc humanam laudem diuinis numeribus anteponat, quis dubitet hanc animi intentionem virtutem dici non posse? Quae si virtus esset, fortiter etiam talibus blandimentis repugnaret, nec acquiesceret mollibus quae adiuuante Domino, dura quaeque vel aspera superasset.*

R. c. 20.

IV. Proprietas est, ut obstruat omnium vitiorum fontes, hoc est, coerceat omnes animi perturbationes ac cupiditates, ac imprimis voluntatem propriam & iudicium. Lactantius enim loco citato ita scribit, contra Herculem fortitudinis nomine apud Ethnicos clarum. *Quid enim tam magnificum, si leonem aprumque superauit? si aues sagittis deiecit, si regium stabulum egressit, si viraginem vicit, cingulumque detraxit? si equos feroces cum Domino interemit? Opera sunt ista fortis viri, hominis tamen. Illa enim quae vicit, fragilia & mortalia fuerunt. Nulla est enim, ut ait Orator, tanta vis, quae non ferro ac viribus debilitari, frangi possit. At animum vincere, iracundiam cohibere fortissimi est: quae ille nec fecit unquam, nec potuit. Hac qui faciat, non modo ego eum cum summis viris com-*

L. lib. i. de inst.
cap. 9.

Cic. orat. pro
Marc.

parc.

paro, sed similitimum Deo iudico. Vellem adiecisset de libidine, luxuria, cupiditate, insolentia, ut virtutem eius impleret, quem similem Deo iudicabat. Non enim fortior iudicandus est, qui leonem, quam qui violentiam in seipso inclusam feram superat iracundiam: aut qui rapacissimas volucres deiicit, quam qui cupiditates avidissimas coerceat: aut qui Amazonem bellatricem, quam qui libidinem vincit, pudoris ac fama debellatricem: aut qui simum de stabulo, quam qui vitia de corde suo egerit, quæ magis sunt perniciofa, quia domestica & propria mala sunt, quam illa, quæ ut vitari poterant & caueri. Ambrosius libro allegato. *Reuera iure ea fortitudo vocatur, quando unusquisq; se ipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsus & magnificentius, quam exercere mentem, afficere carnem & in seruitutem redigere, ut obediat imperio, consilii obtemperet? Et Gregorius Magnus in psalmos Pœnitentiales. Quid fortius, quam omnes animi sui motus rationi subigere, omnia carnis desideria spiritus virtute frenare, proprias voluntates abiicere, contemptis visibilibus ea quæ non videntur amare? Vnde & Salomon ait. Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore urbium. Ab his non dissentit Cicero in paradoxis. Laudetur, inquit, verò his Imperator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur: quo modo? aut cui tandem hic libero imperabit, qui non potest suis cupiditatibus imperare? refranet prius libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coerceat auaritiam, ceteras animi labes repellat: tum incipiat aliis imperare, cum ipse improbissimis dominis, dedecori ac turpitudini parere desierit. Vnde Seneca scribens de maximo imperatore. Alexander quidem, inquit, Persas & Hyrcanos & Indos, & quicquid gentium usque in Oceanum extendit, Oriens vastabat fugabatq;. Sed ipse victor tot Regum atq; populorum ire tristitiaque succubuit. Id enim egerat, ut omnia potius haberet in potestate, quam affectus. O quam magnis homines erroribus tenentur, qui ius dominandi trans maria cupiunt mittere, felicissimosque se iudicant si multas per milites prouincias obtinent, & nouas veteribus adiungant, ignari, quod sit illud ingens paratissime regnum. Imperare sibi maximum imperium est.*

A. c. 36.

G in psal. 2.

Prou. 16. 32.

C. par. 5.

S. ep. 113.

V. Proprietas est, ut nullos labores, nulla discrimina, nulla aduersa reformidet, dicatque cum Paulo ad Romanos. *Quis nos separabit à caritate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? &c.* Et ad Philippenfes. *Scio & satiarī & esurire, & abundare & penuriam pati. Omnia possum in eo, qui me confortat.* Deinde cum fortissimis Machabæis ita alloquentibus Antio-

Rom. 8. 35.

Phil. 4. 12.

G. orat. de Machab.

chum tyrannum apud Greg. Nazianzenum. *Eleazari discipuli sumus, cuius tu fortitudinem perspectam & exploratam habes. Pater prior decertavit, decertabunt postea filij. Abscessit sacerdos, sequentur victima. Multarum tu quidem rerum terrorem nobis iniicere tentas, verum ad plura parati sumus. Quid autem nobis vir superbe atq; inscens minis istis tuis facies? quos cruciatus inferes? nihil his hominibus fortius, qui ad quidvis perferendum prompto & alacri sunt animo. Quid cunctamini carnis fices? quid moras neclivis? ubi gladij? ubi vincula? Festinationem requiro. Ignis maior accendatur, acriores bestia, magisq; actuosae producantur, exquisitiora tormenta proferantur. sint omnia regia & magnifica. Hanc proprietatem agnouerunt & Ethnici, vt M. Tullius. *Harum virtutum, nempe magnitudinis & fortitudinis, inquit, proprium est, nil extimescere, omnia humana despicere, nihil quod homini accidere possit, intolerandum putare, idemque confirmat illustri M. Attilij Reguli fortissimi viri exemplo, qui acerbissimos cruciatus pro Reipubl. salute contempsit. Agnouit & Seneca, ad Lucilium ita scribens. Nonne fortitudo optabilis est, at qui pericula contemnit & prouocat. Pulcherrima pars eius, maximeq; mirabilis illa est, non cedere ignibus, obuiam ire vulneribus. Interdum tela ne vitare quidem, sed pectore excipere. Si fortitudo optabilis est, & tormenta patienter ferre optabile est? Non pati tormenta optabile est, sed pati fortiter. Illud opto fortiter, quod est virtus.**

Cic. 3. offic.

S. ep. 67.

Amb. c. 45.
Ar. c. 9.
Th. 22. q. 123.
art. 6.

VI. Proprietas est, vt potius intolerando, quam in aggrediendo vel vincendo consistat, vt docet S. Ambrosius in primo de officiis, atque etiam Aristoteles in tertio Ethico, cuius rei tres reddit causas Sanctus Thomas Aquinas. 1. quia toleramus valentiores, inuadimus verò, quos putamus imbecilliores. 2. quia tolerando mala presentia experimur, aggrediendo futura operimur. 3. quia puncto temporis aggredi possumus, sustinemus autem aliquo temporis interuallo. Accedit, quod ex beatitudinibus Christi doctrina celebratis est, *pati persecutionem propter iustitiam.* Denique minor in tolerando, quam inuadendo est proprii amoris suspicio, aut vanæ gloriæ occasio. Exempla huius proprietatis complura recitat S. Ambrosius loco allegato, De Machabæis, S. Agnete, S. Stephano, S. Laurentio, & Sixto Pontifice.

Marc 5. 11.

Cl. 7. Atom.

VII. Proprietas, quod sibi partes aliquas, vel species vendicet. Vnde Clemens Alexandrinus. *Magni, inquit, animi & excelsi virtutis species sunt Tolerantia ingens spiritus, magnitudo animi, liberalitas, magnificentia. Propter quam causam, nec reprehensionem, nec vulgi malam famam apprehendit is qui est cognitione præditus.*

A. q. 32.

S. Augustinus libro 83. quæstionum. *Fortitudinis partes sunt, magnificentia, scientia, patientia, perseverantia. Magnificentia est rerum magnarum*

& excelsarum cum animi ampla quadam & splendida propositione. cogitatio, atq; administratio. Fidentia est, per quam magnis & honestis in rebus multum ipse animus in se fiducia cum certa spe collocavit. Patientia est honestatis aut utilitatis causa rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perper-
 sio. Perseuerantia est in ratione bene considerata stabilis, & perpetua perman-
 sio. Eodem collimant verba Senecæ ad Lucilium, Cum aliquis tormenta S. ep. 67.
 fortiter patitur, omnibus virtutibus vititur fortasse, cum una in promptu sit
 & appareat patientia. Ceterum illic est fortitudo, cuius patientia, & perper-
 sio, & maximè tolerantia rami sunt. Illic est prudentia, sine qua nullum initur
 consilium que suadet, quod effugere non possis, quàm fortissimè ferre. Illic est
 constantia, qua deici loco non potest & propositum nulla vi extorquente dimittit.
 Illic est individuus ille comitatus virtutum.

C A P V T IV.

De Mediis idoneis ad obtinendam for-
 titudinem.

P R I M U M medium est imploratio diuini nominis cum magna fide-
 cia coniuncta. Hoc medium diuina Scriptura tradit in rebus aspe-
 rijs vsurpandum, & sancti semper vsurparunt. Inuocame, ait in psalmis
 DEVS, in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Et. Clamabit ad
 me, & exaudiam eum; cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & gloria-
 bo eum. Fortium & in Deo solo præsentium voces sunt. In Deo spera-
 ui, non timebo quid faciat mihi caro. Dominus protektor vita mea, à quo tre-
 pidabo? Si consiliant aduersum me castra, non timebit cor meum. Fortitudi-
 nem meam ad te custodiam, quia susceptor meus es. Et. Fortitudo mea, & laus
 mea Dominus, & factus est mihi in salutem.

Psal. 49. 15.

Psal. 90. 15

Psal. 55. 9.

Psal. 26. 1.

Psal. 58. 10.

Isa. 12. 2.

Vnde S. Ambrosius. Dauid, inquit, nunquam nisi consulto Domino
 bellum adorsus est. Ideo in omnibus victor præliis vsque ad summam senectam
 manu promptus, bello aduersum Titanis suscepto ferocibus bellator miscebatur
 agminibus gloria cupidus, incuriosus salutis.

A. 1. offic. c. 35.

S. Augustinus in psalmum 32. Spes tua Deus sit fortitudo tua Deus
 sit, firmitas tua Deus sit, exoratio tua ipse sit, laus tua ipse sit, finis in quo re-
 quiescas ipse sit, adiutorium cum laboras ipse sit. Audi veritatem. Non saluus
 fiet Rex per multitudinem virtutis suæ. Et in verba psalmi 117. Fortitudo
 & laus mea Dominus. Quapropter, ait, cuius laudatio & fortitudo est
 Dominus, tam non cadit, quam non cadit Dominus, & idè eis factus est in sa-
 lutem,

P. lib. 3. c. 20.

Esa. 3. 2.

lutem. Et B. Prosper de vita contemplatiua. *Hec animi fortitudo ab illo est nobis, cui eam propheta cantamus. Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. Fortitudo nostra est, quia ita nos contra omnia vitia inuicta protectione corroborat, ut animum nostrum, nec blanda dissoluant, nec aduersa deiiciant, & tunc laus nostra Dominus sit, si non nos de muneribus Dei, sed diuina in nobis cupiamus munera pradicari, &c. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta, ut ei quicquid carnalibus placet, in hoc mundo displiceat, &c.*

E. 4. mor. c. 13.

Iob. 4.

II. Medium, Timor Dei. Hoc tradit S. Gregorius in illa verba Iob. *Vbi est timor tuus, fortitudo tua, & patientia tua, & perfectio viarum tuarum, ita scribens. Quatuor gradibus vitam B. Iob virtutes enumerando distinxit, dum & timori fortitudinem, & fortitudini patientiam, & patientie perfectionem iunxit. In via etenim Dei à timore incipitur, ut ad fortitudinem veniatur. Nam sicut in via seculi audacia fortitudinem, ita in via Dei audacia debilitatem parit: & sicut in via seculi timor debilitatem, ita in via Dei timor fortitudinem gignit, Salomone attestante, qui ait. In timore Domini, fiducia fortitudinis. Timori quippe Domini inesse fiducia fortitudinis dicitur, quia nimirum mens nostra tanto valentius terrores rerum temporalium despicit, quanto se auctori earundem veracius per formidinem subdit. Quae in timore Domini constituta non inuenit extra quod metuat, quia dum recto metu conditori omnium iungitur, potestate quadam supra omnia subleuatur.*

Prou. 14. 26.

A. c. 11.

III. Medium est, Amor Dei, quod tradit S. Augustinus in libro primo de moribus Ecclesiae Catholicae. *Amat, inquit, homo corpus suum vi consuetudinis non intelligens, si eo bene atque scienter utatur resurrectionem, reformationemq; eius ope ac lege diuina sine vlla molestia iuri suo subditam fore, sed cum se hoc amore tota in Deum conuerterit, his cognitis mortem non modo contemnet, verum etiam desiderabit. Sed restat cum dolore magna constictatio. nihil est tamen tam durum atque ferream, quod non amoris igne vincatur. Quo cum se anima rapit in Deum, super omnem carnificinam libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis & integerrimis, quibus ad Dei complexum amor castus innititur. Nisi verò amatores auri, amat. res laudis, amatores feminarum, amatoribus suis Deus sinat esse fortiores, cum ille non amor, sed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen apparet, quantus sit impetus animi ad ea quae diliguntur in defesso cursu per immania quaeq; tendentis, argumentog; nobis est, quae sint omnia perferenda ne deseramus Deum si tantum illi, ut deserant perferunt. Subiiciens deinde exemplum ex libris Machabæorum de 7. filiorum matre. Quid, inquit, ad tantam patientiam quasi ad illi potest? Quid tamen mirum, si omnibus medullis conceptus Dei amor, & tyranno, & carnifici, & dolori, & corpori, & sexui, & affectui*

2. Mach. 7.

& affectui resistebat? An non audierat. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius? Non audierat, melior vir patiens fortissimo? Non audierat. Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua habebat patientiam, quoniam in igne probatur aurum & argentum. Non audierat. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis?

IV. Medium est prouidentia futurorum, de quo neglecto queritur Moyses in Deuteronomio dicens. *Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.* Præscribit autem dum agit de fortitudine S. Ambrosius, his verbis. *Hoc igitur diligentia est, ut quis ita se comparet: illud ingenij, si quis potest vigore mentis prouidere qua futura sunt, & tanquam ante oculos locare, quid possit accidere: & quid agere debeat, si ita acciderit definire: interdum duo & tria simul voluere animo, qua coniiciat, aut singula, aut coniuncta accidere posse, & aut singulis, aut coniunctis disponere adus quos intelligat profuturos.* Fortis ergo est viri, non dissimulare cum aliquid imminet, sed prætereundum, & tanquam explorare de specula quadam mentis & obuiare cogitatione prouida rebus futuris, ne forte dicat postea. *Ideo ista incidi, quia non arbitraber posse euenire.* Denique, nisi explorentur aduersa, cito occupant. *Vt in bello improuisus hostis vix sustinetur, & si imparatos inueniat facile opprimit, ita animum mala inexplorata plus frangunt.* Huius medii apud Ethnicos memor Theseus apud Euripidem, teste M. Tullio, ait:

Deut. 32. 29.

A. lib. 1. off. c. 32.

Tul. 5. Tusculana.

*Nam qui hac audit a docto meminisse viro
Futuras necum commentabar miseras,
Aut mortem acerbam, aut exilii næstam fugam,
Aut semper aliquam molem meditabar mali,
Vt si quæ iniecta diritas casu foret,
Ne me imparatum cura laceraret repens.*

Senecæ quoque in libro de tranquillitate animi dictum est. *Nisi quicquid fieri potest pro futuro habeas, das in te vires rebus aduersis, quas infregit, quisquis prior vidit.*

S. cap. 33.

V. Medium, Exercitatio in frangendis prauis animi motibus. Est Clementis Alexandrini in septimo Stromateo ita loquentis. *Ei, qui est cognitione praditus, vna cum cognitione augetur perfectio fortitudinis ex vira exercitatione, qua semper est meditata vincere motus animi.* Metu ergo & formidine vacuum, & in Domino confidentē reddit suum athletam inungens & exercens charitas, quomoda ei tribuit iustitia, ut per totam vitam verum dicat. Et S. Ambrosii. *Est etiam, inquit, qua dicitur vacuitas animi ab angoribus, ut neq. in doloribus molliores simus, neq. in prosperis elatiore.* Quod si hi qui ad ca. essendam Rempublicam adhortantur aliquos, hac præcepta dant,

A. 1. off. c. 37.

quante.

quanto magis nos qui ad officium Ecclesie vocamur talia debemus agere, que placeant Deo: ut & prætendat in nobis virtus Christi, & ita simus nostro probati Imperatori, ut membra nostra arma iustitia sint arma, non carnalia in quibus peccatum regnet, sed arma fortia Deo, quibus peccatum destruat. Moriaturo caro nostra, ut in ea omnis culpa moriatur, & quasi ex mortuis viuentes nouis resurgamus operibus ac moribus. Et paulo post. Qua gratia preparandus est animus, exercenda mens, stabilienda ad constantiam, ut nullis perturbari animus possit terroribus, nullis frangi molestiis, nullis suppliciis cedere. Qua difficile quidem suscipiuntur: sed quia omnia supplicia grauiorum suppliciorum vincuntur formidare ideo se consilio firmes animum tuum, nec à ratione discedendum putes, & proponas disimulati iudicij metum, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiam.

Id. cap. 18.

Cic. 2. Tuscul.

A. 1. off. c. 36.

VI. MEDIUM est Cogitare quam honestum sit, pro iustitia, salute, Christo fortiter perferre aduersa. Hoc tradit M. TULLIUS disputatione secunda Tusculana. Ad ferendum, inquit, dolorem placide & sedate plurimum proficit toto pectore, ut dicitur cogitare, quam id honestum sit sumus enim natura, ut ante dixi, (dicendum est enim sepius) studiosissimi, appetentissimiq; honestatis, cuius si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est, quod ut eo potiamur, non parati simus & ferre & perpeti. Ex hec cursu atq; impetu animorum ad veram laudem atque honestatem illa pericula adeuntur in praeliis. Non sentiunt viri fortes in acie vulnera, vel sentiunt, sed mori malunt, quam tantillum modo de dignitatis gradu dimoueri. Nec hoc medium reticuit S. AMBROSIVS. In duobus generibus, inquit, fortitudo spectatur animi Primo, ut externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis, quam expetenda ducat. Secundo, ut ea qua summa sunt, omnesq; res, in quibus honestas, & illud nō cernitur, praeclara animi intentione usque ad effectum persequatur. Quid enim tam praeclarum, quam ut ita animum tuum informes, ut neque diuitias, neq; voluptates, neq; honores in maximis constituas, neq; in his studium omne conteras? Quod cum ita affectus animo fueris, necesse est ut illud honestum ac decorum proponendum putes, illiq; mentem ita intendas tuam, ut quicquid acciderit, quo frangi animi solent, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obretractatio infidelium quasi superior, non sentias.

VII. Medium est considerare exempla eorum, qui vera fortitudine animi excelluerunt, quæ penè sunt innumera, maximè apud Christianos. S. Ambrosius primo libro de Officiis exorditur à bellica virtute claris. Quam fortis, inquit, Iesus Naue, ut vno praelio quinque reges captos serneret cum populis suis? Deinde cum aduersus Gabaonitas surgeret praelium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis &

A. C. H.
106. 10.

fidei

fidei clamavit. Stet Sol, & stetit, dum victoria consummaretur. Gedeon in tre- Iud. 7.
centus viris de ingenti populo & acerbo hoste reuexit triumphum. Ionathas a- 1. Reg. 14.
dolenscens virtutem fecit in magno prelio, &c. Virtutem ducis Iudæ Machabai 1. Mach. 6.
de uno eius milite considerat. Namque Eleazarus cum super eminentem ceteris
elephantem lorica vestitum regia aduenteret, arbitratus quod in eo esset rex
concito in medium legionis proripuit, & abiecto clypeo utraq; manu
interficiebat bestiam, atq; intrauit sub eam, & subiecto gladio interemit eam.
Itaq; cadens bestia oppressit Eleazarum, atq; ita mortuus est. Quanta igitur
virtus animi? primo, ut mortem non timeret, deinde ut circumfusis legioni-
bus immicorum in confertos raperetur hostes, medium penetraret agmen, &
contempta morte ferocior, abiecto clypeo, utraq; manu vulnerata molem be-
stie subiret ac sustineret, post infra ipsam succederet, quo pleniori feriret ictu,
cuius ruina inclusus magis, quam oppressus, suo est sepultus triumpho. Nec fe-
fellit opinio virum, quamuis regius fefellerit habitus. Tanto enim virtutis
spectaculo defixi hostes sic trepidauerunt, ut impares se omnes unius virtuti
arbitrarentur. Hæc de bellica virtute Ambrosius. subiicit deinde de
quibusdam virtute patiendi claris in hæc verba.

QVID autem de martyrum dicam passionibus? Non minorem de su-
 perbo rege Antiocho Machabai pueri reuexerunt triumphum, quam parentes
 proprii. Siquidem illi armati, isti sine armis vicerunt. Stetit inuicta septem
 puerorum cohors regis cincta legionibus: defecerunt supplicia, cesserunt torto-
 res, non defecerunt martyres. Alius corium capitis exutus, speciem mutauit
 virtutem auxerat. Alius linguam in suis amputandam promere, respon-
 dit. Non solos Dominus audit loquentes, qui audiebat Moysen tacentem. Quid
 de matre loquar, quæ spectabat læta filiorum, quot funera, tot trophæa, & mo-
 rientum vocibus tanquam psallentium cantibus delectabatur, pulcherrimam
 ventris sui citharam in filius cernens, & pietatis harmoniam omni lyra nume-
 ro dulciorem. Subiicit de noui testamenti sanctis.

Quid loquar de S. Agnetæ, quæ in duarum maximarum rerum posita pe-
 riculo, castitatis & salutis, castitatem protexit, salutem cum immortalitate
 commutauit? Non prætereamus etiam S. Laurentium, qui cum videret Sixtū
 Episcopum suum ad martyrium duci flere, cepit non passionem illius, sed suam
 remansionem. Et infra, Laurentium sanctum ad hoc nullus urgebat nisi amor
 deuotionis, & ipse post triduum, cum illuso tyranno impositus super craticulam
 exareretur. Assum est, inquit, versa & manduca. Ita animi virtute vincebat
 ignis naturam.

S. HIERONYMVS libro tertio commentariorum in episto- Eph. 5.
 lam ad Ephesios exemplum Ioseph & Iob proponit. Ioseph, inquit,
 unum habebat propositum placere Deo. Hoc nulla varietate temporis immu-

tantum est: nec frustum inuidia, nec conditione seruitutis, nec atatis illecebris nec domina repromissis, nec squalore carceris, nec postea tumore Egyptia potestatis, sed semper vnus fuit, & varietatem, ut diximus, temporum sibi redimens, malos dies vertit in bonos. Hoc idem & de Iob sentiendum est, quod per varia tentamenta vexatus, nec diuitiis, nec damnis, nec orbitate, nec vulnere, nec exprobratione amicorum, nec solitudine, nec postea bonorum omnium restitutione mutatus est.

Daniel. 3. 16.

S. Chrysostomus in homilia, Quod nemo læditur nisi à seipso, prædicat fortitudinem trium puerorum Babyloniorum. *Pueri, inquit, nostri primo omnium gloriosum istud obtinuerunt certamen, ne cibus immundis contaminarentur. Deinde proponitur eis multo dirior conditio. Fornax igne succenditur, barbarica in eos turba ipso tyranno Nabuchodono Zore saeuiente consurgunt, commouetur omnis fera Persica, & ad decipiendos pueros natio implacabilis consurgit, musica diuersa preparantur instrumenta, nouoq. crudelitatis genere inuento musicis ignis & flamma coniungitur. Sed maiorem eis gloriam tyrannica crudelitas acquisiuit. In medio enim fornacis positi clarissimam de hoste sumpsere victoriam. Et tres pueri captiui totam gentem cum Rege pariter mirabili magnificentia duxerunt captiuos. Sed dicis, Deus eos de incendio liberauit. Liberauit, sed ex illis sine dubio verbis, quibus cum omni fiducia & libertate responderunt regi dicentes. Non opus habemus nos de hoc verbo respondere tibi. Est enim Deus noster in calis, cui nos seruiamus, qui potest nos liberare de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberabit nos. Quod etsi non voluerit, notum tibi sit rex, quia Diis tuis non seruiemus, & imaginem auream, quam statuisti, non adorabimus. In hac confessione victorie sue palmam acceperunt. In hoc fuit cursus eorum, quem in confessionis martyrii consummauerunt. Idem commendat in homilia de verbis Isaia. Vidi Dominum, fortitudinem Azariae sacerdotis obiurgantis regem Oziam, Et fortitudinem S. Pauli Apostoli, in homilia quarta de eius laudibus. Item S. Babylæ martyris fortissimi in libro contra gentiles. Et Eliae prophetæ aliorumque homilia octaua ad populum Antiochenum. Sed infinitum esset omnia exempla persequi, quibus abundat historia Ecclesiastica, & Vitæ Sanctorum à Suriô descriptæ. Lege Thomam Stapletonum in Promptuario morali ad Dominicam 2. aduentus, numero 8.*

Chr. hom. 6
2. Par. 26.

Glib. 2. c. 11.

Concludo hoc Medium vnico illustri Ethnicorum Scriptorum exemplo ex A. Gellio in Noctibus Atticis desumpto. *Lucium Sicinium Dentatum, qui Tribunus plebis fuit Sp. Tarquinio & A. Themio Consulibus. Scriptum est in libris Annalium, plus, quam credi debeat strenuum bellatorem fuisse, nomenq. ei factum ob ingentem fortitudinem, appellatumq. Achille Ramanum, is pugna in hostem dicitur centum & viginti praliis cicatricem*

auer-

auerſam nullam aduerſas quinque & quadraginta tuliffe. Coronis eſſe donatum aureis octo, obſidionali vna, muralibus tribus, ciuicis quatuordecim, torquibus tribus & octoginta armillis plus centum ſexaginta, haſtis duodeuiginti. Phaleris quoque donatus eſt quinquies, vicieſque. Populi militaria dona habuit multiuga in his prouocatoria pleraque. Triumphauit cum Imperatoribus ſuis triumphos nouem.

C A P V T V.

De Indiciis vera Fortitudinis.

P R I M V M indicium vera fortitudinis eſt, ſi repentinos & graues caſus fortiter toleres. Ita cenſuit Ariſtoteles in tertio Ethicorum. *Is* Ar. c. 6. *inquit, homo fortis proprie dicitur, qui circa honeſtam mortem, & ea omnia, quæ repente eueniunt, atque afferunt ipſam, interritus eſt.* Et iterum. *Magis* Id. c. 8. *fortis eſſe videtur, ſubitis potius in terroribus interritum eſſe, ac ſine turbatione quam in prauis: eſt enim ex habitu magis, aut mixtus ex apparatus: nam antea viſa, cogitatione & ratione quiſpiam eliget. at ea quæ repente eueniunt, habitu. perſpicuum enim eſt in eius animo magis roboratam eſſe fortitudinis virtutem, qui malis inexpectatis & ſubitis non turbatur. Fortis ſiquidem animi, vt ſcribit M. Tullius libro primo de officiis, & conſtantis eſt, non perturbari in rebus aſperis, nec tumultuantem de gradu deiici, vt dicitur, ſed præſentis animi vti conſilio, nec à ratione diſcedere: quanquam hoc animi, illud etiam ingenii magni eſt præcipere cogitatione futura, & aliquando ante conſtituere quid accidere poſſit in vtramque partem, & quid agendum ſit, cum quideuenerit, nec committere aliquid, vt aliquando dicendum ſit, nõ putaram. Hoc indicium fortitudinis ſuæ egregie præbuit fortiffimus Iob, qui multis licet malis repente à Satana obrutus, permansit tamen infractus. Vnde Ambroſius. *Si quid acciderit aduerſi, idque graue & acerbum putetur, ita ſeras, vt nihil præter naturam accidiffe putes, cum legeris.* A. 1. off. c. 38. *Nudus ſum natus, nudus exibo, quæ Dominus dedit, Dominus abſtulit, & vtiq;* Iob. 1. 21. *& filios amiſerat & facultates: ſerueſq; in omnibus perſonam ſapientis & uſti, ſicut ille ſeruauit, qui ait. Sicut Dominoplacuit, ita factum eſt. Sit nomen Domini benedictum.**

II. Indicium eſt animus caritate in Deum & proximum flagrans. *Fortis enim eſt vt mors dilectio, quemadmodum dicitur in Canticis. Cuius* Cant. 3. 6. *animi indicium dabat Apoſtolus exclamans. Quis ergo nos ſeparabit à caritate Chriſti, tribulatio an anguſtia? an fame, an nuditas? an periculũ, an* Rom. 8. 35.

Rom. 9. 3.
A. c. 47.

persecutio: Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Et paulo post. Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. Vnde S. Augustinus de vera religione. Ille, inquit, verissimè atq; certissimè inuictus homo est, qui cohaeret Deo, non ut ab eo aliquid boni extra mereatur, sed cui nihil aliud quam ipsum habere Deo bonum est. Hic vir quamdiu est in hac vita, vititur amico ad rependendam gratiam: vititur inimico ad patientiam: vititur quibus potest ad beneficentiam, vititur omnibus ad beneuolentiam. Et paulo post. In omnibus autem officiosis laboribus futurae quietis certa expectatione non frangitur. Quidenim ei nocet, qui bene uti etiam inimico potest? Eius enim presidio atq; munimento inimicitias non pertimescit, cuius praecepto & dono diligit inimicos. Huic viro in tribulationibus parum est non contristari, nisi etiam gaudeat, sciens quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Quis hanc subiugabit?

Matt. 5. 44

Rom. 5. 3.

H. de scriptor.
Ecclesl.

III. Indicium est desiderium Martyrii, quo tantopere ardebat quondam S. Ignatius, ut teste S. Hieronymo, in epistola ad Romanos in hæc verba scripserit. *Vtinam fruar bestiis, quæ mihi sunt preparatæ, quas & oro mihi veloces esse ad interitum, & ad supplicia, & allici ad comedendum me, nescit & aliorum martyrum non audeant corpus attingere. Quod si venire noluerint, ego vim faciam, ego me urgebo ut deuorer. Ignoscite mihi filiolli, quid mihi prosit, ego scio. Nunc incipio Christi esse discipulus, nihil de his quæ videntur desiderans ut Iesum Christum inueniam. Ignis, crux, bestia, confractio ossium, membrorum diuisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantum Christo fruar.*

Euf. c. 16. & 17.

IV. Indicium est, susceptio ingentium laborum pro salute proximi procuranda, idque cum magno discrimine vitæ. Talis est fortitudo eorum, qui tempore pestis omnia officia deferunt peste correptis. uti fuerunt tempore Valeriani Imperatoris, multi clerici & laici, qui teste Eusebio Cæsariensi in historia Ecclesiasticæ libro sexto, cum Alexandria sæuissima pestis grassaretur, cum maxima laude pestiferis feruierunt. *Virtutis ergo, inquit ibidem Dionysius Episcopus Alexandrinus, multum laudati erant, qui in eo ministerio obierant, adeo ut hoc mortis genus, quod propter incredibilem pietatem & robustam fidem suscipiebatur, nihil à martyrij splendore abesse videretur.* Huic muneri voto addixit se nostro seculo Romæ noua Clericorum religio, infirmis ministrantiu. Illustre quoq; exemplum in hoc officio fortitudinis & caritatis præbuit anno 1576. sanctissimus Cardinalis Carolus Borromæus Archiepiscopus Mediolanensis, qui grassante pestilentia Mediolani ædes ciuium

uium peste infectas inuisit, confessiones ægrorum audit, & Eucharistiam administrauit, vt liquet ex eius vita sæpius in lucem edita. Simile habes in vita S. Bernardini. Talis quoque fortitudo eorum est, qui cum perspicuo periculo vitæ remotas regiones adeunt, vt infideles conuertant, vt sunt Patres de nostra Societate, qui hætenus profecti sunt in vtrâmq; Indiam, Iaponiam & Chinas; vel vt hæreticos ad matrem Ecclesiam reducant, vt sunt Angli, qui de nostris & aliis non reformidant in ipsam Angliam proficisci. Quam prouinciam non ante suscipiunt, aut suscipere à Superioribus suis permittuntur, quam vires suas gratia Dei nixas egregiè ad calculos reuocarint, & iuxta parabolam Euangelicam subdixerint sumptus ad perficiendam rem tantam necessarios: ne si post iactum fundamentum oneri succumbant, omnes qui vident, incipiant illudei e eis dicentes: Quia hi homines cœperunt ædificare, sed non potuerunt consummare.

San. 20. Maii.

Luc. 14. 28.

V. Indicium est, Mortificatio omnium passionum, quod tradit S. Gregorius septimo Moralium. *Sciendum, inquit, quod alia iustorum, atq; alia est fortitudo reproborum. Iustorum quippe fortitudo, est carnem vincere propriis voluntatibus contraire, delectationem vitæ presentis extinguere, huius mundi aspera pro æternis premiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis metum in corde superare. Reproborum verò fortitudo est transitoria sine cessatione diligere, contra flagella conditoris insensibiliter perdurare, ab amore rerum temporalium nec aduersitate quiescere, bonorum vitam non solum verbis ac moribus, sed etiam gladiis impugnare. &c.*

V I D E, V. Martyrium. & in PANARIO. V. Immortificatio passionum. Impatientia in aduersis. Mortis metus immodicus. Præsumptio. Pusillanimitas. Timor humanus.

G.

GAVDIVM SPIRITVALE.

CAPVT I.

De nomine & definitione Gaudii spiritualis.

Cic. lib. 4.

E Nomine Gaudii, ita scribit in Tusculanis disputationibus Latini sermonis Princeps. *Cum ratione animus mouetur placide, atq; constanter tum illud Gaudium dicitur: cum autem & inaniter, & effuse animus exultat tum illa letitia gestiens, vel nimia dici potest: quam ita definiunt, sine ratione animi elationem.*

H. cap. 5.

Ad quæ verba respexisse videtur S. Hieronymus libro tertio commentariorum in epistolam ad Galatas, cum ait. *In secundo spiritualium fructuum loco gaudium (ab Apostolo) positum est: quod Stoici quoque qui distinguunt inter verba subtilius aliud quid esse estimant quam letitiam.*

Gal. 5. 22.

Gaudium quippe esse aiunt elationem animi super his quæ digna sunt exultantibus. Letitiam vero effrenatam animi elationem, quæ modum nesciat, & in his quoq; quæ vitio sint mixta letetur. Verum quia Hieronymus ambigit de veritate discriminis, Lactantius verò libro sexto de vero cultu irridet, nos pro synonymis cum Scriptura & Patribus usurpabimus, non

L. cap. 15.

H. lib. 2.

quatenus significant animi passionem vel perturbationem, quam græci teste Hieronymo aduersus Pelagianos, *χαρά*, vel *ιδούλω* vocant, sed actum, vel affectum internum charitatis, & ideo forte Apostolus in epistola dicta ad Galatas enumerans fructus spiritus mox charitati gaudium subiecit. *Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, &c. Simul autem, inquit, & illud notandum, quod post dilectionem gaudium sequitur. Qui enim diligit quempiam, semper in eius felicitate letatur, & si eum viderit aliquo errore deceptum, & peccatorum lubrico concidisse, dolebit quidem, & eruere festinabit, sed non poterit gaudium mutare tristitia sciens nullam rationabilium creaturarum apud Deum perire perpetuo.* Itaque nomine gaudii vel lætitiæ spiritualis intelligimus actum caritatis vel amoris, quo quis ita fertur in bonum diuinum, quod est Deus, ut in illo conquiescat, tanquam in eo, quod iam aliquo modo, nempe per gratiam & spem possideat. Quo gaudio perfusus erat Rex

David

Gal. 5. 22.

David cum caneret. *Renovit consolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus sum.* Et. *Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Ad quod Philippenses cohortabatur Paulus dicens. *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete.* Et Thessalonicenses, *Semper gaudete.*

Psal. 76. 4.

Psal. 83. 3.

Phil. 4. 4.

1. Thess. 5. 16.

CAPVT II.

De discrimine gaudii spiritualis & mundani.

Esse aliquod discrimen inter gaudium mundi & Spiritus, impiorum & piorum indicat Christus apud S. Ioan. dicens. *Amen dico vobis, qui aplorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.* Quibus autem in rebus gaudium mundi consistat, idem B. Ioannes docet in prima sua epistola, cū ait. *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Ad idem gaudium pertinent illa dicta S. Iob. *Hoc scio à principio, quod laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocrita ad instar puncti.* Et. *Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Ac illa Ecclesiastæ. *Risum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid frustra deciperis?* Et. *Latere inueni in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.* Illud quoq; apud Lucam. *Va vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Contra ad gaudium spiritus spectant illa psalmographi. *Letabimur in salutaris tuo, & in nomine Dei nostri magnificabimur.* Et. *Letamini in Domino, & exultate iusti.* Et. *Iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in latitia.* Et illud Isaia. *Tu exultabis in Domino, in sancto Israel lataberis.* Et B. Pauli. *Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus.*

Ioan. 16. 10.

1. Ioan. 2. 16.

Iob. 20. 5.

Ioh. 21. 12.

Eccl. 2. 2.

Eccl. 11. 9.

Luc. 6. 25.

Psal. 19. 6.

Psal. 31. 11.

Psal. 67. 4.

Rom. 12. 12.

Sanctorum vero Patrum de hoc discrimine hæ sunt sententiæ. S. Basilius in Regulis breuioribus quæstione posita, cuiusmodi gaudium sit, quod est in Domino, & quid sit, quod facientes gaudere debeamus, respondet. *In his quæ secundum mandatum Domini sunt gaudere, est in Domino gaudere. Quocirca quandocunque mandata Dei exequimur, aut propter nomen Domini aliquid patimur, gaudere & gratulari inter nos debemus.* Sanctus Ambrosius de Virginibus, *Vi corpus ægrotum, nunc calidioribus fouetur, nunc frigidioribus temperatur, remediorumq; mutatio si iuxta præceptum fiat medici, salutaris est: si contra mandatum usurpetur, languoris augmentum est: ita medico nostro quicquid penditur Christo, remedium est:*

B. q. 193.

A. lib. 3.

est:

est: quicquid usurpatur, incommodum. Debet igitur bene conscia mentis esse latitia, non inconditis comessationibus, non nuptialibus excitata symphonis. Ibi enim intuta verecundia, illecebra suspecta est, ubi comes deliciarum extrema est saltatio. S. Augustinus de verbis Domini. Sicut non potest homo duobus dominis seruire, sic & nemo potest in hoc seculo gaudere, & in Domino. Multum inter se hac duo gaudia differunt, suntque omnino contraria. Quando gaudetur in seculo, non gaudetur in Domino. Vincat gaudium in domino, donec finiatur gaudium in seculo. Gaudium in Domino semper augeatur, gaudium in seculo semper minuatur, donec finiatur. Non ideo ista dicuntur, quia in hoc seculo, cum sumus, gaudere non debemus, sed etiam in hoc seculo constituti iam in Domino gaudeamus. Et in verba psalmi 96. Latamini iusti in Domino. Iam forte fideles audientes, iucundamini, conuiuia meditantur. calices preparant, rosarum tempus expectant. Vide quid sequitur. In Domino. Expectas tempus veris ut iucunderis: si Dominum habes iucunditatem, Dominus tecum semper est, non habet tempus. Esto rectus corde, & semper est tibi de illo iucunditas. Non enim iucunditas qua est secundum seculum vera iucunditas est. Audi prophetam Isaiam. Non est gaudere in piis dicit Dominus. Gaudere, quod vocant impii, non est gaudere, &c. Vtiq; videbat Isaias homines in potatione, in luxuria, in theatris, & in spectaculis, totum mundum luxuriari variis nugis, & tamen clamabat. Non est gaudere in piis, dicit Dominus. Si hoc non est gaudere, quale gaudium videbat, in cuius comparatione hoc non erat gaudium? B. Prosper de vita contemplatiua libro 2. Gaudere quidem bonum est, sed qui gaudet si non inde gaudeat unde debet, non potest bonum esse quod gaudet. Siquidem gaudet & raptor, quum desiderata rapuerit: gaudet & ebriosus cum exoptata occasione potationis inuenerit: gaudet & adulter, cum ad delectationem fruendi corporis concupiti peruenerit. Sed cum sit gaudere bonum, de his atq; huiusmodi gaudere, grande est malum. Hec & his similia sunt, unde gaudere nos vult mundus cum suis amatoribus periturus. Hec sunt, que repudiare debemus, ut de bona conscientia, de sanctitate morum, de acquisitione virtutum, de dono Dei, & permissione futuri regni ineffabiliter gaudeamus. S. Bernardus ad Sanctimoniale quondam. Magnum est mihi gaudium, quod te ad verum & perfectum gaudium velle tendere comperi: quod non est de terra, sed de celo, id est, non de hac conualle plorationis, sed de illa quam fluminis impetus letificat ciuitatem Dei. Et reuera illud verum & solum est gaudium, quod non de creatura, sed de creatore concipitur, & quod cum possederis, nemo tollet a te. Cui comparata omnis aliunde iucunditas maior est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fadum, omne postremo quodcumq; aliud delectare possit, molestum.

CAPUT III.

De præstantia & utilitate gaudii spiritualis.

GAUDIUM spiritualis præstantia indeliquet primo, quod sit donum Spiritus sancti. Nam Christus cum apud Lucam dixisset discipulis. *Gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in cælis*, mox subiecit. *In ipsa hora exultavit Spiritu sancto, & dixit. Confiteor tibi pater.* Et Apostolus ad Romanos. *Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium in Spiritu sancto.* Et ad Thessalonicenses. *Excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti.* Et ad Galatas. *Fructus autem Spiritus est, charitas, gaudium, pax patientia.* 2. quia Scriptura iubet nos *lætari in Domino*, ut supra dictum est, at quid Domino vel Deo nobilius? Lætatur autem in eo, quia in eo solo tanquam parte & hæreditate nostra per amorem conquesimus. *Deus enim cordis mei*, inquebat ille vir secundum cor Dei, *& pars mea Deus in æternum.* Vnde Augustinus de salutaribus documentis. *Si aliquid in hoc seculo possidere delectamur, Deum qui possidet omnia, qui creauit omnia, expedit ut mente possideamus, & in eo habeamus, quacunq; feliciter & sanctè desideramus. Sed quoniam nemo possidet Deum, nisi qui possidetur ab eo, simus nos ipsi facti Dei possessio, & efficietur nobis possessio Deus. Et quid potest esse in mundo felicius, quam cui efficiatur suus Imperator & redemptor census & hæreditas dignatur esse ipsa diuinitas? Quid ultra querit, cui omne gaudium, & omnia suus redemptor esse debet? Accedit, quod gaudium spirituale iustorum in hac vita est semen & pignus, gaudii futuri in cælo, in quo æterna consistet felicitas. De quo post Isaiam B. Paulus. *Quod oculus, inquit, non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, que preparauit Deus iis, qui diligunt illum, nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum.* At quid hoc æterno gaudio nobilius?*

UTILITATEM quoque huius gaudii non reticuit Spiritus sanctus in diuinis litteris. Primo enim valet ad conciliandam corporis incolumitatem, ut indicauit Salomon in Prouerbiis dicens. *Cor gaudens exhilarat faciem: in marore animi deiicitur Spiritus.* Et. *Animus gaudens et aeternam floridam facit, spiritus tristis exsiccatur ossa.* Nam per lætitiæ cordis vel animi exhilaratur facies, totumque corpus perfunditur, eo quod affectiones mentis redundent in corpus, & in facie, ubi omnes vigent sensus, maxime operentur & agnoscantur. Contra per mærorem animi ipsemet spiritus deiicitur, frangitur & languescit, sic prorsus, ut

sus, ut ad officia sua præstanda parum sit idoneus, nec vacare bene possit, studiis, contemplationi, cæterisque mentis functionibus. Deinde valet ad impetranda facilius Dei beneficia, quæ in oratione postulamus. Vnde psaltes regius dicebat, *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* In quæ verba S. Augustinus, *Signanter, inquit, accipe petitionem cordis tui, discerne eam à petitionibus carnis, discerne quantum potes. Nec frustra dictum est in quodam psalmo, Deus cordis mei. Ibi enim sequitur & dicit. Et pars mea Deus meus in sacula. Verbi gratia Cacus est corpore, rogat ut illuminetur. Esto, roget, quia & ista Deus facit, sed rogant hac etiam mali. Petitio hæc carnis. Infirmatur, rogat se saluam fieri, saluus fit moriturus. Et ista petitio carnis est. Sicut petitio carnis est, velle sibi præparari oculos. utique ad videndam istam lucem, quæ talibus oculis videri potest: ita petitio cordis ad illam lucem pertinet. Beati enim mundi cordes, quoniam ipsi Deum videbunt. Denique gaudium spirituale in hoc differt à mundano, quod mundanum non possit perfectè mederi tristitiæ. Nam videmus homines quantumuis sanos, diuites, honoratos, vno aliquo infortunio, ut morte vxoris, vel filii ita conturbari, ac si profus miseri essent. Exemplo sit Aman in historia Esther qui cum inter Principes regni Assueri esset primus, tamen totus mærore conficiebatur, quod ab vno homine Iudæo Mardocheo non honoraretur. At gaudium in Domino reddit pectus hominis adamantinum contra omnia aduersa. Vnde Chrysostomus ad populum. *Deum, sicut oportet, timens, & in ipso confidens voluptatis radicem lucratus est, & omnem habet letitiæ fontem. Et sicut exigua scintilla in mare immensum delapsa facile extinguitur, sic quantacunque aduersa Deum timenti illiduntur, velut iri vastum latitiæ pelagus incidentiæ, exsurguntur & pereunt.**

C A P V T IV.

De Proprietatibus Gaudii Spiritualis.

PRIMA Proprietas est, quod omnium actionum humanarum finis & scopus sit aliquod gaudium. Hanc tradit S. Chrysost. ad populum. *Voluptatem, inquit, querunt, & gaudere cupiunt omnes, & propter hoc omnia faciunt, & dicunt, & negotiantur. Nam mercator ideo navigat; ut pecunias congreget, congregat autem ut iis gaudeat: & exercitus dux ideo tractat arma, & agricola colit terram, & quisq; artem suam tractat, ut honore & lucro gaudeat.* Et S. Augustinus decimo Confessionum. *Vnum est; ait, quo peruenire omnes nituntur, ut gaudeant. Quæ quoniam res est, quam se experiam non esse nemo potest dicere, propterea reperta in memoria recognoscitur, quando*

Psal. 36. 4.

Psal. 72. 26.

Esth. 5. 3.

Ch. hom. 18.

Ch. hom. 18.

A. cap. 21. & 22.

quando beata vita nomen auditur. Absit Domine, absit à corde serui tui qui conficitur tibi, absit ut quocunque gaudio gaudeam, beatum me putem. Est enim gaudium, quod non datur impiis, sed eis, qui te gratis colunt, quorum gaudium tu ipse es. Et ipsa est beata vita, gaudere ad te, de te, propter te, ipsa est, & non altera. Qui autem aliam putant esse, aliud sectantur gaudium, neq; ipsum verum. Ab aliqua tamen imagine gaudij voluntas eorum non auertitur. Et S. Bernardus scribens in verba Apostoli. Non est regnum Dei esca & potus. Nemo, inquit, est, qui gaudere non velit. Et Seneca ad Lucilium. Omnes tendunt ad gaudium sed vnde stabile, magnumq; consequantur ignorat. Ille ex conuiuio & luxuria, ille ex ambitione & circumfusa clientum turba: ille ex amica, alius ex studiorum liberalium vana ostentatione, & nihil sanantibus litteris. Omnes istos oblectamenta & breuia decipiunt, sicut ebrietas, qua vnius hora hilarem insaniam longi temporis tadio pensat.

B. serm. 2.

S. ep. 59.

II. Proprietas est, in hac vita nullum esse purum & solidum gaudium, sed mixtum aliqua afflictione, quod indicant illa dicta Apostoli. Tempus breue est, reliquum est, ut qui flet, sint tanquam non flentes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Et quasi tristes, semper autem gaudentes; tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Quæ expendens S. Augustinus. Tristitia, inquit, nostra habet quasi gaudium nostrum non habet quasi, quia in spe certa est. Quare tristitia nostra quasi habet? Quia sicut somnus transit, & dominabuntur recti mane. Nouit enim charitas vestra, quia qui somnium indicat, addit quasi. Quasi dicebam, quasi loquebar, quasi prandebar, quasi equitabam, quasi disputabam. Totum quasi, quia cum vigilauerit, non inuenit, quod videbat. Quasi thesaurum inueneram, dicit mendicus. Si quasi non esset, mendicus non esset, sed quia quasi erat, mendicus est. Itaq; modo, qui ad latitias seculares oculos aperiunt, & cor claudunt, transit quasi eorum, & venit verum ipsorum.

1. Cor. 7. 30.

2. Cor. 6. 10.

A. in psal. 48.

Verum ipsorum pœna est. Et S. Gregorius in Euangelia. Flet, tanquam non fleat, qui sic temporalibus damnis affligitur, ut tamen de aternis lucris semper animum consoletur. Gaudet verò, sed tanquam non gaudent, qui sic de temporalibus hilarescit, ut tamen semper tormenta perpetua consideret, & in hoc quod mentem gaudio subleuat, hanc continuo pondere prouidi timoris premat. Bifariam autem intelligi potest, cum quantocunque gaudio spiritali, quod est in Domino, stare aliquam tristitiam. Semel, quia bonum diuinum, de quo propter spem gaudemus, necdum perfectè possidemus. Vnde regius psaltes dicebat. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. & D. Paulus. Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Iterum, quia possumus tristi-

G. hom. 36.

S. Tho. 22. q. 28.

art. 2.

Psal. 119. 5.

2. Cor. 57.

stari de malis, vel nostris vel proximi, quibus retardamur à summi

Isa. 59. 2.

boni possessione, vt sunt imprimis peccata; nam apud Isaiam Deus ipse dicit. *Iniquitates vestra diuiserunt inter me & vos.*

Matt. 5. 12.

Act. 5. 41.

III. Proprietas est, Gaudium spiritale in homine Christiano potius augeri tribulationibus, quam extingui. Vnde Christus ad Apostolos. *Cum persecuti vos fuerint, inquit, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis.* Quod & fecerunt, teste B. Luca in Actis. *Ibant, (Apostoli) à conspectu Concilij gaudentes, quod digni habiti essent pro nomine Iesu contumeliam pati.* Et B. Paulus de se ait. *Nunc gaudeo in passionibus meis. Et.*

Col. 1. 24

2. Cor. 12. 10.

Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Nec gaudet solum in illis, verum etiam quod maius est, in illis gloriatur. *Mibi autem, inquit ad Galatas, absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Et ad Corinthios. *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis.* Deinde ad Hebræos ita scribit.

Gal. 6. 14.

2. Cor. 12. 9.

Heb. 10. 34.

Nam & vincetis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio susceperistis, cognoscetes vos habere meliorem & manentem substantiam. Sed & B. Iacobus apostolus ab hac sententia epistolam suam inchoauit. *Omne gaudium existimate fratres mei, cum in varias tentationes incideritis.*

Iac. 1. 2.

1. Pet. 4. 12.

S. Petrus verò ita loquitur. *Charissimi nolite peregrinari in seruore, qui ad tentationem vobis fit, quasi noui aliquid vobis contingat, sed communicantes Christi passionibus gaudete, vt & in reuelatione gloria eius gaudeatis exultantes.* Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis. Ex hac proprietate colligunt S. Patres, speciatim autem Basilii in homilia de gratiarum actione, & Chrylost. in homiliis ad populum, posse aliquem semper in hac vita spirituali gaudio frui iuxta monitum vel præceptum Apostolicum.

B. h. 4.

Chr. h. 18. & 25.

Phil. 4. 4.

1. Thes. 5. 15.

B. hom. 4. de grat. actione.

Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete. Et, semper gaudete. Verba Basilii sunt. *Anima quæ semel se modis omnibus desiderio sui astrinxit conditoris, prorsus non sinet vehemens illud gaudium animi sui per multiplicem carnalium affectionum mutationem intercipi. Quin potius, quæ aliis marorem afferunt in cumulum letitiæ sibi conuertet.*

Rom. 12. 15.

Isa. 21. 3.

Rom. 9. 2.

2. Cor. 11. 19.

IV. Proprietas gaudii spiritualis est, alienis malis vel tribulationibus potius condoleere, quàm exultare, iuxta illud Pauli ad Romanos. *gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus.* Sic fecit propheta Isaias, dum ait. *Propter destructionem Babylonis repleti sunt lumbi mei dolore, sicut angustia parturientis.* Sic Apostolus, cum doleret ob fratrum interitum.

A. c. 40.

Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Et rursus. *Quis infirmatur, & ego non infirmor, quis scandalizatur, & ego non vror?* Certe S. Augustinus non dubitat ruinis aliorum exultantes comparare demonibus in libro de vera religione. His (angelis exterminatoribus) inquit, *similes sunt homines, qui gaudent miseris alienis, & risus sibi & ludicra spectacula*

Etacula exhibent vel exhiberi volunt euerfionibus & erroribus aliorum.
 Quamquam alibi non diffitetur posse aliquando pios, de impiis vindicta diuina sublatis ob bonum finem lætari. nam inter B. Prosperi sententias ex Augustino decerptas vna hæc est. *De beneuolentia est non de malitia, cum lætatur iustus in impios processisse vindictam, quia non peccatoris exitium placet, quem voluit corrigi, sed iustitia Dei, qua scit multos posse conuerti.* Ad eandem proprietatem pertinet plus de magno bono alieno gaudere, quam de exiguo proprio, vt annotauit S. Bernardus in Cantica, eo quod ordo charitatis postulet, maius bonum, in quocunque sit, maiore affectu prosequi.

V. Proprietas est, quod gaudium spiritus natura sua sit perpetuum, sicut contra mundi gaudium est temporale & momentaneum. Vnde Apostolus monuit vt *semper gaudeamus*; deinde docuit *caritatem nunquam excidere*, cuius actus vel effectus inseparabilis est gaudium spiritus. De eo in Constitutionibus monasticis ita scribit S. Basilus. *Quem praua affectio prorsus nulla obturbat, contraq; cui virtus est omnis, omnisq; dignitas comes adiuncta, hunc sine dubioritè, & vt par est, lætari existimandum est, eiusq; lætitiã immutabilem esse atq; sempiternam, quando lætitiã virtutis ac bonitatis est affectatrix, vt est apud prophetam. Lætabitur Dominus in operibus suis.* Et S. Chrysostomus ad populum. *Sit aliquis nihil in se damnandum habens sed bona fretus conscientia, & ad futura anhelans, & expectans illam beatam spem, quid hunc quaso in tristitiã poterit inducere? Nam omnibus rebus mors intolerabilior esse videtur, sed huius expectatio non tantum ipsum non contristat, verum & potius delectet. nouit enim, quod mortis presentia laborum est liberatio, & cursus ad coronas & brauia pro virtute pugnantibus reposita. Sed filiorum acerba mors. Verum & hoc generosè fert, & dicit Iob verba Dominus dedit, dominus abstulit. Sicut domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum in secula. Et infra. Quid igitur, sancti non dolebant? non audis Paulum dicentem. Tristitia mihi magna est, & indesinens doler cordi meo. Hoc ipsum nempe admirabile est, quod tristitia lucrum & voluptatem ex lucro ferebat. Sicut enim flagella (Apostolis in Actis) influcta non dolores, sed lætitiã, sic & tristitia magnas illas præbebat coronas. Et hoc est admirabile, quod non mundi tristitia tantum, verum & lætitiã damnatum habet extremum. In spiritali verò contrarium tantum, non lætitiã tantum, verum & tristitiã multum habet bonorum thesaurum.*

P. 246.

B. l. c. 49.

Phil. 4. 4.

1. Cor. 13. 9.

B. c. p. 3.

Ps. 103. 31.

Ch. hom. 18.

Iob. 1. 21.

Rom. 9. 2.

Ag. 1. 41.

De Mediis idoneis ad gaudium spirituale obtinendum.

PRIMVM Medium est Bona conscientia ex bonis operibus collecta. vnde Ecclesiastes dixit. *Cognoui, quod non esset melius nisi letari. & facere bene in vita sua.* Et rursus, *Et deprehendi nihil esse melius, quam letari hominem in opere suo.* Et. *Vade ergo & comede in letitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum, quia Deo placent opera tua.* Ecclesiasticus vero. *Non est, ait, oblectamentum super cordis gaudium.* Vnde S. Chrysoft. ad populum Antiochenum ita loquitur. *Nihil aliud est triste, nisi Deum offendere. Quod cum aberit, non tribulationes, non insidia, non quicquam aliud sapientem animam poterit contristare, sed quemadmodum si exigua scintillam in lacum deieceris profundum, statim extinxeris, itidem & omnis tristitia superabundantia in bonam missa conscientiam extinguitur.* Propterea quidem & Paulus semper gaudebat, quoniam interius secundum Deum confidebat, neq. tot malorum capiebat sensum; sed dolebat quidem vt homo, non tamen cadebat. Sic & Abraham Patriarcha erat in delectatione, multa passus tristitia. Verum nihil horum eum prostravit. B. Cæsius Arelatensis hom. 12. *Verum gaudium non possidetur, nisi pax & iustitia teneatur. Prima est enim & quasi radix iustitia. Secunda pax, tertia gaudium. De iustitia nascitur pax, de pace gaudium generatur. Iustitia & pax quasi bona opera esse videntur gaudium vero fructus esse bonorum operum intelligitur.* Et S. Bernardus in libris de Consideratione. *Quid ditius, quid in corde dulcius, quid in terra quietius est, & securius bona conscientia? damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, qua & ipsa morte magis erigitur, quam deprimitur.* Consentiant nostris scriptores Ethnici. Cicero ad Torquatum epistola familiari. *Conscientia recta voluntatis maxima consolatio est rerum incommodarum.* Et Seneca ad Lucilium. *Nolo tibi unquam deesse letitiam. Volo illam tibi domi nasci. Nascitur, si modo intra te ipsum sit. Cætera hilaritates non implent pectus sed frontem remittunt, leues sunt: nisi forte tu iudicas illum gaudere, qui ridet. Mihi crede, res seuera est verum gaudium.* Et paulo post. *Veri boni audit as tuta est. Quid sit istud interrogas, aut vnde subeat? dicam. Ex bona conscientia, ex honestis consiliis, ex rectis actionibus, ex contemptu fortuitorum, ex placido vita & continuo tenore vnâ prementis viam.*

II. Medium, Timor Domini, nam Ecclesiasticus ait. *Timor Domini gloria & gloriatio, & letitia & corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, & dabit letitiam, & gaudium, & longiudinem dierum.* Et Malachias

Ecc. 3. 12.
Ib. 22.

Ecc. 9. 7.
Ecc. 30. 16.
Ch. hom. 25.

Cic. lib. 6.

S. ep. 24.

Ecc. 3. 11.

lachias. *Et orietur vobis timentibus nomen meum Solius iustitia, & sanitas in pennis eius: & egredimini, & salietis sicut vituli de armento.* Vnde Chry-
 sost. homilia citata ad populum. *Non multis opus est sermonibus, sed si solum dictum Apostoli cogitemus vitam inueniemus. nec enim simpliciter dixit. Gaudete semper, sed addidit continua voluptatis causam, cum dixerit. Gaudete in Domino semper. In Domino semper. In Domino gaudens ex accidente nullo voluptate hac excidere potest. Alia nempe cuncta in quibus gaudemus mutabilia sunt, & transitu facilia, nec solum habent molestum, sed etiam quod manentia non tantam nobis afferant voluptatem, ut ex aliis nascentem tristitiam repellant, Dei vero timor habet hac utraq. Stabilis est immotusq. & tantam subministrat letitiam, ut nullus nos aliorum malorum sensus capiat. Deum enim sicut oportet timens & in ipso confidens voluptatis radicem lucratius est & omnem habet letitie fontem.*

Mal. 4. 2.
C. hom. 18.

Psal. 4. 4.

III. est Memoria Dei, & beneficiorum eius. Vnde Psaltes regi-
 us. *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. propter hoc letatum est cor meum, & exultavit lingua mea. Et, memor fui Dei, & defecit atus sum, & exercitatus sum, & defecit Spiritus meus.* S. Basilius certe in homilia de gratiarum actione existimat hoc vnum medium sufficere, ut quod postulat Apostolus à Philippensibus & Thessalonicensibus, semper & continenter gaudeamus. *Apostolica, inquit, sententia rudes, eo imprudentia & temeritatis profluant, ut incusare ausing Paulum, quasiis nobis prescribat factu impossibilia. Atque erudiantur & discant tot adeo nobis proponi causas parandi istius gaudij prorsus rationi consentaneas, idque sola Dei munifica liberalitate. Quum non essemus, ipse fecit, sumus proinde ad nostri conditoris facti imaginem. Mente pariter & ratione insignimur, quo utroque humana conditio nature perficitur, & utriusque suffragio subnixi Deum cognouimus. Boni à malo discernendi facultate praditi sumus. Per peccatum alieni à Deo effecti in gratiam rursus per unigeniti sanguinē sumus reuocati, & seruituti ignominiosa exempti. Spes in super resurrectionis, fruitio multiplex angelicorum bonorum, regnum caeleste re promissa bona; mentis rationisq. vim omnem exuperantia. Quinam non conueniat hac censere causas suggerere nobis gaudij nunquam desituri, ac perpetis letitia abunde sufficientes atq. idoneas.*

Psal. 15. 8.
Psal. 76. 4.
B. hom. 4.

IV. Medium. Spes firmissima gaudij & felicitatis æternæ in celo. Vnde Rex Dauid. *latentur omnes, qui sperant in te Domine.* Et Ecclesiasticus. *Qui timetis Dominum, sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia.* Et Christus Dominus. *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in celis.* Et. *Gaudete quod nomina vestra scripta sint in celis.* Et Apostolus ad Romanos. *Spe gaudentes,* Vnde

Psal. 5. 12.
Ecc. 2. 9.
Matt. 5. 12.

Luc. 10. 20.

Rom. 12. 12.

S. Basi-

Basil. hom. 4.

S. Basilius loco citato. *Sicut qui minus acri sunt oculorum acie, eos auocant à contuitu rerum nimis splendidarum, & refocillandos defigunt in flores, aliaque viridantia. Sic anima non debet se dare contemplantis rebus presentibus, quae plena sunt meroris, sed iis quae verè bona sunt. Ita enim assequeris ut semper gaudeas, nempe si vita tua institutum ratioq; omnis Deum collineet ac spectet, & spes retributionis, quae in hac vita tristia sunt, leuora efficiat. Affecit te aliquis ignominia? Quin tu ad eam suspice gloriam, quae reposita in caelis est tibi parandam merito patientia. Iacturam rerum tuarum adisti? oculos imprimè fixius caelestibus diuitiis, & thesauro incomparabili, quem tibi bonorum operum pretio seposuisti. Patrione solo exclusus es? At patriam habes caelestem illam Hierusalem. Ad eum modum, si iis quae molestiam tibi nunc pariunt opposueris, quae sperantur bona animam tuam ab omni anxietate seruabis. ad quod nos inuitat sanctio legis Apostolica. semper gaudete. S. Bernardus in verba Apostoli. Non est regnum Dei esca & potus, scribens. Loquar, ait, quod expertus nouit, in expertus ignorat: animalis enim homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei. Nunquid non plerunque orantibus nobis omnia viscerum succutiuntur occulta ad memoriam gaudii illius, quod est in Hierusalem, quae sursum est, quae est mater nostra, & lacrymarum vnda vultus meditantium perfundit? si duraret. Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuioni detur dextera mea, adhaereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, si non proposuero Hierusalem in principio latitiae meae. Vere in principio latitiae, quia finis illic repositus est. Principium gaudij illius, quod hic quandoq; sentimus stilla est, guttula est, de flumine illo descendens, cuius imperus latificat ciuitatem Dei.*

ROM. 12. 12.
B. SCRIP. 2.

V I D E V. Contemplatio, Deuotio, Familiaritas cum Deo, Laudatio Dei. Et in PANARIO. Desolatio spiritualis. Tristitia.

GRA

GRATIARVM ACTIO

Deo debita.

CAPVT I.

De nomine Gratiarum actionis.

RATIARVM actionis nomen hic accipimus pro grati animi affectione, vel gratitudine erga benefactorem. Quod à voce gratiæ deriuatur, quatenus significat beneficii accepti memoriam vel remunerationem. Ita enim definit ex M. Tullio Gratiam S. Augustinus in libro quæstionum 83.

Cic. l. 2. de inuē.
A. q. 31.

Gratia est, in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi voluntas continetur. Et Ouidius hoc significatu vsurpauit:

Gratia pro rebus merito debetur inemptis.

Nec non Aristoteles in quarto Ethicorum, cum ait. *Gratia ei qui dat exhibetur.* Hanc gratiæ virtutem S. Thomas in summa Theologica numerat inter virtutes Iustitiæ annexas.

Ar. c. 1.
Th. 22. q. 106.
art. 1.

VERVM quia non vna est ratio benefactorum, quibus grati animi officium debemus, (possumus enim beneficio affici non modo à Deo, sed etiam ab hominibus) idcirco non ad eandem iustitiæ speciem quæuis gratiarum actio necessario pertinet. Nam quæ debetur Deo est virtutis *Religionis*. Quæ verò parentibus, patriæ & Magistris ac institutoribus, pertineat ad *Pietatem*. Quæ autem personis in dignitate Politica vel Ecclesiastica constitutis ad *Observantiam* ac denique quæ quibuslibet particularibus benefactoribus, ad virtutem *gratitudinis* nomine communi appellatæ. Nos hic agimus de primo genere gratiarum actionis, quam debemus Deo tanquam primario omnium rerum auctori & principio, & omnes alias in se eminenter vel materialiter comprehendit; siquidem nullum beneficium ab homine vllò præstari potest, quod non sit à Deo profectum. *Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum, inquit B. Iacobus, de sur-*

Iac. 1. 17.

sum est, descendens à Patre luminum.

CAPVT II.

*De dignitate & præstantia gratiarum actionis.*C. hom. 16. in
Acta.

2. Esd. 12. 27.

Isa. 51. 3.

Apoc. 7. 12.

A. lib. 1. c. 8.

Psal. 49. 11.

Matth. 26. 17.

Luc. 22. 17.

1. Cor. 11. 24.

Col. 3.

DIGNITATEM nobilitatemque virtutis huius bifariam deprehenderelicet. semel, quoad Religionem moralium omnium præstantissimam pertineat. iterum, quod circa nobilissimum obiectum, Deum eiusque beneficia, quorum nullum est exiguum, ut loquitur S. Chrysostomus, verferur. Qua de causa in diuinis Scripturis passim gratiarum actio inter honorifica officia Deo delata numeratur. Ut apud Esdram. *In dedicatione muri Hierusalem, requisierunt Leuitas de omnibus locis suis, ut facerent dedicationem & letitiam in actione gratiarum, & cantico, & in cymbalis.* Et apud Isaiam. *Consolabitur Dominus Sion, & ponet solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & letitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis.* Et in Apocalypsi S. Ioannis. *Omnes angeli stabant in circuitu throni, & seniorum & quatuor animalium, & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes, Amen. Benedictio & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum. Amen.* 2. in iisdem appellatur sacrificium laudis, & omnibus veteris legis sacrificiis antefertur, ut docet S. Augustinus contra aduersarium legis & prophetarum: nam cum citasset illa verba Psalmi; *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo. Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua.* Et. *Sacrificium laudis honorificabit me, & ibi via, qua ostendam illi salutare Dei.* Quod est autem, subdit, *sacratius laudis sacrificium, quam in actione gratiarum? Et vnde maiores agenda sunt Deo gratias, quam pro ipsius gratia per Iesum Christum Dominum nostrum? Quod totum fideles in Ecclesia sacrificiosciunt, cuius umbræ fuerunt omnia priorum genera sacrificiorum.* 3. quia nobilissimum Ecclesie Christiane sacramentum & sacrificium, quod cum gratiarum actione à Christo ipso institutum est, nomenclaturam suam à gratiarum actione accepit, nihil enim aliud est *εὐχαριστία* nisi gratiarum actio. Vnde Chrysostomus homilia 26. in Matthæum. *Apostolus dixit. Grati estote. Optima quippe beneficiorum custos est memoria beneficiorum, & perpetua gratiarum confessio. Propterea & reuerenda ac salutaria illa mysteria, quæ in omni certe Ecclesie congregatione celebramus, Eucharistia, id est, gratiarum actio nuncupatur. Sunt enim beneficiorum recordatio plurimorum, caputque ipsum diuinæ erga nos charitatis ostendunt, nosque faciunt debitas Deo gratias semper exoluere.* 4. quia Apосто-

Apostolus Paulus, in priore epistola ad Timotheum postremum locum inter orationum formas, hoc est dignissimum, gratiarum actioni tribuit. *Obsecro igitur, inquit, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, &c.* Quæ verba tractans Ioan. Cassianus collatione nona. Quarto, inquit, loco gratiarum actiones ponuntur, quas mens vel cum præterita Dei recolit beneficia, vel cum præsentia contemplatur, seu cum in futurum, quæ & quanta præparauerit Deus his, qui diligunt eum prospicit per ineffabiles excessus Deo refert. Quæ etiam intentione nonnunquam preces vberiores emitti solent, dum illa quæ reposita sunt in futuro Sanctorum præmia purissimis oculis intuendo ineffabiles Deo gratias cum immenso gaudio spiritus noster instigatur effundere. Deinde subiicit, obsecrationes ad incipientes, orationes ad proficientes, postulationes autem & maximè gratiarum actiones pertinere ad perfectos. Simile discrimen notat S. Bernardus sermone de 4. modis orandi & per gratiarum actionem intelligit orationem viri perfecti, qui se certo confidit exauditum.

S. Chrylostomus quoque præstantiam huius virtutis ad populum Antiochenum his verbis declarat. *Magnus thesaurus gratiarum actio, magna diuitiæ, inconsumptum bonum, armatura fortis: sicut blasphemia ingruentem iacturam intendit iis, qui peierare solent, plura in super peire facit. Perdidisti pecunias? Si gratias quidem egeris, animam lucratus es, & maiores nactus es diuitias, quia Dei benevolentiam hausisti amplius: si verò blasphemaueris, in super & salutem tuam amisisti, & quam habuisti animam occidisti.* Et in verba illa psalmi. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo. Confessionem, ait, hic mihi videtur dicere gratiarum actionem. Laudabo, inquit, agam gratias. Totam enim vitam in hoc consumpsit, ab hoc exorditur, & in hoc desinit. Perpetuo enim fuit hoc eius munus, pro iis, quæ & ipse & alii acceperunt beneficiis gratias agere. Deus enim nihil aequè atque hoc postulat. Hoc est sacrificium, hoc oblatio, hoc est, p̄j & grati animi signum. Hoc vnus infert diabolo. Ex hoc coronabatur B. Iob & prædicabatur, quod cum tentationes illatæ essent innumerabiles, & uxor quoque eum supplantare vellet, non auersus est, sed Deo de omnibus egit perpetuo gratias, non solum quando fuit diues, sed etiam quando erat pauper: non quando erat sanus, sed etiam quando caro scatebat hulceribus. Hoc enim est grati in primis animi in rebus aduersis Deo perpetuo habere & agere gratias.* S. Ambrosius primo libro de Officiis ita scribit. *Conferre gratiam bonum est, at qui referre nescit, durissimus. Humanitatis exemplum ipsa terra suggerit: Spontaneos fructus ministrat quos non seueris, multiplicatum quoque reddit, quod acceperit. Negare tibi pecuniam numeratam non licet, quomodo licet acceptam non referre gratiam? in Prouerbiis*

1. Tim. 2. 2.

C. c. 14. & 15.

Ch. hom. 1.

Psal. 100. 1.

Iob. 1. 9. 10. 11.

A. c. 31.

quoque habes, quod ita plurimum reddibitio ista gratia apud Deum consuevit valere, ut etiam in die ruina inueniat gratiam, quando possunt preponderare peccata. Et quid aliis utar exemplis, cum Dominus ipse remunerationem vberiore sanctorum meritis in Euangelio polliceatur. S. Augustinus ad Marcellinum. Quid melius & animo geramus, & ore promamus, & calamo explanemus, quam Deo gratias? hoc nil dici breuius, nec audiri latius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest. Senecæ quoque libro quarto de Beneficiis generalia illa dicta sunt. Quid tam laudabile, quid tam equaliter in omnium animos receptum, quam referre bene meritis gratiam? Et. Quid est autem honestius, quam gratum esse? Et. Omnes abire è rebus humanis quam gratissimi volumus.

C A P V T III.

De Gratiarum actionis necessitate & utilitate.

NON modo præstantiam, verum etiam necessitatem vtilitatemque virtutis huius diuina oracula nobis commendant. Nam, ut liquet ex Leuitico, peculiare sacrificium pro gratiarum actione cum suis ritibus decretum est? Et in historia Esther Rex magnus Artaxerxes in Epistola pro Iudæis data, grauius queritur de quibusdam ingratis in hæc verba. *Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis & humanitatis in se iura violare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam.* Deus quoque ipse apud Isaiam de Iudæis dicens. *Filios nutritiui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Et Christus Dominus de nouem leprosis à se mundatis. *Decem, inquit, mundati sunt, & nouem ubi sunt? non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.* Apostolus verò crebrius ad eam hortatur, ut ad Ephesios. *Fornicatio, ait, & omnis immunditia nec nominetur in vobis, &c. sed magis gratiarum actio.* Et rursus, *Implemini Spiritu sancto loquentes vobismet. psis in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus.* Et ad Philippenses. *In omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum.* Et ad Colossenses. *Grati estote.* Et. *Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione.* Et in priore ad Thessalonicenses. *In omnibus gratias agite: hæc enim est voluntas Dei in Christo Iesu, in omnibus vobis.* Et in posteriore. *Gratias agere debemus semper Deo pro vobis.* Et ad Timotheum. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus pro regibus &*

omni-

Leuit. 7.
Eoth. c. 16.

Isa. 1. 2.

Luc. 17. 17.

Eph. 5. 4.

ib. 20.

Phil. 4. 6.

Col. 3. 15.

ib. 4. 2.

1. Thef. 5. 17.

2. Thef. 1. 5.

1. Tim. 2. 1.

omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo. Denique suo exemplo Apostolus in gratis agendis Deo est creberrimus per omnes epistolas, immò & Christus Dominus ut liquet ex Euangeliis.

Math. 15. 26.
 Marci. 8. 14.
 Luc. 17. 18. 28.
 Ioan. 6. 11.

Ex S. Patribus ita scribit S. Basilius homilia in Martyrem Iulitiam. Si quando letius arridet vita institutum, illam de promamus Dauidis vocem. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Ex nihilo effecit ut essemus, ac produxit, dono rationis ornauit, inuentum artium ad vitam tuendam gratuito contulit. è terra visceribus alimenta eduxit, &c. Rectè dicis, retribuit. Quam enim rependis pro accepta gratia gratiarum actionem in numerum refert, & habet beneficij loco, qui licet aliud nil accipiat quàm quod suum est, solidam tamen retribuit gratiam, ac si propria dedisses. S. Ambrosius sermone 42. Dic mihi, num si aliquid de tuo cuiusq; largiris, expectas ut tibi gratias agat: ut benedicat domum, de qua ei humanitas sit tributa? Qui si forte gratias non agit, quemadmodum à te denotatur ingratus? Ita ergo & à nobis expectat, qui nos pascit Deus, ut pro præstitis ab eo escis illi gratias referamus & saturi donis ipsius laudes ei dicamus. Cæterum, si accipientes diuina munera taciti & immemores fuerimus, tanquam ingrati & indigni eorum subministracione fraudabimur. S. Chrylost. in Matthæum. Neg, Deus, inquit, alicuius nos frieget, sed nos omnium, quæ illius sunt indigemus. Siquidem gratiarum actio illi quidem nihil omnino adit, nos autem magis illi familiares facit. Nos enim hominum beneficia recordantes, vehementius eorum amore succendimur, multo magis beneficiorum in nos Dei memores studiosiores erimus ad ipsius mandata seruanda, idcirco Apostolus dixit. Et grati estote. Optima quippe beneficiorum custos, est ipsa memoria beneficiorum, & perpetua gratiarum confessio. Et in epistolam ad Colossenses. Et grati sitis, inquit Apostolus, hoc enim potissimum ubiq; requirit, utpote summam bonorum. Gratias itaque agamus in omnibus, quicquid fiat: hoc enim est, gratum esse. Rebus enim prosperis hoc facere, nihil magni fuerit: nam ipsa rerum natura eò impellit. Quando verò in extremis existentes gratias agimus, tunc præclarum est. Quando enim ceteri maledicunt & fastidiunt, nos gratias agimus. Vide quanta sit philosophia. Primum Deum latificas, alterum, diabolum pudefacit: tertium, & quod malè factum est, nihile esse facis. Nam & tu simul gratias agis, & Deus dolorem amputat, & diabolus abscedit. S. August. de Spiritu & littera cap. 11. Cultus Dei in hoc maxime constitutus est, ut anima ei non sit ingrata: unde in ipso verissimo & singulari sacrificio Domino Deo nostro gratias agere admonemur. Deus enim bonorum nostrorum non indiget. B. Bernardus in Cantica. Quod si copie aquarum, ait, secretis sub-

B. hom. 5.
 Psal. 115. 12.

C. hom. 26.

Col. 3. 15.

C. hom. 8.

B. serm. 53.

terraneis quoque recessibus incessanter a quora repetunt, ut inde rursus ad visus, ususque nostros iugi & infatigabili erumpant obsequio, cur non etiam spirituales riuus, ut arua mentium rigare non desinant proprio fonti sine fraude & sine intermissione reddantur. Ad locum, unde exeunt, reuertantur flumina gratiarum, ut iterum fluant. Qualiter inquis? qualiter dicit Apostolus. In omnibus gratias agentes. Quicquid sapientie, quicquid te virtutis habere confidis, Dei virtuti, & Dei sapientie deputa Christo. Denique necessitas huius virtutis inde elucet, quod contrarium ei vitium, nempe ingratitude, apud gentiles etiam in summa semper vituperatione fuerit. Seneca enim librum tertium de beneficiis ab hac sententia inchoauit. Non referre beneficiis gratiam, & est turpe & apud omnes habetur. Et paulo post. Ingratus est, qui beneficium accepisse se negat, quod accepit. Ingratus est, qui dissimulat. Ingratus qui non reddit, ingratiſſimus omnium, qui oblitus est.

Sen. cap. 1.

CAPVT IV.

De quibusdam proprietatibus gratiarum actionis.

PRIMA proprietas gratiarum actionis Deo debitæ est, quod nulla sufficiens Deoque digna à nobis rependi queat. Quis enim prior, inquit Apostolus, dedit illi & retribuetur ei? quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Vnde Clemens Alexandrinus. Non possunt omnino referri gratie pro dignitate salutis, si conferantur cum utilitate, qua à Domino proficiscitur. Et Gregorius Nazianzenus in Pascha. Nam dignum munus offerre Deo vix ipsi quoque angeli possunt, illi inquam primi, intellectuales & puri, superna q̄ gloria spectatores, ac testes: Et Chrysoſt. in Matthæum, post enumerata aliquot Dei beneficia. Putasne, inquit, si quotidie pro eo qui nos tam mirifice amat, moriamur condignas posse referre gratias, immo verò minimum quid debiti reddere? nequaquam. S. Augustinus septimo de ciuitate Dei. Quamquam enim quod sumus, quod viuimus, quod celum terramq̄, conspiciamus, quod habemus mentem atque rationem, qua eum ipsum, qui hæc omnia condidit, inquiramus, nequaquam valeamus actioni sufficere gratiarum, tamen quod nos oneratos, obrutosque peccatis, non omnino deseruit, misitq̄ nobis verbum suum, qui est vnicus eius filius, qui pro nobis in assumpta carne nato atque passo, quanti Deus hominem ponderet, nosceremus, &c. Qua corda, quot lingua ad agendas ei gratias satis esse censerint?

Rom. 11. 35.
Cl. 7. strom.

G. orat. 2.

Gh. hom. 62.

A. c. 32.

II. Proprietas est, quod non rebus ipsis, sed verbis tantum gratias Deo agamus. Sic enim scribit idem Augustinus in enarratione 88. psalmi.

psalmi. *Quid dicam aliud, inquit, quam gratias gratia ipsius? (Dei) Nos enim gratias agimus, non damus, nec reddimus, nec referimus, nec rependimus gratiam, sed tantum verbis agimus, retribuimus. Ipse nos gratis saluos fecit, ipse impietates nostras attendit, ipse nos non eum quarentes quasuit, inuenit, redemit, liberauit à dominatu diaboli. Et S. Chrysoſt. in Genesin. Si voluerimus offerre aliquid Deo, quid amplius offerre possumus, quam quantum verbis gratiam referimus? Ea sanè quæ ipse exhibet opere præstat. Quam autem imparia sunt verba & opera? Et Dominus nullarum rerum indigus est, nullaq; rerum nostrarum eget, quàm verbis, atque hanc ipsam in sermonibus gratiarum exigit, non quod ea ipse opus habeat, sed ut nos doceat gratos esse, & agnosceret antorum bonorum auctorem. Et illam ob causam Paulus quoque scribens dicebat. Grati estote. Nihil sic requirit à nobis Dominus, ut istuc ipsum. Et infra. Sicut cum grati sumus hominibus qui nobis bene fecerunt clariores reddimur, ita si in Deum fuerimus grati, nos ipsos illustriores facimus; quoniam non ut nostra celebratione opus haberes hoc fieri vult, sed ut quicquid id lucri est iterum ad nos redeat, & dignos nos faciamus maioribus subsidiis.*

Ch. hom. 26.

Col. 3. 19.

III. Proprietas est, quod gratias agendo Deo, potius accipiamus aliquid ab illo, quam quod aliquid ei demus. *Ei qui omnia, inquit Nazianzenus in oratione de pauperum amore, elargitus est, uniuersas opes dato: nunquam Dei liberalitatem & munificentiam vinces, quamuis omnium tuarum facultatum iacturam feceris, quamuis te etiam facultatibus adiunxeris. Nam hoc quoque ipsum accipere est, Deo aliquid donare. Et Chrysoſt. exponens verba illa Dauidis. Confitebor Domino secundum iustitiam eius, Gratias agam, inquit, non aliorum gaudens cadibus, sed Dei sententiam suscipiens; nec dixit confiteor, sed confitebor, significans, quod nec postquam est affectus bonorum obliuiscitur, nec fit negligentior, sed vigilet: non quod Deus tuis indigeat, sed quod hoc nobis sit utile & commodum, quem admodum accipiebat sacrificia, non egens sacrificiis. Si enim esuriro, ait, non dicam tibi: sed homines deducens ad eius honorem: ita etiam hymnos laudesq; suscipit, nostra laudatione non egens sed nostram salutem desiderans. Deo enim magnæ curæ est, ut in virtute crescamus, nihil autem aequè facit in virtute crescere, atque cum Deo assiduè versari & colloqui, eique perpetuo gratias agere & psallere.*

Psal. 7. 18.

Psal. 49. 12.

IV. Est, gratiarum actionem, aliud uè munus, quantumcunq; parum Deo oblatum, Deo esse gratissimum. Id probat dictus Nazianzenus exemplo viduæ duo minuta offerentis in gazophylacio. *Vnusquisq; inquit, Deo & poterit offerat, quouis tempore, quouis genere vitæ & fortunæ presentis facultatis modulo, pro gratia sibi concessa, ut per omnes virtutis modulos omnes regni caelestis mansiones impleamus. Et paulo post. Nihil carum rerum*

G. orat. in Iulian.
Luc. 21. 2.

quæ

quæ Deo offeruntur, tam paruum est, quamuis etiam minimi momenti sit, quamuis longè illius dignitate inferius, quod non omnino accipiat, atq; comprobet, tametsi iusto iudicio misericordiam aestimare & expendere norit. Accipit ille & Pauli plantationem ut Pauli, & Apollinis irrigationem, & vidua duo minuta, & Publicani humilitatem, & Manassis confessionem. Et rursus. Atque illud pulcherrimum, humanissimumq; censendum est, quod Deus magnificentiam non oblatæ reipreio & dignitatis, sed offerentis affectu & facultate metitur.

V. Est, ut gratiæ agantur Deo non in prosperis modo, sed etiam in aduersis, eo quod Deus etiam aduersa immitendo aut permittendo beneficium nobis præstet. Vnde S. Basilus in psalmum. 33. Nihil minus, inquit, Christianum decet, quàm ut rebus suis prosperè cadentibus benedicat Deo: contra tristiore quadiam calamitate afflicto laudes reticeat Dei: quando tunc quoq; gratia vberiores agenda veniunt, ut qui planè nouerit, quia quem diligit, erudit & castigat. flagellat autem omnem filium, quem recipit. Et Chrysoit. in epistolam ad Romanos: Gratias agere oportet non solum diuites. sed & pauperes: non tantum bene valentes, sed & aegrotos: non tantum quibus ex voto, sed & quibus præter animi sententiam sinistrè cadunt omnia. Rebus enim prosperè habentibus gratias agere, nihil in se habet præcipui, cum verò multum obuenit fluctuum, ut iam enersa naue periclitandum sit, tum primum conspicua redditur animi multa cum patientia, tum beneuolentia. Vnde & Iob coronatus impudens os Satanae obstruxit palamq; ostendit, quod non propter diuitias, quum bene haberet, sed propter plurimam, quam erga Deum habebat dilectionem gratias egerit. Et ad Colossenses. Nihil hac lingua sanctius est, quæ in aduersis Deo gratias agit. Certe non inferior est lingua martyrum, utrag; pariter coronatur. Et ad Hebræos. Vnum tantum à nobis queritur, ut in omnibus gratias agamus Deo & omnia habebimus abundanter, ut puta. Perdidisti auri libras decem millia, age gratias confestim Deo, & centum millia acquisisti per vocem illam & gratiarum actionem. Dic enim mihi, quando beatum iudicasti Iob? quando habuisti illos multos camelos, & pecudum greges, & armenta bouum, an quando illam vocem emisisti. Dominus dedit, dominus abstulit? Etenim propterea diabolus nobis damna facit, non solū ut pecunias vobis auferat; scit enim, quia nihil est, sed ut per hoc nos cogat dicere aliquid blasphemum. Sic in causa Iob non hoc egit ut tantum pauperē eum faceret, sed ut blasphemiam aliquam proferret. Deniq; S. Hieronymus in epistolam ad Ephesios. Christianorum propria virtus est etiam in his, quæ aduersa putantur, gratias referre creatori. Qui sibi sanctiores videntur, solent Deo referre gratias, quod de periculis vel miseriis liberati sunt. Sed iuxta Apostolum hac virtus est maxima, ut in ipsis periculis atq; miseriis Deo gratias refe-

Heb. 12. 6.
Ch. rom. 1.

Id. rom. 8.

Id. rom. 10.

Eph. c. 5.

referantur, & semper dicamus. *Benedictus Deus, minor a me scio sustinere, quam mereor: hac ad mea peccata parua sunt, nihil mihi dignum redditur. Hic animus Christiani est, hic crucem suam tollens sequitur saluatorem, quem nec orbicas, nec damna debilitant. Quem, ut Flaccus in Lyrico carmine ait, si fractus illabatur orbis impavidum fecerint ruina.*

VI. est, vt gratia agantur pro cibo & potu quotidiano, maxime ante & post mensam. Ad quod propositum S. Patres primum allegant illud Moysis. *Quum manducaueris atque biberis, & impleueris te, memento Domini Dei tui.* Deinde exemplum Christi Domini, qui vti commemorant Euangelistæ, cum quinque eoque amplius, millia hominum pascenda in re deserto haberet prius quinque panes, & duos pisces cõiectis in cælum oculis, gratisque Deo Patri actis benedixit & fregit. Ad hæc illud Apostoli. *Qui manducat, Domino manducat, gratias enim agit. Et si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago? Sine ergo manducatis sine bibitis siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Et ad Thimotheum vbi arguit hæreticos iubentes abstinere à cibis, quos, inquit, *Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Ita Sanctus Basilius in moralibus Regulis, & Chrysostomus in Matthæum: *Quando, inquit, Christus panes multiplicauit, tunc in cælum respexit, partim vt ea qua diximus firma haberentur, partim docens non esse ad mensam accedendum, quousque gratias ei agamus, qui cibum nobis præbuit.* Alibi verè idem recitat formulam gratiarum actionis, quam vsurpent post cœnam monachi in eremo, nempe hanc. *Benedictus Deus, qui me pascis à iuuentute mea, qui omni carni cibum præbes, reple lætitia & gaudio corda nostra, vt semper satis habentes ad omne bonum opus abundemus in Christo Iesu Domino nostro, cum quo tibi gloria, honor & imperium cum Sancto Spiritu in secula. Amen. Gloria tibi Domine, gloria tibi sancte, gloria tibi Rex, quoniam dedisti nobis escas, gaudio & lætitia reple nos in Spiritu sancto, inueniamur in conspectu tuo acceptabiles sine verecundia, quando unicuique reddes secundum opera sua.* Sanctus Ephræm quoque adhortatione prima ita scribit. *Canonem, seu regulam cum omni reuerentia & timore Dei sequere: licet que his in die ad comedendum tradatur, semper cibum cum gratiarum actione sumito.* Et Beatus Hilarius illa verba Marci exponens. *Manducantibus illis accepit Iesus panem & benedicens fregit, &c. Et accepto calice gratias agens dedit eis & biberunt, &c. Sicut, inquit, Apostoli gratias egerunt antequam biberent, ita etiam gratias agunt, postquam biberunt. Vnde dicitur. Et*

Deut. 10.

Match. 14. 22.

Marc. 6. 37.

Luc. 9. 13.

Ioan. 6. 9.

Rom. 14. 6.

1. Cor. 10. 30.

1. Tim. 4. 3.

Bas. reg. 96. c. 1.

Chry. hom. 50.

Id. hom. 56.

Tom. 2.

Marc. 14. 23.

ss

hymno

hymno dicto exierunt in montem oliueti, ut scilicet addiscas, & ante cibum, & post cibum gratiarum actiones reddere Deo.

VII. Proprietates est, ut gratiæ agantur cum debita humilitate, simplicitate & sinceritate, secundum illud Apostoli, *cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus.* Hanc proprietatem descripsit S. Bernardus in Cantica. *Non omnis, inquit, gratiarum actio accepta est Deo, nisi quæ de cordis pudica & mera simplicitate procedit. Pudica sanè dixerim propter eos, qui & de malis actibus suis gloriantes Deo gratias agere solent, quasi Deus more ipsorum letetur, cum male fecerint, & exultent in rebus pessimis. Mera simplicitate verò adiunxi propter hypòcritas qui Deum quidem de bonis suis, sed verbotenus glorificantes corde retinent, quod ore prabuerant, & quoniam dolose agunt in conspectu eius, inuenitur iniquitas eorum ad odium. Et rursus. Nemo planè adeo ut & Phariseus gratias agat, cuius tamen iustitiæ non est laus à Deo. Nec enim illa gratiarum actio, si bene recolis Euangelium, gratiorem eum fecit. Quare? quia quicquid deuotum in ore sonuerit, cordis non sufficit excusare tumorem apud eum, qui alta à longè cognoscit. Cernit isne Phariseum agentem gratias, labiis quidem honorare Deum, cordis autem sententia se? Non enim iudicaret publicanum contemnendum præ se, si non præ illo se honorandum censeret.*

CAPVT V.

De Mediis idoneis ad hanc Virtutem.

PRIMUM Medium, quo incitari possumus ad gratias semper Deo agendas est, consideratio magnitudinis multitudinisque beneficiorum eius. Quæ expendens propheta Dauid canebat. *Memor fui dierum antiquorum, meditatatus sum in omnibus operibus, in factis manuum tuarum meditabar. Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Vnde S. Chrysostomus in Genesin. *Demus, inquit, & nos operam, ut gratiarum actiones pro virili Domino offeramus pro donis, quæ ab eo pridem nobis præstita ut & maiora inde consequamur & non obliuiscamur Dei beneficia in nos collocata, sed semper ea in mente nostra versemus. ut ad continuam gratiarum actionem mentem nostram compellant, tametsi tot sint. ut mens nostra non sufficiat ad comprehendendum & exumerandum magnam, quæ nobis contigit, illorum ubertatem. Quomodo enim quis cogitare sufficeret ea quæ in nos iam sunt collata, quæ item promissa, quæ & quotidie conferuntur?*

Ph. 5. 26.

B. ferm. 19.

Luc. 18. 11.

Psal. 142. 5.

Sh. hom. 27.

runtur? Deinde post enumerata aliquot beneficia hætenus collata, subiungit. *Et licet tanta ac talia sint, multo maiora & ineffabiliora sunt beneficia, qua in futuro seculo per virtutum viam incedentibus, & hinc migrantibus daturum se promissit. Quorum magnitudinem ut paucis verbis nobis commendaret B. Paulus, inquit. Quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, præparavit Deus iis qui diligunt se. Vidisti dona excellentia? Vidisti beneficia illius omnem cogitationem transcendentia? In cor hominis non ascenderunt. Si igitur volumus supputare, & pro viribus nostris gratias agere, poterimus multo maiorem illius gratiam nobis conciliare & ad virtutem magis idonei fieri. Memoria enim beneficiorum Dei sufficiens est, quæ ad virtutum labores nos adhortetur & præparet, ut præsentia omnia despiciamus, & ut ei, qui tanta in nos beneficia contulit adhæreamus, amorem in illum singulis diebus augeri declarantes. Idem homilia 26. in Matthæum contendit nullum beneficium Dei esse paruum.*

II. **MEDIVM** est, consideratio sola beneficii redemptionis nostræ per Christum. Quam longe prospiciens idem propheta regius, postquam dixit. *Memor sui operum Domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinventionibus tuis exercebor, mox subiicit. Deus in sancto via, quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus qui facis mirabilia. Notam fecisti in populis virtutem tuam, redemisti in brachio populum tuum, filios Iacob & Ioseph. In quæ verba S. Augustinus. Quæ via tua in sancto? Ego sum, inquit, via veritas & vita. Ad ipsum ergo attendamus Christum, attendamus sibi viam eius. Tu es Deus qui facis mirabilia solus. Tu verè magnus Deus, faciens mirabilia in corpore in anima solus faciens. Audierunt surdi, viderunt cæci, conualuerunt languidi, surrexerunt mortui, constricti sunt paralytici. Sed miracula ista tunc in corporibus. Videamus in anima. Sobrii sunt, paulo ante ebrii, fideles sunt paulo ante adoratores simulacrorum. Res suas donant pauperibus, qui alienas antea rapiebant. Ad hoc beneficium respiciens S. Ioannes admirabundus scripsit. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Unde CHRYSOST. loco citato. Hoc obstupescens tonitruum filius, consideransq; charitatis diuinæ excellentiam, quam erga genus nostrum declaravit, clamabat & dicebat. Sic enim dilexit DEVS mundum. Vide quæto miraculo plena hæc dictio magnitudinem expendens, quam dicturus erat exorsus est; sic dilexit. Dic igitur nobis beate Ioannes quomodo, Sic? dic mensuram, dic magnitudinem, doce nos excellentiam. Vidisti causam aduentus filij*

Psal. 76. 12.

A. in psal. 76.
Ioan. 14. 6.

Ioan. 3. 16.

Hom. 27. in
Genes.

hanc esse, ut per fidem in illum, qui perituri erant salutis occasionem inuenirent. Idem homilia 26. in Matthæum.

III. Medium est, ut beneficia Dei, quæ omnibus hominibus sunt communia, reputes tibi soli præstita, quod suggerit idem Aureum Os, in libro secundo de compunctione cordis his verbis. *Hic affectus est serui fidelis, ut beneficia Domini sui, quæ communiter data sunt omnibus, quasi sibi soli præstita reputeet, & quasi ipse sit omnium debitor, & pro omnibus ipse solus habeatur obnoxius. Hoc fecit & Paulus, qui mortem Domini & Saluatoris nostri, quæ pro vniuerso expensa est mundo sibi soli præstitam dicit. Quasi enim de se sola loquens ita scribit. Quod enim nunc vivo in carne, in fide vivo filij Dei, qui tradidit semetipsum pro me. Hæc autem dicebat, non coangustare volens amplissima, & per orbem terræ diffusa Christi munera, sed quasi qui, ut diximus, pro omnibus se solum iudicaret obnoxium. Et reuera, quid interest, si & alii præstitit, cum quæ tibi præstita sunt, ita integra sint, & ita perfecta, quasi nulli alii ex his aliquid fuerit præstitum. Ideo denique in illa boni pastoris parabola non dicitur, quia venit oves multas querere, sed vnã. Vnã namque est, quia sic omnibus quasi vni diuina beneficia conferuntur.*

IV. Medium est, expendere, quo plura beneficia à Deo acceperis, hoc amplius te ad gratias agendas obligatum. Nam apud Lucam Christus ait. *Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo, & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Vnde S. AUGUSTINVS in Meditationibus suis in hæc verba precatur. Oportet ergo me Domine tanto magis tibi gratiosum, & deuotum, ad seruendumque promptiorem existere; quanto me de tantis beneficiis obligatiorem conspicio in reddenda ratione, ne dilata vindicta tanto acrius adueniendo mala mea puniat, quanto diutius tolerauit, quod puniri potuit.*

V. Medium est, considerare bruta animantia, quæ etiam minimis beneficiis quodammodo gratias agunt, vnde consequens est homines ingratos etiam naturæ relictari. Exemplum affert S. Ambrosius libro sexto hexameri de cane domestico. *Quid, inquit, de canibus loquar, quibus insitum est natura quadam referre gratiam, & sollicitis excubiis pro Dominorum salute prætere.* Vnde ad immemores beneficii & desideres atque ignauios clamat Scriptura. *Canes muti nescientes latrare. Sunt enim canes, qui nouerint latrare pro Dominis, nouerint suam cetam defendere.* Vnde & tu discere vocem tuam exercere pro Christo: quando ouile Ecclesiæ incursum leporem graues: Talis canis vasor & comes angelus quem Raphael in libro prophetico non otiose sibi & Tobia filio adiungendum putauit.

Chryst.

Gal. 2. 20.

Luc. 12. 48.

Ila. 56. 10.

Tob. 6. 1.

tauit, quando perrexit ut Asmodæum fugaret, firmaret copulam coniugalem. Memor enim affectus gratia pellitur demonium, stabilitur coniugium. Mutata itaque specie bestia, sanctus Raphaël angelus Tobia iuuenis quem tuendum receperat, ad relationem gratia erudiebat affectum. Quis enim non erubescat gratiam bene de se merentibus non referre, cum videat etiam bestias refugere crimen ingrati?

ET infra. Quis tam tenax potest esse beneficij, & memor gratia? quando quidem pro Domino etiam in latrones insilire nouerunt, & extraneorum accessum prohibere nocturnos, & mori pro Dominis, & commoriturum Dominis sint parati? Sape etiam necis illata euidentia canes ad redarguendos reos indicia prodiderunt, ut muto eorum testimonio plarunq; sit creditum. Antiochia ferunt in remotiori parte urbis crepusculo necatum virum, qui canem sibi adiunctum haberet. Miles quidam pradandi studio minister cadis extiterat, tectus idem tenebroso adhuc de ei exordio in alias partes concesserat, iacebat inhumatum cadauer frequens spectantiū vulgus astabat, canis quæstu lachrymabili Domini deslebat arumnam. Forte is, qui necem intulerat (ut se habet versutia humani ingenii) quo conuersandi in medio auctoritate presumpta fidem ascisceret innocentia, ad illam circumstantia populi accessit coronam, & velut miserans appropinquauit ad funus. Tum canis sequestrato paulisper questu doloris arma ultionis assumpsit, atq; apprehensum tenuit, & velut epiloquo quodam miserabile carmen immurmurans vniuersas conuertit in lacrymas sedemq; probationi detulit, quod solum tenuit ex plurimis, nec dimisit. Deniq; perturbatus ille, quod tam manifestum rei iudicem, neq; odii, neq; inimicitiarum, neq; inuidia, aut iniuria alicuius poterat obiectione euacuare, crimen diutius nequiuit resellere. Itaq; quod erat difficilius ultionem persecutus est, quia defensionem prestare non potuit. Quid nos dignum nostro referimus creatori, cuius cibo vescimur, & dissimulamus iniurias, & saepe inimicis Dei eas, quas à Deo accepimus epulas exhibemus? Hæc Ambrosius.

B. Petrus Damiani Cardinalis aliud exemplum commemorat de bestia syluestri libro 6. epistolarum. Sicut fraterna, inquit, mihi constat Dam. ep. relatione vulgatum, Veneti quidam institores marina discrimina remigii labore sulcabant: cumq; applicuissent formidolosum; stupendumq; conspiciunt non procul ab ipsa litorea crepidinis arena portentum Leonem scilicet, ut videbatur, draconis spinæ obeuntibus inuolutum: cumq; illinc draco captum adspicentem suam violenter attraheret hinc miserabilis Leo quibus valebat nisibus reluctaret, tandem quo loco capis desperata reluctatione deficere, tanto magis draco inextricabilibus cum nodis innectens, animabatur. vicio, iam obtineret.

Sed Pandoces, qui repente huic spectaculo superuenerant, miserantes infelicem leonis vicem, audenter arma corripunt, draconem perimunt, leonem de faucibus mortis ereptum abire permittunt. Sed leo, ut ita dicam, nobilissimus bestiarum gratus vita sua auctoribus exitit. & per aliquos dies, quibus illic remoratus sunt, unam illic quotidie pellem capti à se animalis aduexit. Quid ergo mirum si sancti homines & diuinis legibus eruditi percepto charitatis officio grata, vice respondeant, cum idipsam & brutum animal videatur implese?

P. lib. 9.

Addam tertium ex Hieroglyphicis Ioan. Pierii. Crates, ait, Pergamenus, quod & Stesichorus poeta poemate profecutus est, historiam ab huiusmodi beneficentia non absimilem recitat. Nam cum decem & sex messor quendam è sociis aquatum misissent, reperit sic apud fontem serpentem, qui complexus aquilam arctissimis eam spiris implicitam suffocabat. Ille ut falce messoria armatus erat audacter progressus ferro serpentem dissecuit, aquilam liberam abire permisit, cumq; hausta in urnam aqua redisset sociis singulis poculum ministrari: mox cum & ipse quoque bibere vellet, praesto adfuit aquila, qua poculum ab ore dispulit eiectum procul: dumque messor factum miratur, & aquilam, quam probe nouerat, increpat, eamque apud socios ingrati animi ream agere meditatur, videt eos & hic & illic concidentem vitam exhalare: unde simul & aquam, quam illi biberant, veneno infectam, & se periculo subductam intellexit, beneficiumque in volucrem optime collocatum manifestissime cognouit. Plura habes in PANARIO, V. Ingratitudo.

VII. Et postremum Medium sit certa aliqua tempora deligere pro agendis Deo gratiis, maximè matutinum & vespertinum, cum somnus vel inchoatur vel soluitur. Ecclesia in publico officio diuino septem vel octo tempora ritu antiquissimo sibi descripsit, à quibus Horæ canonicæ suam habent appellationem. Regii oratoris verba sunt in Psalmis. *Mane exaudies vocem meam, mane astabo tibi & videbo.* Et. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* De Daniele propheta scriptum est. *Tribus temporibus in die flectebat genua & adorabat, confitebaturq; coram Domino: S. Cyprianus de oratione Dominica. Nam & mane, inquit, orandum est, ut Resurrectio Domini matutina oratione celebretur. Recedente item sole, ac die cessante necessario rursus orandum est. Clemens Alex. in Pœdagogico. Quemadmodum antequam sumamus alimentum laudare nos convenit factorem uniuersorum, ita etiam in potu nos ei decet psallere, cum eius creaturarum efficiamur participes. Postremo autem antequam nos somnus inuadat, pium & sanctum est Deo gratias agere, ut qui eius*
beni-

Psal. 5. 5.
Psal. 140. 2.
Dan. 6. 10.
Cyp. serm. 6.

Cl. c. 4.

benignitatem & gratiam fuerimus consecuti, ita ut cum diuino afflatu nos ad somnum conferamus. S. Basilius in martyrem Iulittam. *Accumbens mensa ora, edens panem largitori gratiam, repende. Tunicam indueris? gratias age benigno donatori, qui commodum tibi astate, hiemeque tribuit vestimentum. Diem peregisti? referto gratiam illi qui solem immeritis in ministerium indulgit. Si in calu & eximiam syderum pulchritudinem aciem oculorū deflexeris, supplica Domino qui cuncta hac in sapientia condidit.* S. Ambrosius in sermone quodam. *Qui est utilis Christianus semper debet Domino suo laudes dicere, & in eius gloriam omnia procurare, sicut ait Apostolus. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei. Ergo cum diluculo surgimus, debemus priusquam procedamus e cubiculo gratias agere saluatori, & ante omnes actus seculi actus habere pietatis, qui nos quiescentes & dormientes in lectulis custodiuit. Ut enim ego securus dormiam, ille peruigilat. Sed & cum vespera diem claudit, ipsi debemus per psalterium laudem dicere, & gloriam eius modulata suauitate concinere.* S. Chryostomus exponens verba Pauli, *Oratione in state, vigilantes in ea gratiarum actione,* ita scribit. *Nouerat Paulus quomodo multi precantes torpeant, ideo dicit, orationi in state. Tanquam de re quapiam laboriosa locutus addit, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Hoc inquit opus vestrum sit in precationibus, ut gratias agatis Deo, & pro manifestis & pro occultis beneficiis, siue quibus voluntarios, siue quibus inuitos affecit, & pro regno, & pro gehenna, pro afflictione quoque & tranquillitate. Ita quippe precari solent sancti, & pro communibus quoque beneficiis gratias agere. Noui ego sanctum quendam virum, qui ita orabat, nihil dicebat ante hunc sermonem.*

B. hom. 5.

A. serm. 45.

1. Cor. 10. 31.

Ch hom. 10.
Coloss. 4. 1.

GRATIAS agimus tibi pro omnibus beneficiis tuis à primo die vsque in hunc præsentem indignis nobis impensis, siue nota nobis sint, siue incognita, tam pro occultis, quàm pro manifestis, quæ vel opere nobis, vel sermone facta sunt, & quæ voluntariis, & quæ inuitis sunt præstita, pro omnibus, quæ immeritis nobis exhibita sunt, pro afflictionibus, pro quiete, pro gehenna, pro supplicio, pro regno cælorum. Obsecramus, ut animas nostras sanctas custodias, mundam habentes conscientiam, finem benignitate tua dignum, Qui nos dilexisti, ut vnigenitum tuum pro nobis dederis, dignare nos hac dilectione dignos reddere. Da sapientiam in Verbo tuo, & in timore tuo vnigenite Christe. Inspira nobis fortitudinem tuam, qui vnigenitum pro nobis dedisti, & Spiritum sanctum tuum emittas in remissionem peccatorum, & siue sponte quid, siue inuiti deliquerimus, condona, nec reputes. Recordare omnium, qui nomen tuum inuocant in veritate. Recordare omnium, qui nobis bene vel malè volunt: omnes enim homines sumus.

Oratio.

Oratio Domi-
nica.

*His dictis addebat orationem fidelium atq; ita cessabat, tanquam cor-
nide quadam & colligatione post orationem pro omnibus factam imposita. Mul-
tis enim nos Deus etiam inuitos beneficiis afficit, multis etiam & pluribus quoq;
ignaros. Quando enim contraria precamur, ipse verò diuersa facit, manife-
stum est, quod & insciis bene faciat. Hucusque Chrysostrmus.*

VIDE V. Deuotio. Laudatio Dei. Oratio.

H

H O N E S T V M.

C A P V T I.

De natura & definitione honesti.

H

ONESTVM, quod græci *εὐπρέπεια* vocant, idem est, quod de-
corum, decens, & bonæ disciplinæ consentaneum. Ad
quod non semel nos cohortatur Apostolus, vt in epistola
priore ad Corinthios, vbi cum de aliquot moribus vel riti-
bus Ecclesiæ locutus esset, v. c. vt mulieres caput velarent in publico
cætu, atque tacerent. *Turpe enim est, inquit, mulieri loqui in Ecclesia,*
tandem generatim concludit. *Omnia autem honestè & secundum ordi-
nem fiant.* Et in epistola ad Philippenfes. *De cetero fratres, ait, quæcunq;
sunt vera, quæcunq; pudica, quæcunq; iusta, quæcunq; sancta, quæcunq;
amabilia, quæcunq; bona fama, si qua virtus, si qua laus disciplina hæc cogitate.* S.
Ambrosius primo de Officiis libro ita de eo disserit. *Non mediocre est
rebus singulis modum seruare, atq; impartiri ordinem, in quo verè præluceat il-
lud, quod decorum dicitur, quod uacillans honesto iungitur, et separari non que-
at. Siquidem & quod decet honestum est: & quod honestum est decet, vt ma-
gis in sermone distinetiosum, quàm in virtute discretio: Differre enim ea inter
se intelligi potest explicari non potest. Et vt conemur aliquid eruere distinctio-
nis, honestas velut bona valetudo est, & quadam salubritas corporis: decus au-
tem tanquam venustas & pulchritudo sit. Sicut ergo pulchritudo super salubri-
tatem ac valetudinem videtur excellere, & tamen sine his esse non potest, neq;
ullo separari modo, quoniam nisi bona valetudo sit, pulchritudo esse ac venu-
stas non*

. Cor. II. 5.
. Cor. 14. 34.

hil. 4. 8.

c. 45.

stas non potest: sic honestas decorum illud in se continet, ut ab ea profectum videatur, & sine ea esse non possit. Velut salubritas igitur totius operis actusq; nostri honestas est; & sicut species est decorum, quod cum honestate confusum opinionione distinguitur. Et ideo dixit propheta. Dominus regnavit, decorem induit. Deinde alibi dicit. Te decet hymnus Deus in Sion. Hoc est dicere. Honestum est, ut te timeamus, te diligamus, te precemur, te honorificemus. Scriptum est enim. Omnia vestra honeste fiant. M. Tullius de Ethnicis scriptoribus vnius indagans naturam honesti his verbis illud depingit. Nec verò illa parua vis natura est, rationisq;, quod vnum hoc animal sentit, quid sit ordo, quid sit quod deceat in factis dictisq;, qui modus. Itaq; eorum ipsorum, qua aspectu sentiuntur nullum aliud animal pulchritudinem, venustatem convenientiam partium sentit, quam similitudinem natura, ratioq; ab oculis ad animum transferens multo etiam magis pulchritudinem, constantiam, ordinem in consiliis factisq; conservandum putat: cauetq; ne quid indecore, effeminate ne faciat, tum in omnibus opinionibus & factis, ne quid libidinosè aut faciat, aut cogitet: quibus ex rebus conflatum & efficitur, id quod quaerimus, honestum: quod etiam si nobilitatum non sit, tamen honestum sit: quodq; verè dicimus, etiam si à nullo laudetur, laudabile esse natura. Et rursus. Honestum igitur id intelligimus, quod tale est, ut detracta omni utilitate, sine ullis premiis, fructibusq; per se ipsum possit iure laudari; quod quale sit, non tam definitione, quam usus, intelligi potest, quanguam aliquantum potest, quam communi omnium iudicio, & optimi cuiusq; studiis atq; factis: qui per multa ob eam vnam causam faciunt, quia dicitur, quia rectum, quia honestum est, et si nullum consecuturum emolumentum vident.

Psal. 92. 1.
Psal. 64. 1.

1. Cor. 14. 34.
Cic. 1. offic.

Id. li. 2. de Finib.

C A P V T III.

De duplici honesto, vel decoro ex Ambrosio.

H O N E S T I vel decori rationem duplicem facit S. A M B R O. A. c. 40
S I V S libro citato. Decorum, inquit, diuisio gemina est. Nam est decorum, quasi generale, quod per vniuersitatem funditur honestatis, & quasi toto spectatur corpore. Est etiam speciale, quod in parte aliqua cernitur. Illud generale ita est, ac si aquabilem formam atq; vniuersitatem honestatis in omni actu suo habet concinentem, cum omnis sibi eius vita consentit, nec in vlla aliqua re discrepat. Hoc speciale, cum aliquem actum in suis habet virtutibus praeminentem. Habes hunc decorem generalem, quia fecit Deus mundi istius pulchritudinem. Habes & per partes, quia cum faceret Deus lucem, & diem noctemq;

Prou. 8.30.

distingueret, cum conderet calum, cum terras & maria separaret, cum Solem & Lunam & stellas constitueret lucere super terram prebavit singula Ergo decorum hoc, quod in singulis mundi partibus elucebat, in vniuersitate resplenduit. sicut probat Sapientia dicens. Ego eram, cui applaudebat, cum letaretur orbe perfecto. Similiter ergo & in fabrica humani corporis grata est vniuscuiusq; membri portio. Sed plus in commune compositio membrorum apta delectat, quod ita sibi quadrare & conuenire videantur. Deinde subiungit. Si quis igitur equabilitatem vniuersa vite, & singularum actionum modos seruet, ordinem quoq; & constantiam d.ctorum atq; operum moderationemq; custodiat, in eius vita decorum illud excellit, & quasi in quodam speculo elucet. Accedat tamen suavis sermo, vt conciliet sibi affectum audientium gratumq; se vel familiaribus, vel ciuibus, vel si fieri potest, omnibus prabeat, neq; adulantem se, neque adulandum cuiquam exhibeat. alterum enim calliditatis est, vanitatis alterum. Caueat etiam motus animi sui. Ipse enim sibi & obseruandus & circumspiciendus est, & vt aduersum se cauendus, ita etiam de se euendus.

Cic. offic.

HAUD secus de duplici decoro ante Ambrosium philosophus est Cicerio, de Officiis ita scribens. Decorum de. criptio duplex est. Nam & generale quoddam decorum intelligimus, quod in omni honestate versatur, & aliud huic subiectum quod pertinet ad singulas partes honestatis: atq; illud superius sic fere definitur solet. Decorum id esse, quod consentaneum sit hominis excellentia in eo. in quo natura eius a reliquis animantibus differat. Quae autem pars subiecta generi est, eam sic definiunt, vt id decorum esse velint, quod ita natura consentaneum sit, vt in eo moderatio & temperantia appareat cum specie quadam liberali. Hac ita intelligi a Philosophis possumus existimare ex eo decoro, quod Poeta sequuntur. sed tum seruare illud Poetas dicimus, quod deceat cum id quod quaq; persona dignum est, & sit, & dicitur, vt si aut Aegaeus, aut Aeneas diceret:

Oderint dum metuant aut
Natis sepulchrum ipse est parens:

indecorum videretur, quod eos fuisse iustos accepimus. at Atreo dicente, plausus excitantur: est enim digna persona oratio.

C A P V T III.

De præcipuis Honesti Proprietatibus.

PRIMA Honesti Proprietas sit, quod naturæ, naturali que rationi sit omnino consentaneum. Hanc non obscure indicavit Apostolus cum in prima epistola ad Corinthios disputans, num deceat mulierẽ aperto, an velato orare in Ecclesia capite, responde non decere, eo quod turpe sit, & naturæ repugnans eam tonderi. *Nec ipsa natura*, in-
1. Cor. II. 14.
quiens, docet vos quod vir quidem si comam nutriat ignominia est illi: mulier verò, si comam nutriat, gloria est illi, quoniã capilli pro velamine ei dati sunt.
 Vnde S. Ambrosius. *Simul illud aduerte, quod & decorum est secundum*
1. off. c. 46.
*naturam viuere secundum naturam degere, & turpe est, quod sit contra naturam. At enim Apostolus quasi interrogans. Decet mulierem non velatam orare Deum? Nec ipsa natura nos docet, quod vir quidem si comam habeat, ignominia est illi, quoniam contra naturam est. Et iterum dicit. Mulier verò si capillos habeat gloria est illi. Est enim secundum naturam, quoniam quidem capilli pro velamine sunt. Hoc enim est naturale velamini. Personam igitur nobis & speciem natura ipsa dispensat, quam seruare debemus: utinamq; & innocentiam eius custodire possimus, nec acceptam vestra malitia mutaret; Et rursus alibi. Naturam, inquit, imitemur. Eius effigies formula disciplina,
A. lib. c. 19.
forma honestatis est. Et supra dixit M. Tullius. *Nec verò illa parua vis natura est rationisq; quod vnum hoc animal sentit, quid sit ordo, quid sit quod deceat in factis dictisq;, qui modus.* Et alibi. *Quod si nihil est tam contra naturam quam turpitudine, (recta enim, & conuenientia & constantia natura desiderat, aspernaturq; contraria) itemq; si ad honestatem nati sumus, necesse est, quod honestum sit, id esse aut solum, aut summum bonum.*
Cic. 1. off.
Id. 3. off.*

II. Proprietas est, quod sit virtus, aut certe virtuti simillimum, S. Ambrosius libro primo de Officiis refert ad Temperantiæ virtutem,
A. c. 43.
in qua inquit. maximè tranquillitas animi. studium mansuetudinis, moderationis gratia, honesti cura, decoris consideratio spectatur & quaritur. Eodem retulit Macrobius libro primo in Somnium Scipionis. M. Tullius verò vult illud ex virtutum Cardinalium quasi fontibus oriri. *Omne quod*
C. 1. off.
honestum est, inquit, id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim in perspicientia veri, solertiãq; versatur, aut in hominum societate tuenda, tribuendõq; suum cuiq;, & rerum contractarum fide, aut in animi excelsi, atq; inuicti magnitudine ac robore: aut in omnium quæ fiunt, quæque dicuntur ordine &

modo, in quo inest modestia & temperantia. Quæ quatuor quanquam inter se colligata atque implicita sunt: tamen ex singulis certa officiorum genera nascuntur.

III. Proprietas est, quod difficile sit ad laudem honesti peruenire. Hanc tradit Clemens Alexandrinus libro 4. Stromatum. *Est reuera, ait, ut videtur difficile pulchrum & honestum quod latet inuenire, quoniam sudor ante virtutem est positus:*

Hesiodus.

Via longa est atque accliuus ad ipsam.

Ardua namque prius, sed cum ad fastigia ventum,

Fit facilis, quæ difficilis valde ante luceret.

Matt. 7. 14.
Matt. 11. 12.

Est enim reuera arcta & angusta via Domini, & regnum Dei est violentorum.

IV. Proprietas est, quod tanta sit honesti pulchritudo & splendor, ut si oculus cerneretur, auctore Cicerone libro primo de officiis, *mirabiles amores, (ut ait Plato) excitaret sapientie.* Et libro quinto de Finibus, *Si, inquit, ipsam honestatem vndiq; perfectam & absolutam, rem vnã præclarissimam omnium, maximeq; laudandam penitus videremus, quo nam gaudio completeremur, quum tantæ pere eius adumbrata opinione lætemur?* Et in altera Tusculana. *Sumus natura studiosissimi appetentissimiq; honestatis: cuius si quasi lumen aliquod aspeximus, nihil est, quod ut eo potiamur non sarrati sumus & ferre & perpeti.* Idem sentit Seneca libro quarto de beneficiis. *Est, ait, videlicet magna in isto opere merces rei, & ad alliciendas hominum mentes ingens honesti potentia: cuius pulchritudo animos circumfundit & delinitos admiratione luminis ac fulgoris sui rapit.*

Sen. cap. 22.

A. 1. off. c. 9.

V. Est, quod apud Christianos alia regula æstimandum sit honestum & utile, quam olim apud Philosophos Ethnicos: de quo ita scribit S. AMBROSIVS. *Primum in tres partes officium diuiditur, honestum & utile, & quid præstantius. Deinde hæc tria in quinque genera diuiserunt: in duo honesta, & duo utilia, & eligendi iudicium. Prima igitur pertinere dicunt ad decus honestatemque vitæ, secunda ad vitæ commoda, copias, opes, facultates. De iis eligendi subesse iudicium. Hæc illi. Nos autem nihil omnino nisi quod deceat & honestum sit, futurorum magis quam presentium metimur formula: nihilque utile, nisi quod ad vitæ illius æterna prosit gratiam definimus, non quod ad delectationem presentis. Neque aliqua commoda in facultatibus & copiis opum constituimus, sed incommoda hæc putamus, si non reiciantur, ea que oneri magis cum sint æstimari, quàm dispendio cum erogantur. Et rursus alibi. Nos autem monemus, ne hæc inter se velut compugnantia inducere videamur, quæ iam supra vnum esse ostendimus; nec honestum esse posse, nisi quod utile: nec utile nisi quod honestum, quia non sequimur*

A. 2. off. c. 2.

sapientiam.

sapientiam carnis, apud quam utilitas pecuniaria istius commoditatis pluris habetur, sed sapientiam qua ex Deo est, apud quam ea qua in hoc seculo magna aestimantur, pro detrimento habentur. Hoc enim *κατὰ φύσιν*, quod perfectum & absolutum officium est, à vero virtutis fonte proficiscitur. Et infra, aliud enim est communiter sapere, aliud sapere perfecte. Qui perfecte sapit nescit sua spectare commoda, sed ad illud quod aeternum est, quod decorum atque honestum toto affectu intendit, quarens non quod sibi utile est, sed quod omnibus. Itaque haec sit formula, ut inter duo illa, honestum atque utile errare nequeamus, eo quod iustus nihil alteri detrahendum putet, nec alterius incommodo suum commodum augeri velit. Hanc formam ibi praescribit Apostolus dicens. *Omnia licent, sed non omnia expediunt. Omnia licent, sed non omnia aedificant. Nemo quod suum est querat, sed quod alterius.* Vnde & alibi dicit. *Alter alterum existimantes superiorem sibi, non qua sua sunt singuli cogitantes, sed qua aliorum.*

1. Cor. 10. 23.

Phil. 2. 4.

C A P V T IV.

*Quibus mediis Honestum & decorum servari
queat.*

PRIMUM Medium sit Conscientiae puritas, quod tradit S. BERNARDVS in Cantica. *In quo, inquit, ergo anima decor? an forte in eo quod honestum dicitur? Hoc interim sentiamus, si melius non occurrit. De honesto autem exterior interrogetur conuersatio, non quod ex ea honestum prodeat, sed per eam. Nam in conscientia & habitatio eius & origo: siquidem claritas eius testimonium conscientiae. Nihil hac luce clarius, nihil hoc gloriosius testimonio, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt. Sed qualem? pudicam, verecundam, pauidam, circumspectam, nihil penitus admittentem, quod euacuet gloriam conscientiae attestantis. Hoc plane, hoc illud decorum est, quod super omnia bona anima diuinos oblectat aspectus, & nos nominamus, ac definimus honestum. Cum autem decoris huius claritas abundantius intima cordis repleuerit, prodeat foras necesse est tanquam lucerna latens sub modio, imò lux in tenebris lucens latere nescia. Porro effulgentem, & veluti quibusdam suis radiis erumpentem mentis simulacrum corpus excipit, & diffundit per membra & sensus, quatenus omnis inde reluceat actio, sermo, aspectus, incessus, risus, si tamen risus missus grauitate & plenus honesti. Cætera media ex vno S. Ambrosio ferè lumemus.*

A. 1. off. c. 47.

II. Medium est, Motus animi subiicere rationi. *Caueat, etiam inquit*

T t 3

A. 1. offic.

inquit ille libro primo iam sæpe citato, *motus animi sui. Ipse enim sibi & observandus & circumspiciendus est: & ut aduersum se cauendus, ita etiam de se tuendus. Sunt enim motus, in quibus appetitus ille, qui quasi quodam proumpit impetu. Vnde græcè ὀρεῖν dicitur, quod vi quadam se repente propriat. Non mediocris in his vis quadam animi atque natura est. Qua tamen vis generina est. Vna in appetitu, altera in ratione posita, qua appetitum refrenet, & sibi obedientem præset & ducat, quo velit, & tanquam sedulo magisterio edoceat, quid fieri, quid euitari oporteat, ut bona dominatrici obtemperet. Solliciti enim debemus esse, ne quid temerè, aut incuriosè geramus, aut quicquam omnino, cuius probabilem non possimus rationem reddere. Actus enim nostri causa, etsi non omnibus redditur, tamen ab omnibus examinatur. Illustrat hoc medium alibi duobus maximè exemplis. Primum Abraham, qui cum à Deo iussus esset exire de terra sua. Nonne, inquit, considerabat uxorem imbecilem ad labores, teneram ad iniurias, decoram ad incentiua insolentium, sine summo non posse duci periculo? Et tamen subire omnia, quam excusare consultius iudicauit. Considerauit enim. Dei fauore ubique tutus esse posset: offenso autem Domino, etiam domi non posset illusus manere. Vicit igitur appetitum ratio, & obedientem sibi præstitit. Deinde exemplo Iacobi patriarchæ. Sanctum quoque eius nepotem Iacob, ait, delectabat domi securum degere, sed mater voluit eum peregrinari, ut daret fraternæ iracundiæ locum, Vicit appetitum, consilij salubritas.*

Ib. c. 14.
Gen. 12. 1.

Gen. 27. 43.

Cic. 1. de offic.

Non dissimilia de hoc medio præcipit Tullius in hæc verba. *Duplex est vis animorum atque natura. Vna pars in appetitu posita est, qua est ὀρεῖν græcè qua hominem huc & illuc rapit: altera in ratione, qua docet & explanat, quid faciendum, fugiendumq; sit, ita sit, ut ratio præsit, appetitus verò obtemperet. Omnis autem actio vacare debet temeritate & negligentia: nec verò agere quicquam, cuius non possis causam probabilem reddere. Hæc est enim fere descriptio Officij. Efficiendum autem est, ut appetitus rationi obediant, eamq; neque præcurrant, nec propter pigritiam aut ignauiam deserant, sintq; tranquilli, atq; omni perturbatione animi careant, ex quo elucebit omnis constantia omniumq; moderatio.*

A. 1. offic. 19.

III. Medium est. Fuga hominum leuium, maleque moratorum. *Habet sane suos scopulos, inquit idem Ambrosius, verecundiæ (vel honestas) non quos ipsa inuehit, sed quos sæpe incurrit, si ni temperantium incidamus consortia, qui sub specie incunditatis venenum infundunt bonis. Hi si asfidui sint & maximè in conuiuio, ludo ac ioco, eneruant grauitatem illam virilem. Cauemus itaq; ne dum relaxare animum volumus, soluamus omnem harmoniam, quasi concentum quendam bonorum operum. Vsus enim cito inflectit naturam. Et alibi agens de adolescentibus. Sequatur, ait, conuersationis*

sationis electio, ut iungamur probatissimis quibusque senioribus. Namq; ut Ib. c. 49.
 aequalium vsus dulcior, ita senum tutior est, qui magisterio quodam & ductu
 vita colorat mores adolescentium. & velut murice probitatis inficit. Namq; se
 hi qui sunt ignari locorum, cum solertibus viarum iter adoriri gestiunt: quan-
 to magis adolescentes cum senibus debent nouum sibi iter vite aggredi, quo mi-
 nus errare possint, & à vero tramite virtutis deflectere? Nihil enim pulchrius,
 quam eosdem & magistros vite & testes habere.

IV. Medium est diligens consideratio circumstantiarum in omni Ibid.
 actione & sermone. *Quarendum est etiam, inquit idem in omni actu*
quid personis, temporibus conueniat atq; etatibus, quid etiam singulorum in-
genus sit accommodum. Sape enim quod alterum decet, alterum non decet.
Aliud iuueni aptum, aliud seni: aliud in periculis, aliud in rebus secundis. Sal-
tauit ante arcam Domini Dauid, non saltauit Samuel. Nec ideo ille repreh-
sus, sed magis iste laudatus. Vnu quisq; ingenium suum nouerit, & ad id se
applicet, quod sibi aptum elegerit. Non solum nouerit bona sua, sed etiam vi-
tia cognoscat, a qualemq; se iudicem sui prabeat, ut bonis intendat, vitia decli-
net. Quo enim quem que suum ducit ingenium, aut quod officium decet, id ma-
iore implet gratia. I. Reg. 6.
I. Reg. 19.

V. Est, Præmeditatio nouissimorum, maxime iudicii extremi. Ib. c. 29.
 Nihil est enim, inquit idem, quod magis proficiat ad vitam honestam, quam
 ut credamus eum iudicem futurum, quem & occulta non fallant, & indecora
 offendant, & honesta delectent.

V I D E V. Prudentia. Religio Christiana. Sapientia. Veri-
 tas. Virtus.

HOSPI-

HOSPITALI-
TAS.

CAPVT I.

*Quid diuina littera tradant de Hospita-
litate.*

DIUINÆ literæ primum cohortantur nos ad Hospitalita-
tem, quæ inter septem Misericordiæ corporalis opera nu-
merari solet, vt apud Isaiam. *Frangere esurienti panem tuum,
& egenos vagosq; induc in domum tuam.* Et apud B. Paulum.

Neceſſitatibus, ſanctorum communicantes. Hospitalitatem ſe-

*ſtantes. Et rursus, Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem
nolite obliuiſci.* Et apud B. Petrum. *Ante omnia autem mutuã in vobis met-*

*ipſis charitatem continuam habentes. Hoſpitales inuicem ſine murmurati-
one. Vnusquiſq; ſicut accepit gratiam, in alterutrũ illam adminiſtrantes, ſicut boni*

*diſpenſatores multiformis gratia Dei. Huc referri poteſt, quod apud Lu-
cam monet Chriſtus. Cum facis prandium aut canam, noli vocare amicos*

tuos, neq; fratres tuos, neq; cognatos, neq; vicinos diuites, ne forte te & ipſi re-

inuitent, & fiat tibi retributio; ſed cum facis conuiuium voca pauperes, debiles,

claudos & cecos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur

enim tibi in reſurrectione iuſtorum. 2. declarant hoc officium charitatis

neceſſarium eſſe ad vitam æternam, nam apud Matthæum Chriſtus

iudex iis, qui à dextris erant, dicit. *Hoſpes eram & collegiſtis me, nudus &*

cooperuiſtis me. Qui verò à ſiniſtris. Hoſpes eram & non collegiſtis me. Et

ibunt hi, ſubdidit Euangeliſta, in ſupplicium æternam. iuſti autem in vitã

æternam. 3. B. Paulus ſigillatim à ſacerdotibus & Epiſcopis exigit virtu-

tem hoſpitalitatis. *Oportet, inquit, Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, pudicũ,*

hoſpitalem. Et iterum. Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, non turpis lucri

cupidum, ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium. Atque etiam à Viduis. Vidua,

ait, eligatur in operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educauit, ſi hoſpitio

recepit, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi tribulationem patientibus ſubmiſtra-

uit. Denique S. IOANNE S Apoſtolus epiſtola tertia Gaïum

ab hac virtute laudat dicens. Chariffime fideliter facis, quicquid operaris

in ſra-

Ma. 58. 7.

Rom. 14. 13.

Hebr. 3. 1.
1. Pet. 4. 8.

Luc. 14. 12.

Matth. 25. 25.

1. Tim. 3. 2.

Tit. 1. 8.

1. Tim. 5. 9.

Ioan. ep. 3.

in fratres. & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuae in conspectu Ecclesiae, quos benefaciens, deduces dignè Deo. Contra verò Diotrophem insinuat in hospitalitatis. Is, inquit, qui amat primum gerere in eis Diotrophes, non recipit nos.

CAPUT II.

S. Patrum sententia de hospitalitate.

SANCTVS CYPRIANVS epistola 36. ad presbyteros & diaconos, C. 13. ep. 24.

Viduuarum, inquit, & infirmorum, & omnium pauperum curam peto diligenter habeatis: sed & peregrinis, si qui indigentes fuerint, sumptus suggeratis de quantitate mea propria quam apud Rogatianum conpresbyterum nostrum dimisi. Clemens Alexandrinus 2. Stromatum. Adhaeret charitati & hospitalitas, quae est φιλοτεχία, id est, artificium amicitiae circa usum hospitum. Hospites autem sunt, quorum sunt externa quae sunt mundana. Hospites sunt, qui etiam dicuntur ἐπίκειροι. ἐπίκειροι autem sunt amici. amici autem sunt fratres. frater amice, inquit Homerus. Laetantius libro sexto diuinarum institutionum. Praecipua igitur virtus est hospitalitas: quod Philosophi quoque aiunt, sed eam detorquent à vera iustitia, & ad commodum rapiunt. Rectè, inquit Cicero, à Theophrasto est laudata, hospitalitas est enim, ut mihi quidem videtur, valde decorum patere domos hominum illustrium hospitibus illustribus. Eodem modo rursus errauit quatum, cum idoneis esse diceret largiendum. Sanctus GREGORIUS Nazianzenus in nouam Dominicam. G. oratio. Peregrinum ne contempnas, pro quo Christus, cuius nos omnes hospites sumus & aduena, peregre egit, ne paradiso, ut prius, exturberis. Egenti tectum, cibum, vestem suppedita, qui his ad luxum & ultra necessarium usum oblectaris. S. EPHREM in Doctrina varia. de hospitalitate non opus habetis ut quid scribatur vobis: nostis enim hanc multis virtutibus esse maiorem. Etenim hac patriarcha Abraham angelos hospitio suscipit. Loth iustus per eam in subuersione Sodoma non periit. Per hospitalitatem similiter Rahab meretrix non interiiit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. Ait enim Dominus, Hospes eram & collegistis me. Et. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et in doctrina de perfectione monachi. De hospitium, ait, ac peregrinorum saturitate cum Abrahamo diligens studium adhibeamus. De ratione indulgendi & compatiendi fratribus sedulo indagemus. S. Basilius

L. c. 12.

G. oratio.

E. Tom. 2.

1. Pet. 4. 9.

Gen. 18. 19.

Ios. 2. & 6.

Matt. 25. 36.

Matt. 5. 7.

cornicum exemplum in Hexæmero suo profert pro hospitalitate. *Cornices, inquit, nostrates, velut satellites comitantur atq; deducunt ciconias hinc à nobis auolantes. Quin, ut mihi videtur, & socias se offerunt, auxiliaresq; aduersus quæ ipsi aduersariis atque hostes. Cuius rei argumento sunt illa. Primum, quod nostris in prouinciis illo tempore nulla prorsus cornix conspicitur. Deinde cum vulneribus redeuntis aperta præstita tutela & suppetiarum indicia nobis afferunt. Quis apud ipsas hospitalitatis, quæso iura præscripsit? Quis ipsis deserti exercitus pœnam minatus est, ut nulla prorsus deducendis se subtrahat copiis? Audiant hæc homines ij, qui hospitio neminem exceptant, inuasque suas occludunt.* Sanctus Ambrosius idem exemplum de ciconia & cornice libro quinto Hexæmeri exaggerat. Et libro primo de Officiis. *Nihil, inquit, tam commendat Christianam animam, quam misericordia. Si peregrinum sub tectum inducas tuum, si suscipias egentem: ille sibi acquirere sanctorum amicitias & cætera tabernacula. Non mediocris ista gratia, corporalia seminas & recipis spiritualia.* Et fermone de hospitalitate. *Magna hospitalitatis est gratia, nec facile violanda, omnibus aperta est, omnibus parata est, & sanctos libenter suscipit, peccatores tolerat patienter.* S. Hieronymus in epistolam ad Titum. *Ante omnia hospitalitas futuro Episcopo denunciatur. Si enim omnes illud de Euangelio audire desiderant. Hospes fui, & suscepistis me. quanto magis Episcopus, cuius domus omnium commune esse debet hospitium. Laicus enim unum aut duos aut paucos recipiens, implebit hospitalitatis officium, Episcopus nisi omnes receperit, inhumanus est.* S. CHRYSOSTOMVS in Genesim. *Hunc Abraham imitemur omnes, & magnam geramus hospitalitatis curam, non ut momentaneam & corruptibilem retributionem solum accipiamus, sed ut reponamus nobis etiam immortalium bonorum fructum. Nam si hoc facimus, suscipiemus & nos hic Christum, & suscipiet etiam ipse nos in mansionibus illis quæ ab aeterno præparata sunt diligentibus se.* S. Augustinus de verbis Domini in Lucam. *Agnoscite hospitalitatem per quam peruentum est ad Dominum. Suscipite hospitem cuius & tu es comes in via, quia omnes peregrini sumus. Ipse est Christianus, qui & in domo sua, & in patria sua peregrinum se esse cognoscit, Patria nostra sursum est ibi hospites non erimus. Nam unusquisq; hic & in domo sua hospes est. Si non est hospes, non inde transeat.* S. Gregorius in Euangelia. *Hospitalitatem fratres carissimi diligite, charitatis opera amate. Hinc enim per Paulum dicitur. Caritas fraternitatis maneat in vobis & hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim placuerunt quidam angelis hospitio receptis. Hinc Petrus ait, Hospitales inuicem sine murmuratione. Hinc ipsa veritas dicit. Hospes fui, & suscepistis me.* Vnum addo SENECA M. libro quarto de beneficiis ita scribentem. *Ostende quam sacra res sit mensa hospita-*

A. c. 16.
1. off. c. 11.

Id. ferm. 32.

H. cap. 1.

Ch. hom. 41.

A. ferm. 32.

G. hom. 23.

Heb. 13. 2.
1. Pet. 4. 9.
Matt. 25. 36.
Sc. 38.

lis. Præbe in facie tua legendum istud decretum, quo cauetur, ne miseris tecto iuare capitale sit. Magis ista constitutio sic erit rata, quam si illam in as incidissem.

CAPVT III.

De Conditionibus laudatæ Hospitalitatis.

HOSPITIIS NOMEN quoniam ambiguum est, & nunc accipitur pro hospitio suscepto, nunc pro suscipiente, utriusque conditiones indagabimus. In hospitio suscepto vel suscipiendo, inquit Ambrosius, conditionem vnam requirit Christus apud Matthæum his verbis. *In quamcunque ciuitatem introieritis interrogate, quis in ea dignus est, & ibi manete donec exeatis. Sancta plane, inquit, & diuina sententia, qua & discipulis eligendi optionem primitus detulit, & facilitatem penitus amputauit. Prouidit enim modum statuendo, ne vir sanctus aut citus esset in iudicando, aut leuis in hospite commutando. Sicut enim nobis permisit arbitrium, ita & voluit nos tenere constantiam.* 2. *Conditio est, ut potius probus sit, quam improbus. Vnde S. Ephræm in parænesi. Si quis dicat, rem bonam esse hospitalitatem, consentio & ego. At hospitalis vir imitari debet eum, qui aurum in fornace probat, purumq; sibi accipit, improbatum vero despicit.* Et S. Ambrosius libro altero de Officiis. *In officiis hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est: iustis autem vberior deferenda honorificentia. Quicumq; enim iustum receperit in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, ut Dominus pronunciauit. Et alibi. Hospitalitatis gratia omnibus parata est, & sanctos libenter suscipit, & peccatores tolerat patienter.* 3. *Conditio est, ut potius pauper sit, quam diues. Lactantius id inde probat, quod Deus præceperit, ut si quando cenam parauerimus eos in conuictum adhibeamus, qui reuocare non possint, & vicem reddere, ut omnis actus vitæ nostræ non careat misericordia munere. Quare ibidem reprehendit Ciceronem scribentem decorum esse patere domos hominum illustrium hospitibus illustribus. Non enim iusti, inquit, & sapientis viri domus illustribus debet patere, sed humilibus & abiectis. Nam illustres illi ac potentes nulla re possunt indigere, quos opulentia sua & munit & honorat.*

Quod verò ad Hospitem suscipientem aduenas & peregrinos attinet. Eius prima Conditio sit, ut non auxiè scrutetur eorum statum & merita. Vnde S. Hier. apologia aduersus Ruffinū, cum dixisset se omnes in

Ch. hom. 1.

monasterio suo hospicio recipere, addit. *Solos hereticos non recipimus, quos vos solos recipitis. Propositum quippe nobis est pedes lauare venientium, non merita discutere.* Et Chrysoft. in Genesin de Abraham. Ante tabernaculum in meridie sedens eos qui prateribant venabatur, non curiosè explorans eos, qui prateribant, neq. requirens, an noti vel ignoti essent. Neq. enim hospitalitatis fuerit diligenter singula perscrutari, sed omnibus simpliciter suam communicare benignitatem. Audiamus dilecti, & hospicio excepturi nunquam queramus quis, & vnde. Nam si Patriarcha in rogando fuisset curiosus, forte peccasset. II. Conditio est, ne declinet hospitalitatis officium propter inopiam, aut domicilii angustias. Vnde S. Hieronymus in Matthæum scribens in verba Christi. *Quicumque potum dederit vni ex minimis illis calicem aque frigida tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* Rursus poterit alius, inquit, causari, & dicere Paupertate prohibeor, tenuitas me retinet, ut hospitalis esse non possim: & hanc excusationem leuissimo precepto diluit, ut calicem aque frigida toto animo porrigamus. Frigida, inquit, aqua, non calida, ne & in calida paupertatis ex penuria lignorum occasio quereretur. Tale quid & Apostolus ad Galatas precipit. *Communicet autem is qui catechizatur verbo ei, qui se catechizat in omnibus bonis. Et discipulos ad magistrorum refrigeria hortatur. Quia poterat quilibet obtendere paupertatem, & preceptum eludere, priusquam ille proponat, imminentem soluit questionem dicens. Nolite errare, Deus non irridetur.* Et Chrysoft. in Acta. *Quomodo enim non absurdum, si milites venerint inueniri apud vos ordinata domicilia, & omnia suppeditari eis, quoniam iuuant vos in sensibili bello, hospites autem non habere ubi maneat? Habe domum, in quam veniat (Christus) Dic, hæc cellula Christi est, cubiculum hoc ei segregatum est. Licet humi situm sit ac vile, non despiciet. Sit etiam inter ministros fidelioris hoc officium, ut cæcos, pauperes, & recti egenos introducat.*

H. lib. 2. c. 10.

Gal. 6. 6.

Hæc dico ad confusionem: nam oportebat quidem sursum in domo illos recipi. Si autem non vis, licet infra, etiam ubi muli, ubi ministri, accipe Christum. Abraham ubi ipse manebat, ibi & hospites suscipiebat, & uxor ut ancilla stabat, illi autem ut Domini erant. Nesciebat quod Christum suscipiebat, nesciebat quod angelos, quod si quidem sciisset, erogasset omnia. III. Conditio, ut præueniat hospitem suscipiendum, cum potest; exemplo Abrahamæ, de quo Scriptura dicit. *Cumque eleuasset oculos, apparuerant ei tres viri stantes prope eum, quos cum vidisset cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi. Quæ verba expendens S. Ambrosius libro primo de patriarcha Abraham. Non otiosus, inquit, sedet, qui longè aspicit, nec aspexisse contentus cucurrit obuiam. Festinauit occurrere, quia non satis est rectè facere, nisi etiam matures, quod facitis. Fructuosiores enim fructus habet celerata deuotis. Discite ergo, quod*

Chr. hom. 45.

Gen. 18. 2.

A. 2. 5.

impe-

impiger esse debeas, ut possis praeuenire hospitem, ne quis praeueniat, & te boni muneris defraudet copia. Et S. Chrysof. in eadem verba. *Currit, ait, & volat senex. Vidit enim pradam quam venabatur, & nulla infirmitatis sueratione habita ad venationem cucurrit, & non vocauit famulos, neq; imperauit puero, nihilq; rusticitatis, neq; desidia pra se tulit, quasi diceret. Magnus thesaurus est, magna negotiatio per me ipsum hanc mercem inferre debeo, ne elabatur tantum lucrum. Discamus & nos, ac imitemur iusti virtutem.* IV.

Conditio, ut roget hospitem, quo velit ad se diuertere, & si renuat, eti-

Luc. 24. 29.

am cogat, uti fecerunt duo discipuli in Emmaus profecti, cum Christo Domino. *Non sola facilitas susceptionis, inquit loco citato Ambrosius, sed etiam sedulitas susipientis, & affectus (in hospitalitate) quaritur. Vir-*

Gen. 18.

que te Abraham docet, cucurrit obuiam, rogauit prior dicens. Domine, si inueni gratiam ante te, ne praterieris seruum tuum. Et Chrysofomus loco item allegato. *Neque enim sic admirabile erat, si suscipiendo hospites (Abraham) curiosius explorasset, qui essent, sicut nunc ignorans, qui nam aduenerint, tanta alacritate & honore accedit, verbis suis, quasi seruus Domino, eis vincula iniicit, & supplicat ei, ut ne renuant.* De Christo verò ad hospitium coactò ita scribit S. Gregorius. *Ex quo nimirum exemplo colligitur, quia peregrini ad hospitium non solum inuitandi sunt, sed etiam trahendi.* V.

G. hom. 19.

Conditio, ut omni humanitate, studio, alacritate & submissione animi exceptum tractet. Vnde rursus Chrysof. ita loquitur scribens in Acta Apostolorum. *Videliberalitatem Abrahæ, vitulum mactauit, fermentauit & farinam. Audi & alacritatem, per seipsum & uxorem hoc facit.*

Chr. hom. 45.

Considera etiam quam alienus est à fastu, adorat & obsecrat. Omnia illa habere oportet hospitio excipientem alacritatem, festiuitatem, liberalitatem. Hospitis anima erubescit, & confunditur, si non cum excellentia declaretur gaudium ab alienatur, & mox deterius fuerit, quam non esse susceptam, sic esse susceptam. Idcirco adorat, idcirco sermone comi & sedili excipit. Quis idem facere dubitauit, sciens, quod ille hospitalitati operam dederit? Auget virtutem Abrahæ,

H. ep. 25.

quod non per famulos, sed per se omnia humanitatis & humilitatis officia hospitibus derulerit. Vnde S. Hieronymus ad Pammachium super obitu Paulinæ uxoris. *Non seruis & ancillis imperabat, ut ministrarent hospitibus, nec bonum quod exercebat per alios minuit, sed quasi repta prada cum Sara sua humanitati solus incubuit. Ipse pedes lauit, ipse pinguem vitulum portauit humeris de armento. Stetit ut seruus peregrinis prarudentibus & Sara manibus coctos cibos ieiunaturus apposuit.* Et Chrysof. in epistolam priorè ad Timotheum. *Prater euntes homines viatores ut putabat, Abraham suscepit hospitio, neq; tamen permittebat seruis omnia, sed uxori miscenti farinam imperabat, & quidem cum trecentos haberet decem & octo ver-*

Ch. hom. 14.

maculos: quorum uxores itidem habuisse famulas dubium non est, sed ipse cum uxore mercedem sibi comparare festinat, non impense tantum, verum ministrum quoque. Ad hanc regulam hospitalitatis inra seruanda sunt. VI. Conditio est, vt non ita facis esse non laute & exquisite, sed frugali & obuiio cibo hospitem recreare. Non opes, inquit Ambrosius, à te hospes requirit, sed gratiam, non ornatum conuiuium, sed cibum obuium. Melior est, inquit, hospitalitas cum holeribus ad amicitiam & gratiam, quam si vitulos occidas ad præsepia cum inimicitiis. Hæc est gratia omnibus & accepta Deo. Vnde Dominus Iesus in Euangelio eum quicumque dederit hospiti potum aqua frigida, caelestium asserit præmiorum non exortem futurum. S. Basilius certe in regulis fufius disputatis posita quæstione, quæ ratio Monachis tenenda sit in accipiendis hospitibus. Respondet primo, monachos non decere, vt apponant exquisitas epulas hospitibus, & rem esse prauæ exempli, siue illi monachi sint, siue seculares, illis enim sufficit domestica mensa, hi vero discunt formam vitæ frugaliore, & si tractatio non placeat, non facile redibunt. 2. Martha à Domino reprehensa est, quod sollicita esset circa plurima, nempe fercula paranda. Christus quinque hominum millibus parcissimam mensam posuit. Salomon in prouerbis postulat tantum sibi tribui victui necessaria. 3. ait. in communi hoc statuendam est, vt cibaria, quæ promiscuè omnibus apponantur eiusmodi sint, quæ cum vilipretio, tum paruo etiam negotio comparentur, omniumque necessitati satisfiat, seruat a simul omni munditia mensa & elegantia. Sic B. Ephræm in Doctrina varia. Monache, si accesserit ad te monachus, siue secularis quispiam, noli supra vires offerre te ei, ne post fratris discessum doleas de bonis insumptis apud fratres tuos, sed appone, quod tibi Dominus largitur. Melius est enim apponere olera cum charitate, quam victimas cum tristitia. Hilarem enim datorem diligit Deus. Quod autem monachus in aduentu hospitem de seueritate consueti sui ieiunii relaxare aliquid possit ad recreandum hospitem non semel docet Ioan. Cassianus, vt collatione 21. cap. 14. & 24. cap. 20. & 21. Et B. Prosper libro 2. de vita contemplatiua capite extremo.

A. I. cit.

Prou. 15. 1.

Matt. 10. 24.

B. quæst. 20.

Prou. 30. 8.

I. Cor. 9. 7.

CAPUT IV.

De incitamentis ad officium Hospital.

PRIMO ad officia hospitalitatis præstanda maiorem in modum excitare nos potest, quod Scriptura diuina non semel declararit illa non tam hominibus, quam Deo, angelis, ipsi Christo præstari. Verba Pauli sunt ad Hebræos. *Hospitalitatem nolite obliuisci, per hanc enim latuerunt quidam, Angelis hospitio receptis, nempe Abraham & Loth.* Et Christus ipse apud Matthæum omnibus saluandis dicit. *Hospes eram, & collegistis me.* Et ipsi saluandi id fatentur, *Quando te vidimus hospitem, & collegimus te.* Ibidem, & subdit Christus. *Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Deinde iam ante dixerit. *Qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum qui me misit.* Vnde S. Hieronymus ad Pammachium. *Diues erat Abraham auro, argento, pecore possessione, vestibus, tantam habebat familiam, ut ad subitos nuncios iuuenibus electis armare posset exercitum: & tamen post tam crebra hospitalitatis officia, dum non refutat homines suscipere meruit Deum.* Et ad Nepotianum. *Mensulam tuam pauperes & peregrini, & cum illis Christus nouerit.* S. Ambrosius de Officiis. *Vides quia Abraham Deum recipit hospitio, dum hospites quarit. Vides, quia Loth angelos suscepit? Qui scis an & tu cum suscipis hospitem suscipias Christum? Licet in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait. In carcere eram & venistis ad me: nudus eram & operuistis me.* Et libro primo de Abraham. *Vide primo fidei mysterium. Deus illi apparuit, & tres aspexit. Cui Deus refulget, Trinitatem videt, nec sine filio patrem suscipit, nec sine Spiritu sancto filium confitetur.* Et S. Augustinus in sermonibus de Tempore. *Diligenter, inquit, hac audite fratres, qui hospitalitatem exercere non vultis, qui hospitem velut hostem excipitis. Ecce beatus Abraham, dum homines feruenter exciperet, ipsum Deum suscipere hospitalitatis contemplatione promeruit. Hoc etiam in Euangelio Christus confirmauit dicens. Hospes fui, & suscepistis me. Nolite ergo negligere peregrinos, ne forte, quem non excepistis, sit ipse Christus.*

EXEMPLA huius rei in scriptis S. Patrum, & Vitis Sanctorum exstant complura. S. Gregorius in Euangelia narrat vnum in hæc verba. *Opinata res est valde, & seniorum nostrorum nobis relatione tradita. Quidam pater familias cum tota domo sua magno hospitalitatis studio seruiebat. Cumque quotidie ad mensam suam peregrinos susciperet, quodam die peregrinus quidam inter alios aduenit, ad mensam ductus: dumque pater familias ex humilitatis consuetu-*

Heb. 13. 8.
Gen. 18. c. 19.

Matt. 25. 35.

Matt. 10. 40.
H. cp. 29.

Ep. 2.

A. lib. 2. c. 21.

Matt. 25. 37-
Id. c. 5.

Ar. 83.

e. hom. 23.

factu-

suetudine aquam vellet in eius manibus fundere, conuersus vrceum accepit: sed repente eum, in cuius manibus aquam fundere voluerat, non inueni. Cumque hoc factum secum ipse miraretur, eadem ei nocte Dominus per visionem dixit. Cateris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti. Ecce in iudicium veniens dicet. Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Matt. 25. 40.

Ioan. lib. 2. c. 22.

Similia de ipso S. Gregorio commemorat in eius vita Ioannes Diaconus. *Tanta, inquit, hospitalitatis Gregorius in ipso etiam patriarchio permansit, ut exceptis his, quos tam per diuersas regiones, quam Roma quoque Longobardorum perfidia gladio fugientes ecclesiastica stipe misericorditer nutriebat, ad mensam suam quotidie peregrinos quoslibet inuitaret. Inter quos die quadam vnus accessit, in cuius manibus dum ipse ex humilitatis ministerio aquam fundere vellet, conuersus vrceum accepit. sed repente eum, in cuius manibus aquam fundere voluerat, inuenire non potuit. cumq; hoc factum secum ipse miraretur, eadem nocte Dominus ei per visionem dixit. Cateris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti.* Ex hac narratione apparet illum patremfamilias, de quo Gregorius in priori exemplo agit ipsum S. Gregorium fuisse. Eodem libro Ioan. Diaconus aliud subiicit exemplum de S. Gregorio, qui cum inuitasset duodecim peregrinos, in mensa repente accessisse alium decimumtertium verè in specie peregrini angelum.

Id. c. 23.

A. 1. 06. c. 21.

II. Incitamentum ad colendam hospitalitatem esse potest, si consideres ceteros fructus ex hoc caritatis officio profectos, & à Spiritu sancto in Scriptura sacra notatos. Eos breuiter percurrit Ambrosius. *Abraham, inquit, pro hospitalitatis mercede fructum posteritatis recepit. Loth quoq; nepos eius non solum genere, sed etiam virtute proximus propter hospitalitatis affectum Sodomitana à se suisq; supplicia detorsit. Et ruitus. Deniq; Iacob oues adacquauit Rachel, & gratiã reperit, & uxore acquisiuit. Vnius hora hospitio vidua illa, quæ suscepit Eliam, & exiguo cibo, perpetuū toto tempore famis inuenit alimentum, & mercedem accepit mirabilem, ut nunquam de hydria farina desciceret. Elisæus quoq; defuncti pignoris resurrectione donata resoluit hospitii pensionē. Et Dominus Iesus in Euangelio eum quicumq; dederit hospiti potum aquæ frigide caelestium asserit premiorum non exortem futurum. Isaias quoque propheta cum hortatus esset ad hospitalitatem præstandam egenis & vagis, mox subiungit. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc inuocabis & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum.* Quæ verba expendens S. Cyillus Alexandrinus libro quinto commentariorum in Isaiam. *Maximam, inquit, emphasin*

Id. lib. 1. de Abraham. cap. 5. Gen. 29. 9. 3 Reg. 7.

4. Reg. 4.

Matt. 10. 42.

Isa. 58. 8.

C. 5. 58.

habet

*habet hac oratio. Non enim dixit simpliciter: dabitur tibi à Deo lumen, sed erumpet potius instar fulguris cuiusdam, cum impetu & cursu demissum à Deo. Ex quo perspicuè patet suppeditantis promptitudo & alacre studium. Cum matutinum dicit ante tempus aduenturum docet. Nouit enim, nouit nostrarum rerum custos Deus spiritualium bonorum largitor opportunitatem magnificentia sua singulis accommodam, &c. Certe lumen hoc erupit duobus discipulis Emaunticis, simulatque Christum in hospitium traxerunt. Vnde S. Augustinus quæstionum Euangelicarum libro secundo. *Quis hospitalitatem, ait, sectati sunt, cum quem in expositione Scripturarum non cognouerunt, in panis fractione cognoscunt. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Idem S. Gregorius in Euangelia hom. 23. Mensam, inquit, duo discipuli, ponunt, panes cibosque offerunt, & Deum quem in sacra Scriptura expositione non cognouerant, in panis fractione cognoscunt. Audiendo ergò præcepta Dei illuminati non sunt, faciendo illuminati sunt. Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Quisquis ergo uult audita intelligere festinet ea, quæ iam audire potuit opere implere. Ecce Dominus non est cognitus dum loqueretur, & dignatus est cognosci, dum pascitur.**

Luc. 24. 28.

A. c. vi.

Rom. 2.

G hom. 26.

Rom. 2. 13.

III. Incitamentum est, considerare hospitalitatem plus prodesse hospites suscipienti, quam suscepris. Nec mirum, quia Saluator apud Matthæum porrigenti calicem aquæ frigidæ inquit Ambrosius promittit cælestia præmia: & apud Lucam. *Facite, ait, uobis amicos de iniquo mammona, qui uos recipiant in tabernacula sua, quanto magis, qui potum cibum, lectum tectum & viaticum præbent hospitibus merebuntur regnum cælorum? Bona est hospitalitas, inquit idem, habet mercedem suam primum humana gratia, deinde quod maius est, remunerationis diuinæ. Idem Medium acutè exsculpit S. Chrysost. ex uerbis Abrahamæ, quibus inuitat hospites, tum adhuc ignotos, dum ait. *Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum. Dicere enim Domine, inquit, est captantium beneuolentiam: dicere autem, si inueni gratiam in oculis tuis, hoc est admirabile. Beneficium, inquit, das, non accipis. Vere enim eiusmodi res hospitalitas est, qua magis accipit, quàm dat, qui illam promptè & alacriter exercet. Deinde variis utitur modis ut precibus eos vincat, nempe gestibus, uerbis & operibus, primo enim eos adorauit, tum Dominos uocat, deinde extenuat res suas. Aquam enim tepidam, inquit, habeo ad lauandos pedes, & panem & tectum ab arbore. Scio quantum sit caloris æstus, ideo paululum uos refrigerare uolo. Qualem pater filiis tenerè deiectis, exhibet benignitatem. Et quia magna alacritate uenationem profecutus est, prædam quoque inter retia conclusit, Nam responderunt. Sic fac ut dixisti. Seni excuatus est iuuenilis**

Matt. 10. 41.

Luc. 16. 9.

A. li. i. de Abraham c. 5.

C. hom. 4. in Gen.

vigor. In manibus, ait habeo thesaurum, diuitias hinc sumam, senectutis oblectuiscar. Et vide eum exultantem in opere, & quasi pra gaudio saltantem, perinde atque multa bona in manibus afferret, ita se oblectantem.

IV. est, Consideratio pia, quod omnes hic aduenæ, peregrini & hospites simus supra terram. Vnde magnus ille rex libro primo paralipomenon ad Deum orabat. *Peregrini enim sumus coram te & aduenæ, sicut omnes Patres nostri.* Et in psalterio, *Ne fileas, quoniam aduenæ ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei.* Et S. Petrus in priore epistola, *Charissimi obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis. Omnes in hoc incolatu, inquit Ambrosius loco sæpe citato, hospites sumus. Ad tempus enim habitandi habemus hospitium. Emigremus propere, caueamus, ne si nos duri aut negligentes fuerimus in recipiendis hospitibus, etiam nobis post vitæ huius cursum sanctorum hospitia denegentur.* Et S. Augustinus de verbis Domini, *Agnoscite hospitalitatem, per quam peruentum est ad Dominum. Suscipite hospitem, cuius & tu es comes in via, quia omnes peregrini sumus. Ipse est Christianus, qui & in domo sua & in patria sua peregrinum se esse cognoscit. Patria nostra sursum est, ibi hospites non erimus. Nam unusquisque hic & in domo sua hospes est. Si non est hospes, non inde transeat. Si transiturus est, hospes est, non se fallat, hospes est, velit nolit, hospes est, sed dimittit illam domum filiis suis, hospes hospitibus. Quare? Et in stabulo sesses, non alio veniente discederes? Hoc facis & in domo tua. Cessit tibi locum pater tuus, cessurus es locum filiis tuis.*

V. & postremum inciramentum est, considerare exempla sanctorum, qui hospitalitatis virtutem coluerunt. Inter quos primus sit S. Syluerster, qui teste Metaphraste apud Surium, *omnes peregrinos Romam venientes lubenter excipiebat, mensam hilariter apponens, aqua pedes abluens, & ad quiescendum in stragulis eos collocans.* 2. S. Spiridon qui est de eodem, *ad labores iter facientium recreandos, cum iam esset Archiepiscopus Cyprî, erat adeo dexter & officiosus, ut ipse sine famulis mensam eis apponeret, pedes ablueret, aliâq. officia humanitatis exhiberet.* 3. S. Greg. Nazianzenus & S. Basilius qui teste Greg. presbytero in vita Nazianzeni pro peregrinis & hospitibus excipiendis hospitalem domum à fundamentis erexerunt, 4. S. Hieron. qui in proemio septimi libri commentariorum in Ezechielem ita scribit. *Fateor me explanationes in Ezechiel multo antea tempore promississe, & occupatione de toto hoc orbe venientium implere non posse, dum nulla hora, nullumque momentum est, in quo non fratrum occurramus turbis & monasterij solitudinem hospitium frequentia commutamus, in-*

tantum.

1. Par. c. 29. 15.

Psal. 38. 13.

1. Pet. 2. 11.

A. 1. c. 5.

A. serm. 32.

Sur. 30. Dec. 6b.

Sur. 11. Dec.

tantum, ut aut claudendum sit nobis ostium, aut Scripturarum per quas aperienda sunt fores studii relinquenda. Et in Apologia in Ruffinum. *Nobis in monasterio hospitalitas cordi est, omnesq; ad nos venientes laeta humanitatis fronte suscipimus, veremur enim ne Maria cum Ioseph locum non inueniat in diuersorio.* 5. S. Goar presbyter, qui auctore Vandelberto Prumiensi monacho, paterno Aquitaniæ prouinciæ solo deserto, ad ripam Rheni Ecclesiam cum monasterio exstruxit, diu noctuque vacans orationibus, & hospitibus præcipue excipiendis, quo caritatis officio tantam apud Deum promeruit gratiam, ut multis in vita & morte claruerit miraculis. 6. S. Sampson, hospitem exceptor dictus, qui, teste Metaphraste, licet genere clarus ex vrbe Romana, postquam Theologiæ & medicinæ operam dedisset, Constantinopolim se contulit, ædesque inibi exstruxit pauperibus & peregrinis hospitio recipiendis idoneas, quos postea sacerdos factus spiritaliter & corporaliter iuuit. 7. Sit S. Iuo, qui ex iudice Ecclesiastico moderator Ecclesiæ in minore Britannia factus, semper pauperes vel peregrinos mensæ adhibuit, totosque nouem annos domi suæ virum quendam cum vxore & quatuor liberis egenis aluit. Sunt & alii complures in Vitis Sanctorum huius virtutis laude præstantes, ut S. ANSELMVS, S. BERNARDVS. S. FRIDERICVS Traiectensis Episcopus & Martyr, S. ELISABETH, regis Hungariæ filia, & alii de quibus vide tomos Vitarum Laurentii Surii.

Sur. 6. Iulii.

Sur. 27. Iun.

Sur. 19. Mal.

VIDE plura. V. *Charitas proximi. Eleemosyna. Liberalitas. opera bona.*

HUMILITAS.

CAPVT I.

*Quid nomine Humilitatis Christiana intel-
ligatur.*

Bal. quæst. 198.
Philip. 2. j.

A. conc. 2.

Id. in psal. 118.
conc. 15.

Luc. 14. 11.
Iac. 4. 6.

Psal. 118. 66.
Eccles. 2. 5.

E. ep. 46.

Id. ad init.

B. serm. 4. de
aduentu. & ser.
48. in Cant.

ANCTVS BASILIVS in secundum prophetæ Isaia caput scribens. *Humilitas, inquit, est depositio vani sensus, qui ab elatione vana de se existimationis proficiscitur.* Et in Regulis brevioribus. *Humilitas est, cum quis ceteros omnes se ipso superiores existimat ex præscripto Apostoli, qui his verbis alloquitur Philippenses. Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitantes.* D. Augustinus in psalmum 33. sic describit humilem. *Quid est esse humilem? nolle in se laudari. Qui in se vult laudari, superbus est. Qui superbus non est, humilis est, nempe ille, qui dicit. In domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & latentur.* Alibi verò duplicem facit humilitatem. Vnam, qua quisque se humiliat confitendo peccata, nec sibi arrogando iustitiam. De qua intelligitur illud Christi. *Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur, & illud B. Iacobi. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Alteram, qua quis humiliatur aliqua tribulatione, vel deiectione, quam meruit eius superbia, aut exercetur, probaturque eius patientia. Vnde paulo post dicit hic psalmus. *Priusquam humiliarer, ego deliqui; & Sapiens. In humilitate tua patientiam habe, quoniam in igne probatur aurum & argentum; homines verò acceptabiles in camino humiliationis.* S. verò Bernardus in epistola ad Henricum Senonensem Archiepiscopum hoc modo definit. *Humilitas est contemptus propriae excellentiæ.* In tractatu autem de gradibus Humilitatis. *Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit.* Alibi quoque geminam facit humilitatem, cum expendit Christi dictum. *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.* Considera, ait, sane in his verbis quoniam humilitas duplex est: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hic dicitur cordis. Priore cognoscimus, quod nihil sumus, & hanc discimus à nobis ipsis & ab infirmitate propria: posteriore calcamus

calcamus gloriam mundi, & hanc ab illo discimus, qui exinanivit semetipsum formam serui accipiens, qui etiam quæsitus in regnum fugit quæsitus ad tanta probra, & ignominiosum supplicium crucis sponte obtulit semetipsum. Priorem autem cognitionis non discimus à Christo. Non enim quomodo ego vel tu, ait idem, inuenimus nos in veritate dignos de decore & contemptu, dignos omni extremitate, & inferioritate, dignos etiam suppliciis, dignos plagis: non inquam ita & ille: quæ tamen omnia expertus est, quia voluit tanquam humilis corde. Humilis videlicet illa humilitate, quam cordis suavit affectio, non quam extorsit discussio veritatis.

Hanc Humilitatis virtutem ita descriptam prorsus, ignorarunt veteres Ethnicorum Philosophi, vt bene notauit S. Augustinus in psalmi 31. commentario. *Hæc aqua, inquit, confessionis peccatorum, hæc aqua humiliationis cordis, hæc aqua vitæ salutaris abiicientis se, nihil de se præsumentis, nihil suæ potentia superbè tribuentis. hæc aqua in nullis alienigenarum libris est, non in Epicureis, non in Stoicis, non in Manicheis, non in Platoniciis. Vbiunque etiam inueniuntur optima præcepta morum & disciplina, humilitas tamen ista non inuenitur. Via humilitatis huius aliunde non manat, à Christo venit. Hæc via ab illo est, qui cum esset altus, humilis venit. Quid. n. aliud docuit, humiliando se factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis? Quid aliud docuit soluendo, quod non debebat, vt nos à debito liberaret? Quid aliud docuit baptizatus, qui peccatum non fecit, crucifixus qui reatum non habebat? Quid aliud docuit, nisi hanc humilitatem? Non immerito ait. Ego sum via & veritas & vita.*

Phil. 2. 8.
Matt. 17. 25.
Matt. 3. 16.
Ioan. 14. 6.

CAPVT II.

De præstantia virtutis Humilitatis.

PRÆSTANTIAM & dignitatem Virtutis huius inde cognoscimus, quod Christus Dominus cælestem suam doctrinam in monte discipulis traditam ab ea exorsus sit dicens. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum calorum, quos, inquit Augustinus de sancta Virginitate sine vlla controuersia humiles intelligimus.* Deinde, quod illius solius & mansuetudinis professus sit se esse Doctorem, cum ait. *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Vnde ibidem Augustinus admirabundus exclamat. *Hucine redacti sunt omnes thesauri sapientia, & scientia absconditi in te, vt hoc pro magno discamus à te, quoniam mitis es & humilis corde? Itane magnum est esse paruū, vt nisi à te, qui tam magnus es fieret, disci omnino non posset? Ita plane. non*

Matt. 5. 3.

A. c. 32.
Matt. 11. 29.

Id. c. 11.

enim aliter inuenitur requies animæ, nisi in quieto tumore digesto, quo magna sibi erat, quando tibi sana non erat.

Tertul.

HINC veteres Patres humilitatem faciunt propriam & primam Christianorum virtutem. Tertullianus de cultu fæminarum. *Quomodo, inquit, humilitatem, quam Christiani profitemur, implere poterimus, non repastinantes diuitiarum vestrarum, vel elegantiarum usum, qua ad gloriam faciunt?* Et de Virginibus Velandis. *Si de natura dubitatur, disciplina quid magis Deo ratum sit ostendit. Nihil est illi carius humilitate, nihil acceptius modestia, nihil perosius gloria & studio hominibus placendi.* S. Cyprianus de Natiuitate Christi. *Hic est primus religionis introitus, sicut in mundum primus Christi ingressus: ut quicquid, pie vult viuere, humiliter de se sentiat, & supra se in mirabilibus ambulare præsumat. Fundamentum sanctitatis semper fuit humilitas, nec in celo stare potuit superba sublimitas. Hanc primam gratiam ingrediens mundum noster paruulus attulit, & à cunabulis nos sibi conformes fieri volens teneri voluit in vita, quod exhibuit in persona.* S. Basilius in Constitutionibus monasticis. *Humilitas tutissimus est virtutum omnium thesaurus.* Et homilia de humilitate. *Hac est hominis sublimitas hac gloria & magnificentia, verè cognoscere hoc quod magnum est, & illi conglutinari ac gloriam à Domino gloria querere. Nam ea demum perfecta & omnimoda gloriatio est in Deo, quando neque propter suam ipsius iustitiam qui extollitur, sed agnoscit se vera iustitia destitui sine Christo.* S. Ephræm de vita spiritali. *Quam pulchra atq; eximia possessio sit humilitas facile norunt omnes, qui eius perferre iugum inuerecunde deirectant. Diligentes enim eam protegit, tueturque Dominus.* S. Ambrosius ad Demetriadem. *Huic malo (superbiæ) firmissimum bonum humilitatis occurrit: quam ideo diximus veram, quia omnium virtutum inexpugnabilis fortitudo, & quadam suorum est vita membrorum.* Et in psalmum 118. *Humilitas virtutum omnium caput est, quæ totum velut quoddam nostrorum ætuum fouet corpus.* Et iterum, *An quicquam tam preciosum, quam humilitas, ut naturam corporis animaq; perspicit, altero te subiicias, altero te cognoscas?* S. Hieronymus ad Eustochium de Paula matre. *Qua prima Christianorum virtus est, tanta se humilitate deiecit, ut qui eam non vidisset, ipsam esse non crederet sed ancillarum ultimam.* Et ad Celantiam. *Nihil habeas humilitate præstantius, nihil amabilius. Hac est enim præcipua conseruatric, & quasi custos quedam virtutum omnium: nihilq; est, quod nos ita & hominibus gratos Deo faciat, quam si vita merito magni, humilitate infimi simus.* S. Chrysost. in Genesin. *Vbiq; modum seruemus, & bonis operibus nostris humilitatem quasi fundamentum substruamus, ut securè virtutes superexstruere valeamus. Virtus enim non est, nisi conscientiam habeat humilitatem. Qui hoc fundamentum rectè iecerit, poterit in*

Cypri.

B. cap. 17.

Ep. t. 1.

A. ep. 84. lib. 10.

Id. serm. 20.

Id. serm. 10.

H. ep. 27.

Ep. 14.

Gh. hom. 35.

quantam

quantam voluerit altitudinem structuram excitare. Hæc est inexpugnabilis turris, hæc omne continet ædificium, non sinens ipsum vel à ventorum violentia, vel ab imbrium impetu, vel à spirituum vi deiici, sed omnibus insidiis inaccessibleis facit & inuictum, quasi ex adamante constructum esset, magnaq; nobis diuina largitatis retributiones affert. Et in Acta Apostolica. Nihil humilitate potentius, fortior est petra, solidior adamante, & in maiorem securitatem nos collocat, quam queant vel turres, vel vrbes, vel muri, omnibusq; diaboli machinamentis sublimior facta contingere volentibus insuperabiles facit. S. Augustin. ad Dioscorum. Sicut Rhetor ille nobilissimus cum interrogatus esset, quid ei primum videretur in eloquentia præceptis obseruari oportere, Pronuntiationem dicitur respondisse: cum quæreretur, quid secundo, eandem pronuntiationem: quid tertio, nihil aliud quàm pronuntiationem dixisse, si interrogares, & quoties interrogares de præceptis Christiana religionis nihil me aliud respondere nisi Humilitatem liberet, et si forte alia dicere necessitas cogeret. Et lib. i. de ciuitate Dei. Scio, quibus viribus opus sit ut persuadeatur superbis, quãta sit virtus humilitatis, quã sit ut terrena omnia cacumina temporali mobilitate nutantia, non humana usurpata fastu sed diuina gratia donata celsitudo transcendat. Cassianus collatione 15. Humilitas est omnium magistra virtutum, ipsa est celestis ædificii firmissimum fundamentum, ipsa est donum proprium, atq; magnificum Saluatoris. Ista etenim vniuersa miracula, quæ Christus operatus est sine periculo elationis exercet. S. Gregorius lib. 23. Moralium. Vera doctrina humilitatem, quæ magistra est omnium, materque virtutum, & loquendo dicere, & viuendo conatur ostendere ut eam apud discipulos veritatis plus moribus quàm sermonibus eloquatur. Et ad Ioannem episcopum Constantinopolitanum. Quanta humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocendam, is qui sine estimatione magnus est, usque ad passionem mortis factus est paruus? S. Bernardus de Consideratione ad Eugenium Papam. Pretiosissimus fundus virtus est, bonus fundus humilitas, in qua omne ædificium spirituale constructum crescit in templum sanctum in Domino, Per hanc nonnulli possedere etiam portas inimicorum. Quæ enim virtutum aquæ potest demonum debellare superbiam, tyrannidem hominum? Nulla splendidior gemma in omni præcipuè ornatu summi Pontificis, Quo enim celsior ceteris, eo humilitate apparet illustrior & seipso. Et in Vigilia Natalis Domini. Pretiosiores panni Saluatoris omni purpura, & gloriosus præsepe auratis regum solis, ditior denique Christi paupertas cunctis opibus, cunctisq; thesauris seculi. Quid enim humilitate ditius, quid præciosius inuenitur, quæ nimirum regnum calorum emitur & diuina gratia acquiritur?

sicut scriptum est. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum calorum,

Id hom. 29.
& 30.

A. ep. 56.

A. c. 2.

C. c. 7.

G. c. 13.

Id. ep. 38. lib. 4.

B. lib. 2.

Id. serm. 4.

Matt. 5. 2.

De necessitate & utilitate huius virtutis.

Matth. 18. 3.
 Marc. 9. 46.
 Luc. 9. 46.
 Matt. 11.
 Luc. 14.
 Ecclef. 3. 20.
 Id. 17. 19.
 Eph. 5. 21.
 Rom. 12. 1.
 1. Pet. 5. 5.
 2. Pet. 5. 6.

C. c. vlt.

B. ferm. 36.

Id. locm. 2.

Pfal. 101. 18.
 Psal. 112. 6.
 Psal. 135. 23.
 Psal. 50. 19.
 Ecclef. 35. 21.
 Isa. 66. 2.
 Luc. 1. 48.
 Iac. 4. 7.
 2. Pet. 5. 5

NEcessitatem huius virtutis non obscure indicavit Christus Dominus, cum ad quæstionem discipulorum, quis maior esset in regno coelorum, aduocato paruulo, respondit. *Amen dico vobis, nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum.* Et cum alibi dixit. *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Et. *Cum fueris inuitatus ad prandium, recumbe nouissimo loco.* Quibus dictis consentiunt illa sapientis *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.* Et. *Humilia valde spiritum tuum, quoniam vindicta carnis impii, ignis & vermis.* Et illa B. Pauli, *Subiecti inuicem in timore Domini.* Et. *omnis anima potestibus sublimioribus subdita sit.* Et Beati Petri. *Omnes inuicem humilitatem insinuate.* Et. *Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.* Idem significant Patres, qui eam faciunt fundamentum, radicem & originem omnium virtutum. *Quia origo virtutis humilitas est,* ait S. Gregorius libro 27. *Moralium, illa in nobis virtus veraciter pululat, qua in radice propria, id est, humilitate perdurat: à qua nimirum si abscinditur, arescit, quia viuificantem se in intimis humorem charitatis perdit.* Et S. Bernardus in Cantica. *Nisi super humilitatis stabile fundamento spirituale edificium stare minime potest.* Et de ascensione Domini. *Dilectissimi perseuerate in disciplina quam suscepistis, ut per humilitatem ad sublimitatem ascendatis, quia hac est via, & non alia prater ipsam. Qui aliter vadit, cadit potius, quam ascendit quia sola est, humilitas qua exultat, sola qua ducit ad vitam.*

Utilitas multiplex est. Prima, quod vna hæc præ ceteris Deo grata sit, & ab eo veniam peccatorum atque gratiam impetret. Psaltes regius in hæc verba canit. *Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum.* Et. *Humilia respicit in celo & in terra.* Et. *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri.* Et. *Cor contritum ut humiliatum Deus non despiciet.* Dein Ecclesiasticus. *Oratio, ait, humiliantis se penetrabit nubes.* Et propheta Isaias. *Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Et B. MARIA virgo, *quia respexit humilitatem ancilla sua, Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.* Et S. Iacobus atque Petrus. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Unde Augustinus libro 3. de doctrina Christiana c. 23. *Nulla fere pagina est sanctorum librorum in qua non s. net, quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

II. Vtilitas est, quod Propriè mereatur vitam æternam. Vnde rex Dauid sic orat. *Tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis*, Et Iob, *Qui humiliatus fuerit, inquit, erit in gloria, & qui inclinauerit oculos, ipse saluabitur*. Et Dominus. *Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum celorum. Et. Qui se humiliat, exaltabitur*. Quæ sententia sæpius in Euangelio repetitur. Vnde Apostolus in Epistola ad Philipenses, cum dixisset Christum Dominum cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuisse, formam serui accepisse, & humiliasse seipsum vsque ad mortem crucis, mox subiecit. *Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen*. Quem locum tractans Chrysof. *Extremam, ait, Christus prestitit obedientiã, propterea accepit & supremum honorem*. Et commentarius Ambros. adscriptus. *Quid & quantũ humilitas mereatur hic ostenditur*. Et S. August. in Ioannem ad hæc verba respiciens. *Humilitas, inquit, claritatis est meritum, claritas humilitatis est premium, sed hoc factum est in forma serui*.

Pfal. 17. 28.
Iob 22. 29.
Matt. 5. 2.
Luc. 14. 11.

Phil. 2. 8.

Ch. hom. 7.

Astr. 10. 4

III. est, quod mens nostra clarius illustretur ad percipiendas res diuinas, iuxta illud sapientis. *Vbi est humilitas, ibi est sapientia*. & Christi apud Matthæum. *Cõfiteor tibi Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis*. Lumen. n. intelligentiæ, inquit S. Gregorius 25. moralium, *humilitas aperit, superbia abscondit*. Nam secretum quoddam pietatis est, vt tanto minus ad illud animus perueniat, quanto magis intumescit, quia eo ipso foras repellitur, quo insanius inflatur. Et B. Cyrillus libro 6. in Ioannem. *Quinimò ipse, inquit, qui vere humilis est exultans in Spiritu S. Confiteor, ait, tibi Domine pater cali & terra, quoniã abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis*. Itaq; venit in hunc mundum, vt paruulos, & qui suæ cecitatis sunt consciï illuminaret, illis in erroris caligine dimissis, qui sibi videntes videntur. Et iterum. *Hæc plane humilis de se existimatio, & propriæ indigentie cõfessio diuinæ gratiæ largitatẽ affatim cõsequitur, & caeleste impetrat auxiliũ*. Contra verò qui grande aliquid & sublime de se existimant, arrogantq; maiora quã sibi assint, diuino destituti presidio aridi relinquuntur, bonorumq; omnium egeni. Id propheta nos edocet, *Domine non est exaltatum cor meum, neq; elati sunt oculi mei, neq; ambulauit in magnis, neq; in mirabilibus super me*. Si non humiliter sentiebã sed exaltaui animam meam. Sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea. Deinde Chrysof. homilia 29. in Matthæum. *Sicut quanto acutius videmus, tanto magis percipimus, quam longè à cali regione distamus, sic quanto altius per spirituale profectum ad virtutis culmen conscendimus, & mentis oculum per purgamus magis, tanto plus docemur, quam sit inter Deum & nos grande discrimen, tanto clarius cernimus, quam adhuc humili & abiecto loco iacemus*.

Prou. 11. 3.

Matt. 11. 25.

G. c. 170

G. c. 11.

Pfal. 130. 5.

IV. est, quod valeat ad frangendas & expugnandas omnis dæmon-

nistentationes & machinationes; nec mirum quia dæmon per superbiam felicitate æterna excidit. Vnde Christus discipulis gloriantibus de eiectione dæmonum, eis in memoriam reuocauit causam lapsus eorum dicens. *Vidi satanam sicut fulgur de cælo cadentem.* S. Antonius eremita teste S. Athanasio dicere solebat dæmonem nil peius odisse quàm humilem & Dei amantem. Idemque cum per visum mundum laqueis plenum spectasset, Dominumq; rogasset, quæ ratio euadendi esset, responsum accepit, euadi per humilitatem. S. Chryf. in Acta Apostolorum scribit humilitatem omnibus dæmonis machinamentis sublimiorem, & adamante fortiorem. Hieron. in cap. 4. Matthæi annotat Christum ad tentationem dæmonis, vt lapides conuerteret in panes ideo respondisse. Scriptum est, *non in solo pane uiuit homo, quia propositum erat ei humilitate diabolum vincere, non potentia.*

V. est, quod sit signum præsentia Spiritus sancti, imò & electionis æternæ, iuxta illud Isaia. *Super quem requiescet spiritus meus nisi super humilem & quietum?* Ita S. Greg. lib. 1. dialogorum. *Mens quæ diuino spiritu impletur, habet euidentissima signa sua, virtutes scilicet & humilitatem, quæ si utraque perfecte in una mente conueniunt, liquet, quod de præsentia Sancti spiritus testimonium ferat.* Et lib. 35. moralium. *Quia redemptor noster corda regit humilium, & Leuiathan iste Rex dicitur superborum, aperte cognoscimus, quod euidentissimum reproborum signum superbia est, at contra humilitas electorum.* S. B. in Cantica docet, si quis & à Deo humilietur, signum esse vicina gratia.

VII. est, quod sine ea virtutes reliquæ subsistere non queant. Nota enim est eiusdem S. Greg. in 7. psal. poenitentiales sententia. *Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum puluerem portat.* Et homilia in Euangelia. *Si qualibet bona adsint opera, nulla sunt, nisi ex humilitate condiantur. Miranda quippe actio cum elatione non eleuat, sed grauat.* Ea de causa cæteri Patres eam caput, fundamentum, firmamentum custodem & origenem virtutum, vt liquet ex supradictis, vocarunt. Addo constare inter pretiosa Dei dona numerari Virginitatem perpetuam. Nam de ea S. Aug. sic scribit in libro de S. Virginitate. *Quia perpetua continentia, maximeq; virginitas magnum bonum est in sanctis Dei, vigilantissime cauendum est ne superbia corrumpatur.* Et tamen S. Bern. non dubitat ita loqui. *Laudabilis Virginitas, sed magis necessaria humilitas, illa consulitur, illa præcipitur. Sine humilitate, audeo dicere, nec virginitas Mariae placuisset.*

IX. quod absq; eius beneficio ad virtutum perfectionem nequeat perueniri. Qua de re differens fuse Ioan. Caf. tandè concludit. *Euidenter itaq; monstratur, non posse quenquã perfectionis finem ac puritatis attingere, nisi per humilitatem veram, quam primitus fratribus reddens Deo quoq; in penetrabilibus*

Luc. 10. 18.

In eius vita.

Ch. hom. 20.

Matt. 4. 4.

Isa. vlt. 2.

G. c. 10.

Id. c. vlt.

B. serm. 34.

G. in 3. psal.
Id. hom. 7.

A. c. 33.

B. hom. 1. super
Missus est.

C. 12. inf. c. 23.

tralibus cordis exhibeat, credens sine protectione eius, atq̄ auxilio per singula sibi momenta delato perfectionē quam cupit, & ad quam magnopere currit, se penitus obtinere non posse. Et postea. Nullo modo poterit in anima nostra virtutum structura consurgere, nisi prius iacta fuerint vera humilitatis in nostro corde fundamenta: quae firmissimè collocata perfectionis & charitatis culmen valeant sustinere, ita scilicet, ut, quemadmodum diximus, primum fratribus nostris humilitatem veram intimo cordis exhibeamus affectu, in nullo scilicet acquiescentes eos contristare, vel ledere. Quod nullatenus poterimus implere, nisi abrenuntiatio vera, quae in expoliatione omnium facultatum ac nuditate consistit in nobis fuerit Christi amore fundata: deinde obedientia iugū & subiectio simplici corde, ac sine ulla fuerit simulatione suscepta, ita ut prater Abbatū mandatū nullatenus voluntas uiuat in nobis. S. Hieronymus quoque in Matthaeū agens de verbis Christi ad discipulos. *Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Humilis, inquit, magister & mitis, nec cupiditatis immodica duos arguit postulantes (filios Zebedaei) nec decē reliquos indignationis increpat & liuoris, sed tale ponit exemplum, quo doceat eum maiorem esse, qui minor fuerit, & illum Dominum esse, qui omnium seruus sit. Frustra igitur aut illi immoderata quæserant, aut isti dolent super maiorum desiderio, cum ad summitatem virtutum non potentia, sed humilitate veniantur. Deniq̄ sui proponit exemplum, ut si dicta parui penderent, erubescerent ad opera, & dicit. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.*

Id. c. 32.

Hinc. 10.

I X. Vtilitas est, quo quis à condito orbe humilitate magis excel-
luit, hoc à Deo ad maiorem dignitatem euectus est, conuenienter promisso Christi. *Qui se humiliat exaltabitur.* Inter quos eminent primo Abraham Patriarcha, qui ex animi submissione se appellauit puluerem & cinerem. deinde vir secundum cor Dei rex Dauid, qui pulicem & vermem. Tum Ioannes Baptista qui indignum se reputabat ut vel corrigiam calceamenti Christi solueret. Inde Petrus Apostolus, qui cum ex humilitate Domino dixit. *Exi à me Domine, quia homo peccator sum*, factus est teste Chrysof. pastorum Princeps, fundamentum Ecclesiae & clauiger regni caelorum. Adhæc quanta fuit humilitas Pauli perhibentis se Apostolorum vltimum, imò nomine Apostoli indignū? & ramen κατ' ἐξουσίαν nomen Apostoli præ aliis obtinuit. Beatissima Virgo Maria ex humilitate professa est se ancillam Domini, & electa est in ipsam Domini matrem. Plura exempla ex Euangelica historia per-textit S. August. de sancta Virginitate. Ioan. Chrysof. agens de S. Pauli humilitate in hæc verba scribit. *Homo cum esset Paulus, humiliavit semetipsum. Quid ergo? an non celebratur? an non laudatur? an non amicus est Christi? an non maiora fecit, quam Christus ipse? an non diabolo saepenumero tanquam mancipio imperauit? an non ut licetorem circumegit, non illum*

Luc. 14. 12.

Luc. 5. 8.

Chryf. hom. 2.
i n Matth.A c. 32.
Chry. hom. 7.
ad Philip.

irrisit? non caput ipsius contritum sub pedibus suis habuit? non & alia istud cum multa fiducia imprecatus est.

CAPUT IV.

De Humilitatis proprietatibus.

PRIMA Proprietas sit, quod per eam homo proprie subiiciatur Deo. Vnde Dauid rex aiebat. *Nonne Deo subiecta erit anima mea, ab ipso enim salutare meum.* Et infra. *Veruntamen Deo subiecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.* Et rursus. *Subditus esto Domino, & ora eum.* Et B. Iacobus cum dixisset. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam,* mox addit. *Subditi ergo estote Deo.* Et S. Petrus eidem sententiæ subiecit hanc. *Humiliamini ergo sub potenti manu Dei.* Vnde S. Ambrosius epistola ad Demetriadem. *In eo proprietatem ipsius (humilitatis) desinimus, quod per omnia Deo subditur. Nec potest quicquam de meritis suis perdere, quorum causas, atq; prouectus non in se, sed in auctore suo constituit.* Et S. Bernardus in sermone de subiectione nostræ voluntatis. *Totius humilitatis summa in eo videtur consistere, si voluntas nostra diuina, ut dignum est, subiecta sit, voluntati, sicut ait propheta, nonne Deo subiecta erit anima mea? Scio quidē creaturā omnem, velit nolit, subiectam esse creatori. Sed à creatura rationali voluntaria subiectio queritur, ut voluntariē sacrificet Domino, & cōsuetur nomini eius, non quia terribile & sanctum, non quia omnipotens, sed quia bonum est.* Quod si homo etiam subiectus sit homini, ut parentibus, magistris, Principibus, eis subiectus est propter Deum, cuius vicem gerunt. Vnde S. Petrus. *Subiecti estote omni humana creaturæ propter Deum.*

II. Proprietas est, ut nulli hominum homo se anteponat. Vnde S. Ambrosius epistola iam citata. *Prima humilitatis ratio in communis vitæ versatur officiis, cum secundum doctrinam Apostolicam inuicem se homines honore proueniant, & alter alterum superiorem existimantes, amant seruire subiecti, & nesciunt tumere prælati, cum & pauper diuitem non sibi dubitat anteferre, & diues pauperem sibi gaudeat equare, cum & sublimes non superbiunt de claritate prosapia, & pauperes non extolluntur de communionem naturæ: cum denique non plus tribuitur magnis opibus, quàm bonis moribus, nec maior ducitur phalerata iniquorum potentia, quàm rectorū inhonora iustitia.* Et S. Chrys. in Genes. *Nos non eis tantum, qui atate nobis sunt maiores, vel etiam a quales, honorem exhibeamus: non est enim humilitas, quod facere debes necessitate, uera autem est quando cedimus iis, qui nobis videntur esse minores, & eos veneramur, qui nobis videntur esse magis indigni quàm nos. Quod si rectè sapimus, multos etiam nobis esse minores arbitrabitur sed nos excelli ab omnibus hominibus dicemus. Et hoc dico non de nobis, qui innumeris immergi sumus peccatis,*
sed

Psal. 61. 1.

Ib. 6.

Psal. 36. 7.

Iac. 4. 7.

1. Pet. 5. 6.

A. cp. 84 lib. 10.

Psal. 61. 2.

1. Pet. 2. 13.

Phil. 2. 3.

Ch. hom. 33.

sed etiam si quis sibi plurimorum bene gestorum conscius sit, nisi apud se sentiat, quod omnium sit postremus, nulla ei futura utilitas est ex omnibus suis bonis operibus. Et S. Bernardus in Cantica. Non est periculū quantumcunq; te humiliter, quantumcunq; reputes minorem, quā sis, hoc est, quam se veritas habeat. Est autem grande malum, horrendumq; periculum, si vel modicè plus vero te extollas, si vel uni videlicet in tua cogitatione te praeferas, quem forte parem tibi veritas indicat, aut etiam superiorem. Quamobrem noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli uni. Quid scis enim o homo, si vnus ille, quem forte omnium vilissimum, atq; miserimum reputas, si melior te mutatione dextera excelsi in se quidem futurus sit, in Deo verò iam sit? Et propterea Dominus non mediocre, non vel penultimū, non ipsum saltem inter nouissimos eligere locū nos voluit, sed, recumbe, inquit, in nouissimo loco.

B. scrm. 37.

Luc. 14. 26.

Eccles. 19. 24.

A. ep. 44. lib. 7.

H. ep. 14.

III. Proprietas, vt sit sincera & ex corde profecta, omnis doli & fuci expers. Nam vt habet Sapiens, est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo. Vnde S. Ambros. ad Constantium. Multi habent humilitatis speciem, virtutem non habent, multi eam foris praeferunt, & intus impugnant ad fucum praeferunt, ad veritatem abiurant, ad gratiā negant. Est enim qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt doli: & est, qui nimium se submittit, ab humilitate multa. Non est ergo humilitas nisi sine fuce sine fraude. Ipsa est vera, quae habet piam mentis sinceritatem, magna virtus eius. Et Hier. ad Celantiam. Humilitatem sequere, non quae ostenditur, atq; simulatur gestu corporis, aut fracta voce verborum, sed quae puro affectu cordis exprimitur. Aliud est enim virtutem habere, aliud virtutis similitudinem: aliud rerum umbram sequi, aliud veritatem. Multo deformior est illa superbia, quae sub quibusdam humilitatis signis latet. Nescio enim, quomodo surpiora sunt vitia, quae virtutum specie calantur.

III. Proprietas, vt in homine hoc maior animi sit submissio, quo ad maiorem honorem fuerit euectus, iuxta illud Sapientis. Quanto magnus es, & humiliare te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Et Christi Domini; Quicumq; voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister. Et addit. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Quis autem fait filius iste hominis, nisi qui erat omnium non solum hominum, sed etiam angelorum maximus: Vnde Chrysoft. in verba Isaia. Vidi Dominum. Venerunt duae naues habentes onus, amba in portum tendebant, sed Publicanus appulit in portum. Phariseus autem naufragium perpeffus est, vt disceres quantum mali sit animi tumor, Flores rectè factis? ne probra iacias in proximum. Quanto maior es, tanto magis submitte te ipsum. Attende, quod dicitur charissime, magis iustus metuere debet arrogantiam, quam peccator, eo qd peccator habet conscientiam velis nolis nobilem, humilem ac submissam, iustus autē ob benefacta extollitur. Vt ergo sit in nauigis, qui vacuam habent nauem.

Eccles. 3. 20.

Matt. 20. 26.

Ch. hom. 4.

non metuant piratarum insultum, sed qui habent onustam. Pirata enim eo propterant, ubi aurum, ubi argentum, ubi lapides pretiosi sunt, sic & diabolus non facile persequitur peccatorem, sed iustum, ubi multa sunt opes. Quanto maior ergo es, tanto magis submitte te ipsum. Cum ascenderis in altum, opus est ut tibi prospicias ne cadas. Vnde & Dominus dixit. Cum omnia feceritis, dicite. Servi inutiles sumus. Et S. Augustin. de sancta Virginitate. Cum, inquit, Christianis omnibus custodienda sit humilitas, quandoquidem à Christo Christiani appellantur, cuius Euangelium nemo diligenter intuetur, qui non eum doctorem humilitatis inueniat; tum maxime virtutis huius sectatores & conseruatores eos esse conuenit, qui magno aliquo bono ceteris eminent, ut magno percurrerent illud, quod primitus posui. Quanto magnus es, tanto humiliate in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Proinde, quia perpetua continentia, maximeque Virginitas magnum bonum est in sanctis Dei, vigilantissime cauendum est, ne superbia corrumpatur.

IV. Proprietas est, ut humilitas sit circumspecta, qualiserat in Apostolo ad Philippenfes scribente. Scio & humiliari, scio & abundare (vbiq; & in omnibus institutus sum) & satiari & esurire & abundare & penuriam pati, omnia possum in eo qui me confortat. Quæ verba tractans S. Ambros. libro altero de Officiis. Non ergo, ait, indocta humilitas, sed quæ habeat sui modestiam & scientiam, laudi datur. Est enim humilitas formidinis, est & imperitia atq; ignorantia. Ideo & Scriptura ait. Et humiles spiritu saluabit. Praclare ergo dixit. Scio & humiliari, id est, quo in loco, qua moderatione, quo sine, in quo officio, in quo munere. Nesciuit Phariseus humiliari, ideo deiectus est: sciuit publicanus, ideo iustificatus est. Sciebat & abundare Paulus, qui animum habebat diuitem, etsi thesaurum diuitis non habebat. Sciebat abundare, quia non quarebat datum in pecunia, sed requirebat fructum in gratia. Hæc circumspectio maxime exigitur à Prælati, qui alios regunt. Vnde B. Gregorius in secunda parte Pastoralis. Solerter intueendum est (Prælati) ne dum immoderatus custoditur virtus humilitatis, soluantur iura regiminis, & dum Prælati quisq; plus se, quam decet, deiicit, subditorum vitam distringere sub disciplina vinculo non possit. Teneant ergo Rectores exterius, quod pro aliorum utilitate suscipiunt, seruent interius quod de sua estimatione pertimescunt. Sed tamen quibusdam signis decenter erumpentibus eos apud se esse humiles etiam subiecti deprehendant, quatenus & in auctoritate eorum quod formident videant, & de humilitate, quod imitentur, agnoscant, &c. multa.

V. Est, ut semper sit sibi similis. Vnde S. Ambrosius Epistola 84. indagans causam perpetuæ concordie in corpore Christi, hoc est, Ecclesia Catholica, tandem illam tribuit virtuti humilitatis. Hæc, inquit, virtus vera humilitas est, quæ inter quoslibet meritorum gradus, nunquam

Luce. 17. 10.
A. c. 63.

Phil. 4. 12.

A. c. 17.

Psal. 33. 19.

Luce. 18. 11.

B. c. 6.

A. B. 10.

quam

quam sui potest esse dissimilis. Nam & in officiorum vicissitudine, & in mansuetudinis lenitate, & in voluntaria paupertatis electione inuenitur multa distantia, & alter altero in proposito sui deuotione, aut maior, aut minor est. In vera autem humilitate nihil diuisum, nihilque non solidum est, & ideo omnes participes suos unum facit, quia inaequalitatem ipsa non recipit. Huius igitur boni proprietates in confessione est gratia Dei, qua tota repellitur, nisi tota suscipitur. Sicut enim alienus est à numero fidelium, & à sorte sanctorum, qui in aliquo à Catholica veritate dissentit: ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de eius plenitudine diffidetur, quasi homo auxilio Dei in quadam actionum suarum parte egeat, in quadam autem parte non egeat. sitque vllum tempus vllumue momentum, quo perniciosum illi esse non possit. si ab eo Spiritus sanctus defuerit.

CAPVT V.

De Gradibus Humilitatis.

SANCTVS AVGVSTINVS in libro de S. Virginitate ad agnoscendos gradus humilitatis generatim hanc regulam praescribit. *Memoria* A. c. 38.
humilitatis cuique ex mensura ipsius magnitudinis data est, cui est periculosa superbia, qua amplius amplioribus insidiatur.

S. Benedictus verò in regula sua duodecim numerat humilitatis gradus pro Monachis, quos breuiter hic describam. B. c. 7.

I. Si timorem Dei sibi ante oculos semper ponens, semper sit memor Dei, & praceptorum eius.

II. Si vocem Domini factis imitetur dicentis. Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Ioan. 5. 30.

III. Ut quis pro Dei amore omni obedientia se subdat maiori, imitans Dominum, de quo Apostolus. Factus est obediens vsque ad mortem. Phil. 2. 8.

IV. Si in ipsa obedientia duris & contrariis rebus, vel etiam quibuslibet irrogatis iniuriis patientiam amplectatur.

V. Si cogitationes malas, vel mala à se absconsè commissa per humilem confessionem Abbati non celauerit suo.

VI. Si omni vilitate & extremitate contentus sit monachus, & ad omnia quae sibi iniunguntur, velut operariū malū se iudicet & indignū.

VII. Si omnibus se inferiorem & viliorem, non solum lingua pronunciet, sed etiam intimo cordis credat affectu.

VIII. Si nihil agat monachus, nisi quod communis monasterii regula, vel maiorum cohortantur exempla.

IX. Si feruet silentium, monstrante scriptura, quia in multiloquio non effugietur peccatum. Prou. 10. 19.

X. Si

X. Si non sit facilis in risu.

XI. Si humiliter cum grauitate pauca & rationabilia verbaloquatur, & non sit clamorosus in voce.

XII. Si non solum corde, sed etiam corpore humilitatem ubique indicet inclinato semper capite, & defixis in terram aspectibus, reum se omni hora de peccatis suis existimans.

H O R V M graduum defensionem suscepit S. Thomas in secunda parte summæ Theologicæ, quæ dicitur 22. quæst. 161. art. 6. Eosdem commentariis, vt & totam Benedicti Regulam illustrarunt Smaragdus Abbas, Ioan. de Turrecremata Cardinalis, & nuper Ioannes Trithemius, Abbas quondam Spanhemensis, editis Moguntix.

A. 2 c. 10. & 18.

S. Anselmus libro de similitudinibus numerat septem Humilitatis gradus, quorum primus sit, Contemptibilem se esse cognoscere. 2. de hoc docere. 3. hoc confiteri. 4. persuadere, vt si hoc velit credi. 5. vt patienter sustineat hoc dici. 6. vt patiatur contemptibiliter se tractari. 7. vt hoc amet.

S. Bernardus in Tractatu de gradibus humilitatis, prolixè exponit 12. gradus superbiæ, ad rectius intelligendos 12. gradus humilitatis S. Benedicti, iuxta illud Philosophi. *Opposita iuxta se posita magis elucescunt.* In sententiis verò suis ita scribit. *Septem gradus descensionis habet humilitas. Abdicationem rerum exemplo Apostolorum. Abdicationem vestium, sicut Elias & Ioannes. Corporis exercitium, vt Paulus. Directionem in prosperis instar Dauid pauperis & Regis. Patientiam in aduersis, sicut Iob & Tobias. Et paulo post. Humilitatis virtus habet hæc tria. Superiori subdi, vt ad eius equalitatem nulla ambitione, vel inuidia rapiatur. Aequali non præferri, ne illicito appetitu Superior velle fieri videatur. Minori subdi potius, quam præponi, vt ex hoc humilitatis veritas comprobetur.*

16 c. 3. Matthæ.

Auctor Glossæ Ordinariæ in Matthæum. *Perfecta, ait, humilitas tres habet gradus. Primus est, subdere se maiori, & non præferre se equali, qui est sufficiens. Secundus est, subdere se equali, nec præferre se minori, & hoc dicitur abundans. Tertius gradus est subesse minori, in quo est omnis iustitia.*

C A P V T VI.

De Mediis idoneis ad Humilitatem.

PRIMUM medium est S. Basilii in Regulis breuioribus. Nam quaestione posita, quomodo alsequamuream? Respondet his verbis. B. 4. 198. Matt. 23. 19.
*Comparatur hac virtus, si quis meminerit mandati Domini, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde quod quidem ipse variè multis in locis & ostendit, & docuit. Et si fidem ei adhibuerit, qui asseueranter affirmauit. Qui seipsum humiliauerit, cum exaltatum iri. Præterea, si equaliter semper atq; vno tenore omni in re humilitatem consecutus sit, in eaq; mente se & re ipsa exercuerit. Vix enim per assiduam meditationem ad habitum humilitatis poterit perueniri, ut in artibus fieri solet. Eodem collimat illud dictum S. BERNARDI Luc. 14. 11. B. ep. 87.
 ad Ogertum canonicum regularem. *Humilitas, ad quam vtrique ducit humiliatio, totius est spiritualis fabricæ fundamentum: siquidem humiliati via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugas humiliationis. Nam si non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi.**

II. Medium est eiusdem in homilia de Humilitate. *Quonam pacto, inquit, ad salutarem hanc animi humilitatem perniciofa superbia elatione relicta descendemus? Si perpetuo studium modestiæ exerceamus, &c. Vide ne in sermone arrogantiam vjurpes sophisticam neq; dictionem ostentes superbam, sed in omnibus splendore ac magnificentia detrahas, comis erga amicum, mansuetus erga domesticum, patiens erga temerarios, humanus erga humiles, patronus afflictis, inuisens in dolore constitutos, in summa, neminem contemnens: suavis in appellatione, alacer in responsione dexter & expositus vniuersis, neq; tua ipsius celebrans encomia neque alios, qui hoc faciunt, subornans, neq; inhonestam de proximo famam admittens, & virtutes tuas, ac prerogatiuas, quantum fieri potest obtegens: peccatorum verò gratia te ipsum accusans, nec expectans, ut ab aliis reprehendere: ut idem facias, quod iustus, qui in principio sermonis seipsum accusat: & sis, qualis erat Iob, quem non puduit vrbis tumultuationem propriam contra se depradicare ruinam. Nesis increpando molestus ac seuerus neq; statim, aut cum animi commotione quenquam reprehendas. (respicit enim hoc contumaciam quandam) Neq; propter modica delicta condemnes aliquem, quasi rigidus iuris exactor, sed eos qui deliquerunt complectare, & spiritualiter instruas, quem admodum admonet Apostolus. Gal. 6. 1.*

Matt. 6. 2. *considerans te ipsum ne & tu tenteris. Et tantum studij impendas, ne apud ho-*
 mines gloriosus habere, quantum impendunt alij, ut glorificentur, siquidem
 1. Pet. 5. 3. *Christi memor fueris. At prælatus es aliis, & homines te glorificant. Par esto*
 Matt. 20. 27. *subiectis, non tanquam dominans in clericis, ut Apostolus inquit, neque secula-*
ribus principibus te conformes. Qui namq; primus esse accepit, omnium homi-
num seruum esse iubet Christus.

III. Medium est S. Ioan. Chrysof. ad populum, ut non solum, ser-
 Ch. hom. 8. *mone actioneque externa nos deprimamus, sed reuera in animo hu-*
 Luc. 17. 10. *militer de nobis nostrisque meritis sentire discamus, iuxta illud Chri-*
sti. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis: dicite quia serui inutiles su-
mus. Nolumus, inquit, extolli, sed nos dicamus inutiles, ut utiles efficiamur.
Nam si te quidem dixeris probabilem, licet probabilis existas inutilis factus es,
si verò te nominaueris inutilem factus es utilis, licet sis improbandus; propter
 Matt. 3. 8. *ea meritorum obliuisci necessarium est. Et infra. Nam & nos seruos habentes,*
maximè tunc eos acceptos habemus, cum postquam omnia beneuole ministra-
 1. Cor. 15. 9. *rint, nihil magnum fecisse se censent. Itaque si tu quoque magna vis reddere*
 Matt. 3. 11. *merita tua, ea ne magna esse putes, & magna tunc erunt. Sic & Centurio dice-*
 Luc. 5. 8. *bat. Non sum dignus, ut intres sub tectum meum: & propterea dignus factus*
est, & admirationi super omnes Iudæos habitus, Sic & Paulus dicens. Non sum
dignus vocari Apostolus, & propter hoc omnium primus factus. Itidem & Io-
annes. Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius, & ideo amicus quo-
que fuit sponsi. Et manum quam dixit esse calceamento indignam, hanc super
caput suum Christus attraxit. Sic & Petrus dicebat. Exi à me quia peccator
homo sum Domine, & idcirco factus est Ecclesia fundamentum. Nihil enim
Deo tam gratum, quam cum extremis peccatoribus semetipsum connumerare.
Hoc est totius sapientie principium.

IV. Medium est, occultare suas virtutes, exemplo Christi Domi-
 ni, qui miracula à se facta voluit nonnunquam silentio supprimi, ut
 Matt. 17. 9. *transfigurationem in monte. Hoc tradit S. Chrysof. in Matthæum Sic-*
 Ch. hom. 3. *ut vestem pretiosam, inquit, cum in publico ponimus plurimos ad insidias pro-*
 uocamus, si vero domi recodamus, in tuto cuncta seruabimus: sic si opes virtutum
 B. serm. 4. *palam quasi venales assidue portemus in mente, inimicum irritamus ad fur-*
tum, nisi verò nemo alter id scierit, nisi quem nulla occulta latent, tutissimo in
loco consistent. Et S. Bernardus de aduentu Domini, Carissimi utile est abs-
condere magis, quam ostentare, si quid habemus boni, sicut & mendici cum elee-
mosynam petunt non pretiosas vestes ostendunt, sed seminuda membra aut huc-
 Luc. 18. 12. *cera si habuerint, ut citius ad misericordiam videntis animus inclinetur. Quam*
regulam publicanus ille seruauit multo melius phariseo, & ideo descendit iusti-
ficatus ab illo, id est, præ illo. Plura media habes in Panario nostro V. gloria
yana & Superbia,

CAPUT VII.

Quibus indiciis humiles agnoscantur.

PRIIMUM indicium ponit S. Basilius, in modestia habitus. *Animum humilem, ait, consequitur visus subtristis & in terram demissus habitus neglectus, capillus passus, vestis sordida, ita tamen ut hæc videantur fortuito fieri, quæ lugentes de industria faciunt. Vestis cingulo corpori sit aptè accincta: cinctura autem neq; lumbis sit superior, (muliebre enim hoc) neq; adeò remissa, ut vestis distuat, noxium namq; istud. Incessus verò neq; lentus, ut qui animi dissoluti sit signum, neq; rursus celer & concitatus, ut qui ipsius impetus perturbatos ac temerarios esse demonstrat. Noli autem quarere, neq; in colore iucunditatem vestis, neq; in structura tenuitatem ac mollitiem. Vestis autem crassities talis esse debet, ut caloris gratia opus non habeat altera. Calceus vilis quidem pretii, sed tamen satis commode necessitatem expleat. Sumpta sunt hæc ex epistola prima Basilii ad Gregorium Theologum, cum describit mores eremitæ.*

B. orat. 17. de humil.

II. Indicium humilitatis tradit S. Ambrosius in psalmum 118. *nempe patientiam in aduersis. In Euangelio, inquit, Dominus Iesus docens virtutem atq; insigne patientia ait. Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. Vult enim discipulos suos & iniuriarum esse patientes, nec referre facile, ne dum referre potens iniuriam faceret, indicium humilitatis non exhiberet. Patientia enim humilitatis indicium est. Id verò declarat paulo post exemplo regis Dauidis his verbis. Quippe cum conuiteretur. Semei filius Gera sancto Dauid, virum sanguinarium appellans, & malediceret ei quando fugiebat filium suum Absalon, parricidalia ad tempus bella declinans, tacebat rex, & summum patientia insigne præstabat. Etenim cum tentationis suæ tempus intelligeret, ut ei parricidale prælium moueretur, magis humilem se volebat videri, quo Domini mitigaret offensam, quam exasperandum eius arbitrabatur in sua tentatione iudicium, si forte suas iniurias ultimum iret. Inde & populi duci Abisai vindicare cupienti ait. Quid mihi & tibi est fili Saruia? ideo maledicit mihi, quoniam Dominus dixit illi ut maledicat. Ecce filius meus, qui exiuit de ventre meo, querit animam meam. Si autem modo extraneus maledicit mihi, dimitte illum, ut maledicat, quoniam Dominus dixit illi, ut videat humilitatem meam, & retribuet mihi Dominus bona pro maledicto hoc. Quod & prophético dixit spiritu, & probauit euentu. Cum enim repleta fuerit humilitas, peccatum soluitur. Vnde*

A. serm. 10.

Matt. 5. 39.

2. Reg. 16.

T. li. de Patien.

Matt. 5.2.

B. de B. Virg.

Matt. 11.29.

Tertullianus. *Quos felices Dominus nisi patientes nuncupauit? Beati pauperes spiritu, illorum enim est regnum caelorum. Nullus profecto spiritu pauper nisi humilis. Quis enim humilis, nisi patiens, quia nemo subicere se potest sine prima patientia subiectionis ipsius.* Et S. Bernar. in sermone. *Signum Magnum. Collectanea sunt humilitas & mansuetudo, in eo confederata germanius, qui dicebat. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.*

G. c. 39.

III. Indicium, & quidem multiplex tradit IOAN. CASSIANVS libro quarto institutionum. *Humilitas, inquit, his indiciis comprobatur. Primo, si homo mortificatas in se habeat omnes voluntates. 2. si non solum actuum suorum, verum etiam cogitationum nihil suum velauerit Superiorem. 3. si nihil sua discretionis sed iudicio eius vniuersa committat, ac mox a eius sitiens libenter auscultet. 4. si in omnibus seruet obedientiam, mansuetudinem, & patientiam constantiam. 5. si non solum iniuriam inferat nulli, sed ne ab alio quidem sibi irrogatam doleat atq. tristetur. 6. si nihil agat, nihil praesumat, quod non vel communis regula, vel maioram cohortentur exempla. 7. si omni vilitate contentus sit, & ad omnia se, quae sibi praebentur, velut operarium malum iudicari indignum. 8. si semetipsum cunctis inferiorem, non superficie pronunciet laborum, sed intimo cordis credat affectu. 9. si linguam cohibeat, vel non sit clamor in voce. 10. si non sit facilis ac promptus in risu.* Ex his indiciis S. Benedictus eo posterior videtur confecisse suos Humilitatis gradus.

G. c. 14. Et in 3.
psal. poenit.

IV. Indicium tradit S. Gregorius libro 22. moralium, nempe, peccata sua & vltro accusare, & aliis accusantibus non negare. *Sum. moperere, inquit, curandum est, ut mala quae fecimus & sponte fateamur, & haec aliis arguentibus non negemus: Superbiae quippe vitium est, ut quod de se fieri quisq. quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis dedignetur.* Ex hoc indicio deinde valde commendat humilitatem S. Iob. *Vnde, inquit, certissime apparet, quanta munditia in omnipotentis Dei oculis fuerit, qui & vitauit mala ne committeret, & tamen quae eum committere contigit, hominibus non abscondit, quatenus ei & iustitia sit gloria declinasse peccatum, & iustitiae custodia, quod non potuit declinare prodidisse.* Mirentur in eo qui volunt castitatis continentiam, mirentur integritatem iustitiae, mirentur viscera pietatis: ego in eo non minus admiror confessionem humilitatis peccatorum, quam tot sublimia gesta virtutum. Pro huius indicii commendatione facit quod scribit LACTANTIUS in diuinarum institutionum Epitome. *Nos, etiamsi nullum sit peccatum confiteri debemus. Humilitas enim tam cara & amabilis Deo est, quicum magis suscipiat peccatorem confitentem, quam iustum*

L. c. 6.

iustum superbum, quanto magis iustum suscipiet confitentem eumque in regnis caelestibus faciet pro humilitate sublimari?

V. Indicium est, Humilia officia exercere, quale Christus Dominus, impendente morte, exercuit, cum à cæna surrexit, linteo se præcinxit, aquam in peluem misit, pedes discipulorum, & inter eos Iudæ proditoris abluit: quod eo pluris faciendum est, quod hoc vnũ ^{Ioan. 13. 15.} fere exempli loco imitandum illis commiserit dicens. *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.* Vnde S. Augustinus in caput XIII. Ioannis. ^{A. 117. 6. 55.} *Tanta est quippe humanae humilitatis utilitas, vt eam suo commendaret exemplo etiam diuina sublimitas: quia homo superbus in æternum periret, nisi illum Deus humilis inueniret. Venit enim filius hominis querere & saluum facere, quod perierat.* Qualem exercuit ^{2. Reg. 6.} humilis rex Dauid, cum non dubitaret nudus, ridente licet vxore Michol, ante arcam Dei religionis ergo saltare, vt est in sacra historia regum. De quo facto ita scribit S. Gregorius libro 27. moralium. *Ecce, quem Dominus cunctis singulariter prætulit, sese sub Domino, & ex æquo quando minimis, & abiecta exhibendo contemnit. Non potestas regni ad memoriam reducitur, non subiectorum oculis saltando vilescere metuit, non se honore prælatum ceteris, ante eius arcam, qui honorem dederat, recognoscit. Coram Deo egit vilia, vel extrema, vt illa ex humilitate solidaret, qua coram hominibus egerat fortia. Quid de eius factis ab aliis sentiatur ignoro, ego Dauid plus saltantem stupeo, quam pugnantem: pugnano quippe hostes subdidit, saltando autem coram Domino semetipsum vicit.*

VIDE V. *Abnegatio. Cognitio sui. Diffidentia sui. Simplicitas. Timor Dei. Et in PANARIO V. Amor sui. Immodestia. Inobedientia. Iudicium proprium. Prasumptio. Superbia. Voluntas propria.*

I.

I E I V N I V M.

CAPVT I.

Quid sit Ieiunium & quotuplex.

IEIUNI nomine hoc loco non tantum parsimonia victus, quæ per omnem vitam diuina lege omnibus seruanda est Christianis, sed etiam seuerior quædam à cibis abstinentia intelligitur, non qualem aut inopia rei familiaris in pauperibus, aut opum congerendarum cupiditas in auaris, aut ostentandæ gloria sanctitatis ostendit in hypocritis, sed qualem ipsi nobis, aut studio Ecclesiasticis legibus obsequendi, aut retinendi instituta & consuetudines salutares maiorum, aut sponte ad coercendam carnis lasciuiam, aut ad promerendum Deum, imperamus. Quo sensu S. Basilius in regulis fusius disputatis scripsit. *Abstinentiam appellamus, non si quis se à cibo penitus abstineat, quando hoc violenta quadam vita dissolutio est, sed eam, quam tollenda contumacia corporis causa pietatis ergo de industria sequimur. Quarum enim rerum voluptates ab iis qui ex libidine vitam degunt expeti solent, ab his nobis, qui ad veram pietatis culturam contendimus, est temperandum.*

B. quæst. 16.

Isa. 58. 6.

A. craft. 17.

Id. c. 18.

THEOLOGI maioris lucis causa distinguunt triplex ieiunium magnum & generale, Philosophicum & Ecclesiasticum. Magnum & generale est abstinentia à vitis, iuxta illud Isaia. *Nonne hoc est magis ieiunium, quod elegi, dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes?* Vnde S. Augustinus tractatu in Ioannem. *Ieiunium magnum & generale est abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, ut abnegantes impietatem & seculares cupiditates temperanter & iuste & piè viuamus in hoc seculo.* Et Quæstionum Euangelicarum libro secundo. *Scriptura docet generale ieiunium, non à concupiscentia ciborum tantum, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.* Alterum ieiunium dicitur Philosophicum, vel morale, & non est aliud quam cibi & potus parsimonia, qua temperate etiam ab Ethnicis secundum rectam rationem vita instituitur, de quo agemus in titulo de Temperantia. Tertium est Ecclesiasticum, quo iuxta certum & præscriptum

scriptum Ecclesiæ morem certis diebus, & carniū esu abstinemus, & vnica duntaxat refectiōe plena, vel prandii, vel cœnæ, contenti sumus. Atque hoc proprie dicitur ieiunium, de quo nunc agitur; & diuiditur in varia ieiunia, vt Quadragesimæ, Quatuor temporum, Vigiliarum, Feriæ sextæ & Sabbathi. Eodem pertinent ieiunia, tam temporalia, quam perpetua ex professione monastica, vel priuato animi proposito assumpta.

C A P V T II.

De dignitate & præstantia Ieiunii.

MIRIS laudibus plerique omnes S. Patres abstinentiæ vel ieiunii consuetudinem exornarunt. Et primo ab antiquitate, quod in ipsa a deo paradiso à Deo ipso sit institutum & mandatum. Vnde Hieron. Hieron. ronymus libro secundo aduersus Iouinianum, *Nunc, inquit, ad exordiū generis humani transiens docebo primum Adam in paradiso accepisse præceptū, vt cetera poma comedens ab vna arbore ieiunaret. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi non potuit dedicari. Quamdiu ieiunauit, in paradiso fuit, comedit & eiectus est.* Et S. Basil. homilia de ieiunio. *Ades huc, ac per historiā* B. hom. 1. *decurrens vestiga ieiunii antiquitatem. Neque enim recens inuentum est, sed pretiosus thesaurus à maioribus repositus ac traditus. Quicquid vetustate præcellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunii canitiem. Tam vetus est, vt simul cum homine condito ceperit, in paradiso præscriptum est. Primum illud* Gen. 3. 3. *præceptum accepit Adam, ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum. Non edetis, ieiunij & abstinentiæ lex est.* Idem mox subiungit ieiunii beneficio patere nobis reditum ad paradysum. *Quoniam non ieiunauimus, inquit, exulamus è paradiso: ieiunemus igitur, vt ad illum postliminio reuertamur. An non vides, quomodo Lazarus per ieiunium ingressus est paradysum?* Eodem modo loquitur S. Athanasius libro de Virginitate. *Magnum, ait, munimentum est ieiunium. Vt enim ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex paradiso, ita rursum per ieiunium & obedientiam in paradysum, qui volet, redibit.* Idem S. Hieron. loco citato. *Nec secunda, inquit, conscriptio tabularum absque ieiunio potuit impetrari, quod ebrietate perdidit, inedia reperit. Ex quo ostenditur posse nos per ieiunium redire in paradysum, vnde per saturitatem fueramus eiecti.*

Deinde laudarunt ieiunium ex eo, quod cibus sit angelorū, atque ideo ieiunantes imitentur vitam angelicā. *Ieiunium, inquit S. Athanas. A. de Virgin. lib. sup. alleg. angelorum cibus est, & qui eo vititur ordinis angelici censendus est.* Et S. Chryf. ser. de ieiunio. *Ieiunium angelorum imitatio est pro nostra* Ch. serm. 1. *virili*

T. ad Episc.
A Egypti.
Rom. 14. 17.
B h. i. de ieiun.

virili, contemptus praesentium, schola precum, alimonia animæ. Et Theophilus Alexandrinus libro 3. Paschali. Ergo qui ieiunia, id est, conuersationem Euāgelicam imitantur in terris, meminerunt illius dicti: Regnum Dei non est cibus & potus, sed iustitia. & gaudium. & pax, & letitia. S. Basilus homilia iam dicta. Homo angelorum ritu viuens, dum paucissimis contentus est. similitudinem cum illis assequitur. Et infra. Quod si angelorum cibus est ullus, panis est, quemadmodum ait propheta. Panem angelorum comedit homo: non carnes, nō vinum, non alia quæ ingenti studio apparantur. Et homilia secunda. Angeli sunt, qui in singulis Ecclesijs describunt ac recensent ieiunantiū capita.

Pf. 77. 25:

Tertio, laudarunt S. Patres ieiunium, eo quod beneficio ieiunii & quidem diurni tres sanctissimi prophetæ, vt Moyses & Elias, qui in quadagesimum vsque diem illud extraxerunt, & S. Ioannes Baptista, qui in omnem vitam, typum Christi saluatoris imprimis gesserint, & miranda quædam egerint. De Moyse in Iouinianum ita scribit Hieronymus. *Moyse quadragesima diebus & noctibus ieiunus in monte Sina etiam tunc probans non in solo pane viuere hominem sed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur, populus autem satur idola fabricatur. Ille vacuo ventre legem accipit scriptam digito Dei: iste manducans, & bibens, consurgensq; ludere aurum constat in vitulum. Et infra de Elia. Elias quadragesima dierum ieiunio praparatus Deum vidit in monte Oreb & audit ab eo. Quid tu hic Elia? Multo familiarior ista vox. quam illa in Genesi Adam vbies? Elias igneo curru raptus ante immortalis esse cepit, quam mortuus. Ob ieiuniorum consortia Dominus noster Moysen & Eliam transfiguratus in monte secum ostendit in gloria. De Baptista Ioanne verò in hæc verba S. Basilus. Ioannis Baptiste vita, quid aliud erat, quam unicum ac perpetuum ieiunium? qui non habebat lectum, non arua, non aratorem, vt ait Hesiodus, bouem, non triticum, non pistorem, deniq; non aliud quidquam eorum, quæ ad victum pertinent. Ideoq; inter natos mulierum non extitit quisquam maior Ioanne Baptista.*

B. Rom. 1. cit.

Quarto, quia Christus ipse Dominus ieiunio quadragenario prædicationem suam inchoare & consecrare voluit. Vnde Ambrosius sermone 34. *Hanc Quadragesimam nobis Dominus suo ieiunio consecrauit. Quod dixi, ieiunio, non ieiuniis Vnum enim Domini ieiunium fuit, quia continuatis 40. diebus & noctibus cibum omnino non sumpsit. Qui, quis ergo Christianus consecratam ieiunando non impleuerit Quadragesimam præuaricationis & contumacia reus tenebitur, quod legem diuinitus pro salute sua datam prandendo ipse rescindit. Et S. Ignatius ad Philippenfes. Quadragesimam nolite pro nihilo habere, imitationem enim continet Dei conuersationis. Et Origenes in Leuiticū. Habemus Quadragesima dies ieiuniis cō-*
secra-

•rig hom. 10.

secratos. Et Apostoli ipsi apud Clementem Romanum Post Epiphaniã, Cl. 5. const. c. 13. inquirunt, seruandum est vobis ieiunium Quadragesima continens memoriam conuersationis & legislationis Domini.

CAP V T V.

De multiplici Ieiunii fructu.

INTER varios ieiunij fructus ille occurrit primus, quod valeat ad coercendam carnis lasciuiam, idcirco enim Apostolus dixit, *Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs predicauerim, ipse reprobus efficiar.* vti S. Patres illa verba intellexerunt, inter quos est Chrysolst, in commentarijs Paulinis & S. Ambros. in epistola ad Ecclesiam Vercellensem. Vnde Ecclesia in præfatione Missæ canit. *Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & premia.* Et S. Cyprianus de ieiunio & tentationibus, *Ieiunijs,* inquit, *vitiorum sentina siccatur, petulantia marcet, concupiscentia languent, fugitiue abeunt voluptates. Ieiunium si discretione regatur omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gula spoliat & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & artat, & appetitus vagos dstringit & ligat.* Et S. Basil. de ieiunio. *Scis quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Itaq; cum hæc sibi inuicem aduersentur, subtrahamus carni voluptatem, augeamus animæ robur, ut per ieiunium collectis viribus ad superandas concupiscentias coronis abstinentiæ repositis cingamus.*

2. Parat animum ad rerum diuinarum contemplationem, & instituendas deuote preces ad Deum. Exemplum habemus in Moyse, qui vti est in Exodo, quadraginta dierum ieiunio promeruit colloquium cum Deo. Et in Elia, qui totidem dies, vti est in Regum historia, ieiunio vacauit, vt Deum in monte Horeb quadantenus contueri posset. Sed & Daniele legimus trium hebdomadarum inedia se comparasse ad excipiendas diuinas reuelationes. Quo exemplo impendentibus solemnioribus festis Ecclesia Catholica consuevit se præuio ieiunio & vigilia ad officia diuina celebranda præparare, & S. Bernard. annotauit sermone in vigilia S. Andreæ. Vnde S. Chryf. in Genesin. *Ieiunium anima nostra alimentum est, leues ei pennas producit, vt in sublime feratur, & summa contemplari queat, voluptatibusq; & omnibus, quæ in hoc mundo habentur suauia, ipsa sit Superior. Et quemadmodum leuiore nauis maria velocius transeunt, contra multo onere grauata submerguntur: ita ieiunium quidem leuiorem reddens mentem efficit, vt facilius huius vitæ pelagus transmittat.*

rat, & in cælum, ac ea quæ in cælis sunt, respiciat, & nihil faciat præsentia.

3. Valet in peccatoribus pœnitentiam agentibus ad impetrandam peccatorum veniam, & placandam diuinam indignationem. *Quæ nobis salus esse potest*, scribit S. Ambrosius, *nisi ieiunio eluerimus peccata nostra, cum scriptura dicat, ieiunium & elemosyna à peccato liberat?* Et de natali Domini. *Nullum tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, elemosynis extinguatur.* Et S. Aug. concionem his verbis alloquitur. *Pro peccatorum indulgentia, & pro misericordia diuina ieiunemus* Achab impius, & Niniuitæ gentiles imminentem iram Domini ieiuniorum miseratione ait Hier. *detorserunt, quem & Sodoma placasset, addit; si lacrymas pœnitentiæ patrocinate voluissent conciliare ieiunio.* Cornelius centurio certe, vt Spiritum sanctum acciperet, crebris meruit ieiunijs, S. Ioan. quoq; Euangelista teste Eusebio lib. tertio historiae Ecclesiasticæ, sapius se macerauit ieiunijs, vt peccatori cuidâ Deû redderet propitiû. Ac deniq; D. Iust. in Apologia altera tradit catechumenos doceri solitos, ieiunijs ac precationibus veniam peccatorû deprecari.

4. Valet in iustis ad expiandas peccatorum pœnas, quia vt alijs voluntarijs afflictionibus, ita sacris ieiunijs maximè satisfacimus, vt Patres disertè tradiderunt. Tertullianus libro de ieiunio. *Sicut primam*, ait, *vsus cibi perdidit, ita ieiunium Deo satisfaciat, atque salutem amulo modo reaccendat inedia.* BASILIVS homilia prima de ieiunio. *Per ieiunium satisfacito Deo.* Sanctus Epiphanius in compendiaria doctrina. *Ieiunamus quarta & pro sabbatho vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur.* Sanctus Bernardus in Cantica. *Ego interdum abstineo sed abstinentia mea est satisfactio pro peccatis, non superfluitio pro impietate.* Neque hæc satisfactio, vt hæretici nugantur, imminuit satisfactionis Christi efficaciam, sed auget potius, quia omnem vim suam nostra satisfactio incipit ab illâ Christi. Vnde Basilivus & Chryostomus hanc phrasin vsurpant. *Ieiunemus vt passionis Christi participes simus.*

5. Valet ad promerendam vitam æternam. *Adiebus enim Ioannis baptiste ieiunatoris*, ait D. Hier. *regnum cælorum vim patitur & violenti rapiunt illud.* Christus Dominus certe apud Matthæum exclusâ gloria vana in abscondito ieiunanti cælestem promittit mercedem. *Et Pater tuus*, ait, *qui videt in abscondito, reddet tibi.* Atque Apostolus in priore ad Corin. ep. in eo castigantes corpus ieiunijs cõfert eû pugilib. in agone contendentib. q; sicut hi ab omnib. abstinent, vt corruptibile coronam accipiant, ita illi à cibus ieiunant vt coronam consequantur incorruptâ. Vnde S. Amb. ad Ecclesiâ Vercellense. *Qui sunt hi praeceptores noui*

(Ioui-

A ep. 82.
Tob. 4. 12.
Id. serm. 15.
Au. serm. 60.
de temp.
3. Reg. 21.
H. l. 2. in Iouin.
Iona. 3.

Act. 10.

I. c. 17.

B. ser. 66.

B. C. hom. 1. de
ieiun.

H. l. 1. in Iouin.
Matth. 6. 18.

1. Cor. 9. 25.

8. ep. 82.

(Iouinianistæ) qui meritum excludunt ieiunij? nonne gentilium vox ista est dicentium, manducemus & bibamus? S. Basilius de Ieiunio, *Ieiunium ad venturi seculi mala fugienda, & assequenda bona utile est.* S. Hieron. in altero contra Iouinianum libro id præcipue contendit, nempe meritum esse ieiunium. S. Augustinus sermone 62. *Ieiunium remedium est aut dramium; hoc est, aut indulgentiam peccatorum, aut præmium regni cælestis acquirit.* Et libro de Ecclesiasticis dogmatibus, *Pro amore castigandi corporis abstinentibus à vino, vel carnibus nihil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Iouiniani est.*

B. hom. 1.

A. c. 68.

6. Valet etiam ad impetranda & promerenda bona temporalia, vti exempla complura S. Scripturæ demonstrant. In Exodo, inquit D. Hieron. libro notato, *aduersus Amalech oratione Moysi & totius populi usq; ad vesperam ieiuni dimicatum est. Iesus filius Naue stationem impetrauit Soli & luna, & in ediam plusquam unius diei victoris exercitus protelauit. Congregatum Samuel populum in Masspha: indicto ieiunio roborauit, & hostibus fecit fortiozem. Assyriorum impetum & potentiam Sennacherib Ezechie Regis saccus & ieiunium prostrauit. Anna vxor Helshana inanem cibo ventrem ieiunio meruit implere. Daniel, qui trium hebdomadarum ieiunio Domino miserabilis apparuerat, post ieiunium in lacu fuit horribilis. Iudith atq; Hester ieiunij beneficio patriam tyrannide & excidio liberarunt. Anachoretæ olim seueritate ieiunij longissimè vitam produxerunt. Excipite maleuales, inquit S. Basilius, *sanitatis matrem. Qui bona estis valetudine excipite bona habitudinis custodè. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil est periculosus habitudine corporis extremè bona: eoq; qui peritissimi sunt artis per ieiunium detrahunt redundantia, ne vis nature pondere corpulentia fracta succumbat.**

Exo. 17.

Iof. 10.

1. Reg. 7.

2. Par. 32.

1. Reg. 1.

Dan. 10.

Hippocrates.
Galenus.

7. Valet ad frangendam dæmonum potestatem. Sara siquidem vt est in libro Tobia, à demonio per ieiunium liberata est. Et Christus ipse contra dæmonis tentationes pugnaturus longo se ieiunio, vt loquitur Ambrosius, armavit. Deinde aperte docuit acriora quædam dæmonia non superari nisi ieiunio & oratione. Vide, ait Augustinus in sermone quodam, *quanta sit ieiuniorum virtus, vt id facere ieiunia valeant, quod Apostoli nequiverunt.* S. Arhanasius libro de Virginitate. *Vides quid faciat ieiunium? morbos sanat, distillationes exsiccat, demones fugat, prauas cogitationes expellit, cor mundum efficit.* Et infra. *Quisquis ab immundo spiritu vexatur, certum habere debet hoc pharmaco, ieiunio inquam statim spiritus malos afflictos abscedere vim ieiunii metuentes.* S. Hieron. in Iouinianum. *Quam pulchra res que placat Deum, leones mitigat, demones terret?*

Tob. 3.

A. cp. 82.

Matth. 17. 22.

Aug. ser. 65. de

temp.

H lib. 2.

Num. 6. 2.

Aios. 2. 12.

Luc. 2. 37.

Rom. 12. 1.

E. colar. 21.

G. hom. 16. 1a.
Euang.

2 Tim. 4. 8.

8. Valet denique e: iam ad colendum Deum. Magimus enim in veteri testamento Nazaræos voti religione obstrictos fuisse, vt abstinentia Deum colerent. *Vir, inquit Dominus ad Moysen, siue mulier cum fecerint votū vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare, à vino, & omni quod inebriare potest, abstineant.* Vnde & alibi grauiter irascitur Deus filijs Israhel, qui vinū illis propinarāt. Deinde in noui testāenti primordiis apud B. Lucam laudatur Anna prophetissa filia Phanuel, quod nocte ac die *annis multis fuerit seruiens Deo in ieiuniis & obsecrationibus*, vbi vox est *λατρευσα*, quæ significat religiosum cultum. Ad hæc Apostolus ad Romanos. *Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentē, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* quæ sententia de refrenatione carnalium cupiditatum ab omnibus exponitur. at ea maximè fit per ieiunia. Ea de causa prisci Patres ieiunio etiam appellationem sacrificij, oblationis & cultus tribuerunt. TERTVL. de resurrectione carnis. *Sacrificia, inquit, Deo grata dico ieiunia, seras & aridas escas.* Concilium Nicenum I. canone 5. agens de Quadragesima. *Vt mundum, ait, & solenne Deo ieiunium possit offerri.* Et Beatus Leo, sermone 2. de ieiunio decimi mensis. *Pro consummata perceptione omnium fractuum dignissimè largit oratorum Deo continentia libamen offertur.* Cassianus quoque & Gregorius Magnus scribunt nos per ieiunium Quadragesimæ *Deo offerre quasi decimas & primitias vitæ nostræ.* Demum Sancti Augustini sermone 230. de Tempore hæc verba sunt. *Aduersus demonum nequitiam, quæ nobis Dominus arma ostendit, debemus utique retinere. Hoc, ait, genus non eijcitur nisi a oratione & ieiunio. Hæc cum plena fide exercentur pietas est: pietas autem ad omnia utilis est, professionem habens vitæ præsentis & futuræ.*

CAPVT VI.

De Proprietatibus quibusdam Ieiunij.

T. lib. de ieiun.

Dan. 10. 3.

Matt. 3. 4.

H. 2. contra. 10.
iuni.

Prima Proprietas est, vt cum eo delectus ciborum, vt abstinentia à carnibus ferueretur, qui à Tertulliano appellatur *portionale ieiunium*. Pro quo multa suppetunt nobis exempla. Et principio quidem ex veteri testamento exemplum Danielis, qui ita de se loquitur. *In diebus illis ego Daniel iugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum.* Ex nouo vero S. Ioan. Baptistæ, qui *locustis & syluestrimelle*, inquit Hier. *vescitur; non carni-*

carnibus, habitatioque deserti, & incubula monachorum talibus inchoantur alimentis. Ioannes præcussor Domini, ait Augustinus, locustis in eremo & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suavitatibus pascitur. S. Petrus Apostolorum princeps, teste Greg. Nazianzeno in oratione de pauperum amore, fere semper ieiunauit, solis lupinis vescens minuro asse comparatis. S. Matthæus Apostolus, auctore Clemente Alexandrino, tantum holeribus vitam tolerauit, perpetuo abstinens à carnibus. Iacobum fratrem Domini carnes non comedisse restatur apud Eusebium libro 2. historię Ecclesiasticę Hegesippus. Idem ex Philone refert primos Christianos Alexandria à S. Marco Euangelista institutos à carnibus & vino abstinuisse, quod idem commemorat S. Hieronymus in libro de viris illustribus in Philone. S. Epiphanius in Compendiaria doctrina testatur multos fuisse qui sponte à carnibus abstinere per totum annum. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi quarta dicit Christianos ieiunantes abstinere à carnibus. Quod per Quadragesimale ieiunium continuerint se à carnibus docent plurimi, vt S. Basilius homilia prima de ieiunio. Theophylus Alexandrinus libro tertio Paschali. Chrysostomus homilia sexta in Genesin, & Augustinus libro 30. contra Faustum capite quinto. S. Hieronymus vero contra Iouinianum libro secundo fusè probat bonam esse abstinentiam à carnibus & vino: & in Epistola ad Eustochium de custodia Virginitatis, apud multos anachoretas perpetua fuisse ieiunia, & à carne ac vino abstinentiam. Quod idem docet S. Augustinus libro primo de moribus Ecclesię, cap. 31. & 33. & Chrysostomus homilia 59. ad populum. In homilia vero sexta hanc laudem tribuit Antiochenis, quod maluerint quiduis pati, quam tempore Quadragesimę, vetita, hoc est, carnes, vel originem à carne habentia, (vt oua, caseum, lac,) tangere nutrimenta. Quam laudem Nicephorus libro 17. historię suę c. 32. quoq; tribuit Constantinopolitanis: nam in magna annonę caritate cum Iustinianus Imperator illis potestatem fecisset per Quadragesimam carnes emendi & vendendi, ea vti noluerunt. Plura exempla huius delectus habes in Vitis Sanctorum.

II. Proprietas, vt cum ieiunio & delectu à cibus semper iungatur abstinentia à vitijs; hoc enim S. Patres vocant verum ieiunium; eo quod ieiunium à cibus, cum sit res per se adiaphora, id est, nec bona, nec mala, inde habeat vt sit salutaris animę. Ita S. Basilius homilia 2. de ieiunio. *Vt laudem, inquit, promereatur ieiunium, non est per se satis temperare à cibus sed ieiunium ieiunemus acceptabile, Deo gratum. Verum ieiunium est à vitis immunem esse, continentia lingua, ira cohibito, concupiscentie amputatio, obrectationis, mendacij, peritarij, & his abstinere verum est ieiunium.*

S. Ambrosius sermone 33. *Hæc voluntas est Domini, ut ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abſtinentiam indicamus corpori, ut à vitiiis magis animam abſtinere poſſimus. Frantum enim quoddam eſt luxuriantis animæ corpus exhaustum. Quiſquis enim ieiunat & peccat, lucrum eſcarum feciſſe videtur, non ſalutis, & parcendo copiis repleſſe cellarium, non mentem ſaginæſſe virtutibus.* S. Chryſoſtomus homilia 47. in Matthæum. *Hæc dixi, non quia ieiunium mihi non placeat, quod magnis ſoles efferre laudibus, ſed quia doleo, ſi cæteris neglectis ſatis ad ſalutem vobis ieiunium exiſtinetis, quod in choro virtutum vltimum certè ſortitur locum. Præcipua namq; virtutes ſunt, charitas, humilitas, miſericordia.* Et homilia 8. in Geſen. *Laſciuias carnis refranemus, & verum probemus ieiunium: ieiunium autem dico abſtinentiam à vitiiis. Etenim abſtinentia à cibis propterea recepta eſt, ut rigorem carnis refranet, & equum moderanti facile parere faciat. Ieiunantem ante omnia oportet iram refranare, manſuetudinem addiſcere, habere cor contritum, ante oculos cõtinuo proponere oculum æterni iudicis, liberalem eſſe in danda eleemoſyna, nullum malum aduerſus proximum in cor admittere. Hoc verum ieiunium eſt, ſicut & Iſaias ex perſona Dei loquens dicit. Non hoc ieiunium elegi, dicit Dominus, ut torqueas quaſi circulum cervicem tuam, &c.* Et Hieronymus ad Celantiam. *Quid enim prodeſt tenuari abſtinentia corpus, ſi animus intumeſcat ſuperbia? quam laudem merebitur de pallore ieiunij, ſi invidia lividiſimus? Tunc, inquam, præclara eſt abſtinentia, tunc pulchra atque magnifica caſtigatio corporis, cum eſt animus ieiunus à vitiiis. Imò qui probabiliter ac ſcienter abſtinentiæ virtutem tenent, eo affligunt carnem ſuam, quo anima frangat ſuperbiam.*

III. Proprietas eſt, quod ex omnibus virtutibus duas præcipue comites ſibi aſciſcat, Orationem & Eleemoſynam, vti indicavit Raphael angelus, cum diceret ad Tobiam. *Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna magis, quàm theſaurus auri recondere.* Et Chriſtus Dominus apud Matthæum, docens quemadmodum iuſtitia opera recte exercentur ad obtinendam mercedem æternam, harum virtutum operantantum attigit. Et rurſum docuit dæmones quosdam non expugnari niſi oratione & ieiunio. In Actis verò Apoſtolorum, narrante Luca ad Cornelium Centurionem angelus dicit. *Orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei.* Vnde S. Bernardus ſermone quarto de ieiunio. *Vide quemadmodum ſibi inuicem ieiunium & oratio ſociantur. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi. Ieiunium orationem roborat, oratio ſanctificat ieiunium & Domino repræſentat. Sint ieiunio noſtro ut facile celos penetret alicuius, orationis ſc. atq; iuſtitia.* Et S. Auguſtinus ſermone 230. de tempore. *Oratio reſectio eſt ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus ſancti. Oratio duritiã cordis molli*

Iſa. 58. 5.

Hi. ep. 14.

Tob. 12. 8.

Matt. 6.

Matt. 17. 21.

Act. 10. 4.

molliit austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfecte nutrire. De Eleemosyna verò sic S. Ambrosius. Illud etiam ad perfectionem ieiunij tacendum non est, ut qui abstinemus & minimè prandemus, hoc tempore prandia nostra pauperibus prerogemus. Hac n. est vera iustitia, si te esuriens de cibo tuo alius satiatur, & tu praelictis tuis ieiuniis dominum roges, & ille pro te satiatus exoret. Et S. Leo de ieiunio Pentecostes. Tunc demum ad anima curationem proficit medicina ieiunij, cum abstinentia ieiunantis esuriem reficit indigentis. Quia ergo scimus apud misericordem Deum ieiuniis praecllere eleemosyna largitatem, discente ipso Domino, Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis, si animas nostras à peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus.

A. ferm. 355.

L. ferm. 2.

Luc. II.

I V. Proprietas ieiunii est, ut sit moderatum. Iubet enim Deus in Scripturis, ne declinemus ad dextram vel ad sinistram, & Apostolus monet, ut rationabile sit obsequium nostrum. Vnde S. Basilius in libro de Vera Virginitate, Sicut in gula intemperantiam declinare graue ac periculosum est, ita per nimiam abstinentiam corpus atterere, & inutile reddere omni profecto ratione caret. Neque enim abstinere à voluptatibus gula per se expetendum est, sed quia ad virtutis acquisitionem confert. Quod si illud, cuius gratia ciborum abstinentiam eligimus per immoderatam negligamus in ediam, contra atque instituiamus agimus. Nam fracto contritoque instrumento, neque Deo inharere per lectionis & orationis studium possumus, neque ad fratrum beneficentiam humanitatis officium obire. Igitur & corporis cura necessario habenda est, non ipsius gratia, sed ut seruitio illius ad philosophia studia uti possumus. S. Hieron. ad Nepotianum, de vita clericorum. Tantum tibi modum ieiuniorum impone, quantum ferre potes. Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata & non superstitiosa ieiunia. Quid prodest oleo non vesci, & molestias quasdam difficultateque ciborum querere, carycas, piper, nuces, palmarum fructus, simillam, mel, pistacia? Toti hortorum cultura vexatur, ut cibario non vescamur pane, & dum delicias sectamur à regno caelorum retrahimur. Fortissimum ieiunium est aqua & panis. Sed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua viuimus, quasi publicum & commune, ieiunium non putatur. Et ad rusticum monachum, de viuendi forma. Ieiunia moderata sint, ne nimia debilitent stomachum, & maiorem refectioem poscentia erumpant in cruditate, quae parens libidinum est. Modicus ac temperatus cibis & carni & anima utilis est.

Deut. 5. 32.

Rom. 12. 1.

Basil.

H. ep. 2.

H. ep. 4.

C A P V T VII.

De necessitate vel præcepto ieiunij.

IN veteri imprimis lege certis temporibus indictum fuisse ieiunium ostendit locus in Leuitico, vbi Dominus præcipit, vt septimo mense decima mensis omnis populus ieiunet vsque ad vesperam, & qui non afflixerit animam suam, moriatur & exterminetur de populo suo. Et apud Ioëlem idem clamat. *Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, in fletu, & in planctu.* quæ lex vt est moralis, non magis ad Iudeos, teste B. Leone de ieiunio decimi mensis, pertinet, quam ad Christianos. Et Zacharias. *Hæc dicit Dominus exercituum. Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium & in solennitates præclaras.* Esther sibi omnibusq; filiis Irahel triduanam abstinentiam imperauit. Rex quoque Niniuitarum prædicatione Ionæ permotus, non hominibus tantum, sed etiam bestiis in ediam indixit. De delectu ciborum si agatur, primum Adamo protoplasto lege diuina vetitum fuit, ne vesceretur in paradiso fructibus arboris scientiæ boni & mali. Post diluuium vsque ad legis Mosaicæ tempora, carnem cum sanguine comedere nefas fuit. Sub lege Mosai- ca quam multiplex in cibis delectus imperatus fuerit, in Leuitico non est difficile probare. Machabæi sane, qui veteris testamenti claudunt historiam, pæne soli in Ecclesia Catholica nominatim ex veteri lege celebrantur anniuersario cultu, quod mori maluerint, quam vel per simulationem carnes lege veritas comedere.

IN noua autem lege, etiamsi expressum non sit, quo tempore, quoque ciborum discrimine ieiunandum sit, tamen præceptum esse ieiunium dubitare non possumus. Ego, inquit S. Augustinus ad Casulanum, *in Euangelicis & Apostolicis litteris, totoque instrumento, quod appellatur testamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunij: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum.* Examinandum ergo erit, an de certis diebus ieiunii aliquid ex traditione Apostolica, consuetudine vniuersæ Ecclesiæ, vel lege Ecclesiastica statui queat.

Quarum autoritas quanta sit ex his S. Augustini & Hieron. regulis liquere potest. August. regula talis est in libro 4. de baptismo contra Donatistas. *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime credi*

Leuit. 16. 31.

Ioel. 2. 11.

L. ferm. 4.
Zach. 8. 19.
Elth. 4. 16.

Ioan. 3. 7.

Gen. 3.

Hier. 1. 2. in Io-
uin.

1. Mach. 6. 7.

A. ep. 86.

A. c. 24. & ep.
118.

creditur, idem repetit S. Leo de ieiunio Pentecostes. Hieronym. vero regula est in epistola ad Lucinium Baticum. *Ego, inquit, illud te breuiter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non efficiunt, ita obseruandas, ut à maioribus tradita sunt, nec aliorum consuetudinè aliorum contrario more subuertit.* Et infra. *Vnaquaque prouincia abundet in suo sensu, & præcepta maiorum leges Apostolicas arbitretur.* Nunc breuiter aliquid dicamus de singulis ieiunijs in Ecclesia hætenus receptis, & primo de Quadragesimali.

L. serm. 2.
H. ep. 13.

De Ieiunio Quadragesimali.

Ex ieiunijs Apostolica Traditione ad nos manantibus merito primum locum tenet Quadragesimale ante Pascha, quia vniuersa tenet & hætenus tenuit Ecclesia Catholica Romana, illudq; apostolicæ esse traditionis S. Patres aperte agnouerunt, vt Hieronymus ad Marcellam ita scribens. *Nos vnã Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum toto anno tempore nobis congruo, ieiunamus.* Et B. Leo sermone de Quadragesima. *Quod ergo dilectissimi in omni tempore vnumquemque conuenit facere Christianum, id nunc sollicitius & deuotius exequendum, vt Apostolica constitutio quadraginta dierum ieiunijs impletur, non ciborum parcitate tantummodo, sed potione maxime vinorum.* Immo S. Ambrosius non semel notauit Quadragesimale ieiunium ab ipso Salvatore esse præceptum, ac idcirco necessario seruandum. Et S. Augustinus alicubi ait, *Præcipitur nobis & ex lege & prophetis & ex ipso Euangelio quod testimonium habet à lege & prophetis.*

H. ep. 54. & in c.
9. Mart.

L. serm. 6. & 9.

A. ser. 34. 36. 38.

Aug. in ps. 110.

Vt sit, siue Apostolica tantum traditione, siue etiam lege diuina sit præceptum, hoc nobis commendatior esse debet eius obseruatio, quod Christus Dominus eam ieiunarit. S. Ignatius siquidem in epistola ad Philippenses monuit ideo Quadragesimam non esse contemnendam, quod *contineat diuina conuersationis imitationem.* Sanctus Bernardus agens de eadem. *Tanto, ait, deuotius nobis imitandum est Christi ieiunantis exemplum, quanto certius est propter nos eum ieiunasse, nõ propter seipsum.* Et Sanctus Ambrosius ad Vercellensem Ecclesiam, *quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit astruant, nisi ut nobis exemplo esset eius ieiunium?* Et alibi, *Ille qui peccatum nõ habebat, Quadragesimam ieiunauit, tu non vis Quadragesimam ieiunare qui peccas?* Neq; vt Christum imitemur, opusest ab omni omnino cibo totos 40. dies abstinere (licet quidam id fecerint) vt notauit Gregorius Nazianzenus oratione in S. Baptisma, sed pro modulo nostro, quantum vires ferunt, vt etiam monuit Sanctus Augustinus in sermonibus de

B. ser. 3.

A. ep. 81.

Id. serm. 25.

A. ser. 157.
& serm. 69.

tempore. *Quanto enim, ait idem, plures dies sunt ieiunij, tanto maior est causa remedij. Quanto prolixior abstinentia cursus, tanto redemptio copiosior est salutis. Quanto austerior cura vulnerum, tanto medicina est salubrior peccatorum.*

De Ieiunio 4. Temporum.

L. ser. 9.

I E I V N I V M sequitur 4. Temporum Quadragesimali auctoritate & necessitate proximum, quia iuxta regulam Augustini est Apostolica traditionis, ac pro tali illud veneratur Beatus Leo in sermonibus suis, ut in secundo de ieiunio Pentecostes, & sermone 8. de ieiunio septimi mensis, & sermone 7. de ieiunio mensis decimi. Ex causis institutionis huius ieiunij, Vna est, ut sicut annus per quatuor voluitur tempora, ita hoc genere poenitentiae quasi decimas quadruplices Deo offerremus. *Ideo continentiae observantia, ait Leo de ieiunio decimi mensis, quatuor est assignata temporibus, ut in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indefinenter purificationibus indigere, semper esse nitendum, dum huius vitae varietate iactamur, ut peccatum quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs atque eleemosynis deleatur.* Altera est, quod sacrae ordinationes in Ecclesia secundum decreta Gelasii Papae epistola prima his 4. temporibus perficerentur, ut quae orationis publicorumque ieiuniorum praesidio maxime indigerent. Tertia, ut iisdem temporibus, quibus fere fructus terrae vel feruntur, vel crescunt, vel inuehuntur, salubritas aeris a Deo impetraretur, & pro felicitate rerum temporalium proventu, quod plenum est iustitiae & pietatis, ut loquitur Sanctus Leo, gratiae agerentur. Tres autem dies, qui tribus mensibus respondent commoditatis gratia in vnum mensem coniecti sunt, ut idem Leo docet sermone 9. de ieiunio 7. mensis, & sermone 8. decimi, & alij.

G. 15.

L. ser. 1. §. 8. de
ieiun. 10. mensis.

De ieiunio Vigiliarum.

P O S T R E M V M locum inter ieiunia toto orbe celebrata obtinet ieiunium Vigiliarum, ita appellatum, quod pridie magnorum Fectorum ieiunio Vigilae nocturnae adiungi solent, de quo ita Sanctus Bernardus in Vigilia Sancti Andreae Apostoli. *Sanctorum, inquit, festa praecipua sanxit auctoritas votivis praevenienda ieiunijs, utiliter plane, & non ad insipientiam vobis, si adfuerit, qui aduertat: multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes, nec tutum est omnino ce-*

librare.

lebrandas suscipere festiuitates sacras, maximeque, eas, quæ maxima sunt; nisi prius abstinentia purificatione præmissa, quo & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum. Quibus autem Vigiliis ieiunandum sit, tum ex decretis Ecclesiasticis, tum ex more regionum & consuetudine populorum æstimandum est. *Nec enim* vt sapienter monuit D. AUGUSTINVS Ianuarium, *disciplina vlla est in his melior graui* A. ep. 118. c. 21. *prudenterque Christiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque forte deuenit.* Quæ regula etiam seruanda est in delectu ciborum, tum in Quadragesima & quatuor Temporibus ac vigiliis, tum feria sexta & Sabbatho cuiusque hebdomadæ vsurpari solito.

C P V T VIII.

Quantum de seueritate ieiuniorum Ecclesiasticorum nunc sit detractum.

QVONIAM sunt quidam, non modo hæretici, sed etiam semicatholici, qui conuerantur Christianam religionem videri plus æquo oneratam ieiuniorum & delectus legibus, operæ pretium facturi videmur, si hic ob oculos ponamus, quantum de seueritate ieiuniorum veterum in Ecclesia quondam vsitatorum hætenus detractum sit, atq; ita promptiores reddamur ad ieiunandum.

I. Detractio. Maiores nostri feria quarta, sexta, & in Occidente etiam Sabbatho non solum carnibus abstinebant, sed etiam ieiunabant: nos sublata feria quarta, cuius vestigia adhuc hærent in monasteriis, & in Polonia, delectum tantum ciborum feria 4. & Sabbatho retinuimus. Nam S. Ignatius ad Philippenfes ita scribit. *Quarta & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.* Et Origenes in Leuiticum. *Habemus quartam & sextam septimana diem, quibus solenniter ieiunamus.* Et Epiphanius in Panario. *A quo non est assensum in omnibus orbis terrarum regionibus quod quarta & pro sabbatho ieiunium est in Ecclesia decretum?* Et Canon est Apostolicus apud Clementem Romanum. *Post hebdomadam ieiunij in omni quarta feria & Parasceue præcipimus vobis vt ieiunetis.* Or. hom. 10. E. hæz. 75. Cl. 5. constit. c. ult.

2. Detractio. Illi ieiunijs sæpissimè coniungebant Vigilias, hoc est, nocturnos ad precandum Deum agebant conuentus, quod primis Christianis apud Eusebium lib. 2. historiae Ecclesiasticæ attribuit Philo Iudæus. Nos vnam & alteram tantum Vigiliam, Natiuitatis

C. hom 16.

Domini ac Paschæ necdum integras retinuimus. Has vigilias valde laudarunt S. Patres, vt S. Chryfost. in Acta Apostolorum. *Ecclesia Dei*, inquit, *nedijs surgit noctibus, surge & tu, & vide astrorum choream. profundum silentium, magnam quietem obstupescere Dei tui miram dispensationē. Purior tunc est anima, leuior subtiliorq; tunc est, sublimia videt, ac expedita est.* S. Leo certe aliquot sermones in 4. Temporum ieiunij habitos conclusit hac loquendi formula. *Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, Sabbatho autem apud beatissimum Petrum Apostolum pariter vigilias celebremus.*

T. de ieiunio.

3. Detractio. Illi ad horam nonam, quæ nobis est tertia pomeridiana ieiunia relaxabant; per sacram verò hebdomadam Paschæ totamq; Quadragesimam etiam vsq; ad vesperam ieiunia extrahebant, itaq; cænabant tantum, non prandebant. Nos autem relaxamus hora vndecima vel duodecima, & prandemus. Sic Tertullianus testatur Pſychicos, id est, Catholicos solitos protrahere ieiunia ad horam nonam. Et Athanasius libro de Virginitate. *Post communionem*, inquit, *hora nona comedere panem tuum. gratias agens Deo super mensam tuam.* Epiphanius in fine Panarii. *Quarta & pro sabbatho ieiunium statutum est vsq; ad horam nonam.* Cassianus collatione 21. ait horam capiendi cibi tempore ieiunij esse horam nonam. De Quadragesima S. Basilius homilia 1. de ieiunio. *Expectas vesperam vt cibum capias.* Paulinus ad Amandum. *Quotidiana ieiunia non refugit & pauperem mensam vespertinus conuiuia non horruit.* Et Chryfost. homilia in Genesin quarta agens de Quadragesima. *Non existimemus*, ait, *inediam vsq; ad vesperam ad salutē nobis sufficere.* S. Benedictus in regula. *Quarta & sexta feria ieiunent vsq; ad nonam.* Et infra. *Ab initio Quadragesima vsq; ad Pascha ad vesperam reficiantur.* Immodè & S. Bernardus sermone 3. de Quadragesima. *Haftenus vsq; ad nonam ieiunauimus soli, nunc vsq; ad vesperam ieiunabunt nobiscum vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in unum diues & pauper.*

C. c. 23.

E. ep. 6.

E. c. 41.

C. 22. q. 147. a. 6.
N. c. 21. n. 14.

4. Illi vnā tantum refectionem eamq; pertenuem ieiunantibus indulgebant, nunc pleno prandio vespertina accessit refectiuncula, vel collatio, quam Ecclesiæ maiores, doctissimiq; Theologi & Iureconfulti nec reprehendunt, nec damnant. vt Cardinalis Caietanus in commentarijs ad D. Thomam, Nauarrus in Manuali. Panormitanus & Innocentius in rubrica de obseruatione ieiuniorum. Quæ vt inducta videtur, ne noceat potus, ita debet esse tenuissima, ne si in cænam degeneret, omnis tandē ieiunij seueritas relicto solo delectu, è medio

medio tollatur . Apud veteres enim nulla prorsus binæ refectio-
 elurialibus diebus mentio.

5. Illi, quod ad delectum attinet, non abstinebant solum à carni-
 bus, ovis, caseo, sed etiam piscibus, aromatibus, fructibus quibusdam
 terræ, vino, mulso, omniq; potu, qui inebriare posset, contenti holeri-
 bus, leguminibus, pane, sale & aqua. Nunc verò ieiuniorum diebus
 fere solis carnibus abstinemus. In Quadragesima verò, licet non vbi-
 que, etiam ovis, caseo & lacticiuijs. De piscibus meminit Chrysofost. in C. hom. 3.
 homilia ad populum tertia. *Quæ utilitas, inquit, cum auibus quidem &*
piscibus abstinemus, fratres verò mordeamus & comedamus? De vino S.
 Basilius homilia prima de ieiunio. *Carnes non edis? sed comedis fra-*
tre tuum. A vino abstinens, sed ab iniurijs tibi non temperas. De abstinencia
 etiam à potu aquæ. Nam Ambrosius sermone 39. arguit eos, qui
 obtendebant se tempore ieiunii sitim ferre non posse, eo quod dies æ-
 stiuæ essent longiores & Sol torrentior.

6. Illi, si monachi essent, quos S. Augustinus de moribus Eccle- A. lib. 1. c. 31.
 siæ vocat *perfectos Christianos*, per omnem vitam communiter omnes
 ieiunabant. Quidam etiam in duos, tres, quatuor dies ieiunia protra- Ath. in vita.
 hebant, solo pane & aqua victitantes. S. Athanasius scribit S. Anto- c. ius.
 nium eremitam aliquando biduo vel triduo ieiunium mansisse, &
 quarto die tandem refectum. S. Hieronymus ait S. Hilarionem, nec H. in vita.
 diebus festis, licet grauius decumbentem, soluisse ieiunium. S. Au- A. c. 33.
 gustinus verò de quibusdam etiam in vrbe degentibus libro ante ci-
 tato ita scribit. *Ieiunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non*
quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaque vstatis-
imum, sed continuum triduum, vel amplius sapissime sine cibo ac potu ducere.
Neque hoc in viris tantum, sed & in feminis, quibus item multis viduis & vir-
ginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum querentibus præ sunt sin-
gula grauius probatissimaq; non tantum in instituendis componendisq; mo-
ribus. sed etiam instruendis mentibus perita ac parata.

7. Detractio. Christiani veteres, aut per paucos, aut nullos à iei-
 unandi lege, maximè in Quadragesima exemisse videntur, nam Sanctu B. hom. 2. de
 BASILIVS, *Omnes, inquit, pariter audiunt edictum* (ieiunij Quadra- ieiun.
 drag.) *& summo gaudio excipiunt. Ne quis igitur semet excludat, à nu-*
mero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes di-
gnitatum forma censentur. Sanctus AMBROSIVS inde probat omni- A. ser. 40.
 bus ieiunandum, quia & pecudes apud Niniuitas pro hominum
 salute ieiunarint. Et iterum. *Pudet dicere, ait, senes & ani-* Id. ser. 34.
cula Quadragesimam faciunt, iuuenes & iuuenula non faciunt.

H. ep. 7.

Con. c. 9.
A. scrm. 28.

Can. 68.

Cl. c. 19.
C. hom. 10.

L. serm. 3.

Nunc à Theologis & Iureconsultis multi aut imbecillitatis, aut necessitatis titulo hoc vinculo liberantur. Imbecillitatis quidem, primo pueri & adolescentuli vsque ad annum ætatis 21. eo quod, auctore S. Hieron. ad Lxtam, ante annos robustæ ætatis periculosa sit grauis abstinētia. Deinde senes septuagenarii vel octogenarii, imò & sexagenarii, quos Concilium Toletanum octauum singulari constitutione exemit. Et in Augustino auctor sermonum ad fratres in eremo sexagenarios quosdam reprehendit, quod nimia inedia corpus diuexarent. Tertio ægri & valetudinarii; de quibus exstat canon Apostolicus. Quarto pauperes & mendici, quibus necessitas quotidiana facit ieiunia. Denique omnes qui ieiunare non possunt, vt habet constitutio Apostolorum apud Clementem Romanum libro quinto Constitutum, & S. Patres docuerunt, vt S. Chrysof. in Genes. *Si ob corporis imbecillitatem, inquit, nō potes ieiunus diem producere, nullus qui sapit propter hoc te arguere poterit. Dominum enim habemus mansuetum & misericordem, & nihil supra vires nostras à nobis exigentem.* & Sanctus Leo de ieiunio 7. mensis. *Nihil à quoquam arduum, nihil asperum quaritur, nec nobis aliquid, quod vires nostras excedat indicitur, siue in abstinentia castigatione, siue in eleemosina largitione.*

Necessitatis verò titulo multi alii eximuntur lege ieiunii, non tamen delectus, vt fabri ferrarii, murarii & lignarii, aurigæ, agricolæ, viatores iter facientes pedibus, & quotquot grauib. laboribus corpora fatigant. Adhæc qui exercent se operibus misericordiæ, vel corporalibus vel spiritualibus proximo exhibendis, si ieiuni hæc pietatis officia commodè præstare non possint.

Atq; hæc omnia sufficiant loco vnus MEDII, quo incitemur ad libenter ieiunandum: plura Media offendet titulo Temperantia, & in PANARIO V. Immortificatio passionum, Gula, & Voluptas carnis.

INTEN-

INTENTIO RECTA.

CAPVT I.

Quid sit intentio recta, & quibus vocibus in Scriptura diuina appelletur.

IN T E N T I O, inquit S. Augustinus in altero libro de ser- Aug. c. 27.
 mone Domini in monte, est, qua facimus, quicquid facimus,
 qua si munda fuerit & recta, & illud aspiciens, quod aspiciendum
 est, omnia opera nostra, que secundum eam operamur, necesse est bo-
 na sint. Ea in diuinis litteris duabus fere metaphoris describitur, Pri- Psal. 7. 11.
 or est recti vel mundi cordis de qua Psaltes regius. *Iustum*, inquit, *adiu-* Psal. 72. 1.
torium meum à Domino, qui saluos facit rectos corde. Et. *Quam bonus Israel* Matt. 5. 8.
Deus his qui recto sunt corde. Et Christus Dominus. *Beati mundo corde* 1. Thef. 3. 5.
quoniam ipsi Deum videbunt. Et Apostolus ad Theffalonicenses. *Domini* 1. Tim. 1. 5.
us autem dirigat corda uestra in charitate Dei & patientia Christi. Et ad Greg. in 7 psal.
 Timotheum. *Finis precepti est caritas de corde puro & conscientia bona, & fi-* pœnit.
de non ficta. Vnde B. Gregorius exponens verba illa psalmi quinquage-
 simi. *Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus*
meis.) Vide, ait, ordinem, primo cor mundum, deinde spiritam rectum pro-
 pheta à Deo requirit. Prius enim abrenunciandum est tibi omni peccato, &
 omnis à corde vitiorum feditas eliminanda, vt omne quod agitur, aut dicitur
 eo purum in conspectu Dei ac lucidum appareat, quo ex bona intentionis origine
 quasi de puro quodammodo fonte manat. Scriptum est enim. *Bonus homo de bo-* Matt. 12. 35.
no thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala. Et S. A. c. 20.
 Augustinus libro citato. *Sape*, inquit, *cognitio necessariorum rerum cor*
duplicat, vt ea qua videmur cum hominibus recte facere, non eo corde facia-
mus, quo Dominus precipit, non quia eos diligimus, sed quia commodum ab eis
aliquid propter necessitatem presentis vita adipisci volumus. Debemus ergo be-
nefacere illis propter salutem ipsorum æternam, non propter temporale commo- Psal. 118. 166.
dum nostrum. Inclinet ergo Deus cor nostrum in testimonia tua, & non in 1. Tim. 1. 5.
molumentum; Finis enim precepti est caritas de corde puro, & conscientia
bona.

Matt. 6. 2.
Luc. 11. 34.

A. I. cit. c. 21.

Rom. 13. 10.

Col. 3. 5.

Greg. 8. 13.

bona & fide non ficta. Posterior metaphora est oculi simplicis, qua vsus est Christus apud Matthæum, dum ait. *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Qui locus, inquit Augustinus, sic intelligendus est, ut nouerimus omnia opera nostra tunc esse munda, & placere in conspectu Dei, si fiant simplici corde, id est, intentione superna sine illo charitatis, quia & plenitudo legis charitas. Oculum ergo hic accipere debemus ipsam intentionem, & c. omnia opera verò totum corpus appellauit: quod & Apostolus membra nostra dicit quædam opera, quæ improbat, & mortificanda præcepit dicens. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, auaritiam, & cetera talia. Non ergò quid quisq; faciat, sed quo animo faciat, considerandum est. Hoc est enim lumen in nobis, quia hoc manifestum est nobis bono animo nos facere, quod facimus. Omne enim quod manifestatur, lumen est. Augustinum sequitur B. Gregorius libro 28. moralium, dum ita scribit. *Quid per oculum exprimitur, nisi opus suum praueniens cordis intentio? quæ priusquam se in actione exerceat, hoc iam quod appetit contempletur. Et quid appellacione corporis designatur, nisi unaquæque actio, quæ intentionem suam quasi inuentem oculum sequitur? Lucerna itaq; corporis est oculus, quia per bonæ intentionis radium merita illustrantur actionis. Et si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, quia si recte intendimus per simplicitatem cogitationis bonum opus efficitur, etiamsi minus bonum esse videatur. Et si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit, quia cum peruersa intentione quid vel rectum agitur, et si splendore coram hominibus cernitur, apud examen tamen interni iudicis obscuratur.* Exemplum huius rei*

illustre habes apud eundem Gregorium libro primo dialogorum cap. 10. de S. Fortunato Episcopo
Tudertino.

CAPUT II.

*Quid spectandum sit, ut recta vel simplex
dicatur intentio.*

CHRIſTUS Saluator tribus primarijs bonorum operum exemplis, nempe eleemoſynæ, orationis & ieiunii capite ſexto Matthæi prolixè declarauit, quādo nō teneatur recta intentio in illis, vt ſi per ea Matt. 6.1. aucupemur humanam laudem vel gloriam... Attēdite, inquit, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cælis eſt. In capite verò præcedente expoſuit, quando teneatur recta intentio, nimirum ſi ſi- Matt. 5.16. ant ad gloriam Dei. Sic luceat, inquit, lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. Nec 1. Cor. 20.31. non Apoſtolus ad Corinthios. Siue manducatis, ſiue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et ad Coloffenſes. Omne quod- Col. 3.17. cunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti facite. Vnde Auguſtinus præclare tractans hoc argumentum in commentario pſalmi CXVIII. Magni, ait, intereſt, cum aliquid boni facimus, cuius rei contemplatione facimus. Officium quippe noſtrum non initio ſed ſine penſandum eſt; vt ſc. non tantum ſi bonum eſt, ſed præcipue ſi bonum eſt, propter quod facimus, cogitemus. Hos oculos quibus contemplamur, quare faciamus, quid facimus auerti poſcit (Dauid) ne videant vanitatem, id eſt, ne hanc attendat, propter quam faciat, cum boni aliquid facit. In qua vanitate præcipuum locum obrinet amor laudis humane, propter quam multa magna fecerunt, qui magni in hoc ſeculo nominati ſunt, multumque laudati in ciuitatibus gentium, quærentes non apud Deum, ſed apud homines gloriam, & propter hanc velut prudentes, fortiter, temperatè, iuſteq; viuentes, ad quã peruenientes perceperunt mercedē ſuã, vani vanã. Ab hac vanitate volens Dominus auertere oculos ſuos. Attēdite, inquit, ne iuſtitiam veſtrã faciatis corã Mat. 6.1. hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrũ, qui in cælis eſt. Deinde cum ipſius iuſtitia quaſdã partes exequeretur, præcipiēs de eleemoſynis, de orationibus, de ieiunijs, vbique admonuit, ne aliquid eorũ propter gloriã hominũ fiat, & ubiq; dicit eos, qui propterea faciunt percepiſſe mercedem ſuam, id eſt, nō aternam, qua ſanctis reposita eſt apud Patrem ſed temporalem quam quarunt, qui cōtemplantur in ſuis operib. vanitatem, non quia ipſa laus humana culpauda ſit (nam quid tam optandum eſt hominib. quam vt eis placeant, qua debeant imitari?) ſed propter ipſam laudem

bene operari, hoc est, vanitatem in suis operibus intueri: quandoquidem & ipsa ab hominib. laus homini iusto quantacunque pronenerit, non ibi esse debet eius finis boni, sed etiã ipsa referenda est ad laudẽ Dei, propter quem bona faciunt verẽ boni, quoniã nec à seipsis, sed ab illo fiunt boni. Deniq; in eodem sermone Dominus iam dixerat eis. Luceat lumen vestrum coram hominibus ut videant vestra opera bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est, ubi finem posuit, hoc est, gloriam Dei, &c. Porro si vanum est propter hominum laudes bona facere, quanto vanius propter adipiscendam pecuniam, vel augendam, siue retinendam, & si quid huiusmodi est cõmodi temporalis, quod nobis accedit extrinsecus. Propter ipsam deniq; temporalem salutem non debemus facere bona opera nostra, sed potius propter illã, quam speramus, aternã, ubi bono immutabili fruamur, quod est ipse Deus. Et in lib. secũdo de morib. Manichæorũ ita scribit. Quæro à vobis (manichæis abstinentib. à carne & vino) quofixefaciatis. Finis. n. quo referuntur ea quæ facimus, id est, propter quẽ facimus, quicquid facimus, si non solum inculpabilis, sed etiam laudabilis fuerit, tunc etiam facta nostra laude aliqua digna sunt. Sin ille, meritoq; culpatur, quẽ spectamus & intuemur, cum in aliquo versamur officio, id quoq; officium nemo improbandum vituperandũq; dubitauerit. De Catilina memoria proditum est, quod frigus, sitim, famem ferre poterat. Hac erant illi spurco sacrilegoq; etiam, cum Apostolis nostris communia. Vnde ergo discernitur parricida iste ab Apostolis nostris, nisi sine illo, quem diuersissimum sequebatur? Namq; ille ista tolerabat, ut immoderatissimas & immanissimas expleret cupiditates; illi e contra ut eas premerent & dominantirationi seruire cogerent. Eodem vergunt, quæ loco supra allegato tradit S. Gre. Vigilanti, inquit, cura per cuncta opera intentio nobis nostra pensanda est, ut nil tẽporale in his, quæ agit, appetat, & totam se in soliditate aternitatis figat: ne si extra fundamentũ actionis nostræ fabrica ponitur, terra dehiscente soluatur. Vnde hic quoque apud subiungitur. (Super quo bases illius solidatae sunt. Bases quippe vniuscuiusq; sunt animæ, intentiones suæ. Nam sicut fabrica columnis, columna autem basibus innituntur, ita vita nostra in virtutibus, virtutes vero in intima intentione subsistunt. Et quæ scriptum est. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, tunc bases in fundamento sunt, cum intentiones nostræ in Christo roborantur: In cassum verò alta super se bases ædificia erigunt, si nõ ipsæ in fundamẽto solidatae consistunt, quæ nimirũ quãlibet summa opera inaniter faciunt, si intentiones cordium extra aternitatis certitudinem deflectuntur, & vita vera premia non requirunt: tantoque grauiora ruina super se damna ædificant, quanto altiora ædificia extra fundamentum portant, quæ cũ aterna vita premiis non intendunt, quo plus se quasi in virtutib. erigunt, eo in gloria inanis foueam profundius cadunt. Non ergo pensandum est, bases quid sustinent, sed ubi, sustinentur quia profecto humana corda diuinitus perscr-

perscrutantur non solum quæ faciunt, sed quid in operibus quarunt. Unde cum districtum iudicem Paulus describeret, atq; actionum bona narraret, dicens. Qui reddet unicuiq; secundum opera eius, his quidem secundum patientiam boni operis, gloriam & incorruptionem: quia nominata boni operis patientia quasi totam electæ actionis fabricam dixerat: subtiliter ilico, ubi bases eiusdem fabricæ consisterent, exquisivit, dicens. Gloriam & honorem, & incorruptionem Rom. 2. 6. quærentibus vitam æternam; ac si aperte diceret. Et si quidam patientiam boni operis ostendunt, gloriam & incorruptionem non recipiant, si intentiones cordis, id est, bases fabricæ in fundamento non figunt, quia videlicet Deus vel hæretæ vitæ ædificium non inhabitat.

C A P V T III.

Non sufficere intentionem rectam in operibus nostris, nisi ipsa opera vitii expertia sint.

Quemadmodum enim ad perfectionem domus requiritur, non modo ut fundamentum, sed etiam structura eidem imposita omni vitio careat, sic ad actionum nostrarum perfectionem requiritur, non solum ut intentio bona sit, quæ Sanctus Gregorius paulo ante vocavit *virtutum basim*, verum etiam ut ipsæ actiones vitii sint expertes, nec pugnent cum diuinis mandatis; ne in eorum numero censeamur, quos sugillat Apostolus dicentes. *Faciamus mala ut veniant bona.* Rom. 7. 8. Furemur ut pauperum inopiam subleuemus: *quorum damnatio*, inquit, *iusta est.* Quod animaduertens Sanctus BERNARDVS in verba illa Canticorum. *Pulchra sunt gena tuæ sicut turturis*, sic scripsit. Duo quedam in intentione, quam faciem animæ esse diximus, necessaria requiruntur, res & causa, id est, quid intendas, & propter quid. Et ex his sane duobus anima vel decor, vel deformitas iudicatur; ut, verbi causa, anima, quæ ista ambo recta atq; pudica habuerit, illi merito, veraciterq; dicatur. *Pulchra sunt gena tuæ sicut turturis.* Quæ vero altero horum caruerit, non poterit dici de ea, quod pulchra sint gena eius sicut turturis propter eam, quæ adhuc ex parte erit deformitatem. Multo autem minus illi hoc poterit conuenire, quæ neutrum horum habere laudabile inuenitur. At id totum fiet planius in exemplis. Si verbi causa, intendat quis animum inquirenda veritati, atque id solo veritatis amore, nonne is tibi videtur & rem & causam habere honestam, meritoq; sibi vindicare quod dicitur. *Pulchra sunt gena tuæ sicut turturis*, quippe cui in neutra genarum neuis reprehensionis appareat. Quod si minimè quidem veritatis desiderio, sed aut inanis gloria, aut alterius qualiscunq; commodi temporalis obtentu in veritatem intenderit, iam etsi vnam genarum videatur habere formosam, non tamen, ut arbitror, dubitabis iudicare vel ex parte deformem, cuius alteram

faciem causa turpitudine fadauerit. Si autē videris hominem nullis honestis studijs intendentem, sed carnis illecebris irretitum ventri & Luxuria deditum, quales sunt illi, quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt, quid istum, nonne ex utraq; parte fadissimum iudicabis? in cuius utiq; intentione & res & causa reproba inuenitur. Ergo intendere non in Deum, sed in seculum, secularis anima est, nec ullam prorsus genarum speciosam habentis. Subiicit deinde S. Bernardus varia genera intentionum, quorum alia alijs sint vitiosiora, alia præstantiora. Intendere autem, inquit, quasi in Deum, sed non propter Deum, hypocrisis planè anima est, cuius etsi una facies decora videtur, quod ad Deum qualicunq; intentione respiciat, ipsa tamen simulatio omne decorum in ea exterminat, & magis per totum ingerit feditatem. Si autem vel solum, vel maximè ob vita presentis necessaria ad Deum conuerterit intentionem, non quidem fece hypocrisis putidam, pusillanimitatis tamen vitio dicimus subobscuram, & minus acceptam. Porrò è contrario intendere in aliud, quàm in Deum, tamè propter Deum, non otium Maria, sed Martha negotium est. Absit autem, vt qui huiusmodi est, quicquam illam dixerim habere deforme, nec tamè ad perfectum affirmauerim peruenisse decoris, quippe qua adhuc sollicita est, & turbatur erga plurima, & non potest terrenorum actuum vel tenui puluere non respergi, quem tamen cito facileq; deterget, vel in hora sancta dormitionis casta intentio, & bona conscientia interrogatio in Deum. Ergo solum inquirere Deum propter ipsum solum hoc planè est utranq; bipertita intentionis faciem habere pulcherrimam.

CAPVT IV.

Quam salutaris sit frequentatio recta intentionis in omnibus operibus nostris.

SALVTAREM esse rectæ intentionis frequentationem in omnibus actionibus nostris inde liquet, quod eas, quantumuis aliquando ad iaphoras, vt manducandi, bibendi, studendi, reddat non solum Deo gratias, sed etiam vitæ æternæ meritorias, quod Christus Dominus non obscure indicauit apud Matthæum, cum his verbis discipulos suos allocutus est. *Qui recipit prophetam in nomine propheta, mercedem propheta accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicumq; potum dederit uni ex minimis istis calicè aquæ frigida tantum in nomine discipuli, amen dico vobis non perdet mercedem suam.* Quo respiciens S. Augustinus libro 13. Confessionum, dum exponit verba Apostoli. *Non quia quero datum, sed requiro fructum abundantè, Didici, inquit,*

Matt. c. 41.

Aug. c. 16.
Philip. 4. 17.

à te.

à te Deus meus inter datum & fructū discernere. Datum est res ipsa quam dat qui petitur hac necessaria, veluti est nummus, cibus, potus, vestimentum, tectū, adiutorium. Fructus autem bona & recta voluntas datoris est. Non enim magister bonus, qui susceperit prophetam tantum, sed addidit, in nomine propheta. Neq; ait tantum. Qui susceperit iustum, sed addidit, in nomine iusti. Ita quippe ille mercedem propheta, iste mercedem iusti accipiet. Nec solum ait. Qui calicem aqua frigida potum dederit uni ex minimis meis, sed addidit, tantum in nomine discipuli, & sic adiunxit, Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Datum est suscipere prophetā, suscipere iustum, porrigere calicem aqua frigida discipulo. Fructus autē, in nomine propheta, in nomine iusti, in nomine discipuli hoc facere.

Chryf. hom. 26.

Clarius Chrysof. in opere imperfecto in Matthæum. Propheta nomine, ait, voluit ostendere omnes predicatores Christi, iusti autem nomine omnem hominem Christianum. Vt ergo habeat bonum opus mercedem duo hac occurrere debent, vt & Christianum recipiant, & quasi Christianum, siue sacerdotem, siue laicum. Si autem aliquis Christianum quidem recipit, non autem quasi Christianum, mercedē Christiani non recipit. Quid vero est. Qui recipit prophetam in nomine propheta, mercedem propheta accipit? & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet? Hoc est, qualem mercedem habet, qui peregrinatur (tempore persecutionis propter fidem) talem mercedem habet & ille qui suscipit propter Deum peregrinantem. Et fiunt ambo aequales, & ille qui propter Deum laborat, & iste qui propter Deum laborantem refrigerat. Vt puta suscepisti sacerdotem, sacerdotis habes mercedem. Suscepisti laicum iustum, iusti laici habes mercedem. Et S. Gregorius in Euangelia.

Greg. hom. 20.

Quid est enim dicere, mercedem propheta accipiet, nisi quia is qui prophetam sua largitate sustentat, quamuis ipse prophetiam non habeat, apud omnipotentem tamen Dominum prophetia premia habebit? Iste enim fortasse iustus est, & quanto in hoc mundo nihil possidet, tanto loquendi pro iustitia fiduciam maiorem habet. Hunc dum ille sustentat, qui in hoc mundo aliquid possidet, & fortasse adhuc pro iustitia loqui liberè non præsumit, iustitie illius libertatem sibi participem facit, vt cum eo pariter iustitie premia recipiat, quem sustentando adiuuit, quatenus eandem iustitiam liberè loqui potuisset. Ille enim prophetia spiritu plenus est, sed tamen corporeo eget alimento. Et si corpus non reficitur, certam est quod vox ipsa subtrahatur. Qui ergo alimentum prophetæ, propter hoc quod prophetæ est tribuit, prophetia illius vires ad loquendum dedit. Cum prophetæ ergo mercedem prophetæ recipiet, qui etsi prophetia spiritu plenus non fuit, hoc tamen ante Dei oculos exhibuit, quod adiuuit. At quæres, quæ nam sit illa tam salutaris intentio, vitæq; æternæ meritoria? Respondeo debere esse vel actualem vel virtualem, vt Theologi loquuntur, hoc est, vt opus bonum vel tunc cum fit, actu imperetur à caritate, atq; in

Bellarmin. 5. de iustific. c. 15.

Deum vt finem supernaturalem & vltimum referatur; vel certe nascatur ab actu imperato à caritate, atq; in Deum ante relato, quod est virtute non actu in Deum referri. Tunc enim dicitur opus aliquod virtute in Deum relatam, cum intentio antegressa verè est causa illius vt fiat. Vt verbi causa, si quis mane in animo proposuerit eo die certam summam pecuniariam in pauperes erogare, & postea data occasione verè erogat, is dicitur virtute opus illud referre in Deum, etiamsi dum actu erogat nihil de Deo cogitet. Quare si quis generali tantum intentione initio anni, mensis, vel diei omnia futura opera ad gloriam Dei offerat, vt quidam laudabiliter faciunt, non ideo dicitur virtuali intentione obtulisse, singulisq; bonis operibus, licet in gratia sit constitutus, vitam æternam promeruisse, vt bene notauit S. Bonauentura. Et si verò quidam graues Theologi arbitrentur habitualem etiam intentionem sufficere, vt singulæ actiones bonæ iusti, & in caritate existentis sit meritoria, id tamen non satis videtur conuenire, tum cum locis S. Patrum iam allegatorum, tum cum Scripturis, nam apud Matthæum Christus disertè ita loquitur. *Si diligitis eos qui vos diligunt: quam mercedem habebitis?* quibus verbis satis indicat, illum actum dilectionis etiamsi in iustum cadat, non esse meritorium, Vt vt sit, certum est actualement intentionem præstabiliorem esse virtuali, & virtualem habituali. eoq; plus nos mereri apud Deum, quo crebrius actualement intentionem in actionibus quotidianis, maximè cum sunt diurnæ, renouamus: sic enim propius satisfacimus Apostolico monito, vt siue manducamus, siue bibimus, siue aliud quippiam facimus, in Dei gloriam faciamus, & fraudulentas Satanæ nunquam dormitatis insidias facilius cauemus. *Sciendum enim est*, inquit S. Gregorius libro primo moralium, *quod bona nostra tribus modis antiquus hostis insequitur. Vt videlicet hoc quod rectum cor à hominibus agitur, in interni iudicis conspectu vitietur. Aliquando namq; in bono opere intentionem polluit, vt omne quod in actione sequitur, eo purum mandumq; non exeat, quo hoc ab origine perturbat. Aliquando verò intentionem boni operis vitare non praualet, sed in ipsa actione se quasi in itinere opponit: vt cum per propositum mentis securior quisq; egreditur subiuncto latenter vitio, quasi ex insidiis perimatur. Aliquando verò nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat, sed opus bonum in fine actionis illaqueat, quantoq; vel à domo cordis, vel ab itinere operis longius recessit, se simulat, tanto ad decipiendum bona actionis terminum astutius expectat: & quo incautum quemque quasi recedendo securum reddiderit, eo illum repentino nonnunquam vulnere durius, insanabiliusq; transfigit.*

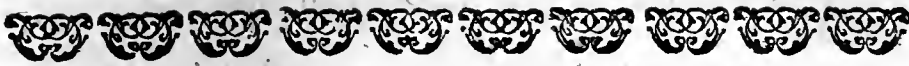
VIDE V. Virtus, Prudentia. & in PANARIO, Gloria vana, & Hypocrisis.

Bon. 2. sent. dist.
41. a. 1. q. 3.

Matth. 5. 46.

1. Cor. 10.

Greg. c. 37.

CAPVT I.

De nomine Iustitia & partitione.

IUSTITIÆ in diuinis litteris non vna est significatio. Primo enim significat iustitiam internam, qua homo iustus constituitur coram Deo, de qua Apostolus ad Romanos Rom. 3. 22. ita loquitur. *Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum.* Dicitur autem iustitia Dei, teste S. Augustino libro de Spiritu & littera, A. c. 9. non qua ipse Deus iustus est, sed qua induit hominem, cum iustificat impium. 2. significat iustitiam externam, vel bona opera, vt apud Ezechielem. *Si iustus egerit penitentiam, & c. in iustitia sua quam operatus est, viuet.* & S. Ioannes. *Qui facit iustitiam, iustus est.* 3. significat omnes virtutes, vt apud Matthæum Christus, *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.* Nam Greg. Nyssenus de beatitudinibus scribens. Ezeth. 18. 22; 1. Ioan. 3. 7; Matt. 5. 6. Omnis, inquit, virtus hic nomine iustitia significatur. 4. significat iustitiam, quæ est vna ex quatuor virtutibus Cardinalibus, de qua loquitur Sapiens, dum ait. *Si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habent virtutes: sobrietatem enim & prudentiam docet, & iustitiam & virtutem, quibus vilius nihil est in vita hominibus.* Vbi nomine *Sobrietatis* temperantiam, virtutis fortitudinem intelligit. Nos de iustitia, quæ secundum locum obtinet, inter Cardinales agimus. G. orat. 4. Sap. 8. 7.

EAM non semel S. Augustinus in hunc modum definiuit. *Iustitia ea virtus est, quæ sua cuiq; tribuit.* Non secus S. Ambrosius primo de Officiis. *Iustitia est, quæ suum cuiq; tribuit, alienum non vendicat, utilitatem propriam negligit, vt communem aequitatem custodiat.* Et Greg. Nyssenus loco cit. ait, *nonnullos qui huiusmodi res scrutati sunt asserere, iustitiam esse habitum tribuentem vniciq; id quod æquum est, & quo quisq; dignus est.* Hæc autem est bipartita etiam secundum Aristotelem libro quinto Ethicorum, & tertio politicorum. Generalis, quæ & legalis dicitur, & Particularis. Generalis est, quæ suum cuiq; tribuit habito respectu ad bonum commune Principis vel Reipub. Vnde Augustinus libro 83. quaestionum q. 31. *Iustitia est habitus animi, communi utilitate conseruata sua cuiq; tribuens dignitatem.* Legalis autem vocatur, quia conforme le- A. 19. de ciuit. 21. & in psal. 6; Amb. c. 4. Ar. Eth. c. 7. pol. c. 5. A. 5. Eth. c. 2.

maxime, teste Aristotele, ea præscribunt, quæ cõmunitati congruunt.

Parti-

Particularis verò est, quæ ius suum alteri reddit in particulari, vt emēs panem pistōri vendenti.

SECUNDO diuiditur eadem Iustitia in distributiua & Commutatiua. Distributiua est, quæ in rectè distribuendo versatur secundum proportionem geometricam; vel remunerando bene acta, vt cum honores, magistratus, beneficia, munera, aliaq; id genus pro cuiusq; dignitate distribuit. Vel puniendo perperam gesta, vt cum nocentes suppliciis affici iubet. Commutatiua, qua quisque rectè se habet in commutationibus rerum, sua cuique reddendo secundum proportionem Arithmeticam, ad quam pertinent contractus, emptiones & venditiones, vadimonia, locationes, restitutiones, aliaque eiusmodi.

Psal. 14. 3.

Ex. c. 18. 7.

HANC ita descriptam diuinæ Scripturæ nobis non semel commendant. Nam iusti æquique tenacissimus rex Dauid sic nobis virum iustum ob oculos ponit. *Qui nō egit dolum in lingua, nec fecit proximo suo malum, & opprobriū non accepit aduersus proximos suos. Qui iurat proximo suo & non decipit: qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentem non accepit.* Et propheta Ezechiel. *Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, &c. ad usuram non commodauerit, & amplius nō acceperit, ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in preceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem, hic iustus est, vita viuet; ait Dominus DEVS. Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit vnum de istis, &c. ad usuram dantem, & amplius accipientem, nunquid viuet? non viuet.*

CAPVT II.

De præstantia virtutis Iustitia.

ETIAMSI Iustitia anteferenda non sit virtutibus intellectualibus, cum hæ etiam in ratione virtutis præsent omnibus moralibus, legalis tamen iustitia, excepta vna prudentia, omnibus moralibus, quæ circa alterum versantur, perfectior esse videtur: tum quia versatur circa bonum commune, quod præstat cuiq; bono particulari, tum quia tanquam domina & imperatrix quali imperat ceteris moralibus, referendo earum priuata obiecta ad suum obiectum commune. Qua de causa Philosophus in quinto Ethico scribit legalem iustitiam tanto loco esse, vt neq; Hesperus, neq; Lucifer sit aquè admirabilis.

Arist. c. 1.

& M.

& M. Tullius libro de officiis primo. *Latissime patet, inquit, e ratio, qua societas hominum inter ipsas, & quasi vitæ communitas coninetur, cuius partes due sunt. Iustitia, in qua virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur: & huic coniuncta beneficentia, quam eandem vel benignitatem, vel liberalitatem appellare licet, Et in Tertio. Hac enim virtus omnium est domina, & regina virtutum.* Et Plato in Protagora, *Arbitror te permissurum, ut pro te illud ipsum respondeam, quod videlicet aut idem sit iustitia, quod sanctitas, aut inuicem quam simillima, ut maximè omnium, qualis iustitia, talis sanctitas, & qualis sanctitas, talis iustitia sit.* Et Phauorinus, *Demosthenes eos homines imprimis laude dignos pronūciauit, qui nullam anteponebant iustitiæ utilitatem. Pecunias enim quisq; possidere potest, at iustitiæ gloria pecuniis non emitur.*

Hanc præstantiam agnouerunt & prisca Ecclesiæ Catholicæ Patres, ut Clemens Alexandrinus, dum ait. *Bonum esse dicitur, non eo quod virtutem habeat, quandoquidem iustitia quoque bonum esse dicitur, non quod habeat virtutem: ipsa enim est virtus: sed quod ipsa ex se & per se bona sit.* Dicitur etiam alio modo bonum, id quod est utile, non eo quod delectet, sed quod profit. *Quæ quidem omnia est iustitia & ut virtus, & ut per se eligenda bonum & qua non delectet. Non enim iudicat ad gratiam, sed pro vnius cuiusq; meritis distribuit.* Et Sanctus Ambrosius libro primo de Officiis. *Magnus iustitiæ splendor, quæ alijs potius nata, quam sibi, communitatem & societatem nostram adiuvat, excelsitatem tenet, ut suo iudicio omnia subiecta habeat, opem alijs ferat, pecuniam conserat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena.* Quis non cuperet hanc virtutis artem tenere, nisi prima avaritia infirmaret atque inflecteret tantæ virtutis vigorem? Et libro secundo de Abraham patriarcha conferens eam cum Cardinalibus virtutibus, *Iustitia sola est, inquit, quæ virtutes omnes complectitur, & commendat omnes.* Et in psalmum 35. *Beata & præclara iustitia, cuius bonum omnibus proficit. Ex uno plerumque profiscitur, atque ad omnes peruenit.* Et libro de paradiso, vocat omnium virtutum matrem. Lactantius libro diuinorum institutionum quinto. *Iustitia aut ipsa est summa virtus, aut fons est ipsa virtutis, quam non modo Philosophi quæserunt, sed Poeta quoque, qui & priores multo fuerunt, & antè natum Philosophiæ nomen profipientibus habebantur.* Hi plane intellexerunt abesse hanc à rebus humanis, eamq; finxerunt offensa vitis hominū cecidisse terra, in cælumq; migrasse. Et infra, *Iustitia quæ vis omnes simul virtutes amplectatur, tamen due sunt omnium principales, quæ ab illa diuelli, separarique non possunt, pietas & aequitas.* His enim duobus fontibus constat tota iustitia. Augustinus in psalmum 118. *Iustitia virtus est animi magna, præcipueque laudabilis, de qua nunc non est copiosus disputandi necessitas.* Et in 64. ad verba illa, *Sanctum est templum tuum, mirabile*

C. lib. 1. pedag.

A. c. 25

Id. c. 10.

Id. c. 3.

L. c. 5.

Id. c. 14.

A. conc. 26.

rabile in iustitia. Non dixit, ait, templum sanctum tuum mirabile in colum-
nis, mirabile in marmoribus, mirabile in tectis auratis, sed mirabile in iustitia.
Habes foris oculos, unde videas marmora & aurum, intus est oculus, unde vi-
deatur pulchritudo iustitia. Si nulla est pulchritudo iustitia, unde amatur
iustus senex? Quid est in corpore, quod oculos delectet? Tamen si iustus est, si a-
lienum non concupiscit, si de suo quod habet, erogat indigentibus, si bene monet
& rectum sapit, si integrè credit, si paratus est pro fide veritatis etiam ipsa con-
fracta membra impendere: (multi enim martyres etiam senes) unde illum a-
mamus, quid in eo bonum videmus oculis carnis? Quadam ergo est pulchritu-
do iustitia, quam videmus oculis cordis, & amamus, & exardescimus? San-
ctus GREGORIUS ad duos Franciæ Reges, Summum, inquit, in Regib.
bonū est, iustitiam colere, ac sua cuiq; iura servare, & subiectis non sinere, quod
potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire. S. BERNARDVS de ad-
uentu Domini. Beatus, in quo sapientia edificat sibi domum, excidens colū-
nas septem; beata anima, qua sedes est sapientia. Quanam illa? anima utriusque
iusti. Merito planè, quia iustitia & iudicium preparatio sedis eius. Quis in vo-
bis est, fratres, qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Ecce quam
illi serica, qua tapetia, quod pulvinar oporteat preparari. Iustitia, inquit, & iu-
dicium preparatio sedis tuæ. Iustitia virtus est, quod suum est unicuiq; tribu-
ens. Tribue ergo tribus qua sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde æ-
quali, cuique quod debes, & digne celebra aduentum Christi, parans ei in iu-
stitia sedem suam.

G. l. 7. ep. 120.

B. serm. 3.

CAPVT III.

De necessitate & utilitate iustitia.

I V S T I T I A necessitatem inde apertè intelligimus, quod Spi-
ritus sanctus in Verbo suo, eam mandet, & contrâ, iniustitiam
omnem damnet. Nam apud Isaiam clamat, Custodite iudicium & fa-
cite iustitiam, quia iuxta est salus mea ut veniat, & iustitia mea ut reuele-
tur. Et apud Ecclesiasticum. Ante iudicium para iustitiam tibi. Et
apud Sapientem. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniusti-
tias, & iniurias, & contumelias & diversos dolos. Deinde precipiat impon-
dera in aequalia damnat. Non habebis, inquit, in sacco diuersa pondera,
maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor: pondus habe-
bis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi, ut multo vnius
tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi, abominatur
enim

Eg. 36. 2.

Ecl. 18. 19.

Ecl. 10. 8.
cut. 25. 13.

enim Dominus Deus tuus eum qui facit hac, & auersatur omnem iniustitiam. Prou. 16. 2.
 Et in Prouerbiis. Pondus, & statera iudicia Domini sunt, & opera eius, omnes lapides, sacculi abominabiles regi, qui agunt impiè, quoniam iustitia firmatur solum. Et rursus. Pondus & pondus, mensura & mensura utrumque abominabile est apud Deum. In nouo verò testamento habemus responsū Christi ad Herodianos quærentes, num liceret censum dare Cæsari. Matt. 22. 21.
 Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Et S. Ioannis Baptistæ ad publicanos sciscitantes, quid faciemus? Nihil amplius, inquit, quæ quod constitutum est vobis faciatis. Et ad milites. Neminem concutiatis, neq. calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris. Habemus & Apostoli decreta iustitiæ contentanea in epistola ad Romanos. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; ideo enim tribus a præstatis. Reddite ergo omnibus debita, cui tributū tributū, cui vectigal vectigal: cui timorē, timorē: cui honorem, honorem. Et ad Timotheum. Qui bene præsumt præbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina. Deu. 25. 4.
 Dicit enim scriptura. Non alligabis os boui trituranti. Et dignus est operarius mercede sua. Aduersus presbyterum accusationem noli recipere nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes corā omnibus argue, ut & ceteri timorē habeant. Matt. 10. 12.
 2. Tim. 5. 20.

Utilitates quoque varias idem Spiritus sanctus non reticuit. Pro. 14. 35. 16.
 Salomonis enim dicta sunt. Iustitia eleuat gentes. Et iustitia firmatur solum. Et. Melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate. Et. Abominatio est Domino via impij, qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo. Et Ecclesiasticus. Pro iustitia agonizare pro animatua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabis pro te inimicos tuos. Et psaltes regius. Beati qui custodiunt iudicium, & iustitiam faciunt omni tempore. Et Christus. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Prou. 15. 9.
 Eccli. 4. 33.
 Psal. 105. 5.
 Matt. 5. 6.

Utamque tum necessitatem, tum vtilitatem egregie amplificant et Sancti Patres. S. Ambrosij verba sunt in libro de paradiso. Quarus est fluvius Euphrates, qui latine fecunditas atque abundantia fructuum nuncupatur, præferens quoddam insigne iustitia, qua omnem pascit animam. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, quam aequitas atque iustitia, qua magis alijs, quam sibi prodest, utilitates suas negligit, communia emolumenta proponens. Et paulo post. Quia ubi prudentia, ibi & malitia: ubi fortitudo, ibi iracundia: ubi semper austria, ibi intemperantia plerumque est, aut alia vitia sunt. Vbi autem iustitia, ibi concordia est virtutum ceterarum, ideo non ex locis qua fluit, hoc est, non ex parte cognoscitur. Non enim pars est iustitia, sed quasi

Id. lib 3.

Psal. 102. 5.

Ch hom. 15.

A. c. 4.

Cic. lib 3. de
repub.

Id. lib. 19. c. 21.

mater est omnium. Et libro de Virginibus. Iustitia in alto quodam suggestu locata videt, exploratq; omnia, qua alijs potius nata, quam sibi, non tam suas utilitates, quam publica emolumenta rimatur. Meritoq; anima operata iustitiã formã aquila accipit, quod terrena defugiens, totaq; cœlesti sublimis & intentã mysterio resurrectionis gloriã pretio aequitatis adipiscitur. Propter quod ad eam dictum est. Renouabitur sicut aquila iuuentus tua. S. Chrysoft. in verba Christi apud Matthæum. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Non dixit Beati qui iustitiam seruant sed qui esuriunt & sitiunt iustitiã, ut nõ utiq; mediocriter sed cum omni cupiditate iustitiã teneamus. Quia enim hoc est auaritia proprium, neg. sic cibum desideramus & potum, ut possidere latius, induig, pretiosius, cõcupiscentiam istam, quã habendi amore flagrat, iubet in meliora conuerti: deinde rursus sensibile præmium statuens ait. quoniam ipsi saturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia dicit hoc esse contrarium, magisq; id præstare iustitiã. Noli igitur iustitiã exercens formidare pauperiem, neg. famem timere, cum certe illi magis omnibus bonis excidant, qui omnia diripiunt: ut ex aduerso ille, qui iustitiã diligit, tutissimè omnia bona possidet. Hęc pro utilitate. Necessitatem vero huius virtutis exaggerat præclarè Augustinus, primo quidem, cum ait regna, sublata iustitia verti in latrocinia. Nam libro 2. de ciuitate Dei sic loquitur. Remota iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia? quia & ipsa latrocinia quid sunt nisi parua regna? Manus etenim ipsa hominum cum imperio Principis regitur, pacto societatis astringitur, placit illege præda diuiditur. Hoc malum, si in tantum perditorũ hominum accessibus crescit, ut & loca teneat, sedes constituat, ciuitates occupet, populos subiuguet, euidentius regni nomen assumit, quod etiam in manifesto confert non adempta cupiditas sed addita impunitas. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam cõprehensus pirata respondit. Nam cum idem rex hominem interrogasset, quid ei videretur, ut mare haberet infestum? ille libera contumaci, quid tibi, inquit, ut orbem terrarum? sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor; quia tu magna classe, Imperator. Secundo necessitatem ostendit ex eo, quod sine ea nulla possit esse Respublica, idq; his verbis libro 19: de ciuitate Dei. Scipio, inquit, apud Ciceronem in libris de Repub: breuiter definit Remp. esse rem populi, qua definitio si vera est, nunquam fuit Resp. Romana quia nunquã fuit res populi. Populum enim esse definiuit ceterum multitudinis iuris consensu & utilitatis communionem sociatum. Quid autem dicat iuris consensum disputando explicat: per hoc ostendens geri sine iustitia non posse Remp. Vbi ergo iustitia vera non est, nec ius potest esse. Quod enim iure fit, profecto iuste fit. Quod autem iniuste fit, nec iure fieri potest. Non enim iura dicenda sunt, vel putanda iniqua hominum constituta, cum illud etiam ipsi ius esse dicant, quod de iusti-

de iustitia fonte manuerit: falsum esse, quod à quibusdam non rectè sentien-
tibus dici solet, id esse eius, quod ei qui plus potest, utile est. Quocirca ubi non est
vera iustitia, iuris consensu sociatus catus hominum non potest esse, est ideo nec
populus, iuxta illam Scipionis & Ciceronis definitionem. Procul dubio ergo col-
ligitur, ubi iustitia non est, non esse Rempub.

CAPV T IV.

De Proprietatibus Iustitiæ.

PRIMA proprietas Iustitiæ est, quod sit à natura infra. Naturale
enim iustitiæ præceptum est, quod Tobias sanctus filio dedit. *Quid* Tob 4.16.
ab alio cederis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Et quod Christus. Matt. 7.12.
Omnia quæcumq; vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Vnde S.
Augustinus libro 83. quæstionum. *Iustitia initium est à natura profectû.*
Deinde quedam in consuetudinem ex utilitatis ratione venerût. Postea res &
à natura profectas, & consuetudine probatas legum metus & religio sanxe-
runt. Natura ius est, quod non opinio genuit, sed quedam innata vis inseruit,
ut religionem pietatem, gratiam, vindicationem, obseruantiam, veritatem.
Et S. Basilus in principium Prouerbiorum. *Est iustitia quedam insita*
innataq; nobis æquè distributio. Consentit M. Tullius in primo de Legi-
bus, ubi ius & legem non populorum iussis, nec Principum decretis,
nec sententiis Iudicum constitui ait, sed naturæ norma. Et Seneca ad S. ep. 16.
Lucilium. *Hæc diuina lex, quæ non libris inscripta, nec in æs incisa, sed pecto-*
ribus nostris à natura est indita, æquum ac bonum à iure consultis dicitur.

II. Est, quod sit cognitu difficilis, quam tradit loco citato S. Ba-
silus, dicitur. *Quoniam iustitiæ habitus, est qui pro dignitate cuiq; suum di-*
stribuit, difficilis est hæc inuentu atq; cognitu: partim quod deficiente pruden-
tia non cuiq; pateat, quod sit æquum: partim, quod animo affectibus humanis
occupato rectum obscuretur. Et infra. *Rectum, veramq; nosse iustitiam, magne*
cuiusdam scientiæ perfectiq; animi est. Et S. Augustinus in psalmum 121.
Superbus, ait, quod peius est, iustum se vult videri, cum non sit. Et quia iustiti-
am intelligere difficile est, difficile est superbos agnoscere. Quomodo autem
perueniatur ad veram intelligentiam iustitiæ non tacuit Sapiens cum Eccli. 21.12.
ait. *Qui custodit iustitiam, continebit sensum eius.* Significans per legis ob-
seruationem, perueniri ad veram eius intelligentiam.

III. Quod etiam exercitatione sit difficilis; nam homo benefi-
cio iustitiæ non se solum, sed etiam alios perficere debet. Vnde Aristot.

teles quinto libro de moribus ita de ea scribit. *Proverbio dicere consuevimus, Iustitia in se se virtutes continet omnes. Atq; perfecta maximè virtus est, quia perfecta virtutis est usus, idq; est ex eo, quia non ad se solum, sed etiam ad alium is qui ipsam habet, uti virtute potest. Cōplures .x. in propriis quē uti virtute possunt, sed in yis, qua sunt ad alium, nequeunt, & propterea Biantis sententia illa bene se habere videtur. Magistratus virum ostendet: ad alium enim est, & in societate iam ipse magistratus consistit. Et Sanctus AMBROSIVS libro primo de Officiis. Iustitia pietas prima est in Deum, secunda in patriam, tertia in parentes, imo in omnes, qua & ipsa secundum naturam est magistratum. Siquidem ab ineunte etate, ubi primum sensus infunditur, vitam amamus tanquam Dei munus, patriam, parentesq; diligimus, deinde aequales, quibus sociari cupimus. Et infra. Secundum DEI voluntatem, vel naturam copulam inuicem nobis esse auxilio debemus, certare officiis, ac velut in medio omnes utilitates ponere, & ut verbo Scriptura utar, adiumentum ferre alter alteri, vel studio, vel officio, vel pecunia, vel operibus, vel quolibet modo, ut inter nos societatis augeatur gratia, nec quisquam ab officio vel perisuli terrore remocetur, sed omnia sua ducat vel aduersa, vel prospera.*

A. c. 27.

Ed. c. 18.

IV. Quodeius fundamentum sit fides, id est, ut habet CICE-
RO libro primo de Officiis, *dictorum conuentorumque constantia, & veritas*, ita ut hosti etiam seruetur, ut primo Punico bello, subdit ibidem, *Regulus captus à Penis, cum decaptiuis commutandis Romam missus esset, iurassetq; se rediturum: primum ut venit, captiuos reddendos in Senatu non censuit: deinde cum retineretur à propinquis & ab amicis, ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere.* Et Sanctus AMBROSIVS. *Quanta autem iustitia sit, ex hoc intelligi potest, quod nec locis, nec personis, nec temporibus excipitur, qua etiam hostibus reseruetur, ut si constitutus sit cum hoste, aut locus, aut dies praelio, aduersus iustitiam putetur; aut loco praenire, aut tempore. Interest enim utrum aliquis pugna & conflictu graui capiat, an superiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehementioribus hostibus & insidis, & his qui amplius laferint, vehementior refertur ultio, ut Madianitis, qui per mulieres suas plerosq; peccare fecerant ex plebe Iudaorum. Unde & Dei in populum Patrum iracundia effusa est; & ideo factum est, ut nullum Moyses victor superesse pateretur, Gabaonitas autem, qui fraude magis, quam bello tentauerant plebē Patrum, non expugnares Iesus, sed conditionis imposita afficeret iniuria. Et paulo post. Liqueat igitur etiam in bello fidem & iustitiam seruari oportere, nec ullum decorum esse posse, si violetur fides. Fundamentum ergo iustitia est fides: iustorum enim corda meditantur fidem: & qui*

A. c. off. c. 19.

Musa. 31.

Mo. 28

& qui

Et qui se iustus accusat, iustitiam supra fidem collocat: nam tunc iustitia eius apparet, si vera fateatur.

V. Proprietas est, ut iustitia non modo in magnis, sed etiam in parvis rebus seruetur. Hanc tradit S. Augustinus libro de doctrina Christiana quarto his verbis, dum agit de negotiis Ecclesiasticis. *Vbi etiam cauendus est aternus interitus, omnia magna sunt qua dicimus: usque adeo, ut nec de ipsis pecuniarijs rebus vel acquirendis, vel amittendis parua videri debeant, qua Doctor Ecclesiasticus dicit, siue sit illa magna, siue parua pecunia. Neque enim parua est iustitia, quam profecto & in parua pecunia custodire debemus. dicente Domino. Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Quod ergo minimum est, minimum est, sed in minimo fidelem esse magnum est. Nam sicut ratio rotunditatis est, ut à puncto medio omnes lineae pares in extrema ducantur, eadem est & in magno disco, qua in nummulo exiguo: ita ubi parua iuste geruntur, non minuitur iustitia magnitudo. De iudicijs denique secularibus, quibus utiq. nisi pecuniarijs, cum loqueretur Apostolus. Audeat quisquam vestrum, inquit, aduersus alterum habens negotium, iudicari ab iniquis, & non apud sanctos? Quid est, quod sic indignatur Apostolus, sic corripit, sic exprobrat, sic increpat, sic minatur? Quid est, quod sui animi affectum tam crebra, & tam aspera vocis mutatione testatur? Quid est postremo, quod de rebus minimis tam granditer dicit? Tantumne de illo negotia secularia meruerunt? Absit. Sed hoc facit propter iustitiam, charitatem, pietatem, qua nulla sobria mente dubitante, etiam in rebus quamlibet paruulis magna sunt. Adscribam exemplum Iustitiae illustre, quod idem S. August. non dubitauit his commemorare, nempe homilia 9. ex 50. & sermone 21. de verbis Apostoli. Dicam, inquit, quid fecerit homo quidam pauperrimus eo tempore, quo sanctus Ambros. Mediolani erat Episcopus, ubi tunc praesens erat etiam Augustinus non dum Episcopus. Tam pauper erat ille, de quo loquimur, ut Proscholasticus esset Grammatici, sed planè verus & perfectus Christianus. Sed melior fuit ille, qui ad velum stabat, quam ille qui in Cathedra sedebat. Pauper ergo iste inuenit sacculum ducentorum solidorum, memor tamen diuina legis proposuit pittacium publicè. (Qui solidos perdidit, veniat ad illum locum, ut queras illum hominem) Ille qui plangens circumquaque vagabatur, inuento & lecto pittacio venit ad hominem, Et ne forte alienum quareret, sed suum, quaestiti signa: interrogauit sacculi qualitatem, solidorum etiam numerum. Cum omnia fideliter etiam ille respondisset, reddidit, quod inuenerat. Ille repletus gaudio, & quarens vicem rependere, tanquam decimas obtulit illi solidos viginti. Noluit accipere, obtulit decem. Noluit accipere, Saltem rogauit,*

ut vel quinq; acciperet, noluit. Ille stomachas proiecit sacculum. Nihil perdidit, ait, si non vis à me aliquid accipere, nec ego aliquid perdidit. Quale certamen, fratres mei, quale certamen, qualis pugna, qualis conflictus? Theatrum mundus. spectator Deus. Victus ille, quod offerebatur, accepit, & continuo totum pauperibus erogavit. Vnum solidum in domum suam non misit. Considerate fratres tam gloriosum exemplum, & tam admirabile factum.

VI. Est Christianorum propria, non vindicare iniurias illatas. Contrarium tenuere Ethnici philosophi, ac inter eos M. Tullius libro primo de Officiis. *Iustitia*, inquit, *primum munus est, ut ne cui quis noceat, nisi laceffitus iniuria; deinde ut communibus pro communibus utatur, priuatis autem ut suis.* Quod refellit Ambrosius libro item de Officiis primo. *Primum ipsum*, inquit, *quod putant Philosophi iustitia munus, apud nos excluditur. Dicunt enim illicam primam esse iustitia formam, ut nemini quis noceat, nisi laceffitus iniuria. Quod Euangelij auctoritate vacuatur. Vult enim Scriptura, ut sit in nobis spiritus filij hominis, qui venit conferre gratiam, non inferre iniuriam. Deinde formam iustitiae putauerunt, ut quis communia, id est, publica pro publicis habeat, priuata pro suis. Nec hoc quidem secundum naturam. Natura enim omnia omnibus in commune profudit. Sic enim Deus generari iussit omnia, ut partus omnibus communis esset, & terra foret omnium quaedam communis possessio. Natura igitur ius commune generauit, vsurpatio ius fecit priuatum.*

VII. Et postrema est, veram iustitiam non esse, nisi in homine vera fide Christiana praedito, ac ideo in nullo gentilium quantumuis sapientissimorum fuisse, ut fuse probat S. Augustinus libro quarto aduersus Iulianum. *Absit, inquit, ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus. Absit autem ut sit iustus verè, nisi viuat ex fide. Iustus enim ex fide viuat. Quis porro eorum, qui se Christianos haberi volunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam forte tu solus, iustum dixerit infidelem, iustum dixerit impium, iustum dixerit diabolo mancipatum. Sit licet ille Fabritius, sit licet Fabius, sit licet Scipio, sit licet Regulus, quorum me nominibus tanquam in antiqua Romana curia loqueremur, putasti esse terrendum. Nec in istis est vera iustitia, qua iustus ex fide viuat, Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Finis legis Christus ad iustitiam omnim credenti. Quomodo sint verè iusti, quibus vilis est humilitas veri iusti? Quomodo est in eis vera iustitia, in quibus non est vera sapientia? Et paulo post. Porro si veram iustitiam non habent impij, profecto nec alias virtutes comites eius & socias, quia cum non ad suam referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso malibus vtentes efficiuntur iniusti; & si quas habent, veras non habent.*

C A P V T V .

De mediis ad Iustitiam consequendam idoneis.

PRIMUM medium est, in animo constanter proponere te nihil facturum, nisi quod veritati & virtuti fuerit consentaneum. Est S. Basilius in principium Prouerborum. *Quonia, inquit, ex ipso Salomonis sententia, cogitationes iustorum iudicia sunt viro sapienti, omnino sat agendum erit intra cordis arcana tribunal constituere, rectaq, facere iudicia, mentem quoq, velut in trutina suspendere ad ea qua conueniunt, & ad quodlibet agendum aequali lance librare. Quando singula Dei mandata contra aduersantem sibi malitiam coram te iudicium experiuntur, da legi diuina contra vitium victoriam. Iniquum & equum apud te iudicantur? Responde contra concupiscentiam alienorum bonorum. Da ut vincat virtus, Contumelia & patientia inuicem pugnant? vitupera contumeliam, lauda patientiam. Simulatio & simplicitas, iustitia & iniustitia, iudicantur? tunc deniq, in tua mentis recessu iudiciorum rectitudinem ostende, & veluti in tribunali tibi ipsi assidere mandatum Dei faciens monstra te vitium abhorrere, ac omnino ab eo esse auersum, virtuti vero fauentem studentemq, si enim in rebus cunctis quas agis apud te potiora & meliora vincere permittas, beatus in die illa fueris, quando Deus occulte hominum iudicabit, ut testatur Euangelium, cogitationibus corda simul bonorum accusantibus & defendentibus, nec condemnatus discedes, verum iustitia corona ornaberis.*

Baf hom. 12.
Prou. 11. 5.

Rom. 2. 15.

II. **MEDIVM** horrere ea vitia, quibus secundum diuinarum literarum doctrinam homo ab exercenda iustitia reuocatur, vt est auaritia, acceptio personarum, munus corruptela, vfura, simonia, de quibus eorumq; remediis multa inuenies in nostro **PANARIO** suis titulis.

III. **MEDIVM** est amor pacis & concordia, quia pax comes & quasi soror est iustitia. Vnde S. Augustinus exponens verba illa Psalm. *Iustitia & pax se osculata sunt. Fac, ait, iustitiam, & habebis pacem, & osculetur se iustitia & pax. Si enim non amaueris iustitiam, pacem non habebis. Amant enim se duo ista iustitia & pax, & osculantur se, ut qui fecerit iustitia, inueniat pacem osculantem iustitiam. Dua amica sunt, tu forte vnam vis, & alteram non facis. Nemo enim est qui non vult pacem, sed non omnes volunt operari iustitia. Interroga omnes homines. Vultis pacem? vno ore tibi respondet totum genus humanum, opto, cupio, volo, amo, Ama & iustitiam, quia dua*

Psal. 84. 11.

Ece

amica

amica sunt iustitia & pax. Si amicam pacis non amaueris, non te amabit ipsa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum est desiderare pacem? Quiuis malus desiderat pacem. Bona enim res est pax.

L.c.ii.

IV. Medium est fuga simulationis. Totius iustitiæ, inquit Cicero in primo de Officiis, nulla est capitalior pestis, quam eorum, qui tū cū maximè fallunt, id agunt, ut viri boni esse videantur. Quod, n. magis expetendum sit esse bonum & malum putari, quam contra, toto libri quinti diuinarum institutionum capite 12. demonstrare conatur Lactantius. De quo & carmen exstat Greg. Nazianzeni à Billio latinè ita conuersum.

*Malim cum recto studeam vitiosus haberi,
Quam vitio indulgens iusti clarescere fama,
Mendaxque ignaris mortalibus esse sepulchrum:
Quod licet internè fœrentia corpora claudat,
Calce tamen nitet externa: gratoque colore.*

Vnde & PLATO ἐργαστον ἔργον ἀδίκους esse censebat, cum qui iniustus est, iustus videri vult.

Chry in Psal. 4.

V. Medium est quotidianum conscientię examen, & quidem particulare in iis qui ludicum, Magistratus, & aliorum superiorum personam gerunt, in quo discutiant, an eo die aliquid contra iustitiã deliquerint. Vide titulum de Conscientię examine. Tantum vnam inde excribam Chrysostrami sententiam. Hoc examen, inquit, fiat singulis diebus: nec prius dormieris homo, quam mente versaueris, quæ à te interdum perperam acta sunt, & die sequenti eris omnino tardior ad ea ipsa rursus aggredienda. Et quod facis in pecunia, nec finis, ut duo dies prætereant, quin cum famulo rationem ineas, ne confusionem inducat obliuio, hoc etiam fac in actionibus. Singulis diebus vesperi ab anima rationem exige, & cogitationem quæ peccauit condemna eam, & velut in ligno suspende ac torque, & iube, ne ea amplius aggrediatur.

Val. c. 5. de iustitia.
Cic. off. 3.
Gell. 3. c. 8.
Plut. in Pyrrho.

VI. Medium est considerare exempla tum Ethnicorum, tum nostro-um, qui iustitiã maximè couerunt. Ex Ethnicis primū sit illud Valerii Maximi ex libro quinto. Timochares Ambracienfis Fabricio consiliollicitus est se Pyrrhum veneno per filium suum, qui portionibus eius præerat, necaturum. Ea res cum ad Senatam esset delata, missis legatis Pyrrhum monuit ut aduersus huius generis insidias cautius se gereret: memor Urbem à filio Mitis conditam, & armis bella non venenis gerere debere. Timocharis autem nomē suppressit, utroque modo æquitatem amplexus: quia nec hostem malo exēplo tollere, neq. eū q. bene mereri paratus fuerat, prodere voluit. H. eiusdē. Zileucus vrbe Locrensiū à se saluberrimis atq. utilissimis legib. munita, cū filius eius adulterij crimine damnatus, secundū ius ab ipso constitutum virog.

Cic. de leg. 2.
Ælian. var. hist. 2.

oculo carere deberet, ac tota ciuitas in honorem Patris panæ necessitatem adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnavit. Ad vltimum precibus populi cunctis, suoprius deinde filij oculo eruto, vsum vidēdi vtriq; reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit æquitatis admirabili temperamento se ipse misericordem patrem & iustum legislatorem paritius. III. Lamordii, *Alexander Senerus Imperator* tanta fuit æquitate, vt nullas vnquam sanciret leges, nullam constitutionem sacraret, sine viginti iuris peritissimis & doctissimis ac sapientissimis viris, nec in vlla re iudicium ferret, quin prius iret per sententias singulorum & scriberetur, quid quisq; dixisset. Cum de iure aut negotijs tractabat, solos adhibebat doctos & discretos: si de re militari, milites veteres & senes. Si vnquam furem vidisset iudicem, paratum habebat digitum, vt illi oculum erueret: tanto odio prosequabatur iudices, qui furtorum fama laborassent, vt si eos casu aliquo videret, commotione animi cholera stomacho euomeret, toto vultu inardescente. IV. Nicephori libro tertio Ecclesiasticæ hystoriæ. Tã studiosus, ait, fuisse fertur Traianus Imperator iuris & iustitiæ, & tam ab improbitate alienus, vt aliquando ensẽ strictum prefecto Vrbi in cõspectu omnium dederit, atq; dixerit. Cape ferrum hoc, & si quidem rectè imperium gesserò, pro me: sin aliter, contra me hoc utere. V. Ænæ Syluii libro 3. commentariorum in res gestas Alphonsti. *Fridericus Imperator*, cum *Ladisiam Hungaria ac Bohemia regem* educaret, non defuerunt, qui perdendum suaderent puerum, cuius vita ingentes molestias Casari, mors regna & opes maximas allatura esset. Ad quos ille. Ergo me, inquit, opulentum magis regem, quam piũ, quam iustum cupitis. At ego iustitiã, bonumq; nomen diuitiis, cunctisq; rebus antepono. VI. eiusdem ibidem. Ad *Rodulphum Imperatorem* quum quidam venisset, qui *Othaccarum Bohemia regem* atrocẽ hostẽ in venatione se occisurum promitteret, si factò pramium esset, Rodulphus, et si nosser hostis est Othaccarus, inquit, non tamen id efficiet, vt iustitiã & moderationis fines transeamus.

VIDE V. Honestas. Virtus. Et in Panario. V. Munerum corruptela. Personarum acceptio. Vindicatio iniuriæ. Vsuræ.

L.

L A B O R.

VIDE in PANARIO. V. Pigritia.

LAVDATIO DEI.

CAPVT I.

Quibus nominibus laudatio Dei in scripturis appelletur.

Pfal. 144. 1.

Luc. 1. 46.

Matt. 5. 16.

A. l. c. 12.

Pfal. 144. 10.

Chry. in psal.

Pfal. 94. 2.

Pfal. 64. 2.

LAVDATIO vel Laus Dei in diuinis scripturis variis nominibus appellatur. Dicitur enim. 1. benedictio. 2. exaltatio, vt in psalmo, qui inscribitur. *Laudatio ipsi Dauid. Exaltabo, ait rex Dauid, te Deus meus rex. & benedicam nomini tuo in seculum & seculum seculi.* 3. magnificatio, vt in Cantico Beatæ Virginis Mariæ. *Magnificat anima mea Dominum.* 4. glorificatio, vt in dicto Christi apud Matthæum. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.* In quæ verba Sanctus Augustinus de sermone Domini in monte. *Non tantum dixit, vt videant bona opera vestra, sed addidit, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est, vt hoc ipsum quod homo per bona opera placet hominibus, non ibi finem constituat, vt hominibus placeat, sed referat hoc ad laudem Dei, & propterea placeat hominibus, vt in illo glorificetur Deus. Hoc enim laudantibus expedit, vt non hominem sed Deum honorent.* 5. Confessio, vt in citato psalmo. *Confiteatur tibi Domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi,* quæ verba exponens Sanctus Chryostomus. *Gratias, inquit, tibi agant, laudes emittant, & quibus sermonis decus datum est, & quæ vocem non habent. Etenim vnumquodque eorum, quæ voce carent, ita factum est, vt per suam naturam benedictionem emittant, quamuis muta sint per homines, qui ea vident & ipsi fruuntur. Et illa quidem per suam substantiam, homines autem per vitæ suæ institutionem, & per actionem.* & Sanctus Augustinus in verba. *Præueniamus faciem eius in confessione. Confessio quidem duobus modis accipitur in scripturis. Est confessio laudantis, & est confessio gementis. Confessio laudantis ad honorem pertinet eius qui laudatur. Confessio gementis ad poenitentiam pertinet eius qui confitentur. Confitentur enim homines cum laudant Deum: confitentur, cum accusant se nihil dignius facit, lingua.* 6. dicitur Hymnus, vt in psalmis. *Te decet hymnus Deus in Sion.* Vnde Chry. proximo secundo in psalmos. *Laus, inquit, seu laudatio est diuinorum miraculorum commendatio. Laus enim nibile est aliud, quam eius quod.*

quod laudatur amplificatio. Canticum autem numerosa quæ fit per os cum verbis elocutio. Hymnus verò, quæ pro nobis, quæ nobis adsunt, Deo offertur bonorum verborum conceptio. Ec S. Augustinus in psalmos. *Hymni laudes sunt Dei cum cantico. Si sit laus, & non sit Dei, non est hymnus. Si sit laus, & Dei laus, & non cantetur, non est hymnus. Oportet ergo, ut si sit hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & canticum, Ceteras appellationes omittimus.* A in. psal. 90.

C A P V T II.

De excellentia diuina Laudationis.

DI V I N Æ Laudationis excellentia inde primo liquet, quod sit primarius actus virtutis Religionis, quæ principatum inter omnes morales virtutes obtinet, eo quod propinquius quam aliæ respiciat Deum, qui est vltimus finis, in quem omnia virtutum moralium obiecta tandem referuntur. Laudare enim Deum, non est aliud, ut paulo ante S. Chrysostomus dixit, quam amplissimas Dei virtutes enarrare & deprædicare, ut illius bonitas maiestafq; mortalibus innotescat, atque ab omnibus diuinus cultus Deo deferatur. Quæ & de causa quotidie in oratione Dominica dicimus, Sanctificetur nomen tuum. Vnde S. Augustinus sermone Domini in monte. Sanctificari A. l. 2. c. 10.
nomen non sic petitur, quæ non sit sanctum nomen Dei, sed ut sanctum habeatur ab omnibus, id est, ita illis innotescat Deus, ut non existiment aliquid sanctius, quod magis offenderet timeant. Deinde Spiritus sanctus hunc laudationis cultum non obscure prætulit omnibus veteris testamenti sacrificijs vt in psalmis. *Non accipiam de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos. Immola Deo sacrificium laudis. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.* Et rursum. *Tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo.* Et. *Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude. Et placebit Deo super vitulum nouellam cornua producentem & ungulas.* In quæ verba idem Augustinus, *Magna, inquit, diuitiæ, quas gemmas laudis Dei de thesauro interiorè protulit? Magnificabo eum in laude, hæc sunt diuitiæ meæ. Dominus dedit, dominus abstulit. Ergo miser remansit? absit. Vide diuitias. Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Et placebit, quod eum laudabo super vitulum. Gratius illi erit sacrificium laudis, quam sacrificium vituli.* Psal. 49. 9.
Psal. 115. 17.
Psal. 68. 31.
A. in ps. 68.
Iob. 1. 21.
Id in. psal. 49.
Amplius ergo placebit Deo laus eius exiens de ore meo, quam magna victima adducta ad aram ipsius. Et alibi. *Immola Deo sacrificium laudis. Ad me redem, in me inueniam laudis immolationem. Ara tua, conscientia tua. Securi*
Eec 3 sumus.

Lu. psal. 49.

Matt. 5. 16.

Rom. 12. 1.

Iob. 1. 21.

Psal. 148. 2.
Isa. 6. 3.

Ecc. 2. 13.

sumus, non inuis in Arabiam tibus quarere, non sarcinas auari negotiatoris excutimus, sacrificium laudis quarit à nobis Deus. O sacrificium gratuitum gratia datum. Non quidem hoc emi, quod offerrem, sed tu donasti, nam nec hoc haberem, immola Deo sacrificium laudis. Et hæc immolatio hoc sacrificium laudis est gratias agere illi, à quo habes, quicquid boni habes, & cuius misericordia tibi dimittitur, quicquid tuum mali habes. Haud secus S. Chrysoft. in eadem verba. Immola Deo sacrificium laudis. Hoc enim, ait, Deo maxime conuenit, nempe sacrificium gratiarum actionis, & sacrorum hymnorum, & eius quæ sit per recte facta glorificationis. Quod etiam Christus docuit dicens. Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant bona opera vestra, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est. Paulus quoque, requirit idem dicens. Exhibete membra vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Ita etiam sacrificauit Iob post plagas illas, quæ naturam superabant gratias agens in hæc verba. Dominus dedit, dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum. Lactantij libro 6. diuin. institutionum capite extremo verba sunt. Summus colendi Dei ritus est ex ore iusti hominis ad Deum directa laudatio: quæ tamen ipsa ut Deo sit accepta, humilitate & timore & deuotione maxima opus est. Denique inde colligi potest huius diuinæ laudationis dignitas, quod propria sit angelorum omniumque beatorum in omnem æternitatem Deum collaudantium. Quos spiritu plenus rex Dauid alicubi hortatur ad laudandum, ut quod agunt, agere pergant. Laudate, inquit, eum omnes angeli eius; laudate eum omnes virtutes eius. Quos Isaias, alterum ad alterum, clamantes audiuit. Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum. Quorum multitudinem, laudantium Deum audire pastores in ortu Christi Domini, & dicentium. Gloria in altissimis Deo. Vnde Sanctus Basilius in psalmum 28. Angelorum, inquit, opus est laudare Deum: omnibus denique celestibus exercitibus hæc cura, gloriam transcribere creatori. Et S. Augustinus quidem putat angelis præceptum, ut Deum continenter laudent, eo quod Dauid in psalmo 148. cum dixisset, Laudate eum omnes angeli eius, subdit. præceptum posuit & non prateribit. Quale, inquit, præceptum dedit angelis Deus? quale, nisi ut laudent illum? Beati, quorum hoc est negotium laudare Deum.

CAPVT III.

De eiusdem necessitate & utilitate.

NEcessitatem laudandi & extollendi diuini nominis satis ostendunt crebræ diuinæ Scripturæ, formula præcepti expressæ, maxime in psalmis. *Qui timetis dominum, laudate eum. Date gloriam laudi eius, audit am facite vocem laudis eius. Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.* Et Paulus ad Hebræos, *Offeramus hostiam laudis semper Deo.* Et in Apocalypsi, *Vox de throno exiit, dicens, Laudem dicite Deo nostro omnes serui eius, & qui timetis eum pusilli & magni.* Deinde in eadem Scriptura, tum à psalte regio, tum à Babyloniis pueris apud Daniele, tum ab aliis, etiam rationis & sensus expertes creaturæ prouocantur ad laudandum Deum, multo ergo magis homo ad laudes illas astringitur. *Turpe enim fuerit, inquit Chrysostomus, ut homo, qui est compos rationis, & omnibus qua videntur, præstantior sit creatura in Dei laudibus inferior; non solum autem turpe, verum etiam absurdum. Quomodo autem non absurdum? siquidem ipsa quotidie atq; adeo singulis horis emittit Domino glorificationem. Cali enim, inquit, exarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Sol & Luna, & variis astrorum chorus, & pulcherrimus ordo ceterorum omnium suum prædicat opificem.* Tertio eadem docet nos ob præterita, præsentia & futura Dei beneficia omnia debere Deo, & ideo laudum causam in ea lapidifimè confert. Nam v. c. cum regius psaltes in psalm. 148. hortatus esset & angelos & homines & cœlos ad laudandum Deum, causam subiicit *quia ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Statuit ea in aeternum & in seculum seculi.* Et in Apocalypsi dicitur, *Procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno & adorabant viuentem in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum dicentes, Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatē tuam erant & creata sunt.* Alibi alia beneficia recensentur. vt in psalm. 135. omnia v. e. beneficia collata veteris testamenti Patribus, in quo primi versus. *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordiae eius, posteriis hemistychium vices sexies reperitur.* Vnde Chrysostomus, *Homo, cum factus sit à Deo, ut illi placeat & regnum futurum consequatur, per totam vitam offert Deo laudes.*

Psalm. 27. 29.

Psalm. 65. 25.

Psalm. 112. 1.

Psalm. 116. 1.

Hebr. 13. 15.

Apoc. 19. 5.

Psalm. 148.

Dan. 3. 26.

C in psalm. 144.

Psalm. 18. 1.

Apoc. 4. 10.

C in psalm. 144.

Deo

Deo enim multa debemus, quod & cum non essemus fecerit, & quod tales creauerit, quod factos regit & continet, & quod quotidie tam priuatim, quã communiter prouidet, nostriq; curam gerit, idq; clam & aperte, nobisq; & scientib. & nescientibus. Quid enim dixerit quispiam, ea, quæ sub aspectum cadunt, quæ propter nos fecit, quod ipsa præbeant ministerium, corporis compositionem, animæ nobilitatem, quotidianam eius æconomiam & administrationem, per miracula, per leges, per supplicia, variam & quæ comprehendi non potest eius prouidentiam: bonorum omnium summum, quod ne filio quidem suo pepercit propter nos, quæ iam data sunt per baptismum, per sacramenta, quæ danda sunt bona illa ineffabilia, regnum, resurrectionem, hereditatem omnium beatitudine plenam. Si quis enim singula enumeret, incidet in ineffabile beneficiorum pelagus, videbitq; quot nominibus sit Deo obnoxius. Deniq; necessitatem iuxta atq; vtilitatem laudum diuinarum id imprimis attestatur, quod Deus non exigat à nobis laudes vllas nisi ob commodum nostrum. Dixi Domino, ait sanctus Rex, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges, Et B. IOB. Quid prodest Deo, si iustus fueris? aut quid ei confers, si immaculata fuerit viatua? Vnde HIERONYMVS libro primo commentariorum in epistolam Pauli ad Ephesios. Spiritus repromissionis, qui est arrabo hereditatis nostræ, idcirco nunc sanctis datur in laudem gloriæ ipsius: non quod Deus laude alicuius indigeat, sed quò laus Dei laudatoribus proficit, & dum per singula opera maiestatem ipsius, magnitudinemq; cognoscunt, ad laudandum eum miraculo stuporis erumpant. Et AVGVSTINVS in psalmum 39. Sacrificium laudis, ait Deus, glorifica! it me. Et quid maior gloria erit Deo, quia glorificas eum, aut addimus gloriam Deo, quando dicimus. Glorifico te Deus meus: aut sanctiorem eum facimus, quando dicimus. Benedico te Deus meus? Ipse quando nos benedicit, facit nos sanctiores, facit nos feliciores: quando nos glorificat, facit nos gloriosiores, facit nos honoratiores. Quando eum glorificamus, nobis prodest, non illi. Quomodo enim eum glorificamus? gloriosum dicendo, non faciendo. Sic CHRYSOSTOMVS in Genesim. Deus, quia bonus & misericors est per nos glorificari, non quod ipsi aliquid ad suam gloriam accedat, nullius enim rei indigus est, sed ut occasiones ipsi præbeamus maiorem nobis gratiam impartendi.

Psal. 115. 2.

Iob. 22. 2.
H. cap. 1.

Psal. 49.

C. hom. 29.

CAPVT IV.

De proprietatibus laudationis diuina.

Prima est, quod quantacunque ab homine angelove instituat ^{Psal. 94. 4.}
longè impar & inferior sit excellentia & maiestate DE I. Nam vt ^{Psal. 144. 3.}
eximius ille laudator loquitur, *Quoniam magnus Dominus, & laudabi-* ^{Ecclesi. 43. 32.}
lis nimis, terribilis est super omnes Deos. Et. Magnus Dominus, & laudabi-
lis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et Syracides. *Glorificantes Do-*
minum quantumcunque potueritis, super ualebit enim adhuc, & admirabilis
magnificencia eius. Benedicentes Dominum, exaltate illum, quantum potestis,
maior est enim omni laude. Vnde Sanctus Augustinus *Ideo dixit, magni-* ^{A. in ps. 44.}
tudinis eius non est finis, ne forte incipias uelle laudare, & putes te laudando
posse finire, cuius magnitudo finem non potest habere. Noli ergo putare te eum
cuius magnitudinis finis non est, sufficienter posse laudare.

2. Proprietas, vt nihilominus laudatio sit continua, non solum ^{Psal. 33. 2.}
in futuro, verum etiam in præsentī seculo. Vnde Dauid, *Benedicam Do-* ^{Psal. 144. 11.}
minum in omni tempore, semp laus eius in ore meo. Magnificate Dominū meū,
& exaltemus nomē eius in idipsum. Et. Exaltabo te Deus meus rex, & bēdicā
nomini tuo in saculum, & in seculum seculi. Laudationem Domini loquetur os ^{In ps. 33.}
meum, & benedicat omnis caro nomini sancto eius in seculum seculi. In qua
verba ita Basilus. *Videtnr rem impossibilem polliceri propheta: quomodo e-*
nim semper Dei laus in ore hominis potest esse? quando enim depromit con-
suetā & corporis necessitatem respicientia colloquia, utique non iam in
ore habet Dei laudem: quando item dormit, penitus silet. Bibens quoque
aut comedens, quomodo ore cōcinit laudem Dei. Ad hoc dicimus, os esse quoddā
spirituale hominis interni nempe mentis, quo nutritur, quisquis particeps di-
uini sit Verbi, qui panis de cælo descendit. Sane cogitatio, quæ de Deo est semel ^{1. Cor. 10. 31.}
impressa menti potest laus Dei rectè appellari, semper in anima existens. Po-
test item iuxta Apostolicam adhortationem vir quibus pietatis studiosus cun-
ctā facere ad Dei gloriam, ita vt facta dicitur æque ipsius omnia, omnisque spiri-
tualis operatio vim laudis habeant. Siue enim bibat iustus, siue edat, omnia ad
gloriam Dei facit. Et S. Augustinus exponens verba illa. Et lingua mea ^{Psal. 34. 28.}
meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam. Suggesto remedium, vnde
tota die laudes Deum, si vis. Quicquid egeris bene age, & laudasti Deum.
Quando cantas hymnum, laudas Deum. Lingua tua quid agit, nisi laudet
conscientia tua? Et quoties tu cessasti ab hymno cantando, discedis vt reficia-
ris: noli ebriari, & laudasti Deum. Discedis, vt dormias, nol: sergere ad male

faciendum, & laudasti Deum. Agrum colis, nolilitem mouere, & laudasti Deum.

3. *Proprietates est, vt laudetur in omnibus, prosperis & aduersis, beneficiis & pœnis. Ita enim exponit iam allatum psalmi dictum, a. in pl. 32 cō. 1. Benedicam Dominum in omni tempore. Idem S. Augustinus. Quid, inquit, est, benedicam omni tempore? & semper? siue in prosperis, siue in aduersis. Nam si in prosperis, & non in aduersis, quomodo omni tempore? quomodo semper? Et audiuimus multas multorum tales voces, quando illis prouenit aliqua felicitas, exultant, gaudent, cantant Deo, laudant Deum: non sunt improbandi, imò gaudendum est illis quia multi. Sed isti qui iam Deum laudare ex prosperitatis parte ceperunt, docendi sunt Patrem agnoscere & flagellantem, nec murmurare aduersus corrigentis manum, ne semper prauiremanentes exheredari mereantur. Et Sanctus CHRYSOSTOMVS in psalmum 148. Deus, ait, a què est laudandus, cum & punit, & à supplicio eximit. Vtraque enim sunt curationis, vtraque sunt bonitatis. Homines quidem hoc faciunt propter bonitatem, illud verò propter iram & improbitatem. Deus autem vtraque propter clementiam. Oportet ergò eum a què laudare, & quod posuerit Adam in paradiso, & quod eum expulerit, & agere gratias non solum pro regno, sed etiam pro gehenna: eam enim & fecit, & minatus est, vt à vitio liberaret. Sicut medicum non solum nutrientem, sed etiam fame excruciantem, non solum vngentem, sed etiam vrentem & secantem obseruamus & miramur, etsi enim contraria sint qua fiunt, vnum tamen finem respiciunt. Sic salutis temporalis, Deus verò æternæ.*

A. in psal. 114.
Psal. 49.

4. *Proprietates, vt cum non potest Deus laudari verbis & factis vitæq; sancta, laudetur saltem voluntate & corde. Vnde propheta dicebat. Voluntariè sacrificabo tibi. Quid est, voluntariè sacrificabo, ait AUGUSTINVS, Voluntariè laudabo te: quia sacrificium laudis, inquit, glorificabit me. Si cogereris offerre Domino tuo sacrificium gratum illi & acceptum, sicut antea vouebantur sacrificia in umbra futurorum, forte non inuenires in grege tuo placitum taurum, in capris hircum ara Domini dignū, & non inuenires sat ageres, quid faceres, & diceres forte Deo: volui & non habui. Ipsum voluisse laudasse est. Non enim verba à te quarit Deus, sed cor. Si enim Deus aures carnales haberet, & sono tui corporis ind'geret, idcirco cum remanisset sine lingua sine laude etiam remaneres. Nunc verò quia cor querit, cor inspicit, intus testis est, iudex approbator, adiutor, coròtor, sufficit vt offeras voluntatem. Cum potes ore confitere ad salutem, cum autem non potes corde crede ad iustitiam. Quod autem & factis, cum fieri potest, laudandus sit Deus, docet S. Chryost: in psalmum 102. Primum quidem, inquit, haec laus à iustis requiritur, oportet enim vitam prius rectè instituentem hymnos Deo canere: non est enim pulchra laus in ore peccatoris, Secundo, non verbis solum,*

Ecclesi. 16. 9.

sed

sed etiam factis laudare oportet, & hanc laudem Deus maximè requirit, hanc gloriam. Luceat, inquit, in x vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrè vestrum qui in cælis est: Ita laudant Cherubin. Quocirca propheta quoque cum melodiam illam mysticam audiisset, seipsum afflicto, & miserum ducit, dicens. Hei mihi quod homo sum, impura habens labra, & habito in medio populi impura labia habentis.

Matt. 5. 16.
Isai. 6. 3.

5. Proprietate est, ut asciscantur focij laudum diuinarum exemplo Dauidis passim in psalmis. Laudate Dominum in excelsis, Laudate omnes angeli, & trium puerorum in hymno suo. *Est hoc sanctis, ait aureu os, in more positum propter pium & gratum suum animum, ut cum Deo sunt adhuri gratias, accersant multos laudationis socios, & hortatur, ut pulchrum munus secum obeant. Hoc etiam fecerunt tres pueri, qui quando erant in fornace omnem creaturam ad laudibus celebrandum, quod acceperant beneficium, & hymnos Deo dicendos conuocarunt. Hoc ipsum facit hic quoque Dauid, utrumque mundum vocans, supernum & infernum sensilem, & eum qui percipitur sola intelligentia. Hoc etiam facit propheta Isaias, quando dicit, Laudentur cæli & exultet terra, quoniam misertus est Dominus populi sui: Et rursus alicubi Isaias. Nubes pluant iustitiam. Ut qui enim soli non sufficiant ad Deum laudibus celebrandū, quoquo uersus obeunt, ut in dicendis hymnis socios accipiant, Hic autem hoc crebro facit.*

Dan. 3. 26.
Ch. in ps. 148.

Ps. 148.

C A P V T V.

Isa. 49. 23.
Isai. 45. 8.

Quibus mediis incitemur ad laudandum Deum.

INTER Media præstantissimum est amor Dei, quem A V G V S T I N V S non semel facit causam & fontem diuinæ laudationis, ut in epistola ad Honoratum. *Cum Dauid dixisset, in medio Ecclesia cantabore, quomodo cantauit. 1. quia cantauit in nobis, cum proficimus in nomine, quod narrauit fratribus suis, & quia laudem Dei cantauit in nobis continuo manifestauit, dicens. Quis timetis Dominum, laudate eum. Quis autem veraciter laudat, nisi qui sinceriter amat? Tantundem est ergo, ac si diceret. Qui timetis Dominum, amate eum. Dixit enim homini, sicut scriptum est. Ecce pietas est sapientia. Porro pietas cultus Dei est, nec colitur ille nisi amando. Summa igitur & vera sapientia est in præcepto illo primo, Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo. Et in psalmum 85. Quid ergo agemus fratres? Psalmus nobis indicat. Beati qui habitant in domo tua. Vnde in secula seculorum laudabunt. Hac erit actio nostra, laus Dei. Amas & laudas, Desine laudare, si desinis amare, Non autem desines amare,*

A. ep. 11. oc. 18.
Psal. 21. 13.

Matt. 22. 37.
Id in fine.

quia talis est, quem vides, qui nullo te offendat fastidio, & satiat te & non te satiat.

Aug. cor. 2.

Iob. 1. 21

II. **MEDIUM** est humilitas. *Eslo humilis, inquit idem in psal. 33. si vis benedicere Dominum omni tempore, & semper laus eius sit in ore tuo, quia & Iob non tantum benedixit Dominum, quando abundabant illi omnia, quibus eum legimus diuitem fuisse & felicem, & pecore, & seruis & domo, felicem filijs, & omnibus rebus. Ablata sunt omnia vno tempore, & impleuit quod in hoc psalmo scriptum est, dicens. Dominus dedit, dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Ecce habes exemplum benedicientis omni tempore, quia humilis est. Quid est esse humilem? nolle in se laudari. Qui in se vult laudari, superbus est. Qui superbus non est, humilis est. Non vis ergo esse superbus, ut possis esse humilis, dic quod dictum est. In Domino laudabitur anima mea.*

Aug. in ps. 40.

Psal. 40.

A. serm. 48.

III. Est **Voluntaria** confessio peccatorum, & patefactio defectuum. *Cum vis te defendere, te de peccato tuo, ait idem alibi, laudare non potes Deum. In laude Dei non caperis, nisi in tua iactareris. transi ad vituperationem tuam & laudabis Deum. Redi ad verba psalmodum, quos execramini. Dic. Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quoniam peccaui tibi. Ego dixi, ego peccaui, non fortuna, non fatum, non gens tenebrarum. Si ergo tu peccasti, iam vide, quem admodum pateat laus Dei. Iam ergo confesso peccato tuo, vide quem admodum laudetur Deus, quia iustus est, cum te punit per seuerantem, & misericors cum liberat confitentem. Et rursus in sermone quodam de Tempore. Siue nos accusemus siue Deum laudemus, semper illi gratias agere studeamus, a quo gratia gratis datur, cuiusq; datur. Bis ergo Deum laudamus, si pie nos accusemus, Deumq; laudemus. Quando Deum laudamus, tanquam eum, qui sine peccato est, predicamus: quando autem nosmetipsos accusamus, ei per quem resurreximus (a peccato) gloriam damus.*

Eccli. 35. 9.

A. in ps. 146.

Id in ps. 148.

IV. Est **Vita** laudata, & immunis a peccatis grauioribus: nihil enim æquè laudi diuinæ repugnat ac peccatum, iuxta illud Sapientis. *Non est speciosa laus in ore peccatoris. Vnde Augustinus exponens versum psalmi. Deo nostra sit iucunda decoraq; laudatio. Quomodo, inquit, erit Deo nostro iucunda laus? Si bene viuendo laudetur. Alio loco dicitur. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Si ergo in ore peccatoris speciosa laus non est, iucunda non est. Hoc enim iucundum, quod speciosum. Vis ergo ut Deo tuo iucunda sit laus? noli bona cantilena tua obstrepere moribus malis. Deo nostro iucunda sit laus. Quid dixit. Qui laudatis, bene viuite. Laudatio impiorum offendit Deum. Plus ille attendit, quid viuas, quam quid sonas, cuius aures non ad os, sed ad cor, non ad linguam, sed ad vitam laudatoris patent. Et rursus alibi. Non cesset bene viuere, sed semper laudat Deum. Tunc desinis laudare Deum, quando a iustitia, & ab eo quod illi placet, declinas. Nam si a vita bona*

bona nunquam declines, lingua tua tacet, vita tua clamat, & aures Dei ad cor tuum. Quomodo enim aures nostra ad voces nostras, sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri, ut habeat mala facta, qui habet bonas cogitationes: facta enim de cogitatione procedunt. Quomodo de interiori palatio quicquid iusserit Imperator per imperium Romanorum emanat, quicquid videtis agi per provincias, quantus motus fit ad unamissionem Imperatoris intus sedentis? Mouet solum ille labia cum loquitur, & mouetur omnis prouincia cum fit quod loquitur. Sic & in unoquoque nostrum intus est Imperator, intus in corde sedet. Si bonus bona iubet, bona sunt: & si malus mala iubet, & mala fiunt.

V. & postremum Medium sit Consideratio triplex vel quadruplex. 1. immensæ & infinitæ maiestatis Dei eiusque idionatum, sapientiae scilicet, bonitatis, omnipotentiae & reliquorum laude dignissimorum. 2. Beneficiorum eius innumerabilium; vtrasque enim causas vrget ipse Spiritus sanctus in scripturis pro laudatione diuina. 3. omnium creaturarum etiam animæ & sensus expertium, quæ à Sanctis ad laudandum Deum prouocantur: non quod ipsæ vel corde, vel lingua, vel factis, vel vita sancta Deum benedicant & glorificent, sed quod sua pulchritudine, ordine & numero testentur conditoris sui potentiam & maiestatem, ac ita ad agnoscendum verum Deum, colendumque inflamment, secundum illud Apostoli. *Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas.* Rom. 1. 20. Vnde Augustinus in psalmum A. sub init. 148. *Sunt quæ spiritum vita & intellectum ad laudandum Deum non habent, quæ quidem per se voce sua & corde suo non laudant Deum, sed cum ab intelligentibus considerantur, per ipsa laudatur Deus, & cum per ipsa laudatur Deus, quodammodo & ipsa laudant Deum.* Et Chrysostomus in eundem. *Quomodo autem poterunt, dixerit quispiam, ea laudare, quæ neque vocem habent, nec linguam, nec animam, nec rationem? Quoniam duo sunt modi laudandi, gloriae, & honore efficiendi. Vnus quidem per verba; alius vero per ipsam creaturam, ut cum ipse dicit, Cæli enarrant gloriam Dei, opera autem manuum eius annunciat firmiter. Itahic etiam laudat eam creatura pulchritudine, positione, magnitudine, natura, vsu, ministerio, constantia, utilitate quæ ex eis proficiscitur. Quando ergo dicit, Laudate Dominum angeli, virtutes cæli, Luna, Sol, stella, aqua quæ est super calos, hoc dicit, unumquodque eorum quæ facta sunt: Aignum esse sapientia effectoris, & esse plenum magno miraculo. Hanc ergo dicit laudem pulchritudinem eorum quæ facta sunt, quæ ei qui illa fecit Rom. 1. laudes & hymnos comparat. Quod Paulus quoque significat dicens. *Inuisibilia enim eius, &c.* 4. consideratio sit vnus hominis, vel vnionis animæ cum*

corpore. Sola enim corporis humani fabrica sufficit ad declarandam sapientiam potentiamq; summi opificis, vt fuse declarat Sanctus Augustinus libro de ciuitate Dei 22. capite 24. Et Lactantius Firmianus libro de Ira Dei toto. Plura MEDIA vide in titulo, *Gratiarum actio Deo debita.*

VIDE V. *Cogitatio diuina presentia. Cognitione Dei. Confessio sacramentalis. Contemplatio. Deuotio. Familiaritas cum Deo, Gratiarum actio. Oratio.*

LIBERALITAS.

CAPVT I.

De nomine & definitione Liberalitatis.

Sen. c. 24.

LIBERALITAS, si originem vocis spectes, auctore SENEC A libro de Vita beata, *ita nominata est, non quia liberis debetur, sed quia à libero animo proficiscitur.* Eius definitio à Speusippo hæc traditur. *Est habitus, qui in quærendis erogandisq; pecunijs decorum seruat, hoc est, decens & moderata acquisitio, & erogatio pecuniæ, auaritiæ & prodigalitati extremis circumscripta.* Nomine pecuniæ cum philosopho intellige, quicquid nummis æstimari potest. Moderata dicitur erogatio, quia si non tantum, quantum oportet, tribuas, Auaritia oritur: si excedas in dando modum, in vitium liberis prodigalitati. S. AMBROSIVS libro de Officiis primo, & ante eum M. TULLIVS, eam scribunt benignitatis quoque nomine & beneficentiæ appellari. Recte. Benignitatis quidem pro affectu. *Neq; enim satis est, inquit Ambrosius, bene facere, nisi id ex bono fonte hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nec aurum, inquit Seneca libro primo de beneficiis, nec argentum, nec quicquam eorum, quæ à proximis accipiuntur, beneficium est, sed ipsa tribuentis voluntas.* Beneficentia verò pro effectu designando appellatur. *Non enim satis est bene velle, ait idem Ambrosius, sed etiam benefacere. Unde, inquit idem, quasi Ionis dicit Apostolus, 2. Cor. 8. Qui non tantum facere, sed & velle cepistis ab anno præterito. Perfectorum utrumq; est, non pars. Itaq; docet & liberalitatem sine beneuolentia, & beneuolentiam sine liberalitate esse*

Arist. 4. Eth. c. 1.

Amb. c. 12.
Cic. 1. offic.Ib. c. 30
2. Cor. 9.
Sen. c. 3.

Ibid. c.

te esse

te esse perfectam. Vnde ad perfectum hortatur dicens. Nunc ergo & facere consummate, ut quemadmodum prompta est in vobis voluntas faciendi, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. Quod ad genera liberalitatis attinet, ea duo facit CICERO, primum in primo libro de officijs, his verbis. Cum duo genera liberalitatis sint, unum dandi beneficij, alterum reddendi demus, nec ne in nostra potestate est: non reddere viro bono non licet, si modo id facere possit sine iniuria. Deinde in secundo libro. Liberalitatis, ait, ratio est duplex. nam aut opera benignè sit indigentibus, aut pecunia. facilius est hac posterior, locupletz præsertim, sed illa lauior ac splendidior, & viro forti claroz dignior. Quamquam enim in utraq; inest gratificandi liberalis voluntas, tamen altera ex arca, altera ex virtute depromitur.

Cic. 1. de off.

CAPVT II.

De dignitate fructuq; Liberalitatis.

DIGNITAS huius virtutis inde primum elucet, quod **CHRISTVS** Dominus apud Matthæum eam, quando exercetur erga pauperes, prætulit veteris testamenti Sacrificiis, dicens. Euntes autem discite, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. Deinde è priscis Patribus Clemens Alexandrinus in Pædagogo. Oportet, inquit, vi in calos conscendere, & pulchrum baculum, beneficentiam scilicet, circumferre, & ijs qui affliguntur elargientem veram quietem percipere. Fatetur enim Scriptura animæ redemptionis pretium esse proprias diuitias. Hoc est, si ditescat, saluus erit per elargitionem. Quemadmodum enim quicumq; putei scaturiunt, exhausti in pristinam mensuram reuertuntur, ita etiam elargitio, quæ est bonus fons benignitatis, potum sitiensibus communicans, rursus augetur & repletur, quemadmodum ad vbera quæ suguntur, vel etiam mulgentur. solet lac confluere. Lactantius libro de Ira Dei sub finem. Iustitia & beneficentia tam immortales sunt, quam mens & anima, quæ bonis operibus similitudinem Dei assequitur. Greg. Nazianzenus de pauperum amore. Nihil tam diuinum homo habet, quam de alijs benemereri, tamen si ille maiora, hic minora beneficia conferat, uterq; nihil inuicem pro suis viribus. Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando. Et infra. Doce vir sacrosanctè panem esuriens; frangere, & pauperes tecto carentes colligere, & nuditatem operire, nec consanguineos despicere ac præsertim hoc tempore, ut beneficentia nostra expenuria sit, non ex redundanti facultatum copia: quomodo manere Deus magis dicitur, quam multis oblationibus, magnisq; largitionibus. S. AMBROSIVS. Aduuat, ait, hoc quoque profectum bona existimationis, si de potentis manibus

Vide V. Elcemoz. c. 3.

Matt. 9. 13.

Osee. 6. 6.

C. c. 7. lib. 3.

Prou. 13. 8.

A. 2. off. c. 11.

bus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum sine perturbatione fieri potest. Iam si oppressum opibus potentis, & factione magis, quam sceleris sui pretio grauatum liberaueris, egregia conualefcit opinionis testimonium. Et ceterum. Deesse benignum, iustum, non alieni cupidum, imò de suo iure cedentem potius aliqua se fuerit laceffitus, quam aliena iura pulsantem, fugitantem litium, abhorrentem à iurgis. Siquidem suo iure virum bonum aliquid relaxare non solum liberalitatis, sed plerunq; etiam commoditatis est. Primo dispendio litis carere, non mediocre est lucrum. Deinde accedit ad fructum, quod augetur amicitia, ex qua oriuntur plurima commoditates. S. Hieronymus libro 16. in Isaiam. Liberalitas quoq; & dispensatio virtus maxima est, & via regia, à qua declinat ad dexteram, qui parcus est, & non solum alijs, sed ne sibi quidem tribuit quod necesse est. Ad sinistram, qui comedit substantiam suam cum meretricibus, & dicit cum Israhel. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Greg. Nyffenus de pauperibus amandis. Ut illi qui in certaminibus stultitia premia proponunt tuba liberalitatem suam indicantes omnibus in palastra decertantibus pecunia largitionem pollicentur atq; denunciant. Sic beneficentia omnes in miserijs positos ad se vocat, non vulnerum & plagarum premia, sed erummarum & incommodorum remedia accedentibus impertiens. Hæc est omnium laudatærum virtutum præstantissima. Hæc est felicitatis comes. Hæc affidet Deo, & magna est cū ipso necessitudine coniuncta. Chrysof. in epist. ad Philippenses. Quemadmodum diuitum filij ornatus gratia aureum monile gestant in collo, nec id unquam deponunt, velut nobilitatis signum circumferentes & ostentantes itidem, & nos oportet semper beneficentia indutos esse, declarantes, quod filij sumus eius qui misericors est, & Solem suum exoriri facit super bonos ac malos. Et homilia 27. in Genesin. Non putemus aliud, dum benefacimus alijs, quam quod magnum quoddam beneficium apud Deum deponamus. Nam ipsi sumus qui beneficio fruimur, & multum lucri inde nobis conciliamus. Addo Patribus Ethnicorum Sapientes. Pythagoras enim rogatus, auctore Æliano in varia historia, qua ratione homines Diis similes haberi possint, respondit, si veritatem amplecterentur, & cunctis bene facerent. Et Seneca libro tertio de beneficiis. Quidam beneficia, ait, Deos imitatur, qui repetit, faneratores. Theophrastus, teste Stobæo, interrogatus quidnam vitam conseruaret humanam, respondit, Beneficentia. Cicero quoq; libro altero de diuinatione scribit nihil esse beneficentia præstantius, & in tertio de Officiis ait, Herculem hominum fama beneficiorum memore in concilio celestium collocatum. De fructu huius virtutis plura vide titulo de Eleemosyna cap. 5.

H. in c. 57.

Sa. 22. 13.
Nyff. in orat.Ch. hom. 1. vel
in præfat.

Æl. c. 12.

Sc 15
St. Genes. 41.

CAPVT III.

De Proprietatibus Liberalitatis.

PRIMA Proprietas est, quod ea, vt scribit M. Tullius primo de Officiis l. bro, nihil est natura hominis accommodatius. Et in Lælio. Natura, inquit ad liberalitatem propensissimus. Seneca de vita beata, c. 24. Homini-
bus prodesse natura iubet.

II. Quod affectu dantis potius, quam effectu eius meritum sit æstimandum. Ambrosius libro de Viduis. Liberalitas non in multo patrimonio, sed largitatis definitur affectu. Et primo de Officiis. Christus duo ara viduæ illius diuitum muneribus pratulit, quia totum illa quod habuit, contulit. Affectus igitur diuitem collationem, aut pauperem facit, & pretiam rebus imponit. Sic & Aristoteles in quarto de moribus. Liberalis actio non in multitudinererum quæ dantur, sed in habitu dantis consistit, hic autem profacultatibus erogatur. Nihil igitur prohibet eum magis esse liberalem, qui pauciora largitur si modo minores eis sint facultates. Et Seneca libro 1. de Beneficiis. Beneficium non in eo quod fit, aut datur, consistit, sed in ipso dantis aut facientis animo. Animus est, qui parua extollit, sordida illustrat, magna & in pretio habita debonestat. Et infra. Socraticum multa multi pro suis quisque facultatibus offerrent. Æschines pauper auditor. Nihil, inquit, dignum te quod dare tibi possim inuenio, & hec modo pauperem me esse sentio. Itaque dono tibi, quod unum habeo, me ipsum: Hoc munus rogo qualecunque est, boni consulas, cogitesque alios, cum multum tibi darent, plus sibi reliquisse. Cui Socrates. Quid nittu, inquit, mihi magnum munus dederis, nisi forte paruo te æstimas. Habebo itaque cura, vt te meliorem tibi reddam quam accepi. Vicie Æschines hoc munere Alcibiadis parem diuitijs animum, & omnium iuuenum opulentorum munificentiam.

III. Proprietas est, vt declaretur erga omnes, iuxta illud Apostoli. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Et Christi apud Lucam. Omni petenti te tribue. Vnde S. Augustinus de salutaribus documentis. Ad omnes homines faciamus bonum. Ad omnes dico, non per partes, non ad unum, vel ad duos, aut ad tres, sed ad omnes homines. Christus enim non pro sanctis tantum passus est, sed pro peccatoribus & impijs & sceleratis ascendit in crucem, & passione sua nos omnes reuocauit ad vitam. Non sanctis tantum Deus dedit Solem, & Lunam, & pluuiam, & omnia nascuntia terra, & omnes fructus, qui oriuntur in terris, sed in commune omnibus hominibus

Luc. 22.

A. c. 2.

S. c. 6.

Id. c. 8.

Gal. 6. 10.
Luc. 6. 30.
A. c. 45.

dedit illa, qui Solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Ideo omnibus hominibus dedit illud in commune, ut bonum nostrum & eleemoſyna nostra & charitas nostra, & humilitas nostra, & patientia nostra in commune omnibus hominibus distribuatur. Et M. Tullius in secundo de Officiis, cum dixisset melius apud bonos, quam apud fortunatos beneficium collocari, mox addit. *Danda omnino opera est, ut omnigeni satisfacere possimus.* Et Seneca de beneficiis, *Si Deos imitaris, da etiam ingratis. Nam & sceleratis Sol oritur, & piratis mari apertent.* Et de vita beata. *Ubique homo est, ibi beneficio locus est.*

S lib. 4. c. 25.

Id. c. 24.

1. Cor. 14. 40.
Gal. 6. 10.

A. R. offic. c. 30.

Job. 29. 17.

A. c. 28.

IV. Est, Ut erga omnes quidem, sed circumspectè, habita ratione circumstantiarum, personæ, temporis, necessitatis, dignitatis & ordinis. secundum illud B. Pauli monitum ad Corinthios. *Omnia honestè, & secundum ordinem fiant.* Vnde in epistola ad Galatas, cum hortatus esset, ut bonum operaremur ad omnes, addidit *maximè autem ad domesticos fidei.* Quae de re ita scribit Sanctus AMBROSIVS. *Perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore commendatur, ut primum opereris circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scies eum sine sumptu esse, fame laborare, arumnam perpeti, qui praesertim egere erubescat, si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum aut calumnia, & non adiues: si sit in carcere, & pænis & supplicii propter debitum aliquod iustus excrucietur, (nam et si omnibus debetur misericordia, tamen iusto amplius) si tempore afflictionis suae nihil à te impetret, si tempore periculi, quo rapitur ad mortem plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri.* De quo pulchrè Iob dixit. *Benedictio perituri in me veniebat.* Et paulo post. *Est etiam illa probanda liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, ut ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen ut illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus.* Et infra. *Consideranda etiam in largiendo etas atq; debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quae ingenuos prodit natales, ut sensibus plus largiaris qui sibi labore iam non queunt victum quaerere. Similiter & debilitas corporis, & haec iuanda promptius. Tum si quis ex diuine cecidit in egestatem, & maximè si non vitio suo, sed aut latrocinii, aut proscriptione, aut calumniis quae habebat amisit.* Et S. Augustinus libro primo de doctrina Christiana. *Omnnes homines aequè diligendi sunt, sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius tibi quasi quadam sorte iunguntur. Sicut enim, si tibi abundaret aliquid, quod dari oporteret ei qui non haberet, nec duobus dari posset, si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel aliqua erga te necessitudine superaret, nihil iniustius faceres, quam ut sorte eligeres, cui dandum esset, quod utriusque*

dari non possent. Eandem proprietatem tradit Philosophus loco citato. *A. 4. Eth. c. 11*
Liberalis honestatis causa dabit, & recte, dabit enim quibus oportet, & quod
oportet, & cum oportet; ceteraque omnia observabit, qua dandi actum rectum
sequuntur. Et infra. Cum liberalitas mediocritas sit circa dandas, capiendasq,
pecunias, liberalis dabit in quibus oportet, & quod oportet, tam in parvis, quã
etiam in magnis, & accipiet unde oportet. Et CICERO in primo de officiis.
In collocando beneficium, si cetera paria sunt, hoc maximè officij est, ut quisque
maximè opis indigeat, ita ei potissimum epitalari. Optimè autem societas ho-
minum coniunctioque servabitur; ut si quisque erit coniunctissimus, ita in eũ
benignitatis plurimum conferetur. Et SENECA de Beneficiis libro 4. *S. 10.*
Idem in beneficio faciam, quod inde posito. Videbo quando dem, cui dem,
quemadmodum, quare, nihil enim sine ratione faciendum est. non est autem be-
neficium, nisi quod ratione datur, quoniam ratio omnis honesti comes est. Et de
beata vita, Errat, si quis existimat facilem rem esse donare plurimum, ista res
habet difficultatis, si modo consilio tribuitur, nõ casu & impetu spargitur. Hunc
promereor, illi reddo, huic succurro, huius misereor, illum instruo. Quibusdam
non dabo, quamvis desit, quia etiam si dederò, erit defuturum. Quibusdam of-
feram, quibusdam etiam inculcabo. Et iterum alibi. Estimanda est eius per-
sona cui damus. Quaedam enim minora sunt, quam ut exire à magnis viris de-
beant, quedam accipiente minora sunt. Urbem cuidam Alexander donabat
vesanus, & qui nihil animo nisi grande conciperet. Cum ille cui donabatur se-
ipsum mensus tanti muneris invidiam refugisset, dicens non convenire fortu-
na sua: non quero, inquit, quid te accipere deceat, sed quid me dare. Animosæ
vox videtur, & regia, cum sit stultissima. Nihil enim per se quenquam decet.
Refert quid, cui, quando, quare, ubi, & cetera, sine quibus facti ratio non con-
stabit. Tumidissimum animal, si illum accipere hoc non decet, nec te dare. Ha-
beatatur personarum ac dignitatum ratio, *Id. c. 24.*

V. Proprietas, ut ne inimico quidem denegetur officium bene- *Matt. 5. 44*
 ficentia. Hanc Christus tradidit apud Matthæum dicens: *Diligite ini-*
micos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Quæ verba exper den: Chry-
solomus in Genesin. Cogita, inquit, obsecro dilecte, quanta sit virtutis
magnitudo, & discite velle ex præmijs, quæ propter illam uniuersi Dominus pro-
misit. Nam cum dixisset. Diligite inimicos vestros, benedicite eis, qui perse-
quuntur vos, orate pro calumniantibus vos, quia sublimia sunt præcepta, sum-
mmumque verticem tangentia, inquit, ut efficiamini similes Patri vestro,
qui in cælis est: quia solem suum oriri facit super bonos & malos, & plu-
uit super iustos & iniustos. Vidisti, quantum homo potest, cui similis fiat, cum non
solum non ulciscitur eum qui offendit, sed etiam orare pro eo studet. Ne igitur

negligentia nostra talibus nos fraudemus bonis & premijs, qua etiam rationem transcendunt. Et infra. Scio, quod grane & molestum videtur, ad eum qui in te hostiliter affectus sit, abire, cumq; eo stare & loqui. At si mandati cogit auri dignitatem, & retributionis magnitudinem, & quod non in illum, sed in te recurrant beneficia, omnia tibi lenia & facilia videbuntur. Hanc proprietatem ignoravit Ethnicus Orator, qui scripsit. Iustitia primum munus est, ut ne cui quis noceat, nisi laceffitus iniuria. Quem redarguit Lactantius & Ambrosius.

Cic. 1. offic.
L. 6. c. 13.

A. 1. de off.
c. 23.

Greg. ep. 54.

Ap. 1. c. 30.

VI. est, ut benefactori rectus sit propositus scopus, ac primo quidem ut ne noceat ei cui benefacit. *Multa exim sunt, inquit Nazianzenus ad Anysium, in quibus ij, qui iniuriam accipere videntur, beneficio ornantur, & contra ijs, qui beneficium accipere putantur, iniuria infertur. Et Ambrosius de Officiis. Pulchrum est eo largiri consilio, ut pro sis, non ut noceas. Nam si luxurioso ad luxurie effusionem, adultera ad mercedem adulterij largiendum putet, non est beneficentia, ubi nulla est benevolentia. Officere enim istud est, non prodesse alteri. Secundo, ut conferatur beneficium sine fraude. Hoc primum quaritur, ait idem, ut cum fide conferas. fraudem non facias oblati, ne dicas te plus conferre, & minus conferas. Quid enim opus est dicere? in tua potestate est largiri, quod velis. Fraus fundamentum soluit, & opus corrumpit. Nunquid Petrus ita indignatione efferbuit, ut Ananiam extingui vellet, vel uxorem eius? Sed exemplo eorum noluit perire ceteros. Tertio, ut non ob inanem gloriam. Nec enim illa perfecta est liberalitas, inquit idem, si iactantia causa magis, quam misericordie largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodo a te proficiscitur, sic estimatur. Quarto, & postremo, ut non commodi sui causa largiatur. v. c. ut plus recipiar, iuxta illud Christi. Mutuum date, nihil inde sperantes. Nemo plus tribuit, inquit Ambrosius libro de Viduis, quam qui sibi nihil requirit. Et Philosophus libro de moribus. Est liberalis non ad seipsum respicere. Et Seneca initio libri primi de Beneficiis. Demus beneficia, non feneremus. Dignus est decipi, qui de recipiendo cogitavit, cum daret.*

Ibid.

Act. 5. 1.

Matt. 6. 10.

Luc. 6. 35.

A. 4. Eth. c. 1.
Sen. c. 1.

2. Cor. 9. 7.
G. de paup.
amore.

B. ep. 258.

A. 4. Eth. c. 1.

VII. ut beneficium, conuenienter nomini suo, & liberalitatis in alterum conferas. Quod fiet, si primo id facias libenter & cum gaudio. *Hilarem enim datorem, inquit Beatus Paulus, diligit DEVS. Quod maesto animo deservitur, aut necessitate extorquetur, ait Gregorius Nazianzenus, ingratumque est, parumque gloriosum. Et S. BERNARDUS ad Eugenium Papam. Nemo, ut ait B. Ambrosius, inuitus benefacit, etiam si bonum est quod facit, quia nihil prodest spiritus timoris, ubi non est spiritus charitatis. ARISTOTELIS quoque verba sunt. Liberalis dat*

dabit, in quibus oportet, & quod oportet tam in paruis, quam etiam in magnis, atque cum voluptate. Et Senecæ de beneficiis. *Demus libenter, cito sine ulla dubitatione proximus est neganti, qui dubitauit. Illud melius, occupare antequam rogeris.* S. l. 2. c. 1.

2. ut promptè & celeriter. *Beneficij enim gratia*, inquit Nazianzenus, *promptitudine & celeritate congeminatur*, iuxta illud Publii Mimi. *Qui cito dat, bis dat.* Et Luciani. Naz. ib.

Ὡκείαι χάριτες γλυκερώτερον ἢ δὲ βραδύνῃ
Πᾶσι χάρις κενέη, μηδὲ λέγειτο χάρις.

AVSONIVS ita vertit:

*Si bene quid facias, facias cito, nam cito factum
Gratum erit, ingratum gratia tarda facit.*

Et SENECALOCO citato: *Omnis benignitas properat, & proprium est libenter facientis cito facere. Tarde velle nolentis est.* S. cap. 5.
Tob. 4. 9.

3. ut liberaliter iuxta facultates. Vnde Sanctus Tobias filio. *Quomodo potueris, ita esto misericors, si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.* Vnde S. AMBROSIVS de officiis. *Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisi forte ut Eliseus, qui bonos suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, ut nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret.* Et rursus: *Etiam bonorum operum sumptibus immoderatum esse non decet. Pulchra liberalitas erga ipsos quoque pauperes mensuram tenete, ut abundantes pluribus, non conciliandi fauoris gratia ultra modum fluere.* Hinc ARISTOTELES. *Attinet etiam ad hominem liberalem, ut in dando adeo exuperet, ut sibi ipsi pauciora relinquat. At pro facultatibus ipsa liberalitas dicitur. Vnde non prohibet eum magis esse liberalem, qui pauciora largitur, si modo minores ei sint facultates.* A. lib. 1. c. 30.
Id. l. 2. c. 25.
A. l. c. 6.

4. ut rectè & occulte potius, quam palam largiari. *Perfecta est liberalitas*, inquit AMBROSIVS, *ubi silentio quis regit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subuenit: quem laudat os pauperis & non labia sua.* SENECALIBRO 2. de beneficiis discrimen facit. *Præcipiunt, ait, omnes auctores sapientia, quadam beneficia palam danda, quadam secretò: Palam, qua consequi gloriosum est, ut militaria dona, & honores, & quicquid aliud notitia pulchrius fit. Rursus qua non producant, nec honestiorem faciunt, sed occurrunt infirmitati, egestati, ignominia, tacite danda sunt, ut nota sint solis, quibus profunt. Interdum & ipse qui iuuatur fallendus est, ut habeat: nec à quo accepit sciat. Arcefilaus, ut aiunt, amico pauperi, & paupertatem suam dissimulanti: egro autem, & ne hoc quidem consententi,* A. 1. off. c. 30.
L. lib. 1. c. 5.
S. c. 9.
Id. c. 10.

in eius vitam.
cap. 6.

deesse sibi is sumptum ad necessarios usus, cum clam succurrendum iudicasset, puluino eius ignorantis subiecit, ut homo inutiliter verecundus, quod desiderabat, inueniret potius, quam acciperet. Illustrius in hoc genere exemplum habemus in Sanctorum historiis de S. Nicolao Myræ Episcopo, cuius cum ciuis egenstres filias iam nobiles in matrimonio collocare non posset, earumq; pudicitiam prostituere cogitaret; re cognita Nicolaus noctu per fenestram tantum pecuniæ in eius domum iniecit, quantum vnus virginis doti satis esset: quod cum iterum & tertio fecisset, tres illæ virgines in matrimonium datæ sunt,

L. lib. 1. c. 5.

S. c. 10.

H. c. 15.

5. Et vltimo, ut postquam beneficium dederis, vel liberalitatem in quempiam exerceris, memoriam eius non refrices, sed obliuiscaris. Notum siquidem est dictum CHILONIS apud Laetium. *Dati beneficij decet obliuisci, accepti autem meminisse.* Et SENECÆ loco allegato, *Hoc beneficij inter duos lex est. Alter statim obliuisci debet dati, alter accepti nunquam.* Et iterum. *Non est memoria reuocandum, nisi ut aliud dando prioris admoneras. Ne alijs quidem narrare debemus. Qui dedit beneficium, taceat: narret qui accepit. Quid opus est te loqui? quid alienum occupare officium? Est qui istud facere honestius possit: quo narrante & hoc laudabitur, quod ipse non narras.*

VIDE V. *Charitas proximi. Eleemosyna. Et in PANARIO, V. Auaritia. Impatientia in damno rerum temporalium.*

M. MAN-

M.

MANSVETUDO.

CAPUT I.

Quid sit mansuetudo, & ut differat à clementia.

MEMENS Alexandrinus quarto Stromatæo. *Mansueti, vel mites, inquit, sunt, qui in fidam qua est in anima pugnam se-
dauerunt, ira & cupiditatis, & eorum qua sub eas cadunt.* S. Basil. B. in ps. 33.
 lius verò. *Qui sedati sunt & compositis moribus, nempe ab
omni affectu vitioso liberi, adeò ut nullum in animabus suis perturbatione re-
liquerint locum, hi demum mansueti appellantur.* Et Sanctus AMBROSIVS. A. in psal. 36.
*Qui sunt mansueti, nisi quos nullus stimulus dissensionis exagitat, non ira per-
turbat, non seuitia exasperat, non rabies crudelitatis inflamat?* Et S. A. A. C. 3.
 G V S T I N V S libro primo de sermone Domini in monte. *Mites
sunt qui cedunt improbitatibus, & non resistunt malo, sed vincunt in bono
malum.* Conuenit cum Patribus ex Ethnicis Philosophis in quarto Ar. c. 5.
 Ethico, describens mansuetudinem esse virtutem *ira moderatricem.*
 Differt autem è clementia, quod clementia sit auctore SENECA S. c. 3.
 libro 2. de elementia, *temperantia animi in potestate ulciscendi, vel lenitas
superioris aduersus inferiorem in constituendis pænis. Vel inclinatio animi ad
lenitatem in pæna exigenda.* Mansuetudo autem, teste Sancto THOMAS A. Th. 2. 2. q. 157.
 quinate, *non solum est superioris ad inferiorem, sed cuiuslibet ad quemlibet.* art. 1.
 Huic opponitur iracundia, illi verò crudelitas. *Crudelitas autem, in-
quit SENECA, nihil aliud est, quam atrocitas in exigendis pænis.* lb.
*illos ergo crudeles vocabo, qui puniendi causam ha-
bent, modum non habent.*

•S(?)S•

CAP.

CAPVT II.

De præstantia & utilitate mansuetudinis.

Matth. 11. 19.

Matth. 5. 4.

Psal. 26. 11.

Psal. 141. 6.

B. in ps. 33.
N. de beatit.
H. in Matth.
G. Isa. 58.

Psal. 24. 9.

Ps. 36. 11.

Ps. 146. 6.

Prou. 3. 34.

Eccli. 3. 19.

Eccl. 10. 17.

Isa. 61. 2.

Isa. 66. 2.

Iud. 9. 16.

Bas. c. 14.

PRÆSTANTIA vtilitasq; virtutis huius inde imprimis se prodit, quod CHRISTVS Dominus omnium virtutum princeps & auctor eam in se ante alias imitandam omnibus proposuerit, dicens. *Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Deinde eam inter beatitudines in sermone habito in monte recensuit, adiuncto præmio remunerationis cælestis, inquit, *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* nec enim vero simile est Christum in tam serua & sublimi concione, de terra hac corporea, quam aliàs despiciendam docuit, locutum, sed de cælo, quæ terra viuentium in Scripturis appellari solet, vti in psalmis. *Credo videre bona Domini in terra viuentium.* Et. *Tu es spes mea, portio mea in terra viuentium.* atq; ita pleriq; omnes Patres exposuerunt, vt Basilii, Nysseni, Hieronymus, Cyrillus, & loco citato Augustinus. Deinde S. Scriptura alios gloriosos fructus promittit mansuetis, vt diuinam gratiam, spiritus sanctiq; inhabitationem & peculiarem institutionem ac directionem, vt sæpe in psalterio. *Diriget mansuetos in iudicio. docebit mites vias suas.* Et. *Mansueti autem hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* Et. *Suscipiens mansuetos Dominus.* Et. *Exaltauit mansuetos in salutem.* Et in Sapiente. *Mansuetis (Deus) dabit gratiam.* Et. *Fili in mansuetudine opera tua perface, & super hominum gloriam diligeris.* Et. *Fili mi per mansuetudinem gloriam animæ tuæ concilia, & eam honore quem meretur, affice.* Et. *Sedes diuinitum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis.* Deinde apud Isaiam. *Ad annunciandum mansuetis misit me.* Et. *Ad quem respiciam, ait Dominus, nisi ad mansuetum & contritum spiritu, & tremementem sermones meos?* Et apud Iudith. *Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.* Iam & S. Patrum præconia audiamus.

S. BASILIVS in psalmum 33. *Maxima omnium virtutum mansuetudo, eoq; in beatitudinum numerum relata est.* Beati inquit, mites quoniam ipsi possidebunt terram. Illa enim terra cælestis Hierusalem non bellatorum spoliū, sed longanimiter & mansuetè omnia tolerantium sperata hereditas. Et in constitutionibus monasticis. *Mansuetudini naturaliter etiam fere adiuncta patientia est, siquidem mansuetudo patientia est mater,*

com-

*commista verò cum benignitate, coniuncta q̄, præstantissimam omnium virtu-
 sum caritatem efficit. B. Ephræm de virtutibus & vitiis. Beatus ac felicissi-
 mus vere est vir ille, qui mansuetus est. S. Ambrosius in psalmum 36. expo-
 nens verba illa. Mansueti autem possidebunt terram, & delectabun-
 tur in multitudine pacis. Merito, inquit, terram possident, in quibus Deus
 ipse requiescit, sicut diuino per Isaiam resultauit oraculo dicens. Supra quem
 requiescam, nisi supra humilem & quietum, & trementem verba mea? Et
 quia non vina, non epulas, non diuitias, sed pacem Domini dilexerunt in corpo-
 re constituti, pro illa delectatione corporaliu[m] voluptatū, qua se putarunt esse
 fraudandos, vt gratiam adipiscerentur. eternam, delectabuntur in multitudi-
 ne pacis; quam Dominus noster Iesus in diebus suis generi donauit humano. S.
 Chrysost. in epistolam ad Romanos. Quomodo poterit quis, inquires, filius
 Dei fieri? Si omnibus fuerit affectum passionibus liberatus; si mansuetudi-
 nem erga conuictiores, atq; iniuriam facientes ostenderit: nam & Pater tuus
 talis est erga blasphematores suos. Atq; ideo licet saepe multa dixerit, nun-
 quam dixit, vt sitis similes Patri vestro, sed quādo dicebat, orate pro calumni-
 antibus vos, benefacite iis, qui vos oderunt, tunc istud etiam præmij subiūxit.
 Nihil enim adeo vicinum Deo, conformemq; facit, quem admodum ista virtus.
 Ideo & Paulus cum dicit, Imitatores Dei estote, ad hoc dicit, vt isti studeatur
 virtuti. Nam omnibus quidem virtutibus opus habemus, maxime tamen man-
 suetudine, quando quidem & nos benignitate indigemus & misericordia; mul-
 ta si quidem singulis diebus deliquimus. Et in Genesis. Neq; contumelia affe-
 cti feroces simus, etiam si contemptiores & pauperiores nobis sint, qui nobiscum
 contendunt, sed mansuetudine furorem comprimamus: nihil enim illa poten-
 tius, nihil illa fortius. Illa animam nostram in perpetua tranquillitate, & quasi
 in portu constituit, & omnis recreationis ac quietis nobis occasio est. Ea propter
 & Christus diuina illa docens dicebat. Discite à me, quia mitis sum & humilis
 corde, inuenietisq; requiem animabus vestris. Nihil enim animam ita in tran-
 quillitate & quiete esse facit, vt mansuetudo & modestia. Hac omni diadema-
 re se possidenti est utilior. Hac omni claritudine & gloria conducibilior. Quid
 enim beatius quam intestino liberari bello? sicut neq; mirabilius est aliquid ci-
 uitate, qua licet praesidijs & muris benefis munita, intus tamen
 ciues foueat proditores.*

Isa 66.2:

C. hom. 19.

Matt. 5.
Matt. 5.46.1. Cor. 13.11
Eph. 5.1.

Ch. hom. 149

Matt. 11. 29.

CAPUT III.

De proprietatibus mansuetudinis.

PRIMA Proprietas est, quod hæc virtus naturæ hominis maxime sit consentanea, siue animum eius, siue corpus spectes. animum quidem, quia ratione præditus est, nihil autem æquè rationi repugnat, atq; contrarium ei vitium iracundia. Corpus verò quia nudum, omnibusq; armis destitutum est à Deo creatum. Vnde Sanctus

Chr. hom. 23.

CHRYSOSTOMVS in homilia quadam ad populum habita probare conatur hominem abiecta mansuetudine contra naturam suam degenerare in feram, imò feris fieri deteriorem. *Sed quid dico, ait, feram? Feris omnibus est huiusmodi peior. Illa siquidem licet sint agrestes humanam artem nacta, mansueta frequenter efficiuntur: Tu verò cum in supernaturalis mansuetudinem naturalem illarum feritatem mutaueris, quam habebis excusationem, si naturalem tuam mansuetudinem in præternaturalem illarum feritatem redegeris: quod natura quidem ferum est, exhibens mitem; teipsum verò naturam mitem, contra naturam bestialem constituens, & leonem quidem mulcens, reddensq; mansuetum, animum verò tuum exhibens leonem seniozem.*

S. lib. 1. c. 3.

Seneca verò Ethnicus in libro de Clementia contendit etiam clementiam, hoc est, mansuetudinem superioris erga inferiorem, esse naturæ humanæ consentaneam. Nullam, inquit, ex omnibus virtutibus magis homini convenire, cum sit nulla humanior, constet necesse est non solum inter nos, qui hominem sociale animal communi bono genitum videri volumus, sed etiam inter illos, qui hominem voluptati donant, quorum omnia dicta facta ad utilitatem suam spectant. Nullum tamen clementia ex omnibus magis, quam regem aut principem decet. Et in epistolis ad Lucilium. *Magna scilicet laus est, si homo mansuetus homini est. Omne hoc quod vides, quo diuina atq; humana conclusa sunt, unum est: membra sumus corporis magni. Natura nos cognatos edidit, cum ex iisdem, & in eadem gigneret. Hac nobis amorem induit mutuum, & sociabiles fecit. Isse versus & in pectore, & in ore sit. Homosum, humani nihil à me alienum puto, habeamus in cõmune, quod nati sumus.*

Ed. ep. 95.

Terent. in Heaut.

Arist. 4. Eth. c. 5.

II. Proprietas est, non eum hic vocari mansuetum, qui nunquam irascitur, sed qui pro quibus, & quibus oportet, ut loquitur Philosophus, & ut oportet, & cum oportet, & quanto in tempore oportet, irascitur. Mansuetus enim perturbatione vacare solet, nulloque duci affectu, quousque ratio præscripserit. Qui verò nunquam, etiam cum oportet,

trascuntur, fatui esse videntur, quod nec sentire nec dolere videantur. Hucusque ille. Vnde Sanctus BASILIUS in constitutionibus monasticis. Non esse alienum ab eis, qui mansuetudini student animo interdum in loco incitari, hinc perspicui facillimè potest, quod Moyses, de quo sanctis litteris testatum habemus, mortaliu[m] eum omnium longè mansuetissimum fuisse, ubi ita temporis ratio poscere visa est, vehementissimè est indignatus, atque eatenus animi concitatione progressus, ut eam non alia ratione, quam suorum cade terminarit, hocque tum, cum vitulum illum fabricarunt, tum etiam cum nefariis se Beelphegor ritibus polluerunt. Ex quo intelligi facile potest, ut quis adhibita ratione animo incandescat posse nihilominus eum dignitatem mansuetudinis incorruptam retinere. In eandem sententiam ita scribit pro Moyse CHRYSOST, Neque ferire est absolute atrocitatis, neque parcere mansuetudinis: sed mitis ille est, qui ferre potest, qua in seipsum peccata sunt, qui aliis factam iniuriam propulsat. Qui autem id non facit, est deses, & somnolentus, & nihilo melius mortuo affectus, non autem mansuetus. Quare hoc ipsum ostendit Moyses mansuetudinem, quod erat adeo ardens, ut prosiliret cum videret alios iniuria affici, pro isto iram non valens cohibere: at quando ipse malo aliquo affectus est, nec ultus est, nec pœnam sumpsit, nec à philosophia instituto unquam recessit: illo quidem se esse malis infestum, hoc vero se esse lenem & patientem ostendens. Sed dic quaeso, quid eum facere oportuit, num despiciere iniuriam & malum quod pertinebat ad populum? Sed id non erat eius qui regebat populum, nec patientis alicuius & mitis, sed desidis & ignavi.

B.c.14

C. in psal. 119

III. Proprietas est, ut qui mansuetudinis virtutem sibi vendicare volet, sciat se, instar paruulorum, omnis doli & fraudis debere esse expertem & ab omni hypocrisis ac simulatione abhorrentem. Quod ex phrasi Paulina ostendit CLEMENS Alexandrinus in suo Pædagogo, exponens verba illa ad Ephesios. *Vt iam non simus paruuli fluctuantes. Hic, inquit, par est attendere appellationem huius vocabuli vimos, quod infantem significat. Quo fit ut is dicatur vimos, qui moribus mitis ac mansuetus recenter euasit; Hoc autem manifestissimè significauit beatus Paulus dicens. Cum possumus omeri esse sicut Christi Apostoli, fuimus mites in medio vestri, sicut nutrix fouet filios suos. Mitis ergo ac mansuetus est infans, nempe vimos, & ea ratione magis tener ac mollis. tener autem mollis, q. est, qui est simplex, doli ac fraudis expert, & remotus à simulatione, rector, & erecto animo, Hoc est autem fundamentum simplicitatis & veritatis. Super quem enim, inquit, respiciam, nisi super mansuetum & quietum? Sumus autè nos teneri ac molles, dum persuasioni non reluctamur,*

Cl. lib. 1.

Eph. 4. 14.

1. Thess. 2. 7.

1ca. 6. 2.

Et à bonitate non difficulter colimur, bileque vacui malitia & peruersitate minimè permixti sumus. Vetus enim generatio peruersa est & duro corde: chorus autem infantium, nos inquam, qui sumus novus populus, mollis est, & delicatus, ut puer.

Pl. 119. 7.

Ch. in ps. 119.

Matt. 10. 16.

lib. 1. c. 1.

IV. Proprietas est, ut mansuetus ita simplicitatem colat, ut suam mansuetudinem etiam inter peruersos & discolos sartam rectam tueri conetur, exemplo regis Dauidis, dicentis. *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, cum loquebar illis, impugnabant me gratis.* In quæ verba sic Chrysostomus. *Sed nunc quis nostrum hoc poterit dicere? recte enim nobiscum agitur, si cum pacificis simus pacifici. Quomodo erga nos hac in re geremus? Sit anquam inquilini hic, versemur, si ut hospites, si nullo eorum qua sunt presentia retardati. Nihil enim aequè pugna ac belli causa est, ut amor presentium, ut vel gloria, vel pecunia, vel deliciarum cupiditas. Propterea etiam iubet Christus oues esse inter lupos. Quid est oue mansuetius? quid verò lupo agrestius? hic tamen ab illa superabitur, id autem ostensum est in apostolis. Tanquam verò non sufficeret ouis mansuetudo, adiecit, *Estote simplices sicut columba, miscens duorum simplicium animalium mansuetudinem. Ne mihi dixeris. Est improbus, nec facere possum. tunc enim maximè ostendenda est mansuetudo, quando res nobis fuerit cum seuis & agrestibus hominibus, quando cum iis, qui sunt ab humanitate alienissimi: tunc enim eius virtus ostenditur, tunc eius munus fructusque clare ostenditur.* Cum hoc dogmate conuenit illud dictum Gregorii Magni initio Moralium. *Neque enim valde laudabile est bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis. Sicut enim grauioris culpa est inter bonos bonum non esse, ita immensi praconij est bonum etiam inter malos existitisse.**

Ch. hom. 35.

V. Proprietas est, ut coniunctam habeat magnam humilitatem animi; qua etiam duri, sæui & agrestes homines molluntur & superantur, si cum illis agendum sit. Hac enim virtute Iacob Patriarcha animum feri Esau fratris sui fregit, ut liquet ex capite 33: Geneseos, & notauit idem Chrysost. Exponens enim dictum caput. *Considera, ait, obsecro, quomodo humilitate excellenti fratrem deuicerit, & quem putabat affici erga se hostiliter; & atrociter, ita inuenit mansuetum, ut voluerit in ministerium eius omne officium suum declarare. Et paulo post, *Hac audientes imitemur iustum illum, & eandem animi humilitatem declaremus, & si qui sunt qui malè nobis afficiuntur, non magis attendamus eorum iram sed magna humilitate tam verborum, quam operam reprimamus eorum inimicitias. Hoc verè summa virtutis est, ut non solum bene affectos magno studio diligamus, sed etiam nobis infestos assiduitate officiorum nobis conciliemus amicos. Nihil enim mansuetudine violentius. Nam sicut rogam valde accessum aqua iniecta restinguit, ita & animum camino magis estuantem verbum cum mansuetudine prolatum.**

iatum extinguit. Et duplex inde nobis lucrū accrescit, tum quod nos mansuetudinem declaramus, tum quod fratris indignationem cessare facimus. & mentem eius à turbatione liberamus. B. conf. mon. 6. cap. 14. Basilius, vt supra dictum est, eadem de causa comitem adiunxit patientiam.

CAPUT IV.

Quibus mediis ad mansuetudinem perueniatur.

PRI MV M medium, & secundum tradit S. Gregor. quinto Morali- B. c. 32.
um in hæc verba. *Duobus modis fracta possidere animū ira desuescit. Primus est, vt mens sollicita antequam agere quodlibet incipiat, omnes sibi, quas potest pati contumelias, proponat: quatenus redemptoris sui probra cogitans ad aduersa se præparet. Quæ nimirum venientia tanto fortius excipit, quanto se cautius ex præscientia armauit.*

II. Secundus autem seruanda mansuetudinis modus est, vt cum alienos excessus aspiciamus, nostra, quibus in alijs excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter namq̃ illam iniuriam tolerat, qui pie meminit, quod forte adhuc habeat, in quo ipse debeat tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cum surgente furore animi, sua cuiq̃ ad mentem culpa renocatur, quia erubescit sibi peccata non parcere, B. serm. 13.
qui vel Deo vel proximo sepe se recolit parcenda peccasse. S. Bernardus quoq̃ scribens in psalmum. *Qui habitat, asserit ex contemplatione iniquitatis propriæ, & ex dolore, qui ob culpam commissam concipitur, oriri non modo mansuetudinem, cui draconis flatus non noceat, sed etiam magnam iracundiam, quam rugitus leonis non terreat.* Imò & S. Chrys. hoc medium annotat in Ioannem. *Hoc pacto, inquit, Christi erimus discipuli, si mansueti fuerimus, & mitis ingenij: Vnde autem tales fierimus? Si nostra frequenter peccata reputabimus, si lugebimus, si flebimus. Neq̃ enim animam tantum doloris participem irritari atq̃ irasci patitur. Vbi fletus, ira esse non potest: ubi dolor & contritio, longe abest omnis irritatio. Mens enim dolore percussa non studet elationi, sed amarè ingemiscit.* Chry. hom. 59.

III. Medium, neq̃ simplex tradit S. Chrysof. in psalmos. nempe, vt ne occasione demus rixæ vel odio, si mansuetudinem tueri velimus. *Non est enim hoc spectandum, inquit, vt non habeamus inimicos, sed ne iuste, & cum causa, & vt licet millies odio habeamur, non habeamus odio. Quando enim odio habeo, & odio non habeo, ille me inimicum, non ego eum habeo. Quando ei bene precor, quando ei volo benefacere, quomodo ego illi sum* Ch. in ps. 7.

inimicus. Idcirco dicebat Paulus. Si possibile est, quod est in vobis, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nostra ergo offeramus, & huic ipsi sufficientem laudem. Quanam sunt autem nostra? Ut verbi gratia. Hic odio te habet, & bellum gerit, tu ama, eumq; beneficio affice: probris & maledictis appetit, tu benedic & lauda. Mali enim quo magis observati bellum nolunt componere, eo nobis splendidiorem remunerationem comparant, & se reddunt imbecilliores. Et iterum. Fugiamus ergo inter nos ipsos bellum gerere, & eorum radicem de medio tollamus vanam gloriam, & avaritiam. Velenim propter pecunias est inimicus quispiam, vel propter vanam gloriam. Si ergo contumelia affecerit, magno animo & forti feramus, se ipsum enim non te affecit iniuria: & si percusserit, ne dextram contrahas. Ipse est enim, qui verberatur, te quidem manu, sed se ira pulsans, & sibi malam apud omnes opinionem concilians. Si quis enim furens vestem tuam lacerarit, quemnam dixeris male pati, tene qui passus es, an illum, qui male fecit? Clarum est, quod illur.

Ch. hom. 8. in
6. c.

IV. Medium eiusdem, est perpendere, quod frustra alienæ iræ vel rixæ resistatur alia via, quam mansuetudine. Quid enim dic mihi, ait, Accusas indignationem fratris tui, & quod hostiliter se gerat erga te? Cur igitur non diversa via studeas incedere, sed ipse magis irasci vis? Non potest igni ignis extinguere, repugnat enim hoc natura: sic neq; furor furore alio demulceri poterit unquam. Verum quod igni est aqua, hoc est iræ mansuetudo. Unde & Christus dicebat discipulis. Si diligentes vos diligitis, quam mercedem habetis? Magis autem negligentes arguere volens dicit. Nonne & publicani hoc faciunt? Quid autem publicano deterius? attamen invenies eum omnibus modis hoc observare. Es non est possibile, ut non redamet, qui amatur. Ego autem quia excelsiores eos esse volo, & aliquid amplius habere, non hoc admo-
neo, sed ut inimicos diligatis.

Matt. 5. 46.

Id. hom. 23. ad
pop.

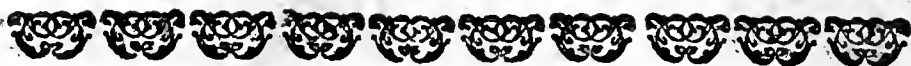
V. Medium est eiusdem pro ira propria, velut bestia, compe-
scenda. Existima, inquit, si libet, iram quoq; bestiam esse. Et quantum alij circa leones domandos, tantum studij tu circa te metipsam impende. Hac enim difficilem habet tam dentes, quam ungues, & nisi mansuetam reddideris, omnia destruet: nec enim ita leo, vel vipera potest dissipare, sicut ira ferreis unguibus id continuè faciens. Nec enim solum lacerat corpus, verum & ipsam animi sanitatem corrumpit, devorans & dilacerans omnem eius virtutem, & ad omnia reddens inutilem. Cum enim vermes in intestinis nutriens nec respirare possit, cum eius omnia consumantur interiora, quomodo nos talem habentes serpentem, qui cuncta rodit viscera, iram dico, aliquid generosum parere poterimus? qualiter hac liberabimur peste?

peste? Si poculum bibamus, quod vermes atq; serpentes exitio tradere possit. Dicat aliquis, quodnam est illud poculum, quod huiusmodi virtutem habeat? Pretiosus Christi sanguis, si cum fiducia sumatur. Hic enim omnem extinguere poterit aegritudinem, & cum hoc diuinarum Scripturarum diligens meditatio, & eleemosyna Scripturis addita.

VI. Medium sunt exempla innumera, tam sacra, quam profana. Ego sacra tantum indicabo, & auctores qui ea fusius descripserunt. Primum est CHRISTI Domini, quod fusius vrgēt CHRYSOSTOMVS homilia 59. in Ioannem, & homilia prima de incomprehensibili Dei natura. A VGVSTINVS tractatu 33. in Ioannem. II. Est MOYSIS, quod tractat Chrysostomus in psalmum 131, & homilia 34. in Genesin. Gregorius libro 27. moralium cap. 7. & homilia 15. in Ezechielem. III. Est Davidis regis, apud Chrysostomum homilia. 3. de David & Saul. Et in psalmum 7. & homilia 34. in Genesin. Basilium hom. II. de inuidia. & epistola prima ad Gregor. Nazianzenum. IV. Sit Abrahæ, Isaac & Iacob patriarcharum, de quibus Chrysostomus in Genesin homilia 35. 52. & 58. V. CONSTANTINI Magni & THEODOSII Imperatorum, apud eundem homilia 20. ad populum Antiochenum. VI. Octavianii Augusti, de quo SENECA libro primo de Clementia capite nono. Plura habes in historia Ecclesiastica & Vitis Sanctorum apud Laur. Surium.

VIDE. V. *Affabilitas. Amicitia. Benevolentia. Charitas proximi. Eleemosyna, Humilitas, Pax. Simplicitas. Virtus. Et in PANARIO. V. Immortificatio passionum. Impatientia in aduersis, Iracundia.*

MAR

MARTYRIVM.

CAPVT I.

De nomine & definitione Martyrij.

A. cra& i. in ep.
i. ioan.

MARTYR græcè, latinè testem: *Μαρτυριον* testimonium significat, cuius nominis rationem explicàs Sanctus AvcvstINVS in verba epistolæ S. Ioannis Apostoli. *Et vidimus & testes sumus. Forte, inquit, aliqui fratrum nesciunt, quid sint testes. græcè & vsitatum nomen est omnibus, & religiosum; quos enim testes latinè dicimus, græcè μάρτυρες sunt. Quis autem non audivit martyres, aut in cuius ore Christiani non quotidie habitat nomen martyrum? Testimonium enim dicendo ex eo quod viderunt, & testimonium dicendo ex eo quod audiant ab his, qui viderunt, cum displiceret ipsum testimonium hominibus, aduersus quos dicebatur, passi sunt omnia, qua passi sunt martyres. Testes Dei passi sunt. Testes Deus habere voluit homines, ut & homines habeant testem Deum.*

G. c. 26. & hom.
35. in Euan.

Matt. 20. 22.

Dvo autem sunt, teste B. GREGORIO libro tertio dialogorum, Martyrij genera, unum in occulto, alterum quoque in publico. Nam etsi persecutio desit exterius, martyrij meritum in occulto est, cum virius ad passionem prompta flagrat in animo. Quia enim esse possit, & sine aperta passione martyrimum testatur in Euangelio Dominus, qui Zebedæi filiis adhuc pre infirmitate mentis maiora sessionis loca quarentibus dicit. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? cui videlicet cum responderent, Possumus, ait utrisq; Calicem quidem mecum bibetis; sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis. Quid autem calicis nomen, nisi passionis poculum signat? Et cum nimirum constet, quia Iacobus in passione occubuit, Ioannes vero in pace Ecclesia quieuit, incunctanter colligitur esse, & sine aperta passione martyrimum, quando & ille calicem Domini bibere dicitur esse, qui ex persecutione mortuus non est.

Vs v tamen iam in Ecclesia recepto propriè nuncupantur Martyres, qui pro Christo, vel alia pia causa sanguinem suum profuderunt. Cæteri autem, cum opinione sanctitatis sine morte ob Christi fidem inflicta obierunt, Confessores dicuntur. Vnde & in Eccle-

Ecclesiastico officio, officium de Martyribus, clare distinctum est ab officio de Confessoribus. Quamquam B. Cypriani tempore, qui iam tormenta aliqua experti essent, licet vitam nondum profudissent, ut liquet ex eius epistolis, utroq; vocabulo & Martyrum & Confessorum appellati sunt; quod contigit & illis, qui in tormentis exspirassent, ut erudite ex phrasi Cypriani ostendit Pamelius in annotatione epistolæ nonæ, & Casar Baronius in Martyrologio Romano ad 2. Januarij.

CAPVT II.

De excellentia & fructibus Martyrij.

EXCELLENTIAM fructumq; Martyrij ostendit regius Psalmogra-
 phus, cum in hæc verba concinit. *Calicem salutaris accipiam, & no-* Psal. 118. 47
men Domini inuocabo. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.
Emit enim eam, inquit ibi Augustinus, (Christus) sanguine suo, quem
prior fudit pro salute seruorum, ne pro Domini nomine serui fundere dubita-
rent, quod tamen eorum non Domini utilitate proficeret. Sap. 3. 4
 Deinde Sapiens. *Si coram hominibus ait, tormento passi sunt, spes illorum immortalitate plena*
est; in paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit eos &
inuenit illos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos. &
quasi holocausti hostiam accepit illos. Iudicabunt nationes, &
dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum. Cyp. ep. 81.
 Hunc locum non semel pro Martyrum laude citat Beatus CYPRIANVS. Matt. 5. 11.
 Idem declarat CHRISTVS Dominus apud Matthæum, Mar. 16. 25.
 dum ait. *Beati estis, cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & di-*
xerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me, gaudete & exulta-
te quoniam merces vestra copiosa est in calis. Luc. 12. 4.
 Et. *Qui voluerit animam su-*
am saluam facere, perdet eam: qui autem perdidit animam suam propter
me, inueniet eam. Ib. 8.
 Et apud Lucam. *Ne terreamini ab his, qui occidunt cor-*
pus, & post hæc non habent amplius, quid faciant. Omnis qui cum me confessus
fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram ange-
lis Dei. Ioa. 15. 13.
 Et apud Ioannem. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut ani-*
mam suam ponat quis pro amicis suis. Rom. 8. 16.
 Apostolus quoq; intendens digi-
 tum ad Martyrium ait. *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro,*
quod sumus filii Dei: si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæ-
redes autem Christi, sit amen compatimur, ut & glorificemur. Cyp. ep. 81.
 Existimo enim quod non fient condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam,

1. Pet. 2. 21.

qua reuelabitur in nobis. Et Sanctus PETRVS non obscure ad illud nos exemplo Christi cohortatur, dicens, *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius.* Denique turba illa magna in Apocalypsi à S. Iohanne ante thronum Dei & in Agni conspectu spectata, martyrum fuit: de qua dictum est. *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni, iudeo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui sedet in throno, habitabit super illos, non esurient, neque sitient amplius, &c.*

Apoc. 7. 14.

C. ep. 9.

Esal. 115. 13.

QVOD ad priscos Patres attinet integris illi libris Martyrii laudes profecuti sunt: atque in primis TERTULLIANVS & CYPRIANVS, ac ille quidem illos in libro ad martyres vocat, *benedictos, hic verò beatissimos & fortissimos.* O quale illud fuit spectaculum Domino, ait Cyp. in epistola ad Martyres & Confessores, *quam sublime, quam magnum, quam Dei oculis sacramento, ac deuotione militis eius acceptum, sicut scriptum est in psalmis, Spiritu sancto loquente ad nos pariter & monente. Pretiosa est in conspectu Domini mors iustorum eius. Pretiosa mors hac est, qua emit immortalitatem pretio sui sanguinis, qua accepit coronam de consummatione virtutis. Quam latus illis Christus fuit, quam libens in talibus seruis suis & pugnauit, & vicit protector fidei, dans credentibus tantum, quantum se credit capere qui sumit. Et in fine. O beatam Ecclesiam nostram, quam sic honor diuina dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus martyrum sanguis illustrat. Erat ante in operibus fratrum candida, nunc facta est in martyrum cruore purpurea, Floribus eius nec lilia nec rosa defunt. Et rursus alibi. Quid gloriosus, quid vè felicius vlli hominum poterit ex diuina dignatione contingere, quam inter ipsos carnifices interritum confiteri Dominum Deum? quam inter se uentia secularis potestatis varia & exquisita tormenta etiam extorto ei excruciato, & ex carnificatione corpore Christum Dei filium, etsi recedente, sed tamē libero spiritu, confiteri? quā relicto mundo calumpetisse, quam desertis hominibus inter angelos stare, quam collega passionis cum Christo in Christi nomine factum fuisse? quam iudicis sui diuina dignatione iudicem factum fuisse, quam immaculatam conscientiam de confessione nominis reportasse? CLEMENS Alexandrinus libro 4. Stromatum. Consummationem, ait, vocamus martyrivm, non quod vita finem homo acceperit, ut reliqui, sed quod perfectum opus ostenderit charitatis. Græci quoque veteres laudant finem eorum, qui mortui sunt in bello, non mortem violentam consulentes, sed quod qui in bello vitam finit, mortem non timens recessit. Deinde dicit Heraclitus. *Miræ casus Dÿ honorant & homines.* & scribit Plato in quinto de Republica.*

1. ep. 26.

Eorum qui in bello mortui fuerint, qui praclarè se gerens obierit, an non dicemus eum esse aurei generis? Omnium maximè. Sanctus BASILIVS IN 40. B. hom. 20.
 Martyres. O sanctum chorum, o sacrum ordinem, o cuneum inexpugnabilem, o communes generis humani custodes, optimi curarum socij, precum ac votorum inuicem suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mudi, flores Ecclesiarum: vos non terra contexit, sed celum excepit, aperte sunt vobis paradisi porta, dignum profecto exercitibus angelorum, patriarchis, prophetis & H. quest. 23.
 iustis omnibus spectaculum. S. Hieronymus ad Hedibiam. Triumphus Dei est passio Martyrum & pro Christi nomine cruoris effusio, & inter tormenta letitia. Cum enim quis viderit tantam perseverantiam stare martyres atq; torqueri, & in suis cruciatibus gloriari, odor virtutis Dei disseminatur in gètes, & subit tacita cogitatio, quod nisi verum esset Euangelium, nunquam sanguine defenderetur. Neq; enim delicata & diuitiis studens ac secura confessio est, sed in carceribus, in plagis, in persecutionibus, in fame, in nuditate & siti. Hic triumphus est Dei, Apostolorumque victoria. A. lect. 75.
 S. AMBROSIVS vel Maximus Episcopus in natali martyrum Tauricorum. Beati martyres nec sibi vixerunt, nec sibi sunt mortui: exemplum enim nobis reliquerunt, bene vivendo conversationis; tolerando fortiter passionis. Nam ideo Dominus per totum mundum diuersis in locis pati martyres voluit, ut tanquam idonei testes nos praesenti quodam fidei exemplo sua confessionis urgeret, ut humana fragilitas, quae praedicationi Dominica aditu longiore vix credit vel praesentiorum testimonio martyrio crederet beatorum. Et paulo post. Cum sanctis martyribus quiescentes euadimus inferi tenebras, eorum proprijs meritis, attamen consocij sanctitate. Cernimus enim ab ijs frequenter obsessos immun-
 dissimis demonibus homines liberari, ita ut celesti medicina, & captiua anima de diaboli laqueis eruatur, & ipse diabolus vinculis igneis alligatus produca- A. in psal. 65.
 tur de sua captiuitate captiuus. S. Augustinus exponens verba illa psalmi Dauidici. Principes Iuda duces eorum, principes Zabulon. Hoc loco, inquit, principes Ecclesiarum, ducesq; eorum, qui in Ecclesijs benedicant Domino, video commendari. Martyres namq; in Ecclesijs locum summum tenent, atq; apice sancta dignitatis excellunt. Et in psalmum 118. Ecce martyri- Id. conc. 8.
 um Christi, & apud homines, & in hoc mundo non solum non est opprobrium, sed magnum est ornamentum. Ecce non solum in conspectu Domini, verum etiam in conspectu hominum iam pretiosa est mors sanctorum eius. Ecce non solum contemnuntur, verum etiam magnis honoribus preferuntur mar-
 tyres eius. Ibidem exponens verba. Multi persequentes me, & tribulantes me à Id. conc. 30.
 testimonio tuo non declinavi, subiungit. Factum est, nouimus, recolimus, agnos-
 scimus. Purpurata est vniuersa terra sanguine martyrum, floret calu coronis mar-
 tyrum, ornata sunt Ecclesia memoria martyrum, insignita sunt tempora natalibus.

ChryC

martyrum, crebrescunt sanitates meritis martyrum. Vnde hoc nisi quia impletum est, quod pradiatum est de homine isto toto terrarum orbe diffuso, Multi perseq. me, &c. Addam vnam S. Chrysoft. sententiam ex demonstratione aduersus Gentiles, quod Christus sit Deus. Discipuli Christi, ait, qui ducebantur & circumducebantur, qui contempti erant & vincti, qui innumera patiebantur, dum vivebant, ubi defuncti sunt, regibus ipsis magis erant venerabiles etiam Roma, qua urbium est regalissima, relictis omnibus ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & Reges, & Praesides, & milites. Et in Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant, non si prepe Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantq; piscatorum ostiarum reges. Neq; hinc in morte confunduntur, sed honestantur & ipsi, & eorum nepotes, & pronepotes.

CAPVT III.

De Proprietatibus Martyrii proprie dicti.

Psal. 34. 23.

Matth. 5. 10.
Id. ep. 50.

PRIMA Proprietas Martyrii proprie dicti est, vt mors obeatur ob iustam & piam causam, vt ob fidei defensionem. *Martyres enim, inquit S. Augustinus in psalmum 31. non facit pena sed causa. quod confirmat ex illis verbis psalmi. Exurge Domine, & intende iudicio meo, Deus meus & Dominus meus in causam meam. Non, inquit Augustin. in penam meam, sed in causam meam: non in id quod mecum latro habet commune, sed in illud quo beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Hec enim causa discreta est: nam pena communis est bonis & malis. Et epistola ad Bonifacium Comitem. Dominus cum latronibus crucifixus, sed quos passio inungebat, causa separabat, ideo in psalmo 42. vox illa intelligenda est verorum Martyrum, volentium se discerni a falsis martyribus. Iudica me Deus, & discerne causam meam: potest enim esse impiorum similis pena, sed dissimilis est martyrum causa: Eandem proprietatem ex Cypriano refert S. Gregorius libro 2. registri, epist. 36. data ad Episcopos Hiberniae.*

I. Ican. 2.

II. Proprietas est, vt non repugnet martyris voluntati, quamquam necesse non est, vt sit actu voluntarium, vt liquet in Innocentibus, qui teste Beato HILARIO in Mattheum verum martyrium perpeffi sunt, & per *Martyrum gloriam. æternitatem consecuti. Vnde S. ANCTIVS BERNARDVS in sermone de natali Sanctorum Innocentium: Considerent, inquit, & advertant, qui de opere & voluntate, contentiosis solent disputationibus corrumpi, neutrum negligi oportet.*

oportere, ubi non videtur deesse facultas, præsertim, cum vtrumque sine altero, ubi tamen facultas deest, non modo salutem conferre possit, sed etiam san-ctitatem. Sed ut hoc quoque firmiter teneant prodesse quidem opus sine volun-tate, non autem contra voluntatem, ut unde saluantur infantes, inde magis damnentur fide accedentes.

III. Proprietas est, ut nemo se vltro offerat ad illud subeun-
dum. Vnde CYPRIANVS ad presbyteros & diaconos. *Vos autem fra-
tres charissimi, secundum quod me tractante sapissimè didicistis, quietem &
tranquillitatem tenete: ne quisquam vestrum aliquem tumultum de fratribus
moueat, aut vltro se gentilibus offerat: apprehensus enim & traditus loqui de-
bet, siquidem in nobis Dominus positus illa hora loquatur, qui nos confiteri ma-
gis voluit, quam profiteri.* Causam huius reddit libro de Mortalitate.
Primo, ait, in loco, non est in tua potestate, sed in Dei dignatione martyrivm,
nec potes te dicere perdidisse, quod nescis, an merearis accipere; tunc Deus scru-
tator renis & cordis, & occultorum contemplator & cognitor, videt te, & lau-
dat, & comprobat, & qui perspicit apud te paratam fuisse virtutem, reddet pro
virtute mercedem. In eandem sententiam alibi docet totum Martyriū.
Dominica esse promissionis & muneris, nec capi, nisi eius imperio. GREG. Na-
zianzenus quoq; ita scribit. *Lex nostra hoc sancit, ut urgente quidem tē-
pore pro veritate periculum adeamus, nec pietatem per ignaviam prodamus:
quamdiu autem, licet, pericula ipsa ne prouocemus, sine animarum nostrarum
metu, (sive ut iis consulatur, qui periculum nobis inferunt.* Et S. HIERONY-
MVS in Matthæum. *Ideo recessit Christus occiso (Ioanne baptista in de-
fertum) ut nobis præberet exemplum vitanda vltro tradentium se temerita-
tis, quia non omnes eadem constantia perseverant in tormentis, qua se torquē-
dos offerunt. Ob hanc causam & in alio loco præcipit. Cum vos persecuti fue-
rint in ista ciuitate, fugite in aliam.* Exemplum huius rei præbuit ipse S.
CYPRIANVS, nam ut est in Actis eius à Proconsule cōprehensus roga-
tusque ut proderentur presbyteri, respondit. *Eos exhibere non possumus:
sed nec ipse se vltro offerunt, cum hoc scriptura sancta prohibeat.*

C. ep. 83.

Id. de laude
Martyrii.
G. orat. 10.

H. lib. 2. c. 14.

Extant in ope-
re S. Cypr. ini-
tio.

IV. Proprietas, ut mors illata sit ab alio, non autem martyr fi-
bi ipse eam conficiuerit. Diuino siquidem præcepto, *Non occides*, ve-
titum est & se occidere, ut fuse probat Sanctus AVGVSTINVS libro pri-
mo de ciuitate Dei. Nec valet, quod obiicitur, quosdam à scriptura
laudatos se interfecisse, ut Sampsonem, imo quasdam ab Ecclesia fe-
minas ceu martyres coli, quæ se ipsas interfecerint. *Respondeo enim
cum Augustino loco citato. id eos non errantes, sed obediētes Deo fecisse, si-
cut de Sampsonem, inquit, aliud nobis fas non est credere.* (laudatur enim ab
Apostolo in epistola ad Hebræos) *cum autem Deus iubet, seq. iubere sine*

A. c. 17. & seqq.

Iud. 16.

Id. c. 26.

Heb. 11. 32.

illis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? quis & obsequiū pietatis accuset?

V. Proprietas est, vt martyr existat in charitate, hoc est, sine affectu ad peccatum mortale, quod excludat caritatem. Nam clare ait B. Paulus in priore ad Corinthios. *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Qua de causa hæretici vel schismatici, quotquot pro religione Christiana occisi sunt, martyres dici non possunt, vt asserit S. Augustinus libro primo contra epistolam Parmeniani, & D. Fulgentius libro de fide ad Petrum. S. Paciani ad Sympronianum hæc verba sunt. *Extra Ecclesia pacem, extra concordiam, extra eam matrem, cuius portio debet esse, quis martyr est? Audi Apostolum. Si tradidero corpus. &c.* Vnde B. Gregorius libro 18. moralium, docet, non nisi in Ecclesia catholica veros martyres fieri.

VI. Proprietas est, Martyrium vicem tenere baptismi, & maxime in tribus, vt quod primo conformet hominem Christi passioni & morti. 2. remittat omnia peccata, etiam originale, si quis in eo existens pro Christo occidatur: & quidem remittat ex opere operato, vt nunc probabilius Doctorum habet sententia, quam sequitur noster Bellarminus & Valentia. 3. quod remittat omnem pœnam peccato debitam tam æternam, quam temporalem, quod inter Sacramenta proprium est baptismi. Vnde Ecclesia nunquam orat pro animabus martyrum, sed potius illis se commendat. Immo iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre, ait S. AUGUSTINVS de Verbis Apostoli. & INNOCENTIUS III. c. cum Marthæ, extra, de celebratione Missarum. Vnde Cyprianus ad Antonianum conferens Martyres cum aliis Christianis morientibus. *Aliud, inquit, est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcerem non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem, aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emēdari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse, aliud deniq. pendero die iudicii ad sententiam Domini, aliud statim à Domino coronari.* Hanc proprietatem in martyrio omnes veteres Patres agnoscunt, Tertullianus, Nazianzenus, Ambrosius, Cyrillus Hierosolymitanus & alii à Bellarmino citati. Imò S. Cyprianus martyrium præfert baptismo. Ita enim loquitur ad Fortunatum in præfatione, de exhortatione Martyrum. *Nos tantum qui Domino permittente primum baptisma credentibus dedimus, ad aliud quoq. singulos præparemus, insinuantes & docentes hos esse baptisma in gratia maius, in potestate sublimius, in honore pretiosius: baptisma in quo angeli baptizant, baptisma in quo Deus & Christus eius exultat, baptisma post quod nemo iam peccat, baptisma quod fidei nostra incrementa consummat, baptisma quod nos de mundo recedentes statim*

L. Cor. 13. 3.

A. cap. 7
E. c. 39.
P. cp. 2.

Q. c. 17.

B. ff. 1. de bapt.
cap. 6.
V. 22. disp. 8.
q. 7. p. 2.

A. ser. 171.
C. ep. 38.

Deo copulat, in aqua baptismo accipitur peccatorum remissa, in sanguinis corona virtutum.

CAPUT IV.

De multiplici Martyrio improprie dicto.

MARTYRIUM improprie dictum, hoc est, quod eitra obitum, vel separationem animæ à corpore peractum est, varium & multiplex conuenienter doctrinæ S. Patrum assignari solet. Primum est eorū, quos Tertullianus in libro ad Martyres vocat designatos Martyres, qui scilicet tormenta quidem aliqua passi fuerunt, sed tamen occisi non sunt, & pares esse possunt aliquando veris martyribus, cum voluntas pro facto à Deo reputatur. Vnde ad tales ita scribit B. Cyprianus in epistola 9. ad Martyres & confessores data. *Si vos acies vocauerit, si certaminis vestri dies venerit, militate fortiter, dimiccate constanter scientes vos sub oculis presentis Domini dimicare, confessione nominis eius ad ipsius gloriam peruenire. Quod si ante diem certaminis vestri de indulgentia Domini pax superuenerit, vobis tamen manet voluntas integra & conscientia gloriosa. Nec contristetur aliquis ex vobis, quasi illis minor, qui ante vos tormenta perpeffi victo & calcato seculo ad Dominum glorioso itinere venerunt. Dominus scrutator est renis & cordis, arcana perspicit, & intuetur occulta. Ad coronam Despromerendam sufficit ipsius testimonium solum, qui iudicaturus est. Et in libro ad Fortunatum. Nec solos animaduersos & interfectos diuina pollicitationis manent premia, sed etiam si ipsa passio fidelibus desit, fides tamen integra atq; inuicta persisterit, & contemptis ac relictis suis omnibus Christū se sequi Christianus ostenderit, ipse quoque à Christo inter martyres honoratur.* In horum numero fuit S. Iohannes Euangelista in Actis Apostolorum cum aliis Apostolis flagellatus, & sub Domitiano Romę in feruenti olei dolio positus, teste S. Hieronymo de Scriptōribus Ecclesiasticis, qui allegat Tertullianum.

Edit. Pamoli

Act. 5. 49.

II. Est eorum, qui ex caritate pro aliorum salute manifesto vel valde probabili periculo mortis se exponunt. Nam in Martyrologio Romano ad 28. Februarij sunt hæc verba. *Alexandria commemoratio sanctorum Presbyterorum, Diaconorum, & aliorum plurimorum, qui tempore Valeriani Imperatoris, cum pestis sæuissima grassaretur, morbo laborantibus ministrantes libentissimè mortem oppetiēre, quos velut Martyres religiosa priorum fides venerari consuevit.* Horum res gestas, inquit in annotationibus Baronius, multis laudibus profecutus est apud Euseb. S. Dion. Episcopus

Euseb. 7. hist. eccl. 16. & 17.

pus

pus Alexandrinus in epistola ad Hieracem, vbi in fine hæc leguntur. *Ex Patribus, qui virtute erant præstantissimi, in hæc modum mortem oppeterunt, quorum nonnulli erant presbyteri, alij diaconi, quidam è populo virtutis ergo multum laudati: adeo ut istud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem, & robustam fidem suscipiebatur, nihil à Martyrii splendore abesse videretur: Huc pertinent, quotquot relictis omnibus, neglecto vitæ periculo remotas regiones, vel gentilium vel hæreticorum conuertendorum causa, vt Indias vel Angliam, hoc tempore adeunt.*

III. Est eorum, qui cum prompta voluntate Martyrii veri subeundi, si ferret occasio, illud animi ærumnis voluntariè susceptis compensant: inter quos principem locum obtinet Beatiss. Virgo **MARIA**, Christi mater, cui à **SIMEONE** senè iam olim apud **LVCAM** prædictum fuit. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. gladius nempe acerrimi doloris, cum coram spectauit filium, suum & Dei, è cruce pendentem, vt illum locum Beda, Theophylactus & Eutymius sunt interpretati. Vnde **HERONYMVS**, vel potius **Sophronius** in sermone de assumptione B. Mariæ. *Rectè dixerim, inquit, quod Dei genitrix Virgo Martyr fuit, licet in pace vitam finierit.* Et **S. Bernardus** in sermone quodam. *Martyrium sane Virginis, inquit, tam in **Simeonis** prophetia, quam in ipsa Dominica passionis historia commendatur. Positus est, ait sanctus senex de paruulo Iesu, in signum, cui contradicetur, & tuam ipsius animam, (ad Mariam autem dicebat) pertransibit gladius. Verè tuam, o beata mater, animam gladius pertransiuit: alioquin non nisi eam pertransiens carnem filii tui penetraret & quidem, postquàm emisit spiritum suum ille Iesus. Tuam ergo animam pertransiuit vis doloris, vt plus quam Martyrè non immerito prædicemus, in qua nimirum corporea sensum passionis excesserit compassionis affectus.**

IV. Est eorum, qui operam dant continuæ carnis, cupiditatumq; carnalium mortificationi, vt solent ex instituto suo Religiosi. Sanctus **Chrysoft.** in cap. 6. ad Hebræos, *Sunt & alie, inquit, oblationes, quæ verè sunt holocaustomata Martyrum corpora. Ibi & anima & corpus offeruntur, illa sacrificio odorem suauitatis habent maximum. Potes & tu, si volueris, tale sacrificium offerre. Quid enim si non igni comburatur corpus? sed alio igni potest, vt pote paupertatis, voluntariæ tribulationis. Quum enim liceat deliciose degere, si eligatur laboriosa vita & amara, mortificansq; corpus, nonne holocaustoma est? Mortifica ergo corpus tuum, & crucifige, accipies & tu huius Martyrii coronam. Quod enim illic gladius operatur, hoc hic animi alacritas faciat* Et **B. Gregorius** in Euangelia. *Quamuis occasio Martyrii desit, habet tamen & pax nostra Martyrii suum, quia etsi carnis colla ferro non subicimus, spirituali tamen gladio carnalia desideria in mente trucidamus.* Et **S. Ber.**

su. m

Luc. 2. 35.

H. 1. 9. operum.

B. ferm. 7. de assumpt.

C. hom. 11.

1 hom. 3.

B. ferm. 30.

nardus in Cantica, exponens verba Christi. Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. *Perdet eam dixit, siue ponendo ut Martyr, siue affligendo ut penitens. Quamquam genus Martyrij est, spiritu facta carnis mortificare, illo nimirum, quo membra caduntur ferro, horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius.*

V. Priori annexum perpetua castitas. Vnde illud ad Demetriadem dictum S. Hieronymi de Virginitate seruanda. *Assume scutum fidei, lorica m iustitia, galeam salutis, procede ad praelium. Habet & pudicitia seruata martyrium suum.* Eodem dicto vsus est MALCHVS monachus dum coactus ad coniugium, in se gladium verteret. Et S. Augustinus de honestate mulierum, *Omnes Christianis martyria deesse non possunt, sicut castitas, veritas & iustitia Christus est: sic & ille, qui eis infidiatur persecutor Christi est. Ille vero qui castitatem, & veritatem, & iustitiam in fratribus suis defensare, in aliis & seipso custodire voluerit, martyr erit.*

H. ep. 8.

Hier. in eius
vita.
A. c. j.

VI. Martyrium est omnium, qui vitam Christiano homine dignam gerunt, hoc est, diuinis mandatis parent, & contra quotidianas tentationes & peccata bellum gerunt. *Quicumque, inquit Clemens Alexandrinus, Seruatoris mandata exequuntur, in vnaquaque actione sunt Martyres, facientes quidem quod vult, consequenter autem nominantes Dominum, & re ipsa restantes ei cui credunt, esse carnem, cum eam cruci affixerint cum vitis & concupiscentiis.* Hieronymus ad Eustochium, de Epitaphio Paulæ matris. *Pars tua Dominus, & quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solum enim effusio sanguinis in confessione reputatur, sed denotæ quoque mentis seruitus immaculata quotidianum martyrium est.* Augustinus in sermonibus de Tempore. *Nemo dicat, quod temporibus nostris Martyrum certamina esse non possint: habet enim, & pax nostra Martyres suos. Nam sicut frequenter suggestimus, iracundiam mitigare, libidinem fugere, iustitiam custodire, auaritiam contemnere, superbiam humiliare, pars magna martyrij est.*

C. 4. Strom.

H. ep. 27.

A. serm. 150.

MEDIORVM loco seruire possunt remedia pleraque in PANARIO tradita aduersus Impatientiam in aduersis.

MEDITATIO. V. *Contemplatio.*

MISERICORDIA. V. *Eleemosyna.*

MODESTIA. V. *Immodestia in Panario.*

MORTIFICATIO. V. *Immortificatio in Panario.*

N.

NOTITIA DEI. V. *Cognitio Dei.*
 NOTITIA SVI. V. *Cognitio sui.*

O.

O B E D I E N T I A .

C A P V T I .

Obedientia Definitio, & Partitio.

Th. 2. q. 104.
 2. 2.

OBEDIENTIA, auctore S. THOMA Aquinate, est virtus moralis efficiens hominem promptum ad præstandam voluntatem vel præceptum Superioris. Non inæ præcepti autem intelligo, non tantum proprii nominis præceptum, hoc est, legem obligantem ad noxam lethalem vel venialem, sed etiam quamlibet intimationem voluntatis Superioris non obligantem ad culpam, tum quia apud Religiosos quosdam sunt regulæ vel constitutiones, quarum præuaricatio subditos quidem facit inobedientes, non tamen culpabiles, saltem apud Deum; tum, quia perfectissima illa censetur obedientia, qua quis ad minimum signum voluntatis Superioris, paratus est ad obsequium. Vnde Apostolus negat iusto vllum præceptum vel legem esse positam. *Scimus autem, inquit, quia bonum est lex, si quis eam legitime utatur: sciens hoc, quia lex iusto non est posita, sed iniustus.* Iustus enim, cum sponte sua pronus sit ad quoduis opus bonum, lege cogente non indiget. Hinc & S. Bernar. de perfecto obediente agens, in libro de dispensatione & præcepto: *Perfecta obedientia, ait, legem nescit, terminis non arctatur, neque contenta angustiis professionis largiori fertur voluntate in latitudinem charitatis, & ad omne quod iniungitur spontaneo vigore liberalis, alacrisq; animi modum non considerans in infinitatem extenditur.*

1. Tim. 1. 3.

Huius verò Obedientiæ partitio est duplex. Nam alia est, quam debemus Deo, eiusq; diuinis legibus, quam Abraham, David, Isaias, cete.

ceteriq; prophetæ & Apostoli Deo vocanti & iubenti detulerunt. Alia quam debemus hominibus post Deum legitimè ad imperandum aliis constitutis. Atque hæc postrema multiplex est, pro varietate hominum qui aliis præsunt. Alia enim debetur *potestatibus*, quas Apostolus vocat, *sublimioribus*, hoc est, Principibus, vel Magistratibus, tam Ecclesiasticis, quam Politicis: Alia, quam filij parentibus, serui Dominis, discipuli iudimagistris, domestici Patrifamilias, vxores maritis. Alia denique quam Religiosi debent suis superioribus. Nos generatim quidem de omnium obedientia, præcipue tamen de religioso-
rum, quæ perfectionem maiorem postulat, agemus.

C A P V T II.

Dignitas & præstantia Obedientia.

DIGNITATEM Virtutis obedientia imprimis ostendunt verba 1. Reg. 15. 22. SAMVELIS prophetæ ad regem Saul. *Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & nõ potius, ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quam victima, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum, quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatria, nolle acquiescere.* In eandem sententiam scribit Ecclesiastes. Ecc. 4. 17. *Custodi pedem tuum ingrediens domũ Dei, & appropinqua ut audias. Multo enim melior est obedientia, quam stultorum victima.* Quæ verba expendens S. GREG. in libro 35. Moralium. *Obedientia, inquit, victimis iure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante eius oculos repressa arbitrij sui superbia gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientia demonstretur. Ex aduerso igitur melius ostenditur, quid de eius laude sentiatur. Si enim quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi scelus idololatria, nolle acquiescere; sola est, quæ fidei meritum possidet, sine qua quisq; infidelis esse videatur. Hinc per Salomonem in ostensione obedientia, Vir obediens loquitur victorias. Vir Prov. 21. 25. quippe obediens victorias loquitur quia dum aliena voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus. Et rursus in commentariis primi Regum. G. lib. 6. c. 2. *Si hoc ideo dicitur (à Samuele) ut virtus obedientia commendetur, liquet quam sublime bonum sit, quod victimis & sacrificiis excellit. Quid est ergo quod dicitur. Vult ut obediatur voci Domini, nisi quia omnia bona opera postponenda sunt his bonis, quæ iubentur?**

B. q. 41.

2. Cor. 8.5.

Ier. II 4.

Ioa. 15.14.

A. c. 12.

Id. conc. 2.

Id. ser. 34.

Ion. 2. 1.

1. Reg. 16.

B. in iud.

1. Reg. 15. 22.

Phil. 2.9.

T. 22. q. 104. 1.3.

E A N D E M dignitatem professi sunt & prisca Patres. S. Basilius, in regulis fufius disputatis. *Exprompta*, ait, *vbique omnibus in rebus obediētia laudi semper tribuitur, cum idem Apostolus laudet quosdam, ac dicat. Semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis propter voluntatē Dei.* S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad ciues timore perculfos. *Inter ceteras nostrae doctrinae leges hanc quoq; habemus cum primis laudandam, & à spiritu, qui id quod prestare possumus cum eo quod honesti ratio poscit, explorauit, legeq; sanxit, praclare constitutam: qua ut serui heris suis, & uxores viris, & Ecclesia Christo, & discipuli Magistris ac pastoribus dicto audientes esse, atq; obtemperare iubentur.* S. Hieronymus in verba Ieremias. *Audite vocem meam, & facite omnia quae praecipio vobis, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Dominum. Non propter generis, inquit, privilegia, non propter circumcissionis iniuriam & otium Sabbathi, sed propter obedientiam & Deus efficitur populi Israel, & Israel populus eius. Et hic quidem quasi ad seruos loquitur, ut placeant Deo. In Euangelio verò Dominus ad discipulos. Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis, quae ego praecipio vobis.* S. Augustinus libro 14. de ciuitate Dei. *Obedientia commendata est in precepto, quae virtus in creatura rationali mater quodammodo est omnium, custodq; virtutum, quando quidem sic facta est ut ei subditam esse sit utile, perniciosum autem suam, nō eius à quo creata est, facere voluntatem.* Et in psalmum 70. *Non potuit Deus perfectius demonstrare, quantum sit bonum obedientiae, nisi cum (Adam) prohibuit ab ea re, quae non erat mala. Sola ibi obedientia tenet palmam, sola ibi inobedientia inuenit poenam.* Et ad fratres in eremo. *In montem obedientiae ascendamus, & quod Deo promissimus attendamus. Nihil enim est maius obedientia, nihil peius inobedientia. Adam perijt, quia inobediens fuit. Christus resurrexit, quia obediēs fuit Patri. Ionas inobediens à pisce absorptus est. Saul inobediens à demone correptus est. Sanctus Bernardus in verba: Ecce nos reliquimus omnia. Familiaris & amica saluti obedientia est, sed obedientia firma & stabilis, quae fundata est super petram. Melior est enim obedientia, quam victima, & acquiescere nolle, ut peccatum ariolandi est. Vnde & vita quoq; ipse Saluator praetulit hanc virtutem, eligens magis animam ponere, quam obedientiam non implere. Postremo & ipsum nomen Iesu, quod est super omne nomen, & in quo flectitur omne genu, Apostolo teste, obedientia remuneratio est.*

R A T I O quoq; ipsa non obscure pro dignitate huius Virtutis pugnat. Nam cum finis & perfectio vitae Christianae sit, ut liquebit in titulo. *Perfectio Christiana*, contemptis bonis terrenis inhærere Deo. *Inter virtutes*, ut recte ratiocinatur S. Thomas. *morales tanto aliqua potior est, quanto aliquis magis aliquid contemnit, ut Deo inhæreat. Sunt*

autem

autem tria genera bonorum humanorum, quæ homo potest contemnere propter Deum, quorum infimum sunt exteriora bona, medium autem sunt bona corporis, supremum autem sunt bona animæ. Inter quæ quodammodo præcipuum est voluntas, in quantum scilicet per voluntatem homo omnibus aliis bonis vititur. Et ideo per se loquendo laudabilior est obedientia virtus, quæ propter Deum contemnit propriam voluntatem, quam alia virtutes morales, quæ propter Deum aliqua alia bona contemnunt. Unde etiam quæcunq; alia virtutum opera ex hoc meritoria sunt apud Deum, quod fiunt ut obediatur voluntati diuinæ. Nam si quis etiam martyrium sustineret, vel omnia sua pauperibus erogaret, nisi hac ordinaret ad impletionem diuinæ voluntatis, quod certè ad obedientiam pertinet, meritoria esse non possent, sicut nec si fierent sine charitate, quæ sine obedientia esse non potest. Dicitur enim prima Ioannis secundo, quod qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. ^{1. Ioan. 2. 4.} Qui autem seruat verba eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Hæc Sanct. Thomas.

C A P V T III.

Necessitas Obedientiæ.

NECESITATEM Virtutis obedientiæ vbique diuina Scriptura inculcat. Primo quidem, cum docet Deo esse obediendum, eiusque leges præstandas. Nunquid vult Dominus, ait Samuel propheta, holo- ^{1. Reg. 15.} causta & victimas, & non potius, ut obediatur nomini Domini? Et Ieremias. ^{Ier. 35. 13.} Nunquid non accipietis disciplinam, ut obediatis verbis meis dicit Dominus? Et Petrus cum Apostolis in Actis. ^{Act. 5. 29.} Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. 2. cum docet obediendum superioribus hominibus: ut in Deuteronomio. Facies, inquit Moyfes, quodcunq; dixerint, qui præsumt ^{Deut. 17. 10.} loco, quem elegerit Dominus. Et Christus. Super cathedram Moysis sederunt ^{Matt. 23. 3.} scriba & Pharisei. Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite. Et Paulus ad Romanos. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Et ad Hebræos. Obedite præpositis nostris & subiaccete eis. Et S. Petrus. Subiecti ^{Heb. 13. 17.} estote omni humanae creature propter Deum: siue Regi quasi præcellenti, siue ^{1. Pet. 2. 13.} Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum. 3. cum inobedientibus comminatur grauem pœnam. Nam apud Isaiam Deus dicit. ^{Isa. 1. 20.} Quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos. Et in Deuteronomio. Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis morietur ho- ^{Deut. 17. 12.} mo ille.

Dea. 11. 18.

Theſ. 3. 16.

Heb. 2. 2.

mo ille. Et iterum. Si genuerit homo filium contumacem, qui non audit patris aut matris imperium, & coereitus obedire contempserit, lapidibus eum obruet populus. Et Apostolus in altera ad Theſſalonicenſes. Si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur. Et ad Hebræos. omnis preuaricatio & inobedientia accipit iustam retributionem mercedis.

I. c. 18.

SECUNDO, eandem confirmant S. Patres. Sanctus BASILIVS in Constitutionibus monasticis. *Quemadmodum, inquit, Deus, qui omnium Pater est, & appellari sua solius vult dignatione, summam à quibus colitur, obedientiam requirit: sic qui spiritualis in hominibus pater est, cum prescripta sua ad diuinarum legum exemplum accommodet, perfectissimam ipse quoque obedientiam requirit.* Et iterum. *Doceamus, quam magna obedientia sit, quam erga antistites suos religionis vera prestare cultores debent, eiusque magnitudinem non aliunde explicare adnitari, quam ex sacrosanctæ scriptura auctoritate.* Paulus Apostolus in ea epistola, quam ad Romanos scribit, ipsis precipit, ut excellentioribus illi potestatibus omnibus subiecti sint, potestatibus inquam mundi, non spiritalibus, atque hoc ex his qua deinceps adiecit, declarauit, cum de tributis & vectigali locutus est, quo in loco, qui vel minimum potestati resistit, cum ait Deo ipsi resistere. Si igitur qui mundo haic presunt, & ex lege humana illam imperandi potestatem habuerunt, iis diuina lex pietatis cultores tantopere voluit esse subiectos, & quod maius est, quorum vita tota tunc erat impietas: quam magna tandem ei à pietatis cultore prestanda obedientia est, qui à Deo constitutus praeses sit, & imperandi potestatem à legibus illius acceperit? praesertim cum apertissimè Apostolus iubeat omni in re parendum esse spiritalibus Praepositis? obedite enim, inquit, Praepositis vestris, & subiaccete eis. S. Greg. Nazianzenus. *Subjiciamur tum Deo, tum alijs alijs, tum iis, qui imperium in terra gerunt.* Deo quidem omnibus de causis, alijs autem alijs propter charitatis fadus: Principibus deniq; propter ordinem, publicaq; disciplina rationem, idq; tanto etiam magis, quanto clementioribus, moderatioribusq; illis utimur. S. Chrysoſt. in epistolâ ad Hebræos. *Malum quidem est, ubi nullus est Principatus, & multarum cladum hac res existit occasio, & est confusionis turbationisq; principiu.* Sicut enim si ex choro ipsum principem auferas, nequaquam modulatus chorus existit, & militum phalanx si Ducem non habeat, nullo modo numerosa acies ordinatè procedit, & nauis si gubernatore priuetur, pessimum eat necesse est. & gregi si pastorem abstuleris, cunctus dispergetur. Malum autem non minus est inobedientia eorū, qui reguntur à Principe. Populus enim si non obsequitur Principi, similis est populo Principem non habenti, immò etiam deterior. Illi quidem saltem veniam habent. pro quo iudispositè, atq; inordinatè versantur, siquidè ordinatore pri-

Rom. 13. 1.

Heb. 13.
Naz ad ciues
Nazian.

Eph. hōm. 34.

uati sunt: hi autem veniam non merentur, qui Principem habentes ei non obediunt. S. Ephræm parænēsi 16. Ipse carissime vide, nereicias Patrum, Heb. 13. 17. Psal. 140. 5. qui te genuerunt in Domino adhortationes. Ait enim Apostolus. Obedite Præpositis vestris, & subiaccete eis, &c. Ideo in psalmo ait propheta. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris nō impinguet caput meum. Si enim qui secundum carnem agrotant, sua vim inferunt naturæ, ut seruent quacunque ipsi præscripserint medici: nonne multo magis decet morem iis gerere, quibus cura animarum nostrarum est credita. S. Hieron. epistola ad Rusticum monachum. Præpositum monasterij, timeas ut Dominum: diligas ut parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere, quæ iussa sunt, dicente Moysē. Audi Israel & tace. S. Augustinus in psalmum LXX. Homo (Adam) positus sub præcepto, audiuit à Domino Deo. noli tangere. quid? hanc arborem. Quid est enim illa arbor? Si bona est, quare non tango? Si mala est, quid facit in Paradiso? prorsus ideo in paradiso est, quia bona est, sed nolo tangas. Quare non tango? Quia obedientem te volo, non contradicentem seruum: ad hoc serue, sed noli male serue. Serue audi prius Domini iussum, & tunc iubentis discere consilium. Bona est arbor. nolo tangas. Quare? Quia Dominus sum, & seruus es, Hæc tota causa est. Si parua est, dedignaris esse seruus. Quid autem tibi expedit, nisi esse sub Domino? Quomodo eris sub Domino, nisi fueris sub præcepto? Si autē debuisti aliquid iubere, ut te, quod tibi expedit, sentires esse sub Domino, ab aliquare prohibendus eras, non propter illius arboris malitiam, sed propter tuam inobedientiam.

TERTIO, Natura & ratio docet esse parendum. Nulla enim ars, H. ep. 4. Sen. lib. 1. de clemencia c. 19. ait Hieronymus, absque magistro discitur. Etiam muta animalia & ferarum greges ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues unam sequuntur ordine litterato. Imperator vnus. Vnus index prouinciæ. Omnis ordo Ecclesiasticus suis Rectoribus nititur. In naui vnus gubernator. In domo vnus Dominus. In quamuis grandi exercitu vnus signum expectatur. Per hæc omnia ad illud tendit oratio, ut doceam te non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnus disciplina Patris.

C A P V T IV.

Fructus Obedientiæ.

MAXIMUM esse virtutis Obedientiæ fructum, primum procliue est colligere ex illis Verbis Apostoli. *Obedite præpositis vestris,* Heb. 13. 17.

vestris, & subiaccete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes, hoc enim non expedit vobis. Si enim non expedit nobis ut Præpositi gementes nobis imperent, quando scilicet ægrè obedimus, à contratio certè expedit maximè, ut promptè pareamus. Vnde S. BASILIUS in Constitutionibus ante citatis, illa verba expendens. *Quod si, inquit, non expedit non perfectè obedire, sine controuersia quod magis expedit, illud consecrari debemus. Nā uea quidem sententia, hoc quod dicitur, non expedit, magni eiusdem detrimenti ac pœnitendi, & quod ægrè admittat correctionem, significantiam habet.* Deinde inde liquet fructus, quod qui ex priscis Patribus cum primis obedientiæ laude effloruerunt, ij etiam amplissima commoda tā temporalia quam Spiritualia cum ea sunt consecuti. *IESVS Næue filius, inquit B. EPHRÆM in tractatu de Virtute, perfecta sua obedientia tantum donum promeruit, ut Moysis successor fieret. Et Samuel per obedientiam quam Heli sacerdoti prestitit, dignus habitus est, qui vocem Dei audiret. Elisæus vero huius adminiculo pallium & gratiam sui accepit Magistri: Mirum est in hoc catalogo omissum inter obedientes facile Principem Abrahamum, quem, quod mandato valde arduo de immolando filio paruisset, Deus per angelum in hæc verba allocutus est. Per memetipsum iuravi, quia fesiisti banc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam, qua est in litore maris: & benedicentur in semine tuo omnes gentes terra, quia obedisti voci meæ.*

B. 2. 21.

E. c. 2.
Iof. 1.
1. Reg. 3.
4. Reg. 2.

Gen. 22. 16.

A. 14. de ciuit.
c. 12.
C. 10.

Rom. 5. 19.

Heb. 5. 6.

prout. 21. 28.

G. c. 4.

I. autem fructus specialis est, quod sit mater custosque virtutum, ut illam appellauit supra S. AVEVSTINVS. Cum quo conuenit illud B. GREG. dictum in 35. libro Moralium. *Sola virtus est obedientia, qua virtutes ceteras menti inserit, inseritque custodit. Vnde & primum homo præceptum quod seruaret, accepit, cui se si vellet obediens subdere ad aternam beatitudinem siue labore perueniret. Nec mirum quod sit parens virtutum, quia inobedientia fuit parens omnium vitiorum. Sicut enim ait ad Romanos Apostolus, per obedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obeditionem iusti constituentur multi. Recte, multi, non omnes, quia ii tantum per meritum Christi iustificantur, qui obedientiam Christi imitantur. Christus siquidem, ut est in epistola ad Hebræos, tantum obtemperantibus sibi factus est causa salutis aternæ.*

2. Fructus est, quod valeat ad vincendum seipsum omnesque cupiditates, ac etiam dæmonum machinationes. Vnde Salomō, *Vr obediens loquetur victorias, Vnde S. GREGORIUS lib. 4. Regum, Vi-*

tima

Et imae sunt obsequia obedientium, quia cum hominibus pro Deo subijcitur superbos spiritus superamus, ceteris quidem virtutibus daemones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergo sunt qui obediunt, quia dum voluntatem suam aliis perfecte subijciunt, ipsi lapsis per obedientiam angelis dominantur. Quod autem valeat ad vincendam carnem eiusque cupiditates docet Augustinus in psalmum. 143. Caro tua, coniux tua, famula tua, quidlibet deputato, opus est subijciatur, & si pugnas, ut pro sis pugna. Hoc enim expedit, inferius subijci superiori, ut & ille qui sibi subijci vult, quod est inferius, se subijciat Superiori suo. Agnosce ordinem, quare pacem. Tu Deo, tibi caro. Quid iustius, quid pulchrius? Tu maiori, minor tibi. Serui tu ei, qui fecit te, ut tibi seruiat, quod est factum propter te. Si autem contemnis tu seruire Deo, nunquam efficies, ut tibi caro. Qui non obtemperas Domino, torqueris à seruo.

3. Fructus est, quod valeat ad veram sapientiam comparandam, Vnde propheta David ait. *A mandatis tuis intellexi.* Quæ verba exponens S. August. *Aliud est, inquit, mandata tua intellexi: aliud est, à mandatis tuis intellexi. Nescio ergo quid aliud se significat intellexisse, à mandatis Dei, quod est, quantum mihi videtur faciendo mandata Dei peruenisse se dicit ad earum rerum intelligentiam, quas concupiuerat scire, propter quod scriptum est. Concupisti sapientiam, serua mandata, & Dominus prabet illam tibi, ne quisquam praposterus antequam habeat humilitatem obedientia, velit ad altitudinem sapientia peruenire, quam capere non potest, nisi ordine venerit. Audiat ergo. altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ praecepit tibi Dominus, illa cogita semper. Sic homo ad occultorum sapientiam, peruenit per obedientiam mandatorum.*

4. Fructus est. Quod apud Deum sit maximi meriti. Id discimus duobus maxime exemplis. Alserum est Patriarchæ Abrahamæ, de quo diximus. Vnde & Deus initio ei dixit in Genesi. *Ego protector tuus sum & merces tua magna nimis.* Alterum Christi Domini, de quo cum Apostolus dixisset. *Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, mox subiecit. Propter quod & Deus exaltauit eum, & dedit illi nomē quod est super omne nomen.* Eodē vergit, quod in epistola ad Hebræos scripsit. *Videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatam.* Vbi Propter, causam profectò indicat meritoriam. Nam S. Augustinus hunc locum tractans. *Humilitas, ait claritatis est meritum, claritas humilitatis est premium, sed hoc factum est in forma serui.* Et Chrysof. in epistolam ad Philippenses. *Extremam Christus prastitit obedientiam, propterea accepit & supremum honorem.*

5. & postremus fructus est Obedientiæ Religiosorum, quod eos eximat ab innumeris molestiis & curis, quas in dies experiuntur, qui

in seculo suo arbitrato viuunt. Religiosi enim omnium rerum suarum curam in humeros Superiorum coniciunt, & quasi infantes aliorum vlnis se gestari sinunt, ac quasi dormiendo iter ad caeleste regnum cōficiunt. Muneri enim Rectorum incumbit omnia necessaria tam in temporalibus, quam spiritalibus, suo tempore, loco & ordine cuique prouidere. Vnde B. Climacus. *Obedientia, inquit, est perfecta abnegatio propriae animae & corporis, mors voluntaria, vita sine solitudine, nauigatio sine damno sepultura voluntatis, est iter facere dormiendo suo onere alius imposito, & super aliorum vlnas, ne mergaris, natate.*

C A P V T V.

De Proprietatibus Obedientiae perfectae.

Gen. 22.2.
Exod. 3.22.
Ma. 20.2.
Ose. 2.

Tho. 22. q. 104.
2.4.
Iob. 1.21.

Vide Panar. V.
inobedientia.

Matt. 23.3.
Col. 3.20.

Ioan. 4.34.

B. q. 123.

C. 6.12.

PRIMA proprietas est Obedire IN OMNIBVS. Deo quidem, nulla re excepta; hoc enim ipso, quod aliquid in diuinam voluntatem cadit, rectum est & licitum. diuina siquidem voluntas omnis rectitudinis norma & regula est. Itaque ne tunc quidem, cum praecipit Abrahamae immolare Isaac, filiis Israhel exspoliare Aegyptios, Isaiam nudum incedere, Oseae accipere mulierem fornicariam, voluit aut praecipit aliquid iniquum, vt docent Theologi. Vnde patiens Iob, licet tot malis permittente Deo obrutus, dixit. *Dominus dedit, Dominus abstulit sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum.* Homini vero Superiori obedire, exceptis tribus, nempe si ille aliquid iubeat, quod euidenter constet, vel cum lege diuina, vel cum mandato Superioris maioris pugnare, vel excedat limites auctoritatis in subditum. Nam in iis omnibus & solis superioris imperandi non habet. Si autem certo & euidenter non constet, tenetur obedire, quia *in dubiis iuxta vulgatum Theologorum & Iureconsultorum dictum, melior est conditio possidentis, hoc est, superioris qui est in suae auctoritatis possessione.* Atque iuxta hanc regulam Dominus praecipit obedientiam erga Maiores in omnibus, apud Matthaeum, cum ait. *Omnia quae dixerint vobis, seruate & facite.* Et Apostolus ad Coloss. *Filijs, inquit, obedite parentibus per omnia.*

II. Proprietas est, obedire LIBENTER, quod fit cum voluntatem nostram omnino conformamus Superiorum Voluntati, sicut Christus suam conformauit voluntati Dei, dicens. *Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me.* Certe nihil libentius sumimus, quam cibus. Hanc proprietatem omnes Patres requirunt in obedientia. S. Basil, in regalis breuioribus. *In vniuersum (in obedientia) inquit, vt propria voluntate alienum est a reformatione.* Cassianus lib. institutionum duo.

duodecimo vult, *ut prater Abbatis mandatum nulla penitus voluntas vivat in nobis.* S. Greg. libro 35. moralium ob hoc præfert obedientiam G. c. 10. victimis, quod per victimas aliena caro, per obedientiam vero propria voluntas mactetur. S. CLIMACVS paulo ante eam vocavit voluntatis sepulcrum. Hinc sequitur à perfectione Obedientiæ discedere, primo eos, qui voluntatem superioris ad suam detorquere conantur. *Quisquis,* ait S. Bern. in ferm. de tribus Ordinibus, *vel apertè vel occulte satagit, ut quod habet in voluntate, hoc ei spiritualis Pater iniungat, ipse se seducit. si forte sibi quasi de obedientia blandiatur: neque enim ea re ipse Pralato, sed magis ei Prælatus obedit.* Secundo eos, qui in pietatis operibus posse se putant nonnunquam à superioris voluntate discedere. Vnde Daniel Abbas C. coll. 4 c. 20. apud CASSIANVM. *Vnum sane, inquit, atq; idem inobedientia genus est, vel propter operationis instantiam, vel propter otij desiderium senioris violare mandatum, tamq; dispendiosum est pro somno, quam pro vigilantia monasterij statuta conuellere: tantum denique est Abbatis transire praeceptum ut legas, quantum si contempnas, ut dormias.*

III. est, Obédire SIMPLICITER, quod sit cum & iudicium nostrum conformamus cum iudicio superioris. Quam proprietatem exegit Apostolus in obedientia seruorum erga Dominos. Nam ad Ephesios & Colossens. ait, *Servi obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri sicut Christo.* Et seruauit Abraham Patriarcha erga Deum, teste Apostolo. *Fide, inquit, qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem, & exiit nesciens quo iret.* Et rursus. *Non infirmatus est fide nec considerauit corpus suum mortuum; cum fere centum esset annorum, & emortuam vuluam Sara.* Seruarunt & Apostoli à Christo vocati. Vnde S. BERNARDVS de S. Andrea. *Vis audire perfectæ obedientia formam? Vidit Dominus, ait Euangelista, Petrum & Andream, mittentes rete in mare, & ait illis. Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum, At illi continuo nihil diiudicantes, aut hesitantes, non solliciti vnde viuerent, non considerantes, quoniam rudes homines & sine litteris prædicatores fieri possent, nihil denique interrogantes sine omni mora relictis retibus & navi secuti sunt eum.* Idem docuere cæteri Patres. Sanctus BASILIUS in Constitutionibus monasticis. *Monachi, ait, libentissimè obtemperent suo Prapósito, nec ab eo eorum, qua sibi imponuntur, rationem repescant, &c. nihil omnino ipsorum iussa curiosius perscrutando.* Sanctus Hieronymus ad Rusticum. *H. ep. 4. Credas tibi salutare, quicquid monasterij prapósitus praeceperit, nec de maiorum sententia iudices cuius officij est, obedire, & implere qua iussa sunt, dicente Deut. 27. 9. te Moysè. Audi Israel & tace.* Cassianus libro quarto institutionum. *Aegyptii monachi vniuersa complere, quaecunque fuerint à Prapósito* C. c. 10. & 41.

G c. 2.
B. ferm. de con-
uerſi S. Pauli.
Pag. 215.
2. Cor. 9. 7.

ſuo præcepta, tanquam ſi à Deo calitus ſint edita ſine vlla diſcuſſione feſtinant. Et S. Gregorius libro 2. in primum Regum. *Nefcit iudicare, quiſquis perfectè didicit obedire.* Ex hac proprietate nata eſt appellatio Obedienciæ cæcæ, quærelaque S. Bernardi in eos qui nolunt, vt cæci, manu trahi cum Saulo. Plura vide in PANARIO, V. inobediencia.

B. c. 23.

IV. Obedire HILARITER. *Hilarem enim datorem, teſte Apoſtolo, diligit Deus.* Vnde S. Baſilius in Conſtitutionibus monaſticis. *Apoſtoli, inquit, ſubmiſſa mentis ceruice obediencia iugum ſubierunt, alacrique animo in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces proceſſere. Hanc obedienciam is, qui ſecundum Deum verè eſt monachus antiſtiti ſuo præſtet oportet.* Et S. Bernardus in fermone de Virtute

2. Cor. 9. 7.

Obedienciæ. *Tertius, inquit, gradus obediencia eſt hilariter obedire. Non ex triſtitia, inquit Apoſtolo, aut ex neceſſitate Serenitas in vultu, dulcedo in ſermonibus, multum colorant obedienciam obſequentis. Vnde & gentilis ille poeta ait ſic. Super omnia vultus acceſſere boni. Quis enim locus obediencia, ubi triſtitia cervitur agridudo? Oſtendunt plarunq; voluntatem animi ſigna exteriora, & difficile eſt, vt vultum non mutant, qui mutant voluntatem.*

Ouid. 8. metam.

Tit 3. 1.

V. Obedire Velociter & promptè. Nam B. Paulus ad Titum ita ſcribit. *Admone illos Principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe.* Vnde Bernardus loco citato. *Velociter currit ſermo Dei, & velocem habere deſiderat ſequentem. Vides cum quanta velocitate currit ille qui dicit. Viam mandatorum tuorum cucurri. Fidelis obediens neſcit moras, fugit craſtinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos viſui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes, totum ſe colligit, vt imperantis colligat voluntatem. Vide Dominum feſtinanter præcipientem, & hominem feſtinanter obedientem. Zachæ, inquit, feſtinans deſcende, quia hodie in domo tua oportet manere. Et feſtinanter deſcendit, & excepit eum gaudens. Audiſti obedienciam, audi & obediencia remunerationem. Quia ſalus domui huic facta eſt. Intuere etiam ex occasione huius obediencia concluſionis grande myſterium, & obſignatam ſignaculo miſericordia ſententiam. Venit enim, inquit, filius hominis ſaluum facere, quod perierat. Nonne legiſti, quod filiis Iſrahel præcipitur, vt agnum comedant feſtinanter? Feſtinanter quippe veri agni comestio ſignatur implenda, quia verba illa quæ per legem dedit, quæ per ſemetipſum præſens exhibuit, quæ per Eccleſia Præpoſitos tradenda reliquit, veloci ſunt obediencia conſummanda. Et tu ergo cum voluntatem cordi, ſimplicitatem operi, hilaritatem vultui coniunxeris, adde velocitatem, vt ſis iuxta Apoſtolum Iacobum velox ad audiendum, & ad implendum velocior.*

Pf. 147. 35.
Pf. 118. 32.

Luc. 19. 5.

Exod. 12. 11.

Iac. 1. 19.

VI. Obedire **VIRILITER**, iuxta illud, *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in Domino. Non est fortitudinis, inquit idem Sanctus, ire ad inobedientiam, sed ab obedientia non abduci. Si tribulatio insonat, si persecutio resultat, si peccatores tibi laqueum ponunt, si maligni tuum iter impediunt, tu obedientia viam non deseras, sed dic. paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua. Quid enim superius enumerata pariunt utilitatis, si fortitudo desit, qua in arce constantia virtutis collocat, & eo vallo munuit, quo furentis impetus aspirare non possit?*

Pl. 30. 25.

Ps. 118. 60.

VII. Obedire **HVMILITER** exemplo Christi, qui teste Apostolo ad Philippenfes, *humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Vnde idem ad Hebræos. *Obedite prepositis vestris, & subiaccete eis.* & D. Petrus in epistola priore. *Subiecti igitur estote omni humane creaturæ propter Deum.* Subiectio enim talis non potest fieri sine humilitate. *Magna virtus, ait S. BERN. loco allegato, humilitas, sine cuius obtentu virtus fortitudinis, non solum virtus non sit, sed etiam inde superbia vitium erumpat. Quam fortiter currebat Saul, cum esset paruulus in oculis suis, quanta Philisteorum agmina prosternebat, quantis viribus exercebat gladium? Postquam autem tenuit eum Superbia, & transiit in aspectum cordis, debilis & impotens factus incircumcisorum armis facile prostratus occubuit.* Et infra. *Ne ergo fortitudo in superbiam transeat, condienda est sale humilitatis, quia nihil proderit fortiter obedire, si contigerit infelicitate superbire. Illi ergo fortitudinem suam ad Deum custodiunt (cum Dauid dicente, Fortitudinem meam ad te custodiam) qui cum fecerint, quod facere debent, dicere possunt, Serui inuitiles sumus, quod debuimus facere fecimus.*

Phil. 2. 8.

Heb. 13. 17.

1. Pet. 2. 13.

1. Reg. 17.

Ps. 58. 10.

Luc. 17. 10.

VIII. Obedire **INDIFFERENTER** bonis & malis, doctis & indoctis. Christi siquidem dictum est, *Super cathedram Moysi sederunt scribae & Pharisei. Omnia ergo quaecumque dixerint vobis, seruate & facite, atque ut constaret esse improbos, mox subdidit. Secundum opera verò eorum nolite facere.* Infideles quoque erant Magistratus, de quibus scripsit B. Paulus ad Romanos. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et S. PET. epistola priore. *Serui subditi estote in omni timore Dominis; non tantum bonis & modestis, sed etiam dysscolis.* Vnde S. CHRY. in epistolam alteram ad Timotheum. *Hinc, inquit, Iudæi Deum aspernari didicerunt, quia Moysen contempserunt, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui pio sacerdoti afficitur, longe maiore pietate Deum reuerbitur. Etsi enim malus fuerit sacerdos quispiam, attendit Deus, quod sui gratia illum etiam qui dignus honore non est obsequiis foues, ipseque tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetam in nomine prophetae suscipit, mercedem prophetae accipiet, profecto & qui cedit & obtemperat sacerdoti mercede sua non destituetur. Nam si ubi de hospitalitate*

Rom. 13. 1.

1. Pet. 2. 8.

C. hom. 2.

2. Tim. 1.

Matt. 10. 41.

Mact. 23. 3.

agitur tantum, ubi quem suscipis ignoras, tantum premiorum accipis: si ei subiiciaris, cui imperat Deus, non multo magis mercede donaberis? Super cathedram, inquit, Moysi sederunt Scribae & Pharisei. Omnia ergo quaecunque dixerint vobis facere, facite, secundum autem opera eorum non faciatis.

Phil. 2. 8.
Mact. 10. 22.

E. q. 28.

Id q. 252.

IX. Obedite PERSEVERANTER usque ad mortem; qualis fuit obedientia Christi obedientis usque ad mortem, mortem autem crucis, teste Apostolo ad Philippenses. *Qui enim perseveraverit usque in finem, ait Christus, hic saluus erit.* Vnde S. Basilus in Regulis fufius disputatis. *Vbi quis, inquit, se semel in fratrum (monachorum) corpus cooptandum tradiderit, is si membrum postea ad ministrandum aptum iudicatum fuerit, esto quod ipsi impositum sit, vires ipsius videatur superare, de iudicii periculo prorsus illum esse sollicitum finito, qui ea imperet, quibus vires sua pares esse non possint: ipsi autem parendo alacritatem pro virili declarat studii sui usque ad mortem, mortem autem crucis.* Idem habet in Regulis brevioribus. Et S. Bernardus de Virtute obedientiae, *incipere, inquit, multorum est, perseverare paucorum. Perseverantia singularis est filia summi regis. virtutum fructus, earumque consummatio, totius boni repositorium, virtus sine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur, finis est ad iustitiam omni credenti, in qua virtutum conventus reuerendum sibi thalamum consecrauit. Quid enim currere prodest, & ante metam cursus deficere?*

CAPUT VI.

Media perfecta obedientiae paranda.

ANNO. 1553.

Col. 3. 23.

MEDIA tria in hoc argumento suppeditavit mihi noster B. P. N. **IGNATIV** in epistola quadam ad Lusitanos fratres quondam scripta. *Primum est, ut non intueamini, inquit, in persona Superioris hominem obnoxium erroribus atque miseriis, sed Christum ipsum, qui est sapientia summa, bonitas immensa, charitas infinita, qui nec decipi potest, nec nos vult ipse decipere, & quoniam conscii vobismet estis, vos Dei amore in gum obedientiae subiisse, ut in Superioris voluntate sequenda, voluntatem diuinam certius sequeremini, nolite dubitare, quin pergat fidelissima Domini charitas eorum ministerio, quos vobis praefecit, vos deinceps gubernare, & rectis itineribus ducere. Itaque Superioris vocem ac iussa non secus ac Christi vocem excipite: siquidem Apollolus etiam in hac sententiam scribens ad Colossenses, cum ad obtemperandum Praepositis subditos adhortatur, ait, Quodcunque facitis, ex animo & operamini sicut Domino, & non hominibus, scientes, quod à Domino accipietis*

retributionem hereditatis. Domino Christo seruite. Sanctus vero Bernardus. Bern. de præ & dispens.
Siue Deus, inquit, siue homo Vicarius Dei mandatum quodcumq; tradiderit, pari profecto obsequendum est cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo.

ALTERVM medium est, inquit idem Pater noster, *ut statuat is vobiscum ipsi, quicquid Superior præcipit, ipsius Dei præceptum esse, & voluntatem, atq; ut ad credenda, quæ Catholica fides proponit, toto animo, assensuq; vestro statim incumbitis: sic ad ea facienda, quæcumq; superior dixerit, cæco quodam impetu voluntatis parendi cupida sine vlla prorsus disquisitione feramini Sic egisse credendus est Abraham filium Isaac immolans. Hæc ille. Ita Cassianus agens de perfecta obedientia Tabenensiotarum monachorum in Thebaide, scribit eos sic vniuersa complere, quæcumq; à Superiore fuerint præcepta, tanquam si à Deo calitus sint edita. Et Perus Blesensis ad Priorem de Monasteriolo. Quicquid tibi Prælati iniunxerit, quod anime salutis non obuiet, sic illud amplecti debes, ac si Deus ipse præceperit: beatusq; Benedictus protestatur Deo impendi obedientiam, quæ maioribus exhibetur.*

TERTIVM Medium est, ait, *ut quod Superior mandat, vel sentit defendere semper apud animos vestros studiosè nitamini, improbare autem nequaquam, atq; ad eam ipsam rem proderit bene animatos, affectosq; esse ad id omne, quod ipse iusserit: sic enim fiet non solum ut sine molestia, sed etiam, ut cum voluptate latitiag; pareatis, nam ut est apud S. Leonem (de ieiunio septimi mensis) non dura tibi necessitate seruitur, vbi diligitur, quod iubetur. Unde S. Bernard. de præcepto & dispensatione. Perfecta obedientia, inquit, legem nescit, terminis non arctatur, neq; contenta angustiis professionis, largiori fertur voluntate in latitudinem charitatis, & ad omne quod iniungitur spontaneo vigore liberalis alacrisq; animi modum non considerans in infinitatem extenditur.*

IV. Medium est S. Basilii in Constitutionibus Monasticis, Consideratio eorum, qui inobedienciæ virtute tam in veteri, quam in nouo testamento excelluerunt. *Imitanda est, inquit, maximè Sanctorum obedientia, quam erga Deum illi exhibuerunt, si tamen proposito nobis eorum exemplo, eam fortasse rite poterimus explere.* Subiicit deinde proluxa oratione exempla duo. Primum Patriarchæ Abrahamæ, deinde Apostolorum, accurateq; pertractat, quam omnibus numeris absoluta eorum fuerit obedientia. S. August. vero tractatu 84. in Ioannem. Gregor. 35. Moralium, & Bernardus super Missus est, ad imitandum proponunt exemplum Christi. *Christum pia obedientia, inquit Augustinus, sic imitemur, ut ei nos comparare nulla præsumamus audacia. Disce homo obedire, clamat mellifluus Doctor, disce terra subdi, disce puluis obtemperare. De auctore tuo loquens Euangelista. Et erat, inquit, subditus illis haud dubium, quia*

Matt. 18. 23.

quin Maria & Ioseph. Erubescere superbe cinis. Deus se humiliat, & tu te exaltas? Deus se hominibus subdit, & tu dominari gestiens hominibus tuo te praeponis auctori? Utinam mihi aliquando tale aliquid cogitanti, Deus respondere dignetur, quod & suo increpando respondit Apostolo. Vade, inquit, post me Satana, quia non sapis ea, quae Dei sunt. De ipso namque dictum est, Et erat subditus illis.

Eccli. 32. 2 f.

Matt. 20. 26.

Phil. 2. 3.

B. reg. brcu. 115.

Marc. 10.

Gal. 5. 13.

B. serm. 11.

Matt. 3. 15.

V. Medium est, assuefacere se ad obsequendum non modo maiori, sed etiam aequali & minori. Sapiens enim ait, Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Et Christus. Qui voluerit inter vos primus esse, sit vester seruus. Et Apostolus, Nihil per contentionem, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Vnde S. Basilius. Alij, inquit, aliis obedientiam praestabimus, tanquam serui dominis, conuenienter precepto Domini. Qui vult in vobis esse magnus, sit omnium ultimus & seruus omnium. Quibus verbis adiungit, quod nos efficacius etiam possit permovere. Sicut filius hominis non venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret. Et consentaneum etiam est dicto Apostoli. Per charitatem spiritus seruite inuicem. Et S. Bernardus in Cantica. Parum est subiectum esse Deo, nisi sis & omni humana creatura propter Deum, siue Abbati tanquam praecellenti, siue Prioribus, tanquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus, subdere & minoribus. Sic enim decet nos, inquit, omnem implere iustitiam. Vade & tu ad minorem, si vis esse in iustitia perfectus, defer inferiori, iuniori te inclinato.

VIDE V. Abnegatio sui. Humilitas. Et in PANARIO V. Inobedientia. Immortificatio, iudicium proprium. Voluntas propria. -

O B L A T I O S V I

Deo facta.

CAPVT I.

Quid sit Oblatio, & quotuplex.

BLATIONIS nomine intelligimus actum Virtutis religionis: cuius virtutis proprium est, vt homo protestetur se diuinæ maiestati subiectum, quatenus est primum omnium re-

um rerum principium & auctor, Dominusquè cœli & terræ, eaquè de causa se illi, & omnia sua offerat. Est autem duplex oblatio. Interna ^{A.c.5.} vel inuisibilis, & externa vel visibilis, secundum doctrinam S. Augustini libro de ciuitate Dei decimo. Interna, est actio voluntatis, qua homo diuinæ maiestati se suaque omnia offert. Externa verò est, qua ritu externo idem facit, quod gemino fieri potest cultu. Semel, eo qui etiam homini potest deferri, vt si caput aperias, si genua flectas, si supplices ad honorem Dei, si psalmos & hymnos decantes, si nomen diuinum in precibus inuoces: nam hunc externum ritum exhibemus & regibus & aliis hominibus honoratis. Secundo, eo cultu qui in solum Deum cadit, & dicitur cultus patriæ. atq; hic dicitur sacrificium. Vnde Exodi 22. dicitur, *Qui sacrificat Dÿs occidetur. praterquam Domino soli.* Quam oblationem Deo deberi omnes etiam gentiles naturali lumine agnouerunt, teste S. Augustino ita scribente libro citato. *Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut scinit, aut putauit, aut finxit?* Hoc autem sacrificium, vt propriè dictum sit sacrificium requirit tria. Primum est, vt in eo offeratur aliquid sensibile & ritu mystico consecratur: sacrificare enim, si vocem spectes, est idem quod sacrum facere: sic in veteri testamento consecrabantur victimæ impositione manuum, vel eleuatione rei oblatae in altum. 2. vt res oblata transmutetur, hoc est, desinat esse quod ante fuit, sicut hostia in veteri lege cremabatur. 3. vt fiat à sacerdote. Vnde in lege naturæ sacerdotes erant vel capita familiarum vt Noe, Abraham, vel quibus Deus inspirabat. In lege autem scripta soli filii Aaron. In lege gratiæ soli Episcopi & presbyteri rite ordinati. In quacunq; ergo oblatione etiam Deo facta horum trium aliquid defuerit, non erit propriè dictum sacrificium. Nos autem hic maximè loquimur de oblatione interna sui, suarumquererum. Cui si aliquando externa accesserit, perfectior esse poterit, qualis erat beatæ Annæ, quæ vt est initio historiæ Regum filium Samuelem oblatum Deo etiam externo ritu obtulit sacerdoti Heli in loco sacro. 2. B. Virginis MARIÆ, quæ secundum ritum legis Mosaicæ puerulum IESVM in templo Hierosolymitano obtulit S. Simeoni. 3. matris S. Bernardi, qui filium recens natum Deoque oblatum deposuit in templi altari. 4. omnium religiosorum, qui solenni professione publicè ante altare se totos offerunt Deo & religioni.

Exod. 22. 16.

A. l. 10. c. 4.

L. Reg. 1. 26.

Luc. 2. 28.
Vilhel. in vita
lib. 1. c. 1.

CAPVT II.

Deum non indigere oblatione nostra, & ut indigeat, nihilo eo dignum posse offerri.

ID contestatus est propheta regius in psalmis, cum ait, *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Et Apostolus. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Vnde Clemens Alexandrinus in Pædago & Stromateis sapius. *Solus Deus nulla re omnino indiget.* Et Lactantius. *Non intelligunt, inquit, Ethnici, terrenis opibus Deum non indigere. Nihil enim sapiunt nisi terram, bonaque & mala solius corporis sensu & voluptate perpendunt. Et rursus, Illis, quæ in usum tribuit homini Deus, ipse non indiget: & cum omnis terra in ipsius sit potestate, non indiget templo, cuius domicilium mundus est; non indiget simulachro, qui est & mente & oculis incomprehensibilis: non indiget terrenis luminibus, qui solem cum cæteris astris in usum hominibus potuit accendere.* Gregorius Nazianzenus in Pascha. *Dignum manus offerre Deo vix ipsi quoque angeli possunt, illi, inquam, primi, intellectuales & puri, supernæque gloriæ spectatores ac testes,* Sanctus Ambrosius tractans verba Apostoli supra citata. *Manifestum est, ait, solum Deum esse, qui nouerit omnium consilia, & hunc unum esse, qui nullius egeat, quia ab ipso sunt omnia.* Sanctus Chrysostomus in Genesin. *Si voluerimus offerre aliquid Deo, quid amplius offerre possumus, quam quantum verbis gratias referimus. Ea sane, quæ ipse exhibet opere præstat. Quam autem imparia sunt verba & opera? Et Dominus nullarum rerum indigus est, nullaque rerum nostrarum eget, quæ verbis, atque hanc ipsam in sermonibus gratiarum exigit, non quod ea ipse opus habeat, sed ut nos doceat gratos esse, & agnoscere tantorum bonorum auctorem.* Sanctus Augustinus de verbis Domini. *Neputemus fratres carissimi, quia beneficium præstamus DEO, quia diximus pretium nos dare quodammodo. Non enim, unde augetur ille, damus, qui te lapsa integere est, & teredeunte integer manet, paratus videre, ut beatificet conuersos, & auersos puniat cecitate.* Et in epistola ad Marcellinum. *Nihil Deus iubet, quod sibi prosit, sed illi, cui iubet. Ideo verus est Dominus, qui seruo non indiget, & quo seruus indiget. In ea quippe Scriptura, quæ vetus dicitur testamentum, & eo tempore, quo adhuc illa offerebantur sacrificia, quæ hoc tempore non offeruntur, dictum est. Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Nec illorum ergo sacrificiorum egebat Deus, nec cuiusquam eget unquam, sed rerum diuinitus*

imparitarum, vel imbuendo virtutibus animo, vel eterna salutem adipiscenda quaedam signa sunt, quorum celebratione atque functione, non Deo, sed nobis utilia pietatis officia exercentur. Et rursus libro 10. de ciuitate Dei. Quis autem ita desipiat, ut existimes aliquibus visibus Dei esse necessaria, qua in sacrificijs offeruntur? Quod cum multis locis diuina Scriptura testetur, ne longum faciamus breue illud de psalmo commemorare suffecerit. Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Non solum igitur peccare, vel alia re corruptibili atque terrena, sed ne ipsa quidem iustitia hominis Deum egere credendum est totumque quod recte colitur Deus homini prodesse, non Deo. Neque enim fonte se quisquam dixerit profuisse, si biberit, aut luci se viderit.

CAPVT III.

De conditionibus oblationis, quo Deo sit grata.

QVO Deo grata & accepta sit oblatio nostra nonnullae requiruntur conditiones. Prima sit, ut offerens sit iustus & amicus Dei, quam S. Basilii colligit ex illis verbis Psalmi. *Afferite Domino filii Dei afferite Domino filios arietum.* Psalmus, inquit, prius vult nos esse filios Dei, deinde ultroneos accedere ad offerenda Deo dona, non qualibet, sed qua sint ab eo ordinata. *Ante omnia dicite, Pater; deinde petes ea qua ordine sequuntur. Scrutare verò te ipsum, & cuiusmodi conuersatione ad Deum accedas: expendere, num dignus sis, qui Deum sanctum voces Patrem. Per vitæ enim sanctimoniam nobis peritus est ad eum sanctum ac familiaris aditus. Si sancti filius cupis esse, sanctitas te in filium adoptet. Afferte itaque Domino, non omnes, neque ex omnibus, sed filij Deo.* S. Gregorius verò eandem colligit ex oblatione Abel. *Iram, ait libro 22. moralium, iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis. Unde scriptum est. Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autem & ad munera eius non respexit. Neque etenim sacrum eloquium dicit. Respexit ad munera Abel, & ad Cain munera non respexit, sed prius ait, quia respexit ad Abel, ac deinde subiunxit. & ad munera eius, Et rursus dicit, quia non respexit ad Cain, ac deinde subdit, nec ad munera eius. Ex dantis quippe corde id quod datur accipitur, idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt. Prius namque ad eum legitur Dominus respexisse qui dabat, quam ad illa qua dabat.*

II. *Conditio est, ut si iustus non sit, iustus esse velit, & de ante-actæ vitænoxis doleat, dicatque cum peccatore Dauide: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despiciet.* Hanc inculcat Augustinus libro 10. de Ciuitate Dei. *Ille pœnitens, inquit, apud prophetam, vel ipse Propheta quærens Deum peccatis suis habere propitium. Si voluisses, inquit, sacrificium dedissem: utique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernet. Intueamur quemadmodum ubi Deum dixit nolle sacrificium, ibi Deum ostendit velle sacrificium. Non vult ergo sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium contriti cordis: Illo igitur, quod eum nolle dixit, hoc significatur, quod eum velle subiecit. Cuius rei rationem paulo ante dederat hanc. Nec enim quod ab antiquis Patribus talia sacrificia facta, sunt in victimis pecorum, quæ nunc Dei populus legitimè non facit aliud intelligendū est, nisi rebus illis eas res fuisse significatas, quæ aguntur in nobis, ad hoc ut in hercamus Deo, & ad eundem finem proximo consulamus.*

III. *est, ut pura simplicique mente, & recta intentione offerat.* Hanc multi Patres indicarunt, ut Tertullianus in Marcionem. *Esti Deus ad oblationes Abel aduertit, & holocausta Noe odoratus est libenter, quæ iucunditas siue viscerum veruicinorum, siue nidoris ardentium victimarum? Sed animus simplex & Deum metuens offerentium ea, quæ à Deo habebant, & pabuli, & suauis olentia gratia apud Deum deputabatur, non quæ fiebant exigentis, sed illud propter quod fiebant, ob honorem scilicet Dei.* Et S. Chrylost. in Genesis. *Attende, ait, rem miram: Aspexit Deus ad Abel, & ad dona ipsius: ad Cain autem, & ad sacrificia ipsius non attendebat. Quia recta intentione & sincera mente obtulerat, aspexit, inquit, Deus ad Abel, & ad dona ipsius, grata habuit, laudauit. Caterum oblata vocauit dona, ut per hoc offerentis animo maiorem honorem haberet: Ecce quomodo per facta & verba ipsa docet Dominus, quod hæc omnia à nobis vult fieri, ut animi nostri per ea, quæ à nobis fiunt, manifestè conspiciantur; & ut sciamus quod Dominum habemus & conditorem eum, qui ex nihilo nos, ut essemus, produxit.* Hieronymus in extremum caput Isaix. *Deus non querit sacrificia, sed animum.* Eodem collimant, quæ Lactantius libro sexto diuinarum institutionum de oblationibus Deo factis scribit ex Seneca. *Quanto melius, ait, Seneca & verius: Vultisne vos, inquit, Deum cogitare magnum, & placidum, & maiestate leni reuerendum amicum, & semper in proximo? Non immolationibus, & sanguine multo colendum, sed mente pura, bono honestoque proposito.*

IV. est, Vt oblatio sit Deo digna & offerente. Quae de causa Cain in Genesi deliquit, non quod aliquid obtulerit, sed quod nullo habito delectu viliora obtulerit. Vnde S. Ambrosius libro secundo de Cain & Abel. *Rectè Cain obtulit, quia oblatio insignis deuotionis, & indicium gratiarum est: sed non rectè diuisit, quia ante omnia Deo debuit deferre primitias, ut à gratia inchoaret auctoris. Etenim diuisionis hic ordo est, ut prima secundis, non primis secunda praecurrant, & caelestia terrenis, non terrena caelestibus praeferrantur. Sed quia Cain confundit hunc ordinem, dicitur ei. Peccasti, quiesce. omnia docet Deus. primum ne pecces, ut in Adam monuit, secundo; si peccaueris, quiescas, ut in Cain doceris. Erubescere enim debemus, & condemnare peccatum, non defendere.* Et S. Augustinus libro 15. de ciuitate Dei. *In admonitione quam Deus protulit ad Cain, illud quidem quod dictum est. Nonne si rectè offeras, rectè autem non diuidas peccasti, quia non elucet, cur vel unde sit dictum, multos sensus peperit eius obscuritas. Rectè quippe offertur sacrificium, cum offertur Deo vero; cui uni tantummodo sacrificandum est. Non autem rectè diuiditur, dum non discernuntur rectè vel loca, vel tempora, vel res ipse, quae offeruntur, vel qui offert, vel cui offertur, vel hi quibus ad uescendum distribuitur quod oblatum est, ut diuisionem intelligamus hic discretio-nem: siue cum offertur, quando non oportet, aut quod non tunc, sed aliàs oportet, siue cum id offertur, quod nusquam & nunquam penitus debuit siue cum electiora sibi eiusdem generis rerum tenet homo, quam sunt quae offert Deo. In quo autem horum Deo displicuerit, facile non potest inueniri. Hæc ille. actandem eam Ambrosio in postremum hunc sensum diuisionis inclinare uidetur. In eandem sententiam conspirat Chrysostomi commentarius. nam exponens verba illa Dei. Nonne si rectè obtuleris, rectè autè nõ diuiseris, peccasti? *Hoc quidem, inquit, quod animo statuisse esse offerendum laude dignum est; quod verò non rectè diuiseris, oblati repudiationem operatum est. Oportet enim offerentem Deo magnam adhibere diligentiam: Et quantum differunt qui offert, & qui accipit, tanta & in discretionem facienda diuersitas. At horum nihil cogitasti sed ut fortuito contigit obtulisti.**

V. est, ut oblatum sit expers vitii & maculae. Vnde Ecclesiasticus. *Noli, ait, offerre munera praua, non enim suscipiet illa DEVS.* Et Malachias propheta. *Offeritis super altare meum panem pollutum, & dicitis. In quo polluiimus te? Si offeratis cacum ad immolandum, nonne malum est: & si offeratis claudum & languidum, nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei; aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum; immo Deus exigit in omnibus sacrificiis, ut hostiæ essent immaculatae, nullique vitio obnoxiae, ut liquet ex legibus Leuitici; Numerorum, & Deuteronomii. Homo, inquit Dominus ad Moysen,*

A. 6. 6.

Id. c. 7.

A. c. 7.

Gē. 4. Gē. 1. 70.

Ch. hom. 18.

Ecclesi. 35. 14.

Malach. 18. 14.

Leu. 13.

L. 8. 10.

Num. 18. 9.

Deut. 15. 21.

qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens tam de bobus, quam de quibus immaculatum offeret, ut acceptabile sit, omnis macula non erit in eo. Si cacum fuerit. si fractum. si cicatricem habens. si papulas, aut scabiem, aut impetiginem, non offeretis ea Domino. Causa huius legis erat. 1. quia Deum O. M. non decent, nisi optima. 2. teste Apostolo, omnia in figuram illis veteris testamenti Patribus contingebant, & umbram habebat lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, ut est in epistola ad Hebræos, Oblationes autem omnes & sacrificia veteris legis præfigurabāt oblationem Christi in cruce, qui verè erat agnus immaculatus, omnis vitii expers, Unde Paulus, Si enim sanguis, inquit, hircorum & taurorum & cinis vitula aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum, obtulit immaculatum Deo emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi? 3. quo significaretur quanta innocentia vitæ & morum præditi esse debeant, qui seipsum Deo offerre volunt,

1 Cor. 10. 11.
Heb. 10. 1.

Heb. 9. 13.

C A P V T I V.

Rerum etiam minimarum oblationes Deo esse gratissimas.

QVOD verò etiam minimarum rerum oblationes Deo sint pergratæ, duobus diuinæ scripturæ exemplis ostendi potest; quorum alterum est in veteri testamento, nam in Exodo Deus inter dona pro constructione tabernaculi offerenda numeravit pilos caprarum. Omnis, inquit, voluntarius, & prono animo offerat primitias Domino: aurum & argentum & as, hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum, pellesque arietum rubricatas & ianthinas, ligna serim & oleum ad luminaria concinnanda & ut conficiatur unguentum & thymiana suavissimum, lapides arychinos & gemmas ad ornatum superhumeralis & rationalis. Alterum est in nouo, de vidua, quæ apud Marcum & Lucam oblatione duorum minorum in gazophylacium alios licet magna offerentes iudice Christo superavit. Respicens autem IESVS, inquit Lucas, vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium ditites. Vidit autem & quandam viduam pauperulam mittentem ara minuta duo. Et dixit. Vere dico vobis, quia vidua hac pauper plus quam omnes misit. Nam omnes hi ex abundantia sibi miserunt in munera DEI; hac autem ex eo quod

Exod. 25. 3.
Exod. 25. 5.

Marc. 12. 42.
Luc. 21. 1.

deest

est illi omnem victum suum, quem habuit, misit. Ratio autem huius rei ab omnibus Patribus illa redditur, quod DEVS non tam considerat magnitudinem rei oblate, quam affectum; aliasque conditiones offerentis.

TERTULLIANVS contra Marcionem agens de oblationibus, quando sint Deo gratæ, post exemplum Abel & Noë allatum ita scribit. *Si cliens diuiti aut regi nihil desideranti tamen aliquid vilissimi munusculi obtulerit, quantitas & qualitas muneris infuscabit diuitem & regem, an delectabit titulus officii? At si cliens ei munera vitro, vel etiam dicto, ordine suo offerat, & solemniter regis obseruet, non ex fide tamen, nec corde puro, nec pleno circa cetera quoque obsequia, nonne consequens, ut rex illè vel diues exclamet. Quo mihi multitudinem munerum tuorum? Plenus sum. Gregorius Nazianzenus oratione ad Iulianum, Nihil earum rerum, que Deo offeruntur tam paruum est; quamuis etiam minimi momenti sit, quamuis longè illius dignitate inferius, quod non omnino accipiat atque comprobet. Accipit ille & Pauli plantationem, & Adollinis irrigationem, & vidua duo minuta, & publicani humilitatem, & Manassis confessionem. Cum Moses olim tabernaculum illud cœlesti tabernaculo figura respondens in terra figeret, omnes quod cuique denuntiatum fuerat, conferbant. Quinetiam suapte sponte alii aurum, alii argentum, alii gemmas pretiosas ad superhumeralis ornatum ferebant: mulieres partim byssum contortum, partim coccinum contextum, partim purpuram, partim arietum pelles rubro colore tinctas; partim caprarum pilos, rem vilissimam. Alii, ut quisque fortasse aliquid habebat, ad opus tabernaculi afferebant; sed omnes tamen afferebant, nec quisquam ab hac collatione immunis, ne pauperrimi quidem. Et paulò post. Atque illud pulcherrimum humanissimumque censendum est, quod Deus munificentiam, non oblata rei pretio & dignitate, sed offerentis affectu & facultate meretur. Et rursus supra. Vnusquisque Deo quod poterit offerat, quouis tempore, quouis genere vite & fortune, pro presentis facultatis modulo, pro gratia sibi concessa. Atque sub finem orationis in laudem Basilii scriptæ. Quanquam, ait, Deo quoque gratum est, quod viribus respondet. Sanctus Ambrosius libro de Viduis. Dominica voce illa vidua omnibus antefertur; de qua dictum est. Vidua hæc plus omnibus misit; in qua moraliter dominus instituit vniuersos, ne quis à collatione ministerij paupertatis pudore reuocetur, nec sibi diuites blandiantur, quod plus videantur conferre, quam pauperes. Vberior est enim nummus è paruo, quam thesaurus, è maximo: quia non quantum datur, sed quantum resideat expenditur. Nemo plus tribuit, quam qui nihil sibi reliquit. Non ergo quid fastidio expuas, sed quantum deuotione conferas, estimandum est. Denique nulla plus tribuit, quam illa, que de filiorum alimentis parit prophetam. Sanctus Chry-*

Ira. 1. 11.

1. Cor. 13. 6.
Marc. 12. 42.
Luc. 18. 1.

Luc. 21. 1.

C. horu. 42.

CHRYSOST. quoque in Genesin post collaudatam viduam Sareptanam, quæ parum obtulerat Eliæ prophetæ. *Dominus noster*, subdit, *non quanta dantur, consuevit attendere sed voluntatis largitatem. & ob hoc parua etiam magna facit, & saepe affirmat, quando non hilari promptitudine, qua sunt, insumuntur. Et ea propter vidua illa Euangelica multis multa in gazophylacium mittentibus protectis duobus minutis omnes vicie, non quod immiserit plura alijs sed quod liberaliorem voluntatem ostenderit.*

CAPVT V.

De conuenientia oblationis sui Deo facta.

Matth. 22. 21.

QVOD conueniens & salutare sit, hominem Christianum, non tam alias res creatas, quam se metipsum offerre Deo, inde probat vetustissimus Tertullianus in libro de Idololatria, quod Christus apud Matthæum Phariseorum discipulis & Herodianis dixerit. *Reddite qua sunt Casaris Casari, & qua sunt Dei Deo. Reddenda sunt*, inquit, *Casari, qua sunt Casaris, & qua sunt Dei Deo, bene quod apposuit. & qua sunt Dei Deo, id est, imaginem Casaris Casari, qua in nummo est, & imaginem Dei Deo, qua in homine est: ut Casari quidem pecuniam reddas, Deo temetipsum.* Ap-
 postolus quoque Romanos suos his verbis suauissimè compellat. *Obsecro itaque, vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* Deinde totos nos, quanti quanti sumus, debemus Deo. *Quidem habes*, ait Paulus, *quod non accepisti? Et quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula, Amen.* Adhæc Deus pro incredibili tua in nos caritate se obtulit nobis, cur non vicissim nos offeramus illi? *Sic enim Deus*, inquit B. Io-
 annes, *dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam eternam.* Obtulit autem se nobis per filium trisariam. Primo in eius incarnatione, cum Deus homo factus est, quod beneficium tanti facit Ecclesia, ut cum in Symbolo cantatur. *Et homo factus est*, Vel in Euangelio Ioannis. *Verbum caro factum est*, omnes procidant in genua. 2. se obtulit in ara crucis, quando una oblatione, teste Apostolo, *consummauit omnes sanctificatos*, & nos ab æterna damnatione vindicauit. 3. in sacra Eucharistia, nam apud Ioannem ipse dicit. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Vnde S. Hieronymus ad Lucinium. *Aurum deponere incipientium est, non perfectorum. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit An-risihemes seipsum offerre Deo proprie Christianorum est & Apostolorum.* Et S.

Rom 12.1.

Wide Chryf. h.
 10. in 1. ad Cor.
 1 Cor. 4. 7.
 Rom. 11. 35.

Ioan. 3. 16.

Symb. Constan.
 10.

Heb. 10. 14.

Ioan. 6. 56.

H. ep. 28.

AVGUSTINVS libro de Quantitate animæ. *Vellem ut nihil aliud a-* A. c. 28.
gerem, quam reddere me, cui me maximè deo, atque ita Deo fieri, quod ait H. ser. 2. Sat. 7.
Horatius, amicum mancipium Domino. Et epistola ad Armentarium, Id. ep. 45.
qui contempto mundo obtulerat se Deo per votum. Cogites, quod in
diminis eloquiis legitur. Ne tardes conuerti ad Dominum, neque differas de
die in diem, atque arripias, curesque reddendum, quod ei te vouisse nosti, qui & Eccli. 5. 8.
debita exigit, & promissa persoluit. Nam & hoc scriptum est. Ponete & reddi- Psal. 75. 11.
te Domino Deo vestro. Quanquam etsi non vouisses, quid aliud tibi suaden-
dum fuit, aut quid melius ab homine fieri potest, quam ut ei restituat, à quo in-
stitutus est, præsertim quia charitatis erga nos Deitantum apparuit, atque
illuxit iudiciū, ut filium suum unigenitum mitteret, qui pro nobis moreretur?
 Haud secus Sanctus BERNARDVS de Purificatione Beatæ Virginis. B. serm. 3.

Quid fratres, ait, nos offerimus, aut quid retribuimus Christo pro omnib, qua
retribuit nobis? Ille pro nobis obtulit hostiam pretiosorem quam habuit,
nimirum, qua pretiosior esse non potuit. Et nos ergo faciamus quod possumus
optimum quod habemus offerentes illi, quod sumus utique nosmetipsi. Ille
seipsum obtulit, tu quis es, qui teipsum offerre cuncteris? Quis mihi tribuat,
ut oblationem meam dignetur maiestas tanta suscipere? Duo minuta habeo,
Domine, corpus & animam: utinam hac tibi perfectè possim in sacrificium
laudis offerre. Bonum enim mihi longèque gloriosius atque utilius est, ut tibi
magis offerar, quam deserar mihi ipsi. Nam ad me ipsum anima mea conturba-
tur, in te vero exultabit spiritus meus, si tibi veraciter offeratur. EXEM-
PLVM huius voluntariæ oblationis habemus in Apostolo Paulo exi-
mium, quod describit CHRYSOSTOMVS oratione prima de Sancti
Pauli laudibus in hæc verba. At obtulit sacrificium & inde laudatur, sed
si Pauli hostiam adducamus in medium, quam cælum à terra superior appare-
bit. Non enim una tantum est, siquidem semetipsum per singulos dies im-
molabat, quam tamen rursus hostiam dupliciter offerebat, cū quotidie moriens,
tum corpore suo mortificationem sine intermissione circumferens. Nam & ad
pericula iugiter parabatur consummans voluntate martyrium, & naturã in
se mortificando carnis nihilo minus, quam immolata hostia Deo munus im-
plebat, imò etiam multo amplius. Non enim oves offerebat, aut boues, sed se-
metipsum per singulos dies dupliciter immolabat, ut diximus. Propter quod
confitendo dicebat. iam immolor, sanguinem utique suum immolationem
vocans. Neque verò his tantum sacrificijs contentus fuit, sed quia seipsum 2. Tim. 4. 6.
consecrauerat Deo, etiam orbem vniuersum studuit offerre. Propter quod iam
hinc post sudores plurimos ac trophæa innumerabilia transiturus pro discipu-
lorum consolatione dicebat. Sed etsi immolor super sacrificium & obsequium Phil. 1. 17.
fidei vestræ gaudeo, & congratulor omnibus vobis: propter quod & vos gau-

de te & congratulamini mihi. Quidnam igitur huic hostia reperitur aequale, quam Paulus sancti Spiritus cultro immolauit, quamque in illo altari obtulit, quod supra caelos locatum est?

C A P V T VI.

De præstantia & fructu eximio huius oblationis.

IA m huius virtutis præstantiam iuxta ac fructum excellentem inde discere possumus, quod sit primarius Religionis inter virtutes morales nobilissimæ actus, haud secus quam sacrificium. Etsi sacrificia omnia, quæ in veteri testamento de brutis animantibus, frugibus, alijsque rebus creatis magnifico ritu & pompa instituta fuere, hoc inferiora sunt hac, de qua agimus, spontanea oblatione sui, quo bruta omnia, cæteræque res creatæ inferiores sunt rationali creatura ad Dei imaginem similitudinemque condita. Honorificè certe S. Patres de ea locuti sunt, atque imprimis B. Hieronymus pluribus locis. Nam in epistola ad Lucinium, cum dixisset se ipsum offerre Deo proprium esse Christianorum & Apostolorum, mox subiicit, qui duo cum vidua pauperatis suæ in gazophylacium ara mittentes, totum censum, quem habuerunt, Domina tradiderunt, & merentur audire. Sedebitis super duodecim solia; iudicantes duodecim tribus Israel. Laudanda res & Apostolicorum temporum virtutibus coequanda, quando venditis possessionibus suis credentes afferebant pecunias, atque fundebant ante pedes Apostolorum, ostendentes auaritiã esse calcandam. Sed Dominus magis querit animas credentium, quàm opes. Legimus, redemptio anima viri propria diuitiã. Et in consolatione ad Iulianum. Respice sanctum virum Pammachium & feruentissimæ fidei Paulinum presbyterum, qui non solum diuitias, sed se ipsos Domino obtulerunt: qui contra diaboli tergiversationem, nequaquam pellem propelle, sed carnes & ossa, & animas suas Domino consecrarunt. Contempnũ aurum, contempserunt & multi Philosophi, è quibus vnus, vt ceteros, sileam, multarũ possessionum pretium protexit in pelagus. Abite, dicens, in profundum male cupiditates, ego vos mergam, ne mergar à vobis. Philosophus gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium totam simul sarcinam deposuit, & tu te putas in virtutum culmine constitutum, si partem ex toto offeras? Te ipsum vult Dominus, hostiam viuam, placentem Deo, te, inquam, non tua. Apostoli gloriantur, quod omnia dimiserint, & secuti sint Saluatorem, & certe præter retia & nauem, nihil legimus eos dimisisse,

& c.

H. ep. 18.

Luc. 21. 1.

Matt 19. 28.

Act. 4. 34.

Prou. 13. 8.
H. ep. 54.

& tamen testimonio futuri iudicis coronantur, quia se offerentes totum dimiserant, quod habebant. Denique & epistolam ad Paulinum ipsum, his verbis claudit. *Totum Deo dedit, qui seipsum obtulit. Apostoli nauem tantum & retia reliquerunt. Vidua duo ara misit in gazophylacium, & praefertur Crasi diuitiis. Facile contempsit omnia, qui se semper cogitat esse morturum.* Deinde Sanctus Augustinus libro primo Soliloquiorum. *Constanter, inquit, Deo crede, eique te totum committe, quantum potes. Noli esse velle quasi proprius & in tua potestate, sed eius clementissimi & utilissimi Domini te seruum esse profiteri: ita enim te ad se subleuare non desinet, nihilque tibi euenire permittet, nisi quod tibi proficit, etiam si nescias.* Et in psalmum 131: *Quid uouimus Deo, nisi ut simus templum Dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quam ut dicamus ei, quod dicitur in Esaia. Posside nos.* Qui autem dicit. Posside nos, certe se possidendum Deo offert. Et in sermone 3. de natali Domini. *Sunt multi qui uouent, alius pallam, aliud oleum, alius ceram ad luminaria noctis. alius ut vinum non bibat per aliquot annos, alius ut ieiunia certo tempore faciat, alius ut carnes non comedat. Non est istud votum optimum, nec perfectum. Adhuc melius uolo. Non eligit Deus nec speciem tuam, nec oleum tuum, nec ieiunium tuum, sed hoc quod te hodie redemit, ipsum offer, hoc est, animam tuam. Et si interroges me, quomodo animam meam, quam ipse habet in potestate, offeram? Et ego respondebo tibi quomodo. Moribus sanctis, cogitationibus castis, operibus fructuosis, auertendo à malo, & conuertendo ad bonum. &c.*

Ep. 102.

A. c. 156

Isa. 26. 13.
iuxta 70.

DEVM excellens utilitas huius spiritualis oblationis duobus minime obscuris argumentis cognosci potest. Alterum est, quod Sanctorum historiae passim doceant eos omnes, qui in primo ortu suo à sanctis parentibus Deo pie oblati fuerunt sanctitate quoque illustres, ac saepe etiam miraculis extitisse, ut Samuelem prophetam, ut S. Ioannem Baptistam in utero materno sanctificatum, gloriosissimam matrem Dei sine ullo peccato conceptam, Gregorium Nazianzenum, S. Bernardum Claræuallensem Abbatem, S. Dominicum, S. Bonauent. S. Bernardinum, S. Nicolaum Tolentinatam, S. Franciscum de Paula, S. Elzearium comitem, aliosque complures. Si enim oblatio aliena tantopere apud Deum ualuit, quantum ualebit propria & uoluntaria eius, qui cum regio propheta dicere audebit. *Voluntarie sacrificabo tibi.* Vnde S. CHRYSOSTOMVS libro tertio contra uituperatores uitæ monasticæ ita scribit de S. Samuel. *Anna fuit Hebræa mulier, quæ unum filium cum partu edidisset, nec alium speraret se parituram post ablationem statim obtulit Deo; nec iam ut paternam domum reuideret*

1. Reg. 3.

Psal. 33. 8.

1. Reg. 3. r.

oravit, sed semper in templo Dei ille morabatur. A deo verò magnus & strenuus adolescens ipse factus est, ut Deum, cum Hebraorum gentem ob effusam latè malitiam execraretur, nec visionem ullam eis reuelaret, rursus eximia virtutis meritis attraxerit, persuaseritq; ea omnia, quæ antea solebat exhibere: prophetiam quoq; quæ diu auolarat, restituere. Nec ista tunc modo voluit cum ad maturam ætatem peruenisset, sed etiam, cum adhuc puer esset; nō enim erat visio manifesta, & verbum pretiosum non erat. Cumq; ista talia ac tanta essent, illum Deus iugiter alloquio familiari dignabatur, ac per illum frequens oracula edebat; tantum confert emolumentum Deo semper quæ possederimus concedere.

N. in S. bap-
tisma.
8. cap. 8.

Alterum argumentum est, quod Dei proprium sit, ut canit Ecclesia, misereri & parcere. Est enim ipsa bonitas & charitas, atque idcirco non optat vel expectat aliud, quam ut nosmetipsum illi offeramus, non ut commodi aliquid à nobis accipiat, sed ut nobis beneficiat. Vult ut nos ipsos velut sportas vacuas sibi offeramus, quas possit suis implere donariis. Vnde S. Gregorius Nazianzenus in oratione quadam scripsit, *Deo dare, esse accipere*. Exemplum appositum huius rei commemorat Seneca libro primo de beneficiis, ubi cum Æschines, pauper nihil haberet, quod Minerualis loco penderet præceptori suo Socrati, dixit. Quoniam nummis careo, me totum tibi trado. Quod donum Socrati longe gratius fuit quàm pecuniarum; eiq; respondit se cum, cum moribus, tum litteris cultiorem, aliquando ad suos remissurum.

VIDE V. Deuotio. Familiaritas cum Deo. Obedientia. Oratio. Perfectio Christiana. Religio. Et in PANAP. IO. Inobedientia. Voti violatio.

OPERA BONA.

CAPVT I.

Quid operum bonorum nomine intelligatur, & quot eorum sint genera.

Matt. 5. 16.
Rom. 2. 10.

PERVM bonorum nomine iuxta diuinæ Scripturæ phrasia, intelligimus opera vtilia ad salutem, uti sunt, de quibus Christus apud Matthæum ait. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*. Et S. Paulus ad Romanos. *Gloria & honor, & pax omni operanti bonum*. Et S. Ia.

S. Iacobus. *Qui perspexerit in lege perfecta libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.* Et Sanctus Petrus. *Satagite, ut per bona opera certam uestram uocationem & electionem faciatis.* Et Sanctus Ioannes. *Qui bene facit, ex Deo est.* Hæc opera nomine iustitiæ Christus honestauit apud Matthæum dicens, *nisi abundauerit iustitia uestra plusquam Scribarum & Pharisaorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Et. *Attendite, ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus.* mox enim subiicit. *Cum ergo facis elemosynam.* Et S. Zacharias apud Lucam. *ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso.* Et Apostolus. *Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.* Et B. Iacobus. *Ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum.* Et Sanctus Petrus. *Ut peccatis mortui iustitia uiuamus.* Et S. Ioannes. *Qui facit iustitiam, iustus est.*

Iac. 1. 25.
2. Pet. 1. 10.
Ioan. ep. 3. 11.
Matt. 5. 20.
Matt. 4. 1.
Luc. 1. 57.
Rom. 2. 13.
Iac. 2. 24.
1. Pet. 2. 24.
1. Ioan. 3. 7.

HORVM Operum bonorum tria Spiritus sanctus ipse in sacris literis genera patefecit, ad quæ tanquam ad tres fontes suos reliqua omnia facile, teste S. August. in lib. de perfectione iustitiæ, referuntur. Nam in veteri testamento angelus Raphael hæc tria speciatim S. Tobie commendauit. *Bona, inquit, est Oratio cum Ieiunio, & Eleemosyna magis quam thesauros auri recondere.* In nouo uero Christus Dominus apud Matthæum singulatim docuit, quemadmodum eadem tria fructuose ad salutem exerceri queant. Vnde August. loco citato. *Domine, inquit, in Euangelio cum dixisset. Nolite facere iustitiam uestram coram hominibus, ut uideamini ab eis, ne istum cursum nostrum sine humana gloria metiremur, non est in expositione iustitiæ ipsius executus nisi tria ista, ieiunium, eleemosynas, orationes ieiunio scilicet uniuersam corporis castigationem significans; eleemosynis omnem beneuolentiam & beneficentiam, uel dandi uel ignoscendi; & oratione insinuans omnes regulas sancti desiderij.* Et in psalmum 42. *Hæc iustitia hominis in hac uita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam uolare ad Deum? fac illi duas alas, ieiunium, & eleemosynam.* S. Leo de ieiunio decimi mensis. *Tria sunt quæ maximè ad religiosas pertinent actiones. Oratio scilicet, ieiunium & eleemosyna: quibus exercendis omne quidem tempus acceptum sed illud est studiosius obseruandum, quod Apostolicis accipimus traditionibus cõsecratum. Oratione enim propitiatio Dei queritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur simulq; per omnia Dei in nobis imago reuatur. Hæc triplex obseruãtia omnium uirtutum comprehendit effectus.* Petrus Chrysologus serm. 43. *Tria sunt, tria fratres, per quæ stat fides, constat deuotio, manet uirtus. Oratio, ieiunium, Misericordia. Quod oratio pulsas, impetrat ieiunium, misericordia accipit, Sunt hæc tria unum, dant hæc sibi inuicem uitam. Est namq; orationis*

A. respon. 17.
Tob. 12. 8.
Matt. 6.
L. serm. 1.

B. sc. 11.

anima ieiunium, ieiunij vita misericordia est, &c. multa. S. Bernardus in sententiis. Tria sunt, quibus debent insistere, quicunq; iustificari debent, quae etiam continet sermo Domini in monte, eleemosyna, ieiunium, oratio. Sic enim adimpletur iustificatio, dum ab interdicitis vitis abstinent, & bona quae precepta sunt, fideliter exercent. Opponantur ergo pravis operibus opera misericordiae, contra carnalia desideria adhibeantur ieiunia, & pro curis seculi succedat amor Dei & frequentia orationis.

C A P V T II.

De multiplici bonorum operum fructu.

Sap. 3. 15.
Eccl. 3. 12.
Eccl. 12. 13.

NON dubium est multos magnosque bonorum operum existere fructus. Sapientis siquidem dictum est. *Bonorum laborum gloriosus est fructus. Et. Cognoui, quod non esset melius nisi latari & facere bene in vita sua. Et. Deum time, & mandata eius observa: hoc est enim omnis homo.*

Matt. 7. 16.

I. Fructus est testificatio verae fidei & doctrinae. Nam Christus voluit pseudoprophetarum doctrinam falsam ex operibus dignosci. *A fructibus eorum, inquit, cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Non potest arbor bona malos fructus facere, neq; arbor mala bonos fructus facere.* Nam de fide vera vel falsa hic sermonem esse liquet, & docet vetustissimus Tertullianus libro primo contra Marcionem.

Iac. 2. 18.

B. reg. 28. & 29.

Deinde B. Iacobus. *Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.* S. Basiliius in suis Moralibus ex eodem fundamento probat, quod unusquisque debeat professionem suam factis ipsi consentaneis comprobare. idq; probat tribus aliis argumentis. Primo, quia Christus discipulis suis dixit. *In hoc cognoscetis omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem mutuam habueritis inter vos.* 2. quia de se dixit. *Ipsa opera quae ego facio, testimonium perhibent de me, quod Pater miserit me. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quod pater in me est, & ego in Patre.* 3. quia Apostolus ita ad suos Corinthios scripsit. *Nemini dantes ullam offensionem, sed in omnibus exhibentes vosmetipsos, sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus.* &c. Eodem tendit, quod S. Chrysost. ad populum dixit, nihil aequae conversationem. *Si viuimus, inquit, in nequitia, licet sit qui detrahat nemo, omnium miserissimi sumus, si verò virtutem exerceamus, licet totus terrarum orbis maledicat, tunc sumus omnium beatissimi. Non enim improborum detra-*

1. Cor. 6. 3.

C. hom. 24.

detra-

detractionem, sed vita virtutem intuebuntur. Etenim omni tuba clarior est per opera demonstratio.

II. FRUCTVS est, quod bona opera ex viua fide, hoc est, per caritatem operante, vt loquitur Apostolus, profecta, non solum sint Symbolum Christianæ vocationis & prædestinationis, sed etiam eandem confirmant, certamque faciunt. Nam Apostolus Petrus, qui crebrius ad bona opera in suis epistolis nos cohortatur, hoc etiam adiecit. *Fratres, magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hac enim facientes non peccabitis aliquando.* Vnde S. Cyprianus epistola ad Cornelium Papam. *Hortamur plane quantum possumus, frater charissime, pro charitate mutua, qua nobis inuicem cohaeremus, vt, quoniam prouidentia Domini momentis instruimur, & diuina misericordia consiliis salubrius admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri dierna, ieiuniis, vigiliis, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus, incumbamus gemitibus assiduis, deprecationibus crebris. Hac enim sunt arma cœlestia, qua stare & perseuerare fortiter faciunt. Hac sunt munimenta spiritualia, & tela diuina que protegunt.*

Gal. 5. 6.

2. Pet. 1. 10.

C. lib. 1. ep. 1.

III. FRUCTVS est, quod gratiam iniustus vere augeant, & perficiant, ac proinde & iustificent, id est, iustiores reddant. Id clarissime ex B. Pauli epistolis euinci potest, nam in altera ad Corinthios agens de fructu spiritali elemosynæ. *Qui administrat semen, inquit, seminanti, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestra.* Et ad Colossenses. *Vt ambuletis digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes crescentes in scientia Dei.* Et S. Ioannes in Apocalypsi. *Qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.* Imo Ecclesiasticus. *Non verearis, ait, vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in aeternum.* Quod autem perficiant & contumment iustitiam & gratiam, clare tradit B. Iacobus. *Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est offerens filium suum super altare? Vides, quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est?* Et Sanctus Paulus ad Corinthios. *Has habentes promissiones carissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei.* Hoc verò iustitiæ incrementum, aiunt Concilij Tridentini Patres, petit sancta Ecclesia cum orat. *Da nobis Domine fidei, spei, & charitatis augmentum.*

2. Cor. 9. 10.

Col. 1. 10.

Apoc. 2. 11.

Eccli. 18. 22.

Iac. 2. 22.

2. Cor. 7. 1.

C. sess. 6. c. 10.

IV. est, quod fiduciam bonæ conscientie gignant, magisq; ad orandum & quidlibet impetrandum inflamment. *Fiducia magna erit, dicitur in Tobia, coram summo Deo elemosyna omnib. facientibus eam.* Et apud Ioannem Christus, *Omnis qui male agit, odit lucē, & non venit ad lucē, vt non arguantur opera eius. Qui autē facit veritatē, venit ad lucē, vt manifestentur*

Tob. 4. 12.

Ioan. 3. 20.

stentur

1. Ioan. 3. 21.

stentur opera eius, quia in Deo sunt facta. Et Ioannes ipse in prima epistola. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo quoniam mandata eius custodimus, & ea qua sunt placita coram eo, facimus. Et rursus. *In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij.*

1. Ioan. 4. 17.

Iſa. 38. 3.

Psal. 17. 25.

Pſ. 25. 34. 13. 1.

A. in præfat.

1. Tim. 1. 5.

habetur in Ezechia rege, qui conscientia bonorum operum fretus, non dubitauit sic Deum compellere. *Obsecro Domine, memento quaeso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim.* Et ante eum rex Dauid. *Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo.* Hunc fructum tradit & B. Augustin. enarrans psalmum 31. his verbis. *Finis, inquit Apostolus, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Ut ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam, & ut habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur, charitatis est.* Et Sanctus Cyprianus in sermone de Eleemosyna. *Præclara, ait, & diuina res salutæ operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati.*

Matt. 5. 14.

V. quod prouocent, tum ad glorificandum Deum, tum ad Christi imitationem. Vnde Christus. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.* Et S. Petrus. *Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo, quod detractant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos cõsiderantes glorificent Deum in die visitationis.* Ad imitationem sui Christus lauit discipulis pedes, nam dixit. *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, & vos faciatis.* Et S. Petrus. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius.* Et S. Paulus ad Titum. *In omnibus præbe te exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate.* Et ad Hebræos. *Mementote Præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis imitami fidem.* Apostoli, S. Antonius, Benedictus, Dominicus, Franciscus, Ignatius quot hominum myriades bonorum operum exemplo ad imitationem vitæ licet arduæ & religiosæ pellegerunt? Cur tot Sanctorum vitæ descriptæ sunt, nisi ut res ab iis gestas cognoscamus & imitemur? Idcirco, inquit Greg. Nyssenus, *credendum est præstantissimorum virorum vitas exquisitissimè descriptas, ut vita nostra imitatione ad virtutem rectius deducatur.* Sed plura de hac re in Panario.

In vita Moyſis.

V Exemplum
malum.

VI. FRUCTVS, quod promereantur vitam æternam. Nam Christus ipse apud Matthæum docet Apostolos, gaudendum esse in persecutionibus, quia copiosa eos maneat merces in cœlo. *Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* 2. passim in scripturis dicitur, unicuique reddendum præmium cœleste, secundum mensuram laboris. *Filius hominis, ait Matthæus, venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, & tunc reddet unicuique secundum opera sua.* Et Apostolus ad Romanos. *Thesaurizas tibi iram in die ira, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua.* Et Ioannes in Apocalypsi. *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.* 3. in iisdem opera pro ratione assignantur, cur detur vita æterna. Nam in die iudicij loquetur Christus. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum ab origine mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare.* Et. *Quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.* 4. in iisdem dicitur regnum cœlorum ex iustitia reddendum bonis operibus. Paulus enim de se ait. *Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruavi, in reliquo reposita est mihi corona iustitia, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.* Et iterum. *Non est iniustus Deus, ut obliuiscatur operis vestri.* 5. in iisdem, qui bona opera fecerunt, dicitur digni præmio vitæ æternæ. *Dignus est operarius, ait Dominus apud Lucam, mercede sua. Ut digni, ait Paulus, habeamini regno Dei, pro quo patimini.* Et in Apocalypsi. *Ambulabunt mecum in aëb'us, quia digni sunt.*

Matt. 5. 12.

Matt. 16. 27.

Rom. 2. 7.

Apoc. vul. 1. 2.

Matt. 25. 35.

Ibid. 21.

2. Tim. 4. 8.

Hcb. 6. 10.

Luc. 10. 7.

2. Thest. 1. 5.

Apoc. 3. 4.

Nec aliud Sancti Patres docuere. S. IGNATIVS epistola ad Romanos ita loquitur. *Sinite me bestiarum esca sim, per quam possim Deum promereri.* Sanctus CYPRIANVS de vnitae Ecclesie. *Iustitia opus est, ut promereri quis possit Deum: preceptis eius & monitis obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem.* Sanctus Ambrosius libro primo de Officiis. *Nonne euidentis est meritorum aut premia, aut supplicia post mortem manere?* S. Augustinus libro de moribus Ecclesie. *Vita æterna est totum premium, cuius remissione gaudemus. Nec premium potest præcedere merita, & prius homini dari quam dignus est. Quid enim hoc est iniustus, & quid iniustus Deo? non ergo debemus postulare premium, antequam mereamur accipere.* B. Gregorius libro quarto moralium. *Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum, ut quo hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat.*

A. c. 15.

Au. c. 25.

G. c. 42.

Matt. 5. 2.

Luc. 9. 38.

Matt. 20. 15.

IMMO S. Patres docent Deum remunerari opera bona supra condignum, hoc est, plus retribuere, quam iure mereantur: nam scriptura clare docet apud Matthæum, mercedem fore copiosam in cœlis, & apud Lucam mensuram bonam, & confertam, & coagitatam & superaffluentem.

F. c. 10.

pereffluentem. Et in parabola vineæ, quibusdam datur integer denarius diurnus, cum tamen non integrum diem in labore impendissent, nempe ex liberalitate. Nam Dominus respondit, *An non licet mihi, quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Vnde S. Basilius in psalmum 114. *Proposita est, inquit, aeterna requies his qui legitime in hac vita decerant, qua non secundum operum debitum ac meritum retribuitur, sed iuxta magnificentiam Dei his, qui in ipsum sperauerunt, exhibetur.* Et Fulgentius lib. 1. ad Monimum, reddens rationē, cur vita æterna dicatur gratia cum merces sit meriti, ita scribit. *Gratia autem ipsa non iniuste dicitur, quia non solum donis suis Deus dona sua reddit, sed quia tantum etiam ibi gratia diuina retributionis exuberat, ut incomparabiliter, atque ineffabiliter orane meritum quantumuis bona, & ex Deo data humana voluntatis atque operationis excedat.*

C A P V T III.

De necessitate bonorum operum ad salutem.

Matt. 5. 17.

QUOD bonorum operum exercitatio ad salutem sit necessaria, tota Scriptura clamat. Nam Christus Dominus imprimis non solum præcipit obseruationem Decalogi, verum etiam eius præuaricatores salute æterna disertè excludit. Cum enim hortatus fuisset Apostolos in primis suæ prædicationis initiis ad bona opera. *Nolite, addit, putare, quoniam veni soluere legem aut prophetas, sed adimplere. Quicumque soluerit vnum de mandatis istis minimis & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Dico enim vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra, plus quam Scribarum & Pharisaorum, non intrabitis in regnum cælorum.*

Matt. 19. 27.

Et rursus. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Mandata aut sunt de bonis operibus præstandis, & malis cauendis. Vnde cum in iudicio extremo reprobos condemnat, vnam illam causam reddit, quod bona opera neglexerint. *Discedite, inquit, a me maledicti in ignem aeternum. Esuriui enim & non dedistis mihi manducare.* Et contra, cum probos saluat, illam vnam causam reddit, quod bona opera præstiterint. Deinde

Matt. 25. 41.

Rom. 8. 13.

perspicuæ sunt Apostoli Pauli sententiæ ad Romanos. *Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Et. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Et ad Corinthios. *Id quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate aeternam gloria pondus operatur in nobis.* Et. *Tristitia qua secundum Deum est poenitentiam in salutem stabilem operatur.* Et ad Philippenses. *Cum metu & tremore vestram salutem operamini.* Et ad Hebræos. *Patentia vobis necessaria est, ut facientes*

Rom. 10. 10.

2. Cor. 4. 17.

2. Cor. 7. 10.

Phil. 2. 12.

cientes

cientes voluntatem Dei reportetis promissionem. S. Iacobi quoque Iac. 2. 14
 luculenta est oratio. *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere,
 opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum?*

S. PATRES idem profitentur. Nam Clemens Alexandrinus. C. 5. Strom.
Gratia, inquit, saluamur, sed non absq. bonis operibus. Et infra. *Quando au-*

*dierimus, fides tuate saluam fecit, non accipimus absolute eos saluos futuros,
 qui quomodo cunq. crediderint, nisi facta quoque fuerint consecuta.* S. Greg. G. orat. in San.
 Lauacrum.

Nazianzenus. *Operare bonum super hoc doctrinarum fundamento, quoniam
 fides sine operibus mortua est, quemadmodum & opera sine fide.* S. Hierony- H. in c. 26. Iſaiæ.
 mus in verba Iſaiæ. *Murus & antemurale ponetur in ea.* Murus, inquit,

*bonorum operum, & antemurale fidei. Non enim sufficit murum habere fidei,
 nisi ipsa fides bonis operibus confirmetur.* B. Cyrillus, *Quod fides ad salutem* C. lib. 10. in
 Ioan. c. 18.

*non sufficiat, Christi etiam discipulus ostendit scribens. Tu credis, quia vnus
 est Deus, &c.* Sanctus Augustinus de gratia & libero arbitrio. *Homines,* A. c. 7.
 ait, *non intelligentes, quod ait Apostolus. Arbitramur hominem iustifi-*

cari per fidem sine operibus, putauerunt eum dicere. sufficere homini fidem, et- Rom. 8.
iam si male viuat, & bona opera non habeat, quod absit, ut sentiret vas electio-

nis. Sanctus PROSPER libro primo de vita contemplatiua. *Verbum* P. c. 19.
fidei predicandum est, ut audiens credat, credens intelligat, intelligens bonum

*opus perseueranter exerceat, quoniam eum, qui potest uti libera voluntatis
 arbitrio, nec opera sine fide, nec fides sola sine operibus iustificat.* Adde CHRYS- 2. Cor. 4. 13
 SOSTOMVM, qui scribens in dictum Apostoli. *Habentes autem eundem
 spiritum. Fides, inquit, opus habet auxilio spiritus ac presentia, ut incon-*

C A P V T IV.

De bonorum operum proprietati-
 bus.

PRIMA proprietas est, quod sint consentanea naturæ. Naturalis Matt. 7. 12
 enim lex est, quam Christus apud Matthæum tulit, dum ait. *O-*
mnia quacunq. vultis, ut faciãt vobis homines, & vos facite illis. Sicut & illa, Rom. 2. 14
 de qua testatur Apostolus ad Rom. *Gentes, qua legem non habent, natura-*

liter ea qua legis sunt faciunt, qui ostendunt, opus legis scriptum in cordibus suis. quod opus legis non est nisi bonum opus legi Decalogi consentaneum. Vnde S. Ambrosius libro de fuga sæculi. Lex autem gemina est naturalis & scripta: naturalis in corde, scripta in tabulis. Omnes ergo sub lege, sed naturali. Primum natura ipsa boni operis magistra est. Scis non furandum, & seruum tuum, si furtum tibi fecerit verberas, & si quis ad uxorem tuam affectauerit, persequendum putas.

A. c. 3.

El. 7. ftrom.
H ep. 155.A. in psal. 66.
Id conc. 24. in
psal. 118.

G. c. 16.

II. Proprietas, quod sequantur cognitionem, vel cogitationem bonam. *Opera*, inquit Clemens Alexandrinus, *sequuntur cognitionem, non secus ac umbra corpus*. S. Hieronymus ad Paulam Urbicam, de interpretatione alphabeti Hebraici. *Nihil facere possumus, nisi prius quæ facienda sunt scierimus*. Et S. Augustinus. *Nullum est opus bonum, cuius non in mente sit cogitatio*. Et iterum. *Omnia opera vel mala, vel bona à cogitatione procedunt. In cogitatione quisq; innocens, in cogitatione reus est. propter quod scriptum est. Cogitatio sancta seruabit te*. Et B. Gregorius lib: 10. moralium. *pæne cuncta bona opera ex cogitatione procedunt. Sed sunt nonnulla cogitationis acumina, quæ ex operatione nascuntur. Nam sicut ab animo opus sumitur, ita rursus ab opere animus eruditur. Mens quippe diuini amoris exordia capiens imperat bona quæ fiant.*

Ioan. 15. 5.
Philip. 1. 6.
Ib. c. 2. 13.C. c. 4.
A. c. 12.

H. lib. 3.

A. lib. 2. c. 5.

Id. c. 2.

G hom. 9.

III. Proprietas, quod nulla opera bona, hoc est, ad salutem pertinentia præstari possint, vel etiam inchoari sine diuina gratia. Clarè enim Dominus dixit: *Sine me nihil potestis facere*. Et Apostolus. *Qui capit in vobis opus bonum, perficiet usq; in diem Christi*. Et. *Deus est enim qui operatur velle & perficere pro bona voluntate*. Consentiant S. PATRES. vt CYPRIANVS libro 3. ad Quirinum. *In nullo, ait, gloriandum, quando nostrum nihil est* Sanctus Ambrosius libro secundo in Lucam. *Vides, quia vbique Domini virtus studis cooperatur humanis, vt nemo possit edificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quicquam incipere sine Domino*. S. Hieronymus contra Pelagianos. *Hoc longa disertatione conclusum est, vt gratia sua Dominus, qua nobis concessit liberum arbitrium, in singulis operibus inuet atque sustentet*. S. Augustinus contra duas epistolas Pelagianorum. *Liberum arbitrium dicimus ad bene pieque viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta*. Et de Prædestinatione S. Inctorum. *Quod attinet ad pietatem & religionem, non sumus sufficientes cogitare aliquid quasi ex nobis, & nemo sibi sufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcumque opus bonum*. S. Gregorius in Ezechielem. *Nos præuenit Deus, vt velimus, & volentes subsequitur, ne inaniter velimus.*

V. Proprietas, Opera bona nostra recte dicuntur & Dei, quia diuina gratia opitulante præstantur, & nostra, quia à libero arbitrio nostro

nostro à Deo adiuto profecta. Vnde sicut, teste Augustino libro de A. c. 5.
 gratia & libero arbitrio; in Scriptura dicitur. *Conuerte nos Deus salutari-*
ris nosster. Et. *Preparatur voluntas à Domino*, ad ostendendam Dei gra-
 riam, ita contra dicitur. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et.
Hominis est preparare animam, ad ostendendum hominis arbitrium &
 cooperacionem. Vtrunq; coniunxit Apostolus, cum dixit in priore e-
 pistola ad Corinthios. *Abundantius illis omnibus laboraui, non ego autem,*
sed gratia Dei mecum. Vnde Hieronymus libro primo dialogorū aduer-
 sus Pelagium, Atticus ait. *Hoc mihi respondeas velim, quod agis bonum, tuū*
est an Dei? Critobulus respondet. Meum est & Dei, ut ego operer, & ille adiu-
uet S. Augustinus libro primo Retractionū, *Eadem regula & utrumq;*
(crede e & velle) ipsius est Dei, quia ipse preparat voluntatem; & utrumque
nostrum quia non fit nisi volentibus nobis. Et S. Bernardus in tractatu de
 gratia & libero arbitrio. *Per quos, & cum quibus operatur Deus, boni sunt*
vel angeli, vel homines, qui quod vult Deus & agunt pariter & volunt. Vnde
 Paulus cum bona plurima, quæ Deus per ipsum fecerat, enarrasset. *Non autem*
ego, ait, sed gratia Dei mecum. Posuit dicere per me, sed quia misus erat, maluit
 dicere, mecum, presumens se non solum operis esse ministrum per effectum, sed
 & operantis quodammodo socium per consensum. Et infra. *Non partim gra-*
tia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere indiuiduo per agunt.
Totum quidem hoc, & totum illa; sed ut totum in illo, sicut totum ex illa.

Zach. 13.
Prou. 16. 1.

1. Cor. 15. 10.

A. c. 23.

1. Cor. 15. 10.

V. Eorum fundamentum est fides in Christum, quo sublato non Marc. ult. 16.
 profunt ad salutem. *Qui enim non crediderit, ait Christus apud Mar-*
 cum, *condemnatur.* Et Apostolus ad Hebræos. *Sine fide impossibile est*
placere Deo. Vnde S. Hieronymus in Oseam prophetam scribit, opera
 bona sine fide, perinde se habere ac membra sine capite. Chrystosto-
 mi quoque in Genesin verba sunt. *Cum rectæ fidei dogmatibus vitam*
quoque vestram diligenter curate. Fides enim sine operibus mortua est, & ope-
ra sine fide mortua sunt. Augustinus in psalmum 31. *Ea ipsa opera quæ dicun-*
tur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt: ita mi-
hi videntur esse, ut magna vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo er-
 go computet bona opera sua ante fidem: ubi fides non erat, bonum opus non erat.
 Bonum enim opus intentio facit, intentionem finis dirigit. S. Gregorius in G. hom. 9 lib. 1.
 Ezechielem. *Vnum sine altero nil prodesse valet, quia nec fides sine operibus,*
nec opera adiuvant sine fide, nisi forte pro fide percipienda fiant, sicut Corne-
lius ante pro bonis operibus meruit audire, quam fidelis existeret. Orationes tuæ
& elemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Et in episto-
 la ad Theodelindam reginam. *Sicut rami sine virtute radicis arcescunt, ita*
opera quantumlibet bona videantur, nulla sunt, si à soliditate fidei disjun-
guntur.

A. c. 10. 4.

Greg. ep. 33 l. 3.

V. Opera bona, etiamsi rectissimè fiant ob gloriam Dei, licitè tamen fieri possunt intuitu mercedis vitæ æternæ. Sic enim loquitur psaltes regius. *Inclinavi cor meum ad faciendum iustificationes tuas propter retributionem.* Christus quoque Dominus sic præcipit. *Primum quærere regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adjicientur vobis.* Deinde ipse spe data regni cœlorum hortatur omnes ad pœnitentiam, & Apostolos hortari docet. *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Apostolus quoque ita scribit ad Colossenses. *Quodcunque facitis ex animo operamini, sicut Domino & non hominibus, scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis.* Et in epistola ad Hebræos producit Moysen in exemplum *maiores diuitias æstimantem thesauro Ægyptiorum improperiâ Christi, aspiciebat enim, inquit, in remunerationem, immo & seipsum, dum ad Philipenses ait. Ad destinatum persequor, ad brauium superna vocationis in Christo IESU.* Certe ex Patribus Sanctus Cyprianus, cum libro de exhortatione Martyrij, spe præmij cœlestis martyres animasset. *Hæc cogitationes, inquit, quæ persecutio potest vincere: quæ possunt tormenta superare?* Sanctus Augustinus in psalmum 120. *Si opus bonum in terra propterea feceris, ut terrena tibi cibum dent, scit sinistra tua, quid faciat dextera tua, miscuisti dexteram sinistra. Noli facere, nisi propter vitam æternam: ideo fac & securus facies.* Hoc enim mandauit DEVS Et Sanctus Gregorius in Euangelia. *Neque castitas magna est sine bono opere, nec opus bonum est aliquid sine castitate. Sed si utrumq; agitur, restat, ut quisquis ille est, spe ad supernam patriam tendat.* Demum licet in temporalibus rebus spectare temporalem finem, vt in pharmaco fumendo sanitatem, in serendo agro messem, in bello gerendo victoriam, cur in opere spiritali non liceat spectare & remunerationem spiritalem à Deo promissam? Dices, S. Bernardum in libro de diligendo Deo docere, absq; præmij intuitu diligendum Deum. *Vacua namque, inquit, vera caritas esse non potest, nec tamen mercenaria est.* Respondeo, mercenariam fore si solam mercedem, vel præcipue intueremur, Deinde merces est Deus ipse, quia beatitudo nostra in visione Dei consistit.

VI. Proprietas est perseuerentia in bonis operibus. *Qui enim perseuerauerit vsque in finem, ait Christus, hic saluus erit.* Et Apostolus. *Borum facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes.* Et. *Participes Christi effecti sumus, sit amen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.* HIERONYMVS ad Furium. *Non quaruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus male cepit, sed bene finiuit. Inda laudantur exordia, sed finis proditione damnatur.* Et ad Lucinium. *Cœpisse multorum est, ad culmen peruenisse paucorum. Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. At contra de nobis dicitur, Sic currite,*

Rsal. 118. 112.
Matt. 6. 31.
Matt. 4. & 10.

Col. 3. 24.

Heb. 11. 26.

Phil. 3. 14.
C. c. vlt.

8 hom. 13.

Matt. 10. 12.

Gal. 6. 9.
Heb. 3. 14.
Heb. 16.

Id. ep. 28.

1 Cor. 9. 24.

rite, ut apprehendatis. Augustinus in sermone ad fratres in eremo. *Bo. A. serm. 8.*
num inchoare, & malo fine concludere, quid aliud est, quam monstruosas res
conficere? Illa enim actio quasi chymara est, qua initium habet à ratione, sed
finem à sensualitate. Sanctus Bernardus ad Ianuenses. | Tolle perseveran-
tiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem
fortitudo. Denique non qui cæperit, sed qui perseverauerit vsque in finem,
hic saluus erit. *E. ep. 120.*

CAPUT VI.

De mediis quibus perfectionem suam consequantur.

P R I M U M Medium est, ut quæcunq; faciamus ad gloriam Dei, non
 nostram facimus, iuxta illud Apostoli. *Sine manducatis, siue bibitis,*
siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sic enim etiam adia-
 phora opera (ut est bibendi & edendi) quæ per se nec bona, nec mala sunt,
 prodesse nobis possunt ad salutem: Christus quoque Apostolus dixit.
Sic luceant opera vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, &
glorificent (non vos, sed) patrem vestrum qui in cælis est. Quæ verba tra-
 ctans Sanctus A V G V S T I N U S in psalmum 65. *Nam si, inquit, propter*
vos glorificandos facitis opera bona, respondetur vobis, quod ipse dixit de qui-
busdam talibus. Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. Et ite-
rum. Alioqui mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cælis est.
Ergo, inquit, debeo abscondere opera mea, ne faciam coram hominibus?
Non. Sed quid ait. Luceant opera vestra coram hominibus. Anceps ergo rema-
nebo? Tam non potest homo seruire duobus Dominis diuersa iubentibus, quam
nec uni diuersa iubenti. Non ait Dominus, diuersa inbeo. Finem attende, in
finem canta. fine quo facias, vide. Si ideo facis, ut tu glorificeris, hoc prohibuit:
si autem ideo ut Deus glorificetur, hoc iussi. Date gloriam laudi eius. Totam
intentionem nostram in laudem Dei mittit, nihil nobis relinquit, vnde laudem-
ur. Et rursus in psalmum 118. Magni interest, cum aliquid boni facimus,
cuius rei contemplatione faciamus. Officiũ quippe nostrum non initio sed fine
pensandum est, ut sc. non tantũ si bonum est, quod facimus, sed præcipuè si bonũ
est ppter quod facimus cogitemus. Huc spectat, q; monet alicubi S. Amb. A. ser. 43.
ut opus omne cum signo crucis inchoemus. Debemus, ait, surgentes gra-
tias Christo agere, & omne diei opus in signo facere Saluatoris. Nonne cum ad-
huc gentilis esses, solcbas signa perquirere? que signa quibus reb. essent prospera,

1. Cor. 10. 32.

Matt. 5. 16.

Matt. 5. 8.

A. con. 12.

A. ser. 43.

magna inquisitione colligere. Tam nunc nolo erres in numero, scito, quia in uno signo Christi omnium rerum tuta est prosperitas.

II. Medium est, vt ea exerceamus potius amore iustitiæ, quam formidine pænæ: *Perfecta enim charitas*, teste S. Ioanne, *foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet: qui autem timet, non est perfectus in charitate.* Vnde S. Augustinus in psalmum 77. *Ex corde, inquit, nullo modo fieri potest, quod formidine fit pœna, non dilectione iustitiæ. Nam quantum attinet ad facta quæ forinsecus aguntur, & qui timent pœnam, & qui amant iustitiam, non furantur, & ideo pares sunt manu, dispares corde: pares opere, dispares voluntate. Ideo illic sic notati sunt. Generatio, inquit, quæ non direxit cor suum. Non dictum est, opera, sed cor. Recto enim corde recta sunt opera. Cum autem cor rectum non est, opera recta non sunt, etiam si recta videntur.* Et in psalmum 118. exponens verba illa, *Bonitatem, vel suauitatem fecisti seruo tuo Domine. Nihil hic, ait, aliud dictum existimo, nisi fecisti, vt me delectaret & bonum: quando enim delectat & bonum, magnum Dei donum est. Quando autem bonum opus, quod lex imperat, fit timore pœnæ, non amore iustitiæ, cum Deus metuitur, non amatur. seruiliter fit, non liberaliter. Seruus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æternum, quia consummata charitas foras mittit timorem.*

1. Ioan. 4. 18.

Psal. 77. 8.

Aug. conc. 17.

III. Medium est, vt dum præstamus bona opera, actu vel saltem virtute in Deum tanquam vltimum & supernaturalem finem ea referamus; docent enim Theologi ea, si in gratia fiant, esse vitæ æternæ meritoria. Virtute autem opus in Deum refertur, non si quis initio anni, mensis vel diei omnia futura illo anno vel die opera referat in Deum, sed necesse est vt opus particulare referatur. v. c. si quis manet constituat dalerum integrum eo die propter Deum erogare in pauperes, dicetur virtute referre opus suum in Deum, etiam si dum pecuniam illam distribuit, nihil de Deo cogitet. Quo spectat illa monitio Apostolica ad Colossenses. *Omne quodcumque faciis in verbo, aut in opere omnia in nomine Domini Iesu Christi.* Et illud S. Ambrosij. *Relinquenda sunt opera, quæ verum fructum, bonosq; processus habere non possunt, qualia sunt ista mundana, quorum usus non potest esse diuturnus. Opus est vt opera tua ad Deum dirigas, & eius tibi aspiret fauor.*

Col. 3. 17.

A. de Cain & Abel. lib. 2. c. 2.

Thren 3.

H. lib. 1.

IV. est, vt operibus bonis adiungatur deuota oratio. Vnde in lamentationibus Ieremiæ sub persona pœnitentium dicitur. *Leuamus corda nostra cum manibus ad Dominum in cælos. nos iniquè egimus.* Quæ verba ita exponit S. Hieronymus. *Valde apud Dominum utraque hæc sibi necessario congruunt, & vt oratione operatio, & operatione fulciatur oratio. Cor enim cum manibus leuat, qui orationem suam operibus roborat.*

Nam

Nam quisquis orat, sed operari dissimulat, cor leuat, & manus nõ leuat. Quisquis verò operatur, & non orat, manus leuat & cor non leuat. Iuxta ergo Ioannis vocem (Si cor nostrum non reprehenderit, nos fiduciam habemus ad Dominum, & quicquid petierimus ab eo accipiemus) tunc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi vita prauitas nulla contradicit, & bonorum operum ratio orationi concinit. Consentit Sanctus Bernardus in Natali Domini. *Quaerit, ait, deuotionis aquas, quisquis seminauerit bonorum operum semina, ut irrigatus fonte gratia bonae conuersationis hortus non arescat, sed in perpetua viriditate proficiat. Orat enim pro huiusmodi propheta. Et holocaustum tuum, inquit, pinguescat. Sic & laudibus Aaron regis, quoniam sacrificium eius quotidianus ignis absumpsit. In quibus omnibus nihil aliud intelligendum videtur, nisi ut bona opera feruore deuotionis, & dulcedine spiritalis gratiae condiantur.*

1. Ioan. 3. 21.

B. fecm. 1.

Psal. 119. 4.

V. Medium, vt cæteris operibus adiungatur opus Eleemosynæ. Vidit ergo, inquit S. Basilius in diuites auaros, multos ieiunantes, orantes præteritorum penitentia suspirantes, omnem denique sumptu pietatem ostendentes, egentibus verò ne obulum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodest. Non propterea regnum Dei consequentur. Idcirco inquit Dominus, difficilius est diuitem intrare in regnum cælorum, quam camelum per foramen acus. Hoc testimonium validum. Qui testatur verus, persuasi verò pauci.

B. hora. 4.

Matth. 19. 24.

VI. Medium, vt de bonorum operum nostrorum meritis humiliter sentiamus & loquamur, tum quia nemo absque reuelatione certò scire potest, se habere vera merita, tum quia facile ex bonorum operum consideratione in hac vita superbia gignitur. Vnde Daniel sic Deum precabatur. Non in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Et Christus Dominus apud Lucam monet suos. Cum feceritis hæc omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Et Ecclesia sancta aliquando his verbis orat. DEVS, qui conspicias, quia ex nulla nostra actione confidimus. Et, Vbi nulla suppetunt suffragia meritorum, tuis nobis succurre præsidys, Et S. Patres ita docuerunt. Chrysostomus in illud. Elatum est cor Oziæ. Nihil, inquit, proinde gignit superbiam, vt bona conscientia, nisi aduigilemus. Vnde & Christus sciens, quod post benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat discipulis. Cum omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus. Et in Matthæum. Noli mercedem reposcere, vt accipias mercedem. Tu saluari te per gratiam confitere, vt se ille tibi debitorem fateatur, nec modo pro operibus tuis, sed etiam pro hac æquanimitate. Quando enim aliqua præclarè fecerimus, habemus eum debitorem ob res bene gestas, quando verò arbitramur nihil nos operatos egregium am-

Dan. 9. 18.

Luc. 17. 10.

Dom. Sexages.

Do. Aduentus

C. hom. 3.

Id. hom. 3.

plius etiam ob talem meremur affectum, quam propter opera ipsa qua fecimus. Minimum itaq; de se sensisse, tam magnum est, quam maximas res fecisse. Et Sanct. Gregorius libro 5. moralium. Sæpe, ait, qui in potestate sunt, ea quæ rectè faciunt, quia elatè cogitant, amittunt, dumq; se ad cuncta utiles æstimant, etiam impensa utilitatis sibi meritum damnant. Vt enim cuiuslibet facta digniora sint, necesse est ut ei apud se semper indigna videantur, ne eadè bona actio agentis cor subleuet, & subleuando plus authorem de elatione deticiat, quam ipsos forte, quibus impenditur, iuuat. H A B E M V S huius medi illustria exempla duo. Primum S. Ambrosij, qui teste Paulino, morti vicinus sic circumstantes allocutus est. *Non sic vixi, ut me pudeat inter vos viuere: nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Quæ verba,* ut habet Possidius, S. Augustinus valde laudare solebat, dicebatque Ambrosium ita locutum, ne videretur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse, & ideo magis de bono Domino, quam de suis meritis confisum. Alterum est S. Bernardi, qui epistola 310. quam paulo ante mortem dictauit, ita loquitur. *Orate Saluatorem, ut tempestiuam exitum non differat, sed custodiat; curate munire votis calcaneum nudum meritis.* Et alibi non semel docuit vtilissimum esse coram Deo non iustitiam prætere, sed misericordiam postulare. *Felix Ecclesia, ait sermone 68. in Cantica, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest. Habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum.*

VII. & extremum, quod eodem fere tendit, est ut opera nostra potius occultemus, quam diuulgemus, ob periculum vanæ gloriæ; quæ teste Hieronymo ad Eustochium, velut umbra corpus vbique virtutem sequitur. Quod medium suggessit Dominus, cum apud Matthæum iubet orantem sefer recipere intra cubiculum, & ieiunantem lauare faciem, & eleemosynam dantem ita dare, ut nesciat sinistra; quid faciat dextra. *Sicut vestem pretiosam,* ait Chryostomus, *cum in publico ponimus plurimos ad insidias prouocamus si verò domi recondamus in tuto cuncta seruamus: sic si opes virtutum palam quasi venales assiduè portemus in mente, inimicum irritamus ad furtum: si vero nemo alter id scierit, nisi quem nulla occulta latent, tutissimo in loco consistent.* Et S. Gregorius libro 18. Moralium: *Sanctorum virorum est, bona quæ fecerint occultare, ne contingat eos lapsum elationis incurrere. Vnde per se me ipsam veritas dicit. Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. Hinc est etiam quod duos cæcos iuxta viam sedentes illuminans præcepit dicens. Videte, ne quis sciat de quibus ilico scriptum est. Abeuntes diffamauerunt eum per totam terram illam. Sed quærendum nobis est, quid sit hoc, quod ipse omnipotens, cui hoc est velle, quod posse, & taceri virtutes suas voluit, & tamen*

ab his

ab his qui illuminati sunt inuitus indicatur: nisi quod seruis suis se sequentibus exemplum dedit, ut ipsi quidem virtutes suas occultare desiderent, & tamen ut alij eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti, bona ad proximos suos exempla transmittant. Occulentur ergo studio, necessitate publicentur, & eorum occultatio sit custodia propria, eorumq; publicatio sit utilitas aliena. Similia habet homilia 11, in Euangelia, & in 3. parte Pastoralis admonitione 36.

V I D E: V. Charitas. Eleemesyna. Fama bona. Fides. Hospitalitas. Intentio. Iustitia. Oratio. Profectus spiritualis. Satisfactio. Virtus. Et in P A N A R I O. Acedia. Colloquia otiosa. Exemplum malum. Immodestia. Ludus Alea. Otium. Pigritia. Tepiditas.

O R A T I O.

C A P V T I.

De definitione & partitione Orationis.

SI de nomine agatur. *Oratio*, inquit S. Hieronymus in epistola ad Cyprianum, *iuxta Grammaticos omnis sermo loquentiū est, cuius etymologiam sic explicant, est oris ratio. In scripturis autem sanctis difficile orationem iuxta hunc sensum legimus sed eā qua ad preces & obsecrationes pertinet.* Quo significatu non eodem modo à Sanct. Patribus definitur. *ORATIO*, inquit Sanctus Basilus oratione in martyrem Iulittam, *est boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à pijs effunditur.* Gregorius Nyssenus de oratione Dominica. *Oratio est conuersatio, sermocinatioque cum Deo.* Chrysostomus in Genesin, & libro primo de orando Deum. *Oratio est colloquium cum Deo.* S. Augustinus in sermonibus de Tempore. *Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, inuisibilium desiderium?* Damascenus libro 3, orthodoxæ fidei. *Oratio est ascensio mentis in Deum.* Ex his omnibus definitionibus vna perfecta conflare potest huiusmodi. *Oratio est colloquium cum Deo, quo petimus, quæ nobis aut aliis sunt salutaria.* Dicitur, *colloquiū cū Deo.* quia hoc discrepat à lectione oratio, q̄ in lectione spiritali Deus loquatur nobis, in oratione nos Deo. Vnde Hieron. ad Eustochium de custodia Virginitatis. *Semper te cu-*

H. ep. 139.

B. hom. 5.

N. orat. 1.

G. hom. 30.

A. serm. 230.

D. c. 24.

H. ep. 12.

biculi tui secreta custodiant, semper tecum sponsum ludat intrinsecus. Oras, loqueris ad sponsum: legis, ille tibi loquitur. Et Augustinus in Psalmum 85. Oratio tua locutio est ad Deum. Quando legis, Deus tibi loquitur, quando oras cum Deo loqueris. Secundo dicitur in definitione, quo petimus salutaria, quia hic agimus deprecatione, qua aliquid à Deo petitur, iuxta illud. Petite, & dabitur vobis: querite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Unde August. serm. 126. de tempore, agens de oratione Dominica, quæ 7. habet petitiones. O verè ait, cælestis oratio, quæ tota est oratio.

PARTITIO Orationis potest esse triplex. Prima est S. Pauli, quam tradit in epistola ad Philippenfes. *In omni, inquit, oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum.* & in priore ad Timotheum; *Obsecro igitur primum omnium, fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* S. Hilarius in psalmum 140. appellat quatuor genera orationum. S.

Chryostomus in epistolam ad Timotheum cum Theophylacto, & S. Augustinus in epistola ad Paulinum existimant Apostolum loqui de variis orationibus sacrificii Missæ, alii de quibusuis, vt S. Ambrosius libro 6. de sacramentis. Hilarius loco citato. Theodoretus in commentariis Paulinis. Io. Cassianus collatione 9. S. Bernardus in sermone de 4. modis orandi, sed in explanatione vocum non conueniunt. Id videtur liquere, Apostolum, cum bis repetierit has 4. voces, discrimen aliquod inter eas constituisse. Videtur autem partitionis vim in materia orationis, quæ est res bona, vel mala, præterita vel futura collocasse, vt sensus Apostoli sit, orandum esse Deum pro malis auertendis, & bonis accipiendis, & quidem vtraq; postulanda esse in futurum, & pro impetratis gratias agendas. Videtur autem, vt habet Theodoretus & Augustinus, per *obsecrationes*, deprecationes malorum, per *orationes* verò petitiones bonorum intellexisse. Altera Partitio est. O-

ratio alia est Mentalis, alia mentalis simul & vocalis. Nam vocalis tantum, valet potius ad prouocandam Dei iram, quam ad auertendam, iuxta illud. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Mentalis sæpe utilior est Vocali, nam teste Ambrosio loco allegato. *Qui in silentio orat, fidem desert, & confitetur, quod Deus scrutator cordis & renis sit, & orationem tuam ante ille audiat, quam tuo ore fundatur.* Et S. Hieronymus quidem id à Christo apud Matthæum docet præceptum, cum ait. *Ora patrem tuum in abscondito. Mihi videtur,* inquit, *hoc magis esse præceptum, vt inclusa pectoris cogitatione, labiisque compressis orems Dominum, quod & Annam in Regum volumine fecisse legitur. Labia, inquit, eius tantum mouebantur, & vox illius non audiebatur.* Et

S. Gregorius libro 22. moralium, idem tradit, causamque reddit: *Vera*

quippe

Matth. 7. 7.

Philip. 4. 6.

1. Tim. 2. 1.

A ep. 59. q. 5.
Amb. c. 5.

Ca. c. 9. & seq.

Ma. 29. 13.

A. c. 4.

1. In. c. 6. Matth.

2. Reg. 13.
G. c. 18.

quippe postulat, ait, non in oris est uocibus, sed in cogitationibus cordis. Valentiores namq; voces apud secretissimas aures Dei, non faciunt uerba nostra, sed desideria. Vnde rectè per psalmistam dicitur. Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, preparationem cordis eorum audiuit auris tua. Tertia Partitio est. Oratio alia est publica, alia priuata. Publica dicitur, quæ nomine totius populi in Ecclesia à Sacerdotibus peragitur, ut in Sacrificio Missæ. Priuata est, quam singuli priuatim quocunque loco peragunt, de qua S. Paulus. *Volo ergo uiros orare in omni loco.*

Psal. 9. 17.

1. Tim. 2. 8.

C A P V T II.

De excellentia & dignitate Orationis.

EXCELLENTIAM Orationis multa in diuinis litteris produnt. Ac primum, quod scriptum sit Moyseis vultum ex colloquio cum Deo habito ita radiis collustratum, ut populus Iraheliticus non potuerit oculos in illum intendere, ut est in Exodo, & posteriore ad Corinthios epistola S. Pauli. Deinde quod precibus suis Dominum quasi coegerit ad condonandam noxam eidem populo. Ita enim in Exodo Dominus eum alloquitur. *Cerno, quod populus iste dura ceruicis sit: dimitte me, ut irascatur furor meus contra illos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam.* Et psaltes regius de eodem. *Et dixit, ut disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.* Eadem de causa Hieremias propheta vetuit ne oraret. *Tu ergo, inquit, noli orare pro populo hoc, nec assumes pro eis laudem & orationem & non obsistas mihi, quia non exaudiam te.* In quæ uerba S. Hieronymus. *Ne videatur rogans propheta non impetrare quod postulat, precipit Deus, ne pro populo peccatore & nullam agente penitentiam deprecetur. Quod autem dicit, & nõ resistas mihi, illud ostendit, quod Sanctorum preces iræ Dei possint resistere. Vnde & Dominus loquitur ad Moysen, Dimitte me.* Et in epistola ad Gaudentium. *Quando dicit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat, quod minatus est. Dei enim potentiam serui preces impediabant.* Deinde Oratio in psalmis confertur cum sacrificio. *Dirigatur mea, ait Dauid, sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum.* Et Deus apud Isaiam *Domus mea, inquit, domus Orationis uocabitur cunctis populis,* significans orandi functionē, notam fore populo Christiano, qua toto mundo cognoscatur & discernatur ab aliis nationibus. Denique nõ semel indicat Scriptura angelorum ministerium in hoc maxime excubare, ut preces nostras deferant in cœlum. Nam Raphael angelus dixit Tobia. *Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, &c. ego obtuli orationem*

Exod. 34. 30.

2. Cor. 3. 13.

Exod. 32. 9.

Psal. 105. 23.

Ierem. 7. 16.

H. inc. 7. Ierem.

Exod. 32. 9.

H. cp. 12.

Psal. 140. 2

Isa. 56. 7.

Tob. 12. 12.

Act. 10. 16.

tuam Domino. Et in Actis Apostolicis refertur Cornelium deprecantem Deum semper, manifeste vidisse angelum Dei introeuntem ad se & dicentem sibi. *Orationes tuae, & elemosyna tua ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.* Christo oranti in horto apparuit, teste Luca, angelus de caelo confortans eum. Petro quoque Apostolo, cum oratio sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo fieret, astitit angelus cum magno fulgore & e carcere eduxit, ut est in Actis.

Luc. 22. 43.
Act. 12. 7.

Tert. de orat.

Quod ad veteres Patres attinet, ut vetustissimi duo Tertul. & Cyp. libellum integrum de Oratione Dominica ediderunt, quorum ille posita quaestione, cur S. Ioan. Baptista, cum docuerit suos discipulos orare, nullam tamen formulam orandi reliquerit, respondet. *Ideo nec exstat, in qua verba docuerit Ioannes adorare, quod terrena caelestibus cesserit. Qui de terra est, inquit, terrena fatur, & qui de caelis adest, qua vidit ea loquitur. Et quid non caeleste, quod Domini Christi est? ut haec quoque orandi disciplina.* Et paulo post. *Neg. n. propria tantum orationis officia complexa est, venerationem Dei aut hominis positionem, sed omnem pene sermonem Domini, omnem commemorationem disciplina, ut reuera in oratione breuiarium totius Euangelij comprehendatur.* Cyprianus vero ita de ea loquitur. *Qualia sunt, fratres charissimi, orationis Dominica sacramenta, quam multa, quam magna, breuiter in sermone collecta, sed virtute spiritualiter copiosa, ut nihil omnino praetermissum sit, quod non in precibus, atque orationibus nostris caelestis doctrinae compendio comprehendatur.* Greg. Nyssenus libro de Oratione. *Oratio corporum robur est, abundantia domus, recta legum ac iuris in ciuitate constitutio, regni vires, bellitrophaeum, pacis securitas, dissidentium conciliatio, coniunctorum conseruatio. Oratio virginitatis sigillum est, matrimonii fides, viatoribus scutum, dormientium custos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, nauigantium salus, eiusdem cum angelis honoris conditio, praesentium fructus, futurorum representatio.* Ambrosius in psalmum 118. *Sunt etiam Orationis dignitates: si pro vidua roges, si roges pro pupillo, si roges pro misericordi, si roges pro nimium deuoto ac fideli, si roges in tribulatione, si roges cum dolore, si mesto & ipse qui rogas compatiaris affectu intrat oratio tua Dei gratiam, intrat domum eius, si tecum Ecclesia deprececur, si populus uniuersus imploret, ut Domini inclinet fauorem.* Chrysostomus in Genesin. *Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, refugij locus. Oratio enim colloquium est cum Deo. Quod ut scias audi prophetam dicentem. Iucundum sit Deo eloquium meum; hoc est, sermo meus appareat Deo.* Et libro primo de orando Deum. *Quis non obstupescat & admiretur, tantam benevolentiam erga nos Dei, ut mortalibus tantum honoris largiatur, ut dignos nos habuerit qui cum ipso colloquamur, nostraque vota apud ipsum deponamus? Nam verè profecto cum Deo confabulamur, quoties vacamus deprecationi*

C. de orat. Dom

A. Act. 22.

C. hom. 30.

E. psalm. 103. 34.

tionis

tionis: per quam simul & angelis copulamur, & societatem, quam cum brutis animantibus habeamus, procul effugere videmur. Angelorum enim opus est deprecatio, superans interim etiam illorum dignitatem, si tamen maius est angelorum dignitate, colloquium miscere cum Deo. At qui quod id sublimius sit, ipsi nos docent, multo quidem cum tremore vota sua offerentes. Et circa finem. Cum profitear deprecationem caput esse bonorum omnium, basim ac radicem vitæ frugifera, non est quod quisquam verbis illis Domini (non omnis qui dicit mihi Domine, domine, intrabit in regnum cœlorum) abutatur ad excusationem suam sœcordia. Neque enim sola temperantia potest homini salutem adferre, si cetera desint bona, neque cura pauperum, neque benignitas, neque quicquam aliorum, quæ cum virtute geruntur, sed oportet ut omnia simul concurrant in animas nostras. Ceterum precatio cœu radix & basis omnibus ceteris subternitur. S. Ephræm sermone de Virginitate. Desidera orationem, familiariter cum Deo colloquium. Omnis enim oratio sancta & pura cum Deo familiariter agit. Oratio autem perfecte Deum desiderantium, magna cum letitia, fiduciaque, multa ipsum etiam cœlum iugiter penetrat. In ipsa angeli atque archangeli exultant, & coram throno sancti & excelsi uniuersorum Domini illam statuunt. S. Bernardus in Cantica. Attendite principes vestros, cum statis adorandum vel psallendum, & state cum reuerentia & disciplina, & gloriamini, quia angeli vestri quotidie vident faciem patris. Nimirum missi in ministerium propter nos, qui hereditatem capimus salutis, deuotionem nostram in superna ferunt, referunt gratiam. Vsurpemus officium, quorum sortimur consortium, vix ore infantium & lactentium perficiatur laus.

B. serm. 8.

C A P V T III.

De necessitate usurpandæ orationis.

N E C E S S I T A T E M nobis incumbere DEVM sæpe deprecandi documenta & exempla passim in scripturis ostendunt. Nam in primis regius psalter, cum dixisset in psalmo 31. *Tu remisisti impietatem peccati mei, adiecit. Pro hac orabit ad te omnis sanctus.* Et alibi. *Subditus esto Domino, & ora eum.* Et. *Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et inuocame in die tribulationis, & eruam te & honorificabis me.* Ecclesiasticus quoque ita loquitur: *Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis. Et. Non impediaris orare semper, & ne verearis usque ad mortem iustificari. Et. Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum & ipse curabit te.* Deinde Dominus apud Mathæum.

Psalm. 31. 7.

Psalm. 36. 7.

Psalm. 49. 14.

Eccle. 3. 4.

Eccle. 18. 27.

Ib. 38. 9.

Matth. 7. 7.

Omnis

Math. 26. 41.

Marc. 13. 33.

Luc. 18. 1.

Luc. 21. 36.

Philip. 4. 6.

Col. 4. 2.

Thef. 5. 16.

Iac. 1. 5.

1. Pet. 4. 7.

Marc. 7. 9.

Dan. 6. 10.

A. cp. 11. c. 3.

Omnis enim qui petit accipit. Et. Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Et apud Marcum, Videte, vigilate & orate, nescitis enim quando tempus sit. Et Lucam, Oportet semper orare, & non deficere. Et. Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quae futura sunt. Paulus quoque ad Philippenfes, In omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum. Et ad Colloffenfes. Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis. Et ad Thessalonicenses. Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Hac enim est voluntas Dei in Christo IESU in omnibus vobis. Ad haec B. Iac. P. Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo qui dat omnibus affluenter. Et S. Petrus. Estote prudentes, & vigilate in orationibus. Exempla orantium, quia innumera sunt, omitto. S. Patres quoque hanc necessitatem saepe inculcarunt. ut S. Cyprianus libro de oratione. Dominica. Inter cetera salutaria sua monita & praecepta Christus etiam orandi ipse formam dedit, ipse quid precaremur monuit, & instruxit. Et iterum. Quae vera magis apud Patrem precatio, quam quae à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? ut aliter orare quam docuit, non ignorantia sola sit, sed culpa, quando ipse posuerit, & dixerit. Reiecitis mandatum Dei, ut traditionem vestram statuaris? Tertulliani quoque in exhortatione ad castitatem dictum est. Si quotidie omni momento oratio hominibus necessaria, ubique & continentia, quae orationi necessaria sit. S. Chrysostomus libro primo de orando Deum. Quisquis non orat Deum, inquit, nec diuino colloquio cupit assidue frui, is mortuus est, & vita carens, expertusque sanae mentis. Nam hoc ipsum euentissimum est amentiae argumentum non intelligere magnitudinem huius honoris, nec amare deprecandi studium, nec hoc habere persuasum, quod anima mors sit, non prouolui ad Dei genua. Quin insuper quod oporteat quavis morte tristius existimare, si quis deprecatione priuetur pulchre nos docet Daniel ille propheta magnus, qui maluerit emori, quam triduo duntaxat arceri ab orando. Et paulo post, Arbitror cunctis esse manifestum, quod simpliciter impossibile sit absque precationis praesidio cum virtute degere, cumque hac huius vitae cursum peragere. Etenim qui fiat, ut quis virtutem exerceat, nisi continenter supplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem largitur hominibus? Et rursus libro secundo. Iam vero si quis dicat anima nervos esse deprecationem, mea quidem sententia verum dixerit. quemadmodum enim corpus nervis cohaeret, currit, vivit, stat, & compactum est: adeo ut si nervos incideris, uniuersam corporis harmoniam dissolueris: itidem anima per sanctas preces sibi constant & compinguntur, ac pietatis cursum facile peragunt. Quod si te ipsum destitueris deprecatione, perinde feceris, ac si piscem ex aquis extraxeris. Vi enim pisci vita est aqua, ita tibi deprecatio: per hanc datur velut ex aquis subuolare, caelumque transcendere. S. Augustinus epistola ad Probam.

Qui nouit, inquit, bona data dare filiis suis, petere nos, & quærere, & pulsare compellit. Quod quare faciat, qui nouit quid nobis necessarium sit priusquam petamus. ab eo, mouere animum potest, nisi intelligamus, quod Dominus & Deus noster non voluntatem nostram sibi velit innotescere, quam non potest ignorare, sed exerceri in orationibus desiderium nostrum, quo possimus capere, quod preparat dare. Illud enim valde magnum est, sed nos ad accipiendum parui & angusti sumus. Et ad Hilarium. Omnibus necessaria est oratio Domi- Id. ep. 19.
nica, quam etiam ipsis arietibus gregis, id est, Apostolis suis Dominus dedit, ut unusquisque Deo dicat. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cui enim hæc in oratione verba necessaria non fuerint, ipse hic sine peccato vivere pronuntiandus est. Et libro de natura & gratia. A. c. 20.
Sicut oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adintus non potest cernere, sic homo etiam perfectissime iustificatus, nisi aeterna luce iustitia diuinitus adiunetur, recte non potest vivere, at illa lux oratione impetratur.

CAPUT IV.

De multiplici orationis fructu?

PRIMVS fructus est, quod penetret cælos, iuxta illud Ecclesiastici. Ecclesi. 35. 26.
Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & non discedet, donec altissimus afficiat. Vnde Sanctus AVGVSTINVS. Clamauit de profundo Ionas A. in psal. 139.
de ventre cæti. erat non solum sub fluctibus, verum etiam in visceribus bellæ, nec tamen illud corpus & illi fluctus intercluserunt orationem ne perueniret ad Deum, & ventris bestie non potuit tenere vocem deprecantis, Penetrauit omnia, dirupit omnia, peruenit ad aures Dei, quando aures Dei in corde pre-
cantis erant.

II. Fructus est, quod à Deo impetret remissionem peccatorum. Nam in oratione Dominica Christus iussit nos dicere. Matt. 6.
Dimitte nobis debita nostra. Et Publicanus orans & dicens. Deus propitius esto miki peccatori, descendit in domum suam iustificatus, ut est apud Lucam. Luc. 18.
Vnde CHRYSOSTOMVS libro primo de orando Deum. Etiam si, inquit, nos peccatis repletos precatio deprehenderit celeriter purgatos reddit. Quid itaque maius, aut diuinius obtingere possit, quam deprecatio, cum hanc Luc. 18.
animis egrotantibus pharmacum quoddam esse liqueat? Quod enim animam peccatis obnoxiam deprecatio facile puram reddat, docet nos publicanus ille, qui petiit à Deo remissionem peccatorum & impetrauit. Docet & leprosus, qui simul ut procidit ad pedes Dei, mundatus est.

III. Fructus est, quod dæmonem repellat, eiusque tentationes.

Matt. 6,

Nam & in oratione Dominica id petimus. *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo.* Christus quoque monuit genus quoddam dæmoniorum non expugnari, nisi ieiunio & oratione. Vnde Chrysoſt., loco citato. *Si dæmones nos conſpexerint deprecatione communitos, illico reſiliunt, non aliter quam prædones ac facinoroſi, ubi conſpiciunt militis gladium in caput ſuum vibrari. Quod ſi cõtingat aliquem eſſe nudum precatiõnis præſidio, hic auulſus deportatur à Dæmonibus, & in calamitates variaſq; mala impellitur.* Et S. Auguſt., libro 10. de ciuitate Dei. *Verã pietate homines Dei æream poteſtatem inimicam, contrariamq; pietati exorcizando eijciunt, non placando: omnes tentationes eius vincunt orando, non ipſam, ſed ſuum Deum aduerſus ipſam. Non enim aliquem vincit, aut ſubiugat niſi ſocietate peccati.*

A. C. 22.

IV. Fructus, quod valeat etiam ad vincendos hoſtes viſibiles ho-

mines, & alia mala auertenda, quod multis Scripturæ exemplis oſtendi poteſt. Pauca è multis numerat Auguſtinus alicubi his verbis. *O quam grandis eſt ipſius orationis cauſa, & quam grande myſteriũ. Ecce Moyses orabat in monte, & ioſue Amalech deuincebat. Per orationem Ezechias ſanatur, & ſalutem anima & corporis adipiſcitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus & Doctõr gentium, Hieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, Iob in ſterquiliniõ nudus triumphat, Suſanna inter ſenes defenditur, paradifum de cruce latro inuenit. Stephanus de torrente in caluõ ſuſcipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur.*

A. ad frat. in
crem. term. 22.

V. Quod in iuſtis mereatur incrementum in virtute, & ipſam

Matt. 6.

vitam æternam. Clare enim dixit Dominus apud Matthæum. *Tu autem cum oraueris, intra incubiculũ tuum, & clauiſto oſtio ora Patrem tuum in abſcondito, & Pater tuus, qui videt in abſcondito reddet tibi.* Loquitur autem de mercede le reddenda. Vnde S. Chryſoſt. in pſalmum ſeptimum. *Deo magis, inquit, cura eſt, ut in virtute creſcamus. Nihil autem a quẽ facit in virtute creſcere, atq; cum Deo aſſiduè verſari & colloqui, eiq; perpetuo gratias agere & Pſallere.* Et libro primo, de modo orandi Deum. *Si qui cum Cæſare miſcent ſermones: familiariterq; cum eo verſantur, non poſſunt eſſe pauperes: multo minus fieri poteſt, ut qui Deum deprecantur, cum eo familiariter colloquentes animas habeant mortales. Nam mors anima eſt impietas, ac vita pugnant cum lege diuina. Ex quo conſequitur, anima vitam eſſe Dei cultum, ac vitam eo culeu dignam. Porro vitam piã, ac Dei cultu dignam miris modis oratio conciliat, conciliatũ auget, ac centheſaurũ animis noſtris recõdit.*

VI. quod valeat ad ſatisfaciendum pro pænã peccato debitã; neq; enim cum in oratione dominica petimus dimitti debita noſtra; dumtaxat petimus peccatum remitti quoad culpam, ſed etiam quoad pænã. Deinde omnis qui peccat iniuriam facit Deo, ac idẽ debitor eſt

est Satisfactionis. Exemplum habemus Davidis, qui tot psalmis compositis peccata sua defleuit, vt Deo satisfaceret. Item Manasse, de quo in secundo Paralipomenon sic legitur. *Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum, de peccatisque est eum, & exorauit intentè, & exaudiuit orationem eius, reduxitq; eum Hierusalem in regnum suum.* Vnde S. Augustinus in Enchiridio. *De quotidianis autem breuibus lenibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur quotidiana oratio fidelium satisfacit.* Et S. Leo de ieiunio decimi mensis. *Oratione propitiatio Dei quaritur, ieiunio concupiscentia carnis exstinguitur, elemosynis peccata redimuntur.*

2. Par. 10.

A. c. 71.

L. c. 11.

VII. quod impetret omnia subsidia ad vitam tam corporalem quam spiritualem necessaria, quæ nomine PANIS quotidiani in oratione Dominica S. Patres intelligenda volunt. Imo crebro plura impetrat, quam petantur, quod probat S. Hieronymus libro commentariorum in Isaiam exemplo Ezechia regis, cui post orationem cum lachrymis habitam *adijciuntur*, inquit, *quindecim anni ad vitam, quos ille non postulauerat, & insuper vivente eo regni securitas repromittitur.* Et Greg. Nazianzenus exemplo Alexandri Episcopi Constantinopolitani, qui cum tota nocte cum lacrymis Deum precatus esset, ne Arius in Ecclesiam, (quod fraude impetrarat à Constantino imperatore) reciperetur, postero die horrenda morte sublatus est. Verba eius sunt. *Egregij illius Alexandri discipuli estis, magni Trinitatis propugnatoris & praconis, qui & verbis & rebus impium errorem depulit ac profligauit. Neq; enim memoria vobis excidit Apostolica illa oratio, qua impietatis auctorem atq; assistentem sustulit, idq; in locis impurissima lingua dignis, vt nimirum contumelia contumeliam ulcisceretur, ac iusta morte mors animarū iniusta sempiterno dedecore inureretur.* Nec enim aliud Alexander postularat, quam vt è vita tolleretur ante ingressum in Ecclesiam, non autem vt in latrinis, instar Iudæ medius creparet, & cum illis animam effunderet.

Isa. 38.

G. orat. ad Constantinop.
Theod. lib. 1.
Ecl. hist. c. 14.
Socr. lib. 1. c. 25.

VII. quod orationi deditis, sæpe magnam conciliet voluptatem spiritus, quod probat S. Bern. ser. 5. de Quadragesima, verbis prophete David dicentis. *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* *Quid o propheta, inquit, quod tam absolute mones delectari in Domino, ac si ad manum nobis sit huiusmodi delectatio? Delectationem cibi, somni, & quietis, & ceterorum, qua in terra sunt, nouimus. Deus. a. quam delectationem habeat, vt in eo delectemur? Fratres mei seculares hoc dicere possunt, vos non potestis. Quis enim vestrū est, qui non saepe expertus sit conscientia bona delectationem? qui non gustauerit saporem castitatis, humilitatis, charitatis? Non est hæc delectatio potus neq; cibi aut similis cuiuslibet rei, delectatio tamen est, & maior omnibus illis. diuina. n. est, & non carnalis delectatio, & cum in his dele-*

Psal. 36.

Et amur, planè delectamur in Domino. Quanta autem delectatio sit hæc, inde conici potest, quod legamus multos Sanctos integras noctes, imò plures dies & noctes in oratione continuasse.

C A P V T V.

De conditionibus, quibus oratio redditur efficax ad impetrandum.

Ch. in psal. 7.

QVONIAM hoc perpetuo seruandum est, auctore S. Chrystomo, *ut non solummodo oremus, sed ita oremus, ut etiam exaudiamur*, operæ pretium est cognoscere conditiones, quibus oratio efficax redditur ad impetrandum. Oratio enim, ut idem ait, non est aliud quam *medicamentum, ex quo utilitas multa capitur, nisi rectè adhibeatur*. Prima autem conditio est FIDES vera in Christum. *Quomodo enim inuocabunt, ait Apostolus, in quem nõ crediderunt?* Et Christus apud Marcum. *Quæcumq; orãtes petitis, credere, quia accipietis. Quæcumq; petitis, intellige, bene: quia S. Iacobus quibusdam dicit. Petitis & non accipitis, eo quod malè petatis.* Vnde S. Augustinus de Verbis Domini. *Si fides deficit, inquit, oratio perit. Quis enim orat, qui non credit? Vnde & beatus Apostolus, ut ostenderet fidem fontem esse orationis, ait. Quomodo autem inuocabunt, in quem non crediderunt?* Debet autem Fides esse in Christum, quia oratio quæ non fit per Christum, ait idem alibi, *non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum.*

Rom. 10. 14.

Mar. 11. 24.

Iac. 4. 3.

A. scr. 36.

Id. in ps. 108.

Matt. 9. 2.

Ps. 90. 14.

Cass. c. 32.

II. Conditio est FIDUCIA, quam exegit Dominus à Paralytico, cui dixit, *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Eidem promisit Deus impetrationem in psalmis. *Quoniam in me sperauit, liberabo eum: inuocabit me, & ego exaudiam eum.* Certe Cassianus collatione 9. signum certum impetrationis esse docet, cum quis in oratione magnam fiduciam sensit. Sed quia hæc fiducia nascitur ex bonis operibus vel iustitia sit tertia Conditio.

1 Ioan. 3. 21.

Psal. 33. 16.

Ioan. 15. 7.

III. est Charitas, vel iustitia. Caritas enim vera perfectaq; iustitia est, ut alibi ex S. Augustino dictum est. Vnde S. Ioannes in priori epistola. *Si cor nostrum non reprobenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus. & ea que sunt placita, coram eo facimus.* Et Psalmista. *Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum.* Et Christus apud Ioannem. *Si manseritis in me, & uerba mea in uobis manserint, quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis*

vobis. Chrystostomus quoque exponens initium psalmi 4. *Cum inuocarem, exaudivit me Deus iustitia mea. Ante alia omnia oportet eum qui precatur habere fiduciam, & postulatum omnino consequetur. Et ideo propheta non dixit, exaudivit me, sed iustitiam meam, suam in Deum fiduciam ostendens, & quod cum ea omnino ad Deum accedit. Ne dicat enim quispiam, ille fuit exauditus, quoniam erat David, ego verò non exaudiar, quoniam sum pusillus & abiectus ostendit, quod nec illum audit quomodocunque, nec te non audit temere, & nulla ductus ratione, sed semper res & facta exactè contemplatur. Quasi habueris, & eorum possis uti defensione, omnino exaudieris.*

IV. est Humilitas, qua orans non in sua iustitia, sed in Dei fidei misericordia. Ad quam conditionem tradendam Christus apud Lucam induxit parabolam de phariseo nimium suæ iustitiæ fidente, & publicano. Vnde Deus ipse apud Isaiam. *Ad quem aspiciam nisi ad pauperulum, & contritum spiritu & tremementem sermones meos?* Et Iacobus. *Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiam.* Exempla habemus duo, Abrahamæ & Danielis. Ille sic orat. *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis.* Hic verò. *Neque enim, inquit, in iustificationibus nostris prosternimus nos ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.* Eam omnes S. Patres requirunt ad exauditionem. Vnam tantum S. Bernardi in sermone de Quadragesima describam sententiam. *Sed & vitam æternam forsassis aliqui non in humilitate quarunt, sed tanquam in fiducia suorum meritorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam donet orandi, sed non oportet, ut in ea quisquam constituat fiduciam impetrandi. Et infra. Sit oratio in omni humilitate presumens de sola, ut dignum est, miseratione diuina.*

V. Conditio est, Deuotio, ut nempe oratio sit seria, feruens & exintimo corde profecta. Sic orabat enim rex David cum diceret. *De profundis claxi ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.* In quæ verba S. Chryst. *Quid est, de profundis? non dixit, solummodo ex ore vel lingua, errante enim mente saepe verba funduntur, sed ex corde profundissimo, cum magno studio, & magna animi alacritate, ex ipsis mentis penetrabilibus. Tales enim preces magnam habent potentiam, ut quæ neque subuertantur, neque concutiantur, etsi eas diabolus magno impetu inuadat. Quem admodum enim arbor valida, & quæ in multâ profunditatē terræ agit radices, eiusque sinus deuincit & astringit cuius ventorum impetui resistit, quæ in terra autem summa superficie sita est, si qualibet parua aura incubuerit, labefactatur, & radicitus euulsa iacet super terram. Ita etiam preces, quæ ab imo quidem ascendunt, & egerunt radices in profundo, etiam si innumerabiles venerint cogitationes, etiam si instructa tota diaboli acies firma manent & stabiles, & minime euertuntur. Quæ autem ex ore & labiis procedunt, & non ab imo ascendunt, ne possint quidem ad Deum ascendere. Ac sancti non sic orabant, sed cum summo studio,*

R. c. 1.

& maxima vehementia, ut etiam totum corpus inflecterent. Nam B. Elias orans primum quidem quasuit solitudinem, deinde cum posuisset caput inter genua, & seipsum cum magno ardore incenderet, ita fundebat preces. Et paulo post. Audi, quomodo Anna orabat de profundis cuiusmodi fontes lacrymarum emittebat, quomodo per orationem euehebatur in sublime. Qui enim ita precatur, etiam antequam consequatur, quod postulat, ex oratione magna bona prasipit, omnes animi perturbationes reprimens, iram sedans, inuidiam expellens, rerum ad vitam pertinentium amorem diminuens, & exsiccans, animum in magnam tranquillitatem redigens, in ipsum deinceps cælum ascendens.

Matt. 6. 10.

Luc. 22. 42.

Ioan. 5. 14.

1. Theff. 4. 3.

A. ep. 122.

VI. ut petantur, quæ constat necessaria vel vtilia esse ad salutem, & si non constet, petantur, quæ optima censeantur diuinæ voluntati, iuxta illud in Dominica oratione. *Fiat volūtas tua, sicut in cælo & in terra.* & illud Christi in horto. *Veruntamen nō mea voluntas, sed tua fiat.* Et B. Ioannis in prima epist. *Hac est fiducia, quam habemus ad Deum: quia quodcumque petierimus secundum voluntatem eius audit nos. Voluntas autem eius, teste B. Paulo, est sanctificatio vestra.* Vnde Sanctus Augustinus ad Probam. *Si aliquid contra quam oramus acciderit, patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo, hoc potius oportuisse, quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minime dubitare debemus. Nam & huiusmodi exemplum praubuit nobis ille mediator, qui cum dixisset. Pater si fieri potest, transeat à me cælix iste, humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans, continuo subiicit. Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Quisquis autem illam unam petit à Domino, & hanc requirit, certus ac securus petit, nec timet ne forte obsit, cum acceperit, sine qua nihil prodest, quicquid aliud, sicut oportet, acceperit.* Hac conditione in orando v̄suse est nobilissimus Nebridius, quem Sanctus Hieronymus in epistola ad Saluinam, de viduitate seruanda testatur sic semper orasse Deum, ut illi, quod optimum esset, eueniret, quod fanè soli Deo constabat. Qua de causa Sanctus Chrysostomus alicubi sapienter monet, non minus agendas Deo gratias, cum negat, quam cum tribuit id quod petimus, quia non negat, nisi quod nobis est minus salutare. Et S. Augustinus in Ioannem, ut petamus nobis non dari, quicquid ignorantes non bene petimus.

Hep. 9.

Ch. hom. 30. in

Gen.

A. graff. 73.

Luc. 11. 8.

Luc. 18. 1.

1. Theff. vlt. 17.

H. c. 3.

VII. & postrema fit Perseuerantia, quam Christus ipse tradidit, primum in parabola illius, qui apud Lucam ob improbitatem assidue petendi impetrauit quod voluit: deinde verbis istis apud eundem. *Oportet semper orare, & nunquam deficere.* Et Apostolus ad Thessalonicenses, *Sine intermissione orate.* Vnde S. Hier. in lamentationes Ieremiæ. *Qui ad cupita peruenire voluerit, reflectere mentem à studio orationis non debet, sed magis perseuerare in intentione capta illum oportet.* Hinc est, quod in libro

R. c. 1.

Regum de Anna scriptum est, quod postquam orauerat, vultus eius non sunt
 amplius in diuersamutati. Hinc & in Euangelio cecus ille qui in Iericho traſſe-
 euntem IESVM audierat, misereri sibi ab eo petebat, sed cum à prateruentibus
 sibi iuberetur ut taceret, ipse multo magis clamabat dicens, Miserere mei fili
 David, unde & lumen quod expetiit, nullo modo eius fructu carebat. Et S.
 Chrysoſt. in Ioan. Pudeat nos, pudeat dilectissimi, & incredibilem ſocordiam
 nostram deploremus octo & triginta annos paralyticus ad piscinam expecta-
 uerat, expectabatq; ut sanaretur, neq; eius impletum est desiderium, neq; negli-
 gentia sua non sanabatur, sed praeventus ab aliis, neq; propterea desperauit. nos
 autem, si vel decem dies orationibus invigilantes non exaudimur, iam tepe-
 scimus: hominibus verò quam diligentissimum exhibemus ministerium in
 malitia, in difficultatibus seruientes, tandem frequenter omnem spem amittim-
 us: dominum autem nostrum, ubi sine dubio merces sequitur longe laboribus
 amplior, Spes enim non confundit, inquit, debito studio & diligentia prosequi
 non patimur. & quomam hoc supplicio dignum? Sed laboriosa est assidua oratio.
 Et quid non laboriosum, quod à virtute proficiſcatur? Et S. Greg. in psalmũ
 sextum Pœnitentialem. De profundis clamaui ad te. Non ait clamo, sed cla-
 maui. Habes in hoc perseverantia documentum, ut si primo non exaudiris, ab
 oratione non deficias, immo precibus & clamori insistas. Vult Deus rogari, vult
 sociari, vult quadam importunitate vinci. Ideo tibi dicit. Regnum Dei vim pati-
 tur, & violenti rapiunt illud. Esto ergo sedulus in oratione, esto in precibus im-
 portunus, caue ne ab oratione deficias. Si dissimulat audire, quem rogas, esto ra-
 ptor, ut regnum cœlorum accipias: esto violentus, ut vim etiam ipses inferas
 cœlis. Quid hac rapina locupletius? Quid hac gloriosius violentia? Bona violentia,
 qua Deus non offenditur, sed placatur, proximus non leditur, sed iuuatur,
 peccatum minuitur, non multiplicatur.

Ch. hom. 18

Ioan. 5. 5

Rom. 5. 5

G. in 7. ps. pœnit.

Matt. 11. 12.

C A P V T V.

De Circumstantiis vel Ritibus orationis.

CIRCUMSTANTIÆ vel Ritus orationis cum varii sint, nos præ-
 cipuo tantum assignemus, initio factò à circumstantia Tempo-
 ris, quod nocturnum vel diurnum est.

DE TEMPORE NOCTVRNO.

NOCTE iam olim oratum esse ostendit psalmus 118. in quo Da-
 uid ait, *Medianocte surgebam ad confitendum tibi.* CHRISSTVS quoq;
 Domi.

psal. 118. 6.

Luc. 6. 12.
Act. 16. 25.

Pl. lib. 19. ep. 97.

A. Act. 16.

Dominus non solum nocte orabat, sed etiam pernoctabat in oratione, ut scribit B. Lucas, & S. Paulus Apostolus & Silas, teste eodem, in carcere media nocte orantes laudabant Deum. Quem morem tenuisse primos in Aegypto Christianos docet Philo in libro de Vita contemplatiua. Et Plinius secundus epistola ad Traianum. Vnde S. Cyprianus de oratione Dominica. *Quod si Christus orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare?* Et S. AMBROSIVS in 118. psalmum. *Addidit psalmista. Media nocte surgebam, docens tibi surgendum esse media nocte: nec otiosum esto, quod adiunxit. Ad confitendum tibi, hoc est, ut illo maxime tempore deprecari Deum, & propria debeamus des flere peccata, nec solum prateritis ventam postulare, sed etiam praesentia declinare, futura cauere. Multa enim illo in tempore tentamenta proserpunt, tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit. Coquitur, eibus potusque digeritur. Tunc tentator assistit, tunc retia iacit, qui turbare possit mentem improxidam, quando nullus arbiter culpe & nullius criminis conscius, nullus potest esse erroribus testis. Et tenebra circumdant me, & parietes, quem vereor? Lege Chrysostomum homilia 42. ad populum, & homilia 29. in Acta de utilitate nocturnae precatiois.*

DE MATVINO ET VESPERTINO.

Psal. 62. 7.
Ps. 55.
Ps. 117. 48.
Psal. 54. 13.
Psal. 140. 2.

Psal. 5. 5.

Isa. 63.

Ch. hom. 41.

MANE orare consuevit, qui dixit. *In matutinis meditabor in te. Et. Mane exaudies vocem meam, mane astabor tibi, & videbo.* Et. *Praenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua.* VESPERI quoque. Nam idem cecinit, *Vespere, & mane, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.* Et. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Vnde S. Cyprianus de oratione Dominica. *Mane orandum est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur: quod olim Spiritus sanctus designabat in psalmis dicens, Rex meus, & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine mane exaudies vocem meam, mane assistam tibi & contempler te.* Et iterum per prophetam loquitur Dominus. *Diluculo vigilabunt ad me dicentes. Eamus & reuertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente itero Sole ac die cessante necessario rursum orandum est: nam quia Christus sol verus & dies est verus sole & die seculi recedente, quando oramus & petimus, ut super nos lux denno veniat, Christi precamur aduentum lucis aeternae gratiam prabiturum.* Et S. Chrysostomus ad populum Antiochenum. *Armis nobis opus est: magna vero armatura oratio: opus est ventis à pappi opus omnia desistere, ut dispersatium absque naufragiis & vulneribus transigamus. Multum am-*
que

que per dies singulos scopuli, & frequenter illiditur scapha atq; submergitur, propterea nobis opus est oratione, matutina præsertim & nocturna. Et S. Ambrosius in psalmum 118. *Grave est si te otiosum in stratis radius solis orientis inuerecundo pudore conueniat, & lux clara feriat oculos somnolento adhuc torpore depressos. Arguit nos tanti temporis spatium siue ullius deuotionis munere ac sacrificij spiritalis oblatione feriat a trãmissam. An nescis ô homo, quod primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas. Quotidianatibi messis, quotidianus est fructus.* De ceteris horis, prima, 3. 6. 9. & aliis à clericis & monachis ad orandum frequētatis, lege nostrum Bellarminum tom. 3. cōtrouerſiarum, libro primo de bonis operibus in particulari, capite 10, & seq.

A. Ger. 19.

De oratione ante vel post cibum.

PRO oratione ante vel post cibum facienda habemus exemplum Christi Domini, qui populum miraculosè cibaturus pane & pisce prius eos oculis in cælum coniectis benedixit, vt est apud Matthæum, & cæteros Euāgelistas. Deinde apud Matthæum legimus eum cum Apostolis hymno post cænam Eucharisticam dicto abiisse in montem Oliueti. Græcè est enim, *καὶ ὑμνωσάντες*, hoc est, cum laudes Deo cecinissent. Fuit enim Iudæis à Deo præceptum in Deuteronomio, vt post cibum gratias Deo agerent. *Cum comederis & satiatus fueris*, inquit, *benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.* Idem insinuat Apostolus, cum ita ad Timotheum scribit. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & oratione.* Vnde Tertullianus in Apologetico aduersus gentes. *Si honesta causa est conuiuij, non prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur: editur quantum esurientes capiunt: bibitur, quantum pudicis est utile: ita saturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum sibi Deum esse, ita fabulantur, vt qui sciant Dominum audire: Aequè oratio conuiuium dirimit, inde disceditur.* Et S. Basilius epistola ad Gregorium Theologum. *Orationes, antequam cibum sumimus pro dignitate diuina benignitatis ineunda sunt, cum earum, qua in presenti nobis diuinitus conferuntur: tùm vero earum, qua in posterum eisdem recondita sunt.* Iam à corporum curatione rursus orationes gratiarum actionem exequantur iam acceptorum ergo, atq; eo amplius eorum flagitationem, qua Deus nobis pollicitus est. Et S. Chryost. ad populum. *Opus est nos & mensam petentes, & desistentes Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus, nunquam in ebrietatem decideret, aut insolentiam, nunquam crapula disrumpetur: sed orationis expectati: nē profreno sensibus habens impositam, cum debita modestia*

Matt. 14. 19.

Mar. 6. 37.

Luc. 9. 11.

Ioan. 6. 9.

Matt. 26. 30.

Deut. 8. 10.

I. Tim. 4. 4.

B. ep. 2.

C. hom. 79.

ex omnibus appositis sumet, & multa quidem corpus & animam benedictione implebit. Mensa namq; ab oratione sumens initium, & in orationem destinans nunquam deficiet, sed fonte largius omnia nobis afferet bona.

De breuibus vel iaculatoriis orationibus.

BREVES & iaculatorias orationes inde probari potest ex Dei verbo non improbari Domino Deo, quod Christus sigillatim vetuerit multiloquium in oratione. Et S. Chrystostomus valde eas probat, si crebro per intervalla instituantur, tum quod vehementer inflamment animum, tum quod à peccato hominem conferuent. Ita enim loquitur. *Si per intervalla crebris precationibus te ipsum accèdes, non dabis occasionē diabolo, aut ullum ad tuas cogitationes aditum. Et quemadmodum in apparādo prandio, quoties calida potu opus est, si aqua parum calcat, ad focum admotam recalfacimus, ita & hic faciendum est, & os nostrum ad precationes quasi ad prunas admouendum, ut hoc pacto mens ad pietatem rursus accendatur.* Et paulo post. *Ingemisce amarè, in memoriam reuoca peccata tua. suspice in cælum, dic in mente, Miserere mei Deus, & absolusti precationem. Qui enim dicit, Miserere, cōfessionem offert, & peccatum suum agnoscit. Qui dicit, miserere mei, remissionem delictorum accepit. Qui dicit, miserere mei, regnum cælorum obtinuit. Quem enim Deus misereatur, non à pœna solum liberat, sed futurorum etiam bonorum possessione dignatur.* Et rursus alibi ad populum. *Oportet orantem neque longos extendere sermones & iugiter orare. Breues enim & frequentes orationes fieri Christus & Paulus praeceperunt paruis ex intervallis. Nam si sermonem in longum extenderis, in negligentiam frequenter lapsus multam subrepenti diabolo facultatem dederis, & supplantandi, & cogitationem abducendi ab his quæ dicuntur. Si vero continuas & crebras orationes facias, totumq; tempus interpolans frequentia, facile poteris modestiam exhibere, & ipsas orationes cum multa facies solertia.* S. Augustinus eandē orandi rationem illustrat exemplis eremitarum in epistola ad Probā. *Disuntur, inquit, fratres in Aegypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen brevissimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta quæ oranti plurimum necessaria est per productiores moras evanescat atq; hebetetur intentio.* Idem de iisdem refert Cassianus institutionum monasticarum libro secundo. *Vilius censent, ait, breues quidem orationes, sed creberrimas fieri, illud quidem, ut frequentius Dominum deprecantes iugiter eidem coherere possimus: hoc verò, ut insidiantis diaboli iacula, quæ infligere nobis tunc precipue, cum oramus, insistit, succincta breuitate videmus.*

LONGIORES verò orationes suam laudem habent, Iab exemplo

Matt. 6. g.
C. hcm. 4. de fi.
de Anon.

Id. hom. 79.

A. ep. 121. c. 10.

C. c. 10. & col.
lat. 9. c. vii.

Luc. 6. 12.

emulo Christi in oratione apud Lucam pernoctantis. 2. à dicto eiusdē. Luc. 18. 1. Thef. 5. 17.
Oportet orare & non deficere. & Apostoli. Sine intermissione orate. 3. ab exemplo B. Annæ. ieiuniis & orationibus nocte ac die in templo, vt habet S. Lucas seruientis. 4. primorum Christianorum, qui S. Petro in vincula coniecto sine intermissione, vt idem in Actis refert, orabant. Vnde Luc. 2. 37. AA. 12. 5.
 forte hoc æuo consuetudo 40. horis continuis à Summis Pontificibus probata, manauit. Quoniam verò impossibile videtur, vt homo sine intermissione oret, quod Christus cum Apostolo præcipit, vide apud Bellarminum, quem admodum veteres Patres hoc præceptum intellexerint. Mihi sanè cum S. Chryst. simplicior ille sensus placuit, vt sine intermissione orare dicatur, qui dum aliquid à Domino petit, non ilico desperat, sed iterum atq; iterum instat, quia Apostolus dicit, *Orationi instate*, qui vget opportune importunè dōec impetret, quia Christus ipse docuit Apostolos, nocte molestandum amicū importunè, donec panis aliquid ab eo impetretur. *Regnum .n. calorum vim patitur*, vt Christus alibi docuit, *& violenti rapiunt illud.* Rom. 12. 18. Luc. 11. 8. Matt. 11. 12.

DE LOCO ORATIONIS.

ORATIONI nullus certus locus est præscriptus. *Volo ergo*, ait 1. Tim. 2. 8.
 Apostolus, *viros orare in omni loco leuantes puras manus sine ira & disceptatione.* Vnde S. Basilii in exhortatione ad baptismum, *Non locus*, inquit, Baf. hom. 138
sed propositi initium requiritur. Ieremias enim in luto erat, & Deum attraxit. Daniel in leonum lacu Deum placauit. Tres pueri in camino Deum promeruerunt. Latro non cruce prohibitus, quin paradysum affecutus fuerit. Iob in stercore Deum ad misericordiã prouocauit. Igitur ubicunq; fueris, ora. Si vero Amb. in 1. Tim. 2.
 loca inter se conferantur, melius & consultius est in loco honesto, quàm sordido, in Ecclesia vel oratorio precibus dedicato orare, quàm in alio loco profano, priuato vel publico. Vnde S. Chryst. ad populum. *Neg.* inquit, C. hom. 79
*quispiam mihi dicat, quod nequit homo secularis continè per diem orare, & ad Ecclesiam concurrere. potest enim & quam facillime. Si mentem namq; mundam habeas ab immundis motibus, licet in foro sis, siue in via, siue in mari, siue in diuersorio, siue in officina positus, siue sis ubicunq;, Deo poteris inuocato partitionē obistere. Et domi quidem orari potest, non. a. potest sicut in Ecclesia, ubi tanta Patrum multitudo, ubi clamor ad Deum unanimiter promittitur. Non ita Dominū per te solum orās audiris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est puta unanimitas & consonantia, charitatisq; vinculum & sacerdotum orationes. Dices. Christus apud Matthæum iussit Matt. 6. 6. Chry. hom. 8 in 1 ad Tim.
 nos ingredi cubiculum, dum orandum est, & claudere ostium, Resp. quod non iubeat reuera nos ingredi cubiculum, sed tantum vanam hominum laudē fugere. Itaq; qui in publico orat, nolens à quoquam*

videri laudem aucupatur, quam si in cubiculo oraret: qui autem clauso cubiculo orat, cupiens tamen id innotescere hominibus, is in plateis orat, & tuba ante se canit, & quo se plus abdit, magis prodit, vt habet Chrysoft. in opere imperfecto.

D E G E S T V C O R P O R I S I N
O R A T.

PRIMVS est GENV FLEXIO vsurpata in veteri & nouo testamento, probataq; exemplo Christi, Petri, Pauli, & Stephani protomartyris, omniumq; veterum sanctorum. S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum, scribit S. Iacobum Apostolum flexis genibus pro populo precatum in tantum, vt camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur. Idem de Pauli e. emitæ corpore iam mortuo ita scribit in eius vita. *Introgressus speluncam S. Antonius vidit genibus complicatis erecta ceruice, extensisq; in altum manibus corpus exanime. Ac primum & ipse viuere eum credens pariter erabat. Postquam verò nulla, vt solebat suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit, quod etiam sadauer sancti Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.* Hunc gestum natura ipsa nos docuit, valeatq; ad declarandam submissionem animi, inopiam & imbecillitatem nostram, quo aliquid impetremus ab eo, ad quem preces nostras dirigimus, vt docet Sanctus Augustinus libro de cura pro mortuis agenda, & S. Hieron. libro secundo commentariorum in epistolam ad Ephesios. Affinis huic gestui, & quidem humilior est Prostratio in terram, vsurpata etiam à Christo, & S. Iacobo. *Autunt, inquit Chrysoft. homilia 5. in Matthæum, eum assiduitate orationis, iugis, ad pavementum prostratione corporis frontem quoq; eius callo obductam, vt nihil ferre à cameli genibus discreparet.*

De STATIONE quando in orationibus vsitata fuerit, lege Bellarminum tomo 3. libro 2. de bonis operibus in particulari, capite 22. Tertullianus libro de corona militis scribit nefas fuisse die Dominico de geniculis adorare. Et de sessione in libello de oratione ait. *Contra Scripturam fecerit, si quis in cathedra aut subsellio sederit, nempe tempore orationis. Siquidem, inquit, irreuerens est assidere sub conspectu, contraq; conspectum eius quem maximè reuerearis ac venereris, quanto magis sub conspectu Dei viui angelo adhuc orationis astante. factum illud irreligiosissimum est, nisi exprobramus Deo, quod oratio nos fatigauerit.* Dices, Apostolos cum vacarent orationi sedentes Spiritum sanctum accepisse, nam de eo B. Lucas dicit. *Repleuit totam domum, ubi erant sedentes, Respon-*
deo,

1. Reg. 8.
2. Par. 6.
Act. 7. 59.

A. c. 5.

H. c. 3.

Matt. 26. 39.
Marc. 4. 35.

Statio.

Sessio.

Act. 2. 32.

deo, vocem sessionis ibi pro habitatione sumi, vti apud eundem Lucam in Euangelio cap. vltimo. *Vos autem sedete in ciuitate, quoad usque induamini virtute ex alto.* Et capite primo. *In umbra mortis sedent; immo hoc ipso* Act. 2.3.

ALTER Gestus est Eleuatio manuum, æquè in vtroque testamento tempore orationis vsurpari solita. Exemplum habemus Moyfis in Exodò, & Aaronis in Leuitico. Rex Dauid quoq; . *Leuauit, inquit, manus meas ad mandata tua qua dilexi.* Et in Threnis monemur, *ut leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cælos.* Apostolus item. *Volo, ait, viros orare in omni loco leuantes puras manus.* Vnde ex S. Patribus martyr Hippolytus in oratione de consummatione seculi Christum in iudicio querentem inducit. *Manus vestras feci, ut ad preces & obsecrationes tenderetis eas, at vos ad rapinas, & cades, & mutuas occisiones extendistis.* Et Tertullianus ad hunc gestum respiciens in Apologetico. *Paratus est, ait, ad omne supplicium ipse habitus orantis Christiani, &c. quasi dicat orans, Præsum, ne te & plebe si vis, aut certe miserere.* Et Clemens Alexandrinus. *Caput & manus in cælum extendimus, vna cum verbo corpus à terra educere conantes erectam & eleuatam animã desiderio meliorum cogimus in sancta progredi, magno animo corporis vinculum despicientes.* B. Ephræm de Panoplia spiritali, scribit nos oratione tanquam arcu armari, *quoniam in ea manus extendimus, ac veluti sagittam in inimicum dirigimus.* Eusebius in vita Constantini, ait eum voluisse imaginem suam fingi tanquam precantis manibus expansis, oculisq; in cælum sublatis. Accedit, quod natura ipsa ritum hunc orandi indidit omnibus in repentino aliquo discrimine vitæ: & gentilis scriptor Apuleius in libro de mundo. *Habitus, inquit, orantium hic est, ut manibus extensis ad cælum precemur.* Exo. 17. 11
Leu. 9. 22.
Psal. 118. 48.
Thren. 3. 41.
1. Tim. 2. 8.
T. c. 10.
C. 7. & rom.
E. tom. 2.
E. l. 3. c. 3.

VIDE V. *Cogitatio diuina presentie. Cognitio Dei. Conscientie Examen. Contemplatio. Deuotio. Familiaritas cum Deo. Gaudium spirituale. Gratiarum actio Deo debita. Laudatio Dei. Oblatio sui. Religio. Et in PANARIO. Acedia Desolatio spiritualis. Distractio in oratione. Illusiones spirituales.*

P.

P A X.

De significatione Pacis & Partitione.

Rom. 4. 8.

A. in ps. 34.

Id. 19. de ci. c. 13.

A. c. 11.

Psal. 147. 14.

Eph. 2. 14.

Rom. 5. 1.

Ma. 32. 17.

Marc. 9. 49.
Rom. 12. 18.

RIGEVES exp'lanans verba Apost. *Iustificati ergo fide pacem habeamus ad Deum.* Pax, inquit, dicitur, ubi nemo dissidet, nemo discordat: ubi nihil hostile, nihil barbarum geritur. Haud secus S. August. in psalmos, *Pax quid est? ubi nullum bellum est, ubi non est contradictio, ubi nihil resistit, nihil adversum est.* Et alibi magis generatim, *Pax est tranquillitas ordinis.* Vnde & hanc partitionem pacis adiicit, *Pax ergo corporis est ordinata temperatura partium. Pax anime irrationalis ordinata requies appetitionum. Pax anime rationalis ordinata cognitionis, actionisq; consensus. Pax corporis & anime, ordinata vita & salus animatis. Pax hominis mortalis, & Dei immortalis ordinata in fide sub aeterna lege obedientia. Pax hominum, ordinata concordia. Pax domus ordinata imperandi atq; obediendi concordia cohabitantium. Pax civitatis ordinata imperandi atq; obediendi concordia civium. Pax caelestis civitatis, ordinatissima & concordissima societas fruendi Deo, & inuicem in Deo.* Alia partitio pacis à Patribus traditur, in imperfectam & perfectam. Imperfecta est, qualis est iustorum, in hac vita. Perfecta verò qualis est beatorum in altera, & est ultimus finis noster ad quam S. August. in nono libro de civitate Dei, refert illud psal. *Qui posuit fines tuos pacem.* ideoq; ut idem notat, caelestis patria solet *Hierusalem, id est, visio pacis* nuncupari. Nos de imperfecta pace ipsorum hominum agimus, ut sunt in hac vita, quam teneatur habere primo cum Deo, obsequendo illius voluntati in omnibus: secundo secum, resistendo propriis cupiditatibus, tertio cum proximo alendo cum illo concordiam. Itaq; haec plena erit pacis definitio. *Pax est quaedam ordinata animi concordia cum Deo cum seipso & cum proximo.* De prima pace cum Deo, qua efficiamur filii Dei & amici, dixit Apostolus. *Ipse est pax nostra, qui fecit utraq; unum.* Et. *Iustificati ex fide* (operante per charitatem) *pacem habeamus apud Deum per Dominum nostrum Iesum Christum.* De altera pace cum seipso loquitur Isaias. *Et erit opus iustitiae pax, cultus iustitiae silentium, & securitas usq; in sempiternum, & sedebit populus meus in pulchritudine pacis.* De tertia pace cum proximo, ait Christus apud Marcum. *Pacem habete inter vos.* Et Apostolus ad Romanos, *Sisteri potest*

potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Et Eph. *Solliciti seruire unitatem spiritus in vinculo pacis*. Recte autem dicitur vinculum. *Quemadmodum enim* ait CHRYSOST, in commentario illius epist. *se quando te ipsum alteri cuiquam alligare volueris, alia ratione illud non potes, nisi ipsum tibi colligaueris: ita hic Apostolus alligari nos inuicem vult non simpliciter pacificos esse, neque utcumque diligere, sed in omnibus unam animam esse, nempe qualis erat primorum Christianorum pax, de quibus dicitur. Credentium erat cor unum, & anima una.*

Eph. 4. 3.

C. Hom. 19.

Act. 4. 32.

C P V T II.

De Dignitate & præstantia Pacis.

EAM discere possumus primum ex diuinis scripturis, quæ satis declarant eam ob causam Christum Dominum in hunc mundum præcipuè venisse, nempe ut in eum inueheret pacem. Nam B. Ioannes in prima epistola ita loquitur. *In hoc apparuit filius Dei, ut dissoluat opera diaboli. Et S. Paulus. Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem faciens pacem, & reconciliet ambos (Iudaos & gentiles) in uno corpore Deo per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Quare & Christus sic patrem orat. Volo pater, ut quos dedisti mihi, omnes unum sint, sicut & nos unum sumus.* Et post longum sermonem. *Hæc dixi vobis, ut habeatis pacem in me.* Post resurrectionem quoque stans in medio discipulorum dixit. *Pax vobis, ego sum, nolite timere.* Immo à pace Deus nomenclaturam suam sumere voluit. Apud Isaiam. n. ait. *Ego Dominus faciam pacem,* Et apud Apostolum crebro *Deus pacis* appellatur, *pax Dei.* ut in 2. ad Corinthios. *Pacem habete, & Deus pacis erit vobiscum.* Et ad Philipenses. *Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum* (id est, cuius magnitudo mente capi nequit) *custodiat corda vestra.* Unde sequitur, ubi pax est, ibi Deum esse; & ubi Deus est, ibi & pacem esse. Certe Apostolus in omnibus ferè epistolis, ut ad Romanos, Corinthios, Galatas, Ephesios, Philipenses, Colossenses, & Thessalonicenses, ut Dei gratiam, ita animæ pacem suis exoptat, duo summa bona, radicem & fructum, principium & perfectionem, idque hac verborum formula. *Gloria vobis & pax à Deo patre, & Domino nostro Iesu Christo.* Cum quo congruit septima beatitudo apud Matthæum à Christo relata. *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.*

1. Ioan. 3. 3.

Eph. 2. 14

Ioan. 17. 21.

Io. 16. 31.

Luc. 24. 36.

Isai. 45. 7.

2. Cor. 13. 11.

Philipp. 4. 7.

Matt. 5. 9.

B. hom. 10.

S. PATRES quoque eius dignitatem agnouerunt, ut S. Basilius in psalmum 28. *Inter benedictionis, inquit, diuina species pax perfectissima esse videtur, quum status sit mentem procul in temperie omni constabiliens: adeo ut pacificus vir hoc insigni tanquam proprijs notis internosci possit, si quidem,*

sed a-

sedatis & per amœnis est moribus: contra, qui adhuc compugnantium affectio-
num fatigatur intemperie, is nondum effectus particeps est diuina illius pacis,
quam Dominus suis dedit discipulis, quæ, cum omnem exuberat sensum, utiq;
illorum præmunit & tuebitur animas, qui se ea præstiterint dignos. Et in Isa-
iam, dum explanat illud. Et pacis eius (Messiæ) non est finis. Ait enim, in-
quit, Pacem do vobis, nō quomodo mundus dat, ego do vobis. Neque enim
pax eius ullo clauditur fine, quum id doni mundo sit superius. Si enim è mundo
esset utique cum decidua concretione mundi dirimeretur ac disperiret. Nunc
autem quisquis ipsius pacem excepit perpetuo cōiuncta perfruetur bonorum, quæ
ab ipsa pace promanant. Salomonis pax præscriptis annorum circulis finem
accepit: quæ autem à Domino indulgetur pax, in omne coextenditur æuum,
quod nullo circumscribetur fine aut termino. S. Greg. Nazianzenus ora-
tione prima de pace, vt ostendat eius præstantiam, docet eam ange-
lorum, qui primum à Deo locum obtinent, propriam esse. Hic, ait, ange-
licis & cœlestibus copiis nihil tam proprium est, quam pax & concordia. Nam
nec dissidijs obnoxia est diuinitas, quemadmodum nec dissolutioni, quin
potius & secum ipsa, & cum secundis rebus adeo concors & pacata est, vt præ
alijs nominibus appellari gaudeat, pax & charitas, nos videlicet admonens, vt
has virtutes sedulo amplectamur, perinde ac Deum simul habituri. Ac proinde
qui pacis bonum amplexantur, dissensionemque oderunt, ad Deum, diuinasq;
mentes accedunt. Et in oratione de moderatione in disputando. Quid-
nam in doctrina nostra præstantissimum est? pax. addam etiam, viliissimum.
Contra, quid turpissimum ac perniciosissimum? voluntatum disiuñctio. Et in
oratione tertia de pace. Pax amica, meditatio mea, & decus meum, quam &
Dei, vt cuius Deum, & quam Deum esse scriptura pronunciat, velut in illo
Apostoli loco, Pax Dei, & Deus pacis, & Ipse est pax nostra. Pax amica, quam
tametsi omnes vt bonam laudibus vehant, pauci tamen tuentur atque con-
seruant, vbinam nos tanto temporis spacio reliquisti? ecquando ad nos reditura
es? S. Hieronymus in epistola ad Ephesios. Si qua alia bona sunt, quæ
tribuantur à Deo patre & Domino IESV Christo inter hæc pax non minimum
possidet locum, quæ superat omnem sensum, & custodit corda, intellectusque
Sanctorum: serenitas quadam atque tranquillitas animæ quiescentis, & vni-
uersam tempestatem & turbinem perturbationum fugans. Et ad Galatas.
Tertius fructus spiritus est pax, à qua Salomon quoque, qui in typo Christi
præcessit, nomen accepit: Et de Ecclesia psalmista canit. Factus est in pace locus
cuius. Et inter octo Euangelii benedictiones scribitur. Beati pacifici, quoniã filij
Dei vocabuntur. In primo etiam graduum psalmo cantatur. Cum his qui ode-
runt pacem, eram pacificus. Nec putemus pacem in eo tantum esse quarendam,
si cum alio non iurgemur, sed tunc pax Christi, hoc est, hereditas nostra nobiscum
est si tranquilla mens nullis passionibus perturbetur. S. Augustinus libro 19.
de

Ifai. 9.7.
Ioan. 14.27.

Phil. 4.7.
2 Cor 13.13.
Eph. 2.14.

H. lib. 2.
Eph. 6.15.

Id lib 3.
Gal 5.22.

Psal. 75.3.
Matt 5.9.
Gal. 119.7.

Æ. 11.

de ciuitate Dei. *Tantum est pacis bonum, ut etiam in rebus terrenis atque mortalibus, nihil soleat gratius audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri.* Et sermone 169. de Tempore, *Meritum Christiana virtutis vilescit in cunctis, si unitatem non habet pacis, nec peruenit ad vocabulum filii nisi per nomen pacifici. Pax est, qua expoliat hominem seruitute, dat nomen ingenuum, mutat cum conditione personam, ex famulo liberum, facit filium ex seruo, amicum facit ex Deo, patrem reddit ex Domino. Filius Dei esse incipit, qui pacificus esse cepit. Quanta est huius pacis retributio, hereditatem possidere cum Christo? Pax dilectionis mater est, concordia vinculum, ac pure mentis indicium manifestum. Pacem meam do vobis, dixit Christus: unde seruare mandatum, est pacem in omnibus custodire.* S. Gregorius libro 7. epistola ad Eusebium Episcopum. *Si quam magna, inquit, sit pacis virtus attendimus, quo à nobis studio sit colenda agnoscimus. Hanc quippe Dominus & redemptor noster in magno munere discipulis suis relinquere ac dare dignatus est, ut eos qui firmitate fidei ei cohaerebāt, per hanc sibi pia faceret participatione consortes. Scriptum namque est. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Quisquis ergo patris haeres esse desiderat, filium existere hanc custodiens non renuat.*

Ioan. 14. 27.
G. ep. 6.

Matt. 5. 9.

C A P V T VIII.

De commodis Christianae pacis.

PRIMUM commodum Christianae pacis traditiam dicitur Sanctus Gregorius in tertia parte Pastoralis, quod sine ea nemo possit fieri spiritualis. *Discordes, inquit, admonendi sunt, ut certissime sciant, quia quantislibet virtutibus polleant, spirituales nullatenus fieri possunt, si vniri per concordiam proximis negligant.* Scriptum quippe est. *Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax.* Qui ergo seruare pacem non curat, ferre fructus spiritus recusat. Hinc Paulus ait. *Cum sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis?* Hinc iterum quoque dicit. *Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit DEVM.* Hinc rursus admonens ait. *Solliciti seruare unitatem spiritus in vinculo pacis, vnum eorpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestrae.*

G. adm. 1. 3.

Gal. 5. 22.

1. Cor. 3. 3.

Heb. 12. 14.

Eph. 4. 3.

II. Commodum tradit ORIGENES in Numeros, quod eius beneficio conferuentur in nobis ceterae virtutes, ea verò absente, diffluant. *Non est, inquit, dictum de cōmuni numero bellatorum, quod nemo ex*

sff

eis

O hom 16.
Num. 21.

A. 4. 32.

Matt. 5. 23.

eis diffensit, sed de iis dictum est, qui summa bellatorum nominati sunt. In istis enim, qui tales sunt, nulla diffensio, nulla discordia. Isti sunt, de quibus dictum est. Erat autem credentium cor unum & anima una. Isti sunt qui offerunt munera Deo, & praeceptum illud diligenter observant. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, mitte ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Quo scilicet leuet manus suas ad Deum, sine ira & disceptatione. Discenda igitur nobis magnopere est consonantia disciplina, quia tanquam in musicis, si harmonia chordarum fuerit consonanter apta a sonum suauem modulati carminis reddit: si verò sit aliqua in fidibus dissonantia ingratiſſimus sonus redditur, & carminis dulcedo corrumpitur: ita & hi qui Deo militant, si discordias inter se habeant, ingrata erunt omnia, & nihil acceptum Deo videbitur, etiam si multa bella consiciant, etiam si spolia multa deferant, & multa munera Deo offerant.

E. hom. 14.

III. Commodum habet Chrysoſt. in epistolam ad Ephesios, quod si integra sit pax & plena, omnem aditum ad animam obstruat diabolo. Non detis, ait, locum diabolo; oportet omnes pariter esse mutua compactione obturatos, & simul illi resistere: inbemus itaq;, ut soluti inimicitis, quas quisq; erga proximum habet, in unum inuicem conuertamini. Nam ita non poterit unquam locum habere diabolus: quemadmodum si inimicitias inter vos alueritis, hinc innumerabilia mala generantur. Et sicut quamdiu lapides bene compacti sunt, nihilq; vacuum inter se habent, firmi & infracti perstant: si verò vel foramen acis duntaxat quod utringq; penetret aut scissura, qua capilli locum habeat, fieri contigerit, omnia dissoluuntur ac pereunt: ita & diabolus, donec compacti quidem & bene compositi fuerimus, nihil suorum omnino poterit inferre. Quamprimum verò vel modicum nos relaxare vel diuidere contigerit, non aliter quam torrens quidam toto impetu infunditur. Vbi que enim illi solis inicitis opus est.

A. serm. 2.

IV. Commodum tradit Sanctus Augustinus ad fratres in eremo, quod vtilitati coniungat iucunditatem, misceat vile dulci, ut loquitur Horatius. Scire, inquit, debetis fratres, quod quaedam sunt bona, qua non sunt iucunda, quaedam iucunda, qua non sunt bona, v. g. bona sunt ieiunia, vigiliae, macerationes, & similia. Hac enim bona sunt, sed non iucunda, quia caro in his non iucundatur, sed laeditur. Iucunda quippe sunt comestiones, ebrietates, sed non sunt bona. O monache vix poteris inuenire in presenti unam quod sit bonum & iucundum. Cupis tamen illud inuenire? persequere pacem, & amplectere eam. Hac est enim sola virtus, qua habet bonum & iucundum. Hac est illa bonitas, qua nos habitare facit vnius moris in domo, ut simul viuere. simulq; mori semper optemus. Opax, & mentis serenitas, animi tranquillitas, amoris vinculum, charitatis consortium. Hac est illa summa felicitas, qua bella

bella compefcit, iras comprimit, discordes fedat, inimicos concordat, cunctis placet, à cunctis optatur. Beatus qui te habet, maledictus qui te odit & frangit inter homines, quoniam Antichriftus eft & filius perditionis.

V. Commodum efto, quod fusè perfcquitur Nazianzenus, o- N. orat. 1. de
pace.
mnia fola pace conferuari, diffidio perire, cœlum, elementa, imperia, populos, vrbes, Ifraelitas, Ecclefiam Chrifti.

VI. Commodum Clementis Alexandrini, pacem & concordiam nos quali manuducere ad felicitatem æternam. C. 2. Strom.

C A P V T IV.

De Proprietatibus Pacis.

P R I M A Proprietas eft, quod ab omnibus expectatur, vt copiosè tradit S. Auguftinus libro 19. de ciuitate Dei. Cuius ratio eft duplex. A. c. 12.
I. quia omnis res conuenienter naturæ fuæ defiderat perfectionem fibi congruentem obtinere fine repugnantia, quod eft pacem habere. Vnde Auguft. loco citato. *Sicut nemo, inquit, eft, qui gaudere nolit, ita nemo eft, qui nolit habere pacem.* tunc enim aliquis gaudet, quando bonum aliquod obtinuit cum quiete & tranquillitate, id eft, cum pace. 2. quia homo prorfus nudus ac inermis à Deo conditus eft, velut animal pacificum, à contentione alienum, fecus quam cetera animantia, quibus Deus pro fui defenfione dedit vel cornua, vel dentes, vel roftra, vel ftimulos, vel aliquid aliud. vnde fequitur à natura homini inditam propenfionem ad pacem, eoque magis quod S. Auguftinus dicto libro probare conetur omnibus etiam beftiis quamuis fœuis inefle amorem pacis. *Qua enim tigris, ait, non filiis fuis mitis immurmurat, & pacata feritate blanditur? Quis miluus quantumlibet folitarius rapinis circumuolat, non coniugium copulat, nidum congerit, oua confouet, & quafi cum fua matrefamilias focietatem domesticam quanta poteft pace conferuat? Quanto magis homo fertur quodammodo natura fua legibus ad incundam focietatem pacemq; cum hominibus, quantum in ipfo eft omnibus obtinendum, cum etiam mali pro pace fuorum belligerent, omnesq; fi poffint fuos facere velint, vt vni cuncti & cuncta deferuiant.*

II. Proprietas eft, quod cum omnibus, quoad fieri poteft, non folum bonis, fed etiam malis fit colenda, ficut fecit rex Dauid dicens in Pfal. 119. 7.
Rom. 12. 17.
Heb. 12. 14.
pfalmo quodam. *Cum his qui oderunt pacè, eram pacifcus.* Et docuit Apoftolus. *Si fieri poteft, ait ad Romanos, quod ex vobis eft, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Et ad Hebræos. *Pacem fequimini cum omnibus,*

A. ferm. 12.
Matt. 5. 44.

& sanctimoniam. Vnde S. Ambrosius in 118. psalmum. *Quam latum mandatum est charitatis? Diligite, inquit, inimicos vestros. Omnes utiq; affectu charitatis inclusit, qui non exclusit inimicos. Vnde Apostolus ait, Si fieri potest: cum omnibus hominibus pacem habentes. Non potest hoc Iudæis dici, non gentibus, ut cum omnibus pacem habeant. Illi vix suos diligunt. Christiano etiam inimicos non licet non amare. Christianum cum dico, perfectum dico. In Christo enim plenitudo diuinitatis est, cuius nomen usurpas. Dixi (quoad fieri potest cum malis pacem colendam) quia aliquando fieri non potest, vt si fieret cum fidei orthodoxæ dispendio. Neg, enim, inquebat Greg. Nazianzenus ad centum quinquaginta Episcopos, cum vera atque orthodoxa fidei pernicie pacis studendum est.*

In Conc. Con-
stantin.

Isa 57. 21.
Matt. 5. 9.

Gal. 5. 22.
Rom. 1. 7.

III. est, quod non sit veri nominis pax nisi apud probos & iustos. *Non enim est pax impiis, vt est apud Isaiam. & Ieremiæ 7. nominantur quidam dicentes, pax pax, & non erat pax. Qua de causa videtur Christus Dominus pacificos vocare filios Dei: & Apostolus pacem facere fructum Spiritus sancti, & fere semper coniungere gratiæ, dum eam Romanis, Corinthiis & aliis optat. Gratia, inquit, sit vobis & pax. Vnde S. Augustinus in psalmum 127. Dicatur ergo quales debent esse filij? quales? pacifici? quare pacifici? quia Beati pacifici, quia ipsi filij Dei vocabuntur. Quia ergo in oliua fructus est pacis: oleum enim pacem significat, quia charitatem significat, sine charitate nulla pax est. Et manifestum est, quod qui diuiserunt pacem, non habent charitatem.*

A. c. 10.

IV. est, pacem huius vitæ nihil esse, si conferatur cum pace & tranquillitate vitæ futuræ in cælo. In vita enim futura, S. ait AUGUSTINVS in 19. libro de ciuitate Dei, erunt virtutes, non contra vlla vitia, vel mala quacunque certantes. sed habentes victoriæ præmium æternam pacem, quam nullus aduersarius inquietet. Ipsa est enim beatitudo finalis, ipsa perfectionis finis, qui consummentem non habet finem. Hic autem dicimur quidem beati, quando pacem habemus, quantum acunque hic haberi potest in vita bona. Sed hæc beatitudo illi, quam finalem dicimus beatitudini comparata prorsus miseria reperitur. Hanc ergo pacem, qualis hic potest esse, mortales homines in rebus mortalibus quando habemus, si rectè viuimus bonis eius rectè vititur virtus: quando verò eam non habemus etiam malis quæ homo patitur, bene vititur virtus. Sed tunc est vera virtus, quando & omnia bona, quibus bene vititur, & quicquid in bono vsu bonorum & malorum facit, & se ipsam ad eum finem refert, ubi nobis talis & tanta pax erit, quam melior & maior esse non possit.

Ps. 147. 14.

V. Proprietas. Pax est finis fidei Catholicæ omniumque virtutum, iuxta illud Psalmistæ. *Qui posuit fines tuos pacem.* Et Apostoli. *Pax fratris-*

*fratribus & charitas cum fide à Deo Patre & Domino Iesu Christo. Sic enim illa verba exposuit idem Augustinus in homiliis 50. Tria dixit, inqui- Eph. 6. 25. A hom. 7.
ens, Pax, charitas, fides. A fine cœpit, ad initium terminavit. Initium enim est in fide, finis in pace, quia enim credimus, ipsa est fides. Unde charitas cum fide. Si enim non credas, non amas. Nos dicamus. Fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis & non amas, adhuc non discreuisti fidem tuam ab eis qui tremebant & dicebant, scimus, quia sis filius Dei viui. Ergo tu ama, quia charitas cum fide ipsa te perducit ad pacem. Quam pacem? veram pacem, plenam pacem, solidam pacem, securam pacem, ubi nulla pestis, nullus hostis. Ipsa pax est finis omnium desideriorum bonorum.*

C A P V T V.

De mediis idoneis ad obtinendam pacem.

P R I M V M medium est magno studio eam quærere, secundum con- Psal. 33. 15.
silium prophetæ Rgii canentis. *Diuertere à malo, & fac bonum, inqui- Heb. 12. 14.
re pacem, & persequere eam. Et Apostoli. Pacem sequimini cum omni-
bus & sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum. Græcè est διακονετε, hoc Th. in ep. ad
est, persequimini. Unde Theophylactus. Reputa etiam, quod dixit, per- Hebr.
sequimini, hoc est, pacem etiam remotam, & qua procul est, studete comprehen-
dere, eam ad vos ipsos attrahentes. Et sanctus Basilius exponens dicta B. hom. in
verba psalmi. De hac, inquit, pace dixit Dominus. Pacem relinquo vobis, psal. 33.
pacem meam do vobis. Inquire igitur Domini pacem, & persequere eam. Per-
sequeris autem non aliter, quam destinato studio currens & enitens ad bra-
uium superna vocationis Dei. Illic enim supra pax vera est. Etenim quam-
diu huic astricti sumus, carni multis admodum vinculis obnoxii sumus, qua
nobis turbas cieant. Inquire pacem, nimirum solutionem à tumultuariis hu-
ius mundi curis.*

II. Medium est, omnem internam animi amarulentiam, per- Heb. 12. 14.
turbationemque tollere, qua nondum sublata impossibile est ad pa-
cem veram peruenire, quod indicauit Apostolus loco proximè cita-
to. Nam cum dixisset, *Pacem sequimini cum omnibus*, mox subiiecit, *con-
templantes, ne quis desit gratiæ Dei. ne qua radix amaritudinis sursum germi-
nans impediatur, & per illam inquinentur multi: Unde Chrysoftomus in
psalmum 4. Nihil aquè solet pacem facere ac Dei cognitio & virtutis pos-
sessio, qua animi perturbationum internum bellum domo procul eicit, nec per-
mittit, ut homo cum seipso seditiones agitet. Sanè si hac pace non fruatur, etiã si*

fit extrinsecus summa pax, etiam si nullus eum hostis inuadat, est omnium qui viuunt in terra miserrimus. Neque enim Scytha, nec Thraces, nec Sarmatae, nec Indi, nec Muri, nec quacunque sunt ferae gentes, tam atrox bellum gerunt, quam improba ac nefaria cogitatio, qua versatur in penetrabilibus animi, & qua non castigatur intemperans libido, & amor pecuniae, & potentia uehementis desiderium. Quod autem quae intus nascuntur, sint iis quae extrinsecus inuadunt grauiora, hoc licet videre in omnibus. Etenim & ligni naturam uermis, qui est intus magis corrumpit, & vires sanitatemque corporis morbi, qui intus procreantur, plus ledunt, quam qui extrinsecus adueniunt, & ciuitates non tam externi, quam interni hostes perdunt. Sed si quis timorem Dei habens perturbationes animi sedauerit, is purissima & altissima pace perfruetur. Hanc pacem Christus largitus est.

III. Nullam causam vel occasionem dare diffensioni, & si ab alio data sit, se subducere. *Occasiones enim quarit*, inquit Sapiens, *qui uult recedere ab amico*. Vnde Paulus cum monuisset Romanos, ut quo ad fieri posset, cum omnibus pacem colerent, addidit, *non vos ipsos defendentes charissimi* (ne scilicet occasionem praebent contentioni) *sed*, inquit, *date locum irae. Noli uinci à malo, sed uince in bono malo*. Quo pertinet quod S. Basiliius in regulis breuioribus respondet ad Quaestionem positam. *Quid sit illud, de quo Dominus praecepit, cum dixit. Habete in uobis sal, pacifici estis inter uos. Et quid item illud, de quo Apostolus ait. Sermo uester semper in gratia sale sit conditus. In hoc loco, etiam ex contextu*, inquit & serio utriusque capitis sensus perspicuus est. Etenim ex uerbis Domini nihil aliud docemur, quam ut nullam causam demus, mutuae disunctionis mutuae dissidii; sed ut ad unitatem spiritus nos semper conseruemus in uinculo pacis. Ex uerbis autem Apostoli, si quis in memoria habuerit illum, qui dixit. *Si comedetur panis absque sale, & si est gustus in uerbis inanibus, docebitur profecto disponere sermones suos ad aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus tempore opportuno*.

IV. Considerare, quod pax & concordia nobis testamenti loco relicta sit uelut symbolum Christianorum. Ex hoc enim mundo discessurus Christus ad discipulos dixit. *Pacem meam relinquo uobis. pacem meam do uobis*. Et. *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem ad inuicem habueritis*. Quae de causa Apostolus omnem litigandi formulam pro delicto aliquo habere uidetur. Iam quidem inquit in epist. ad Corinthios, *omnino delictum est in uobis, quod iudicia habetis inter uos; quare non magis iniuriam accipitis quare non magis fraudem patimini*. Nempe ut alibi dixit. *Charitas omnia suffert*. Raræ sunt lites inter patrem & filium, uirum & uxorem. Ratio est, quia tanta fere inter eos uiget dilectio, ut multa pati malint, quam ad lites descendere. At quotquot

Prou. 18. 1.
Rom. 12. 18.

Mar. 9. 49.
Col. 4. 6.

Ioan. 13. 14.

3. Cor. 6. 7.

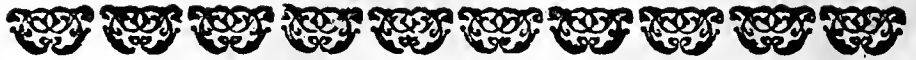
1. Cor. 6. 7.

Christiani dicimur, omnes fratres sumus vnius Dei patris filij, vnius Christi capitis membra, vno pane & calice potamur. Quod autem testamenti loco hæc pax nobis legata sit, docet Greg. Nazian. oratione 3. de pace. *Pacifici, ait, manus, hoc est. pacem reuereamur, quam nobis hinc discendens Christus quasi testamento reliquit. Vnum hoc bellum agnoscamus, quod cum aduersariis potestatibus committitur. Eos quoque, qui nobis infesti sunt fratrum nomine appellemus; si tamen id a quo animo patiantur. Exigua quiddam concedamus, vt quod maius est, vicissim accipiamus, nimirum concordiam; cedamus superemus.*

V. Amor studiumque iustitiæ, vel bonorum operum. Psaltes si- quidem regius canit. *Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculata sunt, nempe se mutuo tanquam duæ sorores, Et iterum. Pax multa diligentibus legē tuam. Et Isaias. Et erit opus iustitiæ pax. Et Apostolus. Gloria autem & honor, & pax omni operanti bonum. Vnde S. August. in ps. 84. ita scribit. *Iustitia & pax osculata sunt. Fac iustitiam & habebis pacem, vt osculentur se iustitia & pax. Si enim non amaueris iustitiam, pacem non habebis. Amant enim se duo ista iustitia & pax, & osculantur se, vt qui fecerit iustitiam, inueniat pacem osculantem iustitiam. Duæ amicae sunt, tu forte vnā vis, & alterā non facis. Nemo enim qui non vult pacem, sed non omnes volunt operari iustitiam. Si ergo vis pacem, ama iustitiam, quia duæ amicae sunt iustitia & pax. Ideo alius psalmus dicit tibi. Declina à malo & fac bonum: inquire pacem, & prosequere pacem. Nam enim non diu illam quæres, quia ipsa occurret tibi, vt osculetur iustitiam.**

VI. Medium est humilitas, quod S. Greg. pro pace facta tecta tenenda in Ecclesia Cyriaco Patriarchæ Constantinopolitano præscribit in hæc verba. *Quanta sit pacis virtus, charissime frater, ex voce Domini diligentius intuentes, quæ ait, Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis, ita in eius nos decet dilectione persistere, vt locum discordiæ præbere nullo modo debeamus. Sed quia in radice ipsius viuere aliter non valemus, nisi mente & actu humilitatem, quam ipse auctor pacis docuit, teneamus, cum ea charitate, qua dignum est, suademus vt profanam elationem, quæ animabus semper aduersa est cordis pede calcantes, peruersi superbi que vocabulis scandalum Ecclesia auferre de medio festinetis, ne à pacis nostræ societate diuisi inueniri possitis. Sed vnus in vobis spiritus, vna mens, vna charitas, vna in Christo, qui sua membra esse nos voluit, sit, Compago concordia.*

VIDE V. Amicitia. Charitas proximi. mansuetudo, Et in PANARIO. Inuirtificatio passionum.

P E R F E C T I O

Christiana.

C A P V T I.

Quid nomine Christiana Perfectionis intelligatur.

IVINÆ Litteræ perfectionis nomen variis virtutibus videntur attribueri, ac primo dilectioni Dei & proximi, maximè autem inimicorum. Nam Christus Dominus cum docuisset diligendos esse inimicos, & pro iisdem orandum, mox subiicit. *Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* 2. Paupertati Euangelicæ, nam diuiti iuueni Christus dixit. *Si vis perfectus esse, vade & vende, quæ habes & da pauperibus.* 3. solidæ institutioni in doctrina & vita Christiana. Nam Apostolus ad Corinthios ait. *Sapientiam autem loquimur inter perfectos.* Et ad Hebræos. *Perfectorum est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.* 4. tribuunt confessioni in fide. nam idem Apostolus ait. *Obsecro, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia.* 5. martyrio, ad quod respexisse videtur S. Iacobus, cum ait. *Patientia autem opus perfectum habeat, ut sitis perfecti & integri in nullo deficientes.* 6. linguæ plenè domitæ. *Si quis enim in verbo non offendit,* ait idem, *hic perfectus est vir.* 7. diuinæ visioni in altera vita. Nam S. Paulus sic loquitur. *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, euacuetur quod ex parte est:* Et iterum. *Non quod iam acceperim aut iam perfectus sim, sequor autem, si comprehendam. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse.*

PATRES quoque veteres annotarunt non vnam esse intelligentiam vocabulo perfectionis subiectam. Clemens Alexandrinus libro 4. Stromatum. *Inuenio, inquit, perfectum multis modis accipi, prout is est, qui in vnaquaque virtute se recte gerit. Perficitur itaque & consummatum aliquis, & ut pius ac religiosus, & ut tolerans, & ut cõtinens, & ut operarius, & ut Martyr, & ut cognitione præditus. In omnibus autem simul perfectus nescio an ullus sit, qui est adhuc homo, nisi solum is, qui propter nos induit hominem.* S. Ambrosius libro de officiis tertio. *Ipsam Paulum, ait, lego perfectum &*

Matt. 5. 48.

Matt. 19. 21.

1. Cor. 2. 6.

Heb. 5. 14.

1. Cor. 1. 10.

Iac. 1. 4.

Iac. 3. 2.

1. Cor. 13. 10.

Phil. 3. 12.

A c l.

non perfectum. Nam cum dixisset. Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim, sequar autem si comprehendam, statim subiecit. Quicumque ergo perfecti sumus. Duplex enim est forma perfectionis, alia medius, alia plenos numeros habens, alia hic, alia ibi: alia secundum hominis possibilitatem, alia secundum perfectionem futuram. Deus autem iustus per omnia, sapiens super omnia, perfectus in omnibus. Idem fere habet Sanctus Hieronymus aduersus Pelagianos eundem locum Apostoli pertractans. Ex quo, ait, perspicuum est duas in Scripturis sanctis esse perfectiones, duasque iustitias, & duos timores. Primam perfectionem & incomparabilem veritatem, perfectamque iustitiam Dei virtutibus coaptandam. Secundam autem, qua competit nostra fragilitati iuxta illud quod in psalmis dicitur. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens ad eam iustitiam, qua non comparatione, sed Dei scientia dicitur esse perfecta. Haud secus S. Augustinus de verbis Apostoli. Dixit rat Apostolus. non sum perfectus. & dicit. Quotquot perfecti hoc sapiamus. Ego me non arbitror apprehendisse, non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim, & dicit. Quotquot perfecti hoc sapiamus. Perfecti & non perfecti. Perfecti viatores, nondum perfecti possessores. Et ut noueritis, quod perfectos viatores dicat: qui iam in via ambulant, perfecti viatores sunt, ut scias viatores cum dixisse, non habitatores, non possessores, audi quod sequitur. Quotquot ergo perfecti hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, ne forte surrepat vobis, quia vos aliquid estis. Qui autem seipsum putat esse aliquid, cum nihil sit, seipsum seducit. Veruntamen in quod peruenimus, in eo ambulemus. Videtis quia viatores sumus. Dicitis, quid est ambulare? Breuiter dico, proficere. Huc vsque ille. Ioannes denique Cassianus collatione xi. ex sententia Abbatis Chæremonis ita de Perfectione scribit. Pro statu atque mensura vniuscuiusque mentis Scriptura diuina ad diuersos perfectionum gradus arbitrij nostri prokocat libertatem. Nec enim poterat uniformis omnibus perfectionis corona proponi, quia nec omnium una virtus, aut voluntas, aut feruor est, & idcirco ipsarum quodammodo perfectionum diuersos ordines, diuersasque mensuras sermo diuinus instituit. Quod ita esse Euangelicarum quoque beatitudinum varietas euidenter ostendit.

H. lib. i.

Pl. 142. 24

A. serm. 15.
Phil. 3. 15.

Gal. 6. 5.

C. c. 12.

CAPVT II.

In quo proprie consistat huius vitæ perfectio.

ET si Sancti Patres fere in hoc conueniant, duplicem esse perfectionem, aliam huius vitæ, aliam alterius, tamen non ita præcisè

exposuerunt, in quo propriè sita sit huius vitæ, de qua nos agimus, perfectio. Videretur autem sita in coniunctione, quanta in hac vita obtineri potest, cum Deo. Cum enim quæq; res tum dicatur perfectionem suam consecuta, cum suo fini copulatur: Finis autem hominis sit Deus. *Finis enim legis Christus*, ait Apostolus, tunc demum homo dicendus est in virtute perfectus, cum perfectè Deo adhæserit. *Qui enim adhaeret Deo, unus spiritus est.* Vnde S. Augustinus libro 2. de doctrina Christiana. *Tunc, ait, optimus est homo, cum tota vita sua pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhaeret illi.* Et libro primo Confessionum. *Qui fecit nos ad te, inquit, inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Et in psalmum 56. *Finis est Christus. quare dictus est finis? non qui consumat, sed qui consummet: consumere enim perdere est, consummare perficere. Finis ergo propositi nostri Christus est, quia quantumlibet conemur, in illo perficimur, & ab illo perficimur, & hac est perfectio nostra, ad illum peruenire: sed cum ad illum peruenieris, ultra non quaris, finis tuus est. Quomodo enim finis vitæ tua locus est quo tendis, quo cum peruenieris, iam manebis: sic finis studij tui, propositi tui, conatus tui, intentionis tuæ ille est, ad quem pertendis: ad quem cum peruenieris, ultra nil desiderabis, quia melius nihil habebis.* Hac perfectione prædituserat Apostolus, cum in epistola ad Philippenses diceret. *Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Coarctèter autem è duobus desiderium habens dissolui & esse cum Christo multo magis melius.* Cur enim mori erat lucrum illi; cur erat melius, nisi quia per mortem arctius erat Christo adhæsurus? eumq; comprehensurus & à facie ad faciem visurus? Et cum scriberet in epistola ad Galatas. *Christo confixus sum cruci. Vno autem iam non ego, viuit verò in me Christus.*

ADHÆREMUS verò toto affectu Deo, quando ei adhæremus per charitatem Dei & proximi perfectam. Charitas enim, vt loquitur idem Apostolus ad Colossenses, est *vinculum perfectionis.* Vnde S. Ioannes in epistola prima ait. *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et Christus Dominus. *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Hinc est, quod idem Dominus apud Matthæum pronunciarit, *ex duobus mandatis, nempe diligendi Deum & proximum, vniuersam legem pendere & prophetas.* Vt B. Paulus Romanis scripserit, *plenitudinem legis esse dilectionem.* Corinthiis verò, esse omnibus virtutibus, donisq; cælestibus anteponendam. Nam cum dixisset, *Amulamini autem charismata meliora,* subiecit. *Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.* Hinc denique Christus cum multa apud Matthæum de perfectione caritatis, maximè ea quæ in diligendis ini-

micis sita est, disse uisset, subdidit. *Estote ergo perfecti, sicut Pater uester* Matt. 5. 48.
cælestis perfectus est: non obscure indicans beneficio charitatis ad perfectionem veram perueniri.

NEQVE mirum videri debet charitate imprimis & non aliis virtutibus perfectionem illam adhætionis comparari. Nam charitas omnium virtutum, vt iam dictum est, habetur præstantissima. Deinde, alias omnes virtutes, earumque perfectiones suo ambitu complectitur, & ideo Apostolus loco citato ad Corinthios scripsit. *Charitas patiens est, benigna est,* &c. texens quasi omnium virtutum compendium. I. Cor. 13. 4.
 Postremò quia amoris vel charitatis proprium est vnire amantem rei amatæ, vt docet S. Dionysius Arcopagita in libro de diuinis nominibus. Et Sanctus Augustinus scribit librò octauo de Trinitate, *Amorem esse quasi iuncturam quandam duo aliqua copulantem, amantem scilicet & quod amatur:* Quo amore ipse flagrans erga Deum libro 13. Confessionum ita loquitur. *Non possum metiri, vt sciam quantum mihi desit amoris ad id, quod satis est, vt currat vita mea in amplexus tuos: nec auertatur, donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc tantum scio, quia malè mihi est præter te, non solum extra me, sed & in meipso; & omnis mihi copia, que Deus meus non est, egestus est.* D. c. 4. A. c. 10. A. e. 3.

CAPVT III.

Perfectionem adharendi Deo per charitatem omnibus Christianis esse mandatam.

QVOD verò mandatum & commendatum sit omnibus fidelibus, vt sint perfecti, ex variis Scripturæ, veteris atq; nouæ testimoniis discere possumus. Nam imprimis omnium fidelium parenti Abraham à Deo dictum est. *Ambula coram me, & esto perfectus.* vel vt LXX. interpretes verterunt, *irreprehensibilis.* Gen. 17. 1.
 Deinde in Deuteronomio toti populo Iſrahelico imperatur. *Perfectus eris & absque macula cum Domino Deo tuo,* Et alibi. *Non erit inconsummatus in filiis Iſrahel.* Deut. 18. 13.
 Tum Christus apud Matthæum. *Estote perfecti, sicut Pater uester cælestis perfectus est.* Et eius præcurſor S. Ioan. Baptista missus est teste S. Luca. *in spiritu Eliæ parare Domino plebè perfectã.* Matt. 5. 48. Luc. 1. 17.
 Apostolus quoq; in altera ad Corinth. *De cetero, inquit, fratres, gaudete, perfecti estote.* Et ad Colof. *Docetes omnè hominè in omni sapientia, vt exhibeamus omnè hominem perfectũ in Christo Iesu,* Et iterũ. *Epaphras semp sollicitus p nobis in orationib. vt sitis pfecti & ptenis in omni* 2. Cor. 13. 11. Col. 1. 28. Col. 4. 12.

Eph. 6. 13.

2. Tim. 3. 16.

A. ante med.

Matt. 22. 38.

Rom. 13. 10.

Matt. 11. 11.

Phil. 3. 12.

1. Ioan. 2. 5.

Matt. 22. 38.

voluntate Dei. Et ad Ephesios. *Accipite armaturam Dei ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.* Et ad Timotheum. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Hæc omnia fere testimonia adduxit S. Augustinus in libro de perfectione iustitiæ. Quibus accedat illud de caritate, quæ vinculum est perfectionis. Nam mandatum de diligendo Deo & proximo in vtraque lege primum est & maximum, ut docuit Christus apud Matthæum. Immò finis totius legis, vel omnium mandatorum, teste Apostolo, est dilectio. Sicut ergo hæc sub præceptum cadit, ita necesse est cadat sub præceptum & perfectio, quæ citra charitatem esse non potest.

Qvo verò intelligatur, quæ charitatis perfectio cadat sub præceptum, notandum est posse distingui quasi tres gradus charitatis. Primus & summus est eorum, qui ita Deum amore prosequuntur, ut sine intermissione per contemplationem & amorem ei inhæreant. quæ perfectio ita solis beatis competit, ut nemo in hac vita ad eam aspi- queat. Vnde de Ioanne Baptista, qui tamen omnibus mortalibus in sanctitate erat prælatus, dixit Christus. *Qui minor est in regno cælorum, maior est illo.* Ad eandem respexit & Paulus, cum ad Philipenses scriberet. *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem, si quo modo comprehendam.* Secundus vel medius est eorum, qui sic amore Deum prosequuntur, ut quamuis propter vitæ huius necessitates interrumpant aliquando Dei amorem, tamen conantur frequenter posthabitis curis ei operum dare. Ad quem gradum aspirare debet omnes Episcopi, qui sunt in statu perfectionis, & post eos religiosi, qui tenentur quotidie in vita spirituali progressum facere. Tertius & infimus gradus est eorum, qui ita Deum amore prosequuntur, ut licet nec semper, nec valde assidue inhæreant, Deo per amorem actualem, tamen nullam rem Deo & amicitia eius anteponunt, sed illum habet sibi propositum tanquam vltimum suum finem. Et hanc perfectionem omnes Christiani colere tenentur, cum omnes teneantur obsequi diuinis mandatis, & cauere peccata mortalia, quibus Deo creatura peruersè anteponitur. Et de hac perfectione charitatis agit S. Ioannes cum in prima epistola ait. *Qui seruat mandata eius, in hoc charitas perfecta est.* Hoc etiam seruatur, quantum satis est in hac vita ad vitandum peccatum mortale præceptum illud primum & maximum. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* ut docet S. Augustinus libro de perfectione iustitiæ ante citato. Exigitur enim tantum his verbis, ut quis totam mentem suam ita quidem per amorem Deo impendat

pendat, vt illum solum ceu vltimum finem amet, neque aliud aliquid, vt vltimum finem diligat.

CAPVT IV.

De Proprietatibus Christiana Perfectionis.

PROPRIETAS prima sit, quod sit donum Dei, *Non potest*, inquit Sanct. AMBROSIVS libro 2. de Pœnitentia, *sine fauore Dei aliquis esse perfectus*. Nec mirum, quia sine charitate, vt diximus, nemo potest esse perfectus, de qua ita loquitur Sanctus Paulus ad Romanos. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Et ad Galatas eidem dat principem locum inter fructus Spiritus sancti. S. Ioannes quoque in prima epistola ita scribit. *Charissimi, diligentes nos inuicem, quia charitas ex Deo est, & omnis qui diligit, ex Deo factus est*.

A.c.2

Rom. 5.5.

Gal. 5.22.

1.Ioan.4.7.

II. Proprietas est, quod semper augeri possit in hac vita. Ea enim hominis natura est, vt non repente euadat summus in studio virtutis, sed primo sit quasi infans incipiendo, secundo adolescat proficiendo, tertio fiat vir, hoc est, perueniat ad perfectionem. Vnde Sanctus Hieronymus scribens ad Cyprianum. Ioannes, inquit, *Apostolus secundum merita filiorum suorum, profectusq; operum singulorum, scribit ad paruulos scribit ad iuuenes, scribit ad Patres*. Et S. Augustinus in epistolam Ioannis. *Nunquid mox, ait, vt nascitur (charitas) iam perfecta est? vt perficitur nascitur: cum fuerit nata nutritur: cum fuerit nutrita roboratur, cum fuerit roborata perficitur, cum ad perfectionem venerit, quid dicit. Mihi vine re Christus est, & mori lucrum. Optabam dissolui, & esse cum Christo*. Et de Verbis Apostoli. *Vnusquisq; iam in ipsa iustificatione constitutus, accepta scilicet remissione per lauacrum regenerationis accepto Spiritu sancto proficiens de die in diem, videat vbi sit, accedat, proficiat, & crescat, donec consummetur*. Quare & Scriptura ipsa hortatur, vt crescamus in charitate. *In charitate*, ait Paulus ad Ephesios, *crescamus in illo*. Et ad Philippenfes. *Hoc oro, vt charitas vestra magis abundet*. Et ad Thessalonicenses. *Vos Dominus multiplicet & abundare faciat in charitate*. Ecclesia quoque sic orat. *Da nobis Domine fidei & charitatis augmentum*.

H.ep.139.

1.Ioan.2:
A.tract.5.Phil.1.21.
A.ser.16.Eph.4.15.
Phil.1.9.

1.Theff.3.12.

III. Omnis perfectio in hac vita imperfecta est. Ita S. Hieronymus libro primo aduersus Pelagianos. *Hac, inquit, est hominis vera*

sapientia imperfectum se nosse, atque, ut ita loquar, cunctorum in carne in-
storum imperfecta perfectio est. Et forte ideo Apostolus ipse in epistola
 ad Philippsenses vocat perfectum & imperfectum. Vnde A V G V -
 S T I N V S de verbis Apostoli. *Dixerat, non sum perfectus, & dicit,*
Quotquot perfecti hoc sapiamus, perfecti & non perfecti viatores nondum
perfecti possessores. Quamuis perfectio nostra in hac vita non solum sit
 imperfecta respectu perfectionis futuræ in cælo, ut hic indicat Augu-
 stinus, sed etiam quia nulla tanta perfectio vel caritatis vel aliarum
 virtutum dari possit, quin possit auferre, etiam in infinitum ut S.
 Thomas multique alii Theologi docent. Immo in beatis hominibus
 & angelis existentibus in cælo tanta non est, quin maior inueniatur in
 Deo O.M.

IV. Nemini, quocunque in statu, licito tamen, degat, interclu-
 sus est aditus ad perfectionem. Habemus enim & in vetere testamen-
 to quosdam nuncupatos perfectos. Nam in Genesi dicitur. *NOE vir*
iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit. Et in
 Ecclesiastico. *NOE inuentus est perfectus iustus, & in tempore iracundia*
factus est reconciliatio. A B R A H Æ quoque omnium gentium patri-
 archæ dictum est. *Ambula coram me, & esto perfectus.* Quis verò neget
 & regem David fuisse perfectum, dicentem in psalmis, *Mihi autem ad-*
herere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. cui Deus dixit ut
 est in Actis Apostolicis, *Inueni David filium Iesse virum secundum cor meum,*
qui faciet omnes voluntates meas. Vnde Cas. collatione quarta. *Facilius,*
inquit, ad salutarem conuersationem ac perfectionis fastigium carnalis quis,
id est, secularis vel gentilis accedit, quam is, qui professus monachum, nec ta-
men viam arripiens secundum regulam disciplina ab illo semel spiritualis fer-
uoris igne discessit. Ille namque corporalibus saltem vitis humiliatus, at-
 que immundum se sentiens contagione carnali ad fontem vera purificationis
 ac perfectionis culmen quandoque compunctus accurrit, & horrescens illum,
 in quo est, gelidissimum statum spiritus ardore succensus ad perfectionem faci-
 lius conuolabit.

V. Proprietas est, Diligere inimicos. Christus enim cum docuisset
 diligendos eos exemplo Patris cælestis plueris super iustos, & iniustos
 mox subiecit. *Estote ergo perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est.* Et
 Apostolus ad Romanos inde extollit charitatem Christi, quod pro
 inimicis mortuus sit. Vnde S. Augustinus in enchiridio. *Munus ma-*
gnum est erga eum esse beneuolum, siue etiam beneficium, qui tibi mali nihil
fecerit. Illud multo grandius, & magnificentissima bonitatis est, ut tuum
quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malam vult, & si potest, facit, tu bo-

Phil. 3. 32.
A. Ictas. 15.

T. 12. 4. 14. c. 7.

Gen. 6.

Ecclesi. 4. 17.

Gen. 17. 1.

Psal. 7. 2. 28.

Act. 13. 22.

Psal. 88. 22.

C. c. 19.

A. c. 73.

Rom. 5. 10.

num semper velis, faciasque cum possis, illius memor exempli, qui in cruce pendens, pro suis exorat persecutoribus, suosque admonuit, dicens. Diligite Matt. 5. 46. inimicos vestros, benefacite eis, qui vos oderunt, & orate pro eis, qui vos persequuntur. Sed quoniam perfectorum sunt ista filiorum Dei, quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, secumque agendo luctandoque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tanta multitudinis non est, quantum credimus exaudiri, cum in oratione Dominica dicitur. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, proculdubio verba sponsonis huius implentur, si homo, qui nondum ita profecit, ut iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine, qui peccauit in eum, ut ei dimittat, dimittis ex corde, quia etiã sibi roganti vult utique dimitti, cum orat & dicit. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, dimitte sic nobis debita nostra rogantibus nobis, sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris.

VI. est Sanguinem pro Christo vel proximo profundere. Maiorem hac dilectionem nemo habet, ait Christus, ut animam suam ponat Ioan. 15. 13. pro amicis suis. & S. Ioannes in epistola prima. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Vnde B. Iacobus ait. Patientia opus perfectum habet, 1. Ioan. 5. 16. ut sitis perfecti & integri in nullo deficientes. Qui est autem perfectus, auctore Clemente Alexandrino, propter charitatem omnia sufferri, omnia Ia. c. 1. 4. sustinet, non ut homini placens, sed Deo. Et alibi idem ostendit nomen perfecti propriè in eum competere, qui vsque ad mortem omnia sustinet & Martyrij coronam obinuit. Qui, inquit, cum vera religione rectè vitam instituerit maximam inter homines dignitatem consecutus, nec sic Id. 4. Strom. quidem eo perueniet ut dicatur in carne perfectus, quoniam hanc appellationem præoccupauit vita finis, cum qui est Martyr ex cognitione, iam eo peruenierit ut perfectum opus ostenderet, sanguine per charitatem ex cognitione perfectam benigne donato emittens spiritum: beatus autem hic fuerit & iure perfectus vocetur, ut sublimitas potestatis sit Dei, & non ex nobis, ut dicit 2. Cor. 4. 7. Apostolus. Et S. Augustinus de verbis Apostoli. Perfectio in hac vita, A. serm. 17. inquit, nonnulla est, ad quam sancti Martyres peruenierunt, ideoque habet Ecclesiastica disciplina quod fideles nouerunt, cum Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur, pro ceteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Certauit enim contra peccatum vsq; ad sanguinem. Quibusdam verò adhuc imperfectis, & iam ex parte iustificatis ad Hebræos dicit Apost. Heb. 12. 4. Nondum. n. vsq; ad sanguinē pugnaſtis aduersus peccatū certantes. Si ergo illi

nondum vsque ad sanguinem, procul dubio aliqui vsque ad sanguinem. Qui vsque ad sanguinem? utique sancti Martyres, de quibus lectio S. Iacobi Apostoli. Omne gaudium existimate fratres mei, cum in varias tentationes incideritis. Perfectis iam dicitur, qui etiam possunt dicere, Proba me, Domine, & tenta me. Scientes, inquit, quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet. Quid addi potest, ut opus perfectum habeatur? Hæc ille. Atque hæc perfectio maximè requiritur in Episcopis aliisque Dominici gregis pastoribus. Bonus enim pastor, teste Pastorum principe, animam suam ponit pro ouibus suis.

C A P V T V.

De mediis ad perfectionem obtinendam idoneis.

Psal. 119. 10.
 Prou. 1. 7.
 Eccli. 1. 20.

C. c. 39. & 43.

B. & t. m. 35.

Prou. 23. 14.

1. Cor. 6. 1.

Ioan. 13. 5.

Ioan. 3. 14.

PRIMUM medium est Timor Domini. Timor enim Domini initium est sapientia, teste Dauide & Salomone. Imò plenitudo sapientia est timere Deum, ait Syracides. Quid verò aliud plenitudo sapientia, nisi perfectio? Hoc medium præscripsit Cassianus institutionum suarum libro 4. Principium nostræ salutis, inquit, eiusdemque custodia timor Domini est. Per hunc enim & initium conuersionis, & vitiorum purgatio & virtutum custodia his qui imbuuntur ad viam perfectionis acquiritur. Qui cum penetraverit hominis mentem contemptum rerum omnium parti, obliuionem parentum, mundique ipsius gignit horrorem. Et S. Bernardus in Cantica. In veritate didici nil æquè efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inueniaris, non altum sapere, sed timere. Beatus homo qui semper est pauidus. Time ergo cum arriserit gratia, time cum abierit, time cum denuo reuertetur, & hoc est semper pauidum esse. Cum adest, time ne digne opereris ex ea. Nā hoc monet Apostolus. Videte, inquit, ne in vacuū gratiam Dei recipiatis. Quid si recesserit? Plane multo magis tunc timendum, quia ubi deficit tibi gratia, deficiis tu. Audi etenim quid gratia dator dicat. Sine me, ait, nihil potestis facere. Time ergo subtracta gratia, tanquam mox casurus. Time & contremisce Deo tibi, ut sentis, irato. Iam si gratia repropitiata redierit, multo amplius timendum, ne forte contingat reciduum pati, iuxta illud in Euangelio. Ecce sanus factus es, vade & iam amplius noli peccare, ne aliquid deterius tibi contingat. Beatus es, si cor tuum triplici isto timore repleueris, ut timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amissa, longè plus pro recuperata. Hoc fac & eris hydria in Christi conuiuio impleta vsque ad summum, continens nimirum metretas, non binas tantum, sed & ternas, ut

Christi

Christi merearis benedictionem, qui aquas tuas conuertat in vinum letitiæ, & perfecta charitas foras mittat timorem. Quoniam autem Cassianus ex timore Dei, dixit oriri omnium rerum, totiusque mundi contemptum, merito secundo loco subiicimus pro medio renuntiationem seculi.

II. MEDIUM est renuntiatio seculi per vota tria Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, qualis fieri solet à religiosis. Nam vt S. Iohannes in prima epistola moeet, *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Concupiscentia carnis tollitur per votum castitatis, oculorum per paupertatis, superbia vitæ per votum obedientiæ & subiectionis. Hæc autem renuntiatio non sub præceptum, sed consilium tantum cadit. Vnde Christus ^{1. Iohan. 2. 16;} adolescenti, qui præcepta omnia seruauit, dixit, *Si vis perfectus esse: Vade, vende qua habes, & da pauperibus. Semper enim grandia,* inquit S. Hieronymus ad Pammachium, de obitu Paulinæ, *in audientium ponuntur arbitrio.* Sensus autem verborum Christi est. Si vis compendio ^{Matt. 19. 21.} ad perfectionem, quæ consistit in intima cum Deo coniunctione per charitatem, peruenire, amplectere hoc medium renuntiationis opum, honorum & voluptatum huius mundi, propriæq; voluntatis, remotisque his impedimentis viam planissimam aperueris ad summam vitæ Christianæ perfectionem. Vnde S. Thomas Aquinas in opusculo ^{H. ep. 26.} 18. *paupertas, inquit, non tam perfectio censenda est, quam via ad perfectionem.* ^{S. Th. 2. 7.}

III. Medium est humilitas. Nam, inquit idem Cassianus loco citato, *contemptu, ac priuatione facultatum omnium humilitas acquiritur, quæ, subdit, cum fueris in veritate possessa confestim te ad charitatem, quæ timorem non habet, gradu excellentiore perducet.* Huc collineant dicta Patrum, qui ex verbis Apostoli in epistola ad Philipenses non semel citatis, colligunt perfectorum proprium esse agnoscere se non esse perfectos. Chrysostomus exponens illud, *Quotquot igitur perfecti sumus, hoc sentiamus.* ^{Phil. 3. 34.} *Quid?* inquit, *nempe quod oporteat, quæ à tergo sunt obliuisci, quod perfecti sis non putare se ipsum esse perfectum. Quomodo ergo dicis (Paulle) Quotquot perfecti sumus? Si enim non accepisti, neq; perfectus factus es, quomodo perfectos iubes sentire, quod tu sentis, quum nondum perfectus sis?* Et Hieronymus aduersus Pelagianos. *Hæc est hominis vera sapientia imperfectum se nosse.* ^{H. lib. 1.} Et Augustinus in psalmum 38. *Aliter ergo hic non potes esse perfectus, nisi scias hic te non posse esse perfectum.* Adde Basilium in epistola ad Neocæsarianos dicentem, *quod perfectorum hoc est proprium, vt se ipsos non extollant.* ^{B. ep. 75.}

IV. est Studium & conatus in dies proficiendi. Hoc vtebatur ^{Phil. 3. 13.} Apostolus, vt tandem perueniret ad perfectionem: cum enim nega-

set se esse perfectum. *Vnum autem, inquit, quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea verò, quæ sunt priora extendens meipsum ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.* Ad quæ verba apud Hieronymum libro allegato respiciens Atticus, cum Critobolus rogasset. *Quomodo ad perfectionem diuinus sermo prouocat?* respondit. *Hac ratione quæ dixi, ut secundum vires nostras unusquisq; nostrorum quantum valuerit extendatur, si quo modo possit peruenire & comprehendere brauium supernæ vocationis.* Quomodo autem nos extendamus, exponit Chrysostomus ibidem in epistolam ad Philippenses. *Extendens, inquit, is est, qui pedes tanquam currentes reliquo corpore anteuertere studens, seipsum in ea, quæ à fronte sunt, extendit, & manus quoq; protendit, ut etiam amplius quiddam ultra cursum efficiat. Hoc verò fit ex multa animi alacritate, ex multo feruore. Ita oportet currentem currere, cum tanto studio, cum tanta alacritate, non pigre.* Hoc medium tanti fecit S. Bernardus, ut nomenclaturam perfectionis illi tribuerit. *Indefessum proficiendi studium, & iugis, scribit ad Abbatem Guarinum, conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quod si studere perfectioni, esse perfectum est, profecto nolle proficere deficere est. Vbi sunt ergo, qui dicere solent, sufficit nobis, nolumus esse meliores, quam Patres nostri?*

V. Mortificatio affectuum, perturbationumque animi. Et hoc inter media ad perfectionem obtinendam opportuna retulit in libro de institutis renunciantium CASSIANVS. *Audi, ait, paucis ordinem, per quem ascendere ad perfectionem summam sine vlllo labore ac difficultate valeas. Principium nostræ salutis sapientiæq; secundum Scripturas timor Domini est: De timore Domini nascitur compunctio salutaris: De compunctio-
ne cordis procedit abrenunciatio, id est, nuditas & contemptus omnium facultatum. De nuditate humilitas precreatur. De humilitate mortificatio voluntatum generatur: Mortificatione voluntatum extirpantur atq; marcescunt vniuersa vitia. Expulsione vitiorum virtutes fructificant atque succrescunt. pullulatione virtutum puritas cordis acquiritur: puritate cordis Apostolica charitatis perfectio possidetur. Quemadmodum autem mortificare affectus nostros possimus non longe ante his verbis exposuit. Sicut in-
quiens, crucifixus quis (alludit autem ad Apostoli verba dicentis se esse mundo crucifixum) iam non pro animi sui motu membra sua quoquam mouendi vel conuertendi habet potestatem; ita & nos voluntates nostras ac nostræ desideria, non secundum id quod nobis suauis est, ac delectat ad praesens, sed secundum legem Domini, quo nos illa constrinxerit, applicare debemus. Et sicut is qui patibulo crucis affigitur, non iam presentia contempla-
tur, nec de suis affectionibus cogitat, non pro die crastino cura sollicitudineq; di-*

C. hom. 11.

B. ep. 253.

C. lib. 4. c. vlt.

Ib. c. 35.

Gal. 6, 14.

stendi.

stenditur, nulla possidendi concupiscentia permouetur, nulla superbia, nulla contentione, nulla emulatione succenditur, non de presentibus dolet iniuriis, non prateritarum iam recordatur, seque cum adhuc spirat in corpore cunctis elementis credit esse defunctum, illuc pramittens sui cordis intuitum, quo se non dubitat ilico transiturum: ita nos quoque timore Domini crucifixos oportet his omnibus, non solum carnalibus vitiis, verum etiam ipsis elementis mortuos esse, illuc habentes oculos anima nostra defixos, quo nos sperare debemus momentis singulis migraturos. Hoc enim modo mortificatas poterimus vniuersas concupiscentias nostras, & affectus habere carnales. Vnde Sanctus AVGVSTINVS docet incrementum perfectionis vel caritatis aestimari debere secundum maiorem mortificationem affectuum, & subactionem cupiditatum carnalium. Nam in libro 83. quaestionum sic loquitur. *Nutrimētum charitatis est imminutio cupiditatis, perfectio, nulla cupiditas. Quisquis igitur eam nutrire vult, instet minuendis cupiditatibus.*

A. q. 36.

VI. Expulsio vitiorum; hanc enim CASSIANVS supra mortificationi voluntatum subiecit. Eam saepe inculcat Apostolus, ut ad Romanos. *Vetus, inquit, homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati.* Et ad Corinthios. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei.* Et ad Ephesios. *Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris.* Vnde S. BASILIVS de institutione monachorum scribit, *Christianum qui ingreditur genus vitae, quod est secundum philosophiam, id est, secundum virtutis perfectionem, vitiosas animi affectiones diuersas, quibus anima infici solet debere ab se segregare.*

Rom. 6. 6.

2. Cor. 7. 1.

Ephes. 4. 22.

VII. Infitio virtutum, quam & Apostolus expulsionis vitiorum coniunxit, cum enim dixisset de veteri homine exuendo addidit. *Renouamini autem spiritu mentis vestra, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.* Vnde Cassianus collatione 14. *Actualis perfectio duplici ratione subsistit: nam primus eius est modus, ut omnium natura vitiorum & curationis ratio cognoscatur. Secundus, ut ita discernatur ordo virtutum earumque perfectione mens nostra formetur, ut illis non iam velut coacta, & quasi violēto imperio subdita famuletur, sed tanquam naturali bono delectetur, atque pascatur.* Addit ibidem, *facilius esse inferere virtutes, quam euellere vitia, ideo fortasse, quia vitia plura sunt, quam virtutes, & natura corrupta quasi cognata, virtutes autem extranea: aut etiam quia idem labor & industria, qua in vitiis conuellendis ponitur, virtutibus inferendis inferuit.* Haec duo media, nempe fugam vitiorum, & infitio-
nem virtutum si coniungas, efficies puritatem cordis, quam illis

Eph. 4. 23.

Col. 3. 10.

C. c. 3.

proxime subiecit Cassianus; itaque nihil opus est de ea sigillatim dicere.

II X. Medium sit Oratio, cum enim perfectio in charitate sit eximium Dei donum, atque adeo omnium nobilissimum, mirum non est, quod ad illud impetrandum oratione opus habeamus. Vnde S. Augustinus in psalmum II 8. scribens. *Cui, ait, donatur à Deo charitas Dei, & propter Deum charitas proximi profecto instanter orare debet, quo tantum sibi augeatur hoc donum, ut non solum pro illo contemnat delectationes ceteras sed etiam quaslibet perferat passiones.* Et libro 8. confessionum. *Hei mihi quam excelsus es in profundis, nunquam recedis, & vix redimus ad te. Age Domine, & fac, excita & reuoca nos: accende & rape: flagra & dulcesce: iam amemus & curramus.* Et libro de natura & gratia. *Sicut oculus corporis etiam plenissimè sanus nisi candore lucis adiutus non potest cernere, sit homo etiam perfectissimè iustificatus, nisi aeterna luce iustitiae diuinitus adiuuetur, recte non potest viuere.*

A. CONC. 17.

Id c. 3 & 4.

Id c. 26.

Pf. 5. 5.

Pf. 38. 4.

Pf. 118. 18.

Ib 34.

2. Cor. 4. 18.

P. q. 3.

IX. Meditatio crebra rerum diuinarum, de qua loquebatur rex David cum diceret. *Mane astabo tibi & videbo*, vel vt legit Augustinus, *contemplabor.* Et. *In meditatione mea exarscet ignis.* Et. *Reuela oculos meos, & considera: o mirabilia de lege tua.* Et. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Et S. Paulus in altera ad Corinthios. *Non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur. Quae enim videtur, temporalia sunt, quae autem non videntur, aeterna.* De quo medio ita scribit S. Basilius in regulis fusius disputatis, ad eos qui seculo renuntiarant. *Omni custodia custodiendum fuerit cor nostrum, neq. patiendum, ut assidua de Deo cogitatio ex animis nostris elabatur, neue eorum, quae mirabiliter ab eis facta sunt, memoria contaminetur per futiles & euanidas cogitationes: contraq. illud agendum assidue, ut ex purissima ac perpetua recordatione impressam in animis nostris piam de Deo cogitationem, velut indelebile aliquod signum circumferamus. Siquidem hac est ratio, per quam erga Deum acquiri charitas consuevit, quae simul cum ad consocienda Dei mandata nos excitet, tum vicissim quoq. ab ipsa ad perpetuitatem stabilis conseruetur.*

X. & postremum medium est, Vt Duce & Magistro, qui viam perfectionis ostendat. Cum enim omnes artes ac disciplina, ait Cassianus, humano ingenio reperta, quae nihil amplius, quam huius vitae commodis profunt, recte tamen à quoquam sine instituentis doctrina nequeant comprehendi, quam ineptum est credere, hanc solam non egere doctore, quae & inuisibilis & occulta est, & quae non nisi corde purissimo peruidetur: cuius error non temporale damnum nec quod facile reparatur, sed animae perditione parit, mortemq. perpetuam. Spiritus sancti certè hæc sunt salutaria monita ad nos. *Interroga Patrem tuum & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi.* Et. *Cum*

Deut. 32. 7.

Ecclesi. 37. 12.

viro irreligioso tracta de sanctitate. & cum iniusto de iustitia, &c. Sed cum viro sancto assiduus esto; quemcumque cognoueris obseruantem timorem Dei. Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelsis ad speculandum. Et S. Paulus ad Romanos. *Non plus sapere, quam oportet sapere. sed sapere ad sobrietatem. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.* Vnde S. Basilius in Isaiam. *Intolerabilis est superbia argumentum existimare se nullius egere consilio, sed sibi vni attentum esse, quasi solus possit sibi consilio discernere, qua optima sunt.* S. Ambrosius de Officiis libro primo. *Si hi qui sunt ignari locorum cum solertibus viarum iter adoriri gestiunt, quanto magis adulescentes cum senibus debent nouum sibi iter vite aggredi, quominus errare possint, & a vero tramite virtutis deflectere.* S. Hieronymus ad rusticum monachum. *Mihi quidem placet, vt habeas sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, & absq; doctore ingrediaris viam, quam nunquam ingressus es.* Et S. Bernardus ad Ogerium. *Qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit.* Plura in PANARIO require V. Iudicium proprium.

Rom. 12. 16.

B. in c. 1.

A. c. 43.

H. ep. 4.

B. ep. 87.

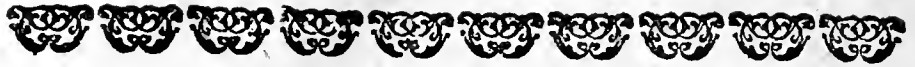
VIDE V. Abnegatio. Charitas Dei & proximi. Conscientia examen. Contemplatio. Familiaritas cum Deo. Martyrium. Oblatio sui. Profectus spiritualis. Sapientia. Virtus.

PERSEVERANTIA.

VIDE V. Inconstantia. in PANARIO.

PIETAS IN DEVM.

VIDE V. Religio.

P I E T A S

in Parentes.

C A P V T I.

Quid nomine pietatis intelligatur.

A. G. R.

MIVVS vocis significationem accuratè tradit S. Augustinus libro decimo de ciuitate Dei, *Pietas*, inquit, *proprie Dei cultus intelligi solet, quam Græci εὐσεβείαν vocant. Hac tamen & erga parentes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordia frequentatur, quod ideo arbitror euenisse, quia hac fieri precipue DEVS mandat, eaque sibi vel pro sacrificiis vel præ sacrificiis placere testatur.* Nos de secunda vocis significatione hic agemus, quam M. T. Cicero in Somnio Scipionis vsurpauit, dum ait. *Cole pietatem, qua cum sit magna in parentibus & propinquis, tum in patriam maxima est.* Sic autem agemus de pietate filiorum erga parentes, vt adiungamus etiam (quoniam eiusdem argumenti est) de pietate parentum ergo filios.

Exo. 20. 12.

Deut. 5. 16.

Prou. 23. 22.

Eccli. 3. 6.

Tob. 4. 3.
Matt. 19. 19.

Col 3. 20.

HANC pietatem alioquin naturæ consentaneam imperauit nobis Deus in quarto Decalogi præcepto, vt cum dixit in exodo. *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quæ Dominus Deus tuus dabit tibi.* Et in Deuteronomio. *Honora patrem tuum & matrem tuam, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore & bene sit tibi.* Et in Prouerbiis Salomonis. *Audi patrem tuum qui genuit te, & ne contemnas cum senuerit mater tua.* Et. *Gaudeat pater tuus & mater tua, exultet qua genuit te.* Et apud Ecclesiasticum. *Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem.* Et apud Tobiam. *Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius.* Et Christus adiuuenem diuitem inter mandata seruanda, *Honora*, inquit, *patrem tuum & matrem tuam.* Diliges proximum sicut teipsum. Et Paulus ad Ephesios. *Filij obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum in promissione, vt bene sit tibi & sis longæuus super terram.* Et ad Colossenses. *Filij, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino.*

NATURA eandem pietatem docuit Ethnicos. Pythagoræ dictum est. *Parentes honora, & qui genere tibi proximi sunt.* Et PITTACI vnus è 7. Sapientibus. γονέας αιδῶς. *Parentes venerare.* PLATO in libris de legibus. *Existimandum est nullum apud Deos magis honorandum simulachrum nos habere debere, quam patres & auos senio confectos, matresque simul, quibus honoratis, DEVS gaudet.* EURIPIDES in Hercule. *Nihil est tam honorificum liberis, quam debitum honorem parentibus offerre.* ARISTOTELES octauo Ethicorum. *Natura pariter filiorum, & auo nepotum, & rex eorum quibus præsides imperium obtinet. haec autem amicitia in excellentia consistunt, quapropter & honorantur ipsi parentes.* Et 8. Topicorum. *Qui dubitat, num oporteat Deos venerari, aut parentes honorare, non eget ratione sed pœna.* Marcus Tullius primo de officiis. *Si comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officij, principes sunt, patria, & parentes, quorum beneficiis maximè obligati sumus: proximi liberi, totaque domus.* Et post reditum ad Senatum. *Parentes carissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita est.* Et de aruspicum responsis. *Parentibus nos primum natura conciliat.*

CAPVT II.

Quæ pietatis officia filij debeant parentibus.

FILII parentibus debent primo officium honoris & reuerentiæ, vt liquet ex testimoniis scripturæ allatis. Debent autem, verbo, ore & opere. Vnde Ecclesiasticus. *In opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum.* S. Hieronymus tractans verba illa. *Honora patrem & matrem primus gradus pietatis est, iste inquit, vt quos auctores sibi voluit esse Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis, sed nec vultu ladenda est pietas parentum, meretur cecitatis subire supplicium, qui parentum vultus toruo visu despexerit.* Et S. Ambrosius lib. 8. in Lucam. *Honora tuos parentes, quia suos Dei filius honorauit; legisti enim. Et erat subditus illis. Si DEVS seruulis, quem admodum tu parentibus. Honorabat igitur Ioseph & Mariam Christus non natura debito, sed pietatis officio. Honora ergo & tu parentes.* Et lib. primo de officiis. *Est bonorum adolescentium timorem Dei habere, & deferre parentibus honorem, habere senioribus reuerentiam. Vt. n. in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas, ita, in adolescentibus verecundia velut quadam dote commendatur natura; Erat Isaac Deum timens, utpote Abrahæ indoles, bonorem deferens patri vsque eo, vt aduersus paternam voluntatem nec mortem recusa-*

Gen. 22.

recusaret. Cyrillus Alexandrinus libro 4. in Genesin. *Qui rectam viam sequi voluerint, mirum in modum proficient, si didicerint nullam rem excellentiorem fore quam pietatem filiorum, observantiamque in suos parentes. Quod autem parentes res sanctissima inter omnes nationes habeatur, lex quoque divina plane docebit: quæ cum iussisset Deum unum ex toto animo, totoque corde oportere diligere, hoc etiam addidit. Honora patrem tuum & matrem tuam, ut bene tibi sit. Parentes enim imaginem Dei quodammodo gerunt.*

Leuit. 19. 3.
1b. 19.
B hom. 9.

II. Debent officium timoris, & amoris, sed magis amoris. Nam Leuitici 19. dicitur. *Vnusquisque patrem suum, & matrem suam timeat. Et. Diliges amicum tuum sicut teipsum, dicit Dominus, at quis filiis amicior esse debet parentibus? De hoc officio ita differit S. Bas. in hexamero.*

H. ep. 61.

Vos porro filij amate & colite parentes. Vos parentes nolite ad iracundiam filios prouocare. Nunquid & natura ca non dicit? Nihil novi diuus Paulus dicit, sed natura vincula vincit, in superque praestringit. Nam unde fit, ut in obuium quidem tam copioso numeroque grege de stabulis exiliens agnus matris suæ continuo percipiat vocem, ad eam properet, atque lactis fontes proprios recta petat, papillisque maternis contentus sit, etiamsi perperam habeant succi præteritis haud paucis uberibus lacte dissentis? Quin mater ipsa inter tam multos agnos eum internoſcit ut proprium? S. Hieronymus ad Theophilum aduersus errores Io. Hierosolymitani. Amari parës debet. Amari parens & Episcopus debet, non timeri. Antiqua sententia est. Quem metuit quis, odit; quem odit, periisse cupit. Vnde in nostris literis cum initia paruulorum in timore consistant, perfecta dilectio foras mittit timorem. Sanctus Ambrosius in psalmum 118. Naturam interroga, (inquit Christus) quid exegerim, quæ utique auctoris arbitrium genitæ singularum necessitudinum testatur affectu. Amare parentes filios lex naturæ est. Diligere fratres naturæ prerogatiua est, quæ eodem domicilio diu fotos assuefecit ad gratiam charitatis.

A. serm. 15.

Sanctus Gregorius in psalmos pœnitentiales. *Filij Ecclesie in hoc quod Deum toto corde diligunt, patrem se Deum habere euidenter ostendunt. Filiorum enim est diligere, non timere, Huc tendit illud Terentij in Adelphis.*

Q. in 4 psal.

*Hoc patrium est potius consuefacere filium,
Sua sponte rectè facere, quam alieno metu,
Hoc Pater ac Dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur se nescire imperare liberis.*

S. c. 1.

Et CICERO, post reditum ad Senatum. *Parentes charissimos habere debemus quod ab his vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita est. Et pro Cluentio. Nullum est nomen amantius, indulgentiusque quam matrum Seneca libro tertio de beneficiis. Parentes suos non amare impietas est, non agnoscere infamia.*

III. Debent iis officium parendi & obsequendi in omnibus, quæ voluntati diuinæ non repugnant. Idcirco Apostolus commonefecit tam Ephesios, quam Colossenses, vt filij parentibus obedirent in Domino. Vnde S. Hieron. in epistolam ad Ephesios. *Ambiguè, inquit, dictum, Vtrum in Domino parentibus suis filij debeant obedire, an certe parentibus suis filij obediant in Domino. Quod vtrumq; faciendum, vt in his parentibus, qui nos in Domino genuere, qualis fuit Paulus & Apostoli obediamus, & ea faciamus quacung; præceperint: & parentibus de quibus secundum carnem nati sumus obtemperemus in Domino, implentes ea que non sunt Domini contraria voluntati.* Sapiens, & modum, quo perfectè officium hoc præstari queat insinuat, dum ait, *Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi Dominis seruiet his qui se genuerunt.* Sic teste Petro Apostolo, Sara obediebat quondam Abrahæ, *Dominum eum vocans.* Sic Christus Dominus; qui venerat vt in forma serui ministraret, & non ministraretur, velut seruus fuit quoq; subditus parentibus suis, nam Lucas dicit. *Et erat subditus illis.*

Eph. 6. 2.
Col. 3. 20.
H. lib. 3. comm.

Eccli. 3. 8.

1. Pet. 3. 6.

Luc. 2. 51.

IV. Debent iis officium subministrandi omnia ad victum & amictum necessaria, cum iis fueriat destituti, id enim verbo *honorandi* significari in præcepto Decalogi, ex ipsa Scriptura probant sancti Patres, vt S. Ambrosius in Lucam. *Est autem honor non solum honorificentia, sed etiam largitatis. Viduas honora, quæ veræ viduæ sunt. Honor enim est deferre pro meritis. Pasce patrem tuum, pasce matrem tuam. O fili, quantum tibi sumes iudicium, si non pascas parentem? Illi debes, quod habes, cui debes, quod es. Si non propter gratiam & salutem propter verecundiam pasce.* S. Hieron. in Matthæum. *Honor in Scripturis non tantum in salutationibus & officiis deferendis, quantum in eleemosynis, ac munerum oblatione sentitur. Honora, inquit Apostolus, viduas, quæ veræ viduæ sunt, hic honor donum intelligitur. Et in alio loco, Presbyteri duplici honore honorandi, maximè qui laborant in verbo & doctrina Dei. Præceperat Dominus, vel etates, vel penurias parentum considerans, vt filij honorarent, etiam in vitæ necessariis ministrandis parentes suos. Hanc providentiissimam Dei legem volentes scribæ & Pharisei subvertere docuerunt pessimos filios, vt quæ parentibus erant offerenda, Deo vouerēt, &c. Deinde Ecclesiasticus. In opere, inquit, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum. Et iterum. Fili suscipe senectam patris tui, & nō contristes eum in vitâ illius, & si defecerit sensus, veni ad eum, & ne spernas eum in virtute tua. Eleemosina enim patris non erit in obliuione. Etruscus. Quam mala fama est, qui derelinquit patrem, & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem. Præterea Apostolus in priore ad Timotheum ita loquitur. Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, &*

A. lib. 8. c. 17.

1. Tim. 5. 3.

H. lib. 2. c. 16.

1. Tim. 5. 3.

1b. v. 17.

Matt. 23. 5.

Eccli. 3. 9.

1b. 12.

1b. 18.

1. Tim. 5 & 8.

est infideli deterior. Qui autem magis sui, & domestici cenferi debent liberis, quam parentes? Denique habemus exemplum Christi Domini, qui de cruce matrem suam commendauit Ioanni Euangelistæ. Deinde, inquit Ioannes, dicit discipulo. Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. Quæ verba expendens Sanctus Augustinus tractatu 119. in Ioannem. Exemplo, ait, suo suos ministros instruxit præceptor bonus, ut à filiis piis impendatur cura parentibus, tanquam lignum illud, ubi erant fixa membra morientis etiam cathedra fuerit magistri docentis. Ex hac sana doctrina didicerat Paulus Apostolus, quod docebat, quando dicebat. Si quis autem suis, & maxime domesticis non prouidet, fidem negauit, & est infideli deterior. Quid autem tam cuique domesticum quam parentes filiis, aut parentibus filij? Huius itaque celeberrimi præcepti ipse magister sanctorum de seipso constituebat exemplum, quando non ut famula Deus quam creauerat & regebat, sed ut matri homo, de qua creatus fuerat, & quam relinquebat alterum pro se quodammodo filium prouidebat. Nam cur hoc fecerit, quod sequitur indicat. Ait enim Euangelista. Ex illa hora accepit eam discipulus in sua, non prædica, qua nulla propria possidebat, sed officia, qua propria dispensatione exequenda curabat. Huc usque Augustinus. Addam hic hominis Ethnici nunquam satis laudatam de hoc argumento sententiam, nempe SENECE, qui disputans, possintne liberi parem reddere pro beneficiis acceptis gratiam, tandem concludit. Nulla vi verborum, nulla ingenij facultate exprimi potest, quantum opus sit, quam laudabile, quamque nunquam à memoria hominum exiturum, posse hoc dicere. Parentibus meis parui, cessi: imperio eorum, siue æquum siue iniquum fuit obsequentem, submissumque me præbui: ad hoc unum contumax fui, ne beneficiis vinceret. Certate obsecro vos, & fusi quoque restituite aciem. Felices, qui vicerint, felices qui vincuntur. Quid eo adolescente præclarior, qui sibi ipsi dicere potuit, neque enim fas est alteri dicere. Parentem meum beneficiis vici? Quid eo fortunatius senex, cui omnibus ubique prædicabit, à filio suo se beneficiis victum. Quid autem est felicitius, quam sibi cedere?

Sanctus Basilii quoque & ex eo Sanctus Ambrosius in hexæmetro suo ad pudefaciendos filios ingratos, qui necessaria subsidia parentibus senio grauatis subtrahunt, ita scribunt. *Quam verò, ait Ambrosius, rationabilium excedat pietatem ac prudentiam Ciconia clementia, considerandum. Nam depositi patris artus per longævum senectutis plumarum regmine alarumque remigio nudatos circumstans soboles pennis propriis fouet. Et quid dicam? collatitio cibo pascit, quando etiam ipsa reparat natura dispendia, ut hinc atque inde subleuant senem fulcro alarum suarum ad volandum exercent, & in pristinos usus desueti iam reuocent. p. patri membra?*

Ioan. 19. 27.

A. c. 19. 10.

1. Tim. 5. 8.

S. lib 3. de beneficiis, c. 38.

B. hom. 8.
A. lib. 5. c. 16.

bra? Quis nostrum leuare agrum non fastidiat patrem? Quis fessum senem suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, ut pius sit, non hoc seruulis mandat obsequium? At verò auibus non est graue, quod pietatis est plenum, non est onerosum, quod soluitur natura debito. Est enim vectura pietatis, quod eo usque frequenti testificatione percrebuit, ut congrua mercedem remunerationis inuenerit. Nam Romanorum usque pia auis vocatur. Habet etiam uniuersorum suffragia: nam retributio beneficiorum ἀντιπαλάργους vocatur. πάλαργος enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cum relatio gratiarum ciconia vocabulo nuncupatur.

CAPVT III.

Cur liberi hæc officia debeant parentibus.

QVOD liberi hæc omnia officia debeant parentibus perspicuum est, nempe ob multa & magna beneficia ab illis accepta. Vnde Apostolus, *Filij*, inquit, *obedite parentibus vestris in Domino. hoc enim iustum est.* 2. quia Deus ita præcepit. Vnde idem Apostolus ad Colossenses. *Filij*, *obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino*, id est, præcepit Dominus; ait Theodoretus. Et Syracides, *Deus honorauit Patrem in filiis, & iudicium matris exquirens firmavit in filios.* Honorauit autem, quia filiis præcepit, ut honore afficerent patrem: iudicium verò matris firmavit, quia iussa matris suo præcepto rata fecit. Quare & mox subiecit. *Qui timet Dominum, honorat parentes.* Beneficia autem parentum scriptura non reticuit, nam cum Tobias filio dixisset, *Honorem habebis matri tuae omnibus diebus vite eius,* addit. *Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in utero suo.* Non tacuerunt S. Patres, Sanctus Ambrosius in Lucam. *Disce, quid parentibus tuis debeas. Tu matri debes pudoris iniuriam, virginittatis dispendium, partus periculum, matri longa fastidia, discrimina, cui misera in ipsis votorum fructibus maius periculum est, & cum ediderit, quod optauit, partu absoluitur, non timore. Quid anxios patres loquar pro filiorum profectu multiplicatos alienis visibus census, iactaque agricola semina posterorum atatibus profutura? Nonne pro his obsequia saltem oportet rependi?* Et infra. *Pasce matrem tuam, etsi paueris matrem, adhuc non*

Eph. 6.1.
Eccli. 3.2

Tob. 4.5.

A. lib. 2. c. 3.

Id lib. 8. c. 17.

reddidisti dolores, non reddidisti cruciatus, quos pro te passa est, non reddidisti obsequia, quibus illa te gestauit, non reddidisti alimenta, quae tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis uerba: non reddidisti famem, quam illa pro te tolerauit, ne quid quod tibi noxium esset, ederet, ne quid quod lacti noceret, hauriret. Tibi illa ieiunauit, tibi manducauit, tibi illa quem uoluit cibum non accepit, tibi quem noluit cibum sumpsit, tibi uigilauit, tibi fleuit, & tu illam egere pateris?

TERTIO debent haec officia parentibus, quia Deus ea praecipit serio, id est, adiuncta comminatione grauissima si secus faciant, eos non audiendo, non honorando, non pascendo, sed contemnendo, dedecore vel more afficiendo. Qua de re multa habes in diuinis litteris, ut in Exodo. *Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.*

Qui maledixerit patri suo uel matri, morte moriatur. Et in Leuitico. *Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. Patri matrique, qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.* Et in Deuteronomio. *Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, ducant ad seniores ciuitatis, dicentque ad eos. Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comestationibus vacat, & luxuria atque conuiuibus lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, ut auferatis malum de medio uestri, & uniuersus Iſrahel audiens, pertimescat.* Et iterum, *Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem, & dicet omnis populus, Amen.* Deinde in Salomonis Prouerbiis. *Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris.* Et. *Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicida est.*

Et. *Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suae, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilae.* Et in Ecclesiastico. *Quam mala fama est, qui derelinquit patrem, & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem?* Vnde S. Ambrosius loco supra citato. *Honora patrem tuum & matrem tuam. Primus enim gradus iste pietatis est, namque hos auctores tibi esse uoluit Deus. Honora obsequiis, ut abstineas à contumelijs, quia ne uultu quidem ladenda est pietas parentum. Sed parum est non ladere, quia lex prospexit ne patiantur iniuriam. Qui enim maledixerit patri uel matri, morte morietur. Tu honora, ut bonus sis. aliud est legis beneficium, aliud pietatis officium.* Ethnicorum dicta praetermitto.

Exod. 21. 15.
Lcu. 20. 9.

Deu. 21. 18.

Ib. c. 27.

Prou. 20. 20.
Ib. 28. 24.

Ib. 30. 17.

Eccli. 3. 18.
A. l. 8. in Lucam
Cap. 17.

CAPVT IV.

Quantus fructus ex his officiis in liberos dimanet.

P R I M V M fructum Deus ipse præcepto de honorandis parentibus adiunxit in Deuteronomio, dicens. *Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo viuas tempore, & bene sit tibi.* Et repetiuit S. Paulus *Honora, &c. quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longæuus super terram.* Vbi hoc mandatum primum dicitur in promissione, ut habet commentarius S. Ambrosij, & Augustini, vel quia primum est in secunda Decalogi tabula, habetq; promissionem illam. *Ut bene sit tibi, &c.* Vel quia cum sæpe in Scriptura promittatur longæuitas mandata Dei præstantibus, ea tamen primo promittitur honorantibus parentes, idq; rectè. Nam cum homines soleant ex operibus suis fructum & vtilitatem quærere, ex parentibus autem declinantibus ad mortem non videatur magna speranda vtilitas, ideo Dominus Deus voluit aliquid promittere honorantibus parentes, nempe longam vitam, eo quod gratus super accepto beneficio, dignus est cui acceptum beneficium conseruetur, ingratus autem acceptum beneficium meretur perdere. Quod beneficium cum filio sit vita, quam à parentibus accepit, iustum est, ut si honorando parentes gratum se præbuerit, vita ei conseruetur, hoc est, diu viuat. Nec solum longam vitam promittit Dominus, sed *ut bene sit tibi*, inquit, hoc est, ut felicem & iucundam ducas vitam. omnia enim quæ ad vsum huius vitæ pertinent, promittuntur honoranti parentes, ut sunt honor, dignitas, opes, lætitiæ & successus ex animi sententia. Vnde Sapiens. *Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tue, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.* Dices, multos morigeros citò mori, & immorigeros diu viuere. Respondeo iuxta doctrinam S. Augustini libro primo de ciuitate Dei, non ideo falsam reddi Dei promissionem, quia si morigeris eam non præstet in hac vita, abunde compensabit in altera: sicut nemo violatæ promissionis eum arguerit, qui cum ceruisiam promiserit, postea dat eius loco vinum. Subiiciã memorabile exemplum ex S. Bernardino de adolescente, cui ob inobedientiam vita abbreviata est. *Nostri aetate, ait, in Hispania citerioris oppido, cui nomẽ Sui, non ita procul Valentia adolescẽs fuit, qui per parentum inobedientiam eo deuenerat, ut anno 18. propter atrociniã & publica facinora in vincula coniectus, & suspendio damnatus sit, Erat etiã tum*

Deut. 5. 16.

Eph. 6. 1.

Amb. in ep. ad Eph. Aug. l. de 10. chordia

Prou. 1. 5.

c. 3.

prorsus imberbis. pendenti verò iam atque exanimi subito prorumpit barba moxque spectante populo, tum illa, tum coma capitis plane canescunt, ut aetatem referret hominis nonagenarij. Miraculo rei accitus cum populo & toto clero accurrit Episcopus. Omnes in genua prostrati exspectant, dum ostendat Deus, quid sibi monstrum hoc velit. Atque ecce tibi Episcopus editiorem capiens tumulum, ad omnes ait Voluisse Deum ostendere, quantum de vita iis detrahat, qui de parentum obedientia detraxerunt, Victurum enim fuisse hunc iuuenem ad eam aetatem, quae iam apparebat in facie, nisi ipsos septuaginta annos parentum inobedientia detraxisset. Ita habet Dominica Quadragesimæ sermone 17. art. 3. c. 1.

Ecclesi. 3. 5.

COMPLURES alios fructus coarceruat Ecclesiasticus. Sicut qui thesaurizat, ait, ita & qui honorificat matrem suam, hoc est, multa bona spiritualia & temporalia accumulatur. 2. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis, & in die orationis suae exaudietur, hoc est, abundabit liberis, & votorum suorum compos fiet. 3. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem, id est, pro doloribus & curis afficiet gaudio. 4. Honora patrem tuum ut superueniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Qua sententia indicatur, quanti Deus faciat benedictionem, vel maledictionem filiorum à parentibus profectam, cum Deo faciente fiat, ut ad benedictionem parentum, filiorum familiae & res stabiliantur; contra verò ut ad maledictionem eorundem fundamenta domorum eradicentur, id est, penitus eorum familiae euertantur. Id patuit in Iac. benedicto ab Isaac. In Ephraim & Manasse, & duodecim patriarchis à Iacob benedictis, & multo antiquius in benedictione & maledictione Noe. S. Augustinus libro 22. de ciuitate Dei, de 10. filiis à matre maledictis ita scribit. Decem quidam fratres fuerunt, quorum septem sunt mares, tres feminae de Caesarea Cappadocia suorum ciuium non ignobiles maledicto matris recentis patris eorum obitu destituta, quae iniuriam sibi ab eis factam acerbissime tulit, talis poena sunt diuinitus coerciti, ut horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum. In qua foedissima specie oculos suorum ciuium non ferentes, quaquaersum cuique ire visum est, toto pane vagabantur orbe Romano. Ex his etiam ad nos venerunt duo frater & soror, Paulus & Palladia, multis aliis locis miseria diffamante iam cogniti. Deinde fusè narrat, quomodo ad memoriam Stephani martyris à tremore liberati sint, toto populo spectante, & maximo clamore Deo. & Martyri gratias agente.

A. c. 2.

CAPVT V.

*Liberos non semper esse obligatos ad dicta obsequia
præstanda parentibus.*

ET SI mandato diuino filii teneantur oblequi parentibus, non tamen tenentur, quotiescunque parentum voluntas repugnat cum diuina voluntate. *Oportet enim, Deo magis obedire,* ait Petrus cum Apostolis in Actis, *quam hominibus.* Et Christus cuidam discipulo postulanti, vt prius sepeliret patrem suum, respondit. *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Et rursus alibi. *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus.* Et iterum. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem suam, &c. adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Deinde Apostolus in epistola ad Ephesios & Colossenses, vbi filios iussit obedire parentibus, addit *in Domino,* hoc est, cum mandatum parentum conspirat cum Domini Dei voluntate, vt exposuit S. Hieronymus & Chrysostomus in commentariis. Vnde S. Ambrosius in psalmum 118. *Fortasse dicat aliquis. Tu Domine Iesu legem dedisti dicens. Dilige Dominum Deum tuum, dilige proximum tuum: & vt impleres hanc legem venisti. Dixisti per legem. Honora patrem & matrem, & in Euangelio iubes, vt parentes oderim? Quomodo sibi conueniunt ista precepta? Sic mitis & humilis corde venisti? non possum saluo pietatis iure odisse patrem, cui debeo quod creatus sum.* Et infra responsum dans ait, Denique ipse Christus in Euangelio euidenter exposuit, quæ ratione nostros debeamus odisse dicens. *Qui diligit patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Non dixit indignos esse, qui parentes suos diligunt. sed eos indignos ait, qui plus parentes, quam Christum diligunt. Si enim ideo deferimus parentibus, quia nostra generationis auctores sunt, quanto magis Christum oportet amare, qui ipsorum est auctor parentum. Isti dederunt, quod non potestatis est, sed ministerii sui; Christus dat salutem, qui parentum beneficia conseruat.* Sanctus Hieronymus ad Furiam, de Virginitate seruanda. *Honora, inquit, patrem tuum, sed iste à vero patre non separat. Tam diu scito sanguinis copulam, quam diu ille suum nouerit creatorem. Alioquin Dauid protinus tibi cauet. Audi filia, & vide & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum & domum patris tui, & concupiscet rex decorè tuum, quia audisti: quia vidisti. quia inclinasti aurè tuam, & populi tui domusq; patris tui obliuiscet.* Et ad Nepotianum

Act. 5. 30.

Matt. 8. 21.

Matt. 10. 37.

Luc. 14. 26.

Eph. 6. 2.

Col. 3. 20.

Amb. serm. 15.

H. ep. 10.

Psal. 44. 12.

Id. ep. 2.

Ecce

*Ecce aduersarius in pectore tuo Christum conatur occidere. Licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparsa crine & scissis vestibus vbera, quibus te nuererat mater ostenda: licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, ficcis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est in hac re esse crudelem. Scitum est & illud Chrysostomi in Ioannem. Cum spiritualia impediunt parentes, ne cognoscendi quidem sunt: ita cum nihil impediunt, merito omnia ijs sunt tribuenda, & omnibus ipsi anteferendi. S. Augustinus ad Lætum. Sicut preceptum quo perdere iubemur animam nostram, non ad id valet, ut se quisque interimat quod inexpiabile nefas est: & tamen valet, ut interimat in se carnalem affectum anime, quo cum impedimento futura vita prasens vita delectat. Hoc est enim quod dictum est: oderit animam suam, & perdat eam. Quod tamen diligendo fit, quando quidem apertissime fructum eiusdem anime acquirenda in eodem precepto commemorat, dicens. Qui perdidit eam in isto seculo, in vita aeterna inueniet eam. Ita de parentibus rectissime dicitur, ut qui eos amat, perdat eos, non more parricidarum interficiens, sed spiritali gladio Verbo Dei carnalem affectum eorum, quo & seipsos, & eos quos genuerunt irritamentis huius seculi obligare conantur, pie fidenterque percutiens & occidens, illud in eis vsuere faciat, quo fratres sunt, quo cum filiis suis temporalibus parentes aeternos Deum Ecclesiamque cognoscunt. Et in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, qui, contendebat propter testimonia initio citata nouum testamentum repugnare veteri, allegat pro contemptu parentum locum ex Deuteronomio. *Quid dicit patri, inquit, aut matri, non noni vos, & qui filios suos non agnoscit, ipse autem cognouit testamentum tuum.* & ideo vetus non repugnare nouo dicenti, odiendos parentes. Ex quo, addit, manifestum est, & honorem parentum in gradu suo esse seruandum, & eos tam in diuini amoris comparatione, praesertim si impedimento sunt, nulla dubitatione oportere contemni.*

Ex qua doctrina liquet posse aliquem, si parentes impedimento sint, religiosæ vitæ statum ad quem à Deo vocatur, etiam inuitis illis inire: hoc enim est quod S. Hieronymus paulo ante dixit. *Per calcatum perge patrem, ficcis oculis ad vexillum crucis euola.* excipe casum, nisi parentes extrema vel graui inopia premantur, & aliunde non suppetunt præsidia. Tunc enim filius tenetur, vel in aliud tempus differre, vel etiam prætermittere religionis ingressum. Quod si parentes in eandem inopiam labantur post professionem solennem in religione à filio factam, filius tantum ea subsidia temporalia & spiritalia conferre tenetur, quæ saluis religionis suæ legibus, in quas iurauit, omnino poterit, sicut si vxorem duxisset, teneretur iisdem omnia suppeditare, quæ saluis matrimonij legibus posset. Sic etenim quisque, & S. Gregorius libro moralium septimo, *propinquorum debet necessitatibus*

C. hom. 84.

A. ep. 38.

A. c. 6.

Deut. 31. 9.

G. c. 13

compati, ut tamen per compassionem non sinat vim suae intentionis impediri, ut affectus quidem mentis viscera repleat, sed tamen à spiritali proposito non auertat. L E G E nostrum Gregorium à Valentia in 22. S. Thomæ disputat. 7. quæstione I. de Pietate, Puncto 2. de hoc casu differentem.

C A P V T VI.

De pietatis officiis, quæ parentes debent liberis.

PRIMUM officium, quod parentes etiam natura duce & magistra præstare debent liberis est, diligere illos; nam & feræ hoc officium præstant suis fætibus. Vnde Sapiens. *Omne, inquit, animal diligit simile sibi, sic & omnis homo proximum sibi.* quis autem parenti proximior vel similior est quam filius? Et Apostolus vult à fœminis senioribus doceri adolescentulas, *ut viros suos ament, & filios suos diligant:* Sanctus Ambrosius libro de sancto Ioseph. *Amare, inquit, liberos dulce & impensius amare prædulce: sed frequenter amor ipse patrius, nisi moderationem teneat, nocet liberis, si aut nimia indulgentia dilectum resoluat, aut prælatio vnus ceteros ab affectu germanitatis auertat.* *Quid ergo? reprehendendus Iacob, quia præferbat vnum ceteris? Sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant, quos plus credunt mereri, nec filiis refecare debemus studium plus placendi.* Idem in hexæmero pro hoc amore varia affert exempla brutorum animantium, ut piscium, hirundinis, cornicis & vrsæ M. Tullij dicta sunt. *Anatura ipsa, ut eos quos genuerimus, amemus, impellimur. Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos nostros uti debemus indulgentia. Nihil dulcius hominum generi à natura datum est, quam sui cuique liberi. Nullum est nomen amanti indulgentiusq, quam maternum.* Contra hoc officium grauiter peccant. 1. qui prolem necdum in lucem editam in vtero materno enecant. 2. qui abortum studio vel incuria procurant. 3. qui iam natos exponunt. 4. qui tam negligenter educant, vt claudi, lufci, gibbosi fiant, in ignem velaquam cadant.

Eccli. 13. 18.

Tit. 2. 4.

A. C. 2.

Gen. 37. 3.

A. I. 5. c. 3. 17. 18. & lib. 6. c. 4.

Cic. 1. de fin. 2. de orat. post redit. ad Quir.

AC lib. 12. c. i. Gen. 21. 7.

1. Reg. 1. 23.

II. Officium est, liberos in lucem editos materno lacte alere, & non alienis nutricibus, nisi cum necessitas cogit, trade: e, quod multis rationibus Phauorinus probat apud A. Gellium Noctium Atticarum duodecimo. Exemplum habemus in Scripturis sanctarum mulierum, Saræ, Annæ Samuelis, matris Machabæorum, & ipsius Dei genitricis, quæ proprios filios lactasse leguntur, Et merito, ad quid enim

2. Mach. 7. 27.

Plut. de libr. educandis.

A. c. 19.

G. c. 10.

Deus & natura matribus vbera præbuit, nisi vt natis subministrarent lac. Certe periculosum est tenero infantulo, vt inquit Phauorinus ille, proprij, consueti, & iam cogniti sanguinis alimonia priuare. Vnde sæpe fit, vt vel cito extinguatur vel saltem imbecillior fiat, ac potius nutricem quam parentem suam loco matris habeat. Quare Sanctus Ambrosius in hexamero ita scribit. *Discant homines amare filios ex usu pietate cornicum, qua etiam volantes filios comitata sedulo prosequuntur, & sollicita ne teneri forte deficiant cibum suggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia non derelinquunt. At verò femina nostri generis cito ablactant etiam illos quos diligunt, aut si ditiores sunt, lactare fastidiunt, pauperiores verò abiiciunt paruulos, & exponunt, & deprehensos abnegant.* Et Sanctus Gregorius ad interrogationes Augustini Anglorum Episcopi. *Prima consuetudo in coniugatorum moribus effecit, vt mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant, eosque aliis mulieribus ad nutriendum tradant, quod videlicet ex causa incontinentia videtur inuentum: quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt.*

2. Cor. 12. 14.

A. ep. 199.

Ch. b. 9. in 1 ad Tim.

III. Officium est iisdem, non quæ ad copiam & delicias, sed ad necessarium victum & amictum pertinent, prouidere in præsens & futurum tempus. *Nec enim debent, inquit Apostolus, filij parentibus thesaurizare, sed parentes filiis,* quod natura, inquit in eum locum Chrysostomus, eos docuit. Et Sanctus Basilius in psalmum 7. *Debetur, ait, liberis à parente secundum naturalis amoris affectum sustentanda vitæ prouentus. Parentum enim est, inquit, colligere siue thesaurum recondere liberis, vt præter hoc, quod ad vitam illos genuerunt, etiam viuendi subsidia subministrant.* Contra hoc officium delinquent, qui neglecta filiorum cura bona sua dilapidant, aut tam multa in alios conferunt, vt pro filiis alendis parum superfit, quos reprehēdit S. August. in epistola ad Ediciam, quæ tam multa erogarat in pauperes, vt parum restaret filij sustentationi. Deinde, qui ob alteras nuptias initas, priorum obliuiscuntur filiorum, quos perstringit Sanctus Basilius homilia nona. Tertio, qui non aduigilant, vt tempestiuè, vel opificiū addiscant, vel rei litterariæ eo vsque operam dent, vt muneri aliquo vel seculari, vel Ecclesiastico gerendo idonei fiant. Quarto, qui plus eis locuplerandis, quam bonis moribus veraque pietate informandis student: quos non semel insectatur Sanctus Chrysostomus: vt homilia 60. in Matthæum & nona in priorem epistolam ad Timotheum. *Exerceamus, inquit, ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cetera omnia secundo loco quaramus. Nam si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecunia proderunt,*

fin

sin autem probi, nihil ex paupertate ladentur. vis filium relinquere diuitem? Bonum illum ac benignum esse doce: ita enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quod si tenuis illi substantia fuerit, nihil deteriori in loco erit, quam hi qui plurimam possident. Quod si malus fuerit, etiam si infinitam illi substantiam relinquant, non illi custodem reliquisti, sed longè de ierore conditione illum fecisti, quam si in extremam deuenisset inopiam. Paupertas enim vel inuitos coercet, atque intra virtutis limites continet: opes verò ne volentes quidem pudice, temperanterque viuere sinunt, verum exorbitare faciunt, atque pernertunt.

IV. est Erudire eos per se & alios in sana & Catholica doctrina, inculpatisque moribus, verbo & exemplo. Ita Spiritus sanctus crebro monet in scripturis, vt in Deuteronomio. *Docete, inquit, Filios vestros, vt illa (præcepta Dei) meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaueris in via, & accubueris, atque surrexeris, Scribes ea super postes & ianuas domus tue, vt multiplicenter dies tui, & filiorum tuorum.* Et in Salomonis Prouerbiis. *Erudi filium tuam, ne desperes.* Et. *Prouerbius est, Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea.* Et. *Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias anime tue.* Et apud Ecclesiasticum. *Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur.* Quam autem doctrinam, quo ad mores, tradere debeant patres filiis, habes Prouerbiorum capite 4. & 5. ac Tobix 4. & 10. Apostolus quoque Ephesiis ita scribit. *Patres, educate filios in disciplina & correptione Domini.* Et ad Titum. *Anus prudentiam doceant adolescentulas, vt viros suos ament, filios diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, vt non blasphemetur Verbum Dei.* Vnde Sanctus Hieronymus exponens verba Danielis de parentibus sanctæ Susannæ. *Et parentes eius iusti edocuerunt filiam suam iuxta legem Moysi. Hoc utendum est, inquit, testimonio ad exhortationem parentum, vt doceant iuxta legem Dei, sermonemque diuinum non solum filios, sed & filias suas.* Et in epistola ad Saluinam de viduitate seruanda. *Non est parui apud Deum meriti bene filios educare. Audi Apostolum commonentem. Vidua eligatur non minus annorum sexaginta, qua fuerit vnus viri vxor, in bonis operibus habens testimonium, si filios educauit, si hospitalis fuit, si sanctorum pedes lauit.* Sanctus Chrysostomus aduersus vituperatores vitæ monasticæ. *Paulus cum, inquit, ad Timotheum de parentibus scriberet, aiebat. Quoniam salui fiens per filiorum generationem, si permanserint in fide & dilectione, & sanctificatione cum castitate Iob quoq; sanctissimum virum, quum ex virtutibus reliquis scriptura collaudet, quod fuerit iustus, quod verax, quod religiosus, quod pius, tum ex eo maximè, quod filiorum optimè nutriendorum*

Deut. 11. 92

Pro. 19. 12

Ib. 22. 6.

Ib. 29. 17.

Eccli. 30. 2

Eph. 6. 4

Tit. 2. 5

Dan. 11. 5

Hep 9.

1. Tim. 5. 9.

Chr. lib. 3.

1. Tim. 2. 15.

Iob. 1. 5.

habuerit summam diligentiam. Non enim ea cura utebatur, ut aurum illis copiosissimum acquireret, non ut humana gloria verendos & illustres cerneret, sed quid ille tandem? Audi quid Scriptura dicat. Cum consummati, inquit, essent dies conuiuij, mittebat Iob & purificabat eos, consurgensq; diluculo, offerebat pro eis sacrificia ad numerum ipsorum, vitulumq; unum, pro peccatis, pro animabus eorum. Dicebat enim Iob in corde suo. Ne forte filii mei in mente sua mala cogitauerint aduersus Deum.

Chr. hom. 60.

CONTRA hoc officium peccant, qui cum ipsi liberos in recta doctrina & moribus per otium instituere vel non possint vel nolint, ne pædagogis quidem probatis tradunt instituendos, in quos inuehitur S. Chrysof. ita in Matthæum scribens. *Maiorem, inquit, asinorum ac equorum, quam filiorum curam habemus. Nam si asinis agaso nobis præficiendus est, non parum vigilamus, ne dementem, aut temulentum, aut furem, aut rei eius imperitum præficiamus: sin verò ad colendum filiorum ingenium pædagogus sit nobis inueniendus, qui casu oblatu fuerit eum recipimus, nee consideramus ullam artem hoc artificio sublimiorem inueniri. Quid enim maius, quam animis moderari, quam adolescentulorum fingere mores? Omni cerè pictore, omni statuario, ceteris huiusmodi omnibus excellentiorera hunc dico, qui iuuenum animos fingere non ignoret.* Multa de hac re præclare consuluit PLUTARCHVS in libro de educandis liberis, ostenditque adolescentiam magis quam pueritiam, ob grauiorum lapsuum pericula opus habere pædago.

Proü 13. 24.

Ib. 22. 15.

Ib. 23. 13.

V: Officium est, filios cum deliquerint pro grauitate lapsus corrigere, quod sæpissimè Sapiens inculcat, vt in Prouerbiis. *Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.* Et. *Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplina fugabit eam.* Et. *Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur.* Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.

Eccli. 7. 25.

Ib. 30. 1.

Ib. 8. 9. 10.

Deinde in Ecclesiastico. *Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filia tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.* Et. *Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, vt latetur in nouissimo suo.* Et. *Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadet præceptis. Lacta filium; & pauentem te faciet: lude cum eo, & contristabit te. Non des illi potestatem in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* De eodem officio monuit Apostolus, cum in epistola ad Ephesios commonefecit parentes, vt educent lib. *in disciplina & correptione Domini.* Erad Hebr. vt probe Deum flagellare omnem filium quem recipit. *Quis enim, inquit, filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & non filij estis.* Vnde S. Ambrosius

Eph. 6. 4.

Heb. 12. 8.

A. ep. 18.

sius epistola ad Horontianum. *Vtiles sunt correptiones parentis, qui non parcat, ut obedientem preceptis salutariibus præstet animam filij sui. Nemo desperare debet, quicumq; corripitur, atq; arguitur. Qui enim diligit filium corripit. Nemo de remedio diffidat.*

VI. est moderatorem in disciplina seruare, ut nec in austeritate excedatur, nec in indulgentia. Austeritate enim imperij fit, ut pueri & adoluscentes disciplinam fugere & odisse incipiant. Vnde Apostolus. *Et vos Patres, nolite ad iracundiam pronocare filios vestros: Et iterum. Patres, nolite ad indignationem pronocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant.* Quæ verba expendens S. Hieron. libro 3. commentariorum in epistolam ad Ephesios. *Peccatum filiorum est, non obedire parentibus: peccatum verò parentum paruulos filios atq; lactentes ad iracundiam pronocare: aut certe iam adolescentibus & maturioris atatis ea imperare, quæ graua sunt. Sicut igitur in filiis obsequium, & merces subiellionis est demonstrata: ita parentibus moderatum iubetur imperium, ut non quasi seruis, sed quasi filiis præesse se nouerint. Nec hoc precepti sine contētus est, sed & illud adiunxit. Educate illos in disciplina & correptione Domini. Quam correptionem nos legimus, melius in græco dicitur ὑποταγή, quæ admonitionem magis & eruditionem, quam austeritatem sonat.*

Eph. 6. 4.
Col. 3. 21.

H. in c. 6.

Quod ad Indulgentiam attinet, si in ea excedatur, deteriores parit filios quam austeritas, nempe segnes, superbos, audaces, præfractos, indomitos, ut ostendunt monita Salomonis pro quinto Officio paulo ante allata, & illud vulgati Poetæ:

*Blanda Patrum segnes facit indulgentia natos
Iuge sed impigros reddit, vigilisq; flagellum.*

Accedit, quod Deo maximè in parentibus blanda illa indulgentia displicere videtur, nam, ut liquet ex sacra Regum historia, Deum eam in Heli sacerdote iudice cæteroquin iusto & sancto grauißima pœna vindicauit, dum & ipse de sella misere ruens fractis ceruicibus expirauit, & posteritas eius valde afflictæ fuit. Vnde S. Hieronymus loco citato. *Heli sacerdos ipse sanctus fuit, sed quia filios suos non erudit in omni disciplina & correptione, supinus cecidit & mortuus est: non enim poterat ad priora extendi, sed retrorsum ruit, & opisthotono insanabilis lapsus in tergum ad Sodomam cum Loth uxore respexit. Et certè corripuerat filios suos dicens. Quare facitis verba hæc, quæ ego audio de vobis mala ab omni populo? nolite filij mei, quoniam non est bona fama, quam ego audio de vobis.* Et S. Chryso-

4. Reg. 4. 18.

H. in c. 6. ad
Eph.

1. Reg. 23.
Chr. lib. 3.

coercuit, siue ut verius loquar, corripuit illos quidem & cohibuit, verum non cum omni studio & vehementia id fecit. Horum autem hac fuere crimina: ventris ingluuies & fornicatio. Edebant enim, inquit, antequam sacrificarentur sacra carnes, priusquam offerretur Deo sacrificium. Quibus compertis pater non illos pœna affecit, ceterum verbis tantum castigare, leniq; castigatione ab hac eos peruerfitate reuocare conatus est, atque huiuscemodi verba iugiter ad illos loquebatur. Nolite filij, nolite sic facere. non enim bona fama est, quam ego audio de vobis, ut faciatis populum non seruire Domino. Si delinquens peccauerit vir in virum, orabunt pro illo Dominum: (in autem Domino peccauerit vir, quis pro illo orabit? Et certè plena sunt grauitatis, reuerentia & ponderis hæc verba, qua ad statum vitæ melioris reuocare possent eum, qui penitus excors & amens non esset. Quippe sceleris immanitatem indicant, & quam sit metuendum & cauendum admonent, & qua pœna subsequeretur ostendunt, grauissima scilicet & intolerabilis. Verum quia non omnia, que fuerant agenda, ut illa vitia necarentur, molitus est, & ipse cum illis vna periit. Namque ille & minas addere debuerat, & à suo eos conspectu amouere atq; etiam verberibus afficere, multoque illis grauius & durius instare. Quia verò verborum tantum monitis contentus fuit, illis & sibi ipsi Deum aduersum, infestumq; constituit: cumq; improbè & intempestiue filius parceret, & suam simul & illorum salutem perdidit. Denique post multa ita concludit. Itaque nulla alia ex ratione peruersi ut fiant liberi contingit, nisi quod eorum patres circa vitæ præsentis commoda a quo amplius incumbunt, & ferè dixerim, insaniunt. Cum enim illa solummodo inquirunt, nihilq; illis præferendum censent, & suam pariter & liberorum animam negligere coguntur. Hos ego patres, quod nemo tamen me commotius dicere, quam verius existimet, parricidis ipsi immaniores, sceleratiorisque dixerim. Illi enim corpus ab anima disseparant: isti & animam & corpus æternis ignibus tradunt. Atq; is quidem, qui corpore occiditur, necessario naturali lege, etiamsi necatus non fuisset, moreretur: hic verò sempiternam mortem vitare potuisset, nisi hanc illi consciuisset paterna negligentia. Præterea corporis mortem superueniens resurrectionis gloria protinus delere poterit, cum sibi nulla sit iam reliqua salutis spes, verum immortales cruciatus luere cogatur. Itaque non iniuria parentes eiusmodi deteriores parricidis esse diximus.

POSTREMUM officium parentum est, nihil quod turpe sit, aut dedecet coram liberis agere. Habet enim quiddam erga parentes, inquit S. Augustinus libro secundo de ciuitate Dei, humana verecundia, quod nec ipsa nequitia possit auferre. Qua edocti quondam Sem & Iaphet Noe parentem ex ebrietate nudatum auerso vultu veste operuerunt. Atque inde S. Ambrosius colligit non decere ut filij cum parentibus lauacra

1. Reg. 2. 23.

A c. 4.
Gen 9. 23.

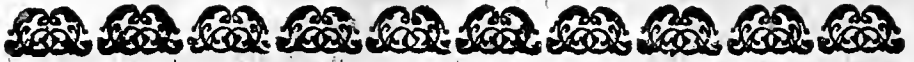
Amb. c. 31.

lauacra ingrediantur. Ita enim scribit libro de Noe & arca. *Quid est, quod Sem & Iaphet imposuerunt vestimentū super humeros suos, & perrexerunt retrorsum, & operuerunt nudum patrem, & non viderunt nudationem eius? Littera euidentem expressit pietatis affectum, quod nudatum amictu patrem boni filij videre cauerunt, ne paternā reuerentia vel ipso minuere-
tur affectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Roma vetus fuisse vsus dicitur, ne filii cum parentibus, & maxime pu-
beres intrarent lauacrum. De pluribus monet Poeta Ethnicus I V E-
NALIS ita canens:*

*Plurima sunt Fuscine, & fama digna sinistra,
Et nitida maculam ac rugam figentia rebus,
Quae monstrant ipsi pueris, traduntq; parentes.
Si damnosa senem iuuat alea, ludit & haes
Bullatus, paruog; eadem mouet arma fritillo.
Sic natura inbet, velocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos auctoribus vnus & alter,
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpa.
Abstineat igitur damnis huiusce, etenim vel
Vna potens ratio est, nec crimina nostra sequantur,
Ex nobis geniti, quoniam dociles imitantis
Turpibus ac prauis omnes sumus, & Catilinam
Quocunque in populo videas, quocunque sub axe,
Sed nec Brutus erit, Bruti nec auunculus vsquam.
Nil dictū fadum, visusq; haec limina tangat,
Intra qua puer est, procul hinc, procul inde puella
Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti.
Maxima debetur puero reuerentia, si quid
Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos,
Sed peccaturo obsistat tibi filius infans.*

EODEM pertinet pietas discipulorum in magistros, & subdito-
rum, maxime religiosorum vel religiosarum in suos Superiores.

VIDE V. Charitas proximi. Correctio proximi. Honestas. Iusti-
tia. Obedientia.

P O E N I T E N T I A.

C A P V T I.

De nomine & definitione Pœnitentia.

POENITENTIAE nomen prisca Grammatici à pœna derivati volunt. Quos enim pœnitet facti, ij pœna aliqua vel dolore excruciantur. Quo significato dixit in Tusculana quarta M. Tullius. *Quomodo si naturalis esset ira, quœquam pœniteret quod fecisset per iram, ut Alexandrum regem videmus, qui cum interemisset Clytium familiarem suum, vix à se manus abstinuit, tanta vis fuit pœnitendi.* Tertullianus contra Marcionem, cum dixisset, vocem pœnitentiæ cum Deo tribuitur, tantum significare, *simplicem conversionem sententiæ prioris*, addit. *Nam & in græco sono pœnitentiæ nomen non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositum est.* Lactantius verò libro VI, institutionum. *Agere pœnitentiæ, ait, nihil aliud est, quam profiteri & affirmare se ulterius non peccaturum.* Et multo inferius. *Is enim quem facti sui pœnitet, errorem suum intelligit: ideoque Græci melius & significantius μετανοειν dicunt, quam nos possimus resipiscentiam dicere. Resipiscit enim, ac mentem suam quasi ab insania recipit, quem errati piget, castigatque seipsum dementia & confirmat animum suum ad rectius vivendum.* Verum indubitatum est, tum in diuinis scripturis, tum apud S. Patres vtramq; vocem non pro sola resipiscentia, sed pro detestatione & vindicatione peccatorum vsurpata. Nam apud Matt. & Lucam sic legimus, *Si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiæ egissent.* Vterq; autem Euangelista vtitur voce μετανοειν. Nemo autem dicitur propriè in cilicio & cinere resipiscere, cum resipiscentia præcedat pœnitentiæ in cilicio. Sic B. Basilii in oratione de fame & siccitate externam pœnitentiæ Niniuitarum vocat μετανοειν. S. Cyprianus sermone 5. de lapsis. *Pœnitentiæ, inquit, crimine minor non sit.* Et S. Ambrosius libro primo de Pœnitentiæ. *Qui culpam exaggeravit, exaggeret etiam pœnitentiæ. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus.* S. August. epistola ad Seleucianam. *Est Pœnitentiæ bonorum & humilium pœna quotidiana, in qua peccata mundimus dicen-*

Tert. lib. 1.

L c. 13.

Idc. 24.

Matt. 11.
Luc. 10.

Amb. c. 2.

A. ep. 108.

dicentes, Dimitte nobis debita nostra. S. Gregorius in Euangelia *Pœnitentiam agere est, & perpetrata mala plangere & plāgenda non perpetrare.* Nos hoc loco non agimus de Pœnitentia, qua sacramentum est, sed duntaxat, quā virtus est (vt liquet ex inscriptione li.) & nihil aliud significat, quam veram animi colorem, de peccato cum voluntate illud puniendi coniectum, quem Theologi vocant Contritionem. De ipsa autem punitione peccati vel satisfactione sub loco agemus. Contritionis vero vocabulum sumptum est ex phrasi scripturæ, vt ex illa psalmi quinquagesimi, *Cœ contritum & humiliatum Deus non despicies,* & 146. *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.* Quam expendens S. Augustinus ibidem, *Sanat, ait, contritos corde, sanat ergo humiliatos corde. sanat confitentes, sanat seipso patientes, in sese verum iudicium exercentes, vt possint esse illius misericordiam sentientes.*

G. hom. 94.

C A P V T II.

Quæ requirantur ad veram Pœnitentiam vel Contritionem.

PRIMA conditio est, vt pœnitentiam acturus resipiscat, id est, agnoscat se peccasse. Idcirco enim DEVS percunctatus est Eua in paradiso. *Quare hoc fecisti?* Et Cain. *Quid fecisti?* Angelus quoque populum in libro ludicum. *Quare hoc fecistis?* vt agnoscerent ipsi lapsum suum. Deinde rex David post lapsum ait. *Iniquitatem meam cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Et rex Ezechias apud Itaiam. *Recogitabo omnes annos meos in amaritudine anime mee.* Et rex regum apud Ezechielem. *Notas fac Hierusalem abominationes suas.* Idem docuere prisca Patres. S. Cyprianus. *Vos vero pœnitentes ac dolentes peccata vestra perspicite, grauissimum conscientia crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos aperite.* Lactantius loco ante citato. *Is quem facti pœnitet, errorem suum intelligit.* Chrysostomus de compunctione cordis. *Hoc solum est, quod à nobis exposcitur, vt semper recordemur mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos.* S. Hieronymus exponens illud leuemicæ. *Postquam cognoui, percussi femur meum: Dolentis, ait, & plagentis, & super errore pristino plorantis iudicium est, vt femur manu percutiat.*

Gen. 3. 13.

Gen. 4. 10.

Iud. 2. 2.

Psal. 50. 5.

Isa. 38. 15.

Ezech. 16. 20.

C. ser. de lapsis.

C. lib. 1.

II. CONDITIO est, vt oderit peccatum commissum, & de eo doleat. Vnde Iob dicebat post agnitum peccatum. *Auditu auris audivi te, idcirco*

Iob. 4. 2.

Iſa. 16. 17.

ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in ſauilla & cinere. Et Iſaias. *Sicut qua concepit, dum appropinquauerit, dolens clamat in doloribus ſuis: ſic facti ſumus à facie tua Domine.* Et apud eundem Ezechias rex promittit ſe

Iſa. 38. 15.
Iecl. 2. 12.

in amaritudine animæ ſuæ, annos recogitaturum. Apud Ioelem quoque vox Dei eſt. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro in ieiunio, & fletu &*

Luc. 22. 62.

planta. Petrus certe Apoſtolus lapſum ſuum, teſte B. Luca, *flein amarè.* Nec aliud S. Patres. S. Cyprianus ſupra dixit, *pœnitentes ac dolentes peccata veſtra perſpiciſſe.* Lactantius, reſiſſe, *qui dementiam ſuam caſtigat.* Gregorius Nazianzenus oratione in Sancta lumina, ait ſe pœni-

C. de lapſis.
L. 1. 6. c. 24.

nitentes recipere, ſi lacrymis conſectos videat. Ambroſius libro 2. de pœnitentia. *Dum dolemus admiſſa, admittenda excludimus, & ſit quadam de*

A. c. 10,

condemnatione culpe diſciplina innocentia. Auguſtinus in Enchiridio, *In*

Au. c. 65.

actione pœnitentis, non tam conſideranda eſt meſura temporis, quam doloris. Et ſermonè 7. de tempore. *Pœnitentiam certam non facit niſi odium peccati & amor Dei: quando ſic pœnites, ut tibi amarum ſapiat in animo, quod*

G. 3. p. c. 31.

ante dulce fuit in vita. Et S. Greg. in paſtorali. *Admonendi ſunt, qui admiſſa deſerunt, neque tamen plangunt, ne iam relaxatas eſtiment culpas, quas eſſe agendo non multiplicant, nullis tamen fletibus mundant.*

Iſa. 1. 17.

Ezech. 18. 31.

Eph. 4. 22.

III. eſt, ut proponat in animo, ſe vitam emendaturum, Vnde Iſa. ad peccatores. *Quiſcote agere peruerſe, diſcite benefacere.* Et Ezechias. *Proijcite à vobis omnes præuaticationes veſtras, in quibus præuicati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum.* Et S. Paulus ad Ephęſios. *Deponite vos veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris: renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem.* Hanc cõ-

L. loco cit.

ditionem etiam ſupra admiſit Lactantius, dum ſcripſit *agere pœnitentiam nihil aliud eſſe quam profiteri ſe ulterius non peccaturum.* Deinde eum reſiſcere, *qui confirmat animum ſuum ad rectius viuendum, cum illud ipſum maxime cauet, ne ruruſus in eoſdem laqueos inducatur.* Idem indi-

G. hom. 34. in
Euang.

cat, S. Gregorius cum ait *Pœnitentiam agere eſt & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare.* Nam qui ſic alia deplorat, ut tamen alia committat, *adhuc pœnitentiam agere aut diſſimulat, aut ignorat.* Deinde in

C. Trid. ſeſ. 24.
c. 4.

Synodo Tridentina ita Contritio explicatur, *veſt dolor de peccato commiſſo cum propoſito non peccandi de cetero.* Idem aſſerunt C. Florentini patres in inſtructione Armenorum.

Deu. 4. 29.
Ib. 10.

IV. Conditio eſt, ut ſerio & ex animo tria iam dicta præſtet, hoc eſt, vere lapſus ſuos agnoſcat, ex corde & ſerio doleat, ac de emendatione ſeria conſtituat, ſi velit remiſſionem peccatorum conſequi & iuſtificari. Hoc enim euincitur ex modo loquendi diuinæ Scripturæ.

Nam in Deuteronomio dicitur. *Cum queſieris Dominum, inuenies, ſi toto corde queſieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ.* Et ruruſus. *Si ductus*

pœnitentia

pœnitentia cordis, reuersus fueris ad Dominum in toto corde tuo, & tota anima tua miserabitur tui. Et in 2. Paralipomenon. Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt eum. Et apud Ioel. Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, fletu & planctu, & scindite corda vestra. Conuertere autem ad DEVM in toto corde, non est dolorem concipere æqualem offensioni diuinæ: hoc enim est impossibile, cum offensio Dei sit infinita; sed tantum est conuertere serio & sincere; non frigide, sed feruenter, hoc est, vt simpliciter ab omnibus peccatis abhorreamus tanquam summo malo quod nobis possit contingere. Itaque quod scribit S. Cyprianus in sermone de lapsis. Quam magna deliquimus tam granditer defleamus, ita intelligendum est, vt velit grauiora peccata vehementius deploranda esse quam leuiora. Grauiora peccata, inquit Ambrosius libro primo de Pœnitentia, maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia.

1. Par. 30d

Ioel. 2. 13

A. C. 1

C A P V T III.

De necessitate Pœnitentia vel contritionis.

N E C E S S I T A T E M duplicem faciunt Theologi, aliam præcepti, aliam medii: licet enim quæcunque necessaria sunt necessitate medii, sint etiam necessaria necessitate præcepti, non tamen è conuerso. Vtraque autem necessitas competit Pœnitentiæ. Præcepti quidem, quia in vtroque testamento non pauca exstant mandata agenda pœnitentia, vt apud Ezech. *Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris.* Et rursus. *Conuertimini, conuertimini à viis vestris pessimis, & quare moriemini domus Israel?* Et apud Io. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu & planctu.* Et apud Matt. S. Ioa. Bap. *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* Et Christus Dominus. *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* Et S. Petrus, *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum.* Et S. Iohannes in Apocalysi. *Memore esto, unde excideris, & age pœnitentiam.*

Ezech. 18. 50.

Id. c. 33. 11.

Matt. 3. 2.

Matt. 4. 17.

Act. 2. 38.

Apoc. 2. 5.

M E D I I quoque necessitas ex iisdem scripturis perspicere probatur. Nam Dominus apud Ezechielem sic loquitur. *Si annuncianeris impium, vt à viis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur,* Et apud Lucam. *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Et Sanctus Petrus. *Pœnitimini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Ac Paulus. *Ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit: secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizabis tibi iram in die ire, & reuelationis iusti iudicii Dei.*

Luc. 13. 3.

Act. 3. 19.

Rom. 2. 4.

Et Dominus in Apocalypsi. *Veniam tibi cito, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.* Ad hæc Scriptura crebro accusat impœnitentes, vt in psalmis. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Et in Prouerbis. *Quia vocari & renuistis, &c. ego quoq; in interitu vestro ridebo.* Et apud Mattheam. *Quoties volui congregare filios tuos, &c. & noluisti?*

Apoc. 2. 9.

Psal. 94. 8.

Prou. 1. 24.

Matth. 23. 37.

S. PATRES quoque prisci eadem necessitatem agnouerunt. Tertullianus libro de Pœnitentia. *Bonum est, ait, pœnitere, an non? quid reuoluis? Deus precipit.* S. Ambrosius ad virginem lapsam. *Pœnitudo necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina. Cum animo conceperis non aliud remedium constitutum esse post baptismum, quam pœnitentia solatium, quantumuis afflictionem, quantumuis laborem & indeorem subire esto contenta.* Hieron. epistola ad Denerriadem, de seruanda virginitate. *Pœnitentia quasi secunda post naufragium miseris tabula sit: in virgine integra seruetur nauis.* B. Pacianus epistola ad Sympronianum. *Pigeat sane peccare, sed pœnitere non pigeat, pudeat periclitari, sed non pudeat liberari. Quis naufrago tabulam, ne euadat, eripiet? quis sanandis vulneribus inuidebit?* S. Augustinus epistola ad Vincentium. *Nec quenquam putes ab errore ad veritatem, vel à quocunq; seu magno, seu paruo peccato ad correctionem sine pœnitentia posse transire.*

A. 6. c. 8.

H. ep. 8.

P. ep. 6.

A. ep. 48.

C A P V T IV.

De præstantia & utilitate Pœnitentia.

PRÆSTANTIAM virtutis huius inde discimus, quod diuina Scriptura tradat eam nisi ex dono Dei posse obtineri. Vnde crebræ sunt in ea eiusmodi voces, vt in psalmis, *Conuerte nos Deus salutaris noster.* Et. *Deus virtutum conuerte nos.* & in Ieremia. *Conuerte ne Domine, & conuertar.* Et. *Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam.* Vbi Hieronymus. *Vide, inquit, quantum sit auxilium, & quam fragile humana conditio, vt hoc ipsum, quod pœnitentiam agimus, nisi nos Dominus ante conuerterit & nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus.* Et S. Leo ad Theodorum Episcopum. *Ipsam pœnitentiam ex Dei credimus inspiratione conceptam, dicente Apostolo. Ne forte det illis Deus pœnitentiam.* Et S. Fulgentius de fide ad Petrum. *Firmissimè tene, & nullatenus dubita, neminem hic posse pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuitè sua miseratione conuerterit.*

Psal. 84. 5.

Psal. 79. 4.

Ier. 31. 19.

I. ep. 91.

F. c. 34.

DEINDE Scriptura eam confert cum Sacrificio, actu religio-

nis

nis præstantissimo. ut in psalmo 50. *Sacrificium Deo*, inquit rex David, *Pfal. 50. 19.*
spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Unde
 Lactantius in epitome diuinarum institutionum. *Pænitentia non mini-* L c. 6.
um locum inter virtutes habet, quia sui correctio est, magnum est pænitentia
auxilium, magnum solatium: illa est vulnerum peccatorumq; sanatio, illa spes,
illa portus salutis: quam qui tollit, viam vitæ sibi amputat, quia nemo esse iam
iustus potest, ut nunquam sit ei pænitentia necessaria. Hæ sunt victima, hoc sa-
cificium placabile, hic verus est cultus, cum homo mentis suæ pignora in aram
Dei confert, summa illa maiestas hoc cultore latatur hunc ut filium suscipit si-
bi, quia donum immortalitatis impartitur. Apud reliquos quoq; Patres
 eximia habet encomia. S. Cypriani libro de lapsis hæc extrema senten-
 tia est. *Qui pænitenti a facti sui, qui pudore delicti plus & virtutis & fidei*
de ipso lapsus sui dolore conceperit, ex auditus & aditus à Domino, quam con-
tristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, B. inc. 17.
sed coronã. S. Basilius in Isaiam *Contritio cum à Domino veniat, necesse*
fit, ut ipsi præuertentes eius aduentum nostrum cor de se plus iusto sentiens B. ultra med.
centeramus, ut eius humiliatio fiat hostia & sacrificium. E. libro de vera Vir-
 ginitate *Pænitentia certum est relaxari peccata.* S. Ephrem libro de die
 iudicii. *Compositio sanitas animæ est, illuminatio mentis est, compositio re-* H. ep. 30.
missionem delictorum nobis acquirit. S. Hieronymus in Epitaphio Fabio-
 læ ageas de eius contritione. *Quæ peccata stertus iste non purget? quas in-*
ueteratas maculas hæc clamenta non abluant? Et in fca. O felix pænitentia,
quæ ad se Dei trahit oculos. S. Ambrosius libro 2. de Pænitentia. *Euiden-*
tissime Dominus in predicatione mandatũ est etiam præmissi in criminis reis, se ex
toro corde & manifesta confessio peccati pænitentiam gerant, sacramenti ce-
lestis refundentiam gratiam. S. Chrysost. sermone de pænitentia. *Opæniten-*
tia quæ peccatum miserante Deo remittit, & paradysum referas, quæ con-
tritum sanat hominem, & tristem exhilaras, vitam de interitu reuocas statum
restauras honorem renouas fiduciam das, reformas vires gratiamq; abundan-
tiore refundis. *Opænitentia, quid de te noui referam. Omnia ligata tu soluis,*
omnia soluta referas, omnia aduersa tu mitigas, omnia contrita tu sanas, om-
nia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. *Opænitentia rutilantior*
auro, sp̄. endidior sole, quam non vincit peccatum, nec defectio superat, nec de-
speratio delet. *Pænitentia respuit auariciam, horret luxuriam, &c.* *Opæniten-*
tia misericordie mater, & magistra virtutũ, magna opera tua quibus reos re-
soluis ac rescis delinquentes lapsos releuas, recreas desperatos. Per te subito ra-
cepit Spiritum sanctum, &c. S. Augustinus ad Macedonium. *Quosdam à* A. ep. 54.
societate remouemus altaris, ut pænitendo placare possint, quem peccando con- G. lib. 3 c. 4.
tempserant. S. Gregorius in primum Regum. *Nimium dum veluti pro*

difficili reconciliatione graui poenitentia se deſciunt omnipotentis Dei miſericordiam facile meruerunt. S. Bernardus in Cantica agens de vñctione Mariae Magdalena. Quid, inquit, de illo vnguento legitur? Et domus repleta eſt odore vnguenti. Peccatrici manibus diſtillabatur, & extremis membris corporis, id eſt, pedibus fundebatur, & tamen non uſq; adeo contemptibile, aut vile fuit, quin totam domum viſ aromatata, & ſua ſuas repletet odoris. Quod ſi attendamus, quantam in vniui peccatoris conuerſione fragrantia reſpergatur Eccleſia, & quantis fiat odor vite ad vitam quiuis poenitens ſi publice perfecteque poeniteat, profecto & de hoc aequè indubitanter pronuntiabimus, quia domus impleta eſt ex odore vnguenti. Deniq; & ſupernas beatorum manſiones attingit poenitentia odor, ita vt, teſte ipſa veritate, magnum gaudium ſit inter angelos Dei ſuper vno peccatore poenitentiam agente. Gaudeat poenitentes, proſtillanimis conſortamini. Non eſt omnino ſpernenda, nec vilis eſtimanda huiuſcemodi vñctio, cuius odor non ſolum homines prouocat ad correptionem, ſed & angelos ad exultationem inuitat.

C A P I T V L V M .

De quibusdam Poenitentia adiunctis, ad perfectionem eius attinentibus.

PRIMVM adiunctum eſt S. Ambroſij, difficile eſſe in hac vita congruam poenitentiam de peccatis agere. Sic enim ſcribit ad Simplicianum. *Nihil peccare ſolius eſt Dei: emendare ſapientis eſt, & corrigere erratum, & poenitentiam gerere peccati. Id tamen eſt difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum quam vt inuenias virum, qui ſeipſum coarguat & factum condemnet ſuum? Repugnat enim natura, repugnat verconcordia, quia erubeſcit vnusquiſq; propriam culpam fateri. Praeponderant enim futuri praefentia, & incunda ſerijs, & aſperis mollia, & triſtibus lata, & illecebrosa rigidioribus. Et libro 2. de Poenitentia. Facilius inueni qui innocentiam ſeruauerint, quam qui congruè egerint poenitentiam. Si quaeras, quam ergo Ambroſi congruam vocas poenitentiam? reſpondet ibidem. Renunciandum ſeculo eſt, ſomno ipſi minus indulgendum, quam natura poſtulat, interpellandus eſt gemitibus, interrumpendus eſt ſuſpirijs, ſi queſtrandus orationibus: viuendum ita, vt vitali huic moriamur uſui, ſeipſum ſibi homo abneget, & totus mutetur: ſicut quendam adoleſcentem fabula ſerunt poſt amorem meretricios peregrè proſectum. & abolito amore reſreſſum poſtea veteri occuriſſe dilectam, qua vbi interpellat am mirat aputauerit non recognitam, ruruſ occurrens dixerit. Ego ſum, reſponderit ille. Sed ego non ſum ego. Vnde bene Do-*

B. CANT. 10.

IOAN. 22. 6

LUC. 15. 7A

A. LIB. LEP. 6

LD. CAP. 10.

MATT. 16. 24.

minus ait. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum sibi, & tollat crucem suam & sequatur me.* Verum loquitur Ambrosius de perfecta pœnitentia. Notum enim & vulgatum est De dictum apud Iaiam. *Quacunque hora in gemuerit peccator, saluus erit.* Et illud Chrysostomi homilia 9. de Pœnitentia. *Dicimus facilem esse pœnitentiam, neque onus in ea. Peccator est dic, peccavi, & soluisi peccatum. Producimus peccantem David, & soluentem peccatum.*

Isa. 30. 15.
iuxta 70.

I. I. Adiunctum est, ut pœnitentes fructus pœnitentiæ dignos edant, quod Phariseos & Sadduceos docuit S. Ioannes Baptista, hoc est, lacrymis, humilitate, precibus, ieiunio, ciliciis, operibusque misericordiæ demonstrant se serio pœnitere. Vnde S. Cyp. serm. de lapsis, qui fidem in persecutione eiurarant. *Quam magna deliquimus, tam granditer desecamus. Alto vulnere diligens & longa medicina non desit, pœnitentia crimine minor non fit. Putas ne tu Dominum cito posse placari, quem verbis perfidus abnuisti, cui patrimonium proponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Putas facile eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare, stratos solis adharere cinere, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum, nullum hic iam velle vestitum; post diaboli cibum malle ieiunium, in istis operibus incumbere, quibus peccata purgantur, elemosynis frequenter insistere, quibus à morte anima liberentur. Incumbenter & largiter fiat operatio.* S. Basil. in regulis moralibus, & in regulis breuioribus quæ-
 stione quinta perat ab Apostolo Paulo hos fructus Pœnitentiæ descri-
 ptos in altera epistola ad Corinthios, dum ait. *Sed qui consolatur humi-
 les, consolatus est nos in aduentu Christi, referens nobis vestrum desiderium, ve-
 strum fletum, vestram emulationem pro me. Ecce enim hoc idem quod secun-
 dum Deum contristati estis, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed de-
 fensionem sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed emulationem,
 sed vindictam.* Et homilia prima de laudibus ieiunii docet pœnitentiam
 sine ieiunio otiosam esse & infrugiferam. In altera verò, ieiunium esse pœ-
 nitentia initium. Et S. Ambrosius libro secundo de Pœnitentia. *Audiant
 qui agunt pœnitentiam, quo modo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua
 mentis intentione, qua in timorum concussione viscerum, qua cordis conuer-
 sione. Vide, inquit, Domine, quia tribulor, venter meus turbatus est à fletu
 meo, conuersum est cor meum in me. Cognouisti intentionem animi,
 fidem mentis cognosce & habitum corporis. Sederunt, inquit, in terra,
 tacuerunt seniores filia Sion, & imposuerunt terram super caput suum, pra-
 ainxerunt se cilicio, virgines Hierusalem defecerunt in lacrymis, oculi
 mei*

Matth. 3. 8.

R. c. 2.

2. Cor. 7.

A. c. 2.

100. 3. 62.

meical gōvernū. Sic Sion & Ninive opulm̄ & denūciatū excidium ciuitatis euasit. Tanta est enim penitentiā medicina, ut mutare uideatur suam Deū sententiā. In te est igitur ut euadas. uult rogari Dominus, uult de se sperari, & ut sibi supplicari. Hiermoes & uis rogari, ut ignoscas: & putas Deū tibi non roganti ignoscere? Ipsi Dominus Hierusalem sicut, ut quia uis flere nolebat. Demulcādo gnis ad aemulū pertingere. Ipse os flere uult, ut euadere possit. Quid uult scire in peccata sua flere, cum Deū etiam prophetas,

C. hom. 9.

iussu flere ep̄i populo. S. Chrysostomus, ut ep̄istolam ad Hebræos. Deū dicit penitentiā uicā cū quā quā peccata nēstra delere tantum si consideremus, quā uicā oportet accipere. Qualiter ergo istud medicamentum conficitur? Primo cōmuniā. & confitēdo peccata. Inquit autem, inquit, meam non celauit. Secundo confitēdo humilitate multa. Si enim confessus fueris peccata tua, sicut oportet confitēdo, humiliatur anima. Oportet autem

Psal 50. 19.

& alia addere humilitati si talis erit qualem B. David habebat dicens. Cor contritum. & humilitatem Deū non despicies. Post humilitatem autem oratione intenta opus est lacrymis multis per diem & noctem. Lauabo, inquit, per singulas noctes lectum meum, & lacrymis meis stratum meum rigabo. Post orationē

Luc. 12. 4.

oratio scilicet oratione quā uis elenctum multa. Medicamentum enim validū, quod in opere uis ad adiuentiam hoc est. Audi enim quid dicit Scriptura. Dabit elenctum & erunt uobis cuncta n̄ uida. Ad hoc oportet ep̄m ferre iniustitiam pauentē & c. S. Hieronymus ep̄istola ad Eustochium in fructus penitentiā dignos Paulā matris ita describit. Mollia etiam in grauissima febre lectuli strata non habuit sed super durissimam humum stratis cilicibus quiescebat: si tamen illa quies dicenda est, qua iugiter pane orationibus dies noctesq; iungebat, illud implens de psalterio Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. In qua ferres crederes lacrymarum, ita leuia peccata plangebat, ut illam grauissimorum criminum crederes ream. Cum q̄ a nobis crebrius mōeretur, ut parceret oculis aciebat. Turpanda est facies, quā contra Dei praeceptum purpurissa & cerussa, & stibio sese depinxit, affligendum corpus quā multis uacauit delictis. Longu: risu: perpeti comperandum est fletu.

Ecclesi 4
A. c. 11.

III. Aduertū, ut non differatur ad mortem. Sapientis enim monitum est. Ne tardes conuerti ad Dominum: & ne differas de die in diem. Subito enim ueniet ira illius. Et S. Ambrosii libro 2. de Penitentiā. Eos, inquit, qui penitentiā differunt, satis ipse Dominus admonuit dicens. Penitentiā agere appropinquat enim regnum caelorum. Nescimus, quā hora fur ueniat, nescimus, an proxima nocte à nobis repositur anima. Adam post culpam statim de paradiso Deus eiecit: non distulit, sed statim separauit à delictis, ut ageret penitentiā. Quid enim, quid differas? an ut plura peccata committas?

mittas? Ergo quia Deus bonus est, ideo tu malus, & diuitias bonitatis eius & patientia contemnis? Sed plura de hac re in PANARIO V. Procrastinatio.

IV. Adiunctum, Quamuis periculosum sit prorogare conuersionem longius, nunquam tamen fera est conuersio. nam Ezechiel ait. *Impietas impij non nocebit, in quacung, die conuersus fuerit ab impietate sua.* S. Cyprianus. *In eodem articulo temporis, cum iam anima festinat ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerferit penitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec seruum est quod verum, nec irremissibile quod voluntarium, & quacung, necessitas cogat ad penitentiam, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec hora extremitas, nec vita enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio excludit a venia.* S. Hieronymus tribus epistolis hoc suum dictum repetit. *Nunquam fera conuersio. Latro de cruce transit ad paradisum.* Sed plura in dicto PANARIO V. Desperatio.

Ez. c. 33. 12.

C. ferm. de ca. na. Dom.

H. ep. 7. 25. & 48.

V. Adiunctum, vt quotidiana sit nostra poenitentia, & proinde continuetur per totam vitam. Quotidie enim tundendo pectus, vt supra ex Augustino epistola ad Seleucianam citauimus, in oratione Dominica dicimus. *Et dimitte nobis debita nostra.* Eiusdem in libro 50. homiliarum haec sunt verba. *Altera poenitentia est, cuius actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est; primo, quia vitam aeternam incorruptibilem, immortalisq, nullus desiderat, nisi eum vita huius temporalis corruptibilis mortalisq, poeniteat.* Deinde, quamuis quisq, se gloriatur sic habere corpus edomitum, vt mundo crucifixus ab omni opere malo in seruitutem redacta membra castiget, intelligat sibi omnia haec praestita esse, non a se existere non solum ergo propter ipsam mutabilitatem, & ignorantiam & propter dici malitiam, sed etiam propter ipsum puluerem mundi huius quotidianam debemus agere poenitentiam. Eodem collimant verba S. Chrysostr. in Genesin. *Si animam ornare vis, sicut corpus solet, appone adiutorium quod ex precibus est, & peccatorum confessionem, & continuis lacrymis faciem tuam leuare ne cesses.* Nam sicut faciem corporis tui quotidie abluis ne qua forte macula faciei inhaerens fada appareat, sic & anima curam habe, quotidie lacrymis eam abluens calidis. Hac enim aqua macula deponuntur. Et homilia 3. de poenitentia. *Tametsi quotidie peccas, quotidie poenitentiam age.* Et S. Ambrosii libro altero de Poenitentia sic scribentis. *Merito reprehenduntur, qui sapius agendam poenitentiam (publicam) putant quia luxuriantur in Christo.* Nam si verè agerent poenitentiam, iterandam postea non putarent, quia sicut unum baptisma, ita una poenitentia, quae tamen publicè agitur. Nam quotidiani nos debet poenitere peccati:

A. hom. vlt.

C. hom. 21.

A. cap. 10.

sed hæc delictorum leuiorum, illa grauiorum. Ex his ergo Patribus habemus quotidianam & perpetuam agi posse pœnitentiam saltem ob leuia vel venialia peccata. De lethalibus agemus capite sequenti.

C A P V T VI.

De mediis, vel motiuis ad agendam Pœnitentiam.

PRIMUM medium est, Consideratio peccatorum etiam olim commissorum, quo ad fœditatem, magnitudinem & multitudinem. Exemplum habemus regis Dauidis in psalmo quinquagesimo peccata iam dimissa recolentis. *Quoniam iniquitatem, inquit, meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Et S. Pauli, sæpe inculcantis, quod persecutus sit Ecclesiam. Vnde S. Chryostomus libro 2. de Compunctione cordis. *Tantum boni confert meminisse frequentius hominem peccati sui, ut etiam Paulum Apostolum videamus ea que abolita iam fuerant & deleta, adducere tamen in medium, & cum culpam de presentibus non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorum, & luctum gemitumq; sciebat anima prodesse, etiam illa commemorat, que per ignorantiam commissa, gratia baptismi & confessio fidei aboleuerat.* Et infra. *Oportet ergo nos recordari priora delicta, etiam ea pro quibus veniam consecuti sumus, ut intuentes quam ingentem modum debiti remisit nobis Deus, & amplius eum diligere possimus, & verecundiam pudoremq; concipere, atq; ex his corde compungi considerantes, quod ni miseratio ipsius subuenisset, tantum illud peccatorum pondus sine dubio nos in imis inferni pœnis supplicijq; pressisset.* Hoc medio vsus videtur S. Augustinus, qui in libris confessionum ita de se loquitur. *Amore amoris tui facio istud recolens vias meas nequissimas in aruaritudine recogitationis mee, ut dulcescat mihi dulcedo non fallax, dulcedo fulix, & segura, & colligens me à dispersione, in qua frustatim discissus, dum ab vno se auersus in multa euanui.* Atq; hac ratione fieri potest, ut etiam probi & iusti perpetuam pœnitentiam vsq; ad vitæ exitum de lethalibus peccatis agere queant, atq; olim egerint, qui idcirco se carceribus, sepulcris, & monasteriis, ut est in Ioanne Climaco & Vitis Sanctorum, incluserunt.

II. Medium est memoria nouissimorum. Vnde Sapiens, *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis.* Et rex Dauid, *A iudiciis tuis timeui.* Et Christus Dominus, *Timeate eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis hunc timeate.* Quod medium non semel urget S. Chryostomus, ut libro primo de

de

Psal. 50. 5.

A lib. 2. c. 2.

Ci. gradu 5.

Eccli 7. 40.
Psal. 118. 120.
Luc. 12. 5.

de compunctione cordis. *Hoc solum est, inquit, quod exposcitur à nobis, ut semper ad aximum reuocemus mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, ut pro his supplicemus Deo & gehennam ponamus in conspectibus nostris, & angelos, qui in die iudicii ubiq; discurrunt & congregant de omni orbe terrarum eos, qui tradendi sunt in gehennam, ac supplicis tradendi. Ponamus etiam illud ante oculos, quanti doloris est excludi ac proici regi no cælorum, quod, ut mihi videtur, grauius est ipsa gehenna. Nam est si ignis ille non arderet, & immortalis illa pœna non esset parata, hoc solum, quod alieni efficimur à Christo, & excludimur à bonis aternis, nonne omni pœna cruciabilis diceretur? Et S. Augustinus de innocentibus. Si diem mortis sua homines iugiter cogitare uellent, animam suam ab omni cupiditate vel malitia cohiberent. Et Ioan. Cassianus collatione decima. Postremum illud est, quod generaliter omnium uitiorum peremptorium esse non dubium est, ut se de hoc mundo credat quotidie migraturum.*

A. serm. 7.

C. c. 6.

III. Medium consideratio passionis Christi Domini.

IV. Considera, quot bonis donisq; spiritalibus vnum peccatum mortale hominem Christianum spoliat, & contra quot quantisq; malis eundem obruat.

V. Considera, quantam pœnitentiam multi Sancti etiam pro leuibus peccatis egerint. De quibus tribus mediis, consule nostrum PANARIUM in V. Peccatum. & Peccatum veniale.

Rem. 5. 6.
Rem. 2.

VI. Fiducia magna in diuina misericordia, qua fretus magnus ille peccator dixit. *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Nemo siquidem, teste S. Ambrosio libro primo de Pœnitentia, potest bene agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam. Immo nulla potest esse tanta vel magnitudo vel multitudo peccatorum, quæ beneficio pœnitentiæ non expientur. Si fieri potest, ait S. Basilius in regulis breuioribus, ut multitudo miserationum Dei numeretur, & magnitudo misericordie vlla mensura comprehendatur, collata cum magnitudine peccatorum, adhibeatur sane, si libet, desperatio. Si autem hæc & magnitudine possunt, & numero desiniri (misericordia Dei & miserationes, neq; magnitudine vlla possunt, neq; numero circumscribi) sine dubio non est, cur desperatio adhibenda sit, sed agnoscenda misericordia Dei: & commissa peccata detestanda, quorum condonatio proposita est in sanguine Christi. Et S. August. serm. 58. de Tempore. Sed forte cogitat aliquis tam grauias se admisisse peccata, ut iam misericordiam Dei promereri non possit. Absit hoc à sensibus omnium peccatorum. O homo quicumq; illam peccatorum multitudinem attendis, cur & omnipotentiam caelestis medici non attendis? Cum. n. Deus velit misereri, quia bonus est, &*

Psal. 50. 1.

A. cap. 1.

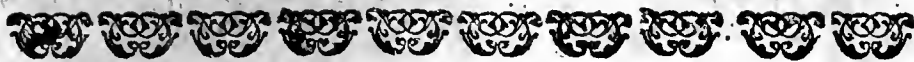
B. quæst. 13.

possis quia omnipotens est, ipse contra se diuina pietatis ianuam claudit, qui Deum sibi misereri aut non velle, aut non posse credit, eumq; aut bonum, aut omnipotentem esse diffidit.

VII. Examen conscientia, de quo S. Augustinus in 50. homiliarum libro. *Ascendat, inquit, homo aduersum se tribunal mentis suae, si timet illud, quod oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, ut illud recipiat unusquisq; quod per corpus gessit, siue bonum siue malum, constituat se ante faciem suam, ne hoc ei postea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicens. Arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Atq; ita constituto in corde iudicio adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia carnifex timor. Inde quidem sanguis animae confitentis per lacrymas profluat. Et S. Chrysost. in psalmum 50. *Habeto codicem conscientiam tuam, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratum tuum & neminem infestum pateris, antequam veniat tibi somnus, profer in medium conscientiam tuam & reminiscere peccata tua, siquid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Hoc enim dicit propheta. Irascimini & nolite peccare, quae dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini, &c. Plura de hac re V. Conscientia.**

VIII. & vltimum medium sit consideratio exemplorum, hoc est, eorum, qui veram poenitentiam egerunt, ac primo Dauidis, Achab, Manassis, Niniuitarum, de quibus S. Basilius in diuites auaros, & homilia de Poenitentia. 2. Eliæ & S. Ioannis Baptistæ, de quibus S. Hieron. lib. 2. in Matthæum, 3. S. Petri Apostoli, de quo Augustinus sermone 104. & 124. de tempore, 4. S. Mariæ Magdalenæ, de qua S. Ambrosius libro 2. de Poenitentia. 5. Theodosii Imperatoris, de quo idem in oratione funebri, de obitu Theodosii.

V I D E V. Confessio sacramentalis. Conscientia examen. Iustitia. Profectus spiritualis. Satisfactio. Et in P A N A R I O. Immortificatio passionum.

PROFECTVS SPI-
ritualis.

C A P V T I.

*Quid sit Profectus spiritualis, & quæ de eo in S.
Scripturis monita.*

PROFECTVS Spiritualis nomine hoc loco intelligimus
progressum in studio virtutis & pietatis Christianæ, simi-
litudine sumpta ab iter facientibus. *Proficere*, enim teste
S. Bernardo sermone 2. in Vigilia natalis Domini, *est quod-
dam proficisci*. Vnde de quibusdam profectus spiritualis studiosis dici-
tur in psalmo 83. *Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute* Psa. 83. 8.
in virtuten. nam paulo ante dixerat. *Beatus vir, cuius est auxilium abs-
te, ascensiones in corde suo disposuit*. In quæ verba S. Hieron. *Ille disposuit*
ascensiones in corde suo, quicumque sanctus quotidie in priora extenditur, H. in ps. 83.
*& prateritorum obliuiscitur. Propterea dicuntur & in Psalterio psalmi gra-
duum quindecim, & primus dicitur. Ad Dominum, cum tribularer, clama-
ui; & in secundo. Leuavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mi-
hi. Et in Tertio. Latatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, & semper procedit,
& proficit & ascendit in sublimiora. Quod dicit hoc est. Ascensiones in corde
suo disposuit. Felix est, qui quotidie proficit, qui non considerat, quid heri fece-
rit sed quid hodie faciat, ut proficiat. Sanctus ascensiones in corde suo ponit,* Prou. 4. 18.
*peccator descensiones. Quomodo qui sanctus est, quotidie proficit, ita qui pecca-
tor est, quotidie decrescit. Hæc iste; Quare Salomon in Prouerbiis suis ita* Eccli. 24. 29.
iustum describit. Iustorum autem semita, quasi lux splendens procedit & crescit
vsq; ad perfectam diem. Et Ecclesiasticus. Qui edunt me adhuc esurient, & G. hom. 36.
*qui bibunt me adhuc sitient. Cuius perpetuæ famis & sitis in iustis cau-
sam pulcrè assignat S. Gregorius in Euangelia. Hoc distare, inquit, fra-
tres carissimi, inter delitias corporis & cordis solet, quod corporales delitiæ cum
non habentur graue in se desiderium accendunt, cum verò auidè eduntur co-
medentem protinus in fastidium per satietatem vertunt. At contra spir. tales
delitiæ, cum non habentur, in fastidio sunt, cum verò habentur, in desiderio,*

tantoque amplius a comedente esuriuntur, quanto & ab esuriente amplius comeduntur. In istis appetitus placet, experientia displicet. In istis appetitus vilis est, & experientia magis placet. In illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat: in istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit. Augent enim spirituales delicia desiderium in mente, dum satiant: quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod avidius ametur. Et ideo non habita amari non possunt, quia earum sapor ignoratur.

C A P V T II.

De necessitate & fructu huius profectus.

CV R hic spiritualis profectus omnibus veræ virtutis cultoribus necessarius sit & salutaris, plures causæ reddi possunt. Prima sit, quod omnes teneamur ad vitæ Christianæ perfectionem aspirare, quod sine quotidiana in virtute progressionem ægrè fieri potest. Clarum siquidem est Christi edictum apud Matthæum promulgatum. *Estote perfecti, sicut & pater vester caelestis perfectus est.* Deinde tenemur diligere Deum ex toto corde, & proximum sicut nos ipsos, ut est apud eundem, at perfectio, vel *plenitudo legis*, ut loquitur Apostolus ad Romanos, *est dilectio.* Et ad Colossenses: *Super omnia autem hæc, ait idem, Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Et perspicua est huius doctrinæ ratio. Tum enim quæque res perfectionem suam consecuta dicitur, cum peruenit ad suum finem. At finis noster est Deus, cui utique adhæremus per charitatem. *Deus enim charitas est*, inquit B. Ioannes, *& qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Vnde S. August. libro primo de doctrina Christiana. *Tunc quippe, inquit, optimus est homo, cum tota vita sua pergat in incommutabilem vitam, & toto affectu inhaeret illi.*

II. Causa est, quia quamdiu in hac vita degimus, in schola Christi versamur, & discipuli Christi sumus: at qui indignus est schola & magistri institutione, qui non conatur in studio quod pertractat proficere. Accedit, quod apud B. Lucam Christus discrete negat suos esse discipulos, qui non oderint patrem & matrem, qui non tulerint crucem, qui non renunciarint omnibus quæ possident, & apud S. Ioannem, *In hoc, ait, cognoscent omnes, quia discipuli mei estis si dilectionem habueritis ad invicem.* Et addit. *Maiores hac dilectionem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis*, at quomodo ad hanc virtutum perfectionem aspirabit contemptor profectus in spiritu? Vnde Sanctus Bernardus

sic

Matt. 5. 48.

Matt. 22. 37.

Rom. 13. 10.

1. Ioan. 4. 16.

A. c. 24.

Luc. 14. 16.

Ib. 33.

Ioann. 12. 35.

Ioann. 15. 13.

B. ep. 341.

fic inchoauit epistolam ad monachos Ecclesiæ S. Bertini scriptam. *Ita quaso, ita facite dilectissimi, Discipulus quippe proficiens gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio.*

III. Causa est, quia *vera virtus*, vt loquitur idem Sanctus in epistola ad Abbatem Garinum, *finem nescit, tempore non clauditur. Vnde est illud. Charitas nunquam excidit. Et item. Patientia pauperum non peribit in finem. Et. Timor Domini sanctus permanet in seculum seculi. Nunquam iustus arbitratur se comprehensisse, nunquam dicit; satis est, sed semper esurit sititque iustitiam, ita vt si semper viueret, semper quantum in se est iustior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur. non enim ad annum, vel ad tempus instar mercenarij, sed in aeternum diuino se mancipat famulatui. Audi denique vocem iusti. In aeternum non oblitiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. Et rursus inclinavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas in aeternum. Non igitur ad tempus. Proinde iustitia eius non manet aliquanto tempore, sed in seculum seculi. Sempiterna itaque iusti esuries sempiternam meretur refectionem. Et, licet in breui consummetur pro tempore iudicatur tamen expleisse tempora multa pro virtutis perpetuitate. Quod denique pacto temporis breuitas bonorum praiudicet perpetua deuotioni, qua pertinacem reproborum malitiam excusare non sufficit? Ob hoc enim proculdubio inflexibilis, & obstinata mentis punitur aternaliter malum, licet temporaliter perpetratum: quia quod breue fuit tempore vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate, ita vt si nunquam moretetur, nunquam velle peccare desineret: imò semper viuere vellet, vt semper peccare posset. Proinde potest & de isto per contrarium itidem dici. Consummatum in breui expleuit tempora multa, quod merito multorum, immò omnium temporum receperit vicem, qui nullo tempore voluerit mutare intentionem. Huc vsque Bernardus.*

B. ep. 258.

1. Cor. 13. 8.

Psal. 9. 19.

Psal. 18. 10.

Phil. 3. 13.

Psal. 118. 93.

Ib. v. 112.

Sap. 4. 12.

A. in psal. 69.

Phil. 3. 13.

1. Cor. 8. 2.

B. ep. 344.

dubio

IV. Causa est, quia qui vel non vult proficere, vel existimat sibi opus non esse vltiore progressu, incipit deficere. *Quantumcunque hic vixerimus*, ait Sanctus Augustinus, *quantumcunque hic profecerimus, nemo dicat. Sufficit mihi, iustus sum: qui dixerit, remansit in via, non nouit peruenire. Vbi dixerit, sufficit, ibi haest. Attende Apostolum, cui non sufficit. Fratres, inquit, ego me non arbitror apprehensisse. Et rursus dicit. Qui se putat scire, nondum scit, quemadmodum eum oporteat scire. Vnum autem qua retro sunt oblitus, in ea qua ante sunt extensus secundum intentionem, sequor ad palmam superna vocationis. Ille ergo currit, tu haestis: ille dicit nondum se perfectum, & tu iam de perfectione gloriaris? Confundantur, qui dicunt tibi, euge, euge. Et Doctor mellifluus. Non proficere sine*

dubio deficere est. Nemo proinde dicat, satis est, sic volo manere, sufficit mihi esse sicut heri & nudius tertius. In via residet qui eiusmodi est, in scala subsistit, ubi neminem Patriarcha vidit non ascendentem. Dico ergo qui se existimat stare, videat, ne cadat. Ardua & angusta est, & non hic sed in domo patris mansiones sunt multe.

V. Causa est, quia nihil est, quod in hoc mundo quiescat. O monache, inquit idem Claraualensis Abbas, non vis proficere? non Vis ergo deficere? nequaquam, quid ergo, Sic mihi, inquis, vivere volo & manere in quo perueni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potest. Quid enim stat in hoc seculo? Et certe de homine specialiter dictum est. Fugit velut umbra & nunquam in eodem statu permanet. Et iterum alibi. Moueat nos ipsum quoque secularis cupiditatis exemplum. Quem enim ambiciosum vidimus aliquando contentum adeptis dignitatibus ad alias non anhelare. Sic & curiosi cuiusque non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Quid, eorum qui auaritia seruiunt, aut amatores sunt voluptatum, seu vanas hominum sectantur laudes, nonne & ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos negligentia & tepiditatis? Pudeat cerè spiritualium nos bonorum minus cupidos inueniri. Erubescat anima conuersa ad Dominum minori affectu sectari iustitiam, quam iniquitatem antea sectaretur. Est enim causa quoque valde dissimilis. Stipendium quippe peccati mors, fructus autem spiritus vita aeterna. Pudeat proinde negligentius nunc in vitam, quam prius in mortem, & minori studio salutis acquirere, quam perditionis augmentum. Nam ut omnino simus inexcusabiles, in via vita, quo citius, eo facilius curritur, & leue saluatoris onus, quo crescit amplius, portabilius est. Nonne & auiculas leuat, non onera pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Confirmat hanc causam, quod hominis, qua Christianus est, proprium sit non quiescere. Est enim secundum doctrinam S. Scripturarum incola, peregrinus & viator, cuius munus est tendere ad patriam cœlestem. Non enim habemus hic manentem ciuitatem, ut ait Apostolus, sed futuram inquirimus.

C A P V T III.

De medijs idoneis ad faciendum progressus spirit.

PRIMUM medium suppeditat nobis R. PAVLVS verbo & exemplo in epistola ad Philippenses. Fratres, inquit, ego me non arbitror comprehendisse, Vnum autem qua quidem retro sunt obliuiscens, ad ea vero, que sunt priora extendens me ipsum ad destinatum persequor, ad brauium su-

Gen. 28. 12.
1. Cor. 10. 12.
Ioan. 14. 2.

B. ep. 153.

Iob. 14. 2.
Id ep. 3. 41.

Rom. 6. 23.

Gen. 15. 13.
Gen. 23. 4.
Psal. 118. 19.
2. Cor. 5. 8.
Phil. 3. 20.
1. Pet. 2. 11.
Heb. 11. 13.
Heb. 13. 14.

Phil. 3. 13.

Superna vocationis Dei in Christo IESU. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Quibus verbis indicat, si proficere velimus, nos non debere meminisse bonorum quæ egimus, sed quæ acturi simus. Nam ut in illum locum scribit S. Chrysoſt. Nihil adeo recte facta euacuat, & in ventum abigit, atq; memoria bonorum, qua nos operati sumus. Nam duo mala parit, & seſigniores facit, & in arrogantiam extollit. Quapropter Paulus quoniam videbat naturam nostram ad ſocordiam pronam, & Philippenses plurimum laudauerat: vide, quomodo animos eorum contrahat per hunc locum. Quid dicit? Fratres mei, ego meipsum nondum arbitror aſſequutum eſſe, nempe virtutem omnem. Et paulo poſt. Si Paulus poſt mille mortes, poſt tanta pericula iſthuc arbitratuſ de ſe eſt, multo magis nos obliuiſcenda ergo & nobis recte facta & à tergo relinquenda ſunt. Etenim & qui currit non reputat, quantum ſpaciſ confecerit, ſed quantum adhuc deſit: & non quantum virtutis impleuerimus reputemus, ſed quantum adhuc ſuperſit. Quid enim nos iuuerit, quod confectum eſt. ſi quod de eſt adiectum non fuerit? Et non dixi, non reputans, neque memorans, ſed obliuiſcens. Nam ita demum diligentes & ſeduli reddimur, quando omnem animi promptitudinem, & alacritatem ad id, quod adhuc ſuper eſt aſſequendum recollegerimus & reparauerimus, quanto præterita obliuioni mandauerimus.

Ch. hom. 12.

II. MEDIUM eſt diuini auxilii imploratio. Vnde pſaltes regius agens de profectus ſpiritualis cupido. *Beatus, inquit, vir cuius eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit. Etenim benedictionem dabit legiſlator, ibunt de virtute in virtutem.* Vnde S. Auguſtinus illud pſalmi 118. *legem pone mihi Domine viam mandatorum tuorum exponens. Ad hoc, ait, poſcit ſibi legem poni, qua utique ſe poſita ei non fuiſſet, non in via mandatorum Dei (ut ante dicit) in cordis latitudine cucurriſſet, ſed quia proficiens loquitur, & Dei donum nouit eſſe, quod proficit: quid aliud petit, cum ſibi legem poni petit, niſi ut in ea magis magisque proficiat? quem admodum ſi poculum plenum teneas & ſitienti dare incipias, & haurit bibendo, & poſcit deſiderando. Et infra. Inde eſt, quod & corrigit viam ſuam in cuſtodiendo verba Dei, illo regente, illo fauente; neque enim per ſe ipſe poſſet, cum Hieremias fateatur & dicat. Scio Domine, quoniam non eſt hominum via eius, neque viri, ut corrigit viam ſuam. Et iſte ſuperius optauit. Vtinam dirigantur via mea. Et hic. In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi, conſinuo diuinum quaſiuit auxilium, ne in corde eius Dei eloquia ſine fruſtu abſconderentur, niſi opera iuſtitia ſequerentur.*

Pſ. 83. 6.

A. in pſal. 118.
conc. 11.

1. cor. 10. 21.

III. eſt, noſtra cum Dei auxilio induſtria & cooperatio. Dei enim ſumus, ut eſt in epiſtola priore ad Corinthios, adiutores. Idque in loco paulo ante citato indicauit A poſtulus, cum ait. *Ad ea vero, qua ſunt*

1. Cor. 3. 9.
Phil. 3.

Bbbb

priora

Chom 11. 2d
Philip.

priora extendens me ipsam. Extendens enim is est, inquit Chrysof. ibidem, qui pedes quanquam currentes, reliquo corpore anteuertere studēs se ipsum in ea qua à fronte sunt extendit, & manus quoque protendit, ut etiam amplius quiddam ultra cursum efficiat. Hoc verò fit ex multa animi alacritate, ex multo feruore. Ita oportet currentem currere, cum tanto studio, cum tanta alacritate, non pigrè. Huc pertinet quod idem Paulus scribit ad Timotheum. Exerce autem te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia. Vnde apud Græcos monachi, qui maximè huic quotidiano profectui in virtute operam dabant Ascetæ, dicti sunt, & S. Basilii institutiones suas monasticas Ascetica, vel exercitamenta nominauit. Omnis enim res, ait S. Ambrosius in primo libro de officiis, proprijs ac domesticis exercitijs augetur. Quomodo sine exercitio doctrina, aut sine vsu profectus? Qui disciplinam bellicam vult assequi, quotidie exercitatur armis, & tanquam in prociñctu positus praludit pralium. Et qui viribus corporis, legitimoque luctandi certamine coronam petunt, quotidiano vsu palestra durantes membra, nutrientes patientiam, labori assuescunt.

1. Tim 4 7.

A co. 1.

B ep 253.

Act. 10. 38.

Eccl. 18. 7.

1 Cor. 9. 24.
Phil. 2. 8.

Ch hom. 11.

IV. est imitatio Christi Domini, & sanctorū Christi exemplū proponit S. Bern. Ipse, inquit, hominis seculique auctor quamdiu in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, nunquid stetit? Et quidem teste scriptura, pertransiit bene faciendo, & sanando omnes. Pertransiit ergo, sicut non infructuosè, ita non remisè, non pigrè, non lento gressu, sed quemadmodum item de eo scriptum est. Exultauit ut gigas ad currendam viam. Porro currentem non apprehendit, qui et ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideo Paulus aiebat. Sic currite, ut comprehendatis. Ibitu Christiane fige tui cursus profectusque metam, ubi Christus posuit suam. Factus est, inquit, obediens vsque ad mortem. Quantumlibet ergo cucurreris, si vsque ad mortem non perueneris, brauium non apprehendis. Brauium Christus est. Sanctorum verò exempla proponit Chrysof. in Genesin, cum agit de profectu faciendo in virtutibus. Propterea etiam, inquit, Sanctorum omnium vitas & conuersationem in diuinis scripturis perscriptam Spiritus sancti gratia reliquit, ut discentes, quod licet eiusdem fuerit natura, virtutibus tamen studuerunt, ne simus nos ignaui & desidēs in ijs exercendis. Annon natura nostra fuit & beatus Paulus? Flagro amore huius viri, & propterea continuo versatur ipse in ore meo, & quasi in archetypum aliquod exemplar, ita iz illius animam respiciens, obstupeſco in hoc viro miram affectionum supplantationem, fortitudinis excellentiam, amoris in Deum feruorem, & arbitror, quod vnus homo omnes virtutes congregarit, & perfecerit.

A. ferm. 14.

V. Medium est creber vsus Examiniſ conscientia, quod inſi-
nuat Sanctus A V G V S T I N V S ſermone quodam de verbis Apo-
ſtoli.

stoli. dum tractat verba S. Pauli ex epistola ad Philipenses. *Veruntamen in quod peruenimus, in eo ambulemus. Dicitis, inquit, quid est ambulare? Breuiter dico proficere, ne forte non intelligatis, & pigrius ambuletis. Proficite fratres mei, discutite vos semper sine dolo, sine adulatione, sine palpatione. Non enim est aliquis intus tecum, cui erubescas, & iactes te. Est tibi, sed cui placet humilitas, ipse se probet. Proba & te ipsum tu ipse. Semper tibi displiceas, quod es, si vis peruenire ad id quod nondum es. Nam ubi tibi placuisti ibi remansisti. Si autem dixeris sufficit, & peristi, semper adde: semper ambula, semper profice: noli in via remanere, noli retro redire, noli deuiare. Remanet, qui non proficit: retro redit, qui ad ea reuoluitur, unde iam abscesserat; deuiat, qui apostat. Melius it claudus in via, quam cursor præter viam.* Phil. 3. 17.
 Idem medium præscribit S. Chrysostomus loco iam citato. *Si Paulus, ait, qui tot præclaris operibus excelluit, & quasi angelus super terram apparebat, quotidie studebat lucrifacere, & pro veritate stare in acie contra pericula, & sibi colligere spirituales merces; & semper progredi, qualem habebimus nos defensionem, qui non solum bonis omnibus operibus destituti sumus, sed & malis grauati quorum vnum duntaxat in ipsum perditionis profundum detrudere nos sufficeret, nullumque præterea studium est, ut vel hac saltem emendemus? Et infra. Obsecro igitur vos omnes, ut unusquisque, si non antea, vel certe iam operam det, ut vitium quod affectiones suas magis interturbat ex anima exsecet, & pia cogitatione quasi spirituali quodam gladio utens se ipsum ab affectionibus liberet. Dedit enim nobis Deus rationem qua sufficiat & possit si velimus prauum respicere ad edomanda omnia quæ in nobis nascuntur vitia.* C. hom. 2. in Genesim.

Examen particulare.

V. Medium & extremum sit quotidiana propositi renouatio, quam non semel S. Antonius eremita, teste S. Athanasio fratribus suis congregatis consuluit in hæc verba. *Hoc sit autem primum cunctis in commune mandatum, nullum arrepti propositi vigore lassescere, sed quasi incipientem augere semper debere, quod cæperit, præsertim cum humana vita spacia aternitati comparata breuissima sint & parua. Et rursus impendente iam morte. Ego, inquit ad eosdem, filioli secundum eloquia scripturarum Patrum gradior viam: iam enim Dominus me inuiat, iam cupio videre cælestia, sed vos, o viscera mea admoneo, ne tanti temporis laborem repente perdati. Hodie vos religiosum studium arripuisse arbitramini, & cæpta voluntatis fortitudo succrescat. Et Sanctus GREGORIUS libro 22. moralium. Humana mens, ait, dum igne amoris excoquitur, semper in se seruat claritatem pulchritudinis quotidiana inuolutione feruoris: nescit enim mens per torporem veterascere, qua studet per desiderium* Ath in eius vita.

G. c. 29.

Eph. 4. 33.

Psal. 76. 11.

rium semper inchoare. Hinc nempe per Paulum dicitur. Renouamini spiritu mentis vestrae. Hinc Psalmista, qui ad perfectionis culmen iam peruenerat, quasi inchoans dicebat. Ego dixi, nunc capi, quia videlicet si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, valde necesse est, ut inchoare nos quotidie credamus.

V I D E V. *Abnegatio. Cogitatio diuina presentia. Cognitio sui & Dei. Conscientia examen. Deuotio. Familiaritas cum Deo. Gaudium spirituale. Humilitas. Oratio. Perfectio Christiana. Sapientia. Virtus. Et in P A N A R I O, Procrastinatio. Tepiditas spiritualis.*

P R V D E N T I A.

C A P V T I.

*Quid sit Prudentia, & quotuplex.*A. in ps 73.
Amb. c. 25.

PR V D E N T I A vocabulum, vel à prouidendo, ut habet Cicero de Legibus, vel à porro vel procul videndo, teste Augustino in psalmos, deductum est. Ambrosius in primo de Officiis eam sitam esse vult *in inuestigatione veritatis*. Basiliius in principium Prouerbiorum rectius definit *rerum agendarum, omittendarumue cognitionem*. Augustinus libro de libero arbitrio, esse *appetendarum, vitandarumue rerum scientiam*. Et libro 83. quaestionum, esse *rerum bonarum & malarum, & neutrarum scientiam*. Vtramque sumpsit ex M. Tullio libro primo de Officiis, libro altero de inuentione.

A. c. 15.
Id. q. 31.

Ib. q. 31.

PA R T E S eius teste Augustino loco citato, sunt tres, *memoria, intelligentia, prouidentia*. Memoria est, per quam animus repetit illa, quae fuerunt. *Intelligentia, per quam ea perspicit quae sunt*. Prouidentia, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum est. His S. Thomas adiicit *docilitatem, solertiam, rationem, circumspeditionem, & cautionem*. Docilitas est, qua vel audiendo prudentum consilia, vel legendo eorum libros, vel experientia discimus quid agendum sit. *Solertia est bona & celeris coniectatio, ut docet Aristoteles*. *Ratio est cognitio vnus ex alio per argumentationem*. *Circumspectio est accurata consideratio circumstantiarum.*

Th. 22. q. 49.

Ar. 9. Eth. c. 9.

rum *Cautio* est prouisio aduersus mala contraria, quæ obſtare bonis conſiliis poſſint. Vnde Apoſtolus ad Ephēſios ſcripſit. *Videte fratres, quomodo caute ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes.* Eph. 5. 15.

ACTIONES quoque eiufdem tres ſunt, Philoſopho teſte. Prima eſt *conſilium*: conſtituto enim fine, ad quem obtinendum tendimus, voluntas mouet intellectum, vt inueſtiget media ad illum aſſequendum idonea. II. eſt *iudicium*, quo iudicat homo, quod medium magis ſit opportunum. III. eſt *Imperium*, quæ imperat ratio voluntati, vt exequatur quod iudicatum eſt. Ar. 6. Eth. c. 9. & 10.

AD has autem actiones facile, accurateque præſtandas, tres aſſignantur habitus. Eubulia, Syneſis, & Gnome. *Eubulia* ſeruit ad media accommodata facile inuenienda. *Syneſis*, ad bene iudicandum de iis, quæ lege aliqua definita ſunt. *Gnome* verò, ad ferendum iudicium de iis quæ non ſunt lege aliqua decreta, & tamen in praxin veniunt. 1b.

C A P V T II.

De dignitate Virtutis Prudentia.

DIGNITATEM huius virtutis oſtendit in Verbo diuino Spiritus ſanctus, cum eam tanquam præcipuam optimamque nobis commendat. Nam per Salomonis os ait. *Beatus vir qui inuenit ſapientiam, & affluit prudentia. Melior eſt acquiſitio eius negotiatione argenti & auri primi, & puriſſimi fructus eius.* Et rurus. *Poſſide ſapientiam, poſſide prudentiam. ne dimittas eam, & cuſtodict te; dilige eam & conſeruatit te.* Et per Sapientem. *Sobrietatem & prudentiam docet (ſapientia) & iuſtitiam & virtutem, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus.* Et per Eccleſiaſticum. *Sapiens in populo hereditabit honorem, & nomen illius erit viuens in aeternum.* Chriſtus quoque Dominus Apoſtolis ſuis hanc imprimis virtutem commendauit, dicens. *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes.* Et S. Paulus ad Romanos. *Prudentia, ait, carnis mors eſt. Prudentia autem ſpiritus vita & pax.* Et in priore ad Corinthios *diſcretionem ſpirituum* numerat inter dona Spiritus ſancti. Prou. 3. 14. Sap. 8. 7. Eccli. 37. 29. Matt. 10. 16. Rom. 8. 6. 1. Cor. 12. 10.

OSTENDUNT & S. Patres. Baſilius in principium Prouerborum. *Prudentiam vnã ex virtutibus præclaris exiſtere palam eſt, qua bonorum, & malorum, & indifferentium nos homines ſcientes reddimur.* Et paulo poſt. *Quam ſi quis riſe ſectatus fuerit, nunquam ab officio, virtuteq; abſcedet. nunquam vitiorum peſtem incurret.* Et in oratione de felicitàte. *Id. orat. 25. Proſecto diuina quædam res eſt conſilium: eſt namq; animi coniunctio, chari-*

A. c. 14.

tatis fructus, mentis demissi demonstratio. S. Ambrosius primo de officiis, agens de virtutibus cardinalibus quatuor. *Quarum, ait, primo loco constituerunt prudentiam qua in veri inuestigatione versatur, & scientia plenioris infundit cupiditatem: secundo iustitiam, &c.* Et infra. *Primus igitur officij fons prudentia est. Quid enim tam plenum officij, quam deferre auctori studium atq; reuerentiam?* Putauit Ambrosius hoc primum veræ prudentiæ munus esse, credere in verum Deum, vt Abraham credidit, Vnde subiicit. *Neque iterum prudentia sine iustitia est: pietas enim in Deum, initium intellectus.* Chrysost. in Matthæum operis imperfecti, in verba.

Id. c. 27.

Ibid.

Matt. 24.
C. hom. 51.

Quis enim fidelis seruus & prudens? Rem quidem, inquit, laudabilem proponit, rarissimam autem, vt quis fidelis inueniatur & prudens. Ecce si quæras fideles, id est, Deum timentes, & ipsos quidem non multos inuenies, tamen adhuc facile inuenis. Item si prudentes quæras, inuenies multos, fidelis autem & prudens difficile inuenitur. Quanto ergo rarius inuenitur, tanto qui inuentus fuerit beator est. Prudentem autem dico non scientem & doctum, sed sensatum & mente acutum, qui potest rerum ponderare naturas, & secundum quod potest rationabiliter omnia agere. S. Augustinus libro 19. de ciuitate Dei. *Quid illa virtus, quæ prudentia dicitur, nonne tota vigilantia sua bona discernit à malis, vt in illis appetendis, istisque vitandis nullus error obrepit? At per hoc & ipsa in nos malis, vel mala in nobis esse testatur. Ipsa enim docet malam esse ad peccandum consentire, bonumq; esse ad peccandum non consentire libidini.* S.

A. c. 4.

P. c. 16.

Prosper libro 2. de vita contemplatiua agens de 4. virtutibus cardinalibus generatim. *Hoc, ait, imprimis nosse & tenere debemus, quod ista quatuor virtutes, vel omnes quæ ex illis existunt, dona sint Dei, & quod nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omnium virtutum proprietas & origo contulerit, quoniam quicumque quocunq; tempore in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri utiq; potuerunt. Qui autem nescientes Deum, vel etiam blasphemantes sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.* Ioan. Cassianus collatione 2. *Est discretio, non mediocris quedam virtus, nec quæ humanam passim valeat industria comprehendere nisi diuina fuerit largitate collata.* Et rursum. *Omnium virtutum generatrix custos, moderatrixq; discretio est.* S. Bernardus in Cantica. *Discretio omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem etiam & perpetuitatem, &c. Est, ergo discretio non tam virtus, quam quedam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixq; affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit.*

C. c. 1.

Id. c. 4.

B, serm. 49.

Est discretio, non mediocris quedam virtus, nec quæ humanam passim valeat industria comprehendere nisi diuina fuerit largitate collata. Et rursum. *Omnium virtutum generatrix custos, moderatrixq; discretio est.* S. Bernardus in Cantica. *Discretio omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem etiam & perpetuitatem, &c. Est, ergo discretio non tam virtus, quam quedam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixq; affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit.*

C A P V T III.

De necessitate & utilitate eiusdem.

NECESITAS Prudentiæ liquet primo ex iis Scripturæ testimoniis, quibus arguuntur imprudentes, & qui sine consilio res suas gesserunt, ut in Deuteronomio. *Gens, inquit, absque consilio & sine prudentia: utinam saperent & intelligerent ac nouissima prouiderent.* Et in Proverbiis Salomonis Deus. *Despexistis omne consilium meum & increpationes meas neglexistis.* 2. Vbi iubemur nihil sine consilio facere, ut in Ecclesiastico. *Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Et iterum. *Ante omnia opera verbum verax precedat te, & ante omnem actum consilium stabile.* 3. vbi iubemur à Deo petere consilium, ipse enim de se dicit. *Meum est consilium & aequitas mea est prudentia.* Sic Tobias ad filium: *Pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.* Sic S. Iudith orabat. *In corde meo Domine consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione permaneant.* 4. vbi petere ab hominibus. *Consilium semper,* ait idem Tobias, *à sapiente perquire.* Et Ecclesiasticus. *Cum sapientibus & prudentibus tracta.*

Dent. 32. 8.

Prou. 1. 25.

Eccli. 31. 24.

Eccli. 37. 20.

Pro. 8. 14.

Tob. 4. 20.

Iud. 9. 18.

Tob. 4. 18.

Eccli. 9. 27.

UTILITAS verò prudentiæ inde constat, quia teste mortalium prudentissimo, *Vbi non est gubernator, populus corruet: salus autem, vbi multa consilia.* Cuius & hæc sunt dicta. *Custodi legem atque consilium, & erit vita anima tua.* Et. *Dissipantur cogitationes, vbi non est consilium, vbi verò sunt plures consiliarij, confirmantur.* Et. *Vnguento & odoribus varijs delectatur cor, & bonis amici consiliis anima dulcoratur.*

Prou. 11. 14.

Prou. 3. 22.

& 15. 22.

Prou. 27. 9.

EANDEM utilitatem, necessitatemque confirmant S. Patres. B. II. C. I. Sanctus Basilius in Isaiam. *Planè, inquit, non exigui momenti beneficium est, quod à prudente & beneuolo consiliario emanat consilium, quippe qui suo aduentu supplet, quod desit prudentia consilium de re quapiam captantibus. Proinde quantum emolumentum obueniat ex accepto consilio declarat vel maxime Moses, qui omni sapientia, Egyptiorum eruditus qui familiari colloquio cum Deo congregiebatur. Hic tantus consilium sibi redditum à Iethor socero suo accepit, ut tribunos millenarios constitueret, &c. Vtique in genere dicam, sacra quædam res est consilium, voluntatum unio, fructus dilectionis, humilitatis insigne.* Et in oratione de felicitate. *Magnam mehercule hominibus affert utilitatem consilium, eo quod nemo sibi sufficiat ad electionem rerum honestarum, utiliumue, sed pluribus sane sociis, iisque solertibus opus habet,*

Gen. 18.

Id. orat. 21.

- babet. *Unde haud absurde homo consilij expertus, similis censetur nauigio rectore carente, quodq; ventorum impetu huc illucq; impellitur. Et de constitutionibus monasticis. In omni qua suscipitur actione antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota nihil cuiusvis generis est quod licet bonum videatur, non in vitium recidat. si aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia, ubi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiunt, mirabile est, quantus ex earum usu, cum in dantes, tum in accipientes fructus redundet. S. Ambrosius libro primo de officiis. Primus officij fons est prudentia: qui tamen fons & in virtutes derivatur ceteras. Neque enim potest iustitia sine prudentia esse: cum examinare, quid iustum, quidue iniustum sit, non mediocri prudentia sit. Et libro de Paradiso c. 2. non angusta quaedam sed diues utilitatum prudentia est quae pluribus proficit. S. Prosper de vita contemplatiua. Cognitio rerum, quae de prudentia fonte confertur, spirituales omnes à carnalibus vitijs defecatos illustrat & ab omni noxia curiositatis deletionatione auersos desiderio contemplandae virtutis inflammat, ut humanarum rerum diuinarumq; scientiam consecuti prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminenta mala. simul & caueant, nec putent vlla esse mala; nisi ea quae malos efficiant, inter fallentia & solida bona discernant, nec ipsi aliis noceant. nec sibi nocere permittant. Tales Dominus in Euangelio fieri praecepit. *Esote prudentes, sicut serpentes, simplices sicut columbae, quia nec simplices circumuenire aliquos possunt, nec prudentes se circumueniri permittunt. S. Augustinus libro primo de moribus Ecclesiae, ait, si desit prudentia nullum esse ceterarum virtutum usum, & addit. Huius autem excubiae, atq; diligentissima vigilantia est, ne subrepente paulatim mala suasionem fallamur. Io. Cassianus collatione secunda. Haec est, ait, quae oculus & lucerna corporis in Euangelio nuncupatur secundum illam sententiam Saluatoris: *Lucerna corporis tui est oculus tuus, &c. eo quod ipsas cogitationes hominis vniuersas, actuq; discernens cuncta quae agenda sunt peruideat, atque perlustret. Et iterum. Tam B. Antony quam vniuersorum sententia definitum est, discretionem esse, quae fixo gradu intrepidum hominem perducatur ad Deum, praedita q; virtutes iugiter conseruet illas, cum qua ad consummationis excelsa fastigia minore possit fatigatione conscendi. Idem docuit S. Bernardus, ita ut in Cantica scribat. *Tolle discretionem, & virtus vitium erit, ipsaq; affectio naturalis in perturbationem magis conuertetur exterminiumq; naturae.****
- VERVM & gentiles Philosophi hanc necessitatem, utilitatemque prudentiae agnouerunt. Aristoteles enim in sexto de moribus. *Constat, ait, neque proprie bonum esse sine prudentia, neque prudentem sine morali virtute quempiam esse. Et M. Tullius in prima Tusculana. Prudentia nihil dulcius, quam ut cetera auferat, adfert certe senectus. Et in secunda. Sine pru-*
- Id. c. 15.
- A. c. 27.
- P. lib. 3. c. 29.
- Matt. 10. 16.
- A. c. 24.
- C. c. 2.
Luc. 11. 34.
- Id. c. 4.
- B. serm. 49.
- Af. c. 13.

Sine prudentia ne intelligi quidem ulla virtus potest. Et Seneca. Sine prudentia nullum inicitur consilium. Et rursus. Prudentia ad beatam vitam satis est. Et IV P ENALIS.

S. ep. 68. & 85.

I. Sar. 10.

Nullum numen abest, si sit prudentia.

C A P V T IV.

De proprietatibus quibusdam prudentia.

PRIMA Proprietas est, ut cum fide & charitate sit coniuncta. Vnde S. Ambrosius de officiis. *Fuit in S. Abraham primo loco prudentia, de quo dicit Scriptura. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Nemo enim prudens, qui Deum nescit. Denique insipiens dixit, quia non est Deus.* Et libro 2. de Abraham. *Prudentia sine iustitia nocet. Iustitiam vocat, quae virtutes omnes complectitur.* S. Basiliius. *Ipsa prudentia adificanti domum fundamentum supra petram locare, hoc est, in Christi fide fundare largitur.* De virtute morali idem agnovit Socrates apud Aristotelem, & Cicero in secundo de officiis. *Prudentia, inquit, nihil valet sine iustitia ad faciendam fidem, quo enim quis versutior & callidior est, hoc inuisior & suspectior, detrahet a opinione probitatis.*

A. lib. 1. c. 25.

Gen. 15. 6.

Rom. 4. 3.

Psal. 13. 2.

Id. c. 10.

B. hom. 12.

A. 6. Eth. c. 13.

II. Proprietas est, ut iuncta sit simplicitati, à furo & dolo aliena, ut iunxit eam Christus dicens. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae.* Vnde S. Hieron. libro 2. commentariorum in Osee. *Præcepit Dominus in Evangelio, ut simus simplices quasi columbae, & astuti quasi serpentes, ut imitantes simplicitatem columbarum, & serpentis astutiam, nec alijs nocere possimus, nec ab alijs patiamur insidias, sed simplicitate & prudentia exhibeamus hominem temperatum, quia prudentia absq; bonitate malitia est, & simplicitas absq; ratione stultitia nominatur.* Idem habet B. Prosper loco supra citato, & addit: *Ceterum, si in contractu quolibet sine in colloquio, vel in alia quaq; re se decipi quisq; non sinit, & alium tamen ipse decipiat, iste non habet prudentiam, quæ salutis magis, quam perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hac virtus à vitio distat, quod illud corrumpat sana, hæc sanat vitij accessione corrupta, ac sic aut omnibus quibus potest prodesse festinat veraciter prudens, ut eius meritis omnium, qui per eum Deo acquirantur fructus auget, aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necesse est, ut prius pereat ipse, quam alium perdat, & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.*

Mart. 10. 16.

H. in c. 7.

1. Pet. 4. 7.

Rom. 12. 11.

Prou 13. 4.

A. ep. 29.

Id. c. 24.

A. c. 9.

Rom. 8. 6.

Id. v. 4.

Col. 3. 1.

A. in pf. 48.

Prou 30. 25.

A. in c. 6.

Pfal. 105. 3.

G. c. 6.

III. Ut post sufficiens consilium, iudiciumq; de re agenda, fugiendaue habitum, celeriter & impigrè voluntati imperet executionem. Vnde S. Petrus prudentiæ vigilantiam coniunxit, dicens. *Estate prudentes, & vigilate in orationibus.* & S. Paulus ad Romanos. *Solicitudine non pigri. Vult enim & non vult piger*, teste Salomone, *anima autem operantium impinguabitur.* Nec secus S. Augustinus epistola ad Hieronymum de Stoicis. *Certe hinc persuadent, qui unam virtutem habuerit, habere omnes, & omnes deesse, cui una defuerit, quod prudentia nec ignava, nec iniusta, nec intemperans potest esse.* Et de moribus Ecclesiæ. *Huius, (nempe prudentiæ inquit) excubia, atq; diligentissima vigilantia est, ne subrepente paulatim mala suasionem fallamur.* Vnde sepe Dominus, *Vigilate, clamat: & Ambulate, dum lucem habetis.* Consentit & Philosophus in sexto de moribus afferens cito agenda esse, quæ consultaueris.

IV. est prospicere in futurum, hoc est, in futuram vitam, ac præinde anteferre cœlestia terrenis, spiritualia carnalibus, æterna caducis. *Prudentia enim carnis*, teste Apostolo, *mors est, prudentia autem spiritus vita & pax.* Nos autem hic *non secundum carnem ambulamus*, inquit idē, *sed secundum spiritum. Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt, qui verò secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt.* Quibus dicitur. *Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Vnde S. Augustinus in verba Psalmographi. *Simul imprudens & insipiens peribunt. Quis est imprudens? qui non sibi prospicit in futurum. Quis est insipiens? Qui non intelligit, in quo malo sit. Tu verò intellige, in quo malo sis modo, & prospice ut in bonis sis in posterum. Intelligēdo in quo malo sis, non eris insipiens: prospiciendo tibi in futurum, non eris imprudens.* Et paulo post. *Estate prudens, & prospice tibi in posterum in cælo. Estate ergo prudens & imitare formicam, sicut dicit Scriptura; reconde astate, ne esurias in hyeme. Hyems est dies nouissimus, dies tribulationis.* Et S. Ambrosius in Lucam, tractans verba. *Beati qui nunc fletis, qui ridebitis. Habes, ait, prudentiam, quæ est flere occidua, & ea quæ æterna sunt querere, lugere secularia, quæ seipsa compugnent: Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, ut confundat sapientes.*

V. est, quotidie per examen conscientie discutere cogitationes & actus suos, iuxta Psalmistæ dictum. *Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore. Debet enim uniuscuiusq; mens, ut docet S. Gregorius libro 25. moralium, & causas suas apud Dominum, & causas Domini contra se sollicita inquisitione discutere: debet cautè pensare, vel quæ ab eobona perceperit, vel quæ mala bonis illius peruersè viuendo responderit.*

Quod

Quod electi quidem quotidie facere omninò non cessant. Vnde bene Salomon Prou. 12. 3
ait. Cogitationes iustorum iudicia. Accedunt enim ad secretarium iudicis intra
sinum cordis: considerant quàm districtè quandoq; feriat, qui diu patienter ex-
pectat, metuunt in his qua se egisse meminerūt, & puniunt sterdo, quod perpe-
trasse se intelligunt, &c. Ibi aduersum se, quicquid se impugnat enumerant. Ibi
ante oculos suos omne quod defleant, coaceruant, ibi quicquid per iram districti
iudicis decerni possit intuentur, ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent,
nec deest in hoc iudicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos suos
plenius debeat. Nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor ex-
cruciat. Quod iudicium eo certius punit, quo interiorius sauit, quia videlicet ab
exterioribus non accedit.

VI. Proprietas est, quod Prudentia magis conueniat Superio-
 ribus aliorumq; magistris, quam subditis & discipulis. *Prudentia, in-* At. 1. Eth. c. 5
quit Aristoteles, propria virtus est presidentis. Nam cetera quidem virtutes
videntur communes tam eorum qui praesunt, quàm eorum, qui subsunt, at pru-
dentia non est virtus eius qui subsit. Quod intelligendum est de subditis,
qua subditi sunt, & de discipulis, qua discipuli, & de prudentia, non
qua consulendi & iudicandi, sed tantum qua praecipendi munere
fungitur; si enim subditis ceteræ virtutes competunt, quomodo
potest abesse virtus prudentiæ? omnes siquidem virtutes sunt inter
se connexæ. Quod autem subditorum sit, dum superior aliquid imper-
rat, obtemperare, & non per propriam prudentiam discutere Super-
ioris mandatum, tradit S. Basilius in Constitutionibus monasticis. B. c. 20. & 23.
Monachi, inquit, libentissimè obtemperent suo Praeposito, nec ab eo eorum, qua
sibi imponuntur, rationem reposcant, nihil omnino ipsorum iussa curiosius per-
scrutando. Et S. Hieron. epistola ad Rusticum monachum. Credas tibi sa- H. ep. 4.
lutare, quicquid monasterii Praepositus praeceperit, nec de maiorum sententia iu-
dices, cuius officii est obedire & implere qua iussa sunt dicente Moysè. Audi Is-
rahel & tace. Sed plura de hac re in Panario V. inobedientia, post VI. Deut. 6. 3.
 REMEDIUM.

C A P V T V.

De mediis ad comparandam prudentiam idoneis.

PRIMUM medium est diligens inquisitio & meditatio eorū de qui-
 bus consiliū capitur, maximè si ardua sint. Nam rex sapientissimus Psal. 11.
 Dauid, cum in psalm, foribus dixisset beatū, q non abiisset in consilium

Pf. 118. 47.
Ib. v. 77.

Prou. 10. 32.
A. c. 10.

G. lib. 2. ep. 6.

Arist. c. 9.

impiorum, mox subiecit, *Sed in lege Domini meditatatur die ac nocte.* Et alibi, *Meditabar in mandatis tuis.* Et *Lex tua meditatio mea est.* Et Salomon, quamuis asserat iustum virum non nisi quæ placeant Deo cogitare, ea tamen ipsa pronunciat ab eodem considerari, cum ait, *Labia iusti considerant placita.* Hinc S. Ambrosius primo de officiis, *Sapiens, ut loquatur, multa prius considerat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempore. Est ergo & tacendi & loquendi modus.* Et S. Gregorii ad Paulum Episcopum monitum est *Summis in rebus citum non oportet esse consilium.* Aristotelis quoque in sexto Ethico sententia est, vulgato proverbio, Senecæ attributo, consentiens, *Deliberandum esse diu, quod statuendum est semel.*

Prou. 3. 5.
Prou. 12. 15.
Eccli. 32. 24.
Rom. 12. 16.
Eccli. 8. 11.

Hin. c. 3.

II. Medium est, aliorum doctiorum, prudentiorum, seniorumque consiliis uti. *Qua de re multa sunt dicta Spiritus sancti. Ne innitaris, ait Sapiens, prudentie tuae. Et Qui sapiens est, audit consilia. Et Fili sine consilio nihil facies.* Et Apostolus, *Nolite prudentes esse apud vosmetipsos.* Et Ecclesiasticus, *Non te pretreat narratio seniorum ipsi enim dixerunt à Patribus suis, quoniam ab ijs discas intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.* Vnde S. Hieron. in Isaiam, *Græci poetæ laudabilis illa & admiranda sententia est, primum esse beatam, qui per se sapiat: secundum qui sapientem audiat: qui autem utroque careat, hunc inutilem esse tam sibi quam omnibus.* Vnde & illud in nostris libris legimus, *Amici tibi sint plurimi, consiliarius autem vnus de mille.* Et S. Basilius in Proverbia, *Superbia magna habetur, existimare se nullius egere consilio, ac sibi ipsi penitus acquiescere, quasi vel solus sapiat, vel quam optima in medium consulere valeat. Magnam profecto affert hominibus utilitatem consilium, eo quod nemo sibi sufficiat ad electionem rerum utilium, honestarumue, sed pluribus sane sociis, iisque solertibus opus habet:* Et S. Chrysostomus de laudibus Pauli, *Consiliariis omnes opus habent, etiam si Mosi conferri possent. Multa enim sunt quæ magni & admirabiles viri ignorant, quæ tamen parui abiectione scire solent. Nam postquam Moses ex Ægypto exiit, & in solitudinem venit, præfuit sexcentorum millium populo, & solus omnium contendentium lites diiudicauit, quod ut vidit socer eius Iethro homo alioqui barbarus & insipiens (nihil enim gentilibus est insipientius) eum correxit, non curans quod sapiens esset Dei amicus, ille verò sapiens, ille tot myriadam dux omni mansuetudine eum dicentem audiuit & consilio acquieuit. Non eum admiramur hodie Iethro quod Mosen correxerit, quam admiramur Mosen, qui non erubuit tot presentibus corrigi, & factum hoc memoria commendare.*

Eccl. 6. 6.
B. hom. 11.

Ch. hom. 9.

Gen. 18.

A. de temp.
ser. 68.
Pf. 118. 35.

III. Medium est implorare diuinam opem, ut ubi humanum defecit auxilium, ut loquitur in quodam sermone S. Augustinus, illic intercedat diuinum adiutorium. Exemplum habemus regii psaltis in hæc verba

verba orantis. *Deduc me in semita mandatorum tuorum quia ipsam volui.*
 Et. *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.* Cuius medii
 necessitatem indicavit S. GREGORIUS libro secundo moralium, Psal. 142. 10.
 Greg c. 36.
 dum ait. *Aliquando, dum cuncta nos agere consilij gravitate gaudemus,
 pulsante causa emergentis articulo, precipitatione subita rapimur, & qui nos
 semper dispositè vixisse credidimus, repente intima confusione vastamur: sed
 tamen eiusdem confusionis eruditione discimus, ne nostris viribus consilia no-
 stra tribuamus, & tanto maturius ad gravitatem restringimur, quanto ad
 hanc quasi amissam redimus.*

IV. Medium est imitari in serpente, quem Christus nos cum A-
 postolis imitari voluit, quod imitatione dignum est. Vnum notavit
 S. BASILIUS in regulis brevioribus. *Ut videlicet quemadmodum in pa- B. quest. 245.*
*radiso serpens, & blandiore aspectu callidè ad primos parentes accessit, & ver-
 borum probabilitate eos auertit à Deo, ac peccato subiunxit, ita nos quoque &
 persone & loci & idonei ad agendum temporis rationem habeamus, & omni-
 bus modis sermones in iudicio disponamus, ut à peccato homines auertamus, &
 ad Deum reducamus, & in tentationibus patientiam usque in finem teneamus,
 sicut scriptum est.* Exemplum huius rei illustre extat apud Chryso- Ch hom. 16.
 stomum in homiliis ad populum de prudenti colloquio B. Pauli cum Ast. 26. 29.
 Festo. ALTERVM notavit S. Hieronymus in Matthæum. *Serpen- H. inc. 10.*
*tis, inquit, astutia ponitur in exemplum, quia toto corpore occultat caput, ut
 illud in quo vita est, protegat: ita nos toto periculo corporis caput nostrum, qui
 Christus est, custodiamus, id est, fidem integram & incorruptam.* Eadem ex-
 planatio est S. Hilarii can. 10. in Matthæum, & Epiphani heresi 37.

VIDE V. *Cognitio sui. Contemplatio. Intentio. Sapientia. Vir-
 tus. Et in PANARIO V. Indiscretio.*

P V D I C I T I A.

VIDE V. *Castitas.*

R

R E L I G I O.

C A P V T I.

De nomine & definitione Religionis.

NOMEN religionis, non pro statu Religioso, sed pro virtute Religionis, vel pietatis erga Deum hic usurpamus. Quod si origo eius spectetur, S. August. lib. de ciuitate Dei decimo existimat à religendo appellatum. *Hunc, inquit, (fontem beatitudinis Deum) eligentes vel potius religentes, amiseramus enim negligentes: hunc ergo religentes, unde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, ut perueniendo quiescamus, ideo beati, quia illo fine perfecti.* Lactan. vero li. diuinarum instit. quarto, existimat à religando dictum. *Hac, ait, conditione gignimur, ut generanti nos Deo iusta & debita obsequia praebeamus, hunc solum nouerimus, hunc sequamur. Hoc vinculo pietatis obstricti Deo religati sumus, unde ipsa religio nomen accepit, non ut Cicero interpretatus est à relegendo. Et infra. Diximus nomen religionis à vinculo pietatis esse deductum, quod hominem sibi Deus religauerit & pietate constrinxerit: quia seruire nos ei, ut Domino, & obsequi ut patri necesse est. Melius ergo id nomen Lucretius interpretatus est: quia ait, religionum se nodos exoluere.* Lactantio subscribit S. Hieronymus in commentariis prophetæ Amos. & ipse Augustinus capite extremo libri de vera Religione. immò primo libro Retractationum ait hanc sibi originem magis placuisse, quam alteram ab re eligendo. Idem libro 83. Quæstionum ita eandem definit ex M. Tullio. *Religio est, qua superioris cuiusdam natura, quam diuinam vocant, cerèmoniamque affert.* Rectius & breuius cum Lactantio, ipsoque Augustino, dicimus Religionem nil aliud esse quam cultum veri Dei, quam græci θεοσεβειαν, λατρείαν vel θεοσιβειαν appellarunt. *Quæ λατρεία à græcè nuncupatur, inquit S. Augustinus libro citato de ciuitate Dei & latine interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum: vel qua θεοσεβεία græcè, latine autem religio dicitur, sed ea qua nobis est erga Deum vel quam illi θεοσεβειαν, nos vero non verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare:*

L.c. 18.

Cic. 1. de natura Deorum.

H. in c. 3. Amos.

A. c. 14.

A. q. 34.

Cic. 1. de inu.

A. c. 10. c. 1.

appellare: hanc ei tantum Deo deberi dicimus, qui verus est DEVS, facitque suos cultores Deos.

PIETATIS VOX etsi aliquando significet cultum parentibus debitum, & consanguineis, vt apud Ciceronem loco citato, & misericordiae opera, tamen proprie apud sacros scriptores accipitur pro cultu Dei, & religioni synonyma est. *PIETAS*, inquit Lactantius libro tertio, *nihil aliud est, quam Dei parentis agnitio.* Et lib. 5. *pietas nihil aliud est quam Dei notio sicut Trismegistus verissimè definiuit, cuius cognitio- nis hac summa est, vt eum colas.* Et Sanctus Augustinus. *Pietas quoque proprie Dei cultus intelligi solet, quam Graeci *ἰουδαιαν* vocant. Haec tamen erga parentes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordia frequentatur.*

G. 2. de iuste.

L. c. 9.

Id. c. 14.

A. lib. 10. de

Ciuit. c. 1.

C A P V T II.

De Variis Actionibus virtutis Religionis.

ET SI variae sint virtutis Religionis actiones, omnes tamen ad duo capita reuocari queunt, vt aliae sint proximae, quas scholae Theologi vocant *elicitas*, aliae remotae, quas vocant *imperatas*. *PROXIMAE* sunt, quae continent seruitutem vel subiectionem hominis erga Deum, quia *seruire nos ei*, vt loquebatur Lactantius, *vt Domino, & obsequi vt Patri neesse est*, ex qua statim oritur maiestatis diuinæ notio, & consequenter cultus & glorificatio, cuiusmodi actiones sunt, *adoratio, oratio, deuotio, sacrificium, votum.*

L. l. 4. c. 28.

CUM ergo munus virtutis religionis sit eam subiectionem suam erga Deum, vt est Dominus & conditor & pater omnium protestari, ex diuersitate eorum quae Deo subiiciuntur, sumi debet actionum varietas. Triplex autem bonum per religionem homo potest subiicere Deo. *PRIMUM* est bonum mentis spirituale & hoc maximè subiicitur Deo, per actus *adorationis, deuotionis, orationis*, atq; etiam *voti, iurisiurandi, & sacramentorum Voti* quidem, cum homo protestatur se velle Deo seruire tanquam seruum in statu monastico. *iurisiurandi* verò, quatenus per Deum iurat, tanquam *maiores sui*, vt loquitur Apostolus. *Sa-*

Heb. 6. 16.

externum, cuius homo sit Dominus, quod subiici ab homine potest Deo trifariam. 1. vt offeratur ipsi Deo immediate, & soli, & non cedat in hominis vsum, vt sunt *sacrificia*. 2. vt mediatè, videlicet dando illud Dei ministerio, quatenus locum Dei tenet, vt erant in veteri testamento *oblaciones & primitia*. 3. vt offeratur Deo adhuc magis mediatè, vt cum aliquid offertur Dei ministris, non proxime respiciendo Dei gloriam, sed vt satisfiat obligationi alendi ministros, ex quo etiam redundat ad Deum gloria. sic subiiciuntur Deo bona externa per *Decimarum solutionem*. Atque hæ omnes actiones pertinent ad virtutem Religionis proximè vel elicitiuè.

RE MOTE verò vel imperatiuè, omnes aliarum virtutum actiones possunt ad religionem pertinere, quia omnes ad Dei gloriam possunt referri. Quo sensu dixit S. Iacobus. *Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc est: visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo*. Et S. Augustinus *Aduersus demonum nequitiam, quæ nobis Dominus arma ostendit debemus vique retinere. Hoc, ait, genus non eiicitur nisi in oratione & ieiunio. Hæc cum plena fide exercentur pietas est. Pietas autem ad omnia utilis est professionem habens vitæ presentis & futurae*. Visitare siquidem pupillos, actus proximus & elicitus est virtutis misericordiæ; & ieiunium actus temperantiæ.

Iac. 1. 27.

A. ferm. 230 de
tena.

CAPUT III.

De excellentia virtutis Religionis.

EXCELLENTIA splendorq; huius virtutis nemini obscurus esse potest, cum circa eum occupetur, ad cuius, vt loquitur Tertullianus libro de Trinitate, *cogitandam, & eloquendam maiestatem, & eloquentia omnis merito muta est, & mens omnis exigua*. Quid enim, inquit, condignè de eo dicas, qui est sublimitate omni sublimior, & altitudine omni altior, & profundo omni profundior, & omni luce lucidior, & omni claritate clarior, omni splendore splendidior, omni robore robustior, omni virtute viritior, omni pulchritudine pulchrior, veritate omni verior, & fortitudine omni fortior, & maiestate omni maior, & omni potentia potentior, & omnibus diuitijs ditior, omni prudentia prudentior, & omni benignitate benignior, omni bonitate melior, omni iustitia iustior, omni clementia clementior? Minora enim sint necesse est omnium genera virtutum eo ipso, qui virtutum omnium & Deus & parens est. Deinde Dominus Deus cultum & honorem sibi

sibi debitum nulli alii rei creatæ vult communicari. *Dominum Deum tuum timebis*, ait in Deuteronomio, & *illi soli seruiet*. Et Paulus in prior ad Timotheum. *Regi autem seculorum immortalis, inuisibili soli Deo honor & gloria in secula seculorum*. Et Deus apud Isaiam. *Ego Dominus, hoc est nomen meum, gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus*. Adhæc continenter colere & glorificare Deum proprium est angelorum, & beatorum in cælo, *clamantium, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum*, vt est in eodem Isaiâ & Apocalypsi, Vnde Lactantius in fine libri sexti institutionum ita scribit. *Sæmmus colendi Dei ritus est ex ore iusti hominis ad Deum directâ laudatio*. Eiusdem hæc pro religione sunt Encomia. *Quisquis aut Deum colendum esse intelligit, aut immortalitatis spem sibi propositam habet, mens eius in cælo est. Qui autem religionem non suscipiunt, terreni sunt, quia religio de cælo est*. Et. *Siratio, si ius hominis hoc præcellit, & superas ceteras animantes, quod solus noritiam Dei cepit, apparet religionem nullo modo posse dissolui*.

P A T R V M V E: ò ceterorum hæc sunt elogia. Sanctus A M - A. c. 27.
 B R O S I V S primæ de officiis. *Pietas in Deum initium intellectus. Quo aduertimus illud ab huius seculi translatum magis, quam inuentum sapientibus, quia pietas fundamentum est omnium virtutum*. Et epistola ad Demetriadem ægens de contemptoribus mundi: *ad ipsam, inquit, omnium visibilium & inuisibilium ambiunt creatorem, cui appropinquare clarescere est, quem timere gaudere est, cui seruire regnare est*. Id ep. 87.
 C L E M E N S Alexandrinus in paranesi ad gentes. *Dicimus cum solum, qui pius ac religiosus est esse Christianum, & diuitem & temperantem, & generosum, & ea ratione Dei imaginem, cum similitudine & dicere, & credere iustum est & sanctum, vt qui à Christo Iesu factus sit cum prudentia, atque ad eam quoque Deo similis. Nam calat itaque propheta gratiam dicens: Ego dixi, Dii estis & filij excelsi omnes. Et multo ante. Pietas qua Deo hominem, quoad eius fieri potest assimilat, conuenientem sibi magistrum adscribit, nempe Deum, qui vel solus potest pro dignitate hominem Deo assimilare. Hanc Doctrinam Apostolus cum sciret verè esse diuinam. Tu autem ò, inquit, Timothee, ab infantia sacras litteras nosti, que te possunt instituere ad salutem per fidem in Christum. Sunt enim verè sacra littera, qua sacros faciunt & Deificant*. Sanctus Gregorius Nazianzenus in fermone de hominis vilitate ait, *pios viros angelos potius dicendos quam homines*. Et in epistola ad Hellenium eisdem appellat clarissima sidera, præstantissima Christi membra, immortalis Dei sigilla, & astra carne conuestita. Sanctus Hieronymus veram pietatem multis bonis

operibus testatam comparat martyrio : ita enim scribit ad Eustochium Virginem in epitaphio Paulæ matris. *Secura esto Eustochium magna hereditate ditata es. Pars tua Dominus, & quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solum enim effusio sanguinis in confessione reputatur, sed deuota quoq; mentis seruitus immaculata quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis & violis plectitur, ista de lilijs.* Et li. 16. in Isaiam. *Pietas & vera religio via regia est. Cognita vna via regia videamus, qua dextra via sint & sinistra, per quas prohibemur incedere. Via regia temperata est, nec plus in se habens, nec minus. Declinat ad dextram pietatis, qui superstitiosus est & meretur audire. Ne sis multum iustus. Ad sinistram, qui negligit cultum Dei, & inter hados, hircosque numeratur.* Sanctus Augustinus in Enchiridio. *Sicut nemo à seipso esse potest, ita nemo à seipso sapiens esse potest, sed ab illo illustrante de quo scriptum est. Omnis sapientia à Deo est. Hominis autem sapientia pietas est. Habes hoc in libro Sancti Iob. Nam ibi legitur, quod ipsa sapientia dixerit homini. Ecce pietas est sapientia. Si autem queras, quam dixerit eo loco pietatem, distinctius in græco reperies θεοσεβειαν qui est Dei cultus.* Denique S. Thomas aliique scholæ Theologi huic virtuti, inter omnes morales virtutes tribuunt principatum, eo quod propinquius, quam aliæ respiciat Deum, qui est omnium virtutum extremus finis.

Hinc 57.
Ira.

Eccli 7.17.
A.c.2.

Eccli.1.1.

Iob 28.28. iu-
cta 70.

S. Tho. 22. q. 81.

C A P V T I V.

De necessitate, utilitateque Religionis.

NECESSITAS religionis, vel obligatio colendi, omnique veneratione efficiendi veri Dei non solum lege diuina imperata est, sed etiam cum natura ipsa homini insita & impressa. Legem diuinam habemus in Deuteronomio, & in Euangelio, vbi Christus dixit spiritui peruerso: *Vade Satana, scriptum est enim, Dominum DEVM adorabis & illi soli seruias.* De qua autem seruitute locutus sit exponit Sanctus Augustinus in decimo li. de ciuitate Dei. Quæ *λατρεία*, inquit, græce nuncupatur, & latine interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum, hanc ei tantum Deo debere dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores Deos. Deinde in vtraque lege veteri & noua habemus mandatum Dei de diligendo Deo & proximo, quod autem caritate colatur Deus, docet idem Augustinus in Enchiridio. Cum enim dixisset pietatem non esse aliud quam θεοσεβειαν id est, Dei cultum. *An hoc ipsum, ait, tibi*

Deu. 6.13.
Matt. 4.10.

A.c.1.

Deu. 6.5.
Matt. 22.37.
A.c.2.

for-

fortasse desideras breviter aperiri, atque in sermonem colligi brevem, quoniam modo sit colendus DEVS. Hic si respondero, fide, spe, charitate colendum profecto dicturus es brevius hoc dictum esse quam velis. Et libro 12. de Trinitate. II. c. 14. Pietatem hoc loco posuit Dei cultum, quae gratiae dicitur Deo colere. Et quis cultus eius, nisi amor eius, quo nunc desideramus eum videre, credimusque & speramus eum nos esse visuros?

QVOD autem cum natura rationis compote homini insita sit notio cupiditasque Dei colendi probat ex Cicerone Lactantius L. c. 1. libro diuinarum institutionum tertio. Hoc, ait, eximium facit hominem, quod soli datum est intelligere diuina. Qua de re Ciceronis vera est sententia. Extor, inquit, generibus nullum est animal praeter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei ipsiusque in hominibus nulla gens est, neque tam mansueta, neque tam fera, quae non etiam si ignoret, qualem Deum haberi deceat, tamen habendum sciat. Et paulo post. Quid est, cur ydem ipsi (Philosophi) Id. c. 15. dispiciunt eo dirigendam esse mentem, quo vultus erectus est? Si enim nobis in caelum spectandum est, ad nihil aliud utique, quam ob religionem. Si religio tollitur, nulla nobis ratio cum caelo est. Itaque aut eo est spectandum, aut procumbendum in terram. Et libro de ira Dei. Homo ideo solus praeter ceteras animantes erectus corpore ac statu factus est, ut ad contemplationem parentis sui excitatus esse videatur: ideo sermonem solus accepit, ac linguam cogitationis interpretem, ut enarrare maiestatem Domini sui possit. Postremo idcirco ei cuncta subiecta sunt, ut factori artificii Deo esset ipse subiectus. Si ergo Deus hominem voluit summe esse cultorem, ideoque illi tantum honoris attribuit, ut rerum omnium dominaretur, utique iustissimum est & Deum colere, qui tanta praesiterit, S. Gregorius Nazianzenus in Carmine Virginitatis.

*Quin si vera cupis cognoscere, quisquis honesti
Corripitur studio, rectique tenetur amore,
Talis ab aeterno formatur pneumate, talis
Vi verbi efficitur: pietatis namque sepulta
In nobis scintilla latet, velut igneus ardor
Inclusus saxi: ut porro saepe terendo
Derigido tandem ferro silice excutit ignem.
Haud aliter pietas latitans sermone salutis
Attrita in medium prodit, clareque resulget.*

S. AMBROSIVS de officiis. Iustitia pietas est prima in Deum, Al. 16. 27. secunda in patriam, tertia in parentes, item in omnes, quae & ipsa secundum naturam est magisterium. Si quidem ab ineunte aetate, ubi primum sensus infundi coeperit, vitam amamus tanquam DEI munus.

1. Tim. 4. 8.

I A M VERO V T I L I T A T E M huius virtutis luculenter prædicat Apostolus ad Timotheum scribens. *Exerce autem te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis est promissionem habens vite, qua nunc est, & futura.* Vnde Clemens Alexandrinus in parænesi ad gentes. *Dominus Iesus cum sit benignus adhortatur omnes homines ad agnitionem veritatis, qui mittit paracletum.*

A. ser. 18.

Quenam est ergo agnitio, pietas ac Dei cultus? Est autem pietas ad omnia utilis ex Pauli sententia habens promissionem vite presentis & futura. Quantio homines profiteremini vos esse empturos, si salus aeterna venderetur? ne si Pactolus quidem qui totus aureo, ut est in fabulis, fluit fluente quis dederit, pro salute iustum pretium numerauerit. Hoc pretium Deus lubenter accepit. Sperauimus enim in Deo viuo, qui est seruator omnium hominum, maxime autem fidelium. Et S. Ambrosius in 118. psalmum. *Pietas, inquit, virtutum omnium fundamentum est iuxta humanarum rerum & caelestium disciplinam. Pietas amica Deo, parentibus grata, dominum conciliat, necessitudines fouet, Dei cultura est, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, iustorum tribunal, egenorum portus, miserorum suffugium, indulgentia peccatorum.* Et S. Augustinus epistola ad Macedonium, in fine. *Pietas, id est, verus veri Dei cultus ad omnia prodest, & qua molestias huius vite auertat, aut leniat, & que ad illam vitam salutemq; perducatur, ubi nec aliquid iam mali patiamur, & bono summo sempiternoq; fruamur.*

A. ep. 52.

C A P V T V.

De Proprietatibus eiusdem Virtutis.

PR I M A Proprietas est, quod cultus ille, qui ratione virtutis religionis debetur soli Deo, proprie vocetur *latæia*. 1. quia Scriptores sacri vocem illam nunquam vsurpant, nisi pro cultu solius Dei, ut liquet ex toto nouo testamento. 2. quia nec Patres tribuunt nisi Deo, qui tamen & Sanctos volunt esse religiose coleandos, ut S. Augustinus libro 10. de ciuitate Dei. cap. 1. & libro 20. contra Faustum cap. 21. S. Damascenus oratione 2. & 3. de imaginibus. B E D A in c. 4. Lucæ, & Patres Synodi Nicenæ secundæ. 3. quia idcirco omnes veteres cultum falsorum Deorum vocauerunt idololatriam. 4. quia in Ecclesia, & schola Theologorum ille vsus iam pridem obtinuit. Vnde Concilii Tridentini Patres sessione 13. definiuerunt canone sexto Christum in Eucharistia cultu latriæ etiam externo adorandum.

II. Pro

II. Proprietas est, quod cultus, qui ratione eiusdem virtutis, licet inferior diuino, debetur sanctis, ut angelis, & hominibus iam cum Christo in caelo regnantibus, vocetur *θελαία*. 1. quia is vsus in schola Theologorum iam à Magistri sententiarum temporibus ita obtinuit, vt liquet ex 3. Sententiarum distinctione 9 2. quia ita vocat V. B E D A in cap. 4. Lucæ, & insinuat S. Augustinus libro de ciuitate Dei 10. cap. 1. Dicit enim cultum debitum creaturæ ab Apostolo in capite 6. ad Ephesios non vocari latriam, sed alio nomine. Apostolus autem vtitur voce *θελαία*. Quoniã vero Beatissima Virgo MARIA, vt mater filii Dei, sic omnibus sanctis antecellit, vt possit dici *Domina & Regina nostra*, eam Theologi dicunt colendam & venerandam *υπερθελαία*, id est, excellentissimo aliquo cultu, qui competere possit creaturæ. Cuique enim is honor debetur, quem dignitas eius postulat.

III. est, Deus cultu latriæ colendus est gratis & propter se. Ita S. Augustinus in psalmum 52. *Deus, inquit, gratis se vult coli, gratis se vult diligere, hoc est, casu amari, non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se. Qui ergo inuocat Deum ut diues fiat, Deum non inuocat: hoc enim inuocat, quod ad se vult venire. Quid enim est inuocare, nisi vocare in se. Nam cum dicitur, Deus da mihi diuitias, non vis ut ipse Deus ad te veniat, sed vis, ut diuitia veniant ad te. Si autem Deum inuocares, ipse ad te veniret. ipse esset diuitia tua. Nunc autem vis habere arcam plenam & inanem conscientiam. Deus non implet arcam, sed pectus. Ergo isti qui propter secularia commoda, qui propter terrena bona, qui propter vitam presentem & terrenam felicitatem inuocant Deum, non inuocant Deum. Consentit B. Prosper exponens verba illa Psalmi Dauidici, *Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Orat, ait, ut in ipsa voluntate proficiat, & cor non in auaritiam, sed in testimonia Dei habeat inclinatum: quæ testimonia hoc insinuant, hoc docent, ut Deus gratis colatur. Quia si cor non in auaritiam sit declinatum, Deum non colimus nisi propter Deum, ut Dei cultus ipse sit merces. Nam qui Deum idè colit, ut aliquid aliud promereatur quam ipsum, non quem colit diligit, quia non ipsum sed aliud concupiscit.* Et in libro Epigrammaton.*

P. in psal. 118.

Id. n. 20.

*Hac desiderij Deus est pietate colendus,
Iustitia ut merces tota sit ipse Deus.
Nam sperans alio se munere posse beari,
Non, quod postcit, amat, sed quod habere cupit.*

IV. Colendus est, non vt ipsi vlla re profimus, sed vt hoc officio, protestemur cum esse Dominum & redemptorem nostrum, pro beneficiis acceptis aliquam grati animi significationem demus; nam

Pfal. 15. 1.
L. c. 1.

A. c. 5.

Pfal. 15. 2.

1. Cor. 3. 9.
Ioan. 15. 5.

Heb. 12. 29.
Deu. 4. 24.
Luc. 12. 49.
Mat. 3. 11.

Act. 1. 3.

Pfal. 38. 3.
Pfal. 140. 1.
Ierem. 20. 9.

Luc. 24. 32.

cum psalte regio quotidie oramus. *Dixi Domino, Deus meus est tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Vnde Lactantius libro sexto diuinarum institutionum Ethnicos irridet his verbis. *Quicquid aspectu rarum, quicquid opere aut odore pretiosum est, id gratum esse dijs suis, non ex aliqua diuinitatis ratione, quam nesciunt, sed ex suis cupiditatibus iudicant: nec intelligunt terrenis opibus Deum non indigere.* Et S. Augustinus libro 10. de Ciuitate Dei. *Quis ita desipiat, ut existimet aliquibus vsibus Dei esse necessariae quae in sacrificiis offeruntur? Quod cum multis locis diuina Scriptura testetur, ne longum faciamus, breue illud de psalmo commemorare suffecerit. Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum non eges. Non solum igitur pecore, vel alia qualibet re corruptibili atq; terrena, sed ne ipsa quidem iustitia hominis Deum egere credendum est, totumq; quod recte colitur Deus homini prodesse, non Deo. Neg, enim fonti se quisquam dixerit profuisse, si biberit, aut luci, si uiderit. Quod autem cultus Dei nobis potius profit, quam Deo, eleganter ab eodem sancto declaratur in psalmum 145. his verbis. *Possessio Dei eris, & possessio tua erit Deus. Tu eris possessio eius, ut colaris ab eo, & ipse erit possessio tua, ut colas eum. Nam & tu colis Deum, & coleris à Deo. Recte dicitur colo Deum, quomodo autem color à Deo? Inuenimus apud Apostolum. Dei, inquit, agricultura estis, Dei adificatio estis. Et Dominus, Ego sum, inquit, uitis, vos estis sarmenta, & Pater meus agricola. Colit te ergo Deus, ut sis fructuosus, & colis Deum, ut sis fructuosus. Tibi bonum est, quod te colit Deus, bonum est tibi, quod colis Deum. Cultor Deus, si recedat ab homine, desertus fit ipse homo: cultor homo si recedat à Deo, desertus fit ipse homo. Nec crescit Deus accedente te, nec decrescit discedente te. Ergo erit possessio nostra ut nos pascat, & erimus possessio eius, ut nos regat.**

V. Proprietas. Colendus Deus est, & inuocandus, non frigide, sed feruenter. *Etenim Deus noster, inquit Apostolus ex Deuteronomio, ignis consumens est. Deus apud Lucam ait. Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo nisi ut accendatur? S. Ioannes Baptista de uenturo Deo homine dixit. Ipse uos baptizabit in Spiritu sancto & igni. Quod factum est die Pentecostes, cum apparuerunt dispersa lingua tanquam ignis seditq; supra singulos eorum, id est, Apostolorum, ut est in Actis. Hoc igne flagrare cupiebat Vir Dei, qui dicebat. *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Et. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum.* Et Ieremias, dum ait, *Dixi, non recordabor sermonis Domini, neque loquar ultra in nomine illius, & factus est in corde meo sicut ignis exarsuans, clausisq; in ossibus meis, & defeci, ferre non sustinens.* Hoc igne ardebant duo discipuli euntes in Emaus, dicentes, *Nonne cor nostrum ardens erat, dum**

(Chri-

(Christus) loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas? Ardebant Act. 4. 25.
 Apostoli Petrus & Ioannes cum Concilio Iudæorum responderent. 2 Cor. 15.
Non possumus que audiuimus & vidimus non loqui. Ardebat Paulus scri-
 bens. *Non possumus aliquid aduersus veritatem sed pro veritate.* Ardebat
 martyr Ignatius, cum teste S. Hieronymo ante martyrium scripsit ad
 Romanos. *Ignis, crux, bestia, fractio ossium, membrorum diuisio, & to-
 tius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantum Chri-
 sto fruatur.* H. de script.
Eccles.

VI. Proprietas. Colendus est Deus non coactè, sed voluntariè
 & libenter. Vnde Psalmista. *Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor no-
 minituo Domine, quoniam bonum est.* Et. *Voluntaria oris mei beneplacita
 fac Domine.* hoc est, inquit tibi Psal. 53. 8.
Ps. 118. 103. A V G V S T I N V S, placeant tibi, noli re-
 probare, sed approbare. Bene autem intelliguntur oris voluntaria sacrificia
gaudio, confessione charitatis & non timore necessitatis oblata. Vnde Tertul-
 lianus ad Scapulam. *Sed nec religionis est cogere religionem, que sponte susci-
 pi debeat, non vi: cum & hostie ab animo libenti expostulentur.* Et Lactan-
 tius libro quinto. *Dei cultus, quoniam militia celestis est, deuotionem ma-
 ximam, fidemque desiderat. Quomodo enim Deus, aut amabit colentem, si
 ipse non ametur ab eo, aut quomodo prestabit precanti quicquid orauerit, cum
 ad precandum neque ex animo, neque obseruanter accedat?* Exod. 35. 5.
Leu. 22. 23.
L. c. 19.

VII. & postrema proprietas est, quod sine Religionis virtute,
 vel vero Dei cultu nulla possit esse iustitia, nulla salus, quia teste Apo-
 stolo in epistola ad Romanos, non alia de causa græci vel Ethnici salu-
 te exciderunt, quam, *quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorifi-
 cauerunt.* Vnde S. Ambrosius, vel potius Prosper libro primo de Vo-
 catione gentium. *Sine cultu veri Dei, ait, etiam quod virtus videtur esse pec-
 catum est, nec placere ullus Deo sine Deo potest. Qui verò Deo non placet, cui
 nisi sibi & diabolo placet?* Et S. Augustinus de ciuitate Dei. *Vera, inquit, A. lib. 19. c. 4.
L. c. 7.*
virtutes nisi in eis, quibus vera inest pietas, esse non possunt. Et Lactantius
 de ira Dei. *Religionis est propria iustitia, quam nullum aliud animal re-
 tingit: iustitia autem cultus Dei adscribitur, quem qui non
 suscipit, hic à natura alienus vitam pecudum
 sub humana specie viuet.*

CAPVT VI.

De medijs quibus hæc virtus paretur.

Pf. no. 10.
 Prou. 1. 7.
 Eccl. 1. 16.
 Iof. 24. 14.
 Pſal. 2. 11.
 Deut. 6. 13.
 Apoc. 14. 7.
 A. c. 17.

PRIMUM medium ad religionem vel pietatem veram comparandam est timor Domini. Vnde crebrius Sacræ litteræ aſtruunt *initium ſapientia eſſe timorem Domini*, quid verò aliud eſt ſapientia, quam pietas? 2. iungunt timorem cum Dei cultu. *Timeſte Deum*, dixit Iofue iam morti proximus ad populum, & *ſeruite ei perfecto corde acque veriſſimo*. Et rex Dauid. *ſeruite Domino in timore*. Imò Deus ipſe in Deuteronomio. *Dominum Deum tuum timebis & illi ſoli ſeruiſ*. Et in Apocalypſi. *Timeſte Dominum & date illi honorem*. Hoc medium tradidit S. Auguſtinus libro de vera religione. *Nunc verò*, inquit, *quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore conſtrictus tempore ſeruitutis in veteri lege multis ſacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad deſiderandam gratiam Dei, qua per prophetas ventura canebatur.*

Prou. 15. 27.

Pſal. 36. 27.

II. Medium eſt Fuga peccati. *Per timorem enim Domini*, inquit Sapiens, *declinat omnis à malo*. Vnde pſalmographus pſalterium veræ pietatis ita inchoauit. *Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit*. Et ruruſ. *Declina à malo, & fac bonum, & inhabitabis in ſeculum ſeculi*. Hoc medium profert S. Baſilius homilia iiii pſalmum primum. *Nos verò*, ait, *& illud dicimus, quod principium ad bonorum apprehenſionem ſeu emendationem vita eſt à malis abſceſſio*. *Declina à malo*, inquit, *& fac bonum*. *Sapienter itaque & ſolerti conſilio ad nos virtutem introducere cupiēs fugam vitiorum (in exordio pſalterij) initium fecit bonorum*. *Si enim ſtatim ea qua ſunt perfectæ tibi propoſuiſſet, ad ea forte obeunda fuiſſes cunctantior*. *Ego quippe pietatis exercitationem ſcala à Iacob viſa rectè comparauerim, cuius pars terram attingebat, pars altera ipſi ſupereminens in cælum uſque porrigebatur*. *Ex quo eos admonere opus eſt, qui ad virtutem inſtituuntur, primum ut primis gradibus admoueant veſtigium, & inde paulatim aſcendendo progrediendoque, ad comprehenſibilem humanæ naturæ altitudinem ſenſim promouentes perueniant*. *Vt ergo in gradu ſcalari prima eſt aſcenſio ab humo reſceſſus, ſic in exercitatione diuinæ conuerſationis principium profectus eſt diſceſſus à malo*. *Omnino autem facilius longe eſt otari, ac quieteſcere, quàm qualecunque opus facere, facilius non machari, non furari, quàm diligere proximum ſicut ſeipſum, vel vendere omnia & dare pauperibus.*

Gen. 28. 12.

III. est Studium proficiendi in virtute, quod S. Hieron. & S. Bernardus in eadem visione patriarchæ Jacob denotari piè obseru- H. ep. 10.
 runt. Ille enim ad Furiam ita scribit. *Non queruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus malè capit. sed bene finiuit. Iuda laudantur exordia. sed finis prodicione damnatur. Ista est scala Iacob, per quã angeli conscendunt & descendunt: cui Dominus inmittitur, lassus porrigens manum, & seffos ascendentium gradus sui contemplatione sustentans. Sed sicut non vult mortem peccatoris tantum, quantum vt conuertatur & viuat; ita tepidos odit, & cito ei nauseam faciunt. Cui plus dimittitur. plus diligit.* Bernardus verò ad Guarinum B. ep. 253.
Genes. 28. 12.
 sic loquitur. *Vidit scalam Iacob, & in scala angelos, ubi nullus residens, nullus subsistens apparuit. sed vel ascendere vel descendere videbantur vniuersi, quatenus palam daretur intelligi inter profectum & defectum in hoc statu mortalitatis vita nihil medium inueniri, sed quomodo ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constat, aut decrescere, sic necesse sit & spiritum aut proficere semper aut deficere.* Quod autem hoc studium sit medium ad cultum verum Deo præstandum liquet præsentis exemplo, simulatque enim S. Iacob hac visione fruitus est, votum vouit Domino se decimas omnium bonorum suorum oblaturum Deo, proximum autem religionis actum esse Votum, & oblationem, supra diximus. Deinde quis finis est studii proficiendi, nisi vt perueniatur ad perfectionem? at perfectio non modo pietas est, sed pietatis fastigium, immò, vt loco citato asserit S. Bernardus, *indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem perfectiore putatur.*

IV. Amor rituum piorum & ceremoniarum Ecclesiæ, vt Festorum tam Domini, quam Sanctorum angelorum & hominum, cantus Ecclesiastici, tam nocturni quam diurni, quotidiani sacrificii Missæ, supplicationum publicarum, deportationis Sanctissimi sacramenti, Votorum priuatorum & sollempnium, peregrinationum ad loca sacra, venerationis sanctorum, templorum, imaginum Christi, Mariæ Virginis aliorumq; beatorum, consignationis S. crucis, genuflexionis, apertionis capitis, sublationis oculorum in cælum, rursionis pectoris, & similium in Ecclesia Catholica receptorum, sine quibus affirmat S. Augustinus libro 19. contra Faustum Manichæum religionem factam tectam teneri & conseruari non posse. A. c. 11.
 Quod enim sal præstat carnibus, vagina gladio, cortex arbori, & folia fructibus hoc externæ ceremoniæ religioni veræ? non enim solum eam declarant & distinguunt ab hæreticorum sectis, quæ cane peius & angue eas oderunt, sed etiã fouent, nutriunt, augent, & confirmant. Certe

M. Tullius licet Ethnicus libro de Diuinatione secundo censuit *sapientis esse maiorum instituta tueri sacris, ceremonijsq; retinendis.*

VIDE V. *Gatechesis Christiana. Charitas Dei & proximi. Cognitio Dei. Contemplatio. Familiaritas cum Deo. Fides. Laudatio Dei. Oblatio sui Deo facta. Perfectio Christiana. Sapientia. Spes vel Fiducia. Timor Dei. Virtus. Et in PANARIO V. Haresis. Superstitio. Veneficia.*

S.

S A P I E N T I A.

C A P V T I.

De Nomine & definitione Virtutis Sapientia.

A P I E N T I A, teste S. Augustino libro XII. de ciuitate Dei, & S. Bernardo in Cantica, ab eo quod est sapere, nomenclaturam accepit. Definiunt autem eam ferè Patres omnes vt M. Tullius libro altero de officiis. *Sapientia est, inquit, (vt à veteribus Philosophis definitum est) rerum diuinarum & humanarum, causarumq; quibus hæres continentur, scientia.* Ita Clemens Alexandrinus 1. & 6. Stromatum. Basilius in principium Prouerborum, & in caput 5. Isaia. Greg. Nazianzenus in plagam grandinis, & apologetico primo pro fuga. & S. August. libro primo contra Academicos, cap. 8. Eodem vergit Lactantius libro diuinarum institutionum tertio, definiens eam esse *virtutem cum scientia coniunctam.*

Q V O M O D O autem differat à prudentia tradidit S. Hieronymus libro 2. commentariorum in Isaiam. *Inter sapientiam, ait, & prudentiam hoc dicunt interesse Stoici, quod sapientia sit rerum diuinarum humanarumq; notitia, prudentia autem tantum mortalium.* Clemens Alexandrinus de hoc discrimine ita scribit. *Xenocrates, inquit, in libro de Prudentia, sapientiam dicit esse scientiam primarum causarum & essentia que percipitur intelligentia, existimans esse duplicem prudentiam: vnã quidem, que versatur in agendo, alteram que in contemplando, quam quidem esse dicit huma-*

A. cap. 2.
B. Gen. 85.

L. c. 8.

H. ad c. 5 & in
c. 1. ad Ephes.

CL. 2. Strom.

nam sapientiam. Quocirca sapientia quidem est prudentia, sed non quevis prudentia est sapientia. De eodem ita loquitur Cicero. Princeps omnium virtutum est illa Sapientia, quam $\omega\phi\iota\alpha$ Græci vocant: prudentiam exim, quam Græci $\Phi\rho\upsilon\sigma\iota\sigma\iota$ dicunt, aliam quandam intelligimus, qua est rerum expendarum fugendarumq; scientia: illa autem sapientia, quam principem dixi, rerum est diuinarum atq; humanarum scientia.

ET SI vero à dictis auctoribus Sapientia appelletur scientia, esse tamen aliquod discrimen inter sapientiam & scientiam statuendum ex diuinis litteris euincit S. Augustinus libro de Trinitate duodecimo, his verbis. Quamuis & illa qua sapientia est, possit scientia nuncupari, sicut & Apostolus loquitur, ubi dicit: Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum, quam scientiam profecto contemplationis Dei vult intelligi, quod Sanctorum erit præmium summum tamen, ubi dicit. Alij quidem datur per spiritum sermo sapientia, alij sermo scientia secundum eundem spiritum, hac duo utique sine dubitatione distinguui, licet ibi non explicet, quid intersit, & unde possit utrumq; dignosci. Verum Scripturarū sanctarum multiplicem copiam scrutatus inueni scriptum esse in libro Iob, eodem sancto viro loquente. Ecce pietas est sapientia, abstinere autem à malis est scientia. In hac differentia intelligendum est ad contemplationem sapientiam, ad actionē scientiam pertinere. Pietatem quippe hoc loco posuit Dei cultū, qua græcè dicitur $\theta\epsilon\omicron\upsilon\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$. Et quid est in æternis excellentius quam Deus? & quis cultus eius, nisi amor eius, quo nunc desideramus eum videre? De his sermo ipse mihi videtur esse sermo sapientia. Abstinere autem à malis, quam Iob scientiam dixit esse, rerum procul dubio temporalium est, quoniam secundum tempus in malis sumus &c. Et iterum libro 13. de Trinitate. Ego quoque, ait, in libro superiore utrarumq; rerum cognitionem, id est, diuinarum atque humanarum & sapientiam & scientiam dici posse non tacui. Verum secundum hanc distinctionem, qua dixit Apostolus. Alij datur sermo sapientia, alij sermo scientia, ista definitio diuidenda est, ut rerum diuinarum scientia propriè sapientia nuncupetur, humanarum autem propriè scientia nomen obtineas.

C A P V T II.

De dignitate & præstantia Sapientia.

S A P I E N T I Æ dignitatem imprimis expressit B. Iob, cum ait. Sapientia verò ubi inuenitur, & quis est locus intelligentia? Nescis homo
Eccc 2 pre.

pretium eius, nec inuenitur in terra sua uiter uinentium. Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Non confertur tinctis India coloribus, nec lapidi sardonicho pretiosissimo uel sapphiro. Excelsa & eminentia non memorabuntur comparatione eius. Unde ergo sapientia uenit, & quis est locus intelligentia? Deus intelligit uiam eius, & ipse nouit locum illius. Et Salomon in Prouerbiis. *Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia. melior est acquisitio eius negotiatione argenti, & auri primi & purissimi fructus eius, pretiosior est cunctis opibus, & omnia que desiderantur huic non ualent comparari. Lignum uita est his, qui apprehenderit eam & qui tenuerit eam beatus. Et iterum. Melior est sapientia cunctis pretiosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditus inter sum cogitationibus. Mecum sunt diuitia & gloria, opes superba & iustitia. Melior est enim fructus meus auro, & lapide pretioso, & gemina mea argento electo. Et in libro Sapientia. Clara est, & que nunquam marcescit sapientia, & facile uidetur ab his qui diligunt eam. & inuenitur ab his qui querunt illam. Et iterum. Venit in me spiritus sapientia, & praposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius, nec comparauit illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum estimabitur argentum in conspectu illius. Et Ecclesiasticus. Sapientiam Dei precedentem omnia quis inuestigauit? Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentia ab auo. Fons sapientia uerbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata aeterna. Radix sapientia cui reuelata est? & astutias illius, quis agnouit? Unus est altissimus creator omnipotens, ipse creauit illam in Spiritu sancto, & uidit, & dinumerauit, & mensus est. Et rursus. Vir sapiens implebitur benedictionibus, & uidentes illum laudabunt. Sapiens in populo hareditabit honorem, & nomen illius erit uiuens in aeternum.*

P A T R V M quoq; ueterum magna exstant encomia pro Sapientia uirtute. Clemens Alexandrinus primo Stromatum. Merito, inquit, *Apostolus uariam ac multiplicem dixit Dei sapientiam, ut que multis modis, per artem, per scientiam, per fidem, per prophetiam suam ostendat potentiam ad nostrum beneficium. Quoniam omnis sapientia a Domino & cum ipso est in secula, ut dicit Iesu sapientia. Si enim prudentiam & sensum magna uoce inuocaueris, & eam qua fieris, sicut argenti thesaurus promptoq; & alacri animo inuestigaris, intelliges Dei cultum, & sensum diuinum inuenies. Et paulo post. Est sapientia domina Philosophia, sicut illa eius, que prius auditur, disciplina. Si enim philosophia proficitur continentiam & linguam, & uentris, & eorum que sunt sub uentrem, & est propter se eligenda, multo uidebitur uenerabilior & praestantior, si exerceatur propter Dei honorem & cognitionem. Et libro 4.*

Eccli. 1. 2.
Rou. 2. 5.

bro 4. Stromatum. *Confide in toto corde tuo & mente tua in Deo. Hoc enim modo fieri potest, ut qui est sapientia vel cognitione præditus iam Deus euaserit.* Psal. 81. 6. Ioan. 10. 35.
Ego dixi: Dii estis, & filij altissimi. Dicit autem En. p. docles quoque Sapientum animas Deos fieri, hoc modo scribens:

Postremo vates, & qui hymnos carmine cantant,
 Et medici in seclis hominum terrestribus insunt.
 Hinc existunt Dii, sunt quorum maximi honores.

S. Ambrosius ad Simplicianum. *Sapiens non metu frangitur, non potestate mutatur, non attollitur prosperis, non tristibus mergitur. Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia & fortitudo. Sapiens manet perfectus in Christo fundatus caritate, radicans fide. Sapiens ergo defectus rerum ignorat, & varium animum nescit, sed fulgebit sicut Sol iustitia, qui in regno Patris sui fulget.* Et libro 2. de Abraham. *Futurorum interpret sapientia est, scit præterita, & de futuris æstimat. Scit versutias sermonum, & solutiones argumentorum. Signa & monstra scit antequam fiant, & euentus temporum & seculorum. Non potest igitur bonus atque perfectus non esse, qui hanc acquiserit, quia & omnem habet virtutem, & imago bonitatis est. Vnde & seculi istius Sophista traxerunt definitionem huiusmodi, quod Sapiens vir bonus dicendi peritus sit. Redeamus nunc ad domum Dei, quo nihil plenius. Quid enim melius sapientia? S. Gregorius Nazianzenus in primo Apologetico. *Censef-
 ne sapientiam, quæ omnia regit, complexuque suo, quicquid vsquam laudabile est & præclarum, tenet (adeo, ut ipse quoque Deus, quamuis permultis nominibus vocetur hoc tamen nomine impensius, quam ullis alijs delectetur) rem usque adeo leuem & protritæ existimabimus, ut ad sapientis nomen adipiscendum voluntas sola requiratur? Magna hercle stultitia hoc fuerit.* S. Gregorius Romanus libro 18. Moralium, cum exponit illud lob. *Non conferetur (sapientia) tinctis India coloribus. Tincti, inquit, India colores sunt huius mundi sapientes, qui quamuis per infidelitatem, & plarumque per actionem fædi sunt, ante humanos tamen oculos superinductæ honestatis colore fucantur. At contra doctrina sapientia & prædicatione pulchra est, & pura veritate conspicua, nec aliud se per fallaciam prætendit exterius, & aliud reseruat interius, neque in dictis suis pulchra videri appetit nitore sermonis, sed integritate veritatis. Quam fucationem tinctura bene Paulus despexerat, cum dicebat. Quæ & loquimur, non in doctis humana sapientia verbis, sed in doctrina spiritus. Malebat quippe hanc sapientiam sola puritate veritatis ostendere, non autem eloquij tinctione fucare.* SCRIPTORES quoque huius virtutis præstantiam agnouerunt. M. T. Cicero in secundo de*

Officiis ita loquitur. *Quid est per Deos optabilius sapientia, quid praestantius? quid homini melius? quid homine dignius? Hanc qui expetunt igitur, philosophi nominantur; nec quidquam aliud est philosophia, si interpretari, velis quam studium sapientia. Cuius studium qui vituperat haud sane intelligo, quidnam sit, quod laudandum putes.* Et libro 1. de Legibus. *Quid est autem, non dicam in homine, sed in omni caelo atque terra ratione diuinius? qua cum adoleuit atque perfecta est, nominatur rite sapientia.* Et SENECA epistola 117. ad Lucilium. *Sapientia est mens perfecta: vel ad summum optimumque perducta.* Et libro ad Serenum, agens de Sapientia. *Ergo ita habe Serene, perfectum illum virum humanis diuinisque virtutibus plenum nihil perdere. Bona eius solidis & inexuperabilibus munimentis praecincta sunt. Non Babylonis illi muros contuleris, quos Alexander intrauit. Non Carthagini, aut Numantia mania vna manu capta, non Capitolium, arcemue.* Et paulo post. *Sapientis vicinus, proximusque Dijs consistit excepta mortalitate. similis Deo.*

Sap. c. 6.

B. c. 8.

C A P V T III.

De Sapientia proprietatibus.

PR I M A Proprietas est, quod sapientia vera & Christiana sit donum Dei, vt sapientissimus ille mortalium Salomon non semel professus est, vt in Prouerbiis. *Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia.* & in Ecclesiastico prima sententia est. *Omnia sapientia à Domino Deo est, & cum illo semper, & est ante auum.* Et Deus ipse creauit illam in Spiritu sancto, & praeuit illam diligentibus se. Vnde B. Iacobus Apostolus. *Si quis vestrum, inquit, indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter.* Lactantius libro secundo. *Verum scire, ait, diuina est sapientia, Homo autem per se ipsum ad hanc scientiam peruenire non potest, nisi doceatur à Deo.* Gregorius Nazianzenus oratione de pauperum amore. *Virtus sapientia à vera sapientia postulanda est.* Sanctus Prosper libro primo de Vocatione gentium, *Ieremias verò quod à Deo homini sit recta sapientia, sic profatur. Scio Domine, quia non sit in homine via eius, nec viri est, vt dirigat iter suum.*

Prou. 2. 6.

Eccli. 1. 1.

Ib. v. 2.

Iac. 1. 5.

L. d. inst. c. 3.

P. c. 14.

Ier. 10.

Sap. 1. 4.

II. Proprietas est, quod non sit nisi in hominibus iustis, vera fide, spe & charitate praeditis. *Quoniam in maleuolam animam, ait Sapiens, non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.* Vnderurus

sus L A C T A N T I V libro quarto. *Non potest nec religio à sapientia separari, nec sapientia à religione secerni, quia idem Deus est qui intelligi debet, quod est sapientia, & honorari, quod est religionis. Sed sapientia precedit, religio sequitur: quia prius est, Deum scire: consequens colere.* Sanctus Ambrosius libro 2. de officiis cum dixisset de sapientiæ pulchritudine. *Supereſt, ait, vt doceamus Scriptura auctoritate nullum ei contubernium cum vitijs esse, sed indiuiduam ceteris virtutibus coniunctionem. cuius spiritus est disertus, sine inquinamento, certus, sanctus, amans bonum, acutus qui nihil vetet benefacere, benignus, stabilis, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens.* Sanctus Augustinus libro 14. de ciuitate Dei. *Fecerunt ciuitates duas amores duo: terrenam sc. amor sui vsque ad contemptum Dei: caelestem verò amor Dei vsque ad contemptum sui. Denique illa in se ipsa, hac in Domino gloriatur: in illa sapientes secundum hominem viuentes; in hac autem nulla est hominis sapientia, nisi pietas, qua rectè colitur verus Deus.* Si quæras quo modo sit colendus? respondet initio Enchiridii ad Laurentium, *fide, spe & charitate colendum.* Sanctus Bernardus in Can-
 A. c. 13.
 A. c. 28.
 Id. c. 3. & 6.
 B. ser. 63.
 Sap. 7.

III. priori affinis, quod extet tantum in timentibus Deum. *Sapiens timet, ait Salomon, & declinat à malo.* Et Ecclesiasticus, *plenitudo sapientiæ est timere Deum.* Et, *Da locum timor; altissimi, quia omnis sapientia timor Dei & in illa timere Deum.* Et, *Consummatio timoris Dei sapientia & sensus.* Vnde S. Hieronymus in caput 4. Hieremiæ. *illa est vera sapientia, qua Dei timore iungitur: alioquin ubi insidia sunt & tergiversatio, non sapientia, sed versutia & calliditas appellanda est.* Gregorius Nazianzenus in Maximum. *Vnam hanc sapientiam scio, qua in Dei timore sita est. Nam & principium sapientiæ timor Domini, & finis sermonis. Omnia audi, Deum time. Hæc sapientissimi illius Salomonis verba sunt.*
 Prou. 14. 16.
 Eccli. 1. 20.
 Ib. 19. 18.
 Ib. 21. 13.
 Pſal. 110. 10.
 Eccli. vlt. 13.

IV. est quod facile se cõmunicet aliis. *Sapientia, si quidem absconfa* ait Ecclesiasticus, *& thesaurus inuisus, qua vtilitas in veri g. Melior est, qui celat insipientiam suam, quam homo, qui abscondit sapientiam suam.* Et iterum. *Ipse palam faciet disciplinam doctrina sua, & in lege testamenti Domini gloriabitur.* Neq; huic contrarium est quod in Prouerb. dicitur. *Sapientes abscondunt scientiã.* Et. *Homo versutus celat scientiam.* Sapientes. n. ali-
 Eccli. 20. 32.
 & 41. 17.
 Ib. 39. 11.
 Prou. 10. 14. &
 12. 23.
 Eccli. 20. 7.
 Prou. 17. 18.
 Sap. 7. 13.

quãdo id quod sciūt subticent, quia non expedit oĩa omnib. & omni tempore vulgare: Vnde Eccl. dicit, *Homo sapiens tacebit vsq; ad tempus.* Et Prou. *Stultus quoq; si tacuerit, sapiens reputabitur.* Exemplum huius proprietatis habemus in ipso sapientissimo Salomone q de sapientia agens, dixit. *Quam sine fictione didici, & sine inuidia communico & honestatem,*

Ar. c. 1.
P. fat. 1.
Sen. ep. 89.
Pl. lict. 2, 5, c. 1.
G. Meth.

statem illius non abscondo. Eamque Ethnici etiam scriptores prodiderunt. Philosophorum enim princeps in primo Metaphysico asserit Sipientis proprium esse alios docere. Et Persii dictum est. Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter. Seneca ad Lucilium non dubitat affirmare Sapientiam esse humani generis pædagogum. Plinius deplorat eos, qui eorum quæ norunt scientiam aliis invident. Galenus verò & vnus se erudiendi causa ad dicendum, scribendum uè paratum offert.

Prou. 3. 7.
Ib. 26. 12.
Rom. 1. 22.
1. Cor. 1. 21.

V. est, ne nimium sibi sapiat. Monet enim Sapiens. *Nescis sapiens apud te metipsum. Et. Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens. Exemplum habet in Apostolo eorum, qui dicentis se esse sapientes stulti facti sunt. Nonne stultam, inquit idem, fecit Deus sapientiam huius mundi? S. Gregorius Nazianzenus in oratione de seipso habita perstringens Arium. Neque enim, ait, alios doctrina & sapientia quicquam antecello, quantum quidem mihi conscius sum: nisi quis hoc ipsum mihi sapientia ducat quod me sapientem non esse, atque à vera & primaria sapientia longè remotum esse scio. Et S. Augustinus. Nemo sibi arroget aliquid. nemo habet aliquid boni, nisi ab illo acceperit, qui solus bonus est. Qui autem voluerit sibi arrogare sapientiam, stultus est. Sit humilis vt inueniat sapientiam, & illuminet illud. Si autem antequam veniat in illum sapientia putat se esse sapientem ante lucem surgit, & ambulat in tenebris.*

A. in psal. 126.

Iob. 28. 11.

Rom. 8. 5.

Gal. 5. 19.

Ecdi. 2. 4.

Matt. 13. 38.

Isa. 21. 12.

Ecdi. 18. 10.

VI. vt aliena sit à voluptatibus, & deliciis huius seculi. Iob enim cum rogasset. *Sapientia ubi inuenitur?* respondet. *Nescit homo pretium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentium.* Hæ deliciae pertinent ad sapientiam carnis, de qua Apostolus ita loquitur. *Qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt; qui verò secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis mors est, quoniam sapientia carnis inimica est Deo. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.* Cur autem Deo sapientia carnis placere non possit, exponit in epistola ad Galatas. *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, veneficia, ebrietas, comessationes, & his similia, &c. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis & concupiscentiis.* Vnde S. Bernardus in sermone de 7. donis Spiritus sancti. *Operemur, inquit, in sapientia qua dicit. Qui operantur in me, non peccabunt. Ager enim est mundus, ait veritas. Fodiamus in eo, thesaurus absconditus later effodiamus eum ipsa est exim sapientia. qua trahitur de occultis. Omnes eam quarimus, omnes concupiscimus eam. Sed frustra quarit, qui in lectulo suo quarit: neque in terra suauiter viuentium inuenitur. Lectulus est, & ibi gigantem queris. Tuus est, & tibi speras inuenire, qui diuersoria semper ignorat? si quaritis, inquit, quarite, conuertimini & venite. Quaris unde: à lectulo tuo Quaris, unde conuertaris? A voluptatibus, inquit tuis auertere.*

VII. Ut sit moderata, & circumspecta. Dico per gratiam, inquit Apostolus ad Romanos, *omnibus qui sunt inter vos. Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Et iterum. *Non alta sapientes sed humilibus conscienties.* Et paulo ante, *Noli altum sapere, sed time.* Cū quo conuenit illud Salomonis. *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum, sic qui scrutator est maiestatis opprimetur à gloria.* Et Ecclesiastes, *Quid necesse est homini maiora se querere, cum ignoret quid conducat sibi in vita sua? Aut quis ei poterit indicare, quid post eum futurum sub Sole sit?* Hæc moderationem pulchrè exponit S. Bern. in Cantica exemplo scientiæ rerū humanarum, dum explanat superiora verba Apost. *Non prohibet,* inquit, *Apostolus sapere, sed plus sapere quam oportet. Quid autem sapere ad sobrietatem? Vigilantissimè obseruare, quid scire magis prius uè oporteat. Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondum scit, quomodo oporteat eum scire. Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit. Quid ergo dicit modum sciendi? Quid nisi ut scias, quo ordine, quo studio, quo sine quaque nosse oporteat? Quo ordine? ut id prius, quod maturius ad salutem. Quo studio? ut id ardentius, quod uehementius ad amorem: Quo fines? ut non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantum ad edificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo sine tantum ut sciant, et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciatur ipsi, & turpis uanitas est. Et sunt item, qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, uerbi causa pro pecunia, pro honoribus, & turpis questus est. Sed sunt quoque, qui scire volunt ut edificent, & charitas est. Et item, qui scire volunt, ut adificentur, & prudentia est. Horum omnium soli ultimi duo, non inueniantur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere, ut bene faciant.* Hæc ille.

VIII. ut sit fortis, quæ nec aduersis deiiciatur, nec extollatur prosperis. Nam teste Salomone. *Vir sapiens, fortis: & vir doctus robustus & validus.* Vnde S. Ambrosius de Iacob & uita beata, *Manet, inquit, semper inter aduersa & delectabilia perfecta uirtus, neque aduersa de perfectione eius quicquam minuunt, neque delectabilia adiungunt perfectioni.* Et paulo post. *Perfecti est enim uiri communitatem nature sustinere animi uirtute, & ad meliora adducere, nec succumbere ijs qua plerisque terribilia & formidolosa uidentur, sed quasi fortem militem grauissimorum casuum sustinere incursus, conflictus subire, & quasi prouidum gubernatorem nauem in tempestate regere atque occurrendo insurgentibus fluctibus magis, uitare naufragium sulcando undas, quam declinando.* Senecæ Ethnici dictum est in consolatioe ad Heluiam. *Nec secunda sapientem euehant, nec aduersa demittunt.* Et, *Neminem aduersa fortuna comminuit, nisi quem secunda decepit.*

C A P V T - I V.

De multiplici fructu sapientie.

SOLA Sacra Scriptura, vt hactenus proprietates, ita fructus quoq; complures veræ Sapientie suppeditat.

1. In Salomonis Prouerbiis. *Custodiet, inquit, Sapientia Rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter, seruans semitas iustitie & vias sanctorum custodiens. Tunc intelliges iustitiam, & iudicium, & equitatem, & omnem semitam bonam. Si intraueris sapientia cor tuū, consilium custodiet te; & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui peruer saloquitur. Et rursus. Longitudo dierū in dextera eius, & in sinistra illius, diuitia & gloria eius via pulchra, & omnes semite illius pacifica. Lignum vite est his, qui apprehenderit eam, & q̄ tenuerit eam, beatus. Et. Arripe illā, & exaltabit te, glorificaberis ab eā, cum eam fueris amplexatus, dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona integra proteget te. Et. Lex sapientis, fons vite, vt declinet à ruina mortis. Et. Cum inueneris sapientiam, habebis in nouissimis spes, & spes tua non peribit.*

2. in libro Ecclesiastæ. *Vtilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest videntibus solem. Sicut enim protegit sapientia sic protegit pecunia. Hoc plus habet eruditio & sapientia, quod vitam tribuūt possessori suo. Et rursus. Sapientia confortauit sapientem super decem principes ciuitatis. Et. Inuentus est (in ciuitate parua obfessa à rege magno) vir pauper & sapiens, & liberauit urbem per sapientiam suam. Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine. Verba sapientium audiantur in silentio, plusquam clamor principis inter stultos. Melior est sapientia quam arma bellica.*

3. in lib. Sapientie, *Si delectamini, ait, sedibus & sceptris, & reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis: diligite lumen sapientie omnes qui praeestis populis. Multitudo autem sapientum sanitas est orbis terrarum. & Rex sapiens stabilimentum populi est. Et rursus. Venerunt autē mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & latatus sū in omnibus, quoniam antecedebar meis in sapientia, & ignorabam, quoniam horum omnium mater est. Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui vti sunt, participes facti sunt amicitiae Dei. Et iterum. Si diuitia appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quae operatur omnia & c. Habes per hanc immortalitatem, & memoriam eternam his qui post te futuri sunt, relinquam. Disponam populos, & nationes mihi erunt subdita. Timebunt me audientes reges horrendi, in multitudine videbor bonus, & in bello fortis. Et iterum. Per sapientiam sancti sunt, quicumque placuerunt tibi Domine à principio. Quod pro-*

probat deinceps multis exemplis, & primo ipsius protoplasti Adæ. *Ib. 10. 1.*
Hæc, inquit, illum, qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, cum
solus esset creatus custodiuit, & eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutē
continēdi omnia. &c. Quibus exemplis adiungi potest exemplum Salo-
monis, qui cum à Deo tantum sapientiam, non opes & gloriam po-
stulauisset, ut est in hist. sacra Regum, non solum Deo mirifice placu-
it, verum etiam beneficio sapientiæ ad summam huius vitæ felicitatem
peruenit. *3. Reg. 3. 9.*

4. in libro Ecclesiastici. *Sapientia, inquit, filijs suis vitam inspirat, &* *Eccli. 4. 12.*
suscipit inquirentes, & præbit in iustitia, & qui illum diligit, diligit vitam. &
qui vigilauerint ad illam, complectentur placorem eius. Qui tenuerint illā, vi- *Eccli. 6. 28.*
tam hereditabunt, & quo introibit, benedicit Deus. Et. Inuestiga illā, & mani-
festabitur tibi, & continens factus ne derelinquas eam, in nouissimis. n. inueni-
es requiē in ea & cōuertetur tibi in oblectationē. Et erūt tibi cōpedes eius in pro-
tectionē fortitudinis & bases virtutis, & torques illius in solā gloriæ: decor. n.
vita est in illa, & vincula illius alligaturū salutaris. Et. Scientia sapientis tan- *Ib. 21. 16.*
quam inundatio abundabit, & consilium illius sicut fons vita permanet. Et. *Ib. 25. 7.*
Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus & consilium. Coro-
na senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei. Et. Vir sapiens implebitur *Ib. 37. 27.*
benedictionibus & videntes illum laudabunt. Sapiens in populo hereditabit *Ib. 39. 12.*
honorem, & nomen illius erit viuens in æternum. Et. Collaudabunt multi sapi-
entiam eius, & usq; in seculum non delebitur. Non recedet memoria eius, &
nomen eius requiretur à generatione in generationem. Sapientiam eius enar-
rabunt gentes, & laudem eius enunciabit Ecclesia.

5. in Epistola S. Iacobi Apost. *Quæ deorsum est sapientia, inquit,* *Iac. 3. 17.*
primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta suasibilis, bonis consentiēs,
plena misericordia & fructibus bonis, non iudicans sine simulatione.

PATRES quoq; nōnullos alios fructus his adiungunt. Primus est
 Clemen. Alexan. in Pædagogō, quod beneficio Sapientiæ expugne- *Cl lib. 1. c. 2.*
 mus animi perturbationes. *Medicina. n. ut ait Democritus, medetur mor-*
bis corporis, sapientia autem liberat animam à perturbationibus. Bonus autem
pædagogus, qui est sapientia: qui Verbum Patris, qui fabricatus est: cælum uni-
uersi figmenti curam gerit, eiusque corpori & anima medetur. Ita S. August.
 cum disputat in nono de Ciuitate Dei, an perturbationes in animum *A. c. 4.*
 sapientis cadant, tandem ita loquitur. *Ita mens (sapientis) nullas pertur-*
bationes, etiamsi accidant inferioribus animi partibus, in se contra rationem,
prauelere permittit, quinimo eis ipsa dominatur, eisque non consentiendo sed
potius, resistendo regnum virtutis exercet. Talem etiam describit Virgilius
Æneam, ubi ait:

Mens immota manet, lacrymæ voluntur inanes.

V. 4. Æneid.

A. c. 2.
Gen. 12. 15.

2. est S. Ambrosii libro 2. de Abraham, Sapientis esse omnia. *Non otiose, inquit, Scriptura posuit. Et dixit Deus ad Abraham. Omnem terram, quam tu vides tibi dabo eam. Hic tanquam à fonte hauserunt Stoici philosophi dogmatis sententiam, omnia sapientis esse. Oriens enim & occidentis, septentrio & meridiem portiones sunt uniuersitatis. His enim totus mundus includitur. Hæc cum promisit Deus daturum se Abraha, quid aliud declarat nisi sapienti & fidelis præsto omnia, deesse nihil. Vnde & Salomon in Prouerbiis ait, eius qui fidelis sit totus mundus diuitiarum. Quanto prior Salomon, quam Zenon Stoicorum magister, aut auctor sectæ ipsius? Quis autem fidelis nisi sapiens? Stultus enim sicut luna mutatur, sapiens autem immobilis fide permanet. Sed forte dicas. Quomodo sapientis totus mundus? Quoniam ipsa natura dat illi sortem omnium, etiam si ipse nihil possideat.*

Prou. 7.
Iuxta 70.

A. lib. 1. ep. 4.

3. est eiusdem, epistola ad Simplicianum, quod hominem inducat ad agendam de peccatis pœnitentiam. *Nihil, ait, peccare, solius est Dei, emendare sapientis est, & corrigere erratum, & pœnitentiam gerere peccati. Id tamen est difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum, quam ut inuenias virum qui se ipsum coarguat, & factum condemnet suum? Rara itaque confessio de peccato, rara pœnitentia, rara in hominibus verbi eius assertio; repugnat enim natura, repugnat verecundia.*

Ed lib. 2. ep. 7.

Parad. 5.

8. ep. 57.

4. eiusdem ad eundem, quod hominem liberet ab omni iugo seruitutis, qua de re tota epistola copiose agit. Inter paradoxa quoque Stoicorum habes apud Ciceronem, *Sapientes omnes esse liberos. Et Senecæ dictum est ad Lucilium, Sapientia sola libertas est.*

C A P V T V.

De medijs ad comparandam, seruandam & augendam Sapientiam opportunis.

Prou. 23.

Cap. 5. 12.
Ib. 8. 2.

Eccle. 6. 27.

Psal. 110. 10.
Prou. 7. 9.

PRIMUM Medium est. Magnum desiderium Sapientiæ. Nam Sapiens ait in Prouerbiis. *Fili mi, si inclinaueris cor tuum prudentia, si quaesieris eam, quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei inuenies, Et in Sapientia. Initium enim illius, verissima est discipline concupiscentia. Et iterum. Hanc amari, & exquisi à iuuentute mea, & quasi sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum forma illius. Et apud Ecclesiasticum. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserua vias eius.*

II. Medium. Timor Domini. nam psaltes regius ait. *Initium sapientia Timor Domini.* Quæ sententia sapius alibi repetitur.

III. Hu-

III. Humilitas. *Vbi fuerit superbia, ait Salomon, ibi erit & con-* Eccli. 1. 16. 29.
sumelia. Vbi autem est humilitas, ibi & sapientia. Vnde S. Augustinus in Prou. 11. 2.
 psalmum 126. *Si volumus custodiri ab illo, qui humiliatus est propter nos, &*
exaltatus est ad custodiendos nos, humiles simus. Nemo sibi arroget aliquid, ne-
mo habet aliquid boni, nisi ab illo acceperit, qui solus bonus est. Qui autem sibi
voluerit arrogare sapientiam stultus est. Sit humilis ut inueniat sapientiam,
& illuminet illam. Si autem antequam veniat in illum sapientia putat se esse
sapientem, ante lucem surgit & ambulat in tenebris. Et S. Gregorius libro G. c. 19.
 34. moralium. *Hoc proprium esse specimen electorum solet quod de se semper*
sentiunt infra quam sunt. Hinc namq. ab eodem David dicitur. Si non humili-
ter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Hinc Salomon ad sapientiam par- P. sal. 130. 1.
uulos vocat dicens: Si quis est paruulus, veniat ad eam. Qui enim necdum se- Prou. 9. 16.
met ipsum despiciat, humilem Dei sapientiam non apprehendat. Hinc in Euange-
lio Dominus dicit. Confiteor tibi Domine pater cæli & terra, quia abscondisti Matt. 11. 25.
hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.

IV. Audire libenter sapientiores, eorundemque sciscitari confi- Prou. 1. 5.
 lia. Nam, ut est in Prouerbijs Salomonis: *Audiens sapiens sapientior erit,*
& intelligens gubernacula possidebit. Et. *Beatus homo qui audit me, & vigilat* Prou. 8. 34.
ad fores meas quotidie. Et. *Audi consilium, & suscipe disciplinam, ut sis sa-* Prou. 19. 20.
pient in nouissimis tuis. Et in Ecclesiastico. *Fili, si attenderis mihi, disces, &* Eccli. 6. 33.
si accommodaueris animum tuum sapiens eris. Si inclinaueris aurem tuam,
excipies doctrinam, & si dilexeris audire sapiens eris. Et. *Fili, sine consilio ni-* Eccli. 32. 24.
hil facias & post factum non pœnitebis.

V. Diligere monitores & reprehensores. *Argue sapientem, in-* Prou. 9. 8.
 quit Salomon, *& diliget te. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia.* Prou. 15. 32.
 Et. *Auris que audit increpationes vita, in medio sapientium commorabitur:*
 Et. *In auris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem* Ib. 25. 12.
obedientem.

VI. Vti consuetudine sapientum & bonorum. *In multitudine,* Eccli. 6. 35.
 ait Ecclesiasticus, *prudentium presbyterorum sta, & sapientia illorum ex*
corde coniungere, ut omnem narrationem Dei possis audire. Et si videris sensa-
tum enigila ad illum, & gradus ostiorum illius exterat pestuus. Et. *Ne despi-* Eccli. 8. 9.
cias narrationem presbyterorum sapientium, & in prouerbijs eorum conuersa-
re, ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus. Non te pretereat
narratio seniorum; ipsi enim didicerunt à patribus suis. Et. *Cum sapientibus &* Ib. 9. 11.
prudentibus tracta. Senecæ ad Lucilium simile monitum est. *Nullares* S. ep. 94.
magis animos honesta induit, dubiosque, & in prauum inclinantes reuocat ad
rectum, quam bonorum virorum conuersatio. Paulatim enim descendit in pe-
ccata, & vim preceptorum obtinet, frequenter audiri, aspicique frequenter.

Occursus mehercle ipse sapientium inuauat: & est aliquid, quod ex magno viro, vel tacente proficiat.

VII. non parcere labori ad acquirendam sapientiam. Sic enim loquitur post partam summam à Deo sapientiam Ecclesiastes. *Dedi cor meum, ut scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque & stultitiam, & agnoui, quod in his quoque esset labor & afflictio spiritus, eo quod in multa sapientia multa sit indignatio, & qui addit scientiam, addit & laborem.* Et in libro Sapientiae. *Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit, assidentem enim illam foribus suis inueniet.* Et in Ecclesiastico. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis vacabit. Occulta prouerbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conuersabitur. In terram alienigenarum gentium pertranset: bona enim & mala in hominibus tentabit. Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum.* Vnde S. Gregor. Nazianzen. in Apologetico primo pro fuga censet ingentis stultitiæ esse, cum omnes aliæ artes non nisi magnis laboribus sudoribusque edificantur, arbitrari sapientiam quæ omnia regit, complexuque suo quicquid vsquam laudabile est, tenet, sola voluntate, nullo autem sudore comparari.

VIII. Otium, maximè litterarium. Vnde Ecclesiasticus, *Sapientia scriba in tempore vacuitatis: & qui minoratur actu sapientiam percipiet.* Videmus enim eos qui operibus seruilibus mechanicisque sunt dediti parum idoneos esse ad capeffendam eam sapientiam, qua alios erudire possint. Huic vacuitati vel otio quia plus dedita erat Maria Magdalena quam Martha, idcirco ei à Domino dictum est. *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* S. Bernardus hunc Ecclesiastici locum tractans in Cantica, *Sapientiam, inquit, scribe in otio, ait Sapiens. Ergo sapientia otia, negotia sunt, & quo otiosior sapientia, quo exercitator in genere suo. E regione virtus exercitata clarior est, eoque probator, quo officiosior. Et si quis sapientiam virtutis amorem definiert, non à vero deuiare videbitur, ubi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et forse sapientia à sapore denominatur, quod virtuti accedens quoddam veluti condimentum sapidam reddat, quæ per se insulsa quodammodo & aspera sentiebatur.*

IX. Obseruatio mandatorum diuinorum, vel quod idem est, bona opera, vel bona vita. *Fili concupiscens sapientiam, ait Sapiens, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.* Et. *Sapiens cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.* Et. *Cogitatu tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maxime assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscencia sapientiæ dabitur tibi.* Et. *Omnia autem Dominus fecit, piè agentibus dedit sapientiam.* Vnde S. Greg. Nazianzenus in Iulianum. *Fieri non potest, ut sapientia sint participes, qui vitam non sapienter institue-*

runt.

rint. Et S. Augustinus exponens verba illa Dauidis. *A mandatis tuis intellexi. Nescio, inquit, quid aliud se significat intellexisse à mādatis Dei, quam quantum mihi videtur, faciendo mandata Dei peruenisse se dicit ad earum rerum intelligentiam, quas concupuerat scire, propter quod scriptum est. Concupisti sapientiam, serua mandata & Dominus præbet illam tibi; ne quisquam præposterus antequam habeat humilitatem obedientia, velit ad alitudinem sapientia peruenire. Non omisit hoc Medium Ethnicus Seneca ad Lucilium. Profunt, ait, inter se boni: exercent enim virtutes, & sapientiam in suo statu continent. Peritos luctandi usus exercet. Opus est & sapienti agitatione virtutum.*

A. in psal. 118.

Eccli. 1. 33.

S. ep. 102.

X. Medium est, oratio, vel diuinæ opis imploratio, cuius exemplū nobis præbuit Salomon, qui donum sapientiæ maximum beneficio huius mediū à Deo impetrauit. Vnde in Sapientiæ libro ait. *Propter hoc optavi & datus est mihi sensus; & inuocaui, & venit in me spiritus sapientia, & præposui illam regnis.* Et Ecclesiasticus. *Sapiens, ait, aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentia replebit illum, & ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientia sua, & in oratione confitebitur Domino.* Formulam autem orandi pro Sapientiæ dono habes Sapientiæ nono.

3 Reg. 3.

Sap. 7. 7.

Eccli. 39. 7.

XI. Medium est stultescere, quod proponere non dubitauit Apostolus in priore epistola ad Corinthios. *Nemo, ait, se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum.* Vnde & paulò post se in numero stultorum cum sui similibus, ponit, *Nos, inquit, stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christi: vos nobiles, nos autem ignobiles.* In quo autem stultitia illa consistat, non reticuit; consistit nimirum in amore & prædicatione Christi crucifixi, quam gentilium sapientes arbitrabantur stultam. *Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudeis atque Grecis Christum Dei virtutem & Dei sapientiam, quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.* Hinc Tertullianus contra Marcionem, *Quid, inquit, indignius Deo, quid magis erubescendum, nasci ac mori? carnem gestare, an crucem: circūcidi, an suffigi? educari, an sepeliri? Sapientior eris, si nec ista credideris. Sed non eris sapiens, nisi stultus seculo fueris, Dei stulta credendo.*

1. Cor. 3. 18.

1. Cor. 4. 10.

1. Cor. 1. 23.

T. lib. de carne Christi.

V I D E V. Abnegatio sui. Charitas in Deum & proximum. Cognitio sui & Dei. Contemplatio. Denotio. Familiaritas cum Deo. Fides. Gratiarum actio. Deo debita. Laudatio Dei.

S A T I S F A C T I O .

C A P V T I .

*Quid & quotuplex sit Satisfactio, quæq; opera
satisfactoria.*

Tom. 3. c. 54.

VCTOR Libri de Ecclesiasticis dogmatibus in S. Augusti-
no in hunc modum definit. *Satisfactio penitentia est causas
peccatorum excidere, nec earum suggestionibus indulgere.* Verum
hæc non est propriè dicta definitio, vt nomen ipsum declar-
at: etiam si enim salutare sit peccatorum causas, post conuersionem
à peccatis & vita peruerfa, excidere, nec suggestionibus deinceps
mundi, carnis & diaboli indulgere, tamen veræ satisfacit aliquis pro
peccatis, si operibus satisfactoriis, pœnam pro iis debitam compenfet,
etiam si peccatorum causas non mox excidat. Vnde idem ibidem ita
scribit. *Quamuis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cetero vo-
luntatem & communicaturus satisfaciat, lacrymis & orationibus.* Et rursus.
*Secreta satisfactione solui mortalia crimina non negamus, sed mutato prius
seculari habitu, & confesso religionis studio, per vitæ correctionem, & iugi im-
mò perpetuo luctu.* Luctu autem, lacrymis & orationibus propriè Deo
satisfacimus. Rectius ergo definiemus secundum doctrinam in Syno-
do Tridentina Oecumenica traditam his verbis. *Satisfactio est actio, vel
penitio criminum à nobis commissorum, vel sponte suscepta, vel sacerdotis ar-
bitrio pro gravitate delicti imposta.*

C. Trid. sess. 14.
cap. 9.

QVONIAM autem Deo, quem peccatis offendimus satisfaci-
endum est, necessariò duplex constituenda est Satisfactio. Perfecta &
imperfecta. Perfecta est, quæ fit ad absolutam & perfectâ æqualitatem,
vt cum actio contumeliosa inter duos homines æquales recompenfa-
tur per aliam contrariam tantum habentem honoris, quantum alia
habuerat contumeliæ. Imperfecta verò est, quæ fit ad æqualitatem
imperfectam, vt cum quis qui pertulit iacturam decem millium au-
reorum, satisfieri patitur sibi cessione omnium bonorum, licet ea bo-
na ad summam tot millium non perueniant. Deo igitur à nobis in hac
vita nunquam pro peccatis in eum admissis, & iniuria illi irrogata ex
aquo

æquo potest fieri satisfactio, nisi interueniente gratia, ac proinde nec perfecta, tum quia offensa est infinita, nempe contra Deum infinitæ dignitatis, tum quia quicquid rependimus Deo, est Dei, & à Deo accepimus: quod & Ethnici Philosophi intellexerunt, docentes nunquam Deo posse paria reddi. Potest autem fieri satisfactio imperfecta. Deus enim pro immensa sua pietate in nos voluit, & in Verbo suo declarauit, si contingat nos post baptismum semel susceptum in peccata relabi, pœnitentiam non solum agere, sed etiam si uictus dignos pœnitentiæ edere, ad expianda per contritionem & confessionem peccata quoad culpam, per satisfactionem verò pœnalem, quoad pœnam, quæ remanet sæpe post expiatam culpam, vt postea probabitur.

O P E R A autem Satisfactoria, quibus pro reatu pœnæ expiando satisfacere debemus Deo, à Theologis & à Con. Trident. Patribus c. Trid. sess. 14. can. 13. numerantur tria. Oratio, ieiunium & eleemosyna, ad hæc enim omnia alia reuocari possunt. Nam tria sunt genera, bonorum quæ Deo dari à nobis queunt. Prima sunt animi, quæ damus per Orationem. 2. corporis, quæ per Ieiunium. 3. externa, quæ per eleemosynam. Deinde omnia vitia reuocari possunt ad tria, quæ S. Ioannes in priore epistola recensuit; concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum & superbiam vitæ. Ieiunium siquidem coercet concupiscentiam carnis; eleemosyna concupiscentiam oculorum, id est, auaritiam; oratio superbiam vitæ. Ad ieiunium autem reuocantur omnia quæ carnem affligunt, vt cilicia, cineres, flagellatio, humicubatio. Ad Eleemosynam omnia opera misericordiæ corporalia & spiritualia. Ad orationem omnes religionis actiones, vt laudes, gratiarum actiones, dolor de peccatis, confessio, & professio fidei, quatenus sunt opera laboriosa & pœnalia. Vnde docent Theologi, etiamsi per contritionem proprie remittatur culpa, tamen qua pœnalis est semper etiam aliquid pœnæ temporalis remitti, & aliquando, si magna & uehemens sit, remitti totam. 1. Io. 2.

CAPVT II.

De necessitate & utilitate Satisfactionis.

S A T I S F A C T I O N I S necessitatem Spiritus sanctus in diuinis litteris ostendit, cum ita clamat in prophetis. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu & planctu.* Et. *Conuertimini & agite penitentiam.* 1. Io. 2. 12.

Gggg

nitent-

nitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Deinde, vbi iubet nos facere iudicium & iustitiam, vt Isaiæ 56. Ezechiel 18. Ierem. 12. Eiusmodi satisfactionem, quia David & Ni-
 niuitæ, in ieiunio, sacco & cinere, peregerant, ideo approbati fuisse à
 Deo leguntur. Ad eandem peccatores hortatus est S. Ioan. Baptista
 dicens apud Lucam. *Facite fructus dignos pœnitentia.* sic enim exponit
 S. Greg. in Euangelia. *Aliud, inquit, est fructum facere pœnitentia, aliud
 dignum fructum facere. Vt enim de dignis pœnitentia fructibus loquamur, sci-
 endum est, quod quisquis illicita non commisit, huic iure conceditur vt licitis vi-
 tatur, sicq; opera pietatis faciat, vt tamen si voluerit ea qua mundi sunt non re-
 linquat. At si quis in fornicationis culpam, vel fort assis, quod grauius est in ad-
 ulterium lapsus est, tanto à se licita debet abscindere, quanto se meminit illicita
 perpetrasse. Et Chrylost. in Matth. . Facite, ait, fructus dignos pœnitentia.
 Quo autem modo fructificare poterimus? si vtiq; peccatis aduersa faciamus.
 Verbi gratia, aliena rapuisti? incipe donare iam propria, &c. Delitius antea &
 temulentia difflebas? ieiunio & aqua potu utrumq; compensa.*

P A T R E S quoq; prisci hanc necessitatem perspicuè expresse-
 runt, vt Tertullianus libro de Pœnitentia, *Offendisti, inquit, sed reconci-
 liari adhuc potes: habes cui satisfacias. & quidem volentem.* Origenes in li-
 brum Iudicum. *Non in perpetuum tradit delinquentes Dominus, sed quanto
 tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore
 humilia te Deo, & satisfacito ei confessione pœnitentia.* S. Cyprianus in ser-
 mone de lapsis. *Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placan-
 dus. Orare oportet impensius, & rogare, diem luctu transigere, vigiliis ac fletu-
 bus noctes ducere, stratos solo adherere cineri, in cilicio & sordibus volutari.* S.
 Ambrosius ad Virginem lapsam. *Grandi plage alta & prolixa opus est me-
 dicina: grande scelus grandem necessariam habet satisfactionem.* S. August.
 in homiliis 50. *Non sufficit mores in melius commutare & à factis malis rece-
 dere, nisi etiam de iis qua facta sunt satisfiat Deo, per pœnitentiæ dolorem, per
 humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium cooperantibus elemosy-
 nis.* S. Chrylostomus in homilia 41. ad populum. *A nobis ultionem summa-
 mus, ita placabimus iudicem.* S. Hieronymus in cap. 1. Ioelis. *Qui peccator
 est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur, & plangat vel
 propria delicta, vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata
 fuerat egressus, & cubet vel dormiat in sacco, vt prateritas delitias, per quas
 offenderat Deum, vita auferat se compenset.*

SEVERVS Sulpitius libro 2. Dialogorum de miraculis S.
 Mar-

2 Reg 12.
 Psal 34 & 68.
 Ioan. 3.
 Luc. 3. 8.
 Greg. hom. 20.

Ch. hom. 10.

Orig. hom. 1.

Act 3.

A. hom. 15.

Reg. 15.

Martini. *Fornicatio deputatur ad pœnam, nisi satisfactione purgetur.* Theodoretus in epitome diuinorum decretorum. *Sunt medicabilia etiam quæ post baptismum sunt vulnera: medicabilia autem, non ut olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus & luctus, & ieiunium & orationem & laborem facti peccati contemperatum.* S. Gregorius libro 6. in 1. Regum, *Non solum, ait, confitēda sunt peccata, sed etiam pœnitentiæ austeritate delenda: quia postquam à delinquentis voluntate discedunt, purgari satisfactione salubriter possunt.* B. Isidorus libro 2. de summo bono. *Ille pœnitentiam digne agit, qui reatum suum satisfactione legitima plangit.*

Th. c. de Pœniis

G. c. 15.

Ite. 13.

R A T I O quoque triplex huic doctrinæ suffragatur. 1. quia cum Christus Dominus passus sit pro peccatis nostris, iustum est ut nos quoque aliquid pro iisdem patiamur. Vnde S. Petrus. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia eius.* Et Paulus spondet nos cohæredes fore Christi, *si tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Vnde S. Gregorius in caput nonum libri 1. Regum. *Non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit, ut qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profecto residuum viderat qui dicebat. Si compatimur, & conregnabimus: quasi dicat, quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remansit, adimplet.*

1. Pet. 21. 2.

Rom. 8. 17.

Col. 1. 24.

Hinc Paulus ait, *Adimpleo ea quæ desunt passioni Christi in corpore meo.* 2. **R A T I O** est, quia Deus non solum misericors, sed & iustus est. Vnde dicebat regius psaltes. *Faciens misericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriæ patientibus.* Et. *Misericordia & veritas obuauerunt sibi.* Et S. Basilius in regulis breuioribus. *Deus pro remissione peccatorum nostrorum demisso unigenito filio suo, quantum in ipso est, ea ante iam omnibus condonauit. Quoniam autem misericordiam & iudicium sanctus vir canit, & testatur Deum misericordem esse & iustum, necesse est, ut quæ & à prophetis, & ab Apostolis suis locis de pœnitentiâ dicta sunt, ea à nobis præstentur, ut appareant iudicia iustitiæ Dei & misericordia eius consummetur ad condonationem peccatorum.* 3. **R A T I O** est, quia à S. Patrum est.

P. 102. 6.

P. 84. 11.

B. q. 12.

Nullum peccatum relinqui impunitum: itaque si homo illud non puniat in hac vita, puniendum à Deo est in altera, qua de re plura in Panario, at horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Vnde S. A V G V S T I N V S ad Macedonium. *Nihil aliud agit, quem veraciter pœnitet, nisi ut id quod mali fecerit impunitum esse non sinat: eo quippe modo sibi non parcit ille parcit, cuius altum iustumque iudicium nullus contemptor euadit.* Et S. G R E G O R I V S libro 4. Moralium. *Nullum*

Pan V. Peccatum.

Heb. 10. 31.

Aug. ep. 54.

G. c. 11.

peccatum Dominus multum relaxat, aut enim nos hoc fiendo insequimur, aut ipse iudicando reseruat.

C A P V T II.

De varijs proprietatibus satisfactionis.

PRIMA Proprietas est, quod naturæ sit consentanea. Natura enim docet noxæ omni, maximè si grauis sit, deberi pœnam, & idcirco omnes Respublicæ, siue fidelium siue infidelium, grauiores quasq; noxas castigare solent. Nec vllus est Paterfamilias, nullus bonus ludimagister, nullus superior, qui non delicta subditorum pœnis coerceat. *Quis filius*, inquit Apostolus, *quem non corripit pater?* Et exempla castigatorum pro criminibus exstant apud Homerum de Oreste, Peleo, Antilocho, Adasto & similibus.

Heb. 12. 7.

II. Proprietas est, quod vt salutaris sit, debeat fieri ab homine iusto & in Dei gratia constituto. Ratio est, quia homo peccato mortali obnoxius, cum sit inimicus Dei & æterni exiitatus, non potest satisfacere pro culpa mortali, & Deum ex inimico amicum reddere. Vnde consequitur non valere satisfactionem ad expiendam pœnam temporalem.

III. est, quod Satisfactionis necessitas idcirco incumbat etiã iustis & in gratia Dei constitutis, quod non semper cum dolentes de suis peccatis restituuntur gratiæ Dei & liberantur omni culpa ac reatu pœnæ æternæ, simul liberentur omni debita pœnæ temporalis: licet possit aliquando tanta esse eorum contritio, vt omnis etiã pœna expiatur, quemadmodum docent Theologi, ac deinde non indigeant satisfactione. Habemus huius doctrinæ exemplum duplex in rege Dauide, nam in primo Regum eum post impetratam veniam adulterii & homicidii, punitum morte filii, legimus; item post remissam noxam numerati populi ei optionem à Deo datam, vt in pœnam sui lapsus eligeret bellum, famem vel pestem. Deinde in populo Israhelitico; nam, vt est in Numeris, cum murmurasset aduersus Deum, & Mosis interuentu Deo esset reconciliatus. tamen in pœnam criminis omnes exclusi sunt, excepto Caleb & Iosua, qui non murmurarant, ingressu terræ promissionis. Deinde B. Paulus in priore epistola ad Corinthios scribit multos indigne communicantes corpori Domini morte punitos. *Ideo*, inquit, *inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi*: quoniam ante mortem Deo reconciliatos fuisse idem Apostolus non tacuit.

nam

4 Reg. 12.

2 Reg. 24.

Num. 14.

2 Cor. 11. 30.

nam addit. *A domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.* Quod autem nos per Christum satisfacere valeamus patienti toleratione flagellorum à Deo immissorum tradunt Concilii Tridentini Patres sessione 14. de Pœnitentię Sacramento. Trid. c. 9.

IV. est, quod homo propriè satisfaciat Deo operibus laboriosis, vel sponte susceptis, vel etiam à sacerdote iniunctis. De sponte susceptis complura existant exempla in Scripturis, vt S. Iob ita loquentis. *Inspicenter locutus sum, idcirco ipse me reprobando, & ago pœnitentiam in fanilla & cinere.* Et Regis Achab, qui vt est in tertio Regum sponte sua cilicium ad carnem induit, & dormiuit in sacco, de quo Dominus ad Eliam. *Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius.* Adhæc Niniuitarū; nonne enim Iob. vlt. 6.
3 Reg. 21.
Rex sponte surrexit de folio, indutus est sacco, & ieiunium toti populo indixit? Vnde Apostolus ad Corinthios. *Si nos ipsos diiudicemus, hoc est, puniremus, non utique iudicemur,* nempe à Domino. Sic enim exponit Chrysoft. *Audi, inquit, Paulum dicentem si nos ipsos iudicemus, non utique iudicemur. Et quonam modo, dices, rationes à me ipso viuendi & supplicia accipiam? largos effunde lacrymarum imbres, laboribus ac vigilijs te ipsum afflige.* De INIUNCTIS verò habeo testimonium B. GREGORII libro 3. in I. Regum. *Afflictio, inquit pœnitentia ad delenda peccata idonea est cum sacerdotis fuerit iudicio imperata, cum ab eo consentientium actibus discussis pro modo criminis onus eis decernitur afflictionis.* In Conciliis quoque multi extant canones pœnitentiales. Hæc autem potestas sacerdotibus omnib. collata est, in S. Petro & Apostolis, quibus dictum est, quorumcunque soluerent vel ligarent peccata in terris, ea quoque solutum vel ligatum iri in cœlis. Ligant enim peccata, cum ad illa expianda, quoad pœnam temporalem iniungunt pœnitentibus aliqua opera laboriosa & satisfactoria, vt exposuit Synodus Tridentina sessione 14. can. 15. Ioan. 3. 6.
Gine. 7.

V. Proprietas, Satisfactio plena & integra, hoc est, quæ tollat omnem pœnam temporalem, debet exæquari grauitati delicti, iuxta illud Deuteronomii. *Pro mensura peccati, erit & plagarum modus.* Vnde S. Cyprianus. *Deus quantum tuis pietate indulgens est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Alto vulnere diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit: orare oportet impensus, diem luctu transire, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis occupare lamentationibus.* S. Basilius in verba, Attende tibi. *Attende, inquit, tibi, vt pro delicti proportione hinc quoque mutueris ex admota tibi medela valetudinis instauranda subsidium. Magnum est & graue peccatum? multa opus habes confessione, lacrymis amarulentis, per acri contentione vigiliarum, indiuiso & conti-*

A. c. 2.

rinenti ieiunio. S. Ambrosius ad virginem lapsam. Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuria prastiterunt. Desuât oculi lacrymas, qui masculum simpliciter non aspexerunt. Palleſcat facies, quæ quondam viruit impudicè. Denique totum corpus incuria maceretur, cinere aspersum & opertum cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulchritudine placuit. Sic conuersus magnus ille Dauid iustificatus est, sic Ninive peccatrix illa ciuitas incumbens em sibi euasit interitum. Peccator ergo si sibiipſi non pepercit

C. post princip.

à Deo illi parcitur. S. Chrysoſt. lib. 2. de Sacerdotio. Non temere, ait, ad delictorum modum oportet & multam ipsam adhibere: sed tanquam ex coniecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus. Quæres, an quilibet peccator teneatur plenam satisfactionem in hac vita subire, & sacerdos in confessione teneatur iniungere. Respondeo peccatorem non teneri nisi ad aliquam satisfactionem vel sponte faciendam, vel explendam, quæ à sacerdote iniungitur, quæ si non sufficit ad totam pœnam temporalem expiandam, expianda erit in Purgatorio, vt B. Petrus Damianus scribit in 2. sermone de S. Andrea Sacerdos item non tenetur plenam satisfactionem cuique imponere, sed tamen aliquam grauiorem grauius lapsis.

A. c. 71.

VI. Proprietas. Leuiores & quotidiana peccata leuiori satisfactione possunt expiari, vt oratione Dominica, tunctione pectoris, gemitu, ardenti amoris actu, pia asperſione aquæ benedictæ & similibus. Vnde S. August. in Enchiridio. *De quotidianis autem breuibus, leuibusq; peccatis, sine quibus hac vita non ducitur quotidiana oratio fidelium satisfacit.*

In c. 7.

VII. Proprietas, satisfactio à sacerdote iniuncta ordinariè sequitur contritionem & confessionem: Conuenit enim quo ordine Deum offendimus, nempe corde, ore ac opere, eodem Deo reconciliemur, corde quidem per contritionem, ore per confessionem, ac opere per satisfactionem. Vnde Chry. ser. de Pœnitentia. *Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Dixi, ordinariè, quia in veteri Ecclesia nemo ad absolutionem admittebatur, nisi post dignam satisfactionem ante peractam, sic enim scribit S. Inno. I. Papa ep. prima. De pondere delictorum estimando Sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pœnitentis & ad fletus atque lacrymas corrigentis, actum debere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Id tamen non erat ita necessarium, quin etiam contrarium aliquando fieret, nam multis in Conciliis decretum est, vt existentibus*

C. Ni. can. 12.
Cath. 4. c. 76.
Mog. can. 20.

in articulo mortis, non negetur absolutio vel communio, licet

satisfactionem non perfecerint, modo admoneantur, vt eam perficiant, si reualuerint.

CAP.

C A P V T IV.

De multiplici fructu satisfactionis.

PRIMVS fructus est, quod ea imprimis placemus Deum, & iram impendentem auertamus, vti innumera ostendunt exempla in solis scripturis eorum, qui pœnitentia acta, in cilitio, cinere, ieiunio, precibus & lacrymis diuinum numen sibi reconciliarunt, vt rex Dauid cum suis in primo paralipomenon. Achab in tertio Regum. Niniuitæ apud Ionam. Iudith cum filiis Israhel in historia Iudith. Idem apud Ieremiam & Ezechielem. Matathias cum filiis in Machabæorum libris. Vnde S. Cyp. de lapsis, *Dominus, inquit, orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est.* S. Aug. ad Maced. *Quosdam à societate remouemus altaris, vt pœnitendo placare possint, quem peccando contempserāt.* S. G. ego-rius in primum regum. *Niniuita dum veluti pro difficili reconciliatione graui pœnitentia se deiciunt, omnipotentis Dei misericordiam facile meruerunt.*

1. Par. c. 22.
3. Reg. 21.
Ion. 3.
Iud. 4. 7. 8.
Ierem. 4. 25.
Ezech. 7.
1. Mach. 23.
A. ep. 54.
G. lib. 3. c. 4.

II. Fructus, quod redimat nos à pœnis temporalibus, tum huius vitæ, vt liquet ex exemplis iam iam allatis, tum vitæ futuræ in Purgatorio luendis. Ita enim Tertul. lib. de Pœnitentia loquitur, de satisfactione. *Hoc. n. pretio Dominus veniam adducere instituit: hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem.* Et S. Cyp. ep. 2. lib. 4. *Aliud est pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia purgasse.* S. Hil. in Matthæum. *Quia charitas plurimum peccatorum tegit, & errorum nostrorum ambitiosa ad Deum patrona est, nouissimum pœnæ quadrantem soluemus, nisi pretio ipsius aliquãtorum criminum culpa redimamur.* Eo autem plures redimimus pœnas debitas, quo maior est satisfactio. *In quantum, ait S. Pacianus in parænesi ad pœnitentiam extrema, pœna vestra non peperceritis, in tantum vobis Deus parceret.*

H. can. 4.

III. quia dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, (qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est) conformes efficimur, certissimam quoq; inde arrhãm habentes, quod *si compatimur & conglorificabimur.* Ita C. Trid. Patres sessione 14. de Sacramento Pœnitentiæ. Eadem quoq; ratione testamur nos Christi crucem libenter amplecti, abnegare nos ipsos, mortificare corpora nostra quæ sunt super terram, veteris hominis odio permotos ad perfectiora conniti, quo pertinet oës Christi Dom. & Apost. Pau. adhortationes.

Rom. 8. 17.

Trid. c. 8.

Luc. 8. 23.

Matt. 16.

IV. quia timor satisfactionis cum labore peragendæ, deterret nos à peccando. Vnde Greg. Nazian. in funere patris sui. *Deus, inquit, vltimum est Dominus, qui licet ob clementiam à seruitute ad remissionem inclinare consuenerit, non tamen in omnibus parcit peccantibus, ne illi bonitate sua fiant deteriores.*

G. orat. 14.

V. admonet, quanta sit peccati grauitas, & eo modo animam erudit & illustrat: ex eo vero lumine ingens odium aduersus peccatum nascitur, vt iam non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, & odio peccati in bonis actionibus perseueretur. Conducit quoque ad habitus vitiorum eradandos, & virtutum inferendos. Ita patres citati Concilii.

Ios. 7.

VI. quia sæpe ob peccatum vnus non punitum, vt oportebat in totum populum Dei furor accenditur, cuius rei testis est Iosue, qui scribit populum Israhel coram hostibus tam diu terga vertisse, donec peccatum Achan detectum & punitum non fuit. Accedit, quod ex vnus pœna sæpe corriguntur multi.

2. Cor. 7. 7.

VII. quia sæpe peccatores sua satisfactione promptè suscepta magnum gaudium afferunt Ecclesiæ, sicut attulit Apostolo satisfactio fornicarii in 2. epistola ad Corinthios. Vnde S. Cyprianus sermone de lapsis. *Is qui Deo pro peccatis suis satisfacere, vt par est, laborat, non solum veniam apud Deum impetrat sed etiam, quam contristauerat nuper letam facit Ecclesiam.*

DE MEDIIS nihil opus est scribere, cum sufficiant ea quæ titulo Pœnitentiæ, Operum bonorum, ieiunii, & alibi commemorata sunt.

V I D E. V. *Castitas. Ieiunium. Martyrium. Oratio. Pœnitentia. Profectus spiritualis. Virtus.* Et in PANARIO *Immortificatio passionum.*

S E P V L T V R A

defunctorum.

C A P V T I.

Quid diuina litteræ de sepultura tradant?

Eccli 7. 37.

Eccli 38. 16.

Genes 49. 29.

Deut 22. 23.

Tcb 4. 3.

DIGNA Litteræ iubent corpora fidelium vita defunctorum terræ mandari vel sepeliri. Ecclesiastici verba sunt. *Mortuo non prohibeas gratiam, hoc est, beneficium sepulturæ, & alia similia.* Et rursus. *Secundum iudicium* (ius quod ei debetur) *contege corpus illius* (mortui,) *& non despicias sepulturam illius,* Alii verterunt. *iuxta morem funebrem contege.* Sic Iacob patriarcha in Genesi præcepit filiis congregatis, vt se sepeliant cum Patribus suis. Et in Deuteronomio lex talis lata est de suspenso in patibulo. *Non permanebit cadauer eius in ligno, sed eadem die sepelietur.* Tobias quoque ad filium

filium. *Cum acceperis Deus animam meam, corpus meum sepeli, & honorem* Tob. 4. 3.
habeas matri tuae omnibus diebus vitæ eius. Cum autem & ipsa compluerit
tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

DEINDE eadem varia commemorant exempla honorificè tumulorum, vt Saræ vxoris in spelunca duplici agri à filiis Herh, de Gen. 23. 19.
 quo in Genesi, ab Abraham coempti. Deinde Abrahæ, Isaac, Rebecca Gen. 25. & 49.
 & Liæ in eadem. Iacob item, cuius corpus à Ioseph & fratribus eius Gen. 50. 1.
 magno comitatu Ægyptiorum ex Ægypto honorificè in terram Chanaan delatum est, vt ibi humaretur. Sic, vt habet Regum historia, Samuel, Saul, & Ionathas, propheta à leone occisus, rex Iosias & alii honorificè sepulti leguntur. Sic Tobias officium sepulturæ sapius corporibus fidelium à tyranno trucidatorum benigne exhibuit. Legimus & apud Matthæum Ioanne Baptista ab Herode occiso discipulos eius corpus eius tulisse & sepeliisse. Ioseph quoque Arimathæum corpus Christi à Pilato petiisse, & in monumento suo nouo, quod exciderat in petra, condidisse.

DENIQUE & collaudant hoc opus velut pium & meritorium. 2. Reg. 2. 5.
 Nam, vt est in altero libro Regum, cum viri Iabes Galaad sepelissent corpus Saulis occisi, per nuncios rex Dauid in hæc verba eos allocutus est. *Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum Domino vestro Saul & sepelistis eum. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem, sed & ego reddam gratiam, eo quod fecistis verbum istud.* Angelus quoque Raphael laudauit eam ob rem Tobiam. *Quando* Tob. 12. 12.
in, inquit, orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. Et Christus Dominus Mariam Magdalenam, cum in Bethania effudit alabastrum unguenti pretiosi super caput ipsius recumbentis. *Mittens enim hæc, inquit, unguentum hoc in corpus meum ad sepeliendum me fecit.* Immo addit toto mundo predicandum quod hæc fecerit in memoriam eius. Dices, si res tanta laude digna est, sepelire mortuos, cur Christus alibi cuidam non permiserit sepelire patrem suum, sed dixerit, *dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Respondeo Christum rem maximè mirabilem hoc responso indicasse, nempe cum ab eo vocamur, ne vnus quidem diei aut horæ moram etiam pietatis erga parentes præstandæ causa interponendam, quo minus è vestigio vocantem sequamur. Nullam maiorem esse posse pietatem, quam ipsum sequi, cum ne patrem quidem nisi propter ipsum sepelire debeamus. *Dimitte autem mortuos, id est, vel infideles, vt exponit Chrysostomus in Matthæum, vel peccatores, vt Augustinus de ciuitate Dei, qui non de Christo, sed de huius mundi rebus cogitant.* Maldonatus in Matth. C. hom. 24. A. 20. c. 6.

Gen. 23. 4

lire mortuos, hoc est, verè vita defunctos, suos, id est, suum quemque patrem, filium, uxorem, vt loquitur Abraham in Genesi, Date mihi ius sepulchri vobiscum, vt sepeliã mortuum meum.

CAPVT II.

Quid prisca Patres pro sepultura scripserint.

E. G. 18.

LACTANTIUS Firmianus sexto institutionum libro. *Ultimum, inquit, illud & maximum pietatis officium est peregrinorum & pauperum sepultura, quod illi virtutis iustitiaeque doctores (Ethnici) prorsus non attigerunt. Nec enim poterant id videre, qui utilitate omnia officia meriebantur. Et paulò post. Non quarimus nunc, utrumne tota sepeliendi ratio sit utilis, nec ne? Sed hac etiam si sit inanis (vt illi existimant) tamen facienda est, vel ob hoc solum, quod apud homines bene & humanè fieri videtur, Animus enim quaritur, & propositum ponderatur. Non enim patiemur figuram & figmentum Deiferis ac volucris in pradam iacere, sed reddamus id terra, unde ortum est, & quamuis in homine ignoto necessarium munus implebimus, in quorum locum, quia desunt, succedat humanitas, & ubicunque homo desiderabitur ibi exigi officium nostrum putabimus. Prudentii versus sunt hymno 10.*

*Sanctifactor ille Tobia
Sacer ac venerabilis heros
Dapibus iam rite paratis.
Ius praesulis exequiarum.
Iam stantibus ille ministris,
Scyphos & fercula liquit,
Studioque accinctus humanè
Fletu dedit ossa sepulchro.*

Am. c. 1.

S. GREGORIUS Nazianzenus in laudem Heronis scribens, de Heliodoro presbytero in mari vna cum naui cremato. *Nec verò, inquit, tantum apud barbaros homines sacerdotij dignitas impetrare quirit, vt minus inhonesto saltè mortis genere interiret, aut si hoc nimum erat, at certè sepultura, quae non impijs quidem & facinorosis hominibus*

nega-

negari debet, conderetur. Sanctus AMBROSIVS libro de Tobia, Tobias, inquit, *vir iustus, misericors, hospitalis dum conuina accersitur, nunciatis insepulti corporis reliquiis, deferebat, nec putabat pium, ut ipse cibum sumeret, cum in publico corpore iaceret exanime. Hoc est quotidianum opus & magnum quidem. Nam si viuentes operire nudos lex precipit, quanto magis debemus operire defunctos? Si viantes ad longiora deducere solemus, quanto magis in illam aternam domum profectos, unde iam non reuertentur? Nihil hoc officio prestantius, ei conferre, qui tibi iam non possit reddere, vindicare à volatilibus, vindicare à bestijs consortem naturam. Fera hanc humanitatem defunctis corporibus detulisse produntur, homines denegebunt? Sanctus HERONYMVS in vita Pauli eremitæ primi, de feris narrat. Cum enim Sancto Antonio sarculum deesset, quo sepulcrum effoderet pro Sancti Pauli corpore humano. Ecce, inquit, duo leones ex interioris eremi parte currentes volantibus per colla iubis ferebantur, quibus aspectus primo exhorruit, rursusque ad Deum referens mentem, quasi columbas videret mansit intrepidus. Et illi quidem directo cursu ad cadaver beati senis subsisterunt, adulantibusque caudis circa eius pedes accubere, fremitu ingenti rugientes, prorsus ut intelligeres eos plangere quo modo poterant: deinde haud prosul cæperunt humum pedibus scalpere, arenamque certatim egerentes vnius hominis capacem locum foderunt, ac statim quasi mercedem pro opere postulantibus cum motu aurium cernice deiecta ad Antonium perrexerunt, manus eius pedesque lingentes: at ille animaduertit benedictionem eos à se precari. Nec mora in laudationem Christi effusus, quod multa quoque animalia Deum esse sentirent, ait. Domine, sine cuius nutu nec folium arboris defluit, nec vnus passerum ad terram cadit, da illis, sicut tu scis. Et manu annuens eis ut abirent, imperavit, cumque illi recessissent, sancti corporis oneri semiles curuauit humeros, & deposito eo in fossam, desuper humum congregans, tumulum ex more composuit. Sanctus AV-
A. c. 13.
 GUSTINVS libro primo de ciuitate Dei. Nec ideo tamen, inquit, contemnenda & abiicienda sunt corpora defunctorum, maximeque iustorum & fidelium, quibus tanquam organis & vasis ad omnia bona opera sanctus usus est, spiritus enim si paterna vestis & annulus, ac siquid huiusmodi tanto charius est posteris, quanto erga patres maior extitit affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ ubique multo familiarius atque coniunctius, quam qualibet indumenta, gestamus. Hac enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Unde & antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sunt, exequia celebrata & sepultura prouisa: ipsique dum viuerent, de sepeliendis, vel etiam*

Tob. 11.

Matt. 26.

transferendis suis corporibus filijs mandauerunt. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste Angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus religiosa mulieris bonum opus predicat, predicandumq; commendat, quod unguentum pretiosum super membra eius effuderit, atq; hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum diligenter atq; honorificè tegendum sepelienda, que curarunt. Verum ista auctoritates non hoc admonent, quod insit ullis mandaueribus sensus, sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam et alia pietatis officia, corpora quoq; mortuorum pertinere significant propter fidem resurrectionis astruendam.

C A P V T III.

De Proprietatibus vel Ritibus sepultura Christiana annexis.

T. c. 41.

Act. 9. 37.

E. lib. 7. c. 17.

G. hom. 38. in
Euang.G. T. c. 7. 42.
104.

RITVS primuserat, quod lauarentur defunctorum corpora. Cuius ritus meminit Tertullianus in Apologetico. Epiphanius in oratione de sepultura Christi. Exempla habes, primo in Actis Apostolicis de Tabitha post mortem lota. Deinde plura in Patribus, vt in epistola Dionysii Alexandrini apud Eusebium de Christianis qui etiam peste extinctorum corpora accurate lauerant. De Tharsilla virgine apud Gregorium Magnum, in cuius lotione reperta sunt genua cum cubitis callo camelinae pellis instar, ob precandi studium, obducta. De aliis apud Gregorium Turonicum libro de gloria confessorum. Bedam in vita S. Guthberti. Eginardo in vita Caroli Magni. Surium in vita S. Vincentii Ferrerii, cuius abluti aqua etiam valuit ad sanandos ægros. Fertur Balduinum Hierosolymorum Regem ad Flandros suos misisse pretiosissimam aquam, qua cruentum Christi corpus fuerat ablutum ante sepulturam.

T. c. 19.
G. c. 1.

Ioan. 19. 39.

Gen. 50.

2. Par. 19. 14.

II. RITVS erat, quod lota vngerentur, de quo Tertullianus loco citato. Prudentius in Cathemerinum, hymno ad exequias defunctorum, S. Gregorius in Cantica. Exemplum habemus de Christo variis aromatibus condito apud Euangelistas. Nicodemus enim mixtura myrrhae & aloes illum condidit. mulieres quoq; vngendi causa venerant ad monumentum. In Genesi quoq; legimus Iacobi patriarchae corpus, iussu filii Ioseph, conditum & Asæ regis Iuda in secundo Paralipomenon. Vterque mos lauandi & vngendi receptus fuit & apud gen-

gentiles, tam Græcos quam Romanos. De Romanis celebratur ENNII
versus:

Tarquiniij corpus bona femina lauit & vixit.

De funere Miseni Traiani M A R O:

Corpusq; lauans frigentis & vngunt.

V. Æneid. 6. 2.

H O M E R V S item vtrumq; ritum ponit in funere Patrocli & Achillis. Lege nostrum Franciscum Bentium oratione 22. *de ratione funeris apud Romanos.* Qua de causa autem hos ritus vsurparint Ethnicis, non est necesse indagare. Christiani certe vsurpant, tum declarandi amoris sui in defunctos causa, tum vt indicent corporibus eorum hunc cultū deberi, siue quia fuerint templa Spiritus sancti, vt Apostolus ea vocat, dum viuerent, siue quia credunt ea aliquando resurrectura in vitam æternam.

Iliad. 6. & 18.

S. Aug. 1. de ciuit. c. 13.

1. Cor. 3. & 6.

III. R I T V S, quod linteo funebri inuoluerentur. Corpus Christi apud Matthæum *inuoluit Ioseph in sindone munda.* Quæ nunc seruatür Taurini sicut *Sudarium quod fuerat.* vt scribit S. Ioannes *super caput eius,* quorannis ostenditur Moguntia. De corporibus pestiferorum linteopertis habes apud Eusebiū loco nuper allegato. De corpore S. Pauli eremitæ pallio S. Athanasii obuoluto à S. Antonio, habes in Pauli vita à S. Hieronymo descripta. S. Athanasius in vita S. Antonii ait morem fuisse Ægyptiis nobilium & præcipue S. Martyrum corpora linteamine obuoluerent. P R V D E N T I V S in hymno ad exequias.

Ioan. 20. 7.

E. lib. 7. c. 17.

Candore nitentia claro,

Prætendere linteamos est.

S. H I E R O N Y M V S de muliere septies iusta. *Clerici,* inquit, *quibus id officij erat, cruentum linteo cadauer obuoluerunt.* Plutarchus in problematis Romanis restatur apud suos gentiles albis vestibus contacta fuisse cadauera. In nobilibus personis aureum velamentum super feretrum defuncti apponi consuetum indicat S. Hieronymus ad Paulam super obitu Blefillæ. *Ex more,* inquit, *parantur exequia, & nobilium ordine præeunte aureum feretro velamen obtenditur.*

H ep. 49.

Pl q. 26.

H. ep. 15.

IV. R I T V S, quod funus efferretur, magno hominum comitatu. Exemplum habemus in Genesi de Iacob Patriarcha, & apud Lucam, de vidua cuius vnicum filium elatum magna turba committabatur. Hieron. ad Eustochium de obitu Paulæ Romanæ. *Tota,* ait, *ad funus eius Palestinarum urbium turba conuenit.* Et ad Oceanum de funere Fabiolæ. *Iam fama volat, tanti prænuncia luctus totius urbis populum*

Gen. 50.

Luc. 7.

Hhh. 3.

ad

ad exequias congregabas. De eodem ritu lege Gregorium Nazianzenum oratione 2. in Iulianum, & Seuerum Sulpitium in vita S. Martini.

R. c. 66.

V. R I T V S, quod cum cereis & facibus accensis. Nam Eusebius libro 4. de vita Constantini testatur in funere Constantini arsisse lumina in aureis candelabris. Nazianzenus oratione citata, ait, cum cereorum ignibus delatum fuisse corpus Constantii Cæsaris, eo quod Christiani putarint pium eius discessum è vita his officiis orandum. S. Chrysofost. in ep. ad Hebræos. *Dic mihi, ait, quid sibi volunt lampades ista tam splendide? nonne sicut athletas mortuos comitamur? quid etiam hymni, nonne ut Deum glorificemus?* Theodoretus historię Ecclesiasticę libro 5. scribit in translatione corporis S. Chrysofostomi Bosphori ostium ad Propontidem prorsus luminaribus fuisse completum. Gregorius Nyssenus ad Olympium de morte sororis suę Macrinę. *Amplius clerici ordine progredientes, accensos cereos gestantes manibus funus deducebant.* Hieron. ad Eustochium de obitu Paulę. *Cum alij Pontifices lampades, cereosq; præferrent.* Et in Epitaphio Paulę. *Sacerdotes lampades, cereosq; prætulērunt funeri.* Recte autem hunc ritum ad traditionem Christianam referimus, quia eius meminit Dionysius Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia. Et Nicephorus libro 2. historię Ecclesiasticę. ait Beatissimę Virginis Marię corpus cereis ardentibus, floribusq; sparsis ab apostolis ex Sion in Gethsemani elatum. Accendimus autem cereos, ut indicemus animas viuere, & defunctos fuisse filios lucis, aliquando ad æternam lucem resurrecturos.

Ch. hom. 4.

Th. c. 26.

D. c. 7.
N. c. 22.

Cic. 29.

Naz. 10. 10.

Gh. hom. 70.

A. c. 12.

D. c. 7.

VI. R I T V S, quod cum Canticis, hymnisq; spiritualibus. Ita enim iubent Apostoli apud Clementem Romanum Constitutionum Apostolicarum libro 6. Greg. Nyssenus ad Olympium, indicat sacerdotes in funere maxime psalmos concinuisse. Et Nazianzenus oratione in laudem Cæsarii fratris, ait psalmodiis luctum sedantibus sepultum S. Hieron. in vita S. Pauli eremitę. à S. Antonio Pauli corpus foras prolatum, cum hymnorum psalmodiarumq; cantu ex traditione Christiana. Idem habet ad Eustochium de obitu Paulę, & ad Oceanum de funere Fabiolę. Seuerus in vita S. Martini Chrysofostomus ad populum. *Quanam de causa, inquit, quęso presbyteros vocas & psallentes? nonne ut te consolentur, nonne ut defunctum honorent?* S. Augustinus quoq; de funere matris agens, libro Confessionum nono. *Psalterium? ait, Enodius aperuit, & cantare cepit psalmum, cui respondebamus. Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.* Eiusdem ritus meminit S. Dionysius Areopagita de Ecclesiastica Hierarchia. Eodem pertinet pul-

lus

sus campanarum, quo populum solere conuocari ad funerum deductionem docet Beda libro 4. de Tintinnabulis. Apparet quoq; ex Matthæo apud Iudæos in funere adhibitos tibicines. Ambrosius siquidem scribit in Lucam morem fuisse gentilium, vt ad omne funus lamentatrices & tibicines adhiberentur, qui lachrymas audientibus cantatis naniis elicerent, eamq; consuetudinem ad Iudæos quoq; permanasse. Vnde OVIDIVS quarto Fastorum:

B. c. 23.
Matt. 9. 23.
A. in c. 2.

Cantabat mæstis tibia funeribus.

VII. quod in locis sacris humarentur. Qua de causa olim Iacob & Ioseph Patriarchæ in terra Ægypti mortui in terra promissionis sepeliri voluerunt, vnde Christus erat nasciturus, & vbi templum Domini erat futurum. Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hierarchia. *His per altis*, inquit, *Pontifex condit in loco dignissimo corpus, cum alijs sui ordinis corporibus sacris.* Et Clemens Romanus libro 6. Constitutionum Apostolicarum. *Conuenite, ait, in cameteria, sacros libros in iis legentes & psallentes pro his qui dormierunt.* Ea autem consecrari solere à sacerdotibus docet Gregorius Turonicus de gloria Confessorum. Et Iuo Carnorensis epistola 219. Vocantur autem *κοιμητήρια* quasi dormitoria, eo quod fideles in Scripturis post mortem dicantur dormire, extremo die iudicii resuscitandi, teste Augustino epistola 122 S. Cyprianus libro primo epistolarum arguit Martialem quendam quod filios suos exterarum gentium more *apud profana sepulchra deposuerit.* Quo ipso indicat iam tum sacra sepulchra fuisse pro Christianis. In templis autem sæpe sepultos fuisse fideles testatur Ambrosius libro primo de Abraham. Hieronymus in vita Paulæ & Fabiolæ. Augustinus libro de cura pro mortuis agenda; & Gregorius libro tertio dialogorum.

Gen. 49 & 50.

D. c. 7.

C. c. 30.

G. c. 106.

Joan. 11.
1. Thef. 4.
C. cp. 4.

A. c. 9.
Au. c. 1.
G. c. 13.

IX. Quod pro liberanda anima ex pœnis Purgatorii sacrificium Missæ offerretur, & aliæ orationes instituerentur. Nam in 2. libro Machabæorum (qui teste Augustino ab Ecclesia pro canonico habetur) narratur Iudam Machabæum misisse Hierosolymam 1200. drachmarum argenti in sacrificia pro mortuis expendenda, ac deinde subiicitur. *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Idem docuere omnes veteres Patres græci atq; latini à nostro Illustriss. Cardinale Bellarmino libro primo de Purgatorio cap. 6. accurate citati. S. Epiphanius certe in fine Panarii, & Augustinus libro de hæresibus Aërium faciunt Hæreticum, quod negauerit orandum esse pro mortuis. CALVINVS ad hæc respondet omnes Patres ante mille & trecentos annos in errorem abreptos fuisse, quod non est aliud, quam summam suam testari

2. Mach. 12.
A. 18 de ciuis
c. 16.

A. c. 35.

C. 3 in c. 3.
n. 10.

impudentiam & Aerii (quem tamen nobiscum inter hæreticos numerat) se discipulum profiteri.

IX. Quod idem sacrificium, eademque preces pro eadem anima certis diebus repetantur, vt *tertia* ab obitu die, *septima, tricesima, & anniuersaria*. De tribus prioribus testatur Sanctus Ambrosius initio orationis de obitu Theodosii. De anniuersaria Tertullianus de Monogamia & Greg. Nazian. oratione in Cæsarium fratrem.

Ch. hom. 32.
Iob. 4.

X. Quod eleemosynæ in eundem finem erogarentur in pauperes, de quo ritu S. Chrysost. in Matthæum, quo pertinet illud Iob. *Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitues, & nolis ex ea manducare & bibere cum peccatoribus*. hoc est, instrue conuiuium, & voca fideles pauperes, vt ipsi post acceptam eleemosynam orent pro anima defuncti. Cur, inquit loco citato Chrysostomus, *post mortem tuorum pauperes conuocas? cur presbyteros, vt pro eis velint orare, obsecras?*

XI. Quod laudes defunctorum in funere celebrarentur. Extat Eusebii Cæsariensis oratio in funere Constantini Magni dicta. Nazianzeni in funere Basilii & Cæsarii. Nysseni in Meletii. Ambrosii in exequiis Valentiniani Imperatoris & Satyri fratris, & aliæ innumeræ.

XII. Quod tumulus defuncti floribus respergeretur. Vnde S. Ambrosius in oratione funebri Valentiniani. *Non ergo, inquit, floribus tumulum eius aspergam, sed spiritum eius Christi odore perfundam*. Et S. Hieronymus ad Pammachium de obitu vxoris Paulinæ. *Ceteri mariti super tumulos coniugum spargunt violas, rosas, lilia, floresq; purpureos*. Nicephorus libro 2. Ecclesiasticæ historiæ meminit de floribus sparsis in funere gloriosiss. Virginis MARIÆ.

N.c. 22.

XIII. Quod tituli & Epitaphia in memoriam defuncti erigerentur iuxta sepulchra. Exemplum peruetustum habemus in Genesi, vbi sic legimus, *Mortua est ergo Rachel, & sepulta est: erexitq; Iacob titulum super sepulchrum eius: Hic est titulus monumenti Rachel vsque in presentem diem*. Et in primo Machabæorum de monumento magnifico à Simone erecto super sepulchrum patris sui & fratrum. S. Hieronymus scribit se ad Mausolæum Dauidis Regis precari solitum in epistola ad Marcellam. De quo videtur loqui S. Petrus in Actis, cum ait. *Et sepulchrum eius apud nos vsque in hodiernum diem*. Prudentius in passione Hyppoliti ita canit:

Gen. 35. 10.

1. Mac. 13. 30.

H ep. 17.

Act. 2. 29.

*Innumeros cineres Sanctorum Romula in urbe
Vidimus, ô Christi Valeriane sacer.*

*Incisose tumulos, titulos, & singula quavis
Nomina, difficile est, vt replicare queam.
Plurima litterulis signata sepulchra loquuntur,
Martyris aut nomen, aut Epigramma aliquod.*

C A P V T IV.

De utilitate Sepultura, eiusque Rituum.

DV P L E X est tum Sepulturæ Ecclesiasticæ, tum cærimoniarum eius utilitas, altera ad vita defunctos, ad viuos à quibus humatur se porrigens. Quoad priorem attinet, Primum ideo prodest vita defunctis eiusmodi Sepultura, quia voto & desiderio, quod dum viuerent habuerunt, potiuntur. Cum enim homo propensione & lege naturali diligat seipsum, Apostolusq; ad Ephesios testetur, neminem esse, qui carnem suam odio prosequatur; optat quoque corpus suum honestè post mortem tractari. Vnde & mortui quidam, inquit S. A V G V S T I N V S in libro de cura pro mortuis gerenda, *feruntur vel in somnis, vel alio quocunque modo apparuisse viuentibus, atq; ubi eorum corpora iacerent inhumata nescientibus, locisq; monstratis admonuisse, vt sibi sepultura qua defuerat, praberetur.* Deinde verisimile est animam ipsam, quæ post mortem retinet naturalem suam inclinationem ad corpus, quod extremo iudicii die est receptura, idem optare, quocum tanquam fido comite & adiutore diuino cultui vacauit. 2. Prodest, quod & honori ipsorum apud posteros, quibuscum vixerunt, consulatur. Nam præterquam quod experientia doceat, eos infames haberi, quibus ius sepulturæ negatum est, vt suspendiosis, vel in rogam actis: Scriptura ipsa pro ignominia reputat destitui sepultura: Ecclesiastæ verba sunt. *Si genuerit quisquam centum liberos, & vixerit multos annos, sepulturaq; careat, de hoc ego pronuntio, quod melior illo sit abortiuus. Et in regnorum libris, inquit Augustinus libro citato, inuenitur Deum per Prophetam minari alteri propheta, qui eius transfessus est verbum, quod non inferretur cadauer eius in sepulcrum patrum eius. Et Ieremias. Hec dicit Dominus ad Ioachim regem Iuda. Non plangent eum. Va Domine, & va inclite. Sepultura asini sepelietur putrefactus & proiectus extraportas Ierusalem.* 3. Profunt animabus eorum sacrificia, quæ offeruntur, orationes & eleemosynæ, vt docent omnes S. Patres. S. Augustinus de Verbis Apostoli. *Orationibus Sanctæ Ecclesiæ & sacrificio salutari, & eleemosynis que pro eorum Spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia. Non omnino ambigendum est ista prodesse defunctis, sed talibus, qui ita vix-*

Matt. 22.
Ephes. 6.

A. c. 10.

Eccl. 6. 3.

A. c. 7.
3. Reg. 13.

Ier. 22. 18.

Bellarmin. l. su-
pract.
A. serm. 34.

A. c. 4

rint ante mortem, ut possint eis hæc utilia esse post mortem. Accedit, quod si in templis Martyrum, aliorum uè Sanctorum humentur, sæpe homines memoria loci excitati eorum quoq; patrociniū pro defunctis implorent, ut notauit S. Augustinus. Cum, inquit libro de cura pro mortuis, recolit animus ubi sepultū sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis aspectus. Quicum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est ijs, qui cum in corpore uiuerent, talia sibi post hanc uitam prodesse meruerunt.

A. 534.
1. Thecl. 4.

QVOD ad posteriorem Vtilitatem attinet in Viuos redundantem. Prima est, quod pompa funebris luctum temperet eorum, qui funus ex officio curarunt, mœstifq; solatiū afferat. Ita idem Augustinus de verbis apostoli. *Monuit Apostolus, non ut non contristemur, sed non sicut ceteri, qui spem non habent. Contristamur ergo nos in nostrorum mortibus necessitate amittendi, sed cum spe recipiendi. Inde angimur, hinc cōsolamur: inde infirmitas afficit, hinc fides rescit. Inde dolet humana conditio, hinc sanat diuina promissio. Proinde pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepultura, monumentorum opulenta constructio, uiuorum sunt quali acung, solatia, uè adiutoria mortuorū. Et infra. Sit pro viribus cura sepeliendi, & sepulchra construendi, quia & hæc in Scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt: Impleant hæc homines erga suos officia postremi muneris, & sui humana lenimetam moris. Verū illa que adiuuent Spiritus defunctorū, oblationes, orationes, erogationes multo pro eis obseruantius, instantius, abundantius impendant, qui suos carne non Spiritu mortuos, non solū carnaliter, sed etiā spiritaliter amant.*

Eccl. 7. 3.

II. Vtilitas est, quod hæc pompa sit quasi speculum omnium mundi vanitatum, quæ omnes morte quasi sepeliuntur & in terram retruduntur: deinde *μνημόσυνοι* nouissimorum, Vnde Sapiens consuluit *Melius esse ire ad domum luctus quam ad domum conuiuij.* Etiam causam addidit, *in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & uiuens cogitat quid futurum sit.* Ecclesiasten autem loqui de funebri luctu, domumq; luctus esse exequias funeris tradit hic Hieronymus & Olympiodorus.

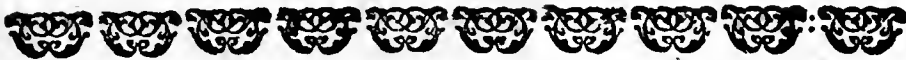
III. Est, quod opere hoc homo profiteatur palam fidem suam, quæ habet de animæ immortalitate, & futura resurrectione. Quid. n. aliud significat varia lumina prælata & crucis effigies nisi lumē fidei? Deinde quod profiteatur quoq; contra hæreticos huius æui fidem Catholicā Romanam, nam crucem, lumina, hymnum & preces mortuorū, elemosynas, aquam benedictam, Missæ Sacrificium, aliasque funebres carimonias Ecclesiasticas Nouatores omnes detestantur.

IV. Et postrema utilitas, quod homo Christianus in gratia existens hoc officio charitatis vere promeretur vitam æternam, quod liquet

primo

primo ex exemplo Tobiaē supra ab angēlo Raphaelē mirifice collau-^{Tob. 12. 12}
 dato: deinde Magdalenā, quod tūc fecit Christus, vt dixerit, toto orbe
 commemoratum iri; quod & factum est, atq; etiamnum fit, vbi Christi
 Euangeliū predicatur. Hinc S. Augustinus paulò ante monuit vt pro
 viribus curam sepeliendi & sepulcra construendi suscipiamus, quia, in-^{Matt. 26. 13.}
 quit, & hac in Scripturis Sanctis inter bona opera deputata sunt, & Lactan-^{A. de v. Apost.}
 tius in diuinatum institutionum epitome ita scripsit. Redimere ab hos-^{stoli.}
 captiuos magnum misericordia opus est, item egros pauperes visitare atq; fo-
 uere: inopes aut pauperes si obierint, non patiamur insepultos iacere. Hac sunt
 opera, hac officia misericordia: quae si quis perfecerit, vtrum & acceptum Deo
 sacrificium immolabit. Hac litabilior victima est apud Deum, qui non pecu-
 dum sanguine, sed hominis pietate placatur: quem Deus, quia iustus est, sua &
 ipsum lege, sua & conditione prosequitur: miseretur ei, quem viderit miseri-
 cordem: inexorabilis est ei, quā precātib; cernit immitem. Ergo vt hac omnia,
 quae Deo placent facere possimus contemnenda est pecunia, & ad caelestes trans-
 ferenda thesauros, vbi fur non effodiet, nec rubigo consumer, nec tyrannus eri-
 piet, sed nobis ad aeternam opulentiam Deo custode seruabitur.

VIDE V. Eleemosyna, Hospitalitas, Opera bona.

SIMPLICITAS.

CAPVT I.

Quid nomine Virtutis Simplicitatis intelligatur.

IMPLICITAS in sacris litteris fere significat sinceritatē,
 vel candorem animi ab omni dolo, simulatione vel fūco a-
 lieni, qualis est in infantibus & pueris, vt notauit libro pri-
 mo Pædagogici Clemens Alexandrinus. Vnde S. Ambrosi^o Clem. c. 5.
 laudans fratrem Satyrum ab hac virtute, definit eam esse quardā morū
 temperantiam, menti q; sobrietatem. illū verò tanta ait simplicitate fuisse,
 vt conuersus, in puerum simplicitate illius atatis innoxia, perfecta virtutis ef-
 figie, & quodam innocentium morum Speculo reluceret. B Ioan. Climacus^o A. orat. de e-
 scribit Simplicitatem esse habitam anima varietate carentem, totiusq; ius obitu.
 peruersa intentionis ignarum, & qui nulla mala cogitatione moneatur. Eodē
 Clim. grad. 24.

Greg 6.38

spectat illa B. Gregorii in octauo moralium descriptio. *Sapientia inquit, iustorum est, nihil per ostentationem fingere: sensum verbis aperire, vera uti sunt, diligere, falsa deuitare, bona gratis exhibere, mala libentius tolerare quã facere, nullam iniuria vltionem querere, pro veritate contumeliam lucrum putare. Sed hac iustorum Simplicitas deridetur, quia ab huius mundi sapientibus puritatis virtus fatuitas creditur.*

Iob. 1. 3.

AB hac virtute DEVS collaudauit B. IOB, cum dixit ad Satan. *Numquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, vir simplex & rectus?* Et CHR. ISTVS Dominus Nathanaelem, cum ait. *Ecce verè*

Ioan. 1. 47.

Matt. 10. 10.

Matt. 18. 3.

Israelita in quo dolus non est. Hanc idem commendauit Apostolis, cum apud Matthæum eos commonefaceret, vt simplicitate imitarentur columbas, deinde & paruulos dicens. *Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum celorum.* Hanc inculcat & Paulus Romanis. *Volo,*

Rom. 16. 19.

1. Cor. 14. 20.

Phil. 1. 10.

1. Pet. 2. 2.

inquiens, vos sapientes esse in bono, & simplices in malo. Et Corinthiis. *Malitia paruuli stote.* Et Philippensibus. *Hoc oro, vt suis sinceri, & sine offensa in diem Christi.* S. Petrus quoque eandem commendat electis aduenis.

Ib. v. 25.

Deponentes, inquiens, *omnem malitiam & omnem dolum, & simulationes, & c. sicut modo geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite.* Deinde in ea Christum imitandum proponit; nam ait. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit; nec inuentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur non maledicebat; cum pateretur, non cominabatur, tradebat autem iudicanti se iniuste.* S. Thomas Aquinas subiicit simplicitatem virtuti Veritatis, quam Aristoteles in Ethicis inter virtutes morales numerauit,

S. Th. 2. 2. q. 109.

a. 2. ad 4. Ar. 2.

& 3. Eth.

C A P V T II.

De simplicitatis proprietatibus.

Matt. 10. 10.

PRIMA proprietates est, vt cum ratione & prudentia iuncta sit. quod Christus indicauit, cum ad Apostolos dixit. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columba.* Vnde Tertullianus scribens in Valentinianos. *Ideo, inquit, simplices notamur apud illos, vt hoc tantum, non etiam sapientes: quasi statim deficere cogatur à simplicitate Sapientia, Domino utramque iungente: Estote prudentes, vt serpentes, & simplices vt columba.* Et Sanctus Ambrosius in Lucam. *Quia plerisque non virtus, sed infirmitas videtur sine ratione simplicitas, vt tu veram suscipias admoneris, id est, vt exequaris industria munus nature.* Sanctus Hieronymus ad Paulinum, de institutione monachi. *Habet simplicitatem columba, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum suplâteris insidiis. Non multum distat in vitio, vel decipere posse vel decipi Christianum.* Augustin⁹ ad fratres in eremo. *Estote fratres mei prudentes sicut serpentes, & simplices*

A. lib. 7. in c. 9.

Hier. 13.

A. serm. 4.

sicut

sicut columba. Duo enim sunt, quæ annexa ad inuicem sunt, ut unum sine altero, aut parum aut nihil omnino proficiat. Simplicitas enim sine astutia stultitia reputatur: astutia sine simplicitate superbia approbatur. Et Gregorius libro 4. regesti. In scriptura sacra, cum in bona intelligentia ponitur simplicitas, saepe prudentia, aut rectitudini sociatur. Unde etiam de beato Iob scriptum est. Erat vir simplex & rectus; & beatus Apostolus Paulus admonet dicens. Estote simplices in malo, & prudentes in bono. Et per semetipsum veritas admonet dicens. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columba: esse valde inutile iudicans, si aut simplicitati prudentia, aut prudentia simplicitas desit, quatenus & serpentis astutia columba simplicitatem acueret, & columba simplicitas serpentis astutiam temperaret. Idem habet libro 1. moralium cap. 2.

G. ep. 31.

Iob. 1. 2.

Rom. 16. 19.

Matth. 10. 16.

Rom. 16. 9.

1. Cor. 14. 20.

H. in c. 18.

II. Proprietas iniuriæ obliuisci, hoc enim apud Apostolum est, simplices esse in malo, & malitia paruulum esse. Unde S. Hieronymus in Matth. exponens verba Christi. Quicumque ergo humiliauerit se, sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum. Sicut iste, inquit, paruulus, cuius vobis exemplum tribuo non perseverat in iracundia; non meminit læsæ: non videns pulchram mulierem delectatur: non aliud cogitat & aliud loquitur, sic & vos nisi talem habueritis innocentiam & animi puritatem, non poteritis regna cælorum intrare. Et S. Ambrosius primo de officiis. Nolite hos condemnare pueros, de quibus Dominus ait. Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Itaque & ipse Dominus, hoc est, Dei virtus sicut puer, cum malediceretur, non maledixit: cum percuteretur, non percussit. Ita ergo te compara, ut quasi puer iniuriam non teneas, malitiã non exerceas, omnia à te innocenter proficiantur. Non cõsideres, quid ab aliis in te referatur. Locum tuum serua simplicitatem & puritatem tui pectoris custodi. Et S. Basiliius in regulis breuioribus, questione posita, quis dicatur simplex ut columba, respõdet. Simplex ut columba est, qui ne simpliciter quidem de ulciscendo eo, qui sibi aduersarius sit, cogitat, potiusque in instituto suo bene de illo merendi perseverat ex præcepto Apostoli sic dicentis. Vos autem nolite deficere bene facientes. Et S. Chrysostomus in Matthæum, Nos quoque si cælorum heredes constitui volumus paruulorum virtutem consequi studeamus. Ab omnibus exim passionibus anima paruulorum munda est, hi qui dolorem intulerunt nullas ultionis vices reseruant: & quasi nihil actum esset, veluti ad amicos accedunt. Quanto magis à matre vapulant, tanto magis eam querit at, atque ceteris omnibus eam anteponunt. Et infra subiicit exemplum regis Davidis. Nemo, inquiens, quam Saul versutior unquam fuit, nemo simplici- or atque integrior quam David. Nonne, bis illum in manibus habuit David, & cum interficere posset, pepercit? nonne irretitũ, & quasi carcere circumvallatũ tenebat, & dimisit? Et quamuis in David ille commiserit crimina, & quamuis à multis in necem illius David incitaretur, intactum tamen abire voluit?

A. c. 21.

Matth. 18. 3.

1. Pet. 2. 25.

B. q. 245.

2. Theff. 3. 15.

Chr. hom. 63.

III. Proprietas, non nosse obrectare, non inuidere, non suspicari malum de altero, & suis rebus esse contentum. Hanc tradit S. Ambrosius in exhortatione ad Virgines. *Bona, ait, diuitia sunt innocentiæ atq; simplicitatis, quibus peccatum non imputatur, quia nulla in iis doli fraudisq; versutia est. Omnis enim simplex obrectare non nouit, nescit inuidere, suo contentus est, aliena non quarit. Et si egeat sibi diues videtur, si suppetat, quod alimēto est satis. Pulchrè Apost. Paulus. Et profunda, inquit, paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum.* Et intertio de officiis eandē confirmat exemplo Iosue nihil mali suspicantis de Gabaonitis, *Adeo, inquit, sancta erat illis temporibus fides, ut fallere aliquos posse non crederetur. Quis hoc reprehendat in sanctis, qui ceteros de suo affectu aestimant? & quia ipsis amica est veritas mentiri neminem putant, fallere quid sit ignorant, libenter credunt quod ipsi sunt, nec possunt suspectum habere, quod non sunt.* Hinc Salomon. *Innocens credit omni verbo, non vituperanda facilitas sed laudanda bonitas.* Chrysoft. vero confirmat exemplo Ioseph, his verbis. *Iosephus nonne citra fucum agebat cum fratribus? nonne propter hoc probatus fuit, eo quod ipse quidem omnia absque suspitione loquebatur, illi autē malitiosè insidiabantur? Somnia sua simul atque iterum incautè eis prodidit: itidem pari securitate ad illos profectus est cibos allaturus totum committens Deo: illi erga ipsum tanquā hostē affecti erant, ipse vicissim erga illos ut fratres. Et poterat DEVS illum non permittere incidere in illos, sed permisit, ut ostenderetur miraculum, quod licet illi quod poterant, conarentur, ille tamen vicit.*

2 Cor. 8.

A. c. 10.
Iosue. 9. 14.Prou. 14. 15.
Ch. hom. 7.
in Acta.

Math. 10. 10.

IV. Proprietas, non erubescere publicum. Quam tradit Tertullianus libro contra Valentinianos, alludens ad dictum Christi. *Estote prudentes sicut serpentes, &c. Abscondat, inquit, se serpens quantum potest, totamque prudentiam in latebrarum ambagibus torqueat, aliè habitet, in caca detrudatur. Nostra columba domus simplex, etiam in editis semper, & apertis, & ad lucem: amat figuram Spiritus sancti, Orientem Christi figuram. Nihil veritas erubescit, nisi solummodo abscondi: quia nec pudebit ullum aures ei dedere, eum Deum recognoscere, quem iam illi natura commisit, quem quotidie in operibus omnibus sentit.*

Eccl. 3.
A. c. 12.

2 Reg. 15.

V. Proprietas, Quod simplex est & syncerum, solidum est, constans & diuturnum, quod verò duplex, vel fictum & simulatum, facile dissipatur & soluitur iuxta illud B. Iacobi. *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.* Hanc annotauit S. Ambrosius in altero de officiis cū ait. *Nihil simulatum & fictum vera virtutis esse certum est, quin etiam diuturnum esse non solet. In principio vernat, in processu tanquam flosculus dissipatur & soluitur: quod autem verum ac sincerum, alta radice fundatur.* Deinde postquam subiecit exemplum Absolonis, qui per simulatam ambitionem anhelauit frustra ad regnum, *Liquet igitur, inquit, ea esse perpetua ac*

tua ac

tua ac solida, quæ vera sunt, & quæ sincere potius, quam dolo congregantur: ea vero, quæ simulatione atque assentatione parata sunt, nõ posse diu perseverare.

C A P V T I I I.

De dignitate & utilitate huius Virtutis.

DI G N I T A T I, vtilitatieque simplicitatis factis amplum testimonium præbet Spiritus sanctus in suo verbo. Nam in Prouerbiis ait Salomon. *Abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius.* Et. *Abominabile Domino cor prauum, & voluntas eius in iis, qui simpliciter ambulant.* Vnde S. Gregorius in tertia parte pastoralis. *Audiant impuri quod sapientis esse dicitur, spiritus sanctus disciplina effugiet fictum. Audiant quod scriptura rursus testatur. Cum simplicibus sermocinatio eius.* DEO enim sermocinari est per illustrationẽ suæ presentie humanis mentibus arcana reuelare. Cum simplicibus igitur sermocinari dicitur, quia de superius mysteriis illorum mentes radio suæ visitationis illuminat, quos nulla umbra duplicitatis obscurat. Et rursus in 4. Psal. Pœnitentialem. *Vnde & scriptum est. Sentite de Domino in bonitate: & in simplicitate cordis querite illum. Cordis enim simplicitas dies est, quam fraus non obnubilat, non obtenebrat mendaciam, non obscurat inuidia, non obfuscat dolus, quam lux veritatis illuminat, presentie diuina claritas illustrat. Scriptum est enim. Cum simplicibus sermocinatio eius.* DE O autem sermocinari est per suæ presentie illuminationem &c. vt supra. Quo contra, addit, *de non simplicibus dicitur. Virum sanguinum & dolum abominabitur Dominus.* Et Salomon ait. *Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Constat ergo, quia illos inhabitando illuminat; illos recedendo excacat.*

Cum hoc Salomonis dicto ita exposito, conuenit illa Christi Domini confessio, dum ait apud Matthæum. *Confiteor tibi pater Domine cæli & terre: quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Et apud Ioannem. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quacunque audiui à Patre me nota feci vobis.* Vnde HIERONYMVS scribens in Prouerbia Salomon. *Sermocinatio, inquit, Domini cū simplicibus est, quia illos cælestis sapientia secretis illustrat quos terreni fastus ac duplicitatis nihil habere cõsiderat. Hinc etenim dicit. Abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Et Chrysost. in Matthæo. *Non dixit Christus stultis reuelasti, sed paruulis, quasi nõ formati adhuc sed simplicibus. Itã ostendit nõ indigne scribas & phariseos, sed iure his rebus fuisse priuatos, ac per omnia nos docet statum superbie omnino esse fugiendũ, ac simplicitatem admirandam. Quod Paulus amplioribus*

Prou. 3. 31.
Prou. 11. 39.

G. admon. 12.
Sap. 1. 5.

Prou. 3. 32.

Sap. 1. 1.

Psal. 5. 7.
Sap. 1. 5.

Matth. 11. 25.
Ioan. 15. 15.

Prou. 3. 32.

1. Cor. 3. 18.

plioribus verbis scribit, dicens. Si quis in vobis videtur in hoc seculo sapiens esse, is fiat stultus, ut sapiens efficiatur, sic enim gratia Dei monstratur.

A. 2. 46.

Chr. hom. 7.

EXEMPLA quoque se cum hac confessione Christi conspirant multorum sanctorum, qui ob simplicitatis virtutem maximorum mysteriorum effecti sunt conficii. Chryostomus certe expendens verba illa B. Lucæ de primis Christianis. Quotidie quoque perseverantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis, ita loquitur. Per simplicitatem omnem virtutem declaravit, qua maior est ipso ieiunio, divitiarum erogatione, ac perseverantia in oratione. Quis enim non obstupesceret, quis non admiraretur hominem moribus simplicem, vel quis non se iungeret ei, qui subdolos non est? aut quorum aliorum est salus, quorum præter hos eximia illa felicitas? Nonne pastoribus initio Evangelium prædicatum est? nonne Ioseph simplex homo erat; adeo ut nec per adulterij suspicionem perterreretur, quo peccato perpetrando consentires? Nonne agrestes fuci expertes elegit? anima enim benedicta, inquit, omnis simplex. Via quedam est ad philosophiam simplicitas. Hæc ille. Idem supra ostendit, ad quantam Ioseph Patriarcha, & rex David divinarum mysteriorum notitiam, statusque dignitatem euecti sint beneficio simplicitatis.

Sap. 1. 8.

A. c. 9.

1. Par. 29. 17.

Iam vero idcirco idem Spiritus sanctus hortatur nos, ut in simplicitate cordis Deum quæramus eique vota nostra offeramus. Ait enim Sapiens. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis querite illum, id est, sincere & ex animo Caret enim, inquit S. Ambrosius libro 3. de officiis, merito simplicitatis omne arte elicitum, & fraude compositum. Exemplum huius dedit religiosissimus rex David cum ita in Paralipomenis Deum alloquitur. Scio Deus meus, quod probes corda, & simplicitatem diligas, unde ego & in simplicitate cordis mei letus obtuli vniuersa hæc & populum tuum. Deinde insinuat ut cum magna fiducia in ea ad Deum accedamus. Qui enim ambulat simpliciter, ait Salomon, ambulat confidenter. ita ut dicat. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si enim cor nostrum, inquit B. Ioannes, non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum. Unde S. Gregorius in Pastoralis loco citato. Audiant, inquit, impuri, quod scriptum est, Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Fiducia quippe magnæ securitatis est simplicitas actionis.

Prou. 10. 10.

P. 26. 1.

1 Ioan. 3. 21.

Iob. 8. 20.

Prou. 18. 18.

Chr. hom. 7. in

Acta

Id. hom. 63.

Matth. 18. 3.

VIA quoque perbreuis & directa nobis patet per simplicitatem ad salutem & vitam æternam, secundum illud B. Iob. Deus non proiciet simplicem, nec porriget manum malignis. & Sapientis. Qui ambulat simpliciter, saluus erit. Quorum aliorum, supra inquit Chryostomus, est salus quam simplicium? quorum præter hos eximia illa felicitas? In Matthæum vero probat nullis contingere salutem, nisi simplicibus, ex illo dicto Christi. Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum

gnum

gnum cælorum. *Initemur igitur, inquit, etiam nos paruulos & eorum mores in omni fastu & malitia contemnenda complectamur. Non enim est, non est, inquam, aliter possibile cælos attingere, sed necesse omnino est in gehennam detru-di malitiosos omnes, atq; simulatores, immo vero antequam tempus gehenna venerit, non paruis hic suppliciis cruciantur. Certè in 14. P salmo regio, cul-tus initium est; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo, huius nostri simplicis mores describi videntur. Qui, inquit, ingreditur sine macula: qui loquitur veritatem in corde suo: qui non egit dolam in lingua sua. Nec fecit proximo suo malum, Qui iurat proximo suo, & non decipit. Qui facit hæc, non mouebitur in æternum, id est, perueniet ad maiora, ait Augustinus, in quibus est inconcussa stabilitas. Qua de causa Aug. in ps. 14 forte iam pridem vsu receptam, vt cum sedis Apostolicæ autoritate a-liquis solemni ritu referendus est in Catalogum Sanctorum, cum de a-liis virtutibus, cum imprimis de eius simplicitate & humilitate inquisi-tio instituat, vt ex Innocentio, Hostiense, & aliis Ecclesiastici iuris Do&toribus in sua summa, verbo, *Canonizatio sanctorum*, probat Sylue-ster Prieras.*

Extra. de pro-
sumpt. c. ex Au-
dit.

C A P V T IV.

*Quibus medijs obtineri queat simplicitatis
Virtus.*

PR I M V M medium est, studium imitandi mores paruulorum, quod Matth. 16 Dominus ipse præscripsit apud Matthæum, & Apostolus vterque Beatus Petrus & Paulus, vt supra monuimus. Vnde Tertullianus in Valentiniános. *Repærafcere nos, inquit, & Apostolus iubet secundum Deum, vt malitia infantes per simplicitatem ita demum sapientes sensibus fimus, di- uine sapientia ordinem de simplicitate amando.* Et Chrysoftomus in Mat-thæum. *Nos quoque si cælorum hæredes constitui volumus, hanc paruulorum virtutem consequi studeamus. Hoc enim supremum Philosophia culmen est, vt cum prudens sis, nihil f. Et, nihil simulati asciscas, id Angelorum vita est. Nam etiam si Regina cum diademate atque purpura paruulis offeratur, non prapo-nunt eam matri licet pannosa. Quod enim suum aut alterum est, non inopia & copia rerum, sed quasi Philosophia discernunt, nec ultra necessitatem aliquid queritant, sed cum lacte repleti fuerint, statim relinquunt mammillam: non dolent pecuniarum, aliarumq; rerum huiusmodi iacturam, sicuti grandiores: non venustas formas admirantur. Ideo dicebat, Taliu est regnum cælorum, vt ea nos volentes faciamus, qua ingenita paruulis atq; insita duce natura fa-cis. Nam quoniam omnia Pharisei malitia & arrogantia faciebant, idcirco vbique discipulos ad simplicitatem hortatur, illos occulte malignos esse signifi-cans, & hoc apertius erudiens.*

C. hcm. 67

A. 2.

A. 4. 32.

A. 5. 1.

Eph. 6. 6.

Col. 3. 12.

2. Cor. 9. 8.

Math. 5. 39.

Heb. 10. 14.

Math. 5. 40.

A. 5. 41.

2. Cor. 12. 8.

Gal. 6. 14.

Luc. 14.

Ch. hom. 7.

II. Medium est, imitati mores primorum Christianorum, ab Apostolis conuerforum, quos in Actis Apostolorum accuratè describit Lucas. Illi enim tam cupide excipiebant Apostolorum conciones, vt vna die tria, altera quatuor millia hominum se Christo adiungerent, quotidie in templum orationis & sacræ communionis causa confluebant, tanto flagrabant amore fidei in Christum, vt præ eo parentes, vxores, fratres, cognatos odissent; tanto in fratres, vt omnium esset cor vnum & anima vna, vt omnia etiam temporalia bona haberent communia, nihil proprium possiderent, vt exitiale & peremptorium censeretur, si quis aliquid retinendo fraudasset, vt patuit in exemplo Ananiæ & Saphiræ. Vt si qui serui forent, Dominis licet Ethnicis, in simplicitate cordis parerent, quod Paulus eos docuit, sicut Christo. Vt pauperibus suis facultates etiam supra virtutem voluntarie & hilariter communicarent in simplicitate. Vt inimicos diligerent, iisq; beneficerent & alapa ab iis accepta etiam alteram maxillam præbere parati essent; vt rapinam bonorum suorum cum gaudio sustinerent, vt contumeliam verberaq; passi gauderent & exultarent, quod digni habiti essent pro nomine Iesu contumeliam pati. Vt in carceribus, vinculis, plagis, aliisq; cruciatibus gloriarentur. vt non putarent se Christianos vel Christi discipulos, nisi crucem cum Christo baiularent, Quod obseruans Chrysostomus in Acta. *Illic, inquit, (apud primos Christianos) tria millia & quinq; millia statim virtutem arripuerunt, & mox à Deo Philosophi facti sunt, nunc autem vix vnus inuenitur. Quid hoc, quod illos tam agiles & excitatos reddebat? quid illos repente accendit? Quoniam cum multa accedebant deuotione, quoniam honores non erant sicut nunc, quoniam ad futura suam mentem conuerterant, & nihil presentium expectabant. Hoc est ignita anima, in periculis versari: hoc putabant illi Christianismum esse, sed non nos, nunc in meris dissolutionibus viuunt. Propter hoc, neque quando oportet hac assequemur. Quid faciemus? interrogabant illi, condemnantes seipsos, & agnoscetes, quantum donum acceperant. Quomodo autem vos eritis tales, per omnia diuersum quod illi, facientes? Illi simul audierunt & baptizati sunt, neq; moras necebant, quamuis non omnes audissent iustificationes.*

P. 1. 5. 7.

Prou. 3. 32.

Mat. 1. 14.

Math. 23.

Ch. hom. 45.

A. in. Ef. 63.

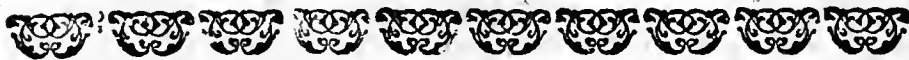
III. Medium est considerare foeditatem vitiorum cum simplicitate pugnantium, vt duplicitatis, dolositatis, hypocrifeos, simulationis. Dauid ait. *Firum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.* Et Salomon. *Abominatio Domini est omnis illusor.* Et Malachias. *Ataledi dicitur dolosus.* Christus certè apud Matth. octo maledictiones fulminat in hypocritas. *Sicut sepulcrum, inquit Chrysost. in Matth. quamdiu clausum est, si pulchrum videtur foris: si verò fuerit apertum, horribile est, sic & simulatores bonorum, quamdiu non cognoscuntur laudabiles sunt: cum autem cogniti fuerint,*

riunt,

runt, inveniuntur abominabiles. Et S. August. in psalmos. Simulata innocentia non est innocentia: simulata equitas non est equitas, quia & iniquitas est simulatio. Et libro 83. questionum. Sicut prope sima & diuina virtus est neminem decipere sic vltimum vitium est, quemlibet et decipere. Sed plura de hac re in Panario. Concludo cum graphica descriptione duplicitatis allata à S. Gregorio libro 10. Moralium in verba Iob. Derideat enim iusti simplicitas. Huius mundi, ait, sapientia est, cor machinationibus tegere. sensum verbis velare; qua falsa sunt vera ostendere: qua vera sunt falsa demonstrare. Hac nimirum prudentia vsu à iuuenibus scitur, hac à pueris pretio discitur: hanc qui sciunt ceteros despiciendo superbiunt: hanc qui nesciunt, subiecti & timidi in alijs mirantur, quia ab eis hac eadem duplicitas iniquitatis nomine palliata diligitur, dum mentis peruersitas vrbantitas vocatur. Hac sibi obsequiis precipit honorum culmine querere: adepti temporali gloria vanitate gaudere: irrogata ab alijs mala multiplicius reddere: cum vires suppetunt nullis resistentibus cedere: cum virtutis possibilitas deest quicquid explere per malitiam non valent, hoc in pacifica bonitate simulare. Hæc ille.

A. 9. 33.
V. Hypocritis.
G. c. 27.
Iob. 12. 4.

VIDE V. *Abnegatio sui. Cognitio sui. Diffidentia sui. Humilitas. Timor Domini. Verecundia. Veritas. Et in PANAR. IO V. Curiositas. Hypocrisis.*

S P E S V E L F I D V C I A .

CAPVT I.

De natura virtutis SPEI, vel Fiducia.

SPEI nomē non pro appetitus sensitiui passione cum brutis communi, sed pro virtute Theologica, qua in DEVM speramus, accipimus; nec aliter differt secundum Theologos à Fiducia quam quod Fiducia propriè significet spem perfectam & roboratam. Quod dilcimen quoque indicauit Seneca, cum ad Lucilium scripsit. *De te spem habeo, nondum fiduciam.* Spes ergo vel Fiducia est virtus Theologica diuinitus infusa, qua futura bona oculis minimè nunc subiecta expectamus. Virtutem Theologicam voco, quia æquè ac fides & charitas immediatè circa Deum versatur. De quibus Apostolus in epistola priore ad Corinthios. *Nunc autem manent, Fides, Spes, Charitas, tria hæc; maior autem horum est Charitas.* Et S. AUGUSTINVS in Enchiridio. *Hic, inquit, si respondero (ad questionem videlicet quomodo sit colendus Deus) fide, spe, charitate colendum Deum, profecto dicturus es, breuius hoc dictum esse quam velis.*

S. Thom. 22. q.
119. art. 6.
Sen. ep. 16.

1. Cor. 13. 13.
A. c. 3.

2of. c. 6.

DI V I N I T V S autem infusa est, quia donum Dei est æquè ac fides, & charitas. Vnde Beatus Prosper libro contra Collatorem. *DEVS hominem peccatorem, ex inuito volentem facit, & quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat, ut cor audientis obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, ubi premebatur: ibi discat, ubi ignorabat, inde fidat, unde diffidebat, inde velit, unde nolebat.* Et in Psalmum 130. *Fiducia sperantium misericordia DEI est.* Et S. Bernardus in Psalmum 90. *Nec alius ex sententia dicere potest. Quoniam tu es Domine spes mea, nisi cui intus persuasum sit à spiritu, ut quemadmodum monet propheta, iacet cogitatum suum in Domino, sciens quod enutriendus sit ab eo iuxta illud quoque, Petri Apostoli. Omnem sollicitudinem vestram proicietes in eum, ipse enim est cura de vobis.*

B. serm. 9.
Psal. 54. 23.
1. Pet. 5. 7.

Rom. 8. 25.

QUOD autem sit futurorum bonorum, eorumque inuisibilibus expectatio habemus ex Apostolo in epistola ad Romanos ita ratiocinante. *Et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur non est spes: nam quod videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus per patientiam expectamus.* Vnde prisci Patres. Clemens Alexandrinus in altero Stromatum. *Spes, inquit, consistit ex fide. Spes autem est boni acquirendi expectatio: fidelem autem necesse est expectationem esse.* Fidelem appellat,

A. lib. 5. ep. 22.

quæ fidei traditionique Apostolicæ consentanea sit. Et S. Ambrosius ad Horontianum. *Spes autem quid est nisi futurorum expectatio? Non enim quæ videntur, sed quæ non videtur, aterna sunt. Nam quod quis videt, quid sperat? Videmur enim tenere ea quæ videmus; Quomodo ergo quæ tenemur speramus?*

1. Cor. 2. 9.

Nihil igitur eorum, quæ sperantur videtur. Oculus enim non vidit, nec auris audiuit, quæ præparavit DEVS diligētibus eum. Ergo si sperari non potest quod videtur, non bene habent aliqui: & ideo quamuis abesse videatur à nobis, expectamus illud per patientiam. Expectans enim expectaui Dominum, & respexit me. Ideo ergo expectamus patienter, quia bonus est Dominus sustinentibus eum, Pulchrè autem dicunt. Spes autem quæ videtur non est spes, de potestatibus istius seculi, de dignitatibus, de diuitiis. Video nescio quem fascibus præminentem & curribus, nihil habet spei in curribus, qui videtur. Nec Chaldeus in stellis spem habet, quas observat, nec diues in possessionibus, nec avarus in usuris, sed ille spem habet, quæ in eum spem suam ponit, quæ non videt, id est, in Domino Iesu, qui medicus nostrum stat & non videtur. Et Chrysost. in sermone de fide, spe & charitate. *Spes, inquit, est futura pollicitationis religiosus assensus, præmissa gloria deuota in ientio, sanctorum destinata sublimitas, honorum expectatio futurorum. Spes est, inquam, cognitio fidei, crudelitatis propinquitas, destinatum præmiorum tempus, futura expectatio meritorum.* Et S. Aug. in Enchiridio. *Est fides, & malorum rerum, & bonorum, quæ & bona creduntur: & mala. Est etiã fides & præteritarum rerum, & presentium, & futurarum. Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum. Propter has causas*

Psal. 39. 2.

Rom. 8. 25.

A. c. 88.

causas

causas distinguenda erit fides à spe, sicut vocabulo, ita & rationabili differētia.

CAPUT II.

De conditionibus virtuti Spei annexis.

PRI MA conditio est. Vt spes sit salutaris, debet esse semper connexa fidei & charitati. Fidei quidem, quia *sine fide*, teste Apostolo *impossibile est placere DEO*. Charitati, quia sine ea nihil profunt excellentissima opera teste eodem. *Qui non diligit*, ait B. Ioannes, *manet in morte*. Quod autem ad ordinem & originem harum trium virtutum attinet. Spes oritur ex fide. *Fides enim est*, teste Paulo, *spesandarum substantia rerum*, id est, fundamentum. Docet siquidem Christum venisse, ut peccatores saluos faceret, vnde spes nobis orta salutis. Charitas vero oritur ex spe, ut docet S. Augustinus in Ioannem: licet alio quodā modo etiam spes oriatur ex charitate: *non enim speratur, quod non amatur* teste eodem Augustino in Enchiridio. Vnde S. Ambrosius in c. 17. Lucę. *Ex fide*, ait, *charitas, ex charitate spes, & rursus in se sancto quodam circuitu reuoluuntur*.

Heb. 11. 6.

1 Cor. 13. 1.

1 Ioan. 3. 14.

Heb. 11. 1.

A tract. 83.

A. c. 117.

Heb. 6. 15.

II. Conditio. Debet esse certissima & firmissima, quia fide Catholica nititur, qua nihil certius. Vnde Apostolus agens de fide & fiducia Abrahamę. *In quo*, inquit, *abundantius volens DEVS ostendere pollicitationis hereditibus immobilitatē consilii sui, interposuit iusiurandum, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animę tutam ac firmam & incedentē vsq; ad interiora velaminis, ubi præcursor pro nobis introiuit Iesus secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum*. Ex quibus verbis quatuor vel quinque alia argumēta suppetūt, cur spes nostra in Deum esse debeat certissima. 1. quia nititur promissioni diuinę, quę infallibilis est. 2. quia iureiurando DEI. 3. quia vocat anchoram animę tutam & firmam, ut declaret spem nostram esse inexpugnabilem & omnibus huius seculi fluctibus & tempestatibus fortiosem: anchoris enim naues maximę alligantur, ne vi tempestarum disiciantur. 4. quia addit eam, non bonis corporalibus vel spiritualibus huius seculi contentam, ad interiora velaminis progredi, id est, ad felicitatem æternam iam nobis velatam, ad Dei visionem & Deum ipsum. 5. quia indicat nos spei beneficio iā cœli possessionem adiisse in Christo capite nostro. *Vbi præcursor inquit, pro nobis introiit IESVS*. præcursoř autem vocat, ut indicet nos, inquit Theophylactus, secuturos. Deniq; ibi Christum ipsum, nō semel in anno interpellare pro populo ut faciebat veteris legis Pontifex, sed in æternum. *Vnde & saluare*, ait cap. 7. *in*

Heb. 7. 24.

Iob. 13. 15.

perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum semper viuens ad interpellandum

Pfal. 16.3.
Rom. 8.38.

laudum pro nobis. In hac spe fretus dicebat Iob. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Et Dauid. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: Si exurgat aduersum me praelium, in hoc ego sperabo. Et Paulus. Certus sum, quia neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, &c. neq; creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo IESU.

Phil. 2.12.

III. *Conditio. Non est tamen tam absoluta certitudo Spei, vt excludat omnem timorem, quia potest fieri vt ex parte nostra vel dispositionis nostrae accidat defectus. Vnde Apostolus monet, vt cum timore & timore salutem nostram operemur. Quamuis enim charitas spei adueniens minuat paulatim timorem seruilem, non tamen eo usq; minuit in hac vita, vt inducat securitatem. De qua re agens S. Bernardus in Cantica, dum exponit versum Psalmista. Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. Donec, inquit, quis premittitur a Spiritu seruitutis, parumq; habet de spe, de timore plurimum, non est ei pax neq; requies fluctuante nimirum conscientia inter spem & timorem, maximeq; quod a superexcellente timore abundantius crucietur: nam timor pœnam habet. Et ideo non est illi dicere. In pace in idipsum dormiam & requiescam, quando nec dum se singulariter in spe constitutum dicere potest. Caterum si paulatim per incrementum gratiae caperit deficere timor, & proficere spes, cum demum ad hoc ventum fuerit, vt totis viribus exurgens charitas in adiutorium spei foras mittat timorem, nonne eiusmodi anima singulariter in spe constituta, videbitur, ac proinde etiã in pace in idipsum dormire iam & requiescere? Si dormiatis, inquit, inter medios cleros per uia columbae de argentea? Quod propterea dictum puto, quoniam est locus inter timorem & securitatem, tanquam inter laeuam & dexteram, media uidelicet spes, in qua mens & conscientia molli nimirum supposito charitatis stratu suauissimè requiescit.*

Pfal. 67.14.

Prou. 14.16.
Eccl. 2.9.
Ib. 15.
Luc. 1.50.

III. *Conditio. Immo Timor Dei ab ea diuelli nequit. In timore enim Domini, inquit Salomon, fiducia fortitudinis, & filiis eius erit spes, gloria & diuitiae in domo eius. Et Ecclesiasticus. Qui timetis Dominum sperate in illi. Et. Oculi Domini ad timentes eum. Et D. Virgo Maria. Misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Vnde Augustinus sermone 15. ad fratres in eremo. O spes, inquit, tu omnia portare facis dulciter & suauiter. Eia ergo fratres hanc amate, hanc tenete, non tamè sine timore, quia qui sperat, & non timet negligens est, qui autem timet & non sperat, depressus est, & descendit in profundum quasi lapis. Et S. Bernardus in Cantica agens de osculo duorum pedum Domini, Pulchre, ait, omnino quoniam quidem incarnata Dei Sapientia, misericordia & veritas obuiauerunt sibi, deniq; uniuersa uia Domini misericordia & veritas. Felix mens, cui semel dominus IESUS utrumq; infixit pedem. Ad uobis signis cognoscite ea, quae huiusmodi est, quae secum necesse est referat diuinis impressa uestigia. Ipsa sunt timor & spes, ille*

B. ferm. 7.
Pfal. 84.16.
Pfal. 24.10.

iudicij,

in iudicii, ista misericordia representans imaginem. Merito beneplacitum est Deo Rom. 14. 6. 10.
super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius, cum sapientia
timor initium sit spes profectus: nam consummationem sibi charitas vendicat.
Quae cum ita sint, non paruus fructus est in primo hoc oculo quod ad pedes acci-
pitur, tantum curato, ut neutro frauderis illorum. Alioquin alterum sine alte-
ro osculari non expedit, quia & recordatio solius iudicii in barathrum despera-
tionis precipiat, & misericordia fallax assentatio pessimam generat securitatē.

V. Conditio est patientia in tribulationibus. nam cum Apostolus Rom. 5. 2.
in epistola ad Romanos dixisset. *Gloriamur in spe gloria filiorum Dei*, addi-
dit. *Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus*, scientes quod tribu-
latio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem.
Hanc tradit S. Cyprianus de bono Patientiae his verbis. *Tolerandum &*
perseuerandum est fratres dilectissimi, ut ad spem veritatis & libertatis admi-
ssi, ad veritatem & libertatem ipsam peruenire possimus, quia hoc ipsum, quod
Christiani sumus, fidei & spei res est; ut autē spes & fides ad fructum sui possint
peruenire patientia opus est. Non enim presentem gloriam sequimur, sed futu-
ram, quod Paulus Apostolus monet dicens. Spe saluati sumus. Spes autē, quae vi-
detur non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autē, quod non vide-
mus speramus, per patientiam expectamus, propterea expectatio & patientia
necessaria est: ut id quod esse cupimus impleamus, & quod credimus & spera-
mus Deo praesente capiamus. Et S. Bernardus in psalmum, *Qui habitat.* Rom. 8. 25.
Prælibemus primitias gloriae, gloriemur in spe gloriae magni DEI. Non solum
autem, sed ut dicam expressius, gloriemur in tribulatione: in ea siquidem spes
gloriae est. Vide si non hoc ipsum docere voluit Apostolus, cum subiunxit. Quoniā
tribulatio patientiam operatur, &c. Manifeste aduertere est in his verbis, cum
praemisisset Apostolus, gloriari in spe, non aliud aliquid, sed amplius eum addi-
disse dicendo. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus. Non enī
altera gloriatio commendatur, sed additur, ubi spes gloriae, ubi ipsa spei gloriatio
requiratur. Si quidem in tribulatione spes gloriae, quod & ipsa in tribulatione
gloria continetur, sicut spes fructus in semine, sic & ipse fructus in semine est. B. ferm. 17. 130.
ps 90.

VI. Conditio, ut spes vel fiducia in solo Deo figatur: dicit enim
Dominus ipse apud Osee prophetam. *Perditio tua Israel, tantummodo* Ose. 13. 9.
in me auxilium tuum. Vnde rex Dauid. *Dominus firmamentum meum &*
refugium meum, & liberator meus. Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eū. Psal. 17. 3.
Et. *In te confidit anima mea.* Et. *Bonum est confidere in Domino, quam confide-* Psal. 56. 2.
re in homine. Et rex Salomon. *Habe fiduciam in Domino, ex toto corde* Psal. 117. 8.
tuo. Et Ecclesiasticus. *Confide in Deo, & mane in loco tuo.* Et Ieremias. *Be-* Prou. 3. 5.
nedictus vir qui confidit in Domino. Et Paulus in altera ad Corinthios. *Ipsi* Eccle. 11. 22.
in nobis ipsis responsum mortis habuimus, ut non firmi sidentes in nobis, sed in 1er. 17. 7.
Deo, qui suscitatur mortuos, Et ad Colossenses. Christus in nobis spes gloriae, quē 2. Cor. 1. 9.

B orat. 7.

nos annūciamus. Deinde S. Patres. S. Basilius in oratione de Virtute & vitio. *Beatus, inquit, qui omni spe rerum huius mundi seipsum orbavit, ac in solo Deo omnem spem fixit atq; locavit suam, sicut exim execrandus est ille homo, qui spem suam positam habet in homine, ita omni laude dignus, qui ex Deo totus pēdet.* Et in oratione de principatu. *Sicut nulli alii nos prater quam soli Deo cultum tribuere par est, sic etiam neq; ulla in aliare spem nostram constituere debemus, quam in Deo omnium rerum Domino.* Qui enim in homine spem suam collocat, aut qui ob aliud quiddam ex rebus humanis se iactat, veluti ob potestatem, aut pecunias, aut aliquid eorum, quae vulgò splendida existimantur, is nō potest dicere. *Domine Deus meus, in te spem defixi meam.* Et ante eum Clemēs Alexandrinus. *In solo Deo fiduciam habuimus, quem scimus non transgressurum ea, quae sunt ab ipso pulchrè nobis promissa.* Hieron. libro tertio aduersus Pelagianos. *Salomon loquitur. Esto confidens in Dominum in toto corde tuo: in tua autem sapientia ne exalteris: in omnibus viis tuis cognosce eum, ut rectas faciat vias tuas. Intellige quid loquitur. Nec in sapientia nostra, nec in ullis virtutibus confidendum, sed in solo Domino, à quo gressus hominis diriguntur.* Et in Ezechielē. *Quod si in aliquo fiducia est, in solo Domino confidamus.* *Maledictus enim omnis homo qui spem habet in homine, quamuis sancti sint, quamuis prophetae. Legimus, nolite confidere in hominibus. Et iterum. Bonum est confidere in Domino, quam confidere in principibus. Non in principibus tantum seculi, sed & in principibus Ecclesiarū, qui suas tantum animas, si iusti fuerint, liberabunt.* Cur autem in solo Deo meritò fidendum sit, tractat S.

Id. orat. 20.

Cl. 2. Strom.

Prou. 3. 5.

H. lib. 4. c. 14.

Ierem. 17. 5.

Psal. 145. 2.

Psal. 117. 9.

B. serm. 9.

VII. *Conditio, ut à Deo speretur non solum vita æterna, verum etiā illa, sine quibus obtineri nequit, cuiusmodi sunt, Dei gratia & amicitia, remissio peccatorum; virtutes & dona omnia, sine quibus Christiani hominis status non perficitur, & ab Apostolo nomine Sanctificationis continentur; ut cum ait ad Romanos. Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in Sanctificatione, finem verò vitæ æternæ.* Causa autem huius spei est Christus dominus mediator noster, qui factus nobis à Deo iustitia, sanctificatio & redemptio sanguine suo meruit, ut illa speraremus. *Per quem, ait idem & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur in spe gloria filiorum DEI.* Atq; hæc causa est, cur ab Apostolo Christus non solum mediator nominetur, sed & spes nostra. **SECUNDO** speranda sunt à Deo quæcūq; mortalibus in hac vita sunt conducibilia, siue æterna siue temporalia, & in oratione Dominica à Christo præscripta continentur. Vnde S. Augustinus in Enchiridio. *De iis omnibus quæ fideliter sunt credenda, ea tantū ad spem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur.* Et rursus. *Apud Evangelistam Mattheum septem petitiones continere Dominica videtur oratio,*

A c. 114.

Id. c. 15.

oratio,

oratio, quarum in tribus aeterna poscuntur, in reliquis quatuor temporaria, quae tamen propter aeterna consequenda sunt necessaria.

CAPVT III.

*De dignitate, necessitate & fructu eiusdem
Virtutis.*

DIGNITAS, vel excellentia Virtutis SPEI primo inde liquet & lu-
cet, quod sit vna ex tribus virtutibus Theologicis; deinde, quod
circa nobilissimum obiectum versetur, nempe vitam aeternam; tam
nobilem & sublimem, vt teste Apostolo qui in tertium caelum ascen- 1. Cor. 2. 9.
derat, tale quid *nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis ascē-
derit.* Consistit siquidem vita aeterna in contemplatione ipsius Dei,
quo nihil est excellentius. Quod agnoscetes Sancti ipsum Deum vel
Christum vocarunt spem nostram, vt Psaltes regius. *Deduxisti me, quia
factus es spes mea.* Et. *Domine spes mea à iuuetute mea.* Et. *Quoniam tu es Do-* Psal. 60. 4.
mine spes mea. Et Ieremias. *Spes mea tu in die afflictionis.* Et S. Paulus ad Ti- Psal. 70. 5.
motheum. *Paulus Apostolus secundum imperium Dei Saluatoris nostri, &* Psal. 90. 9.
Christi Iesu spei nostra. Vnde S. Bernardus in Psalmum 90. *Quod dicit. Tu* Ier. 17. 17.
es Domine Spes mea, forte amplius aliquid sonat & sublimius, quod videlicet B. serm. 9.
non modo in eo speret, sed eum. Conuenientius si quidem spes nostra dicitur, quod
speramus, quam in quo speramus. Sunt autem forte nonnulli, qui à Domino ob-
tinere temporalia seu spiritualia qualibet concupiscunt, sed perfecti a charis
solum fit, quod summum est, tota desiderij vehementia clamans. *Quid enim*
mibi est in caelo, & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea
Deus in aeternum. Et S. Augustinus exponens verba illa, *Deduxisti me, quia* Psal. 72. 15.
factus es Spes mea. Ille, inquit, *si nostra spes factus non esset, non nos deduceret.* Psal. 60. 4.
Deducit tanquam dux, & in se ducit tanquam via, & ad se perducit tanquam
patria. Deducit ergo nos. Vnde? *quia factus est spes nostra.* Vnde factus est spes
nostra? Ecce sic quomodo nunc audistis, *quia tentatus est, quia passus est, quia*
resurrexit. factus est spes nostra. *Quid enim nobis dicimus, quando hac legimus?*
non enim perdet nos Deus propter quos filium suum misit tentari, crucifigi, mori,
resurgere. Non enim verè nos despicit DEVS, propter quos filio proprio non
pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Sic ergo factus est spes nostra. In il-
lo vides & laborem tuum & mercedem tuam, laborem in passione, mercedem
in resurrectione. Sic ergo factus est spes nostra. Quo sensu & Tertullianus in
libro de Carne Christi dixit vnicam spem totius orbis esse Christi pas-
sionem. Sed sit satis de dignitate.

NCESSITAS sequitur sperandi in Deum & fiduciam in eo collo-
candi, quae eadem est cum necessitate Deum colendi, quia teste S. Au- A. 6. 7.

gustino in Enchiridio, fide, spe & charitate Deum colimus. Scriptura verò Sacra, duo pro hac necessitate suppeditat argumenta. Alterum, quod in ea reprehendantur, qui in aliis rebus, Deo excluso, spes suas defigunt. uti sunt, de quibus psalmista. *Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Nolite confitere in principibus, ait idem, neque in filiis hominum, in quibus non est salus.* Et Salomon. *Qui confidit in diuitiis suis corruet.* Et. *Qui confidit in corde suo stultus est.* Et Isaias. *Va qui descendunt in Aegyptum ad auxilium, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multa sunt, & super equitibus, qui praua ludi nimis, & Dominum non requisierunt.* Et Ieremias. *Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum.* Et Paulus. *Diuitibus huius seculi praecepe non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo.* Alterum est, quod in ea iubeamur spem omnem defigere in Deo. ut in Prouerbiis. *Habe fiduciam in Domino Deo tuo.* Et in psalmis. *Sperate in eo omnis congregatio populi.* Et apud Ecclesiasticum. *Confide in Deo, & mane in loco tuo.* Et. *Crede Deo, & Spera in illum.* Vnde S. Augustinus in sermone de fide, spe & caritate. *Tria, inquit, quadam proposuit anima nostra necessaria beatus & egregius gentium doctor, dicens: Nunc autem manent fides, spes, & charitas, tria haec, maior autem horum est charitas. Primum ergo fides catholica Christiano necessaria est, &c. Post hanc fidem spem firmam habere discite.*

FRUCTVS denique virtutis spei multiplex est. quod non confundat sperantem. *Spes autem, inquit Apostolus, non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Et Dauid. *In te Domine speravi, non confundar in aeternum.* Et Ecclesiasticus. *Scisote, quia nullus sperauit in Domino, & confusus est.* Vnde S. Augustinus in psalmum 36. *Quis est, qui confunditur? Qui dicit, quod sperabam non inueni.* Non immerito. *Sperabas enim de te, aut sperabas de homine amico.* Maledictus autem, qui spem suam ponit in hominem. *Confunderis quia sefellit se spes, sefellit spes posita in mendacio: omnis enim homo mendax.* Si autem ponas spem tuam in Deo tuo, non confunderis, quia ille in quo spem posuisti falli non potest. Vnde & ille, quem paulo ante commemorauit, iustus confirmatus positus in tempore malo, in die tribulationis, quia non confundebatur, quid ait: *Gloriamur in tribulationibus. scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem. probatio spem, spes autem non confundit.* Vnde spes non confunditur? quia in Deo posita est: ideo sequitur. *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Iam datus est nobis Spiritus Sanctus, quomodo nos fallit, cuius tale pignus tenemus?*

II. Fructus est, quod nos saluet, & beatos reddat in hac vita. *Spe saluus facti sumus, ait idem Apostolus.* Et Psalter. *Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius.* Et Salomon. *Qui sperat in Domino beatus est.* Et. *Qui sperat in*

Domini

Psal. 48. 7.
Psal. 145. 2.
Prou. 11. & 28.
Iza. 31. 1.

Ier. 17. 5.
1. Tim. 6. 17.

Prou. 3. 5.
Psal. 61. 9.
Eccl. 11. 12.
Eccl. 2. 6.
A. serm. 53. de
temp.
1. Cor. 12. 13.

Rom. 5. 5.
Psal. 30. 1.
Eccl. 2. 11.

Rom. 8. 24.
Psal. 35. 5.
Prou. 16. 20.

Domino saluabitur. Et Isaias. Beati omnes, qui expectant Dominum. Duplici ^{Isa. 30. 18.}
 autem sensu secundum S. Augustinum spei beneficio dicimur hic salui
 & beati. Semel, quia vt habet in psalmum 133. *Spes nostra iam certa est,*
quasi iam res perfecta sit. Neque enim timemus promittente veritate. Veritas e-
nim nec falli potest, nec fallere. Iterum, quia vt habet libro vndecimo con-
 tra Faustum Manichæum *spes nobis in Christo est, in quo iam completum est,* ^{A. c. 7.}
quod nobis promissum speramus. Ille quippe iam resurrexit, & mors ei ultra non
dominabitur. Vnde alio loco dicit. *Si resurrexistis cum Christo, qua sursum*
quarite: nondum utiq; resurreximus sicut Christus, sed tantum secundū spem.

III. Fructus est, ingens lætitia & consolatio. Vnde idem Apollolus
 ad Romanos. *Spe, inquit gaudentes.* Et ad Hebræos. *Fortissimum solatium* ^{Rom. 12. 11.}
habemus, qui confugimus ad tenendam propositam spem. Et rex Dauid. *Læ-* ^{Heb. 6. 18.}
tentur, inquit, omnes qui sperant in te Domine. Et Ecclesiasticus. *Sperate in* ^{Eccle. 2. 9.}
illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia: Vnde Augustinus in
 psalmum 127. quæstione posita cur Dauid dicat. *Labores manuum tua-*
rum quia manducabis. Quis enim, ait, labores manducat, & non potius
 fructus laborum? respondet. *Modo labores habemus, fructus postea erit.*
Sed quia & ipsi labores non sunt sine gaudio propter spem, de qua paulo ante di-
ximus, Spe gaudentes, in tribulatione patientes, modo nos ipsi labores iucundant,
& lætos faciunt de spe. Si ergo labor noster potuit manducari, & potuit iucun-
dare, manducatus fructus ipsius laboris, qualis erit? Manducabāt labores suos;
qui euntes ibant & flebāt mittentes semina sua. Quanto iucundius manduca-
bunt fructus laborum, qui venientes venient cum exultatione portantes ma-
nipulos suos?

IV. Fructus est inuictum robur animi in aduersis, quale apparuit in
 Martyribus, q̄ sola spe remunerationis æternæ fulti acerbissima tormē-
 ta sustinuerunt. Vnde Psalmista. *In Domino sperans nō infirmabor.* Et. *Qui* ^{Psal. 25. 1.}
confidunt in Domino sicut mons Sion, non commouebitur in æternū qui habitat in
Hierusalem. Et Isaias. *In silentio & spe erit fortitudo vestra: beati omnes q̄ ex-*
pectant dominū. Et. *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinē, assumunt* ^{Psal. 124. 1.}
pennis sicut aquila, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficiēt. ^{Isa. 30. 15.}
^{Isa. 40. 31.}
^{A. ferm. 15.}
 S. Ambros. in 118. psalmū scribens, de hoc fructu Spei ita loquitur. *Esto sint*
aliqui duri ad labores, firmi ad iniurias perferēdas, si spē auferas, nō potest ppetua
esse patientia. Ipsa patientia nō probatur, si fides desit, cuius radix spes est. Quæ n.
potest pbatio esse, nisi p Christi nomine, vel incōmoda, vel pericula vniuersa su-
stineas. Ideo spes est sola q̄ nostrū non confundit affectū. Vbi est spes, Apostolicū il-
lud, foris magna inius timores, nocere nō possunt. Deniq; spē vnicū esse &
 p̄sens afflictis & calamitosis remediū, læpius notauit Greg. Nazian. vt
 oratione prima de pace, & oratione de pauperum amore. Et Greg. ^{G lib. 2. hom.}
 Romanus in Ezechiel̄, *Spes cælestium mentem solidat, non concutitur* ^{17.}

Heb. 6. 19.

Id. c. 16.

Pfal. 31. 23.

Cass. coll. 11.
c. 6.

fructibus tumultuum terrenorum; De qua & per Paulum dicitur. Quam sicut anchoram habemus animæ tuam ac firmam. Et Sexto moralium. Spes in æternitatem animus erigit; & idcirco nulla mala exterius qua tolerat sentit.

V. Fructus est, immunitas à peccatis. Ait enim Psalmographus, *Et non delinquent omnes qui sperant in eo.* Hanc obseuauit Ioann. Cassianus ex sententia Abbatis Charemonis, dum ait, *Tria sunt qua faciunt homines à vitijs temperare, id est, aut metus gehenna, siue presentium legum, aut spes atq; desiderium regni caelorum, aut affectus boni ipsius, amorq; virtutum. Nam timor ita mali contagium legitur execrari. Timor Domini odit malitiam. Spes etiam viciorum omnium excludit incursum. Non enim delinquent omnes qui sperant in eum.*

CAPVT IV.

De Medijs ad alendam, augendam uè Spem accommodatis.

1. Ioan. 3. 21.

PRIMUM Medium est Conscientia bona, quoniam si cor nostrum, inquit B. Ioannes, non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus accipiemus ab eo. Quia autem conscientia bona nascitur ex bona vita, bonisq; operibus, mox subiicit, quoniam mandata eius custodimus, & ea qua sunt placita coram eo facimus. Similiter B. Paulus bonæ conscientia bonam vitam cōsociat in altera epistola ad Corinthios dicens, *Gloria nostra hac est, testimonium conscientia nostra, quod in simplicitate & sinceritate Dei, & non in Sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Vnde S. Augustinus in præfatione psalmi 31. ita scribit, *Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Et erunt tria hæc de quibus dixit Apostolus, Fides, spes, charitas.*

2. Cor. 1. 12.

1. Cor. 13.

Et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiam posuit. Finis, inquit, precepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta: Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Ut ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & ut habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Hoc medio vel antidoto spem suam communiuit apud Danielem Susanna cum à senibus impudicis falso de adulterii crimine accusaretur. Flens enim, ut habet historia, suspexit in cælum, erat enim cor eius fiduciam habens in Domino. Quatenus autem fiducia in bonis operibus locari queat, supra diximus in Verbo, Opera Bona.

Dan. 13. 35.

Cap. 2. & 6.

Rom. 8. 17.

II. Medium est Patientia afflictionū pro Christi nomine, vel voluntaria earundē susceptio. Si. n. cōpatimur, ait Apostolus, & cōglorificabimus.

Vnde

Vnde idem cum in epistola ad Hebræos primos fideles gētis suæ egregie collaudasset, quod victis compassi essent, & rapinam bonorum suorum cum gaudio suscepissent. *Nolite, inquit, amittere confidentiā vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* Eodem spectat quod idem Apostolus in epistola ad Romanos cum dixisset, se gloriari in tribulationibus, causam addit hanc, *scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem.* Quo quis enim plura patitur, hoc copiosiore mercedem sibi parat iuxta promissionem Christi, in cœlis: *augeſcente verò mercede, augeſcit & spes eiusdem.*

Heb. 10. 35.

Rom. 5.

Matth. 5. 11.

III. Est fortitudo animi, in præstandis diuinis mandatis, & superandis omnibus obstaculis, quæ solent cursum virtutis remorari. Vnde propheta clamat. *Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.* Et. *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* Exemplum habemus Hierichuntini cæci, qui cum spē recuperandi visus imploraret auxilium Christi, & circumstantes eum ob rem illam, velut importunum, increparent. ipse, inquit S. Lucas, *multo magis clamabat, Fili David miserere mei.* Et quod sperauit, impetrauit. illa enim natura est hominis in fide & charitate feruentis, vt quo plus tacere iubetur, hoc clarius se per confessionem exerat. *Virtus fidei,* ait Chrysostomus in Matthæum, *in periculis secura est, & in securitate periclitatur. Quid enim aliud sic vigorem fidei in hominibus laxat ac longa tranquillitas?* Et S. Cyprianus. *Tradit am nobis diuinitus disciplinam pax longa corruerat, iacentem fidem, & pœnè dixerim, dormientem censuræ celestis (id est persecutio) erexit.* Et S. Hilarius de Trinitate. *Proprium hoc Ecclesiæ est, vt tum vincat, cum leditur, tum intelligat, cum arguitur, tum obtineat, cum deseritur.* Et S. Ambrosius in Lucam. *Vt vinea dum ligatur erigitur & recisa non minuitur, sed augetur: ita sancta plebs dum ligatur erigitur, dum humiliatur attollitur, dum reciditur, coronatur.*

Psal. 16. 14.

Psal. 30. 25.

Luc. 18. 39.

Chom. 26. ep.

10. impetf.

Cyp. serm. de

lapis.

H. lib. 7.

A. lib. 7.

IV. Diuinæ opis imploratio per præces ad Deum directas. Est enim oratio Christiana non modo spei soboles, sed etiam tota nititur fiducia ad id obunendū a Deo, quod postulat. *Si quis* inquit S. Iacobus, *indiget sapientia, postulet à Deo: postulet autem in fide, nihil habetans.* Et S. Iohannes. *Hæc est fiducia, quam habemus ad eum, quia quodcunque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos.* Eandem fiduciam, & quidem constantem declarauit saluator parabola eius, qui ab amico medio nocte importunè petiit sibi commodari tres panes, & ob importunitatem, vel in petendo perseverantiam imperauit, nam mox subdit. *Et ego dico vobis. Petite & dabitur vobis. Omnis enim qui petit accipit. Quis autem ex vobis*

Iac. 1. 5.

1. Iohan. 5. 14.

Luc. 11. 5.

*Ep. 111. c. 7. Patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? aut si petierit ouum, nunquid porriget illi scorpionem? Quæ verba tractans S. Augustinus epistola ad Probam, de orando Deum, per panem charitatem, per piscem fidem, & per ouum intelligit spem, quia *vita pulli nondum est, sed futura est, nec iam videtur, sed adhuc speratur. Spes enim quæ videtur, non est spes.**

Iob. 42. 8.

Apoc. 3. & 8.

V. Inuocatio D. Virginis M A R I A E, aliorumque sanctorum, siue angelorum, siue hominum: in quorum precibus spem & fiduciam collocamus, sed longè inferiori modo, quam in Deo. In illis enim eo sensu spem nostram collocamus, quod speremus eos nos suis precibus adiuturos apud Deum, hoc est, non Dei, sed nostrū officium subituros. Sic Paulus implorabat preces aliorum fidelium pro felici prædicationis Evangelicæ cursu. Sic filii Israel preces prophetæ Samuelis, sic Deus amicos Iob, remittit ad Iob, vt eius in precando auxilium requirant. Sāctorum enim hominum preces longè sunt gratiores Deo, & vt est in Apocalypsi, *sicut fumus aromatum ascendunt ante Deum.* Quare cum inter omnes sanctos gloriosissima Dei mater Virgo M A R I A in hoc genere merito emineat, vt præsto sit omnibus eius patrocinium apud filium perfectibus, iure ab Ecclesia in antiphona SALVE regina vocatur *Spes nostra*, vt eam quoque appellauit B. Ephræm in oratione de laudibus sanctissimæ Deimætris. B. Aug. serm. 18. de sanctis & alii Patres, idq; sine vlla Dei vel Christi iniuria, haud secus, quam Apostolus sine vlla Christi iniuria vocauit Thessalonicenses Christianos *spem suam, gaudium & coronam gloriæ*, sperans suam gloriam eorum, quos conuerterat, sancta vita & conuersatione adauctum iri.

1. Thef. 2. 19.

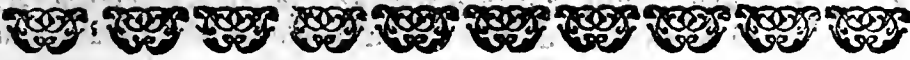
Rom. 8. 18.

1. Cor. 4. 17.

VI. Mediū, sæpe mente recolere, quā immensa ac prorsus incōparabilis felicitas nobis promissa & pparata sit in cœlo, si in fide p charitatē operante vsq; ad finem vitæ persistamus, vt quantam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēderit, cū qua si nō solū laboris nostri pro Christo suscepti, sed etiam passiones nostræ comparentur, nullo modo eius dignitatem, vt loquitur Apostolus, exequare queant. Meminisse item illud, nec calicem aquæ frigidæ, pauperi porrectum nomine Christi, vel aliud bonum opus præstitum sua remuneratione ibi cariturum. Id vero quod in *presenti* contigerit *momentaneum vel leue tribulationis nostra, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operaturum, nō contemplantibus nobis quæ videntur*, vt loquitur idem Apostolus, *sed quæ non videntur.* Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Quæ cogitatione percussus B. August. librum de libero arbitrio tertium his verbis conclusit. *Tanta est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc est, incommutabilis veritatis atq; sapientiæ, vt si non liceret amplius in ea manere, quā vnus diei mora, ppter hoc solū innumerabiles*

merabiles anni huius vita pleni deliciis, & circumfluentia temporalium bonorum rectè meritorum, contemnerentur. Non enim falso aut paruo affectu dictum est. *Quoniam melior est dies unus in atribus tuis super millia.* Psal. 83. 10.

VII. Expendere exempla Patrum veteris & noui testamenti, qui fiducia in Deum excelluerunt, cuiusmodi complura collegit in variis Dominicis Promptuarii sui Stapletonus.

T

TEMPERANTIA.

CAPVT I.

Quid sit Temperantia, quæque eius partes.

TEMPERANTIAM, quam latinæ linguæ princeps moderationem, modestiã, nonnunquam etiam frugalitatẽ appellat, B. Ambrosius libro primo de S. Iacob. & vita beata, agens de vorãdi libidine, & effusione luxuriæ, ita describit.

Cic. 3. Tul. &
2. de Fin.
A. c. 2.

Temperantia est virtus quæ maximè istarum passionum restinguit ardorem, quæ primum sobrietate atque moderatione animum temperat, mentem informat, deinde etiam deliciarum abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis. B. cuius B. Augustinus libro primo de libero arbitrio. *Temperantia est anima affectio coercens & cohibens appetitum ab iis rebus, quæ turpiter appetuntur.* Et libro 83. quæstionum. *Temperantia est rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.* Quæ definitio sumpta est ex Cicerone libro 2. de Inventione. Clarius & plenius cum B. Thoma in summa Theologica & Philosopho definiemus esse virtutem moralem earum passionum appetitus concupiscibilis, quæ circa delectabilia corporis, iuxta sensum tactus in vsu cibi & potus & Venereorum versantur, moderatricem.

A. c. 13.

Id. q. 21.

S. Tho. 2. 1. q.

147.
Arist. 3. eth. 6.
10.

PARTES eius, si de integralibus sermo sit, duæ sunt. Honestas & verecundia, de quibus B. Ambrosius primo de officiis, & nos suo loco. *Si verò de subiectiuis, quæ sunt q. eius species, numeratur quatuor, abstinentia, sobrietas, castitas vel pudicitia, & virginitas.* Abstinentia est virtus moderatrix voluptatum in vsu ciborum, de qua Augustinus libro 10. Confessionum Deum alloquens dixit. *Hoc me aduenisti, ut quem admodum medicamenta, sic alimentum sumpturus accedam.* Sobrietas est virtus moderatrix voluptatis in vsu potus, de qua apud Ecclesiasticum.

A. c. 45. 46. 47.

A. c. 31.

Ecclesi. 31. 32.

Equa

Aequa vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderate, eris sobrius.
 Pudicitia est moderatrix voluptatum venerearum, vel eas repudians, vel non aliter eis vtens, quam per coniugii leges fas est. Vocatur autem pudicitia à pudore qui circa vsum venereorum existit, sic & B. Aug. l. i. de ciuitate Dei, quod etiam ipse concubitus coniugalis, qui secundum matrimonialium præscripta tabularum procreandorum fit causa liberorum, quanquam sit licitum & honestus, remotum ab arbitris cubile conquirat. Virginitas est virtus, qua quis firmo animi proposito, abstinet ab omni actu Venereo & illibatam seruat corporis integritatem. Vnde B. Ambrosius libro de Virginibus. *Cassitas*, inquit, *Virginalis est expers contagionis integritas.* Hæc virginitas si Deo per votum consecretur, pertinet etiam ad religionis virtutem. De qua Augustinus libro de sancta virginitate. *Nec nos hoc in Virginibus predicamus quod virgines sunt, sed quod Deo dicata pia continentia Virgines*, de quibus illud Christi dictum intelligendum est. *Sunt Eunuchi qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum*, teste eodem Augustino.

A. c. 17.

A. c. 11.

Matt. 19. 12.
Ibid. c. 23. 24.

C A P V T II.

De dignitate huius Virtutis, necessitate & Vtilitate.

DIGNITATEM Virtutis Temperantiæ inde coniiicimus, quod non modo à Philosophis, verum etiam à S. Patribus referatur inter quatuor virtutes principales, quas Patres vocant Cardinales, quod sint quasi omnium aliarum virtutum fontes & cardines, & quemadmodum ostium in cardine sic omnis honestæ vitæ ratio cõtineatur in illis. Vnde S. Ambrosius confert eas cum quatuor beatitudinibus. B. Prosper verò & S. Gregorius quatuor paradisi fluminibus, quatuor Euangeliiis, quatuor elementis & quatuor mundi angulis vel partibus, Orienti, Occidenti, Aquiloni & Meridiei. Et apud Sapientem eas coniunctas reperimus, cum ita loquitur, *Sobrietatem & prudentiã docet, & iustitiam & virtutem.* Quem locum tractans S. Augustinus libro primo Retractationũ, *His nominibus*, inquit, *latinus interpres quatuor illas virtutes, quæ maxime in ore Philosophorum esse assolent nominauit, sobrietatem appellans temperantiam, fortitudinem verò virtutis vocabulo enuncians.* Deinde numeratur hæc virtus, vt cæteræ tres, inter diuina Dei dona. Ita enim scribit dictus Beatus Prosper loco allegato. *Veruntamen hoc in primis nosse & tenere debemus, quod ista quatuor virtutes vel omnes, quæ ex illis existunt, dona sint Dei, & quod nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omnium virtutum proprietarius & origo, contulerit quoniã quicumque, quocumque, tẽpore, in quacumque gente in Deũ credentes ex fide vixerunt, illius dono tẽperantes ac prudentes iusti ac fortes fieri*

Am in 4. Luc.
Prof. 3. devita
cont. cap. 18.
Greg. 1. moral.
c. 36.Sap. 8. 7.
August. cap. 7.

feri utique potuerunt. Et Clemens Alexandrinus. *Oportet, inquit, nos exercere ad ea cauenda qua sunt obnoxia vitiiis: fugiendo, ut ii qui verè sunt Philosophi, eos cibos, qui incitant ad libidinem, &c. Est enim donum Dei maximum temperantia.* Et S. Bernardus in Cantica prorsus contendit temperantiam in scripturis vocari sanctificationem. *Audi, inquit, ipsum præcipuè Apostolum, quã familiare habeat, vel vii, vel vsurpare sanctificationem in hoc sensu. Hac est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut sciat vnusquisq; vestrum suam vas possidere in sanctificatione, & nõ in passione desiderij. Item. Non .n. vocauit nos Deus in immunditiam sed in sanctificationem. Liqueat quod sanctificationem pro temperantia ponit.* Et Paulo post. *In cassum quis laborat in acquisitione virtutum si aliunde eas sperandas putet quam à Domina virtutum, cuius doctrina seminarium prudentia, cuius misericordia opus iustitia, cuius vita speculam temperantia, cuius mors insigne est fortitudinis.*

Bern. ferm. 22.

1. Theff. 4. 3.

NECESSITAS verò huius virtutis inde comprobatur. PRIMO quod eam nobis commendarit mandaritq; Spiritus sanctus in sacris litteris, ut apud Ecclesiasticum. *Vtere quasi homo frugibus, qua tibi apponuntur ut non cum manducas multum edio habearis. Cessaprior, causa disciplina, & noli nimius esse, ne forte offendas. Quam sufficiens est homini eruditio vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Diligentes in vino noli prouocare, multos enim exterminauit vinum. Equa vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderate, eris sobrius. Sanitas est anima & corpori sobrius potus.* Et iterum, *Noli audius esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam: in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsq; ad choleram.* Et apud Ecclesiasten. *Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur tempore suo ad reficiendum & non ad luxuriam.* S. Petrus in epistola priore. *Sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem deuoret.* Et S. Paulus ad Thessalonicenses, *Non dormiamus sicut & ceteri, sed vigilemus & sobrii simus. Et. Nos qui diei sumus, sobrii simus indui lorica[m] fidei & charitatis, & galeam spem salutis.* Et in Prima ad Timotheum. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnus uxoris virum sobrium, & c. Diaconos similiter pudicos, non multo vino deditos. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias.* Et ad Titum. *Tu autem loquere, qua decent sanam doctrinam, Senes ut sobrii sint, pudici. Anus similiter in habitu sancto, non multo vino seruietes, sobrias, &c. Iuuenes similiter hortare, ut sobrii sint.* Secundo, quia omne genus intemperantiæ Scriptura verat & damnant S. Patres item, & Ethnicorum Sapientes, ut copiose probauimus in PANARIO V. *Ebrietas. Gula. Luxuria. Voluptas carnis.*

Eccli 11. 19.

Eccli 37. 32.

Eccli. 10. 17.

1. Pet. 5. 8.

1. Theff. 5. 6.

1b. 8.

1. Tim. 3. 2.

1b. 8. & 11.

Tit. 2. 1.

VUTILITAS deniq; temperantiæ quotidiana est experientia nota, eoq; luculentius, quo gulæ, ebrietatis, comestationum, omnium

cupiditatum carnalium fœdissimi fructus magis in vulgus innotuerunt. *Exultatio anima & cordis*, inquit Sapiens, *vinum moderate potatum. Sanctus est anima & corpori sobrius potus*. Et rursus, *Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adiiciet vitam*. Et S. Paulus in priore ad Corinthios, *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere: & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam*. Et ad Titum, *Abnegantes impietatem & secularia desideria sobriè, & iuste, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloria magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi*. D. Ambrosius ad Vercellensem Ecclesiam. *Quid pulchrius abstinentia, qua facit etiam iuuentutis annos senescere, ut fiat morum senectus? Namque, ut redundantia ciborum ac temulentia etiam maturior et es calefit, ita mitigatur iuuentutis ferocitas epularum parsimonia, irriguoque fontis. Quid quod natura conueniens temperantia est, atque illi diuina legi, que in ipso rerum ortu omnes fontes potui fructus arborum esui dedit. Vinum post diluuium iustus ad tentationem sui reperit. Ut amur ergo temperantia naturalicibo utinamque possimus. Sed quia non omnes fortes, ideo Apostolus ait. Vino modico utere propter frequentes tuas infirmitates. Non ergo propter voluptatem bibendum est, sed propter infirmitatem. Pro remedio igitur parcius, non pro delicijs redundantius. Subiicit deinde exempla Sanctorum, qui hac virtute eminuerunt, ut Danielis cum Hebræis pueris, Iudith, Hester, Eliæ, Elifæi, Ioannis Baptistæ. S. Prosper libro 2 de Vita contemplatiua. *Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hac virtus si in animo habitat, libidines franat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit.**

C A P V T I I I .

De quibusdam Temperantia proprietatibus.

PRIMA proprietas est, quod Temperantia veræ virtutis nomen retinere non queat, nisi reliquas tres virtutes Cardinales sibi habeat annexas. Ita tradit Ambrosius primo libro de officiis, cap. 27. cuius inscriptio est. *Quod virtutes quatuor ita perplexæ sint, ut ab inuicem separari nequeant*. Et in caput sextum Lucæ, vbi cum has 4. virtutes quatuor beatitudinibus Christi comparasset. *Connexæ igitur, inquit, sibi sunt concatenatæque virtutes, ut qui vnâ habet, plures habere videatur. Beati igitur pauperes spiritu. Habes temperantiam, quæ à peccato abstinet, seculum calcas,*

illece-

illecebrosa non quarit. S. Augustinus vero in epistola ad Hieronymum ^{A. c. 19.} approbat sententiam communem philosophorum, non solum has quatuor, sed etiam omnes virtutes esse inter se connexas, ac ideo necesse esse ut temperantia sit *prudens fortis & iusta.* Idem S. Greg. in Ezech. ^{G. hom. 11.} *Ecce, inquit, ipsa virtutes, quas habere bonos ac fideles diximus ita in quadransunt, ut una aliam non excedat. Magna quippe est prudentia sed si minus est à voluptatibus temperans, minus in periculis fortis, minus in operationibus iusta, profecto minus est prudens. Magna est temperantia, sed si minus intelligit, unde se temperat, si adversa sustinere per fortitudinem minus valet, si per præceptionem suam aliquando ad iniustitia opera prorumpit, minus est temperans.*

II. Proprietas est, Temperantiam tum demum esse moderatricem voluptatum vel delectationum corporis, hoc est, obtinere nomen virtutis, cum illa moderatio est consentanea rectæ rationi, ita ut fiat, ^{Arist. c. 19.} quando quantum, quomodo & ubi oportet, ut docet Aristoteles in libro 3, de moribus; nam quod pusioni satis est, vel nimium in sumptione cibi vel potus, giganti parum est. Regula autem, qua iudicetur, an materia sit talis, qualem recta ratio præscribit, continetur in ipsa rerum necessitate aut utilitate ad vitam humanam; quæ necessitas vel utilitas honestati non repugnet. Vnde idem Philosophus loco citato ait *temperantem ea tantum appetere iucunda, qua vel ad sanitatem, vel ad bonam habitudinem faciunt.* Quod idem docuit S. Hier. in Ezechielem, tractans verba illa. *Inducitis filios alienos incircumcisos corde & incircumcisos carne. Ergo, ait, & caro similiter circumciditur, ut nequaquam faciamus terrena opera, que pro necessitate corporis facere compellimur, cibum capere & potum, &c. que tunc circumcidimus, si non ad delicias & ad luxuriam, & ad inertiam, sed ad necessitatem nature & corporis istius sustentaculum cuncta faciamus.* Et S. ^{H. in c. 44.} August. libro de moribus Ecclesiæ. *Habet vir temperans in rebus huius vite regulam utroque testamento firmatam, ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitam huius, atque officiorum necessitatem, quantum satis est, vsurpet, utentis modestia, non amantis affectu.* Quoniam autem necessitati cibi sumendi vel potus semper coniuncta est voluptas; quatenus peccetur vel non, vide in PANARIO in IV. Antidoto V, Gula. ^{A. c. 21.}

III. Proprietas est, quod inter Virtutes Cardinales, (licet non eodem ordine semper numerentur à Patribus,) postremum obrineat ^{A. c. 9.} locum. Teste enim Philosopho libro primo Rhetoricorum eę virtutes ceteris antecellunt, quarum utilitas latius patet. Patent. 2. latius ^{Id. c. 1.} quæ in commune multitudinis bonum vergunt. *Multitudinis si quidem bonum, auctore eodem in 1. Ethico, divinius est proprio vel priuato.* Quare cum iustitia & fortitudo, maxime quæ est in bello, Reipub. bonum pro-

moucant, temperantia verò tantum bonum priuatum cuiusq; spectet, merito temperantię præferuntur. Prudentia verò idcirco omnibus tribus præstat, quia omnes imperio suo dirigit. *Primus officii fons*, inquit, S. Ambrosius, *Prudentia est.*

A. 1. off. c. 17.

IV. Proprietas est. Si largius nomen Temperantię accipiamus, vt fere accipiunt S. Patres, hoc est, vt in moderatione qualibet consistat, multo plura illi attribui possunt, vt quæ attribuit S. Ambrosius; ait enim. In temperantia *maximè tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honesti cura, decoris consideratio spectatur & queritur.* Et S. Augustinus libro de moribus Ecclesię. *Curiosi, inquit, esse prohibemur, quod magnum temperantię munus est.* Et B. Prosper libro 3. de Vita contemplatiua. *Temperantia est, quod senioribus reuerentiam exhibemus, æquales germanitus honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quod præstamus loquenti seniori silentium, quod ipse ad loquendum præstolamur imperium, quod non attollimus immoderatum in colloquutionibus sonum quod risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quod nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus scientes, quod tam illi qui detrahunt, quàm qui detrahentibus acquiescunt; vanitatis morbo corrupti sunt.*

A. 1. off. 43.

A. c. 21.

P. c. 19.

DE MEDIIS nihil attinet hic præscribere, quia REMEDIA omnia in Panario allata, pro EBRIETATE, GULA, LUXURIA, & VOLUPTATE, seruiunt etiam Temperantię.

T I M O R . D O M I N I .

C A P V T I .

Quot sunt timoris species.

Vorectius intelligatur, de quo timore hic agatur, Timorem possumus distinguere in quinque species, naturalem, mundanum, seruilem, castum vel filialem, & initialem. Naturalis est passio quædam appetitus sensitiui, à natura insita non hominibus modo, sed etiam brutis, quæ cum in potestate nostra non sit, nec bona, nec mala dici potest moraliter. Bona autem est naturaliter, quia ad multa commoda à Deo nobis est ingenita teste S. Basilio in oratione contra irascentes. MUNDANVS est, quo quis ita reformidat aliquod huius vitæ incommodum vel pœnam, vt ad illud depellendum non dubitet offendere Deum mortaliter, quo timore per-

Vide Panar. V.
Timor.

per-

perculsus fuit Petrus, cum Christum negauit. Atque hic verè malus est & noxius, quem Christus vetuit apud Matthæum dicens. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* Et S. Petrus. *Timorem eorum ne timueritis.* A quo liberari petebat Dauid cum sic precaretur. *A timore inimici eripe animam meam,* vti exponit in psalmum 33. S. Basilius, vbi vocat timorem hostilem. **SERUILIS** est, quo quis timet pœnas à Deo constitutas peccatoribus, & quo proinde mouetur ad rectè agendum, vt illas pœnas effugiat. Oritur autem hic timor propriè non ex amore Dei, sed ex amore sui, quo quisq; scilicet amat incolumitatem suam, suaq; cōmoda. Atq; ideo appellatur seruilis. Mosenim seruorum est obsequi Dominis, non ex amore ipsorum, sed ex amore sui, ne si non obsequantur, vapulent ab iis. Vnde S. August. in psalmum 118. *Timor, ait, iste, quo non amatur iustitia sed timetur pœna, seruilis est.* Filialis est, quo quis timet offendere Deum, & ideo non audet aliquod præceptum præuaricari, ne gratia eius excidat. Dicitur autem filialis, quod nascatur ex amore Dei, sicut timor, quo filii reformidant offensam parentum, nascitur ex filiali amore, quo parentes suos complectuntur. Hic timor appellatur quoque Castus à S. Augustino in psalmi 118. verba illa. *Confige timore tuo carnes meas.* **INITIALIS** denique est, quo quis ita Dei timet offensionem, vt simul etiam timeat pœnam, & ideo est timor filialis imperfectus, vel timor mixtus ex filiali & seruili. Quem qua parte seruilis est, pellit timor filialis perfectus, vtpote manans ex caritate perfecta, de qua S. Ioannes epistola priore dicit, *perfecta charitas foras mittit timorem.* Cuius rationem reddit S. Augustinus in commentario eiusdem epistolæ. *Quid, inquit, dicimus de illo, qui cepit timere diem iudicii? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret. Perfecta enim charitas perfectam faceret iustitiam, & non haberet, quare timeret: immò haberet, quare desideraret, vt transeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo timor non est in charitate, sed in qua charitate non inchoata, in qua ergo? Perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem.* Nos hic tantum agimus de tribus postremis speciebus Timoris, quibus etiam nomenclatura Timoris Domini verè competit; vt ostendemus.

Matth. 10. 28.
1. Pet. 3. 14.

Basil. hom. 5.

Aug. conc. 25.

A. ser. 25.

1. Ioan. 4. 18.
A. itaq. 8.

CAPVT II.

Timorem seruilem esse bonum & salutarem.

ET SI verò timor seruilis ex amore sui originem trahat, tamen non ideo malus & noxius est, sed bonus & salutaris, vt liquet ex sacra-

rum litterarum testimoniis. Primo enim illæ docent timorem initium esse sapientiæ & dilectionis, expellere que peccatū, at timor antecedens dilectionem & expellens peccatum non est filialis, sed feruilis, filialis enim est effectus dilectionis. Deinde S. Ioan. Bapt. apud Matt. hunc timorē suāsit, vt moueret homines ad pœnitentiam. *Progenies*, inquit, *viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?* Imò & Dominus ipse, *Timete eum*, inquit, *qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.* Et alibi per sæpe minatur ignem gehennæ, stridorem dentium, tenebras exteriores, vermem non morientem & flammam inextinguibilem. Si ergo Christus, sancti alii & passim Spiritus sanctus in Scripturis terrorem iniiciat peccatoribus vt resipiscant, dubitandum non est timorem feruilem non solum esse bonum, sed etiam esse à Deo, ac recte dici timorem Domini.

NEC aliud docuerunt S. Patres. Clemens Alexandrinus 2. Stromatum. *Fides*, ait, *est prima ad salutem inclinatio, post quam timor & spes & pœnitentia.* Et infra. *Qui timorem damnant, ij legem etiam insectantur: quod si legem, clarum est, quod & eum qui legem dedit.* B. Antonius apud Athanasium. *Formido iudicij & pœnarum timor horridus, simul & lubrica carnis incentiuā dissoluit, & ruentem animam quasi ex aliqua rupe sustentat.* S. Basiliius in psalmum 32. *Necessario velut introductorius ad pietatem timor assumitur: dilectio verò deinceps succedens à timore scientifico adaptatos perficit.* Et in psalmum 33 *Timor salutaris, & timor sanctificationem faciens, qualis sit, vis exponam: Cum ad peccatum aliquod progredi voles, cogita mihi horrendum illud & non ferendum Christi iudicium, &c. Hæc time, & hoc timore eruditus animam à concupiscentia ad hæc mala velut freno quodam relide.* S. Chrysostomus ad populū Antiochenum dicit metum gehennæ etiam in anima hominis iusti esse militem fortem & armatum, qui fures & latrones omnesque hostes longe arceat à domo. S. Ambrosius in psalmum 118, scribit. B. Martyres in agone martyrii constitutos, timore gehennæ ante oculos mentis propositæ vincere solitos eorum pœnarum timorem, qui à carnificibus ingerebatur. B. Hieronymus in epistola ad Eustochium de seruanda Virginitate, ait se metu gehennæ solitudinem, & durissimum vitæ genus elegissè. B. Augustinus libro de gratia & libero arbitrio ait, sanctis viris timorem illum à Deo donari, de quo Dominus ait. *Timete eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam.* Et in epistolam primam Ioan. *Si nullus*, inquit, *timor, non est qua intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid fuitur. Seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatem, nempe perfectam.* Ioannes Cassianus collatione 11. *Est*

gradus

Ps. 110. Prou. 1.7
Eccl. 1. 16.
Matt. 3. 7.
Matt. 10. 28.
Matt. 13.
Matt. 24. 25.
Mar. 9.
Luc. 13.

Ath. in vita.

E. hom. 8.

Id. hom. 9.

Ch. hom. 15.

A. serm. 21.

Hier. ep. 21.

A. c. 18.
Matt. 10. 28.
A. tract. 9.

Cas. c. 8.

gradus cuiusdam profectus, ut dum vel pœnarum metu, vel premiorum spe incipimus vitia declinare, ad charitatis gradum transire possimus. S. Gregorius in Euangelia. Prava mens si non prius per timorem emeritur, ab assuetis vitiis non emundatur. Et rursus alibi omnes hortatur, ut futurum iudicium timeant, antequam veniat.

G hom. 14.
Id. hom. 26.

SENTENTIÆ tot Patrum accedit ratio naturalis. Quid enim tam naturæ & rationi consentaneum est, quam pertimescere grande ali- quod malum, & maxime malum gehennæ, quo nullum atrocius? *Quis habitare poterit de vobis*, ait Isaias, *cum igne deuo ante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Deinde amor sui, ex quo hic timor feruili- est exortus, est bonus, cum habeat bonum obiectum, nempe propriam incolumitatem; quare & bonus timor est, ex eo ortus: quo scilicet me- ruit pœnas illi bono proprio contrarios, non vt summum malum sed vt malum quoddam formidandum. Denique optimi sunt huius timoris fructus, nempe retrahere hominem à peccato, viam parare ad iusti- tiam & caritatem, iustos deterrere à lapsu; *non potest autem arbor mala bonos fructus facere.*

Isa. 33. 14.

Matt. 7. 18.

C A P V T III.

De dignitate Timoris Domini.

DIGNITAS vel præstantia Timoris Domini primum liquet ex iis Spiritus sancti oraculis, quæ quosuis timentes Deum pronunciant beatos. *Beatus vir*, inquit Psalter regius, *qui timet Dominum, in mandatis eius volens nimis. Potens in terra erit semen eius, generatio rectorum benedicetur. Gloria & diuitia in domo eius, & iustitia eius non net in seculum seculi.* Et Sal. *Beatus homo qui semper est pauidus.* Et Eccle. *Beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei, qui tenet illum, cui assimilabitur?* Et. *Timentis Dominum, beata est anima eius. Ad quem respicit, & quis est fortitudo eius? Oculi Domini super timentes eum, protector potentia, firmamentum virtutis, regimen ardoris & umbraculum meridiani.* Deinde ex iis, quæ timorem Dei ante ferunt aliis donis, vt apud Sapientem. *Non est maior illo qui timet Deum.* Et. *Nihil melius est, quam timor Dei, & nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini.* Et. *Quam magnus qui inuenit sapientiam, & scientiam, sed non est super timentem Dominum. Timor Dei super omnia se superposuit.* Et. *Non est in timore Domini minoratio (defectus). Timor Domini sicut paradisi benedictionis & super omnem gloriam operuerunt illum.* AD HÆC ex iis quæ in eo initium, progressum & perfectionem Sapientie, qua nihil nobilius, constituunt. Nā Salō. ait. *Timor Domini principium sapientia.* Et Iob.

Psal. 111. 1.

Prou. 28. 14.
Eccle. 25. 15.
Id. 34. 17.

Eccle. 10. 27.
Eccle. 23. 37.

Ib. 35. 13.

Ib. 40. 27.

Prou. 17.
Iob. 28. 28.

Ecce

Eccli. 1. 20.
Eccli. 12. 13.

H. in Ecclesi.
Psal. 33. 10.
Isa. 11. 2.

A. c. 18.

Matt. 10. 28.
● hom. 19.

C. c. 20.

Ch. h. 69.

Id. hom. 15.

Psal. 117.

A. c. 9.

Eccli. 1. 22.

Ecce timor Domini in ipsa est sapientia. Et Ecclesiasticus. Plenitudo sapientia est timere Deum. & plenitudo à fructibus illius. Corona sapientia timor Domini. Et Ecclesiastes. Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time & mandata eius observa, hoc est enim omnis homo. In quæ verba S. Hieronymus. Hoc de consummato in virtutibus metu dici puto, secundum illud. Nihil deest timentibus eum. Deniq; apud Isaiam. Timor Domini inter septem Spiritus sancti dona, quæ super Christum conquierunt, numeratur. Et requiescet, inquit, super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientia, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientia & pietatis, & replebit eum, spiritus timoris Domini. Timorem autem seruillem etiam pertinere ad illa dona spiritus sancti clarè docuit S. Augustinus, & B. Gregorius. Ille enim in libro de gratia & libero arbitrio fatetur spiritum timoris Domini, de quo agit Isaias, esse illum de quo Dominus ait. Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in gehennam. Et S. Greg. in Ezech. fatetur Isaiam loqui de timore pœnæ, qui minuitur crescente charitate. In Christo autem etsi non fuerit timor seruilis, fuit tamen filialis vel reuerentialis erga Patrem cœlestem.

IAM & prisci Patres hanc Timoris Domini nobilitatem non obscure deprædicarunt. Tertullianus certe initio libri de cultu feminarum, Timor, inquit, fundamentum salutis est. S. Cyprianus libro 3. ad Quirinum. Fundamentum & firmamentum spei & fidei esse timorem, in psalmo 110. Initium sapientia timor Domini. De hoc ipso in sapientia Salomonis. Initium sapientia metuere Deum. S. Chryostomus in homilia ad populum Antiochenum. Si Dei timorem habeamus, nihil nobis est opus: si verò hunc non habeamus, et si regnum ipsum possideamus, sumus omnium pauperissimi. Nihil æquale Deum timentis. Timor enim Domini omnia superat. Hunc possideamus itaq; omnia propter hunc faciamus, ut hunc assequamur timorem. Et iterum. Nisi bonum esset timor, non multos impendisset Christus sermones & longos de pœna & supplicio loquens. Timor nil aliud est, quam murus & munimentum, & turris inexpugnabilis: etenim multa nobis munitione opus est, quia multa sunt undiq; insidia. Et in psalmo 62. Si dixeris mihi ex psalmis illud. Beatus: qui timet Dominum, & potueris scire quidnam sit id quod dicis, non diuitem, non principem, non formosum, non eum qui valet viribus, non eum qui ades possidet magnificas, non eum qui gerit magistratus, non eum qui regnum obtinet, nullum deniq; alium, nisi eum, qui est pius ac religiosus, qui studio sapientia tenetur, qui Deum timet, beatum dices, non solum propter futura, sed etiam propter presentia. Nam etiam in hac vita hic quoq; est illo potentior. S. Amb. vel Prosper lib. de Vocatione gentium, ut probet Timorem esse donum Dei. De timore, inquit, Dei & sapientia in Ecclesiastico legitur. Corona sapientia

pietia timor Domini, utraq; autem sunt dona Dei. Item de eodem. Timor domini omnia se super posuit. Beatus cui donatum est habere timorem Domini. S. August. & Gregorius in eo præstantiam eius indicant, quod 7. dona Spiritus sancti non semel conferant cum 7. beatitudinibus à Christo traditis, ac donum quidem timoris cum prima beatitudine, Beati pauperes spiritu. Timor Dei, inquit Augustinus libro primo de sermone Domini In monte, congruit humilibus, de quibus hic dicitur. Beati pauperes spiritu, id est, non inflati, non superbi, de quibus Apostolus dicit. Noli altum sapere, sed time, id est, noli extolli. Sanctus Bernardus in tractatu de donis Spiritus sancti. Prima gratia est timor Domini. Qui hanc habet gratiam, omnem odit iniquitatem iuxta illud psalmista. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum. Et alio loco. Omnem viam iniquitatis odio habui. Scriptum namq; est, Timor Domini odit malum. Et iterum. Time Deum & recede à malo. Et de Iob dicitur. Vir timens Deum, & recedens à malo. Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est nullum bonum pullulare vel manare potest. Ioannes Cassianus collatione 11. agens de timore filiali. Cuius timoris, inquit, magnificentiam Isaias vnus prophetarum eleganter expressit Diuitia, inquiens, salutis sapientia & scientia timor Domini ipse thesaurus eius. Non potuit timoris istius dignitatem ac meritum magis euidenter exprimere, quam ve diuitias salutis nostræ, quæ in vera sapientia Dei scientiaque consistunt, diceret nisi à timore Domini posse seruari.

A. c. 9.

Rom. 11. 21.
B. c. 1.Psal. 118.
Prou. 8.
Prou. 3.
Iob. 1.C. c. 13.
Isa. 33.

C A P V T IV.

De necessitate Timoris Domini.

N E C E S S I T A T E M quoque huius Virtutis percrebris monitis, mandatisq; vtrumq; Testamentum indubitata reddidit. Vetus quidem dum in Deuter. Moyses præcepit. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruias.* Et infra. *Præcepitq; nobis Dominus ut timeamus Dominum Deum nostrum, ut bene sit nobis cunctis diebus vita nostræ.* Et iterum, *Et nunc Iſrahel, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius?* Moyſen secutus Iosue. *Nunc ergo, inquit, time te Dominum, & seruite ei perfecto corde, atque verissimo.* Et rex Dauid. *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Et. *Time te Dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum.* Et rex Salomon. *Time Deum & recede à malo.* Et. *Time Dominam fili mi, & regem.* Et Deum time & mandata eius obserua: hoc est enim omni homo. Et Ecclesiasticus

D. 6. 13.

Deut. 10. 12.

Ios. 24. 14.

Psal. 211.

Psal. 10.

Prou. 27.

Prou. 24. 21.

Eccle. 12. 23.

Eccl. 7. 30.
Ier. 32. 39.

Mal. 1. 4.

Matt. 10. 28.

1. Pet. 2. 17.
Apoc. 14. 7.

Rom. 8. 15.

Eccl. 1. 18.
Deut. 15. 28.
Iob. 6. 14.
Psal. 13. 2.
Pf. 35. 2.
Eccl. 12. 27.
Malach. 3. 5.

Bas. Rom. 7.

Inc. ment.

A. ser. 17.
de sanctis.

B. G. I.

Eccl. 17.

In tota animatu a time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica. Et propheta Jeremias. Et ego, dicit Dominus, dabo eis cor unum & viam unam, ut timeant me uniuersis diebus. Et Malachias, Si pater ego sum, ait Dominus, ubi est honor meus? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus? In nouo vero testamento Christus apud Matthæum. Nolite, ait ad Apostolos, timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius time te eum, qui potest & animam & corpus mittere in gehennam. Et S. Petrus in epistola priore. Deum timete, regem honorificate. Et S. Ioannes in Apocalypsi, Timete Dominum, ait angelus, & date illi honorem. Neque mirum est in nouo testamento rarius nobis commendari timorem Dei, quam in veteri, sæpius autem amorem, quia Lex vetus amoris est, noua verò amoris. Non enim accepistis, inquit Apostolus ad Romanos, Spiritum seruitutis iterum in timore (sicut in veteri lege) sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater). Eandem necessitatem corroborant ea Scripturæ testimonia, quæ negant timore Domini destitutis aditum ad gratiam & salutem. Timor Domini, inquit Syracides, expellit peccatum: nam qui sine timore est nõ poterit iustificari. Illa quoque, quæ passim arguunt improbos metus diuini expertes, vt in Deuteronomio, Iob, Psalmis, Ecclesiastico, Malachia, & aliis prophetis.

S. P A T R V M per pauca subiiciam testimonia. S. Cyprianus de lapsis. *Deus quantum Patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum iudicis maiestate metuendus est.* Supra quoque cum magistro suo Tertuliano professus est timorem esse fundamentum fidei & spei, ac proinde maximè ad fidem & salutem necessarium. S. Bas. in psalmum 32. exponens verba illa. *Timeat Dominum omnis terra. Terra uniuersa timorem præcipit hic sermo. Nam quando timor Domini initium est sapientie, qui terrena sapiunt, per timorem erudiantur. Timor enim quasi introductorius necessario ad pietatem condiscendam assumitur. Charitas verò à timore instructiuo exercitatos suscipiens perficere solet.* S. Hieronymus in c. 3. Malachiae agens de variis Iudeorum sceleribus ait, *suffecisse eis solum crimen ad pœnam, quod non timuerint Dominum.* S. August. ser. de annunciatione Dominica. *Quis potest, nisi Deum timeat seruare iustitiam? Dicit enim (Scriptura) alio loco. Nã qui sine timore est, non poterit iustificari. recurritur ad illam sententiam, Initium sapientie timor Domini.* S. Bernardus tractatu de donis Spiritus sancti. *Prima gratia est timor Domini, sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est, nullum bonum ullulare, vel manare potest. Sicut enim securis vel de sidera, causa est & mater omnium delictorum. Sic timor Domini radix est & custos omnium bonorum. Unde scriptum est. Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua. Omne namque virtutum ædificium ilico vergit in præcipitium, si huius gratie amiserit presidium.*

C A P V T V.

De multiplici fructu Timoris Domini.

TANTAM Spiritualium fructuum copiam suppeditat nobis diuina Scriptura ex pœnu Timoris Domini, vt alieno præsidio non admodum egeamus.

1. Sit odium mali. *Timor Domini*, ait Salomon, *odit malum*. Prou. 8. 13.
2. Depulsio peccati. Ecclesiasticus. *Timor Domini expellit peccatum*. Eccl. 1. 27.
- Vnde Clemens Alexand. *Abſtinentiam à malis operatur, qui timet*. Et C. 7. Strom.
- Amb. *Qui timet Dominum declinat errorem, & ad virtutis ſemitam vias ſuas dirigit. Niſi enim quis timuerit Deum non poteſt renunciare peccato*. A. 1. Hex. c. 4.
3. Studium placendi Deo. Ecclesiasticus. *Qui timent Dominum inquirant, quæ beneplacita ſunt ei*. Eccl. 1. 19.
4. Conuerſio ad vitam meliorem. *Qui timet Deum, conuertetur ad eorſum*. ait ſapiens. Et Iſaias. *A timore tuo concepimus & peperimus ſpiri- rum ſalutis*. Auguſtinus de catechizandis rudibus. *Rariſſimè accidit, imò vero nunquam, vt quiſquam veniat volens fieri Chriſtianus, qui non ſit aliquo Dei timore percuſus*. Caſſianus inſtitutionum libro quarto. *Per timorem Dei, & initium conuerſionis, & vitiorum purgatio, & virtutum cuſtodia hiſ qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur*. Eccl. 7. Iſa. 26. iuxta 7. A. c. 5.
5. Initium ſapientiæ & pietatis. Ita Iob, Dauid, Salomon & Eccle- ſiasticus. Vnde Amb. in pſalmum 118. ſermone 5. *Baſis quadam verbi eſt timor ſanctus. Sicut enim ſimulacrum aliquod in Baſi ſtatuitur, & tunc maiorem habet gratiam, cum in baſi ſtatua fuerit collocata, ſtandiq; accipit firmitatem: ita verbum Dei, vel rationabile Dei in timore ſancto melius ſtatuitur. fortius radicatur, hoc eſt in pectore timentis Dominum, ne labatur verbum de corde viri, ne veniant volucres, & auferant illud de incurioſi & diſſimulantis affectu*. C. c. 1. 39.
6. Initium fidei & charitatis. *Timor Dei*, ait Sapiens, *initium dilectionis eius, fidei autem initium agglutinandum eſt ei*. Iob. 27. Pſal. 110. Prou. 1. Eccl. 1. 25.
7. Cauſa obſervationis mandatorum Dei, & bonorum operum. *Qui timent Dominum*, ait idem, *cuſtodiant mandata illius*. Et. *Qui timet Deum, facit bona*. Vnde S. Auguſtinus in ſententiis. *Ad omne opus bonum amor ducit & timor Dei. Ad omne peccatum ducit amor & timor mundi*. A. 2. 48.
8. Conſtantiæ in tentationibus radix. Salomon *In timore*, ait, *fiducia fortitudinis*. Et. *Qui timet Dominum nihil trepidabit & non pauebit quoniam ipſe eſt ſpes eius*. Laſciantius libro 6. de vero cultu. *Nemo dubitat,* Prou. 1. 462.

inquit, *quin timidi & imbecilli sit animi, aut dolorem metuere, aut egestatem, aut exilium, aut carcerem, aut mortem. quæ omnia quisquis non exhorruerit fortissimus iudicatur. Qui autem Deum metuit, illa vniuersa non metuit. Quod probat exemplo Christianorum Martyrum qui solo metu Dei atrocissima passi sunt supplicia.* B. Cyrillus in Isaiam. *Tenendum, inquit, est animam Dei timore velut muro obseptam, fortem esse & quodammodo inuictam, & vires eorum, qui manus cum ea conserunt, expugnare.*

C lib. 2. c. 16.

Psal. 117. 4.

Luc. 1. 50.

Eccl. 10. 23.

Tob. 4. 23.

9. *Fauor & misericordia Dei erga timentes Deum, ipsorumque posteros. Misericordia Domini ab aeterno, ait Dauid, & vsque in aeternum super timentes eum.* B. M A R I A apud Lucam, *Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.* Et Sapiens. *Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum.* Et Tobias. *Multa bona habebimus, si timuerimus Deum.*

Psal. 33. 10.

10. *Affluentia bonorum temporalium. Timete Dominum omnes sancti eius, ait Psalter regius, quoniam non est inopia timentibus eum. Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono.* Et. *Beatus vir qui timet Dominum. Potens in terra erit semen eius. Gloria & diuitie in domo eius.* Et Salomon. *Timor Domini apponet dies, spes autem impiorum peribit.* Et Syracides. *Non est in timore Domini minoratio, & non est in eo inquirere adiutorium, Timor Domini, sicut paradysus benedictionis.* Vnde S. Chrysostomus ad populum. *Omnia, inquit Dauid, regem eis reddam proptium, & nihil eis amplius deerit. Dominus enim pascit me, & nihil mihi deerit. Hæ magnæ sunt opes, thesaurus magnus. Si Dei timorem habeamus, nihil nobis est opus: si verò non habeamus, etsi regnum ipsum possideamus, sumus omnium pauperrimi. Nihil æquale Deum timenti. Timor enim Domini omnia superat.*

Psal. 111. 1.

Prou. 10. 27.

Eccl. 1. 4. 17.

C hom. 69.

Eccl. 22. 1.

Eccl. 1. 11.

C. hom. 28.

II. *Verum cordis gaudium. Timor Domini, ait Ecclesiasticus, gloria, & gloriatio, & letitia, & corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, & dabit letitiam, & gaudium, & longitudinem dierum.* Hinc Chrysostomus rursus ad populum. *Dei timor stabilis est immatusque & tantam emittit letitiam, ut nullus nos aliorum sensus malorum capiat. Deum enim, sicut oportet, timens, & in ipso confidens voluptatis radicem lucratus est, & omnem habet letitiæ fontem. Et sicut in mare decidens immensum scintilla exigua facile extinguitur, sic quantacumq; Deum timenti illiduntur, velut in vastâ letitiæ pelagus incidentia extinguuntur & perduntur.* Et S. Augustinus in verba Dauidis. *Iucundetur cor meum, ut timeat nomen tuum. Ergo, inquit, timor in iucunditate est. Et quo iucunditas, si timor? nonne timor amarus solet esse? Erit ergo aliquando iucunditas sine timore, modo iucunditas cum timore. Nondum est enim plena securitas, nec perfecta iucunditas.*

Psal. 85.

Si nulla iucunditas, deficiamus. Si plena securitas, malè exultamus. Ergo & iucunditatem aspergat, & timorem incutiat, ut de dulcedine iucunditatis perducatur nos ad sedem securitatis. Ideo sic dicit psalmus, Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.

Ps. 2. 11.

12. Fiducia de felici exitu ex hac vita. *In timore Domini esto, ait Sapiens, tota die, quia habebis spem in nouissimo, & prestolatio tua non auferretur. Et. Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis sua benedicetur. Cæteri fructus sunt tantum ex Patribus.*

Prou. 23. 17.
Eccli. 1. 19.

13. Custodia innocentia & castitatis. nam innocentia custodem timorem Dei appellat S. Cyprianus epistola ad Donatum. Pro castitate ita scribit S. Basilius. *Nisi timor, ait, instituenda vita nostra rudimenta iaciat, impossibile fuerit castitatem, sanctimoniamque legitime obseruari. Confige, inquit David, timore tuo carnes meas. Nam quemadmodum qui corporis membra habent clavis transfixa ad actionem quamlibet immobilia ea retinent: sic ij, quorum animam occupauit Dei timor, omnem prorsus importunam peccati & obstreperam occasionem vitant. Eodem pertinet quod S. Ephræm in sermone de patientia ait. Timor Dei, velut gladius anceps est, omnem concupiscentiam prauam excidens. Et S. Augustinus in verba psalmi. Confige timore tuo carnes meas. Tali, inquit, timore carnes crucifiguntur, quando carnales delectationes, quæ legis littera vetantur potius, quam vitantur, spiritualium bonorum delectatione vincuntur, & eadem usque ad perfectionem crescente victoria perimuntur.*

C. ep. 1.
B. in ps. 33.

Ps. 118. 120.

Ps. 118. 120.

14. Custodia omnium virtutum. S. Hieron. ad Fabiolam. *Timor virtutum custos est securitas ad lapsum facilis. Vnde & quodam psalmo postquam propheta dixerat, Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit, iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt, & est sensus. Dum tormenta formido seruauit gratiam, quam acceperam. Idem supra dixit Cassianus & S. Bernardus.*

H. epist. 127.

Ps. 22. 4.

15. Antidotum ad promerendam gratiam, retinendam & recuperandam. Ita S. Bernardus in Cantica. *In veritate, inquit, didici nil æquè efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. Beatus homo, qui semper est pauidus. Time ergo, cum arriserit gratia: time cum abierit, time cum denuo reuertetur, & hoc est semper pauidum esse. Succedant vicissim sibi in animo tres isti timores, secundum quod gratia vel adesse dignatur, vel offensa recedere seu iterum placata redire sentietur. Cum adest time, ne non dignè opereris ex ea. Nam hoc monet Apostolus. Videite, inquit, ne in vacuum*

B. serm. 55.

Prou. 28. 14.

1. Cor. 6. 1.

Tim. 4. 14.
Cor. 13. 10.

gratiam Dei recipiatis. Et ad discipulum, Noli, inquit, negligere gratiam, quæ in te est, Et de semetipso dicebat, quia gratia Dei in me vacua non fuit.

C A P V T VI.

De quibusdam Proprietatibus eius.

Ecc. 7. 19.

PRIMA proprietas est, nihil negligere. Ait enim Ecclesiasticus. *Qui timet Deum, nihil negligit, earum nempe rerum, quæ ad dilectionem Dei vel proximi pertinent. Ut enim negligentia mater securitas, ita timor curæ & diligentia. Simile quid habes in Ecclesiastico. In tota anima tua, inquit, time Deum, & de negligentia purga te cum paucis.* Sensus est. Offer sacrificium in Leuitico pro negligentia imperatum: & si non potes id quod ditiores, saltem offer quod solent pauperiores. Munera enim parua, si ex caritate & humilitate offerantur, æquè grata Deo esse possunt, ac magna, sicut duo viduæ Euangelicæ æra.

Ecc. 7. 31. 34.

Mar. 12. 42.

Ecc. 2. 8.

II. est, Iungi cum fide, spe & dilectione ac pietate vera. Vnde Sapiens. *Qui timetis Dominum, inquit, credite illi, & non euacuabitur merces vestra. Qui timetis Dominum sperate in illam. Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra.* Et Clemens Alexandrinus. *Fidei nostra coadiutores sunt timor, & tolerantia. Et. Post fidem, timor & spes & pœnitentia ducunt nos ad charitatem.* Deinde probat ex loco Salomonis. *In timore est spes fortitudinis, à timore deducinos ad pœnitentiam & spem.* Et S. Augustinus exponens illud Dauidicum. *Bene placitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.* Ecce, ait, *timuit eum Iudas traditor Christi sed non sperauit in misericordia ipsius: postea enim pœnituit eum, quod tradiderit Christum. Bene quidem timuisti, sed si sperares in misericordia eius, quem timuisti: ille desperando abiit, & laqueo se suspendit. Ergo sic time Dominum, ut speres in misericordia eius, placabis enim eum si speres in misericordia eius.* Et S. Gregorius in Ezechielem. *Qualis est iste timor, sicum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationibus dissimulat, huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non subleuatur ad pietatem.* Verum quia B. Ioannes, ut supra monuimus, dixit perfectam caritatem foras mittere timorem, subiicienda est hic alia proprietas.

C. 2. Strom.

Pro. 14. 26.

Ps. 146. 11.

Greg. hom. 19.

III. ergo proprietas Timoris, maximè seruilis, est introducere in animam charitatem. Nam Scriptura docet non solum esse initium sapi-

sapientiae, quae sane sine caritate non est, sed etiam dilectionis, ut supra probatum est. Et S. Gregorius loco iam citato, cum aliis Patribus docet Isaïam Prophetam, cum vaticinatur de 7. donis Spiritus sancti in Christum dilapsis; ideo à summo descendere ad infimum spiritum timoris Domini, ut nos discamus à timore Domini sensim ascendere ad summum sapientiae & caritatis. Quomodo autem timor seruilis inducat caritatem, exponit S. Augustinus in psalmum 127. *Alius, inquit, non in hac terra pati timet, (timore seruilis,) sed gehennam timet. Unde terruit & Dominus. Audistis tum Euangelium legeretur. Vbi vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt haec homines, & quia verè futura sunt impijs, timent, & continent se à peccato. Timent quidem sed non amant iustitiam. Cum autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo iustitiae, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus, & iam incipit homo iuste viuere, propterea non quia timet pœnas, sed quia amat aeternitatem. Exclusus est ergo timor (seruilis) à charitate, sed successit timor castus. Quis est iste timor castus? Secundum quem debemus fratres mei intelligere, quod dictum est. Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis eius. Et tractatu 9. in epistolam Ioannis. Timor, inquit, quasi locum preparat charitati. Cum autem ceperit charitas habitare, pellitur timor qui ei preparauit locum; quantum enim illa crescit, ille decrescit, & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor, minor charitas maior timor. Si autem nullus timor, non est qui intret charitas. Sicut videmus per seram introduci linum, quando aliquid suitur. set a prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit ut introduceret charitatem. Iam facta securitate in animo, quale gaudium nobis est, vel in hoc, vel in futuro seculo? Et in hoc seculo, quis nobis nocebit plenis charitate? Quis nos, inquit, separabit à charitate Christi?*

Ecdi. 25. 18
Vi. Frustru.
Ira. 11. 3.

Ira. 66. 24.

Pl. 157. 1.

Rom. 8. 35.

IV. Proprietas est filialis vel casti timoris, ut permaneat in aeternum, iuxta illud regii psaltis. *Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi.* Cuius loci geminam intelligentiam tradit S. Augustinus libro 14. de ciuitate Dei. *Timor, inquit, ille castus permanens in seculum seculi, seruit & in futuro seculo: (nam quo alio modo potest intelligi permanere in seculum seculi) non est timor exterrrens à malo, quod accidere potest, sed tenens in bono quod amitti non potest. Vbi enim boni adepti amor immutabilis est, profecto si dici potest mali cauendi timor securus est. Timoris quippe casti non sine ea ualuit significata est, qua nos necesse erit nosse peccare, & non sollicitudine*

Plal. 13. 16.

Ac. 9.

infin-

Pfal. 9. 19.

infirmi- tatis ne forte peccemus, sed tranquillitate charitatis cauere peccatum. Aut si nullius omnino generis timor esse poterit in illa certissima securitate perpetuorum felicitumq; gaudiorum, sic dictum est, Timor Domini castus permanens in seculum seculi, quemadmodum dictum est, Patientia pauperum non peribit in aeternum. Neq; enim aeterna erit ipsa patientia, quae necessaria non est, nisi ibi toleranda sunt mala: sed aeternum erit, quo per patientiam peruenitur. Ita fortasse timor castus in seculum seculi dictus est permanere, quia id permanebit, quo timor ipse perducit.

Iob. 16. 11.
G. c. 15.

V E R V M prior commentarius antefendus est posteriori, utpote verbis psalmistæ, Patribusq; & Ecclesiastico dogmati magis consentaneus. Ait siquidem Iob. *Columna cæli contremiscunt & pauet ad nutum eius.* In quæ verba B. Gregorius in 17. moralium. *Ipsæ, inquit, virtutes cælestium, quæ Deum sine cessatione conspiciunt, in ipsa contemplatione contremiscunt.* Deinde Apostolus in prima ad Corinthios, ait *charitatem nunquam excidere*, at timor castus oritur ex charitate, eaq; crescente augetur. Ad hæc in Canonis Missæ Præfatione ipsæ angelicæ potestates dicuntur Deum tremere. Deniq; S. Bernardus epistola 190, inter errores Petri Abailardi numerat, quod senserit, *non futurum timorem in altera vita.* Est autem timor castus in beatis, non angentis timoris, ut est in hac vita, sed *admirationis*, ut loco citato ait B. Gregorius; cælites enim admirantes diuinam excellentiam & maiestatem tanto affectu ei adhærent ut etiam reformident non actualem, sed possibilem separationem, qualis absolute fieri possiet, spectata ratione naturæ. Lege

1. Cor. 13. 8.

Cassianum collatione 11. pulchrè exponentem, quomodo in cælis timor castus cum amore consistat.

E. c. 13.

C A P V T VII.

*Quibus medijs ad Timorem Domini perueniatur.*B. serm 36.
& 37.

P R I M V M medium est Cognitio sui, quod tradit S. Bernardus in Cantica his verbis. *Volo, inquit, animam primum scire se ipsam quod id postulet ratio & utilitatis & ordinis. Et ordinis quia quod nos sumus primum est nobis: utilitatis verò quia talis scientia non inflat, sed humiliat. Nam quomodo non verè humiliabitur in hac vera cognitione sui, cum se perceperit oneratum peccatis, mole huius mortalis corporis aggrauatam, carnalium desideriorum fece infectam, cæcam, curuam, implicitam multis erroribus, expositam mille periculis, &c.* Tali itaque ordine salubriter innotescit Deus, cum prius se homo

conerit

nouerit in necessitate positum, & clamabit ad Dominum, & exaudiet eum. Sed iam demū aduerte quomodo utraque cognitio (Dei, & tui) sit tibi necessaria ad salutem. Nam si ignoras te, non habebis timorem Dei in te, non humilitatem. An vero sine timore Dei, & sine humilitate de salute presumas, tu videris. Et paulo post. Ergo tenetis memoria, neminem absque sui cognitione saluari, de qua nimirum mater salutis humilitas oritur, & timor Domini, qui & ipse sicut initium sapientia est, ita & salutis. Noueris proinde te ut Deum timeas, noueris ipsum ut a quē ipsum diligas. In altero inittaris ad sapientiam, in altero & consummaris, quia initium sapientia timor Domini est, & plenitudo legis est caritas. Tam ergo utraque ignorantia cauenda est tibi, quam sine timore Dei salus esse non potest.

II. est Meditatio nouissimorum, maximè iudicii, & inferni, quod tradit S. EPHRAEM in sermone de patientia. *Semper mente, inquit, timorem Dei sumito, memor semper nouissimi atque tremendi illius diei, quando cæli ardore ignis soluentur, & terra cum omnibus operibus, quæ in ea sunt, comburetur. Quando astra tanquam folia decident, Sol & Luna tenebris obscurabuntur, neque dabunt lumen suum. Quando apparebit filius Dei, & de cælis in terram descendet, cælorumque virtutes commouebuntur: quædo angelorum discursiones, vocesque tubarum superuentur: ignis in conspectu eius ardens atque comburens totum orbem. In circuitu eius tempestates maximae, terraque motus horribiles ac fulgura, qualia nunquam euenerunt, ut vel ipsa virtutes cælorum tremore magno corripiantur.* Et S. Basiliius, *Si quando senseris te ad aliquod cieri peccatum, in mentem reuoca nulli moraliū tolerabile Christi iudicium, in quo quidem presidet iudex in sublimi throno, astitit porro omnis creatura ad eius aduentum contremiscens. Eo singuli sistentur examinandi de his, quæ gesserint in uicis. Eos autem, qui multa perperam in uita admisserunt, horrendi quidam circumstabunt angeli ignem expirantes, & uultum nocti similem praferentes, pro hominum mærore atque odio. Deinde conspiciet baratrum in imum patens, tenebras inpermeabiles quidem illas, ignemque obscurum, causticas quidem vires habentem, luce uerò destitutum. Inde vermes innumerabiles venenosos, & carniuoros semper esitantes, nunquam saturos & intollerabiles dolores morsu infligentes. Postremo omnium durissimam pœnam; probrum illud & confusionem sempiternam. Hac tu time, & eiusmodi timore eruditus quasi freno quoquam animam tuam ad uitiosam concupiscentiã procliuem cohibe.*

III. Operam dare, ut Timor Dei sit secundum scientiam, hoc est discretione & prudentia conditus. *Nisi enim secundū scientiã sit, ait S. Ambrosius in 18. psalm. nihil predest, imo cbeēt plurimū. Si quidē Iudei habent zelū Dei sed quia non habent secundū scientiã, in ipso zelo & timore maiorē contrahunt diuinitatis offensam. Quod circumcidunt in sabbatulis suos,*

quod Sabbathacustodiunt, timorē Dei habent, sed quia nesciunt legē spiritū esse, circūcūdunt corpus, non cor suum. Ignem sabbatho adolere formidant, cum lex sanctificationis die libidinum ignē prohibeat accendi. Et quid de iudeis dico. Sunt etiam in nobis, qui habent timorē Dei, sed non secundū scientiā flauētes duriora praecepta, quae non possit humana cōditio sustinere. Timor in eo est, quia vidētur sibi consulere disciplinā, opus virtutis exigere: sed inscitia in eo est, quia non compatiuntur naturā, non aestimant possibilitatē. Non sit ergo irrationabilis timor. Etenim vera sapientia à timore Dei incipit, nec est sapientia spiritalis sine timore Dei, ita timor Dei sine sapientia esse non debet. Et infra. Lege Isaiā. Vide quantis subiecerit timorē, ut faceret irreprehensibilem & bonū timorem. Spiritus, inquit. sapientia & intellectus spiritus consilii atque virtutis spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris. Quantis timorē subiecit, ut haberet quod sequi possit? informatur per sapientiam, instruitur per intellectū, consilio dirigitur, virtute firmatur, cognitione regitur, pietate decoratur. Tolle Timori Domini ista, & est irrationabilis & inspiens timor. Nec otiosum est in Prouerbis. Tunc intelliges timorem Domini, quid est, tunc? cum sapientiā inuocaueris, & prudentiā dederis vocem tuam, & se quasi seris illam ut pecuniam, & ut thesauros scrutatus fueris eam, tunc intelliges timorem Domini.

Esa. II. 3.

Prou. 2. 5.

Phil. 2. 15.

1 Cor. 9.

IV. Medium, Deum semper habere prae oculis. Ita consulit Chrysostomus, homilia octaua in epistolam ad Philippenses, cum tractat verba Apostoli. Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis. Talem timorē, ait, habebat Paulus, quapropter & dixit. Metuo, ne quo pacto cum aliis predicauerim, ipse reprobus efficiar. Si enim temporalia sine timore comparari & disponi nequeunt, quanto minus spiritalia. Dic enim mihi, quis litteras absque timore didicit? Quis artes cuiusquam spiritus factus est absque timore? Quomodo verò comparabitur iste timor? Si cogitauerimus Deū ubique praesentem esse, omnia audire, omnia videre, non solū quae opere sunt, & quae dicuntur, sed & quae in corde sunt omnia, & quae in profundo sunt animi: iudex enim est cogitationum & consiliorum cordis. Si ita nos ipsos disposuerimus, nihil mali faciemus, nihil mali dicemus, nihil mali cogitabimus. Dic mihi, si tibi semper proximè principem standum esset, non cum timore astares? Quando comedis, cogita praesentem esse Deū, adest enim. Quando dormiturus es, quando traseris, quando rapis, quando deliciaris, & quicquid tandem feceris, cogita adeste Deum, & nunquam in risu incidis, nunquam ad irā accenderis. Artifex, etiam si peritus sit, cum timore tamen & tremore stat metuens ne ab edificio decidat. Et tu credidisti, multa bona patrasti, in sublime ascendisti, caute te ipsum contine, oculumque vigilantem habe ne inde decidat. Sunt enim multae requiritae spiritalis, quae te deicere conantur. Seruite Domino, cum timore, & exultate ei cum tremore.

Esa. 2. 12.

VIDE V. Charitas in Deum. Cogitatio praesentiae Dei. Diffidentia sui.

Humi.

Humilitas. Pœnitentia. Profectus spiritualis. Sapientia. Virtus. Et in PARNARIO V. Conscientia scrupulo. a. Mortis metus. Timor humanus.

V.

VERECUNDIA.

CAPVT I.

Quid sit Verecundia & quotuplex.

VERECUNDIA proprie virtus nõ est, teste B Ioan. Damasceno. 3. Thoma Aquinate & Philosopho, sed affectus quidã & passio, eo quod similior sit affectui, quã habitui. Damascenus ita definit libro 2. de fide orthodoxa. *Verecundia*

S. Th. 22. q. 144. a. 1. Arist. 4. Eth. 9. Dam. c. 15.

est passio timoris de turpi actu. cum qua conuenit illa Aristotelis. Est timor dedecoris vel infamie, siue vera, siue existimata. A pudore differt in hoc, auctore Donato, quod verecundia ingenuitatis cuiusdam sit & modestiã, Vnde & in laude ponitur. Pudor vero animi sibi male conscii ob scelus aliquod perpetratum. Nos pro eodem vsurpabimus.

TAM laudatus autem affectus est verecundia, vt apud S. Patres nomen virtutis meruerit. *Pulchra igitur virtus verecundia*, inquit B. Ambrosius libro primo de officiis, *& suauis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus.* Et S. Bernardus in Cantica. *Porro verecundiam intellige, tanquam colorem in facie, quod hæc potissimum virtus & venustatem ingerat, & augeat gratiam.* Nec hanc nomenclaturã B. Thomas omnino ei detrahit, nam ait. *Communiter dicitur virtus, omne quod est bonum & laudabile in humanis actibus vel passionibus: & secundum hoc quandoque verecundia dicitur virtus, cum sit quædã laudabilis passio.*

Arist. 2. Eth. c. 7. A. c. 18.

Bern. serm. 40.

S. Th. 1. e. 16.

BIPARTITAM autem ipsa S. scriptura facit Verecundiam vel pudorem; honestum & vitiosum: honestum qui est de malo, quo pudet aliquem perpetrati mali, vitiosum vero, qui est de bono, quo quæpiam pudet operis boni. *Pro animatua*, inquit Ecclesiasticus, *nõ confundaris dicere verum, Est enim confusio adducens peccatum & est confusio adducens gloriã & gratiã.* Vnde B. Gregorius in Ezechielem. *Sicut verecundia laudabilis est in malo, ita reprehensibilis est in bono. Erubescere enim malũ sapientiã est, bonũ verò erubescere fatuitatis.* Vnde scriptum est. *Est confusio adducens peccatũ, & est confusio adducens gloriã. Qui enim erubescit pœnitendo mala quæ fecit, ad vitã libertatẽ peruenit. Qui verò erubescit bona facere, à statu rectitudinis cadit, atque ad damnationem tendit, sicut per redemptorẽ dicitur Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cũ venerit in maiestate sua.* Et S. Bernardus in epistola ad Eustachium pseudo epif

Ecc. 4. 24. G. hom. 10.

Luc. 9. 26.

B. ep. 185.

copum. *O verecundia expers rationis, inimica salutis, totius ignara honoris & honestatis.*

Ps. 50. 6.

honestatis. Hac plane illa, quam Sapiens loquitur, confusio adducens peccatum. Itane verecundū est homini vinci à Deo, & probro ducitur humiliari sub potentiam altissimi? Non ita rex ille gloriosus Dauid. Tibi soli, inquit, peccaui, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Summum victoriae genus diuina cedere maiestati, & authoritati matris Ecclesie non reluctari, summus honor & gloria. O peruerfitas, non pudet inquinari, & abluī pudet? Est Pudor iuxta sapientem adducens gloriam, si videlicet peccare pudeat. De hoc noxio pudore plura vide in nostro PANARIO V. Pudor noxius.

Eccl. 4. 24.

CAPVT II.

De verecundia laudata a proprietatibus.

A. L. off. c. 17.
Ib. c. 19.

B. ferm. 86.

A. 4. eth. 9.

S. ep. 11.

PRIMA Proprietas est, quod deceat maximè iuuenilem ætatem. *Vt enim, inquit S. Ambrosius, in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas, ita in adolescentibus verecundia velut quadā dote commendatur natura. Et iterum. Verecundia cum sit omnibus aetatibus, personis, temporibus & locis apta, tamen adolescentes, iuuenilesque annos maximè decet. Et B. Bernardus in Cantica. Hanc verecundiam, inquit, libet quasi speciosum florem decerpere; nostris que apponere adolescentibus: non quia non sit, & in proecltiori etate omni studio retinenda, quæ est certe omnium ornatus aetatis, sed quod tenera gratia: verecundia in teneriori etate amplius pulchriusque eniteat. Et Philolophus in quarto de moribus. Non ad quauis etatem affectus verecundia, sed ad iuuenilem accommodatur. Censemus enim eos, qui huius etatis sunt verecundos esse oportere: ut cū non sine perturbatione viuant, multūq; ob hoc peccent, à verecundia prohibeantur delinquere. Atq; laudamus quidē iuuenes verecundos, sed seniores nemo ideo laudat, quia censemus eos nihil eorum agere, vnde verecundia emergere solet. Deinde Seneca ad Lucilium. Locutus est meū amicus tuus: bona indolis. Vbi se collegit, verecundiam (bonum in adolescente signum) vix potuit excutere: adeo illi ex alto suffusus est rubor. Et paulo post. Inter hæc & ruborem esse scio, qui grauissimis quoq; viris, subitus offunditur. Magis quidem in iuuenibus apparet, quibus & plus caloris est, & tenera frons: nihilominus veteranos & senes tangit. Nihil erat mollius ore Pompeii: nunquā non coram pluribus erubuit. Nam ut quidā boni sanguinis sunt, ita quidam incitati & mobilis, & cito in os prodeuntis. Nihil horū vitari potest, nō magis quā accersit.*

II. est, quod mulieres quantumuis ætate affectas plus deceat quam viros. Vnde B. Ambrosius lib. 1. de Abraham, expendēs dictū angeli. *Vbi est Sara uxor tua? Qui respondit & dixit: Ecce in tabernaculo est. Nūquid ait, ignorabat Dominus, qui in posterioribus Sodomorū futura excidia denūciat, ubi Sara esset? Sed docere nos voluit, quantus pudor esse debeat faminarū, ne proci occursu hospitū in se oculos inflectāt, sed salua verecundia ministrorū suum*
exerce-

A. 5. 5.
Gen. 18. 9.

exerceant. Vnde & S. Paulus de coniugatis feminis scribens. *Volo, inquit, viros orare in omni loco. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se.* Inter feminas autem dicta virtus maxime decet Virgines. *Virginitatis enim dos quadam, ait Ambrosius, de institutione Virginis, est Verecundia, quæ commendatur silentio.* Refert Stobæus, Demadis celebrari apophtegma verecundiam in muliere pulchritudinis arcem obtinere.

1. Tim. 2.8.
A. c. 1.
S. ferm. 72.

III. Est, quod natura ipsa sit magistra verecundiæ. *Hæc ipsa natura, inquit idem S. Ambrosius, nos docet quæ perfecte quidem omnes partes corporis nostri explicavit, ut & necessitati consuleret, & gratiam venustaret. Sed tamen eas, quæ decora aspectu forent, in quibus forma apex quasi in arte quadam locatus, & figura suavitatis, & vultus species emineret, operandiq; usus esset paratior, obuias atq; apertas reliquit: eas verò, in quibus esset naturalis obsequium necessitatis, ne deforme sui praberent spectaculum, partim tanquam in ipso amandavit atq; abscondit corpore; partim docuit & suscipit regendas. Nonne igitur ipsa natura est magistra verecundiæ? Ergo natura opifex sic nostra studuit verecundiæ, sic decorum illud & honestum in nostro custodiuit corpore, ut velut ductus quosdam aque, exitus cuniculorum nostrorum post tergum relegaret, atq; ab aspectu nostro auerteret, ne purgatio ventris visum oculorum offenderet. De quo pulchre apostolus ait. Quæ videntur, inquit, membra corporis infirmiora, necessaria sunt. Et quæ putamus ignobiliora esse membra corporis his abundantiorum honorem circumdamus, & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorum honestatem habent. Etenim imitatione natura industria auxit gratiam.*

A. 1. off. c. 18.

1. Cor. 12. 22.

I. V. Prima Sedes Verecundiæ est in fronte, vnde effrontes, & perfrire care frontem, dicuntur, qui omnem pudorem deposuerunt. Ita S. Augustinus de Verbis Apostoli. *In fronte illam (crucem) figat, ubi sedes pudoris est, ibi omnino, ibi, in quo membro erubescitur.* S. Ambrosius de obitu Valentini Imperatoris ponit eam in genis. *Ista, inquit, genæ sunt, in quibus solet nitere verecundia, pulchritudo fulgere, in quibus aut flos iuuentutis, aut perfecta ætatis insigne est.* In iisdem locat S. Bernardus, exponens verba illa in Canticis Salomonis. *Pulchra sunt genæ tuæ sicut turturis.* Atq; e gentilibus Plinius naturalis historiæ libro II. *Pudoris, inquit, in matris sedes.*

A. ferm. 8.

A. in orat.

Cant. 1.
B. ferm. 40.
Psal. c. 37.

V. Est quoq; seruanda verecundia in voce, in modo loquendi & canendi. *Verecundia, inquit Ambrosius, non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ne modum progrediaris loquendi, ne quid indecorum sermone sonet tuus. Speculum enim mentis plerumq; in verbis refulget. Ipsum vocis sonum libet modestia, ne cuiusquam offendat aurem, vox fortior. Deniq; in ipso canendi genere prima disciplina verecundia est; imò etiam in omni usu lo-*

A. 1. off. c. 17.

quendā, ut sensim quis aut psallere, aut canere, aut postremo loqui incipiat, ut verecundā principia commendent processum. Silentium quoq; ipsum, in quo est reliquarum virtutum orium, maximus actus verecundiæ est. Deniq; si aut infantiae putatur, aut superbiae probro datur: se verecundiæ laudi ducitur. Et infra. Vox ipsa non remissa, non fracta, nihil femineum sonans, qualem multi grauitatis specie simulare consueverunt. sed formam quandam & regulam ac succum virilem referuans. Hoc est enim pulchritudinem viuendi tenere, conuenientia cuiq; sexui & personæ reddere. Hic ordo gestorum optimus, hic ornatus ad omnem actionem accommodus. Sed ut molliculum & infractum, aut vocis sonum, aut gestum corporis non probo, ita neq; agrestem ac rusticum. Naturam imitemur. Eius effigies, formula disciplinæ, forma honestatis est.

b. c. 19.

A. ib. c. 18.

Luc. 1. 28.

V I. Est & in oculis verecundia, ait idem, ut nec videre viros femina nec videri velit. Hic (pudor) in ipso cognitionis ingressu Domini matrē commendat legentibus, & tanquam testis locuples, dignam que ad tale munus eligeretur, astruit, quod in cubiculo, quod sola quod salutata ab angelo tacet, & mota est in roitu eius, quod ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus Virginis. Itaq; quamuis esset humilis, pra verecundia tamen non salutauit, nec vllum responsum retulit, nisi vbi de suscipienda Domini generatione cognouit, ut qualitatem effectus disceret, non ut sermonem refelleret.

Ibid.

Luc 18. 14.

1. Pet. 3. 4.
1. Tim. 1. 9.

V II. In ipsa quoq; oratione, Pergit A V C T O R, nostra multum verecundia placet, multum conciliat gratia apud Deum nostrum. Nonne hec prætulit publicanum, & commendauit eum, qui nec oculos audebat ad cælum leuare? Ideo iustificatur magis Domini iudicio, quam ille phariseus, quem deformauit præsumptio. Ideoq; oremus in incorruptione quieti & modesti spiritus, qui est ante Deum locuples ut ait Petrus. Diues est modestia, quia portio Dei est. Paulus quoq; orationem deferrī præcepit cum verecundia & sobrietate. Primam hanc & quasi præuiam vult esse orationis futura, ut non gloriatur peccatoris oratio, sed quasi colore pudoris obducta, quo plus defert verecundia de recordatione delicti, eò uberiorem mereatur gratiam.

Ibid.

V III. Est etiam, ait idem Pater sanctus, in ipso motu gestu, incessu tenenda verecundia. Habitus enim mentis in corporis statu cernitur. Hinc homo cordis nostri absconditus, aut leuior, aut iactantior, aut turbidior, aut contra grauior & constantior, & purior, & maturior aestimatur. Itaq; vox quadam animi est corporis motus. Meministis filij quendam amicū, cum sedulis se videretur commendare officijs, hoc solo tamen in clerum à me non receptum, quod gestus eius plurimum dedeceret. Alterum quoq; cum in clero reperissem, inuisisse me, ne vnquam præiret mihi, quia velut quodam insolentis incessus verberare oculos feriret meos. Idq; dixi, cum redderesur post offensam muneri; Hoc solum excepi. Nec sefellit sententia. Vterq; enim ab Ecclesia recessit, ut qualis incessu prodebat, talis perfidia animi demonstraretur. Namq; alter Ariana infestationis

tionis tempore fidem deseruit, alter pecunie studio, ne iudicium subiret, Sacerdotem se nostrum negavit. Lucebat in illorum incessu imago leuitatis, species quaedam scurrarum percurfantium. Motum natura informet. Si quid sane in natura vitij est, industria emendet: ut ars desit, non desit correctio.

IX. Cauendum est, addit idem, multo magis ne quid turpe ore exeat: hoc enim grauius coinquinat hominem. Non enim cibus inquinat hominem, sed iniusta obrectatio, sed verborum obscantitas. Hæc etiam vulgo pudori sunt. In nostro verò officio, nullum verbum quod inhoneste cadat, non incutiat verecundiam. Et non solum nihil ipsi indecorum loqui, sed ne aurem quidem debemus huiusmodi prabere dictis; sicut Ioseph ne incongrua sua audiret verecundia, veste fugit relictæ; quoniam quem delectat audire, alterum loqui prouocat. Intelligere quoque quod turpe sit, pudori maximo est. Spectare verò, si quid huiusmodi fortuito accidat, quanti horroris est? Quod ergo in alijs displicet, nunquid potest in seipso placere?

X. Proprietas est, vt verecundus sit vestitus, de quo noster morum magister non tacuit. Vt artifex in materia commodiore, inquit, melius operari solet sic verecundia in ipso quoque corporis decore plus eminet: ita tamen vt etiam ipse non sit affectatus decor corporis, sed naturalis, simplex, neglectus magis, quam expetiuis, non pretiosis & albetibus adiutus vestimentis, sed communibus, vt honestati vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitore.

XI. est Amare secretum, vt notauit S. Bernardus in Cantica sermone extremo ante mortem in Cantica conscripto. Exponens enim verba illa. In lectulo meo per noctes quasiui, quem diligit anima mea. Verecundia tibi, ait, si aduertis, & loco signatur & tempore. Quid tam amicam verecundo animo quam secretum? Porro secretum & nox & lectulus habet. Denique orare volentes inuenimur intrare cubiculum, vtique Secreti gratia. Id quidem ad cautelam, ne coram orantibus laus humana orationis fureretur fructum, frustretur effectum. Sed doceris nihilominus, addit, verecundiam sententia hac. Quid tam proprium verecundie, quam proprius vitare laudes, vitare iactantiam? Eodem collineant, quæ sermone 40. de Sponsa verecunda solitudinem cum turture amante conscribit. Sancta anima, inquit, sola esto, vt soli omnium serues teipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. An nescis verecundum te habere sponsum, & qui nequaquam suam velit tibi indulgere presentiam presentibus cæteris?

XII. Et postrema sit primo loco verecundari seipsum. Quam multum Sapiens apud Ethnicos tradiderunt, imprimis Pythagoras his verbis:

Πολλοὶ δ' αἰσχρὸν ποτε μήτε, μήτ' ἄλλω,
Μήτ' ἰδίῳ παντὸς δὲ μέγιστος αἰσχρῖνες αὐτῶν.

Facies autem turpe vnquam nihil, neq. cum alio,
Neq. solus: omnium autem maxime verecundare teipsum.

L. c. 5.

S. Ier. 2. & 31.

LAERTIVS quoque libro 5. de Philosophorum vitis scribit Demetrium Phaleræum solitum monere adolescentes, vt domi parentes, in via obuios, in solitudine seipfos reuererentur, sic enim fore vt facile à peccato deterreantur. Strobzus in sermonibus suis Democrito præclaram hanc tribuit gnomen. *Malum, etiamsi solus fueris, neq. dixeris, neque feceris. Disce autem teipsum multo magis, quam alios reuereri.* Et Theophrasto. *Reuerere teipsum, & non erubescas coram aliis.* Et Musonio. *Verecundia apud omnes dignus habebereis, si primum teipsum vereri inciperis.* Patres prisci hanc proprietatem maximè exigunt à Virginibus. *Vera & tota & pura Virginitas,* ait Tertullian. in libro de velandis Virginibus, *nihil magis timet, quam semetipsam.* Et S. Basil. de vera virginitate. *Virgo sola quoque nullo hominum teste, nihil, quod Sponso suo indignum sit, agere vlla ratione patietur. Et si enim adfit nemo, ipsa tamen sibi Virgo adest, debetq. præ omnibus seipsam reuereri, suamq. conscientiam.*

CAPVT III.

De præstantia & effectis Verecundia.

Eccl 4. 24.

Heb. 12. 3.

Phil. 2. 9.

Luc. 9. 26.

PRÆSTANTIAM, Salutaremq; Verecundiæ fructum Sapiens imprimis in superiori gemini pudoris discrimine patefecit, cum dixit vitiosum parare viam ad peccatum, laudatum verò ad gratiam & gloriam, *Est,* inquit, *confusio adducens gratiam & gloriam,* qualem gloriam consecuti sunt omnes Martyres, eorumq; Princeps Christus, de quo Apostolus ad Hebræos scripsit, quod *proposito sibi gaudio sustinuit crucē, confusione contempta, atque in dextra sedis Dei sedet.* Et ad Philippenfes, cum dixisset eum *humiliasse se usq. ad mortem crucis,* qua nihil ad pudefaciendum & confundendum excogitari potuit ignominiosius, mox subiecit de gloria ex confusione secuta. *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen.* Deinde ipse Christus Dominus apud B. Lucam ait. *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & Patris & Sanctorum angelorum.* Vnde à contrario sensu sequitur. Qui verò meos sermones non erubuerit, sed sermones Tyrannorum cogentium ad idolatriam, hunc filius hominis nō pudore, sed honore & gloria afficiet, cum venerit in maiestate sua, & Patris & Sanctorum angelorum.

A c. 18.

EASDEM verecundiæ laudes profecuti sunt & S. Patres. S. Ambrosius lib. 1. de Officiis, *Est,* inquit, *verecundia pudicitia comes, cuius societate castitas ipsa tutior est. Bonus enim regendæ castitatis pudor est comes, qui si se prætendat ad ea que prima pericula sunt, pudicitia temerari non sinat. Magna modestia,*

modestia, quae cum sit etiam sui iuris remissior, nihil sibi usurpans, nihil vindicans, & quodammodo intra vires suas contractior, diues est apud Deum, apud quem nemo diues. Diues est modestia, quia portio DEI est. Et infra. Ordo quidam vita nobis tenendus est, ut à verecundia prima quadam fundamenta ducatur, quae socia ac familiaris est mentis placiditati, proteruia fugitans, ab omni aliena luxu, sobrietatem diligit, honestatem fouet, decorum illud requirit. Et lib. 2. de Cain & Abel. Cain dicitur. Peccasti? quiesce. Omnia docet Deus: primum ne pecces, ut in Adam monuit. Secundo si peccaueris, quiescas, ut in Cain docēs. Erubescere enim debemus, & condemnare peccatum, non defendere: quoniam pudore culpa minuitur, defensione cumulat. Sit saltem verecundia, ubi non est absolutio. Inde illud. Iustus in exordio sermonis accusator est sui. Et iterum ab ipso Domino alibi dictum est. Dic iniquitates tuas, ut iustificeris, Quanta pudoris gratia, ut iustitiam teneat verecundia, quam culpa reatus abstulerit. De S. Bernardus in Cantica. Quid amabilius verecundo adolescente: quam pulchra haec, & quam splendida gemma morum in vita & vultu adolescentis, quae vera & minimè dubia bona nuncia spei, bona indolis index? Virga disciplina est illi, qui pudendis aspectibus imminens lubrica atatis motus, actusq; leues coercet, comprimat insolentes. Quid ita turpiloqui, & omnis deinceps turpitudinis fugitans? soror continentiae est. Nullum aequè manifestum indicium columbine simplicitatis, & ideo etiam testis innocentiae. Lampas est pudica mentis iugiter lucens, ut nil in ea turpe vel indecorum residere attentet, quod nō illa ilico prodatur. Ita expunctrix malorum, & propugnatrix puritatis innata specialis gloria conscientiae, & famae custos, vitae decus, virtutis sedes, virtutum primitia, naturae laus, & insigne totius honesti. Rubor ipse genarum, quem forte inuexerit pudor, quantum gratiae & decoris suffusio afferre vultui solet? Vsq; adco genuinum animi bonum verecundia est, ut & qui male agere non verentur, viderit amentem verecundentur, dicente Domino Omnis qui male agit, odit lucem.

Ib. c. 43.

Id. c. 7.

Prou. 18. 17.

Isa. 43. 26. iuxta

70.

B. scrm. 30

Ioan. 3. 20.

Eodem pertinet quod S. Gregorius Nazianzenus in oratione aduersus mulieres, DEVM inducit loquentem, cum tanta inter homines ut fama fert, esset perturbatio, ut optimi à sceleratissimis nullo modo internosci possent. Haud quaquam, inquit DEVS, aequum est bonos ac malos eadē gloria frui, sic enim vitium indies augetur. Quocirca praclarum signum ipsis imponam, quo perspicue cognosci queat, quis bonus, quis malus sit. Hac oratione habita, ait Nazianzenus, bonorum quidem genas rubore tinxit, suffuso scilicet pelli sanguine, quoties turpitudine aliqua animum adoriri pararet. Quem etiam ipsum mulieribus, quia & rariori cute, & molli pectore sunt, uberius infudit. At verò malis sanguinem condensauit, immotumq; intus tenuit, cog efficitur, ut ad nullam turpitudinem erubescant. Idem in oratione de moderatione in disputatione seruanda, ait, nullum maius aduentum ad virtutem excogitari posse verecundiae lege.

- M. Scrm. 41. NON ab similia sunt, quæ celebres apud Ethnicos Philosophi, de verecundia prodiderunt. SOCRATES teste Maximo, hortabatur iuvenes, vt tria haberent. *In animo prudentiam, in lingua silentium, in vultu verecundiam.* Diogenes, auctore Laertio, videns adolescentulum inhonesto dicto erubescens. *Confide, inquit, fili, hicce virtutis color est.* Pythias Aristotelis F. interrogata, quis color esset pulcherrimus? teste Stobæo, respondit, *qui per verecundiam ingenuis oboritur.* M. Cato, vt refert Plutarchus, aiebat, *sibi magis placere iuvenes qui erubescerent, quam qui palleferent, quod rubor arguat probam indolem, pallor non item.* M. Tullius scribit de Officiis, sine verecundia, *nihil rectum, nihil honestum esse posse.* Et in Partitionibus Oratoriis, Verecundiam esse, *virtutum omnium custodem, dedecus fugientem & laudem maximam consequentem.* Et 2. de Finibus cupiditatis moderatorem esse pudorem. Seneca quoq; ad Lucilium, monet *nutriendum adolescentis pudorem, qui quamdiu in animo eius durauerit, aliquis, inquit, erit bonæ spei locus.*

C A P V T I V.

Media ad complectendam fouendamq; Verecundiam.

- PRIMUM Medium esto. Considerare exempla eorum, qui hac virtute exceiuerunt, cuiusmodi multa exstant in solis diuinis Scripturis. i. sit Sem & Iaphet, qui vt cognouerunt parentem in tabernaculo iacere nudatum, vultu auerso post terga nuditatem eius contexerunt, vnde & magnæ benedictionis beneficium promeruerunt. Quod exemplum perpendens S. Ambrosius in libro de Noe & arca. *Littera, inquit, eandem pietatis expressit aspectum, quod nudatum amictu patrem boni filii videre cauerunt, ne paternæ reuerentia, vel ipso minueretur aspectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Roma vetus fuisse vsus dicitur, ne filii cum parentibus, & maxime puberes intrarent lauacrum.* Addit in libro de Officiis primo. *Licet pleriq; se & in lauacro, quantum possunt, tegant, ne vel illis, vbi nudum totum est corpus, huiusmodi in tecta sit portio. Sacerdotes quoq; veteri more, sicut in Exodo legimus, braccas accipiebant, sicut ad Moysen dictum est à Domino. Et facies illis braccas lineas, vt tegatur turpitudinis pudoris, à lumbis vsq; ad femora erunt, & habebit eas Aaron & filii eius, cum intrabunt in tabernaculum testimonii, & cum accedent sacrificare ad aram sancti, & non inducent super se peccatum, ne moriantur.*

2. Est Moysis, de quo S. Paulus ad Hebræos ait, quod maiores diuitias æstimavit thesauro Ægyptiorum improprium Christi. Quod considerans idem Ambrosius in psalmum 118. *Moyse, ait, noluit rex esse, cum posset, sed opprobrium Christi thesauris Ægypti arbitratus est preferendum, sed fugiendo potentiam potentior factus est. Factus est enim in Deum, regi Pharaon*

Heb. 11. 24.
A. scrm. 2.

raoni hoc est, regi terribilis, quem rex timeret. Et tu si vis, tanquam Deus peccatoribus esse terrori, Regibus reuerentia, &c. contemne qua seculi sunt, & Dominica passionis opprobrium, contende omnibus preferre diuitijs. Opprobrium dico, quod illis videatur opprobrium, hoc est, iudais scandalum, Gentibus stultitia, nobis autem virtus Dei atq; Sapientia.

3. Est Iosephi patriarchæ, de quo in Genesi. Ioseph quoque, inquit idem Pater primo de Officiis, cum somniasset, quod Sol & Luna & stella adorarent eum, sedulum tamen obsequium deferbat Patri: castus ita ut ne sermonem quidem audire vellet nisi pudicum: humilis usq; ad seruitutem, verecundus usq; ad fugam patiens usq; ad carcerem, remissor iniuria usq; ad remunerationem. Cuius tanta verecundia fuit, ut comprehensus à muliere, vestem in manibus eius fugiens mallet relinquere, quam verecundiam deponere. Moyses quoq; & Ieremias electi à Domino, ut oracula Dei predicarent populo, quod poterant per gratiam, excusabant per verecundiam.

4. Susannæ apud Daniele. Tacebat, inquit idem, in periculis Susanna & grauius verecundia, quam vitæ damnum esse putabat, nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam salutem. Deo soli loquebatur, cui poterat casta verecundia eloqui, refugiebat ora intineri virorum. Est enim & in oculis verecundia, ut nec videre viros femina, nec videri velit.

5. Elizabeth. S. Ioannis Baptistæ matris. De qua idem in Lucam ita scribit. Magna sanctis cura est verecundia, ut plerumq; in ipsis pudor voto sit, sicut hoc loco aduertimus Sanctam Elizabeth, quæ utiq; filios habere cupiebat, occultantem se mensibus quinq;. Quæ causa occultationis nisi pudoris? Est enim unicuiq; officio præscripta ætas, & quod tempore decet, tempore non decet, cuiq; mutatio facti vniuscuiusq; mutat sæpe naturam. Sunt etiam ipsi quadam tempora præscripta coniugio, quando dare operam liberis sit decorum, dum anni vigent, dum suscipiendorum liberorum spes est. Et infra, Merito Sancta Elizabeth, erubescibat gratiâ, etsi non cognosceret culpâ. Nã etsi concepit de viro, tamē partus sui erubescibat atatem; & rursus caruisse sese gaudebat opprobrio. Hoc igitur opprobriū cōsolatur sui pudore sublatū eo pudore, ut dixi, quod pudebat eam propter atatem. De Verecundia S. Mariæ Virginis supra diximus.

ALTERVM Medium est intemperantium hominum vitare consortia. Esteiusdem sæpe dicti S. Ambrosij. Habet sane, ait, suos scopulos verecundia, non quos ipsa inuehit, sed quos sæpe incurrit, si intemperantium incidamus consortia, qui sub specie iucunditatis venenū infundunt bonis. Hi si assidui sint & maximè in conuiuio, ludo ac ioco, eneruant grauitatē illam virilem. Cæueamus itaq; ne dum relaxare animum volumus, soluamus omnem harmoniã quasi concentum quendã bonorum operum. Vñs enim cito inflectit naturam. Vnde quam prudenter factis conuenire Ecclesiasticis, & maximè ministrorum officijs arbitror, declinare extraneorum conuiuia, vel ut ipsi hospitaletis

peregrinantibus, vel ut ea cautione nullus sit opprobrio locus. Conuiuia quippe extraneorum occupationes habent, tum etiam epulandi produnt cupiditatem. Surrepunt etiam fabula frequenter de Seculo, ac voluptatibus, claudere aures non potes, prohibere putatur superbie. Surrepunt etiam prater voluntatem potula. Melius est tux domui semel excuses, quam aliena frequenter: & ut ipse sobrius surgas, tamen ex aliena insolentia condemnari non debet presentia tua. Simile medium præscribit feminis Gregorius Nazianzenus in parænetico carmine ad Olympiadem. Quod ad vita occupationes attinet, radio & lana operam da, atq; in oraculorum sacrorum meditatione versare. Externa negotia viro committe. Noli pedem tuum limine crebro efferre, nec ad publicos ludos, turbamque inconditam proficisci. Id enim pudorem verecundis etiam excutit, oculosq; oculis iungit. Pudoris autem iactura flagitiorum omnium certissima est parens. Ad honestos autem & laudabiles catus cum prudentibus feminis te conferas iubeo: ut egregium aliquem sermonem in animo tuo insculpas, quo vel vitia tua deleas, vel virtutes arctius amplectaris. Domus tibi urbis ac nemorū instar sit. Ne aspectus tui copiam alijs facias, quam propinquis tuis, ijsq; grauius & honestis, & Sacerdoti, ac senectute iuuentuti præstantiori. Sed & illud te admonitum velim, ut nec ad nuptiale, nec ad natalitium conuiuium properes, ubi & perpotatur, & saltatur, & ridetur, ac deniq; in facietis facetijs indulgetur. Hæc enim eiusmodi sunt, ut vel pudicum pectus delinire ac demulcere queant non secus ac Solis radius ceram quam citissimè penetrans. Cura præterea, ut virgineus pudor egregium sub palpebris tuis ruborem marito fundat, utq; etiam ad hominum aspectum erubescas, oculos cæcos, superciliumq; humili depressum habens. Hæc ille, aliaque plura.

PLURA media vel remedia offendes in PANARIO. V. Immodestia, & Pudor noxius.

V E R I T A S.

De definitione Veritatis.

VERITAS vocem bifariam vsurpare possumus. Vno modo, quatenus ea aliquid appellatur verum. Quo significato non est virtus, sed obiectum potius vel finis virtutis. Ita apud S. Iohannem Christus dicit spiritum sanctum nos docturum omnem veritatem, hoc est, omnem veram doctrinam, & nos dicimur profiteri veritatem fidei Catholicæ. Altero modo, quatenus aliquis verum eloquitur & non mentitur. Et hoc sensu est virtus, quia verum loqui est bona & laudabilis actio. Ita Apostolus ad Ephesios scripsit.

Ioan. 16. 13.

Eph. 4. 25.

scripsit. *Deponentes mendacium loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo.* Et Dauid in psalmis. *Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.* Nos utroque significatu, propter affinitatē quā inter se habent, vsurpabimus: nam, vt alicubi S. Thomas commonefecit, *quia moralia in quantum sunt à nobis cognita circa nos sunt, & ad nos pertinent, secundum hoc veritas doctrina potest ad hanc virtutem pertinere, & quascunque alia veritas, qua quis manifestat verbo vel facto, quod cognoscit.* Idem vero S. Doctor Veritatem, qua virtus est, conuenienter doctrinæ Philosophi in libro quarto de moribus, ita definit. *Veritas est virtus, qua aliquis & vita & sermone demonstrat qualis est, & non alia, quam circa ipsa sint, nec maiora, nec minora.* Cum quo consentit, quod S. Augustinus scripsit in psalmum quintum, ad verba. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Si hoc dicitur, inquit, quod est, verum dicitur; si autē hoc dicitur, quod non est, mendacium est.* Et libro 2. Soliloquiorum post longam disquisitionem de natura veri. *Ergo illud dico, inquit, & sic definitio, nec vereor, ne definitio mea ob hoc improbetur, quod nimis breuis est. Nam verum mihi videtur esse id quod est.* Imo consentit formula loquendi Christi Domini apud Matthæum. *Sit sermo autem vester, est, est, non non,* Atque etiam B. Pauli in altera epistola ad Corinth. *Aut qua cogito, ait, secundum carnem cogito, vt sit apud me EST & NON. Fidelis autem Deus quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo EST & NON.*

Psal. 14. 2.

Tho. 22. q. 109.
a. 9. ad. 3.Ibid.
Arist. c. 7.

A. c. 5.

Matt. 5. 37.
2. Cor. 1. 17.

C A P V T II.

De excellentia & dignitate Veritatis.

EXCELLENTIAM veritatis, siue virtutem, siue veram doctrinam vitæ congruentē ea intelligamus, inde elicere possumus, quod Deus in psal. dicatur. *Deus veritatis & spiritus sanctus* apud B. Ioan. *Spiritus veritatis.* Et Christus ipse hoc nomine se cōpellarit dicens. *Ego sum via, veritas & vita,* atque etiam coram præside Pilato palam contestatus sit se veritatis docendæ & diuulgandæ causa in hunc mundum venisse. *Ego, inquit, in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Quod dictum admiratus Pilatus dixit; *Quid est veritas?* Hinc postea S. Ioannes scripsit; *Gratia & veritas per Iesum Christum facta est,* Præclarum quoque illud præconiū est Regis Dauidis in psalmis, quod *Veritas Domini maneat in æternum.* Et trium iuuenū corporis regii Darii custoditū certamen, in quo vicit eousque tertii sententia omnibus præferentis veritatem, vt omnes populi acclamarint & dixerint. *Magna est veritas & praeualet.* Rex autem dixerit victori; *Pete, si quid vis amplius, quā qua scripta sunt, & dabo, secundum quod es inuentus sapientior proximis, & proximus mihi se debis, & cognatus meus vocaberis.*

Psal. 30. 6.
Ioan. 14. 6.

Ioan. 18. 37.

Ioan. 1. 17.
Psal. 116. 2.
Esd. 4. 41.

- C. 6. Strom. E A N D E M excellentiam agnouerunt vetusti Patres. Clemens Alexandrinus de Græcæ philosophiæ veritate ita scribit. *Cum sit singularis veritas quæ in græca apparet Philosophia quæ verè quidem est veritas, quomodo sol illuminans colores. & album & nigrum, ostendit qualis sit unusquisque eorum: sic ipsa quoq; refellit omnem sermonis probabilitatē. Merito ergo à Græcis quoq; acclamatum est. Principium magna virtutis est Regina veritas.* Tertullianus de virginibus velandis. *Veritati nemo præscribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non priuilegium regionum.* Et paulo post. *Si semper Christus & prior omnibus, aequè veritas sempiterna & antiquares.* Et libro de anima. *Cui veritas cõperta sine Deo, cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine spiritu sancto, cui spiritus sanctus accommodatus sine fidei sacramento?* Hinclique: veritatem esse donum Dei, quod etiam Lactantius libro septimo diuinarum institutionum agnouit, cum ait. *Non nisi eius est scire veritatem, qui sit doctus à Deo. Nequè enim potest aliter repudiare quæ falsa sunt; eligere ac probare quæ vera, sed si vel casu id efficeret, certissimè Philosopharetur. & quamuis non posset diuinis testimoniis illa defendere, tamen se ipsa veritas illustraret suo lumine.* Cum quo conuenit, quod libro primo scripsit in hæc verba. *Veritatis ipsius tâta vis est, ut nemo possit esse tam cæcus, qui non videat ingerentem se oculis diuinam claritatem.* S. Gregorius Nazianzenus in oratione de Pace. *Omnium rerum fortissima est veritas, ut cum Esdra censeo.* Et in oratione de seipso, cū falso eius fama à quibusdam traduceretur. *Quid verò mea, inquit, interest, qui rei veritatem magis curo, immò solum cura? hoc enim vel me condemnauerit vel absoluerit, hoc miserum vel beatum reddiderit. At quid aliis videatur, nihil ad nos, quemadmodum nec alienum somnium.* S. Ambrosius in psal. 118. exponens verba illa. *Principium verborum tuorum veritas.* Cū principium ait, *verborum Dei veritas sit, veritas utique fidei fundamentum est. Primum enim oportet ut credam? vera esse Dei summi, quæ in diuinis scripturis legimus oracula, secundum est, virtutem eorū pleniore cognitione discamus.* S. Hieronymus aduersus Ruffinum inter Pythagoræ sententias refert hanc. *Post Deū veritatē colendā, quæ sola homines Deo proximos faciat.* Et ad Fabiolā, de veste sacerdotali. *Quod dicitur in ipso Rationali ἀληθείας εἶναι & ἀληθεία ἔσθαι est manifestatio, atque doctrina vel veritas hoc ipsum significat, quod nunquam in Dei ratione mendacium sit: sed & ipsa veritas multis signis & argumentis monstratur hominibus, vsque ad mortales veniat.* Et in proœmio commentariorum libro 5. in Ierem. *Veritas claudi & ligari potest, vinci non potest, quæ & suorum paucitate contenta est, & multitudinem hostium non terretur.* B. August. de vera religione. *Quid admirabilius, quid speciosius ipsa veritate, ad quam omnis spectator peruenire se cupere cõfiteretur, cum vehementer, ne fallatur, inuigilat, & inde se iactat, si quid acutius ceteris & viuacius in*
- T. in iñtio.
- L. c. 7.
- Id. 84.
- ¶ orat. 23.
3. E. id. 3.
Id. ad Constan.
- A. ferm. 20.
H. in apol.
- Id. ep. 128.
- H. 6. 14.

us in spectando cognoscat & iudicet? Et in Psal. 108, Deus verax, inquit, omnis A. c. 49
autem homo mendax, quia non est homo verax, nisi in quo loquitur Deus. Et
libro 2. de libero arbitrio. Promiseram me tibi demonstraturum esse aliquid,
quod sit mente nostra atque ratione sublimius. Ecce tibi est ipsa veritas. Am-
plectere illam, si potes & fruiere illa & delectare in Domino, & dabit tibi petiti-
ones cordis tui. Quid enim petis amplius, quam ut beatus sis? Et quid beatius eo, Id. c. 15.
qui fruitur inconcussa & incommutabili, & excellentissima veritate? &c.
multa B. Prosper de vocatione gentium. Dubitandum non est ad ipsam
cognitionem veritatis & perceptionem salutis non suis quenquam meritis, sed
ope atque opere divina gratia peruenire. Et de vita contemplatiua. Veritas, P. lib. 2. c. l.
vndecunque claruit, non est ingenio humano deputanda sed Deo. Id. li. 2. in praef.
Cyr. Alexandrinus libro 5. thesauri. Ut Esdras, inquit, scribit omnis terra Cyr. c. 1.
veritatem vocat, & caelum ipsam adorat, & omnes creatura ipsam tremiscunt, 3. Ed. 4.
Filius vero de scipso ait; Ego sum veritas. Ioan 14. 6.

C A P V T III.

De Proprietatibus Veritatis.

PRIMA Proprietas est, Homo natura propensus est ad indagandã
veritatem. Ita B. Ambr. lib. 1. de officiis. Omniibus, inquit, hominibus in- A. c. 26.
est secundum naturam humanam verum inuestigare, quod ad studium cogniti-
onis & scientiae trahit, & inquirendi infundit cupiditatem. In quo excellere
uniuersis pulchrum videtur. Et B. Augustinus in Quæstionibus testamēti.
Nescire bonum aut malum simplicitas quadã est naturalis, qua neque ad bonum, A. g. 30. & 41.
neque ad malum erudita est, hoc est, ignorantia sine malitia. Sine sensu enim
nascimur, sed nostra natura capax est ediscere veritatem. Et Cicer. primo de
officiis. Imprimis hominis est propria veri inquisitio atque inuestigatio. Et.
Quod verum, simplex, sincerumque sit, id est, natura hominis aptissimum.

II. Proprietas, veritas natura sua simpliciter est & nuda, alienissima
à mendacio, fraude, simulatione & fucò. Vnde Christus de Nathanael
loquens ait Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Quæ verba expēdens B. Ioan. 1. 47.
Aug. Dolus, inquit, fraus est. simulatio est, quando aliquis aliud in corde egit A tract. 7. in Io
& aliud loquitur dolus est, & tanquam duo corda habet. Vnum quasi sinum cor-
dis habet, ubi videt veritatem, & alterum sinum ubi concipit mendacium, &
ut noveritis hunc esse dolum, dictum est in psalmis, labia dolosa, sequitur, in
corde & corde locuti sunt mala. Quid est, in corde & corde nisi duplici corde?
Et hoc nomine etiam vocatur in scripturis scilicet, duplici corde & duplex ani-
mo. Nec vacat mysterio, quod vir minimè dolosus dicatur vere Israelita ab Isra-
ele, qui & Iacob, nam de Iacob scriptum est. Iacob autem vir simplex. Hinc B. Gen. 25. 7.
Et ho. 3.

Hera-

Hieron. lib. 3. Hieronymus in cap. 12. Osee. *Quamuis conentur heretici veritati miscere mendacium, oleum aquis & ceteris humentibus & liquentibus rebus non potest copulari. Semper veritas supra est, deorsumque mendacium. Omnes alia species, id est hareses, quæ non habet oleum veritatis, possunt sibi misceri, & de pluribus unum effici corpus. Sed harum oleum detestatur Prophetæ, dicens. Oleum peccatoris non impinguet caput meum. Tertullianus de spectaculis. Nō amat falsum auctor veritatis, adulterium est apud illum omne quod fingitur.*

L. c. 1. III. Non eget præsidio eloquentiæ, etiam si per eam illustrari possit. Ita Lactantius initio libri primi de falsa religione. *Veritas licet possit sine eloquentia, inquit, defendi, ut est à multis sæpe defensa, tamen charitate ac nitore sermonis illustranda & quodam modo differenda est, ut potentius in animos influat, & vis sua, & instructa religione, & luce orationis ornata.* Et S. Basilius de martyre Mamante. *Ne pudeat nos veritatis: ne fabulatores illos extraneos imitemur, ne veritatem verborum ornatu obuelemus. Nuda est veritas, absque patrocínio ipsa se ipsam declarans.* Et B. Augustinus libro 4. de doctrina Christiana. *Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verū amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus nō potest? aut quid obest lignea si hoc potest, quando nihil querimus nisi patere, quod clausum est?*

H. in. c. 4. IV. Cōmunis est omnibus, omnibusque publicanda. Tertullianus contra Valentinianos. *Nihil veritas erubescit, nisi solū modo abscondi quia nec pudebit ullum aures ei dedere, eum Deum recognoscere, quem iam illi natura commisit, quem quotidie in omnibus operibus sentit.* B. Hieronymus exponens verba Apostoli ad Ephesios. *Deponentes mendacium loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo.* docet per proximum, non amicum vel propinquum, sed omnem hominem intelligi, sicut in parabola Hierichuntini Samaritani apud Lucam. Itaque omnibus hominibus veritatem enunciandam. Et B. Augustinus libro secundo de libero arbitrio. *Veritatis pulchritudo nec multitudine audientium cōstipata secludit venientes, nec peragitur tempore, nec migrat locis, nec nocte intercipitur, nec umbra intercluditur, nec sensibus corporis subiacet. De toto mundo ad se cōuersis qui diligunt eam omnibus proxima est, omnibus sempiterna. Nullo loco est, nusquam deest, foris admonet, intus docet cernentes. se commutat omnes in melius, à nullo in deterius commutatur: nullus de illa iudicat, sine illa iudicat bene.* Et in Psalmum trigesimum. *Veritas nec quadrata est, nec rotunda, nec longa: ubique præsens est. si cordis oculus ad eam pateat.* Et libro primo contra Cresconium Grammaticum fusè probat veritatem semper omnibus opportunè importunè ut monuit Timotheam Apostolus prædicandā. Quando autem fructuosè occultetur veritas, docet lib. de bono perseverantiæ caput 10. & in psalmum quintum.

V. Non est mutationi obnoxia, sed constans. Tertullianus libro de spectaculis. *Hæc est veritatis integritas, & quæ ei debetur disciplina plenitudo, & æqualitas timoris, & fides obsequij non immutare sententiam, nec variare iudicium. Non potest aliud esse, quod verè quidem est bonum seu malum.* Eiusmodi veritas est omnium, quæ diuinis literis, vel traditione Apostolica continentur.

VI. Veritatis notitia ardua est, amara, & obscura. Vnde Clemens Alexandrinus. *Clarum est, quod cum veritas sit ardua & difficilis, propterea certa sunt quæstiones, ex quibus nata sunt hæreses.* Et S. Basil. in præmio libri de Spiritu sancto. *Quoniam difficilis est inuentu veritas, vndeq; nobis est vestiganda.* Hieron. libro 2. in Iouinianum. *Amara est veritas. & qui eam prædicant replentur, amaritudine.* In azymis enim veritatis & sinceritatis Domini Pascha celebratur. & cum amaritudinibus comeditur. Et libro 1. contra Pelagianos. *Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditq; correptos.* Vnde & Apostolus loquitur. *Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis? Et Comicus obsequium amicos. Veritas odium parit.* Et Lactantius libro primo. *Quoniam, inquit, pauci vtuntur hoc beneficio (doctrinæ Christi) quod obuoluta in obscuro veritas latet, eaq; vel contemptui doctis est, quia idoneis assertoribus eget: vel odio indocti: ob insitam sibi austeritatem (nam quia virtutibus amaritudo permixta est, vitia vero voluptate condita sunt, illa offensi, hac deliniti feruntur in præseps,) succurrendum esse his erroribus credidi.* In tertio verò libro declarat, quid veteres Philosophi de veritate senserint. Anaxagoras, ait, pronuntiat circumfusa esse tenebris omnia. Empedocles angustas esse sensuum semitas queritur, tanquam illi ad cogitandum rheda & quadrigis opus esset. Democritus quasi in puteo quodam sic alto, vt fundus sui nullus, veritatem iacere demersam: nimirum stultè, vt cetera. Ex hac desperatione confessio illa Socratis nata est, quæ se nihil scire dixit, nisi hoc vnum, quod nihil sciat. Hinc Academia disciplina manauit, sit amen disciplina dici potest, in qua ignoratio & discitur & docetur. Quomodo autem hæc veritatis vel obscuritas, vel austeritas vel difficultas tollatur, paucis verbis discussit S. Bernardus in Cantica, *Amara, inquit, est veritas sine condimento gratiæ sicut absq; veritatis freno, leuis & nesciens modum plerumq; & insolens est ipsa deuotio.*

Cl. 7. from.

Cic. l. 2. Acad. quærit.

B. serm. 74.

VII. Veritas odium parit, vt ait Terentius. Hoc expertus S. Paulus ad Galatas ait. *Inimicus vobis factus sum verum dicens vobis?* Greg. Nazianzenus in Apologetici primi initio auctor est, duobus imprimis affectibus, odio nempe & beneuolentia veritatem labefactari. Cuius causam reddit S. Augustinus in libris Confessionum. *Cur veritas parit odium, inquit, & inimicus eis factus est homo tuus verum prædicans, cum ametur beata*

T. in Andria.

Gal. 4. 16.

A 10. conf. c. 23.

vita, quæ non est nisi gaudium de veritate: nisi quia sic amatur veritas, ut quicumque aliud amant, hoc quod amant velint esse veritatem: & quia falli nollent, nolunt conuinci, quod falsi sint. Itaque propter eam rem oderunt falsitatem, quam pro veritate amant. Amant eam lucentem, oderunt eam redargentem. Quia enim falli nolunt, & fallere volunt, amant eam cum seipsam indicat, & oderunt eam cum eos ipsos indicat. Inde retribuit eis ut qui se ab ea manifestari nolunt, ut eos nolentes manifestet, & eis ipsa non sit manifesta. Sic sic etiam, sic animus humanus etiam, sic cæcus & languidus, turpis atque indecens latere vult, se autem, ut lateat aliquid, non vult. Contra illi redditur, ut ipse non lateat veritatem, ipsum autem veritas lateat. Tamen etiam sic, dum miser est, veris manibus gaudere quam falsis. Beatus ergo erit, si nulla interpellante molestia, de ipsa, per quam vera sunt omnia sola veritate gaudebit. M. Tullius in Lælio. Nescio, quo modo verum est quod in Andria familiaris meus Terentius dixit. Obsequium amicos, veritas odium parit, molesta veritas est se quidem ex ea nascitur odium, quod est venenum amicitiae.

VIII. Veritas à quocunque dicta recipienda. Est S. Augustini libro 13. Confessionum. Cuius rationem reddit in epistola ad Hieronymum. A quocunque, inquit, verum dicitur illo donante dicitur, qui est ipsa Veritas. Idem docet B. Prosper in præfatione libri 2. de vita contemplatiua. Et in psalmum 140. vbi agens de gentium philosophis. Et si, ait, aliquid recti verique dixerint, non cuiusquam hominis, sed est ipsius veritatis.

C A P V T IV.

De necessitate & utilitate Veritatis.

N E C E S S I T A S huius virtutis inde euincitur, quod Spiritus sanctus passim in Verbo suo scripto, vetat, arguit, & dampnat omnia, quæ repugnant Veritati, ut mendacia, dolos, hypocrisis, errores & fucos, de quibus in PANARIO. Verbo. Hypocrisis, Mendacium, &c. Non contradicas, ait Ecclesiasticus, verbo veritatis ullo modo, & de mendacio in eruditionis tua confundere. Et S. Paulus ad Corinthios. Non offensus aliquid aduersus veritatem. Et ad Galatas. Offensus Galata, quis vos facienuit, non obedire veritati? Deinde quia iuber ut Veritatem in omnibus quæramus, loquamur & doceamus. Veritatem, inquit psalmista, requirit Dominus. Et. Ecce veritatem dilexisti. Et Zacharias propheta. Veritatem tantum & pacem diligite. Et Apostolus ad Ephesios.

Ecclesi. 430.
2. Cor. 13. 8.

Gal. 3. 1.

Psal. 30. 24.
Psal. 30. 8.
Ep. 4. 15.

ratem facientes in charitate, crescimus in illo per omnia. Et Christus apud Ioannem. *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Et, Si Ioan. 4. 23.
vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis verita- Ioan. 8. 32.
tem, & veritas liberabit vos. Præterea Christus ipse est Veritas, quia Ioan. 14. 6.
dixit. *Ego sum via, Veritas & vita,* at sine cognitione Christi & fide in eum præclusus nobis est omnis aditus ad gratiam & salutem. *Gratia enim,* teste S. Ioanne, *& veritas per Iesum Christum facta est.* Et S. Petrus Ioan. 1. 17.
repletus Spiritu sancto in Actis Apostolicis dixit. *Non est in alio aliquo* Act. 4. 12.
salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

QVOD si cognoscere & audire tenëamur Veritatem, non potest non ex ea audicione magnus promanare in nos fructus. *Audire si-* Veritas. A. in pf. 66. in fine.
quidem, teste S. Augustino, *nihil est, si non auditionem fructus sequatur.* Primus est, quod iis maximè felicitas æterna adiudicetur, qui veritatem amant & ab omni dolo & fucio sunt alieni. nam rex Dauid, cum ita precatus esset. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* respondet Pf. 14. 2.
Dominus. *Qui loquitur veritatem in corde suo: qui non egit dolum in lingua sua. Nec fecit proximo suo malum, &c.* Vnde Clemens in parænesi ad gentes. *Consuetudo voluptatum in barathrum deturbat, in calum autem deducit veritas.*

II. Fructus est, vera libertas. Christus enim ad Iudæos credentes dixit. *Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Et iterum. *Si ergò vos filius liberaverit, verè liberi eritis.* Quæ verba exponens S. Augustinus in Io- Ioan. 8. 32.
annem. *Hoc verbum, ait, Dominus ad libertatem posuit. Liberabit vos. Nihil enim est aliud propriè, liberat, nisi liberum facit: quomodo saluat, nihil est aliud, quam saluum facit: quomodo sanat, nihil est aliud, quam sanum facit: dicit, nihil est aliud, quam diuitem facit. Hoc in græco verbo planius est.* Et quia Iudæi arbitrabantur eum loqui de seruitute legali, Christus respondet se loqui de seruitute peccati. *Omnis, inquit, qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem, non manet in domo in æternum. Quæ ergo nobis est spes? pergunt Augustinus, qui non sumus sine peccato? Audi spem tuam. Filius manet in æternum. Si ergo filius vos liberaverit, verè liberi eritis. Hac spes nostra est fratres, ut à libero liberemur, & liberando seruos nos faciat: Serui enim eramus cupiditatis, liberati serui efficitur Gal. 5. 13.
charitatis. Hoc & Apostolus dicit. *Vos autem fratres in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem in occasionem carnis detis, sed per charitatem seruite inuicem.**

III. Fructus, bonus odor prædicatæ veritatis, de quo ita Aposto-

2. Cor. 1.14.

lus in posteriore epistola ad Corinthios. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo in ijs qui salui fiunt, & in ijs qui pereunt. Vnde Augustinus apud Prosperum in sententiis. Bonus Christi odor est predicatio Veritatis, quo odore vitam capit, qui Euangelio bonis operibus seruit & congruit. Mortem autem incurrit, cuius ab his quae bene loquitur vita dissentit. Quae conditio etiam auditores obstringit, cum recta predicatio ab alijs per incredulitatem auditur in mortem: ab alijs per fidem suscipitur in salutem.

Sent. 351.

1. Cor. 13.

A. c. 15.

IV. Fructus est, quod nihil ea iucundius possit excogitari. Et ideo iuxta Apostolum, charitas forte congaudet veritati. Solemus, inquit S. Augustinus libro 2. de libero arbitrio, audire voces clamantium se beatos, si iaceant in rosis alijsq; floribus, vel etiam unguentis odoratissimis perfruantur. Quid fragrantius, quid iucundius inspiratione veritatis? Et dubitamus nos, cum ab illa inspiramur, dicere beatos? Multi beatam vitam in cantu vocum, & neruorum, & tibiarum sibi constituunt, & cum ea sibi desunt, se miseros iudicant: cum autem adsunt, efferuntur laetitia, & nos cum mentibus nostris sine ullo strepitu ut ita dicam canorum, & faciendum quoddam silentium veritatis illabatur, aliam vitam beatam quarimus, & iam certa & praesentem non fruimur? Luce auri & argenti, luce gemmarum, & aliorum colorum, siue ipsius lucis, quae ad hos oculos pertinet, siue in ignibus terrenis, siue in stellis & Luna vel Sole claritate & iucunditate delectati homines, cum ab ista laetitia nullis molestiis, nulla indigentia reuocantur, beati sibi videntur, & propter haec semper volunt viuere: & nos in luce veritatis beatam vitam collocare metuisimus? Immo verò, quoniam in veritate cognoscitur & tenetur summum bonum, eaq; Veritas sapientia est, cernamus in ea, teneamusq; summum bonum, eoque perfruemur. Et paulò post. Quicquid enim iucundum est in ceteris veris, ipsa utiq; veritate iucundum est. Hac est libertas nostra, cum isti subdimur veritati. Et ipse est Deus noster, qui nos liberat à morte, id est, à conditione peccati. Nulla enim re fruitur anima cum libertate, nisi qua fruitur cum securitate. Nemo autem securus est in iis bonis, quae potest inuitus amittere. Veritatem atq; sapientiam nemo amittit inuitus. Non enim locis separari ab ea quisquam potest, sed ea quae dicitur à veritate atq; sapientia separatio, puerua voluntas est, qua inferiora diliguntur. Nemo autem vult aliquid nolens.

Eph. 6.14.
Nahum. 2.

V. Fructus est Mortificatio carnis, nam ad Ephesios ita loquitur Apostolus. State ergo succincti lumbos vestros in veritate. Vnde S. Hieronymus exponens verba Nahum prophetae. Conforta lumbos, roborata virtutem valde. Dicitur Iudae, ut teneat lumbum, inquit, id est, ut post electionem vere mortificet corpus suum, & seruituti subijciat, ne quasi rex & magister
alijs

aliis prædicans, ipse reprobis inueniatur. Longum est nunc dicere, quod virtus diaboli maxime sit in lumbis, Et quod Ioannes zona pellicea cingitur. Et quod à Saluatore discipulis imperatur. Sint lumbi vestri præcincti. Et Apostolus ad Ephesios. State ergo accincti lumbos vestros in veritate. Licet enim auctoris plurimum præstet, & vita continentia super mortificatione lumborum: tamen nihil eos ita mortificat, ut cognitio veritatis. Vnde dicitur, accingite lumbos vestros in veritate. Si enim veritas est Christus, qui tota mente in Christo credidit, lumbos suos mortificauit in Christo.

Matt. 3. 4.
Luc. 12. 35.
Eph. 6. 14.

VI. Fructus est Expugnatio hæresum omniumq; errorum. Veritatis cuneo, ait Tertullianus contra Marcionem, omnis extrahitur hæresis. Et de velandis Virginibus initio. Hæresis non tam nouitas, quàm veritas reuincit.

T. lib. 1.

C A P V T V.

De Medijs ad cognoscendam, tuendamq; Veritatem idoneis.

QVONIAM teste M. Tullio in primo de Officiis libro hominis in primis propria est veri inquisitio, atq; inuestigatio, necesse est hoc loco adiumenta quædam ad illud inquirendum, & inueniendum subii cere.

I. MEDIUM est, ut animus à vitiiis sit alienus, & à rerum terrenarum cupiditate abstractus. In maleuolam enim animam, ait Sapiens, non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Vnde S. Augustinus de agone Christiano. Cum, inquit, cognitio & actio sint dona Dei, & beatum hominem faciant, sicut in cognitione cauendusest error, sic in actione cauenda est nequitia. Errat autem quisquis putat veritatem se posse cognoscere, cum adhuc nequiter viuat. Nequitia autem est, mundum istum diligere, & ea qua nascuntur & transeunt pro magno habere, & ea concupiscere, & pro his laborare ut acquirantur: & letari cum abundauerint, & timere ne pereant, & contristari cum pereunt. Talis vita non potest puram illam, & sinceram & incommutabilem videre veritatem, & inharere illi.

Sap. 1. 4.
A. c. 13

II. Medium, ut alienus ab omni fastu & arrogantia, sed verè humilis. Vbi enim humilitas, inquit Salomon, ibi & sapientia. Et summus veritatis magister, hanc imprimis virtutem à discipulis suis exegit dicens. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. cum gratias egisset Deo quod Deus sua mysteria, hoc est, veritatem ipsam reuelasset paruulis & humilibus. Vnde S. Cyprianus natiuitatem Christi describens. Electa,

Pro. 11. 2

Matt. 11. 25.

Cyp. de natiuitate

A. lib. 10. c. 29.

Ita, ait, humilium personarum simplicitas, ut poneretur regula, & indissolubilis daretur forma, quod non nisi pauperibus spiritu Christi pateret humanitas, nec superbos ad intuitum sui posset admittere Vnitatem. Et S. August. in lib. de Ciuitate Dei disputans contra Platonicos ostendit nihil illis aliud ob stare, quo minus fiant Christiani, quam superbiam. *Quid est, inquit, quod ut beati simus omne corpus fugiendum esse opinamini, nisi quia illud, quod iterum dico, Christus est humilis, vos superbi. An forte corrigi pudet? Et hoc vitium non nisi superborum est. Pudet videlicet doctos homines ex discipulis Platonis fieri discipulos Christi, qui piscatorem suo spiritu docuit sapere ac dicere. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, &c.* Idem hoc vnum antidotum Diōscoro pagano prolixè inculcauit ad perspiciendam veritatem dogmatis Christiani. *Non aliam, ait, tibi ad capefferendam & obtinendam veritatem viam munias, quam qua munita est ab illo, qui gressuum nostrorum tanquam Deus videt in firmitatem. Ea est autem prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, &c.*

Ioan. 1
A. ep. 56.

B. ep. 79.

A. c. 26.

III. Medium, ut summo studio & vigilantia indagetur veritas. Ita Clemens Alexandrinus 6. Stromatum. *Est, inquit, ipsa veritas magna cura & studio indaganda, non querendo scire nomina.* S. Basilius Eustochio Sebastianæ Episcopo. *Multa cura & sollicitudine opus est, multarumque noctium perferenda vigilia, ac multis lacrymis quoque à Deo querenda veritas.* Et S. Ambrosius primo libro officiali. *In veri inuestigatione tenendum illud decorum, ut summo studio requiratur quid verum sit, non falsa pro veris ducere, non obscuris vera innoluere, non superfluis vel implexis atque ambiguis occupare animum.* Et paulo post. *Quanto excelsior virtus est sapientia, tanto magis eritendum esse arbitror nobis ut assequi eam possimus.* Plato quoque in tertio de Republica, teste S. Hieronymo in Apologia aduersus Ruffinum, docuit, *Veritatem magnopere sectandam.*

C. ep. 75.

Luc. 9. 26.

IV. Medium, veritati semel perspectæ & exploratæ statim obsequi, & in ea constanter persistere, ut præclare monet S. Cyprianus in epistola ad Iubaianum. *Sapientibus, inquit, & Deum timentibus congruit patefacta & perspecta veritati libenter atque incunctanter obsequi.* Et S. Basilius in homilia de Virginitate. *Viam veritatis ignorasse præstat, quam ab ea semel arrepta per inconstantiam desicere.* Ad quam rem opus est non paruo robore animi, cum potius debeamus sanguinem profunderere, quam veritatem semel agnitam deferere. Vnde Christus ipse monuit suos. *Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua.* Hinc Clemens in 7. Strom. *Opus est autem, ait, ut opinor, amatori veritatis robore animi: necesse est. n. labi etiam in maximis eos qui res maximas aggrediuntur, nisi regulam Veritatis ab ipsa veritate acceptam tenuerint, Quæ autem illa Regula sit subiiciemus.*

V. Me-

V. Medium. Diligens lectio diuinarum Scripturarum. Quod Christus ipse Iudæis apud B. Ioannem proposuit, vt probaret se esse ^{Ioan. 5. 39.} Messiam & veritatem. *Scrutamini*, inquit, *Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere: & illa sunt quæ testimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis.* Et in historia Apostolica scribit Sanctus Lucas Beroensis, cum verbum Dei omni auiditate suscepissent, quotidie scrutatos Scripturas, *si hac ita in se haberent*, quæ sc. ^{Act. 17. 11.} Paulus & Silas eos docuerant. Deinde Diuus Paulus verbis commonefacit Episcopum Timotheum. *Tu verò permane in ijs quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris & quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo IESU. Omnis Scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia.* Vnde Sanctus Augustinus libro 6. ^{A. c. 5.} Confessionum, de initiis suæ conuerfionis agens. *Cum essemus*, ait, *infirmi ad inueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset auctoritate Sanctarum litterarum, iam credere ceperam nullo modo te (Domine Deus) fuisse tributurum tam excellentem illi scripturae per omnes iam terras auctoritatem, nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te queri voluisses.* Et tractatu 2. in epistolam B. Ioannis, agens de discipulis quibus post resurrectionem Christus aperuit Scripturas. *Maximè*, ait, *debetis animaduertere, & memoria vestra mandare, quia contra insidiosos errores Deus voluit ponere firmamentum in Scripturis, contra quas nullus audeat loqui, qui quoquo modo se vult videri Christianum. Cum se palpandum præbuisset non ille suffecit, nisi de Scripturis confirmaret cor credentium: prospiciebat enim nos futuros. In quo palpemus, nos non habemus, & quod legamus habemus. Si enim illi propterea crediderunt, quia tenuerunt & palpauerunt, nos quid facimus? Iam Christus ascendit in cælum, non est venturus nisi in fine, vt iudicet de viuis & mortuis. Vnde credituri sumus, nisi vnde & ipsos palpantes voluit ^{Luc. 24.} confirmare? Aperuit. n. illis Scripturas, & ostendit eis quæ oportebat pati Christum.*

VI. Medium, inquirere, vbi nam sit vera Ecclesia. nam Scriptura ipsa docet per os Apost. Pau. Ecclesiam Dei viui esse columnam & firmamentum veritatis. Vnde S. Augustinus libro primo contra Cresconium ^{1. Tim. 3. 16.} ^{A. c. 5. 3.} *Quoniam*, inquit, *sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate questionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.* Quæres vbi Scriptura sine ambiguitate demonstret Ecclesiam? Resp. loco iam allegato. & ^{Matt. 18. 17.} ^{Matt. 6. 8.} *Matt. 18. 17.* & *Matt. 6. 8.* alibi. Sed & sine ambiguitate demonstrat certam Ecclesiam nempe Romanam, nam Christus apud Matth. Apostolorum Principi primo Ecclesie Romanæ Pontifici dixit. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & porte inferi non prævalentibus eam.* Vnde

A. ep. 165

Id. c. 4.

S. Augustinus epistola ad Generosum, enumeratis omnibus Pontificibus Romanis vsque ad Anastasium suo tempore sedentem, Et in ps. contra partem Donati. *Numerate, inquit, Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri, & in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superba inferorum porta. Et contra epistolam fundamenti. Tenet me Ecclesia ab sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas Dominus commendauit vsque ad presentem Episcopatum successio Sacerdotum.*

Cl. i. Strom.

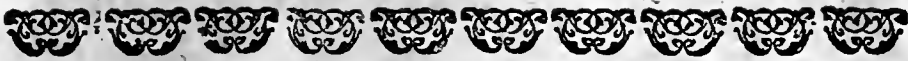
VII. Medium est, sæpe numero de dogmatibus vel certis vel ambiguis, obiectis in contrarium argumentis disceptare, vt veritas conflictu illo magis elucescat. Ita Clemens Alexandrinus initio Stromatum suadet. *Ipsorum, inquit, dogmatum conflictus, dum inter se conferuntur veritatem conciliat. vnde consequitur cognitio, non quod per principalem ratione ingressa Philosophia, sed quod per eum fructum, qui capitur ex cognitione vera comprehensionis firmã ac stabilem suscipimus persuasionem. Quemadmodum ergo qui studio tenetur venationis postquam quasi, indagauit, inuestigauit, canes qui cursu persequerentur emisit, feram capit; ita etiam apparet verum dulcedine quæsitum & labore paratum. Et iterum. Vt ferri silicisque concussione ignis, ita hominum doctissimorum conflictu disputationeque veritas elicitur. Et S. Augustinus in verba psalmi 118. *In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Quod Græcus, inquit, habet ἀδελανξιστῶ, Latini quidam interpretes, garriam, quidam, exercebor, interpretati sunt, quæ duo inter se videntur esse diuersa: sed si exercitatio intelligatur ingenij cum quadam delectatione disputationis, vtrumque coniungitur, & quasi ex utroque vnum aliquid temperatur, vt non sit aliena ab huiusmodi exercitatione garrulitas. Solent enim garruli vocari loquaces. Si autem in Dei mandatis se exerceat Ecclesia aduersus omnes inimicos fidei Christianæ atque Catholice copiosis doctorum disputationibus est garrula, quæ tunc fructuose sunt disputantibus, si non ibi considerentur nisi via Domini. Vniuersa autem via Domini sicut scriptum est, misericordia & veritas, quorum duorum plenitudo inuenitur in Christo.**

A conc. 6.

Psal. 24. 11.

VIDE V. Catechesis. Cognitio Dei. Fides Catholica. Religio. Sapientia. Simplicitas. Virtus. Et in PANARIO. V. Hæresis. Iudicium temerarium. Mendacium, Superstitio.

VIR-

V I R T V S.

C A P V T I.

De definitione partitioneque Virtutis.

V I R T V S, si nomen spectes, auctore Tullio in Tusculanis quæstionibus, à viro appellata est: si significatū, id simplex nō est in sacris litteris. Nam annorauit in Isa. S. Hier. Cic. 2. Tul. 9.
H. li. 17. c. 69.

Virtutes in ijs sæpe ponuntur pro signis & miraculis, ut ibi, Gloriam meam alteri non dabo, nec virtutes meas sculptilibus. Et alibi, Virtutes eius in insulis nunciabunt, vel gentibus totius mundi, vel Ecclesiis, qua firma mole fundata sunt, & feriuntur potius, quam subuertuntur. Interdū virtus nequaquam pro fortitudine accipitur atque miraculis, sed pro conuersatione bona, ut illud est Apostoli Petri. Ministrate, in scientia vestra virtutem. & Pauli. si qua virtus, & si qua laus. Iuxta quod & alio loco dicitur. Melior est sterilitas cum virtute. Nos autem vsurpamus pro perfectione animi, sicut vsurpauit regius Psaltes in psalmo 83. cum cecinit. Ibunt de virtute in virtutem, & videbitur Deus Deorum in Sion. Isa. 42. 8.
2. Pet. 1. 5.
Phil. 4. 8.
Sap. 1. 4. iuxta
70.
Psal. 83. 5.

H A N C non vno modo definierunt Patres veteres. Clem. Alexand. in pædagogo, *Virtus, inquit, est concinna & congrua animi affectio, qua per totam vitam rationi subiicitur.* Lactan. li. 6. institutionum. *Virtus est cupiditas recta & honesta faciendi.* S. Basilius in regulis fusius disputatis. *Virtus est rectus, preceptis que Domini conueniens earum facultatum vsus, qua boni causa nobis à Deo sunt data.* Et in Isaiam. *Virtus est quadam inter excessum & defectum mediocritas.* S. Augustinus in lib. 83. quæstionum. *Virtus, inquit, est habitus bonus, modo & ratione natura consentaneus.* Aristoteles in 2. Ethicorum. *Virtus est habitus electiuus in mediocritate consistens.* Denique Cicero in paradoxis. *Virtus est consentiens & cum ratione perpetua constantia.* C. 1. pæd. c. 13.
L. c. 5.
B. quæst. 2.
Id. in c. 5.
Arist. c. 6.
Cic. par. 4.

Virtutis Partitio quoque varia est. 1. sit. Virtutis vel est acquisita, vel infusa. Acquisita, quam nostro studio vel actibus effcimus. Infusa, quam Deus in nobis efficit, de qua loqui videtur S. Augustinus cum in altero de libero arbitrio, asserit *virtutem esse bonam qualitatem mentis, qua nemo male vititur, quam Deus in nobis sine nobis operatur.* 2. Virtus acquisita, p diuersitate causæ materialis, id est subiecti diuiditur in *Intellectualem*, quæ est in parte apprehensiuâ, & *Moralem*, quæ est in parte appetitiua

titia. III. Virtus infusa, pro diuersitate obiecti diuiditur in virtutem *Theologicam*, quæ versatur immediate circa Deum, vt est fides, spes & charitas, & in *Moralem* infusam, quæ versatur circa medium deducens ad Deum.

C A P V T II.

De dignitate & præstantia Virtutis.

QVAMVIS singularum virtutum encomia toto libri decursa hæcenus descripta non obscure dignitatem & præstantiam Virtutis generatim sumptæ declarent, tamen hoc loco aliquot veterum Patrum libuit pro generali virtute subiicere testimonii. Primusque sit Clemens Alexandrinus ita in Pædagogo scribens. *Non satis animaduertimus, quis sit is solus diues, qui quæ sunt longè pretiosissima possidet. Magni autem pretij sunt, non gemma, non argentum, non vestis, non corporis pulchritudo, sed virtus. Accipite, inquit, disciplinam, & non argentum, & cognitionem super aurum probatum: melior est enim sapientia lapidibus pretiosis. Quicquid est autem pretiosum, nequaquam est ea dignum. Et rursus. Colligite me super aurum & lapidem pretiosum, & argentum. Germina enim mea meliora sunt argento electo. Et iterum. In sola anima apparet pulchritudo, & ideo is solus qui est virtute præditus, verè est pulcher, bonus & honestus, & solum quod pulchrum est & honestum bonum esse statuitur. Sola autem virtus, vel per pulchrum corpus apparet, & in carne efflorescit, moderationis speciem amabilem ostendens, quando mores tanquam lux quedam in forma resplēderint. Vniuscuiusque enim plantæ & animalis pulchritudinem, vniuscuiusque virtute esse euenit. Lactantius libro 3. institutionum. Negari non potest, quin virtus & bonum sit, & summum certe bonum. Nihil virtute pulchrius, nihil sapientia dignius inueniri potest. Et infra. SENECA quoque imprudens incidit, vt fateretur nullum esse aliud virtutis præmium, quam immortalitatem. Laudans enim virtutem in eo libro, quem de immatura morte conscripsit. Vna, inquit, res est virtus, quæ immortalitate nos donare possit, & pares Dijs facere, sed & Stoici, quos secutus est, negant sine virtute effici quenquam beatum posse. B. Bas. de legendis libris gentilium. Vt ego quidem, inquit, ex viro grauiq; maximè Poetarum sensus tenebat, audiui, ois Homeripoesis, virtutis est laus, & eius oia ad hunc finem referantur, vt nihil ab re aut parergum sit positum. Maximè autem ubi ducem Cephalensium nudum è naufragio seruatum scripsit. Primum quidem reginam apparentem solum veritatem esse, tanti modesti ac nuditatis verecundiam existimasse. Vnde loco vestis virtutis ornatum sumpsit, Phaëacibus amantibus tanta postea fuit, vt relictis illi delicijs, quibus magnopere dediti fuerat,*

eius imitarentur exemplum, & se nihil potius optarent, quam esse Vlysem, quanquam nudum & è naufragio seruatum. Quo sane exemplo enarrator mentis Poeta nihil aliud Homerum intendere, & tantum non clamare voluisse affirmat, quam: O viri, curanda nobis ante omnia virtus est quæ naufragæ præsto adest & conuolat, & in terra nudum existentem honoratiorem Phæacibus delicatis ac felicibus reddit. Et profecto, sic res habet. Nam alia quidem omnia non magis possidentium, quam quorumlibet sunt, velut in talorum ludo huc illuc transposita. Virtus autem sola possessio immortalis atq; immobilis, & viuenti & morienti permanens. Vnde Solon mihi videtur iure illud addiuites dicere. Nos nequaquam commutabimus cum virtute diuitias, quod virtus firma sit, diuitias verò aliis aliis ac aliter, interdum habet. S. Ambrosius de dignitate humanæ conditionis. Homo creatus est, ut charitatē haberet, ut bonus esset & iustus, ut patiens atq; mitis, nūdus & misericors foret. Quas virtutes, quanto quisq; plus in seipso habet, tãto propius est Deo, & maiorem sui conditoris gerit similitudinem. Qui verò maior honor potuit homini esse, quam ut ad similitudinem sui factoris conderetur, & eisdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus conditor? de quo legitur. Dominus regnavit, decorem indutus est, id est, omnium virtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. S. Greg. Nazian. de Machab. Horum fortitudinem, inquit, cum vniuersa Iudæa admirata est, perindeque ac si ipsa victricem coronam accepisset, exultabat, eam ipse quoq; Antiochus admiratus est, conuersis nimirum in admirationē minis. Nam egregiorū hominū virtus hostib. quoq; ipsis admirationē excitare solet, cum se data ira facinus in seipso perpenditur. S. Chrysostomus ad Philippenses. Virtus ubiq; lucet & inexpugnabilis est, nihil eam impedire potest, nō diuitia, nō paupertas, non principatus, non subiectio, non rerum præsentia & administratio, non morbi, non ignominia, sed his omnibus in terra relictis ad cælum ipsa pertingit. Dumtaxat sit animus generosus, & nihil poterit strenuum ac solidum impedire. An non per omnia ista efficaciter operati sunt Apostoli? Per gloriam & ignorantiam, per infamiam, & bonam famam? Istud demum est athleta ad omnia accommodum esse. Etenim talis quoque est virtutis natura. Et oratione prima de prouidentia. Quid si scirent, inquit, improbi, in hoc vitæ cursu nihil bonum nisi virtutem solam, nō pecunias, non sanitatem, non potentiam, non aliud quippiam, nihilq; malum in hac vitæ nisi improbitatem & malitiam animi, non paupertatem, agridinam, contumelias, quæ honorabilia esse putantur, non ita animum abijcerent, non ita de rebus humanis statuerent. Et in psal. 48. Nihil facit nomen ad eò immortale, ut natura virtutis. Id ostendunt martyres, ostendunt Apostolorū reliquia, ostendit memoria eorum, qui rectè ex virtute vixerāt. Et in ps. 134. Extremus virtutis finis est, & quod facit vel ad summum bonorum fastigium

A. c. 20.

pertingere, Dei esse similes quantum nobis conceditur. S. Augustinus libro 4. de ciuitate Dei. Virtutem quoque, ait, Romani, Deam fecerunt, qua quidem si Dea esset, multis fuerat preferenda. Et nunc quia Dea non est, sed donum Dei,

Id. c. 21.

ipsa ab illo impetretur, à quo solo dari potest. Et infra, Virtutes veri Dei munera sunt, non ipsa sunt Dea. Veruntamen ubi est virtus & felicitas, quid aliud quaritur? Quid ei sufficit, cui virtus, felicitasque, non sufficit? omnia quippe agenda complectitur virtus, omnia obtinenda felicitas. Quid doctrina vel à Mercurio, vel à Minerua petendum esset, cum virtus omnia secum haberet? Ars quippe ipsa bene recteque, viuendi à veteribus definita est. Vnde ab eo quod grece ἀρετή dicitur virtus, nomen artis latinos traduxisse putarunt.

C. c. 3.

Cassianus collatione sexta. Nihil in rebus duntaxat humanis principale bonum esse credendum est, nisi virtus animi sola, qua fide sincera nos ad diuina perducens illi immutabili bono facit iugiter inherere. Et è contrario nihil malum esse dicendum est,

P. c. 16.

nisi peccatum solum. S. Prosper de Vita contemplatiua libro 3. Omnis sancta virtus res est diuina incorporea prorsus atque mundissima, quam mentes inquinata non inquirant, sed ipsa inquinatas emaculat, cuius participatione formantur informia, suscitantur mortua, sanantur infirma, corriguntur praua, reconciliantur auersa, Hanc non habet nisi Deus, & is cui dederit Deus. Quae in animo habitat, sed animum corpusque sanctificat, ad quam nullus accedit inuitus, quam nullus amittit nisi propria voluntate deceptus. S. Bernardus in natali S. Victoris. Psalmista ait, Quoniam gloria virtutis eorum tu es. Pulchre, non eorum, sed virtutis eorum gloria commendatur. Quae enim sine virtute est gloria? profecto indebita venit, praeproperè affectatur, periculosè captatur. Virtus, gradus ad gloriam, virtus mater gloriae est. Fallax gloria, & vana pulchritudo, quam illa non parturiuit. Sola est, cui gloria iure debetur, & secure impenditur.

B. ser. 1.

Plal. 88. 18.

Subiiciam & Philosophorum gentilium e.ogia. Socrates, auctore Laertio, rogatus à Gorgia, regem Persarum putaretne felicem? respondit. Nescio Hercule, quantum virtutis & disciplinae habeat. Plato, ut est in Menexemo, omnes opes, omnem rerum copiam virtuti concedere dicebat. Aristoteles libro primo magnorum

A. c. 2.

Moralium. Virtus, inquit, est honorabile bonum, à quo qui studiosus euaserit, eum virtutis habitum induisse certum est. M. Tullius in Paradoxis. Quis dubitet, quin in virtute diuitiae positae sint, quoniam nulla possessio, nulla vis auri & argenti plaris, quam virtus estimanda est. Et Academicarum quaestionum libro primo. Quod in philosophia absolutum est, id est virtus, quasi perfectio naturae, omniumque rerum, quas in animis ponunt, una res optima. Et libro 5. Tusculanarum quaestionum. Nos virtutem semper liberam volumus, semper inuictam, qua nisi sunt, sublata virtus est. Plautus in Amphitruone.

C. par. 6.

*Virtus premium est optimum,
 Virtus omnibus rebus anteit profecto
 Libertas, salus, vita, res, parentes,
 Patria & prognati tutantur, seruantur.
 Virtus omnia in se habet, omnia affuat bona
 Quem penes est virtus.*

SENECA ad Lucilium. *Virtus extollit hominem, & supra cara* S. ep. 87.
mortalibus collocat: nec ea qua bona, nec ea qua mala vocantur, aut cupit
nimis, aut expauescit. Et libro primo de Ira, Sola sublimis & excelsa Id in fine,
virtus est.

CAPVT III.

De Proprietatibus Virtutis.

PRIMA proprietas est, quod homo natura sit procliuus ad virtu-
 tem; nam psaltes regius canit, *Signatum est super nos lumen vultus tui* Psal. 4. 7.
Domine, quod enim illud lumen nisi veri cognoscendi, bonique expe-
 tendi? Vnde Seneca 4. de Beneficiis cap. 17. *maximum habemus hoc na-*
tura meritum, quod virtus in omnium animos lumen suum pramittit, etiam
qui non sequuntur illam, vident. Et Apostolus ad Romanos scribit, *gen-* Rom. 2. 14.
tes naturaliter ea qua legis sunt facere. Clemens Alexandrinus in sexto
 Stromate: eo. *Illud quoque, ait, illos scire oportebat, quod natura quidem apti*
nati sumus ad virtutem, sed non quod eam habeamus ab ortu, sed simus apti ad
eam acquirendam. Et paulò post, *Aptitudo autem est quidem inclinatio ad*
virtutem, non autem virtus. Atque omnes quidem apti sunt natura ad acqui-
rendam virtutem, sed alius quidem magis, alius vero minus accedit ad discipli-
nam & exercitationem. Et Cyrillus Alexandrinus libro 3. in Iulianum,
 ex sententia Alexandri Philosophi. *Nam, inquit, si natura virtutes ha-*
bere possemus, nullus certè vitio locus relictus esset. Quoniam autem hoc impos-
sibile, natura solum procedit vsq; ad hoc, quod virtutum capaces nos simus. Ne-
cessario enim omne quod alicuius capax est, cui est contrarium, id & contrarij
capax est. Etiam si verò natura nostra capax sit contrarij, hoc est vitij,
 vt dicit Cyrillus, tamen homo potius natura procliuus est ad virtu- Cic. 1. Acad.
 tem, tanquam ad perfectionem suam. (Virtus enim teste M. Tullio quæst.
 naturæ perfectio est) quam ad vitium, cum vitium sit contra natu-
 ram, vt docent S. Patres. Nam S. Augustinus in libro vndecimo de ci- A c. 17.
 uitate.

C. lect. 2.

uitate Dei ita scribit. *Vitium ita contra naturam est, vt non possit nisi nocere natura. Non itaq; esset vitium recedere à Deo, nisi natura, cuius id vitium est, potius competeret esse cum Deo.* Idem habet libro 3. de libero arbitrio cap. 13. Et S. Chrysof. homilia 2. in epistolam Pauli ad Ephesios. *Age scrutemur, num ex necessitate peccata committantur. Non occides, inquit (Dominus) Quæ est hic necessitas, quæ coactio? Quis enim nostrum gladium velit in guttur proximi sui immergere, cruentamq; facere dextram? Nemo. Indidit quippe magis natura nostra Deus hunc amorem, vt alius alium vicissim diligamus. Omne siquidem animal, inquit, quod sibi simile est, diligit, & homo proximum suum. Vides quod ab ipsa natura habeamus indita ad virtutem seminaria. Quæ verò malitiæ sunt, præter naturam sunt.* Et rursus paulò post probat vitium magis repugnare naturæ quam virtutem, eo quod vitium maiore labore perpetretur. *Quid enim dico oro, inquit, difficilius, quid molestius, noctu per uigilem circuire, parietes perfodere, ad cedem instructum tremere, timoreq; emortuum esse, animam in manibus habere: an quotidianis laboribus intentum & securitate frui & libertate? Postremum hoc facile est, & quoniam facile est, plures hoc faciunt, quam istud. Vides quod iuxta naturam sit virtus, præter verò naturam malitiæ?*

Eccli. 13. 19.

Z. c. 18.

C. lib. 3.
A. c. 6.

A. c. 27.

B. hom. 19.
P. c. 9.

II. Proprietas, quod sit bonum animi, non corporis, vt probat contra quosdam veteres Philosophos Lactantius libro diuinarum institutionum primo, Deinde *bonum rationi consentaneum. Virtus, inquit Cicero de natura Deorum, sine ratione constare nequit.* Et Philosophus in secundo de Moribus, docere eam *in mediocritate consistere ratione definita, & vt definitur ipse prudens, Vnde S. Ambrosius primo libro de Officiis. Primus officij fons est prudentia. Tertio bonum voluntarium.* Vnde S. Basilius in homilia, quod Deus non sit auctor malorum. *Deo cum putare amicum, non qui coactus, sed qui sponte sua, virtuteq; illi obtemperat. Virtus verò ex voluntate perficitur, non necessitate. Voluntas autem ab illis pendet quæ in nobis sunt sita. Quod verò in nobis situm est, voluntarium & spontaneum est.* Et Chrysof. homilia 54. in Genesim initio. *In voluntate nostra comite superna gratia sitæ sunt virtutes & vitia.* Et B. Prosper libro 2. de Vocatione gentium. *Siue initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseuerantium cogitemus genus, nulla species cuiusquam virtutis occurrat, quæ vel sine dono diuine gratiæ, vel sine consensu voluntatis nostra habeatur. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonis consensus alienus est.*

III. Quod sit in medio, vel mediocritate constituta. Non enim raro indicat diuina Scriptura viam virtutis esse quasi mediam inter vitio-

vitiosa extrema. Vnde in Deuteronomio sic monet Deus. *Non decli-* Deut. 17.
nabitur neque ad dexteram, neque ad sinistram. Et Salomon, *Ne declines ad* Prou. 4. 27.
dexteram, neque ad sinistram. Vias enim quæ à dextris sunt nouit Dominus,
peruersa uerò sunt quæ à sinistris sunt. Et S. Paulus ad Romanos. *Dico au-* Rom. 12. 3.
tem omnibus, non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem,
 id est, non plus nec minus quam oportet. & S. Patres. Greg. Nazianze- G.N.h.2.
 nus in oratione de seipso. *Da operam ut sagittam ita semper manu teneas,*
ut ad destinatum scopum tendat; sic quidem, ut neq. ultra Christi mandatum,
nec citra eiusdem præcepta eam mittas. Neutro enim modo virtutis album fe-
 ries. Et Nyssen in Cantica. *Virtus media est inter duo vitia, nempe inter* H.lib.14.c.52.
defectum honesti & exuperationem. Et S. Hieron in Isaiam. *Neq. enim vitia*
& perturbationes inuicem se sequuntur, quod de virtutibus dicitur, in quibus
nec vitiositas, nec exuperatio, id est, nec plus, nec minus, sed omnia tempera-
ta. Plutarchus de liberis educandis. *Mediam, inquit, in cunctis secare*
viam, summa artis & consonantia est. Et Horatius: H.ep.19.

Virtus est medium vitiorum, utrinque reductum.

Et:

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines:
 Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

H. fac. 1. lib. 1.

IV. Quod quælibet, ut perfecta sit, omnes alias habeat con-
 nexas. Ita S. Ambrosius in Lucam. *Connexa, inquit, sibi sunt, concatenataq.* A. lib. 5.
virtutes. S. Hieron. ad Fabiolam de 40. mansionibus. *Hærent sibi, & in-* H. 38. mand.
ter se ita connexæ sunt, ut qui vna caruerit, omnibus careat. S. Augustinus A. c. 4.
 libro 6. de Trinitate. *Virtutes quæ sunt in animo humano nullo modo sepa-*
rantur ab inuicem. Et epistola 28. ait omnibus Philosophis placuisse dogma de
inseparabilitate virtutum. S. Gregorius primo moralium. *Neq. enim, ait,* G. c. 39.
unaquæq. virtus verè virtus est, si mixta alijs virtutibus non est. Et 22. Mo- Id. c. 1.
 ralium. *Vna virtus sine alijs, aut omnino nullæ est, aut imperfecta.* Idem do-
 cuit Plato libro de regno. & Aristoteles in 6. de moribus. & Cicero in Arc. 12. 13.
 altero de Officijs, vbi ait *inter omnes Philosophos constare, qui vnâ haberet*
omnes habere virtutes. Dices, si qui vnâ habet omnes habeat, inde sequi
 omnes esse æquè sanctos & perfectos. Respondet Atticus apud Hier.
 dialogo, aduersus Pelagianos, qui vnâ habuerit, habere omnes par-
 ticipatione, non proprietate. *Necessè est enim, inquit, ut singule excellent in*
quibusdam, ut in Salomone sapientia, in Dauid animi mansuetudo, in Elia &
Rhinees zelus, in Abraham fides, in Petro cui dictum est: Simon Ioannis

amas me, perfecta dilectio, in electionis vase studium predicandi, & in ceteris, vel bina vel terna.

Matt. 7. 14.

Matt. 11. 13.

Luc. 14. 27.

C. 4. Strom.

Agg. 2. 12.

H. lib. 10. c. 32.

Matt. 7. 13.

Gen. 34. 30.

Deut. 28. 62.

Matt. 7. 14.

Luc. c. 1.

A. c. 3.

©. l. 2. eleg. 2.

V. Quod difficilis sit & amara, maximè in religione Christiana. *Arcta est enim via*, teste Christo, *qua ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam.* Et. *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Et. *Qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.* Hinc Clemens Alexandrinus. Merito scribit Simonides. *Fertur virtus habitare in rupibus aditu difficilibus, nunc autem celerem casum locam tenere, & qua nec aspici possit omnium mortalium cilijs, sed ab eo demum ad quem sudor venerit.* Et Tertullianus ad Martyres. *Virtus duritia extrahitur, molliia verò destruitur.* Et Gregor. Nazianzenus Apologetico. 1. *Rara, ait, atque ardua est virtutis adeptio, quamlibet etiam multis modis ad eam inuitemur ac trahamur. Quod etiam ipsum à beatissimo Aggæo animaduersum mihi fuisse videtur cum admiranda illa verissimâ imagine vteretur. Percontamini ex lege sacerdotes, num si caro sancta in veste cibum aliquem, aut potionem, aut vas denique aliquod tetigerit, rei admota sanctitatem protinus allatura est? Quod cum pernegassent, percontamini rursus, inquit, si qua res impuritate eorum propius admota fuerit, nonne impuritatem statim contrahet? tanquam videlicet eam piaculi participem fore, puritatemque suam contagione amissuram esse haud dubiè affirmaturi sunt. Quibus verbis, mea quidem sententia, hoc significat, virtutem huiusmodi esse, ut eam homines non nisi summo labore adipisci queant, sicut nec humida materia ignem facile excipere solet: contra vero ad vitij perceptionem omnes mortales promptos idemque esse, non secus ac stipula ad scintillam ob naturæ societatem facile accenditur.* Et B. Hieron. in Ezechielem. *Lata & spatiosa est via, inquit, qua ducit ad mortem & multi ingrediuntur per eam, sicut e contrario dicitur ad Israhel. Vos autem estis pauci inter omnes gentes: semper enim virtus rara est, & arcta & angusta via, qua ducit ad vitam, & pauci sunt, qui ingrediuntur per eam.* Et libro contra Vigilantium. *Rara est virtus, nec à pluribus appetitur.* Lactantius libro primo sub initium. *Quia virtutibus amaritudo permixta est, vitia vero voluptate condita sunt, homines illa offensi, hac delinuti feruntur in præceptis, ac bonorum specie falsa, mala pro bonis amplectuntur.* Idem docuere Philosophi gentiles. Aristoteles in 2. de moribus ita scribit. *Difficilius est, ut Heraclito placet voluptati repugnare, quam ira, at circa difficilius semper ars fit & virius.* Et Ovidius de Ponto.

Difficile est fatcor, sed tendit in ardua virtus.

Et CLAUDIANVS Iliade quædam.

*Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum spectantibus offert.*

VI. Proprietas, quod virtutem non secus sectetur, vt loquitur Hier. vana gloria, atq; vmbra corpus. Vnde S. Bas. in Constitutionibus monasticis. *Fugiamus, inquit, inuicem gloriam, dulcem spiritualium operam spoliatricem, iucundum animarum nostrarum hostem, sine am virtutum, blandissimam bonorum nostrorū depra-datricem.* Et S. Hieronymus epistola ad Eustochium. *Nec satis religiosa velis videri, ne plus humilis, quam necesse est, ne gloriam fugiendo queras, plures enim paupertatis, misericordia atque ieiunij arbitros declinantes hoc ipso cupiunt placere, quod placere contemnunt, & mirum in modū laus dū vitatur appetitur. Noui apud te superbiā, per quā diabolus cecidit penitus locum non habere. Sed ne hoc ipsū tibi iactantiam generet, quod seculi iactantiam contempsisti, ne cogitatio tacita subrepat, vt quia in auratis vestibis placere desistis, placere coneris in sordibus, & quanto in cōuēsum fratrum veneris vel sororum sedes scabello te causeris indignam.* Et Sanctus Augustinus ad Dioscorum. *Nisi, inquit, humilitas omnia quae cunque bene facimus & praeceperit, & comitetur & consecuta fuerit, tam nobis de aliquo bono facto gaudentibus totum extorquet de manu superbia, vitia quippe cetera in peccatis, superbia verò etiam in recte factis timenda est, ne illa quae laudabiliter facta sunt ipsius laudis cupiditate amittantur.* Et Cas-sianus. *In solitudine quoque cunctorum mortalium consortia gloria causa fugientem persequi non desistit: quantoque amplius quis vniuersum vitauerit mundum, tanto eum acrius insectatur.* Et rursus. *Omnia vitia superata marcescunt, & demittā per singulos dies infirmiora redduntur, hoc deiectum acrius conualefcit.*

B. c. 11.

H. ep. 12.

A. ep. 16.

C. lib. 11. c. 6.

VII. Quod non possit diu delitescere, quod S. Hieronymus e-gregiè probat S. Hilarionis anachoretæ exemplo, qui quo magis vir-tutes suas cælare conabatur, migrando ex vno loco in alium, hoc ma-gis diuulgabantur, etiam ab ipsis dæmonibus. Hanc proprietatem Virtutis agnouere & Ethnici, vt Seneca ad Lucilium ita scribens. *Nulla virtus latet, & latuisse non ipsius est damnum, veniet qui conditam & seculi malignitate compressam dies publicet.* Et paulo ante. *An Aethna tua possit sublabi, & in se ruere, nescio, virtutem non flamma, non ruina in-ferius adducet. Hac una maiestas deprimi nescit.* Et libro de Tranquillitate animi. *Nunquam quamuis obscura virtus latet sed mittit sui signa. Quisquis dignus fuerit, vestigiis illam colliget.*

H. in vitā.

S. ep. 79.

Id. c. 3.

IX. Quod quidem hac in vita, non sit perpetua, sit tamen in futura. Seneca ad Lucilium & Lactantius arbitrati sunt etiam in hac vita esse perpetuam, sic vt semel parta non possit amitti, sed hoc bene refellit Sanctus Augustinus in psalmum 65. *Si aeterna, inquit, esset virtus nostra, non lapsi essemus, non cecidissemus in peccatum, non meruissimus mortalia a-*

S. ep. 50.

L. lib. 7. c. 10.

temporalis. Ille voluntati suscepit, quo nos meritum nostrum deiecit. Qui dominatur virtute sua in aeternum, eius participes efficiamur, in cuius virtute erimus fortes, ille autem in sua. Nos illuminati, ille lumen illuminans; nos auersi ab illo, contenebramur, ille auerti à se non potest. Quod autem in altera vita permanfuræ sint virtutes etiam morales, licet aliam rationem agendi sint habituræ, docet idem S. Augustinus libro 14. de Trinitate. Deo regenti esse subditum, si iustitia est, immortalis est omnino iustitia, nec in illa beatitudine esse desinet, sed talis ac tanta erit, ut perfectior & maior esse non possit. Fortassis & aliæ tres virtutes, prudentia sine ullo iam periculo erroris, fortitudo sine molestia tolerandorum malorum, temperantia sine repugnatione libidinum erunt in illa felicitate, ut prudentia sit nullū bonū Deo preponere vel equare, fortitudinis ei firmissimè coherere, temperantia nullo defectu noxio delectari. Idem habet Sanctus Prosper de vita contemplatiua lib. 3. Porro, inquit, illæ virtutes quatuor et si sibi erunt, longe tamen alio modo, quam in hac vita sunt, ubi contra vitia sine intermissione confligunt, &c. De Theologicis virtutibus, fide, spe & charitate clara sunt verba Apostoli. Caritas nunquam excidit. Fides est, ut est in epistola ad Hebræos, substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Spes, quoque versatur circa rem nondum obtentam. Quodenim vides quis, ait idem quid sperat? At in altera vita omnia apparent & videntur, quæ hic creduntur & sperantur.

A. C. 9.

P. C. 33.

I. Cor. 13. 8.

Rom. 8. 24.

C A P V T IV.

De necessitate atque Vtilitate virtutis.

N ECESSITATEM Virtutis demonstrare opus non est, cum sæpe demonstrata sit. haecenus ex necessitate obseruationis mandatorum diuinorum; omniumque operum bonorum, atque etiam particularium quarumque, virtutum, ut fidei, spei, charitatis, iustitiæ, temperantiæ, humilitatis, & ceterarum. De vtilitate, quamuis idem dici posset, aliquot tamen proprias hic subiiciemus ex Patribus.

C. lib. 3. c. 6.

PRIMA sit Clem. Alexan. in Pedagogo. *Hoc ex dogmatib. (Christianarum virtutum) optimum est perpetuo agendum, quod vir bonus, qui est moderatus & iustus in cælo recondit thesaurū pecunie. Is qui terrena vendidit & dedit pauperib. inuenit thesaurum, in quem non cadit interitus, ubi nec tinea est, nec latro. Is ergo est verè beatus, etiam si sit paruus, imbecillus & inglorius, & reuera magnas possideat diuitias.*

B. C. P. 4. 6.

II. est, BASILII Magni ad Maximum philosophum, cum discipulis

lus Christi factus esset. *Reuera, ait, amissimè fili solum hoc bonum maxime perè expetendum est ac laudabile, quod & perpetuo est duraturum. Hoc vero est in pretio & honore esse apud Deum: Ista quippe humana, umbra sunt obscuriora, & somnijs fallaciora. Etenim iuuenta vernis floribus citius defluit. Et corporis venustas, aut morbo, aut tempore flaccescit, & diuitia sunt incerta. Honoris splendor facillè immutatur: Artium studia & labores vita cum hoc tempore finiuntur. Quin & ipsa eloquentia, cuius studio passim omnes tenentur, gratiam habet, sed solo aurium iudicio, & illici iucunditate. Virtutis autem studium, pretiosa quidem se habenti possessio est: iucundissimum verò spectaculum illis exhibet, quibus scam congregitur familiariter.*

III. eiusdem in oratione de Virtutibus & vitiis. *Virtutes, ait, ubi ex indultria natura coheserint, nostra bona efficiuntur, neque nos in terra laborantes deserere volunt, nisi ipsi sponte eas repulerimus, alias magis prauas, inducendo, sed ad Deum accelerantes nos præcurrunt, & penes angelos conditoris se collocant, atque ante angelos creatoris perpetuo fulgent splendescuntque. Diuitia vero dominatio, splendor, delicia, ac omnis denique eiusmodi turba, que indies nostra dementia increfcit, neque vna nobiscum ingressa est in hanc vitam, neque etiam simul discedit, sed illud, quod quondam iustus protulit, in oēs homines valet. Nudus egressus sum ex utero matris mea, nudus etiã discedã.*

IV. eiusdem de legendis libris gentilium, quod sit *Viaticum senectutis*. *Nec Biantis, inquit, saluberrimum dictum præteribo, qui ad Egyptios eunti filio, & percunctanti, quod ei maximè gratum faceret, viaticum, respondit, senectutis possidendo, virtutem scilicet viaticum appellans, ac breui definitione describens, ut humana vita utilitatem suppeditantem definiuit. Ego autem es si Tithoni senectam, & Arganthonij, ac Mathusalem illius, qui mille annos triginta minus vixisse dicitur, denique si tempus omne ab initio, quo cæperunt homines, computes, sane ut pueri sententiam ridebo, ad prolixum illud & nulli senio obnoxium seculum respiciens, cuius nec finem ullum est mente deprehendere, non magis quam immortalis anime mortem cognoscere: ad cuius possessionem admonemus comparandum esse viaticum, ac omnem lapidem secundum prouerbium mouendum: vnde aliqua nobis utilitas ad hoc consequendum prouentura sit.*

V. CHRYSOSTOMI in sermone de Virtutibus & vitiis, quod etiam in aduersis sit beata. *Quem, inquit, bene viuere perspicies, & omnia ad diuinum cultum referre intelliges, hic si innumeris etiam catenis obsitus fuerit, si semper in carcere vixerit, si apud indignos seruitutem tulerit, si pauper sepulchro reuulsus combustusque fuerit, si tractim perdendum corpus prabuerit, si denique graue quicquid dici potest passus fuerit, huic beare, hunc felicem dicere, hunc ad sydera tollere memineris. Quod si alium videas per summa flagitia viuere, multis verò honoribus*

fungi, regio sedentem solio, diademate ac purpura insignem, super eo lachrymas funde, eumq; miserabiliorem omnibus hominibus puta.

VI. eiusdem ibidem, quantum vel vnus iusti virtus Reipub. proficit. *Vir, inquit, quidem vnus rectè viuens diuina ira omnem populum liberare sufficet; e contra verò ciuitas omnis corrupta in suam pœnam atq; supplicium imminens eum rapere non poterit. Quod quidem ex Noe liquidius patet, pereuntibus siquidem omnibus liberatur vnus, & ex Moysè hoc idem videre licet, potuit scilicet vnus tantam restituere gentem. Quando verò viuos homines, quibus loquendi fiducia sit nullos profusus inuenerit, tum verò ad mortuos profugiens. Per eos, inquit, peccata remitto, Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit; mea ipse gratia protego urbem Dauid serui mei causa, qui ab hac tam pridem vita discessit. Aspice sanctorum quanta sit virtus.*

VII. S. Augustini libro de Quantitate animæ, quod vitam humanam reddat æquabilem & tranquillam. *Nunc ergo, (inquit Augustinus ad collocutorem suum Adeodatum) illud attende, vtrum tibi videatur virtus equalitas quadam esse vita rationi vndique consentientis? Nam si aliud ab alio in vita discrepet, magis ni fallor offendimur, quam si aliqua pars circuli maiore minoreve interuallo, quam alia partes distent à puncto, an tu aliter existimas? ADEODATVS. Imò assentior, & hanc que abs te descripta est, probo esse Virtutem. Nam & ratio non dicenda est, aut existimanda nisi vera, & cuius vita per omnia congruit veritati, is est profecto vel solus, vel certe maximè qui bene atq; honestè viuit, & qui ita sit affectus solus habere virtutem, & ea viuere iudicandus est. AVGVST. Probe dicis. Sed certe etiam illud vides, vt opinor similiorem esse virtuti circulum, quam figurarum planarum aliam quamlibet. Hinc est enim quod apud Horatium magnis laudibus solemus extollere illum versum, quo ait, cum de sapiente ageret. Foris & in seipso totus teres atq; rotundus. Et rectè. Nam neq; in animi bonis quicquam inuenis, quod magis sibi ex omni parte consentiat, quam virtutem, neq; in planis figuris, quam circulum. Quamobrem si circulus non magnitudine spacii, sed quadam conformatione ceteris prestat: quanto magis de virtute existimandum est, quod non maioris loci occupatione, sed diuina quadam congruentia rationum, atq; concordia, ceteras affectiones animi superat.*

Gen. 8.

Exo. 14.

Iſa. 37. 35.

A. C. 16

H. 1. ser. fac. 2.

C A P V T V.

De medijs idoneis ad Virtutem.

P R I M V M medium suggerit S. Basilius in caput primum Isaïæ, & B. orat. 7. de virt. & vitio. Pſal. 36. 27.
 in primum psalmum Davidis, *Recessionem à vita flagitiosa. Principium, inquit, recuperandorum bonorum, est recessio à malis. Declina, inquit, à malo, & fac bonum. Si enim statim proposuisset tibi perfecta, pigrius ea aggressus fuisses: nunc verò ijs qua facilius comprehenduntur, te assuefacit, quo maiore animo sequentia aggrediaris. Ut enim in scala primus ascensus est à terra discessio, ita in diuina politia principium progressus secessio est à malis.*

II. Eiusdem ibidem est, Consideratio duplicis viæ à Pythagora symbolo litteræ Y propositæ. Quamdiu, inquit, quisque nostrum puer est, iucunditati huius vitæ studens nullam futuri curam habet, sed cum in virum euaserit, ac intelligentiam affecutus fuerit, videt vias sibi duas propositas esse. Vnam, quæ ad virtutem ducit: alteram, quæ ad vitium. In vtramque itaque partem frequenter animæ oculum coniciens confert ea inter se, quæ vtrique adsunt. Ac peccatorum quidem via omnia ostendit in præsentī seculo iucunda: iustorum verò demonstrat futuri seculi bona. Et via quidem eorum qui seruantur, quanto pulciora pollicetur futura, tanto magis laboriosa exhibet præsentia: at via voluptaria & incontīnens, non quæ in posterum expectanda sit, sed iam præsentem efficit voluptatem. Beatus igitur ille est, qui voluptatis inescatione ad interitum non est conuersus, & qui in vtriusque viæ electione ad eam, quæ ad deteriora ducit, non deflexit. Idem medium eleganter describit Lactantius diuinarum institutionum li- L. c. 3. & 4.
 bro sexto.

III. Eiusdem hom. in 61. psalmum est, Mortificatio, vel excidium B. ibi
 omnium prauarum cupiditatum, & sollicitudinum huius mundi. *Beatus, ait, qui omni spe rerum huius mundi se ipsum orbauit, ac in solo Deo omnem spem fixit. Diuina autem gratia vix digni esse possumus, si prius eas perturbationes quæ prauitate sua animos nostros infecerunt, non exegerimus. Vidi ergo medicos non prius præbentes salutaria medicamenta, quam ante vomitionibus eam materiem quæ morbum gignebat, vacuam fecissent, quam sibi ipsis ex praua victus ratione homines intemperantes aggregarant. Verum & vas si re liquidamale olente unctum fuerit, nec non elutum, recipit unguenti influxionem. Proinde necessarium est, ut ea quæ prius insunt, effundatur, ut post possint*

ea recipi, qua inducenda atque inferenda sunt. Omnibus quidem adest Spiritus sanctus, sed solummodo illis, qui à perturbationibus sunt vacui propriam virtutem imprimi suam. Et alibi de curis. Fieri non potest, ut id rectè, cui studemus, perficiatur. si animus in diuersas curas distractus fuerit, sicut ipse Dominus declarauit dicens. Nemo potest duobus dominis seruire. Et rursus. Non potestis Deo & mammona seruire. Neque enim aliquod mandatum Dei prestare, neque Deum diligere, neque proximum possumus, si animus varijs curis distractus sit. Neque fieri potest, ut quis artem aliquam aut scientiam comprehendat, qui ad aliam rem se confert, imò nec ullam artem consequi poterit, si non prius ea, qua finis sunt, cognorit: necesse est enim, ut actiones fini respondeant. Nam neque ars ferraria finem suum opera figulina consequitur, neque corona athletica ex studio tibia canendi parantur, sed ad unumquemq; finem consequendum proprius ac congruus labor requiritur.

IV. est, non abhorreere à labore: labor improbus, ait Poeta, omnia vincit, & regnum calorum vim patitur. Hoc medium ab omnibus fere Patribus annotatum est. Vnde Lactantius libro tertio. Hoc vno beati esse in hac vita possumus, si fugientes illecebras voluptatum, solique virtuti seruiantes in omnibus laboribus, miserijq; vitamus, qua sunt exercitia & corroboramenta virtutis, si deniq; asperam illam viam difficilemq; teneamus, qua nobis ad beatitudinem patefacta est. S. Ambrosius libro primo de Cain & Abel. Apud ignavos, inquit, nulla sunt insignia virtutis, apud sapientes prima habentur: studia enim virtutis quadam instrumenta sunt. Itaque sicut bellator sine armis esse non potest, ita nec sine exercitatione virtus. Vnde & Dominus in Euangelio ait. A diebus Ioannis Baptista regnum calorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Et libro secundo. Nulla sine labore virtus, quia labor processus virtutis est. S. Chrysoft. in Genesim. Ne spectet quis ad laborem virtutum, sed caelestia lucra cogitantes promptè labores obeamus. Nam si hi qui in terrenis versantur negotijs, & in colligendas opes insaniant omnia promptè suscipiunt facienda, & videntes ante oculos pericula maris, piratarum insidias & naufragia non deterrentur, nec segniore sunt, quam vis, quod plus est, de sine nihil certi habeant, qualem nos habituri sumus excusationem. si non omni studio accingamur ad virtutum studia & agones propter aeterna illa bona? S. Hieronymus ad Paulinum. Nihil sine magno labore vita dedit mortalibus. Cassianus collatione 7. Nulla virtus sine labore perficitur. S. Bernardus ad Episcopos Aquitanix. Virtus in pace acquiritur, in pressura probatur, approbatur in victoria. Seneca ad Lucilium. Pars virtutis disciplina constat pars exercitatione. Et discas oportet, & quod didicisti agendo confirmes.

V. Medium sit Timor Domini, quod praescribit S. Hieronymus ad Fabiolam, de 24. mansionibus, Venisti, inquit, ad Ecclesiam, ascendisti ad

Id. in asceticis.

Matt. 6. 24.

Virg. l. Georg.
Matt. 11. 13.
L. c. 11.

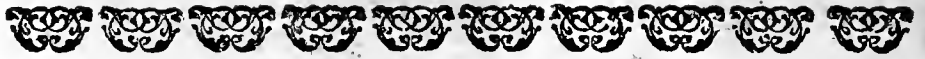
A. c. 4.

Matt. 11. 13.
Id. c. 2.
Ch. hom. 54.H. ep. 13.
C. c. 6.
B. ep. 116.
§ ep. 94.H. mans. 23.
ep. 117.

ad mortem pulcherrimam, stupore & miraculo Christi magnitudinem confite-
ris, vides ibi multos virtutis tuae socios, noli altum sapere, sed time. Dominus
enim superbis resistit, humilibus dat gratiam. Et qui se exaltat, videat ne ca-
dat. Potentes potenter tormenta patiuntur. Timor virtutum custos est: securi-
tas ad lapsum facilis. Unde & in quodam psalmo, postquam propheta dixerat. Psal. 21. 15.
Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuae ibi me collocavit, iungit
timorem, qui custos est beatitudinis, & infert. Virga tua & baculus tuus, ipsa
me consolata sunt. Et est sensus, dum tormenta formido, servaui gratiam, quam
acceperam. Et Io. Cassianus libro 4. institutionum. Per timorem Dei & vi-
tiorum purgatio, & virtutum custodia, his qui imbuuntur ad viam perfectio-
nis, acquiritur. Et S. Bernardus de donis Spiritus sancti. Sicut securitas, C. c. 39.
inquit, vel desidia causa est & mater omnium delictorum, sic timor Domini
radix est & custos omnium bonorum. B. c. 1.

V I. Medium & postremum, ob oculos ponere exempla eorum
qui virtutibus excelluerunt, nam ut Seneca scripsit epistola sexta. Lon-
gum iter est per praecepta, breve & efficax per exempla. Idcirco, inquit Grego-
rius Nyssenus in enarratione vitae Moysis, credendum est praestantissimo-
rum virorum vitas exquisitissime descriptas, ut vita nostra imitatione ad vir-
tutem rectius deducatur. Deinde eorum uti contubernio, à quibus virtu-
tem discere possimus. Sequatur, inquit Ambrosius de Officiis, conuersa-
tionis electio, ut adiungamur probatissimis quibusque senioribus. Namque ut a-
qualium usus dulcior, ita senum tutior est, qui magisterio quodam & ductu vi-
tae colorat mores adolescentium, & velut mucia probitatis inficit. Plura de hac
re habes in PANARIO V. Exemplum malum. A lib. 1. c. 43.

V I D E V. Honestas. Intentio. Iustitia. Profectus spiritalis. Pruden-
tia. Religio. Timor Dei. Et in PANARIO V. Peccatum.

Z.

Z E L V S.

C A P V T I.

De nomine & significatione Zeli.

ELI nomen, quod origine Græcum est, idem est cum æmulatione; & in Scripturis, nunc in malam, nunc in bonam partem vsurpatur. IN malam, cum vel inuidiam & liuorem vel cæcum quendam impetum & furorem significat. vt cum in Actis legitur, *Exurgens autem princeps Sacerdotum, &*

Act. 5. 17.

qui cum illo erant, repleti sunt zelo, & iniecerunt manus in Apostolos. & in epistola ad Romanos. Testimonium perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent sed non secundum scientiam. Et ad Corinthios. Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis? Et ad Galatas. Proficiebam in Iudaismo abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum.

Rom. 10. 2.

1. Cor. 3. 3.

Gal. 1. 14.

Iac. 3. 14.

Et apud S. Iacobum. *Quod si zelum amarum habetis & contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari. Quod autem in bonam partem accipiatur, inquit Hieronymus in Nahum, Paulus Apostolus ostendit dicens, zelamini hæc quæta maiora. Et in alio loco, zelon vos Dei zelo. Et ipse Dominus in psalmo. zelus domus tue comedit me. Et Elias, Zelans, inquit, zelatus sum Domino omnipotenti Deo Israel. Phinees quoque zelum & Matathia legimus. Et Simonem zelotem Apostolum Iesu Christi, quem Marcus Euangelista Simonem Cananæum vocat.*

H. ad c. 1.

1. Cor. 12. 31.

2. Cor. 11. 1.

Psal. 68. 10.

3. Reg. 19.

Num. 25. 7.

Act. 1. 14.

Mar. 3. 19.

Hoc autem secundo modo acceptus zelus Virtus est, qua de in præsentia agimus, geminamq; habet in iisdem sacris litteris significationem. Primo enim designat laudabile studium, quo accendimur ad virtutes alicuius imitandas, ve etiam superandas, sine vlllo tamen ipsius odio. Quo sensu Apostolus dixit in altera ad Corinthios. *Quoniam & Achaia parata est ab anno præterito, ad erogandum eleemosynam, & vestra æmulatio prouocauit plurimos. Et ad Galatas. Bonum autem æmulamini in bono semper. Secundo designat animi æstum ex indignatione de iis conceptum, quæ indigne fiunt, vel aduersus Deum ipsum, vel aduer-*

1. Cor. 9. 2.

Gal. 4. 18.

aduersus homines quos diligimus. qualis erat Christi zelus apud S. Ioannem, quando eiecit euentes & vendentes è templo, vnde textus ait. *Recordati sunt verò discipuli eius, quia scriptum est, zelus domus tue comedit me.* Qualis & Corinthiorum, de quibus Paulus. Referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram emulationem pro me, ita magis vt gauderem. Et iterum. *Ecce enim hoc ipsum secundum Deum contristari vos, quantum in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed emulationem, sed vindictam.*

Ioan. 2. 15.

Psal. 68. 10.

2 Cor. 7. 7. lb. v. 11.

VNDE quod ad originem vocis zeli attinet. S. Augustinus suspicatur à zelo maritali translata; nam libro 2. Quæstionum in Exodum ita scribit. *Quod Deus dicitur zelator, hoc verbo indicat, non impune plebem suam per alienos Deos fornicaturam. Ductum est enim verbum à tropo metaphora à zelo maritali, quod castitatem custodit uxoris, quod nobis profest, non Deo.* Et libro 83. quæstionum. *Quia coniugis castitatem zelando viri custodire consueuerunt, illam Dei providentiam, per quam precipitur atq; agitur, ne anima corrumpatur, & Deos alienos sequens quemadmodum meretricetur, Zelum Dei appellauerunt.*

A c. 158.

Id. q. 52.

C A P V T II.

De dignitate Virtutis Zeli.

DIGNITAS huius virtutis inde elucet, quod fere à duabus maximis virtutibus, nempe caritate & religione in Deum proficiscatur. Vnde enim verba illa Pauli, æstum zeli redolentia, *Tristitia mihi magna est & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis,* profecta sunt, nisi ex flagrantissimo amore & desiderio salutis Iudæorum promouendæ? Et ideò paulo ante exclamabat. *Quis nos separabit à charitate Christi?* Et S. Dionysius Areopagita capite 4. libri de diuinis nominibus, ait nomen Zelotis idcirco in sacris litteris tribui Deo, quod ingenti amore res à se conditas persequatur. B. Gregorii quoq; in fine libri primi in Ezechielem celebratur sententia, *Nullum omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum.* Deinde hoc ipsum attestatur dignitati huius virtutis, quod in Scripturis, eius nomenclatura tum Deo Opt. Max. tum Christo Saluatori atq; adeo etiam ipsis angelis attribuitur, vt obseruauit S. Ambrosius in psalmum 118. *Angeli quoq; ait, sine zelo nihil sunt, & substantia sue amittunt prerogatiuam, nisi eam zeli ardore sustentent. Deniq; in Apocalypsi Ioannis Dominus ad angelum Laodicia dicit. Scio operatua, neq; frigidus*

Rom. 9. 2.

C. hom. 12.

A. serm. 16.

Apoc. 3. 15.

es, neq; calidus. Utinam frigidus esses aut calidus, sed quia tepidus es incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis quod diues sum & ditatus, & nullius egeo, & nescis, quod tu es miser, & miserabilis & mendicus, & nudus & cæcus. Consulo tibi ut emas à me aurum igne probatum. Hic est Dei zelus, hic est fidei vapor, deuotionis feruor, qui nos velut suauem cibum in Christo remollit & format. Et paulo post. Et quid miremur, si angeli eum habent. Ipse Deus pater ait. Zelans zelabo Hierusalem zelo magno. Quia Deus magnus, ideo & zelus eius magnus est, & pro uniuscuiusq; potentia qualitate, ita & zelus aut mediocris aut magnus est. Zelo vindicatur Hierusalem, zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia possidetur. Dominus quoq; Iesus ait, Zelus domus tue comedit me, increpans Iudeos, quod domum orationis fecerint speluncam latronum, fecerint & domum negotiationis.

DE INDE eadem virtus in Scripturis maximè tributa est personis in populo Israhel dignissimis, vt sacerdotibus, & summis quibusque prophetis: Vnde idem Ambrosius loco citato, *Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam seruare studet Ecclesia castitatem. Et Phinees sacerdos erat, & nepos sacerdotis & filius sacerdotis. Bonus zelus & utilis in sacerdote, præcipuè ne negligens, veremissus sit. Vides quia zelus Dei gratia est, qui exgrit, qui superuenit, qui se iusti fundit pactori. Zelus Dei vita est. Zelum habuit Elias & ideoraptus ad calum est. Zelans, inquit, zelauit Dominum. zelum habuit Matathias Butanus, qui aduersus sacrilegia Antiochi excitauit Dei plebem. Quid multa? Apostolus quoq; Dominus hoc declaratus est nomine, vt Iudas zelotes diceretur, sicut legimus in Euangelio. Hæc ille, cui ad iuce ex nouo testamento Præcursores Domini, Principem Apostolorum Petrum, & gentium Doctorem Paulum, & Protomartyrem S. Stephanum & alios zeli nomine illustres. Accedit quotquot post Apostolorum tempora doctrina sanctitateq; excelluerunt in Ecclesia Dei, eosdem quoque hac virtute effloruisse, vt Cyprianus, Hilarius, Basilius, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Gregorius Romanus, Bernardus.*

C A P V T III.

De Zeli proprietatibus.

PRIMA Proprietas est, quod sit peculiare donum Dei. Vocatur enim in sacris litteris zelus vel æmulatio Dei, vel à Deo data, nam Deus ad Ezechielem sic loquitur. *Ponam zelum meum in te.* Et iterum. *Auferetur zelus meus à te.* Et primo Machabæorum de Phinee dicitur. *Phinees pater noster zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotis æterni.*

Es.

Psal. 68. 10.
Ioan. 1. 15.

4. Reg. 19. 10.

1. Mach. 2. 27

Ex. 23. 25.
Id. 16. 42.
1. Mach. 2. 57.

Et Apostolus. *Emulor vos Dei emulatione*. Vnde S. Augustinus in psalmo 118. *Emulationem Dei, inquit suo spiritu inspirat fidelibus Deus, amoris enim est, non liuoris*. Huc pertinet illud S. Bernardi in Cantica. *Cum duo sint beata contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu: vnus in lumine, alter in feruore: vnus in agnitione, alter in deuotione: pius sane affectus, & pectus amore calens, & sancta deuotionis infusio, etiam & uehementi spiritus repletus zelo, non planè aliunde quam è cella vinaria reportantur, & cuiuscumq; cum horum copia surgere ab oratione donatur, potest in veritate loqui, introduxit me rex in cellam vinariam.*

II. Proprietas est, quod coniunctus sit cum feruore animi. Vnde sæpe in scripturis zelo adiungitur verbum ignis. Nam rex David Deum alloquens. *Vsquequo, ait, accendetur velut ignis zelus tuus?* Et apud Ezechielem. *Quoniam in igne zeli mei, inquit ipse Deus, locutus sum de reliquis gentibus.* Et Sophonias. *In igne zeli eius deuorabitur.* Eodem spectare videtur illud Christi dictum apud Lucam. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur?* Et illud duorum discipulorum euntium in Emmaus. *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via?* Et dispersit & lingua, que, tanquam ignis in federunt die Pentecostes, capitibus Apostolorum, aliorumq; vt est in Actis Apostolicis. Et quod ex Deuteronomio allegat S. Paulus. *Etenim Deus noster ignis consumens est*. Hoc zeli igne ardebat cor dicti Pauli, vt annotauit S. Gregorius cum exponit verba illa ex propheta Ezechiele. *Et tu sume sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & ciuitatem.* *Quam bene, inquit, Paulus sartaginem ferream sumpserat, cum zelo animarum cruciatus dicebat. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? Ipsum suum cor quod animarum zelo succenderat, quid aliud, quam sartaginem fecerat, in qua amore virtutum contra vitia ardebat? Quod enim urebatur, sartago erat. In ardebat enim & coquebat, quia incendebatur amaritudine, sed virtutum alimenta preparabat, ex sua afflictà cogitatione.*

III. quod iunctus cum ingenti animi dolore, vt liquet exemplo eiusdem zelosi Apostoli, dum ex zelo scribit. *Tristitia mihi magna est & continuus dolor cordi meo: optabam enim, &c.* Et cū Ephesiis valediceret. *Per triennium, ait, nocte & die non cessauit, cum lachrymis monens vnumquemque vestrum.* Et ad Philippenes. *Multi ambulat, de quibus dixi, & nunc iterum flens dico, inimici crucis Christi, quorum Deus venter est.* Idem liquet & in aliis sanctis. *Flebam, inquit Iob, super eo qui afflictus erat.* Moyses, teste Apostolo, maluit affligi cum populo Dei, quam cum Pharaone lætari. Rex David ex zelo clamat. *Tabescere me*

L. Reg. 15.
Ier. 9. 1.

Luc. 19. 41.
Ezech. 27. 2.

fecit zelus meus, quia deliti sunt verba tua inimici mei. Samuel iugit Saulem à Deo reprobatum. Ieremias clamat. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum?* Iubetur Ezechiel assumere super Tyrum lamentum. Denique & Christus ipse ex eodem zelo *videns ciuitatem Hierusalem, referente S. Luca, fleuit super illam.*

G. hom. 11. in
Ezech.

Eccli. 7. 26.

IV. quod iunctus cum magna animi fortitudine, vt bene notauit loco supra allegato S. Greg. *Sumamus ergo, ait, sartaginem ferream & ponamus eam murum ferreū inter nos & ciuitatem, id est, assumamus zelū fortem, vt inter nos & auditoris nostri animam inueniamus hanc postmodum fortem munitionem. Tunc enim hunc murum ferreum inuenturi sumus, si nunc eum fortiter teneamus, videlicet docendo, custodiendo, suadēdo, increpando, mulcendo, terrendo aliquando leniter, aliquando verò etiam seuerius agendo. De qua seueritate recta subditur. Et obfirmabis faciē tuā ad eam, & erit in obsidionem. Quid est obfirmare faciē ab Hierusalem in latere descripta, nisi vt ei animæ, cui cælestis pacis visionem doctor denunciat, si adhuc eam infirmari in suis actibus concipiat remissorem & clementiorem se minime ostendat. Vnde scriptum est. Filia tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciē tuam ad illas. Infirma quippe animæ, atque appetitui mundi deditæ aliquando melius ex seueritate seruantur, vt obfirmata faciēs, id est, per seueritatis custodiam ab omni spe friuolæ remissionis abducta inconstantem animā terreat, atque à delectatione vitiorum distractionis vigore constringat. Ad eandem proprietatem S. Ambrosius in 118. psalmum, refert illud ex Canticis. Fortis, vt mors, dilectio, dura sicut infernus amulatio. Durus, inquit, zelus, quem vitæ huius nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur, vt viuamus Deo. Et S. Chrysoft. homilia 52. in Acta de zelo sic ita loquitur. Qui igne Christi captus fuerit, talis fit, qualis esset homo solus super terram habitans; adeo nihil cura est ei gloria & ignominia. Tentationes autem sic contemnit & flagella & carceres, quasi in alieno corpore pateretur, vel quemadmodum si adamatinum possideret corpus. Quæ autem sua uia sunt in hac vita ita ridet, & non sentit, sicut nos ipsi mortui corpora mortua. Et sicut muscæ in medium flammæ non incidunt, sed fugiunt, ita & affectiones illos accedere non audent.*

A. ferm. 18.
Cant. 8. 6.

Gal. 1. 15.

V. quod respuat carnis & sanguinis consilia cum instinctu vel voluntate Dei pugnancia, velut respuit S. Paulus, qui simul vt zelum hunc imbibit, ita scripsit ad Galatas. *Cum autem placuit ei, qui me segregauit ex utero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret filium suum in me, vt euangelizarem illum in gentibus, continuo non acquieui carni & sanguini. Vnde S. Ambrosius ibidem. Zelum qui habent, omnes sibi inimicos suos putant, qui sunt hostes Dei, quamuis patrem, fratres, sorores. Omnibus.*

bus dicit. In hostes facti sunt mihi, sicut David ait. Talem zelum exegit quoque Christus in Apostolis & primis Christianis, cum dixit. Si quis venit ad me & non odit patrem suum & matrem, & uxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Hoc zelo accensus quondam Moyses dixit ad populum. Si quis est Domini iungatur mihi, & ait ad filios Leui. Hec dixit Dominus Deus Israel. Ponat vir gladium super femur suum, & occidat unusquisque fratrem, & amicum & proximum suum. Feceruntque filij Leui iuxta sermonem Moysi, cecideruntque in die illa quasi viginti tria millia hominum. Et ait Moyses: Consecrasti manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio, & fratre suo, ut detur vobis benedictio.

Luc. 14. 26.

Exod. 31. 26.

VI. Quod requirat virtutem discretionis. Queritur enim Apostolus de quibusdam, quod *amulationem quidem Dei habeant, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quarentes statuere, iustitia Dei non sunt subiecti. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti* Vnde B. Bernardus in Cantica. *Deus vult se amari non solum dulciter sed & sapienter. Vnde Apostolus: rationale, inquit, obsequium vestrum: alioquin facillimè zelo tuo Spiritus illudet erroris, si scientiam negligas. Nec habet callidus hostis machinamentum efficacius, ad tollendum de corde dilectionem, quàm si efficere possit, ut in ea incautè, & non cum ratione ambuletur, Et iterum. Importabilis, ait, absq; scientia est zelus. Vbi ergo vehemens amulatio, ibi maximè discretio est necessaria: quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus absque scientia minus efficax, minusq; utilis inuenitur, plerumq; autem & perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus feruidior ac vehementior spiritus profusiorq; charitas, eo vigilantiori opus scientia est, qua zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem.* Hinc & B. Ambrosius. *Advertimus, inquit, quod mensura quadam & disciplina sit zeli, sicut disciplina virtutis. Et ideo beatus, qui zeli nouerit disciplinam.*

Rom. 10. 2.

B. fer. 19.

Rom. 12. 1.

Id. serm. 49.

A. l. cit.

VII. Proprietas, quod hæc virtus maximè competat in Prælatos & Pastores Ecclesiæ, omnèsq; Superiores. Et ratio est, quia eorum officio incumbit corrigere & punire subditos. Vnde B. Paulus ad Romanos. *Dei, inquit, minister est vindex in iram ei qui malè agit.* Et D. Gregorius in Pastoralis. *Sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum iustitia erectus, ut & bonis in nullo se præferat, & cum prauorum culpa exigit potestati proutinus sui prioratus agnoscat: quatenus & honore suppresso aequalis se subditis bene viuentibus putet & erga peruersos iura rectitudinis exercere non formidet. 2. quia munera, quæ in veteri lege prophetis, & in noua Episcopis, & Pastoribus præscribuntur virtutem zeli exposcunt. In veteri enim iubentur à Deo propheta, non*

Rom. 13. 4.

G. 2. p. c. c. 4.

ta, non populum modo, sed Reges etiam, de grauiſſimis criminibus reprehendere, eaque illis annuſciare, quæ ipſos in luculentum vitæ diſcrimen vocarent. In noua verò à Paſtoribus exigitur, vt parati ſint animam pro ouibus ponere, incorrigibiles Ethnicos & publicanos declarare, atque etiam per ſententiam excommunicationis Satanæ tradere, *peccantes coram omnibus arguere, inſtare oportune, arguere, & obſecrare, increpare in omni patientia & doctrina, increpare quoque dure,* cum opus eſt, ſicut Apoſtolus putauit Cretenſes increpandos, quia ventri dediti erant & ignaui. Hinc verò factum eſt vt Deus ad ſummam vtriuſque Eccleſiæ, Veteris & nouæ præfecturam & magistratum, non elegerit, niſi viros à zelo quantumuis infami celebratos, vt Moysen ad veteris, qui Ægyptium occiderat. Ad nouæ verò Doctorem gentium Paulum, qui perſecutus fuerat Chriſti Eccleſiam, & Principem omnium Chriſtianorum Petrum, qui Malchæ ex prauo zelo amputarat auriculam.

CAPVT IV.

De Zeli neceſſitate.

NECESſITATEM vel obligationem huius virtutis incumbere omnibus Episcopis & paſtoribus, quorum eſt curare animas, primum inde liquet, quod Spiritus ſanctus in verbo diuino grauius inuehatur in paſtores ignauos, vt apud Ieremiam, cum ait, *Sacerdotes non dixerunt. Vbi eſt Dominus, & tenentes legem nescierunt me.* Et iterum. *Grex perditus factus eſt populus meus, paſtores eorum ſeduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus.* Et apud Ezechielem. *Fili hominis, propheta de paſtoribus Iſrahel. Vt paſtoribus Iſrahel qui paſcebant ſemetipſos, nonne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmum fuit non conſolidatiſtis, & quod agrotum, non ſanaſtiſtis. Quod conſractum eſt, non alligaſtiſtis: & quod abiectum eſt non reduxiſtiſtis: & quod perierat, non quaſiſtiſtis: ſed cum auſteritate imperabatiſtis eis.* Et apud Zachariam. *Vox ululatus paſtorum, quia vaſtata eſt magnificentia eorum. Hæc dicit Dominus Deus meus, paſce pecora occiſionis, quæ qui poſſidebant, occidebant, & non dolebant, & vendebant ea dicentes. Benedictus Dominus, diuites facti ſumus. Et paſtores eorum non paſcebant eis. Ego non parcam ultra ſuper habitantes terram dicit Dominus. Et in Apocalypſi de ignauiâ & tepore arguitur Episcopus Laodiceus*

Ioan. 10. 11.
Matth. 18. 17.

1. Cor. 5. 5.
1. Tim. 5. 10.
2. Tim. 4. 2.

Tit. 1. 14.

Exod. 2. 12.
Act. 9. 1.
Ioan. 18. 10.

Ier. 2. 8.

Ier. 50. 6.

Ezech. 34. 1.

Zach. 11. 3.

Apoc. 1. 17.

GENUS

cenus, & iubetur exemplo Dei zelum assumere. Ego quos amo, inquit, arguo & castigo. Emulare ergo & penitentiam age. Deinde idem Spiritus sanctus monet eos & mandat, vt sedulo aduigilent supra gregem suum, vti imprimis Christus tertio monuit omnium pastorum Coriphæum apud B. Ioan. *Pasce oves vel agnos meos.* Et Apostolus Paulus alios. *Attendite, inquit, vobis, & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Et Diuus Petrus. *Seniores ergo, ait, qui in vobis sunt obsecro, consenior, & testis Christi passionum, qui & eius, qua in futuro reuelanda est, gloria communicator: pascite qui vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, neq; vt dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo.* Auget obligationem Pastorum, quod pro animabus omnium subditorum reddituri sint rationem in die iudicij, vt indicat Apostolus scribens ad Hebræos. *Obedite Prepositis vestris, & subiaceate eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Et tradit Sanctus Gregorius, cum scribit ad Panthaleonem Episcopum Aphricæ non compescentem Donatistarum audaciam. *Perditorum, inquit, animas Deum nostrum de manu vestra scitote requirere, si tantum nefas, in quantum possibilitas exigit, emendare negligitis.*

Ioan. 21. 16.
Act. 20. 28.

1. Pet. 5. 4.

Heb. 13. 17.

G. lib. 3. ep. 32.

I AM verò non superioribus tantum, verum etiam subditis necessitas eadem quadantenus incumbere videtur procurandi spiritalem quendam zelum & feruorem in vitæ Christianæ institutione, aliisque ad eam pertrahendis. *Vnicuique enim, ait Sapiens, mandauit Deus de proximo suo.* Vnde Sanctus Augustinus exponens verba Christi apud Ioannem. *Vbi ego sum, illic & minister meus erit. Cum auditis, inquit, fratres Dominum dicentem. Vbi ego sum, illic & minister meus erit: nolite tantummodo bonos Episcopos & clericos cogitare, etiam vos pro modulo vestro ministrare Christo, bene viuendo, eleemosynas faciendo, nomen, doctrinamque eius, quibus poteritis, predicando. Vt unusquisque etiam paterfamilias hoc nomine agnoscat paternum affectum sua familia se debere pro Christo, & pro vita aterna suos omnes admoneat, doceat, hortetur, corripiat, impendat beneuolentiam, exerceat disciplinam: ita in domo sua Ecclesiasticum, & quodammodo Episcopale implebit officium, ministrans Christo, vt in aeternum sit cum ipso.* Deinde, lege Diuina non solum superioribus, sed etiam quibusuis hominibus imperatum est, vt corrigant proximorum lapsus, quod propriè est zeli, nam in Leuitico dicitur. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum. Et Christus. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum.* Et Sanctus Paulus. *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite Ratio*

Ecclesi. 17. 12.
A. tract. 56.
in Ioan.

Ioan. 12. 26.

Leuit. 19. 17.

Matt. 18. 15.

Eph. 5. 12.

quoq;

S. in Prou.

Cap. 2. 4.

quoque naturalis idem docuit Philosophos gentiles. Senecæ enim hæc feruntur dicta. *Cum his conuersare, qui te corrigant. Vitia transmittit ad posteros qui presentibus culpis ignoscit. Bonis nocet, qui malis parcit.* Plura de hac re titulo Correctio.

C A P V T V.

De Zeli multiplici Vtilitate.

D. c. 3.

Pf. 31. 6.

Ioan. 10. 24.

Ch. hom. 3.
1. Tim. 2. 4.

Ezech. 18. 23.

Ier. 15. 19.

PRIMA Vtilitas est, quod nulla re magis quam hac virtute, maxime, si sit zelus animarum Deum demereri possimus. Notum enim est aureum B. Dionysij Arcopagitæ de cœlesti Hierarchia dictum. *Diuinorum omnium diuinissimum esse cooperari Deo in conuersione peccatorum.* Deo namque, vti est lumina per essentiam bonitas proprium est, suam bonitatem communicare omnibus, omnes salutis capaces ad eandem perducere, cuique pro inopia subuenire. Vnde qui in hac re Deum imitantur Dei formes, diuini imò diuinissimi, atque adeo Dij sunt nuncupandi, de quibus in psalmis dictum & à Christo repetitum. *Ego dixi, Dij estis vos, & filij excelsi omnes.* Vnde Richardus de S. Victore alicubi de talibus ita scripsit. *Nescio an maius beneficium possit homini à Deo conferri, quam ut per eius obsequium alij consequantur salutem. Sit amen homo Deo cooperetur ex charitate.* Et B. Chryostomus in Genesim. *Nihil ita gratum est Deo, & ita cura, ut animarum salus, sicut clamat Apostolus dicens. Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et iterum Deus ipse ait. Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & viuat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignum, tam mansuetum, cum nostra, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus. Et ut scias, quantum bonum sit, cum salute nostra & alios lucrari, audi prophetam ex persona Dei dicentem. Qui educit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, ait, manu duxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit, pro virili humano me imitatur. Etenim ipse cum Deus sit propter nihil aliud nostram induit carnem, & crucem quoque suscepit, nisi ut nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentia ob misericordiam ineffabilem hac omnia propter nos & nostram salutem sustinuit, cur non & nos erga fratres iusti simus, agnoscentesque eos ut membra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus in viam virtutis inducamus? Nam ut anima corpore melior est, ita his qui indigentibus pecunias & facultates suppeditant, maioribus pramijs digni sunt hi, qui admonendo, & continuè docendo in viam actam supinos & desides inducunt, monstrando eis diuinarum*

virtu-

virtutum fragrantiam, & vitiorum maleolentiam. Hac omnia cū scimus, pra omnibus aliis vita curis, de salute animarum loquamur proximis, eandem illis sollicitudinem ingerentes.

II. **UTILITAS**, quod angelorum quoque patrocinium hoc officio magis demereamur, cum nos socios ipsis adiungimus in procuranda hominum salute. *Omnes siquidem, est e Apostolo, sunt administratori spiritus in ministerio missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis.* Hinc sequitur nos angelico prorsus munere fungi, cū aliorum saluti curandæ inuigilamus. Vnde S. Chrysostomus in commentario epistolæ ad Hebræos. *Proinde, inquit, hoc est opus angelicum omnia facere pro salute proximorū, magis autem hoc est corpus Christi. Ipse enim sicut Dominus saluat, isti verò sicut serui: & nos itaque etiam si serui, angelorū tamen conserui sumus. Quamuis autem multum intersit inter angelos & homines, tamen propinquos eos nobis facit, ut pene dicere videatur, quia nobis laborant, nobis discurrunt, nobis suo funguntur officio: hoc est eorum ministerium, ut propter nos ubique mittantur. Et harum rerum exemplis pleni sunt libri veteris testamenti, pleni etiam noui.*

III. **Quod huius virtutis beneficio gentilium facta sit conuersio in toto orbe terrarū, ut annotauit S. Ambrosius in psalm. 118. Zelofidei,** inquit, *populus gentilium vitam sibi acquisiuit aeternam, quam negligētia atque desidia Iudæorum populus amisit. Ideoque scriptum est. Zelus apprehendet populum ineruditum. Quoniam populus, qui erat eruditus in lege, nullū fidei habebat ardorem. Contulit se zelus ad gentes: cuius tanta est gratia, ut electionis prerogatiuam vicerit & eruditionis industriam superarit. Denique apprehendens populum ineruditum, fecit esse meliorem. Itaque ea gratia operata est in populo nationum, ut hereditatem Domini mereretur quam operatus est Dominus ut Ecclesiam sibi ex nationibus copularet.* Alludit S. Ambrosius ad locum Apostoli in epistola ad Romanos, vbi disputans de causa excæcationis Iudæorum, & conuersionis gentium, ita scribit. *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Nunquid non audierunt? (Iudæi) Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed dico, nunquid Israel cognouit? Primus Moyses dicit. Ego ad amulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittē. Isaias autem audet & dicit. Inuentus sum à non quærentibus me. Ad Israel autem dicit, Totā die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi. Et infra, Nunquid sic offenderunt, ut caderent? absit. Sed illorum delicto salus est gentibus, ut illos amulentur. Et rursus, Nolo vos ignorare*

A. in ps. 118.
140.

rare fratres mysterium hoc, quia cœcitas ex parte contigit in Israhel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israhel saluus fieret.

Hier. 20.9.

Luc. 24.32.

IV. est, quod ignis huius zeli exurat omnia peccata nostra, eiusque fontem exsiccat, nempe prauas cupiditates consumat, mundet cor, & in notitia & amore affectus animi accendat. Sic idem S. Ambrosius ibidem explanans versus illum. *Ignitum eloquiū tuum nimis, & seruus tuus dilexit illud. Quem ait, Dominus ignem nouo sparsit testamento? Qui secretos mentium diuina ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei & deuotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Hoc igne calefactus dicit Hieremias Et erat ignis flammigerans in ossibus meis. Hoc sermonum igne cœlestium vaporati Cleophas & ille alius, qui simul cum Domino ab Hierusalē usq; ad castellum confecerant iter, dicebant: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis Scripturas? Ignis ergo hic sermo Christi est. Et bonus ignis, qui cōfacerere nouit, nescit exurere, nisi sola peccata. Hoc igne super bonū fundamentum posito, Apostolicum illud aurum probatur, hoc igne illud morum vel operum examinatur argentum: hoc igne pretiosi illi lapides illuminantur, fœnum autem & stipula consumitur. Inūndat ergo hic ignis animum, consumit errorem. Hoc est ignis, qui ardet ante Dominum. Nisi enim quis flagrantiam deuotionis sumpsit, presentiam Domini habere non poterit. Hoc igne urebitur rubus, & non exurebatur. Vrit enim sermo diuinus, ut corrigat conscientiam peccatoris, non exurit ut perdat.*

Exod. 3.2.

Bern. serm. 70.

V. est, quod dum zelo, maximè salutis animarū, accendimur, facile possimus aduertere presentiam Spiritus sancti. Ita enim scribit talia expertus S. Bernardus in Cantica. *Si Dominus Iesus dignetur venire ad me, vel potius in me in charitate & spiritu mansuetudinis, amulans me Dei emulatione (quid enim ita Dei ut charitas? nempe & Deus est) si inquam in ista venerit, in hoc cognoscam, quod non sit solus sed venerit etiam Pater suus cum eo. Nam quid aequè paternum? Propter hoc nempe non Pater Verbi tantum, sed & Pater misericordiarum est appellatus, quod innatum habeat misereri semper & parcere. Si sensero aperiri mihi sensum, ut intelligam Scripturas, aut sermonem sapientia quasi ebullire ex intimis, aut infuso lumine desuper reuelari mysteria, aut certè expandi mihi, quasi quoddam largissimum cœli gremium, & uberioribus desursum influere animo, meditationum imbres, non ambigo sporsum adesse.*

Verbi siquidem hæc copia sunt, & de plenitudine eius ista accipimus. Quod si se pariter infuderit humilis quædam sed pinguis interna aspersiois deorsio, ut

ANOT.

amor agnita veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in me generet & contemptum, ne forte aut scientia inflat, aut frequentia visitationum extollat me, tunc profusus paterne sentio agi mecum, & Patrem adesse non dubito. Si autem perseverauerit huic dignationi dignis semper, quod in me est, affectibus, & actibus respondere, & gratia Dei apud me vacua non fuerit, etiam mansionem apud me faciet tam Pater enutriens, quam Verbum eradiens. Quanta putas ex hac mansionem inter animam & Verbum familiaritatis gratia oriatur, quanta de familiaritate sequatur fiducia?

VI. est, quam colligere possumus ab vno exemplo Phinees, Id his verbis describitur in Numeris. Et ecce vnus de filiis Israel intra- Num. 25. 6.
nit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem vidente Moysè, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi. Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron Sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israelitem in Lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitque plaga à filiis Israel, & occisi sunt viginti quatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Moysen. Phinees filius Eleazari filii Aaron Sacerdotis auertit iram meam à filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delearem filios Israel in zelo meo: idcirco loquere ad eum. Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quam semini eius pactum Sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel. Vnde psaltes Regius. Et stetit Phine- Psal. 105. 30.
es, & placavit, & cessauit quassatio. Et reputatum est ei in iustitiam in generationem & generationem vsque in sempiternum. Liqueat ergo quâ multiplex ex vno zeloso facto manat utilitas.

C A P V T V I.

Quibus mediis obtineri queat Zelus.

PR I M V M est vigilantia & studium continuum placendi Deo, quod suggerit paulo antè citatus Sanctus BERNARDVS dicens, In Cant. serm.
Denique ait, Deus, Ego diligentes me, diligo, & qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Vides, quomodo non solum de amore suo certum te reddat, siquidem tu ames illum: sed etiam de sollicitudine sua. 70.
Prouerb. 2.

Vuuu 2

quam

quam prote gerit, si te senserit sollicitum sui. *Vigilastu? Vigilat & ille. Consurge in nocte, in principio vigiliarum tuarum. Accelera, quantum vis, etiam ipsas anticipare vigilias, inuenies eum, non prauenies. Temerè in tali negotio, vel prius aliquid tribuis cibi vel plus, & magis amat, & ante. Si hac anima scit, immò miraris, quod illa maiestatem quasi cetera non curantem soli sibi intendere gloriatur, cui soli ipsa postpositis curis omnibus tota se deuotione custodit. Vnum dico spiritualibus, qui in nobis sunt, mirum quidem, sed verum: animam Deum videntem haud secus videre quam si sola videatur à Deo. Bonus es Domine anima quarenti te, occurris, amplecteris, sponsum exhibes, qui Dominus es, immò quies super omnia Deus benedictus in secula. Amen.*

Eph. 6. 11.

II. Medium est, instruere se armis spiritualibus, congruentibus magnitudini belli. Zelo enim opus est in bello. Ea prolixè descripsit Apostolus ipse in epistola ad Ephesios. *Induite, inquit, vos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli, quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum contra spiritualia nequitia in caelestibus. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiae, & calceati pedes in preparatione Euangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus (quod est verbum Dei) per omnem orationem, & obsecrationem orantes omnitempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione pro omnibus sanctis & pro me.*

Ch. hom. 3.

Quæ verba expendens S. Chrysostomus in Genesin. *Vidisti, inquit, quomodo omnia nostra membra Apostolus munierit: & quasi in praelium egressuros, primum Zona cingat, quo expeditiores simus ad cursum: deinde induat nos thorace, ne à iaculis vulneremur: sed & pedes munit & undique armat fide. Qua autem sunt ignita tela diaboli? male concupiscentia, immunda cogitationes, pernitiosi affectus, furor, inuidentia, ira, odium, opum cupiditas, & omnis alia ignauia. Hac ait, omnia extinguere poterit gladius spiritus. Et quid dico extinguere, etiam ipsum hostis caput amputare valet.*

Ch. hom. 6.

III. Tantum studii & laboris in zelo exercendo impendere, quantum suggerunt gratiæ diuinæ vires, quas nobis Deus subministrat. neque enim eadem ab omnibus expectanda sunt. Vnde S. Gregorius in Euangelia. *Nemo dicat, admonere non sufficit adhortari idoneus*

neus non sum: quantum potes exhibe, ne male seruatam talentum, quod acceperas, in tormentis pendere exigatis. Et rursus. *In quantum vos profecisse pensatis, etiam vobiscum alios trahite in via Domini socios habere desiderate: Si ad Deum tenditis, curate ne ad Deum soli veniatis.* Hinc in Apocalypsi scriptum est. *Qui audit, dicat, veni, ut qui iam in corde vocem superni amoris acceperit, foras etiam proximis vocem exhortationis reddat, & fortasse panem ut indigenti porrigat non habet, sed maius est, quod tribuere valeat, qui linguam habet: plus enim est verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrem moritura carnis terreno pane satiare.*

A. tract. 10.

Eodem tendunt quæ monet Sanctus Augustinus in Ioannem. *Vnumquemq; Christianū zelus domus Dei cōdat. Verbi gratia. Vides fratrem currere ad theatrum prohibe, mone, contristare, si zelus domus Dei comedit te. Vides alios currere & inebriari velle, & hoc vellem locis sanctis, quod nusquam decet, prohibe quos potes, terre quos potes, quibus potes blandire, noli quiescere. Tamen si amicus est, admoneatur leniter. Vxor est, seuerissimè refrenetur: ancilla est, etiam verberibus comescatur. Fac, quicquid pro persona quam portes.*

IV. Quod si fructus conatui tuo non respondent, atque etiam ludibrio aliorum zelus tuus excipiat, & inde in animo oriatur mœror, non idcirco putes, te meriti tui iacturam fecisse. tantum memor esto, zelum esse actum charitatis, charitatis autem est omnia sufferre. Mœrebat enim in eiusmodi casibus & Zelosus Dauid, cum diceret, *Zelus domus tua comedit me*, id est, exedit me. Et. *Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Et. *Vidi praeuaricantes, & tabescebam.*

Vnde B. Augustinus loco allegato. *Quis comeditur zelo domus DEI? Qui omnia, quæ ibi videt forte peruersa, satagit emendare, cupit corrigere, non quiescit: si emendare non potest, tolerat, gemit. Non excutit de area granum, sustinet paleam ut intret in horreum, cum palea fuerit separata.*

Pl. 68. 10.

Pl. 18. 139.

& 153.

A. in c. 3:

Ioan.

V. Medium. Considerare exempla eorum, qui virtute Zeli, in veteri testamento, æquo ac nouo excellere. vt Moysis, Phinees, Dauidis, Eliæ, Matathiæ, Ioannis Baptistæ, Petri, atque imprimis Sancti Pauli, quem Sanctus Chrysostomus in quodam sermone de eius laudibus audet non solum exæquare illis, quod ad Zelum attinet, verum etiam angelis. *Quid ergo, inquit, in angelis magnificum predicamus?*

Ch. f. m. i.

Vnuu 3.

profeccto,

E[ph]. 12. 10.

perfecto, quia cum omnicura obediunt Deo. Quod David quoque admirando dicebat. Potentes virtute, facientes verbum illius. Huic enim bono aequale est nihil. Prorsus etiam si sint millies incorporei, hoc est enim, quod maximè præstat eos beatos, quia obediunt præceptis DEI, quia eum in nullo aliquando contemnunt. Hoc igitur & in Paulo plane animaduerti potest, cum

Col. 9. 18.

omni diligentia & cautione seruatum. Non autem solum sermonem eius impleuit, verum etiam præcepta. Super quæ præcepta hoc quippe declarãs ait. Quæ est ergo merces mea, ut Euangelium prædicans sine sumptu ponam Euangelium DEI?

E[ph]. 103. 4.

Quid verò aliud in angelis propheta miratur. Qui facit, inquit, angelos suos Spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Sed hoc etiam in Paulo possumus inuenire, qui velut ignis ac Spiritus totum terrarum percurrit orbem, percurrendoq; purgavit. Sed necdum cælum iste sortitus est, & hoc omnino mirabile, quia talis versabatur in terris, & mortali adhuc carne circumdatus cum incorporalium potestatum virtute certabat. LEGE nostrum Bernardinum Rosignolam de actionibus virtutis cap. 23.

Th. c. 25.

EODEM pertinent exempla anachoretarum, qui spe lucri animarum etiam solitudines suas deseruerunt, ut S. Antonius Magnus temporibus Imperatoris Constantii, qui relicta solitudine venit Alexandriam, & totam illam, teste B. Theodoro libro Ecclesiasticæ historiæ quarto, circuibat urbem, quo omnes doceret, tum Athanasium preconem veritatis, tum Arianos veritatis hostes esse. Itaque non ignorabant, inquit, illi sancti viri, quæ res cuique temporis essent accommodata, & quando solitudinis otium esset amplectendum, quando rursus urbana negotia quieti solitaria præferenda.

Ib. c. 24.

Deinde APHRAATES monachus qui tempore Valentis Ariani Imperatoris ex Zelo Antiochiam venit, quo conspecto Valens dixit, ut eodem libro refert Theodoretus, cedo quo te confers? Ille tum sapienter & apposite, pro tuo, ait, regno precaturus. Tum Imperator. At domi, inquit, tibi manendum est, & intra cellam, uti lex monastica postulat, orandum. Cui diuinus ille vir præclare admodum dicit ò Imperator: istud sane mihi faciendum est, & hæcenus feci, dum oues Saluatoris pace fruerentur. Verum, quoniam iam magnopere conturbantur, & multum illis impendet periculi, necesse est omnes vias persequi, non modo ne à feris capiantur, sed etiam ut conseruentur incolumes. Nam dic mihi quæso, ò Imperator, si filia alicuius essem, & sederem in conclauis, uti ades curarem, atque deinde cernebam flammam in eas incidisse, adesque paternas iam conflagrare, quid me facere oporteret: intusne manere, & ades incensas negligere, an relicto conclauis sursum deorsumque sursum, & aquam afferre, qua flammam extinguerem. Hoc certe te responsum

surum constat. Nam ha sunt partes filia prudentis & prouida. Atque hoc ipsum nos agimus o Imperator. Etenim cum tu iam in patris nostri ades flammam inieceris, nos circum cursitamus, quo eam maturè possimus extinguere. Quae cum locutus esset Aphraates, Imperator ei interminatus conticuit. Cubicularius autem eius cum grauiores in eum iactasset minas, paulò post in calidissimum balneum, quod Imperatori parabat, de potestate mentis deturbatus se precipitauit, & illicò extinctus est.

DE pluribus alijs anachoretis refert S. Chrysofomus ad populum Chr. hom. 17.
Antiochenum, quemadmodum è montium cauernis Antiochiam accurrerint, vt Theodosij Imperatoris indignationem auerterent, (populus siquidem Placillae coniugis eius statuam deiecerat (quam etiam præclare auerterunt. *Monachi, inquit, homines pauperes, pallio plus nihil habentes vili, viuentes in rusticitate, nulli esse apparentes, in montibus & salibus versantes, velut quidam leones magno & alto sensu præditi, omnibus paupers & trepidantibus in medio consistentes, malum dissoluere, non multis diebus sed breui temporis momento. Et sicut generosi athleta non tantum aduersarios complexi, sed etiam visitantur in oppositione & vociferati aduersarios conuertunt: Sic & hi die vna & descenderunt, & disseruerunt, & soluerunt calamitatem, & ad propria reuersi sunt tabernacula. Tanti est Philosophia à Christo introducta.*

ADD O recentius exemplum de Zelo animarum D. Francisci, de quo ita scribit S. Bonauentura in eius Vita. *Fidelis reuera famulus & B. c. 12. minister Christi Franciscus, vt cuncta fideliter & perfecte perageret, illis potissimum virtutum exercitiis incendebat, quae Deo magis placere cognouerat. Dubitans autem an potius orationi, quam predicationi vacandum esset, fratrum sententiam exquisiuit. Si quidem ego, inquiens, simplex & imperitus sermone maiorem orandi accepi gratiam, quam loquendi. Videtur etiam in oratione lucrum, & cumulatio gratiarum: in predicatione distributio donorum caelitus acceptorum. In oratione etiam purificatio interiorum afflictuum, & unio ad vnum summum & verum bonum cum vigoratione virtutis: in predicatione Spiritualium puluerizatio pedum, distractio multa & relaxatio disciplina.*

Tandem in oratione Deum alloquimur & audimus, & quasi vitam angelicam agentes inter angelos conuersamur; In predicatione multa oportet vt in condescensione ad homines, & humanè inter eos viuendo, humana cogitare, videre, dicere & audire. Sed vnum videtur præponderare his omnibus ante Deum, quod unigenitus DEI filius propter animarum salutem de sinu patris descendit, vt suo mundum informans exemplo verbum salutis hominibus loqueretur, & ideo videtur magis Deo placatum, quod intermissa quiete foras

egrediar ad laborem. Subiicit deinde Bonaventura, quod cum ex illa collatione cum fratribus nihil certi statuisset, eum confugisse ad preces S. Claræ aliorumque sui ordinis Sanctitate præstantium, qui cum voluntatem Dei cognouissent, potius prædicationi esse vacandum, continuo Franciscum succinxisse se, & cum tanto feruore iter ingressum, ac si facta manu Dei super eum novam induisset à celo virtutem:

VIDE V. Charitas in Deum & proximum. Correctio proximi. Iustitia. Virtus.

L A V S - D E O, D E I P A R Æ Q;

MEN-

INDEX COMMVNIS.

PANARIO, ET VIRIDARIO,
In quo P. Panarium. V. Viridarium
significat.

A.

Abnegatio. V.
Abstinentia. Vide, Ieiunium. V.
Acceptio Personarū. Vide, Personarium acceptio. P.
Acedia. P.
Adulatio. P.
Affabilitas. V.
Ambitio. P.
Amicitia. V.
Amor Dei. Vide, Caritas. V.
Amor sui. P.
Auaritia. P.

B.

Beneficentia. Vide, Liberalitas. V.
Benevolentia. V.
Benignitas. Vide, Mansuetudo. V.
Blasphemia. P.

C.

Castitas. V.
Catechesis Christiana. V.
Charitas Dei & proximi. V.
Choræ. P.
Clementia. Vide, Mansuetudo. V.
Clericorum habitatio cum mulierib. Vide, Mulierū commoratio. P.

Cogitatio diuinæ præsentis. V.
Cognitio sui. V.
Cognitio Dei. V.
Colloquia otiosa. P.
Concordia. Vide, Pax. V.
Confessio peccatorum. V.
Confidentia. Vide, Spes. V.
Conscientiæ examen. V.
Conscientia scrupulosa. P.
Consilium. Vide, Prudentia. V.
Consuetudo praua & bona. P.
Contemplatio. V.
Contemptus. P.
Continentia. Vide, Castitas. V.
Contritio. Vide, Pœnitentia. V.
Correctio proximi. V.
Curiositas. P.

D

Desolatio spiritualis. P.
Desperatio. P.
Detractio. P.
Deuotio. V.
Diffidentia sui. V.
Discordia. P.
Discretio. V. Indiscretio. P. & Prudentia. V.
Distractio in oratione. P.

Xxxx

E. Ebrie-

INDEX COMMUNIS.

E.

Ebrietas. *P.*
 Eleemofyna. *V.*
 Eucharistiæ communio. *V.*
 Exemplum malum & bonum. *P.*

F.

Fama bona. *V.*
 Familiaritas cum Deo. *V.*
 Familiaritas cum homin. nimia. *P.*
 Fides in Deum. *V.*
 Fiducia. Vide, Spes. *V.*
 Fortitudo. *V.*

G.

Gaudium spiritale. *V.*
 Gratiarum actio Deo debita. *V.*
 Gratitude. Vide, Ingratitudo. *P.*
 Gloria vana. *P.*
 Gula. *P.*

H.

Hæresis. *P.*
 Honestas. *V.*
 Hospitalitas. *V.*
 Humilitas. *V.*

I.

Ieiunium. *V.*
 Illusiones spirituales. *P.*
 Immodestia. *P.*
 Immortificatio passionum. *P.*
 Impatientia in aduersis. *P.*
 Impat. in morbis. *P.*
 Imp. in cæcitate. *P.*
 Imp. in lepra. *P.* & podagra. *P.*
 Imp. in paupertate. *P.*
 Imp. in damno rerum tempo-
 ral. *P.*
 Imp. in obitu parentum, liberorū,
 fratrum, cognatorum. *P.*
 Inconstantia. *P.*
 Indiscretio. *P.*

Ingratitudo. *P.*
 Inobedientia. *P.*
 Intentio. *V.*
 Inuidia. *P.*
 Iracundia. *P.*
 Iudicium proprium. *P.*
 Iudicium temerarium. *P.*
 Iuramentum. *P.*
 Iustitia. *V.*

L.

Labor. Vide, Pigritia. *P.*
 Laudatio Dei. *V.*
 Liberalitas. *V.*
 Linguae abusus. *P.*
 Ludus aleæ. *P.*
 Luxuria. *P.*
 Luxus Vestium. Vide, Vestium lu-
 xus. *P.*

M.

Maledictio. *P.*
 Magia. Vide, Veneficia. *P.*
 Magnanimitas. Vide, Fortitu-
 do. *V.*
 Mansuetudo. *V.*
 Martyrium. *V.*
 Meditatio. Vide, Cõtēplatio. *V.*
 Mendacium. *P.*
 Misericordia. Vide, Eleemofy-
 nã. *V.*
 Modestia. Vide, Immodestia. *P.*
 Mortificatio. Vide, Immortifi-
 catio. *P.*
 Mortis metus immodicus. *P.*
 Mulierū cõmoratio cū clericis. *P.*
 Munerum corruptela. *P.*
 Murmuratio. *P.*

N.

Negotiatio. *P.*
 Notitia sui. Vide, Cognitio sui. *V.*

O. Obe-

O

Obedientia. *V.*
 Oblatio sui Deo facta. *V.*
 Obstinatio. *P.*
 Odium. *P.*
 Opera bona. *V.*
 Oratio. *V.*
 Otium. *P.*

P.

Patientia. Vide, Impatientia. *P.*
 Paupertas. Vide, Impatientia in
 paupertate. *P.*
 Pax. *V.*
 Peccatum generatim. *P.*
 Peccatum Veniale. *P.*
 Perfectio Christiana. *V.*
 Perseuerantia. Vide, Inconstan-
 tia. *P.*
 Personarum acceptio. *P.*
 Pietas in Deum. Vide, Religio. *V.*
 Pietas in parentes. *V.*
 Pigritia. *P.*
 Pœnitentia. *V.*
 Prædicatio verbi Dei. Vide, Ca-
 techesis. *V.*
 Præsumptio. *P.*
 Procrastinatio. *P.*
 Profectus Spiritualis. *V.*
 Proprietas Religiosorum. *P.*
 Prudentia. *V.*
 Pudicitia. Vide, Castitas. *V.*
 Pudor noxius. *P.*
 Pusillanimitas. *P.*

Q.

Quadragesimæ ieiunium. Vide.
 Ieiunium. *V.*

R.

Recidiua peccatorum. *P.*
 Religio Christiana. *V.*
 S.
 Sapientia. *V.*
 Satisfactio. *V.*
 Sepultura. *V.*
 Silentium. Vide, Linguæ abusus. *P.*
 Simonia. *P.*
 Simplicitas. *V.*
 Societas praua & bona. *P.*
 Spectacula illegitima. *P.*
 Spes vel Fiducia. *V.*
 Superbia. *P.*
 Superstitio. *P.*

T.

Temperantia. *V.*
 Tentationes. *P.*
 Tepiditas spiritualis. *P.*
 Timor Dei. *V.*
 Timor humanus & seruilis. *P.*
 Tristitia. *P.*

V.

Veneficia. *P.*
 Verecundia. *V.*
 Veritas. *V.*
 Vestium luxus. *P.*
 Vindicatio iniuriæ. *P.*
 Virginitas. Vide, Castitas. *V.*
 Virtus. *V.*
 Voluntas propria. *P.*
 Voluptas carnalis. *P.*
 Votorum violatio. *P.*
 Vsfura. *P.*

Z.

Zelus. *V.*

322

61/K

